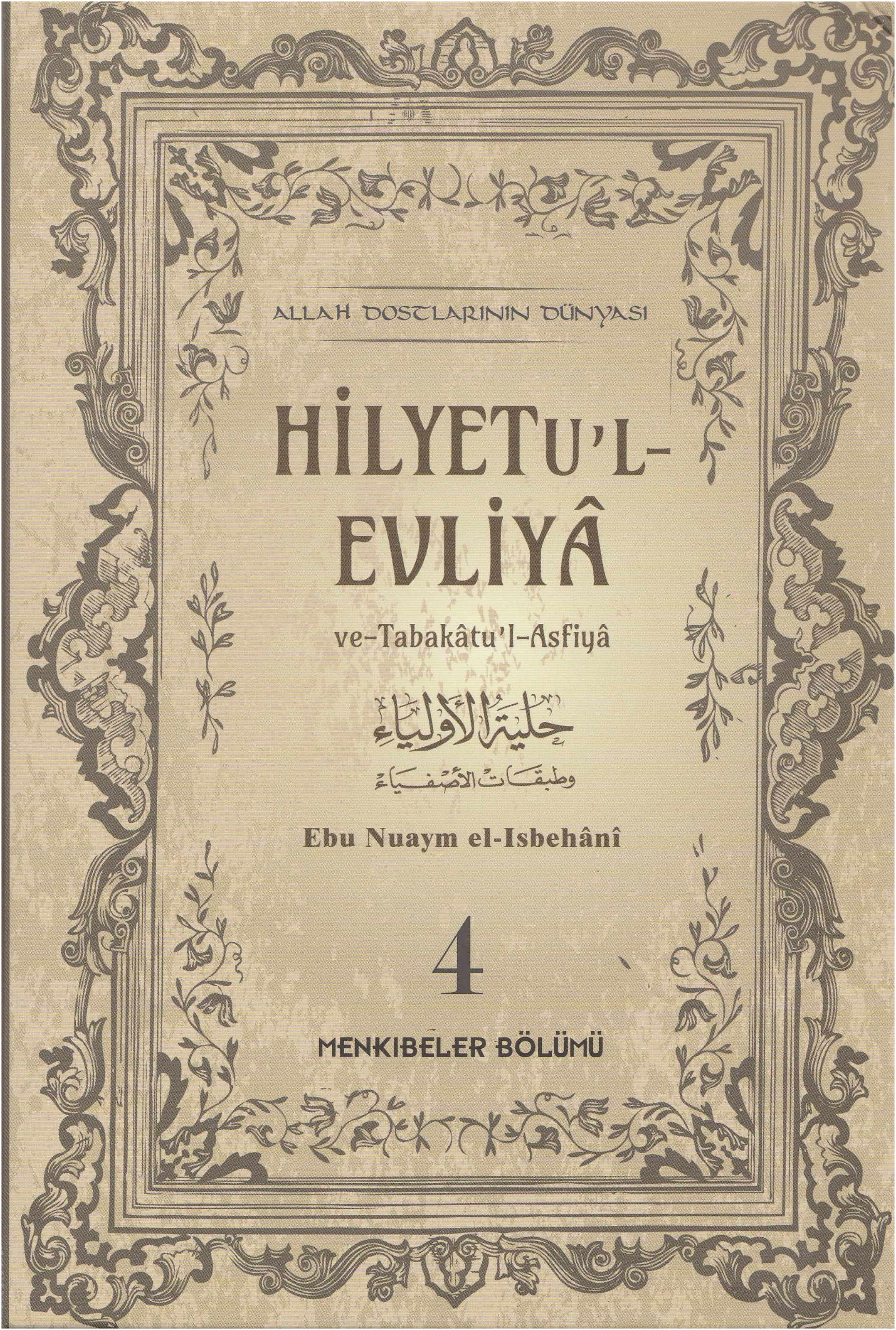

ALLAH DOSTLARININ DÜNYASI
HİLYETU'L-
EVLİYÂ
ve-Tabakâtu'l-Asfiyâ
حلية الأولياء
وطبقات الأصفياء
Ebu Nuaym el-Isbehânî
4
MENKIBELER BÖLÜMÜ

Hilyetu'l-Evliyâ

1. baskı – İstanbul

Cilt 4

Ocak 2015

Özgün adı: Hilyetu'l-Evliyâ ve-Tabakâtu'l-Asfiyâ

Yazarı: Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-Isbehânî (öl. 430/1038).

Arapça neşirleri: 10 cilt, Kahire 1351-1357/1932-1938; Dâru's-Seâde, Mısır 1974; 12 cilt, yayına hazırlayan: Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1418/1997).

İSBN: 978-605-4659-10-4

Tercüme: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edib Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufpaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

HİLYETU'L-EVLİYÂ

EBÛ NUAYM
el-ISBEHÂNÎ

Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillah b.

İshâk el-Isbehânî

(öl. H. 430/M. 1038)

Cilt 4

İÇİNDEKİLER

Recâ b. Hayve

Onlardan biri de fakih biri olan, delillerle konuşan, yemek ikramında bulunan, halife ve valilere danışmanlık yapan Recâ b. Hayve Ebu'l-Mikdâm'dır.

(٦٩٠١)- [٥/١٧٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ آدَمَ الْعَسْقَلانِيُّ.ح وَحَدَّثنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالا: ثنا أَبُو عُمَيْرٍ الرَّمْلِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ شَامِيًّا أَفْضَلَ مِنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ "

Matar el-Verrâk der ki: "Şamlılar içinde Recâ b. Hayve'den daha üstün olan birini görmüş değilim."

(٦٩٠٢)- [٥/١٧٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا أَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ، ثنا أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ: كَانَ أَبُو عَوْنٍ إِذَا ذَكَرَ مَنْ يُعْجِبُهُ ذَكَرَ رَجَاءَ بْنَ حَيْوَةَ "

Ebû Usâme der ki: "Ebû Avn, beğendiği kişileri zikredeceği zaman Recâ b. Hayve'yi zikrederdi."

(٦٩٠٣)- [٥/١٧٠] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رِزْمَةَ، قَالَ: ثنا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، ثنا ابْنُ عَوْنٍ، قَالَ: ثَلاثٌ لَمْ أَرَ مِثْلَهُمْ كَأَنَّهُمُ الْتَقَوْا فَتَوَاصَلُوا: ابْنُ سِيرِينَ بِالْعِرَاقِ، وَقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بِالْحِجَازِ، وَرَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ بِالشَّامِ "

İbn Avn der ki: "Üç kişi gibisini görmüş değilim. Sanki bir araya gelmiş ve bağlantılarını hiç koparmamış gibiler. Bunlar da Irak'tan İbn Sîrîn, Hicâz'dan Kâsım b. Muhammed, Şam'dan da Recâ b. Hayve'dir."

(٦٩٠٤)- [٥/١٧٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ أَبِي السَّائِبِ، ثنا أَبِي، قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا " أَحْسَنَ اعْتِدَالا فِي صَلاةٍ مِنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ "

Ubeyd b. Ebi's-Sâib, babasından bildirir: "Namazını Recâ b. Hayve gibi erkânına uyarak kılan birini görmüş değilim."

(٦٩٠٥)- [٥/١٧٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَوْنٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ رَجَاءَ بْنَ حَيْوَةَ الْكِنْدِيَّ، قَالَ لِعَدِيِّ بْنِ عَدِيٍّ وَلِمَعْنِ بْنِ الْمُنْذِرِ يوْمًا وَهُوَ يَعِظُهُمَا: " انْظُرَا الأَمْرَ الَّذِي تُحِبَّانِ أَنْ تَلْقَيَا اللَّهَ عَلَيْهِ، فَخُذَا فِيهِ السَّاعَةَ، وَانْظُرَا الأَمْرَ الَّذِي تَكْرَهَانِ أَنْ تَلْقَيَا اللَّهَ عَلَيْهِ فَدَعَاهُ السَّاعَةَ "

Abdurrahmân b. Abdillah, Recâ b. Hayve el-Kindî'nin, Adiy b. Adiy'e ve Ma'n b. Münzir'e bir gün nasihat ederken şöyle dediğini nakleder: "Allah'a kavuşurken hangi işin başında olmak istiyorsanız hemen o işi yapmaya koyulun. Hangi işten de uzak olmak istiyorsanız, hemen onu bırakın."

(٦٩٠٦)- [٥/١٧٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ رُوبَةَ، قَالَ: كَانَتْ لِي حَاجَةٌ إِلَى رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ، فَقَالُوا: هُوَ عِنْدَ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: فَلَقِيتُهُ، فَقَالَ: " وَلَّى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ الْيَوْمَ ابْنَ مَوْهَبٍ الْقَضَاءَ، وَلَوْ خُيِّرْتُ بَيْنَ أَنْ أَلِيَ وَبَيْنَ أَنْ أُحْمَلَ إِلَى حُفْرَتِي لاخْتَرْتُ أَنْ أُحْمَلَ إِلَى حُفْرَتِي "، قُلْتُ: إِنَّ النَّاسَ يقُولُونَ إِنَّكَ أَنْتَ الَّذِي أَشَرْتَ بِهِ؟ قَالَ: " صَدَقُوا، إِنِّي نَظَرْتُ لِلْعَامَّةِ وَلَمْ أَنْظُرْ لَهُ "

Alâ b. Rûbe bildiriyor: Recâ b. Hayve ile bir işim vardı. Nerede olduğunu sorduğumda Süleymân b. Abdilmelik'in yanında olduğunu söylediler. Daha sonra onu gördüğümde bana: "Müminlerin emiri bugün İbn Mevhib'i kadılığa atadı. Oysa ben kadı olmam ile ölü olarak mezarıma götürülmem arasında bir tercihe zorlansaydım, ölü olarak mezarıma gitmeyi tercih ederim" dedi. Ona: "İnsanlar, İbn Mevhib'in kadı olmasını halifeye senin tavsiye ettiğini söylüyorlar" dediğimde de: "Doğrudur! Zira ben, bu konuda İbn Mevhib'in durumunu değil insanların genel durumunu göz önünde bulundurdum" karşılığını verdi.

(٦٩٠٧)- [٥/١٧١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، ثنا رَجَاءُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، مَوْلَى

سُلَيْمَانَ، قَالَ مَا سَمِعْتُ رَجَاءَ بْنَ حَيْوَةَ " يلْعَنُ أَحَدًا إِلا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا: يَزِيدُ بْنُ الْمُهَلَّبِ "

Süleymân'ın azatlısı Ebû Ubeyd der ki: "Recâ b. Hayve'nin iki kişi hariç birilerine lanet ettiğini işitmiş değilim. Bu iki kişiden biri de (Horasan valisi) Yezîd b. el-Mühelleb'dir."

(٦٩٠٨)- [٥/١٧١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا سَوَّارُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ذَكْوَانَ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، قَالَ: " إِنِّي لَوَاقِفٌ مَعَ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، وَكَانَتْ لِي مِنْهُ مَنْزِلَةٌ، إِذْ جَاءَ رَجُلٌ ذَكَرَ رَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ مِنْ حُسْنِ هَيْئَتِهِ، قَالَ: فَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَجَاءُ، إِنَّكَ قَدِ ابْتُلِيتَ بِهَذَا الرَّجُلِ، وَفِي قُرْبِهِ الْوَقْعُ، يَا رَجَاءُ، عَلَيْكَ بِالْمَعْرُوفِ، وَعَوْنِ الضَّعِيفِ، وَاعْلَمْ يَا رَجَاءُ أَنَّهُ مَنْ كَانَتْ لَهُ مَنْزِلَةٌ مِنَ السُّلْطَانِ، فَرَفَعَ حَاجَةَ إِنْسَانٍ ضَعِيفٍ وَهُوَ لا يسْتَطِيعُ رَفْعَهَا لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَقَدْ ثَبَّتَ قَدَمَيْهِ لِلْحِسَابِ، وَاعْلَمْ يَا رَجَاءُ، أَنَّهُ مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَاعْلَمْ يَا رَجَاءُ، أَنَّ مِنْ أَحَبِّ الأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ فَرَحًا أَدْخَلْتَهُ عَلَى مُسْلِمٍ، ثُمَّ فَقَدَهُ فَكَانَ يَرَى أَنَّهُ الْخَضِرُ عَلَيْهِ السَّلامُ "

Recâ b. Hayve bildiriyor: Süleymân b. Abdilmelik'in yanında önemli bir konumum vardı. Bir defasında yanında durmuşken adamın biri geldi ve benim güzel meziyetlerimi zikrettikten sonra şöyle dedi: "Ey Recâ! Sen ki bu adamla birlikte olmaya mübtela oldun ve bil ki buna yakın durmak sorumluluk gerektirir. Ey Recâ! İyilik yapmaya ve zayıfa yardım etmeye çalış. Ey Recâ! Bil ki yöneticiye yakın olan kişi, sıkıntısını gidermeye gücü yetemeyen birinin bu sıkıntısını giderirse, kıyamet gününde Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceği zaman Allah onun ayaklarını sabit kılar. Ey Recâ! Bil ki Müslüman kardeşinin ihtiyacını karşılayan kişinin Allah da bir ihtiyacını karşılar. Ey Recâ! Bil ki Allah'ın en sevdiği amel, kişinin bir müslümanın kalbine sevinci düşürmesidir." Sonra bu adam ortadan kayboldu ve bir daha göremedim. Onun Hızır olduğunu düşünüyordum.

(٦٩٠٩)- [٥/١٧١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عُمَرُ بْنُ شَبَّةَ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: قَدِمَ يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ

الْمَلِكِ بَيْتَ الْمَقْدِسِ، فَسَأَلَ رَجَاءَ بْنَ حَيْوَةَ أَنْ يَصْحَبَهُ، فَأَبَى وَاسْتَعْفَاهُ، فَقَالَ لَهُ عُقْبَةُ بْنُ وَسَّاجٍ: إِنَّ اللَّهَ يَنْفَعُ بِمَكَانِكَ، فَقَالَ: " إِنَّ أُولَئِكَ الَّذِينَ تُرِيدُ قَدْ ذَهَبُوا "، فَقَالَ لَهُ عُقْبَةُ: إِنَّ هَؤُلاءِ الْقَوْمَ قَلَّ مَا بَاعَدَهُمْ رَجُلٌ بَعْدَ مُقَارِبَةٍ إِلا رَكِبُوهُ، قَالَ: " إِنِّي أَرْجُو أَنْ يَكْفِيَهُمُ الَّذِي أَدْعُوهُمْ لَهُ "

Recâ b. Ebî Seleme bildiriyor: (Emevi halifesi) Yezîd b. Abdilmelik, Beytu'l-Makdis'e (Kudüs'e) geldiği zaman Recâ b. Hayve'den kendisine yoldaşlık etmesini istedi. Ancak Recâ bunu kabul etmedi ve bu yoldaşlıktan kendisini muaf tutmasını taleb etti. Ukbe b. Vessâc, Recâ'ya: "Böylesi bir konumda olursan belki Allah bununla insanlara fayda sağlar" deyince Recâ: "Yanlarında bulunmamın bir faydasının olacağı kişiler (yöneticiler)in hepsi de göçüp gitti" karşılığını verdi. Ukbe: "Ama bu yöneticiler, bir adam ne zaman onlara yakın durduktan sonra uzaklaşmaya çalışsa çoğu zaman tepesine binerler" deyince, Recâ: "Benim nasihatlerimin onlar için yeterli olmasını dilerim" karşılığını verdi.

(٦٩١٠)- [٥/١٧١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا أَبُو مُسْهِرٍ، ثنا عَوْنُ بْنُ حَكِيمٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي السَّائِبِ، أَنَّ رَجَاءَ بْنَ حَيْوَةَ كَتَبَ إِلَى هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ: " بَلَغَنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهُ دَخَلَكَ شَيْءٌ مِنْ قَتْلِ غَيْلانَ وَصَالِحٍ، وَأُقْسِمُ لَكَ بِاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ قَتْلَهُمَا أَفْضَلُ مِنْ قَتْلِ أَلْفَيْنِ مِنَ الرُّومِ أَوِ التُّرْكِ "

Velîd b. Ebi's-Sâib der ki: Recâ b. Hayve, Hişâm b. Abdilmelik'e şöyle bir mektup yazdı: "Ey müminlerin emiri! Bana ulaşana göre Ğaylân ile Salih'in öldürülmeleri konusunda parmağın olmuş. Ey müminlerin emiri! Allah adına yemin ederim ki bu iki kişinin öldürülmesi Rumlardan veya Türklerden iki bin kişinin öldürülmesinden daha iyidir."

(٦٩١١)- [٥/١٧٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الصَّفَّارُ الدِّيلِيُّ، ثنا هَارُونُ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَبِي الزَّرْقَاءِ، ثنا أَبِي، ثنا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي حَزْمٍ الْقُطَعِيُّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ،

قَالَ: " مَا أَدْرَكْتُ مِنَ النَّاسِ أَحَدًا أَعْظَمَ رَجَاءً لأَهْلِ الإِسْلامِ: مِنَ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، وَرَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ "

İbn Avn der ki: "Müslümanlar için Kâsım b. Muhammed, Muhammed b. Sîrîn ve Recâ b. Hayve'den daha fazla müslümanları ümitvar kılan birilerine yetişmiş değilim."

(٦٩١٢)- [١٧٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيَّ ضَمْرَةُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: كَانَ رَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ: " يَرَى تَأْخِيرَ الْعَصْرِ، وَيُصَلِّي مَا بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ "

Yahyâ b. Amr eş-Şeybânî der ki: "Recâ b. Hayve, ikindi namazının geciktirilerek kılınması gerektiğini düşünür ve öğle ile ikindi namazları arasında nafile namaz kılardı."

(٦٩١٣)- [١٧٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ فَوْرَكٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، قَالَ: كُنَّا نَجْلِسُ إِلَى عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، فَكَانَ يَدْعُو بِدَعَوَاتٍ، فَغَابَ يَوْمًا فَتَكَلَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْمُؤَذِّنِينَ، فَأَنْكَرَ رَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ صَوْتَهُ، فَقَالَ رَجَاءٌ: " مَنْ هَذَا؟ "، قَالَ: أَنَا يَا أَبَا الْمِقْدَامِ، قَالَ: " اسْكُتْ، فَإِنَّا نَكْرَهُ أَنْ نَسْمَعَ الْخَيْرَ إِلا مِنْ أَهْلِهِ "

İbrâhîm b. Ebî Able der ki: Atâ el-Horasânî'nin yanında otururduk, o da bazı dualar ederdi. Bir gün Atâ ortalıkta görünmedi. Onun yerine müezzinlerden biri konuşmaya başlayınca Recâ b. Hayve sesi garipsedi ve: "Bu kim?" diye sordu. Adam: "Ey Ebu'l-Mikdâm! Benim!" karşılığını verince, Recâ: "Sus! Biz hayırlı şeyleri ancak onlara ehil olan kişilerden duymak isteriz" dedi.

(٦٩١٤)- [١٧٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، عَنْ ضَمْرَةَ، عَنْ رَجَاءٍ، قَالَ: " الْحِلْمُ أَرْفَعُ مِنَ الْعَقْلِ، لأَنَّ اللَّهَ تَسَمَّى بِهِ "

Recâ b. Hayve der ki: "Hilim, akıldan daha üstündür. Zira Allah, kendisini hilimle (Halîm) isimlendirmiştir."

(٦٩١٥)- [١٧٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا أَبُو حَفْصٍ يَعْنِي عَمْرَو بْنَ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدًا يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَذْكُرُ أَنَّ إِنْسَانًا رَأَى فِي مَنَامِهِ أَنَّ إِنْسَانًا مِنَ الأَبْدَالِ مَاتَ، فَكُتِبَ رَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ مَكَانَهُ "

Ebû Hafs Amr b. Ebî Seleme der ki: "Saîd b. Abdülaziz'den işittiğime göre adamın biri rüyasında abdallardan birinin öldüğünü ve onun yerine Recâ b. Hayve'nin yazıldığını görmüştür."

(٦٩١٦)- [١٧٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، ثنا ضَمْرَةُ، ثنا رَجَاءُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: قَالَ عُقْبَةُ بْنُ وَسَّاجٍ لِرَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ: لَوْلا خَصْلَتَانِ فِيكَ لَكُنْتَ أَنْتَ الرَّجُلَ، قَالَ: " وَمَا هُمَا؟ " قَالَ: إِخْوَانُكَ يَمْشُونَ إِلَيْكَ وَلا تَمْشِي إِلَيْهِمْ، وَوَسَمْتَ فِي أَفْخَاذِ دَوَابِّكَ لِرَجَاءٍ وَكَانَتْ سِمَةُ الْقَبِيلَةِ تَكْفِيكَ، فَقَالَ لَهُ: " أَمَّا إِخْوَانِي يَمْشُونَ إِلَيَّ وَلا أَمْشِي، فَرُبَّمَا أَعْجَلُونِي عَنْ صَلاتِي، وَأَمَّا قَوْلُكَ أَنِّي وَسَمْتُ فِي أَفْخَاذِ دَوَابِّي، فَإِنِّي لَمْ أَكُنْ أَرَى بَأْسًا أَنْ يَسِمَ الرَّجُلُ اسْمَهُ فِي أَفْخَاذِ دَوَابِّهِ "

Recâ b.Ebî Seleme anlatıyor: Ukbe b. Vessâc, Recâ b. Hayve'ye: "Eğer sende iki haslet olmasaydı iyi bir adam olurdun" deyince, Recâ: "Bu iki haslet nedir?" diye sordu. Ukbe: "Kardeşlerin sana doğru yürüyorlar, ama sen onlara doğru gitmiyorsun. Yine hayvanlarının uyluklarına «Bu Recâ'nındır» şeklinde işaret koyuyorsun. Oysa kabilenin işareti senin için yeterliydi" deyince, Recâ ona şöyle karşılık verdi: "Arkadaşlarımın bana doğru gelip benim onlara doğru yürümeme sebebim onların namaz hususunda beni aceleye getirmeleridir. Hayvanların uyluklarına ismimi dağlatmama gelince, ben kişinin hayvanlarının uyluğuna ismini yazmasında sakınca görmüyorum."

(٦٩١٧)- [١٧٣/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا أَبُو عُمَيْرٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ أَبِي جَمِيلَةَ، قَالَ: وَدَّعَ رَجُلٌ رَجَاءَ بْنَ حَيْوَةَ، فَقَالَ:

حَفِظَكَ اللَّهُ يَا أَبَا الْمِقْدَامِ، فَقَالَ: " يَا ابْنَ أَخِي، لا تَسَلْ عَنْ حِفْظِهِ، وَلَكِنْ، قُلْ: يَحْفَظُ الإِيمَانَ "

İbn Ebî Cemîle bildiriyor: Adamın biri Recâ b. Hayve ile vedalaşırken: "Ey Ebu'l-Mikdâm! Allah seni korusun!" diye dua etti. Bunun üzerine Recâ şöyle karşılık verdi: "Yeğenim! Bizi korumasını isteme. Bunun yerine: «İmanını korusun!» diye dua et!"

(٦٩١٨)- [٥/١٧٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا حَجَّاجٌ، قَالا: ثنا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ أَبِي عُتْبَةَ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، قَالَ: " مَا أَكْثَرَ عَبْدٌ ذِكْرَ الْمَوْتِ إِلا تَرَكَ الْحَسَدَ وَالْفَرَحَ "

Recâ b. Hayve der ki: "Kul ölümü çokça hatırladığı takdirde hasedi ve sevinmeyi terk eder."

(٦٩١٩)- [٥/١٧٣] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، قَالَ: " مَا أَحْسَنَ الإِسْلامَ يُزَيِّنُهُ الإِيمَانُ "

Recâ b. Hayve der ki: "İmanla süslenen İslam ne güzeldir."

(٦٩٢٠)- [٥/١٧٣] وَأَنْبَأَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، قَالَ: يُقَالُ: " مَا أَحْسَنَ الإِسْلامَ يُزَيِّنُهُ الإِيمَانُ، وَمَا أَحْسَنَ الإِيمَانُ يُزَيِّنُهُ التُّقَى، وَمَا أَحْسَنَ التُّقَى يُزَيِّنُهُ الْعِلْمُ، وَمَا أَحْسَنَ الْعِلْمَ يُزَيِّنُهُ الْحِلْمُ، وَمَا أَحْسَنَ الْحِلْمَ يُزَيِّنُهُ الرِّفْقُ "

Recâ b. Hayve bildiriyor: Şöyle denilir: "İmanla süslenen İslam ne güzeldir. Takvayla süslenen iman ne güzeldir. İlimle süslenen takva ne güzeldir. Hilimle süslenen ilim ne güzeldir. Nezaketle süslenen hilim de ne güzeldir."

Recâ b. Hayve; Abdullah b. Amr, Ebu'd-Derdâ, Ebû Umâme, Muâviye ve Câbir'den rivayetlerde bulunmuştur. Abdurrahman b. Ğanm, Ubâde b. Nusey, Abdulmelik b. Mervân, Muğîre'nin katibi Revvâd, Ümmü'd-Derdâ ve başkalarından da rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 230, Takrîb 349, Takrîb 245, Takrîb 1553, Takrîb 1554, Takrîb 1555, Takrîb 218, Takrîb 193, Takrîb 91, Takrîb 4269, Takrîb 413, Takrîb 4530, Takrîb 750

Mekhûl eş-Şâmî

Onlardan biri de fakih imam, oruç tutmaktan bitkin düşen ve Şamlıların imamı olan Ebû Abdillah Mekhûl'dür.

(٦٩٣٤)- [١٧٧/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عُمَرُ بْنُ أَيُّوبَ الْمَوْصِلِيُّ، ثنا مُغِيرَةُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " مَنْ لَمْ يَنْفَعْهُ عِلْمُهُ ضَرَّهُ جَهْلُهُ، اقْرَأِ الْقُرْآنَ مَا نَهَاكَ، فَإِذَا لَمْ يَنْهَكَ فَلَسْتَ تَقْرَؤُهُ "

Mekhûl der ki: "Kişiye ilmi fayda vermiyorsa cahilliği zarar verir. Seni kötülüklerden alıkoyduğu müddetçe Kur'ân'ı oku! Şayet okudukların seni kötülüklerden alıkoymuyorsa sen hakkıyla Kur'ân'ı okumuyorsun demektir."

(٦٩٣٥)- [١٧٧/٥] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ صُبْحٍ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ رَبِّهِ بْنِ صَالِحٍ، قَالَ: دُخِلَ عَلَى مَكْحُولٍ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، فَقِيلَ لَهُ: أَحْسَنَ اللَّهُ عَافِيَتَكَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَ: " الإِلْحَاقُ بِمَنْ يُرْجَى عَفْوُهُ خَيْرٌ مِنَ الْبَقَاءِ مَعَ لا يُؤْمَنُ شَرُّهُ ".وَزَادَ غَيْرُهُ: " شَيَاطِينُ الإِنْسِ وَإِبْلِيسُ وَجُنُودُهُ "

Abdurabbih b. Sâlih bildiriyor: Ölümüne sebep olan hastalığı sırasında Mekhûl'un yanına girildi ve ona: "Ey Ebû Abdillah! Allah sana afiyet versin" denildi. Bunun üzerine Mekhûl şöyle karşılık verdi: "Bağışlanması umulan kişinin peşinden gitmek (ölmek), kötülüğünden emin olunamayan kişiyle beraber (hayatta) kalmaktan daha hayırlıdır." Abdurabbih'ten başkaları bunu rivayet ederken: "(Kötülüğünden emin olunamayan) şeytanlar, insanlar, İblis ve askerleriyle beraber (hayatta) kalmaktan daha hayırlıdır" ziyadesiyle rivayet etmişlerdir.

(٦٩٣٦)- [١٧٧/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الْحِمْصِيُّ، ثنا بَقِيَّةُ، عَنِ ابْنِ ثَوْبَانَ، حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ رَبٍّ، يَقُولُ لِمَكْحُولٍ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، أَتُحِبُّ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: " وَمَنْ لا يُحِبُّ الْجَنَّةَ؟ " قَالَ: فَأَحِبَّ الْمَوْتَ، فَإِنَّكَ لَنْ تَرَى الْجَنَّةَ حَتَّى تَمُوتَ

İbn Sevbân bildiriyor: Ebû Abdirab, Mekhûl'e: "Ey Ebû Abdillah! Cenneti seviyor musun?" diye sordu. Mekhûl: "Cenneti kim sevmez ki?" karşılığını verince, Ebû Abdirab şöyle dedi: "O zaman ölümü de sev! Zira ölmeden Cenneti göremezsin!"

(٦٩٣٧)- [١٧٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْمَخْرَمِيُّ، قَالَ: ثنا نَصْرُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: كَتَبَ ابْنُ مُنَبِّهٍ إِلَى مَكْحُولٍ: " إِنَّكَ امْرُؤٌ قَدْ أَصَبْتَ بِمَا ظَهَرَ مِنْ عِلْمِ الإِسْلامِ شَرَفًا، فَاطْلُبْ بِمَا بَطَنَ مِنْ عِلْمِ الإِسْلامِ مَحَبَّةً وَزُلْفَى "

Süfyân der ki: İbn Münebbih, Mekhûl'e: "İslam'ın zahiri ve en saygın olan ilimlerini öğrenmiş birisin. Allah'ın sevgisini ve yakınlığını kazanmak için de İslam'ın batıni ilimlerini öğren" şeklinde bir mektup yazdı.

(٦٩٣٨)- [١٧٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَكْحُولا، يَقُولُ: " قَدِمْتُ هَذِهِ يَعْنِي دِمَشْقَ وَمَا أَنَا بِشَيْءٍ مِنَ الْعِلْمِ أُرَاهُ، قَالَ: أَعْلَمُ مِنِّي بِكَذَا، فَأَمْسَكَ أَهْلُهَا عَنْ مَسْأَلَتِي حَتَّى ذَهَبَ "

Ali b. Havşeb der ki: "Dimaşk'a geldiğimde benden daha âlim birinin olduğunu düşünmüyordum. Ancak Mekhûl oradan gidene kadar oradaki insanlardan hiç kimse bana bir şey sormadı."

(٦٩٣٩)- [١٧٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي رَزِينٍ، قَالَ: لَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ عَلَى مَكْحُولٍ فِي الْقَدَرِ، قُلْتُ: لأَسْأَلَنَّهُ عَنْ شَيْءٍ، قُلْتُ: مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ عِنْدَهُ

جَارِيَةٌ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ وَلا مَالَ لَهُ غَيْرَهَا، أَتَرَى لَهُ أَنْ يَعْزِلَ عَنْهَا؟ قَالَ: " لا يَفْعَلْ لا يَفْعَلْ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَخْلُقْ نَفْسًا إِلا وَهِيَ كَائِنَةٌ، فَلا عَلَيْهِ أَنْ لا يَفْعَلَ "

Ebû Rezîn der ki: "İnsanlar Mekhûl'e kader hakkında çok soru sorunca, ben: "Ben de ona bir şey soracağım" deyip, "Yanında bir cariye olan ve başka malı olmayan kişi azil yapabilir mi?" dedim. Mekhûl: "Azil yapamaz. Allah'ın yarattığı can muhakkak doğacaktır. Onun azil yapıp yapmaması bu yaratılmaya mani olamaz" karşılığını verdi.

(٦٩٤٠)- [٥/١٧٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَبِي الزَّرْقَاءِ، قَالَ: ثنا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، أَنَّهُ عَادَ حَكِيمَ بْنَ حِزَامِ بْنِ حَكِيمٍ، فَقَالَ: " أَتُرَاكَ مُرَابِطًا الْعَامَ؟ " قَالَ: كَيْفَ تَسْأَلُنِي عَنْ هَذَا وَأَنَا عَلَى ذِي الْحَالِ؟ قَالَ: " وَمَا عَلَيْكَ أَنْ تَنْوِي ذَاكَ، فَإِنْ شَفَاكَ اللَّهُ مَضَيْتَ لِوَجْهِكَ، وَإِنْ حَالَ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ أَجَلٌ كُتِبَ لَكَ نِيَّتُكَ "

Mekhûl, hasta olan Hakîm b. Hizâm b. Hâkim'i ziyarete gitti. Ziyareti esnasında ona: "Bu yıl sınır nöbetlerine çıkacak mısın?" diye sorunca, Hakîm: "İçinde bulunduğum durumu görüyorken bana nasıl böyle bir şeyi sorabiliyorsun?" diye çıkıştı. Bunun üzerine Mekhûl ona: "Böyle bir şeye niyet etsen ne zararın olacak ki? Allah sana afiyet verirse bunu yerine getirirsin. Ecelin gelip gidemezsen de niyetinin karşılığını alırsın" dedi.

(٦٩٤١)- [٥/١٧٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الضَّحَّاكِ، ثنا الْحَوْطِيُّ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، وَأَبُو عَمْرِو بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُهَاجِرٍ، عَنْ بَرَكَةَ الأَزْدِيِّ، قَالَ: وَضَّأْتُ مَكْحُولا، فَأَتَيْتُهُ بِالْمِنْدِيلِ فَأَبَى أَنْ يَمْسَحَ بِهِ وَجْهَهُ، وَمَسَحَ وَجْهَهُ، وَمَسَحَ وَجْهَهُ بِطَرْفٍ: " الْوُضُوءُ بَرَكَةٌ، وَأَنَا أُحِبُّ أَنْ لا تَعْدُوَ ثَوْبِي "

Bereke el-Ezdî bildiriyor: Mekhûl'e abdest aldırdım. Kendisine havlu getirdiğimde ise yüzünü onunla silmeyi kabul etmedi ve giysisinin bir kenarıyla yüzünü sildi. Sonra: "Abdest berekettir. Onun için bu bereketin giysimden çıkmasını istemiyorum" dedi.

(٦٩٤٢)- [٥/١٧٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو عَبْدِ الْمَلِكِ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْقُرَشِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلاءِ بْنِ زَيْدٍ، ثنا أَبِي، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: " الْعُلَمَاءُ

أَرْبَعَةٌ: سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ بِالْمَدِينَةِ، وَعَامِرٌ الشَّعْبِيُّ بِالْكُوفَةِ، وَالْحَسَنُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ بِالْبَصْرَةِ، وَمَكْحُولٌ بِالشَّامِ "

Zührî der ki: "Âlimler dört kişidir. Bunlar da Medine'de Saîd b. el-Müseyyeb, Kûfe'de Âmir eş-Şa'bî, Basra'da Hasan b. Ebi'l-Hasan, Şam'da da Mekhûl'dür."

(٦٩٤٣)- [١٧٩/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو هَمَّامٍ السَّكُونِيُّ، حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ الْمُنْذِرِ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: اجْتَمَعْتُ أَنَا وَالزُّهْرِيُّ، فَتَذَاكَرْنَا التَّيَمُّمَ، فَقَالَ الزُّهْرِيُّ: الْمَسْحُ إِلَى الآبَاطِ، فَقُلْتُ: " عَنْ مَنْ أَخَذْتَ هَذَا؟ قَالَ: عَنْ كِتَابِ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ﴾ فَهِيَ يَدٌ كُلُّهَا، قُلْتُ: " فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا﴾، فَمِنْ أَيْنَ تُقْطَعُ الْيَدُ "، قَالَ: فَخَصَمْتُهُ

Mekhûl bildiriyor: Ben ve Zührî bir araya gelip teyemmüm konusunu konuştuk. Zührî: "Mesh koltuklara kadardır" deyince, ben: "Bunu nereden çıkardın?" diye sordum Zührî: "Allah'ın Kitab'ından. Allah: **"Yüzünüzü ve ellerinizi yıkayınız"**[1] buyuruyor. El, koltuğa kadar olan kısımdır" deyince ben: "Allah: **"Erkek hırsız ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak, ellerini kesin"**[2] buyuruyor. El nereden kesilecek?" dedim ve ona üstün geldim.

(٦٩٤٤)- [١٧٩/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، وَالْحَضْرَمِيُّ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، ثنا مَعْقِلُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْجَزَرِيُّ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: أَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، قَوْلَهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾، قَالَ: " يَا ابْنَ أَخِي، لَمْ يَأْتِ تَأْوِيلُ هَذِهِ بَعْدُ، إِذَا هَابَ الْوَاعِظُ، وَأَنْكَرَ

---

[1] Mâide Sur. 6

[2] Mâide Sur. 8

الْمَوْعُوظُ، فَعَلَيْكَ حِينَئِذٍ نَفْسَكَ لا يَضُرُّكَ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتَ، يَا أَخِي الآنَ نَعِظُ وَيُسْمَعُ مِنَّا "

Ma'kil b. Ubeydillah bildiriyor: Mekhûl'un yanına bir adam geldi ve: "Ey Ebû Abdillah! «**Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez**»[1] âyeti hakkında ne dersin?" diye sordu. Mekhûl: "Yeğenim! Bunun açıklaması henüz hâsıl olmuş değildir. Ancak öğüt verenler korkuyor, kendisine öğüt verilen de söylenenleri umursamıyorsa o zaman sen kendine bakmalısın. Sen doğru yolda olduktan sonra dalâlette olanların sana bir zararı dokunamaz. Fakat şimdilik biz öğütler veriyoruz ve Müslümanlar da bizi dinliyorlar" dedi.

(٦٩٤٥)- [١٧٩/٥] حَدَّثَنَا الْقَاضِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا دُحَيْمٌ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ جَابِرٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " لا يُؤْخَذُ الْعِلْمُ إِلا عَنْ مَنْ، شُهِدَ لَهُ بِالطَّلَبِ "

Mekhûl der ki: "İlim ancak ilim talep ettiği görülen kişilerden öğrenilir."

(٦٩٤٦)- [١٧٩/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، ثنا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " لأَنْ تَضْرِبَ عُنُقِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَلِيَ الْقَضَاءَ، وَلأَنْ أَلِيَ الْقَضَاءَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ "

Mekhûl der ki: "Benim için, boynumun vurulması, kadılık yapmamdan daha sevimlidir. Kadılık yapmam, beytülmalden sorumlu olmamdan daha sevimlidir."

(٦٩٤٧)- [١٧٩/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنِي تَمِيمُ بْنُ عَطِيَّةَ الْعَنْسِيُّ، قَالَ: كَثِيرًا مَا كُنْتُ أَسْمَعُ مَكْحُولا، يَقُولُ: " نَادَانَمْ بِالْفَارِسِيَّةِ: لا أَدْرِي "

---

[1] Mâide Sur. 105

Temîm b. Atiyye el-Ansî der ki: Mekhûl'ün çok defa "Bilmiyorum" anlamına gelen ve Farsça bir söz olan "Nâdânem" ifadesini kullandığını işitirdim.

(٦٩٤٨)- [٥/١٧٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ، قَالا: ثنا مَعْمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي الْمُهَاجِرِ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " أَرَقُّ النَّاسِ قُلُوبًا أَقَلُّهُمْ ذُنُوبًا "

Mekhûl der ki: "İnsanlar içinde kalbi en yufka olanlar, günahları en az olanlardır."

(٦٩٤٩)- [٥/١٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو يَعْلَى، ثنا غَسَّانُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَابِتِ بْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ مَكْحُولا، يَقُولُ: " مَنْ أَحَبَّ رَجُلا صَالِحًا فَإِنَّمَا أَحَبَّ اللَّهَ، وَمَنْ ذَهَبَ إِلَى عِلْمٍ يَتَعَلَّمُهُ فَهُوَ فِي طَرِيقِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْجِعَ "

Mekhûl der ki: "Salih bir adamı seven kişiyi Allah da sever. İlim öğrenmeye giden kişi geri dönene kadar cennete doğru giden bir yolda yürüyor gibidir."

(٦٩٥٠)- [٦٩٥٦] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَارُونَ، ثنا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنْ بُرْدٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، أَنَّهُ كَانَ يَصُومُ يَوْمَ الاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ، وَكَانَ يَقُولُ: " وُلِدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الاثْنَيْنِ، وَبُعِثَ يَوْمَ الاثْنَيْنِ، وَتُوُفِّيَ يَوْمَ الاثْنَيْنِ، وَتُرْفَعُ أَعْمَالُ بَنِي آدَمَ يَوْمَ الاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ "

Bürd der ki: Mekhûl, Pazartesi ile Perşembe günlerinde oruç tutar ve şöyle derdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Pazartesi günü doğdu, Pazartesi günü peygamber olarak gönderildi ve Pazartesi gününde de vefat etti. İnsanoğlunun amelleri de Pazartesi ve Perşembe günlerinde Allah'ın katına çıkarılır."

(٦٩٥١)- [٥/١٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الشَّامِيُّ عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " مَنْ أَحْيَى لَيْلَةً فِي ذِكْرِ اللَّهِ أَصْبَحَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ "

Mekhûl der ki: "Geceyi Allah'ı zikrederek ihya eden kişi, annesinden yeni doğmuş gibi günahsız bir şekilde sabahı bulur."

(٦٩٥٢)- [٥/١٨٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: مَنْ قَالَ: " أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، الْحَيَّ الْقَيُّومَ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ، غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ وَلَوْ كَانَ فَارًّا مِنَ الزَّحْفِ "

Yine şöyle demiştir: "Kendisinden başka ilah olmayan, diri ve kâim olan Allah'tan bağışlanma diler ve ona yönelirim" diyen kişi, savaştan kaçmış olsa dahi tüm günahları bağışlanır.

(٦٩٥٣)- [٥/١٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عُمَرُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا الْمُغِيرَةُ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " عَيْنَانِ لا يَمَسُّهُمَا الْعَذَابُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ مِنْ وَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ "

Mekhûl der ki: "Allah korkusuyla ağlayan göz ve Müslümanlar için nöbette bekleyen göz olmak üzere iki göze (cehennemdeki) azap dokunamaz."

(٦٩٥٤)- [٥/١٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَسَنِ الْمِقْسَمِيُّ، قَالَ: ثنا حَجَّاجٌ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " الْمُؤْمِنُونَ هَيِّنُونَ لَيِّنُونَ، مِثْلُ الْجَمَلِ الأَنِفِ، إِذَا قُدْتَهُ انْقَادَ، وَإِنْ أَنَخْتَهُ عَلَى صَخْرَةٍ اسْتَنَاخَ "

Mekhûl der ki: "Müminler zorluk çıkarmayan yumuşak huylu kimselerdir. Bir bakıma uysal deve gibidirler. Zira uysal deveyi sürsen harekete geçer. Kayanın üzerinde bile çöktürmek istesen çöker."

(٦٩٥٥)- [١٨١/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " إِنْ كَانَ الْفَضْلُ فِي الْجَمَاعَةِ فَإِنَّ السَّلامَةَ فِي الْعُزْلَةِ "

Mekhûl der ki: "Fazilet cemaatte olsa da selamet uzlettedir."

(٦٩٥٦)- [١٨١/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الآجُرِّيُّ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَكْحُولا، يَقُولُ: " لا يَأْتِي عَلَى النَّاسِ مَا يُوعَدُونَ حَتَّى يَكُونَ عَالِمُهُمْ فِيهِمْ أَنْتَنَ مِنْ جِيفَةِ الْحِمَارِ "

Mekhûl der ki: "Âlimleri eşek leşinden daha pis olmadıkça insanların başına, vaad edilen şeyler (cezalar) gelmez."

(٦٩٥٧)- [١٨١/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَدَائِنِيُّ، عَنْ بَكْرِ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الشَّامِيِّ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ بَعْدَ الْفَرَائِضِ الْجُوعُ وَالظَّمَأُ "، قَالَ بَكْرٌ: وَكَانَ يُقَالُ: " الْجَائِعُ الظَّمْآنُ أَفْهَمُ لِلْمَوْعِظَةِ، وَقَلْبُهُ إِلَى الرِّقَّةِ أَسْرَعُ، وَكَانَ يُقَالُ: كَثْرَةُ الطَّعَامِ تَدْفَعُ كَثِيرًا مِنَ الْخَيْرِ "

Mekhûl der ki: "Farz olan ibadetlerden sonra en hayırlı ibadet açlık ve susuzluktur." Bekr bildiriyor: Denilirdi ki: "Aç ve susuz olan kişi, verilen bir öğüdü daha iyi kavrar. Kalbi şefkate daha çok yakın durur." Yine şöyle denilirdi: "Çok yemek, hayrın çoğunu da geri çevirir."

(٦٩٥٨)- [١٨١/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا أَبُو بَكْرٍ الأُمَوِيُّ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْكِنْدِيُّ، حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ سَالِمٍ الْبَلْخِيُّ، عَنْ أَبِي حَبِيبٍ الْمَوْصِلِيُّ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " الْتَقَيَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا وَعِيسَى بْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ، فَضَحِكَ عِيسَى فِي وَجْهِ يَحْيَى وَصَافَحَهُ، فَقَالَ لَهُ يَحْيَى: يَا ابْنَ خَالَتِي، مَا لِي أَرَاكَ ضَاحِكًا، كَأَنَّكَ قَدْ أَمِنْتَ؟ فَقَالَ لَهُ عِيسَى: يَا ابْنَ خَالَتِي، مَا لِي أَرَاكَ عَابِسًا كَأَنَّكَ قَدْ يَئِسْتَ، فَأَوْحَى اللَّهُ ﷻ إِلَيْهِمَا عَلَيْهِمَا السَّلامُ: إِنَّ أَحَبَّكُمَا إِلَيَّ أَبَشُّكُمَا بِصَاحِبِهِ "

Mekhûl der ki: Yahyâ b. Zekeriyâ ile İsa b. Meryem karşılaşınca İsa, Yahyâ'nın yüzüne güldü ve el sıkıştı. Hz. Yahyâ ona: "Ey teyzemin oğlu!

Bakıyorum da gülüyorsun! Yoksa (cezadan yana) güvende mi oldun?" diye sorunca, İsa "Ey teyzemin oğlu! Seni de asık suratlı görüyorum! Yoksa (Allah'ın rahmetinden yana) ümit mi kestin?" dedi. Bunun üzerine Allah ikisine: "İçinizden en sevdiğim kişi, diğerine daha fazla güler yüz gösteren kişidir" diye vahyetti.

(٦٩٥٩)- [١٨١/٥] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الْبَغْدَادِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، ثنا أَبُو صَالِحٍ، ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كُنَّ لَهُ، وَثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كُنَّ عَلَيْهِ، فَأَمَّا الأَرْبَعُ اللاتِي لَهُ: فَالشُّكْرُ، وَالإِيمَانُ، وَالدُّعَاءُ وَالاسْتِغْفَارُ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ﴾، وَقَالَ: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾، وَقَالَ: ﴿مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلا دُعَاؤُكُمْ﴾، وَأَمَّا الثَّلاثُ اللاتِي عَلَيْهِ: فَالْمَكْرُ، وَالْبَغْيُ، وَالنَّكْثُ " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ﴾، وَقَالَ: ﴿وَلا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلا بِأَهْلِهِ﴾، وَقَالَ: ﴿إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ﴾ "

Mekhûl der ki: Dört şey vardır ki bunlar, bir kişide bulunduğu zaman onun lehine, üç şey de var ki bunlar bir kişide bulunduğu zaman onun aleyhine olurlar. Lehine olacak dört şey: Şükür, iman, dua ve istiğfâr'dır. Allah şöyle buyurur: **"Eğer siz iman eder ve şükrederseniz, Allah size neden azap etsin! Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir."**[1] Yine şöyle buyurur: **"Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir."**[2] Yine şöyle buyurur: **"Dualarınız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?"**[3] Aleyhinde olan üç şey de: Başkalarına tuzak kurmak, taşkınlık yapmak ve ahdi bozmaktır. Allah şöyle buyurur: **"Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur."**[4] Yine şöyle

---

[1] Nisâ Sur. 47

[2] Enfâl Sur. 33

[3] Furkân Sur. 77

[4] Fetih Sur. 10

buyurur: **"Oysa kurulan kötü tuzağa ancak sahibi düşer."**[1] Yine şöyle buyurur: **"Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir."**[2]

(٦٩٦٠)- [١٨٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّبَّاحِ، ثنا أَبُو عُمَرَ الدُّورِيُّ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُدْرِكٍ الْحَنَفِيُّ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " بَيْنَا امْرَأَةٌ مِنَ الْحَيِّ يُقَالُ لَهَا الْفَارِعَةُ بِنْتُ الْمُسْتَوْرِدِ قَائِمَةٌ تَتَعَبَّدُ إِذَا هِيَ بِإِبْلِيسَ سَاجِدًا عَلَى صَفَاةٍ تَسِيلُ دُمُوعُهُ عَلَى خَدَّيْهِ كَسَرِيحِ الْجَنِينِ، فَقَالَتْ لَهُ: يَا إِبْلِيسُ مَا يُغْنِي عَنْكَ طُولُ السُّجُودِ؟ فَقَالَ: أَيَّتُهَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ بِنْتَ الشَّيْخِ الصَّالِحِ، أَرْجُو إِذَا أَبَرَّ بِي قَسَمَهُ أَنْ يُخْرِجَنِي مِنَ النَّارِ "، قَالَ أَبُو عُمَرَ الدُّورِيُّ: هَذَا إِبْلِيسُ يَرْجُو رَحْمَةَ اللَّهِ، فَكَيْفَ نَحْنُ عُبَيْدَ اللَّهِ

Mekhûl der ki: Fâri'a binti'l-Müstevrid adında bir kadın ibadetini yaparken avluda İblis'in secde ettiğini ve gözlerinden durmadan yaş akıttığını gördü. Ona: "Ey İblis! İstediğin kadar secde et; ama sana ne faydası dokunacak ki?" deyince, İblis şöyle karşılık verdi: "Ey salih kulun kızı saliha kadın! Yine de Rabbimin, zamanında ettiği yemini yerine getireceği zaman beni ateşten kurtarmasını ümit ediyorum!" Ebû Ömer ed-Dûrî der ki: "İblis bile bu şekilde Allah'ın rahmetini umarken, biz Allah'ın kulları nasıl ümitvâr olmayalım!"

(٦٩٦١)- [١٨٢/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْجُرْجَانِيِّ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الأَصْفَهَانِيُّ الأَرْزَيَانِيُّ بِنَيْسَابُورَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ، ثنا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ شَابُورَ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ الْمُنْذِرِ، عَنْ مَكْحُولٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، قَالَ: " وَضَعَ عَنْهُمُ الإِثْمَ فِي الْخَطَأِ، وَوَضَعَ الْمَغْفِرَةَ عَلَى الْعَمْدِ "

Nu'mân b. el-Münzir der ki: Mekhûl: **"İçinizden kasdederek yaptıklarınız bir yana, yanılmalarınızda size bir sorumluluk yoktur. Allah, bağışlar ve merhamet eder"**[3] âyetini açıklarken: "Allah hatayla

---

[1] Fâtır Sur. 43

[2] Yûnus Sur. 23

[3] Ahzâb Sur. 5

yapılan şeylerin günahını kaldırmış, kasıtla işlenen günahlarda ise mağfireti koymuştur" dedi.

(٦٩٦٢)- [١٨٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُقْرِيُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالا: ثنا أَبُو زُرْعَةَ، ثنا عُبَيْدُ بْنُ جُنَادَةَ، ثنا عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدِّمَشْقِيِّ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " بَيْنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَى بِسَاطٍ مِنْ شَعْرٍ وَأَصْحَابُهُ حَوْلَهُ، إِذْ أَمَرَ الرِّيحَ فَاسْتَقَلَّتْهُ وَسَارَتِ الْجِنُّ وَالإِنْسُ أَمَامَهُ، وَالطَّيْرُ تُظِلُّهُ، إِذَا حَرَّاثٌ يَحْرُثُ عَلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ، قَالَ: فَقَالَ الْحَرَّاثُ: لَوْ أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ عِنْدِي كَلَّمْتُهُ بِثَلاثِ كَلِمَاتٍ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ أَنِ ائْتِ الْحَرَّاثَ، قَالَ: فَرَكِبَ عَلَى فَرَسٍ لَهُ حَتَّى أَتَاهُ، قَالَ: يَا حَرَّاثُ أَنَا سُلَيْمَانُ، فَقُلْ مَا أَرَدْتَ أَنْ تَقُولَ، قَالَ: وَمَا عِلْمُكَ أَنِّي أَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ؟ قَالَ: اللَّهُ أَعْلَمَنِي، قَالَ: أَشْهَدُ لَهُ بِذَلِكَ، قَالَ: وَاللَّهِ إِلا أَنِّي رَأَيْتُكَ فِيمَا أَنْتَ فِيهِ فَقُلْتُ: وَاللَّهِ مَا سُلَيْمَانُ فِي لَذَّةٍ لَذَّهَا أَمْسِ، وَلا فِي نَعِيمٍ نَعِمَهُ، وَأَنَا فِي تَعَبٍ تَعِبْتُهُ أَمْسِ، وَفِي نَصَبٍ نَصِبْتُهُ إِلا سَوَاءً، لا سُلَيْمَانُ يَجِدُ لَذَّةَ مَا مَضَى، وَلا أَنَا أَجِدُ تَعَبَ مَا مَضَى، قَالَ: وَأُخْرَى قُلْتُهَا، قَالَ: وَمَا هِيَ؟ قُلْتُ: سُلَيْمَانُ يَمُوتُ وَأَنَا أَمُوتُ، قَالَ: صَدَقْتَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا سُلَيْمَانُ لَكِنِّي قُلْتُ كَلِمَةً طَيَّبْتُ بِهَا نَفْسِي، قُلْتُ: سُلَيْمَانُ يُسْأَلُ غَدًا عَمَّا أُعْطِيَ، وَأَنَا لا أُسْأَلُ، قَالَ: فَخَرَّ سُلَيْمَانُ سَاجِدًا عَلَى فَرَسِهِ يَبْكِي وَهُوَ يَقُولُ: يَا رَبِّ لَوْلا أَنَّكَ جَوَادٌ لا تَبْخَلُ لَسَأَلْتُكَ أَنْ تَنْزِعَ مِنِّي مَا أَعْطَيْتَنِي، قَالَ: فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ: يَا سُلَيْمَانُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، فَإِنِّي لَمْ أَنْعَمْ عَلَى عَبْدٍ لِي نِعْمَةً فَتَكُونُ تِلْكَ النِّعْمَةُ رِضًا فَأُحَاسِبُهُ عَلَيْهَا "

Mekhûl der ki: Süleymân b. Dâvud kıldan halısının üzerindeydi ve maiyeti de etrafında bulunuyordu. Rüzgara emredince halı havalandı. İnsanlar ile cinler önünde gidiyor, kuşlar da üzerinde ona gölge yapıyorlardı. Yol kenarında da bahçesinden çalışan bir çifti bulunuyordu. Bu çiftçi: "Süleymân b. Dâvud yanımda olsaydı ona üç tane söz söylerdim" dedi. Allah, Süleymân b. Dâvud'a çiftçinin yanına gitmesini vahyedince atına binip onun yanına geldi. Ona: "Ey çiftçi! Ben Süleymân'ım! Söylemek istediklerini bana diyebilirsin" deyince, çiftçi: "Sana bir şeyler demek

istediğimi kim söyledi?" diye sordu. Süleymân: "Allah bana bildirdi" karşılığını verince, çiftçi: "Sana bildirdiği şeyin doğru olduğuna ben de şahadet ederim" dedi ve şöyle devam etti: "İçinde bulunduğun durumu görünce kendi kendime: "Vallahi Süleymân'ın dün tattığı lezzetler ve elde ettiği nimetler ile benim dün maruz kaldığım yorgunluk ve sıkıntılar birbirinin aynısıdır. Zira ne Süleymân dün tattığı lezzetleri şimdi hissediyor, ne de ben dün maruz kaldığım yorgunluğu hissediyorum."

Çiftçi: "Bir söz daha söylemiştim" diye ekleyince, Süleymân: "Nedir?" diye sordu. Çiftçi: "Süleymân da ölecek, ben de öleceğim, dedim" karşılığını verince, Süleymân: "Doğru söyledin" dedi. Çiftçi: "Ey Süleymân! Ancak kendimi rahatlatan bir söz daha söyledim! «Süleymân, kendisine verilenlerden yana hesaba çekilecekken, benim öyle bir hesabım olmayacak» dedim" deyince, Süleymân atının üzerinde secdeye kapandı ve ağlayarak: "Rabbim! Şayet cömert değil de cimri biri olsaydın bana verdiklerini çekip almanı söylerdim" demeye başladı. Bunun üzerine Allah ona: "Ey Süleymân! Başını kaldır! Ben bir kuluma nimet verdiğim zaman, o bu nimeti rızam doğrultusunda kullandığı sürece onu bu nimetlerden dolayı hesaba çekecek değilim" diye vahyetti.

(٦٩٦٣)- [١٨٣/٥] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاعِظُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الأُمَوِيُّ، ثنا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " كَانَ مِنْ دُعَاءِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَازِقَ الْغُرَابِ النَّعَّابِ فِي عُشِّهِ، وَذَلِكَ أَنَّ الْغُرَابَ إِذَا فَقَسَ عَنْ فِرَاخِهِ فَقَسَ عَنْهَا بَيْضَاءَ، فَإِذَا رَآهَا كَذَلِكَ نَفَرَ عَنْهَا، فَتَفْتَحُ أَفْوَاهَهَا، فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهَا ذُبَابًا يَدْخُلُ أَفْوَاهَهَا، فَيَكُونُ ذَلِكَ غِذَاءً لَهَا حَتَّى تَسْوَدَّ، فَإِذَا اسْوَدَّتِ انْقَطَعَ الذُّبَابُ عَنْهَا، فَعَادَ الْغُرَابُ إِلَيْهَا فَغَذَّاهَا "

Mekhûl der ki: Hz. Dâvud dualarında: "Ey yuvasında bağıran kargaya bile rızkını veren" ifadesini de kullanırdı. Zira karganın yavruları yumurtadan çıktığı zaman beyaz renkte çıkarlar. Anneleri onları beyaz görünce onlardan uzaklaşır. Yavrular da açlıktan ağızlarını açar. Allah onlara sinek gönderir. Gönderilen sinekler de ağızlarına girip onları doyururlar. Bu

şekilde gıdalarını alınca zamanla renkleri, siyah olur. Renkleri siyah olunca da artık sinekler gelmez. Bu şekilde anneleri gelip onları beslemeye başlar.

(٦٩٦٤)- [١٨٣/٥] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الْحَضْرَمِيُّ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ عُمَرَ، ثنا أَبِي، حَدَّثَنَا الْخَلِيلُ بْنُ مُرَّةَ، ثنا صَدَقَةُ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " إِذَا كَانَ فِي أُمَّةٍ خَمْسَةَ عَشَرَ رَجُلا يَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً لَمْ يُؤَاخِذِ اللَّهُ تِلْكَ الأُمَّةَ بِعَذَابِ الْعَامَّةِ "

Mekhûl der ki: "Bir ümmetin içinde her gün yirmi beş defa Allah'tan bağışlanma dileyen on beş adam bulunduğu müddetçe Allah o ümmeti toplu azaba maruz bırakmaz."

(٦٩٦٥)- [١٨٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو كُرَيْبٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا الْمُنِيرُ بْنُ الْعَلاءِ، قَالَ: سَمِعْتُ مَكْحُولا، يَقُولُ: " بِرُّ الْوَالِدَيْنِ كَفَّارَةٌ لِلْكَبَائِرِ، وَلا يَزَالُ الرَّجُلُ قَادِرًا عَلَى الْبِرِّ مَا دَامَ فِي فَصِيلَتِهِ مَنْ هُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ "

Mekhûl der ki: "Anne babaya iyi davranmak kişinin büyük günahlarına kefaret olur. Kişi ailesinde kendisinden daha büyük biri bulunduğu müddetçe de ona karşı bu şekilde iyi davranma imkanına sahip olur."

(٦٩٦٦)- [١٨٣/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَبِيقٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثنا ابْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " مَنْ مَاتَ مُدَارِيًا مَاتَ شَهِيدًا "

Mekhûl der ki: "Başkalarıyla iyi geçinmeye çalışırken ölen kişi şehit olarak ölmüş demektir."

(٦٩٦٧)- [١٨٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ ابْنِ جَابِرٍ، قَالَ: أَقْبَلَ يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ إِلَى مَكْحُولٍ وَأَصْحَابِهِ، فَلَمَّا رَأَيْنَاهُ هَمَمْنَا بِالتَّوْسِعَةِ لَهُ، فَقَالَ مَكْحُولٌ: " مَكَانَكُمْ، دَعُوهُ يَجْلِسُ حَيْثُ أَدْرَكَ، يَتَعَلَّمِ التَّوَاضُعَ "

İbn Câbir bildiriyor: (Emevi halifesi) Yezîd b. Abdilmelik b. Mervân, Mekhûl ve arkadaşlarının yanına doğru geldi. Onu gördüklerinde Mekhûl'ün arkadaşları ona yer vermek üzere hareketlendiler. Ancak Mekhûl: "Yerinizde kalın! Boş bulduğu yere otursun! Mütevazı olmayı öğrensin!" diye çıkıştı.

(٦٩٦٨)- [١٨٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيُّ، ثنا ابْنُ أَبِي السَّرِيِّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبِ بْنِ عَطِيَّةَ، ثنا الْوَلِيدُ، ثنا ابْنُ جَابِرٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾، قَالَ: " تَكُونُونَ فِي كُلِّ عِشْرِينَ سَنَةً عَلَى حَالٍ لَمْ تَكُونُوا عَلَى مِثْلِهَا "

İbn Câbir der ki: Mekhûl, **"Şüphesiz siz hâlden hâle geçeceksiniz"**[1] âyetini açıklarken: "Her yirmi yılda bir, daha önce olmadığınız yeni bir halde olacaksınız" demiştir.

(٦٩٦٩)- [١٨٤/٥] حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ السَّرِيِّ الْقَنْطَرِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ السَّامِرِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْبَجَلِيُّ، ثنا أَبُو سَهْلٍ الْبَصْرِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ فَرُّوخٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " مَنْ طَابَتْ رِيحَتُهُ زَادَ فِي عَقْلِهِ، وَمَنْ نَظُفَ ثَوْبَهُ قَلَّ هَمُّهُ "

Mekhûl der ki: "Kokusu güzel olanın zekası artar. Giysisi temiz olanın da derdi az olur."

(٦٩٧٠)- [١٨٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا أَبُو عَمْرٍو الْخَفَّافُ النَّيْسَابُورِيُّ، ثنا عِيسَى بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ يَزِيدَ الْقُرَشِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مَكْحُولا، يَقُولُ: " الطِّيبُ غِذَاءُ الصَّائِمِ "

Mekhûl der ki: "Güzel koku, oruçlunun gıdasıdır."

(٦٩٧١)- [١٨٤/٥] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاعِظُ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ يَزِيدَ الأَنْبَارِيُّ، ثنا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ

[1] İnşikâk Sur. 19

عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: سَمِعْتُ مَكْحُولا، يَقُولُ: " رَأَيْتُ رَجُلا يُصَلِّي، وَكُلَّمَا رَكَعَ أَوْ سَجَدَ بَكَى، فَاتَّهَمْتُهُ أَنَّهُ يُرَائِي بِبُكَائِهِ، فَحُرِمْتُ الْبُكَاءَ سَنَةً "

Mekhûl der ki: Adamın birini namaz kılarken gördüm. Adam her rükû ve secdesinde de ağlıyordu. Kendisini gösteriş yapmakla suçladığım için bir yıl boyunca ağlamaktan mahrum kaldım.

(٦٩٧٢)- [١٨٤/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ مَكْحُولٍ فَاسْتَطَالَ عَلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ مَكْحُولٌ: " ذَلَّ مَنْ لا سَفِيهَ لَهُ "

Saîd b. Abdilazîz bildiriyor: Mekhûl'un yanında otururken adamın biri gelip ona dil uzattı. Mekhûl de: "Küstahları olmayan bir toplum (küstahlığı kendi yapmak zorunda kalacağı için) zillete düşer" dedi.

(٦٩٧٣)- [١٨٤/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ الْمُنْذِرِ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " لا تُعَاهِدُوا السَّفِيهَ وَلا الْمُنَافِقَ، فَمَا نَقَضُوا مِنْ عَهْدِ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ عَهْدِكُمْ "

Mekhûl der ki: "Sefih ve münafık olanlarla sözleşmeyin! Zira bunların Allah'a verip bozdukları sözler size verecekleri sözlerden daha büyüktür."

Mekhûl; ashâbdan Enes b. Mâlik, Vâsile b. el-Eska', Ebû Umâme el-Bâhilî ve Ebû Hind ed-Dârî, Ebû Sa'lebe el-Huşenî, Huzeyfe b. el-Yemân, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Ebû Eyyûb, Ebu'd-Derdâ, Şeddâd b. Evs ve Ebû Hureyre gibilerinden rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2685, Takrîb 4258, Takrîb 2912, Takrîb 1220, Takrîb 4315, Takrîb 2937, Takrîb 1900, Takrîb 3975, Takrîb 2711-a, Takrîb 2733, Takrîb 2780, Takrîb 4435-c, Takrîb 881, Takrîb 275, Takrîb 61, Takrîb 62, Takrîb 1417, Takrîb 903, Takrîb 3732, Takrîb 510, Takrîb , 449-b, Takrîb 4449-c, Takrîb 1562, Takrîb 3183, Takrîb 598, Takrîb 414, Takrîb 2557, Takrîb 2727, Takrîb 2754

Atâ el-Horâsânî

Onlardan biri de âhirete hazırlık yapmaya teşviklerde bulunan, dünyaya kapılmaya karşı uyaran Ebû Osman el-Horasânî Atâ b. Meysere'dir. Kâmil manada bir fakih, söyledikleriyle amel eden bir vaizdi. Âhirete göçeceğine iman ederek hep bu yönde azık hazırlayan biriydi.

Denilir ki: "Tasavvuf, doğru yolda sabır, ölüme hazırlık ve âhiret amelleri için bir yarıştır."

(٧٠٠٢)- [١٩٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي. ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا دُحَيْمٌ. ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الْحَمَّالُ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالُوا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: كُنَّا نُغَازِي مَعَ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ فَكَانَ يُحْيِي اللَّيْلَ صَلاةً، فَإِذَا ذَهَبَ مِنَ اللَّيْلِ ثُلُثُهُ أَوْ نِصْفُهُ نَادَانَا وَهُوَ فِي فُسْطَاطِهِ يُسْمِعُنَا: " يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، وَيَا يَزِيدُ بْنُ يَزِيدَ، وَيَا هِشَامُ بْنُ الْغَازِ، وَيَا فُلانُ، وَيَا فُلانُ، قُومُوا وَتَوَضَّئُوا وَصَلُّوا، فَإِنَّ قِيَامَ هَذَا اللَّيْلِ، وَصِيَامَ هَذَا النَّهَارِ، أَيْسَرُ مِنْ شَرَابِ الصَّدِيدِ، وَمُقَطِّعَاتِ الْحَدِيدِ، الْوَحَا الْوَحَا، النَّجَا النَّجَا، ثُمَّ يُقْبِلُ عَلَى صَلاتِهِ "

Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir der ki: Atâ el-Horasânî ile birlikte savaşlara çıkardık. Atâ bu çıkışlarımızda gecelerini namazla ihya ederdi. Gecenin üçte biri veya yarısı geçtiği zaman da çadırında bize duyuracak şekilde: "Ey Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir! Ey Yezîd b. Yezîd! Ey Hişâm b. al-Ğâz! Ey Falan! Ey Filan! Kalkıp abdest alın ve namaza durun! Zira bu geceleri namazla, gündüzleri de oruçla geçirmek (âhirette) irin içmekten, makaslarla kesilmekten, ahlayıp vahlamaktan, kurtarılmayı beklemekten daha iyidir" diye seslenir ve tekrar namazına dönerdi.

(٧٠٠٣)- [٥/١٩٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ نَجْدَةَ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: كُنَّا نَغْزُو مَعَ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، " فَكَانَ يُحْيِي اللَّيْلَ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ إِلا نَوْمَةَ السَّحَرِ "

Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir der ki: "Atâ el-Horasânî ile birlikte savaşlara çıkardık. Atâ bu çıkışlarımızda gecelerini seher vakti az uyuma dışında başından sonuna kadar namazla ihya ederdi."

(٧٠٠٤)- [٥/١٩٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمِّي يَزِيدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ: أَنَّهُ كَانَ يُومِي فِي حَدِيثِهِ، يَقُولُ: " إِنِّي لا أُوصِيكُمْ بِدُنْيَاكُمْ، أَنْتُمْ بِهَا مُسْتَوْصُونَ، وَأَنْتُمْ عَلَيْهَا حِرَاصٌ، وَإِنَّمَا أُوصِيكُمْ بِآخِرَتِكُمْ، تَعْلَمُنَّ أَنَّهُ لَنْ يُعْتَقَ عَبْدٌ وَإِنْ كَانَ فِي الشَّرَفِ وَالْمَالِ، وَإِنْ قَالَ: أَنَا فُلانُ بْنُ فُلانٍ، حَتَّى يُعْتِقَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ النَّارِ، فَمَنْ أَعْتَقَهُ مِنَ النَّارِ عُتِقَ، وَمَنْ لَمْ يُعْتِقْهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ كَانَ فِي أَشَدِّ هَلَكَةٍ هَلَكَهَا أَحَدٌ قَطُّ، فَجِدُّوا فِي دَارِ الْمُعْتَمَلِ لِدَارِ الثَّوَابِ، وَجِدُّوا فِي دَارِ الْفِنَاءِ لِدَارِ الْبَقَاءِ، فَإِنَّمَا سُمِّيَتِ الدُّنْيَا لأَنَّهَا أُدْنِيَ فِيهَا الْمُعْتَمَلُ، وَإِنَّمَا سُمِّيَتِ الآخِرَةُ لأَنَّ كُلَّ شَيْءٍ فِيهَا مُسْتَأْخَرٌ، وَلأَنَّهَا دَارُ ثَوَابٍ لَيْسَ فِيهَا عَمَلٌ، فَالْصَقُوا إِلَى الذُّنُوبِ إِذَا أَذْنَبْتُمْ إِلَى كُلِّ ذَنْبٍ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ التَّسْلِيمُ لأَمْرِ اللَّهِ، وَالْصَقُوا إِلَى الذُّنُوبِ: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ، فَإِذَا نُشِرَتِ الصُّحُفُ، وَجَاءَ هَذَا الْكَلامُ قَدْ أَلْصَقَهُ كُلُّ عَبْدٍ إِلَى خَطَايَاهُ رَجَا بِهَذَا الْكَلامِ الْمَغْفِرَةَ، وَأَذْهَبَتْ هَذِهِ الْحَسَنَاتُ سَيِّئَاتِهِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ﴾، فَمَنْ خَرَجَ مِنَ الدُّنْيَا بِحَسَنَاتٍ وَسَيِّئَاتٍ رَجَا بِهَا مَغْفِرَةً لِسَيِّئَاتِهِ، وَمَنْ أَصَرَّ عَلَى الذُّنُوبِ وَاسْتَكْبَرَ عَنِ الاسْتِغْفَارِ، خَرَجَ ذَلِكَ الْيَوْمَ مُصِرًّا عَلَى الذُّنُوبِ مُسْتَكْبِرًا عَنِ الاسْتِغْفَارِ، قَاصَّهُ الْحِسَابَ وَجَازَاهُ بِعَمَلِهِ، إِلا مَنْ تَجَاوَزَ عَنْهُ الْمُتَجَاوِزُ الْكَرِيمُ، فَإِنَّهُ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ، وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ، وَاجْعَلُوا الدُّنْيَا كَشَيْءٍ فَارَقْتُمُوهُ فَوَاللَّهِ لَتُفَارِقُنَّهَا، وَاجْعَلُوا الْمَوْتَ كَشَيْءٍ ذُقْتُمُوهُ، فَوَاللَّهِ لَتَذُوقُنَّهُ، وَاجْعَلُوا الآخِرَةَ كَشَيْءٍ نَزَلْتُمُوهُ، فَوَاللَّهِ لَتَنْزِلُنَّهَا وَهِيَ دَارُ النَّاسِ كُلِّهِمْ، لَيْسَ مِنَ النَّاسِ أَحَدٌ يَخْرُجُ لِسَفَرٍ إِلا أَخَذَ لَهُ أُهْبَتَهُ، وَتَجَهَّزَ لَهُ بِجَهَازِهِ،

وَأَخَذَ لِلْحَرِّ ظِلالَهُ، وَلِلْعَطَشِ مَزَادًا، وَلِلْبَرْدِ لِحَافًا، فَمَنْ أَخَذَ لِسَفَرِهِ الَّذِي يَصْلُحُه اغْتَبَطَ، وَمَنْ خَرَجَ إِلَى سَفَرٍ لَمْ يَتَجَهَّزْ لَهُ بِجَهَازِهِ، وَلَمْ يَأْخُذْ لَهُ أُهْبَتَهُ نَدِمَ، فَإِذَا أَضْحَى لَمْ يَجِدْ ظِلا، وَإِذَا ظَمِئَ لَمْ يَجِدْ مَاءً يَتَرَوَّى بِهِ، وَإِذَا وَجَدَ الْبَرْدَ لَمْ يَجِدْ لِذَلِكَ لِحَافًا، فَلا أَرَى رَجُلا أَنْدَمَ مِنْهُ، وَإِنَّمَا هَذَا سَفَرُ الدُّنْيَا، يَنْقَطِعُ عَنْهُ، وَلا يُقِيمُ فِيهِ، فَأَكْيَسُ النَّاسِ مَنْ قَامَ يَتَجَهَّزُ لِسَفَرٍ لا يَنْقَطِعُ، فَأَخَذَ فِي الدُّنْيَا لِظَمَأٍ لا يُرْوَى، فَمَنْ آوَاهُ اللَّهُ فِي ظِلِّ عَرْشِهِ لَمْ يَضَحَ أَبَدًا، وَمَنْ أَضْحَى يَوْمَئِذٍ لَمْ يَسْتَظِلَّ أَبَدًا، وَمَنْ قَامَ فَأَخَذَ لِرِيٍّ لَمْ يَعْطَشْ أَبَدًا، فَإِنَّ مَنْ عَطِشَ يَوْمَئِذٍ لَمْ يُرْوَ أَبَدًا، وَمَنْ قَامَ فَأَخَذَ لَكَسْوَتِهِ لَمْ يَعْرَ أَبَدًا، فَإِنَّهُ مَنْ عَرِيَ يَوْمَئِذٍ لَمْ يُكْسَ أَبَدًا، لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ بِبَرَاءَتَيْنِ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ بَعْدَ هَوْلِ الْمَطْلَعِ، وَالثَّانِيَةُ فِي الْقِيَامِ بَيْنَ يَدَيِ الْجَبَّارِ تَعَالَى، يَقْضِي فِي رِقَابِ خَلْقِهِ مَا يَشَاءُ لا شَرِيكَ لَهُ "

Atâ el-Horasânî, sohbetlerinin çoğunda şöyle derdi: Ben size dünyanızla ilgili tavsiyede bulunmuyorum. Siz zaten birbirinize dünyayı tavsiye ediyor ve ona hırsla bağlanıyorsunuz. Ben size âhirete sarılmanızı tavsiye diyorum. Şunu bil ki; bir kul ne kadar şerefli ve malı çok olursa olsun, ne kadar "Ben falan oğlu falanım" derse desin, Allah onu ateşten azad etmedikçe bu kişi kurtulamaz. Allah'ın ateşten azad ettiği kurtulmuş, azad etmediği ise ona azabın en şiddetlisine uğrayanların uğradığı helaka uğramış demektir.

Siz mükâfat ve beka yurdu için amel yurdu ve fani olan dünyada çaba sarf edin. Dünyaya, dünya denmesinin sebebi, çalışanın yakınında bulunmasıdır. Âhirete de bu ismin veriliş sebebi oradaki her şeyin dünyadan sonra olması ve orasının mükâfat yurdu olmasıdır. Orada amel yoktur. Günah işlediğiniz zaman, her günahtan hemen sonra: "Allahım! Beni affet" deyiniz. Bu, Allah'a teslimiyet demektir. Günahlardan hemen sonra: "Allah'tan başka ilah yoktur ve Onun ortağı yoktur. Hamd, Âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Allah noksanlıklardan münezzehtir. Ona hamd ederim. Güç ve kuvvet sadece Allah'ındır. Allah'tan mağfiret diler Ona tövbe ederim" deyiniz.

Amel defterleri açıldığında ve bu sözler getirildiğinde, bunlar sebebiyle mağfiret edilmeyi umarak her kul bu sözlerini hatalarına yapıştırır. Bu sözlerden alman sevaplar günahlarını yok eder. Allah Kitâb'ında şöyle

buyurur: “**Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir öğüttür.**”[1]

Dünyadan sevaplar ve günahlarla ayrılan, bu sözlerle günahlarına mağfiret diler. Günahlarda ısrar edip istiğfar etmeyi gururuna yedirememişse, o gün günahlarında ısrarlı tövbe etmeye gururu engel olmuş bir şekilde çıkar ve Allah onun hesabını şiddetli bir şekilde görecek ve amelinin karşılığını verecektir.

Ancak, cömert olan affedicinin bağışladığı kişiler bundan müstesnadır. Çünkü O, insanların zulmüne rağmen mağfiret sahibidir ve hesabı çabuk görendir.

Dünyaya hemen ayrılacağınız bir yer gözüyle bakınız. Allah’a yemin ederim ki; dünyadan ayrılacaksınız. Ölüme ise onun tadına bakmış gözüyle bakınız. Allah’a yemin ederim ki; muhakkak onun tadına bakacaksınız. Âhirete ise orada konaklamış gözüyle bakınız. Allah’a yemin ederim ki; muhakkak orada konaklayacaksınız ve orası bütün insanların yurdudur. İnsanlardan, sefere çıkacak hiç kimse yoktur ki hazırlığını yapmış, sıcak için gölgelik, susuzluk için suyunu, soğuk için yorgan almış olmasın. Sefer için işine yarayacak şeyleri alana gıpta edilir. Hiçbir hazırlık yapmadan sefere çıkan ise pişman olur. Sabah olduğu zaman gölge bulamaz, susayınca susuzluğunu giderecek su bulamaz, üşüdüğü zaman yorgan bulamaz. Ben bundan daha çok pişman olacak birini görmüyorum.

Tabi ki bu, dünya yolculuğudur ve devamlı sürmez. İnsanların en güzeli, kesilmeyecek sefere hazırlık yapan, dünyadan, kimsenin kendisine su vermeyeceği gün için su hazırlayan kişidir. Allah, kimi Arş’ının gölgesinde gölgelendirirse hiçbir zaman sıcak görmez. O gün sıcak gören kişi de hiç bir zaman gölgelenemez. Kalkıp susuzluk için hazırlık yapan da ebediyen susamayacaktır. O gün susayan ebediyen susuzluğunu gideremez. Kim kalkıp elbisesini hazırlamışsa ebediyen açıkta kalmayacaktır. O gün çıplak kalan ebediyen çıplak kalacaktır.

---

[1] Hûd Sur. 114

O gün insanlardan kimse şu iki durumdan kurtulamaz. Bunlardan biri muhakkak karşılaşılacak olan zorluk, diğeri Allah'ın huzurunda durmaktır. O gün ortağı olmayan Allah, yarattıkları hakkında dilediği hükmü verecektir.

(٧٠٠٥)- [١٩٥/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبَّادٍ الرَّمْلِيُّ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " ذَكَرَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ هَذِهِ الأُمَّةَ وَخِفَّةَ أَحْلامِهِمْ، وَمَا لَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ ثَوَابٍ، قَالَ: فَعَجِبَ أَصْحَابُهُ مِنْ ذَلِكَ، فَقَالُوا: يَا رَوْحَ اللَّهِ، مِمَّ ذَاكَ؟ قَالَ: جَرَتْ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ كَلِمَةٌ اسْتَصْعَبَتْ عَلَى الأُمَمِ قَبْلَهُمْ يَعْنِي التَّوْحِيدَ، قَوْلُ: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ "

İbn Atâ, babasından bildirir: İsa b. Meryem bu ümmetten, yumuşak huylu olmalarından ve Allah katındaki nimetlerinden bahsedince arkadaşları bu duruma şaşırdılar. Ona: "Ey Ruhullah! Neden öyleler?" diye sorunca, İsa: "Daha önceki ümmetlere söylemesi zor gelen bir sözü dillerinden düşürmedikleri için" dedi. Bu söz de «Lâ ilâhe illallah» sözüdür."

(٧٠٠٦)- [١٩٥/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا أَبُو مُسْهِرٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: كَانَ عَطَاءٌ الْخُرَاسَانِيُّ " إِذَا لَمْ يَجِدْ أَحَدًا يُحَدِّثُهُ أَتَى الْمَسَاكِينَ فَحَدَّثَهُمْ "

Saîd b. Abdilazîz der ki: "Atâ el-Horasânî kendilerine bir şeyler anlatacak (hadis nakledecek) birilerini bulamadığı zaman miskinlerin yanına gelir onlara anlatırdı."

(٧٠٠٧)- [١٩٥/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ، ثنا أَبُو عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ الْفَارِسِيِّ، ثنا يَزِيدُ بْنُ سَمُرَةَ أَبُو هَزَّانَ، أَنَّهُ سَمِعَ عَطَاءً الْخَرَسَانِيَّ، يَقُولُ: " مَجَالِسُ الذِّكْرِ هِيَ مَجَالِسُ الْحَلالِ وَالْحَرَامِ "

Atâ b. Meysere el-Horasânî der ki: "Zikir meclisleri, helal ile haramların öğrenildiği meclislerdir."

(٧٠٠٨)- [١٩٥/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْهَرَوِيُّ، ثنا مُوسَى بْنُ عَامِرٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا ابْنُ جَابِرٍ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، " أَنَّ دَاوُدَ النَّبِيَّ عَلَيْهِ

السَّلامُ، قَالَ: يَا رَبِّ مَا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِذَا نَزَلَ بِهِمْ كَرْبٌ أَوْ شِدَّةٌ، قَالُوا: يَا إِلَهَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيعْقُوبَ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى دَاوُدَ: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَمْ يُخَيَّرْ بَيْنِي وَبَيْنَ شَيْءٍ قَطُّ إِلا اخْتَارَنِي عَلَيْهِ، وَإِنَّ إِسْحَاقَ جَادَ لَهُ بِمُهْجَتِهِ، وَإِنَّ يَعْقُوبَ ابْتَلَيْتُهُ بِبَلاءٍ فَمَا أَسَاءَ بِي ظَنًّا فِي ذَلِكَ الْبَلاءِ حَتَّى فَرَّجْتُهُ عَنْهُ وَكَشَفْتُهُ "

Atâ el-Horasânî der ki: Dâvud peygamber: "Rabbim! İsrail oğulları neden başlarına bir sıkıntı veya bir bela geldiği zaman «Ey İbrâhîm'in, İshâk'ın ve Yâkub'un Rabbi!» diyorlar" diye sorunca, Allah ona şöyle vahyetti: "İbrâhîm ne zaman benimle başka bir şey arasında tercih yapmak zorunda kalsa mutlaka beni tercih etmiştir. İshâk benim için canını ortaya koymuştur. Yâkub'u ise bir belaya maruz bıraktım ve bu beladan onu kurtarana kadar da onun hakkında zannım boşa çıkmadı."

(٧٠٠٩)- [١٩٥/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ الزَّعْفَرَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَسَّانَ الأَزْرَقُ، حَدَّثنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا ابْنُ جَابِرٍ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، " أَنَّ دَاوُدَ النَّبِيَّ، عَلَيْهِ السَّلامُ نَقَشَ خَطِيئَتَهُ فِي كَفِّهِ لِكَيْ لا يَنْسَاهَا، فَكَانَ إِذَا رَآهَا اضْطَرَبَتْ يَدَاهُ "

Atâ el-Horasânî der ki: "Hz. Dâvud işlediği günahı unutmamak için avucuna yazdı. Bundan dolayı ne zaman avucuna baksa elleri titrerdi."

(٧٠١٠)- [١٩٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ، ثنا مُوسَى بْنُ عَامِرٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ جَابِرٍ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، قَالَ: " قِيلَ لِدَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا دَاوُدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، فَذَهَبَ لِيَرْفَعَ فَإِذَا هُوَ قَدْ نَشِبَ بِالأَرْضِ، فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ، فَاقْتَلَعَهُ عَنْ وَجْهِ الأَرْضِ كَمَا يُقْتَلَعُ عَنِ الشَّجَرَةِ صَمْغُهَا "، قَالَ الْوَلِيدُ: وَأَخْبَرَنَا قَيْسُ بْنُ الزُّبَيْرِ، قَالَ: فَلَزِمَ مَوْضِعَ مَسَاجِدِهِ عَلَى الأَرْضِ مِنْ فَوْرَةِ وَجْهِهِ مَا شَاءَ اللَّهُ، قَالَ الْوَلِيدُ: قَالَ ابْنُ لَهِيعَةَ: وَكَانَ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ: سُبْحَانَكَ هَذَا شَرَابِي دُمُوعِي، وَهَذَا طَعَامِي رَمَادٌ بَيْنَ يَدَيَّ، قَالَ الْوَلِيدُ: قَالَ ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ: إِنَّ دَاوُدَ عَلَيْهِ

السَّلامُ، قَالَ: يَا رَبِّ اجْعَلْ خَطِيئَتِي فِي كَفِّي، فَكَانَ لا يَبْسُطُ يَدَهُ لِطَعَامٍ وَلا لِشَرَابٍ إِلا رَآهَا فَأَبْكَتْهُ، فَإِنْ كَانَ لَيُؤْتَى بِالْقَدَحِ مَمْلُوءًا مَاءً، فَإِذَا تَنَاوَلَهُ لِيشْرَبَ أَبْصَرَ خَطِيئَتَهُ فَرُبَّمَا وَضَعَهُ حَتَّى يَفِيضَ دُمُوعِهِ "

Atâ el-Horasânî der ki: Hz. Dâvud'a: "Ey Dâvud! Başını kaldır!" denilince başını kaldırmak istedi, ancak yere yapıştı. Bunun üzerine Cebrâil geldi ve zamkın ağaçtan sökülmesi gibi onu yerden söküp kaldırdı.

Ravi Velîd der ki: Kays b. ez-Zübeyr'in bize bildirdiğine göre Hz. Dâvud'un secde yerleri Allah'ın dilediği bir süreye kadar yere yapışık kalmıştır. İbn Lehîa'nın da bize bildirdiğine göre Hz. Dâvud secdesinde: "Allahım! Seni tesbih ederim! İşte içeceğim gözyaşlarıma, yiyeceğim de önümdeki küllere dönüştü" derdi. İbn Ebî Necîh'in dediğine göre ise Hz. Dâvud: "Rabbim! İşlediğim günahı avucuma koy" demiştir. Bundan dolayı ne zaman bir şeyi yemek veya içmek için elini uzatsa onu görüp ağlardı. Kendisine dolu bir bardak getirilir. İçmek için elini uzatınca avucunda yazılı olan günahını görür ve bazen onu elinden bıraktığında gözlerinden yaşlar akıyor olurdu.

(٧٠١١)- [٥/١٩٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ الرَّمْلِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، قَالَ: " طَلَبُ الْحَوَائِجِ مِنَ الشَّبَابِ أَسْهَلُ مِنْهُ مِنَ الشُّيُوخِ ".أَلَمْ تَرَ إِلَى قَوْلِ يُوسُفَ: ﴿لا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ﴾، وَقَالَ يَعْقُوبُ: ﴿سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي﴾

Atâ el-Horasânî der ki: Bir ihtiyacı gençlerden istemek, yaşlı olanlardan istemekten daha kolaydır. Görmez misin Hz. Yûsuf: **"Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin"**[1] demiştir. Hz. Yâkub ise şöyle demiştir: **"Sizin için Rabbimden af dileyeceğim."**[2]

(٧٠١٢)- [٥/١٩٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَعْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِئٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " قَالَ

---

[1] Yûsuf Sur. 92

[2] Yûsuf Sur. 98

مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبِّ مِائَةُ مَوْتَةٍ أَمُوتُهَا أَهْوَنُ عَلَيَّ مِنْ ذُلِّ السَّاعَةِ، قَالَ: وطَابَ نَفْسًا بِالْمَوْتِ، قَالَ: وَمَا قُبِضَ نَبِيٌّ حَتَّى طَابَ نَفْسًا بِالْمَوْتِ "

Osman b. Atâ, babasından bildirir: Hz. Mûsa: "Rabbim! Yüz defa ölmem benim için kıyamet gününde zelil düşmekten daha iyidir" dedi; gönlü rahat bir şekilde de öldü. Her bir peygamber de gönlü rahat bir şekilde vefat etmiştir.

(٧٠١٣)- [١٩٧/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وُهَيْبٍ الْغَزِّيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " نَسَجَتِ الْعَنْكَبُوتُ مَرَّتَيْنِ مَرَّةً عَلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ حِينَ كَانَ طَالُوتُ يَطْلُبُهُ، وَمَرَّةً عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي الْغَارِ"

Osman b. Atâ, babasından bildirir: "Örümcek iki defa (peygamberleri korumak için) ağlarını örmüştür. Biri Hz. Dâvud'un Tâlut tarafından arandığı zaman, diğeri de Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) mağarada saklandığı zamandır."

(٧٠١٤)- [١٩٧/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وُهَيْبٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " يُحَاسَبُ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ مَعَارِفِهِ لِيَكُونَ أَشَدَّ عَلَيْهِ "

Osman b. Atâ, babasından bildirir: "Daha ağır gelmesi için kıyamet gününde kişi tanıdıklarının yanında hesaba çekilir."

(٧٠١٥)- [١٩٧/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ أَبِي عَامِرٍ السَّيْلَحِينِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو سَلامٍ خَالِدُ بْنُ سَلامٍ السَّيْلَحِينِيُّ الْخَثْعَمِيُّ، حَدَّثَنِي عَطَاءٌ، قَالَ: " مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ: كُلُّ تَزْوِيجٍ عَلَى غَيْرِ هُدًى حَسْرَةٌ وَنَدَامَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ "

Atâ der ki: Tevrat'ta şöyle yazılıdır: "Din dikkate alınmadan yapılan her evlilik, kıyamete dek kişide üzüntü ve pişmanlığa sebep olur."

(٧٠١٦)- [١٩٧/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ آدَمَ، ثنا أَبُو

عُمَيْرٍ، قَالا: ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: " لَلْعَيْبُ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ يَتَحَرَّى الْخَيْرِ مِنَ الدَّسَمِ فِي الثَّوْبِ الْجَدِيدِ "

Atâ der ki: "Hayır yapmak isteyen kişiye kusur, yeni giysiye yağın bulaşmasından daha çabuk bir şekilde yapışır."

(٧٠١٧)- [١٩٧/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا قُدَامَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ، قَالَ: سَأَلْتُ عَطَاءَ بْنَ مَيْسَرَةَ الْخُرَاسَانِيَّ، فَقُلْتُ لَهُ لِي عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ، وَقَدْ جَحَدَنِي بِهِ، وَقَدْ أَعْيَا عَلَيَّ الْبَيِّنَةُ أَفَأَقْتَصُ مِنْ مَالِهِ؟ قَالَ: " أَرَأَيْتَ لَوْ وَقَعَ بِجَارِيَتِكَ فَعَلِمْتَ، مَا كُنْتَ صَانِعًا؟ "

Kudâme b. el-Heysem bildiriyor: Atâ b. Meysere el-Horasânî'ye: "Bir adamda hakkım var ve bu hakkı inkâr ediyor. Ancak bu konuda herhangi bir kanıt getiremedi. Onda olan hakkımı malından alayım mı?" diye sorduğumda şöyle cevap verdi: "Şayet sana ait olan bir cariyeyle ilişkiye girseydi ve sen bunu öğrenseydin ne yapardın!"

(٧٠١٨)- [١٩٧/٥] حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، قَالَ: ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءٌ الْخُرَاسَانِيُّ، قَالَ: " مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً فِي بُقْعَةٍ مِنْ بِقَاعِ الأَرْضِ إِلا شَهِدَتْ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَكَتْ عَلَيْهِ يَوْمَ يَمُوتُ "

Atâ el-Horasânî der ki: "Kul, yeryüzünün herhangi bir parçasında Allah için bir secde ettiği zaman, kıyamet gününde bu secde lehine tanıklık eder, öldüğü zaman da arkasından ağlar."

(٧٠١٩)- [١٩٧/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ.ح وَحَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبَانَ الْعَسْقَلانِيُّ، ثنا بُكَيْرُ بْنُ نَصْرٍ الْعَسْقَلانِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: قَالَ لِي عَطَاءٌ الْخُرَاسَانِيُّ: " إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَخْلُوَ بِنَفْسِكَ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فَافْعَلْ "

Ömer b. el-Verd der ki: Atâ el-Horasânî bana: "Arefe akşamı elinden geliyorsa yalnız kal" dedi.

(٧٠٢٠)- [٥/١٩٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: أَخْبَرَنِي الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: قَالَ عَطَاءٌ الْخُرَاسَانِيُّ: " أَبَى اللَّهُ أَنْ يَأْذَنَ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ بِتَوْبَةٍ "

Atâ el-Horasânî der ki: "Allah bidat sahibi olan kişinin tövbesini kabul etmez."

(٧٠٢١)- [٥/١٩٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَعْدَانَ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " تَعَاهَدُوا إِخْوَانَكُمْ بَعْدَ ثَلاثٍ، فَإِنْ كَانُوا مَرْضَى فَعُودُوهُمْ، وَإِنْ كَانُوا مَشَاغِيلَ فَأَعِينُوهُمْ، وَإِنْ كَانُوا نَسُوا فَذَكِّرُوهُمْ، وَكَانَ يُقَالُ: امْشِ مِيلا وَعُدْ مَرِيضًا، وَامْشِ مِيلَيْنِ وَأَصْلِحْ بَيْنَ اثْنَيْنِ، وَامْشِ ثَلاثًا وَزُرْ أَخًا فِي اللَّهِ "

İbn Atâ, babasının şöyle dediğini bildirir: "Her üç günde bir kardeşlerinizi ziyarete gidin. Hasta oldukları zaman onları ziyaret edin, meşgul oldukları zaman da işlerinde onlara yardımcı olun, Allah'ı unutmuşlarsa da O'nu kendilerine hatırlatın. Zira şöyle denilir: "Bir mil yürüdükten sonra bir hastayı ziyarete git. İki mil yürüdüğün zaman iki kişinin arasını bul. Üç mil yürüdüğün zaman Allah için bir kardeşini ziyaret et."

(٧٠٢٢)- [٥/١٩٨] حَدَّثَنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَاصِمٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبَانَ بْنِ شَدَّادٍ، ثنا بُكَيْرُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " السُّنَّةُ قَضِيَّةٌ عَلَى الْقُرْآنِ "

Osman b. Atâ, babasından bildirir: "Sünnet, Kur'ân'ın zırhı gibidir."

(٧٠٢٣)- [٥/١٩٨] حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا بُكَيْرٌ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ: " أَنَّ امْرَأَةً خَرِئَ وَلَدُهَا، فَمَسَحَتْهُ بِكَسْرَةٍ، فَجَعَلَتْهَا فِي جُحْرٍ، وَكَانَ لَهُمْ نَهَرٌ فَحَبَسَهُ اللَّهُ عَنْهُمْ، وَأَصَابَهُمْ قَحْطٌ، فَأَصَابَ تِلْكَ الْمَرْأَةَ الْجُوعُ، فَأَخَذَتْ تِلْكَ الْكَسْرَةَ، فَأَكَلَتْهَا، فَسَرَّحَ اللَّهُ ذَلِكَ النَّهَرَ فَجَرَى "

Osman b. Atâ, babasından bildirir: "Kadının birinin küçük oğlu büyük dışkısını yapınca annesi bir ekmek parçasıyla altını sildi ve bu ekmeği bir deliğe koydu. Onların da akan bir nehri vardı. Bunun üzerine Allah bu nehri kuruttu ve onlara kuraklık verdi. Kadın aç düşünce delikteki o ekmeği alıp yedi. Sonrasında Allah o nehrin suyunu tekrar gönderdi."

(٧٠٢٤)- [١٩٨/٥] حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا بُكَيْرٌ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَتِ امْرَأَةُ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ: " مَا كُنَّا نُكَلِّمُ أَزْوَاجَنَا إِلا كَمَا تُكَلِّمُوا أُمَرَاءَكُمْ: أَصْلَحَكَ اللَّهُ، عَافَاكَ اللَّهُ "

Osman b. Atâ, babasından bildirir: Saîd b. el-Müseyyeb'in hanımı şöyle der: "Biz, kocamızla, ancak sizin emirlerinizle konuştuğunuz gibi; «Allah seni ıslah etsin, Allah sana afiyet versin» diyerek konuşurduk."

(٧٠٢٥)- [١٩٨/٥] حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَفِيفُ بْنُ سَالِمٍ، ثنا شُعْبَةُ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، قَالَ: " إِنَّ لِجَهَنَّمَ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ أَشَدُّهَا غَمًّا وَكَرْبًا وَحَرًّا وَأَنْتَنُهَا رِيحًا لِلزُّنَاةِ الَّذِينَ رَكِبُوا بَعْدَ الْعِلْمِ "

Atâ el-Horasânî der ki: "Cehennemin yedi kapısı vardır. Bu kapılardan en sıkıntılı, en zoru, en sıcağı ve en pis kokulu olanı haram olduğunu bildikten sonra zina yapanlara ait olacaktır."

(٧٠٢٦)- [١٩٨/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ آدَمَ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ الرَّمْلِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، قَالَ: كُنَّا نَجْلِسُ إِلَى عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ بَعْدَ الصُّبْحِ فَيَدْعُو بِدَعَوَاتٍ، فَغَابَ ذَاتَ يَوْمٍ، فَتَكَلَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْمُؤَذِّنِينَ، فَأَنْكَرَ رَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ صَوْتَهُ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: " أَنَا يَا أَبَا الْمِقْدَامِ، فَقَالَ رَجَاءٌ: " اسْكُتْ، فَإِنَّا نَكْرَهُ أَنْ نَسْمَعَ الْخَيْرَ إِلا مِنْ أَهْلِهِ "

İbrâhîm b. Ebî Able der ki: Sabah namazından sonra Atâ el-Horasânî'nin yanında otururduk, o da bazı dualar ederdi. Bir gün Atâ ortalıkta görünmedi. Onun yerine müezzinlerden biri konuşmaya başlayınca Recâ b. Hayve sesi garipsedi ve: "Bu kim?" diye sordu. Adam: "Ey Ebu'l-Mikdâm! Benim!" karşılığını verince, Recâ: "Sus! Biz hayırlı şeyleri ancak onlara ehil olan kişilerden duymak isteriz" dedi.

(٧٠٢٧)- [١٩٩/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ آدَمَ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ الرَّمْلِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، ثنا ابْنُ النَّحَّاسِ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " لَمَّا رَأَيْتُ الصِّحَافَ الصِّغَارَ قَدْ ظَهَرَتْ عَرَفْتُ أَنَّ الْبَرَكَةَ قَدْ رُفِعَتْ "

Osman b. Atâ, babasından bildirir: "Küçük mushafların yayıldığını gördüğümde bereketin kaldırıldığını anladım."

(٧٠٢٨)- [١٩٩/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا حَاجِبُ بْنُ أَرْكِينَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ وَاقِدٍ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ، ثنا رَجَاءُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ فِي قَوْلِهِ: ﴿حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، قَالَ: " حَسْبُكَ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اللَّهُ "

Recâ b. Ebî Seleme bildiriyor: Atâ el-Horasânî, **"Ey Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah yeter"**[1] âyetini açıklarken: "Sana ve müminlerden sana tâbi olanlarla Allah yeter" dedi.

(٧٠٢٩)- [١٩٩/٥] حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ، ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " إِنَّ أَوْثَقَ عَمَلِي فِي نَفْسِي نَشْرِي الْعِلْمَ "

Osman b. Atâ, babasından bildirir: "En çok güvendiğim amelim ilmi yaymamdır."

(٧٠٣٠)- [١٩٩/٥] حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْيَقْطِينِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّمْلِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ عَطَاءٍ، عَنْ عَطَاءٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى:﴿وَلا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾، قَالَ: " الْكُحْلُ وَطَرَفُ الْخِضَابِ "

---

[1] Enfâl Sur. 64

İbn Atâ bildiriyor: Atâ el-Horasânî, **"Görünen kısımlar müstesna, ziynetlerini göstermesinler"**[1] buyruğunu açıklarken: "Görünen ziynetlerden kasıt, gözdeki sürme ile eldeki kınadır" dedi.

(٧٠٣١)- [١٩٩/٥] حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، ثنا ضَمْرَةُ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " لإِبْلِيسَ كُحْلٌ يُكْحِلُ بِهِ النَّاسَ، فَالنَّوْمُ عَنِ الذِّكْرِ مِنْ كُحْلِ إِبْلِيسَ "

Osmân b. Atâ der ki: Babamın, "İblis'in insanların gözüne çektiği sürme vardır. Zikri terk edip uyumak, İblis'in gözlere çektiği sürme sebebiyledir."

(٧٠٣٢)- [١٩٩/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ رَاشِدٍ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " لا يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ أَنْ يَعْدُو صَوْتُهُ مَجْلِسَهُ، وَقَالَ عَطَاءٌ: مَجَالِسُ الْعِلْمِ رَبْضُ بَعْضِهِمْ خَلْفَ بَعْضٍ "

Atâ el-Horâsânî der ki: "Âlimin sesinin meclisinden dışarıya taşmaması gerekir."

Yine şöyle der: "İlim meclisleri, gelenlerin geliş sırasına göre ard arda diz çöküp oturmasıyla olurdu."

(٧٠٣٣)- [١٩٩/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُسَافِرٍ، ثنا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، ثنا عَطَاءٌ، قَالَ: " ثَلاثَةٌ لَمْ تَكُنْ مِنْهُنَّ وَاحِدَةٌ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: " لَمْ يَحْلِفْ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَلَى قَسَامَةٍ، وَلَمْ يَكُنْ فِيهِمْ حَرُورِيٌّ، وَلَمْ يَكُنْ فِيهِمْ مُكَذِّبٌ بِالْقَدَرِ "

Atâ der ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbında üç şey asla görülmüş değildir. Birincisi, hiçbir zaman kasâme yemini içinde bulunmamışlardır. İkincisi, içlerinde hiçbir zaman Hârici bulunmamıştır. Diğeri de içlerinden kaderi yalanlayan birinin çıkmamasıdır."

(٧٠٣٤)- [١٩٩/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكِنَانِيُّ، ثنا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، ثنا أَبُو مَعْشَرٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ غَرِيبٍ، عَنْ عَطَاءٍ،

---

[1] Nûr Sur. 31

قَالَ: " إِذَا كَانَ خَمْسٌ عَلَى خَمْسٍ: إِذَا أُكِلَ الرِّبَا كَانَ الْخَسْفُ وَالزَّلْزَلَةُ، وَإِذَا جَارَ الْحُكَّامُ قَحَطَ الْمَطَرُ، وَإِذَا ظَهَرَ الزِّنَا كَثُرَ الْمَوْتُ، وَإِذَا مُنِعَتِ الزَّكَاةُ هَلَكَتِ الْمَاشِيَةُ، وَإِذَا تُعُدِّيَ عَلَى أَهْلِ الذِّمَّةِ كَانَتِ الدَّوْلَةُ "

Atâ b. Meysere el-Horasânî der ki: "Beş şey hâsıl olduğunda şu beş şey de ortaya çıkar: Faiz yenilmeye başlandığında yere batmalar ile depremler olur. Yöneticiler zulüm yaptıkları zaman kuraklık baş gösterir. Zina yayıldığı zaman ölümler çoğalır. Zekât verilmediği zaman hayvan sürüleri helak olur. Zimmet ahalisinin (gayr-ı müslimlerin) haklarına tecavüz edildiği zaman da devleti ele geçirirler."

(٧٠٣٥)- [٧٠٤١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثنا نُعَيْمُ بْنُ الْهَيْصَمِ، ثنا نَجْمٌ الْعَطَّارُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مَيْسَرَةَ الْخُرَاسَانِيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا﴾، قَالَ: " لَيْسَ هَذَا فِي ذِكْرِ الْوَالِدَيْنِ، جَاءَ نَاسٌ مِنْ مُزَيْنَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَسْتَحْمِلُونَهُ، فَقَالَ: " مَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ، وَلا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ "، فَتَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حُزْنًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا﴾، وَالرَّحْمَةُ الْفَيْءُ وَفِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلا اللَّهَ﴾، قَالَ عَطَاءٌ: كَانَ فِتْيَةٌ مِنْ قَوْمٍ يَعْبُدُونَ اللَّهَ وَيَعْبُدُونَ مَعَهُ آلِهَةً شَتَّى، فَاعْتَزَلَتِ الْفِتْيَةُ عِبَادَةَ تِلْكَ الآلِهَةِ، وَلَمْ تَعْتَزِلْ عِبَادَةَ اللَّهِ "

Necmu'l-Attâr bildiriyor: Atâ b. Meysere el-Horasânî, **"Şayet Rabbinden umduğun bir rahmeti beklemekten ötürü onlardan yüz çevirirsen o zaman onlara ağır gelmeyecek bir söz söyle"**[1] âyetini açıklarken şöyle dedi: "Âyet, anne baba ile ilgili değildir. Müzeyne kabilesinden bazıları binek istemek üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelmişlerdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Binek olarak size verecek bir şey yok. Bende de size verecek binek yok"* karşılığım verince üzüntü içinde ve gözleri yaşarmış bir şekilde oradan ayrıldılar. Bunun üzerine Allah **"Şayet**

---

[1] İsrâ Sur. 28

Rabbinden umduğun bir rahmeti beklemekten ötürü onlardan yüz çevirirsen o zaman onlara gönül alıcı bir söz söyle"[1] âyetini indirdi. Buradaki rahmetten kasıt ganimettir."

"Madem ki onlardan ve Allah dışında taptıkları her şeyden uzaklaştınız..."[2] âyetini açıklarken de şöyle demiştir: "Bir topluluğun hem Allah'a, hem de yanında başka ilahlara ibadet eden gençleri vardı. Bu gençler sonradan diğer ilahlara ibadeti bıraktılar, ancak Allah'a ibadete devam ettiler."

(٧٠٣٦)- [٢٠٠/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الصُّوفِيُّ، وَابْنُ مَنِيعٍ، قَالا: ثنا أَبُو نَصْرٍ التَّمَّارُ، قَالَ: ثنا الْمُعَافَى بْنُ عِمْرَانَ، عَنْ ضِرَارِ بْنِ عَمْرٍو الْمَطْلَبِيِّ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ﴾، قَالَ: " مِنْ طُولِ مَا اغْبَرَّتْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ "

Dirâr b. Amr el-Matlabî bildiriyor: Atâ el-Horasânî, **"O gün bir takım yüzler parıl parıldır"**[3] âyetini açıklarken: "Allah yolunda çok tozlanmasından dolayı o günü parıldayacaktır" dedi.

(٧٠٣٧)- [٢٠٠/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ خُشْنَامَ بْنِ سَعِيدٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عُمَرُ بْنُ أَبِي خَلِيفَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءَ الْخُرَاسَانِيَّ، وَصَلَّى مَعَنَا الْمَغْرِبَ، فَأَخَذَ بِيدِي حِينَ انْصَرَفْنَا، فَقَالَ: " تَرَى هَذِهِ السَّاعَةَ مَا بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، فَإِنَّهَا سَاعَةُ الْغَفْلَةِ، وَهِيَ صَلاةُ الأَوَّابِينَ، وَمَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ، فَقَرَأَهُ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ فِي الصَّلاةِ كَانَ فِي رِيَاضِ الْجَنَّةِ "

Ömer b. Ebî Halîfe der ki: Atâ el-Horasânî akşam namazını bizimle birlikte kıldıktan sonra elimden tuttu ve: "Akşam ile yatsı arasındaki şu zaman var ya, insanların gafil kaldığı zamandır. Oysa bu zamanda Allah'a

[1] İsrâ Sur. 28

[2] Kehf Sur. 16

[3] Abese Sur. 38

yönelenler namaz kılar. Namazında Kur'ân'ı başından sonuna kadar okuyan kişi Cennet bahçelerinden birinde demektir" dedi.

Atâ b. Meysere; Enes b. Mâlik, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Ebû Hureyre, Ebû Umâme ve Ukbe b. Âmir, Muâz b. Cebel, Ebû Rezîn ve Ka'b b. Ucre'den rivayetlerde bulunmuştur. Rivayetlerinin geneli de Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû İdrîs el-Havlânî, İbn Muhayrîz, Hasan el-Basrî, Yahyâ b. Ya'mer, Nuaym b. Ebî Hind, Atâ b. Ebî Rebâh, Nâfi', İkrime ve Ebû İmrân el-Cevnî gibi seçkin tâbiûndan olmuştur. Hicri 50 yılında doğmuş, 135 yılında da vefat etmiştir.

Takrîb 1307, Takrîb 1667, Takrîb 40, Takrîb 3246, Takrîb 4451-a, Takrîb 4089, Takrîb 2717, Takrîb 3227, Takrîb 3591, Takrîb 621, Takrîb 2471, Takrîb 4221, Takrîb 3030, Takrîb 1738-a, Takrîb 1652, Takrîb 380, Takrîb 453, Takrîb 4085, Takrîb 4435, Takrîb 2974, Takrîb 155, Takrîb 45, Takrîb 1208, Takrîb 4440, Takrîb 1237, Takrîb 4008-a, Takrîb 1057

Hâlid b. Ma'dân

Onlardan biri de gayretli bir bedene, tutkun bir kalbe ve övgüye layık bir ruha sahip olan Hâlid b. Ma'dân'dır. Tutkulu bir kalbe sahipti, ruhunun sesini dinler ve Allah'a yaklaştıran amellere büyük bir gayret sarf ederdi.

Denilir ki: "Tasavvuf, mabudu müşahade etmek için gerekli çabayı göstermektir."

(٧٠٦٩)- [٥/٢١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا سَلَمَةُ، قَالَ: كَانَ خَالِدُ بْنُ مَعْدَانَ: " يُسَبِّحُ فِي الْيَوْمِ أَرْبَعِينَ أَلْفَ تَسْبِيحَةٍ سِوَى مَا يَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ، فَلَمَّا مَاتَ وَوُضِعَ عَلَى سَرِيرِهِ لِيُغَسَّلَ جَعَلَ بِأُصْبُعِهِ هَكَذَا يُحَرِّكُهَا، يَعْنِي بِالتَّسْبِيحِ "

Seleme der ki: Hâlid b. Ma'dân, Kur'ân okuma hariç günde kırk bin defa Allah'ı tesbih ederdi. Vefat edip de yıkanmak üzere teneşire konulduğunda da parmağını kaldırıp (tesbîh eder gibi) hareket ettirmeye başlamıştır.

(٧٠٧٠)- [٥/٢١٠] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ وَلَدِ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " مَاتَ خَالِدُ بْنُ مَعْدَانَ وَهُوَ صَائِمٌ "

Hâtim b. Leys el-Cevherî der ki: "Hâlid b. Ma'dân'ın oğullarından birinin bana bildirdiğine göre Hâlid b. Ma'dân öldüğünde oruçluydu."

(٧٠٧١)- [٥/٢١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الأَمَوِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: ثنا بَهْلُولُ بْنُ مُوَرِّقٍ، عَنْ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ ثَوْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " قرأْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَجِعْ نَفْسَكَ وَأَعْرِهَا لَعَلَّهَا تَرَى اللَّهَ ﷻ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Kitaplardan birinde «Nefsini aç ve çıplak bırak ki belki Allah'ı görür» sözünü okudum."

(٧٠٧٢)- [٥/٢١٠] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ الرَّمْلِيُّ، ثنا الْوَلِيدُ، عَنْ عَبْدَةَ بِنْتِ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِيهَا، قَالَتْ: قَلَّ مَا كَانَ خَالِدٌ يَأْوِي إِلَى فِرَاشِ مَقِيلِهِ إِلا وَهُوَ يَذْكُرُ فِيهِ شَوْقَهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِلَى أَصْحَابِهِ مِنَ الْمهَاجِرِينَ وَالأَنْصَارِ، ثُمَّ يُسَمِّيهِمْ، وَيَقُولُ: " هُمْ أَصْلِي وَفَصْلِي، وَإِلَيْهِمْ يَحِنُّ قَلْبِي، طَالَ شَوْقِي إِلَيْهِمْ، فَاجْعَلْ رَبِّي قَبْضِي إِلَيْكَ، حَتَّى يَغْلِبَهُ النَّوْمُ وَهُوَ فِي بَعْضِ ذَلِكَ "

Abde binti Hâlid b. Ma'dân bildiriyor: Babam Hâlid, ne zaman yatağına girse Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ve Muhacir ile Ensâr'dan olan ashâbına özlemlerini dile getirirdi. Onları isimleriyle zikreder ve: "Onlar benim aslım faslımdır ve kalbim her an onlarladır. Onları çok özlüyorum. Rabbim benim canımı tez elden al!" derdi. Bunları söylerken de uykusuna dalardı.

(٧٠٧٣)- [٥/٢١٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثنا أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ ثَوْرٍ، وَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ رَجُلٍ، قَالَ: قَالَ خَالِدُ بْنُ مَعْدَانَ: " مَا أُحِبُّ أَنَّ دَابَّةً، فِي بَرٍّ

وَلا بَحْرٍ تَفْدِينِي مِنَ الْمَوْتِ، وَلَوْ كَانَ الْمَوْتُ غَايَةً يُسْبَقُ إِلَيْهَا مَا سَبَقَنِي أَحَدٌ إِلا سَابِقٌ يَسْبِقُنِي إِلَيْهَا بِفَضْلِ قُوَّتِهِ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Karada veya havada bir hayvanın beni ölümden kurtarmasını istemem. Şayet ölüm yarışla varılacak bir şey olsaydı güç kullanarak beni tutmaları dışında kimse benden önce bu hedefe ulaşamazdı."

(٧٠٧٤)- [٢١١/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَرْبِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا الأَحْوَصُ بْنُ حَكِيمٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " وَاللَّهِ لَوْ كَانَ الْمَوْتُ فِي مَكَانٍ مَوْضُوعًا لَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ يَسْبِقُ إِلَيْهِ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Vallahi! Ölüm bir yere konmuş olsaydı ona ilk koşan ben olurdum."

(٧٠٧٥)- [٢١١/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَعْضُ الشَّامِيِّينَ، عَنْ بِنْتِ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِيهَا، قَالَ: " إِنَّ أَدْنَى حَالاتِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ قَائِمًا، وَخَيْرُ حَالاتِ الْفَاجِرِ أَنْ يَكُونَ نَائِمًا "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Müminin Allah'a en yakın olduğu anlar gece kıyamda olduğu anlardır. Günahkar kişinin de en hayırlı anları uykuda olduğu anlardır."

(٧٠٧٦)- [٢١١/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا حَرِيزٌ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " إِذَا فُتِحَ لأَحَدِكُمْ بَابُ خَيْرٍ، فَلْيُسْرِعْ إِلَيْهِ، فَإِنَّهُ لا يَدْرِي مَتَى يُغْلَقُ عَنْهُ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Hayır kapısı sizden birisi için açıldığında geçmekte acele etsin, çünkü bu kapının kendisi için ne zaman kapanacağını bilemez."

(٧٠٧٧)- [٢١١/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا الْحُمَيْدِيُّ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " مَنْ قَالَ:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، مِنْ غَيْرِ تَعَجُّبٍ وَلا سَمِعَهَا مِنْ أَحَدٍ، جَعَلَ اللَّهُ لَهَا عَيْنَيْنِ وَجَنَاحَيْنِ ثُمَّ طَارَتْ تُسَبِّحُ مَعَ الْمُسَبِّحِينَ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Kişi hayrete düşmeden ve başkasından duymadan «Sübhânallahi ve-bihamdihi» (=Allah'ı hamdiyle tesbih ederim) dediği zaman Allah bu söze iki göz ve iki kanat yapar. Sonra bu söz uçarak tesbih edenlerle birlikte tesbihe devam eder."

(٧٠٧٨)- [٥/٢١١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " إِنَّهُ لَيُشْكَرُ لِلْعَبْدِ، إِذَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَإِنْ كَانَ عَلَى فِرَاشٍ وَطِيءٍ وَعِنْدَهُ شَابَّةٌ حَسْنَاءُ "

Yine şöyle demiştir: "Kul yatağında da olsa, yanında güzel ve genç bir kız da bulunsa, "Elhamdu lillah" dediği zaman bunun mükâfatını alır."

(٧٠٧٩)- [٥/٢١١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ عِيسَى بْنِ الْمُنْذِرِ، ثنا أَبِي، ثنا بَقِيَّةُ، قَالَ: حَدَّثَنِي ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلامُ إِذَا أُتِيَ بِقِطْفٍ مِنَ الْعِنَبِ أَكَلَ حَبَّةً حَبَّةً وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى كُلِّ حَبَّةٍ "

Yine şöyle demiştir: "İbrâhim Halîlullah, kendisine bir salkım üzüm getirildiği zaman tane tane yer ve her bir tanesinde Allah'ın adını anardı."

(٧٠٨٠)- [٥/٢١١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ، ثنا دُحَيْمٌ، حَدَّثنا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنِي حَرِيزٌ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " الْعَيْنُ مَالٌ، وَالنَّفْسُ مَالٌ، وَخَيْرُ مَالِ الْمَرْءِ مَا انْتُفِعَ بِهِ وَابْتَذَلَهُ، وَشَرُّ أَمْوَالِكُمْ مَالا تَرَاهُ وَلا يَرَاكَ، وَحِسَابُهُ عَلَيْكَ، وَنَفْعُهُ لِغَيْرِكَ "، وَقَالَ خَالِدٌ: " سَبَقُوكُمْ بِثَلاثٍ: كَانُوا لا يَعُوزُهُمُ الْفَقْرُ، وَلا يَشْكُونَ لِمَنْ صَلَّى، وَلَمْ يَجْبُنُوا إِذَا لَقُوا "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Göz maldır, nefis de maldır. Kişinin en iyi malı faydalandığı ve infak ettiği maldır. En kötü mal ise görmediğin, kendisinin de senin görmediği, hesabı senden sorulan, ancak faydası başkasının olan maldır."

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Ashâb, sizleri üç şeyde geçmişlerdir. Fakirlikten korkmazlardı. Namaz kılana şüpheyle yaklaşmazlardı. Düşmanla karşılaştıklarında da korkak davranmazlardı."

(٧٠٨١)- [٢١٢/٥] ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: بَلَغَنِي عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " أَكْلٌ وَحَمْدٌ خَيْرٌ مِنْ أَكْلٍ وَصَمْتٍ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Kişinin yiyip de şükretmesi, yiyip de susmasından daha hayırlıdır."

(٧٠٨٢)- [٢١٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " لا يَفْقَهُ الرَّجُلُ كُلَّ الْفِقْهِ حَتَّى يَرَى النَّاسَ فِي جَنْبِ اللَّهِ أَمْثَالَ الأَبَاعِرِ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى نَفْسِهِ فَيَكُونُ أَحْقَرَ حَاقِرٍ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Kişi diğer insanları Allah'ın yanında deve sürüsü gibi görmedikçe ve sonrasında kendine bakıp herkesten daha değersiz bulmadıkça dinde tam anlamıyla anlayış sahibi olamaz."

(٧٠٨٣)- [٢١٢/٥] ثنا أَبِي وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هِشَامٍ، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " إِيَّاكُمْ وَالْخَطَرَانِ، فَإِنَّهُ قَدْ تُنَافِقُ يَدُ الرَّجُلِ مِنْ سَائِرِ جَسَدِهِ "، قِيلَ: وَمَا الْخَطَرَانِ؟ قَالَ: " ضَرْبُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ إِذَا مَشَى "

Sevr b. Yezîd bildiriyor: Hâlid b. Ma'dân der ki: "*Hatarân* denen şeyden sakının! Zira kişinin eli bedenin diğer uzuvları içinde münafıklık yapabilir" dedi. Ona: "*Hatarân* denen şey nedir?" diye sorulunca: "Kişinin yürürken (kibir içinde) ellerini sallamasıdır" dedi.

(٧٠٨٤)- [٢١٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " قَالَ اللَّهُ

تَعَالَى: " إِنَّ أَحَبَّ عِبَادِي إِلَيَّ الْمُتَحَابّونَ بِحُبِّي، الْمُعَلَّقَةُ قُلُوبُهُمْ بِالْمَسَاجِدِ، بِالأَسْحَارِ، أُولَئِكَ الَّذِينَ إِذَا أَرَدْتُ أَهْلَ الأَرْضِ بِعُقُوبَةٍ ذَكَرْتُهُمْ فَصَرَفْتُ الْعُقُوبَةَ عَنْهُمْ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: Allah şöyle buyurur: "En sevdiğim kullarım birbirlerini benim için seven ve seher vakitlerinde kalpleri mescidlere bağlı olan kişilerdir. Yeryüzü ahalisini cezalandırmayı istediğimde böylesi kişileri düşünür ve bu cezayı onlardan uzaklaştırırım."

(٧٠٨٥)- [٢١٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شِيرَوَيْهِ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ رَاهَوَيْهِ، ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، قَالُوا: أَلَمْ يَعِدْنَا رَبُّنَا أَنْ نَرِدَ النَّارَ؟ قَالُوا: بَلَى وَلَكِنْ مَرَرْتُمْ بِهَا وَهِيَ خَامِدَةٌ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: Cennet ehli cennete girdikleri zaman: "Rabbimiz bize Cehenneme uğrayacağımızı vaad etmedi mi?" derler. Onlara: "Evet, ama ateş sıcaklığının az olduğu zaman uğradınız" denilir.

(٧٠٨٦)- [٢١٢/٥] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ الْكُدَيْمِيُّ، وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يُوسُفَ، ثنا عِمْرَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، قَالا: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ حَفْصٍ، ثنا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " مَا مِنْ عَبْدٍ إِلا وَلَهُ أَرْبَعُ أَعْيُنٍ، عَيْنَانِ فِي وَجْهِهِ يُبْصِرُ بِهِمَا أُمُورَ الدُّنْيَا، وَعَيْنَانِ فِي قَلْبِهِ يُبْصِرُ بِهِمَا أُمُورَ الآخِرَةِ، فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا فَتَحَ عَيْنَيْهِ اللَّتَيْنِ فِي قَلْبِهِ فَيُبْصِرُ بِهِمَا مَا وُعِدَ بِالْغَيْبِ، وَهُمَا غَيْبٌ فَأَمِنَ الْغَيْبَ بِالْغَيْبِ، وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ غَيْرَ ذَلِكَ تَرَكَهُ عَلَى مَا هُوَ عَلَيْهِ، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾. ثنا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا الْحُمَيْدِيُّ. ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ، قَالا: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ مِثْلَهُ

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Her kulun dört gözü vardır. Yüzündeki iki gözle dünya işlerine bakar. Kalbindeki iki gözüyle ise âhiret işlerine bakar. Allah bir kul hakkında hayır dilerse, onun kalp gözünü açar. Kul bu gözlerle gaybda kendisi için vaad edilene bakar. Gayb olan gözleri gayba iman ettirir. Eğer Allah bir kul hakkında hayırdan başka bir şey dilerse onu olduğu

durumda bırakır." Hâlid sonra şu âyeti okudu: **"Bunlar Kur'ân'ı düşünmezler mi? Yoksa kalpleri kilitli midir?"**[1]

Başka kanalla da Hâlid b. Ma'dân'dan aynısı rivayet edilmiştir.

(٧٠٨٧)- [٢١٣/٥] ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يُوسُفَ، ثنا عِمْرَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ حَفْصٍ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنْ ثَوْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " مَا مِنْ عَبْدٍ إِلا وَلَهُ شَيْطَانٌ مُتَبَطِّنٌ فِقَارَ ظَهْرِهِ، لاوٍ عُنُقَهُ عَلَى عَاتِقِهِ، فَاغِرٌ فَاهُ عَلَى قَلْبِهِ ".زَادَ غَيْرُ الْحُسَيْنِ عَنْ سُفْيَانَ " فَإِذَا ذَكَرَ اللَّهَ خَنَسَ، وَإِذَا غَفَلَ وَسْوَسَ

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Her kulun sırtında uzanan bir şeytanı vardır. Bu şeytan, boynunu kulun omzuna dayar, ağzını da kulun kalbine doğru açar. Kul, Allah'ı zikrettiği zaman bu şeytan sinip geri çekilir. Kul gaflete düştüğü zaman ise kalbine vesvese verir."

(٧٠٨٨)- [٢١٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ بِنْتِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهَا خَالِدٍ أَنَّهُ، قَالَ: " دُعَاءُ الإِجَابَةِ أَوْ مَنْ أَرَادَ الإِجَابَةَ، إِذَا سَجَدَ قَلَبَ يَدَيْهِ، ثُمَّ دَعَا "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Her kim duasının kabul görmesini istiyorsa (veya duanın kabul edilmesi için) secde anında ellerini ters çevirip dua etmelidir."

(٧٠٨٩)- [٢١٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهَا خَالِدٍ، قَالَ: " خُلِقَتِ الْقُلُوبُ مِنْ طِينٍ، وَإِنَّهَا لَتَلِينُ فِي الشِّتَاءِ "

Hâlid b. Ma'dân şöyle der: "Kalpler çamurdan yaratılmıştır ve kışın yumuşarlar."

(٧٠٩٠)- [٢١٣/٥] أخبرنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادِ بْنِ فَرْوَةَ، ثنا أَبُو شِهَابٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ ثَوْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: إِنِّي لَسْتُ كَلامَ الْحَكِيمِ أَتَقَبَّلُ،

---

[1] Muhammed Sur. 24

إِنَّمَا أَتَقَبَّلُ هَمَّهُ وَعَمَلَهُ، فَإِنْ كَانَ هَمُّهُ وَعَمَلُهُ فِيمَا يُحِبُّ وَيَرْضَى جَعَلْتُ هَمَّهُ وَعَمَلَهُ حَمِدَ اللَّهِ وَوَقَارًا، وَإِنْ لَمْ يَتَكَلَّمْ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: Allah şöyle buyurur: "Bilge kişilerin sözlerini değil dertleri ile amellerini kabul ederim. Eğer derdi ve ameli benim rızam doğrultusunda ise konuşmasa da derdi ile amelini hamd ile vakar kılarım."

(٧٠٩١)- [٥/٢١٣] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُوسَى بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْفٍ، ثنا الْفَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ شَعْوذَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، " أَنَّ دَاوُدَ النَّبِيَّ، عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: لأُعْطِيَنَّ الْمُتَشَاغِلِينَ بِذِكْرِي أَفْضَلَ مَا أُعْطِي السَّائِلِينَ "

Hâlid b. Ma'dân bildiriyor: Hz. Dâvud şöyle demiştir: "Allah buyurur ki: "Benim zikrimle meşgul olanlara, bana dua edenlere vereceğim şeylerden daha üstün olan şeyleri vereceğim!"

(٧٠٩٢)- [٥/٢١٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، ثنا عَطِيَّةُ بْنُ بَقِيَّةَ بْنِ الْوَلِيدِ، ثنا أَبِي، ثنا بَحِيرُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ خَالِدَ بْنَ مَعْدَانَ، يَقُولُ: " مَنِ الْتَمَسَ الْمَحَامِدَ فِي مُخَالَفَةِ الْحَقِّ رَدَّ اللَّهُ تِلْكَ الْمَحَامِدَ عَلَيْهِ ذَمًّا، وَمَنِ اجْتَرَأَ عَلَى الْمَلاوِمِ فِي مُوَافَقَةِ الْحَقِّ رَدَّ اللَّهُ تِلْكَ الْمَلاوِمِ عَلَيْهِ حَمْدًا "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "İnsanlardan övgü bekleyerek hak olan bir şeye muhalefet eden birine Allah bu övgüleri yergilere çevirir. Gelecek yergileri göze alarak hak olan bir şeyi yapan kişiye de Allah bu yergileri övgülere çevirir."

(٧٠٩٣)- [٥/٢١٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " يَطْلُعُ اللَّهُ إِلَى الزَّرْعِ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنْ نِيسَانَ، فَيَقُولُ: لِيلْحَقْ آخِرَكَ بِأَوَّلِكَ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Allah Nisan (bahar) ayının ilk gününde ekinlere bakar ve: "Bitişin başlangıcın gibi olsun" der.

(٧٠٩٤)- [٥/٢١٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَاشِمٍ الْبَعْلَبَكِّيُّ، ثنا الْوَلِيدُ، حَدَّثَتْنَا عَبْدَةُ بِنْتُ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِيهَا، قَالَ: " إِنَّ فِي السَّمَاءِ مَلَكًا نِصْفُهُ نَارٌ وَنِصْفُهُ ثَلْجٌ، فَيَقُولُ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، كَمَا أَلَّفْتَ بَيْنَ هَذِهِ النَّارِ وَبَيْنَ هَذَا الثَّلْجِ فَأَلِّفْ بَيْنَ قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ، لَيْسَ لَهُ تَسْبِيحٌ غَيْرُهُ "

Abde binti Hâlid b. Ma'dân, babasından bildirir: "Semada yarısı ateş, yarısı da kar olan bir melek bulunur. Bu melek: "Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim! Ateş ile karı üzerimde bir araya getirdiğin gibi müminlerin de kalplerini bir kıl" der ki bütün tesbihi bu şekildedir."

(٧٠٩٥)- [٥/٢١٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ يَعْقُوبَ الطَّالْقَانِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ بَحِيرِ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ خَالِدَ بْنَ مَعْدَانَ، يَقُولُ: " كَانُوا لا يُفَضِّلُونَ عَلَى الرِّبَاطِ شَيْئًا "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Öncekiler, hiçbir şeyi nöbet tutmaktan daha üstün görmezlerdi."

(٧٠٩٦)- [٥/٢١٤] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، ثنا عِيسَى بْنُ سَالِمٍ، وَسَلْمُ بْنُ قَادِمٍ، وَدَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، قَالُوا: ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ بَحِيرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُرَّةَ، قَالَ: " إِنَّ مِنَ الْمَزِيدِ أَنْ تَمُرَّ السَّحَابَةُ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ، فَتَقُولُ: مَا تُرِيدُونَ أَنْ أُمْطِرَكُمْ؟ فَلا يَتَمَنَّوْنَ شَيْئًا إِلا أُمْطِرُوا "، قَالَ خَالِدٌ: يقُولُ كَثِيرٌ: " لَئِنْ أَشْهَدَنِي اللَّهُ ذَلِكَ لأَقُولَنَّ لَهَا أَمْطِرِينَا جَوَارِيَ مُزَيَّنَاتٍ "

Hâlid b. Ma'dân, Kesîr b. Murre'den nakleder: "Cennetliklere bolca verilecek şeylerden birisi de bir bulutun üzerlerinden geçerken onlara: «Sizlere ne yağdırmamı istersiniz?» diye sormasıdır. Cennetlikler de ne isterlerse, bulut onlara bu istediklerini yağdırır." Hâlid ekledi: Kesîr de şöyle derdi: "Allah nasip eder de ben de orada bulunursam, buluttan süslenmiş cariyeler yağdırmasını isteyeceğim."

(٧٠٩٧)- [٥/٢١٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مَحْمُودٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى، ثنا أَبُو بَكْرٍ الْمُؤَدِّبُ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا الْوَلِيدُ، ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: " إِنَّ لِمَلَكِ الْمَوْتِ حَرْبَةً تَبْلُغُ مَا بَيْنَ الشَّرْقِ

وَالْغَرْبِ، فَإِذَا انْقَضَى أَجَلُ عَبْدٍ مِنِ الدُّنْيَا ضَرَبَ رَأْسَهُ بِتِلْكَ الْحَرْبَةِ، وَقَالَ: الآنَ يُزَادُ بِكَ عَسْكَرُ الأَمْوَاتِ "

Hâlid b. Ma'dân'ın bildirdiğine göre Muâz b. Cebel şöyle demiştir: "Ölüm meleğinin, uzunluğu doğu ile batı arası kadar olan bir kargısı vardır. Dünyadaki bir kulun eceli geldiği zaman bu kargıyla başına dokunur ve: «Şimdi seninle ölülerin sayısı artacak» der."

(٧٠٩٨)- [٥/٢١٤] ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ قُرَّانَ الْمُؤَدِّبِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَتْنَا أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ، وَعَبْدَةُ ابْنَتَا خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِيهِمَا خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، قَالَ: " مَا مِنْ فِرَاشٍ لا يَنَامُ عَلَيْهِ إِنْسَانٌ إِلا نَامَ عَلَيْهِ شَيْطَانٌ "

Hâlid b. Ma'dân der ki: "Üzerinde insanın uyumadığı bir yatakta şeytan yatar."

(٧٠٩٩)- [٥/٢١٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَابْلُتِّيُّ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ خَالِدَ بْنَ مَعْدَانَ، يَقُولُ: " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ، إِنْ ذَكَرْتَنِي فِي نَفْسِكَ ذَكَرْتُكَ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرْتَنِي فِي مَلأٍ ذَكَرْتُكَ فِي مَلأٍ خَيْرٍ مِنَ الْمَلأِ الَّذِي ذَكَرْتَنِي فِيهِمْ، وَإِنْ ذَكَرْتَنِي حِينَ تَغْضَبُ أَذْكُرْكَ حِينَ أَغْضَبُ فَلَمْ أَمْحَقْكَ فِيمَنْ أَمْحَقُ ".

Hâlid b. Ma'dân der ki: Allah şöyle buyurur: "Ey Âdemoğlu! Beni içinden zikrettiğin zaman ben de seni içimden anarım. Beni bir topluluğun içinde zikrettiğin zaman ben seni onlardan daha üstün olan bir topluluğun içinde anarım. Öfkelendiğin zaman beni zikretmen halinde ben de öfkelendiğim zaman seni anar ve helak ettiklerimin içinde seni helak etmem."

Hâlid b. Ma'dân; Muâz b. Cebel, Ubâde b. es-Sâmit, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ve Ebû Zer, Mikdâm b. Ma'di Kerib, Ebû Umâme el-Bâhilî, Ebû Hureyre, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Muâviye, Abdullah b. Busr, Sevbân, Vâsile ve Utbe b. Ubeyd es-Sülemî'den rivayetlerde bulunmuştur. Rivayetlerinin geneli de Cübeyr b. Nufeyr, Abdurrahman b. Ğanm, Ebû

Bahriyye, Kesîr b. Murre, Abdurrahman b. Amr es-Sülemî, Amr b. el-Esved ve Rabîa el-Cüreşî'dendir.

Takrîb 3000, Takrîb 2150, Takrîb 148, Takrîb 2917, Takrîb 144, Takrîb 58, Takrîb 1866, Takrîb 1813, Takrîb 2247, Takrîb 89, Takrîb 1567, Takrîb 340, Takrîb 1576, Takrîb 219, Takrîb 4316, Takrîb 224, Takrîb 4219, Takrîb 692, Takrîb 324, Takrîb 4453, Takrîb 2186, Takrîb 4009, Takrîb 2750-a, Takrîb 1235

Bilâl b. Sa'd

Onlardan biri de vaaz vermekten geri durmayan, Allah'ın vaadlerini devamlı tefekkür eden Bilâl b. Sa'd'dır. Allah'ın buyruklarını kavrayıp dinleyen, nezaketle dini hizmeti sunan, beliğ ve etkili öğütlerde bulunan biriydi.

(٧١٢٤)- [٥/٢٢١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: كَانَ بِلالُ بْنُ سَعْدٍ مِنَ الْعِبَادَةِ عَلَى شَيْءٍ لَمْ نَسْمَعْ أَحَدًا مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ كَانَ لَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ اغْتِسَالَةٌ "

Evzaî der ki: "Bilâl b. Sa'd'ın Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmeti içinde hiç kimseden duymadığımız bir ibadeti vardı. Gündüzü ve gecesiyle her gün bir defa yıkanırdı."

(٧١٢٥)- [٥/٢٢٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الأَخِيلِ، ثنا أَبُو الزَّرْقَاءِ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنِ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ وَلَمْ أَسْمَعْ وَاعِظًا أَبْلَغَ مِنْهُ "

Evzaî der ki: "Bilâl b. Sa'd'ın vaazlarını dinledim ki onun gibi iyi vaaz birini daha işitmiş değilim."

(٧١٢٦)- [٥/٢٢٢] حدثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا

الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: هَلَكَ ابْنٌ لِبِلالِ بْنِ سَعْدٍ، فَجَاءَ رَجُلٌ يَدَّعِي عَلَيْهِ بَضْعَةً وَعِشْرِينَ دِينَارًا، فَقَالَ لَهُ بِلالٌ: " أَلَكَ بَيِّنَةٌ؟ " قَالَ: لا، قَالَ: " فَلَكَ كِتَابٌ؟ " قَالَ: لا، قَالَ: " فَتَحْلِفُ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ فَأَعْطَاهُ الدَّنَانِيرَ، وَقَالَ: " إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَقَدْ أَدَّيْتُ عَنِ ابْنِي، وَإِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَهِيَ عَلَيْكَ صَدَقَةٌ "

Evzaî der ki: Bilâl b. Sa'd'ın oğullarından biri, (fetih ordusu içinde) İstanbul'da öldü. Sonrasında bir adam gelip Bilâl'in bu oğlundan yirmi küsur dinar alacağı olduğunu söyledi. Bilâl adama: "Buna dair bir kanıtın var mı?" diye sorunca, adam: "Hayır! "karşılığını verdi. Bilâl: "Bu yönde elinde yazılı bir şey var mı?" diye sorunca, adam yine: "Hayır!" dedi. Bilâl: "Peki alacağın olduğuna dair yemin eder misin?" diye sorunca, adam: "Ederim!" dedi. Bunun üzerine Bilâl, eve girip dinarları adama verdi ve: "Şayet doğruyu söylüyorsan oğlum adına borcu ben vermiş oldum. Yalan söylüyorsan da bunlar sana sadaka olsun" dedi.

(٧١٢٧)- [٥/٢٢٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمَرْوَزِي، قَالَ: ثنا حَيَّانُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " كَانَ مَحَلُّ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ بِالشَّامِ وَمِصْرَ كَمَحَلِّ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ بِالْبَصْرَةِ "

Abdullah b. el-Mübârek der ki: "Bilâl b. Sa'd'ın Mısır ile Şam'daki konumu Hasan b. Ebi'l-Hasan'ın Basra'daki konumu gibiydi."

(٧١٢٨)- [٥/٢٢٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " وَاحُزْنَاهُ عَلَى أَنِّي لا أَحْزَنُ "

Evzaî der ki: Bilâl b. Sa'd'ın: "Üzülemediğime üzülüyorum" dediğini işittim.

(٧١٢٩)- [٥/٢٢٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ، قَالَ: ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " إِنَّ الْخَطِيئَةَ إِذَا أُخْفِيَتْ لَمْ تَضُرَّ إِلا أَهْلَهَا، وَإِذَا أُظْهِرَتْ فَلَمْ تُغَيَّرْ ضَرَّتِ الْعَامَّةَ ".رَوَاهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنِ الأَوْزَاعِيِّ

Bilâl b. Sa'd der ki: "İşlenen günah gizli tutulduğu zaman işleyenlere bir zarar vermez. Ancak ifşa edilip devam ettirildiği zaman genele zarar verir."

(٧١٣٠)- [٢٢٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو خَالِدٍ الْمَخْزُومِيُّ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ فِي قَصَصِهِ، وَكَانَ قَاصًّا لأَهْلِ دِمَشْقَ: " إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ، فَكَيْفَ بِإِيمَانِ قَوْمٍ مُتَبَاغِضِينَ؟ "

Hâlid b. Muhammed es-Sekafî bildiriyor: Şam halkına kıssalar anlatan Bilâl b. Sa'd'ın kıssalarında şöyle dediğini duydum: "Müminler kardeştir. Birbirlerine buğzeden bir topluluğun imanı nasıl olur ki?"

(٧١٣١)- [٢٢٣/٥] حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو مُوسَى الأَنْصَارِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، قَالا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " ذِكْرُكَ حَسَنَاتَكَ وَنِسْيَانُكَ سَيِّئَاتِكَ غِرَّةٌ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Kötülüklerini unutup sadece iyiliklerini hatırlaman gurura kapılmana ve aldanmana yol açar."

(٧١٣٢)- [٢٢٣/٥] حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُطِيعٍ، وَدَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، وَأَبُو كُرَيْبٍ، قَالُوا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " لا تَنْظُرْ إِلَى صُغْرِ الْخَطِيئَةِ وَلَكِنِ انْظُرْ إِلَى مَنْ عَصَيْتَ ".رَوَاهُ الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، وَالْوَلِيدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ مِثْلَهُ

Bilâl b. Sa'd der ki: "İşlediğin günahın küçüklüğüne değil, bunu işleyerek kime isyan ettiğine bak!"

(٧١٣٣)- [٢٢٣/٥] حدثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا دُحَيْمٌ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ، أَخْبَرَنِي عُثْمَانُ بْنُ مُسْلِمٍ مُسْلِمٍ أَنَّهُ سَمِعَ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " رُبَّ مَسْرُورٍ مَغْبُونٍ، وَرُبَّ مَغْبُونٍ لا يَشْعُرُ، فَوَيْلٌ لِمَنْ لَهُ الْوَيْلُ وَلا يَشْعُرُ، يَأْكُلُ وَيشْرَبُ، وَيضْحَكُ وَيلْعَبُ، وَقَدْ حَقَّ عَلَيْهِ فِي قَضَاءِ اللَّهِ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ زَادَ عَبَّاسٌ فِي حَدِيثِهِ، فَيَا وَيْلا لَكَ رُوحًا، وَيَا وَيْلا لَكَ جَسَدًا، فَلْتَبْكِ، وَلْيَبْكِ عَلَيْكَ الْبَوَاكِي بِطُولِ الأَبَدِ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Sevinç içinde olan nice kişi aldanmıştır. Nice aldanmış kişi de aldanmışlığının farkında değildir. Helak olmasına rağmen bunun farkında olmayanlara yazıklar olsun! Allah onun cehennem ahalisinden biri olmasını takdir etmişken kendisi yer, içer, güler ve eğlenir."

Abbâs bunu şu eklemeyle rivayet eder: "Ruhuna da bedenine de yazıklar olsun! Yasım tutanlar onun (cehennemde) ebedi olmasına ağlasınlar!"

(٧١٣٤)- [٢٢٣/٥] حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " رُبَّ مَسْرُورٍ مَغْبُونٍ، يَأْكُلُ وَيشْرَبُ وَيضْحَكُ وَقَدْ حَقَّ لَهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ أَنَّهُ مِنْ وَقُودِ النَّارِ ".رَوَاهُ عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، وَالْوَلِيدُ بْنُ مَزْيَدٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ مِثْلَهُ

Bilâl b. Sa'd der ki: "Sevinç içinde olan nice kişi aldanmıştır. Zira Allah'ın Kitâb'ında cehennemde yakıt olacağı belirtilmişken yer, içer ve güler."

(٧١٣٥)- [٢٢٣/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ نَجْدَةَ، ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ الضَّحَّاكِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " إِنَّ لَكُمْ رَبًّا لَيْسَ إِلَى عِقَابِ أَحَدِكُمْ بِسَرِيعٍ، يُقِيلُ الْعَثْرَةَ، وَيَقْبَلُ التَّوْبَةَ، وَيُقْبِلُ عَلَى الْمُقْبِلِ، وَيَعْطِفُ عَلَى الْمُدْبِرِ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Cezalandırmada pek de acele etmeyen bir Rabbiniz var! Tökezleyene mühlet verir, tövbe edenin tövbesini kabul eder, kendisine yönelene kendi de yönelir ve kendisinden yüz çevirene de şefkat eder."

(٧١٣٦)- [٢٢٣/٥] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا مِسْكِينُ بْنُ بُكَيْرٍ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالا: ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا عَبْدُ السَّلامِ بْنُ عَبْدِ الْقُدُّوسِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " أَدْرَكْتُ النَّاسَ يَتَحَاثُّونَ عَلَى الأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ: الصَّلاةِ، وَالصِّيَامِ، وَالزَّكَاةِ، وَفِعْلِ الْخَيْرِ، وَالأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ،

وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَأَنَّهُمُ الْيَوْمَ يَتَحَاثُّونَ عَلَى الرَّأْيِ ".لَفْظُ مِسْكِينٍ عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، وَقَالَ ابْنُ أَبِي دَاوُدَ: يتَحَابُّونَ

Bilâl b. Sa'd der ki: "Birbirlerini namaz, oruç, zekat, hayır yapma, iyiliği emredip kötülükten alıkoyma gibi salih amellere teşvik eden insanlara yetiştim. Oysa şimdi insanlar, şahsi görüşlere teşvik etmekteler."

İbn Ebî Dâvud rivayetinde "Birbirlerini teşvik eden" ifadesi yerine "Birbirlerini seven" ifadesi yer almıştır.

(٧١٣٧)- [٥/٢٢٤] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُطِيعٍ، وَدَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، قَالا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دُحَيْمٍ، ثنا أَبِي، ثنا الْوَلِيدُ، وَسُوَيْدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ.ح وَحَدَّثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا دُحَيْمٌ، ثنا الْوَلِيدُ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، ثنا أَبِي، قَالُوا: ثنا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " كَفَى بِهِ ذَنْبًا أَنَّ اللَّهَ يُزَهِّدُنَا فِي الدُّنْيَا وَنَحْنُ نَرْغَبُ فِيهَا "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Allah dünyalıklardan bizi uzaklaştırmak isterken bizim onlara rağbet etmemiz O'na karşı günah olarak bize yeter."

(٧١٣٨)- [٥/٢٢٤] حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ شَيْبَةَ، وَالْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، قَالا: ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا دُحَيْمٌ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دُحَيْمٍ، ثنا أَبِي، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالا: عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالٍ، قَالَ: " أَدْرَكْتُهُمْ يشْتَدُّونَ بَيْنَ الأَغْرَاضِ، يضْحَكُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، فَإِذَا كَانَ اللَّيْلُ كَانُوا رُهْبَانًا "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Sahabi ve Tâbiûnun gündüz vakti işlerinin peşinden koşup birbirlerine güldüklerini, ancak gece olunca da birer rahip (zahid) kesildiklerini görürdüm."

(٧١٣٩)- [٥/٢٢٤] حدثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا أَيُّوبُ الْوَزَّانُ، ثنا سَعِيدُ بْنُ مَسْلَمَةَ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ

الْوَلِيدِ بْنِ مَزِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ بِلالُ بْنُ سَعْدٍ: " إِذَا تَقَارَبَتِ الأَعْمَالُ اشْتَدَّ الْبَلاءُ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "İyi ile kötülerin amelleri birbirine yakın olduğu zaman belalar ağırlaşır."

(٧١٤٠)- [٥/٢٢٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ بِلالُ بْنُ سَعْدٍ: " الذِّكْرُ ذِكْرَانِ: ذِكْرٌ بِاللِّسَانِ حَسَنٌ جَمِيلٌ، وَذِكْرُ اللَّهِ عِنْدَ مَا أَحَلَّ وَحَرَّمَ أَفْضَلُ "

Bilâl b. Saîd der ki: "Allah'ı zikretmek/anmak iki şekilde olur. Biri dille zikretmektir ki çok güzel bir zikirdir. Diğer ise helal veya haram bir iş karşısında Allah'ı hatırlamaktır ki bu, diğerinden daha üstündür."

(٧١٤١)- [٥/٢٢٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ بِلالُ بْنُ سَعْدٍ: " لَوْ أَنَّ دَلْوًا، مِنَ الْغَسَّاقِ وُضِعَ عَلَى الأَرْضِ لَمَاتَ مَنْ عَلَيْهَا "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Şayet (cehennemliklerden çıkan irin ve cerahat olan) Gassâk'tan bir kova yeryüzüne konulacak olsa üzerindeki herkes ölürdü."

(٧١٤٢)- [٥/٢٢٤] حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ وَذَكَرَ الْغَسَّاقَ: فقال: " لَوْ أَنَّ قِطْعَةً مِنْهُ وَقَعَتْ عَلَى الأَرْضِ لأَنْتَنَتْ مَا فِيهَا "

Bilâl b. Sa'd, Gassâk'ı (cehennemliklerden çıkan irin ve cerahat) zikredip: "Eğer ondan yeryüzüne bir parça düşecek olsaydı dünyada olan her şeyi kokuturdu" dedi.

(٧١٤٣)- [٥/٢٢٥] حدثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ آدَمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا دُحَيْمٌ، قَالا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا

عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " زَاهِدُكُمْ رَاغِبٌ، وَمُجْتَهِدُكُمْ مُقَصِّرٌ وَعَالِمُكُمْ جَاهِلٌ، وَجَاهِلُكُمْ مُغْتَرٌّ "، ثنا سُلَيْمَانُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دُحَيْمٍ، ثنا أَبِي، ثنا سُوَيْدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، مِثْلَهُ

Bilâl b. Sa'd der ki: "Zahidiniz dünyaya yönelmiş, çalışanınız tembel, âliminiz cahil, cahiliniz de aldanmıştır."

(٧١٤٤)- [٢٢٥/٥] حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا دُحَيْمٌ، قَالُوا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالا: ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " أَخٌ لَكَ كُلَّمَا لَقِيكَ ذَكَّرَكَ بِحَظِّكَ مِنَ اللَّهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَخٍ كُلَّمَا لَقِيَكَ وَضَعَ فِي كَفِّكَ دِينَارًا "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Her karşılaştığın zaman Allah'tan nasibini sana hatırlatan bir kardeş, her karşılaştığında avucuna bir dinar bırakan kardeşten daha hayırlıdır."

(٧١٤٥)- [٢٢٥/٥] حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، قَالا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ الْمُسْلِمَ، مِرْآةُ أَخِيهِ، فَهَلْ تَسْتَرِيبُ مِنْ أَمْرِي شَيْئًا؟ "

Bilâl b. Sa'd der ki:"Bana ulaşan bir haberde, müslümanın kardeşi için ayna olduğu bildiriliyor. Sen hâlâ benden şüphe ediyor musun?"

(٧١٤٦)- [٢٢٥/٥] حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دُحَيْمٍ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالا: ثنا دُحَيْمٌ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: خَرَجَ النَّاسُ يسْتَسْقُونَ وَفِيهِمْ بِلالُ بْنُ سَعْدٍ، فَقَالَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَسْتُمْ تُقِرُّونَ بِالإِسَاءَةِ؟ " قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: " اللَّهُمَّ إِنَّكَ قُلْتَ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَكُلٌّ يُقِرُّ لَكَ بِالإِسَاءَةِ، فَاغْفِرْ لَنَا وَاسْقِنَا "، قَالَ: فَسُقُوا

Evza'î bildiriyor: Müslümanlar yağmur duası için çıktılar. İçlerinde bulunan Bilâl b. Sa'd: "Ey insanlar! Sizler kusurlarınızı kabul ediyorsunuz değil mi?" diye seslenince, hepsi de: "Evet!" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Bilâl şöyle devam etti: "Allahım! Sen ki: **«İyi davrananlara sorumluluk olmaz»**[1] buyurdun ve buradaki herkes, kusurlarını kabul etmekte. Sen bizi bağışla ve bizlere yağmur gönder." Bunun üzerine Allah onlara yağmur gönderdi.

(٧١٤٧)- [٥/٢٢٦] حدثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو جَعْفَرِ بْنُ مَاهَانَ الرَّازِيُّ، ثنا دُحَيْمٌ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالا: ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " أَيُّهَا النَّاسُ، اتَّقُوا اللَّهَ فِيمَنْ لا نَاصِرَ لَهُ إِلا اللَّهُ "

Evzaî der ki: Bilâl b. Sa'd'ın: "Ey insanlar! Yardımcısı sadece Allah olan şeylerde Allah'tan korkun!" dediğini işittim.

(٧١٤٨)- [٥/٢٢٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ الرَّازِيُّ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ عَمَّارٍ، ثنا أَبِي، ثنا أَسْبَاطُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ يغْفِرُ الذُّنُوبَ وَلَكِنْ لا يمْحُوهَا مِنَ الصَّحِيفَةِ حَتَّى يُوقِفَهُ عَلَيْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَإِنْ تَابَ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Allah günahları bağışlar, ancak kişi bunlardan dolayı tövbe etmiş olsa dahi kıyamet gününde bunlardan dolayı onu sorguya çekmedikçe amel defterinden silmez."

(٧١٤٩)- [٥/٢٢٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو سَعِيدٍ الدَّشْتَكِيُّ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ عَمَّارٍ، ثنا أَبِي، ثنا الْهِقْلُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " يأْمُرُ اللَّهُ تَعَالَى بِإِخْرَاجِ رَجُلَيْنِ مِنَ النَّارِ، قَالَ: فَيَخْرُجَانِ بِسَلاسِلِهِمَا وَأَغْلالِهِمَا فَيُوقَفَانِ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَيَقُولُ: كَيْفَ وَجَدْتُمَا مَقِيلَكُمَا وَمَصِيرَكُمَا؟

[1] Tövbe Sur. 91

فَيقُولانِ: شَرٌّ مَقِيلٍ، وَأَسْوَأُ مَصِيرٍ، فَيقُولُ: بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمَا، وَمَا أَنَا بِظَلامٍ لِلْعَبِيدِ، فَيَأْمُرُ بِهِمَا إِلَى النَّارِ، فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَيمْضِي بِسَلاسِلِهِ وَأَغْلالِهِ حَتَّى يَقْتَحِمَهَا، وَأَمَّا الآخَرُ فَيمْضِي وَهُوَ يَتَلَفَّتُ فَيَأْمُرُ بِرَدِّهِمَا، فَيقُولُ لِلَّذِي غَدَا بِسَلاسِلِهِ وَأَغْلالِهِ حَتَّى اقْتَحَمَهَا: مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا فَعَلْتَ وَقَدِ اخْتَرْتَهَا؟ فَيقُولُ: يَا رَبِّ، قَدْ ذُقْتُ مِنْ وَبَالِ مَعْصِيَتِكَ مَا لَمْ أَكُنْ أَتَعَرَّضْ لِسَخَطِكَ ثَانِيًا، وَيَقُولُ لِلَّذِي مَضَى وَهُوَ يَتَلَفَّتُ: مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: لَمْ يَكُنْ هَذَا ظَنِّي بِكَ يَا رَبِّ، قَالَ: فَمَا كَانَ ظَنُّكَ؟ قَالَ: كَانَ ظَنِّي حَيْثُ أَخْرَجْتَنِي مِنْهَا أَنَّكَ لا تُعِيدُنِي إِلَيْهَا، قَالَ: إِنِّي عِنْدَ ظَنِّكَ بِي، وَأَمَرَ بِصَرْفِهِمَا إِلَى الْجَنَّةِ "

Bilâl b. Sa'd anlatıyor: Kıyamet günüde Allah iki kişinin Cehennemden çıkarılmasını emreder. Bu iki kişi de bukağıları ve zincirleriyle birlikte Cehennemden çıkarılıp Allah'ın huzurunda durdurulur. Allah onlara: "Sonunuzu ve yerinizi nasıl buldunuz?" diye sorunca, onlar: "Olabilecek en kötü yer ve en kötü sonuç!" derler. Allah da: "Bu, dünyada yaptıklarınızdan dolayıdır. Yoksa ben kullara asla haksızlık etmem!" buyurur ve geri Cehenneme dönmelerini emreder. Biri bukağı ve zincirleriyle yürüyüp kendini ateşin içine atar. Diğeri ise ikide bir dönüp geriye bakarak yürür. Allah ikisinin de huzura getirilmelerini emreder. Bukağı ve zincirleriyle kendini ateşe atan kişiye: "Orasının nasıl olduğunu bildiğin halde neden öyle yaptın?" diye sorunca, o kişi: "Rabbim! Sana karşı gelmenin cezasını öyle tattım ki bir daha emrine karşı gelmeyi istemedim" der. İkide bir geriye dönüp bakarak yürüyene: "Peki sen neden öyle yaptın?" diye sorunca, o kişi: "Rabbim! Senin hakkındaki zannım bu değildi!" karşılığını verir. Allah: "Senin zannın neydi ki?" diye sorunca, o kişi: "Beni oradan çıkardıktan sonra geri bir daha oraya döndürmeyeceğini zannediyordum" der. Bunun üzerine Allah: "Ben de senin zannettiğim gibiyim!" buyurur ve her ikisinin de Cennete götürülmelerini emreder.

(٧١٥٠)- [٥/٢٢٦] حدثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، ثنا مَنْصُورُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَ: ثنا الْهِقْلُ بْنُ زِيَادٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " تُنَادِي النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: يَا نَارُ احْرِقِي، يَا نَارُ اشْتَفِي، يَا نَارُ انْضِجِي، يَا نَارُ كُلِي وَلا تَقْتُلِي "

Bilâl b. Sa'd der ki: Kıyamet gününde cehennem: "Ey ateş yak! Ey ateş hıncını al! Ey ateş iyice pişir! Ey ateş yak, ama öldürme!" diye seslenir.

(٧١٥١)- [٢٢٧/٥] حدثنا أَبِي، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالا: ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالا، يَقُولُ: " لَكَأَنَّمَا قَوْمٌ لا يعْقِلُونَ، وَلَكَأَنَّمَا قَوْمٌ لا يُوقِنُونَ "

Evzaî der ki: Bilâl'ın: "Bazı topluluklar sanki anlamıyorlar! Bazı topluluklar sanki inanmıyorlar!" dediğini işittim.

(٧١٥٢)- [٢٢٧/٥] حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: ثنا عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ الرَّمْلِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفَّى، وَعَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ، قَالُوا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تعالى: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ﴾، قَالَ: " عِنْدَ وُقُوعِ الْفِتْنَةِ أَرْضِي وَاسِعَةٌ، فَفِرُّوا إِلَيْهَا "

Bilâl b. Sa'd: **"Ey inanmış kullarım! Benim yarattığım yeryüzü geniştir"**[1] âyeti hakkında şöyle demiştir: "Fitne vuku bulduğunda, arzım geniştir, fitnenin olmadığı yerlere gidiniz, anlamındadır."

(٧١٥٣)- [٢٢٧/٥] حدثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفَّى، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلاقِ﴾، قَالَ: " يلْتَقِي أَهْلُ السَّمَاءِ وَأَهْلُ الأَرْضِ "

Evzaî der ki: Bilâl b. Sa'd'ın, **"Buluşma günü hakkında uyarmak için..."**[2] buyruğunu açıklarken: "O günü sema ahalisi ise dünya ahalisi buluşurlar" dediğini işittim.

---

[1] Ankebût Sur. 56

[2] Mümin Sur. 15

(٧١٥٤)- [٥/٢٢٧] حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ نَجْدَةَ، ثنا أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، قَالُوا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلا فَوْتَ﴾، قَالَ: " فَزِعُوا فَجَالُوا جَوْلَةً فَلا فَوْتَ "

Evzaî der ki: Bilâl b. Sa'd, **"Sen onları, dehşetli bir korkuya kapılıp da kaçıp kurtulamayacakları ve yakın bir yerden yakalanacakları zaman bir görsen!"** (Sebe Sûr. 51) âyetini açıklarken: "Korkuya kapılınca kaçmak için yer arayacaklar ama kurtulamayacaklardır" dedi.

(٧١٥٥)- [٥/٢٢٧] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلا فَوْتَ﴾، قَالَ: " ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَقُولُ الإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ﴾ "

Evzaî der ki: Bilâl b. Sa'd'ın **"Sen onları, dehşetli bir korkuya kapılıp da kaçıp kurtulamayacakları ve yakın bir yerden yakalanacakları zaman bir görsen!"**[1] âyetini açıklarken: **"İşte o gün insan: "Kaçış nereye?" diyecektir"**[2] âyetinde de anlatılan budur" dediğini işittim.

(٧١٥٦)- [٥/٢٢٧] حدثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالا: ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ. ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالا: عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: كَانَ بِلالٌ إِذَا نَزَعَ بِآيَةٍ سَمِعْتُهُ، يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: " مَنْ قَائِلٌ؟ "

Evzaî der ki: Bilâl (b. Sa'd), bir âyet okuyacağı zaman: "Allah buyurur ki" der ve: "Diyene dikkat edin!" diye uyarırdı.

---

[1] Sebe Sûr. 51

[2] Kıyâmet Sur. 10

(٧١٥٧)- [٢٢٨/٥] حدثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، وَالْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، ثنا الْوَلِيدُ.ح وَحَدَّثَنِي أَبِي إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالُوا: ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ لَجُوجًا مُمَارِيًا مُعْجَبًا بِرَأْيِهِ فَقَدْ تَمَّتْ خُسَارَتُهُ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "İnatçı, çekişen ve kendi görüşünü beğenen birini gördüğün zaman bil ki bu kişi hüsrana uğramak için her şeye sahiptir."

(٧١٥٨)- [٢٢٨/٥] حدثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، وَبَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دُحَيْمٍ، ثنا أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " لا تَكُنْ وَلِيًّا لِلَّهِ فِي الْعَلانِيَةِ، وَعَدُوَّهُ فِي السِّرِّ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Açıkta, Allah'ın dostu/velisi gibi görünürken gizlide Ona düşman olma."

(٧١٥٩)- [٢٢٨/٥] حدثنا سُلَيْمَانُ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالُوا: ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا عَبْدُ السَّلامِ بْنُ عَبْدِ الْقُدُّوسِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا لَمْ تَنْهَهُ صَلاتُهُ عَنْ ظُلْمِهِ لَمْ تَزِدْهُ صَلاتُهُ عِنْدَ اللَّهِ إِلا مَقْتًا "، وَكَانَ يَتَأَوَّلُ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾

Bilâl b. Sa'd der ki: "Kişinin kıldığı namaz kendisini zulümden alıkoymuyorsa, kıldığı bu namazla ancak Allah'ın öfkesini daha da arttıracaktır." Ravi der ki: Bilâl bu sözünde şu âyete dayanıyordu: **"Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar."**[1]

(٧١٦٠)- [٢٢٨/٥] حدثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالا: ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي

---

[1] Ankebût Sur. 45

أَبِي، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " يَا نَاعِيَاتِ الإِسْلامِ، وَلا يُبَعِّدُ اللَّهُ الإِسْلامَ "

Evzaî der ki: Bilâl b. Sa'd'ın: "Ey İslam'ın öldüğünü söyleyenler! Allah İslam dinini bizden alacak değildir" dediğini işittim.

(٧١٦١)- [٥/٢٢٨] حدثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالا: عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ، يَقُولُ: كَانَ أَبُو الدَّرْدَاءِ، يقُولُ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ تَفْرِقَةِ الْقَلْبِ "، قِيلَ: وَمَا تَفْرِقَةُ الْقَلْبِ؟ قَالَ: " أَنْ يُوضَعَ لِي فِي كُلِّ وَادٍ مَالٌ "

Ebu'd-Derdâ şöyle derdi: "Allahım! Kalbin dağılmasından sana sığınırım!" Kendisine: "Kalbin dağılması da ne?" diye sorulunca da: "Her bir vadide (bölgede) benim için mal konulmasıdır" dedi.

(٧١٦٢)- [٥/٢٢٩] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، ثنا ابْنُ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَيْغِ الْقُلُوبِ، وَمِنْ تَبِعَاتِ الذُّنُوبِ، وَمِنْ مُرْدِيَاتِ الأَعْمَالِ، وَمُضِلاتِ الْفِتَنِ "

Bilâl b. Sa'd dua ederken şöyle demiştir: "Allahım! Kalplerin sapmasından, günahlarımızın akıbetinden, bizi helaka sürükleyen amellerden ve bizi saptıracak fitnelerden sana sığınırım."

(٧١٦٣)- [٥/٢٢٩] حدثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، قَالا: ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا السَّقْرُ بْنُ رُسْتُمَ الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " ثَلاثٌ لا يُقْبَلُ مَعَهُنَّ عَمَلٌ: الشِّرْكُ، وَالْكُفْرُ، وَالرَّأْيُ "، قِيلَ: وَمَا الرَّأْيُ؟ قَالَ: " يتْرَكُ كِتَابَ اللَّهِ، وَسُنَّةَ رَسُولِهِ، وَيعْمَلُ بِرَأْيِهِ ".رَوَاهُ عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ بَقِيَّةَ مِثْلَهُ

Bilâl b. Sa'd şöyle demiştir: "Üç şey var ki bunlarla birlikte yapılacak hiçbir amel kabul görmez. Bunlar da şirk, küfür ve re'y (görüş)tür." Kendisine: "Re'y nasıl oluyor?" diye sorulunca: "Kişinin, Allah'ın ve

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini bırakıp da kendi görüşüne göre amel etmesidir" karşılığını verdi.

(٧١٦٤)- [٢٢٩/٥] وَقَالَ: الصَّقْرُ بْنُ رُسْتُمْ، حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دُحَيْمٍ، ثنا أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا دُحَيْمٌ، قَالُوا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ فِي مَوَاعِظِهِ: " يَا أَهْلَ الْخُلُودِ، يَا أَهْلَ الْبَقَاءِ، إِنَّكُمْ لَمْ تُخْلَقُوا لِلْفَنَاءِ، وَإِنَّمَا خُلِقْتُمْ لِلْخُلُودِ وَالأَبَدِ، وَلَكِنَّكُمْ تُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Ey ebedi olanlar! Ey baki olanlar! Siz yok olmak için yaratılmadınız. Siz sonsuzluk ve ebedilik için yaratıldınız, ama bir diyardan diğerine nakledilirsiniz."

قَالَ الْوَلِيدُ: وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ تَمِيمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ مِثْلَهُ، وَزَادَ: " كَمَا نُقِلْتُمْ مِنَ الأَصْلابِ إِلَى الأَرْحَامِ، وَمِنَ الأَرْحَامِ إِلَى الدُّنْيَا، وَمِنَ الدُّنْيَا إِلَى الْقُبُورِ، وَمِنَ الْقُبُورِ إِلَى الْمَوْقِفِ، ثُمَّ إِلَى الْخُلُودِ فِي الْجَنَّةِ أَوِ النَّارِ "

Şu ibareyi de ilave etti: "Ama siz, sulplerden rahimlere, rahimlerden dünyaya, dünyadan mezara, mezardan da mahşere nakledildiniz. Sonra cennette veya cehennemde devamlı kalmak üzere nakledileceksiniz."

(٧١٦٥)- [٢٢٩/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو جَعْفَرِ بْنُ مَاهَانَ الرَّازِيُّ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ السَّكُونِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَقُولُ قَوْلا، وَلا يَدَعُهُ اللَّهُ وَقَوْلَهُ حَتَّى يَنْظُرَ فِي عَمَلِهِ، فَإِنْ كَانَ عَمَلُهُ مُوَافِقًا لِقَوْلِهِ لَمْ يَدَعْهُ حَتَّى يَنْظُرَ فِي وَرَعِهِ، فَإِنْ كَانَ وَرَعُهُ مُوَافِقًا لِقَوْلِهِ وَعَمَلِهِ لَمْ يَدَعْهُ حَتَّى يَنْظُرَ فِيمَا نَوَى بِهِ، فَإِنْ سَلِمَتْ لَهُ النِّيَّةُ فَبِالْحَرِيِّ أَنْ يَسْلَمَ سَائِرُ ذَلِكَ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَقُولُ قَوْلا لا يُوَافِقُ قَوْلُهُ عَمَلَهُ، وَإِنَّ الْمُنَافِقَ لَيَقُولُ بِمَا يَعْلَمُ وَعَمِلَ بِمَا يُنْكِرُ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Mümin bir söz söylediği zaman Allah onu bu sözünde bırakmaz, ameline bakar. Eğer ameli söylediği söze uygunsa yine onu bırakmaz bu kez bu sözü söyleme niyetine bakar. Eğer niyeti sağlamsa gerisinin de sağlam olması pek doğaldır. Mümin bir söz söylediği zaman bu

sözü ile ameli birbirini tutar. Ancak münafık bildiğini söyler, ama bunun tersini yapar."

(٧١٦٦)- [٥/٢٣٠] حدثنا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ الْمُنْتَصِرِ، قَالا: عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَوْشَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " عِبَادَ الرَّحْمَنِ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقُولُ قَوْلَ مُؤْمِنٍ فَلا يَدَعُهُ اللَّهُ وَقَوْلَهُ حَتَّى يَنْظُرَ فِي عَمَلِهِ فَإِنْ كَانَ قَوْلُهُ قَوْلَ مُؤْمِنٍ وَعَمَلُهُ عَمَلُ مُؤْمِنٍ لَمْ يَدَعْهُ حَتَّى يَنْظُرَ فِي وَرَعِهِ فَإِنْ كَانَ قَوْلُهُ قَوْلَ مُؤْمِنٍ وَعَمَلُهُ عَمَلَ مُؤْمِنٍ وَوَرَعُهُ وَرَعَ مُؤْمِنٍ لَمْ يَدَعْهُ حَتَّى يَنْظُرَ مَاذَا نَوَى، فَإِنْ صَلُحَتِ النِّيَّةُ فَبِالْحَرِيِّ أَنْ يَصْلُحَ مَا دُونَهُ، الْمُؤْمِنُ يَقُولُ قَوْلا يُتْبِعُ قَوْلَهُ عَمَلَهُ، وَالْمُنَافِقُ يَقُولُ بِمَا يَعْرِفُ، وَيَعْمَلُ بِمَا يُنْكِرُ "، لَفْظُ الْوَلِيدِ

Bilâl b. Sa'd der ki: "Rahmân'ın kulları! Kul mümin olan kişilerin sözlerinden birini söylediği zaman Allah ameline de bakmadan bu sözüne itibar etmez. Şayet sözü mümin sözü, ameli de mümin ameli ise günahlara karşı olan korkusuna da bakana kadar onu bırakmaz. Şayet sözü mümin sözü, ameli de mümin ameli ise günahlara karşı olan korkusuna da bakana kadar onu bırakmaz. Şayet sözü mümin sözü, ameli mümin ameli, günah korkusu da mümin korkusu ise niyetine bakana kadar onu bırakmaz. Şayet niyeti halis ise geri kalan şeyler de salih olacaktır. Mümin bir söz söylediği zaman ameli de sözüne uygun olur. Münafık ise bildiğini söyler, ama bunun tersini yapar."

(٧١٦٧)- [٥/٢٣٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبَّاسٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي الضَّحَّاكُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " عِبَادَ الرَّحْمَنِ يُقَالُ لأَحَدِنَا: أَتُحِبُّ أَنْ تَمُوتَ؟ فَيَقُولُ: لا، فَيُقَالُ: وَلِمَ؟ فَيَقُولُ: حَتَّى أَعْمَلَ، وَيَقُولُ: سَوْفَ أَعْمَلُ فَلا يُحِبُّ أَنْ يَمُوتَ، وَلا يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ، وَأَحَبُّ شَيْءٍ إِلَيْهِ أَنْ يُؤَخِّرَ عَمَلَ اللَّهِ، وَلا يُحِبُّ أَنْ يُؤَخِّرَ عَنْهُ عَرَضُ الدُّنْيَا "

Bilâl b. Sa'd der ki: Rahmân'ın kulları! Birimize: "Ölmek ister misin?" diye sorulduğunda: "Hayır!" der. "Neden?" diye sorulunca: "Amel edeyim de sonra" karşılığını verir. "Amel edeceğim" der ve ölmeyi istemez. Ancak amel yapmayı da istemez. En sevdiği şey de Allah için yapacağı ameli ertelemesidir. Ancak kendisini ilgilendiren dünyalık bir şeyi de ertelemek istemez."

(٧١٦٨)- [٥/٢٣٠] حدثنا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزِيدٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بِشْرٍ الضَّحَّاكُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَوْشَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " يَا أُولِي الأَلْبَابِ، لا تَقْتَدُوا بِمَنْ لا يَعْلَمُ، وَيَا أُولِي الأَلْبَابِ، لا تَقْتَدُوا بِالسُّفَهَاءِ، وَيَا أُولِي الأَبْصَارِ، لا تَقْتَدُوا بِالْعُمْيِ، وَيَا أُولِي الإِحْسَانِ، لا يَكُنِ الْمَسَاكِينُ وَمَنْ لا يُعْرَفُ أَقْرَبَ إِلَى اللَّهِ مِنْكُمْ، وَأَحْرَى أَنْ يُسْتَجَابَ لَهُمْ، فَلْيَتَفَكَّرْ مُتَفَكِّرٌ فِيمَا يَبْقَى لَهُ وَيَنْفَعُهُ "، قَالَ: وَسَمِعْتُ بِلالا، يَقُولُ:" أَمَّا مَا وَكَلَّكُمْ بِهِ فَتُضَيِّعُونَ، وَأَمَّا مَا تَكَفَّلَ لَكُمْ بِهِ فَتَطْلُبُونَ، مَا هَكَذَا نَعَتَ اللَّهُ عِبَادَهُ الْمُؤْمِنِينَ، أَذَوُوا عُقُولٍ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا، وَبُلْهٌ عَمَّا خُلِقْتُمْ لَهُ؟ فَكَمَا تَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ بِمَا تُؤَدُّونَ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ، فَكَذَلِكَ أَشْفِقُوا مِنْ عِقَابِ اللَّهِ بِمَا تَنْتَهِكُونَ مِنْ مَعَاصِي اللَّهِ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Ey Akıl sahipleri! Bilmeyen kişilere uymayınız. Ey akıl sahipleri! Sefihlere uymayın. Ey basiret sahipleri! Körlere uymayın. Ey ihsan sahipleri! Zavallı ve tanınmamış insanlar Allah'a sizden daha yakın, onların duaları kabul edilirken, sizin dualarınız reddedilmesin. Düşünenler nelere bıraktığına ve neden faydalanacağına baksın."

Bilâl der ki: "Allah'ın sizden yapmanızı istediği şeyi terk ediyor, sizin için kefil olduğu şeyin ise peşine düşüyorsunuz! Allah mümin kullarını böyle vasfetmemiştir. Dünyayı isteyip, sebebiyle yaratıldığınız şeyi ise terk etmek akıl kârı mı? Allah'a itaat ederek rahmetini istediğiniz gibi, aynı şekilde günahlardan kaçınarak cezasından korkunuz."

(٧١٦٩)- [٥/٢٣١] حدثنا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، ثنا الضَّحَّاكُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَوْشَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " أَرْبَعُ خِصَالٍ جَارِيَاتٌ عَلَيْكُمْ مِنَ

الرَّحْمَنِ مَعَ ظُلْمِكُمْ أَنْفُسَكُمْ وَخَطَايَاكُمْ، أَمَّا رِزْقُهُ فَدَارَ عَلَيْكُمْ، وَأَمَّا رَحْمَتُهُ فَغَيْرُ مَحْجُوبَةٍ عَنْكُمْ، وَأَمَّا سَتْرُهُ فَسَابِغٌ عَلَيْكُمْ وَأَمَّا عِقَابُهُ فَلَمْ يُعَجِّلْ لَكُمْ، ثُمَّ أَنْتُمْ عَلَى ذَلِكَ لاهُونَ، تَجْتَرِئُونَ عَلَى إِلَهِكُمْ، أَنْتُمْ تَكَلَّمُونَ وَيُوشِكُ اللَّهُ تَعَالَى يَتَكَلَّمُ، وَتَسْكُتُونَ، ثُمَّ يَثُورُ مِنْ أَعْمَالِكُمْ دُخَانٌ تَسْوَدُّ مِنْهُ الْوجُوهُ، وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لا يُظْلَمُونَ، عِبَادَ الرَّحْمَنِ، لَوْ غُفِرَتْ لَكُمْ خَطَايَاكُمُ الْمَاضِيَةُ لَكَانَ فِيمَا تَسْتَقْبِلُونَ شُغْلٌ، وَلَوْ عَمِلْتُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ لَكُنْتُمْ عِبَادَ اللَّهِ حَقًّا "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Dört şey Rahmân olan Allah tarafından sizlerden esirgenmemiştir. Kendinize zulmetmenize ve hatalarınıza rağmen onun rızkı sizi her yandan kuşatmıştır. Onun rızkı devamlı sizin üzerinizdedir. Rahmeti ise sizden hiç esirgenmemiştir. Günahlarınızı örtmesi her yanınızı kaplamıştır. Size ceza vermede ise acele etmemektedir. Buna rağmen siz, oyalanıp İlahınıza karşı küstahlık ediyorsunuz. Şimdi konuşuyorsunuz. Ama Allah'ın konuşup sizin susacağınız gün yakındır. O zaman yaptığınız amellerden çıkan simsiyah dumanlarla yüzünüz kapkara kesilecektir."

Allah'a döneceğiniz ve sonra haksızlığa uğramadan herkesin kazancının kendisine eksiksiz verileceği günden korkunuz.

Ey Rahmân'ın kulları! Geçmiş günahlarınız bağışlansa dahi gelecekte yine (günahlara bulaşmamak için) uğraş vermeniz gerekecektir. Eğer bildiğinizle amel etseydiniz gerçekten Allah'a kulluk etmiş olurdunuz."

(٧١٧٠)- [٢٣١/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، ثنا الضَّحَّاكُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَوْشَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ فِي مَوْعِظَتِهِ: " عِبَادَ الرَّحْمَنِ لَوْ سَلِمْتُمْ مِنَ الْخَطَايَا فَلَمْ تَعْمَلُوا فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ خَطِيئَةً، وَلَمْ تَتْرُكُوا لِلَّهِ طَاعَةً إِلا جَهَدْتُمْ أَنْفُسَكُمْ فِي أَدَائِهَا إِلا حُبَّكُمُ الدُّنْيَا لَوَسِعَكُمْ ذَلِكَ شَرًّا، إِلا أَنْ يَتَجَاوَزَ اللَّهُ وَيَعْفُوَ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ، يَقُولُ: عِبَادَ الرَّحْمَنِ، اعْلَمُوا أَنَّكُمْ تَعْمَلُونَ فِي أَيَّامٍ قِصَارٍ لأَيَّامٍ طُوَالٍ، وَفِي دَارِ زَوَالٍ لِدَارِ مَقَامٍ، وَفِي دَارِ نَصَبٍ وَحُزْنٍ، لِدَارِ نَعِيمٍ وَخُلْدٍ، وَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ عَلَى الْيَقِينِ فَلا يَغْتَرَّ "

Bilâl b. Sa'd bir vaazında şöyle dedi: "Ey Rahmân'ın kulları! Eğer günahlardan uzak durup, Allah'a karşı hiçbir günah işlemeyecek olsanız,

yerine getirmek için çaba harcamadığınız hiçbir emrini bırakmasanız, sadece dünyayı sevmeniz size kötülük olarak yeter. Ancak Allah'ın affetmesi ve bağışlaması başka."

(Ravi) der ki: yine şöyle dediğini duydum: "Ey Rahmân'ın kulları! Şunu biliniz ki, kısa günlerde, uzun günler için, fani yurtta, ebedi yurt için ve dert ve üzüntü yurdunda, nimetlerin olduğu ve ebedi kalınacak yurt için amel yapmaktasınız. Yakîn ile amel etmeyen kendini aldatmasın."

(٧١٧١)- [٥/٢٣١] حدثنا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا الضَّحَّاكُ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " عِبَادَ الرَّحْمَنِ، هَلْ جَاءَكُمْ مُخْبِرٌ يُخْبِرُكُمْ أَنَّ شَيْئًا مِنْ أَعْمَالِكُمْ تُقُبِّلَ مِنْكُمْ؟ أَوْ شَيْئًا مِنْ خَطَايَاكُمْ غُفِرَ لَكُمْ؟ ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لا تُرْجَعُونَ؟﴾ وَاللَّهِ لَوْ عُجِّلَ لَكُمُ الثَّوَابُ فِي الدُّنْيَا لاسْتَقْلَلْتُمْ كُلُّكُمْ مَا افْتُرِضَ عَلَيْكُمْ، أَفَتَرْغَبُونَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ بِتَعْجِيلِ دُنْيَا تَفْنَى عَنْ قَرِيبٍ، وَلا تَرْغَبُونَ وَلا تَنَافَسُونَ فِي جَنَّةٍ ﴿أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ﴾ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Ey Rahmân'ın kulları! Size amellerinizden bir kısmının veya günahlarınızdan bir bölümünün affedildiğini bildiren bir haberci mi geldi?" **"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?"**[1] Vallahi! Eğer sevabınızın karşılığı dünyada verilecek olsaydı, size farz kılınanları az bulurdunuz. Allah'a itaat ederken yakında yok olacak dünyalıklara rağbet ediyorsunuz da, **"Oranın yiyecekleri ve gölgeleri devamlıdır. Bu, sakınanların elde edeceği sonuçtur, inkârcıların varacağı sonuç ise ateştir."**[2] diye vasfedilen cennet için yarışmıyor musunuz: "

(٧١٧٢)- [٥/٢٣٢] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ،

---

[1] Müminûn Sur. 105

[2] Ra'd Sur. 35

يَقُولُ: " عِبَادَ الرَّحْمَنِ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ الْفَرِيضَةَ الْوَاحِدَةَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ وَقَدْ أَضَاعَ مَا سِوَاهَا، فَمَا زَالَ الشَّيْطَانُ يُمَنِّيهِ فِيهَا وَيُزَيِّنُ لَهُ حَتَّى يَرَى شَيْئًا دُونَ اللَّهِ، فَقَبْلَ أَنْ تَعْمَلُوا أَعْمَالَكُمْ فَانْظُرُوا مَا تُرِيدُونَ بِهَا، فَإِنْ كَانَتْ خَالِصَةً لِلَّهِ فَأَمْضُوهَا، وَإِنْ كَانَتْ لِغَيْرِ اللَّهِ فَلا تَشُقُّوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، وَلا شَيْءَ لَكُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا فَإِنَّهُ تَعَالَى، قَالَ: ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾. عِبَادَ الرَّحْمَنِ مَا يَزَالُ لأَحَدِكُمْ حَاجَةٌ إِلَى رَبِّهِ تَعَالَى، إِمَّا مُسِيءٌ لَهُ، وَإِمَّا رَغْبَةٌ إِلَيْهِ، وَأَمَّا عَهْدُ اللَّهِ وَأَمْرُهُ وَوَصِيَّتُهُ فَعِنْدَكَ ضَائِعٌ، أَفَكُلَّ سَاعَةٍ تُرِيدُونَ أَنْ يَتِمَّ عَلَيْكُمْ إِحْسَانُ رَبِّكُمْ عِنْدَكُمْ، وَلا تَتَفَقَّدُونَ أَنْفُسَكُمْ فِي حَقِّ رَبِّكُمْ عِنْدَكُمْ؟ مَا هَذَا بِالنَّصَفِ فِيمَا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ، عِبَادَ الرَّحْمَنِ، أَشْفِقُوا مِنَ اللَّهِ وَاحْذَرُوا اللَّهَ، وَلا تَأْمَنُوا مَكْرَهُ، وَلا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَتِهِ، وَاعْلَمُوا أَنَّ لِنِعَمِ اللَّهِ عِنْدَكُمْ ثَمَنًا، فَلا تَشُقُّوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، أَتَعْمَلُونَ عَمَلَ اللَّهِ لِثَوَابِ الدُّنْيَا، فَمَنْ كَانَ كَذَلِكَ فَوَاللَّهِ لَقَدْ رَضِيَ بِقَلِيلٍ حَيْثُ اسْتَعَنْتُمْ عَلَى الْيَسِيرِ مِنْ عَمَلِ الدُّنْيَا، فَلَمْ تُرْضُوا رَبَّكُمْ فِيهَا، وَرَفَضْتُمْ مَا بَقِيَ لَكُمْ، وَكَفَاكُمْ مِنْهُ الْيَسِيرُ "

Bilâl b. Sa'd der ki: "Ey Rahmân'ın kulları! Kul, Allah'ın farz kıldıklarından sadece bir tanesini yapar da diğerlerini ihmal ederse, şeytan ona vesvese verip yaptığını güzel gösterir. Kul sonunda Allah'tan başka, kendini herkesten üstün görür.

Amellerinizi yapmadan önce, yaptığınız amelle kastınızın ne olduğuna bakınız. Eğer Allah için ihlâsla yapılan bir amelse bu amele devam ediniz. Eğer başka bir şey içinse boş yere kendinizi yormayınız. Size bu amelinize karşılık bir şey verilmez. Allah, ancak kendisi için ihlâsla yapılan ameli kabul eder. Allah şöyle buyurur: **"Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de yararlı iş yükseltir."**[1]

Ey Rahmân'ın kulları! Hepinizin Allah'a ihtiyacı vardır. Ya Ondan bir şey istersiniz, ya da Ona tutkuyla bağlanır Onu istersiniz. Allah'ın ahdi, emri ve vasiyetini yerine getirmediğiniz halde her zaman ihsanını üzerinize tamamlamasını mı istiyorsunuz? Hiç Rabbinizin üzerinizdeki hakkını

---

[1] Fâtır Sur. 10

düşünmüyor musunuz? Sizin, Rabbinize karşı olan bu tutumunuz insafa sığmaz.

Ey Rahmân'ın kulları! Rabbinizden korkunuz ve Ondan sakınınız. Onun belasından emin olmayınız. Rahmetinden de ümidinizi kesmeyiniz. Biliniz ki; Allah'ın size verdiği nimetlerin bir bedeli vardır. Nefislerinizi yormayınız. Yoksa siz Allah için yapılması gereken ameli dünya için mi yapıyorsunuz? Kim böyle yapıyorsa vallahi dünya için amel yapmakla aza razı olmuş demektir. Siz böyle yapmakla Rabbinizin rızasını kaybetmiş, sizin için âhirette verilecekleri reddetmiş ve buna karşılık basit bir şeye razı olmuş olursunuz."

(٧١٧٣)- [٥/٢٣٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، حَدَّثَنِي الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ بِلالِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: " لَمَّا حَضَرَتْ أَبِي الْوَفَاةُ قَالَ لِي: يَا بُنَيَّ، ادْعُ بَنِيكَ، فَأَمَرْتُ أَهْلِي، فَأَلْبَسُوهُمْ قُمُصًا بِيضًا، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أُعِيذُهُمْ مِنَ الْكُفْرِ، وَضَلالَةِ الْعَمَلِ وَمِنَ السِّبَاءِ وَالْفَقْرِ إِلَى بَنِي آدَمَ ".رَوَاهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَسَحَ رَأْسَهُ وَدَعَا لَهُ بِهِ

Bilâl b. Sa'd bildiriyor: Babam ölüm döşeğine düşünce bana: "Evladım! Çocuklarım buraya topla" dedi. Ben de eşime söyledim. Eşim çocuklara beyaz gömlekler giydirip getirdi. Bunun üzerine babam şöyle dua etti: "Allahım! Küfre ve kötü yollara düşmelerinden, esir düşmelerinden ve insanlara muhtaç olmalarından sen onları muhafaza buyur."

Başka bir kanaldan bildirildiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun başını okşamış ve ona dua etmiştir.

(٧١٧٤)- [٥/٢٣٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دُحَيْمٍ، ثنا أَبِي، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ بِلالٍ، قَالَ: " كَانُوا إِذَا أَعْتَقُوا عتيقا، قَالُوا: انْطَلِقْ تَحْتَ كَنَفِ اللَّهِ، وَابْتَغِ الْخَيْرَ لِنَفْسِكَ، فَإِنْ رَادَتْكَ رَادَةٌ مِنَ الزَّمَانِ فَإِلَيَّ ".

Bilâl b. Sa'd der ki: Öncekiler bir köle azat ettikleri zaman ona: "Allah'ın himayesinde git ve kendin için çalışıp kazan. Zaman gelir de dara düşersen bana gel" derlerdi.

Bilâl b. Sa'd; babası Sa'd b. Temîm es-Sekûnî, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb ve Câbir b. Abdillah'tan rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 3654, Takrîb 4426, Takrîb 488, Takrîb 698-b

Yezîd b. Meysere

Onlardan biri de öğüt ve vaazlarında belîğ biri olan, istişarelerdeki görüşlerinde isabet eden Ebû Yûsuf Yezîd b. Meysere'dir.

(٧١٧٩)- [٥/٢٣٤] حدثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَيَّانَ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا أَبُو سَلَمَةَ سُلَيْمَانُ بْنُ سُلَيْمٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ جَابِرٍ الطَّائِيُّ، قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا عَوْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ فَوَعَظَنَا مَوْعِظَةً لَمْ نَسْمَعْ مِثْلَهَا، ثُمَّ قَالَ: هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ مَرِيضٌ نَعُودُهُ؟ قُلْنَا: يَزِيدُ بْنُ مَيْسَرَةَ، فَدَخَلْنَا عَلَى يَزِيدَ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ، فَوَعَظَنَا عَوْنٌ مَوْعِظَةً أَنْسَانَا الَّتِي كَانَتْ فِي الْمَسْجِدِ، فَاسْتَوَى يَزِيدُ بْنُ مَيْسَرَةَ جَالِسًا، فَقَالَ: " بَخٍ بَخٍ، لَقَدِ اسْتَعْرَضْتَ بَحْرًا عَرِيضًا، ثُمَّ اسْتَخْرَجْتَ مِنْهُ نَهْرًا عَظِيمًا، وَنَصَبْتَ عَلَيْهِ شَجَرًا كَثِيرًا، فَإِنْ يَكُ شَجَرُكَ مُثْمِرًا أَكَلْتَ وَأَطْعَمْتَ، وَإِنْ يَكُ شَجَرُكَ غَيْرَ مُثْمِرٍ فَإِنَّ مِنْ وَرَاءِ كُلِّ شَجَرَةٍ فَأْسًا "، ثُمَّ قَالَ يَزِيدُ لِعَوْنٍ: " ثُمَّ مَاذَا؟ " قَالَ عَوْنٌ: ثُمَّ يُقْطَعُ، قَالَ: " ثُمَّ مَاذَا؟ " قَالَ: ثُمَّ يُوضَعُ فِي النَّارِ، قَالَ: " هُوَ ذَاكَ ".رَوَاهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ بَقِيَّةَ وَزَادَ قَالَ بَقِيَّةُ: فَسَمِعْتُ عُتْبَةَ بْنَ أَبِي حَكِيمٍ، يَقُولُ: قَالَ عَوْنٌ وَلَقِيتُهُ بِوَاسِطَ " مَا وَقَعَتْ مِنْ قَلْبِي مَوْعِظَةٌ قَطُّ كَمَوْعِظَةِ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ "، حَدَّثَنَاهُ أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حدثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا بَقِيَّةُ بِهِ

Yahyâ b. Câbir et-Tâî anlatıyor: Avn b. Abdillah yanımıza geldiği zaman mescide girip benzerini daha önce işitmediğimiz bir vaaz verdi. Daha sonra: "İçinizde hasta olan varsa ziyaretine gidelim" deyince: "Yezîd b. Meysere hasta" dedik. Yezîd'in yanına gittiğimizde yatağında uzanıyordu. Avn orada da bir vaaz verdi ki mescidde verdiği vaazı unutturdu. Bunun üzerine Yezîd b. Meysere doğrulup oturdu ve: "Ne güzel! Ne güzel! Geniş bir denize dalıp

içinden büyük bir ırmak çıkardın ve etrafına da bolca ağaç diktin. Şayet bu ağaçların meyve verirse, hem sen yer, hem de başkalarına yedirirsin. Şayet bu ağaçlar meyvesiz olursa her bir ağacın dibinde bir balta olur" dedi. Ardından Yezîd b. Meysere, Avn'a: "Sonra ne olur?" diye sordu. Avn: "Sonra bu ağaçlar kesilir" dedi. İbn Meysere: "Sonra ne olur?" diye sorunca, Avn: "Sonra (bu ağaçlar) ateşe odun olur" karşılığını verdi. İbn Meysere: "Evet, öyle olur" dedi.

İbnu'l-Mübârek bunu Bakiyye'den şu eklemeyle aktarır: "Utbe b. Ebî Hâkim'in şöyle dediğini işittim: "Daha sonra Vâsıt'ta karşılaştığım Avn: "Yezîd b. Meysere'nin öğüdü gibi bir öğüt kalbime girmiş değildir" dedi.

Başka bir kanalla aynısı rivayet edilmiştir.

(٧١٨٠)- [٢٣٤/٥] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْحَسَنِ الْحَلَبِيُّ، ثنا أَبُو نُعَيْمٍ الْحَلَبِيُّ وَغَيْرُهُ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: قَدِمَ عَطَاءٌ الْخُرَاسَانِيُّ عَلَى هِشَامٍ، فَنَزَلَ عَلَى مَكْحُولٍ، فَقَالَ لِمَكْحُولٍ: هَاهُنَا أَحَدٌ يُحَرِّكُنَا؟ قَالَ: نَعَمْ، يَزِيدُ بْنُ مَيْسَرَةَ، فَأَتَوْهُ، فَقَالَ عَطَاءٌ: حركنا رَحِمَكَ اللَّهُ، قَالَ: " نَعَمْ، كَانَتِ الْعُلَمَاءُ إِذَا عَلِمُوا عَمِلُوا، فَإِذَا عَمِلُوا شُغِلُوا، فَإِذَا شُغِلُوا فُقِدُوا، فَإِذَا فُقِدُوا طُلِبُوا، فَإِذَا طُلِبُوا هَرَبُوا، قَالَ: أَعِدْ عَلَيَّ، فَأَعَادَ عَلَيْهِ " فَرَجَعَ عَطَاءٌ وَلَمْ يَلْقَ هِشَامًا

Evzaî der ki: Atâ el-Horasânî, Hişâm'ın yanına geldiğinde Mekhûl'un misafiri oldu. Mekhûl'e: "Burada bizi harekete geçirecek biri var mı?" diye sorunca, Mekhûl: "Evet, Yezîd b. Meysere var" dedi. Yezîd'e geldiklerinde Atâ: "Allah merhametini senden esirgemesin! Bizi harekete geçir" dedi. Yezîd: "Yapayım! Önceleri âlimler bir şey öğrendikleri zaman onunla amel ederlerdi. Onunla amel ettiklerinde bununla meşgul olurlardı. Bununla meşgul olduklarından dolayı da ortalıkta görünmezlerdi. Ortalıkta görünmedikleri zaman yoklukları fark edilirdi. Yoklukları fark edildiği zaman aranırlardı. Arandıkları zaman da kaçarlardı" karşılığını verdi. Atâ: "Bunu bana tekrarla" deyince, Yezîd aynı sözü ona tekrarladı. Bunun üzerine Atâ, Hişâm'la görüşmeden geri döndü.

(٧١٨١)- [٥/٢٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا أَبُو شُرَحْبِيلَ الْحِمْصِيُّ، ثنا أَبُو الْيَمَانِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " لا تَبْذُلْ عِلْمَكَ لِمَنْ لا يَسْأَلُهُ، وَلا تَنْثُرِ اللُّؤْلُؤَ عِنْدَ مَنْ لا يَلْتَقِطُهُ، وَلا تَنْشُرْ بِضَاعَتَكَ عِنْدَ مَنْ يُكْسِدُهَا عَلَيْكَ "

Yezîd b. Meysere der ki: "İlmini onu istemeyen kişilere öğretmeye çalışma! İnciyi onu toplamayacak olanların önüne saçma! Mallarını, işini kesada uğratacak olan kişilerin önüne serme."

(٧١٨٢)- [٥/٢٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا دَاوُدُ بْنُ عَمْرٍو الضَّبِّيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنِي أَبُو رَاشِدٍ التَّنُوخِيُّ، عَنْ يَزِيدَ، قَالَ: " كَانَ أَشْيَاخُنَا يُسَمُّونَ الدُّنْيَا الدَّنِيَّةَ، وَلَوْ وَجَدُوا لَهَا اسْمًا شَرًّا مِنْهُ لَسَمَّوْهَا، كَانُوا إِذَا أَقْبَلَتْ إِلَى أَحَدِهِمْ دُنْيَا، قَالُوا: إِلَيْكِ عَنَّا، يَا خِنْزِيرَةُ، لا حَاجَةَ لَنَا بِكِ، إِنَّا نَعْرِفُ إِلَهَنَا "

Yezîd b. Meysere der ki: Hocalarımız dünyayı "deniyye (rezil/alçak)" diye isimlendirirlerdi ki onun için bundan daha kötü bir isim bulsalardı onu takarlardı. İçlerinden birine dünya (malı) geldiği zaman ise şöyle derdi: "Benden uzaklaş! Benden uzaklaş ey domuz! Sana ihtiyacımız yok! Zira biz ilahımızı tanırız!"

(٧١٨٣)- [٥/٢٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا هُشَيْمُ بْنُ خَارِجَةَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " الشُّحُّ مَا بَيْنَ مِخْلاةِ الْمِسْكِينِ وَتَاجِ الْمَلِكِ "

Yezîd b. Meysere der ki: "Tamahkârlık, yoksulun değersiz ve artık eşyalarından başlar, kralın tacına kadar uzanıp gider."

(٧١٨٤)- [٥/٢٣٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا هُشَيْمٌ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمٍ الْكِنَانِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ الطَّائِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنَ مَيْسَرَةَ الْكِنْدِيِّ أَنَّهُ كَانَ، يَقُولُ: " مَا أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ نَخَّاسًا، وَلأَنْ أَكُونَ نَخَّاسًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَجْمَعَ الطَّعَامَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ أَتَرَبَّصُ بِهِ الْغَلاءَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ "

Yezîd b. Meysere el-Kindî şöyle derdi: "Köle veya hayvan tüccarı olmayı hiç istemem. Ancak böylesi bir tüccar olmam benim için, fiyatının artmasını beklemek ve pahalı bir şekilde Müslümanlara satmak üzere yiyecek maddesi stoklamamdan daha iyidir."

(٧١٨٥)- [٥/٢٣٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الصُّوفِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " الْبُكَاءُ مِنْ سَبْعَةِ أَشْيَاءَ: مِنَ الْفَرَحِ، وَالْحَزَنِ، وَالْفَزَعِ، وَالْوَجَعِ، وَالرِّيَاءِ، وَالشُّكْرِ، وَبُكَاءٌ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، فَذَلِكَ الَّذِي تُطْفِي الدَّمْعَةُ مِنْهُ أَمْثَالَ الْجِبَالِ مِنَ النَّارِ "

Yezîd b. Meysere der ki: "Kişi yedi şeyden dolayı ağlar: Sevinçten, üzüntüden, korkudan, açlıktan, gösterişten, şükürden ve Allah korkusundan. Allah korkusundan düşen tek damla dahi dağlar kadar ateşi söndürür."

(٧١٨٦)- [٥/٢٣٦] حدثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، عَنْ ضَمْرَةَ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " اتَّقِ نَارَ الْمُؤْمِنِ لا تَحْرِقْكَ، فَإِنَّهُ لَوْ عَثَرَ فِي الْيَوْمِ سَبْعَ مَرَّاتٍ كَانَتْ يَدُهُ بِيدِ اللَّهِ يُنْعِشُهُ إِذَا شَاءَ ".رَوَاهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَيَّاشٍ، وَحَرِيزُ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ

Yezîd b. Meysere der ki: "Müminin ateşiyle yanmaktan sakın! Zira mümin günde yedi defa tökezleyecek olsa Allah diledikten sonra elinden tutup ayağa kaldırır."

(٧١٨٧)- [٥/٢٣٦] حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ، ثنا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ، ثنا بَقِيَّةُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَاشِدَ بْنَ أَبِي رَاشِدٍ، يَقُولُ: قَالَ يَزِيدُ بْنُ مَيْسَرَةَ: " لا تَضُرُّ نِعْمَةٌ مَعَهَا شُكْرٌ، وَلا بَلاءٌ مَعَهُ صَبْرٌ، وَلَبَلاءٌ فِي طَاعَةِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ نِعْمَةٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ ".رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ رَاشِدٍ مِثْلَهُ

Yezîd b. Meysere der ki: "Şükrü yapılan nimetin ve sabredilen belanın kişiye zararı olmaz. Allah'a itaatle maruz kalınan bela ise, Allah'a masiyetle kazanılan nimetten daha hayırlıdır."

(٧١٨٨)- [٢٣٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا دُحَيْمٌ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا ثَوْرٌ عَنْ مَحْفُوظِ بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " كُلُّ مَهْرٍ لا يُوضَعُ لِلَّهِ فِيهِ شَيْءٌ مَلْعُونٌ أَوْ غَيْرُ مُبَارَكٍ "

Yezîd b. Meysere der ki: "İçinde Allah'a da bir pay ayrılmayan her mehir lanetlenmiştir veya bereketsizdir."

(٧١٨٩)- [٢٣٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا أَبُو التَّقِيِّ، ثنا بَقِيَّةُ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ، عَنْ يَزِيدَ، قَالَ: " الْمَرْأَةُ الْفَاجِرَةُ كَأَلْفِ فَاجِرٍ، وَالْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ يُكْتَبُ لَهَا عَمَلُ مِائَةِ صِدِّيقٍ "

Yezîd b. Meysere şöyle der: "Facir kadın, bin facir erkek gibidir. Saliha kadına ise yüz sıddîk erkek sevabı yazılır."

(٧١٩٠)- [٢٣٦/٥] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ يَزِيدَ بْنَ حُصَيْنٍ السَّكُونِيُّ حِينَ وَلِيَ حِمْصَ أَرْسَلَ إِلَى يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: يَا أَبَا يُوسُفَ، كَيْفَ تَرَى فِيمَا ابْتُلِينَا بِهِ مِنْ هَذَا السُّلْطَانِ، قَالَ: " اتَّقِ اللَّهَ أَيُّهَا الأَمِيرُ وَإِيَّاكَ وَالْعَجَلَةَ، وَعَلَيْكَ بِالأَنَاةِ، وَفِي السِّجْنِ رَاحَةٌ، هَلْ تَدْرِي مَا يُقَالُ: لِصَاحِبِ السُّلْطَانِ، أَيُّهَا الْمُسَلَّطُ لا يَنْفُخَكَ رُوحُ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّكَ إِنَّمَا خُلِقْتَ مِنْ تُرَابٍ، وَإِلَى التُّرَابِ تَعُودُ، وَرِثْتَ مَكَانَ مَنْ قَبْلَكَ، وَغَيْرُكَ وَارِثٌ مَكَانَكَ غَدًا "

Safvân b. Amr bildiriyor: Yezîd b. Husayn es-Sekûnî Humus'a vali tayin edildiği zaman, Yezîd b. Meysere'yi çağırıp: "Ey Ebû Yûsuf! İdarecilikle denenişimiz hakkında ne dersin?" diye sorunca, Yezîd b. Meysere: "Ey vali! Allah'tan kork ve acele etmekten sakın. Teenni ile hareket et. Hapiste kişi için rahatlık vardır. Ey idareyi elinde bulunduran! İktidar sahibi olan sultana ne denir biliyor musun? Ey idareyi elinde bulunduran! Şeytan sana kendinden üflemesin. Sen topraktan yaratıldın ve toprağa döneceksin. Senden öncekinin yerine geçtin ve yarın başkası senin yerine geçecek."

(٧١٩١)- [٥/٢٣٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَطَاءٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنِي الأَحْوَصُ بْنُ حَكِيمٍ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ يَزِيدَ وَكَانَ قَدْ قَرَأَ الْكِتَابَ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْحَى فِيمَا أَوْحَى إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلامُ إِنَّ أَحَبَّ عِبَادِي إِلَيَّ الَّذِينَ يَمْشُونَ فِي الأَرْضِ بِالنَّصِيحَةِ، وَالَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى أَقْدَامِهِمْ إِلَى الْجُمُعَاتِ، بِالأَسْحَارِ، أُولَئِكَ الَّذِينَ إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أُصِيبَ أَهْلَ الأَرْضِ بِعَذَابٍ وَرَأَيْتُهُمْ كَفَفْتُ عَنْهُمْ عَذَابِي، وَإِنَّ أَبْغَضَ عِبَادِي إِلَيَّ الَّذِي يَقْتَدِي بِسَيِّئَةِ الْمُؤْمِنِ وَلا يَقْتَدِي بِحَسَنَتِهِ "

Züheyr b. Abdirrahman, semavi kitapları okumuş olan Yezîd b. Meysere'nin şöyle dediğini nakleder: Allah'ın Mûsa b. İmrân'a vahiylerinden birisi de şöyleydi: "En sevdiğim kullarım, yeryüzünde birbirlerine nasihat eden ve Müslümanların cemaatinden ayrılmayan kimselerdir. Yeryüzü ahalisine bir bela indirmek isteyip de bu kullarımı gördüğümde bu beladan vazgeçerim. En sevmediğim kullarım ise müminin kötü bir davranışını örnek edinip de iyi davranışlarını örnek almayanlardır."

(٧١٩٢)- [٥/٢٣٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا الْحَوْطِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالا: ثنا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الأَعْلَى بْنُ عَدِيٍّ الْبَهْرَانِيُّ، وَقَالَ الْحَوْطِيُّ: عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَدِيٍّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: أَيُّهَا الشَّابُّ التَّارِكُ شَهْوَتَهُ لِي، الْمُبْتَذِلُ شَبَابَهُ مِنْ أَجْلِي، أَنْتَ عِنْدِي كَبَعْضِ مَلائِكَتِي "

Yezîd b. Meysere der ki: Allah şöyle buyurur: "Şehvetlerini benim rızam için terk eden, gençliğini benim yolumda harcayan genç! Sen benim yanımda meleklerimden biri gibisin!"

(٧١٩٣)- [٥/٢٣٧] حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمٍ الْكِنَانِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ الطَّائِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " إِنَّ حَكِيمًا مِنَ الْحُكَمَاءِ كَتَبَ ثَلاثَ

مِائَةٍ وَسِتِّينَ مُصْحَفًا حَكَمًا، فَبَعَثَهَا فِي النَّاسِ فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ: إِنَّكَ مَلأْتَ الأَرْضَ نِفَاقًا، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَقْبَلْ مِنْ نِفَاقِكَ شَيْئًا "

Yezîd b. Meysere der ki: Bilgelerden biri hikmetle dolu üç yüz altmış beş kitap yazdı ve bunları insanların arasında yaydı. Bunun üzerine Allah ona: "Yeryüzünü nifakla doldurdun! Allah da bu nifakından hiçbir şeyi kabul edecek değildir" diye vahyetti.

(٧١٩٤)- [٢٣٧/٥] حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، فِي جَمَاعَةٍ، قَالُوا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ نُصَيْرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا فَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: مَنْ عَمِلَ بِغَيْرِ مَشُورَةٍ بَاطِلا يَتَعَنَّى "

Yezîd b. Meysere der ki: Hz. İsa: "Danışmadan iş yapan kişi, kendini sıkıntıya sokacak yanlışlar yapar" demiştir.

(٧١٩٥)- [٢٣٧/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ الرَّشْدِينِي، ثنا أَبُو وَهْبٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحُسَيْنُ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالا: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمٍ الْحِمْصِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " كَانَ طَعَامَ يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا عَلَيْهِ السَّلامُ الْجَرَادُ وَقُلُوبُ الشَّجَرِ، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ أَنْعَمُ مِنْكَ يَا يَحْيَى، طَعَامُكَ الْجَرَادُ وَقُلُوبُ الشَّجَرِ ".لَمْ يَذْكُرِ ابْنُ وَهْبٍ يَحْيَى بْنَ جَابِرٍ

Yezîd b. Meysere bildiriyor: Yahyâ b. Zekeriyâ'nın yemeği, çekirge ile bitki kökleri idi. Şöyle de derdi: "Senden daha bol nimet içinde olan var mı ki ey Zekeriyâ! Zira çekirge ve bitki kökü yiyorsun!"

(٧١٩٦)- [٢٣٨/٥] وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَدِيٍّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " أَحْسِنُوا صَحَابَةَ نِعَمِ اللَّهِ، فَوَاللَّهِ مَا أَنْفَرَهَا عَنْ قَوْمٍ فَكَادَتْ تَرجِعُ إِلَيْهِمْ"

Yezîd b. Meysere der ki: "Allah'ın nimetlerini iyi değerlendirin. Zira Allah birilerinden nimeti aldı mı, artık onlara geri dönmesi pek zor olur."

(٧١٩٧)- [٢٣٨/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ الْفَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، ثنا أَبُو رَاشِدٍ التَّنُوخِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " كَانَتْ أَحْبَارُ بَنِي إِسْرَائِيلَ الصَّغِيرُ مِنْهُمْ وَالْكَبِيرُ لا يَمْشِي إِلا بِالْعَصَا مَخَافَةَ أَنْ يَختَالَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا مَشَى "

Yezîd b. Meysere der ki: "İsrâil oğullarının hahamlarının küçüğü olsun büyüğü olsun, yürürken gösteriş olmaması için asasız yürümezdi."

(٧١٩٨)- [٢٣٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنِي شُرَيْحُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ يَزِيدَ، قَالَ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ يُطْعِمُ النَّاسَ وَالْمَسَاكِينَ أَسْمَنَ مَا يَكُونُ مِنْ غَنَمِهِ، وَيذْبَحُ لأَهْلِهِ الْمَهْزُولَ وَالرَّدِيءَ مِنْهَا، فَكَانَ أَهْلُهُ يَقُولُونَ لَهُ: أَتَذْبَحُ لِلنَّاسِ وَالْمَسَاكِينِ السَّمِينَ مِنْ غَنَمِكَ وَتُطْعِمُنَا الْمَهْزُولَ؟ فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ: بِئْسَ مَالِي إِنْ أَلْتَمِسْ خَيْرَ مَا عِنْدَ رَبِّي بِشَرِّ مَالِي "

Yezîd b. Meysere der ki: Hz. İbrâhîm halka ve miskinlere koyunlarının en besilisini yedirirdi. Ailesi için ise en zayıfını ve kötüsünü yedirirdi. Ailesi ona: "Halka ve miskinlere koyunlarının besili olanlarını kesiyor, bize ise zayıf olanlarını mı yediriyorsun" deyince, o: "Eğer Rabbimden, malımın en kötüsünü (fakirlere) vererek hayır bekleyeceksem benim malım ne kadar kötü demektir."

(٧١٩٩)- [٢٣٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْفَرَجِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا الْفَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: بِحَقٍّ أَقُولُ لَكُمْ، كَمَا تَوَاضَعُونَ فَكَذَلِكَ تُرْفَعُونَ، وَكَمَا تَرْحَمُونَ كَذَلِكَ تُرْحَمُونَ، وَكَمَا تَقْضُونَ مِنْ حَوَائِجِ النَّاسِ فَكَذَلِكَ اللَّهُ تَعَالَى يَقْضِي مِنْ حَوَائِجِكُمْ"

Yezîd b. Meysere der ki: Hz. İsâ şöyle dedi: "Size hak olarak söylüyorum ki ne kadar mütevazı olursanız o kadar değeriniz yükselir. Ne kadar

merhametli olursanız o kadar size merhamet edilir. İnsanların ihtiyaçlarını giderdiğiniz ölçüde de Allah sizin ihtiyaçlarınızı giderir."

(٧٢٠٠)- [٥/٢٣٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي ح، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفَّى، قَالا: ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " كَانَ الْمَسِيحُ عَلَيْهِ السَّلامُ، يَقُولُ: إِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ تَكُونُوا أَصْفِيَاءَ اللَّهِ وَنُورُ بَنِي آدَمَ فَاعْفُوا عَنْ مَنْ ظَلَمَكُمْ، وَعُودُوا مَنْ لا يَعُودُكُمْ، وَأَقْرِضُوا مَنْ لا يَجْزِيكُمْ، وَأَحْسِنُوا إِلَى مَنْ لا يُحْسِنُ إِلَيْكُمْ "

Yezîd b. Meysere der ki: Mesih İsa şöyle derdi: "Allah seçkin kullarından ve Ademoğullarının nurlu kişilerinden olmak isterseniz size haksızlık edeni affedin. Hastalığınızda ziyaretinize gelmeyeni hastalığında ziyarete gidin. Size teşekkürü bilmeyenlere de ödünç verin. Size iyilik etmeyenlere de iyilikte bulunun."

(٧٢٠١)- [٥/٢٣٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مِسْمَعٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَجِيحٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ مَيْسَرَةَ، يَقُولُ: " إِنْ ظَلَلْتَ تَدْعُو عَلَى رَجُلٍ ظَلَمَكَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: إِنَّ آخَرَ يَدْعُو عَلَيْكَ، إِنْ شِئْتَ اسْتَجَبْنَا لَكَ، وَاسْتَجَبْنَا عَلَيْكَ، وَإِنْ شِئْتَ أَخَّرْتُكُمَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَوَسِعَكُمَا عَفْوُ اللَّهِ "

Abdurrahman b. Necîh bildiriyor: Yezîd b. Meysere'nin şöyle dediğini işittim: "Sana zulmeden birine beddua edip durursan sonunda Allah şöyle buyurur: "Başkası da böylesi bir şeyden dolayı sana beddua ediyor. İstersen hem seni,n hem de onun duasına icabet edeyim. İsterseniz de dualarınızı kıyamet gününe kadar erteleyeyim. Orada Allah'ın bağışlaması her ikinize de yetecektir."

(٧٢٠٢)- [٥/٢٣٩] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا رَاشِدُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، " أَنَّ الْمَسِيحَ عَلَيْهِ السَّلامُ كَانَ يَقُولُ لأَصْحَابِهِ: إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَكُونُوا بُلَّهًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِثْلَ الْحَمَّامِ،

فَافْعَلُوا، قَالَ: وَكَانَ يُقَالُ: لَيْسَ شَيْءٌ أَبْلَهُ مِنَ الْحَمَّامِ، إِنَّكَ تَأْخُذُ فَرْخَيْهِ مِنْ تَحْتِهِ فَتَذْبَحُهُمَا ثُمَّ يَعُودُ إِلَى مَكَانِهِ ذَلِكَ فَيُفْرِخُ فِيهِ "

Yezîd b. Meysere bildiriyor: Hz. İsa şöyle derdi: "Allah'ın seçkin kulları ve insanların aydınlık yüzleri olmak istiyorsanız, size zulmedeni affedin. Sizi ziyarete gelmeyeni siz ziyaret edin. Geri gelmeyeceğini bilseniz dahi birilerine borç verin ve size iyilik yapmayanlara da iyilik yapın."

(٧٢٠٣)- [٥/٢٣٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حدثني أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " قَالَ أَيُّوبُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبِّ، إِنَّكَ أَعْطَيْتَنِي الْمَالَ وَالْوَلَدَ، فَلَمْ يَقُمْ أَحَدٌ عَلَى بَابِي يَشْكُونِي بِظُلْمٍ ظَلَمْتُهُ، وَأَنْتَ تَعْلَمُ ذَلِكَ، وَأَنَّهُ كَانَ يُوطَأُ لِي الْفِرَاشُ فَأَتْرُكُهَا وَأَقُولُ لِنَفْسِي: يَا نَفْسُ إِنَّكَ لَمْ تُخْلَقِي لِوَطْءِ الْفِرَاشِ، وَمَا تَرَكْتُ ذَلِكَ إِلا ابْتِغَاءَ فَضْلِكَ "

Yezîd b. Meysere der ki: Eyyûb peygamber şöyle derdi: "Rabbim! Bana mal da, çocuk da verdin. Hiç kimse kendisine yaptığım bir haksızlıktan dolayı kapımı çalmadı ki sen de bunu biliyorsun. Bazen bana yatak serilir, ancak nefsime: «Ey nefsim! Sen yataklarda yatmak için yaratılmadın!» derdim. Yataklarda yatmayı sırf senin rızan için terk ettim."

(٧٢٠٤)- [٥/٢٣٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الْقَزْوِينِيُّ، ثنا عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ الْحَجَّاجِ، حَدَّثَنِي صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " لَمَّا ابْتَلَى اللَّهُ أَيُّوبَ بِذَهَابِ الْمَالِ وَالأَهْلِ وَالْوَلَدِ، فَلَمْ يَبْقَ لَهُ شَيْءٌ أَحْسَنُ مِنَ الذِّكْرِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، ثُمَّ قَالَ: أَحْمَدُكَ رَبَّ الأَرْبَابِ الَّذِي أَحْسَنْتَ إِلَيَّ، قَدْ أَعْطَيْتَنِي الْمَالَ وَالْوَلَدَ، فَلَمْ يَبْقَ مِنْ قَلْبِي شُعْبَةٌ إِلا قَدْ دَخَلَهُ ذَلِكَ، فَأَخَذْتَ ذَلِكَ كُلَّهُ وَفَرَّغْتَ قَلْبِي فَلَيْسَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ شَيْءٌ، فَمَنْ ذَا تُعْطِيهِ الْمَالَ وَالْوَلَدَ، فَلا يَشْغَلُهُ حُبُّ الْمَالِ وَالْوَلَدِ عَنْ ذِكْرِكَ، لَوْ يَعْلَمُ عَدُوِّي إِبْلِيسُ بِالَّذِي صَنَعْتَ إِلَيَّ حَسَدَنِي، قَالَ: فَلَقِيَ إِبْلِيسُ مِنْ هَذَا شَيْئًا مُنْكَرًا "

Yezîd b. Meysere der ki: Allah, Hz. Eyyûb'u malını ve çocuklarını alarak sınayınca elinde Allah'ı zikretme ve O'na hamd etmeden daha iyi bir şey kalmadı. Bundan dolayı şöyle dedi: "Ey rablerin Rabbi! Bana iyilikte bulundun ki bundan dolayı sana hamd ederim. Bana mal ve çocuk verdin ki

bunlar kalbimde girmedik yer bırakmadılar. Sonra bunları aldın ve kalbimi bunlardan arındırdın. Şimdi seninle aramızda girecek bir şey kalmadı. Kime mal ve çocuk verdin de bunlar seni zikretmekten onu alıkoymadı? Düşmanım İblis bana yaptığın bu iyiliği bilseydi beni kıskanırdı." İblis de bu durumu çok garipsedi.

(٧٢٠٥)- [٥/٢٤٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: كَانَ يَزِيدُ بْنُ مَيْسَرَةَ فِيمَا بَلَغَنَا، يَقُولُ: " إِذَا زَكَّاكَ رَجُلٌ فِي وَجْهِكَ فَأَنْكِرْ عَلَيْهِ وَاغْضَبْ، وَلا تُقِرَّ بِذَلِكَ، وَقُلِ: اللَّهُمَّ لا تُؤَاخِذْنِي بِمَا يَقُولُونَ، وَاغْفِرْ لِي مَا لا يَعْلَمُونَ "، قَالَ: وَكَانَ يَزِيدُ بْنُ مَيْسَرَةَ، يَقُولُ: " ابْدَءُوا بِالَّذِي يُحِقُّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ، وَلا تُعَلِّمُوا اللَّهَ مَا يَنْبَغِي لَكُمْ "، قَالَ: وَكَانَ يَزِيدُ بْنُ مَيْسَرَةَ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَخَافَتَكَ فِي قُلُوبِنَا، وَأَدِمْ عَلَى قُلُوبِنَا ذِكْرَ الْمَوْتِ، أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا أَيْنَ أَنْتُمُ الْيَوْمَ؟ وَأَيْنَ تَكُونُونَ غَدًا؟ الْيَوْمَ فِي الْبُيوتِ تَتَكَلَّمُونَ، وَغَدًا فِي الْقُبُورِ سُكُوتٌ، فَطُوبَى لِلأَبْرَارِ الشَّاكِرِينَ، يَا غَافِلُونَ تُشَيِّعُونَ الْمَيِّتَ إِلَى قَبْرِهِ "، وَيقُولُ: " وَيْلَكُمْ إِنَّمَا أَنْتُمْ غَدًا مَثَلِي، أَيَّتُهَا النَّفْسُ أَلا تَنْظُرِينَ إِلَى مَا رَأَيْتِ فِي الدُّنْيَا، وَمَا لَمْ تَرَ عَلَى مِثْلِ ذَلِكَ، إِنَّمَا هِيَ كَأَرْوَاحٍ تَذْهَبُ لا يُرَى لَهَا أَثَرٌ أَوْ كَثَوْرٍ يَدُورُ يَذْهَبُ الأَوَّلَ، فَالأَوَّلَ "

Safvân b. Amr der ki: Bize ulaşana göre Yezîd b. Meysere derdi ki: "Biri yüzüne karşı seni tezkiye ettiği zaman bunu reddet, ona kız, bunu onaylama ve: «Allahım! Söyledikleri şeylerden dolayı beni sorumlu tutma, bilmedikleri şeylerden dolayı da beni bağışla» de".

Yezîd b. Meysere yine: "Öncelikle Allah'ın üzerinizdeki haklarından başlayın. Yapmanız gereken şeyleri Allah'a öğretmeye kalkmayın!" derdi.

Yezîd b. Meysere yine şöyle derdi: "Allahım! Senden olan korkumuzu kalplerimizde kıl. Kalplerimizden ölüm zikrini eksik etme. Ey insanlar! Bugün nerede olduğunuzu, yarın nerede olacağınızı unutmayın! Bugün evlerinizde konuşurken, yarın mezarlarınızda suskun kalacaksınız. Şükreden iyi kullara ne mutlu! Ölüye mezarına kadar eşlik etmenize ve ölünün size: «Yazıklar olsun size! Yarın benim durumumda olacaksınız!» demesine rağmen hâlâ gaflettesiniz!"

Yezîd b. Meysere yine şöyle derdi: "Ey nefis! Dünyada gördüklerinden ibret almaz mısın? Bir o kadar da görmediklerin vardır. Ruhlar gibi hiçbir iz bırakmadan veya sığır sürüsü gibi peş peşe ve sırayla gideceksiniz."

(٧٢٠٦)- [٢٤٠/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ لَيَمْرَضُ الْمَرْضَةَ وَمَا لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ خَيْرٍ فَيُذَكِّرُهُ اللَّهُ بَعْضَ مَا سَلَفَ مِنْ خَطَايَاهُ، فَيَخْرُجُ مِنْ عَيْنِهِ مِثْلُ رَأْسِ الذُّبَابِ مِنَ الدُّمُوعِ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، فَيَبْعَثُهُ اللَّهُ، إِنْ بَعَثَهُ مُطَهَّرًا، وَيَقْبِضُهُ إِنْ قَبَضَهُ عَلَى ذَلِكَ "

Yezîd b. Meysere der ki: "Bazen kul Allah katında hiçbir iyiliği yokken hastalandığında Allah daha önceki günahlarını ona hatırlatır. Allah korkusuyla da gözlerinden sinek başı gibi yaşlar dökülür. Sonunda Allah ya günahlarından arınmış bir şekilde onu iyileştirir ya da aynı şekilde ruhunu alır."

(٧٢٠٧)- [٢٤٠/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيُّ، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ: " أَنَّ رَجُلا، مِمَّنْ مَضَى جَمَعَ مَالا وَوَلَدًا، فَأَوْعَى وَلَمْ يَدَعْ صِنْفًا مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ إِلا اتَّخَذَهُ، وَابْتَنَى قَصْرًا وَجَعَلَ عَلَيْهِ بَابَيْنِ وَثِيقَيْنِ، وَجَعَلَ عَلَيْهِ حَرَسًا مِنْ غِلْمَانِهِ ثُمَّ جَمَعَ أَهْلَهُ وَصَنَعَ لَهُمْ طَعَامًا وَقَعَدَ عَلَى سَرِيرِهِ، وَرَفَعَ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الأُخْرَى وَهُمْ يَأْكُلُونَ، فَلَمَّا فَرَغُوا مِنْ طَعَامِهِمْ، قَالَ: يَا نَفْسُ انْعَمِي لِسِنِينَ، قَدْ جَمَعْتُ مَا يَكْفِيكَ، قَالَ: فَلَمْ يَفْرَغْ مِنْ كَلامِهِ حَتَّى أَقْبَلَ إِلَيْهِ مَلَكُ الْمَوْتِ فِي هَيْئَةِ رَجُلٍ عَلَيْهِ خُلْقَانٌ مِنَ الثِّيَابِ، فِي عُنُقِهِ مِخْلاةٌ يَتَشَبَّهُ بِالْمَسَاكِينِ، فَقَرَعَ الْبَابَ قَرْعَةً أَفْزَعَهُ وَهُوَ عَلَى فِرَاشِهِ، فَوَثَبَ إِلَيْهِ الْغِلْمَةُ، فَقَالُوا: مَا أَنْتَ؟ وَمَا شَأْنُكَ؟ قَالَ: ادْعُوا لِي مَوْلاكُمْ، قَالُوا: إِلَيْكَ يَخْرُجُ مَوْلانَا؟ قَالَ: نَعَمْ، فَادْعُوهُ، قَالَ: فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمْ مَوْلاهُمْ: مَنْ هَذَا الَّذِي قَرَعَ الْبَابَ؟ فَأَخْبَرُوهُ بِهَيْئَتِهِ، قَالَ: فَهَلا فَعَلْتُمْ وَفَعَلْتُمْ؟ قَالُوا: قَدْ فَعَلْنَا، ثُمَّ أَقْبَلَ أَيْضًا، فَقَرَعَ

الْبَابَ قَرْعَةً هِيَ أَشَدُّ مِنَ الأُولَى، قَالَ: وَهُوَ عَلَى فِرَاشِهِ، قَالَ: فَوَثَبَ إِلَيْهِ الْحَرَسُ، فَقَالُوا: قَدْ جِئْتَ أَيْضًا؟ قَالَ: نَعَمْ، فَادْعُوا لِي مَوْلاكُمْ وَأَخْبِرُوهُ أَنِّي مَلَكُ الْمَوْتِ، قَالَ: فَلَمَّا سَمِعُوهُ أُلْقِيَ عَلَيْهِمُ الذُّلُّ وَالتَّخَشُّعُ، فَجَاءَ الْحَرَسُ فَأَخْبَرُوا سَيِّدَهُمْ بِالَّذِي قَالَ لَهُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ، فَقَالَ لَهُمْ سَيِّدُهُمْ: قُولُوا لَهُ قَوْلا لَيِّنًا، وَقُولُوا لَهُ: هَلْ تَأْخُذُ مَعَهُ أَحَدًا غَيْرَهُ؟ قَالَ: فَأَتَوْهُ فَأَخْبَرُوهُ بِذَلِكَ، قَالَ: فَدَخَلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: قُمْ فَاصْنَعْ فِي مَالِكَ مَا أَنْتَ صَانِعٌ، فَإِنِّي لَسْتُ بِخَارِجٍ مِنْهَا حَتَّى أُخْرِجَ نَفْسَكَ، وَأَحْضَرَ مَالَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ حِينَ رَآهُ: لَعَنَكَ اللَّهُ مِنْ مَالٍ، فَأَنْتَ شَغَلْتَنِي عَنْ عِبَادَةِ رَبِّي وَمَنَعْتَنِي أَنْ أَتَخَلَّى لِرَبِّي، فَأَنْطَقَ اللَّهُ الْمَالَ، فَقَالَ: لِمَ سَبَبْتَنِي وَقَدْ كُنْتَ وَضِيعًا فِي أَعْيُنِ النَّاسِ، فَرَفَعْتُكَ لِمَا يُرَى عَلَيْكَ مِنْ أَثَرِي، وَكُنْتَ تَحْضُرُ سُدَدَ الْمُلُوكِ، فَتَدْخُلُ وَيَحْضُرُ عِبَادُ اللَّهِ الصَّالِحُونَ فَلا يَدْخُلُونَ؟ أَلَمْ تَكُنْ تَخْطُبُ بَنَاتِ الْمُلُوكِ وَالسَّادَةِ فَتُنْكَحُ، وَيَخْطُبُ عِبَادُ اللَّهِ الصَّالِحُونَ فَلا يُنْكَحُونَ؟ أَلَمْ تَكُنْ تُنْفِقُنِي فِي سُبُلِ الْخَبَثِ وَلا أَتَعَاصَى، وَلَوْ أَنْفَقْتَنِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَمْ أَتَعَاصَّ عَلَيْكَ، فَأَنْتَ أَلْوَمُ فِيهِ مِنِّي، إِنَّمَا خُلِقْتُ أَنَا وَأَنْتُمْ يَا بَنِي آدَمَ مِنْ تُرَابٍ، فَمُنْطَلِقٌ بِإِثْمٍ، وَمُنْطَلِقٌ بِبِرٍّ، فَهَكَذَا يَقُولُ الْمَالُ، فَاحْذَرُوا، وَقَبَضَ مَلَكُ الْمَوْتِ رُوحَهُ، فَمَاتَ " السِّيَاقُ لَهُمَا، وَدَخَلَ حَدِيثُ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ

Yezîd b. Meysere anlatıyor: Önceki topluluklardan bir adam birçok mal biriktirdi ve birçok çocuk yaptı. Mal olarak ne kadar çeşit varsa da hepsinden edindi. Bir saray inşa edip bu saraya iki tane de sağlam kapı yaptırdı. Kapılara kölelerinden bekçiler koyduktan sonra da tüm ailesini toplayıp onlara ziyafet verdi. Onlar yemeği yerken kendisi divana uzandı, bir ayağını ötekinin üzerine attı ve onları izlemeye koyuldu. Yemek işini bitirdiklerinde: "Ey nefis! Yıllar boyunca bu nimetler içinde olacaksın; zira yetecek kadar mal biriktirdim" dedi. Ancak sözünü henüz bitirmişken, ölüm meleği bir adam sûretinde saraya geldi. Eskimiş giysileri ve omzunda heybesiyle yoksulları andırıyordu. Kapıyı öyle bir çaldı ki adam, divanının üzerinde ürktü. Köleler hemen fırlayıp: "Sen kimsin ve ne istiyorsun?" diye sordular. Adam (suretindeki ölüm meleği): "Bana efendinizi çağırın!" dedi. Köleler: "Efendimiz senin yanına mı çıkacak?" diye çıkıştıklarında adam: "Evet! Siz onu çağırın!" dedi. Bu arada efendileri, haber salıp kapıyı çalanın kim olduğunu sordu. Köleler gelen adamın halini ona anlattılar. Efendileri

onlara: "Adama şöyle şöyle yapsaydınız ya!" deyince, köleler: "Dediğin gibi yapıp onu kovduk!" karşılığını verdiler.

Bir süre sonra aynı adam geldi ve bu defa ilkinden daha sert bir şekilde kapıyı çaldı. Efendi yine divanının üzerine uzanmıştı. Kapı çalınınca köleler yine fırladı ve: "Yine mi geldin!" diye çıkıştılar. Adam: "Evet! Efendinizi çağırın ve benim de ölüm meleği olduğumu ona bildirin!" dedi. Köleler adamın bu sözünü işittiklerinde korku içinde uysal bir hale girdiler. Muhafızlar hemen koşup ölüm meleğinin söylediğini efendiye aktardılar. Bunun üzerine efendileri: "Ona güzel sözler söyleyin ve giderken yanında birilerini de alacak mı diye sorun" dedi. Muhafızlar çıkıp ölüm meleğine bunları söylediler. Bunun üzerine ölüm meleği içeri girdi ve adama: "Kalk ve malların konusunda ne yapacaksan hemen yap! Zira senin canını da almadan buradan çıkmayacağım!" dedi ve adamın tüm parasını getirip önüne yığdı. Adam parasını önünde görünce: "Allah sana lanet etsin ey mal! Rabbime ibadet etmeme ve kendimi ona vermeme engel oldun!" demeye başladı. Ancak Allah, adamın malını dile getirdi ve mal, adama şöyle dedi: "Bana neden sövüyorsun ki? Oysa benim sayemde insanlar içinde seçkin kişilerden biri göründün. Bu konumuna benim sayemde gelmiştin. Kralların yanına istediğin gibi girebiliyordun, oysa Allah'ın salih kulları içeri alınmıyorlardı. Kralların ve seçkin insanların kızlarını istiyor, onlarla evleniyordun. Oysa Allah'ın salih kulları bu kızları isteyince onlara verilmiyordu. Sen beni pis işlerde harcıyor ve ben de sana karşı çıkmıyordum. Oysa beni Allah yolunda harcasaydın asla sana karşı gelmezdim. Onun için bugün sövülmeye sen benden daha layıksın! Ey Âdemoğulları! Her ikimiz de topraktan yaratıldık. Ama kimimiz günah olan şeylere, kimimiz de iyi olan şeylere dayandık."

Yezîd ekledi: Mal, kişiye işte böyle der! Onun için dikkatli olun. Daha sonrasında ise ölüm meleği adamın canını alınca adam öldü.

(٧٢٠٨)- [٢٤١/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: وَجَدْتُ فِي كِتَابِ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ: " مَا أَشَدُّ الشَّهْوَةِ فِي الْجَسَدِ، إِنَّهَا مِثْلُ حَرِيقِ النَّارِ، وَكَيْفَ يَنْجُو مِنْهَا الْحَصُورِيُّونَ؟ "

Safvân b. Amr der ki: Yezîd b. Meysere'nin kitabında şunun yazılı olduğunu gördüm: "Şehvetin beden üzerinde ne ağır bir baskısı vardır. Yangına benzer ki içi hasır gibi kuru olanlar bu yangından nasıl kurtulabilir?"

(٧٢٠٩)- [٢٤٢/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، " أَنَّهُ تَزَوَّجَ امْرَأَةً مِسْكِينَةً فَقِيرَةً سَيِّئَةَ الْخُلُقِ، لَهَا أَوْلادٌ، فَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى أَوْلادِهَا "

Ebû Râşid bildiriyor: "Yezîd b. Meysere miskin, yoksul, huysuz ve çocukları olan bir kadınla evlenmişti. Kadının çocuklarına da harcamada bulunurdu."

(٧٢١٠)- [٢٤٢/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ أَنَّهُ كَانَ، يَقُولُ: " مَنْ رَدَّ سَائِلا فَقَدْ قَتَلَهُ "

Yezîd b. Meysere, "Dilenciyi geri çeviren onu öldürmüş gibidir" derdi.

(٧٢١١)- [٢٤٢/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا رَاشِدٍ، يَقُولُ: بَعَثَنِي يَزِيدُ بْنُ مَيْسَرَةَ إِلَى غَرِيمٍ لَهُ، فَلَزِمْتُهُ، فَقَالَ لِي غَرِيمُهُ: مُرْ أَبَا يُوسُفَ يَأْتِي لِيَقْبِضَ حَقَّهُ، فَأَخْرَجْتُهُ مِنَ الْمَسْجِدِ، فَقَعَدَ عَلَى رُكْنٍ مِنْ أَرْكَانِ الْكَنِيسَةِ، ثُمَّ قَالَ لِغَرِيمِهِ: " أَعْطِنِي حَقِّي "، قَالَ لَهُ: ائْتِ الْقَاضِيَ، قَالَ: " لِمَ؟ " قَالَ: أُخَاصِمُكَ إِلَيْهِ، قَالَ لَهُ: " ادْفَعْ إِلَيَّ حَقِّي وَإِلا فَانْطَلِقْ، " فَقُلْتُ: يَا أَبَا يُوسُفَ، ائْتِ الْقَاضِيَ حَتَّى يَدْفَعَ إِلَيْكَ حَقَّكَ، قَالَ: " وَمَا يُؤَمِّنُنِي أَنْ يَكَلِّمَنِي بِكَلامٍ لا أَرْضَى " وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَلا وَرَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾

Muhammed b. Harb bildiriyor: Ebû Râşid'in şöyle dediğini işittim: Ebû Yûsuf Yezîd b. Meysere beni, verdiği borcu almak üzere bir alacaklısına gönderdi. Ben de gidip adamın yanında durdum. Adam bana: "Ebû Yûsuf'a söyle, gelsin de hakkını benden alsın!" dedi. Bunun üzerine Ebû Yûsuf'u mescidden çıkartıp oralarda bulunan bir kilisenin sütunlardan birinin üzerine oturttum. Ebû Yûsuf adama: "Bana hakkımı ver!" deyince, adam:

"Kadıya gidelim!" karşılığını verdi. Ebû Yûsuf: "Neden?" diye sorunca, adam: "Onun huzurunda seninle davalaşmak için!" karşılığını verdi. Ebû Yûsuf adama: "Hakkımı ver veya çekip git!" deyince bu sefer ben: "Ey Ebû Yûsuf! Kadıya gidin!" diye araya girdim. Ama Ebû Yûsuf şöyle dedi: "Kadının bana hoşlanmayacağım sözler söylemeyeceğini kim garanti edebilir? Oysa Allah şöyle buyurur: **"Hayır! Rabbine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar."**[1]

(٧٢١٢)- [٥/٢٤٢] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا يَزِيدُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ، أَنَّ يَزِيدَ سَأَلَ الْعَبَّاسَ بْنَ الْوَلِيدِ أَنْ يَطْرَحَ عَطَاءَهُ وَيَكْتُبَهُ فِي سِجِلٍّ، وَأَنَّهُ بَاعَ مَا كَانَ لَهُ مِنْ شَيْءٍ، فَتَصَدَّقَ بِهِ حَتَّى بَاعَ مَنْزِلَهُ الَّذِي كَانَ يَسْكُنُهُ، وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ بَعْدَ ذَلِكَ: " اللَّهُمَّ لا أَكُونُ عُذِرْتُ، اللَّهُمَّ عَجِّلْ قَبْضِي إِلَيْكَ "، قَالَ: فَلَمْ يَلْبَثْ إِلا يَسِيرًا حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ

Yahyâ b. Câbir bildiriyor: Yezîd (b. Meysere), Abbâs b. el-Velîd'den kendisine verileceği maaşın kayda geçilip dağıtılmasını istedi. Elinde bulunan tüm malları da satıp sadaka olarak dağıttı. Hatta oturduğu evi bile sattı. Satıp dağıttıktan sonra da: "Allahım! Bu yönde bir mazeretim kalmasın. Allahım! Tez vakitte ruhumu al" dedi. Çok zaman geçmeden de Allah ruhunu aldı.

(٧٢١٣)- [٥/٢٤٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَدِيٍّ الْبَهْرَانِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: " أَبَيْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ، طَائِعِينَ، لأُقَطِّعَنَّ لَهَا قِطَعًا مِنْ خَلْقِي مَا عَمِلُوا لَهَا عَمَلا سَاعَةً لَيْلا وَلا نَهَارًا قَطُّ، وَهُمْ ذَرَارِي الْمُؤْمِنِينَ "

Yezîd b. Meysere der ki: Allah (kıyamet gününde insanlara) şöyle buyurur: "Gönül rızasıyla Cennete girmeyi kabul etmediniz! Bunun için kullarımdan Cennet için öyle bir topluluk ayıracağım ki ne gece, ne de

---

[1] Nisâ Sur. 65

gündüz bir anlık da olsa, tek bir amelde dahi bulunmamışlardır. Onlar da müminlerin çoluk çocuğudur."

(٧٢١٤)- [٢٤٢/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْخُرَاسَانِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الْبَهْرَانِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا سَلَّطَ السِّبَاءَ عَلَى قَوْمٍ فَقَدْ خَرَجُوا مِنْ عَيْنِ اللَّهِ، لَيْسَ لَهُ فِيهِمْ حَاجَةٌ "

Yezîd b. Meysere der ki: "Allah bir topluluğa içkiyi musallat ettiği zaman o toplum Allah'ın gözünden çıkar ve onlarla artık hiç işi olmaz."

Yezîd b. Meysere, Ümmü'd-Derdâ'dan rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 785, Takrîb 2785, Takrîb 3661

İbrâhim b. Ebî Able

Onlardan biri de güvenilir bir Kur'ân hafızı, ilmi ve kıraatiyle herkese faydası olan, dinleyenleri doyuran, vaaz ve nasihatlerinde güçlü ve belîğ biri olan İbrâhim b. Ebî Able'dir.

(٧٢١٧)- [٢٤٣/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْعَسْقَلانِيُّ، ثنا أَبُو عُمَيْرِ بْنُ النَّحَاسِ، ثنا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، قَالَ: " قَدِمَ الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَأَمَرَنِي، فَتَكَلَّمْتُ، فَلَقِيَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: يَا إِبْرَاهِيمُ لَقَدْ وَعَظْتَ مَوْعِظَةً وَقَعَتْ مِنَ الْقُلُوبِ "

İbrâhim b. Ebî Able der ki: Velîd b. Abdilmelik geldiği zaman emriyle bir konuşma yaptım. Ömer b. Abdilazîz benimle karşılaşınca: "Ey İbrâhim! Gönüllere işleyen bir konuşma yaptın" dedi.

(٧٢١٨)- [٢٤٣/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ آدَمَ، ثنا أَبُو عُمَيْرِ بْنُ نُحَاسٍ، ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: قَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي عَبْلَةَ: قَالَ لِي الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ: فِي كَمْ تَخْتِمُ الْقُرْآنَ؟ قُلْتُ: فِي كَذَا وكذا، فَقَالَ: " أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى شُغْلِهِ يَخْتِمُ فِي كُلِّ سَبْعٍ أَوْ ثَلاثٍ "

İbrâhim b. Ebî Able bildiriyor: Velîd b. Abdilmelik bana: "Kur'ân'ı kaç günde bir hatmediyorsun?" diye sorunca: "Şu şu kadar günde" karşılığım

verdim. Bunun üzerine: "Müminlerin emiri (Ömer b. Abdilazîz) yedi (veya üç) günde bir hatmediyor!" dedi.

(٧٢١٩)- [٥/٢٤٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ رَاشِدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِي بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَقْدِسِيُّ، قَالَ: ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَأَلَ عَمْرُو بْنُ الْوَلِيدِ رَجُلا عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ عَمْرُو: " إِنَّهُ مَا عَلِمْتُ هَنِيًّا مَرِيًّا مِنَ الرِّجَالِ "

Recâ b. Ebî Seleme der ki: Amr b. el-Velîd bir adama İbrâhim b. Ebî Able'yi sorunca adam bildiklerini anlattı. Bunun üzerine Amr: "Bildiğim kadarıyla bereketli ve faydalı bir adamdır" dedi.

(٧٢٢٠)- [٥/٢٤٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ رَاشِدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِئِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي هَانِئٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَقَالَ لِي: يَا إِبْرَاهِيمُ، إِنَّا قَدْ، عَرَفْنَاكَ صَغِيرًا، وَاخْتَبَرْنَاكَ كَبِيرًا، فَرَضِينَا سِيرَتَكَ وَحَالَكَ، وَقَدْ رَأَيْتُ أَنْ أُخْلِطَكَ بِنَفْسِي وَخَاصَّتِي، وَأُشْرِكَكَ فِي عَمَلِي، وَقَدْ وَلَّيْتُكَ خَرَاجَ مِصْرَ، قَالَ: فَقُلْتُ: " أَمَّا الَّذِي عَلَيْهِ رَأْيُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَاللَّهُ يَجْزِيكَ وَيُثِيبُكَ وَكَفَى بِهِ جَازِيًا وَمُثِيبًا، وَأَمَّا الَّذِي أَنَا عَلَيْهِ فَمَا لِي بِالْخَرَاجِ بَصَرٌ، وَمَا لِي عَلَيْهِ قُوَّةٌ "، قَالَ: فَغَضِبَ حَتَّى اخْتَلَجَ وَجْهُهُ وَكَانَ فِي عَيْنَيْهِ قُبُلٌ، فَنَظَرَ إِلَيَّ نَظَرًا مُنْكَرًا، ثُمَّ قَالَ: لَتَلِيَنَّ طَائِعًا أَوْ لَتَلِيَنَّ كَارِهًا، قَالَ: " فَأَمْسَكْتُ عَنِ الْكَلامِ حَتَّى رَأَيْتُ غَضَبَهُ قَدِ انْكَسَرَ، وَسَوْرَتَهُ قَدْ طُفِئَتْ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَتَكَلَّمُ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: " إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ، قَالَ فِي كِتَابِهِ: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا﴾، فَوَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا غَضِبَ عَلَيْهِنَّ، إِذْ أَبَيْنَ، وَلا أَكْرَهَهُنَّ إِذْ كَرِهْنَ، وَمَا أَنَا بِحَقِيقٍ أَنْ تَغْضَبَ عَلَيَّ إِذْ أَبَيْتُ، وَلا تُكْرِهَنِي إِذْ كَرِهْتُ "، قَالَ: فَضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، ثُمَّ قَالَ: يَا إِبْرَاهِيمُ، قَدْ أَبِيتَ إِلا فِقْهًا، لَقَدْ رَضِينَا عَنْكَ وَأَعْفَيْنَاكَ

İbrâhim b. Ebî Able bildiriyor: Hişâm b. Abdilmelik beni yanına çağırdı ve şöyle dedi: "Ey İbrâhim! Seni küçüklüğünden beri tanıdık, büyükken de birçok defa tecrübe ettik. Davranışların ile durumundan da razıyız. Bunun için seni yanıma almaya, maiyetime katıp bir görevde görevlendirmeye karar

verdim. Mısır'ın vergi işlerinden de seni sorumlu tutuyorum." Ben de şöyle karşılık verdim: "Ey müminlerin emiri! Benim hakkımda düşündüğün bu şeyler için Allah seni mükâfatlandırıp sevabını versin. Ödül ve mükâfat için de Allah yeterlidir. Beni görevlendirmeyi düşündüğün şey için ise bil ki vergi işi için ne bilgim, ne de gücüm var." Bunu duyan Hişâm öfkelendi ve yüz ifadesi değişti. Şefkatle bakan gözleri sertleşti ve: "İstesen de istemesen de bu görevi kabul edeceksin!" diye çıkıştı. Bu çıkışı üzerine hiç konuşmadım. Kızgınlığının gidip hiddetinin söndüğünü gördüğümde ise: "Ey müminlerin emiri! Konuşabilir miyim?" diye sordum. "Konuş" karşılığını verdi. Bunun üzerine şöyle dedim: "Allah, Kitab'ında: **«Doğrusu Biz, sorumluluğu (emaneti) göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar bunu yüklenmekten çekinmişlerdir...»**[1] buyurur. Allah'a yemin olsun ki ey müminlerin emiri! Bunlar emaneti yüklenmekten geri durdukları için Allah onlara ne kızmış, ne de zorla onları bu yükün altına sokmuştur. Ben de, bu görevi kabul etmemem karşısında bana kızmanı veya bu görevi istememem karşısında beni zorla görevlendirmeni hak etmiyorum." Bu sözüm üzerine Hişâm, azı dişleri görünecek kadar güldü ve şöyle dedi: "Ey İbrâhim! Bilgin ve kıvrak zekânla bu görevi reddettiğin için, biz de senden razı kalıyoruz ve seni bu görevden muaf tutuyoruz."

(٧٢٢١)- [٢٤٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ رَاشِدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِئٍ، ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَبِي عَبْلَةَ، يَقُولُ: " رَحِمَ اللَّهُ الْوَلِيدَ، وَأَيْنَ مِثْلُ الْوَلِيدِ، هَدَمَ كَنِيسَةَ دِمَشْقَ، وَبَنَى مَسْجِدَ دِمَشْقَ، رَحِمَ اللَّهُ الْوَلِيدَ، وَأَيْنَ مِثْلُ الْوَلِيدِ، افْتَتَحَ الْهِنْدَ وَالأَنْدَلُسَ رَحِمَهُ اللَّهُ، كَانَ يُعْطِينِي قِصَاعَ الْفِضَّةِ أَقْسِمُهَا عَلَى قُرَّاءِ مَسْجِدِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ "

İbrâhim b. Ebî Able der ki: "Allah, Velîd'e merhamet etsin! Velîd gibisi var mı? Dımaşk kilisesini yıkmış, yerine Dımaşk mescidini (Şam Emevi Camiini) inşa etmiştir. Allah, Velîd'e merhamet etsin! Velîd gibisi var mı? Hind toprakları ve Endülüs'ü fethetmiştir. Beytu'l-Makdis'in (Kudüs'ün) Kur'ân hafızlarına dağıtmam için kaseler içinde gümüşü bana verirdi."

---

[1] Ahzâb Sur. 72

(٧٢٢٢)- [٢٤٥/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ آدَمَ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ، ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي عَبْلَةَ: " كَانَ الْوَلِيدُ يَبْعَثُ مَعِي بِقِصَاعِ الْفِضَّةِ إِلَى أَهْلِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَأَقْسِمُهَا فِيهِمْ "

İbrâhim b. Ebî Able der ki: "Velîd, Beytu'l-Makdis ahalisine dağıtmam için bana kaseler içinde gümüş verirdi."

(٧٢٢٣)- [٢٤٥/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُوسَى بْنُ عِيسَى بْنِ الْمُنْذِرِ، ثنا أَبِي، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، قَالَ: مَرِضَ أَهْلِي، فَكَانَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ تَصْنَعُ لَهُمْ طَعَامًا، فَلَمَّا بَرِءُوا، قَالَتْ: " إِنَّمَا كُنَّا نَصْنَعُ طَعَامَكَ إِذْ كَانَ أَهْلُكَ مَرْضَى، فَأَمَّا إِذَا بَرِءُوا فَلا "

İbrâhim b. Ebî Able der ki: Ailemden bazıları hasta olduğunda yemeği onlara Ümmü'd-Derdâ yapardı. İyileştiklerinde de: "Ailen hasta olduğu için yemeği yapıyorduk. Ama iyileştikleri için artık yemek yapmayacağım" dedi.

İbrâhim b. Ebî Able; ashâbdan bir kısmına yetişmiş ve Enes b. Mâlik, Ebû Abdillah b. Harâm el-Ensârî, Vâsile b. el-Eska', Abdullah b. Busr ile Ebû Umâme gibilerini görmüştür. Ubâde b. es-Sâmit, Utbe b. Ğazvân es-Sülemî ve Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'tan rivayetlerde bulunmuş, bunlardan mürsel hadisler rivayet etmiştir.

Takrîb 377, Takrîb 2101

(٧٢٢٦)- [٢٤٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَزَّازُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَرْعَرَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُمِّ حَرَامٍ ثَوْبًا جَدِيدًا "

İbrâhim (b. Ebî Able) der ki: "Abdullah b. Ümmü Harâm'ın üzerinde yeni bir giysi gördüm."

Takrîb 2202, Takrîb 1486, Takrîb 1223, Takrîb 1776, Takrîb 348, Takrîb 3962, Takrîb 2609, Takrîb 1999, Takrîb 4279-h, Takrîb 4451, Takrîb 2450, Takrîb 3800, Takrîb 4004, Takrîb 2716

Yûnus b. Meysere

Onlardan biri de hapsedilerek şehit edilen Yûnus b. Meysere b. Halbes'tir.

(٧٢٤٣)- [٥/٢٥٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ عِمْرَانَ، قَالَ: كُنْتُ أَجْلِسُ إِلَى يُونُسَ بْنِ مَيْسَرَةَ وَهُوَ أَعْمَى، فَكُنْتُ أَسْمَعُهُ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا الشَّهَادَةَ " فَقُتِلَ سَنَةَ اثْنَتَيْنِ وَثَلاثِينَ وَمِائَةٍ، مَدْخَلَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ دِمَشْقَ "

Heysem b. İmrân bildiriyor: Yûnus b. Meysere'nin yanında otururdum. Kör birisiydi ve hep: "Allahım! Bana şehadeti nasip et!" dediğini işitirdim. Hicri yüz otuziki yılında ise Abdullah b. Ali, Şam'a girdiğinde öldürüldü.

(٧٢٤٤)- [٥/٢٥٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا أَبُو زُرْعَةَ، ثنا أَبُو مُسْهِرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُهَاجِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ مَيْسَرَةَ، يَقُولُ: " أَيْنَ إِخْوَانِي؟ أَيْنَ أَصْحَابِي؟ ذَهَبَ الْمُعَلِّمُونَ وَبَقِيَ الْمُتَعَلِّمُونَ، وَذَهَبَ الْمُطْعِمُونَ وَبَقِيَ الْمُسْتَطْعَمُونَ "

Muhammed b. Muhâcir der ki: Yûnus b. Meysere'nin şöyle dediğini işittim: "Kardeşlerim nerede? Arkadaşlarım nerede? Öğretenler gitmiş, geriye öğrenenler kalmıştır. Yemek yedirenler gitmiş, geriye yemek yiyenler kalmıştır."

(٧٢٤٥)- [٥/٢٥٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا بَكْرُ بْنُ سَهْلٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " قَالَتِ الْحِكْمَةُ: يَا ابْنَ آدَمَ تَلْتَمِسُنِي وَأَنْتَ تَجِدُنِي فِي حَرْفَيْنِ: تَعْمَلُ بِخَيْرِ مَا تَعْلَمُ، وَتَدَعُ شَرَّ مَا تَعْلَمُ "

Yûnus b. Meysere der ki: Hikmet, insana şöyle seslenir: "Ey insanoğlu! Beni arıyorsan şu iki şeyde bulursun: Biri, bildiğin hayırlı şeylerle amel etmen, diğeri de bildiğin kötü şeylerden uzak durmandır."

(٧٢٤٦)- [٥/٢٥١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، ثنا أَبُو مُسْهِرٍ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " مَكْتُوبٌ فِي اللَّوْحِ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَعَالَى: إِنِّي أَنَا اللَّهُ لا إِلَهَ إِلا أَنَا، الرَّحْمَنُ

الرَّحِيمُ، أَرْحَمُ وَأَتَرَحَّمُ، سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي، وَعَفْوِي عُقُوبَتِي، وَأَذِنْتُ لِمَنْ جَاءَ بِوَاحِدَةٍ مِنْ ثَلاثِينَ وَثَلاثِ مِائَةِ شَرِيعَةٍ، أَنْ أُدْخِلَهُ جَنَّتِي "

Yûnus b. Meysere der ki: Allah'ın önündeki Levh'de şöyle yazılıdır: "Allah benim ve benden başka da ilah yoktur. Ben Rahmân ve Rahîm olanım. Acır ve merhamet ederim. Rahmetim öfkemin, bağışlamam da cezamın önüne geçmiştir. Üç yüz otuz şeriattan biriyle huzuruma çıkanın cennete girmesine izin verdim."

(٧٢٤٧)- [٢٥١/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا أَبُو مُسْهِرٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ حَلْبَسٍ، يُنْشِدُ هَذَا الْبَيْتَ عِنْدَ الْمَوْتِ:

ذَهَبَ الرِّجَالُ الصَّالِحُونَ وَأُخِّرَتْ نَتْنُ الرِّجَالِ لِذَا الزَّمَانِ

Abdurrahman b. el-Velîd der ki: İbn Halbes'in ölüm anında şu beyiti okuduğunu işittim:

"Ölüm vakti geldi mi, salih adamlar hemen gidiverir
Kötü adamlar ise kötü zamanlar için bekletilir."

(٧٢٤٨)- [٢٥١/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عِمْرَانُ بْنُ بَكَّارٍ، ثنا أَبُو التَّقِي، ثنا عَمْرُو بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ حَلْبَسٍ، أَنَّهُ كَانَ يَمُرُّ عَلَى الْمَقَابِرِ بِدِمَشْقَ يُهَجِّرُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَسَمِعَ قَائِلا، يَقُولُ: هَذَا يُونُسُ بْنُ حَلْبَسٍ قَدْ هَجَّرَ، تَحُجُّونَ وَتَعْتَمِرُونَ كُلَّ شَهْرٍ، وَتُصَلُّونَ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسٍ، صَلَوَاتٌ أَنْتُمْ تَعْمَلُونَ وَلا تَعْلَمُونَ، وَنَحْنُ نَعْلَمُ وَلا نَعْمَلُ، قَالَ: فَالْتَفَتَ يُونُسُ، فَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدُّوا عَلَيْهِ، فَقَالَ: " سُبْحَانَ اللَّهِ، أَسْمَعُ كَلامَكُمْ وَأُسَلِّمُ فَلا تَرُدُّونَ؟ " قَالُوا: قَدْ سَمِعْنَا كَلامَكَ، وَلَكِنَّهَا حَسَنَةٌ وَقَدْ حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ

Amr b. Vâkıd bildiriyor: Yûnus b. Halbes, Cuma günleri Dimaşk'taki mezarlığa uğrardı. Bir defasında orada: "Bu öğle sıcağında buraya gelen Yûnus b. Halbes'tir! Haccediyor ve her ay umre yapıyorsunuz. Her gün beş vakit namaz kılıyorsunuz. Sizler bilmeden amel ediyorsunuz. Biz de biliyor, ancak amel edemiyoruz" diyen bir ses işitti. Yûnus o yöne dönüp selam

verdi, ancak selamına karşılık verilmedi. "Sübhânallah! Sözlerinizi duyuyorum, ama selam verince cevap vermiyorsunuz" deyince, ona: "Senin selamını duyduk. Ancak bu selam iyi bir şeydi. Bizim de iyi veya kötü bir şey yapmamıza engel olunmuştur" karşılığı verildi.

(٧٢٤٩)- [٥/٢٥١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا سَهْلُ بْنُ صَالِحٍ، ثنا مَنْصُورُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ جُنَاحٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: " الْتَقَى يُونُسُ وَقَارُونُ، هَذَا يُخْسَفُ بِهِ، وَهَذَا يُلْجَجُ بِهِ، فَقَالَ قَارُونُ لِيونُسَ: يَا يَونُسُ، تُبْ إِلَى اللَّهِ فَإِنَّكَ تَجِدُهُ عِنْدَ أَوَّلِ قَدَمٍ تَضَعُهُ إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ يَونُسُ: فَمَا لَكَ أَنْتَ لَمْ تَتُبْ، قَالَ: جَعَلْتُ تَوْبَتِي لابْنِ عَمِّي "

Yûnus b. Meysere der ki: Hz. Yûnus ile Kârun karşılaştılar. Biri yere batırılıyor, diğeri de suyun dibine geçiriliyordu. Kârun, Yûnus'a: "Ey Yûnus! Allah'a tövbe et ki bunun faydasını Allah'a doğru atacağın ilk adımda görürsün" deyince, Yûnus: "Peki, sen neden tövbe etmiyorsun?" diye sordu. Kârun: "Ben tövbemi amcam oğluna bıraktım" dedi.

(٧٢٥٠)- [٥/٢٥٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، ثنا سَعِيدٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنِ ابْنِ حَلْبَسٍ، قَالَ: " قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: إِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الدُّنْيَا، وَمَكْرُهُ مَعَ الْمَالِ، وَتَزْيِينُهُ عِنْدَ الْهَوَى، وَاسْتِكْمَالُهُ عِنْدَ الشَّهَوَاتِ "

İbn Halbes bildiriyor: Hz. İsa şöyle demiştir: "Şeytan dünya ile beraberdir. Mal konusunda insanı baskı altında tutar, nefsi arzuları kişiye hoş ve güzel gösterir, hedefine en yakın olduğu an ise kişinin şehvetlerini harekete geçirdiği andır."

Yûnus b. Meysere; ashâbdan Muâviye b. Ebî Süfyân, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Vâsile b. el-Eska' ve Abdullah b. Busr gibilerinden rivayetlerde bulunmuştur. Ümmü'd-Derdâ ve Ebû İdrîs el-Havlânî gibilerinden de rivayetleri vardır.

Takrîb 246, Takrîb 3687, Takrîb 1275, Takrîb 2520, Takrîb 2280, Takrîb 2576, Takrîb 1199

Ömer b. Abdilazîz

Onlardan biri de kendini haramlardan koruyan, sesli bir hayalet gibi olan halife Ömer b. Abdilazîz'dir. Ümmet içinde üstünlükte tekti, adalet konusunda kabilesi içinde adalette seçkin biriydi. Zühd, iffet, vera' ve kanaati kendinde bir araya getirmişti. Âhiret hayatı dünya hayatıyla ilgilenmekten, adaleti ayakta tutma çabası yapılan kınamalara kulak asmaktan onu alıkoymuştu. Yönettiği kişilere güvence ve sığınak, sonradan gelenler ise hüccet ve dayanak olmuştur. Anlama ve anlatma konusunda bilge bir âlimdi.

Denilir ki: "Tasavvuf, değersiz olandan yüz çevirme, değerli olana yönelmektir. Değersiz olandan yüce olana doğru yükselmektir."

(٧٢٥٨)- [٢٥٣/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي حُصَيْنٍ، ثنا جَدِّي أَبُو حُصَيْنٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ حَبِيبٍ الْوَادِعِيُّ الْقَاضِي، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يُونُسَ الرَّقِّيُّ، أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ الْخَفَّافُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ الْمُلائِيِّ، قَالَ: سُئِلَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: " أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ نَجِيبَةً، وَإِنَّ نَجِيبَ بَنِي أُمَيَّةَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أُمَّةً وَحْدَهُ "

Amr b. Kays el-Mulâî der ki: Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn'e Ömer b. Abdilazîz sorulunca: "Her toplumun bir seçkininin bulunduğunu, Umeyye oğullarının seçkininin ise Ömer b. Abdilazîz olduğunu bilmiyor musun? Ömer b. Abdilazîz kıyamet gününde tek başına bir ümmet olarak haşredilecektir" dedi.

(٧٢٥٩)- [٢٥٤/٥] وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، ثنا مُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: كُنْتُ أَسْمَعُ ابْنَ عُمَرَ كَثِيرًا، يَقُولُ: " لَيْتَ شِعْرِي، مَنْ هَذَا الَّذِي فِي وَجْهِهِ عَلامَةٌ مِنْ وَلَدِ عُمَرَ يَمْلأُ الأَرْضَ عَدْلا؟ "

Nâfi' der ki: İbn Ömer'in çok defa: "Keşke yüzünde Ömer'in soyundan bir alamet bulunan ve yeryüzünü adaletle dolduracak olan kişinin kim olduğunu bilebilseydim" dediğini işittim.

(٧٢٦٠)- [٥/٢٥٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ: قَالَ وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهٍ: " إِنْ كَانَ فِي هَذِهِ الأُمَّةِ مَهْدِيٌّ فَهُوَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Vehb b. Münebbih der ki: "Şayet bu ümmet içinde bir mehdi varsa o da Ömer b. Abdilazîz'dir."

(٧٢٦١)- [٥/٢٥٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ، حَدَّثَنَا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ يَحْيَى، عَنْ رَبَاحِ بْنِ عُبَيْدَةَ، قَالَ: خَرَجَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى الصَّلاةِ، وَشَيْخٌ مُتَوَكِّئٌ عَلَى يَدِهِ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: إِنَّ هَذَا الشَّيْخَ جَافٍ، فَلَمَّا صَلَّى وَدَخَلَ لَحِقْتُهُ، فَقُلْتُ: أَصْلَحَ اللَّهُ الأَمِيرَ، مَنِ الشَّيْخُ الَّذِي كَانَ مُتَّكِئًا عَلَى يَدِكَ؟ قَالَ: " يَا رَبَاحُ رَأَيْتَهُ؟ " قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: " مَا أَحْسِبُكَ يَا رَبَاحُ إِلا رَجُلا صَالِحًا، ذَاكَ أَخِي الْخَضِرُ أَتَانِي، فَأَعْلَمَنِي أَنِّي سَأَلِي أَمْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ، وَأَنِّي سَأَعْدِلُ فِيهَا "

Rebâh b. Ubeyde der ki: Ömer b. Abdilazîz namaza çıktığında yaşlı bir adam onun koluna yaslanmıştı. İçimden: "Bu yaşlı adam pek kabaymış" dedim. Ömer namazı kıldırıp yerine geçtikten sonra peşinden gittim ve: "Allah valimizi ıslah etsin! Koluna dayanmış olan o yaşlı adam kimdi?" dedim. Ömer: "Ey Rebâh! Onu gördün mü ki?" diye sorunca: "Evet!" karşılığını verdim. Bunun üzerine bana: "Ey Rebâh! Ben seni salih biri olarak bilirim. O adam kardeşim Hızır'dı. Yanıma geldi ve bu ümmetin başına geçeceğimi, onları adil bir şekilde yöneteceğimi bildirdi" dedi.

(٧٢٦٢)- [٥/٢٥٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فَضَالَةَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَقَفَ بِرَاهِبِ الْجَزِيرَةِ فِي صَوْمَعَةٍ لَهُ، قَدْ أَتَى عَلَيْهِ فِيهَا عُمْرٌ طَوِيلٌ، وَكَانَ يُنْسَبُ إِلَيْهِ عِلْمٌ مِنْ عِلْمِ الْكُتُبِ، فَهَبَطَ إِلَيْهِ وَلَمْ يُرَ هَابِطًا إِلَى أَحَدٍ قَبْلَهُ، وَقَالَ لَهُ: أَتَدْرِي لِمَ هَبَطْتُ إِلَيْكَ؟ قَالَ: " لا ".قَالَ: لِحَقِّ أَبِيكَ، أَنَّا نَجِدُهُ مِنْ أَئِمَّةِ الْعَدْلِ بِمَوْضِعِ رَجَبٍ مِنَ الأَشْهُرِ الْحُرُمِ "، قَالَ: " فَفَسَّرَهُ لَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ، فَقَالَ: ثَلاثَةٌ

مُتَوَالِيَةٌ: ذُو الْقَعْدَةِ، وَذُو الْحِجَّةِ، وَالْمُحَرَّمُ، أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ، وَعُثْمَانُ، وَرَجَبٌ مُنْفَرِدٌ مِنْهَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Muhammed b. Fadâle bildiriyor: Abdullah b. Ömer b. Abdilazîz, Cezîre rahibinin yanına kiliseye geldi. Babası Ömer de bu rahibin yanma uzun bir süre gidip gelirdi, zira eski kutsal kitapların bilgisine sahip olduğu söylenirdi. Bir defasında Abdullah yanma girdiğinde rahip önünde çöktü ki daha önce hiç kimsenin önünde çökmemişti. Sonra ona: "Neden önünde çöktüm biliyor musun?" diye sordu. Abdullah: "Hayır!" karşılığını verince, rahip: "Babanın hakkı için! Zira adil imamlar yanındaki konumunu Recep ayının Haram aylarının yanındaki konumu gibi görüyoruz" dedi.

Hasan b. Abdilazîz der ki: Eyyûb b. Süveyd rahibin bu sözünü bize şöyle açıkladı: "Haram ayları Zilka'de, Zilhicce ile Muharrem aylarıdır ve peş peşe gelir. Bunlar da Ebû Bekr, Ömer ve Osman'dır. Receb ayı ise bu aylardan ayrıdır. O da Ömer b. Abdilazîz'dir."

(٧٢٦٣)- [٥/٢٥٥] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْجُرْجَانِيُّ، ثنا عَامِرُ بْنُ شُعَيْبٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، حَدَّثَنَا رِزْقُ بْنُ رِزْقٍ الْكِنْدِيُّ، حَدَّثَنِي جَسْرٌ الْقَصَّابُ، قَالَ: كُنْتُ أَحْلِبُ الْغَنَمَ فِي خِلافَةِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَمَرَرْتُ بِرَاعٍ وَفِي غَنَمِهِ نَحْوٌ مِنْ ثَلاثِينَ ذِئْبًا، فَحَسِبْتُهَا كِلابًا، وَلَمْ أَكُنْ رَأَيْتُ الذِّئَابَ قَبْلَ ذَلِكَ، فَقُلْتُ: يَا رَاعِي، مَا تَرْجُو بِهَذِهِ الْكِلابِ كُلِّهَا؟ فَقَالَ: " يَا بُنَيَّ، إِنَّهَا لَيْسَتْ كِلابًا، إِنَّمَا هِيَ ذِئَابٌ "، فَقُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، ذِئْبٌ فِي غَنَمٍ لا تَضُرُّهَا؟ فَقَالَ: " يَا بُنَيَّ، إِذَا صَلُحَ الرَّأْسُ فَلَيْسَ عَلَى الْجَسَدِ بَأْسٌ، وَكَانَ ذَلِكَ فِي خِلافَةِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Cesr el-Kassâb bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in hilafet döneminde koyun sağardım. Bir defasında bir çobana rastladım. Sürüsünün içinde otuza yakın da kurt vardı. Daha önce hiç kurt görmediğim için de onları çoban köpeği sandım. Çobana: "Ey çoban! Neden bu kadar çok köpek edinmişsin?" diye sorduğumda: "Evladım! Bunlar köpek değil kurt!" karşılığını verdi. Ben: "Sübhânallah! Koyunların içinde kurt ha! Koyunlara da hiç zarar vermiyor!" diyerek şaşırmam üzerine çoban şöyle dedi: "Evladım! Baş sağlam olduktan sonra beden için korku olmaz!" Bu olay Ömer b. Abdilazîz'in hilafeti zamanında olmuştu."

(٧٢٦٤)- [٥/٢٥٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ سَلْمٍ الطُّوسِيُّ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: ثنا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: لَمَّا اسْتُعْمِلَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَلَى النَّاسِ، قَالَ رِعَاءُ الشَّاءِ: مَنْ هَذَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ الَّذِي قَامَ عَلَى النَّاسِ؟ قِيلَ لَهُمْ: وَمَا عِلْمُكُمْ بِذَلِكَ؟ قَالُوا: " إِنَّهُ إِذَا قَامَ عَلَى النَّاسِ خَلِيفَةٌ عَدَلَ كَفَّتِ الذِّئَابُ عَنْ شَائِنَا "

Mâlik b. Dinâr bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz halife olunca çobanlar: "İnsanların başına geçen bu salih kişi de kim?" demeye başladılar. Onlara: "Bunun böyle olduğunu nereden biliyorsunuz?" diye sorulunca, çobanlar: "İnsanların başına adil bir halife geçtiği zaman kurtlar artık koyunlarımıza saldırmaz olur" dediler.

(٧٢٦٥)- [٥/٢٥٥] حَدَّثَنَا مَخْلَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: ثنا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، ثنا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ، قَالَ: " كُنَّا نَرْعَى الشَّاءَ بِكَرْمَانَ فِي خِلافَةِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَكَانَتِ الشَّاءُ وَالذِّئْبُ تَرْعَى فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ، فَبَيْنَا نَحْنُ ذَاتَ لَيْلَةٍ إِذْ عَرَضَ الذِّئْبُ لِشَاةٍ، فَقُلْتُ: مَا نَرَى الرَّجُلَ الصَّالِحَ إِلا قَدْ هَلَكَ ".قَالَ حَمَّادٌ: فَحَدَّثَنِي هَذَا أَوْ غَيْرُهُ أَنَّهُمْ حَسِبُوا، فَوَجَدُوهُ قَدْ هَلَكَ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ

Mûsa b. A'yen bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in hilafeti zamanında Kirmân'da koyunları otlatırdık. Koyunlar ve kurtlar da aym bölge içinde yayılır, kurtların saldırısına maruz kalmazdık. Ama bir gece kurtlar koyunlara saldırdı. Biz de kendi kendimize: "Salih adam (Ömer) vefat etti sanırız!" diye söylenmeye başladık.

Hammâd der ki: "Çobanlar o gecenin tarihini belirlediler. Şehre geri döndüklerinde gerçekten de kurtların saldırısına maruz kaldıkları gece Ömer'in vefat ettiğini öğrendiler."

(٧٢٦٦)- [٥/٢٥٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، ثنا الْوَلِيدُ، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ رَجُلا كَانَ بِبَعْضِ خُرَاسَانَ، قَالَ: " أَتَانِي آتٍ فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ: إِذَا قَامَ أَشَجُّ بَنِي مَرْوَانَ فَانْطَلِقْ فَبَايِعْهُ، فَإِنَّهُ إِمَامٌ عَادِلٌ، فَجَعَلْتُ أَسْأَلُ كُلَّمَا قَامَ خَلِيفَةٌ حَتَّى قَامَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَأَتَانِي ثَلاثَ مَرَّاتٍ فِي الْمَنَامِ، فَلَمَّا كَانَ آخِرُ ذَلِكَ زَبَرَنِي، فَأَوْعَدَنِي، فَرَحَلْتُ

إِلَيْهِ، فَلَمَّا قَدِمْتُ لَقِيتُهُ فَحَدَّثْتُهُ الْحَدِيثَ، فَقَالَ: " مَا اسْمُكَ؟ وَمِنْ أَيْنَ أَنْتَ؟ وَأَيْنَ مَنْزِلُكَ؟ " فَقُلْتُ: بِخُرَاسَانَ، قَالَ: " وَمَنْ أَمِيرُ الْمَكَانِ الَّذِي أَنْتَ بِهِ؟ وَمَنْ صَدِيقُكَ هُنَاكَ؟ وَمَنْ عَدُوُّكَ؟ " فَأَلْطَفَ الْمَسْأَلَةَ ثُمَّ حَبَسَنِي أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ، فَشَكَوْتُ إِلَى مُزَاحِمٍ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: إِنَّهُ كَتَبَ فِيكَ، قَالَ: فَدَعَانِي بَعْدَ أَشْهُرٍ، فَقَالَ: " إِنِّي كَتَبْتُ فِيكَ، فَجَاءَنِي مَا أُسَرُّ بِهِ مِنْ قِبَلِ صَدِيقِكَ وَعَدُوِّكَ، فَهَلُمَّ، فَبَايِعْنِي عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَالْعَدْلِ، فَإِذَا تَرَكْتَ ذَلِكَ فَلَيْسَ عَلَيْكَ بَيْعَةٌ "، قَالَ: فَبَايَعْتُهُ، قَالَ: " أَبِكَ حَاجَةٌ؟ " فَقُلْتُ: لا، أَنَا غَنِيُّ الْمَالِ، إِنَّمَا أَتَيْتُكَ لِهَذَا، فَوَدَّعْتُهُ وَمَضَيْتُ

Velîd bildiriyor: Bize ulaştığına göre Horasân bölgesinden bir adam şöyle demiştir: Rüyamda biri bana gelip: "Mervân oğulları içinde en mahzun halife çıktığı zaman gidip ona biat et; zira o kişi adil bir imam olacaktır!" dedi. Ardından gelen her halifenin kim olduğunu sormaya başladım. Ömer b. Abdilazîz halife olduğunda rüyama aynı kişi üç defa geldi. Üçüncü gelişinde beni azarlayıp tehditlerde bulundu. Bunun üzerine ben de biat etmek üzere halifeye doğru yola çıktım. Onunla karşılaştığımda rüyamda gördüklerimi anlattım. Bana: "Adın ne? Nereden geliyorsun? Evin nerede?" diye sormaya başladı. Ona: "Horasanlıyım!" dediğimde, bana: "Bulunduğun bölgenin valisi kim? Oradaki dostların ve düşmanların kimler?" diye yumuşak bir tarzda sorular sormaya başladı. Sonrasında yanında beni dört ay boyunca tuttu. Durumu Ömer b. Abdilazîz'in azatlısı Muzâhim'e şikâyet ettiğimde: "Senin hakkında Horasan'a bir mektup yazdı" dedi. Birkaç ay kaldıktan sonra da Ömer beni yanına çağırdı ve: "Senin hakkında bir mektup yazmıştım. Düşmanların ve dostlarından senin hakkında beni memnun eden bir cevap geldi. Adil olduğum sürece emirlerimi dinleyip itaat etmek üzere gel de bana biat et! Adaletten ayrıldığım takdirde de bana ettiğin biatin bir geçerliliği de kalmaz" dedi. Bunun üzerine ona biat ettim. Bana: "Bir ihtiyacın var mı?" diye sorduğunda: "Hayır! Maddi olarak durumum iyi. Ben sadece sana biat etmek için gelmiştim!" dedim ve onunla vedalaşıp Horasan'a döndüm.

(٧٢٦٧)- [٢٥٦/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمَلَةَ، عَنْ أَبِي الأَعْيَنِ، قَالَ:

كُنْتُ فِي صِحْنِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ مَعَ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ، إِذْ أَقْبَلَ فَتًى شَابٌّ، فَسَلَّمَ عَلَى خَالِدٍ، فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ خَالِدٌ، فَقَالَ الْفَتَى لِخَالِدٍ: " هَلْ عَلَيْنَا مِنْ عَيْنٍ؟ " قَالَ: فَبَدَرْتُ، فَقُلْتُ: نَعَمْ، عَلَيْكُمَا مِنَ اللَّهِ عَيْنٌ سَمِيعَةٌ بَصِيرَةٌ، فَتَرَوْرَقَتْ عَيْنَا الْفَتَى، وَنَزَعَ يَدَهُ مِنْ خَالِدٍ ثُمَّ وَلَّى، فَقُلْتُ: لِخَالِدٍ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: أَمَا تَعْرِفُ هَذَا؟ هَذَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أَخُو أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَلَئِنْ طَالَ بِكَ وَبِهِ حَيَاةٌ لَتَرَاهُ إِمَامَ هُدًى

Ebu'l-A'yen anlatıyor: Hâlid b. Yezîd b. Muâviye ile birlikte Beytu'l-Makdis'in avlusundayken gencin biri geldi ve Hâlid'e selam verdi. Hâlid ona doğru dönünce genç ona: "Üzerimizde bir göz var mı?" diye sordu. Ben araya girip: "Evet! Üzerinizde Allah tarafından her şeyi işiten ve gören bir göz vardır" dediğimde gencin gözleri yaşardı ve elini Hâlid'in üzerinden çekip oradan ayrıldı. Hâlid'e: "Bu kim?" diye sorduğumda: "Onu tanımıyor musun? Bu müminlerin emirinin kardeşi Ömer b. Abdilazîz'dir. Şayet Allah her ikinize de ömür verirse onun bir hidayet rehberi (halife) olduğunu da göreceksin" dedi.

(٧٢٦٨)- [٥/٢٥٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورُ بْنُ بَشِيرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ عَطَاءٍ مَوْلَى أُمِّ بَكْرَةَ الأَسْلَمِيَّةِ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ هِنْدٍ الأَسْلَمِيِّ، قَالَ: قَالَ لِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيِّبِ وَنَحْنُ عَلَى عَرَفَةَ: " إِنَّمَا الْخُلَفَاءُ ثَلاثَةٌ، قُلْتُ: مَنِ الْخُلَفَاءُ؟ قَالَ: أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ، وَعُمَرُ، قُلْتُ: هَذَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ قَدْ عَرَفْنَاهُمَا، فَمَنْ عُمَرُ الثَّالِثُ؟ قَالَ: إِنْ عِشْتَ أَدْرَكْتَهُ وَإِنْ مُتَّ كَانَ بَعْدَكَ "

Habîb b. Hind el-Eslemî der ki: Arafat'ta iken Saîd b. el-Müseyyeb bana: "Halifeler üçtür" dedi. Ona: "Bu halifeler kim?" diye sorduğumda: "Ebû Bekr, Ömer ve Ömer'dir" karşılığını verdi. Ona: "Ebû Bekr ile Ömer'i biliyoruz, peki üçüncü Ömer kim?" diye sorduğumda: "Şayet yaşarsan ona yetişeceksin. Ölmen halinde de senden sonra gelecektir" dedi.

(٧٢٦٩)- [٥/٢٥٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي مَعْشَرٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، وَأَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ، قَالا: ثنا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، قَالَ: كَانَ ابْنُ سِيرِينَ إِذَا سُئِلَ عَنِ الطِّلاءِ، قَالَ: نَهَى عَنْهُ إِمَامُ الْهُدَى، يَعْنِي عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

İbn Avn der ki: İbn Sîrîn'e tilâ'nın (kaynatılmış üzüm suyunun) hükmü sorulduğu zaman: "Hidayet rehberi, yani Ömer b. Abdilazîz onu yasakladı" derdi.

(٧٢٧٠)- [٥/٢٥٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثنا الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي مَعْشَرٍ، ثنا عَمْرٌو، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ: " إِنْ كَانَ مَهْدِيٌّ، فَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَإِلا فَلا مَهْدِيَّ إِلا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ "

Hasan(-i Basrî) der ki: "Şayet bir mehdi varsa, o Ömer b. Abdilazîz'dir. Aksi taktirde İsa b. Meryem'den başka mehdi yoktur."

(٧٢٧١)- [٥/٢٥٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا فِطْرُ بْنُ حَمَّادِ بْنِ وَاقِدٍ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ، قَالَ: النَّاسُ يَقُولُونَ: " مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ زَاهِدٌ، إِنَّمَا الزَّاهِدُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، الَّذِي أَتَتْهُ الدُّنْيَا فَتَرَكَهَا "

Mâlik b. Dînâr der ki: "İnsanlar, Mâlik b. Dinâr'ın zahid olduğunu söylüyorlar. Oysa asıl zahid olan, dünya ayakları altına serilmesine rağmen ondan yüz çeviren Ömer b. Abdilazîz'dir."

(٧٢٧٢)- [٥/٢٥٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو مِرْدَاسٍ الرَّقِّيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَكَّارٍ الأَسَدِيُّ، ثنا أَبُو يُونُسَ بْنُ أَبِي شَبِيبٍ، قَالَ: شَهِدْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ " وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، وَإِنَّ حُجْزَةَ إِزَارِهِ لَغَائِبَةٌ فِي عُكَنِهِ ثُمَّ رَأَيْتُهُ بَعْدَ مَا اسْتُخْلِفَ، وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَعُدَّ أَضْلاعَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ أَمَسَّهَا لَفَعَلْتُ"

Ebû Yunus b. Ebî Şebîb der ki: "Ömer b. Abdilazîz'i tavaf ederken gördüm. Göbek bağı göbeğinin yağları arasında kaybolmuş görünmüyordu. Halife olduktan sonra da gördüm onu. O kadar zayıftı ki kaburga kemiklerine dokunup onları sayabilirdim."

(٧٢٧٣)- [٥/٢٥٧] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ: " كَمْ كَانَتْ غَلَّةُ أَبِيكَ عُمَرَ حِينَ وَلِيَ الْخِلافَةَ؟ قُلْتُ: أَرْبَعِينَ أَلْفَ دِينَارٍ، قَالَ: فَكَمْ كَانَتْ غَلَّتُهُ حِينَ تُوفِّيَ؟ قُلْتُ: أَرْبَعُ مِائَةِ دِينَارٍ، وَلَوْ بَقِيَ لَنَقَصَتْ "

Abdulazîz b. Ömer b. Abdilazîz bildiriyor: Müminlerin emiri Ebû Câfer bana: "Baban hilafete getirildiğinde ne kadar parası vardı?" diye sordu. Ben: "Kırk bin dinar" dedim. Ebû Câfer: "Peki, vefat ettiği zaman ne kadar parası vardı?" diye sorunca: "Dört yüz dinar vardı ve daha fazla yaşamış olsaydı bu para daha az olurdu" dedim.

(٧٢٧٤)- [٥/٢٥٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى الْغَسَّانِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: : دَعَانِي أَبُو جَعْفَرٍ "، فَقَالَ: كَمْ كَانَتْ غَلَّةُ عُمَرَ حِينَ أَفَضَتْ إِلَيْهِ الْخِلافَةُ؟ قُلْتُ: " خَمْسُونَ أَلْفَ دِينَارٍ "، قَالَ: كَمْ كَانَتْ يَوْمَ مَاتَ؟ قُلْتُ: " مَا زَالَ يَرُدُّهَا حَتَّى كَانَتْ مِائَتَيْ دِينَارٍ، وَلَوْ بَقِيَ لَرَدَّهَا "

Abdulazîz b. Ömer b. Abdilazîz bildiriyor: Ebû Câfer beni yanına çağırdı ve: "Baban hilafete getirildiğinde ne kadar parası vardı?" diye sordu. Ben: "Elli bin dinar" dedim. Ebû Câfer: "Peki, vefat ettiği zaman ne kadar parası vardı?" diye sorunca: "Bu meblağı, iki yüz dinar kalana kadar beytülmale koyup durdu. Şayet hayatta olsaydı iki yüz dinarı da oraya koyardı" dedim.

(٧٢٧٥)- [٥/٢٥٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، عَنْ مَسْلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَعُودُهُ فِي مَرَضِهِ، فَإِذَا عَلَيْهِ قَمِيصٌ وَسِخٌ، فَقُلْتُ لِفَاطِمَةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمَلِكِ: يَا فَاطِمَةُ، اغْسِلِي قَمِيصَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَتْ: نَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ عُدْتُ فَإِذَا الْقَمِيصُ عَلَى حَالِهِ، فَقُلْتُ: يَا فَاطِمَةُ، أَلَمْ آمُرْكُمْ أَنْ تَغْسِلُوا قَمِيصَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ؟ فَإِنَّ النَّاسَ يَعُودُونَهُ، قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا لَهُ قَمِيصٌ غَيْرُهُ "

Mesleme b. Abdilmelik bildiriyor: Hastalığı sırasında Ömer b. Abdilazîz'i ziyarete gittim. Gömleğinin kirli olduğunu görünce (hanımı) Fâtıma binti Abdilmelik'e: "Ey Fâtıma! Müminlerin emirinin gömleğini yıkasan!" dedim. O da: "İnşallah yıkarız!" karşılığını verdi. Bir sonraki ziyaretimde gömleğin aynı şekilde kirli durduğunu gördüm. Fâtıma'ya: "Ey Fâtıma! Ben size müminlerin emirinin gömleğini yıkamanızı söylemedim mi? İnsanlar onu ziyarete geliyorlar!" diye çıkıştığımda: "Vallahi bundan başka gömleği yok!" dedi.

(٧٢٧٦)- [٥/٢٥٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا يَزِيدُ بْنُ حَكِيمٍ أَبُو خَالِدٍ الْعَسْكَرِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ مَوْلَى مَسْلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ مَسْلَمَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، وَفَاطِمَةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمَلِكِ جَالِسَةٌ عِنْدَ رَأْسِهِ، فَلَمَّا رَأَتْنِي تَحَوَّلَتْ وَجَلَسَتْ عِنْدَ رِجْلَيْهِ، وَجَلَسْتُ أَنَا عِنْدَ رَأْسِهِ، فَإِذَا عَلَيْهِ قَمِيصٌ وَسِخٌ مُخَرَّقُ الْجَيْبِ، فَقُلْتُ لَهَا: لَوْ أَبْدَلْتُمْ هَذَا الْقَمِيصَ، فَسَكَتَتْ ثُمَّ أَعَدْتُ الْقَوْلَ عَلَيْهَا مِرَارًا، حَتَّى غَلَّظْتُ، فَقَالَتْ: وَاللَّهِ مَا لَهُ قَمِيصٌ غَيْرُهُ "

Mesleme anlatıyor: Öldüğü gün Ömer b. Abdilazîz'in yanına girmiştim. Fâtıma binti Abdilmelik başucunda oturuyordu. Benim girdiğimi görünce de başucundan kalkıp ayaklarının dibinde oturdu. Ben de başucunda oturdum. Ömer'in üzerinde eskimiş ve kolları yırtılmış olan bir gömlek vardı. Fâtıma'ya: "Bu gömleği değiştirseniz olmaz mı?" dediğimde sustu. Aynı şeyi birkaç defa tekrar etmem üzerine de sert bir sesle: "Vallahi bundan başka gömleği yoktur!" dedi.

(٧٢٧٧)- [٥/٢٥٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي السَّرِيِّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْوَانَ الْعِجْلِيُّ، ثنا عُمَارَةُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ فِي مَرَضِهِ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ قَدِ اتَّسَخَ وَتَخَرَّقَ جَيْبُهُ، فَدَخَلَ مَسْلَمَةُ، فَقَالَ لأُخْتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمَلِكِ امْرَأَةِ عُمَرَ: نَاوِلِينِي قَمِيصًا سِوَى هَذَا، حَتَّى نُلْبِسَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِنَّ النَّاسَ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِ، فَقَالَ عُمَرُ: " دَعْهَا يَا مَسْلَمَةُ، فَمَا أَصْبَحَ وَلا أَمْسَى لأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ثَوْبٌ غَيْرُ الَّذِي تَرَى عَلَيْهِ "

Umâre b. Ebî Hafsa der ki: Hastalığı sırasında Ömer'in yanına girdiğimde üzerinde kirlenmiş ve yakaları yırtılmış bir gömlek vardı. Mesleme girince kız kardeşi ve Ömer'in karısı olan Fâtıma binti Abdilmelik'e: "Bana bundan başka bir gömlek ver de müminlerin emirine giydirelim. Zira insanlar yanına girip çıkıyor" dedi. Ancak Ömer: "Ey Mesleme! Bırak onu! Zira sabah akşam müminlerin emirinin şu üzerinde gördüğünden başka gömlek yoktur" diye araya girdi.

(٧٢٧٨)- [٢٥٨/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، ثنا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ يَعْنِي ابْنَ دَاودَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ لِبَنِيهِ: " لا تَتَّهِمُوا الْخَازِنَ، فَإِنِّي لا أَدَعُ إِلا أَحَدًا وَعِشْرِينَ دِينَارًا، فِيهَا لأَهْلِ الدَّيْرِ أَجْرُ مَسَاكِنِهِمْ، وَثَمَنُ حَقْلٍ كَانَتْ فِيهِ لَهُ، وَمَوْضِعُ قَبْرِهِ، فَإِنِّي أَعْلَمُ أَنَّهُمْ لا يَعْتَمِلُونَهُ "

Süleymân b. Dâvud bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, oğullarına şöyle dedi: "Haznedar olan kişiyi sakın hıyanetle suçlamayın! Zira hazinede yirmi bir dinardan daha fazlasını bırakmış değilim!" Süleymân şöyle der: "Bu meblağın içinde Deyr (es-Seme'an) ahalisinin evlerinin kiraları, orada bulunan bir bahçenin ve kendi kabrinin bedeli vardı. Bildiğim kadarıyla da oğulları o bahçeyi işletmediler."

(٧٢٧٩)- [٢٥٩/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ قَالَ: ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ عُمَرَ الرَّقِّيُّ أَبُو أُمَيَّةَ الْخَصِيُّ، غُلامُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: بَعَثَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِدِينَارَيْنِ إِلَى أَهْلِ الدَّيْرِ، فَقَالَ: " إِنْ بِعْتُمُونِي مَوْضِعَ قَبْرِي وَإِلا تَحَوَّلْتُ عَنْكُمْ "، قَالَ: فَأَتَيْتُهُمْ، فَقَالُوا: لَوْلا أَنَّا نَكْرَهُ أَنْ يَتَحَوَّلَ عَنَّا مَا قَبِلْنَاهُ، قَالَ: وَدَخَلْتُ مَعَ عُمَرَ الْحَمَّامَ يَوْمًا، فَاطَّلَى فَوَلَّى مَغَابِنَهُ بِيَدِهِ، وَدَخَلْتُ يَوْمًا إِلَى مَوْلاتِي، فَغَدَّتْنِي عَدَسًا، فَقُلْتُ: كُلَّ يَوْمٍ عَدَسٌ، فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّ هَذَا طَعَامُ مَوْلاكَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ

Ömer b. Abdilazîz'in hizmetçisi Ebû Umeyye el-Hasî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz bana iki dinar vererek Deyr ahalisine gönderdi ve onlara: "Mezarımın yerini bana satar mısınız? Satmazsanız başka bir yerde gömülmeyi düşünüyorum" dememi istedi. Gidip söylediğimde: "Yanımızdan başka bir yerde gömülmesi bizi rahatsız etmeyecek olsaydı bu teklifini asla kabul etmezdik!" karşılığını verdiler. Bir defasında da Ömer'le birlikte hamama girdim. Keselendi; ancak kendi kesesini kendi attı. Bir defasında da Ömer'in hanımı bana öğle yemeği olarak mercimek verdi. Ben: "Her gün mercimek mi yiyeceğiz!" deyince: "Evladım! Bu, efendin ve müminlerin emiri Ömer'in yemeğidir!" karşılığını verdi.

(٧٢٨٠)- [٥/٢٥٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ سَيْفٍ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ عَوْنِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، قَالَ: دَخَلَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَلَى امْرَأَتِهِ فَقَالَ: " يَا فَاطِمَةُ، عِنْدَكَ دِرْهَمٌ أَشْتَرِي بِهِ عِنَبًا؟ " قَالَتْ: لا، قَالَ: " فَعِنْدَكِ نُمِّيَّةٌ يَعْنِي الْفلُوسَ أَشْتَرِي بِهَا عِنَبًا؟ " قَالَتْ: لا، فَأَقْبَلْتُ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ لا تَقْدِرُ عَلَى دِرْهَمٍ وَلا نُمِّيَّةٍ تَشْتَرِي بِهَا عِنَبًا؟ قَالَ: " هَذَا أَهْوَنُ عَلَيْنَا مِنْ مُعَالَجَةِ الأَغْلالِ غَدًا فِي نَارِ جَهَنَّمَ "

Avn b. el-Mu'temir bildiriyor: Bir defasında Ömer b. Abdilazîz, hanımının yanına girdi ve: "Ey Fâtıma! Üzüm almak için bir dirhemin var mı?" diye sordu. Fâtıma: "Yok!" dedi. Ömer: "Peki üzüm alabileceğimiz bir fils (metelik) dahi yok mu?" diye sorunca, Fâtıma: "Yok!" karşılığını verdi. Sonra ona dönüp: "Sen ki müminlerin emirisin! Üzüm alabilmek için (hazineden) bir dirhem veya filsi de mi alamıyorsun!" deyince, Ömer: "Yarın hazineden para aşırdığım için Cehennem ateşinde yanmaktansa bu durum daha iyidir" karşılığını verdi.

(٧٢٨١)- [٥/٢٥٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَشِيطٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ حُمَيْدٍ الْمَدَنِيُّ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ نَافِعٍ الْقُرَشِيِّ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَقَالَ لَهَا: أَلا تُخْبِرِينِي عَنْ عُمَرَ؟ فَقَالَتْ: " مَا أَعْلَمُ أَنَّهُ اغْتَسَلَ لا مِنْ جَنَابَةٍ وَلا مِنَ احْتِلامٍ مُنْذُ اسْتَخْلَفَهُ اللَّهُ حَتَّى قَبَضَهُ "

Ukbe b. Nâfi' el-Kureşî bildiriyor: Fâtıma binti Abdilmelik'in yanına girdim ve: "Bana (kocan) Ömer'den bahsetsene!" dedim. Fâtıma şöyle karşılık verdi: "Allah, onu hilafete getirdikten canını aldığı ana kadar onun cenabet veya ihtilamdan dolayı gusül abdesti aldığını hiç görmedim."

(٧٢٨٢)- [٥/٢٥٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثنا أَبُو الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنِي سَهْلُ بْنُ صَدَقَةَ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنِي بَعْضُ خَاصَّةِ آلِ عُمَرَ أَنَّهُ حِينَ أَفْضَتْ إِلَيْهِ الْخِلافَةُ سَمِعُوا فِي مَنْزِلِهِ بُكَاءً عَالِيًا، فَسَأَلُوهُ عَنِ الْبُكَاءِ، فَقَالُوا: إِنَّ عُمَرَ خَيَّرَ جَوَارِيَهُ، فَقَالَ: " قَدْ نَزَلَ بِي أَمْرٌ

قَدْ شَغَلَنِي عَنْكُنَّ، فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ أُعْتِقَهُ أَعْتَقْتُهُ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ أُمْسِكَهُ أَمْسَكْتُهُ إِنْ لَمْ يَكُنْ مِنِّي إِلَيْهَا شَيْءٌ، فَبَكَيْنَ إِيَاسًا مِنْهُ "

Ömer b. Abdilazîz'in kölesi Sehl b. Sadaka bildiriyor: Ömer ailesinin yakın bir dostları bana anlattılar: Ömer (b. Abdilazîz) hilafete getirildiği zaman evinden yüksek sesli bir ağlaşma duyuldu. Ağlamanın sebebi sorulduğunda ise şöyle cevap verildi: "Ömer, cariyelerine şu teklifi yaptı: «Getirildiğim görev dolayısıyla sizlerle ilgilenemeyeceğim. Onun için içinizden azat edilmeyi isteyeni azat eder, kalmak isteyeni de kendisiyle ilgilenemeyeceğimi de belirterek yanımda tutarım.» Cariyeler ise ondan ayrılacakları için ağlıyorlar."

(٧٢٨٣)- [٥/٢٦٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَابْنُ أَبِي زَكَرِيَّا، بِبَابِ عُمَرَ، فَسَمِعْنَا بُكَاءً، فِي دَارِهِ، فَسَأَلْنَاهُ عَنْهُ، فَقَالُوا: " خَيَّرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ امْرَأَتَهُ بَيْنَ أَنْ تُقِيمَ فِي مَنْزِلِهَا، وَأَعْلَمَهَا أَنَّهُ قَدْ شُغِلَ عَنِ النِّسَاءِ بِمَا فِي عُنُقِهِ، وَبَيْنَ أَنْ تَلْحَقَ بِمَنْزِلِ أَبِيهَا، فَبَكَتْ فَبَكَى جَوَارِيهَا لِبُكَائِهَا "

İbrâhim b. Hişâm b. Yahyâ bildiriyor: Dedemden naklen babam bana şöyle anlattı: İbn Ebî Zekeriyâ ile birlikte Ömer (b. Abdilazîz)'in kapısındaydık. Evin içinden ağlama sesleri işitince ne olduğunu sorduk. Şöyle dediler: "Müminlerin emiri hanımına, işlerin yoğunluğundan dolayı kendisiyle ilgilenemeyeceğini, isterse kendi evinde kalabileceğini, isterse de babasının evine gidebileceğini söylemiş. Hanımı ağlayınca onun ağlamasına diğer cariyeler de ağlamaya başlamış."

(٧٢٨٤)- [٥/٢٦٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْمُغِيرَةُ بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: قَالَتْ لِي فَاطِمَةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمَلِكِ: " يَا مُغِيرَةُ، قَدْ يَكُونُ مِنَ الرِّجَالِ مَنْ هُوَ أَكْثَرُ صَلاةً وَصِيَامًا مِنْ عُمَرَ، وَلَكِنِّي لَمْ أَرَ مِنَ النَّاسِ أَحَدًا قَطُّ أَشَدَّ خَوْفًا مِنْ رَبِّهِ مِنْ عُمَرَ، كَانَ إِذَا دَخَلَ الْبَيْتَ أَلْقَى نَفْسَهُ فِي مَسْجِدِهِ، فَلا يَزَالُ يَبْكِي وَيَدْعُو حَتَّى تَغْلِبَهُ عَيْنَاهُ، ثُمَّ يَسْتَيْقِظُ، فَيَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ لَيْلَتَهُ أَجْمَعَ "

Muğîre b. Hakîm bildiriyor: Fâtıma binti Abdilmelik bana şöyle dedi: "Ey Muğîre! Belki Ömer'den daha fazla namaz kılan, ondan daha fazla oruç tutan adamlar olabilir, ama Ömer (b. Abdilazîz) kadar Rabbinden korkan başka birini de daha görmüş değilim. Eve girdiği zaman hemen kendini namazgâhına atar ve uykusuna yenilene kadar ağlayıp Allah'a yakarıp dualar eder. Uyandığı zaman da gecenin kalan kısmını yine öyle dua ve yakarışlarla geçirir."

(٧٢٨٥)- [٥/٢٦٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي السَّائِبِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا قَطُّ الْخَوْفُ، أَوْ قَالَ: الْخُشُوعُ أَبْيَنُ عَلَى وَجْهِهِ مِنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Abdulazîz b. el-Velîd b. Ebi's-Sâib bildiriyor: Babamın şöyle dediğini işittim: "Ömer b. Abdilazîz'den daha fazla, Allah'tan olan korkusu (veya haşyeti) yüzüne yansıyan birini görmüş değilim."

(٧٢٨٦)- [٥/٢٦٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي غَنِيَّةَ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ الثَّقَفِيِّ، قَالَ: كَانَ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ غُلامٌ يَعْمَلُ عَلَى بَغْلٍ لَهُ، يَأْتِيهِ بِدِرْهَمٍ كُلَّ يَوْمٍ، فَجَاءَهُ يَوْمًا بِدِرْهَمٍ وَنِصْفٍ، فَقَالَ: " مَا بَدَا لَكَ؟ " فَقَالَ: نَفَقَتِ السُّوقُ، قَالَ: " لا، وَلَكِنَّكَ أَتْعَبْتَ الْبَغْلَ، أَرِحْهُ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ "

Ebû Osmân es-Sekafî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in bir kölesi kendisine ait olan bir katırda çalışır ve ona her gün bir dirhem getirirdi. Bir gün kendisine bir buçuk dirhem getirince, Ömer ona: "Ne oldu?" diye sordu. Köle: "Satışlar iyi gitti" deyince, Ömer: "Hayır! Bu gün katırı fazla yordun! Üç gün katırı dinlendir!" karşılığını verdi.

(٧٢٨٧)- [٥/٢٦٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: كَانَتْ لِفَاطِمَةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمَلِكِ امْرَأَةِ عُمَرَ جَارِيَةٌ، فَبَعَثَتْ بِهَا إِلَيْهِ، وَقَالَتْ: إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهَا تُعْجِبُكَ، وَقَدْ وَهَبْتُهَا لَكَ، فَتَنَاوَلْ مِنْهَا حَاجَتَكَ، فَقَالَ لَهَا عُمَرُ: " اجْلِسِي يَا جَارِيَةُ، فَوَاللَّهِ مَا شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا كَانَ أَعْجَبَ إِلَيَّ أَنْ أَنَالَهُ مِنْكِ، فَأَخْبِرِينِي بِقِصَّتِكِ وَمَا كَانَ مِنْ سَبْيِكِ "، قَالَتْ:

كُنْتُ جَارِيَةً مِنَ الْبَرْبَرِ، جَنَى أَبِي جِنَايَةً فَهَرَبَ مِنْ مُوسَى بْنِ نُصَيْرٍ عَامِلِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَلَى إِفْرِيقِيَّةَ، فَأَخَذَنِي مُوسَى بْنُ نُصَيْرٍ، فَبَعَثَ بِي إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ، فَوَهَبَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ لِفَاطِمَةَ، فَأَرْسَلَتْ بِي إِلَيْكَ، فَقَالَ: " كِدْنَا وَاللَّهِ أَنْ نَفْتَضِحَ "، فَجَهَّزَهَا وَأَرْسَلَ بِهَا إِلَى أَهْلِهَا

Ömer'in hanımı Fâtıma binti Abdilmelik'in bir cariyesi vardı. Bir defasında bu cariyeyi Ömer'e yolladı ve: "Bu cariyeden hoşlandığını biliyorum. Onun için onu sana bağışlıyorum. İhtiyacını onunla gör" diye haber yolladı. Bunun üzerine Ömer, cariyeye: "Ey cariye otur! Vallahi dünyada en fazla istediğim şey seninle birlikte olmaktı. Bana hikâyeni ve nasıl esir düştüğünü anlat" dedi. Cariye şöyle anlattı: "Berberilerden bir kızdım. Babam bir cinayet işledi ve Abdulmelik'in valisi Mûsa b. Nusayr'dan kaçıp Afrika'ya gitti. Mûsa b. Nusayr da beni Abdulmelik'e gönderdi. Abdulmelik de beni kızı Fâtıma'ya hibe etti. Fâtıma da beni sana yolladı." Bunun üzerine Ömer: "Vallahi neredeyse rezil olacakmışım!" dedi ve gerekli hazırlıkları yapıp onu ailesine geri yolladı.

(٧٢٨٨)- [٥/٢٦١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا أَبُو الْحُسَيْنِ الرَّهَاوِيُّ، ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ سُوَيْدٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ صَلَّى بِهِمُ الْجُمُعَةَ، ثُمَّ جَلَسَ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ مَرْقُوعُ الْجَيْبِ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَاكَ، فَلَوْ لَبِسْتَ؟ فَنَكَّسَ مَلِيًّا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: " أَفْضَلُ الْقَصْدِ عِنْدَ الْجِدَّةِ، وَأَفْضَلُ الْعَفْوِ عِنْدَ الْمَقْدِرَةِ"

Saîd b. Süveyd bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz bize Cuma namazını kıldırdıktan sonra oturdu. Üzerinde hem önden, hem de arkadan yamalı olan bir gömlek vardı. Adamın biri ona: "Ey müminlerin emiri! Allah sana nimetler bahşetmiş, güzel giysiler giysene!" deyince, Ömer başını biraz önünde tuttuktan sonra kaldırıp şöyle karşılık verdi: "Tutumluluğun en hayırlısı, bolluk zamanında olanıdır. En hayırlı bağışlama ise, karşılık verme gücü varken yapılan bağışlamadır."

(٧٢٨٩)- [٥/٢٦١] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ قُرْبَانَ بْنِ دَبِيقٍ، قَالَ: مَرَّتْ

بِي ابْنَةٌ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ يُقَالُ لَهَا أَمِينَةُ، فَدَعَاهَا عُمَرُ: " يَا أَمِينُ، يَا أَمِينُ "، فَلَمْ تُجِبْهُ، فَأَمَرَ إِنْسَانًا، فَجَاءَ بِهَا، فَقَالَ: " مَا مَنَعَكِ مِنْ أَنْ تُجِيبِينِي؟ " قَالَتْ: إِنِّي عَارِيَةٌ، فَقَالَ: " يَا مُزَاحِمُ، انْظُرْ تِلْكَ الْفُرُشَ الَّتِي فَتَقْنَاهَا فَاقْطَعْ لَهَا مِنْهَا قَمِيصًا "، فَقَطَعَ مِنْهَا قَمِيصًا، فَذَهَبَ إِنْسَانٌ إِلَى أُمِّ الْبَنِينَ عَمَّتِهَا، فَقَالَ: بِنْتُ أَخِيكِ عَارِيَةٌ، وَأَنْتَ عِنْدَكَ مَا عِنْدَكَ، فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهَا بِتَخْتٍ مِنَ الثِّيَابِ، وَقَالَتْ لا تَطْلُبِي مِنْ عُمَرَ شَيْئًا

Kurbân b. Dabîk anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz'in, Emîne adındaki bir kızıyla karşılaştım. Ömer ona: "Ey Emîn! Ey Emîn!" diye seslendi; ancak Emîne ona cevap vermedi. Ömer adamın birine söyleyerek kızı yanına getirtti. Ona: "Seslendiğimde neden bana cevap vermedin?" diye sorunca kızı: "Vücudumu örtecek kadar giysim yoktu!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer: "Ey Muzâhim! O parçalara kestiğimiz döşeklerin içine bak da kumaşlarından şu kıza bir gömlek kes" dedi. Muzâhim de o kumaşlardan kıza bir gömlek biçti. Adamın biri kızın halası olan Ümmü'l-Benîn'e gitti ve: "Sende o kadar para varken kardeşinin kızı çıplak duruyor!" dedi. Bunun üzerine halası, kıza bir sandık giysi gönderdi ve: "Ömer'den bir şey isteme!" dedi.

(٧٢٩٠)- [٢٦١/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا الْغَلابِيُّ، ثنا مَهْدِيُّ بْنُ سَابِقٍ النَّهْدِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ شَيَّعَ جَنَازَةً، فَلَمَّا انْصَرَفُوا تَأَخَّرَ عُمَرُ وَأَصْحَابُهُ نَاحِيَةً عَنِ الْجَنَازَةِ، فَقَالَ لَهُ أَصْحَابُهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، جَنَازَةٌ أَنْتَ وَلِيُّهَا تَأَخَّرْتَ عَنْهَا، فَتَرَكْتَهَا وَتَرَكْتَنَا؟ فَقَالَ: " نَعَمْ، نَادَانِي الْقَبْرُ مِنْ خَلْفِي، يَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَلا تَسْأَلُنِي مَا صَنَعْتُ بِالأَحِبَّةِ؟ " قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: " خَرَّقْتُ الأَكْفَانَ، وَمَزَّقْتُ الأَبْدَانَ، وَمَصَصْتُ الدَّمَ، وَأَكَلْتُ اللَّحْمَ، أَلا تَسْأَلُنِي مَا صَنَعْتُ بِالأَوْصَالِ؟ " قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: " نَزَعْتُ الْكَفَّيْنِ مِنَ الذِّرَاعَيْنِ، وَالذِّرَاعَيْنِ مِنَ الْعَضُدَيْنِ، وَالْعَضُدَيْنِ مِنَ الْكَتِفَيْنِ، وَالْوَرِكَيْنِ مِنَ الْفَخِذَيْنِ، وَالْفَخِذَيْنِ مِنَ الرُّكْبَتَيْنِ، وَالرُّكْبَتَيْنِ مِنَ السَّاقَيْنِ، وَالسَّاقَيْنِ مِنَ الْقَدَمَيْنِ "، ثُمَّ بَكَى عُمَرُ، فَقَالَ: " أَلا إِنَّ الدُّنْيَا بَقَاؤُهَا قَلِيلٌ، وَعَزِيزُهَا ذَلِيلٌ، وَغَنِيُّهَا فَقِيرٌ، وَشَبَابُهَا يَهْرَمُ، وَحَيُّهَا يَمُوتُ، فَلا يَغُرَّنَّكُمْ إِقْبَالُهَا مَعَ مَعْرِفَتِكُمْ بِسُرْعَةِ إِدْبَارِهَا، وَالْمَغْرُورُ مَنِ اغْتَرَّ بِهَا، أَيْنَ سُكَّانُهَا الَّذِينَ بَنَوْا مَدَائِنَهَا، وَشَقَّقُوا أَنْهَارَهَا، وَغَرَسُوا أَشْجَارَهَا، وَأَقَامُوا فِيهَا أَيَّامًا يَسِيرَةً، غَرَّتْهُمْ بِصِحَّتِهِمْ، وَغُرُّوا بِنَشَاطِهِمْ، فَرَكِبُوا

الْمَعَاصِيَ، إِنَّهُمْ كَانُوا وَاللَّهِ فِي الدُّنْيَا مَغْبُوطِينَ بِالأَمْوَالِ عَلَى كَثْرَةِ الْمَنْعِ عَلَيْهِ، مَحْسُودِينَ عَلَى جَمْعِهِ، مَا صَنَعَ التُّرَابُ بِأَبْدَانِهِمْ، وَالرَّمْلُ بِأَجْسَادِهِمْ، وَالدِّيدَانُ بِعِظَامِهِمْ وَأَوْصَالِهِمْ، كَانُوا فِي الدُّنْيَا عَلَى أَسِرَّةٍ مُمَهَّدَةٍ، وَفُرُشٍ مُنَضَّدَةٍ، بَيْنَ خَدَمٍ يَخْدِمُونَ، وَأَهْلٍ يُكْرِمُونَ، وَجِيرَانٍ يَعْضُدُونَ، فَإِذَا مَرَرْتَ فَنَادِهِمْ إِنْ كُنْتَ مُنَادِيًا، وَادْعُهُمْ إِنْ كُنْتَ دَاعِيًا، وَمُرَّ بِعَسْكَرِهِمْ، وَانْظُرْ إِلَى تَقَارُبِ مَنَازِلِهِمُ الَّتِي كَانَ بِهَا عَيْشُهُمْ، وَسَلْ غَنِيَّهُمْ مَا بَقِيَ مِنْ غِنَاهُ، وَسَلْ فَقِيرَهُمْ مَا بَقِيَ مِنْ فَقْرِهِ، وَسَلْهُمْ عَنِ الأَلْسُنِ الَّتِي كَانُوا بِهَا يَتَكَلَّمُونَ، وَعَنِ الأَعْيُنِ الَّتِي كَانَتْ إِلَى اللَّذَّاتِ بِهَا يَنْظُرُونَ، وَسَلْهُمْ عَنِ الْجُلُودِ الرَّقِيقَةِ، وَالْوُجُوهِ الْحَسَنَةِ، وَالأَجْسَادِ النَّاعِمَةِ، مَا صَنَعَ بِهَا الدِّيدَانُ، مَحَتِ الأَلْوَانَ، وَأَكَلَتِ اللُّحْمَانَ، وَعَفَرَتِ الْوُجُوهَ، وَمَحَتِ الْمَحَاسِنَ، وَكَسَرَتِ الْفِقَارَ، وَأَبَانَتِ الأَعْضَاءَ، وَمَزَّقَتِ الأَشْلاءَ، وَأَيْنَ حِجَالُهُمْ وَقِبَابُهُمْ، وَأَيْنَ خَدَمُهُمْ وَعَبِيدُهُمْ، وَجَمْعُهُمْ وَمَكْنُوزُهُمْ، وَاللَّهِ مَا زَوَّدُوهُمْ فِرَاشًا، وَلا وَضَعُوا هُنَاكَ مُتَّكَأً، وَلا غَرَسُوا لَهُمْ شَجَرًا، وَلا أَنْزَلُوهُمْ مِنَ اللَّحْدِ قَرَارًا، أَلَيْسُوا فِي مَنَازِلِ الْخَلَوَاتِ وَالْفَلَوَاتِ؟ أَلَيْسَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ عَلَيْهِمْ سَوَاءً؟ أَلَيْسَ هُمْ فِي مُدْلَهَمَّةٍ ظَلْمَاءَ، قَدْ حِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْعَمَلِ، وَفَارَقُوا الأَحِبَّةَ؟ فَكَمْ مِنْ نَاعِمٍ وَنَاعِمَةٍ أَصْبَحُوا وَوُجُوهُهُمْ بَالِيَةٌ، وَأَجْسَادُهُمْ مِنْ أَعْنَاقِهِمْ نَائِيَةٌ، وَأَوْصَالُهُمْ مُمَزَّقَةٌ، قَدْ سَالَتِ الْحَدَقُ عَلَى الْوَجَنَاتِ، وَامْتَلأَتِ الأَفْوَاهُ دَمًا وَصَدِيدًا، وَدَبَّتْ دَوَابُّ الأَرْضِ فِي أَجْسَادِهِمْ، فَفَرَّقَتْ أَعْضَاءَهُمْ، ثُمَّ لَمْ يَلْبَثُوا وَاللَّهِ إِلا يَسِيرًا حَتَّى عَادَتِ الْعِظَامُ رَمِيمًا، قَدْ فَارَقُوا الْحَدَائِقَ، فَصَارُوا بَعْدَ السَّعَةِ إِلَى الْمَضَايِقِ، قَدْ تَزَوَّجَتْ نِسَاؤُهُمْ، وَتَرَدَّدَتْ فِي الطُّرُقِ أَبْنَاؤُهُمْ، وَتَوَزَّعَتِ الْقَرَابَاتُ دِيَارَهُمْ وَتُرَاثَهُمْ، فَمِنْهُمُ وَاللَّهِ الْمُوَسَّعُ لَهُ فِي قَبْرِهِ، الْغَضُّ النَّاضِرُ فِيهِ، الْمُتَنَعِّمُ بِلَذَّتِهِ، يَا سَاكِنَ الْقَبْرِ غَدًا مَا الَّذِي غَرَّكَ مِنَ الدُّنْيَا؟ هَلْ تَعْلَمُ أَنَّكَ تَبْقَى أَوْ تَبْقَى لَكَ؟ أَيْنَ دَارُكَ الْفَيْحَاءُ، وَنَهَرُكَ الْمُطَّرِدُ؟ وَأَيْنَ ثَمَرُكَ النَّاضِرُ يَنْعُهُ؟ وَأَيْنَ رِقَاقُ ثِيَابِكَ؟ وَأَيْنَ طِيبُكَ؟ وَأَيْنَ بُخُورُكَ؟ وَأَيْنَ كَسَوَتُكَ لِصَيْفِكَ وَشِتَائِكَ؟ أَمَا رَأَيْتَهُ قَدْ نَزَلَ بِهِ الأَمْرُ فَمَا يَدْفَعُ عَنْ نَفْسِهِ وَجَلا؟ وَهُوَ يَرْشَحُ عَرَقًا، وَيَتَلَمَّظُ عَطَشًا، يَتَقَلَّبُ مِنْ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَغَمَرَاتِهِ، جَاءَ الأَمْرُ مِنَ السَّمَاءِ، وَجَاءَ غَالِبُ الْقَدَرِ وَالْقَضَاءِ، جَاءَ مِنَ الأَمْرِ وَالأَجَلِ مَا تَمْتَنِعُ مِنْهُ، هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ يَا مُغْمِضَ الْوَالِدِ وَالأَخِ وَالْوَلَدِ وَغَاسِلَهُ يَا مُكَفِّنَ الْمَيِّتِ وَحَامِلَهُ، يَا مُخْلِيَهُ فِي الْقَبْرِ، وَرَاجِعًا عَنْهُ، لَيْتَ شِعْرِي كَيْفَ كُنْتَ عَلَى خُشُونَةِ الثَّرَى، يَا لَيْتَ شِعْرِي بِأَيِّ

خَدَّيْكَ بَدَأَ الْبِلَى، يَا مُجَاوِرَ الْهَلَكَاتِ، صِرْتَ فِي مَحِلَّةِ الْمَوْتَى، لَيْتَ شِعْرِي مَا الَّذِي يَلْقَانِي بِهِ مَلَكُ الْمَوْتِ عِنْدَ خُرُوجِي مِنَ الدُّنْيَا؟ وَمَا يَأْتِينِي بِهِ مِنْ رِسَالَةِ رَبِّي؟، ثُمَّ تَمَثَّلَ

تُسَرَّى بِمَا يَفْنَى وَتُشْغَلُ بِالصِّبَا كَمَا غُرَّ بِاللَّذَّاتِ فِي النَّوْمِ حَالِمُ

نَهَارُكَ يَا مَغْرُورُ سَهْوٌ وَغَفْلَةٌ وَلَيْلُكَ نَوْمٌ وَالرَّدَى لَكَ لازِمُ

وَتَعْمَلُ فِيمَا سَوْفَ تَكْرَهُ غِبَّهُ كَذَلِكَ فِي الدُّنْيَا تَعِيشُ الْبَهَايِمُ

ثُمَّ انْصَرَفَ فَمَا بَقِيَ بَعْدَ ذَلِكَ إِلا جُمَعَةٌ

Abdullah b. Ayyâş, babasından bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz bir cenaze törenine katıldı. Cenazeyi kabristana götürürlerken Ömer b. Abdilazîz ve bir grup arkadaşı insanların biraz gerisinde kaldılar. Arkadaşları ona: "Ey müminlerin emiri! Cenazenin velisi sensin; fakat bırakıp geride kaldın!" dediklerinde şöyle karşılık verdi: "Evet! Kabir arkamdan bana: «Ey Ömer b. Abdilazîz! Sevilenlere neler yaptığımı sormayacak mısın?» diye seslendi. Ben: «Ne yaptın?» karşılığını verince de şöyle dedi: «Kefenleri yırtıp, bedenleri parçaladım. Kanları emip, etleri yedim. Peki onların mafsallarına neler yaptığımı sormayacak mısın?» Ben: «Ne yaptın?» diye sorunca da şöyle dedi: «Elleri kollardan, kolları pazulardan, pazuları omuzlardan, kalçaları bacaklardan, bacakları dizlerden, dizleri bileklerden, bilekleri de ayaklardan ayırdım!»" Ömer bunları anlattıktan sonra ağlamaya başladı.

Sonra ekledi: "Dünya, yaşamı kısa, azîzi zelil ve zengini fakir olan bir yerdir. Gençleri yaşlanıyor, canlıları da sonunda ölüyor. Tez zamanda sizden yüz çevireceğini bildiğiniz halde sakın size karşı yüzünü dönmesi sizleri aldatmasın! Asıl aldanan dünyaya kanan kişidir. Üzerinde şehirler kuran, su kanalları açan, ağaçlar diken ve az bir zaman yaşayan insanlar nerede? Dünya onları sağlıklı oluşlarıyla aldattı, kendileri de güçlerine aldandılar ve günahlara bulaştılar. Vallahi onlar mallarının çokluğuna ve bundan gelen güce aldandılar. Kaç kişi de onları bu yüzden kıskanmıştır. Hani, toprak bedenlerine, kumlar cesetlerine, kurtlar kemiklerine ve mafsallarına neler yaptı? Oysa dünyadayken yumuşak divanlar, kalın döşekler, ihtiyaçlarını gören hizmetçiler, cömert aileler, yardım eden komşular arasında yaşıyorlardı."

Kabir ona yine şöyle dedi: "Onların kabirlerine uğradığın zaman onlara seslenebiliyorsan seslen! Çağırabiliyorsan çağır! Onların yerleşim yerlerine uğra. İçinde yaşadıkları evlerin birbirlerine yakınlığına bak. Zenginlerine sor, bu zenginliğinden geriye ne kalmış? Fakirlerine sor, bu fakirliğinden geriye kalan ne? Kendisiyle konuştukları dillerine, zevk veren şeylere baktıkları gözlerine, nazik tenlerine, güzel yüzlerine, narin bedenlerine kurtlar ne yapmış bir sor. Renkleri gitti, etleri yendi, yüzleri toza toprağa karıştı, kemikleri kırılıp organları açıkta kaldı, bedenleri paramparça oldu. Çardakları ve kubbeli evleri nerede? Hizmetçileri ve köleleri nerede? Toplayıp biriktirdikleri nerede? Dünyadayken tüm bu kazandıkları şimdi altlarına ne bir sergi serebilmiş, başlarına ne bir ağaç dikebilmiş ne de rahat bir mezara inmelerini sağlamıştır. Şu an yalnızlık içinde ıssız yerlerde yerleşmiş değiller mi? Onlar için gece ile gündüz bir değil mi? Kapkaranlık bir dehlizin içinde, her türlü amelden kesilmiş ve sevdiklerinden ayrı değiller mi? Kaç narin erkek ve kadının şu an yüzü çürümüş, boyunları bedenlerinden ayrılmış, mafsalları param parça olmuş, gözleri yanaklarına akmış, ağızları kan ve irinle dolmuş, kurtlar bedenlerine üşüşüp organlarını dağıtmış durumdadır. Vallahi az bir zaman yaşamış ve şu an kemikleri un ufak olmuştur. O güzelim bahçelerinden ayrılmış, bolluk ve rahatlık içinde yaşadıktan sonra şimdi daracık yerlere girmişlerdir. Eşleri başkalarıyla evlenmiş, çocukları kimsesiz ortalıkta kalmış, geriye kalan yakınları evlerini ve mallarını paylaşmışlardır. Vallahi bunlardan bazılarının da kabri geniş, aydınlık olacak ve nimetlerin lezzetine varacaklardır. O halde, ey yarın kendisi de kabre girecek olan! Seni şu dünyada aldatan şey ne ki? Dünyada baki kalacağını mı veya dünyanın sana kalacağını mı sanıyorsun? Geniş evlerin, coşup akan derelerin, gösterişli leziz meyvelerin nerede? İnce narin elbiselerin, kokuların, tütsülerin, yazlık ve kışlık giysilerin nerede? Görmüyor musun (ey Ömer) nasıl da ölüm gelip çattı. Artık kendinden hiçbir korkuyu defedemiyor, boncuk boncuk terliyor, susuzluktan dili damağı kurumuş ve can çekişerek kıvranıyor. Kaza ve kaderi elinde tutan, ölüm emrini semadan vermiştir. Kişinin kaçamayacağı ecel artık gelmiştir. Ey babasını, kardeşini, oğlunu sonsuz bir uykuda (ölüme) bırakan! Ey ölüyü yıkayıp, kefenleyip taşıyan! Ey onu kabirde bırakıp geriye dönen! Heyhat ki

heyhat! Ne acayip! O rutubetli toprağın içinde ne yapacaksın! Ne acayip! Çürüme önce hangi yanağından başladı! Ey helak olmanın eşiğinde duran! Şu an ölüler diyarındasın! Ne acayip! Acaba ölüm meleği bana neler getirecek? Dünyadan ayrıldıktan sonra Rabbimden bana hangi mesajları iletecek?

Fani olan şeylere seviniyor, basit işlerle uğraşıyorsun
Rüyasında türlü türlü zevk ve lezzetlere ulaşan biri gibi
Ey bunlara aldanan! Bil ki gündüzün gaflet ve yanılmalarla geçiyor
Gecelerin de uykuyla... Yok olmayı hak ediyorsun
Sonunda pişman olacağın işler yapıyorsun
Bil ki hayvanlar da dünyada bu şekilde yaşıyor."

Sonrasında Ömer oradan ayrıldı; fakat bu olaydan sonra ancak bir hafta yaşayabildi.

(٧٢٩١)- [٢٦٣/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَضْرَمِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مَطَرٍ، ثنا أَسَدُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي جَنَازَةٍ، فَلَمَّا أَنْ دُفِنَ الْمَيِّتُ رَكِبَ بَغْلَةً لَهُ صَغِيرَةً، ثُمَّ جَاءَ إِلَى قَبْرٍ، فَرَكَزَ عَلَيْهِ الْمِقْرَعَةَ، فَقَالَ: " السَّلامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ الْقَبْرِ "، قَالَ عُمَرُ: فَنَادَانِي مُنَادٍ مِنْ خَلْفِي: وَعَلَيْكَ السَّلامُ يَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَمَّ تَسْأَلُ؟ فَقُلْتُ: " عَنْ سَاكِنِكَ وَجَارِكَ "، قَالَ: أَمَا الْبَدَنُ فَعِنْدِي، وَالرُّوحُ عُرِجَ بِهِ إِلَى اللَّهِ ﷻ مَا أَدْرِي أَيُّ شَيْءٍ حَالُهُ، قُلْتُ: " أَسْأَلُكَ عَنْ سَاكِنِكَ وَجَارِكَ "، قَالَ: دَمَغْتُ الْمُقْلَتَيْنِ، وَأَكَلْتُ الْحَدَقَتَيْنِ، وَمَزَّقْتُ الأَكْفَانَ، وَأَكَلْتُ الأَبْدَانَ "، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ وَذَكَرَ الشِّعْرَ

Esed b. Zeyd anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz ile birlikte bir cenazedeydik. Ölü gömüldükten sonra Ömer küçük katırına bindi ve bir mezarın başına geldi. Kamçısını mezarın üzerine koydu ve: "Ey mezarın sahibi! Es-Selâmu aleyke" dedi.

Ömer bunu bize şöyle anlattı: "O esnada arkamdan: «Sana da selam olsun ey Ömer b. Abdilazîz! Kimi soruyorsun?» diyen bir ses işittim. «İçinde olanı ve komşunu soruyorum» dediğimde: «Gözbebeklerini çürüttüm,

gözlerini yedim, kefenlerini parçaladım ve bedenlerini yedim» karşılığını verdi."

Sonrasında ravi bir önceki hadisin aynısını ve şiiri aktardı.

(٧٢٩٢)- [٢٦٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الأَزْدِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ نُوحٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْبَصْرِيِّ، عَنْ أَبِي قُرَّةَ، قَالَ: خَرَجَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَلَى بَعْضِ جَنَائِزِ بَنِي مَرْوَانَ، فَلَمَّا صَلَّى عَلَيْهَا وَفَرَغَ، قَالَ لأَصْحَابِهِ: " تَوَقَّفُوا، فَوَقَفُوا "، فَضَرَبَ بَطْنَ فَرَسِهِ حَتَّى أَمْعَنَ فِي الْقُبُورِ، وَتَوَارَى عَنْهُمْ، فَاسْتَبْطَأَهُ النَّاسُ حَتَّى ظَنُّوا، فَجَاءَ وَقَدِ احْمَرَّتْ عَيْنَاهُ وَانْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُ، قَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَبْطَأْتَ عَلَيْنَا؟ قَالَ: " أَتَيْتُ قُبُورَ الأَحِبَّةِ، قُبُورَ بَنِي آبَائِي فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِمْ، فَلَمْ يَرُدُّوا السَّلامَ، فَلَمَّا ذَهَبْتُ أَقْفَى نَادَانِي التُّرَابُ "، فَقَالَ: أَلا تَسْأَلُنِي يَا عُمَرُ عَلَيْهِمْ مَا لَقِيَتِ الأَحِبَّةُ؟ قُلْتُ: " وَمَا لَقِيَتِ الأَحِبَّةُ؟ " قَالَ: خَرَقْتُ الأَكْفَانَ، وَأَكَلْتُ الأَبْدَانَ، وَنَزَعْتُ الْمُقْلَتَيْنِ " فَذَكَرَ نَحْوَهُ، وَزَادَ: فَلَمَّا ذَهَبْتُ أَقْفَى نَادَانِي: يَا عُمَرُ، عَلَيْكَ بِأَكْفَانٍ لا تَبْلَى، قُلْتُ: " وَمَا أَكْفَانٌ لا تَبْلَى "، قَالَ: اتِّقَاءُ اللَّهِ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ

Ebû Kurre anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz, Mervân oğullarından olan bir cenazeye katıldı. Cenaze namazını kılıp bitirdikten sonra yanındakilere: "Durun! Durun!" dedi ve atının karnına vurup mezarlığın içlerine doğru sürüp gözlerden kayboldu. Çok gecikince oradakiler başına bir şey geldiğini düşündüler. Geldiğinde gözleri kızarmış, boyun damarları şişmişti. Ona: "Ey müminlerin emiri! Çok geciktin" dediklerinde şu karşılığı verdi: "Sevdiklerimin, atalarımın oğullarının mezarlarını ziyaret ettim. Selam verdiğimde selamıma karşılık vermediler. Ayrılmak istediğimde arkamdan toprak: "Ey Ömer! Sevdiklerinin başına geleni sormayacak mısın?" diye seslendi. "Sevdiklerimize ne oldu?" diye sorduğumda: "Kefenleri parçaladım, bedenleri yedim, gözbebeklerini çürüttüm" dedi..."

Sonrasında ravi daha öncekinin aynısını şu ziyadeyle rivayet eder: "Dönüp gitmek istediğimde toprak: «Ey Ömer! Çürümeyen kefen edin!» dedi. Ona: «Çürümeyen kefen nedir?» diye sorduğumda: "Allah korkusu ve salih ameldir" dedi."

(٧٢٩٣)- [٥/٢٦٤] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ الشَّامِيُّ "، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

أَنَا مَيِّتٌ وَعَزَّ مَنْ لا يَمُوتُ قَدْ تَيَقَّنْتُ أَنَّنِي سَأَمُوتُ

لَيْسَ مُلْكٌ يُزِيلُهُ الْمَوْتُ مُلْكًا إِنَّمَا الْمُلْكُ مُلْكُ مَنْ لا يَمُوتُ

Ebû Sâlih eş-Şâmî der ki: Ömer b. Abdilazîz şöyle bir şiir okudu:

"Ben öleceğim ve ölmeyecek olan değerlidir
Kesin bir şekilde öleceğimi biliyorum
Ölümün yok ettiği mülk, gerçek mülk değildir
Gerçek mülk, ölmeyecek olanın mülküdür."

(٧٢٩٤)- [٥/٢٦٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْدِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا خَلَفُ بْنُ تَمِيمٍ، ثنا مُفَضَّلُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " لَقَدْ نَغَّصَ هَذَا الْمَوْتُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا مَا هُمْ فِيهِ مِنْ غَضَارَةِ الدُّنْيَا وَزَهْوَتِهَا، فَبَيْنَا هُمْ كَذَلِكَ وَعَلَى ذَلِكَ أَتَاهُمْ جَادٌّ مِنَ الْمَوْتِ، فَاخْتَرَمَهُمْ مِمَّا هُمْ فِيهِ، فَالْوَيْلُ وَالْحَسْرَةُ هُنَالِكَ لِمَنْ لَمْ يَحْذَرِ الْمَوْتَ وَيَذْكُرْهُ فِي الرَّخَاءِ، فَيُقَدِّمُ لِنَفْسِهِ خَيْرًا يَجِدُهُ بَعْدَمَا فَارَقَ الدُّنْيَا وَأَهْلَهَا "، قَالَ: ثُمَّ بَكَى عُمَرُ حَتَّى غَلَبَهُ الْبُكَاءُ فَقَامَ

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Şu ölüm, dünya ehline dünya malını ve güzelliğinin tadını çıkarmaktan alıkoydu. Onlar dünyadan faydalanırken, kendilerine ölümden bir görevli geldi ve onları yakaladı. İşte o zaman geniş anında ölümü hatırlayıp tedbirini almayan, nefsi için dünya ve ehlinden ayrıldıktan sonra kendisine fayda verecek hayırlar göndermeyen kişiye eyvahlar olsun." Ömer bunları söyledikten sonra ağladı ve ağlaması bitmeyince kalkıp gitti.

(٧٢٩٥)- [٥/٢٦٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْدِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ حَيَّانَ الأَسَدِيُّ، ثنا جَابِرُ بْنُ نُوحٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى بَعْضِ أَهْلِ بَيْتِهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّكَ إِنِ اسْتَشْعَرْتَ ذِكْرَ الْمَوْتِ فِي لَيْلِكَ أَوْ نَهَارِكَ، بُغِّضَ إِلَيْكَ كُلُّ فَانٍ، وَحُبِّبَ إِلَيْكَ كُلُّ باقٍ وَالسَّلامُ "

Câbir b. Nûh der ki: Ömer b. Abdilazîz ailesinden birine şöyle yazdı: "Derim ki; eğer gecen veya gündüzünde ölümü hissediyorsan, her fani sana sevimsiz gösterilir ve her baki sevdirilir. Bâkî selam."

(٧٢٩٦)- [٥/٢٦٤] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا ابْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ أَسْمَاءِ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: دَخَلَ عَنْبَسَةُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ مِنَ الْخُلَفَاءِ كَانُوا يُعْطُونَ عَطَايَا مَنَعْتَنَاهَا، وَلِي عِيَالٌ وَضَيْعَةٌ، أَفَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَخْرُجَ إِلَى ضَيْعَتِي وَمَا يُصْلِحُ عِيَالِي؟ فَقَالَ عُمَرُ: " أَحَبُّكُمْ إِلَيْنَا مَنْ كَفَانَا مُؤْنَتَهُ "، فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ، فَلَمَّا صَارَ عَنِ الْبَابِ، قَالَ عُمَرُ: " أَبَا خَالِدٍ، أَبَا خَالِدٍ "، فَرَجَعَ، فَقَالَ: " أَكْثِرْ مِنْ ذِكْرِ الْمَوْتِ، فَإِنْ كُنْتَ فِي ضِيقٍ مِنَ الْعَيْشِ وَسَّعَهُ عَلَيْكَ، وَإِنْ كُنْتَ فِي سَعَةٍ مِنَ الْعَيْشِ ضَيَّقَهُ عَلَيْكَ ".حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، ثنا عَنْبَسَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَذَكَرَهُ نَحْوَهُ

Esmâ b. Ubeyd anlatıyor: Anbese b. Saîd b. el-Âs, Ömer b. Abdilazîz'in yanına girip: "Ey müminlerin emiri! Senden önceki halifeler bize bağışlar verirlerdi. Sen bunları bizden kestin. Benim çocuklarım ve çiftliğim var. Çiftliğime gidip çocuklarımın nafakasını temin etmeme izin verir misin?" dedi. Ömer: "Bizim için en sevimliniz, geçimini bize yüklemeyendir" deyince, Anbese Ömer'in yanından çıktı. Kapının yanına varınca Ömer: "Ey Ebû Hâlid!" diye seslendi. Anbese dönünce Ömer: "Ölümü çokça hatırla. Eğer darlık içindeysen ölümü hatırlamak hayatını genişletir, bolluk içindeysen onu sana daraltır" dedi.

(٧٢٩٧)- [٥/٢٦٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالا: ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّمَا أَنْتُمْ أَغْرَاضٌ تَنْتَضِلُ فِيهَا الْمَنَايَا، إِنَّكُمْ لا تُؤْتَوْنَ نِعْمَةً إِلا بِفِرَاقِ أُخْرَى، وَأَيَّةُ أُكْلَةٍ لَيْسَ مَعَهَا غُصَّةٌ، وَأَيَّةُ جَرْعَةٍ لَيْسَ مَعَهَا شَرْقَةٌ، وَإِنَّ أَمْسِ شَاهِدٌ مَقْبُولٌ قَدْ فَجَعَكُمْ بِنَفْسِهِ، وَخَلَّفَ فِي أَيْدِيكُمْ حِكْمَتَهُ، وَإِنَّ الْيَوْمَ حَبِيبٌ مُوَدِّعٌ، وَهُوَ وَشِيكُ الظَّعْنِ، وَإِنَّ غَدًا آتٍ بِمَا فِيهِ، وَأَيْنَ يَهْرُبُ مَنْ يَتَقَلَّبُ فِي

يَدَيْ طَالِبِهِ، إِنَّهُ لا أَقْوَى مِنْ طَالِبٍ، وَلا أَضْعَفَ مِنْ مَطْلُوبٍ، إِنَّمَا أَنْتُمْ سَفْرٌ تَحِلُّونَ عِقْدَ رِحَالِكُمْ فِي غَيْرِ هَذِهِ الدَّارِ، إِنَّمَا أَنْتُمْ فُرُوعُ أُصُولٍ قَدْ مَضَتْ، فَمَا بَقَاءُ فَرْعٍ بَعْدَ ذَهَابِ أَصْلِهِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Ey insanlar! Sizler arzuların, üzerinde talim yaptığı hedefler gibisiniz. Ne zaman size bir nimet verilse öbürü gider. Hangi yemek boğazda kalmaz ki? Hangi suyla beraber susuzluk olmaz ki? Dünün şahitliği makbuldür. O size verdi ve size hikmetini bıraktı. Bugün, size veda edecek olan sevgilidir ve hızlı bir şekilde gelip geçer. Yarın ise, yanındakilerle gelecektir. Kendisini isteyenin elinde dönüp duran nereye kaçabilir? İsteyenden kuvvetli, istenenden zayıfı yoktur. Siz yolcusunuz; yüklerinizin bağlarını başka yurtta çözeceksiniz. Siz fürusunuz ve asıllar gitmişlerdir. Asıl olanlar gittikten sonra onların evlatları baki mi kalacaklar?"

(٧٢٩٨)- [٥/٢٦٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، ثنا زَائِدَةُ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَيْزَارِ، قَالَ: خَطَبَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِالشَّامِ عَلَى مِنْبَرٍ مِنْ طِينٍ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ تَكَلَّمَ بِثَلاثِ كَلِمَاتٍ، فَقَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ، أَصْلِحُوا سَرَائِرَكُمْ تَصْلُحْ عَلانِيَتُكُمْ، وَاعْمَلُوا لآخِرَتِكُمْ تُكْفَوْا دُنْيَاكُمْ، وَاعْلَمُوا أَنَّ رَجُلا لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ آدَمَ أَبٌ حَيٌّ لَمُعْرَقٌ لَهُ فِي الْمَوْتِ وَالسَّلامُ عَلَيْكُمْ "

Ubeydullah b. el-Ayzâr anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz, bize Şam'da kerpiçten bir minber üzerinde hutbe vererek, Allah'a hamdü senâ ettikten sonra üç söz söyleyerek şöyle dedi: "Ey insanlar! Gizli işlerinizi ıslah ediniz ki, açık olan işleriniz ıslah olsun. Âhiretiniz için amel ediniz ki dünyalık ihtiyacınız karşılansın. Biliniz ki; kişinin Hz. Âdem ile arasında yaşayan bir babası varsa muhakkak ölüm onu bulacaktır. Allah'ın selamı üzerinize olsun."

(٧٢٩٩)- [٥/٢٦٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ شَرِيكٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ ، ثنا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ يَحْيَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " أَصْلِحُوا آخِرَتَكُمْ تَصْلُحْ لَكُمْ دُنْيَاكُمْ، وَأَصْلِحُوا سَرَائِرَكُمْ تَصْلُحْ لَكُمْ عَلانِيَتِكُمْ،

وَاللَّهِ إِنَّ عَبْدًا "، أَوْ قَالَ: " رَجُلا لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ آدَمَ إِلا أَبٌ لَهُ قَدْ مَاتَ لَمُغْرَقٌ لَهُ فِي الْمَوْتِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Âhiretinizi ıslah edin ki dünyanız ıslah olsun. Gizli işlerinizi ıslah ediniz ki, açık olan işleriniz ıslah olsun. Vallahi kul (veya kişi) ile Hz. Âdem arasında bir babası varsa ya ölmüştür veya ölüm tarafından kovalanmaktadır."

(٧٣٠٠)- [٥/٢٦٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُتَوَكِّلٍ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ الْمَدَائِنِيُّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ يُعَزِّيهِ عَلَى ابْنِهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّا قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الآخِرَةِ أُسْكِنَّا الدُّنْيَا، أَمْوَاتٌ أَبْنَاءُ أَمْوَاتٍ، وَالْعَجَبُ لِمَيِّتٍ يَكْتُبُ إِلَى مَيِّتٍ يُعَزِّيهِ عَنْ مَيِّتٍ، وَالسَّلامُ "

Ömer b. Abdilazîz, oğlu ölen Ömer b. Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe'ye taziye maksadıyla şöyle bir mektup yazdı: "Sonrasına gelince; âhiret ahalisinden olan bir topluluk henüz dünyada oturmaktadırlar. Onlar ölü oğlu ölüdürler. Bir ölünün başka bir ölüye taziyede bulunması da pek tuhaftır. Baki selam."

(٧٣٠١)- [٥/٢٦٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ رُسْتُمَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ، ثنا أَبُو الْجَرَّاحِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ الْكُوفِيُّ، قَالَ: شَهِدْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَخْطُبُ، فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ خَلْقَهُ ثُمَّ أَرْقَدَهُمْ، ثُمَّ يَبْعَثُهُمْ مِنْ رَقْدَتِهِمْ، فَإِمَّا إِلَى جَنَّةٍ وَإِمَّا إِلَى نَارٍ، وَاللَّهِ إِنْ كُنَّا مُصَدِّقِينَ بِهَذَا إِنَّا لَحَمْقَى، وَإِنَّ كُنَّا مُكَذِّبِينَ بِهَذَا إِنَّا لَهَلْكَى ثُمَّ نَزَلَ "

Muhammed el-Kûfî anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz'in hutbe verip Allah'a hamdü senâ ederek şöyle dediğini duydum: "Ey insanlar! Allah yarattıklarını yarattı, sonra uyuttu. Sonra onları uykularından diriltecek ve ya cennete ya da cehenneme koyacak. Vallahi! Eğer buna inanıyorsak (gereğini yerine getirmediğimiz için) ahmağız demektir. Eğer inanmıyorsak helak olduk demektir." Ömer b. Abdilazîz bunları söyleyip minberden indi.

(٧٣٠٢)- [٥/٢٦٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُفَضَّلِ التَّمِيمِيُّ، قَالَ:

آخِرُ خِطْبَةٍ خَطَبَهَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنْ صَعِدَ الْمِنْبَرَ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ مَا فِي أَيْدِيكُمْ أَسْلابُ الْهَالِكِينَ، وَسَيَتْرُكُهَا الْبَاقُونَ كَمَا تَرَكَهَا الْمَاضُونَ، أَلا تَرَوْنَ أَنَّكُمْ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ تُشَيِّعُونَ غَادِيًا أَوْ رَائِحًا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَتَضَعُونَهُ فِي صَدْعٍ الأَرْضِ ثُمَّ فِي بَطْنِ الصَّدْعِ، غَيْرَ مُمَهَّدٍ وَلا مُوَسَّدٍ، قَدْ خَلَعَ الأَسْلابَ، وَفَارَقَ الأَحْبَابَ، وَأَسْكَنَ التُّرَابَ، وَوَاجَهَ الْحِسَابَ، فَقِيرٌ إِلَى مَا قَدَّمَ أَمَامَهُ، غَنِيٌّ عَمَّا تَرَكَ بَعْدَهُ؟ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لأَقُولُ لَكُمْ هَذَا، وَمَا أَعْرِفُ مِنْ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ مِثْلَ مَا أَعْرِفُ مِنْ نَفْسِي "، قَالَ: ثُمَّ قَالَ: " بِطَرَفِ ثَوْبِهِ عَلَى عَيْنِهِ "، فَبَكَى، ثُمَّ نَزَلَ فَمَا خَرَجَ حَتَّى أُخْرِجَ إِلَى حُفْرَتِهِ

Abdullah b. el-Mufaddal et-Temîmî anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz verdiği son hutbesinde minbere çıkıp Allah'a hamdü senâ ederek şöyle dedi: "Derim ki; elinizdekiler ölenlerden kalanlardır. Tıpkı gidenlerin bıraktığı gibi kalanlar da bu malları bırakacaktır. Her gece ve gündüz ölenleri teşyî edip onu yerdeki bir yarığa koymuyor musunuz? Bu yarıkta ne bir yatak, ne de yastık vardır. Oraya konulan bütün elindekileri bırakır ve dostlarından ayrılır. Önceden gönderdiklerine muhtaç geride bıraktıklarına ise ihtiyacı kalmamıştır.

Vallahi! Bunu sizlere söylememin sebebi, benim kendimi herkesi tanıdığımdan daha iyi bilmem sebebiyledir." Ömer b. Abdilazîz sonra elbisesinin kenarını kaldırıp gözlerine örterek ağladı ve minberden indi ve ölene kadar dışarıya çıkmadı.

(٧٣٠٣)- [٥/٢٦٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُكْرَمٍ، ثنا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ، ثنا شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ، عَنْ عِيسَى، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، كَتَبَ إِلَى رَجُلٍ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالانْشِمَارِ لِمَا اسْتَطَعْتَ مِنْ مَالِكَ، وَمَا رَزَقَكَ اللَّهُ إِلَى دَارِ قَرَارِكَ، فَكَأَنَّكَ وَاللَّهِ ذُقْتَ الْمَوْتَ، وَعَايَنْتَ مَا بَعْدَهُ بِتَصْرِيفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، فَإِنَّهُمَا سَرِيعَانِ فِي طَيِّ الأَجَلِ، وَنَقْصِ الْعُمُرِ، لَمْ يَفُتْهُمَا شَيْءٌ إِلا أَفْنَيَاهُ، وَلا زَمَنٌ مَرَّا بِهِ إِلا أَبْلَيَاهُ، مُسْتَعِدَّانِ لِمَنْ بَقِيَ بِمِثْلِ الَّذِي أَصَابَ مَنْ قَدْ مَضَى، فَنَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِسَيِّئِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوذُ بِهِ مِنْ مَقْتِهِ إِيَّانَا عَلَى مَا نَعِظُ بِهِ مِمَّا نَقْصُرُ عَنْهُ "

İsa bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz bir adama şöyle bir mektup yazdı: "Allah'a karşı takvalı olmanı, elinden geldiği kadarıyla malını ve Allah'ın

sana rızık olarak verdiklerini ebedi olarak kalacağın yurt yönünde harcamanı tavsiye ederim. Vallahi gece ve gündüzlerin gelip geçmesiyle ölümü tatmış ve ölüm sonrasını görmüş gibisin. Zira gece ve gündüz kişinin ecelini getirmede, ömrünü bitirmede pek süratlidirler. Uğradıkları her bir şeyi bitirir, zamanı eskitirler. Kalana, geçip gidene yaptıklarının aynısını yapmaya hazırdırlar. Kötü amellerimiz için Allah'tan bağışlanma diler, başkalarına öğütleyip de bizim yapmadığımız şeylerden dolayı bize öfkelenmesinden yine O'na sığınırız."

(٧٣٠٤)- [٥/٢٦٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَا: ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: لَمَّا مَاتَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، جَعَلَ عُمَرُ يُثْنِي عَلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ مَسْلَمَةُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْ بَقِيَ كُنْتَ تَعْهَدُ إِلَيْهِ؟ قَالَ: " لا "، قَالَ: وَلِمَ وَأَنْتَ تُثْنِي عَلَيْهِ؟ قَالَ: " أَخَافُ أَنْ يَكُونَ زُيِّنَ فِي عَيْنِي مِنْهُ مَا زُيِّنَ فِي عَيْنِ الْوَالِدِ مِنْ وَلَدِهِ "

Ca'vene bildiriyor: Abdulmelik b. Ömer b. Abdilazîz vefat edince (babası) Ömer ardından onu övmeye başladı. Mesleme ona: "Ey müminlerin emiri! Şayet hayatta olsaydı yanına gider miydin?" diye sorunca, Ömer: "Hayır!" karşılığını verdi. Mesleme: "Neden? Hâlbuki onu övüyorsun?" deyince Ömer şöyle karşılık verdi: "Bir babanın oğlunda hoş gördüğü şeyleri, benim de onda hoş görmemden korkarım."

(٧٣٠٥)- [٥/٢٦٧] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنَ خُنَيْسٍ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: اجْتَمَعَ بَنُو مَرْوَانَ عَلَى بَابِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَجَاءَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ لِيَدْخُلَ عَلَى أَبِيهِ، فَقَالُوا لَهُ: إِمَّا أَنْ تَسْتَأْذِنَ لَنَا، وَإِمَّا أَنْ تُبْلِغَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَنَّا الرِّسَالَةَ، قَالَ: قُولُوا، قَالُوا: إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْخُلَفَاءِ كَانَ يُعْطِينَا وَيعْرِفُ لَنَا مَوْضِعَنَا، وَإِنَّ أَبَاكَ قَدْ حَرَمَنَا مَا فِي يَدَيْهِ، قَالَ: فَدَخَلَ عَلَى أَبِيهِ، فَأَخْبَرَهُ عَنْهُمْ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " قُلْ لَهُمْ: إِنَّ أَبِي يَقُولُ لَكُمْ: ﴿إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ "

Vuheyb b. el-Verd anlatıyor: Mervân oğulları Ömer b. Abdilazîz'in kapısında toplandı. Abdulmelik b. Ömer gelip de babasının yanına girmek istediğinde ona: "Ya girmemiz için izin iste veya bizim isteğimizi halifeye

ilet" dediler. Abdulmelik onlara: "İsteğinizi söyleyin" dediğinde: "Babandan önceki halifeler bize para verir ve değerimizi bilirdi. Ancak baban bizi elimizde bulunanlardan dahi mahrum etti" dediler. Abdulmelik içeri girip durumu babasına iletti. Ömer de ona şöyle dedi: "Onlara de ki: Babam size şunu söylüyor: **"Ben, Rabbime isyan edersem gerçekten büyük bir günün (kıyametin) azabından korkarım."**[1]

(٧٣٠٦)- [٢٦٧/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا الْمُفَضَّلُ بْنُ غَسَّانَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الأَزْدِ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: أَوْصِنِي، قَالَ: " أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَإِيثَارِهِ تَخِفُّ عَلَيْكَ الْمُؤْنَةُ، وَتَحْسُنُ لَكَ مِنَ اللَّهِ الْمَعُونَةُ "

Ezd'li bir adam anlatıyor: Adamın biri Ömer b. Abdilazîz'e: "Bana öğüt ver" deyince, Ömer: "Allah'a karşı takvalı (müttaki) olmanı ve her şeyde Allah'ı tercih etmeni öğütlerim. Bu şekilde maddi yükün azalır, Allah'ın sana olan yardımı ise çoğalır" dedi.

(٧٣٠٧)- [٢٦٧/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثنا زَافِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا حَمْزَةُ الْجَزَرِيُّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى رَجُلٍ: " أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّذِي لا يَقْبَلُ غَيْرَهَا، وَلا يَرْحَمُ إِلا أَهْلَهَا، وَلا يُثِيبُ إِلا عَلَيْهَا، فَإِنَّ الْوَاعِظِينَ بِهَا كَثِيرٌ، وَالْعَامِلِينَ بِهَا قَلِيلٌ "

Hamza el-Cezerî der ki: Ömer b. Abdilazîz adamın birine şöyle bir mektup yazdı: "Allah'a karşı takvalı (müttaki) olmanı öğütlerim. Zira Allah, takvadan gayrısını kabul etmez, takva ahalisinden gayrısına merhamet etmez ve sadece takva için mükâfat verir. Takvayı öğütleyenler çok, ama takvalı olanlar pek azdır."

(٧٣٠٨)- [٢٦٧/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ، ثنا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ مَحْبُوبٍ، ثنا أَبُو تَوْبَةَ الرَّبِيعُ بْنُ نَافِعٍ، ثنا أَبُو رَبِيعَةَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عَدِيٍّ الْكِنْدِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَكَأَنَّ

---

[1] En'âm Sur. 15

الْعِبَادَ قَدْ عَادُوا إِلَى اللَّهِ تعالى، ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا، ﴿لِيجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا، وَيجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾، فَإِنَّهُ لا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ، وَلا يُنَازَعُ فِي أَمْرِهِ، وَلا يُقَاطَعُ فِي حَقِّهِ الَّذِي اسْتَحْفَظَهُ عِبَادَهُ، وَأَوْصَاهُمْ بِهِ، وَإِنِّي أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَأَحُثُّكَ عَلَى الشُّكْرِ فِيمَا اصْطَنَعَ عِنْدَكَ مِنْ نِعْمَةٍ، وَآتَاكَ مِنْ كَرَامَةٍ، فَإِنَّ نِعَمَهُ يَمُدُّهَا شُكْرُهُ، وَيَقْطَعُهَا كُفْرُهُ، أَكْثِرْ ذِكْرَ الْمَوْتِ الَّذِي لا تَدْرِي مَتَى يَغْشَاكَ، وَلا مَنَاصَ وَلا فَوْتَ، وَأَكْثِرْ مِنْ ذِكْرِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَشِدَّتِهِ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَدْعُوكَ إِلَى الزَّهَادَةِ فِيمَا زَهِدْتَ فِيهِ، وَالرَّغْبَةِ فِيمَا رَغِبْتَ فِيهِ ثُمَّ كُنْ مِمَّا أُوتِيتَ مِنَ الدُّنْيَا عَلَى وَجَلٍ، فَإِنَّ مَنْ لا يَحْذَرُ ذَلِكَ وَلا يَتَخَوَّفُهُ تُوشِكُ الصَّرْعَةُ أَنْ تُدْرِكَهُ فِي الْغَفْلَةِ، وَأَكْثِرِ النَّظَرَ فِي عَمَلِكَ فِي دُنْيَاكَ بِالَّذِي أُمِرْتَ بِهِ، ثُمَّ اقْتَصِرْ عَلَيْهِ، فَإِنَّ فِيهِ لَعَمْرِي شُغْلا عَنْ دُنْيَاكَ، وَلَنْ تُدْرِكَ الْعِلْمَ حَتَّى تُؤْثِرَهُ عَلَى الْجَهْلِ، وَلا الْحَقَّ حَتَّى تَذَرَ الْبَاطِلَ، فَنَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكَ حُسْنَ مَعُونَتِهِ، وَأَنْ يَدْفَعَ عَنَّا وَعَنْكَ بِأَحْسَنِ دِفَاعِهِ بِرَحْمَتِهِ "

Adiy el-Kindî anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz, memurlarından birine şöyle yazdı: "Derim ki: Sanki kullar Allah'ın huzuruna çıkacak ve Allah yaptıklarını onlara gösterecektir ki bu konuda şöyle buyurur: **"Bu, Allah'ın, kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir."**[1] Allah'ın hükmüne kimse itiraz edemez, emrine karşı gelemez ve kullarına emredip yapmalarını istediği şeye engel olamaz.

Sana Allah'tan korkmanı, sende yarattığı nimete kereminden verdiği şeylere şükretmeni tavsiye ederim. Çünkü nimetlere şükür, onların devamına, nankörlük ise nimetlerin kesilmesine sebep olur. Sana ne zaman geleceğini bilmediğin ve kaçıp kurtulamayacağın ölümü çokça hatırla.

Kıyamet günü ve şiddetini çokça hatırla. Bunu yapman, zahid olduğun şeylerde zühdünün artmasına, rağbet ettiğin şeylerde de rağbetinin artmasına sebep olur. Sana dünyadan verilen şeylerde korku içinde ol. Çünkü bunlardan korkup sakınmayanların, bunlara gaflet anında yenilmesi yakındır.

---

[1] Necm Sur. 31

Dininde sana emredilenlerin ne kadarını yerine getirdiğini çokça kontrol et ve elinden geldiği kadarıyla bunları ifa etmeye çalış; zira böyle yaparsan ancak dünyadan kendini uzak tutabilirsin. İlmi, cehaletten üstün tutmadıkça ilim sahibi olamazsın. Batılı bırakmadıkça haklı olamazsın. Allah'tan bizim ve senin için bu konuda yardım, rahmetiyle bizleri ve seni en güzel şekilde korumasını dileriz."

(٧٣٠٩)- [٥/٢٦٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنِي أَبُو سَرِيعٍ الشَّامِيُّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ لِرَجُلٍ مِنْ جُلَسَائِهِ: " أَبَا فُلانٍ، لَقَدْ أَرِقْتُ اللَّيْلَةَ تَفَكُّرًا "، قَالَ: فِيمَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: " فِي الْقَبْرِ وَسَاكِنِهِ، إِنَّكَ لَوْ رَأَيْتَ الْمَيِّتَ بَعْدَ ثَالِثَةٍ فِي قَبْرِهِ لاسْتَوْحَشْتَ مِنْ قُرْبِهِ بَعْدَ طُولِ الأُنْسِ مِنْكَ بِنَاحِيَتِهِ، وَلَرَأَيْتَ بَيْتًا تَجُولُ فِيهِ الْهَوَامُ، وَيَجْرِي فِيهِ الصَّدِيدُ، وَتَخْتَرِقُهُ الدِّيدَانُ، مَعَ تَغَيُّرِ الرِّيحِ، وَبَلَى الأَكْفَانِ، بَعْدَ حُسْنِ الْهَيْئَةِ، وَطِيبِ الرِّيحِ، وَنَقَاءِ الثَّوْبِ "، ثُمَّ شَهِقَ شَهْقَةً، وَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَقَالَتْ فَاطِمَةُ: يَا مُزَاحِمُ، وَيْحَكَ أَخْرِجْ هَذَا الرَّجُلَ عَنَّا، فَلَقَدْ نَغَّصَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْحَيَاةَ مُنْذُ وَلِيَ، فَلَيْتَهُ لَمْ يَلِ، قَالَ: فَخَرَجَ الرَّجُلُ، فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ تَصُبُّ عَلَى وَجْهِهِ الْمَاءَ، وَتَبْكِي حَتَّى أَفَاقَ مِنْ غَشْيَتِهِ، فَرَآهَا تَبْكِي، فَقَالَ: " مَا يُبْكِيكِ يَا فَاطِمَةُ؟ " قَالَتْ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، رَأَيْتُ مَصْرَعَكَ بَيْنَ أَيْدِينَا، فَذَكَرْتُ بِهِ مَصْرَعَكَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ لِلْمَوْتِ، وَتَخَلِّيكَ مِنَ الدُّنْيَا، وَفِرَاقِكَ لَنَا، فَذَاكَ الَّذِي أَبْكَانِي، فَقَالَ: " حَسْبُكِ يَا فَاطِمَةُ، فَلَقَدْ أَبْلَغْتِ "، ثُمَّ مَالَ لِيَسْقُطَ فَضَمَّتْهُ إِلَى نَفْسِهَا، فَقَالَتْ: بِأَبِي أَنْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نُكَلِّمَكَ بِكُلِّ مَا نَجِدُ لَكَ فِي قُلُوبِنَا، فَلَمْ يَزَلْ عَلَى حَالِهِ تِلْكَ حَتَّى حَضَرَتْهُ الصَّلاةُ، فَصَبَّتْ عَلَى وَجْهِهِ مَاءً ثُمَّ نَادَتْهُ: الصَّلاةَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَأَفَاقَ فَزِعًا

Ebû Serî' eş-Şâmî anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz, kendisiyle oturan bir adama: "Ey Ebû Falan! Bu gece düşünmekten uyuyamadım" deyince, adam: "Ey müminlerin emiri! Neyi düşündün?" diye sordu. Ömer b. Abdilazîz: "Kabri ve kabirde olanları düşündüm. Eğer üç gün sonra ölüyü mezarda görsen, seninle dünyada uzun müddet beraber olmasına rağmen ona yaklaşmaktan korkardın. Orada haşerelerin dolaştığı, irinlerin aktığı bir ev görürdün ve kurtların onu yediğine, dünyadaki güzelliğinden ve güzel

kokusundan, güzel elbisesinden sonra kokusunun değiştiğine ve kefeninin çürüdüğüne şahit olurdun" dedi ve bir çığlık atarak bayıldı.

Fâtıma: "Ey Muzâhim! Yazıklar olsun sana! Bu adamı yanımızdan çıkar. Ömer b. Abdilazîz idareyi ele aldıktan sonra bu adam ona hayatı zehir etti. Keşke idareyi almasaydı" dedi. Adam dışarıya çıktı ve Fâtıma da gelip Ömer b. Abdülaziz'in yüzüne su döküp ağlamaya başladı. Ömer b. Abdilazîz ayılıp Fâtıma'nın ağladığını görünce: "Neden ağlıyorsun ey Fâtıma?" diye sordu." Fâtıma: "Ey Müminlerin emiri! Önümüzde uzanıp yattığını görünce, Allah'ın huzurunda ölü olarak yatmanı ve dünyayı terk etmeni ve bizden ayrılmanı düşününce ağlamaya başladım" cevabını verince, Ömer b. Abdülaziz: "Yeter artık ey Fatıma! Yeterince ağladın" dedi." Sonra tam düşecekken Fâtıma onu tutup kendine çekti ve: "Annem babam sana feda olsun. Sana içimizden geçen her şeyi söyleyemiyoruz" dedi. Ömer b. Abdilazîz namaz vakti gelene kadar bu halde kaldı. Namaz vakti gelince Fâtıma yüzüne su döküp: "Namaz vakti geldi ey müminlerin eniri!" deyince korkmuş bir şekilde uyandı.

(٧٣١٠)- [٣٦٨/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، ثنا أَبِي ثنا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ الْحَكَمِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ السَّلامِ، مَوْلَى مَسْلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: بَكَى عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَبَكَتْ فَاطِمَةُ، فَبَكَى أَهْلُ الدَّارِ لا يَدْرِي هَؤُلاءِ مَا أَبْكَى هَؤُلاءِ، فَلَمَّا تَجَلَّى عَنْهُمُ الْعِبَرُ، قَالَتْ لَهُ فَاطِمَةُ: بِأَبِي أَنْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مِمَّ بَكَيْتَ؟ قَالَ: " ذَكَرْتُ يَا فَاطِمَةُ مُنْصَرَفَ الْقَوْمِ مِنْ بَيْنِ يَدَيِ اللَّهِ ، فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ، وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ "، قَالَ: ثُمَّ صَرَخَ وَغُشِيَ عَلَيْهِ

Mesleme b. Abdilmelik'in azatlısı Abdusselâm der ki: Ömer b. Abdilazîz ağlayınca karısı Fâtıma da ağladı. Bunun üzerine ev ahalisi de ağlamaya başladı ve her biri diğerinin neden ağladığını bilmiyordu. Ağlamaları geçince Fâtıma, Ömer'e: "Ey müminlerin emiri! Babam sana feda olsun! Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Ömer: "Ey Fâtıma! İnsanların, Allah'ın huzurundan kimi cennete, kimi de cehenneme doğru ayrılmalarını hatırladım" dedi ve feryat edip baygınlık geçirdi.

(٧٣١١)- [٥/٢٦٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي أَبُو مَنْصُورٍ الْوَاسِطِيُّ، ثنا الْمُغِيرَةُ بْنُ مُطَرِّفٍ الرُّوَاسِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ صَفْوَانَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى الْمَقْبَرَةِ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى الْقُبُورِ بَكَى، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ، فَقَالَ: " يَا أَبَا أَيُّوبَ، هَذِهِ قُبُورُ آبَائِي بَنِي أُمَيَّةَ، كَأَنَّهُمْ لَمْ يُشَارِكُوا أَهْلَ الدُّنْيَا فِي لَذَّتِهِمْ وَعَيْشِهِمْ، أَمَا تَرَاهُمْ صَرْعَى قَدْ حَلَتْ بِهِمُ الْمَثُلاتُ، وَاسْتَحْكَمَ فِيهِمُ الْبَلاءُ، وَأَصَابَتِ الْهَوَامُّ فِي أَبْدَانِهِمْ مَقِيلا؟ " ثُمَّ بَكَى حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ: " انْطَلِقْ بِنَا، فَوَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَنْعَمَ مِمَّنْ صَارَ إِلَى هَذِهِ الْقُبُورِ، وَقَدْ أَمِنَ عَذَابَ "

Meymûn b. Mihrân anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz ile mezarlığa gittim. Ömer, mezara bakıp ağladıktan sonra bana dönüp: "Ey Ebû Eyyûb! Bunlar, babalarım olan Umeyye oğullarının mezarlarıdır. Sanki dünya ehliyle, yaşamlarında ve lezzetlerinde onlara hiç ortak olmadılar. Görmez misin sakındıkları şey kendilerini bulmuş, türlü musibetlere maruz kalmış, derin bir sessizlik içindeki bedenleriyle nasıl da yatıyorlar?" dedi. Sonra o kadar ağladı ki baygınlık geçirdi. Kendine gelince: "Benimle gel. Vallahi! Bu mezarlığa gelip Allah'ın azabından emin olan kadar nimet içerisinde olan birini bilmiyorum" dedi.

(٧٣١٢)- [٥/٢٦٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَخَا شُعَيْبِ بْنِ صَفْوَانَ يَذْكُرُ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، اسْتَيْقَظَ ذَاتَ يَوْمٍ بَاكِيًا، فَقِيلَ لَهُ: مَا شَأْنُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: " رَأَيْتُ شَيْخًا وَقَفَ عَلَيَّ، فَقَالَ:

إِذَا مَا أَتَتْكَ الأَرْبَعُونَ فَعِنْدَهَا فَاخْشَ الإِلَهَ وَكُنْ لِلْمَوْتِ حَذَّارَا

قَالَ: وَلَمَّا مَاتَ عُمَرُ رَجَعَتِ الْمِيَاهُ الَّتِي تَجْرِي مُنْقَلِبَةً

Süfyân b. Hüseyn bildiriyor: Bir defasında Ömer b. Abdilazîz uykusundan ağlayarak uyandı. Kendisine: "Ey müminlerin emiri! Neyin var?" diye sorulunca şöyle dedi: "Rüyamda ihtiyar bir adam gördüm. Başımda durup bana:

"Kırk yaşına geldiğin zaman Allah'tan kork ve ölüme hazırlıklı ol!" dedi.

Ömer öldükten sonra da sular eskisi gibi akmaya başlamıştır.

(٧٣١٣)- [٢٧٠/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، نا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ الْفَزَارِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: أَرَادَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنْ يَسْتَعْمِلَ رَجُلا عَلَى عَمَلٍ، فَأَبَى، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَتَفْعَلَنَّ "، قَالَ الرَّجُلُ: وَأَنَا أَعْزِمُ عَلَى نَفْسِي أَلا أَفْعَلَ، فَقَالَ عُمَرُ لِلرَّجُلِ: " لا تَعْصِ "، فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا﴾ الْمَعْصِيَةَ كَانَ ذَلِكَ مِنْهَا، فَأَعْفَاهُ عُمَرُ

Evzaî der ki: Ömer b. Abdilazîz bir işte adamın birini görevlendirmek istedi, ancak adam kabul etmedi. Ömer: "Israr ediyorum bu görevi kabul edeceksin" deyince, adam: "Ben de bu görevi kabul etmemekte ısrar ediyorum" karşılığını verdi. Ömer adama: "Bana karşı gelme" deyince, adam: "Ey müminlerin emiri! Allah: **"Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler"**[1] buyurur. Dağlar da bunu kabul etmemişti" deyince, Ömer onu görevlendirmekten vazgeçti.

(٧٣١٤)- [٢٧٠/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْوَلِيدِ كِتَابًا فِيهِ: " وَقَسَمَ لَكَ أَبُوكَ الْخُمُسَ كُلَّهُ، وَإِنَّمَا لَكَ سَهْمُ أَبِيكَ، كَسَهْمِ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَفِيهِ حَقُّ اللَّهِ، وَالرَّسُولِ، وَذِي الْقُرْبَى، وَالْيَتَامَى، وَالْمَسَاكِينِ، وَابْنِ السَّبِيلِ، فَمَا أَكْثَرَ خُصَمَاءَ أَبِيكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَكَيْفَ يَنْجُو مَنْ كَثُرَ خُصَمَاؤُهُ، وَإِظْهَارُكَ الْمَعَازِفِ وَالْمَزَامِيرِ بِدْعَةٌ فِي الإِسْلامِ، لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَبْعَثَ إِلَيْكَ مَنْ يَجِزُّ جُمَّتَكَ جُمَّةَ السُّوءِ "، قَالَ: وَكَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَجْعَلُ كُلَّ يَوْمٍ دِرْهَمًا مِنْ خَاصَّةِ مَالِهِ فِي طَعَامِ الْمُسْلِمِينَ، ثُمَّ يَأْكُلُ مَعَهُمْ

---

[1] Ahzâb Sur. 72

Evzaî der ki: Ömer b. Abdilazîz, Ömer b. el-Velîd'e şöyle bir mektup yazdı: "...Baban hums'un (ganimetin beşte birinin) tümünü sana verdi. Oysa hums'tan sana düşen her bir müslümanın payı gibi sadece babanın payıdır. Bu hums'ta Allah'ın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), akrabalarının, yetimlerin, miskinlerin ve yolda kalmışların hakkı vardır. Bundan dolayı kıyamet gününde babanın ne çok hasmı olacaktır! Bu kadar çok hasımdan nasıl kurtulabilecektir? İslam'da müzik aletleri ile çalgıları bidattır. Senin o kötü kafanı kesmek için birini göndermeyi bile düşündüm." Ömer b. Abdilazîz her gün kendi özel parasından bir dirhemi müslümanlara verilecek yemeğe ayırır ve kendisi de onlarla birlikte yerdi.

(٧٣١٥)- [٥/٢٧٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، وَعُمَرُ بْنُ عُثْمَانَ، وَكَثِيرُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالُوا: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " خُذُوا مِنَ الرَّأْيِ مَا يُصَدِّقُ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَلا تَأْخُذُوا مَا هُوَ خِلافٌ لَهُمْ، فَإِنَّهُمْ خَيْرٌ مِنْكُمْ وَأَعْلَمُ "

Evzaî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz: "Sizden öncekilerden gelenlere muvafık olduğu sürece görüş sahiplerinin bu görüşlerini kabul edin. Ancak onlardan gelenlere muhalif ise bilin ki, sizden öncekiler sizden hem daha hayırlı, hem de daha âlimdirler" dedi.

(٧٣١٦)- [٥/٢٧٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا مَحْمُودٌ، ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنْ أَبِي عُمَرَ، وَقَالَ، كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " بِرَدِّ أَحْكَامٍ مِنْ أَحْكَامِ الْحَجَّاجِ مُخَالِفَةٍ لأَحْكَامِ النَّاسِ "

Ebû Ömer der ki: "Ömer b. Abdilazîz, Haccâc'ın diğer insanların hükümlerine aykırı olan hükümlerinin reddedilmesi yönünde bir ferman yazdı."

(٧٣١٧)- [٥/٢٧٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا مَحْمُودٌ، ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: لَمَّا قَطَعَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ مَا كَانَ يَجْرِي عَلَيْهِمْ مِنْ أَرْزَاقِ الْخَاصَّةِ، وَأَمَرَهُمْ بِالانْصِرَافِ إِلَى مَنَازِلِهِمْ، فَتَكَلَّمَ فِي ذَلِكَ عَنْبَسَةُ بْنُ سَعِيدٍ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ لَنَا قَرَابَةً؟ قَالَ: " لَنْ يَتَّسِعَ مَالِي لَكُمْ، وَأَمَّا هَذَا الْمَالُ فَإِنَّمَا حَقُّكُمْ فِيهِ

كَحَقِّ رَجُلٍ بِأَقْصَى بَرَكِ الْغِمَادِ، وَلا يَمْنَعُهُ مِنْ أَخْذِهِ إلا بُعْدُ مَكَانِهِ، وَاللَّهِ إِنِّي لأَرَى أَنَّ الأُمُورَ لَوِ اسْتَحَالَتْ حَتَّى يُصْبِحَ أَهْلُ الأَرْضِ يَرَوْنَ مِثْلَ رَأْيِكُمْ، لَنَزَلَتْ بِهِمْ بَائِقَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، وَلَفَعَلَ بِهِمْ "، قَالَ: وَكَانَ عُمَرُ يَجْلِسُ إِلَى قَاصِّ الْعَامَّةِ بَعْدَ الصَّلاةِ، وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ إِذَا رَفَعَ

Evzaî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, hilafete getirildiğinde devlet hazinesinden ailesi ve akrabalarına verilen maaşı kesip de onları kendi evlerine gönderince Anbese b. Saîd ona: "Ey müminlerin emiri! Ama biz senin akrabalarınız!" dedi. Ömer de şöyle karşılık verdi: "Kendi özel malım sizin hepinize yetecek kadar çok değildir. Devlet hazinesindeki mala gelince, sizin bundaki hakkınız Berkü'l-Ğimâd'ın en uç noktasında bulunan kişinin hakkıyla aynıdır. Onun bu malı alamamasının önündeki tek engel de uzak bir bölgede bulunmasıdır. Vallahi şayet diğer tüm Müslümanlar sizin gibi böyle düşünecek olsalar Allah katından bir azap demeti üzerinize iner ve yapacağım yapardı." Ömer namaz sonrasında Müslümanlara vaaz veren kişinin yanında oturup onu dinler, dua için ellerini kaldırdığı zaman Ömer de ona katılıp ellerini kaldırırdı.

(٧٣١٨)- [٥/٢٧١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا مَحْمُودٌ، ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو، قَالَ: دَخَلَتِ ابْنَةُ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَمَعَهَا مَوْلاةٌ لَهَا تُمْسِكُ بِيدِهَا، " فَقَامَ عُمَرُ وَمَشَى إِلَيْهَا حَتَّى جَعَلَ يَدَيْهَا فِي يَدِهِ، وَيدُهُ فِي ثِيَابِهِ، وَمَشَى بِهَا حَتَّى أَجْلَسَهَا فِي مَجْلِسِهِ، وَجَلَسَ بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا تَرَكَ لَهَا حَاجَةً إِلا قَضَاهَا "

Ebû Amr der ki: Usâme b. Zeyd'in kızı Ömer b. Abdilazîz'in yanma girdi. Yanına da elini tutmuş bir hizmetçisi de vardı. Ömer, yerinden kalkıp yanına kadar giderek onu karşıladı. Giysisinin altından elini tutup götürdü ve yerinde oturttu. Kendisi de karşısına geçip oturdu. O günü Usâme b. Zeyd'in kızının bütün ihtiyaçlarım karşıladı.

(٧٣١٩)- [٥/٢٧١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى الْغَسَّانِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: لَمَّا وَلانِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْمَوْصِلَ قَدِمْتُهَا، فَوَجَدْتُهَا مِنْ أَكْبَرِ الْبِلادِ سَرْقًا وَنَقْبًا، فَكَتَبْتُ إِلَى عُمَرَ أُعْلِمُهُ حَالَ الْبِلادِ، وَأَسْأَلُهُ آخُذُ مِنَ النَّاسِ بِالْمَظَنَّةِ وَأَضْرِبُهُمْ عَلَى التُّهَمَةِ؟ آخُذُهُمْ بِالْبَيِّنَةِ، وَمَا

جَرَتْ عَلَيْهِ عَادَةُ النَّاسِ؟ فَكَتَبَ إِلَيَّ: " آخُذَ النَّاسَ بِالْبَيِّنَةِ وَمَا جَرَتْ عَلَيْهِ السُّنَّةُ، فَإِنَّ لَمْ يُصْلِحْهُمُ الْحَقُّ فَلا أَصْلَحَهُمُ اللَّهُ.قَالَ يَحْيَى: فَفَعَلْتُ ذَلِكَ، فَمَا خَرَجْتُ مِنَ الْمَوْصِلِ حَتَّى كَانَتْ مِنْ أَصْلَحِ الْبِلادِ وَأَقَلِّهِ سَرْقًا وَنَقْبًا وَنَقْبًا

İbrâhim b. Hişâm b. Yahyâ el-Ğassânî anlatıyor: Babam, dedemden şöyle bildirdi: Ömer b. Abdilazîz beni Musul'a vali olarak tayin etti. Ancak Musul'a vardığımda kentin hırsızlık ve ev soygunları hususunda en ileri kentlerden biri olduğunu gördüm. Kentin bu durumunu bildirmek üzere Ömer'e bir mektup yazdım. Mektupta, "İnsanları zan üzere yakalayıp, ithamlara göre mi cezalandırayım, yoksa delil üzere ve önceki insanların bu konuda uygulamasına göre mi davranayım?" diye sordum. Ömer de cevaben şöyle yazdı: "Böylesi bir durumda insanları delil üzere ve öncekilerin uyguladığı sünnete göre tutukla. Şayet hak olan uygulama onları ıslah etmeyecekse Allah da onları ıslah etmesin!" Ömer'in dediğini yaptım. Musul'dan ayrıldığımda kent diğer kentler içinde en temiz olan ve hırsızlık ile ev soygunları hususundaki olayların en az cereyan ettiği kentlerden biri olmuştu."

(٧٣٢٠)- [٥/٢٧١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: دَخَلَ جَعْوَنَةُ بْنُ الْحَارِثِ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ لَهُ: " يَا جَعْوَنَةُ، إِنِّي قَدْ وَمِقْتُكَ، فَإِيَّاكَ أَنْ أَمْقُتَكَ، تَدْرِي مَا يُحِبُّ أَهْلُكَ مِنْكَ؟ " قَالَ: نَعَمْ، يُحِبُّونَ صَلاحِي، قَالَ: " لا، وَلَكِنَّهُمْ يُحِبُّونَ مَا أَقَامَ لَهُمْ سَوَادُكَ، وَأَكَلُوا فِي غِمَارِكَ، وَبَرَدُوا عَلَى ظَهْرِكَ، فَاتَّقِ اللَّهَ وَلا تُطْعِمْهُمْ إِلا طَيِّبًا "، قَالَ: وَسِرْنَا لَيْلَةً مَعَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَتَنَاوَلَ قَلَنْسُوَةً عَنْ رَأْسِهِ بَيْضَاءَ مُضْرَبَةً، فَقَالَ: " كَمْ تَرَوْنَهَا تَسْوِي؟ " قُلْنَا: دِرْهَمٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: " وَاللَّهِ مَا أَظُنُّهَا مِنْ حَلالٍ "

Ca'vene b. el-Hâris, Ömer b. Abdilazîz'in yanına girince, Ömer ona şöyle dedi: "Ey Ca'vene! Sana öfkeliyim! Öfkemden sakın! Ailen senin neyinden hoşlanıyor biliyor musun?" Ca'vene: "Biliyorum! Salih biri olmamdan hoşlanıyorlar" deyince, Ömer şöyle karşılık verdi: "Hayır! Onlar, mallarının onlara sağladığı refahtan, senin sırtından bol bol tüketip rahat içinde yaşamaktan hoşlanıyorlar! Allah'tan kork ve onlara helal olan şeyler dışında bir şey yedirme!"

İbrâhim (b. Hişâm) der ki: Dedemden naklen babam bana bildirdi: Bir gece Ömer b. Abdilazîz ile yolculuğa çıktık. Başına pamuktan beyaz bir külah giymişti. Bir ara bize: "Bu külah sizce ne eder?" diye sordu. Biz: "Bir dirhem eder, ey müminlerin emiri!" karşılığını verdik. Bunun üzerine Ömer: "O zaman vallahi bunun bana helal olduğunu sanmıyorum!" karşılığını verdi.

(٧٣٢١)- [٥/٢٧١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " حَدِّثْنِي يَا مَيْمُونُ "، قَالَ: فَحَدَّثْتُهُ حَدِيثًا، بَكَى مِنْهُ بُكَاءً شَدِيدًا، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَبْكِي هَذَا الْبُكَاءَ لَحَدَّثْتُكَ حَدِيثًا أَلْيَنَ مِنْ هَذَا، فَقَالَ: " يَا مَيْمُونُ، إِنَّا نَأْكُلُ هَذِهِ الشَّجَرَةَ الْعَدَسَ، وَهِيَ مَا عَلِمْتُ مُرِقَّةٌ لِلْقَلْبِ، مُغَزِّرَةٌ لِلدَّمْعَةِ، مُذِلَّةٌ لِلْجَسَدِ "، قَالَ مَيْمُونٌ: وَدَعَانِي عُمَرُ، فَقَالَ: " يَا مِهْرَانُ بْنُ مَيْمُونٍ "، قُلْتُ: أَوْ مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: " أَوْ مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ إِنِّي أُوصِيكَ بِوَصِيَّةٍ، فَاحْفَظْهَا: إِيَّاكَ أَنْ تَخْلُوَ بِامْرَأَةٍ غَيْرِ ذَاتِ مَحْرَمٍ، وَإِنْ حَدَّثَتْكَ نَفْسُكَ أَنْ تُعَلِّمَهَا الْقُرْآنَ "

Meymûn b. Mihrân anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz: "Bana bir şeyler anlat" deyince kendisine bir şeylerden bahsettim. Ancak söylediğim şeylerden dolayı öyle bir ağladı ki ona: "Ey müminlerin emiri! Bu kadar çok ağlayacağını bilseydim sana daha basit şeylerden bahsederdim" dedim. Bunun üzerine şöyle karşılık verdi: "Ey Meymûn! Bizler şu mercimekten yiyoruz. Bu da –bildiğim kadarıyla- kalbi yumuşatıyor, gözyaşını tetikliyor ve bedeni de yumuşak kılıyor." Meymûn b. Mihrân der ki: "Sana bir nasihatte bulunacağım, bu nasihatı tut: Allah'ın Kitab'ını öğretirim diye düşünsen bile sakın mahremin olmayan bir kadınla baş başa kalma."

(٧٣٢٢)- [٥/٢٧١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: حَجَّ سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ وَمَعَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى عَقَبَةِ عُسْفَانَ نَظَرَ سُلَيْمَانُ إِلَى عَسْكَرِهِ، فَأَعْجَبَهُ مَا رَأَى مِنْ حُجَرِهِ وَأَبْنِيَتِهِ، فَقَالَ: كَيْفَ تَرَى مَا هَا هُنَا يَا عُمَرُ ؟ قَالَ: " أَرَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ دُنْيَا يَأْكُلُ بَعْضُهَا بَعْضًا، أَنْتَ الْمَسْئُولُ عَنْهَا، وَالْمَأْخُوذُ بِمَا فِيهَا، فَطَارَ غُرَابٌ مِنْ حُجْرَةِ سُلَيْمَانَ يَنْعِبُ فِي مِنْقَارِهِ كِسْرَةٌ "، فَقَالَ

سُلَيْمَانُ: مَا تَرَى هَذَا الْغُرَابَ، يَقُولُ؟ قَالَ: " أَظُنُّهُ يَقُولُ مِنْ أَيْنَ دَخَلَتْ هَذِهِ الكِسْرَةُ، وَكَيْفَ خَرَجَتْ، قَالَ: إِنَّكَ لَتَجِيءُ بِالْعَجَبِ يَا عُمَرُ، قَالَ: " إِنْ شِئْتَ أُخْبِرُكَ بِأَعْجَبَ مِنْ هَذَا أَخْبَرْتُكَ "، قَالَ: فَأَخْبِرْنِي، قَالَ: " مَنْ عَرَفَ اللَّهَ فَعَصَاهُ، وَمَنْ عَرَفَ الشَّيْطَانَ فَأَطَاعَهُ، وَمَنْ رَأَى الدُّنْيَا وَتَقَلُّبَهَا بِأَهْلِهَا، ثُمَّ اطْمَأَنَّ إِلَيْهَا "، قَالَ سُلَيْمَانُ: نَغَّصْتَ عَلَيْنَا مَا نَحْنُ فِيهِ يَا عُمَرُ "، وَضَرَبَ دَابَّتَهُ وَسَارَ، فَأَقْبَلَ عُمَرُ حَتَّى نَزَلَ عَنْ دَابَّتِهِ، فَأَمْسَكَ بِرَأْسِهَا وَذَلِكَ أَنَّهُ سَبَقَ ثِقَلُهُ، فَرَأَى النَّاسُ كُلَّ مَنْ قَدَّمَ شَيْئًا قَدِمَ عَلَيْهِ، فَبَكَى عُمَرُ، فَقَالَ سُلَيْمَانُ: مَا يُبْكِيكَ؟ قَالَ: " هَكَذَا يَوْمُ الْقِيَامَةِ، مَنْ قَدَّمَ شَيْئًا قَدِمَ عَلَيْهِ، وَمَنْ لَمْ يُقَدِّمْ شَيْئًا قَدِمَ عَلَى غَيْرِ شَيْءٍ "

Süleymân b. Abdilmelik, yanında Ömer b. Abdilazîz ile beraber hac etti. Dönüşte Usfân tepesine geldiklerinde Süleymân, ordugâhına bakıp evini ve binalarını beğendi ve: “Buradakileri nasıl görüyorsun ey Ömer?” diye sordu.

Ömer: “Ey müminlerin emiri! Dünyanın kimisi kimisini yiyor. Sen bundan sorumlusun ve hesaba çekileceksin” dedi. Bu sırada Süleymân’ın evinden bir karga gagasında bir kırıntıyla öterek çıktı.

Süleymân: “Sence bu karga ne diyor” diye sorunca, Ömer: “Zannedersem. Bu kırıntı buraya nereden girdi ve nasıl çıktı?” diye soruyor” karşılığını verdi.

Süleymân: “Hayret edilecek şeyler söylüyorsun ey Ömer!” deyince, Ömer: “Eğer istersen sana bundan daha hayret verici şeyi haber veririm” dedi.

Süleymân: “Söyle” karşılığını verince, Ömer: “Allah’ı bildiği halde Ona isyan eden, şeytanı tanıdığı halde ona itaat eden, dünyayı ve sakinlerinin nasıl değişip durduğunu gördüğü halde onda rahat yaşayan kişinin durumu daha çok hayret vericidir” dedi.

Süleymân: “Ey Ömer! Ağzımızın tadını kaçırdın” deyip bineğini sürerek gitti.

Ömer inip bineğinin başını tuttu. Zira yükü hafif olduğu için başlarda varmıştı. Ömer, herkesin çoluk çocuğunun kendisini karşılamaya çıktığını görünce ağlamaya başladı. Süleymân ona:” Neden ağlıyorsun?” diye sorunca,

Ömer şöyle karşılık verdi: "Kıyamet gününde de durum bundan farklı olmayacaktır. Dünyadayken amel yapanları bu amelleri orada karşılayacak, bir şey yapmayanlar ise öylece kalacaklardır."

(٧٣٢٣)- [٥/٢٧٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَرْبِيُّ، ثَنَا عَفَّانُ.ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثَنَا ابْنُ أَبِي بَكْرٍ، قَالا: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ الْمُقَدَّمِيُّ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ عَنْبَسَةَ بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: اجْتَمَعَ بَنُو مَرْوَانَ، فَقَالُوا: لَوْ دَخَلْنَا عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَعَطَّفْنَاهُ عَلَيْنَا، وَذَكَّرْنَاهُ أَرْحَامَنَا، قَالَ: فَدَخَلُوا، فَتَكَلَّمَ رَجُلٌ مِنْهُمْ، فَمَزَحَ، قَالَ: فَنَظَرَ إِلَيْهِ عُمَرُ، قَالَ: فَوَصَلَ لَهُ رَجُلٌ كَلامَهُ بِالْمِزَاحِ، فَقَالَ عُمَرُ: " لِهَذَا اجْتَمَعْتُمْ؟ لأَخَسِّ الْحَدِيثِ وَلِمَا يُورِثُ الضَّغَائِنَ إِذَا اجْتَمَعْتُمْ، فَأَفِيضُوا فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى، فَإِنْ تَعَدَّيْتُمْ ذَلِكَ فَفِي السُّنَّةِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِنْ تَعَدَّيْتُمْ ذَلِكَ، فَعَلَيْكُمْ بِمَعَانِي الْحَدِيثِ "

Haccâc b. Anbese b. Saîd bildiriyor: Mervân'ın oğulları bir araya gelip: "Müminlerin emirinin yanına girip bize merhamet etmesini isteyip akraba olduğumuzu hatırlatsak" dediler ve halifenin yanma girdiler. İçlerinden biri konuşup şaka yapınca Ömer b. Abdilazîz ona baktı. Başka biri de onun ardından şaka yapınca, Ömer: "Bunun için mi toplandınız? Boş ve insanda nefret uyandıran sözler için mi? Bir araya geldiğinizde Allah'ın Kitab'ından konuşunuz. Eğer onu konuşmayı bitirirseniz Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetini konuşunuz, onu da konuştuysanız hadislerin anlamları hakkında konuşunuz" dedi.

(٧٣٢٤)- [٥/٢٧٢] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ بْنِ أَسْمَاءٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ لِحَاجِبِهِ: " لا يَدْخُلَنَّ عَلَيَّ الْيَوْمَ إِلا مَرْوَانِيٌّ "، فَلَمَّا اجْتَمَعُوا عِنْدَهُ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " يَا بَنِي مَرْوَانَ، إِنَّكُمْ قَدْ أُعْطِيتُمْ حَظًّا وَشَرَفًا وَأَمْوَالا، إِنِّي لأَحْسِبُ شَطْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ أَوْ ثُلُثَهُ فِي أَيْدِيكُمْ؟ " فَسَكَتُوا، فَقَالَ عُمَرُ: " أَلا تُجِيبُونِي؟ " فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: وَاللَّهِ لا يَكُونُ ذَلِكَ حَتَّى يُحَالَ بَيْنَ رُءُوسِنَا وَأَجْسَادِنَا، وَاللَّهِ لا نَكْفُرُ آبَاءَنَا، وَلا نُفْقِرُ أَبْنَاءَنَا، فَقَالَ عُمَرُ: " وَاللَّهِ لَوْلا أَنْ تَسْتَعِينُوا عَلَيَّ بِمَنْ أَطْلُبُ هَذَا الْحَقَّ لَهُ لأَصْعَرْتُ خُدُودَكُمْ، قُومُوا عَنِّي "

Cüveyriye binti Esmâ der ki: Ömer b. Abdilazîz kapı görevlisine: "Bugün yanıma sadece Mervânîlerden olanlar girsin" dedi. Mervânîler yanında toplandığında ise Allah'a hamdü senâda bulundu ve: "Ey Mervân oğulları! Sizlere pek çok hayır, konum ve mal ihsan edildi. Sanırım bu ümmetin malının yarısı veya üçte biri elinize geçti, değil mi?" dedi. Bu sözü üzerine suskun kaldıklarında: "Bana cevap versenize!" dedi. İçlerinden bir adam: "Vallahi başımız bedenimizden ayrılmadıkça bunun aksi olamaz! Zira ne babalarımızın bu yönde yaptıklarına nankörlük eder, ne de çocuklarımızı fakir bırakırız" karşılığım verince, Ömer: "Vallahi şayet bu hak yolda yardım istediğimde bana yardım etmiyor olsaydınız yüzlerinizi asık bırakırdım! Yanımdan çıkın!" dedi.

(٧٣٢٥)- [٢٧٣/٥] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو ثَابِتٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ ذَكَرَ مَا مَضَى مِنَ الْعَدْلِ وَالْجُورِ، وَعِنْدَهُ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَقَالَ هِشَامٌ: وَاللَّهِ إِنَّا لا نَعِيبُ آبَاءَنَا، وَلا نَضَعُ شَرَفَنَا فِي قَوْمِنَا، فَقَالَ عُمَرُ: " وَأَيُّ عَيْبٍ أَعْيَبُ مِمَّا عَابَهُ الْقُرْآنُ؟ "

(İmam) Mâlik der ki: Ömer b. Abdilazîz daha önce gerçekleşen adalet ile zulümleri andı. Yanında bulunan Hişâm b. Abdilmelik: "Vallahi bu yönde ne babalarımızın yaptıklarını kınar, ne de kabilemizin bu yöndeki değerini düşürürüz" deyince, Ömer: "Kur'ân'ın çirkin gördüğü şeyden daha çirkin ne olabilir ki?" karşılığını verdi.

(٧٣٢٦)- [٢٧٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي غَنِيَّةَ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ الثَّقَفِيِّ، قَالَ: كَانَ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ غُلامٌ عَلَى بَغْلٍ لَهُ يَأْتِيهُ كُلَّ يَوْمٍ بِدِرْهَمٍ، فَجَاءَهُ يَوْمًا بِدِرْهَمَيْنِ، فَقَالَ: " مَا بَدَا لَكَ؟ " قَالَ نَفَقَتِ السُّوقُ، قَالَ: " لا، وَلَكِنَّكَ أَتْعَبْتَ الْبَغْلَ، أَجِمَّهُ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ "

Ebû Osman es-Sekafî der ki: Ömer b. Abdilazîz'in katırda çalışan bir kölesi vardı ve bu köle ona her gün bir dirhem getirirdi. Bir gün iki dirhem getirince Ömer ona: "Nasıl oldu?" diye sordu. Köle: "Çarşıda kazandım" karşılığını verince, Ömer: "Hayır! Aksine katırı daha fazla yorup üç günlük çalıştırdın" dedi.

(٧٣٢٧)- [٢٧٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي غَنِيَّةَ، ثَنَا نَوْفَلُ بْنُ أَبِي الْفُرَاتِ، قَالَ: كَانَتْ بَنُو أُمَيَّةَ يَنْزِلُونَ فُلانَةَ بِنْتَ مَرْوَانَ عَلَى أَبْوَابِ الْقَصْرِ، فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُ، قَالَ: " لا يَلِي إِنْزَالَهَا أَحَدٌ غَيْرِي "، فَأَدْخَلُوهَا عَلَى دَابَّتِهَا إِلَى بَابِ قُبَّتِهِ، فَأَنْزَلَهَا ثُمَّ طَبَّقَ لَهَا وِسَادَتَيْنِ، إِحْدَاهُمَا عَلَى الأُخْرَى، ثُمَّ أَنْشَأَ يُمَازِحُهَا، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ شَأْنِهِ الْمِزَاحُ، فَقَالَ: " أَمَا رَأَيْتِ الْحَرَسَ الَّذِي عَلَى الْبَابِ؟ " قَالَتْ: بَلَى، فَرُبَّمَا رَأَيْتُهُمْ عِنْدَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ، فَلَمَّا رَأَى الْغَضَبَ لا يَتَحَلَّلُ عَنْهَا، أَخَذَ فِي الْجِدِّ وَتَرَكَ الْمِزَاحَ، فَقَالَ: " يَا عَمَّةُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ، فَتَرَكَ النَّاسَ عَلَى نَهَرٍ مَوْرُودٍ، فَوَلِيَ ذَلِكَ النَّهَرَ بَعْدَهُ رَجُلٌ فَلَمْ يَسْتَنْقِصْ مِنْهُ شَيْئًا، ثُمَّ وَلِيَ ذَلِكَ النَّهَرَ بَعْدَ ذَلِكَ الرَّجُلِ رَجُلٌ آخَرَ فَكَرَى مِنْهُ سَاقِيَةً، ثُمَّ لَمْ يَزَلِ النَّاسُ يَكْرُونَ مِنْهُ السَّوَاقِيَ حَتَّى تَرَكُوهُ يَابِسًا لَيْسَ فِيهِ قَطْرَةٌ، وَايْمُ اللَّهِ، لَئِنْ أَبْقَانِي اللَّهُ لأُسَكِّرَنَّ تِلْكَ السَّوَاقِيَ حَتَّى أُعِيدَهُ إِلَى مَجْرَاهُ الأَوَّلِ "، قَالَتْ: فَلا يُسَبُّوا عِنْدَكَ إِذًا، قَالَ: " وَمَنْ يَسُبُّهُمْ؟ إِنَّمَا يَرْفَعُ إِلَيَّ الرَّجُلُ مَظْلَمَتَهُ فَأَرُدُّهَا عَلَيْهِمْ "

Nevfel b. Ebi'l-Furât der ki: Umeyye oğulları Fulâne binti Mervân'ı devlet sarayının kapısının yanında misafir ederlerdi. Ömer halife olunca: "Onu benden başka hiç kimse misafir etmesin" dedi. Kadını bineği üzerinde Ömer'in çadırının kapısına getirdiklerinde Ömer bizzat kendisi kadını bineğinden indirdi ve arkasına iki yastık koydu. Sonra da onunla şakalaşmaya başladı ki şakalaşma adeti değildi. Kadına: "Kapıdaki muhafızları gördün değil mi?" diye sorunca, kadın: "Evet! Bazen senden daha hayırlı olan kişilerin kapısında da görmüşlüğüm vardır" karşılığını verdi.

Ömer kadının öfkesinin gitmediğini görünce de şakayı bırakıp ciddi konuşmaya başladı ve şöyle dedi: "Halacığım! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde geriye herkesin yanına geldiği bir ırmak bıraktı. Ondan sonra o ırmağın başına başka biri geldi ve ondan bir şey eksiltmedi. O adamdan sonra da ırmağın başına başka biri geldi ve o ırmağın bir kanalını kiraladı. Daha sonra gelenler de birer kanal kiralayınca sonunda ırmağı kurutup tek bir damla dahi bırakmadılar. Allah'a yemin olsun ki şayet Allah bana ömür

verirse kiralanan tüm kanalları kapatacak ve ırmağı eski haline döndüreceğim." Kadın: "O zaman yanında onlara dil uzatılmasına izin verme" deyince, Ömer: "Niye onlara dil uzatılsın ki? Haksızlığa uğrayan bir adam yanıma geldiği zaman ona hakkını veririm" karşılığını verdi.

(٧٣٢٨)- [٧٣٣٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا شَيْبَانُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ يَعْنِي ابْنَ مُوسَى، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ قَوْمًا مِنَ الأَعْرَابِ خَاصَمُوا إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَوْمًا مِنْ بَنِي مَرْوَانَ فِي أَرْضٍ كَانَتِ الأَعْرَابُ أَحْيَوْهَا، فَأَخَذَهَا الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ فَأَعْطَاهَا بَعْضَ أَهْلِهِ، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْبِلادُ بِلادُ اللَّهِ، وَالْعِبَادُ عِبَادُ اللَّهِ، مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتًا فَهِيَ لَهُ "، فَرَدَّهَا عَلَى الأَعْرَابِ

Süleymân b. Mûsa bildiriyor: Bedevilerden bir topluluk bir tarlayı işleyip ihya etmiş, ancak Velîd b. Abdilmelik bu tarlaya el koymuş ve ailesinden birilerine vermişti. Bu bedeviler tarla konusunda Ömer b. Abdilazîz'in huzurunda Mervân oğullarıyla davalaştı. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Beldeler Allah'ın beldeleri, kullar Allah'ın kullarıdır. Ölü bir araziyi işleyip ihya eden de o arazinin sahibi olur."* Sonrasında Ömer bu tarlaları bedevilere iade etti."

(٧٣٢٩)- [٢٧٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، ثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ، ثَنَا ابْنُ شَوْذَبٍ، ثنا إِيَاسُ بْنُ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، قَالَ: " مَا شَبَّهْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلا بِرَجُلٍ صَانِعٍ حَسَنِ الصَّنْعَةِ، لَيْسَتْ لَهُ أَدَاةٌ يَعْمَلُ بِهَا، يَعْنِي لا يَجِدُ مَنْ يُعِينُهُ "

İyâs b. Muâviye b. Kurre der ki: "Ömer b. Abdilazîz'i işini iyi yapan, ama bu işi yapmak için gerekli aletleri bulamayan ustaya benzetirim."

İbn Şevzeb ekledi: "İyâs, Ömer b. Abdilazîz'e yapmak istedikleri konusunda yardımcı olacak kişilerin bulunmadığını söylemek istemiştir."

(٧٣٣٠)- [٢٧٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، كَتَبَ إِلَى وَلِيِّ الْعَهْدِ مِنْ بَعْدِهِ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عُمَرَ

أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي كُنْتُ وَأَنَا دَنِفٌ مِنْ وَجَعِي وَقَدْ عَلِمْتُ أَنِّي مَسْئُولٌ عَمَّا وَلِيتُ يُحَاسِبُنِي عَلَيْهِ مَلِيكُ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، وَلَسْتُ أَسْتَطِيعُ أَنْ أُخْفِي عَلَيْهِ مِنْ عَمَلِي شَيْئًا، يَقُولُ فِيمَا يَقُولُ: ﴿فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ﴾ فَإِنْ يَرْضَ عَنِّي الرَّحِيمُ فَقَدْ أَفْلَحْتُ وَنَجَوْتُ مِنَ الْهَوَانِ الطَّوِيلِ، وَإِنْ سَخِطَ عَلَيَّ فَيَا وَيْحَ نَفْسِي إِلَى مَا أَصِيرُ، أَسْأَلُ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ أَنْ يَجِيرَنِي مِنَ النَّارِ بِرَحْمَتِهِ، وَأَنْ يَمُنَّ عَلَيَّ بِرِضْوَانِهِ وَالْجَنَّةِ، فَعَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالرَّعِيَّةَ الرَّعِيَّةَ، فَإِنَّكَ لَنْ تَبْقَى بَعْدِي إِلا قَلِيلا حَتَّى تَلْحَقَ بِاللَّطِيفِ الْخَبِيرِ، وَالسَّلامُ "

Katâde bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz kendisinden sonra halife olacak kişiye şöyle bir mektup yazdı: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Ömer'den Yezîd b. Abdilmelik'e! Allah'ın selamı üzerine olsun! Senin adına kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamdediyorum. Sonrasına gelince; ağır hastalığım sırasında başında bulunduğum kişilerden sorumlu olduğumu ve dünya ile âhiret sultanının bundan dolayı beni hesaba çekeceğini, yaptıklarımdan hiçbir şeyin ona gizli kalmayacağını bir daha hatırladım. Allah da: **"And olsun ki, yaptıklarını kendilerine bir bir anlatacağız, zira onlardan uzak değildik"**[1] buyurur. Şayet Rahîm olan Allah benden razı olursa büyük sıkıntı ile korkudan emin olup kurtuldum demektir. Ancak bana öfkelenecek olsa, gideceğim yerden dolayı vay halime! Kendisinden başka ilah olmayan Allah'tan, rahmetiyle cehennem ateşinden beni uzaklaştırmasını ve benden razı olup cennete sokmasını dilerim. Allah'a karşı takvalı olmanı ve yönetimin altında olanlara gereği gibi davranmanı öğütlüyorum. Zira sen de benden sonra çok az yaşayacak, sonrasında Latîf ve Habîr olana kavuşacaksın. Baki selam."

(٧٣٣١)- [٢٧٥/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا عَنْبَسَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنَ جَابِرٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ فِي مَرَضِ عُمَرَ

---

[1] A'râf Sur. 7

الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ، وَقَالَ: " وَأَنَا مُشْفِقٌ مِمَّا وَلِيتُ، لا أَدْرِي عَلَى مَا أَطَّلِعُ، فَإِنْ يَعْفُ عَنِّي فَهُوَ الْعَفُوُّ الْغَفُورُ، وَإِنْ يُؤَاخِذْنِي بِذَنْبِي فَيَا وَيْحَ نَفْسِي إِلَى مَاذَا تَصِيرُ "

Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir der ki: "Ömer b. Abdilazîz vefatına sebep olan hastalığı sırasında Yezîd b. Abdilmelik'e şöyle bir mektup yazdı..." Ravi bir öncekinin aynısını aktarıp mektuba şöyle devam eder: "Ben getirildiğim görev konusunda endişeliyim ve sonunda ne ile karşılaşacağımı bilemiyorum. Şayet Allah beni bağışlarsa zaten affedici ve bağışlayıcıdır. Günahlarımdan dolayı beni sorumlu tutacaksa da gideceğim yerden dolayı vay halime!"

(٧٣٣٢)- [٥/٢٧٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي غَنِيَّةَ، ثَنَا يَزِيدُ بْنُ مُرْدَانِيَّةَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَبْدِ الْحَمِيدِ، قَالَ: " جَاءَنِي كِتَابُكَ تَذْكُرُ أَنَّ قِبَلَكَ قَوْمًا مِنَ الْعُمَّالِ قَدِ اخْتَانُوا مَالا فَهُوَ عِنْدَهُمْ، وَتَسْتَأْذِنُنِي فِي أَنْ أَبْسُطَ يَدَكَ عَلَيْهِمْ، فَالْعَجَبُ مِنْكَ فِي اسْتِئْمَارِكَ إِيَّايَ فِي عَذَابِ بِشَرٍ، كَأَنِّي جُنَّةٌ لَكَ، وَكَأَنَّ رِضَائِي عَنْكَ يُنْجِيكَ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ، فَإِذَا جَاءَكَ كِتَابِي هَذَا فَانْظُرْ مَنْ أَقَرَّ مِنْهُمْ بِشَيْءٍ فَخُذْهُ بِالَّذِي أَقَرَّ بِهِ عَلَى نَفْسِهِ، وَمَنْ أَنْكَرَ، فَاسْتَحْلِفْهُ وَخَلِّ سَبِيلَهُ، فَلَعَمْرِي لأَنْ يَلْقَوا اللَّهَ بِخِيَانَاتِهِمْ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ بِدِمَائِهِمْ، وَالسَّلامُ "

Yezîd b. Murdâniyye der ki: Ömer b. Abdilazîz, Abdulhamîd'e şöyle bir mektup yazdı: "Mektubun bana ulaştı. İçinde memurlarından bazılarının tasarrufları altında bulunan mallar konusunda ihanet ettiklerini ve o malların hâlâ ellerinde bulunduğunu, onları cezalandırma konusunda da benden yetki istediğini zikretmişsin. Birilerini cezalandırma konusunda bana danışman pek hayret vericidir. Sanki bunun vebalinden ben seni koruyabileceğim. Benim rızamı kazanmakla sanki Allah'ın öfkesinden kurtulabileceksin! Bu mektubum sana ulaştığı zaman onlardan, zimmetlerine geçirdikleri mallar konusunda itirafta bulunandan, sadece kendi adına ettiği itirafa göre söz konusu malları al. İnkâr edenden ise bu konuda yemin iste ve serbest bırak. Hayatıma andolsun ki bu ihanetleri ile

Allah'ın huzuruna çıkmaları benim için, onların kanlarını dökmüş olarak çıkmamdan daha sevimlidir. Baki selam."

(٧٣٣٣)- [٢٧٥/٥] حدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ جَرِيرِ بْنِ جَبَلَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عُثْمَانَ، ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، حَدَّثَنِي لَيْثُ بْنُ أَبِي رُقَيَّةَ كَاتِبُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي خِلافَتِهِ، أَنَّ عُمَرَ كَتَبَ إِلَى ابْنِهِ فِي الْعَامِ الَّذِي اسْتُخْلِفَ فِيهِ وَابْنُهُ إِذْ ذَاكَ بِالْمَدِينَةِ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ الْمَلِكِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ أَحَقَّ مَنْ تَعَاهَدْتُ بِالْوَصِيَّةِ وَالنَّصِيحَةِ بَعْدَ نَفْسِي أَنْتَ، وَإِنَّ أَحَقَّ مَنْ رَعَى ذَلِكَ وَحَفِظَهُ عَنِّي أَنْتَ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَهُ الْحَمْدُ قَدِ أَحْسَنَ إِلَيْنَا إِحْسَانًا كَثِيرًا بَالِغًا فِي لَطِيفِ أَمْرِنَا وَعَامَّتِهِ، وَعَلَى اللَّهِ إِتْمَامُ مَا عَبَرَ مِنَ النِّعْمَةِ، وَإِيَّاهُ نَسْأَلُ الْعَوْنَ عَلَى شُكْرِهَا، فَاذْكُرْ فَضْلَ اللَّهِ عَلَى أَبِيكَ وَعَلَيْكَ، ثُمَّ أَعِنْ أَبَاكَ عَلَى مَا قَوِيَ عَلَيْهِ، وَعَلَى مَا ظَنَنْتَ أَنَّ عِنْدَهُ مِنْهُ عَجْزًا عَنِ الْعَمَلِ فِيمَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْهِ وَعَلَيْكَ فِي ذَلِكَ، فَرَاعِ نَفْسَكَ وَشَبَابَكَ وَصِحَّتَكَ، وَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُكْثِرَ تَحْرِيكَ لِسَانَكَ بِذِكْرِ اللَّهِ حَمْدًا وَتَسْبِيحًا وَتَهْلِيلا، فَافْعَلْ، فَإِنَّ أَحْسَنَ مَا وَصَلْتَ بِهِ حَدِيثًا حَسَنًا حَمْدُ اللَّهِ وَذِكْرُهُ، وَإِنَّ أَحْسَنَ مَا قَطَعْتَ بِهِ حَدِيثًا سَيِّئًا حَمْدُ اللَّهِ وَذِكْرُهُ، وَلا تُفْتَتَنَّ فِيمَا أَنْعَمَ اللَّهُ بِهِ عَلَيْكَ فِيمَا عَسَيْتَ أَنْ تُقَرِّظَ بِهِ أَبَاكَ فِيمَا لَيْسَ فِيهِ، إِنَّ أَبَاكَ كَانَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ إِخْوَتِهِ عِنْدَ أَبِيهِ، يُفَضِّلُ عَلَيْهِ الْكَبِيرَ، وَيُدْنِي دُونَهُ الصَّغِيرَ، وَإِنْ كَانَ اللَّهُ وَلَهُ الْحَمْدُ قَدْ رَزَقَنِي مِنْ وَالِدِي حَسَبًا جَمِيلا كُنْتُ بِهِ رَاضِيًا، أَرَى أَفْضَلَ الَّذِي يُبِرُّهُ وَلَدُهُ عَلَيَّ حَقًّا، حَتَّى وُلِدْتَ وَوُلِدَ طَائِفَةٌ مِنْ إِخْوَتِكَ، وَلا أُخْرِجُ بِكُمْ مِنَ الْمَنْزِلِ الَّذِي أَنَا فِيهِ، فَمَنْ كَانَ رَاغِبًا فِي الْجَنَّةِ وَهَارِبًا مِنَ النَّارِ فَالآنَ فِي هَذِهِ الْحَالَةِ، وَالتَّوْبَةُ مَقْبُولَةٌ، وَالذَّنْبُ مَغْفُورٌ قَبْلَ نَفَادِ الأَجَلِ، وَانْقِضَاءِ الْعَمَلِ، وَفَرَاغٍ مِنَ اللَّهِ لِلثَّقَلَيْنِ لِيُدِينَهُمْ بِأَعْمَالِهِمْ فِي مَوْطِنٍ لا تُقْبَلُ فِيهِ الْفِدْيَةُ، وَلا تَنْفَعُ فِيهِ الْمَعْذِرَةُ، تُبْرَزُ فِيهِ الْخَفِيَّاتِ، وَتُبْطَلُ فِيهِ الشَّفَاعَاتِ، يَرِدُهُ النَّاسُ بِأَعْمَالِهِمْ، وَيصْدُرُونَ فِيهِ أَشْتَاتًا إِلَى مَنَازِلِهِمْ، فَطُوبَى يَوْمَئِذٍ لِمَنْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِمَنْ عَصَى اللَّهَ، فَإِنِ ابْتَلاكَ اللَّهُ بِغِنًى، فَاقْتَصِدْ فِي غِنَاكَ، وَضَعْ لِلَّهِ نَفْسَكَ، وَأَدِّ إِلَى اللَّهِ فَرَائِضَ حَقِّهِ فِي مَالِكَ، وَقُلْ عِنْدَ ذَلِكَ مَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ﴾.وَإِيَّاكَ أَنْ تَفْخَرَ بِقَوْلِكَ، وَأَنْ تُعْجَبَ بِنَفْسِكَ، أَوْ يُخَيَّلَ إِلَيْكَ أَنَّ مَا رُزِقْتَهُ لِكَرَامَةٍ بِكَ عَلَى رَبِّكَ، وَفَضِيلَةٍ عَلَى مَنْ لَمْ يُرْزَقْ مِثْلَ غِنَاكَ، فَإِذَا أَنْتَ أَخْطَأْتَ بَابَ الشُّكْرِ، وَنَزَلْتَ مَنَازِلَ أَهْلِ الْفَقْرِ، وَكُنْتَ مِمَّنْ

طَغَى لِلْغِنَى، وَتَعَجَّلَ طَيِّبَاتِهِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، فَإِنِّي لأُعِظُكَ بِهَذَا، وَإِنِّي لَكَثِيرُ الإِسْرَافِ عَلَى نَفْسِي، غَيْرُ مُحْكِمٍ لِكَثِيرٍ مِنَ أَمْرِي، وَلَوْ أَنَّ الْمَرْءَ لَمْ يَعِظْ أَخَاهُ حَتَّى يَحْكُمَ نَفْسَهُ، وَيَكْمُلَ فِي الَّذِي خُلِقَ لَهُ لِعِبَادَةِ رَبِّهِ، إِذًا تَوَاكَلَ النَّاسُ الْخَيْرَ، وَإِذًا يُرْفَعُ الأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَاسْتُحِلَّتِ الْمَحَارِمُ، وَقَلَّ الْوَاعِظُونَ وَالسَّاعُونَ لِلَّهِ بِالنَّصِيحَةِ فِي الأَرْضِ، فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ، وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ "

Ömer b. Abdilazîz'in hilafet kâtibi Leys b. Ebî Rukayye bildiriyor: Ömer, halife olduğu yıl Medine'de bulunan oğlu Abdulmelik'e şöyle bir mektup yazdı: "Sonrasına gelince, kendimden sonra, yapacağım vasiyet ile vereceğim nasihatleri ifa etmede en fazla sen hak sahibisin. Bunları benden alarak en iyi şekilde koruyup uygulayacak kişi de sensin. Allah'a hamdolsun ki işlerimizin özeli ve genelinde bize kâfi düzeyde ihsanlarda bulunmuş nimetler vermiştir. Verilen nimetleri de yine kendisi tamamlayacaktır. Bu nimetlere karşı şükrü gereği gibi ifa etmek için Allah'ın yardımını dileriz. Allah'ın babana ve sana olan nimetlerini düşün ve yüklendiği ağır sorumluluklarda, kendisini aciz ve yetersiz gördüğün konu ve işlerde babana yardımcı ol. Kendine, gençliğine ve sağlığına dikkat et. Allah'ın zikri, hamdi, tesbihi ve tehlilini elinden geldiği kadar dilinden düşürmemeye bak. Zira söyleyebileceğin en güzel söz, Allah'a hamd etme ve onu zikretmedir. Allah'a yaklaşabileceğin en güzel söz de, yine ona hamd etme ve onu zikretmedir. Bunun için babanı hak etmediği bir şekilde övmeye kalkıp da Allah'ın sana vermiş olduğu konum ve nimetlerden yana bir fitnenin içine dalma. Bil ki deden de babana (bana) hak ettiği değeri verir, ondan büyükleri büyük, küçükleri de küçük sayardı. Allah -ki hamd Onadır- bana asil bir anne-baba verdi ve ben bu soyumdan razıyım. Çocuğumun da anne-babası hakkında benim gibi düşüneceğini umarak seni dünyaya getirdik. Seninle birlikte diğer kardeşlerin de oldu. Size karşı olan tavrım ve konumum da asla değişecek değildir.

Cenneti arzu eden, Cehennem ateşinden kurtulmak isteyen, henüz edilecek tövbeler kabul görebiliyorken, işlenen günahlar bağışlanabiliyorken yapması gerekeni yapsın. Ecel gelmeden, ameller kesilmeden, Allah cinleri ve insanları hesap için bir arada toplayacağı gün gelmeden üzerine düşeni

yapsın. Zira o günde onları amellerine göre öyle bir mekâna gönderecek ki orada artık herhangi bir fidye kabul görmez, mazeretler geçerli sayılmaz. Orada yapılan tüm gizli şeyler açığa çıkar ve kimsenin de aracılığı kabul edilmez. İnsanlar o mekâna amelleriyle gidecekler, oradaki meskenlerine de gruplar halinde yöneleceklerdir. O günde, Allah'a itaat etmiş olana ne mutlu! Allah'a isyan etmiş olanın da vay haline! Allah seni zenginlikle müptela kıldı. Onun için bu zenginliğini iyi kullan, kendini Allah'ın yoluna ada. Allah'ın, malında olan haklarını yerli yerince öde. Bunu yaparken de Allah'ın salih kulunun dediği gibi şöyle de: **"Bu, şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınayan Rabbimin lütfundandır."**[1]

Sakın ola ki sözlerinde gururlanma, kendi kendini beğenme! Sana verilen nimetlere bakıp da bunların Allah'ın katındaki değerinden dolayı, böylesi nimetlere sahip olamayan kimselerden daha üstün olduğundan dolayı sana verildiği zannına kapılma! Böyle bir düşüncenin içinde olduğun zaman şükür kapısından ayrılmış, fakirlerin derecesine inmiş ve verilen zenginliğe nankörlük etmiş olursun. Âhirette sana verilecek nimetler de bu dünyadayken verilir. Öylesi bir duruma düşmemeni tavsiye ederim. Ben de çokça nefsime uyuyor, birçok işimde ona hâkim olamıyorum. Ancak kişi, nefsine hâkim olması konusunda, Rabbi tarafından kendisinden istenen kulluğu ifa etmesi konusunda kardeşine nasihatte bulunmayacaksa o zaman insanlar hayırlı işlerin yapılmasını hep başkalarından bekler, iyiliği emretme ve kötülükten alıkoyma ortadan kalkar, haramlar helal kılınır, yeryüzünde Allah için nasihat ve öğüt veren kimseler azalırdı. Son olarak: **"Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Göklerde ve yerde azamet yalnız O'nundur. O, Azîz'dir, Hakîm'dir."**[2]

(٧٣٣٤)- [٥/٢٧٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنَا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنَا جَعْفَرُ بْنُ حَيَّانَ، ثنَا تَوْبَةُ

---

[1] Neml Sur. 40

[2] Câsiye Sur. 36-37

الْعَنْبَرِيُّ، قَالَ: أَرْسَلَنِي صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ وَعِنْدَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقُلْتُ لِعُمَرَ: هَلْ لَكَ فِي حَاجَةٍ إِلَى صَالِحٍ قَالَ: " فَقُلْ لَهُ: عَلَيْكَ بِالَّذِي يَبْقَى لَكَ عِنْدَ اللَّهِ، فَإِنَّ مَا بَقِيَ عِنْدَ اللَّهِ بَقِيَ عِنْدَ النَّاسِ، وَمَا لَمْ يَبْقَ عِنْدَ اللَّهِ لَمْ يَبْقَ عِنْدَ النَّاسِ "

Tevbe el-Anberî der ki: Salih b. Abdirrahman beni Süleymân b. Abdilmelik'e gönderdi. Geldiğimde yanında Ömer b. Abdilazîz de vardı. Ömer'e: "Salih'e söylemek istediğin bir şey var mı?" diye sorduğumda bana şöyle dedi: "Ona de ki: "Karşılığı Allah'ın katında olan şeyleri yapmaya bak. Allah katında karşılığı olmayan şeylerin karşılığı insanların yanında olur. Ancak Allah katında karşılığı olmayan bir şeyin insanların yanında da bir karşılığı kalmayacaktır."

(٧٣٣٥)- [٢٧٧/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَجَّاجِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثَنَا هِشَامُ بْنُ الْغَازِ، حَدَّثَنِي مَوْلًى، لِمَسْلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنِي مَسْلَمَةُ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بَعْدَ الْفَجْرِ فِي بَيْتٍ كَانَ يَخْلُو فِيهِ بَعْدَ الْفَجْرِ، فَلا يَدْخُلُ عَلَيْهِ أَحَدٌ، فَجَاءَتْ جَارِيَةٌ بِطَبَقٍ عَلَيْهِ تَمْرٌ صَبَحَانِيٌّ، وَكَانَ يُعْجِبُهُ التَّمْرُ، فَرَفَعَ بِكَفِّهِ مِنْهُ، فَقَالَ: " يَا مَسْلَمَةُ، أَتَرَى لَوْ أَنَّ رَجُلا أَكَلَ هَذَا، ثُمَّ شَرِبَ عَلَيْهِ الْمَاءَ فَإِنَّ الْمَاءَ عَلَى التَّمْرِ طَيِّبٌ، أَكَانَ يَجْزِيهِ إِلَى اللَّيْلِ؟ " قُلْتُ: لا أَدْرِي، فَرَفَعَ أَكْثَرَ مِنْهُ، قَالَ: " فَهَذَا " قُلْتُ: نَعَمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَانَ كَافِيهِ دُونَ هَذَا حَتَّى مَا يُبَالِي أَنْ لا يَذُوقَ طَعَامًا غَيْرَهُ، قَالَ: " فَعَلامَ نَدْخُلُ النَّارَ "، قَالَ مَسْلَمَةُ: فَمَا وَقَعَتْ مِنِّي مَوْعِظَةٌ مَا وَقَعَتْ هَذِهِ

Mesleme b. Abdilmelik anlatıyor: Tan ağardıktan sonra Ömer'in yanına girdim. Ortalık aydınlandıktan sonra bu eve girip yalnız kalır ve yanına kimse girmezdi. Bir cariye, içinde çok güzel görünen hurmalar olan bir tabakla geldi ki Ömer hurmayı çok severdi. Eliyle hurmadan bir miktar alıp: "Ey Mesleme! Bir kişi bundan yese ve üzerine su içse; hurmanın üzerine su iyi gider, bu akşama kadar kendisi için yeter mi?" diye sordu. Ben: "Bilmiyorum" karşılığını verince, daha fazla hurma alıp: "Peki, bu kadarı yeter mi?" diye sordu. Ben: "Evet ey müminlerin emiri! Bundan daha azı da yeterdi ve bundan başka bir şey yememeyi umursamazdı" dedim.

Ömer: "Öyleyse neden cehenneme giriyoruz?" dedi. Mesleme: "Bu sözün bende bıraktığı etkiyi hiç söz bırakmadı" diye ekledi.

(٧٣٣٦)- [٥/٢٧٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنَا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنَا حُسَيْنٌ الْمَرْوَزِيُّ، ثنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَسْعَدَةَ، حَدَّثَنِي رَبَاحُ بْنُ عُبَيْدَةَ، قَالَ: كُنْتُ قَاعِدًا عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَذُكِرَ الْحَجَّاجُ، فَشَتَمْتُهُ، وَوَقَعْتُ فِيهِ، فَقَالَ عُمَرُ: " مَهْلا يَا رَبَاحُ، إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ الرَّجُلَ لَيُظْلَمُ بِالْمَظْلَمَةِ فَلا يَزَالُ الْمَظْلُومُ يَشْتِمُ الظَّالِمَ وَيَنْتَقِصُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَ حَقَّهُ، فَيَكُونُ لِلظَّالِمِ عَلَيْهِ الْفَضْلُ "

Rebâh b. Ubeyde anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz'in yanında oturuyorken (Zâlim lakaplı vali) Haccâc anıldı. Ben de onu eleştirmeye ve ona dil uzatmaya başladım. Bunun üzerine Ömer bana şöyle dedi: "Ağır ol ey Rebâh! Bana ulaştığına göre kişi birine zulmettiği zaman mazlum olan kişi ona söve söve artık zalimden alacağı bir hakkı kalmaz. Hatta zalimin ondan alacağı olur."

(٧٣٣٧)- [٥/٢٧٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنَا عَلِيٌّ، ثنَا حُسَيْنٌ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَنْبَأَنَا وُهَيْبٌ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، كَانَ يَقُولُ: " أَحْسِنْ بِصَاحِبِكَ الظَّنَّ مَا لَمْ يَغْلِبْكَ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Kesin olarak emin olmadıktan sonra arkadaşın hakkında hep iyi zanda bulun."

(٧٣٣٨)- [٥/٢٧٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي سَهْلُ بْنُ مَحْمُودٍ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ لِي أَبِي: يَا بُنَيَّ إِذَا سَمِعْتَ كَلِمَةً، مِنَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ فَلا تَحْمِلْهَا عَلَى شَيْءٍ مِنَ الشَّرِّ مَا وَجَدْتَ لَهَا مَحْمَلا مِنَ الْخَيْرِ "

Abdulazîz b. Ömer bildiriyor: Babam bana şöyle demişti: "Evladım! Müslüman kardeşinden bir söz işittiğin zaman, bu sözü hayra yorma imkânı varken sakın kötüye yorma!"

(٧٣٣٩)- [٥/٢٧٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ ثنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالَ: كَتَبَ بَعْضُ عُمَّالِ

عُمَرَ إِلَيْهِ: إِنَّكَ قَدْ أَضْرَرْتَ بَيْتَ الْمَالِ أَوْ نَحْوَهُ، قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ: " أَعْطِ مَا فِيهِ، فَإِذَا لَمْ يَبْقَ فِيهِ شَيْءٌ، فَامْلأْهُ زِبْلا "

İsmâil b. Ayyâş bildiriyor: Ömer'in valilerinden biri Ömer'e: "(Bu şekilde) Beytülmali zarara sokuyorsun!" veya buna benzer bir mektup yazınca, Ömer şu cevabı verdi: "İçindekilerin hepsini dağıt! Hazinenin içinde bir şey kalmadığı zaman da onu hayvan dışkısıyla doldur!"

(٧٣٤٠)- [٥/٢٧٨] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَانِئٍ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَبِيبَةَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، كَتَبَ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ: " أَمَّا بَعْدُ. فَإِنِّي أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَلُزُومِ طَاعَتِهِ، فَإِنَّ بِتَقْوَى اللَّهِ نَجَا أَوْلِيَاءُ اللَّهِ مِنْ سَخَطِهِ، وَبِهَا تَحَقَّقَ لَهُمْ وِلايَتُهُ، وَبِهَا رَافَقُوا أَنْبِيَاءَهُمْ، وَبِهَا نَضِرَتْ وُجُوهُهُمْ، وَبِهَا نَظَرُوا إِلَى خَالِقِهِمْ، وَهِيَ عِصْمَةٌ فِي الدُّنْيَا مِنَ الْفِتَنِ، وَالْمَخْرَجُ مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَلَمْ يَقْبَلْ مِمَّنْ بَقِيَ إِلا بِمِثْلِ مَا رَضِيَ عَمَّنْ مَضَى، وَلِمَنْ بَقَّيَ عِبْرَةٌ فِيمَا مَضَى، وَسُنَّةُ اللَّهِ فِيهِمْ وَاحِدَةٌ، فَبَادِرْ بِنَفْسِكَ قَبْلَ أَنْ تُؤْخَذَ بِكَظْمِكَ، وَيخْلُصَ إِلَيْكَ كَمَا خَلُصَ إِلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكَ، فَقَدْ رَأَيْتَ النَّاسَ كَيْفَ يَمُوتُونَ، وَكَيْفَ يَتَفَرَّقُونَ، وَرَأَيْتَ الْمَوْتَ كَيْفَ يُعْجِلُ التَّائِبَ تَوْبَتَهُ، وَذَا الأَمَلِ أَمَلَهُ، وَذَا السُّلْطَانِ سُلْطَانَهُ، وَكَفَى بِالْمَوْتِ مَوْعِظَةً بَالِغَةً، وَشَاغِلا عَنِ الدُّنْيَا، وَمُرَغِّبًا فِي الآخِرَةِ، فَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ الْمَوْتِ وَمَا بَعْدَهُ، وَنَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهُ، وَلا تَطْلُبَنَّ شَيْئًا مِنْ عَرَضِ الدُّنْيَا بِقَوْلٍ وَلا فِعْلٍ تَخَافُ أَنْ يَضُرَّ بِآخِرَتِكَ، فَيُزْرِي بِدِينِكَ، وَيَمْقُتُكَ عَلَيْهِ رَبُّكَ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْقَدْرَ سَيَجْرِي إِلَيْكَ بِرِزْقِكَ، وَيُوَفِّيكَ أَمَلَكَ مِنْ دُنْيَاكَ، بِغَيْرِ مَزِيدٍ فِيهِ بِحَوْلٍ مِنْكَ وَلا قُوَّةٍ، وَلا مَنْقُوصًا مِنْهُ بِضَعْفٍ، إِنْ أَبْلاكَ اللَّهُ بِفَقْرٍ، فَتَعَفَّفْ فِي فَقْرِكَ، وَأَخْبِتْ لِقَضَاءِ رَبِّكَ، وَاعْتَبِرْ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَكَ مِنَ الإِسْلامِ مَا ذَوَى مِنْكَ مِنْ نِعْمَةِ الدُّنْيَا، فَإِنَّ فِي الإِسْلامِ خَلَفًا مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ مِنَ الدُّنْيَا الْفَانِيَةِ، اعْلَمْ أَنَّهُ لَنْ يَضُرَّ عَبْدًا صَارَ إِلَى رِضْوَانِ اللَّهِ، وَإِلَى الْجَنَّةِ مَا أَصَابَهُ فِي الدُّنْيَا مِنْ فَقْرٍ أَوْ بَلاءٍ، وَأَنَّهُ لَنْ يَنْفَعَ عَبْدًا صَارَ إِلَى سَخَطِ اللَّهِ وَإِلَى النَّارِ مَا أَصَابَ فِي الدُّنْيَا مِنْ نِعْمَةٍ أَوْ رَخَاءٍ، مَا يَجِدُ أَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ مَكْرُوهٍ أَصَابَهُمْ فِي دُنْيَاهُمْ مَا يَجِدُ أَهْلُ النَّارِ طَعْمَ لَذَّةٍ نَعِمُوا بِهَا فِي دُنْيَاهُمْ، كُلُّ شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ كَأَنْ لَمْ يَكُنْ، تُشَيِّعُونَ غَادِيًا أَوْ رَائِحًا إِلَى اللَّهِ، قَدْ قَضَى نَحْبَهُ، وَانْقَضَى أَجَلُهُ، وَتُغَيِّبُونَهُ فِي صَدْعٍ مِنَ الأَرْضِ، ثُمَّ تَدْعُونَهُ غَيْرَ

مُتَوَسِّدٍ وَلا مُتَمَهِّدٍ، فَارَقَ الأَحِبَّةَ، وَخَلَعَ الأَسْلابَ، وَسَكَنَ التُّرَابَ، وَوَاجَهَ الْحِسَابَ، مُرْتَهَنًا بِعَمَلِهِ، فَقِيرًا إِلَى مَا قَدَّمَ، غَنِيًّا عَمَّا تَرَكَ، فَاتَّقُوا اللَّهَ قَبْلَ نُزُولِ الْمَوْتِ، وَانْقِضَاءِ مُوَافَاتِهِ، وَايْمُ اللَّهِ إِنِّي لأَقُولُ لَكُمْ هَذِهِ الْمَقَالَةَ وَمَا أَعْلَمُ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ مِنَ الذُّنُوبِ أَكْثَرَ مِمَّا أَعْلَمُ عِنْدِي، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ "

İbrâhim b. İsmâil b. Ebî Habîbe bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, valilerinden birine şöyle bir mektup yazdı: "Allah'a karşı takvalı (müttaki) olmanı ve buyruklarına itaat etmeni öğütlerim. Zira Allah dostları, takvayla Allah'ın öfkesinden kurtulmuş, takvayla dostluğunu kazanmış ve takvayla peygamberlere yoldaşlık etmişlerdir. Takvayla yüzleri parıldamış, takvayla Yüce Yaratıcıya yönelmişlerdir. Dünyadayken fitnelerden takvayla korunulur, âhiretteki sıkıntılar da takvayla aşılabilir. Allah öncekiler için neye razı olmuşsa ondan sonra gelenler için de öncekilere razı olduğu şeyler dışındakileri kabul etmeyecektir. Öncekilerin hayatlarında da sonrakiler için ibretler vardır. Ancak hepsinde de Allah'ın sünneti birdir. Senden öncekilerde olduğu gibi senin de canın alınmadan nefsinle mücadeleni yapıp üzerine düşenleri ifa etmeye bak. İnsanların nasıl öldüğünü, toplulukların nasıl dağıldığını görüyorsun. Ölümün de kişiyi hemen tövbeye nasıl zorladığını, umutları nasıl kısa tuttuğunu, saltanat ve gücü nasıl bitiriverdiğini görüyorsun. Kişiye öğüt olarak ölüm yeterlidir. İnsanı dünyadan yüz çevirtmeye ve âhirete yönlendirmeye de yeterlidir. Kötü bir ölümden ve ardından geleceklerden Allah'a sığınır, ondan hayırlı bir ölümü ve ölüm sonrası hayırlı şeyleri dileriz. Âhiretine zarar verecek, dinini zedeleyecek, Rabbinin öfkesini celbedecek dünyalık bir söz ve fiile sakın kalkışma. Bil ki kaderin, senin bir çaban ve uğraşın olmadan da rızkını ne eksik, ne de fazla ayağına getirecek, dünyadan yana takdir edilmişse seni hedeflerine ulaştıracaktır.

Allah seni fakirlikle sınarsa, fakirliğinle temiz kal, Rabbinin takdirine rıza göster. Allah, dünya malını senden uzak tutmuşsa, bil ki senin kısmetin budur. Ancak İslâm'da altının, gümüşün ve fani dünyanın yerini tutacak ve onları aratmayacak çok şeyler vardır. Allah'ın rızasına eren ve Cennetine giren bir kula, dünyada iken maruz kaldığı fakirlik ve musibetlerin de hiçbir

zararı dokunmaz. Yine Allah'ın öfkesine maruz kalan ve Cehenneme giren biri için dünyada iken elde ettiği mallar ile bolluğun hiçbir faydası da olmayacaktır. Cennettekiler, dünyada iken karşılaştıkları kötü şeylerden hiçbirine maruz kalmazlar. Cehennemdekiler de dünyada iken tattıkları lezzetlerden hiçbirine nail olamazlar. Her iki kesim de dünyada sanki hiç yaşamamış gibi olur. Ömrünü tamamlayıp eceli gelen kişiler için cenaze törenleri yapıp onları topraktan bir çukura koyuyorsunuz. Bu kişinin orada artık ne bir yastığı, ne de bir yatağı olur. Sevdiklerinden ayrılmış, sahip olduğu her şeyi geride bırakıp toprağa girmiştir. Hesap verme anı gelmiş, artık ameline göre muamele görecektir. Dünyadayken yaptığı iyi şeylere olabildiğince muhtaçken, terk ettiği (kötü) şeylere ise hiç ihtiyaç duymayacaktır.

Onun içindir ki henüz ölüm gelip çatmadan ve ömürler bitmeden Allah'a karşı takvalı (müttaki) olun! Allah'a yemin olsun ki bunları sizlere söyleyen ben, sizin günahlarınızdan çok bendeki günahları biliyorum. Günahlarımdan yana Allah'tan bağışlanma diler ve ona tövbe ederim."

(٧٣٤١)- [٥/٢٧٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَنْهَى سُلَيْمَانَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ قَتْلِ الْحَرُورِيَّةِ، وَيقُولُ: " ضَمِّنْهُمُ الْحُبُوسَ حَتَّى يُحْدِثُوا تَوْبَةً، فَأُتِيَ سُلَيْمَانُ بِحَرُورِيٍّ مُسْتَقْتِلٍ "، فَقَالَ لَهُ سُلَيْمَانُ: هِيهِ، قَالَ: إِنَّهُ نَزَعَ لِحْيَيْكَ يَا فَاسِقُ بْنُ الْفَاسِقِ، فَقَالَ سُلَيْمَانُ: عَلَيَّ بِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَلَمَّا أَتَاهُ عَاوَدَ سُلَيْمَانُ الْحَرُورِيَّ، فَقَالَ: مَاذَا تَقُولُ؟ قَالَ: وَمَاذَا أَقُولُ يَا فَاسِقُ بْنُ الْفَاسِقِ، فَقَالَ سُلَيْمَانُ لِعُمَرَ: مَاذَا تَرَى عَلَيْهِ يَا أَبَا حَفْصٍ؟، فَسَكَتَ عُمَرُ، فَقَالَ: عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَتُخْبِرَنِّي مَاذَا تَرَى عَلَيْهِ، قَالَ: " أَرَى عَلَيْهِ أَنْ تَشْتُمَهُ كَمَا شَتَمَكَ، وَتَشْتُمَ أَبَاهُ كَمَا شَتَمَ أَبَاكَ "، فَقَالَ سُلَيْمَانُ: لَيْسَ إِلا ذَا، فَأَمَرَ بِهِ، فَضُرِبَتْ عُنُقُهُ، وَقَامَ سُلَيْمَانُ وَخَرَجَ عُمَرُ، فَأَدْرَكَهُ خَالِدُ بْنُ الرَّيَّانِ صَاحِبُ حَرَسِ سُلَيْمَانَ، فَقَالَ: يَا أَبَا حَفْصٍ، تَقُولُ لأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ مَا أَرَى عَلَيْهِ إِلا أَنْ تَشْتُمَهُ كَمَا شَتَمَكَ، وَتَشْتُمَ أَبَاهُ كَمَا شَتَمَ أَبَاكَ؟ وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ مُتَوَقِّعًا أَنْ يَأْمُرَنِي بِضَرْبِ عُنُقِكَ، قَالَ: وَلَوْ أَمَرَكَ فَعَلْتَهُ؟ قَالَ: إِي وَاللَّهِ لَوْ أَمَرَنِي فَعَلْتُ، فَلَمَّا أَفْضَتِ الْخِلافَةُ إِلَى عُمَرَ جَاءَ خَالِدَ بْنَ الرَّيَّانِ، فَقَامَ مَقَامَ صَاحِبِ الْحَرَسِ، وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ عَلَى حَرَسِ الْوَلِيدِ،

وَعَبْدِ الْمَلِكِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ عُمَرُ، فَقَالَ: " يَا خَالِدُ، ضَعْ هَذَا السَّيْفَ عَنْكَ وَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ وَضَعْتُ لَكَ خَالِدَ بْنَ الرَّيَّانِ فَلا تَرْفَعْهُ أَبَدًا "، ثُمَّ نَظَرَ فِي وُجُوهِ الْحَرَسِ، فَدَعَا عَمْرَو بْنَ مُهَاجِرٍ الأَنْصَارِيَّ، فَقَالَ: " يَا عَمْرُو وَاللَّهِ لَتَعْلَمَنَّ أَنَّ مَا بَيْنِي وَبَيْنَكَ قَرَابَةٌ إِلا قَرَابَةُ الإِسْلامِ، وَلَكِنْ قَدْ سَمِعْتُكَ تُكْثِرُ تِلاوَةَ الْقُرْآنِ، وَرَأَيْتُكَ تُصَلِّي فِي مَوْضِعٍ تَظُنُّ أَنْ لا يَرَاكَ أَحَدٌ، فَرَأَيْتُكَ تُحْسِنُ الصَّلاةَ، وَأَنْتُ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ، خُذْ هَذَا السَّيْفَ فَقَدْ وَلَّيْتُكَ حَرَسِي "

İbrâhîm b. Hişâm b. Yahyâ, babası kanalıyla dedesinden bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, Süleymân b. Abdilmelik'in Hâricîleri öldürmesini istemez ve ona: "Tövbe edene kadar onları hapiste tut!" derdi. Bir defasında Süleymân'ın huzuruna savaşta yakalanmış bir Hârici getirildi. Süleymân ona: "Pislik herif!" deyince, Hârici: "Pislik senin sakallarını yolsun fasık oğlu fasık!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Süleymân: "Bana Ömer b. Abdilazîz'i getirin" dedi. Ömer gelince, Süleymân yakalanan Hâricîye: "Ne diyordun?" diye sordu. Hâricî: "Ne diyeceğim fasık oğlu fasık!" karşılığını verdi. Süleymân, Ömer'e: "Ey Ebû Hafs! Sence bunun cezası nedir?" diye sorunca, Ömer sustu. Süleymân: "Bunun cezası nedir bana söylemeni istiyorum!" diye ısrar edince, Ömer: "Bana kalırsa sana sövdüğü gibi sen de ona söv, babana sövdüğü gibi sen de babasına söv" karşılığını verdi. Ancak Süleymân: "Oysa ceza olarak ancak şunu (ölümü) hak ediyor!" dedi ve emrederek adamın boynu vuruldu. Süleymân kalkınca Ömer de oradan çıktı. Süleymân'ın baş muhafızı olan Hâlid b. er-Reyyân, Ömer'e yetişti ve: "Ey Ebû Hafs! Müminlerin emirine, sana sövdüğü gibi sen de ona söv, babana sövdüğü gibi sen de babasına söv mü diyorsun! Vallahi Süleymân senin boynunu vurmamı emredecek diye düşündüm" dedi. Ömer: "Böyle bir şeyi sana emretse yapar mıydın?" diye sorunca, Hâlid: "Evet! Vallahi emretseydi vururdum" dedi.

Ömer b. Abdilazîz hilafete geçince Ebû Reyyân gelip yine baş muhafızlık makamında oturdu. Daha önce de Velîd ile Abdulmelik'in baş muhafızlığını yapmıştı. Ömer ona baktı ve: "Ey Hâlid! O kılıcı elinden bırak!" dedi ve: "Allahım! Hâlid b. Reyyân'ı bu görevden aldım, bir daha da onu böylesi bir makama getirme!" diye dua etti. Sonra muhafızların yüzlerine baktı,

ardından da Amr b. Muhâcir el-Ensârî'yi çağırdı. Amr gelince Ömer ona şöyle dedi: "Ey Amr! Sen de biliyorsun ki İslam kardeşliğinden başka seninle aramızda herhangi bir akrabalık bağı yok. Ancak Kur'ân'ı çokça okuduğunu, kimsenin seni görmediğini sandığın yerlerde en güzel şekilde namaz kıldığını gördüm. Yine Ensâr'dan birisin. Bu kılıcı al! Seni baş muhafızlık görevine getiriyorum!"

(٧٣٤٢)- [٥/٢٨٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: بَيْنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَسِيرُ يَوْمًا فِي سُوقِ حِمْصَ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ عَلَيْهِ بُرْدَانِ قِطْرِيَّانِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَمَرْتَ مَنْ كَانَ مَظْلُومًا أَنْ يَأْتِيَكَ؟ قَالَ: " نَعَمْ "، قَالَ: فَقَدْ أَتَاكَ مَظْلُومٌ بَعِيدُ الدَّارِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " وَأَيْنَ أَهْلُكَ؟ " قَالَ: بِعَدَنَ أَبْيَنَ، قَالَ عُمَرُ: " وَاللَّهِ إِنَّ أَهْلَكَ مِنْ أَهْلِ عُمَرَ لَبَعِيدٌ "، فَنَزَلَ عَنْ دَابَّتِهِ فِي مَوْضِعِهِ، فَقَالَ: " مَا ظَلامَتُكَ؟ " قَالَ: ضَيْعَةٌ لِي وَثَبَ عَلَيْهَا وَاثِبٌ، فَانْتَزَعَهَا مِنِّي، فَكَتَبَ إِلَى عُرْوَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ يَأْمُرُهُ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ بَيِّنَتِهِ فَإِنْ ثَبَتَ لَهُ حَقٌّ دَفَعَهُ إِلَيْهِ، وَخَتَمَ كِتَابَهُ، فَلَمَّا أَرَادَ الرَّجُلُ الْقِيَامَ، قَالَ لَهُ عُمَرُ: " عَلَى رِسْلِكَ، إِنَّكَ قَدْ أَتَيْتَنَا مِنْ بَلَدٍ بَعِيدٍ، فَكَمْ نَفِدَ لَكَ زَادٌ، أَوْ نَفَقَتْ لَكَ رَاحِلَةٌ، وَأَخْلَقَ ثَوْبٌ، فَحَسَبَ ذَلِكَ، فَبَلَغَ أَحَدَ عَشَرَ دِينَارًا "، فَدَفَعَهَا عُمَرُ إِلَيْهِ

İbrâhîm b. Hişâm b. Yahyâ, babası kanalıyla dedesinden bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, Humus'ta bir çarşıda dolaşırken üzerinde Katar yapımı iki parçalık giysi olan bir adam kalktı ve şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Mazlum olan her kişinin hakkını almak için sana başvurmasını söylemiştin değil mi?" Ömer: "Evet!" karşılığını verince, adam: "Uzak diyarlardan mazlum biri sana geldi" dedi. Ömer: "Ailen nerede?" diye sorunca, adam: "Ailem (Yemen'deki) Aden'de" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer: "Vallahi ailen benim ailemden bayağı uzakta imiş" dedi ve orada bineğinden indi. Sonra adama: "Sana nasıl bir zulüm yapıldı?" diye sorunca adam: "Bir çiftliğim vardı, ancak biri zorla oraya girip el koydu" dedi. Bunun üzerine Ömer, Urve b. Muhammed'e, adamın bu konudaki kanıtlarını dinlemesi, haklı olması halinde de hakkı olan çiftliği kendisine vermesi yönünde bir mektup yazdı. Mektubu da mühürleyerek adama verdi. Adam kalkmak isteyince Ömer ona: "Yavaş ol! Uzak bir memleketten geldin. Bu arada ne

kadar azık tükettin, bineğine ne harcadın ve ne kadar giysi eskittin?" diye sordu. Adam bunları hesapladı. Oniki dinar çıkınca Ömer bu meblağı ona ödedi.

(٧٣٤٣)- [٥/٢٨٠] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثَنَا أَبُو ثَابِتٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، كَانَ عِنْدَ سُلَيْمَانَ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَوْمًا: مَا حَقُّ هَذِهِ الْمَرْأَةِ لا تَدْفَعُهَا. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ الأَيْلِيِّ، قَالَ: دَخَلَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَلَى سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ وَعِنْدَهُ أَيُّوبُ ابْنُهُ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ وَلِيُّ عَهْدِهِ قَدْ عَقَدَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ، فَجَاءَ إِنْسَانٌ يَطْلُبُ مِيرَاثًا مِنْ بَعْضِ نِسَاءِ الْخُلَفَاءِ، فَقَالَ سُلَيْمَانُ: مَا إِخَالُ النِّسَاءَ يَرِثْنَ فِي الْعَقَارِ شَيْئًا، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " سُبْحَانَ اللَّهِ، وَأَيْنَ كِتَابُ اللَّهِ "، فَقَالَ: يَا غُلامُ اذْهَبْ، فَأْتِنِي بِسِجِلِّ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ الَّذِي كَتَبَ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " لَكَأَنَّكَ أَرْسَلْتَ إِلَى الْمُصْحَفِ؟ " قَالَ أَيُّوبُ: وَاللَّهِ لَيُوشِكَنَّ الرَّجُلُ يَتَكَلَّمُ بِمِثْلِ هَذَا عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، ثُمّ لا يَشْعُرُ حَتَّى تُفَارِقَهُ رَأْسُهُ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " إِذَا أَفْضَى الأَمْرُ إِلَيْكَ وَإِلَى مِثْلِكَ، فَمَا يَدْخُلُ عَلَى هَؤُلاءِ أَشَدُّ مِمَّا خَشِيتَ أَنْ يُصِيبَهُمْ مِنْ هَذَا "، فَقَالَ سُلَيْمَانُ: مَهْ، أَلأَبِي حَفْصٍ تَقُولُ هَذَا؟ قَالَ عُمَرُ: " وَاللَّهِ لَئِنْ كَانَ جَهِلَ عَلَيْنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا حَلُمْنَا عَنْهُ "

Talha b. Abdilmelik el-İylî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, Süleymân b. Abdilmelik'in yanına girdi. Süleymân'ın yanında oğlu ve veliahdı Eyyûb vardı. Kendisinden sonra halife olması için de Süleymân bir yazı yazmıştı. Adamın biri gelip önceki halifelerden bazılarının hanımlarından kendilerine düşen mirası isteyince, Süleymân adama: "Kadınların taşınmaz mülklerden miras alacaklarını zannetmiyorum!" dedi. Ömer b. Abdilazîz: "Sübhânallah! Peki, bu konuda Allah'ın Kitabı'ndaki hükümleri ne yapacağız?" diye çıkışınca, Süleymân oradaki görevlilerden birine: "Oğlum! Git ve Abdulmelik b. Mervân'ın bu konuda kayda geçtiği sicilleri getir!" emrini verdi. Ömer: "Onun yerine Kur'ân'ı getirtmen gerekmez miydi?" diye sorunca, Eyyûb: "Vallahi, kişi müminlerin emirinin huzurunda bu tarzda konuşursa ancak kellesi uçunca kendine gelir" dedi. Ömer de ona: "Sen ve

senin gibiler başa geçtiğinde insanların çekecekleri, miras konusunda böylesi bir hükmü değiştirmekten dolayı uğrayacakları musibetlerin yanında çok hafif gelecektir" karşılığını verdi. Süleymân, Eyyûb"e: "Ağır ol! Bunları Ebû Hafs'a mı söylüyorsun?" diye çıkışınca, Ömer de: "Ey müminlerin emiri! Vallahi bize karşı böyle kaba davranacaksa biz de ona müsamaha gösterecek değiliz!" dedi.

Başka bir rivayette (İmam) Mâlik bildiriyor: Süleymân'ın yanında bulunan Ömer b. Abdilazîz, bir gün ona dedi ki: "Bu kadının hakkını neden ödemiyorsun?"

(٧٣٤٤)- [٢٨١/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ سَيْفٍ، ثَنَا عَفَّانُ، قَالَ: ثنا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءٍ، عَنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: أَتَى عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كِتَابٌ مِنْ بَعْضِ بَنِي مَرْوَانَ فَأَغْضَبَهُ، فَاسْتَشَاطَ غَضَبًا، ثُمَّ قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ فِي مَرْوَانَ ذَبْحًا، وَايْمُ اللَّهِ، لَئِنْ كَانَ الذَّبْحُ عَلَى يَدَيَّ، فَلَمَّا بَلَغَهُمْ ذَلِكَ كَفُّوا، وَكَانُوا يَعْلَمُونَ صَرَامَتَهُ، وَأَنَّهُ إِنْ وَقَعَ فِي أَمْرٍ مَضَى فِيهِ "

İsmâîl b. Ebî Hakîm der ki: Ömer b. Abdilazîz, Mervân oğullarından birinden gelen bir mektuba aşırı bir şekilde öfkelendi ve şöyle dedi: "Bundan dolayı Allah Mervân oğullarından bazılarının boynunu vurduracaktır. Vallahi bana kalsa kendi elimle bunu yaparım" dedi. Mervân oğulları onun bu sözünü duyduklarında yaptıklarından geri durdular. Zira onun ne kadar kararlı biri olduğunu ve bir karar verdiğinde onu mutlaka yerine getireceğini biliyorlardı.

(٧٣٤٥)- [٢٨١/٥] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ بْنِ أَسْمَاءٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ لأَبِيهِ عُمَرَ: مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تُنْفِذَ لِرَأْيِكَ فِي هَذَا الأَمْرِ؟ فَوَاللَّهِ مَا كُنْتُ أُبَالِي أَنْ تَغْلِي بِي وَبِكَ الْقُدُورُ فِي إِنْفَاذِ هَذَا الأَمْرِ، فَقَالَ عُمَرُ: " إِنِّي أَرُوضُ النَّاسَ رِيَاضَةَ الصَّعْبِ، فَإِنْ أَبْقَانِي اللَّهُ مَضَيْتُ لِرَأْيِي، وَإِنْ عُجِّلَتْ عَلَيَّ مَنِيَّةٌ فَقَدْ عَلِمَ اللَّهُ نِيَّتِي، إِنِّي أَخَافُ إِنْ بَادَهْتُ النَّاسَ بِالَّتِي تَقُولُ أَنْ يُلْجِئُونِي إِلَى السَّيْفِ، وَلا خَيْرَ فِي خَيْرٍ لا يَجِيءُ إِلا بِالسَّيْفِ "

Cüveyriye binti Esmâ bildiriyor: Abdulmelik b. Ömer b. Abdilazîz babası Ömer'e: "İnsanları neden kendi görüşünce bazı şeylere zorlamıyorsun? Vallahi Allah için olduktan sonra bunu yapmandan dolayı her ikimizin de kazanlar içinde kaynatılmamıza aldırmam!" deyince, Ömer şöyle karşılık verdi: "İnsanları yavaş yavaş daha zor olana alıştırıyorum. Allah bana ömür verirse düşündüğüm şeyi yaparım. Canımı alırsa da bu niyetimi biliyor. Dediğin şekilde yapmam halinde ise insanların bana kılıç korkusuyla itaat etmelerinden korkarım. Zira sadece kılıç zoruyla ve korkusuyla gelecek bir hayırda hayır yoktur."

(٧٣٤٦)- [٥/٢٨١] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مُقَدَّمٍ، قَالَ: قَالَ ابْنٌ لِسُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ لِمُزَاحِمٍ: إِنَّ لِي حَاجَةً إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ، قَالَ: فَاسْتَأْذَنْتُ لَهُ، فَقَالَ: " أَدْخِلْهُ "، فَأَدْخَلْتُهُ عَلَى عُمَرَ، فَقَالَ ابْنُ سُلَيْمَانَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، عَلامَ تَرُدُّ قَطِيعَتِي؟ قَالَ: " مُعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَرُدَّ قَطِيعَةً صَحَّتْ فِي الإِسْلامِ "، قَالَ: فَهَذَا كِتَابِي، وَأَخْرَجَ كِتَابًا مِنْ كُمِّهِ، فَقَرَأَهُ عُمَرُ، فَقَالَ: " لِمَنْ كَانَتْ هَذِهِ الأَرْضُ؟ " قَالَ: لِلْفَاسِقِ ابْنِ الْحَجَّاجِ، قَالَ عُمَرُ: " فَهُوَ أَوْلَى بِمَالِهِ "، قَالَ: فَإِنَّهَا مِنْ بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: " فَالْمُسْلِمُونَ أَوْلَى بِهَا "، قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، رُدَّ عَلَيَّ كِتَابِي، قَالَ: " لَوْ لَمْ تَأْتِنِي بِهِ لَمْ أَسْأَلْكَهُ، فَأَمَّا إِذْ جِئْتَنِي بِهِ فَلا نَدَعُكَ تَطْلُبُ بِبَاطِلٍ "، قَالَ: فَبَكَى ابْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ مُزَاحِمٌ: فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، ابْنُ سُلَيْمَانَ اللاطِئُ الْحَبِّ اللازِقُ بِالْقَلْبِ، تَصْنَعُ بِهِ هَذَا؟ قَالَ: " وَيْحَكَ يَا مُزَاحِمُ، إِنَّهَا نَفْسِي أُحَاوِلُ عَنْهَا، وَإِنِّي لأَجِدُ لَهُ مِنَ اللَّوْطِ مَا أَجِدُ لِوَلَدِي "

Ömer b. Ali b. Mukaddem Muzâhim'den bildiriyor: Süleymân b. Abdilmelik'in oğullarından biri bana: "Müminlerin emiri Ömer'le bir işim var" deyince, girmesi için Ömer'den izin istedim. Ömer: "Onu içeri al!" deyince, içeri aldım. Süleymân'ın oğlu: "Bana ıkta olarak verilen araziyi kime veriyorsun?" diye sorunca, Ömer: "İslam'da hakkın olan bir araziyi senden geri almaktan Allah'a sığınırız" karşılığını verdi. Süleymân'ın oğlu da: "İşte belgem!" dedi ve cebinden bir kağıt çıkarıp Ömer'e verdi. Ömer onu okuduktan sonra: "Bu belge kimin?" diye sordu. Süleymân'ın oğlu: "Fasık Haccâc'ın oğlunun" karşılığını verince, Ömer: "O zaman o arazide

kendisi hak sahibidir!" dedi. Süleymân'ın oğlu: "Ama arazi beytülmale ait!" deyince, Ömer: "O zaman tüm müslümanlar onda hak sahibidir" karşılığını verdi. Süleymân'ın oğlu: "Ey müminlerin emiri! O zaman bana o belgeyi geri ver!" deyince, Ömer: "Şayet bu belgeyle bana gelmeseydin sana bu konuda bir şey soramayacaktık. Ama madem geldin hakkın olmayan bir şeyi almana da müsaade etmeyiz!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Süleymân'ın oğlu ağlayarak oradan çıktı. Ben Ömer'e: "Ey müminlerin emiri! En fazla sevdiğin ve kalbinde büyük bir yeri olan kişiye böyle mi yapıyorsun?" dediğimde, Ömer şöyle karşılık verdi: "Yazık sana ey Muzâhim! Ben kendimi günahtan uzak tutmaya çalışıyorum. Ancak onu da çocuklarımı sevdiğim gibi seviyorum!"

(٧٣٤٧)- [٥/٢٨٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ، ثَنَا شُعَيْبٌ يَعْنِي ابْنَ صَفْوَانَ، عَنْ بِشْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ بَعْضٍ، آلِ عُمَرَ، أَنَّ هِشَامَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنِّي رَسُولُ قَوْمِكَ إِلَيْكَ، وَإِنَّ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا أُكَلِّمُكَ بِهِ، إِنَّهُمْ يَقُولُونَ: اسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ بِرَأْيِكَ فِيمَا تَحْتَ يَدَيْكَ، وَخَلِّ بَيْنَ مَنْ سَبَقَكَ وَبَيْنَ مَا وَلَّوْا بِهِ مَنْ كَانَ يَلُونَ أَمْرَهُ بِمَا عَلَيْهِمْ وَلَهُمْ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " أَرَأَيْتَ لَوْ أُتِيتُ بِسِجِلَّيْنِ أَحَدُهُمَا مِنْ مُعَاوِيَةَ، وَالآخَرُ مِنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بِأَمْرٍ وَاحِدٍ، فَبِأَيِّ السِّجِلَّيْنِ كُنْتُ آخُذُ؟ " قَالَ: بِالأَقْدَمِ وَلا أَعْدِلُ بِهِ شَيْئًا، قَالَ عُمَرُ: " فَإِنِّي وَجَدْتُ كِتَابَ اللَّهِ الأَقْدَمَ، فَأَنَا حَامِلٌ عَلَيْهِ مِنَ أَتَانِي مِمَّنْ تَحْتَ يَدِي فِي مَالِي، وَفِيمَا سَبَقَنِي "، فَقَالَ لَهُ سَعِيدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، امْضِ لِرَأْيِكَ فِيمَا وَلِيتَ بِالْحَقِّ وَالْعَدْلِ، وَخَلِّ عَمَّنْ سَبَقَكَ وَعَمَّا وَلَّى، خَيْرِهِ وَشَرِّهِ، فَإِنَّكَ مُكْتَفٍ بِذَلِكَ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " أَنْشُدُكَ اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تَعُودُ، أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلا هَلَكَ وَتَرَكَ بَنِينَ صِغَارًا وَكِبَارًا، فَغَرَّ الأَكَابِرُ الأَصَاغِرَ بِقُوَّتِهِمْ، فَأَكَلُوا أَمْوَالَهُمْ، فَأَدْرَكَ الأَصَاغِرُ فَجَاءُوكَ بِهِمْ وَبِمَا صَنَعُوا فِي أَمْوَالِهِمْ، مَا كُنْتَ صَانِعًا؟ " قَالَ: كُنْتُ أَرُدُّ عَلَيْهِمْ حُقُوقَهُمْ حَتَّى يَسْتَوْفُوهَا، قَالَ: " فَإِنِّي قَدْ وَجَدْتُ كَثِيرًا مِمَّنْ قَبْلِي مِنَ الْوُلاةِ غَرُّوا النَّاسَ بِقُوَّتِهِمْ وَسُلْطَانِهِمْ وَعِزِّهِمْ بِهَا أَتْبَاعُهُمْ، فَلَمَّا وَلِيتُ أَتَوْنِي بِذَلِكَ، فَلَمْ يَسَعْنِي إِلا الرَّدُّ عَلَى الضَّعِيفِ مِنَ الْقَوِيِّ، وَعَلَى الْمُسْتَضْعَفِ مِنَ الشَّرِيفِ "، فَقَالَ: وَفَّقَكَ اللَّهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ

Bişr b. Abdillah b. Ömer, Ömer'in ailesinden birinden bildiriyor: Hişâm b. Abdilmelik, Ömer b. Abdilazîz'e şöyle dedi: "Ey Müminlerin emiri! Kabilen beni elçi olarak gönderdi ve sana diyeceklerim konusunda benimle aynı şeyi düşünüyorlar. Tasarrufun altında olan mallar konusunda sen uygun gördüğün şekilde hüküm ver, ancak ailemizin senden önce sahip oldukları makamları veya elde ettikleri malları kendilerine bırak, aldıklarını da geri ver." Ömer ona: "Aynı konuda biri Muâviye'den biri de Abdulmelik'ten resmi olarak gelen farklı iki emir getirsem hangi emri uygulardın?" diye sorunca, Hişâm: "Tabi ki eskinin (Muâviye'nin) emrini uygular ve onun resmi olarak verdiği bir emri başka bir emirle asla bir tutmam" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer de ona şöyle dedi: "Ben de bu konuda Allah'ın Kitabı'nı hepsinden eski olarak görüyorum. Tasarrufum altında olan veya daha önceden alınan mallar konusunda biri geldiği zaman Allah'ın Kitabı'na göre davranacağım." Orada bulunan Saîd b. Hâlid b. Amr b. Osmân: "Ey müminlerin emiri! Tasarrufun altında olan mallar konusunda hakkı ve adaleti gözeterek hüküm ver. Ancak senden önce sahip oldukları şeyleri de iyisi ve kötüsüyle onlara bırak. Bu şekilde sen üzerine düşeni yapmış olursun" deyince, Ömer ona şöyle karşılık verdi: "Yarın huzuruna çıkacağın Allah'ın aşkına söyle! Geride hem küçük, hem de büyük çocuklar bırakarak ölen bir adamı düşün. Büyükler kuvvete başvurup çocukların hakları olan mallara el koysalar ve o malları yeseler, bu çocuklar da büyüdükleri zaman sana gelip malları konusunda büyüklerinin yaptıklarını şikâyet etseler ne yapardın?" Saîd: "Ellerinden alınan malları tamamıyla onlara geri iade ederdim" karşılığını verince, Ömer şöyle dedi: "Benden önceki yöneticilerin çoğunun halk karşısında kuvvete, güce başvurduklarını, onlardan sonra gelenlerin de aynı şeyi yaptıklarını gördüm. Şimdi başa ben geçince bu insanlar bana gelip önceki uygulamaları ve ellerinden alınanları şikâyet ettiler. Bu durum karşısında zayıfın hakkını güçlüden, adi insanın hakkını asil olandan almaktan başka bir şey yapamam." Bunun üzerine Saîd de ona: "Ey müminlerin emiri! Allah seni muvaffak kılsın" dedi.

(٧٣٤٨)- [٢٨٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مَنْصُورٌ، ثَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنِي مُحَدِّثٌ، أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ دَخَلَ عَلَى عُمَرَ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً، فَأَخْلِنِي وَعِنْدَهُ مَسْلَمَةُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " أَسِرٌّ دُونَ عَمِّكَ؟ " فَقَالَ: نَعَمْ، فَقَامَ مَسْلَمَةُ وَخَرَجَ، وَجَلَسَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا أَنْتَ قَائِلٌ لِرَبِّكَ غَدًا إِذَا سَأَلَكَ، فَقَالَ: رَأَيْتَ بِدْعَةً فَلَمْ تُمِتْهَا أَوْ سُنَّةً لَمْ تُحْيِهَا؟ فَقَالَ لَهُ: " يَا بُنَيَّ أَشَيْءٌ حَمَّلَتْكَهُ الرَّعِيَّةُ إِلَيَّ أَمْ رَأْيٌ رَأَيْتَهُ مِنْ قِبَلِ نَفْسِكَ؟ " قَالَ: لا وَاللَّهِ وَلَكِنْ رَأْيٌ رَأَيْتُهُ مِنْ قِبَلِ نَفْسِي، وَعَرَفْتُ أَنَّكَ مَسْئُولٌ فَمَا أَنْتَ قَائِلٌ؟ فَقَالَ لَهُ أَبُوهُ: " رَحِمَكَ اللَّهُ وَجَزَاكَ مِنْ وَلَدٍ خَيْرًا، فَوَاللَّهِ إِنِّي أَنْ تَكُونَ مِنَ الأَعْوَانِ عَلَى الْخَيْرِ، يَا بُنَيَّ إِنَّ قَوْمَكَ قَدْ شَدُّوا هَذَا الأَمْرَ عُقْدَةً عُقْدَةً، وَعُرْوَةً عُرْوَةً، وَمَتَى مَا أُرِيدُ مُكَابَرَتَهُمْ عَلَى انْتِزَاعِ مَا فِي أَيْدِيهِمْ لَمْ آمَنْ أَنْ يَفْتِقُوا عَلَيَّ فَتْقًا تَكْثُرُ فِيهِ الدِّمَاءُ، وَاللَّهِ لَزَوَالُ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ أَنْ يُهَرَاقَ فِي سَبَبِي مِحْجَمَةٌ مِنْ دَمٍ، أَوَمَا تَرْضَى أَنْ لا يَأْتِيَ عَلَى أَبِيكَ يَوْمٌ مِنَ أَيَّامِ الدُّنْيَا إِلا وَهُوَ يُمِيتُ فِيهِ بِدْعَةً وَيُحْيِي فِيهِ سُنَّةً حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ؟ "

Abdulmelik b. Ömer b. Abdilazîz, (babası) Ömer'in yanına girmek istedi ve: "Ey müminlerin emiri! Seninle bir işim var, yanına girmeme izin ver!" dedi. Ömer'in yanında Mesleme b. Abdilmelik bulunuyordu. Ömer: "O zaman amcan çıkıncaya kadar bana bir şey söyleme!" dedi. Abdulmelik de: "Tamam!" karşılığını verdi. Mesleme oradan ayrılınca Abdulmelik gelip Ömer'in önünde durdu ve: "Ey müminlerin emiri! Yarın huzura çıkıp da sana: «Bir bidat gördün de neden onu yok etmedin! Bir sünnet gördün de neden onu ihya etmedin?» diye sorulunca ne yapacaksın?" dedi. Ömer: "Evladım! Bunları bana sormam ahali mi istedi, yoksa kendi katından mı soruyorsun?" deyince, Abdulmelik: "Vallahi başkasının adına bunu soruyor değilim. Aksine kendi aklıma gelenlerdir. Bunlarda senin sorumlu olduğunu düşündüğüm için de soruyorum. Yarın öylesi bir durumda ne cevap vereceksin?" karşılığım verdi. Bunun üzerine babası (Ömer) şöyle dedi: "Allah rahmetini senden esirgemesin ve hayırlar ihsan etsin! Allah'tan, hayırlar için çalışan ve bu konuda herkese yardımcı olan kişilerden olmanı diliyorum. Evladım! Bil ki kavmin, bu yönetim işini düğüm düğüm, ilmek

ilmek kendi taraflarına doğru çekip aldılar. Nihayet kendilerine mal ettikleri bu şeyi ne zaman ellerinden almayı düşündümse, birçok kişinin kanına sebep olacak bir şekilde bana karşı durmalarından çekinmişimdir. Vallahi benim için dünyanın yok olması, benim sebebimle bir damla dahi olsa kanın akmasından daha iyidir. Babanın, gördüğü bidati yok etmediği, bulduğu sünneti ihya etmediği tek bir günü dahi olmasın istemez misin! Üstelik: **"Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredin. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."**[1]

(٧٣٤٩)- [٢٨٣/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا مَنْصُورٌ، ثنا شُعَيْبٌ، ثَنَا الْفُرَاتُ بْنُ السَّائِبِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ لامْرَأَتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمَلِكِ، وَكَانَ عِنْدَهَا جَوْهَرٌ أَمَرَ لَهَا أَبُوهَا بِهِ لَمْ يُرَ مِثْلُهُ: " اخْتَارِي، إِمَّا أَنْ تَرُدِّي حُلِيَّكِ إِلَى بَيْتِ الْمَالِ، وَإِمَّا تَأْذَنِي لِي فِي فِرَاقِكِ، فَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَكُونَ أَنَا وَأَنْتِ وَهُوَ فِي بَيْتٍ وَاحِدٍ "، قَالَتْ: لا بَلْ أَخْتَارُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ، وَعَلَى أَضْعَافِهِ لَوْ كَانَ لِي، قَالَ: فَأَمَرَ بِهِ فَحُمِلَ حَتَّى وُضِعَ فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ، فَلَمَّا هَلَكَ عُمَرُ وَاسْتُخْلِفَ يَزِيدُ، قَالَ لِفَاطِمَةَ: إِنْ شِئْتِ يَرُدُّونَهُ عَلَيْكِ، قَالَتْ فَإِنِّي لا أَشَاؤُهُ، طِبْتُ عَنْهُ نَفْسًا فِي حَيَاةِ عُمَرَ، وَأَرْجِعُ فِيهِ بَعْدَ مَوْتِهِ؟ لا وَاللَّهِ أَبَدًا، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَسَمَهُ بَيْنَ أَهْلِهِ وَوَلَدِهِ

Furât b. es-Sâib bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in hanımı Fâtıma binti Abdilmelik'in, babası Abdulmelik tarafından verilen çok kıymetli ve benzeri olmayan mücevherleri vardı. Bir defasında Ömer ona: "Şu iki şeyden birini seç: Ya bu mücevherleri beytülmale koyarsın ya da benden boşanmayı kabul edersin. Zira ikimizin bu mücevherlerle birlikte aynı evde bulunmasından hoşlanmıyorum" dedi. Hanımı da: "Bilakis sadece bunlar için değil bundan kat kat daha fazlası olsa bile ben seni tercih ederim ey müminlerin emiri!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer emrederek mücevherler Müslümanlara ait olan beytülmale konuldu. Ömer vefat edip de Yezîd hilafete geçince Fâtıma'ya: "İstersen mücevherleri sana geri versinler!" dedi. Ancak Fâtıma: "İstemiyorum! Ömer hayattayken gönül rızamla onları

---

[1] A'râf Sur. 87

vermişken vefatından sonra geri mi alayım! Vallahi bunu asla yapmam!" karşılığını verdi. Fâtıma böyle deyince Yezîd mücevherleri kendi ailesi ve çocukları arasında paylaştırdı.

(٧٣٥٠)- [٥/٢٨٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: سَمِعْتُ بَعْضَ شُيُوخِنَا يَذْكُرُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أُتِيَ بِكَاتِبٍ يَخُطُّ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَكَانَ مُسْلِمًا وَكَانَ أَبُوهُ كَافِرًا نَصْرَانِيًّا أَوْ غَيْرَهُ، فَقَالَ عُمَرُ لِلَّذِي جَاءَ بِهِ: " لَوْ كُنْتَ جِئْتَ بِهِ مِنْ أَبْنَاءِ الْمُهَاجِرِينَ "، قَالَ: فَقَالَ الْكَاتِبُ: مَا ضَرَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كُفْرُ أَبِيهِ، قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ: " وَقَدْ جَعَلْتَهُ مَثَلا؟ لا تَخُطُّ بَيْنَ يَدَيَّ بِقَلَمٍ أَبَدًا "

Ahmed b. Abdillah b. Yûnus, hocalarından birinden şöyle nakleder: Ömer b. Abdilaziz'e, kendisi Müslüman, babası ise Hıristiyan (veya başka bir dinden) olan bir kâtip getirdiler. Ömer, kâtibi getirene: "Muhacirlerin çocuklarından bir kâtip getirseydin" deyince, kâtip: "Babasının kâfir olması Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zarar vermedi" karşılığını verdi. Ömer: "Sen Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) buna örnek mi veriyorsun? Sen hiçbir zaman benim yanımda kâtiplik yapamazsın" dedi.

(٧٣٥١)- [٥/٢٨٤] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الأَزْدِيُّ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، وَقَرَأْتُهُ عَلَيْهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُجِيرٍ، ثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَيْهِ: " مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عُمَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ اللَّهَ ابْتَلانِي بِمَا ابْتَلانِي بِهِ مِنْ أَمْرِ هَذِهِ الأُمَّةِ عَنْ غَيْرِ مُشَاوَرَةٍ مِنِّي فِيهَا، وَلا طَلِبَةٍ مِنِّي لَهَا، إِلا قَضَاءَ الرَّحْمَنِ وَقَدَرِهِ، فَأَسْأَلُ الَّذِي ابْتَلانِي مِنْ أَمْرِ هَذِهِ الأُمَّةِ بِمَا ابْتَلانِي أَنْ يُعِينَنِي عَلَى مَا وَلانِي، وَأَنْ يَرْزُقَنِي مِنْهُمُ السَّمْعَ وَالطَّاعَةَ وَحُسْنَ مُؤَازَرَةٍ، وَأَنْ يَرْزُقَهُمْ مِنِّي الرَّأْفَةَ وَالْمَعْدَلَةَ، فَإِذَا أَتَاكَ كِتَابِي هَذَا، فَابْعَثْ إِلَيَّ بِكُتُبِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَسِيرَتِهِ وَقَضَايَاهُ فِي أَهْلِ الْقِبْلَةِ وَأَهْلِ الْعَهْدِ، فَإِنِّي مُتَّبِعٌ أَثَرَ عُمَرَ وَسِيرَتَهُ، إِنْ أَعَانَنِي اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ، وَالسَّلامُ "، فَكَتَبَ إِلَيْهِ سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ عُمَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي

أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الدُّنْيَا لَمَّا أَرَادَ، وَجَعَلَ لَهَا مُدَّةً قَصِيرَةً كَانَ بَيْنَ أَوَّلِهَا وَآخِرِهَا سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ، ثُمَّ قَضَى عَلَيْهَا وَعَلَى أَهْلِهَا الْفِنَاءَ، فَقَالَ: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾، لا يَقْدِرُ مِنْهَا أَهْلُهَا عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُفَارِقَهُمْ وَيُفَارِقُوهَا، أَنْزَلَ بِذَلِكَ كِتَابَهُ، وَأَنْزَلَ بِذَلِكَ رُسُلَهُ، وَقَدَّمَ فِيهِ بِالْوَعِيدِ، وَضَرَبَ فِيهِ الأَمْثَالَ، وَوَصَلَ بِهِ الْقَوْلَ، وَشَرَعَ فِيهِ دِينَهُ، وَأَحَلَّ الْحَلالَ، وَحَرَّمَ الْحَرَامَ، وَقَصَّ فَأَحْسَنَ الْقَصَصَ، وَجَعَلَ دِينَهُ فِي الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ، فَجَعَلَهُ دِينًا وَاحِدًا، فَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَ كُتُبِهِ، وَلَمْ تَخْتَلِفْ رُسُلُهُ، وَلَمْ يَشْقَ أَحَدٌ بِشَيْءٍ مِنَ أَمْرِهِ سَعِدَ بِهِ أَحَدٌ، وَلَمْ يَسْعَدْ أَحَدٌ مِنْ أَمْرِهِ بِشَيْءٍ شَقِيَ بِهِ أَحَدٌ، وَإِنَّكَ الْيَوْمَ يَا عُمَرُ لَمْ تَعْدُ أَنْ تَكُونَ إِنْسَانًا مِنْ بَنِي آدَمَ، يَكْفِيكَ مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَالْكِسْوَةِ مَا يَكْفِي رَجُلا مِنْهُمْ، فَاجْعَلْ فَضْلَ ذَلِكَ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الرَّبِّ الَّذِي تُوَجِّهُ إِلَيْهِ شُكْرَ النِّعَمِ، فَإِنَّكَ قَدْ وَلِيتَ أَمْرًا عَظِيمًا لَيْسَ يَلِيهِ عَلَيْكَ أَحَدٌ دُونَ اللَّهِ، قَدْ أَفْضَى فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْخَلائِقِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَغْنَمَ نَفْسَكَ وَأَهْلَكَ فَافْعَلْ وَإِنْ لا تَخْسَرْ نَفْسَكَ وَأَهْلَكَ، وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، فَإِنَّهُ قَدْ كَانَ قَبْلَكَ رِجَالٌ عَمِلُوا بِمَا عَمِلُوا، وَأَمَاتُوا مَا أَمَاتُوا مِنَ الْحَقِّ، وَأَحْيَوْا مَا أَحْيَوْا مِنَ الْبَاطِلِ، حَتَّى وُلِدَ فِيهِ رِجَالٌ وَنَشَئُوا فِيهِ، وَظَنُّوا أَنَّهَا السُّنَّةُ، وَلَمْ يَسُدُّوا عَلَى الْعِبَادِ بَابَ رَخَاءٍ إِلا فُتِحَ عَلَيْهِمْ بَابُ بَلاءٍ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَفْتَحَ عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ الرَّخَاءِ فَإِنَّكَ لا تَفْتَحُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا بَابًا إِلا سُدَّ بِهِ عَنْكَ بَابُ بَلاءٍ، وَلا يَمْنَعْكَ مِنْ نَزْعِ عَامِلٍ أَنْ تَقُولَ: لا أَجِدُ مَنْ يَكْفِينِي عَمَلَهُ، فَإِنَّكَ إِذَا كُنْتَ تُنْزِعُ لِلَّهِ، وَتُعْمِلُ لِلَّهِ، أَتَاحَ اللَّهُ لَكَ رِجَالا وِكَالا بِأَعْوَانِ اللَّهِ، وَإِنَّمَا الْعَوْنُ مِنَ اللَّهِ عَلَى قَدْرِ النِّيَّةِ، فَإِذَا تَمَّتْ نِيَّةُ الْعَبْدِ تَمَّ عَوْنُ اللَّهِ لَهُ، وَمَنْ قَصُرَتْ نِيَّتُهِ قَصُرَ مِنَ اللَّهِ الْعَوْنُ لَهُ بِقَدْرِ ذَلِكَ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَأْتِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلا يَتْبَعُكَ أَحَدٌ بِظُلْمٍ، وَيَجِيءُ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ وَهُمْ غَابِطُونَ لَكَ بِقِلَّةِ أَتْبَاعِكَ، وَأَنْتَ غَيْرُ غَابِطٍ لَهُمْ بِكَثْرَةِ أَتْبَاعِهِمْ، فَافْعَلْ، وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، فَإِنَّهُمْ قَدْ عَايَنُوا وَعَالَجُوا نَزْعَ الْمَوْتِ الَّذِي كَانُوا مِنْهُ يَفِرُّونَ، وَانْشَقَّتْ بُطُونُهُمُ الَّتِي كَانُوا فِيهَا لا يَشْبَعُونَ، وَانْفَقَأَتْ أَعْيُنُهُمُ الَّتِي كَانَتْ لا تَنْقَضِي لَذَّاتُهَا، وَانْدَقَّتْ رِقَابُهُمْ فِي التُّرَابِ غَيْرَ مُوَسَّدِينَ، بَعْدَ مَا تَعْلَمُ مِنْ تَظَاهُرِ الْفُرُشِ وَالْمَرَافِقِ، فَصَارُوا جِيَفًا تَحْتَ بُطُونِ الأَرْضِ، تَحْتَ آكَامِهَا، لَوْ كَانُوا إِلَى جَنْبِ مِسْكِينٍ تَأَذَّى بِرِيحِهِمْ بَعْدَ إِنْفَاقِ مَا لا يُحْصَى عَلَيْهِمْ مِنَ الطِّيبِ كَانَ إِسْرَافًا وَبِدَارًا عَنِ الْحَقِّ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، مَا أَعْظَمَ يَا عُمَرُ وَأَفْظَعَ الَّذِي سَبَقَ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ هَذِهِ الأُمَّةِ، فَأَهْلُ الْعِرَاقِ فَلْيَكُونُوا مِنْ صَدْرِكَ بِمَنْزِلَةِ مَنْ لا

فَقْرَ بِكَ إِلَيْهِ، وَلا غِنًى بِكَ عَنْهُ، فَإِنَّهُمْ قَدْ وَلِيَتْهُمْ عُمَّالٌ ظَلَمَةٌ، قَسَمُوا الْمَالَ، وَسَفَكُوا الدِّمَاءَ، فَإِنَّهُ مَنْ تَبْعَثُ مِنْ عُمَّالِكَ كِلْهُمْ أَنْ يَأْخُذُوا بِجَبِيَّةٍ، وَأَنْ يَعْمَلُوا بِعَصَبِيَّةٍ، وَأَنْ يَتَجَبَّرُوا فِي عَمَلِهِمْ، وَأَنْ يَحْتَكِرُوا عَلَى الْمُسْلِمِينَ بَيْعًا، وَأَنْ يَسْفِكُوا دَمًا حَرَامًا، اللَّهَ اللَّهَ يَا عُمَرُ فِي ذَلِكَ، فَإِنَّكَ تُوشِكُ إِنِ اجْتَرَأْتَ عَلَى ذَلِكَ أَنْ يُؤْتَى بِكَ صَغِيرًا ذَلِيلا، وَإِنْ أَنْتَ اتَّقَيتَ مَا أَمَرْتُكَ بِهِ وَجَدْتَ رَاحَتَهُ عَلَى ظَهْرِكَ وَسَمْعِكَ وَبَصَرِكَ، ثُمَّ إِنَّكَ كَتَبْتَ إِلَيَّ تَسْأَلُ أَنْ أَبْعَثَ إِلَيْكَ بِكِتَابِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَسِيرَتِهِ وَقَضَائِهِ فِي الْمُسْلِمِينَ وَأَهْلِ الْعَهْدِ، وَأَنَّ عُمَرَ عَمِلَ فِي غَيْرِ زَمَانِكَ، وَإِنِّي أَرْجُو إِنْ عَمِلْتَ بِمِثْلِ مَا عَمِلَ أَنْ تَكُونَ عِنْدَ اللَّهِ أَفْضَلَ مَنْزِلَةً مِنْ عُمَرَ، وَقُلْ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: ﴿وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلا الإِصْلاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ وَالسَّلامُ عَلَيْكَ .رَوَاهُ عِدَّةٌ، مِنْهُمْ: إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنِ اكْتُبْ إِلَيَّ بِبَعْضِ رَسَائِلِ عُمَرَ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ: يَا عُمَرُ اذْكُرِ الْمُلُوكَ الَّذِينَ قَدِ انْفَقَأَتْ عُيُونُهُمْ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ مُخْتَصَرًا حَدَّثَنَاهُ أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، وَرَوَاهُ جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ اللَّهَ ابْتَلانِي، فَذَكَرَ نَحْوَهُ وَرَوَاهُ مَعْمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّقِّيُّ، عَنِ الْفُرَاتِ بْنِ سُلَيْمَانَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى سَالِمٍ، فَذَكَرَهُ بِطُولِهِ كَرَاوِيَةِ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، أَخْبَرَنَاهُ الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْفَرَجِ، ثنا مَعْمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، بِهِ

Sâlim b. Abdillah b. Ömer bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz bana şöyle bir mektup yazdı: "Müminlerin emiri Ömer b. Abdilazîz'den Sâlim b. Abdillah'a! Allah'ın selamı üzerine olsun. Bu ümmetin başına geçirildim; ama bu konuda ne fikrim alındı, ne de benim hilafet gibi bir talebim oldu. Rahmân olan Allah'ın kaza ve takdiri bu yönde olmuştur. Benim bu ümmetin başına geçmemi takdir eden Allah'tan dileğim: Ahaliye karşı görevimde bana yardımcı olması, onların bana karşı itaat ve iyi niyet içinde olmalarını ihsan etmesi, benim de onlara karşı şefkat ve adaletle davranmamı bir lütuf olarak onlara sunmasıdır. Bu mektubum sana ulaştığı zaman Ömer b. el-Hattâb'ın mektuplarını, Müslümanlara ve zimmet ahalisine karşı davranış ve hükümlerini içeren yazıları bana gönder. Allah da yardım ederse

hilafet işinde Ömer'in tavır ve davranışlarının peşinden gideceğim. Baki selam."

Bunun üzerine ben de ona şöyle bir cevap yazdım: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Sâlim b. Abdillah b. Ömer'den, müminlerin emiri Ömer b. Abdilazîz'e! Allah'ın selamı üzerine olsun. Senden yana kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamd ederim. Sonrasına gelince, bil ki Allah dünyayı kendi dilediği hedef için var etmiş ve ona pek kısa bir ömür vermiştir. Bu bakımdan hayatın başlangıcı ve sonu arasında günün bir anı kadar bir zaman vardır. Sonrasında hem dünya, hem de üzerindekilerin yok olmasını takdir etmiş ve: **"O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz."**[1] buyurmuştur. Dünya, insanlardan, insanlar da dünyadan ayrılana kadar insanların Allah iradesi dışında herhangi bir gücünden bahsedilemez. Allah, Kitab'ını ve elçilerini bu yüzden göndermiştir. Kitab'ında insanları âhiret günü konusunda uyarmış, örnekler vermiş, buyruklarını bildirmiş ve dinî hükümlerini belirtmiştir. Helal olan şeyleri helal, haram olan şeyleri haram kılmıştır. En güzel kıssaları anlatmış, öncekilerin ve sonrakilerin tümü için tek bir dini uygun görmüş, gönderdiği kitaplar arasında fark gözetmemiştir. Gönderdiği hiçbir peygamber, diğer bir peygambere ters düşmemiş, hiç kimseye zorlanacağı bir sorumluluk yüklememiştir. Hiç kimsenin mutluluğunu başka bir kimsenin mutsuzluğu üzerine de bina etmemiştir.

Ey Ömer! Bugün sen de Âdemoğullarından herhangi biri gibisin. Yiyecek, içecek ve giyecek olarak normal bir insana yeten şey, senin için de yeterli olacaktır. Bundan fazlasını ise her türlü nimet için kendisine şükürde bulunduğun Allah'ın yolunda kullanıp infak et. Ağır bir görevin başına getirildin ve bu konuda üstünde Allah'tan başka kimse bulunmamaktadır. Allah, seni insanlarla baş başa bırakmıştır. Bu işte kendinin ve ailenin kazançlı çıkması, kaybedenlerden olmaması elinden geliyorsa gücün yettiğince yap. Allah'a dayanmayan hiçbir gücün de olamayacağını bil. Senden öncekilerden, bildikleriyle amel eden birçok kişi gelip geçmiştir.

---

[1] Kasas Sur. 88

Bunlar hak olan şeyleri ifa etmeyip yok saymışlar, batıl olan birçok şeyi de ikame etmişlerdir. Öyle ki bu yolda birçok kişi bu zihniyetin sünnet olduğunu zannederek yetişmiş ve aynı zanla ölüp gitmiştir. Halka karşı saadet kapılarını kapatmış ve musibet kapılarını açmışlardır. Sen de halka karşı saadet kapılarını açmak istersen, bil ki açtığın her saadet kapısıyla bir musibet kapısı kapanacaktır.

"Bunun yapacağı işi yapabilecek başka kimse yok!" diyerek sakın bir valiyi azletmekten geri durma. Şayet birini Allah rızası için azleder veya göreve getirirsen, bil ki Allah da sana böylesi görevleri ifa edebilecek kimseleri çıkaracaktır. Bu konuda sadece Allah'tan yardım dile! Zira Allah, niyetlere göre yardımlarda bulunur. Kulun niyeti tam olursa Allah da yardımını tam olarak gönderir. Niyeti eksik olursa da eksikliği oranınca Allah yardımını az tutar. Elinden geldiği kadarıyla kıyamet gününde Allah'ın huzuruna kimseye haksızlık etmeden çıkmaya çalış. Senden önceki yöneticilerin gelip sana tâbi olanların azlığından dolayı sana gıpta ile bakmaları için, onlara tâbi olanların çokluğundan dolayı da senin onlara gıpta ile bakman için elinden geleni yap! Bil ki Allah'a dayanmayan hiçbir güç olamaz. Onlar ki kaçıp durdukları ölümün acısını en ağır bir şekilde çekmişlerdir. Doymak bilmeyen mideleri delinip parçalanmıştır. Bin bir türlü zevki onlara tattıran gözleri yerinden çıkmıştır. Dünyada iken türlü döşek ve yastıklar üzerine koydukları boyunları, yastıksız bir şekilde toprağa karışıp gitmiştir. Artık onlar toprak yığınlarının altında birer leşten ibarettirler. Yoksul olan birinin yanında gömülmüş olsalar, o bile kokularından dolayı yerinde duramaz. Oysa hayatta iken israfa kaçarak ve hakları olan şeyi aşarak ne çok kokular sürünmüşlerdi. Bil ki Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz. Üzerinde ümmetin ne ağır ve ne çetin sorunlarının yüklendiğini bilsen! Irak ahalisini gönlünde, kendisine hep muhtaç olduğun ve onsuz yapamadığın kişilerin konumunda tut. Zira kendilerine nice zalim kişiler vali olmuştur. Bu valiler onların mallarını aralarında paylaşmış ve kanlarını da boş yere akıtmışlardır. Vali olarak atayacakların kişileri uyar da sakın vergi mallarını şahsi mallarına katmasınlar, asabiyete dayanarak hükmetmesinler, işlerinde zorbalığa başvurmasınlar, Müslümanlarla yaptıkları ticarette hileye başvurmasınlar ve

haksız yere cana kıymasınlar! Bir bilsen bunları yapmak ne kadar ağır bir suçtur! Bil ki bunlardan birini yapmaya yeltensen kıyamet günü huzura aşağılanmış ve zelil bir şekilde çıkarılacaksın! Ancak dediklerimi yaparsan sırtındaki yük hafifleyecek, gördüklerin ve işittiklerinden yana rahat olacaksın.

Mektubunda benden sana, Ömer b. el-Hattâb'ın mektuplarını, Müslümanlara ve zimmet ahalisine karşı davranış ve hükümlerini içeren yazıları göndermemi istemişsin. Bil ki Ömer, senin içinde bulunduğun bu ortamdan daha farklı bir ortamda halifeliği icra etmiştir. Onun gibi davranman halinde de Allah'ın katında ondan daha iyi bir konumda olacağını umuyorum. Salih kul olan Hz. Şuayb'ın da dediği gibi: **"Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana, tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam, ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim."**[1] Bâki selam.

(٧٣٥٢)- [٥/٢٨٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الأَسَدِيُّ، ثنا أَبِي، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَبْدِ الْحَمِيدِ صَاحِبِ الْكُوفَةِ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عُمَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَهْلَ الْكُوفَةِ قَوْمٌ قَدْ أَصَابَهُمْ بَلاءٌ وَشِدَّةٌ وَجَوْرٌ فِي أَحْكَامِ اللَّهِ، وَسُنَنٌ خَبِيثَةٌ سَنَّهَا عَلَيْهِمْ عُمَّالُ سُوءٍ، وَأَنَّ قِوَامَ الدِّينِ الْعَدْلُ وَالإِحْسَانُ، فَلا يَكُونَنَّ شَيْءٌ أَهَمَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ أَنْ تُوَطِّنَهَا لِطَاعَةِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ لا قَلِيلَ مِنَ الإِثْمِ، وَآمُرُكَ أَنْ تُطَرِّزَ أَرْضَهُمْ، وَلا تَحْمِلْ خَرَابًا عَلَى عَامِرٍ، وَلا عَامِرًا عَلَى خَرَابٍ، وَأَنِّي قَدْ وَلَّيْتُكَ مِنْ ذَلِكَ مَا وَلانِي اللَّهُ "

Dâvud b. Süleymân der ki: Ömer b. Abdilazîz, Kûfe valisi Abdulhamîd'e şöyle bir mektup yazdı: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın kulu ve

---

[1] Hûd Sur. 88

müminlerin emiri Ömer'den, Abdulhamîd b. Abdirrahman'a! Allah'ın selamı üzerine olsun. Senden yana kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamd ederim. Sonrasına gelince, Kûfe ahalisi çeşitli sıkıntılara ve belalara maruz kalmış bir ahalidir. Allah'ın hükümleri konusunda zulme, başlarına atanan kötü yöneticiler tarafından kötü uygulamalara maruz kalmışlardır. Bil ki din, adalet ve iyilik üzerinde ayakta durur. En büyük derdin benliğini Allah'a itaat yolunda tutmak olsun. Bil ki günahın azı çoğu olmaz. Tarlalarını işlemeni, mamur yerleri harab olmaya terk etmemeni, bir yerleri harap etme pahasına da başka yerleri mamur kılmamanı emrediyorum. Allah'ın beni hilafet işinde görevlendirmesi gibi ben de seni bu işlerle görevlendiriyorum."

(٧٣٥٣)- [٢٨٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرٍ الْمُخَرِّمِيُّ ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرِ بْنِ حَبِيبٍ، ثَنَا رَجُلٌ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ خَطَبَ النَّاسَ مِنْ خُنَاصِرَةَ، فَقَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ لَمْ تُخْلَقُوا عَبَثًا، وَلَمْ تُتْرَكُوا سُدًى، وَإِنَّ لَكُمْ مَعَادًا يَنْزِلُ اللَّهُ فِيهِ لِلْحُكْمِ فِيكُمْ، وَالْفَصْلِ بَيْنَكُمْ، وَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ مَنْ خَرَجَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ الَّتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ، وَحَرَّمَ الْجَنَّةَ الَّتِي عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ، أَلا وَاعْلَمُوا أَنَّ الأَمَانَ غَدًا لِمَنْ حَذِرَ اللَّهَ وَخَافَهُ، وَبَاعَ نَافِدًا بِبَاقٍ، وَقَلِيلا بِكَثِيرٍ، وَخَوْفًا بِأَمَانٍ، أَوَلا تَدْرُونَ أَنَّكُمْ فِي أَسْلابِ الْهَالِكِينَ، وَسَيَخْلِفُهَا بَعْدَكُمُ الْبَاقُونَ كَذَلِكُمْ حَتَّى تُرَدَّ إِلَى خَيْرِ الْوَارِثِينَ "

Abdullah b. Bekr b. Habîb, bir adamdan bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, Hanâsır'da insanlara bir hutbe verip şöyle dedi: "Ey insanlar! Sizler boşu boşuna yaratılmadınız ve başıboş bırakılmadınız. Sizin için Allah'ın inip aranızda hükmedeceği ve aranızdaki hakları hak sahibine vereceği bir yer vardır. Allah'ın rahmetinden çıkan ve genişliği yerle gök arası kadar olan cennetten mahrum olan hüsrana uğrayıp zarar etmiştir. Bilin ki Allah'tan sakınan, korkan, ebedi olan şey karşılığı faniyi, çok şey karşılığı azı ve emniyet karşılığı korkuyu satanlar güvende olacaktır. Elinizdeki malları ölenlerden aldığınızı, sizden sonra da kalanların eline geçeceğini görmüyor musunuz? Bu, Allah'ın huzuruna varıncaya kadar böyle devam edecektir."

(٧٣٥٤)- [٥/٢٨٧] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثَنَا سَلَمَةُ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ هَارُونَ، عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، كَيْفَ أَصْبَحْتَ؟ قَالَ: " أَصْبَحْتُ بَطِيئًا بَطِينًا مُتَلَوِّثًا فِي الْخَطَايَا، أَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ الأَمَانِيَّ "

Süfyân es-Sevrî der ki: "Ömer b. Abdilazîz eliyle karnına vurup şöyle dedi: "Karnım, Allah'a ibadet konusunda çok tembel ve günah ve hatayla kirlenmiştir. Amelleri onlara benzemediği halde Allah'tan iyilerle aynı mertebede olmayı temenni eder."

(٧٣٥٥)- [٥/٢٨٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي السَّرِيِّ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ حَسَّانَ الْهُذَلِيُّ، ثَنَا الثَّوْرِيُّ، قَالَ: ضَرَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِيدِهِ عَلَى بَطْنِهِ، ثُمَّ قَالَ: " بَطْنِي بَطِيءٌ عَنْ عِبَادَةِ رَبِّهِ، مُتَلَوِّثٌ بِالذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا، يَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ مَنَازِلَ الأَبْرَارِ بِخِلافِ أَعْمَالِهِمْ "

Süfyân es-Sevrî der ki: Ömer b. Abdilazîz eliyle karnına dokundu ve: "Karnım Rabbine ibadette pek yavaştır. Günah ve hatalara bulanmıştır. İyilerin amellerini yapmamasına rağmen de Allah'tan onların konumlarını beklemektedir" dedi.

(٧٣٥٦)- [٥/٢٨٧] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، ثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " إِنَّمَا خُلِقْتُمْ لِلأَبَدِ، وَلَكِنَّكُمْ تُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ ".حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنَ دِينَارٍ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Bir yurttan başka bir yurda intikal edeceksiniz, ama ebedi yaşamak için yaratıldınız."

(٧٣٥٧)- [٥/٢٨٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنُ سُفْيَانَ، ثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْبَزَّارُ، ثَنَا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ، قَالَ: مَرَّ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِرَجُلٍ وَفِي يَدِهِ حَصَاةٌ يَلْعَبُ بِهَا، وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ زَوِّجْنِي

مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، فَمَالَ إِلَيْهِ عُمَرُ، فَقَالَ: " بِئْسَ الْخَاطِبُ أَنْتَ، أَلا أَلْقَيْتَ الْحَصَاةَ، وَأَخْلَصْتَ إِلَى اللَّهِ الدُّعَاءَ؟ "

Muhammed b. el-Velîd der ki: Ömer b. Abdilazîz, elindeki çakıl taşıyla oynayan ve: "Allahım! Beni cennet hurileriyle evlendir" diyen bir adamla karşılaşınca yanına gitti ve: "Ne kötü bir damat adayısın! Neden elindeki taşı atıp Allah'a samimi bir şekilde dua etmiyorsun?" dedi.

(٧٣٥٨)- [٥/٢٨٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، أَنْبَأَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ الأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ مُصْعَبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " لا يَنْفَعُ الْقَلْبَ إِلا مَا خَرَجَ مِنَ الْقَلْبِ "

Ömer b. Abdilazîz şöyle der: "Kalbe, kalpten çıkan şey dışında hiçbir şeyin faydası olmaz."

(٧٣٥٩)- [٥/٢٨٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنْ شَيْخٍ مِنْ قُرَيْشٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " يَا مَعْشَرَ الْمُسْتَتِرِينَ، اعْلَمُوا أَنَّ عِنْدَ اللَّهِ مَسْأَلَةً فَاضِحَةً، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Ey yaptıklarını gizli tutanlar! Bilin ki Allah katında her şeyi açığa çıkaran bir sorgu vardır. Zira Allah: **«Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsini yaptıklarından dolayı sorguya çekeceğiz»**[1] buyurur."

(٧٣٦٠)- [٥/٢٨٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ الْمُتَعَالِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثَنَا ضَمْرَةُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَوْذَبٍ، قَالَ: حَجَّ سُلَيْمَانُ وَمَعَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَخَرَجَ سُلَيْمَانُ إِلَى الطَّائِفِ، فَأَصَابَهُ رَعْدٌ وَبَرْقٌ، فَفَزِعَ سُلَيْمَانُ، فَقَالَ لِعُمَرَ: أَلا تَرَى، مَا هَذَا يَا أَبَا حَفْصٍ ؟ قال: " هَذَا عِنْدَ نُزُولِ رَحْمَتِهِ، فَكَيْفَ لَوْ كَانَ عِنْدَ نُزُولِ نِقْمَتِهِ، .حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنِي الْعُذْرِيُّ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ

[1] Hicr Sur. 92-93

Abdullah b. Şevzeb bildiriyor: Süleymân, yanında Ömer b. Abdilazîz ile hac etti. Süleymân, Tâif'e gitmek için yola çıktığında şimşekler ve yıldırımlar çakmaya başlayınca korktu ve Ömer'e: "Bunun ne olduğunu görüyor musun, ey Ebî Hafs!" diye sordu. Ömer: "Bu, Allah'ın rahmetinin ineceği zaman böyle çakar. Ya belanın ineceği zaman nasıl olurdu?" dedi.

(٧٣٦١)- [٢٨٨/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: بَيْنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مَعَ سُلَيْمَانَ بِعَرَفَاتٍ إِذْ بَرَقَتْ وَأَرْعَدَتْ رَعْدًا شَدِيدًا، فَفَزِعَ مِنْهُ سُلَيْمَانُ، فَنَظَرَ إِلَى عُمَرَ وَهُوَ يَضْحَكُ، فَقَالَ: يَا عُمَرُ أَتَضْحَكُ وَأَنْتَ تَسْمَعُ مَا تَسْمَعُ؟ قَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، هَذِهِ رَحْمَةُ اللَّهِ أَفْزَعَتْكَ، كَيْفَ لَوْ جَاءَكَ عَذَابُهُ؟ "

İbrâhîm b. Hişâm b. Yahyâ b. Yahyâ, babasından, o da dedesinden bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, Arafat'ta Süleymân ile birlikteyken gök şiddetli bir şekilde gürledi. Süleymân bu gürültüden korktu ve Ömer'e baktı. Ancak Ömer gülüyordu. Ona: "Ey Ömer! Bu sesi işitmene rağmen gülüyor musun?" deyince, Ömer: "Ey müminlerin emiri! Allah'ın rahmetinin habercisi olan bu gürültüden korkuyorsan azabının gelmesi durumunda ne yapacaksın?" karşılığını verdi.

(٧٣٦٢)- [٢٨٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنَا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، ثنَا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، ثنَا عَفَّانُ بْنُ رَاشِدٍ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَاقِفًا مَعَ سُلَيْمَانَ بِعَرَفَةَ، فَرَعَدَتْ رِعْدَةٌ مِنْ رِعَدِ تِهَامَةَ، فَوَضَعَ سُلَيْمَانُ صَدْرَهُ عَلَى مُقَدَّمِ الرَّحْلِ وَجَزِعَ مِنْهَا، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، هَذِهِ جَاءَتْ بِرَحْمَةٍ، فَكَيْفَ لَوْ جَاءَتْ بِسَخْطَةٍ؟ " قَالَ: ثُمَّ نَظَرَ سُلَيْمَانُ إِلَى النَّاسِ، فَقَالَ: مَا أَكْثَرَ النَّاسَ، فَقَالَ عُمَرُ: " خُصَمَاؤُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ "، فَقَالَ لَهُ سُلَيْمَانُ: ابْتَلاكَ اللَّهُ بِهِمْ

Affân b. Râşid der ki: Ömer b. Abdilazîz, Arafat'ta Süleymân ile birlikteyken gök Tihâme'nin gürlemeleri gibi gürlemeye başladı. Süleymân gürlemenin korkusu içinde göğsünü bineğinin sırtına yapıştırdı. Ömer de ona: "Ey müminlerin emiri! Rahmet getiren bu ses karşısında böyle isen öfke getirmesi durumunda ne yapacaksın?" dedi. Sonra Süleymân insanlara doğru baktı ve: "Ne kadar da çok insan var" dedi. Ömer: "Ey müminlerin

emiri! Bunlar (kıyamette) senin hasmın olacaklardır" deyince, Süleymân: "Allah seni de onların başına getirsin!" karşılığını verdi.

(٧٣٦٣)- [٢٨٩/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، ثنا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ مَوْلًى لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ لِعُمَرَ حِينَ رَجَعَ مِنْ جَنَازَةِ سُلَيْمَانَ مَا لِي أَرَاكَ مُغْتَمًّا؟ قَالَ: " لِمِثْلِ مَا أَنَا فِيهِ يُغْتَمُّ لَهُ، لَيْسَ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ أَحَدٌ فِي شَرْقِ الأَرْضِ وَغَرْبِهَا إِلا وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُؤَدِّيَ إِلَيْهِ حَقَّهُ غَيْرَ كَاتِبٍ إِلَيَّ فِيهِ، وَلا طَالِبَهُ مِنِّي "

Ömer b. Zer anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz'in bir azatlısı, Süleymân'ın cenazesinden döndüğü zaman, Ömer'e: "Üzgün olduğunu görüyorum?" deyince, Ömer: "Benim bulunduğum duruma insan üzülür. Yeryüzünün doğusunda olsun batısında olsun Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetinden olan herkese, isteği konusunda bana yazmadan ve benden istemeden hakkını vermek istiyorum."

(٧٣٦٤)- [٢٨٩/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَعْيَنَ، ثَنَا النَّضْرُ بْنُ عَرَبِيٍّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، " فَرَأَيْتُهُ جَالِسًا هَكَذَا قَدْ نَصَبَ رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلَيْهِمَا، وَذَقْنُهُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ، كَأَنَّ عَلَيْهِ بَثُّ هَذِهِ الأُمَّةِ "

Nadr b. Arabî der ki: Ömer b. Abdilazîz'in yanına girdim ve dizlerini dikerek ellerini üzerine koyup oturmuş bir şekilde gördüm. Çenesini de dizlerine dayamıştı ve sanki ümmetin bütün üzüntüsü üzerindeydi.

(٧٣٦٥)- [٢٨٩/٥] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عُبَيْدَةَ، قَالَ: أَوَّلُ مَا أُنْكِرَ مِنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنَّهُ خَرَجَ فِي جَنَازَةٍ، فَأُتِيَ بِبُرْدٍ كَانَ يُلْقَى لِلْخُلَفَاءِ يَقْعُدُونَ عَلَيْهِ إِذَا خَرَجُوا إِلَى الْجَنَازَةِ، فَأُلْقِيَ لَهُ، فَضَرَبَهُ بِرِجْلِهِ ثُمَّ قَعَدَ عَلَى الأَرْضِ، فَقَالُوا: مَا هَذَا؟ فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَامَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، اشْتَدَّتْ بِي الْحَاجَةُ وَانْتَهَتْ بِي الْفَاقَةُ، وَاللَّهُ سَائِلُكَ عَنْ مَقَامِي غَدًا بَيْنَ يَدَيْكَ، وَفِي يَدِهِ قَضِيبٌ قَدِ اتَّكَأَ عَلَيْهِ بِسِنَانِهِ، فَقَالَ: " أَعِدْ مَا قُلْتَ "، فَأَعَادَ عَلَيْهِ، قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، اشْتَدَّتْ بِي الْحَاجَةُ، وَانْتَهَتْ بِي الْفَاقَةُ، وَاللَّهُ

سَائِلُكَ عَنْ مَقَامِي هَذَا بَيْنَ يَدَيْكَ، فَبَكَى حَتَّى جَرَتْ دُمُوعُهُ عَلَى الْقَضِيبِ، ثُمَّ قَالَ: " مَا عِيَالُكَ؟ " قَالَ: خَمْسَةٌ أَنَا وَامْرَأَتِي وَثَلاثَةٌ أَوْلادِي، قَالَ: " فَإِنَّ الْفَرْضَ لَكَ وَلِعِيَالِكَ عَشَرَةُ دَنَانِيرَ، وَنَأْمُرُ لَكَ بِخَمْسِ مِائَةٍ، مِائَتَيْنِ مِنْ مَالِي، وَثَلاثِ مِائَةٍ مِنْ مَالِ اللَّهِ، تَبَلَّغْ بِهَا حَتَّى يَخْرُجَ عَطَاؤُكَ "

Âmir b. Ubeyde anlatıyor: "Ömer b. Abdilazîz ile ilgili garip karşıladığım ilk olay şudur: Bir cenazeyi teşyi için çıkarken halifelerin cenazeye çıktıkları zaman oturmaları için serilen çizgili kumaşlar getirildi ve kendisi için serildi. Ömer b. Abdilazîz bunları ayaklarıyla iterek yere oturdu. Oradakiler: "Bu nedir?" diye sorunca bir adam gelip Ömer b. Abdilazîz'in önünde durup: "Ey müminlerin emiri! İhtiyacım çoğaldı ve artık yokluğa dayanacak gücüm kalmadı. Allah kıyamet günü benim durumumun hesabını sana soracak" dedi ve ağladı. Adamın elinde de yaşlılığından dolayı yaslandığı bir sopası vardı. Ömer b. Abdilazîz: "Bana söylediklerini tekrar et" deyince adam tekrar: "Ey müminlerin emiri! İhtiyacım çoğaldı ve artık yokluğa dayanacak gücüm kalmadı. Allah kıyamet günü benim durumumun hesabını sana soracak" dedi ve o kadar ağladı ki gözyaşları sopaya damladı. İbn Abdilazîz: "Çocukların kaç tanedir?" diye sorunca adam: "Beş kişiyiz. Ben, hanımım ve üç çocuk" karşılığını verdi. Ömer b. Abdilazîz: "Sana ve çocuklarına on dinar maaş bağlıyor ve sana da beş yüz dinar veriyoruz. Bunun iki yüzü benim malımdan, üç yüz dinar ise Beytülmaldendir. Bunları maaşın çıkana kadar kullanırsın" dedi.

(٧٣٦٦)- [٥/٢٨٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: اسْتَعْمَلَ عُمَرُ عَامِلا، فَبَلَغَهُ أَنَّهُ عَمِلَ لِلْحَجَّاجِ فَعَزَلَهُ، فَأَتَاهُ يَعْتَذِرُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: لَمْ أَعْمَلْ لَهُ إِلا قَلِيلا، فَقَالَ: " حَسْبُكَ مِنْ صُحْبَةِ شَرٍّ يَوْمٍ أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ "

Ca'vene bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz birini vali olarak görevlendirdi. Ancak daha önce Haccâc için çalıştığı haberini alınca onu azletti. Adam gelip mazeretler sunmaya ve: "Ben onun için çok az bir zaman çalıştım" demeye başladı. Ömer de: "Bir gün (veya yarım gün) dahi olsa kötü biriyle dost olman azledilmen için yeterlidir" karşılığını verdi.

(٧٣٦٧)- [٥/٢٨٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثَنَا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ غَالِبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَاصِمٍ الْعَبَّادَانِي، يَقُولُ: خَطَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ بِالآخِرَةِ، فَأَنْتُمْ حَمْقَى، وَإِنْ كُنْتُمْ مُكَذِّبِينَ بِهَا فَأَنْتُمْ هَلْكَى "

Ebû Âsım el-Abbâdânî der ki: Ömer b. Abdilazîz bir hutbe verip: "Derim ki, eğer âhirete inanıyorsanız (bu yaptıklarınızla) akılsızsınız demektir. Eğer âhirete inanmıyorsanız da (bu yaptıklarınızla) helak oldunuz demektir" dedi.

(٧٣٦٨)- [٥/٢٩٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّبَّاحِ، ثَنَا أَبُو هَمَّامٍ، ثَنَا ضَمْرَةُ، ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِي، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " مَنْ لَمْ يَعْلَمْ أَنَّ كَلامَهُ مِنْ عَمَلِهِ كَثُرَتْ ذُنُوبُهُ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Konuşmasının da amelinden olduğunu bilemeyen kişinin günahları çok olur."

(٧٣٦٩)- [٥/٢٩٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى ثَعْلَبٌ النَّحْوِيُّ، ثَنَا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِكْرِمَةَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " مَا طَاوَعَنِي النَّاسُ عَلَى مَا أَرَدْتُ مِنَ الْحَقِّ حَتَّى بَسَطْتُ لَهُمْ مِنَ الدُّنْيَا شَيْئًا "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Kendilerine ancak dünyalık olarak bir şeyler verdikten sonra insanlar, hak olan bir konuda bana itaat ediyorlar."

(٧٣٧٠)- [٥/٢٩٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " قَدْ أَفْلَحَ مَنْ عُصِمَ مِنَ الْمِرَاءِ وَالْغَضَبِ وَالطَّمِعِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Münakaşadan, öfkeden ve hırstan uzak durabilen kişi kurtuluşa erer."

(٧٣٧١)- [٥/٢٩٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا إِسْحَاقُ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَدِيِّ بْنِ أَرْطَأَةَ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ اسْتِعْمَالَكَ سَعْدَ بْنَ مَسْعُودٍ عَلَى عُمَانَ كَانَ مِنَ الْخَطَإِ الَّذِي قَضَى اللَّهُ عَلَيْكَ، وَقَدَّرَ أَنْ تُبْتَلَى بِهِ "

Ma'mer der ki: Ömer b. Abdilazîz, Adiy b. Ertaa'ya şöyle bir mektup yazdı: "Derim ki, Sa'd b. Mes'ûd'u Umân valisi olarak ataman, Allah'ın hata ve imtihan olarak sana takdir ettiği bir şeydir."

(٧٣٧٢)- [٥/٢٩٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، ثَنَا نُوحُ بْنُ قَيْسٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَعْبَدٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أَرْسَلَ بِأُسَارَى مِنَ أُسَارَى الرُّومِ، فَفَادَى بِهِمْ أُسَارَى مِنْ أُسَارَى الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: فَكُنْتُ إِذَا دَخَلْتُ عَلَى مَلِكِ الرُّومِ، فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ عُظَمَاءُ الرُّومِ خَرَجْتُ، قَالَ: فَدَخَلْتُ يَوْمًا فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ فِي الأَرْضِ مُكْتَئِبًا حَزِينًا، فَقُلْتُ: مَا شَأْنُ الْمَلِكِ؟ قَالَ: وَمَا تَدْرِي مَا حَدَثَ؟ قُلْتُ: وَمَا حَدَثَ؟ قَالَ: مَاتَ الرَّجُلُ الصَّالِحُ، قُلْتُ: مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثُمَّ قَالَ مَلِكُ الرُّومِ: لأَحْسِبُ أَنَّهُ لَوْ كَانَ أَحَدٌ يُحْيِي الْمَوْتَى بَعْدَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ لأَحْيَاهُمْ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثُمَّ قَالَ: لَسْتُ أَعْجَبُ مِنَ الرَّاهِبِ أَغْلَقَ بَابَهُ وَرَفَضَ الدُّنْيَا وَتَرَهَّبَ وَتَعَبَّدَ، وَلَكِنْ أَتَعَجَّبُ مِمَّنْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَحْتَ قَدَمَيْهِ، فَرَفَضَهَا ثُمَّ تَرَهَّبَ "

Muhammed b. Ma'bed bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, elinde bulunan Bizans esirlerini, Bizanslıların elinde bulunan Müslüman esirler karşılığında değişim için göndermişti. Bizans kralının yanına girdiğim zaman Bizanslıların ileri gelen adamları da içeriye girdiklerinde ben çıkıyordum. Bir defasında Bizans kralının yanına girdiğimde üzgün ve sıkıntılı bir şekilde yerde oturduğunu gördüm. "Kralın neyi var?" diye sorduğumda: "Ne olduğunu bilmiyor musun?" karşılığım verdi. "Ne oldu ki?" diye sorduğumda: "Sâlih adam vefat etmiş" dedi. "Kim?" diye sorduğumda da: "Ömer b. Abdilazîz" karşılığını verdi.

Sonra Bizans kralı şöyle dedi: "İsa b. Meryem'den sonra şayet biri ölüleri diriltebilecek olsaydı sanırım bunu ancak Ömer b. Abdilazîz yapabilirdi." Sonra şöyle devam etti: "Kapısını kapatıp, dünya nimetlerini reddeden, yalnızlık içinde kendini ibadete veren bir rahibe değil, dünya ayaklarının altında olduğu halde onu reddeden ve bu şekilde ölüp giden kişiye hayran olurum"

(٧٣٧٣)- [٥/٢٩١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ مِرْدَاسٍ، ثنا الْحَكِيمُ يَعْنِي ابْنَ عُمَرَ، قَالَ: شَهِدْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ

وَأَرْسَلَ غُلامَهُ يَشْوِي بِكَبْكَبَةٍ مِنْ لَحْمٍ، فَعَجِلَ بِهَا، فَقَالَ: " أَسْرَعْتَ بِهَا؟ " قَالَ: شَوَيْتُهَا فِي نَارِ الْمَطْبَخِ، وَكَانَ لِلْمُسْلِمِينَ مَطْبَخٌ يُغَدِّيهِمْ وَيُعَشِّيهِمْ، فَقَالَ لِغُلامِهِ: " كُلْهَا يَا بُنَيَّ فَإِنَّكَ رُزِقْتَهَا وَلَمْ أُرْزَقْهَا "

Hakîm b. Ömer bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in, hizmetçisini bir parça eti pişirmek üzere gönderdiğine şahit oldum. Ömer etin kısa bir süre içinde pişirilip kendisine getirildiğini görünce hizmetçiye: "Aceleyle mi pişirdin?" diye sordu. Hizmetçi: "Mutfaktaki ateşte pişirdim" karşılığını verdi. Müslümanlara ait bir mutfak vardı ve Ömer Müslümanların öğle ile akşam yemeklerini burada yaptırır onlara yedirirdi. Bunun üzerine hizmetçisine: "Oğlum onu sen ye! Zira o et bana değil, sana bir rızık olarak verildi" dedi.

(٧٣٧٤)- [٥/٢٩١] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، قَالَ: كَانَ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ سَفَطٌ فِيهِ دُرَّاعَةٌ مِنْ شَعْرٍ وَغُلٌّ، " وَكَانَ لَهُ بَيْتٌ فِي جَوْفِ بَيْتٍ يُصَلِّي فِيهِ لا يَدْخُلُ فِيهِ أَحَدٌ، فَإِذَا كَانَ فِي آخِرِ اللَّيْلِ فَتَحَ ذَلِكَ السَّفَطَ، وَلَبِسَ تِلْكَ الدُّرَّاعَةَ، وَوَضَعَ الْغُلَّ فِي عُنُقِهِ، فَلا يَزَالُ يُنَاجِي رَبَّهُ وَيَبْكِي حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ، ثُمَّ يَعِيدُهُ فِي السَّفَطِ "

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in, içinde kıldan bir giysi ile zincir bulunan bir sepeti vardı. Evinin içinde de sadece namaz için kullandığı ve kimsenin girmediği bir odası vardı. Ömer b. Abdilazîz, gece sonuna doğru odasına girer, sepetten kıldan giysiyi çıkarıp giyer, zinciri de boynuna atardı. Bu şekilde şafak sökünceye kadar ağlayarak Allah'a yalvarıp yakarırdı. Daha sonra da giysi ile zinciri tekrar sepete koyardı.

(٧٣٧٥)- [٥/٢٩١] حَدَّثَنَا أَبِي، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَاتِمُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الأَزْدِيُّ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْخُزَاعِيِّ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ وَلَدِ عُثْمَانَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ فِي بَعْضِ خُطَبِهِ: " إِنَّ لِكُلِّ سَفَرٍ زَادًا لا مَحَالَةَ، فَتَزَوَّدُوا لِسَفَرِكُمْ مِنَ الدُّنْيَا إِلَى الآخِرَةِ التَّقْوَى، وَكُونُوا كَمَنْ عَايَنَ مَا أَعَدَّ اللَّهُ مِنْ ثَوَابِهِ وَعِقَابِهِ، وَتَرَغَّبُوا وَتَرَهَّبُوا، وَلا

يطولنّ عليكم الأمد فتقسى قلوبكم، وتنقادوا لعدوّكم، فإنّه والله ما بسط أمل من لا يدري لعلّه لا يصبح بعد مسائه ولا يمسي بعد صباحه، ولربّما كانت بين ذلك خطفات المنايا، فكم رأيت ورأيتم من كان بالدّنيا مغترّا، وإنّما تقرّ عين من وثق بالنّجاة من عذاب الله، وإنّما يفرح من أمن من أهوال يوم القيامة، فأمّا من لا يداوي كلْمًا إلا أصابه جرح في ناحية أخرى، أعوذ بالله أن آمركم بما أنهى عنه نفسي، فتخسر صفقتي، وتظهر عيلتي، وتبدو مسكنتي في يوم فيه الغنى والفقر، والموازين منصوبة، ولقد عُنيتم بأمر لو عُنيت به النّجوم لانكدرت، ولو عُنيت به الجبال لذابت، ولو عُنيت به الأرض لتشقّقت، أما تعلمون أنّه ليس بين الجنّة والنّار منزلة، وأنّكم صائرون إلى إحداهما "

Ömer b. Abdilazîz hutbelerinden birinde şöyle dedi: "Her seferin mutlaka bir azığı olması gerekir. Dünyadan âhirete olan yolculuğunuz için takva olan azığınızı hazırlayınız. Allah'ın hazırladığı sevabı ve cezayı görenler gibi olunuz ki rağbet edip korkasınız. Üzerinizden (itaatsiz) uzun zamanın geçmesin, yoksa kalpleriniz katılaşır ve düşmanlarınıza tâbi olursunuz. Vallahi! Akşamladığı zaman sabahlayacağını ve sabahladığı zaman da akşamlayacağını bilmeyen kişinin ileriye dönük emeli olmaz. Sabahlayıp akşamlayacağını bilemeyen kişiler bazen uzun emelli olabilir. Dünyaya aldanan nicelerini gördüm ve gördünüz.

Allah'ın azabından emin olan kişi, huzur bulabilir. Kıyamet gününün dehşetinden emin olan kişi sevinebilir. Yarasını tedavi etmeyenin başka bir yerde yarası çıkar.

Nefsime yasakladığım şeyi size emretmekten Allah'a sığınırım. Eğer böyle yapacak olursam, bütün amelim boşa gider, haddi aşmış olurum, Mizan kurulacağı, (amel bakımından) fakirliğin ve zenginliğin ortaya çıkacağı gün, zavallı biri olduğum ortaya çıkar.

Öyle bir işle sorumlu tutuldunuz ki eğer yıldızlar bundan sorumlu tutulsaydı sönerlerdi. Dağlar sorumlu tutulsaydı erirlerdi. Yeryüzü sorumlu tutulsaydı yarılırdı. Cennet ile cehennem arasında bir yer olmadığını ve bu ikisinden birine gideceğinizi bilmiyor musunuz?"

(٧٣٧٦)- [٥/٢٩٢] حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدٌ، قَالا: ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَكِّيُّ، قَالَ: خَطَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: " إِنَّ الدُّنْيَا لَيْسَتْ بِدَارِ قَرَارِكُمْ، دَارٌ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا الْفِنَاءَ، وَكَتَبَ عَلَى أَهْلِهَا مِنْهَا الظَّعْنَ، فَكَمْ عَامِرٍ مُوثَقٍ عَمَّا قَلِيلٍ مُخْرَبٌ، وَكَمْ مُقِيمٍ مُغْتَبِطٍ عَمَّا قَلِيلٍ يَظْعَنُ، فَأَحْسِنُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ مِنْهَا الرِّحْلَةَ بِأَحْسَنِ مَا يَحْضُرُكُمْ مِنَ النُّقْلَةِ، وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى، إِنَّمَا الدُّنْيَا كَفَيْءِ ظِلالٍ قَلِصَ فَذَهَبَ، بَيْنَا ابْنُ آدَمَ فِي الدُّنْيَا يُنَافِسُ فِيهَا وَبِهَا قَرِيرُ الْعَيْنِ، إِذْ دَعَاهُ اللَّهُ بِقَدَرِهِ، وَرَمَاهُ بِيَوْمِ حَتْفِهِ، فَسَلَبَهُ آثَارَهُ وَدُنْيَاهُ، وَصَيَّرَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ مَصَانِعَهُ وَمَغْنَاهُ، إِنَّ الدُّنْيَا لا تَسُرُّ بِقَدْرِ مَا تَضُرُّ، إِنَّهَا تَسُرُّ قَلِيلا، وَتَجُرُّ حُزْنًا طَوِيلا "

Ömer b. Abdilazîz bir hutbesinde şöyle dedi: "Dünya karar kılınacak bir mekân değildir. Allah nice mekânlara faniliği takdir etmiş, içlerinde yaşayanlara da ayrılmayı yazmıştır. Nice mamur ve güzel olanlar, az zaman sonra harap olurlar. Nice mutlu bir şekilde ikamet edenler de az zaman sonra mekânlarından ayrılırlar. Allah size rahmet etsin, gideceğiniz yere en iyi şekilde hazırlanıp dünyadan da en iyi şekilde göç edin. Kendinize azıklar hazırlayın; ama bilin ki en iyi azık, takvadır. Dünya, az bir duran, sonra da küçülüp giden bir gölge gibidir. İnsanoğlu dünyada mutlu bir şekilde çalışıp çabalarken Allah'ın takdiri hâsıl olur ve o kişinin ölüm günü gelir. Ölümüyle de sahip olduğu, biriktirdiği, mal varlığı ve tüm işlerini başka topluluklara devreder. Dünya zarar verdiği kadar fayda vermez. Çok az mutlu ederken, uzun sürecek üzüntüler getirir."

(٧٣٧٧)- [٥/٢٩٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثَنَا مُبَشِّرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثَنَا أَرْطَأَةُ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: قِيلَ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَوِ اتَّخَذْتَ حَرَسًا، وَاحْتَرَزْتَ فِي طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ، فَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ يَفْعَلُهُ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي أَخَافُ شَيْئًا دُونَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلا تُؤَمِّنْ خَوْفِي "

Ertâat b. el-Münzir bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'e: "Kendine muhafızlar edinsen ve yiyecek ile içeceklerine dikkat etsen olmaz mı? Zira senden

öncekiler öyle yapardı" dediklerinde, Ömer şöyle karşılık verdi: "Allahım! Şayet kıyamet gününden başka bir şey için korktuğumu görürsen bu korkumdan beni emin kılma!"

(٧٣٧٨)- [٢٩٢/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ الْحَرْبِيُّ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ جَعْبَانَ الْعَبْسِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُهَاجِرٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " إِذَا رَأَيْتَنِي قَدْ مِلْتُ عَنِ الْحَقِّ، فَضَعْ يَدَكَ فِي تَلْبَابِي ثُمَّ هُزَّنِي ثُمَّ قُلْ: يَا عُمَرُ مَا تَصْنَعُ "

Amr b. Muhâcir bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz şöyle dedi: "Şayet haktan saptığımı görürsen yakamdan tutup silkele ve: «Ey Ömer! Ne yapıyorsun?» de!"

(٧٣٧٩)- [٢٩٢/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ حَمَّادِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى أَهْلِ الْمَوْسِمِ: أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي، أُشْهِدُ اللَّهَ وَأَبْرَأُ إِلَيْهِ فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْبَلَدِ الْحَرَامِ، وَيَوْمِ الْحَجِّ الأَكْبَرِ، أَنِّي بَرِيءٌ مِنْ ظُلْمِ مَنْ ظَلَمَكُمْ، وَعُدْوَانِ مِنَ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ أَنْ أَكُونَ أَمَرْتُ بِذَلِكَ، أَوْ رَضِيتُهُ أَوْ تَعَمَّدْتُهُ، إِلا أَنْ يَكُونَ وَهْمًا مِنِّي، أَوْ أَمْرًا خَفِيَ عَلَيَّ لَمْ أَتَعَمَّدْهُ، وَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مَوْضُوعًا عَنِّي مَغْفُورًا لِي، إِذَا عَلِمَ مِنِّي الْحِرْصَ وَالاجْتِهَادَ، أَلا وَإِنَّهُ لا إِذْنَ عَلَى مَظْلُومٍ دُونِي، وَأَنَا مِعْوَلُ كُلِّ مَظْلُومٍ، أَلا وَأَيُّ عَامِلٍ مِنْ عُمَّالِي رَغِبَ عَنِ الْحَقِّ وَلَمْ يَعْمَلْ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، فَلا طَاعَةَ لَهُ عَلَيْكُمْ، وَقَدْ صَيَّرْتُ أَمْرَهُ إِلَيْكُمْ، حَتَّى يُرَاجِعَ الْحَقَّ، وَهُوَ ذَمِيمٌ، أَلا وَإِنَّهُ لا دَوْلَةَ بَيْنَ أَغْنِيَائِكُمْ، وَلا أَثَرَةَ عَلَى فُقَرَائِكُمْ فِي شَيْءٍ مِنْ فَيْئِكُمْ، أَلا وَأَيُّمَا وَارِدٍ وَرَدَ فِي أَمْرٍ يُصْلِحُ اللَّهُ بِهِ خَاصًّا، أَوْ عَامًّا مِنْ هَذَا الدِّينِ، فَلَهُ مَا بَيْنَ مِائَتَيْ دِينَارٍ إِلَى ثَلاثِ مِائَةِ دِينَارٍ عَلَى قَدْرِ مَا نَوَى مِنَ الْحَسَنَةِ، وَتَجَشَّمَ مِنَ الْمَشَقَّةِ، رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً لَمْ يَتَعَاظَمْهُ سَفَرٌ يُحْيِي اللَّهُ بِهِ حَقًّا لِمَنْ وَرَاءَهُ، وَلَوْلا أَنْ أَشْغَلَكُمْ عَنْ مَنَاسِكِكُمْ لَرَسَمْتُ لَكُمْ أُمُورًا مِنَ الْحَقِّ، أَحْيَاهَا اللَّهُ لَكُمْ، وَأُمُورًا مِنَ الْبَاطِلِ أَمَاتَهَا اللَّهُ عَنْكُمْ، وَكَانَ اللَّهُ هُوَ الْمُتَوَحِّدُ بِذَلِكَ، فَلا تَحْمَدُوا غَيْرَهُ، فَإِنَّهُ لَوْ وَكَّلَنِي إِلَى نَفْسِي كُنْتُ كَغَيْرِي، وَالسَّلامُ عَلَيْكُمْ "

Ca'vene bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, hac mevsiminde tüm Müslümanlara okunmak üzere şöyle bir mektup yazdı: "Şu mukaddes ayda,

şu mukaddes bölgede ve büyük haccın ifa edileceği bir günde Allah'ı da şahit tutarak (valilerinizden) sizlere zulmedenlerin zulmünden, düşmanlık edenlerin düşmanlığından berî olduğumu bildiririm. Benden kaynaklanan bir hata ile veya benden gizli bir şekilde gerçekleştirmedikten sonra bu tür bir şeye asla rıza göstermediğimi de belirtmek isterim. Bu yöndeki davranışlardan uzak tutulmamı ve bu yönde bir amelim ve çabam olmuşsa da bu vesileyle bağışlanmayı dilerim. Mazlum düşenler konusunda tasarruf sadece tarafıma ait olup her mazlumun da dayanağı ve yardımcısı bizzat benimdir. Bilin ki valilerimden her kim haktan sapar, Kur'ân ve Sünnete göre amel etmezse ona itaat etme gibi bir sorumluluğunuz da kalmaz. Kalmadığı gibi tekrar hak yola yerilmiş bir şekilde dönmedikçe onun hakkındaki hükmü de artık size bırakıyorum. Bilin ki zenginlerinizin yönetim konusunda sizden bir üstünlüğü yoktur ve fey dağıtımında da fakirlere tercih edilecek değillerdir. İnsanların özeli ve genelini Allah yolunda ıslah edebilecek herhangi bir iş ortaya koyan kişiye niyeti ve çabası oranına göre iki yüz ile üç yüz dinar arasında bir mükâfat verilecektir. Geride kalanlar için bir hakkı ikame etme uğrunda yapacağı yolculuğu meşakkatli görmeyen kişiden Allah rahmetini esirgemesin. Şayet şu an içinde bulunduğunuz hac farizasının gereklerini yerine getirmekten sizleri meşgul etmeyecek olsaydı Allah'ın sizler için ikame ettiği ve hak olan bazı meseleler ile yine Allah'ın sizlerin adına yok ettiği ve batıl olan bazı meseleleri tek tek açıklardım. Bu, Allah'ın sizlere bir ihsanıdır ve bu yüzden sadece ona hamdediniz. Şayet beni kendime bırakacak olsaydı ben de diğerleri gibi biri olurdum. Baki selam."

(٧٣٨٠)- [٢٩٣/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: كَتَبَ بَعْضُ عُمَّالِ عُمَرَ إِلَيْهِ، يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنِّي بِأَرْضٍ قَدْ كَثُرَ فِيهَا النِّعَمُ حَتَّى لَقَدْ أَشْفَقْتُ عَلَى مَنْ قَبْلِي مِنْ أَهْلِهَا ضِعْفَ الشُّكْرِ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ: " إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَرَاكَ أَعْلَمَ بِاللَّهِ مِمَّا أَنْتَ، إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُنْعِمْ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً فَحَمِدَ اللَّهَ عَلَيْهَا إِلا كَانَ حَمْدُهُ أَفْضَلَ مِنْ نِعَمِهِ، لَوْ كُنْتَ لا تَعْرِفُ ذَلِكَ إِلا فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ

الْمُؤْمِنِينَ﴾، وَأَيُّ نِعْمَةٍ أَفْضَلُ مِمَّا أُوتِيَ دَاوُدُ وَسُلَيْمَانُ، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾، وَأَيُّ نِعْمَةٍ أَفْضَلُ مِنْ دُخُولِ الْجَنَّةِ "

Ömer b. Abdilazîz'in memurlarından birisi, Ömer'e şöyle bir mektup yazdı: "Ey müminlerin emiri! Ben nimetleri bol olan bir bölgedeyim ve bundan dolayı benden öncekilerin durumuna acımaya başladım. Ancak bu nimetlere de şükür azalmış durumda." Ömer, adama şöyle cevap yazdı: "Ben, senin Allah'ı bundan daha çok tanıdığını zannederdim. Allah hangi kuluna bir nimet verir de kul Ona hamd ederse, bu kişinin hamd etmesi kendisine verilen nimetten daha hayırlıdır. Eğer bunu sadece Allah'ın indirdiği Kitab'ında bulunca anlayacaksan Allah: **"Andolsun ki biz, Dâvud'a ve Süleymân'a ilim verdik. Onlar: Bizi, mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun, dediler"**[1] buyuruyor. Hangi nimet Hz. Dâvûd ve Hz. Süleymân'a verilen nimetten daha üstündür. Yine Allah: **"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: «Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya» derler. Onlar: «Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi, dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna vâris kılan Allah'a hamdolsun. İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!» derler. Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun denilmiştir."**[2] Hangi nimet Cennete girmekten daha hayırlıdır?"

(٧٣٨١)- [٥/٢٩٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ لا يَحْمِلُ عَلَى الْبَرِيدِ إِلا فِي حَاجَةِ الْمُسْلِمِينَ، وَكَتَبَ إِلَى عَامِلٍ لَهُ يَشْتَرِي لَهُ عَسَلا وَلا يُسَخِّرُ فِيهِ شَيْئًا، وَأَنَّ عَامِلَهُ

---

[1] Neml Sur. 15

[2] Zümer: 73- 75

حَمَلَهُ عَلَى مَرْكَبَةٍ مِنَ الْبَرِيدِ، فَلَمَّا أَتَى، قَالَ: " عَلَى مَا حَمَلَهُ؟ " قَالُوا: عَلَى الْبَرِيدِ، فَأَمَرَ بِذَلِكَ الْعَسَلِ فَبِيعَ، وَجَعَلَ ثَمَنَهُ فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ، وَقَالَ: " أَفْسَدْتَ عَلَيْنَا عَسَلَكَ "

Ömer b. Abdilazîz, posta için tahsis edilen binekleri sadece Müslümanların ihtiyacı için kullanırdı. Bir defasında valilerinden birine kendisine bal almasını, ancak bu işte devletin hiçbir imkânını kullanmamasını yazdı. Ancak vali bu balı posta bineklerinden biri üzerinde gönderdi. Bal gelince Ömer onu getirene: "Bu balı ne ile taşıdı?" diye sordu. Adam: "Posta bineğiyle" deyince Ömer o balı sattı ve parasını Müslümanların beytülmaline koydu. Getirene de: "Bize getirdiğin balı bozdun!" dedi.

(٧٣٨٢)- [٢٩٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَبْدُ الأَعْلَى بْنِ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ، قَالَ: أُتِيَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِمَاءٍ قَدْ سُخِّنَ فِي فَحْمِ الإِمَارَةِ " فَكَرِهَهُ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ بِهِ "

Hâlid b. Ebi's-Salt bildiriyor: "Ömer b. Abdilaziz'e abdest için devletin odunuyla ısıtılmış su getirilince bundan hoşlanmadı ve o suyla abdest almadı."

(٧٣٨٣)- [٢٩٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى السُّدِّيُّ، ثنا أَبُو الْمَلِيحِ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: أُهْدِيَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ تُفَّاحٌ وَفَاكِهَةٌ، فَرَدَّهَا، وَقَالَ: " لا أَعْلَمَنَّ أَنَّكُمْ قَدْ بَعَثْتُمْ إِلَى أَحَدٍ مِنَ أَهْلِ عَمَلِي بِشَيْءٍ "، قِيلَ لَهُ: أَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ، قَالَ: " بَلَى، وَلَكِنَّهَا لَنَا وَلِمَنْ بَعْدَنَا رِشْوَةٌ "

Meymûn b. Mihrân bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'e elma ve değişik türden meyveler hediye edilince bunları almayı reddederek: "Sakın bana bağlı yöneticilerden birine hediye olarak herhangi bir şey göndermeyin!" diye uyardı. Kendisine: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hediyeleri kabul etmiyor muydu?" denilince de: "Evet! Ediyordu; ancak bu tür hediyeler bizim ve bizden sonrakiler için rüşvet sayılır!" karşılığını verdi.

(٧٣٨٤)- [٥/٢٩٤] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُهَاجِرٍ، قَالَ: اشْتَهَى عُمَرُ تُفَّاحًا، فَقَالَ: " لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا شَيْئًا مِنَ التُّفَاحِ، فَإِنَّهُ طَيِّبٌ "، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِهِ، فَأَهْدَى إِلَيْهِ تُفَّاحًا، فَلَمَّا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ، قَالَ: " مَا أَطْيَبَهُ وَأَطْيَبَ رِيحَهُ، وَأَحْسَنَهُ، ارْفَعْ يَا غُلامُ، وَاقْرَأْ عَلَى فُلانٍ السَّلامَ وَقُلْ لَهُ: إِنَّ هَدِيَّتَكَ قَدْ وَقَعَتْ عِنْدَنَا بِحَيْثُ تُحِبُّ "، قَالَ عَمْرُو بْنُ مُهَاجِرٍ: فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، ابْنُ عَمِّكَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ، وَقَدْ بَلَغَكَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَأْكُلُ الْهَدِيَّةَ وَلا يَأْكُلُ الصَّدَقَةَ، قَالَ: " إِنَّ الْهَدِيَّةَ كَانَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ هَدِيَّةً، وَهِيَ لَنَا رِشْوَةٌ "

Amr b. Muhâcir bildiriyor: Bir defasında Ömer b. Abdilazîz'in canı elma çekti ve: "Keşke yanımızda az bir elma bulunsaydı; zira elma pek hoş bir meyvedir!" dedi. Bunun üzerine ailesinden bir adam biriyle kendisine hediye olarak elma gönderdi. Elçi elmaları getirince Ömer: "Ne güzel bir tadı, kokusu ve görüntüsü var! Oğlum! Bu elmaları alıp gönderene getir götür. Ona selamlarımızı ilet ve kendisine: «Gönderdiğin hediye yerini bulmuştur» de" dedi. Ben ona: "Ey müminlerin emiri! Bunları sana gönderen amcan oğludur ve akrabalarından biridir. Sen de biliyorsun ki Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hediyeyi kabul eder, ancak sadakayı yemezdi!" dediğimde şöyle karşılık verdi: "Hediye, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) için hediyeydi; ancak bizim için rüşvettir."

(٧٣٨٥)- [٥/٢٩٤] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ خَطَبَ النَّاسَ بِخُنَاصِرَةَ، فَقَالَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، مَا منكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَبْلُغُنَا عَنْهُ حَاجَةٌ أَلا أَحْبَبْتُ أَنْ أَسُدَّ مِنْ حَاجَتِهِ بِمَا قَدَرْتُ عَلَيْهِ، وَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ لا يَسَعُهُ مَا عِنْدَنَا إِلا وَدِدْتُ أَنَّهُ بُدِئَ بِي وَبِلَحْمَتِي الَّذِينَ يَلُونَنِي، حَتَّى يَسْتَوِيَ عَيْشُنَا وَعَيْشُهُ، وَايْمُ اللَّهِ، إِنِّي لَوْ أَرَدْتُ غَيْرَ ذَلِكَ مِنَ الْغَضَارَةِ وَالْعَيْشِ لَكَانَ اللِّسَانُ بِهِ مِنِّي ذَلُولا عَالِمًا بِأَسْبَابِهِ، وَلَكِنَّهُ قَضَاءٌ مِنَ اللَّهِ، كِتَابٌ نَاطِقٌ، وَسُنَّةٌ عَادِلَةٌ، يَدُلُّ فِيهَا عَلَى طَاعَتِهِ، وَيَنْهَى فِيهَا عَنْ مَعْصِيتِهِ "، ثُمَّ رَفَعَ طَرَفَ رِدَائِهِ وَبَكَى حَتَّى شَهِقَ وَأَبْكَى النَّاسَ حَوْلَهُ، ثُمَّ نَزَلَ، فَكَانَتْ إِيَّاهَا لَمْ يَخْطُبْ بَعْدَهَا حَتَّى مَاتَ رَحِمَهُ اللَّهُ

Abdullah b. Bekr es-Sehmî bir adamdan bildirir: Ömer b. Abdilazîz, Hanâsır'da bir hutbe verip şöyle dedi: "Ey insanlar! Sizden birinin bir ihtiyacı bize bildirildiği zaman elimden geldiği kadarıyla bu ihtiyacını gidermeyi isterim. Birinizin ihtiyacı olur da onu karşılayacak gücümüz olmazsa, kendi durumu ile bizim durumumuz denk olana kadar ben dâhil ailemden başlayıp kullandığımız mallarımızdan almasını isterdim. Allah'a yemin olsun ki eğer hayatın bolluğundan bundan başkasını isteyecek olsam dilim ona karşı yumuşak olur ve onu elde etmek için yapılması gerekeni yapardım."

Sonra elbisesinin kenarını kaldırıp hem kendisi ağladı, hem de etrafındakileri ağlattı. Ardından indi. Son hutbesi de bu oldu. Vefat edene kadar da başka bir hutbe vermedi.

(٧٣٨٦)- [٥/٢٩٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو زُرْعَةَ، ثَنَا أَبُو زَيْدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي الْمُعَمَّرِ الْمِصْرِيُّ، ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ أَبِيهِ، قَالَ: خَطَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ هَذِهِ الْخُطْبَةَ وَكَانَ آخِرَ خُطْبَةٍ خَطَبَهَا، حَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " إِنَّكُمْ لَمْ تُخْلَقُوا عَبَثًا، وَلَمْ تَتْرُكُوا سُدًى، وَإِنَّ لَكُمْ مَعَادًا يَنْزِلُ اللَّهُ فِيهِ لِيحْكُمَ بَيْنَكُمْ، وَيفْصِلَ بَيْنَكُمْ، وَخَابَ وَخَسِرَ مَنْ خَرَجَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ، وَحُرِمَ جَنَّةً عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ، أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّهُ لا يَأْمَنُ غَدًا إِلا مَنْ حَذِرَ اللَّهَ الْيَوْمَ وَخَافَهُ، وَبَاعَ نَافِدًا بِبَاقٍ، وَقَلِيلا بِكَثِيرٍ، وَخَوْفًا بِأَمَانٍ، أَلا تَرَوْنَ أَنَّكُمْ فِي أَسْلابِ الْهَالِكِينَ، وَسَتَصِيرُ مِنْ بَعْدِكُمْ لِلْبَاقِينَ، وَكَذَلِكَ حَتَّى تُرَدُّوا إِلَى خَيْرِ الْوَارِثِينَ، ثُمَّ إِنَّكُمْ تُشَيِّعُونَ كُلَّ يَوْمٍ غَادِيًا وَرَائِحًا، قَدْ قَضَى نَحْبَهُ، وَانْقَضَى أَجَلُهُ، حَتَّى تُغَيِّبُوهُ فِي صَدْعٍ مِنَ الأَرْضِ، فِي شِقِّ صَدْعٍ، ثُمَّ تَتْرُكُوهُ غَيْرَ مُمَهَّدٍ وَلا مُوَسَّدٍ، فَارَقَ الأَحْبَابَ، وَبَاشَرَ التُّرَابَ، وَوُجِّهَ لِلْحِسَابِ، مُرْتَهَنٌ بِمَا عَمِلَ، غَنِيٌّ عَمَّا تَرَكَ، فَقِيرٌ إِلَى مَا قَدَّمَ، فَاتَّقُوا اللَّهَ وَمُوَافَاتِهِ، وَحُلُولَ الْمَوْتِ بِكُمْ، أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لأَقُولُ هَذَا وَمَا أَعْلَمُ عِنْدَ أَحَدٍ مِنَ الذُّنُوبِ أَكْثَرُ مِمَّا عِنْدِي، وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يُبَلِّغُنَا حَاجَتَهُ لا يَسَعُ لَهُ مَا عِنْدَنَا إِلا تَمَنَّيْتُ أَنْ يَبْدَأَ بِي وَبِخَاصَّتِي، حَتَّى يَكُونَ عَيْشُنَا وَعَيْشُهُ وَاحِدًا، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ أَرَدْتُ غَيْرَ هَذَا مِنْ غَضَارَةِ الْعَيْشِ لَكَانَ اللِّسَانُ بِهِ ذَلُولا، وَكُنْتُ بِأَسْبَابِهِ عَالِمًا، وَلَكِنْ سَبَقَ مِنَ اللَّهِ كِتَابٌ نَاطِقٌ،

وَسُنَّةٌ عَادِلَةٌ، دَلَّ فِيهَا عَلَى طَاعَتِهِ، وَنَهَى فِيهَا عَنْ مَعْصِيَتِهِ "، ثُمَّ رَفَعَ طَرْفَ رِدَائِهِ، فَبَكَى وَأَبْكَى مَنْ حَوْلَهُ

Yâkûb b. Abdirrahman, babasından bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz şu hutbeyi verdi ve bu, son hutbesi oldu: "Allah'a hamdü senâ ettikten sonra şöyle dedi: "Sizler boşu boşuna yaratılmadınız ve başıboş bırakılmadınız. Sizin için Allah'ın inip aranızda hükmedeceği ve aranızdaki hakları hak sahibine vereceği bir yer vardır. Allah'ın rahmetinden çıkan ve genişliği yerle gök arası kadar olan cennetten mahrum olan hüsrana uğrayıp zarar etmiştir.

Yarın, sadece Allah'tan sakınan, korkan, ebedi olan şey karşılığı faniyi, çok şey karşılığı azı ve emniyet karşılığı korkuyu satanlar dışında kimsenin emniyette olmayacağını bilmiyor musunuz? Elinizdeki malları ölenlerden aldığınızı, sizden sonra da kalanların eline geçeceğini görmüyor musunuz? Bu, Allah'ın huzuruna varıncaya kadar böyle devam edecektir.

Her gün sabah akşam yaşadıklarınızı görmüyor musunuz? Eceli gelen birini yerin içindeki bir yarığa koyup döşeksiz ve yastıksız bir şekilde bırakırsınız. Bu kişi sevdiklerinden ayrılmış ve toprağa girmiş ve hesaba çekilmeye yönelmiştir. Bu kişi yaptıklarına karşı rehin, dünyada bıraktıklarına ihtiyacı kalmamış, hayattayken âhireti için gönderdiklerine muhtaç bir durumdadır.

Allah'tan, herkese hakkını tam vereceği günden ve ölümün size geleceği zamandan korkunuz. Vallahi! Ben bunları söylerken, hiç kimsenin benden daha günahkâr olduğunu görmüyorum ve Allah'tan mağfiret diliyorum.

Sizden birinin bir ihtiyacı bize bildirilir de onu karşılayacak gücümüz olmazsa, kendi durumu ile bizim durumumuz denk olana kadar ben dâhil ailemden başlayıp kullandığımız paramızdan almasını isterdim.

Vallahi! Eğer hayatın bolluğundan bundan başkasını isteyecek olsam dil ona karşı yumuşak olur ve onu elde etmek için yapılması gerekeni yapardım. Ama Allah'tan bir kitap, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sünnet gelmiş ve Allah'a itaat edilmesini emredip isyanı da yasaklamıştır."

Sonra elbisesinin kenarını kaldırıp hem kendisi ağladı, hem de etrafındakileri ağlattı.

(٧٣٨٧)- [٢٩٥/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ وُهَيْبٌ: خطَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ذَاتَ يَوْمٍ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قال: " إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا بَعْدَ مُحَمَّدٍ ﷺ وَلَمْ يُنْزِلْ كِتَابًا مِنْ بَعْدِ كِتَابِهِ الَّذِي أَنْزَلَهُ عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَلا وَإِنَّ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ فَهُوَ الْحَقُّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، أَلا وَإِنِّي لَسْتُ بِمُبْتَدِعٍ وَلَكِنِّي مُتَّبِعٌ، إلا وَإِنِّي لَسْتُ بِخَيْرِكُمْ، وَلَكِنِّي أَثْقَلُكُمْ حِمْلا، أَلا وَإِنَّ السَّمْعَ وَالطَّاعَةَ وَاجِبَانِ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ مَا لَمْ يُؤْمَرْ لِلَّهِ بِمَعْصِيَةٍ، فَمَنْ أَمَرَ لِلَّهِ بِمَعْصِيَةٍ أَلا فَلا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ، أَلا هَلْ أَسْمَعْتُ؟ قَالَهَا ثَلاثًا "

Vuheyb der ki: Bir gün Ömer b. Abdilazîz bir hutbe verdi. Allah'a layıkıyla hamdü senâda bulunduktan sonra şöyle dedi: "Allah, Muhammed'den (sallallahu aleyhi vesellem) sonra peygamber göndermemiş, Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) indirdiği Kitâb'dan sonra da başka bir kitap indirmemiştir. Bilin ki Allah'ın peygamberi Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) indirdiği kıyamete dek hak olarak kalacaktır. Bilin ki ben bidatçi değil, öncekilere tâbiyim. Bilin ki sizin en hayırlınız değilim, ama yükü en ağır olamnızım. Bilin ki Allah'ın buyruklarına muhalif olan bir şeyi emretmedikten sonra yöneticinin emirlerini dinleyip itaat etmek her müslümamn görevidir. Allah'ın buyruklarına muhalif olan bir şeyi emretmesi durumunda ise bilin ki Allah'a isyan olan bir konuda hiç kimseye itaat olmaz." Ardından üç defa: "Herkes beni işitti mi?" diye sordu.

(٧٣٨٨)- [٢٩٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ الْحَرْبِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَخْطُبُ، فيقُولُ: " أَيُّهَا النَّاسُ، مَنْ أَلَمَّ بِذَنْبٍ فَلْيَسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَلْيَتُبْ، فَإِنْ عَادَ فَلْيَسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَلْيَتُبْ، فَإِنْ عَادَ، فَلْيَسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَلْيَتُبْ، فَإِنَّمَا هِيَ خَطَايَا مُطَوَّقَةٌ فِي أَعْنَاقِ الرِّجَالِ، وَإِنَّ الْهَلاكَ كُلَّ الْهَلاكِ الإِصْرَارُ عَلَيْهَا "

Âsım b. Recâ b. Hayve bildiriyor: "Ömer b. Abdilazîz hutbe verir, hutbesinde de şöyle derdi: "Ey insanlar! Her kim bir günah işlerse Allah'tan bağışlanma dileyip tövbe etsin. Eğer bir daha işlerse yine Allah'tan bağışlanma dileyip tövbe etsin. Bir daha işlerse yine Allah'tan bağışlanma

dileyip tövbe etsin. Bunlar kulun işlemesi takdir edilen günahlardır; ancak kişinin helak olması bunlarda ısrar etmesi sebebiyle olur."

(٧٣٨٩)- [٥/٢٩٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ أَبِي مَخْزُومٍ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ أَبِي الْوَلِيدِ، قَالَ: خَرَجَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَوْمَ جُمُعَةٍ وَهُوَ نَاحِلُ الْجِسْمِ، فَخَطَبَ كَمَا يَخْطُبُ، ثُمَّ قَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ، مَنْ أَحْسَنَ مِنْكُمْ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ، وَمَنْ أَسَاءَ، فَلْيَسْتَغْفِرِ اللَّهَ، فَإِنَّهُ لا بُدَّ لأَقْوَامٍ مِنْ أَنْ يَعْمَلُوا أَعْمَالا وَظَفَهَا اللَّهُ فِي رِقَابِهِمْ، وَكَتَبَهَا عَلَيْهِمْ "

Ömer b. Ebi'l-Velîd der ki: Bir Cuma gününde Ömer b. Abdilazîz bitkin bir bedenle çıktı. Her zamanki gibi bir hutbe verip şöyle dedi: "Ey insanlar! İçinizden iyilik yapan kişi Allah'a hamdetsin. Kötülük yapan da Allah'tan bağışlanma dilesin. Bazı topluluklar bazı amelleri mutlaka yapacaklardır, zira Allah onlara bunları yapmalarını takdir edip yazmıştır."

(٧٣٩٠)- [٥/٢٩٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا رَجَاءُ بْنُ الْجَارُودِ، ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنِ قَرِيبٍ الأَصْمَعِيُّ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ الْفَضلِ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَخْطُبُ، فَقَالَ: " اتَّقُوا اللَّهَ أَيُّهَا النَّاسُ، وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ، فَإِنَّهُ إِنْ كَانَ لأَحَدِكُمْ رِزْقٌ فِي رَأْسِ جَبَلٍ أَوْ حَضِيضِ أَرْضٍ يَأْتِهِ "

Adiy b. el-Fadl der ki: Ömer b. Abdilazîz'in hutbesinde şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar! Allah'tan korkun ve genel olan taleplerde bulunun. Zira birinizin dağ başında veya yerin dibinde bir rızkı varsa gelip onu bulacaktır."

(٧٣٩١)- [٥/٢٩٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَنَسِ بْنِ عُثْمَانَ الأَنْصَارِيُّ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حِمْدَانَ بْنِ إِسْحَاقَ الْعَسْكَرِيُّ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، قَالا: ثنا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ، يَقُولُ: شَهِدْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَخْطُبُ بِخُنَاصِرَةَ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " أَلا إِنَّ أَفْضَلَ الْعِبَادَةِ أَدَاءُ الْفَرَائِضِ، وَاجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ "

Ali b. Zeyd b. Cud'ân der ki: Ömer b. Abdilazîz'in Hanâsır'da verdiği hutbede: "En iyi ibadet, farzları eda etmek ve haram olan şeylerden uzak durmaktır" dediğine şahit oldum.

(٧٣٩٢)- [٥/٢٩٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى زَيْدِ بْنِ الْحُبَابِ، حَدَّثَنِي عَيَّاشُ بْنُ عُقْبَةَ الْحَضْرَمِيُّ، وَهُوَ ابْنُ عَمِّ ابْنِ لَهِيعَةَ، حَدَّثَنِي بَحْدَلٌ الشَّامِيُّ، عَنِ أَبِيهِ، وَكَانَ صَاحِبًا لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرَهُ، قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَلَى الْمِنْبَرِ يَتْلُو هَذِهِ: " ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ حَتَّى خَتَمَهَا، فَمَالَ عَلَى أَحَدِ شِقَّيْهِ يُرِيدُ أَنْ يَقَعَ "

Bahdel eş-Şâmî, Ömer b. Abdilazîz'in arkadaşlarından biri olan babasından bildirir: "Ömer b. Abdilazîz minber üzerinde **"Kıyamet günü için adalet terazileri kurarız..."**[1] âyetini sonuna kadar okudu. Okuduktan sonra düşecek gibi yan tarafa eğildi."

(٧٣٩٣)- [٥/٢٩٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنِ أَبِيهِ، عَنِ أَزْهَرَ بَيَّاعُ الْخَمْرِ، قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِخُنَاصِرَةَ " يَخْطُبُ النَّاسَ عَلَيْهِ قَمِيصٌ مَرْقُوعٌ "

İçki satıcısı Ezher der ki: "Hanâsır'da Ömer b. Abdilazîz'i hutbe verirken gördüm. Üzerinde yamalı bir gömlek vardı."

(٧٣٩٤)- [٥/٢٩٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثَنَا سَلامُ بْنُ مِسْكِينٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بَعْضَ أَصْحَابِنَا، يَقُولُ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ صَعِدَ الْمِنْبَرَ، فَقَالَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، اتَّقُوا اللَّهَ، فَإِنَّ تَقْوَى اللَّهِ خَلَفٌ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، وَلَيْسَ لِتَقْوَى اللَّهِ خَلَفٌ، يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا وَأَطِيعُوا مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَلا تُطِيعُوا مَنْ عَصَى اللَّهَ "

Selâm b. Miskîn bildiriyor: Arkadaşlarımdan birinin şöyle dediğini işittim: Ömer b. Abdilazîz minbere çıkıp hutbe verdi ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Allah'a karşı takvalı (müttaki) olun; zira takva, herşeyin yerini tutar da takvanın yerini tutabilecek hiçbir şey yoktur. Ey insanlar! Allah'a karşı takvalı olun! Allah'a itaat edene siz de itaat edin, Allah'a isyan edene ise asla itaat göstermeyin."

---

[1] Enbiyâ Sur. 47

(٧٣٩٥)- [٥/٢٩٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثَنَا حَزْمٌ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ زَيْدٌ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَوْمَ عِيدٍ وَجَاءَ رَاكِبًا، فَنَزَلَ وَنَزَلَ مَنْ مَعَهُ، ثُمَّ جَاءَ يَمْشِي وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ مَحْشُوَّةٌ بَيْضَاءُ، وَعِمَامَةٌ شَامِيَّةٌ صَفِيقَةٌ، وَسَرَاوِيلُ يَمَنِيَّةٌ، وَخُفَّانِ سَاذَجَانِ، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ، فَأُتِيَ بِعَصًا مُضَبَّبَةٍ بِفِضَّةٍ، عَرْضُهَا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ تَلا آيَاتٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، ثُمَّ قَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي وَجَدْتُ هَذَا الْقَلْبَ لا يُعَبِّرُ عَنْهُ إِلا بِاللِّسَانِ، وَلَعَمْرِي وَإِنَّ لَعَمْرِي مِنِّي الْحَقُّ لَوَدِدْتُ أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ عَبْدٌ ابْتُلِيَ بِسَعَةٍ إِلا نَظَرَ قَطِيعًا مِنْ مَالِهِ، فَجَعَلَهُ فِي الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْيَتَامَى وَالأَرَامِلِ، بَدَأْتُ أَنَا بِنَفْسِي، وَأَهْلِ بَيْتِي، ثُمَّ كَانَ النَّاسُ بَعْدُ، ثُمَّ كَانَ آخِرُ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا حِينَ نَزَلَ: لَوْلا سُنَّةٌ أُحْيِيهَا، أَوْ بِدْعَةٌ أُمِيتُهَا لَمْ أُبَالِ أَنْ لا أَبْقَى فِي الدُّنْيَا فُوَاقًا "

Hazm, Zeyd adında bir adamdan bildirir: Bir bayram gününde Ömer b. Abdilazîz bineği üzerinde mescide geldi. Bineğinden inince yanındakiler de bineklerinden indiler. Üzerinde astarlı beyaz bir cübbe, Şam yapımı ince bir sarık, Yemen yapımı şalvar, sade bir çift ayakkabı vardı. Minbere çıktığında ona gümüş işlemeli bir asa getirilip önüne konuldu. Allah'a hamdü senâda bulunup Kur'ân'dan âyetler okuduktan sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Kalbin durumunu en iyi anlatan şeyin dil olduğunu görüyorum. Ömrüme yemin olsun ki, yemin olsun ki ömrüme, samimi olarak söylüyorum, kul bollukla mübtela olduğu zaman malından bir kısmını ayırıp fakirlere, miskinlere, yetimlere ve dullara dağıtmasını isterdim. Ben de bunu yapmaya önce kendimden, sonra akrabalarımdan başlayacağım ki sonra diğer insanlar bunu yapsın."

Minberden inmeden önce de söylediği son söz: "Şayet ihya edeceğim bir sünnet veya ortadan kaldıracağım bir bidat olmasaydı dünyada bir deve sağımı kadar dahi olsa kalmayı istemezdim" şeklinde oldu.

(٧٣٩٦)- [٥/٢٩٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا خَلَفُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا، قَالا: ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ:

خَطَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِعَرَفَاتٍ، فَقَالَ: " إِنَّكُمْ وَفْدٌ غَيْرُ وَاحِدٍ، وَإِنَّكُمْ قَدْ شَخِصْتُمْ مِنَ الْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ، وَأَنْضَيْتُمُ الظَّهْرَ وَأَرْمَلْتُمْ، وَلَيْسَ السَّابِقُ الْيَوْمَ مَنْ سَبَقَ بَعِيرُهُ وَلا فَرَسُهُ، وَلَكِنَّ السَّابِقَ الْيَوْمَ مَنْ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ".زَادَ حَمَّادٌ فِي حَدِيثِهِ: فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَيْنَ أُصَلِّي الْمَغْرِبَ؟ فَقَالَ: " حَيْثُ أَدْرَكَتْكَ مِنْ وَادِيكَ هَذَا "

Yahyâ b. Saîd bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, Arafat'ta bir hutbe verdi ve şöyle dedi: "Akınlar halinde dört bir taraftan, kiminiz yakınlardan, kiminiz de uzaklardan, kiminiz binekli, kiminiz de yaya bir şekilde geldiniz. Ancak biliniz ki burada kazanan kişi, bineği veya atı en önde gelen kişi değil, Allah'ın kendisini bağışladığı kişidir."

(٧٣٩٧)- [٢٩٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ شَيْخًا مِنْ شُيُوخِنَا، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ بِعَرَفَةَ، وَهُوَ يَقُولُ: " اللَّهُمَّ زِدْ فِي إِحْسَانِ مُحْسِنِهِمْ، وَرَاجِعْ لِمُسِيئِهِمُ التَّوْبَةَ، وَحُطَّ مِنْ وَرَائِهِمْ بِالرَّحْمَةِ، قَالَ: وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى النَّاسِ "

Süfyân bildiriyor: Hocalarımızdan birinden işittim: Ömer b. Abdilazîz'in, Arafat'ta iken minberin üzerinde, oradaki Müslümanlara işaret ederek şöyle dediğini işittim: "Allahım! İyilerinin iyiliklerini arttır, kötülerini ise tövbeye yönelt ve geçmişte işledikleri günahları rahmetinle bağışla!"

(٧٣٩٨)- [٢٩٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَخْطُبُ، قَالَ: " مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً ثُمَّ انْتَزَعَهَا مِنْهُ فَعَاضَهُ مِمَّا انْتَزَعَ مِنْهُ الصَّبْرَ إِلا كَانَ مَا عَاضَهُ خَيْرًا مِمَّا انْتَزَعَ مِنْهُ "، ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾

Muhammed b. Amr bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in şöyle bir hutbe verdiğini işittim: "Allah bir kula verdiği nimeti ondan çekip aldığında, kul buna karşılık sabrederse Allah ona aldığından daha güzelini verir." Sonra Ömer şu âyeti okudu: **"Sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir."**[1]

---

[1] Zümer Sur. 10

(٧٣٩٩)- [٥/٢٩٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، ثَنَا زَائِدَةُ بْنُ أَبِي الرُّقَادِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَيْزَارِ، قَالَ: خَطَبَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِالشَّامِ عَلَى مِنْبَرٍ مِنْ طِينٍ، فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ أَصْلِحُوا سَرَائِرَكُمْ تَصْلُحْ عَلانِيَتُكُمْ، وَاعْمَلُوا لآخِرَتِكُمْ تُكْفَوْا أَمْرَ دُنْيَاكُمْ "

Abdullah b. el-Ayzâr der ki: Ömer b. Abdilazîz, Şam'da topraktan bir minberin üzerinde bize bir hutbe verdi. Hutbesinde Allah'a hamdü senâda bulunduktan sonra: "Ey insanlar! Gizli işlerinizi ıslah edin ki açıktan yaptığınız işler de ıslah olsun. Âhiretiniz için amel edin ki dünya ihtiyaçlarınız karşılansın" dedi.

(٧٤٠٠)- [٥/٢٩٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَقُولُ: " كَانَ يُقَالُ: إِنَّ اللَّهَ لا يُعَذِّبُ الْعَامَّةَ بِذَنْبِ الْخَاصَّةِ، وَلَكِنْ إِذَا عُمِلَ الْمُنْكَرُ جِهَارًا اسْتَحَقُّوا الْعُقُوبَةَ كُلُّهُمْ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Allah'ın, bazılarının günahlarından dolayı geneli cezalandırmayacağı, ancak kötülüğün açıktan yapılması durumunda genelin de cezayı hak edeceği söylenirdi."

(٧٤٠١)- [٥/٢٩٨] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْفِرْيَابِيِّ، ثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا عَزْعَرَةُ بْنُ الْبِرِنْدِ، عَنْ حَاجِبِ بْنِ خُلَيْفٍ الْبُرْجُمِيِّ، قَالَ: شَهِدْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَخْطُبُ النَّاسَ وَهُوَ خَلِيفَةٌ، فَقَالَ فِي خُطْبَتِهِ: " أَلا إِنَّ مَا سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَصَاحِبَاهُ فَهُوَ دِينٌ نَأْخُذُ بِهِ، وَنَنْتَهِي إِلَيْهِ، وَمَا سَنَّ سِوَاهُمَا فَإِنَّا نُرْجِئُهُ "

Hâcib b. Huleyf el-Burcumî bildiriyor: Hilafeti zamanında Ömer b. Abdilazîz'in bir hutbesine şahit oldum. Hutbesinde şöyle demişti: "Bilin ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile iki sahabisinin (Ebû Bekr ile Ömer b. el-Hattâb) koydukları sünnetler bizim için dindir ve aynısıyla uygularız. Bunlar dışındaki kişiler tarafından konulan sünnetleri ise geride bekletiriz."

(٧٤٠٢)- [٥/٢٩٨] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينَ، ثَنَا نَصْرُ بْنُ الْقَاسِمِ الْفَرَائِضِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، ثَنَا الْمِنْهَالُ بْنُ عِيسَى، ثَنَا غَالِبٌ الْقَطَّانُ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ

بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " اللَّهُمَّ إِنْ لَمْ أَكُنْ أَهْلا أَنْ أَبْلُغَ رَحْمَتَكَ، فَإِنَّ رَحْمَتَكَ أَهْلٌ أَنْ تَبْلُغَنِي، رَحْمَتُكَ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ، وَأَنَا شَيْءٌ، فَلْتَسَعْنِي رَحْمَتُكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، اللَّهُمَّ إِنَّكَ خَلَقْتَ قَوْمًا، فَأَطَاعُوكَ فِيمَا أَمَرْتَهُمْ، وَعَمِلُوا فِي الَّذِي خَلَقْتَهُمْ لَهُ، فَرَحْمَتُكَ إِيَّاهُمْ كَانَتْ قَبْلَ طَاعَتِهِمْ لَكَ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ "

Ömer b. Abdilazîz şöyle dedi: "Allahım! Şayet ben senin rahmetini elde etmeye layık değilsem rahmetin beni de içine almaya layıktır. Rahmetin her şeyi kuşatmıştır ve ben de bu şeylerden biriyim. Rahmetin bana da dokunsun ey merhametlilerin merhametlisi! Allahım! Sen ki bir topluluk yarattın. Bu topluluk da senin emirlerine itaat ettiler, onları yarattığın şey için amel ettiler. Ancak onlara rahmetin sana itaat etmelerinden öncedir ey merhametlilerin en merhametlisi!"

(٧٤٠٣)- [٥/٢٩٩] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، ثَنَا عَفَّانُ، ثنا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءٍ، عَنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: أَوَّلُ كَلِمَةٍ سَمِعْتُهَا مِنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَوْمَ اسْتُخْلِفَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ، يَقُولُ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي وَاللَّهِ مَا سَأَلْتُ اللَّهَ فِي سِرٍّ وَلا عَلانِيَةٍ قَطُّ، فَمَنْ كَرِهَ مِنْكُمْ، فَأَمْرُهُ إِلَيْهِ "، فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ، فَبَايَعَهُ وَبَايَعَهُ النَّاسُ

İsmâîl b. Ebî Hakîm bildiriyor: Halife olduğu zaman Ömer b. Abdilazîz'den işittiğim ve minberin üzerinde yaptığı ilk konuşması şu oldu: "Ey insanlar! Allah'a yemin olsun ki ben, bu işi ne gizli, ne de açıktan hiçbir zaman istemedim. Bu nedenle her kim benim halifeliğimi istemezse bu konuda seçim kendisinindir." Bunun üzerine oradaki Ensâr'dan bir adam kalktı ve ona biat etti. Ardından diğer Müslümanlar da ona biat ettiler.

(٧٤٠٤)- [٧٤١٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْحَرْبِيُّ، ثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ أَبِي حَازِمٍ الْخَنَاصِرِيُّ الأَسَدِيُّ، قَالَ: قَدِمْتُ دِمَشْقَ فِي خِلافَةِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَالنَّاسُ رَائِحُونَ إِلَى الْجُمُعَةِ، فَقُلْتُ: إِنْ أَنَا صِرْتُ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي أُرِيدُ نُزُولَهُ، فَأَتَتْنِي الصَّلاةُ، وَلَكِنْ أَبْدَأُ بِالصَّلاةِ، فَصِرْتُ إِلَى بَابِ الْمَسْجِدِ، فَأَنَخْتُ بَعِيرِي، ثُمَّ عَقَلْتُهُ وَدَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الأَعْوَادِ يَخْطُبُ النَّاسَ، فَلَمَّا أَنْ بَصُرَ بِي عَرَفَنِي، فَنَادَانِي: يَا أَبَا حَازِمٍ إِلَيَّ

مُقْبِلا، فَلَمَّا أَنْ سَمِعَ النَّاسُ نِدَاءَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ لِي أَوْسَعُوا لِي، فَدَنَوْتُ مِنَ الْمِحْرَابِ، فَلَمَّا أَنْ نَزَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ الْتَفَتَ إِلَيَّ، فَقَالَ: يَا أَبَا حَازِمٍ، مَتَى قَدِمْتَ بَلَدَنَا؟ قُلْتُ: السَّاعَةَ، وَبَعِيرِي مَعْقُولٌ بِبَابِ الْمَسْجِدِ، فَلَمَّا أَنْ تَكَلَّمَ عَرَفْتُهُ، فَقُلْتُ: أَنْتَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ لَهُ: تَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتَ عِنْدَنَا بِالأَمْسِ بِالْخُنَاصِرَةِ أَمِيرًا لِعَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ، فَكَانَ وَجْهُكَ وَضِيًّا، وَثَوْبُكَ نَقِيًّا، وَمَرْكَبُكَ وَطِيًّا، وَطَعَامُكَ شَهِيًّا، وَحَرَسُكَ شَدِيدًا، فَمَا الَّذِي غَيَّرَ بِكَ وَأَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ لِي: يَا أَبَا حَازِمٍ، أُنَاشِدُكَ اللَّهَ إِلا حَدَّثْتَنِي الْحَدِيثَ الَّذِي حَدَّثْتَنِي بِخُنَاصِرَةَ، قُلْتُ لَهُ: نَعَمْ، سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا، لا يَجُوزُهَا إِلا كُلُّ ضَامِرٍ مَهْزُولٍ "، قَالَ أَبُو حَازِمٍ: فَبَكَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ بُكَاءً عَالِيًا، حَتَّى عَلا نَحِيبُهُ، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا حَازِمٍ، أَفَتَلُومُنِي أَنْ أُضْمِرَ نَفْسِي لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ، لَعَلِّي أَنْ أَنْجُوَ مِنْهَا، وَمَا أَظُنُّنِي مِنْهَا بِنَاجٍ، قَالَ أَبُو حَازِمٍ: فَأُغْمِيَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَبَكَى بُكَاءً عَالِيًا، حَتَّى عَلا نَحِيبُهُ، ثُمَّ ضَحِكَ ضَحِكًا عَالِيًا حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، وَأَكْثَرَ النَّاسُ فِيهِ الْقَوْلَ، فَقُلْتُ: اسْكُتُوا وَكُفُّوا، فَإِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَقِيَ أَمْرًا عَظِيمًا، قَالَ أَبُو حَازِمٍ: ثُمَّ أَفَاقَ مِنْ غَشْيَتِهِ، فَبَدَرَتِ النَّاسُ إِلَى كَلامِهِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَقَدْ رَأَيْنَا مِنْكَ عَجَبًا؟ قَالَ: وَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُ فِيهِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: إِنِّي بَيْنَمَا أَنَا أُحَدِّثُكُمْ إِذْ أُغْمِيَ عَلَيَّ، فَرَأَيْتُ كَأَنَّ الْقِيَامَةَ قَدْ قَامَتْ، وَحَشَرَ اللَّهُ الْخَلائِقَ، وَكَانُوا عِشْرِينَ وَمِائَةَ صَفٍّ، أُمَّةُ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنْ ذَلِكَ ثَمَانُونَ صَفًّا، وَسَائِرُ الأُمَمِ مِنَ الْمُوَحِّدِينَ أَرْبَعُونَ صَفًّا، إِذْ وُضِعَ الْكُرْسِيُّ، وَنُصِبَ الْمِيزَانُ، وَنُشِرَتِ الدَّوَاوِينُ، ثُمَّ نَادَى الْمُنَادِي: أَيْنَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قُحَافَةَ، فَإِذَا شَيْخٌ طُوَالٌ يَخْضِبُ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ، فَأَخَذَتِ الْمَلائِكَةُ بِضَبْعَيْهِ، فَأَوْقَفُوهُ أَمَامَ اللَّهِ، فَحُوسِبَ حِسَابًا يَسِيرًا، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ ذَاتَ الْيَمِينِ إِلَى الْجَنَّةِ، ثُمَّ نَادَى الْمُنَادِي: أَيْنَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ؟ فَإِذَا شَيْخٌ طُوَالٌ يَخْضِبُ بِالْحِنَّاءِ فَجَثَى، فَأَخَذَتِ الْمَلائِكَةُ بِضَبْعَيْهِ، فَأَوْقَفُوهُ أَمَامَ اللَّهِ فَحُوسِبَ حِسَابًا يَسِيرًا، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ ذَاتَ الْيَمِينِ إِلَى الْجَنَّةِ، ثُمَّ نَادَى مُنَادٍ: أَيْنَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ؟ فَإِذَا بِشَيْخٍ طُوَالٌ يُصَفِّرُ لِحْيَتَهُ، فَأَخَذَتِ الْمَلائِكَةُ بِضَبْعَيْهِ، فَأَوْقَفُوهُ أَمَامَ اللَّهِ فَحُوسِبَ حِسَابًا يَسِيرًا، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ ذَاتَ الْيَمِينِ إِلَى الْجَنَّةِ، ثُمَّ نَادَى مُنَادٍ: أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ؟ فَإِذَا بِشَيْخٍ طُوَالٌ أَبْيَضُ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ، عَظِيمُ الْبَطْنِ، دَقِيقُ السَّاقَيْنِ، فَأَخَذَتِ الْمَلائِكَةُ بِضَبْعَيْهِ، فَأَوْقَفُوهُ أَمَامَ اللَّهِ، فَحُوسِبَ حِسَابًا يَسِيرًا ثُمَّ أُمِرَ بِهِ ذَاتَ الْيَمِينِ إِلَى الْجَنَّةِ، فَلَمَّا رَأَيْتُ الأَمْرَ قَدْ قَرُبَ مِنِّي

اشْتَغَلْتُ بِنَفْسِي، فَلا أَدْرِي مَا فَعَلَ اللَّهُ بِمَنْ كَانَ بَعْدَ عَلِيٍّ، إِذْ نَادَى الْمُنَادِي: أَيْنَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ؟ فَقُمْتُ فَوَقَعْتُ عَلَى وَجْهِي، ثُمَّ قُمْتُ، فَوَقَعْتُ عَلَى وَجْهِي، ثُمَّ قُمْتُ فَوَقَعْتُ عَلَى وَجْهِي، فَأَتَانِي مَلَكَانِ فَأَخَذَا بِضَبْعَيَّ فَأَوْقَفَانِي أَمَامَ اللَّهِ تَعَالَى، فَسَأَلَنِي عَنِ النَّقِيرِ وَالْقِطْمِيرِ وَالْفَتِيلِ، وَعَنْ كُلِّ قَضِيَّةٍ قَضَيْتُ بِهَا، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنِّي لَسْتُ بِنَاجٍ، ثُمَّ إِنَّ رَبِّي تَفَضَّلَ عَلَيَّ وَتَدَارَكَنِي مِنْهُ بِرَحْمَةٍ، وَأَمَرَ بِي ذَاتَ الْيَمِينِ إِلَى الْجَنَّةِ، فَبَيْنَا أَنَا مَارٌّ مَعَ الْمَلَكَيْنِ الْمُوَكَّلَيْنِ بِي إِذْ مَرَرْتُ بِجِيفَةٍ مُلْقَاةٍ عَلَى رَمَادٍ، فَقُلْتُ: مَا هَذِهِ الْجِيفَةُ؟ قَالُوا: ادْنُ مِنْهُ وَسَلْهُ يُخْبِرْكَ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ، فَوَكَزْتُهُ بِرِجْلِي وَقُلْتُ لَهُ: مَنْ أَنْتَ؟ فَقَالَ لِي: مَنْ أَنْتَ؟ قُلْتُ: أَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ لِي: مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ وَبِأَصْحَابِكَ؟ قُلْتُ: أَمَّا أَرْبَعَةٌ، فَأُمِرَ بِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ إِلَى الْجَنَّةِ، ثُمَّ لا أَدْرِي مَا فَعَلَ اللَّهُ بِمَنْ كَانَ بَعْدَ عَلِيٍّ، فَقَالَ لِي: أَنْتَ مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ؟ قُلْتُ: تَفَضَّلَ عَلَيَّ رَبِّي وَتَدَارَكَنِي مِنْهُ بِرَحْمَةٍ، وَقَدْ أَمَرَ بِي ذَاتَ الْيَمِينِ إِلَى الْجَنَّةِ، فَقَالَ: أَنَا كَمَا صِرْتُ، ثَلاثًا، قُلْتُ: أَنْتَ مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ يُوسُفَ، قُلْتُ لَهُ: الْحَجَّاجُ، أُرَدِّدُهَا عَلَيْهِ ثَلاثًا، قُلْتُ: مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ؟ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَبٍّ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي بَطْشَةٍ مُنْتَقِمٍ مِمَّنْ عَصَاهُ، قَتَلَنِي بِكُلِّ قِتْلَةٍ قَتَلْتُ بِهَا مِثْلَهَا، ثُمَّ هَا أَنَا ذَا مَوْقُوفٌ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي أَنْتَظِرُ مَا يَنْتَظِرُ الْمُوَحِّدُونَ مِنْ رَبِّهِمْ، إِمَّا إِلَى جَنَّةٍ، وَإِمَّا إِلَى نَارٍ، قَالَ أَبُو حَازِمٍ: فَأَعْطَيْتُ اللَّهَ عَهْدًا بَعْدَ رُؤْيَا عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنْ لا أُوجِبَ لأَحَدٍ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ نَارًا.

Ebû Hâzım el-Hanâsirî el-Esedî anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz'in hilafeti zamanında Cuma günü Dımaşk'a geldim. İnsanlar Cuma namazına gidiyorlardı. Kendi kendime: "Konaklamak istediğim yere gitsem Cuma namazını kaçıracağım, ilk önce namazı kılayım" dedim ve mescide gittim. Mescidin kapısına geldiğimde devemi çöktürüp bağladım ve mescide girdim. Müminlerin emiri minber üzerinde cemaate hutbe veriyordu. Beni görünce tanıdı ve: "Ey Ebû Hâzım! Bana doğru gel" diye seslendi. Cemaat, müminlerinin emirinin bu sözünü duyunca bana yer verdiler. Ben de mihraba yakın bir yerde oturdum.

Müminlerin emiri minberden inip namazı da kıldırdıktan sonra bana doğru döndü ve: "Ey Ebû Hâzım! Beldemize ne zaman geldin?" diye sordu. "Yeni geldim! Devem de mescidin kapısında bağlı" dedim. Ancak

konuşunca onu tanıdım ve: "Sen Ömer b. Abdilazîz misin?" diye sordum. "Evet!" karşılığını verince ona: "Allah'a yemin olsun ki daha önce yanımızda Hanasır'da Abdulmelik b. Mervân'ın valisi iken yüzün neşeli, giysilerin temiz, bineğin uysal, yemeğin lezzetli, koruman da daha sıkıydı. Şimdi müminlerin emiri olmana rağmen seni bu şekilde değiştiren ne oldu?" dedim. Ömer: "Ey Ebû Hâzım! Allah için Hanâsır'da iken bana rivayet ettiğin hadisi şimdi de tekrarla" deyince: "Olur" karşılığını verip şöyle devam ettim: "Ebû Hureyre'den işittiğime göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Önünüzde sarp bir yokuş vardır ve bu yokuşu ancak zayıf ve çelimsiz olanlar aşabilir»* buyurmuştur."

Ömer bunu duyunca yüksek sesle ağlamaya başladı ve: "Ey Ebû Hâzım! Bu yokuş için kendimi zayıflattığım için beni kınıyor musun? Belki bu yokuşu aşarım ki aşacağımı da zannetmiyorum" dedi. Sonrasında müminlerin emiri bayıldı. Baygınken önce hıçkıra hıçkıra ağladı, daha sonra ise azı dişleri görünecek şekilde güldü. Cemaat bu durumu görünce onun hakkında aralarında konuşmaya başladı. Onlara: "Susun ve bu şekilde konuşmayın! Zira müminlerin emiri ağır bir durumla karşılaştı" deyip susturdum.

Ömer kendine geldiğinde cemaat onunla konuşmak için etrafında toplanmaya başladı. Ona: "Ey müminlerin emiri! Sende tuhaf şeyler gördük" dediğimde: "İçinde olduğum durumu gördünüz mü ki?" karşılığını verdi. "Evet!" dediğimde de şöyle anlattı: "Sizinle konuşurken kendimden geçmişim. Kendimden geçtiğimde kıyametin koptuğunu, Allah'ın mahlukatı haşrettiğini gördüm. İnsanlar yüz yirmi saftı. Bunların kırk safını Muhammed ümmeti, geri kalan kırk safı ise diğer ümmetlerden olan muvahhidlerdi. Sonra Kürsü konulup Mizan kuruldu ve divanlar açıldı. Ardından: "Abdullah b. Ebî Kuhâfe nerede?" diye seslenildi. Uzun boylu saçlarını kına ve ketem ile boyayan bir adam kalktı. Melekler kollarından tutup Allah'ın huzurunda durdurdular. Basit bir şekilde hesaba çekildikten sonra sağ tarafa cennete götürülmesi emredildi.

Sonra: "Ömer b. el-Hattâb nerede?" diye seslenildi. Saçlarını kına ile boyayan yaşlı ve uzun bir adam kalktı. Melekler kollarından tutup Allah'ın

huzurunda durdurdular. O da basit bir şekilde hesaba çekildikten sonra sağ tarafa cennete götürülmesi emredildi. Sonra: "Osman b. Affân nerede?" diye seslenildi. Saçı sakalı beyaz, yaşlı ve uzun bir adam kalktı. Melekler kollarından tutup Allah'ın huzurunda durdurdular. O da basit bir şekilde hesaba çekildikten sonra sağ tarafa cennete götürülmesi emredildi. Sonra: "Ali b. Ebî Tâlib nerede?" diye seslenildi. Saçı sakalı beyaz, göbekli, ince bacaklı yaşlı ve uzun bir adam kalktı. Melekler kollarından tutup Allah'ın huzurunda durdurdular. O da basit bir şekilde hesaba çekildikten sonra sağ tarafa cennete götürülmesi emredildi.

Sıranın yavaş yavaş bana yaklaştığını gördüğümde kendi derdime düştüm. Bundan dolayı Alî b. Ebî Tâlib'den sonrakilere neler yapıldığını bilmiyorum. Sonunda: "Ömer b. Abdilazîz nerede?" diye seslenildi. Kalktığımda yüz üstü yere düştüm. Bir daha kalkmak istedim, ancak yine yüz üstü yere düştüm. Bir daha kalkmak istedim, yine yüz üstü yere düştüm. Sonunda iki melek gelip kollarımdan tuttular ve Allah'ın huzurunda durdurdular.

Hurma çekirdeğinin lifi, oyuğu, zarına varana dek hüküm verdiğim her bir konunun hesabını benden sordu. Bu şekilde kurtulamayacağımı düşündüm. Ancak Rabbim lutfetti ve rahmeti bana ulaştı. Sonunda sağ tarafa cennete götürülmemi emretti. Benden sorumlu olan iki melekle birlikte cennete doğru giderken küllerin üzerine atılmış bir leş gördüm. Meleklere: "Bu leş de ne oluyor?" diye sorduğumda: "Yanına yaklaş ve ona sor" dediler. Yanma yaklaşıp ayağımla dürttüm ve: "Sen kimsin?" diye sordum. "Sen kimsin?" sorusuyla karşılık verdi. "Ben Ömer b. Abdilazîz'im" dediğimde, bana: "Allah sana ve diğer arkadaşlarına (yöneticilere) ne yaptı?" diye sordu. "İlk dördünün sağ tarafa cennete götürülmelerini emretti. Ali'den sonra gelenlere ise ne yaptığını bilmiyorum" dedim. Bana: "Allah sana ne yaptı?" diye sorunca: "Lutfedip rahmeti bana yetişti ve benim de sağ tarafa cennete götürülmemi emretti" dedim.

Leş üç defa: "Ben ise gördüğün gibiyim" dedi. Ona: "Sen kimsin?" diye sorduğumda: "Haccâc b. Yûsuf'um" karşılığını verdi. "Haccâc mı?" deyip bunu üç defa tekrarladım ve: "Allah sana ne yaptı?" diye sordum. "Cezası

çetin olan, kendisine isyan edenlerden intikamını alan Rabbimin huzuruna çıktığımda öldürdüğüm her bir kişiye karşılık beni bir defa öldürdü. Sonra da beni buraya attırdı. Şimdi diğer muvahhidlerin beklediği gibi ben de ya cennete ya da cehenneme götürülmeyi bekliyorum" dedi.

Ömer b. Abdilazîz'in gördüğü bu rüyayı dinledikten sonra artık bu ümmetten hiç kimsenin cehennemlik olduğunu söylemeyeceğime dair kendi kendime söz verdim.

(٧٤٠٥)- [٥/٣٠١] وَأَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، أَجَازَهُ لَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، نَا السَّرِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِرَاسَةَ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِخُنَاصِرَةَ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيَّ عَرَفَنِي وَلَمْ أَعْرِفْهُ، فَقَالَ لِي: ادْنُ يَا أَبَا حَازِمٍ، فَلَمَّا دَنَوْتُ مِنْهُ عَرَفْتُهُ، فَقُلْتُ: أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: أَلَمْ تَكُنْ عِنْدَنَا بِالأَمْسِ بِالْمَدِينَةِ أَمِيرًا لِسُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَكَانَ مَرْكَبُكَ وَطِيًّا، وَثَوْبُكَ نَقِيًّا؟ وَوَجْهُكَ بَهِيًّا؟ وَطَعَامُكَ شَهِيًّا، وَقَصْرُكَ مَشِيدًا، وَحَدِيثُكَ كَثِيرًا، فَمَا الَّذِي غَيَّرَ مَا بِكَ وَأَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: أَعِدْ عَلَيَّ الْحَدِيثَ الَّذِي حَدَّثْتَنِيهِ بِالْمَدِينَةِ، فَقُلْتُ: نَعَمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا، لا يَجُوزُهَا إِلا كُلُّ ضَامِرٍ مَهْزُولٍ، فَبَكَى طَوِيلا "

Ebû Hâzım der ki: Ömer b. Abdilazîz müminlerin emiri iken Hanâsır'da yanına geldim. Bakınca beni tanıdı, ama ben onu tanıyamadım. Bana: "Ey Ebû Hâzım! Yanıma yaklaş" deyince yanına yaklaştım. Yaklaşınca da onu tanıdım. Ona: "Müminlerin emiri sen misin?" diye sorduğumda: "Evet!" karşılığını verdi. Ona: "Daha önce beldemizde Süleymân b. Abdilmelik'in valisi iken güzel bir bineğin, temiz giysilerin vardı. Yüzün de neşeli, yemeklerin lezzetli, köşkün güzel, konuşman fazlaydı. Müminlerin emiri olduktan sonra seni değiştiren ne oldu?" diye sordum. Ömer: "Ey Ebû Hâzım! Allah için sizin beldede iken bana rivayet ettiğin hadisi şimdi de tekrarla" deyince: "Olur ey müminlerin emiri!" karşılığını verip şöyle devam ettim: "Ebû Hureyre'den işittiğime göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Önünüzde sarp bir yokuş vardır ve bu yokuşu ancak zayıf ve çelimsiz olanlar aşabilir»* buyurmuştur." Ömer bunu duyunca uzun bir süre ağladı.

(٧٤٠٦)- [٥/٣٠٢] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُوسَى بْنُ عَامِرٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَلاءِ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَخْطُبُ فِي الْجُمَعِ بِخُطْبَةٍ وَاحِدَةٍ يُرَدِّدُهَا، يَفْتَتِحُهَا بِسَبْعِ كَلِمَاتٍ: " إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، مَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشَدَ، وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ غَوَى، ثُمَّ يُوصِي بِتَقْوَى اللَّهِ، وَيَتَكَلَّمُ، ثُمَّ يَخْتِمُ خُطْبَتَهُ الأَخِيرَةَ بِقِرَاءَةِ هَؤُلاءِ الآيَاتِ ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ﴾، إِلَى تَمَامِ الْعَشْرِ "، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَلاءِ: لَمْ يَدَعْ قِرَاءَةَ ذَلِكَ مَقَامِي قَبْلَهُ

Abdullah b. el-Alâ bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in, Müzdelife'de hutbe verirken aynı hutbeyi tekrar ettiğine ve hutbesine hep şu yedi sözle başladığına şahit oldum: "Hamd ancak Allah'ındır! Ona hamd eder, ondan yardım ve bağışlanma dileriz. Nefsimizin kötülüklerinden ve her türlü kötü amelimizden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet verdiği kişiyi kimse saptıramaz, saptırdığı kişiyi de kimse hidayete erdiremez. Allah'tan başka ilah olmadığına, tek ve ortaksız olduğuna, Muhammed'in de (sallallahu aleyhi vesellem) onun kulu ve resûlü olduğuna şahadet ederim. Allah'a ve Resûlüne itaat eden doğru yolu bulmuş olur, Allah'a ve Resûlüne isyan eden de yoldan sapar."

Sonrasında Ömer b. Abdilazîz müslümanların takvalı olmasına yönelik öğüt verip biraz konuştuktan sonra Zümer sûresinden: **"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir... Göklerin ve yerin anahtarları (mutlak hükümranlığı) O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar hüsrana uğrayanlardır."**[1] bu on âyeti okuyarak hutbesini bitirirdi.

Abdullah b. el-Alâ der ki: "Hazır bulunduğum tüm hutbelerinde Ömer b. Abdilazîz, hutbesini hep bu şekilde verdi."

---

[1] Zümer Sur. 53-63

(٧٤٠٧)- [٥/٣٠٢] حَدَّثَنَا أَبِي وَأَبُو مُحَمَّدٍ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو عَامِرٍ مُوسَى بْنُ عَامِرٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي الْعَاتِكَةِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ فِي خُطْبَتِهِ يَوْمَ الْفِطْرِ: " أَتَدْرُونَ مَا مَخْرَجُكُمْ هَذَا؟ صُمْتُمْ ثَلاثِينَ يَوْمًا، وَقُمْتُمْ ثَلاثِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ خَرَجْتُمْ تَسْأَلُونَ رَبَّكُمْ أَنْ يَتَقَبَّلَ مِنْكُمْ "

Osman b. Ebi'l-Âtike bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, Ramazan bayramında verdiği hutbede şöyle dedi: "Buraya neden çıktığınızı biliyor musunuz? Otuz gün oruç tutup, bu otuz günün gecelerini namazla ihya ettiniz. Şimdi de buraya gelip Rabbinizden bu amellerinizi kabul etmesini istiyorsunuz".

(٧٤٠٨)- [٥/٣٠٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَخْطُبُ النَّاسَ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ، فَذَكَرَ الْمَوْتَ، فَقَالَ: " غَنَظٌ لَيْسَ كَالْغَنَظِ، وَكَظٌّ لَيْسَ كَالْكَظِّ "

Mutarrif der ki: Ömer b. Abdilazîz'i insanlara hutbe verirken gördüm. Üzerinde yeşil iki parçalık giysi vardı. Hutbesinde ölümü anıp: "Hiçbir sıkıntıya benzemeyen bir sıkıntı, hiçbir derde benzemeyen bir dert gibidir" dedi.

(٧٤٠٩)- [٥/٣٠٢] حدثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مَسْلَمَةَ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَهِدَ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ: " عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ فِي كُلِّ حَالٍ يَنْزِلُ بِكَ، فَإِنَّ تَقْوَى اللَّهِ أَفْضَلُ الْعُدَّةِ، وَأَبْلَغُ الْمَكِيدَةِ، وَأَقْوَى الْقُوَّةِ، وَلا تَكُنْ فِي شَيْءٍ مِنْ عَدَاوَةِ عَدُوِّكَ أَشَدَّ احْتِرَاسًا لِنَفْسِكَ وَمَنْ مَعَكَ مِنْ مَعَاصِي اللَّهِ، فَإِنَّ الذُّنُوبَ أَخْوَفُ عِنْدِي عَلَى النَّاسِ مِنْ مَكِيدَةِ عَدُوِّهِمْ، وَإِنَّمَا نُعَادِي عَدُوَّنَا وَنَسْتَنْصِرُ عَلَيْهِمْ بِمَعْصِيَتِهِمْ، وَلَوْلا ذَلِكَ لَمْ تَكُنْ لَنَا قُوَّةٌ بِهِمْ، لأَنَّ عَدَدَنَا لَيْسَ كَعَدَدِهِمْ، وَلا قُوَّتُنَا كَقُوَّتِهِمْ، فَإِنْ لا نُنْصَرْ عَلَيْهِمْ بِمَقْتِنَا لا نَغْلِبْهُمْ بِقُوَّتِنَا، وَلا تَكُونُنَّ لِعَدَاوَةِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ أَحْذَرَ مِنْكُمْ لِذُنُوبِكُمْ، وَلا أَشَدَّ تَعَاهُدًا مِنْكُمْ لِذُنُوبِكُمْ، وَاعْلَمُوا أَنَّ عَلَيْكُمْ مَلائِكَةَ اللَّهِ حَفَظَةٌ عَلَيْكُمْ، يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ فِي مَسِيرِكُمْ وَمَنَازِلِكُمْ، فَاسْتَحْيُوا مِنْهُمْ، وَأَحْسِنُوا

صَحَابَتَهُمْ، وَلا تُؤْذُوهُمْ بِمَعَاصِي اللَّهِ، وَأَنْتُمْ زَعَمْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلا تَقُولُوا أَنَّ عَدُوَّنَا شَرٌّ مِنَّا، وَلَنْ يُنْصَرُوا عَلَيْنَا وَإِنْ أَذْنَبْنَا، فَكَمْ مِنْ قَوْمٍ قَدْ سُلِّطَ أَوْ سُخِطَ عَلَيْهِمْ بِأَشَرَّ مِنْهُمْ لِذُنُوبِهِمْ، وَسَلُوا اللَّهَ الْعَوْنَ عَلَى أَنْفُسِكُمْ كَمَا تَسْأَلُونَهُ الْعَوْنَ عَلَى عَدُوِّكُمْ، نَسْأَلُ اللَّهَ ذَلِكَ لَنَا وَلَكُمْ، وَأَرْفُقْ بِمَنْ مَعَكَ فِي مَسِيرِهِمْ فَلا تُجَشِّمْهُمْ مَسِيرًا يُتْعِبُهُمْ، وَلا تَقْصُرْ بِهِمْ عَنْ مَنْزِلٍ يَرْفُقُ بِهِمْ حَتَّى يَلْقَوْا عَدُوَّهُمْ وَالسَّفَرُ لَمْ يُنْقِصْ قُوَّتَهُمْ وَلا كُرَاعَهُمْ فَإِنَّكُمْ تَسِيرُونَ إِلَى عَدُوٍّ مُقِيمٍ جَامِ الأَنْفُسِ وَالْكُرَاعِ وَإِلا تَرْفُقُوا بِأَنْفُسِكُمْ وَكُرَاعِكُمْ فِي مَسِيرِكُمْ، يَكُنْ لِعَدُوِّكُمْ فَضْلٌ فِي الْقُوَّةِ عَلَيْكُمْ فِي إِقَامَتِهِمْ فِي جِمَامِ الأَنْفُسِ وَالْكُرَاعِ، وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ، أَقِمْ بِمَنْ مَعَكَ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ يَوْمًا وَلَيْلَةً لِتَكُونَ لَهُمْ رَاحَةً يَجْمَعُونَ بِهَا أَنْفُسَهُمْ وَكُرَاعَهُمْ، وَيَرْمُونَ أَسْلِحَتَهُمْ وَأَمْتِعَتَهُمْ، وَنَحِّ مَنْزِلَكَ عَنْ قُرَى الصُّلْحِ، وَلا يَدْخُلْهَا أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِكَ لِسُوقِهِمْ وَحَاجَتِهِمْ، إِلا مَنْ تَثِقُ بِهِ وَتَأْمَنُهُ عَلَى نَفْسِهِ وَدِينِهِ، فَلا يُصِيبُوا فِيهَا ظُلْمًا، وَلا يَتَزَوَّدُوا مِنْهَا إِثْمًا، وَلا يَرْزِئُونَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِهَا شَيْئًا إِلا بِحَقٍّ، فَإِنَّ لَهُمْ حُرْمَةً وَذِمَّةً، ابْتُلِيتُمْ بِالْوَفَاءِ بِهَا، كَمَا ابْتُلُوا بِالصَّبْرِ عَلَيْهَا، فَلا تَسْتَنْصِرُوا عَلَى أَهْلِ الْحَرْبِ بِظُلْمِ أَهْلِ الصُّلْحِ، وَلْتَكُنْ عُيُونُكَ مِنَ الْعَرَبِ مِمَّنْ تَطْمَئِنُّ إِلَى نُصْحِهِ مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ، فَإِنَّ الْكَذُوبَ لا يَنْفَعُكَ خَبَرُهُ، وَإِنْ صَدَقَ فِي بَعْضِهِ، وَإِنَّ الْغَاشَّ عَيْنٌ عَلَيْكَ وَلَيْسَ بِعَيْنٍ لَكَ "

Mesleme b. Ebî Bekr, Kureyşli bir adamdan bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, valilerinden birine şöyle bir mektup yazdı: "İçinde bulunduğun ve maruz kaldığın her durumda Allah'a karşı takvalı ol! Zira takva, musibetlere karşı en iyi tedbir, tuzaklara karşı en iyi önlem ve her türlü güçten daha güçlü olan şeydir. Düşmanının sana düşmanca tavırları karşısında sakın Allah'a karşı isyan içinde bulunan nefsini savunmaya ve korumaya kalkışma! Zira ben, insanların, düşmanlarından ziyade günahlarından korkması gerektiğini düşünüyorum. Biz düşmanlarımıza, Allah'a karşı isyanlarından dolayı düşman olur ve bundan dolayı onlara karşı Allah'tan zafer dileriz. Aksi takdirde onlara karşı bir gücümüz olamaz ki ne sayımız onların sayısı, ne de gücümüz onların gücü kadar değildir. Allah'a isyan içinde olmalarına düşmanlığımızdan dolayı eğer Allah bize zaferi ihsan etmeyecekse biz kendi gücümüzle onlarla baş edemeyiz. Sakın insanlardan bazılarının düşmanlığına kendi günahlarından daha fazla önem verme ve günahlarından daha fazla onların düşmanlıklarıyla ilgilenme.

Bilin ki Allah'ın koruyucu melekleri her dem üzerinizdedir. Gittiğiniz yerlerde ve evlerinizde ne yaptığınızı çok iyi bilmektedirler. Onlardan utanın ve en güzel şekilde onlarla birlikte olmaya çalışın. Allah'ın yolunda olduğunuzu iddia ettiğiniz halde Allah'a masiyetlerde bulunarak onlara eziyet etmeyin. "Düşmanımız bizden daha kötüdür! Bunun için günahkâr olsak da bizlere asla galip gelemezler!" demeyin. Zira günahlarından dolayı Allah kaç topluluğa, öfkelenerek kendilerinden daha kötü olan topluluğu musallat etmiştir. Düşmanınıza karşı Allah'tan yardım dilediğiniz gibi nefsinize karşı da O'ndan yardım dileyin. Böylesi bir yardımı Allah'tan hem size, hem de bize nasip etmenizi dileriz.

Düşmana karşı yola çıkacak olanlara karşı sert davranma, kendilerini yorgun düşürecek bir şekilde yola koşma, düşmanla karşılaşana kadar kendilerini rahatlatacak konaklamalara engel olma. Böylesi bir yolculukta güçlerinin azalmaması ve yorgun düşmemeleri gerekir. Zira yerleşik, bedenen rahat ve güçlü olan bir düşmana karşı gidiyorsunuz. Dediğim şekilde davranmazsan henüz yolculuk aşamasında bedenen ve moralmen zayıf düşer, yerleşik olan düşmanınızın gücüne güç katmış olursunuz. Kendisinden yardım dilenecek tek kişi ise Allah'tır.

Beraber gittiğin ordunla haftada bir gün konaklayın. Bu şekilde askerler silah ve eşyalarını bıraksınlar, bedenen ve moralmen rahatlasınlar. Ancak konaklama yerlerini, anlaşmalı olduğumuz toplulukların (zimmet ahalisinin) kasabalarından uzakta bir yerde seç. Askerlerinden, dininden emin olduğun ve güvendiğin kişiler haricinde onların kasaba ve çarşılarına kimsenin girmesine izin verme. Askerlerin böylesi kasabalarda zulüm yapmasın ve günahlarına günah katmasın. Haksız yere kasaba ahalisinden hiçbir şey almasınlar. Zira onların dokunulmazlığı ve zimmetleri vardır. Böylesi bir zimmete nasıl sabretmekle mükellef kılındıysanız bu zimmete vefa göstermekle de yükümlü kılındınız. Anlaşmalı olduğunuz halka zulmederek savaşta olduğunuz topluluklardan yardım istemelerine yol açmayın. Bedevilerden düşmana karşı gözcü olarak kullanacağın kişilerin güvendiğin ve sözüne itibar edebileceğin kişilerden olmasına dikkat et. Zira söylediği şeylerin doğruluk payı olsa da, yalancı kişinin getireceği haberin sana bir

faydası olmayacaktır. Seni kandıran kişi de lehine değil, aleyhine gözcülük yapacaktır."

(٧٤١٠)- [٥/٣٠٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ. ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ: " لا تُعَاقِبْ رَجُلا لِمَكَانِ جُلَسَائِهِ، وَلا لِغَضَبٍ عَلَيْهِ، وَلا تُؤَدِّبْ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ إِلا عَلَى قَدْرِ ذَنْبِهِ، وَإِنْ لَمْ تَبْلُغْ إِلا سَوْطًا وَاحِدًا "

Evzaî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz valilerinden birine şöyle bir yazı yazdı: "Sakın bir adamı arkadaşlarından dolayı veya ona olan öfkenden dolayı cezalandırma! Yine ailenden birine hak ettiği cezadan daha fazlasını vermeye kalkışma. Bu ceza bir kamçı kadarlık olsa dahi!"

(٧٤١١)- [٥/٣٠٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ: " لا تَرْكَبْ دَابَّةً إِلا دَابَّةً يَضْبُطُ سَيْرَهَا أَضْعَفُ دَابَّةٍ فِي الْجَيْشِ "

Evzaî der ki: Ömer b. Abdilazîz valilerinden birine: "Ordu içinde en zayıf bineğin hızında olan bir bineğe bin!" şeklinde bir mektup yazdı.

(٧٤١٢)- [٥/٣٠٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عُرْوَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَامِلِهِ عَلَى الْيَمَنِ: " انْظُرْ مَنْ قِبَلَكَ مِنْ بَنِي فُلانٍ فَأَقْصِهِمْ عَنْكَ، وَلا تُشْرِكْهُمْ فِي شَيْءٍ مِنْ عَمَلِكَ، فَإِنَّهُمْ بِئْسَ أَهْلُ الْبَيْتِ كَانُوا "

Mutarrif der ki: Ömer b. Abdilazîz, Yemen valisi Urve b. Muhammed'e şöyle bir mektup yazdı: "Filan oğullarından yanında bulunan kişilerden uzak dur ve onlara hiçbir görev verme. Zira en kötü ailelerden biridirler".

(٧٤١٣)- [٥/٣٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَاتَّقِ اللَّهَ فِيمَنْ وَلِيتَ

أَمَرَهُ، وَلا تَأْمَنْ مَكْرَهُ فِي تَأْخِيرِهِ عُقُوبَتَهُ، فَإِنَّهُ إِنَّمَا يُعَجِّلُ بِالْعُقُوبَةِ مَنْ يَخَافُ الْفَوْتَ، وَالسَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ "

İbn Şihâb der ki: Ömer b. Abdilazîz valilerinden birine şöyle bir mektup yazdı: "Başında bulunduğun kişilerden yana Allah'a kork ve sonunda cezayı gerektirecek bir kötülüğü önlemede geç davranma. Zira vaktinin geçmesinden endişe eden kişi cezayı geciktirmez. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun".

(٧٤١٤)- [٥/٣٠٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا الْحُمَيْدِيُّ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " إِنَّ هَذَا الرَّجْفَ شَيْءٌ يُعَاقِبُ اللَّهُ بِهِ الْعِبَادَ، وَقَدْ كَتَبْتُ إِلَى أَهْلِ الأَمْصَارِ أَنْ يَخْرُجُوا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا، فِي شَهْرِ كَذَا وَكَذَا، فِي سَاعَةِ كَذَا وَكَذَا، فَاخْرُجُوا، وَمَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَصَدَّقَ، فَلْيَفْعَلْ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، قَالَ: ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى﴾"، وَقُولُوا كَمَا قَالَ أَبُوكُمْ عَلَيْهِ السَّلامُ: ﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾، وَقُولُوا كَمَا قَالَ نُوحٌ: ﴿وَإِلا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾، وَقُولُوا كَمَا قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: ﴿رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي﴾، وَقُولُوا كَمَا قَالَ ذُو النُّونِ: ﴿لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ "

Câfer b. Burkân bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz bizlere şöyle bir mektup yazdı: "Bu sarsıntılar Yüce Alah'ın, kullarını cezalandırdığı şeylerden biridir." Diğer şehirlerdeki Müslümanlara da şöyle mektuplar yazdı: "Filan ayın filan gününde filan saatlerde dışarıya çıkın. O günde sadaka vermek isteyenler versin. Zira Allah şöyle buyurur: **"Arınmış olan, Rabbinin adını anıp namaz kılan, saadete erişecektir."**[1] Babanız Âdem'in dediği gibi siz de şöyle deyin: **"Rabbimiz! Kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz."**[2] Hz. Nûh'un dediği gibi siz de şöyle deyin: **"Beni bağışlamaz ve bana**

---

[1] A'lâ Sur. 14-15

[2] A'râf Sur. 23

merhamet etmezsen kaybedenlerden olurum."[1] Hz. Mûsa'nın dediği gibi siz de şöyle deyin: **"Rabbim! Doğrusu kendime yazık ettim, beni bağışla."**[2] Zü'n-Nûn'un dediği gibi siz de şöyle deyin: **"Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum."**[3]

(٧٤١٥)- [٣٠٥/٥] حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُمَيْدٍ الْوَاسِطِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، قَالا: ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي لَيْلَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: كَتَبَ بَعْضُ عُمَّالِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَيْهِ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ مَدِينَتَنَا قَدْ خَرِبَتْ، فَإِنْ رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَقْطَعَ لَهَا مَالا يَرُمُّهَا بِهِ فَعَلَ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ: " أَمَّا بَعْدُ، قَدْ فَهِمْتُ كِتَابَكَ، وَمَا ذَكَرْتَ أَنَّ مَدِينَتَكُمْ قَدْ خَرِبَتْ، فَإِذَا قَرَأْتَ كِتَابِي هَذَا فَحَصِّنْهَا بِالْعَدْلِ، وَنَقِّ طُرُقَهَا مِنَ الظُّلْمِ، فَإِنَّهُ مَرَمَّتُهَا وَالسَّلامُ "

Abdulazîz bildiriyor: Valilerinden biri Ömer b. Abdilazîz'e şöyle bir mektup yazdı: "Şehrimiz harab olmuş durumda ve eğer uygun görürseniz şehri onarıp inşa etmek için bize belli meblağda para tahsis etmenizi istiyoruz." Ömer de ona şöyle cevap yazdı: "Mektubunu okudum ve şehrinizin harap olduğu yönünde anlattıklarınızı düşündüm. Bu mektubumu okuduğun zaman şehri adaletle sağlamlaştırıp ayakta tut ve yollarını da zulümden temizle. Şehrin inşası bu şekilde olacaktır. Baki selam."

(٧٤١٦)- [٣٠٥/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي الرَّبِيعِ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ عَوْنِ بْنِ مَعْمَرٍ، قَالَ: كَتَبَ الْحَسَنُ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: أَمَّا بَعْدُ، فَكَأَنَّكَ بِآخِرِ مَنْ كُتِبَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ قِيلَ قَدْ مَاتَ، فَأَجَابَهُ عُمَرُ: " أَمَّا بَعْدُ، فَكَأَنَّكَ بِالدُّنْيَا وَلَمْ تَكُنْ، وَكَأَنَّكَ بِالآخِرَةِ وَلَمْ تَزَلْ "

Avn b. Ma'mer der ki: Hasan, Ömer b. Abdilazîz'e: "Derim ki; sanki dünyada kendisine ölmesi takdir edilen ve «Öldü!» denilecek olan en son

---

1 Hûd Sur. 47

2 Kasas Sur. 16

3 Enbiyâ Sur. 87

kişisin" şeklinde bir mektup yazınca, Ömer cevaben: "Derim ki, sanki dünyada yaşıyorsun, ama değilsin ve sanki şu an âhirettesin, ama henüz oraya gitmemişsin" dedi.

(٧٤١٧)- [٥/٣٠٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى عَدِيِّ بْنِ أَرْطَأَةَ وَكَانَ اسْتَخْلَفَهُ عَلَى الْبَصْرَةِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّكَ غَرَرْتَنِي بِعِمَامَتِكَ السَّوْدَاءِ، وَمُجَالَسَتِكَ الْقُرَّاءَ، وَإِرْسَالِكَ الْعِمَامَةَ مِنْ وَرَائِكَ، وَإِنَّكَ أَظْهَرْتَ لِيَ الْخَيْرَ، فَأَحْسَنْتُ بِكَ الظَّنَّ، وَقَدْ أَظْهَرَ اللَّهُ عَلَى مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ، وَالسَّلامُ "

Ma'mer der ki: Ömer (b. Abdilazîz), Basra'ya vali olarak atamış olduğu Adiy b. Ertaa'ya şöyle bir mektup yazdı: "Beni siyah sarığınla, Kur'ân hafızlarıyla ile oturup kalkmanla, sarığının ucunu arkana salmanla ve kendini iyi göstermenle kandırdın. Bu şekilde hakkında iyi zanda bulundum, ama Allah gizlediklerinizi açığa vurdu. Baki selam".

(٧٤١٨)- [٥/٣٠٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يُوسُفُ الْقَطَّانُ، ثنا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، ثنا جَابِرُ بْنُ حَنْظَلَةَ الضَّبِّيُّ، قَالَ: كَتَبَ عَدِيُّ بْنُ أَرْطَأَةَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ النَّاسَ قَدْ كَثُرُوا فِي الإِسْلامِ، وَخِفْتُ أَنْ يَقِلَّ الْخَرَاجُ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " فَهِمْتُ كِتَابَكَ، وَوَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ أَسْلَمُوا حَتَّى نَكُونَ أَنَا وَأَنْتَ حَرَّاثِينَ نَأْكُلُ مِنْ كَسْبِ أَيْدِينَا "

Câbir b. Hanzale ed-Dabbî bildiriyor: Adiy b. Ertâa, Ömer b. Abdilazîz'e bir mektup yazarak: "Derim ki; İslam'a girenler çoğaldı. Bu sebeple haraç verenlerin azalmasından korkarım" deyince, Ömer b. Abdilazîz ona şöyle yazdı: "Mektubunu anladım. Vallahi! Bütün insanların Müslüman olmasını, hatta (haraç veren kalmadığından dolayı) benim ve senin çiftçilik yapıp elimizin emeğiyle geçinmemizi isterdim."

(٧٤١٩)- [٥/٣٠٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُوسَى بْنُ زَكَرِيَّا الْغَلابِيُّ، ثنا ابْنُ عَائِشَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: بَلَغَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنَّ ابْنًا لَهُ اشْتَرَى فَصًّا بِأَلْفِ دِرْهَمٍ، فَتَخَتَّمَ بِهِ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ: " عَزِيمَةٌ مِنِّي إِلَيْكَ، لَمَا بِعْتَ الْفَصَّ الَّذِي اشْتَرَيْتَ بِأَلْفِ دِرْهَمٍ،

وَتَصَدَّقْتَ بِثَمَنِهِ، وَاشْتَرَيْتَ فَصًّا بِدِرْهَمٍ وَاحِدٍ، وَنَقَشْتَ عَلَيْهِ: رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً عَرَفَ قَدْرَهُ وَالسَّلامُ "

İbn Âişe, babasından bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'e, oğlunun bin dirheme bir yüzük aldığı haberi ulaşınca ona şöyle bir mektup yazdı: "Sana emrediyorum, bin dirheme satın aldığın yüzüğü satıp parasını infak edeceksin! Sonra bir dirheme bir yüzük alacak ve üzerine: «Allah, kadrini bilen kuluna merhamet etsin!» diye yazacaksın! Baki selam."

(٧٤٢٠)- [٥/٣٠٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ الْخَزَّازُ، ثنا ضَمْرَةُ، ثنا كَرِيزُ بْنُ سُلَيْمَانَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عَامِلِهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَوْنٍ عَلَى فِلَسْطِينَ: " أَنِ ارْكَبْ إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُقَالُ لَهُ الْمَكْسُ، فَاهْدِمْهُ، ثُمَّ احْمِلْهُ إِلَى الْبَحْرِ فَانْسِفْهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا "

Kerîz b. Süleymân der ki: Ömer b. Abdilazîz, Filistin'e vali olarak atamış olduğu Abdullah b. Avn'a şöyle bir mektup yazdı: "Meks (gümrük) adı verilen eve gidip onu yerle bir et. Sonra kalıntılarını bir gemiye yükleyip rüzgarda savur".

(٧٤٢١)- [٥/٣٠٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا إِدْرِيسُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا مُحْرِزُ بْنُ عَوْنٍ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَدِيٍّ: " مَا طَاقَةُ الْمُسْلِمِ بِجَوْرِ السُّلْطَانِ مَعَ نَزْغِ الشَّيْطَانِ، إِنَّ مِنْ عَوْنِ الْمُسْلِمِ عَلَى دِينِهِ أَنْ يَتَّقِيَ بِحَقِّهِ "

Abdullah b. Mûsa der ki: Ömer b. Abdilazîz, (Basra valisi) Adiy'e şöyle bir mektup yazdı: "Yöneticinin zulmü ve şeytanın vesvesesi karşısında müslüman ne yapabilir ki? Ancak müslümana dininde yardımcı olacak şeylerden biri de hakkına sahip çıkmasıdır."

(٧٤٢٢)- [٥/٣٠٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ السُّلَمِيُّ، حَدَّثَنِي مُبَشِّرٌ، عَنْ نَوْفَلِ بْنِ أَبِي الْفُرَاتِ، قَالَ: كَتَبَتِ الْحَجَبَةُ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَأْمُرُ لِلْبَيْتِ بِكِسْوَةٍ كَمَا يَفْعَلُ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ، فَكَتَبَ إِلَيْهِمْ: " إِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أَجْعَلَ ذَلِكَ فِي أَكْبَادٍ جَائِعَةٍ فَإِنَّهُمْ أَوْلَى بِذَلِكَ مِنَ الْبَيْتِ "

Nevfel b. Ebi'l-Furât anlatıyor: Kâbe'nin bakımından sorumlu olanlar Ömer b. Abdilazîz'e bir mektup yazarak, kendisinden önceki halifelerin yaptığı gibi Kâbe için bir örtü tahsis etmesini istediler. Ömer de cevaben şöyle yazdı: "Bu örtü parasının karnı aç olanlara harcanmasını daha uygun gördüm. Zira onların buna, Kâbe'nin örtüye olan ihtiyacından daha fazla ihtiyaçları vardır."

(٧٤٢٣)- [٥/٣٠٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ السُّلَمِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُبَشِّرٌ، عَنْ نَوْفَلِ بْنِ أَبِي الْفُرَاتِ، قَالَ: كُنْتُ عَامِلا لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَكُنْتُ أَخْتِمُ عَلَى بَيَادِرِ أَهْلِ الذِّمَّةِ، فَجَاءَنِي كِتَابُ عُمَرَ: " أَنْ لا تَفْعَلْ، فَإِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّهَا كَانَتْ مِنْ صَنَائِعِ الْحَجَّاجِ، وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ أَتَأَسَّى بِهِ "

Nevfel b. Ebi'l-Furât der ki: Ömer b. Abdilazîz'in valilerinden biriydim ve zimmîlerin (anlaşmalı azınlık tebanın) harmanlarını mühürleyip kapatırdım. Ancak Ömer'den bana: "Bunu yapma! Zira daha önce Haccâc'ın böyle yaptığı bana bildirildi. Ben de onu örnek almaktan hoşlanmam!" şeklinde bir mektup geldi.

(٧٤٢٤)- [٥/٣٠٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا ضَمْرَةُ عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: لَمَّا مَاتَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى الأَمْصَارِ يَنْهَى أَنْ يُنَاحَ عَلَيْهِ وَكَتَبَ: " إِنَّ اللَّهَ أَحَبَّ قَبْضَهُ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ أَنْ أُخَالِفَ مَحَبَّتَهُ "

Hasan b. Abdilazîz der ki: Damra, Recâ b. Ebî Seleme'den naklen bize şöyle bir mektup yazdı: Ömer b. Abdilazîz'in oğlu Abdulmelik öldüğü zaman Ömer, diğer şehirlere Abdulmelik'in ölümü üzerine ağlayıp sızlanmalarını yasaklayan mektuplar gönderdi ve: "Allah onun canını almayı murad etmiştir. Bu isteğine karşı çıkmaktan da Allah'a sığınırım" dedi.

(٧٤٢٥)- [٥/٣٠٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ بَزِيغٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَدِيِّ بْنِ أَرْطَأَةَ: " أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّكَ لَنْ تَزَالَ تُعَنِّي إِلَيَّ رَجُلا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْحَرِّ وَالْبَرْدِ تَسْأَلُنِي عَنِ السُّنَّةِ، كَأَنَّكَ إِنَّمَا تُعَظِّمُنِي بِذَلِكَ، وَايْمُ

اللَّهِ، لَحَسْبُكَ بِالْحَسَنِ، فَإِذَا أَتَاكَ كِتَابِي هَذَا فَسَلِ الْحَسَنَ لِي وَلَكَ وَلِلْمُسْلِمِينَ، فَرَحِمَ اللَّهُ الْحَسَنَ فَإِنَّهُ مِنَ الإِسْلامِ بِمَنْزِلٍ وَمَكَانٍ، وَلا تُقْرِئَنَّهُ كِتَابِي هَذَا "

Abdulmelik b. Bezîğ der ki: Ömer b. Abdilazîz, Adiy b. Ertaa'ya şöyle bir mektup yazdı: "Yaz kış demeden devamlı olarak müslümanlardan bir adamı bana yolluyor ve sanki bu konuda otoriteymişim gibi sünnet konusunu soruyorsun. Bu konuları Hasan'a sor. Bu mektubum eline ulaştığı zaman bu konuları benim için, kendin için ve tüm müslümanlar için Hasan'a sor. Allah, Hasan'a merhamet etsin. Zira müslümanlar arasında saygın ve değerli bir konuma sahiptir. Bu mektubumu da ona okutma."

(٧٤٢٦)- [٣٠٧/٥] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، أَنْبَأَنَا يَحْيَى بْنُ يَمَانٍ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عَامِلٍ لَهُ: " أَمَّا بَعْدُ فَالْزَمِ الْحَقَّ يُنْزِلْكَ الْحَقُّ مَنَازِلَ أَهْلِ الْحَقِّ يَوْمَ لا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ إِلا بِالْحَقِّ، وَهُمْ لا يُظْلَمُونَ "

Yahyâ b. Yemân der ki: Ömer b. Abdilazîz valilerinden birine şöyle bir mektup yazdı: "Derim ki, haktan ayrılma ki insanlar arasında sadece hakla hüküm verileceği ve kimsenin haksızlığa uğramayacağı bir günde bu hak seni hak ehlinden olanların konumunda tutsun."

(٧٤٢٧)- [٣٠٧/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَمَانٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى عَامِلٍ لَهُ: " أَمَّا بَعْدُ، فَلْتَجِفَّ يَدَاكَ مِنْ دِمَاءِ الْمُسْلِمِينَ، وَبَطْنُكَ مِنْ أَمْوَالِهِمْ، وَلِسَانُكَ عَنْ أَعْرَاضِهِمْ، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَلَيْسَ عَلَيْكَ سَبِيلٌ ﴿إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ﴾ "

Hz. Ömer, bir valisine şöyle bir mektup yazdı: "Sonrasına gelince, ellerini Müslümanların kanından, mideni mallarından, dilini de onurlarından uzak tut! Bu şekilde yaparsan cezadan kurtulmuş olursun. Çünkü: **"Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlaradır."**[1]

---

[1] Şûra Sur. 42

(٧٤٢٨)- [٥/٣٠٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: كَتَبَ صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَصَاحِبٌ لَهُ وَكَانَا قَدْ وَلاهُمَا عُمَرُ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ الْعِرَاقِ، فَكَتَبَا إِلَى عُمَرَ يُعَرِّضَانِ لَهُ: أَنَّ النَّاسَ لا يُصْلِحُهُمْ إِلا السَّيْفُ، فَكَتَبَ إِلَيْهِمَا: " خَبِيثَيْنِ مِنَ الْخُبْثِ، رَدِيئَيْنِ مِنَ الرَّدَى، تُعَرِّضَانِ لِي بِدِمَاءِ الْمُسْلِمِينَ، مَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ إِلا وَدِمَاؤُكُمَا أَهْوَنُ عَلَيَّ مِنْ دَمِهِ "

İbn Şevzeb bildiriyor: Ömer, Sâlih b. Abdirrahman ve bir arkadaşını Irak'ın bir bölümünden sorumlu kılmıştı. Bir ara Sâlih ve arkadaşı Ömer'e, insanların ancak kılıç zoruyla yola gelebilecekleri yönünde bir mektup yazdıklarında, Ömer cevaben onlara şöyle bir mektup yazdı: "Pisliklerden iki pislik, rezillerden iki rezilsiniz! Müslümanların kanını akıtmayı mı benden istiyorsunuz? Bilin ki insanlar içinde kanlarının dökülmesini önemsemeyeceğim kişiler varsa onlar da sizlersiniz!"

(٧٤٢٩)- [٥/٣٠٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي غَنِيَّةَ، ثنا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ: " أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابَكَ الَّذِي كَتَبْتَ بِهِ إِلَى سُلَيْمَانَ، وَكُنْتُ الْمُبْتَلَى بِالنَّظَرِ فِيهِ، كَتَبْتَ تَسْأَلُهُ أَنْ يَقْطَعَ لَكَ مِنَ الشَّمْعِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ يَقْطَعُ لِمَنْ كَانَ قَبْلَكَ، وَتَذْكُرُ أَنَّ الشَّمْعَ الَّذِي كَانَ قَبْلَكَ لَقَدْ نَفِدَ، وَلَعَمْرِي لَطَالَ مَا رَأَيْتُكَ تَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِكَ إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي اللَّيْلَةِ الْمُظْلِمَةِ الْوَحِلَةِ بِغَيْرِ ضِيَاءٍ، فَلَعَمْرِي لأَنْتَ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مِنْكَ الْيَوْمَ وَالسَّلامُ عَلَيْكَ "

Hafs b. Ömer der ki: Ömer b. Abdilazîz, Ebû Bekr b. Amr b. Hazm'a şöyle bir mektup yazdı: "Süleymân'a yazdığın mektubunu okudum ki onun eline bakıyordun. Mektubunda senden öncekilere tahsis ettiği gibi sana da aym miktarda mum tahsis edip göndermesini istemiş, senden önce gelen mumların bittiğini bildirmişsin. Ömrüme yemin olsun ki karanlık gecelerde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'inden ışıksız bir şekilde çıktığını görmüşümdür ve ömrüme yemin olsun ki o zamanlarki halin şimdikinden daha hayırlıydı. Baki selam."

(٧٤٣٠)- [٥/٣٠٨] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ: " أَمَّا بَعْدُ، فَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابَكَ الَّتِي كَتَبْتَهُ إِلَى سُلَيْمَانَ، وَكُنْتُ الْمُبْتَلَى بِالنَّظَرِ فِيهِ، كَتَبْتَ تَسْأَلُهُ أَنْ يَقْطَعَ لَكَ شَيْئًا مِنَ الْقَرَاطِيسِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ يَقْطَعُ لِمَنْ كَانَ قَبْلَكَ، وَتَذْكُرُ أَنَّ الَّتِي قَبْلَكَ قَدْ نَفِدَتْ، وَقَدْ قُطِعَتْ لَكَ دُونَ مَا كَانَ يُقْطَعُ لِمَنْ كَانَ قَبْلَكَ، فَأَدِقَّ قَلَمَكَ، وَقَارِبْ بَيْنَ أَسْطُرِكَ، وَاجْمَعْ حَوَائِجَكَ، فَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أُخْرِجَ مِنْ أَمْوَالِ الْمُسْلِمِينَ مَا لا يَنْتَفِعُونَ بِهِ وَالسَّلامُ "

Hafs b. Ömer der ki: Ömer b. Abdilazîz, Ebû Bekr b. Amr b. Hazm'a şöyle bir mektup yazdı: "Süleymân'a yazdığın mektubunu okudum ki onun eline bakıyordun. Mektubunda senden öncekilere tahsis ettiği gibi sana da aynı miktarda kırtasiye malzemesi tahsis edip göndermesini istemiş, senden önce gelen kırtasiyelerin bittiğini bildirmişsin. Senden önceki valiye tahsis edilenden daha azını sana tahsis ediyorum. Bundan dolayı kaleminin ucunu iyice sivrilt, satırların arasını yakın tut ve ihtiyaçlarını azalt. Zira müslümanların mallarından kendilerine faydası olmayacak bir şeyi sana vermeyi istemem. Baki selam."

(٧٤٣١)- [٥/٣٠٨] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُقْبَةَ، ثنا حَمَّادُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، ثنا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءٍ، قَالَ: كَتَبَ أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنُ حَزْمٍ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَكَانَ عَامِلَهُ عَلَى الْمَدِينَةِ: سَلامٌ عَلَيْكَ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ أَشْيَاخَنَا مِنَ الأَنْصَارِ قَدْ بَلَغُوا أَسْنَانًا لَمْ يَبْلُغُوا الشَّرَفَ مِنَ الْعَطَاءِ، فَإِنْ رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَبْلُغَ بِهِمُ الشَّرَفَ مِنَ الْعَطَاءِ، فَلْيَفْعَلْ، وَكَتَبَ إِلَيْهِ فِي صَحِيفَةٍ أُخْرَى: سَلامٌ عَلَيْكَ أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلِي مِنْ أُمَرَاءِ الْمَدِينَةِ كَانَ يَجْرِي عَلَيْهِمْ رِزْقٌ مِنْ شَمْعَةٍ، فَإِنْ رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَأْمُرَ لِي بِرِزْقٍ فِي شَمْعَةٍ، فَلْيَفْعَلْ، وَكَتَبَ إِلَيْهِ فِي صَحِيفَةٍ أُخْرَى: سَلامٌ عَلَيْكَ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ بَنِي عَدِيِّ بْنِ النَّجَّارِ أَخْوَالَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ انْهَدَمَ مَسْجِدُهُمْ، فَإِنْ رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَأْمُرَ لَهُمْ بِبِنَائِهِ، فَلْيَفْعَلْ، قَالَ: فَأَجَابَهُ فِي هَؤُلاءِ الثَّلاثِ بِجَوَابٍ وَاحِدٍ فِي صَحِيفَةٍ وَاحِدَةٍ: " سَلامٌ عَلَيْكَ، أَمَّا بَعْدُ، جَاءَنِي كِتَابُكَ تَذْكُرُ أَنَّ أَشْيَاخَنَا مِنَ الأَنْصَارِ بَلَغُوا أَسْنَانًا لَمْ يَبْلُغُوا الشَّرَفَ مِنَ الْعَطَاءِ، فَإِنْ

رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَبْلُغَ بِهِمُ الشَّرَفَ مِنَ الْعَطَاءِ، فَلْيَفْعَلْ، وَإِنَّمَا الشَّرَفُ شَرَفُ الآخِرَةِ، فَلا أَعْرِفَنَّ مَا كَتَبْتَ بِهِ إِلَيَّ فِي نَحْوِ هَذَا، وَجَاءَنِي كِتَابُكَ تَذْكُرُ أَنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ مِنْ أُمَرَاءِ الْمَدِينَةِ كَانَ يَجْرِي عَلَيْهِمْ رِزْقٌ فِي شَمْعَةٍ، فَإِنَّ رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَأْمُرَ لِي بِرِزْقٍ فِي شَمْعَةٍ، فَلْيَفْعَلْ، وَلَعَمْرِي يَا ابْنَ أُمِّ حَزْمٍ لَطَالَمَا مَشَيْتَ إِلَى مُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الظُّلَمِ لا يَمْشِي بَيْنَ يَدَيْكَ الشَّمْعُ، وَلا يُوجَفُ خَلْفَكَ أَبْنَاءُ الْمُهَاجِرِينَ وَالأَنْصَارِ، فَارْضَ لِنَفْسِكَ الْيَوْمَ مَا كُنْتَ تَرْضَى بِهِ قَبْلَ الْيَوْمِ، وَجَاءَنِي كِتَابُكَ تَذْكُرُ أَنَّ بَنِي عَدِيِّ بْنِ النَّجَّارِ مِنْ أَخْوَالِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ انْهَدَمَ مَسْجِدُهُمْ، فَإِنْ رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَأْمُرَ لَهُمْ بِبِنَائِهِ، فَلْيَفْعَلْ، وَقَدْ كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أَخْرُجَ مِنَ الدُّنْيَا لَمْ أَضَعْ حَجَرًا عَلَى حَجَرٍ، وَلا لَبِنَةً عَلَى لَبِنَةٍ، فَإِذَا أَتَاكَ كِتَابِي هَذَا فَابْنِهِ لَهُمْ بِلَبِنٍ بِنَاءً قَاصِدًا وَالسَّلامُ عَلَيْكَ "

Cüveyriye b. Esmâ anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz'in Medine valisi Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm, Ömer'e: "es-Selâmu aleyke! Ensar'dan bazıları ileri bir yaşa ulaştılar, ancak iyi bir maaş alamıyorlar. Eğer müminlerin emiri de uygun görürse bunların onurlandırılıp maaşlarının iyileştirilmesini istiyorum" şeklinde bir mektup yazdı. Başka bir sayfaya da şöyle yazdı: "es-Selâmu aleyke! Benden önceki Medine valilerine mum için ödenek tahsis edilmişti. Eğer müminlerin emiri de uygun görürse mum alımı için ödenek tahsis edilmesini istiyorum." Başka bir sayfaya da şunu yazdı: "es-Selâmu aleyke! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dayılarından Adiy b. en-Neccâr oğullarının mescidi yıkıldı. Eğer müminlerin emiri de uygun görürse bu mescidin yeniden inşa edilmesini istiyorum."

Ömer b. Abdilazîz üç ayrı mektuba tek bir mektupta ve şöyle bir cevap yazdı: "es-Selâmu aleyke! Ensar'dan bazılarının ileri bir yaşa ulaştığı, ancak iyi bir maaş alamadıklarını bildiren, uygun görmem halinde bunların onurlandırılıp maaşlarının iyileştirilmesini isteyen mektubunu aldım. Bil ki gerçek onur âhiretteki onurdur. Bundan dolayı bir daha bu konuda bana bir şey yazma. Yine senden önceki Medine valilerine mum için ödenek tahsis edildiğini bildiren, uygun görmem halinde mum alımı için ödenek tahsis edilmesini isteyen mektubunu aldım. Ey İbn Ümmü Harâm! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'ine önünde mum yakılmadan, arkadan da Muhacir ve Ensar'ın çocukları koşuşturmadan ne çok yürüdün. Bundan dolayı daha

önce kendin için razı olduğun şeye şimdi de razı ol. Yine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dayılarından Adiy b. en-Neccâr oğullarımn mescidinin yıkıldığım bildiren, uygun görmem halinde bu mescidin yeniden inşa edilmesini talep eden mektubunu da aldım. Ben ki taş üstüne taş, briket üstüne briket koymadan bu dünyadan ayrılmayı isterdim. Bu mektubum sana ulaştığı zaman söz konusu mescidi normal briketlerden inşa et. Baki selam."

(٧٤٣٢)- [٥/٣٠٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ الْحَرَّانِيُّ، ثنا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ، ثنا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْوَلِيدِ: " إِنَّ أَظْلَمَ مِنِّي وَأَخْوَنُ مَنْ وَلَّى عَبْدَ ثَقِيفٍ خُمُسَ الْخُمُسِ، يَحْكُمُ فِي دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَعْنِي يَزِيدَ بْنَ أَبِي مُسْلِمٍ، وَأَظْلَمُ مِنِّي وَأَجْوَرُ مَنْ وَلَّى عُثْمَانَ بْنَ حَيَّانَ الْحِجَازَ يَنْطِقُ بِأَشْعَارٍ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَظْلَمُ مِنِّي وَأَخْوَنُ مَنْ وَلَّى قُرَّةَ بْنَ شَرِيكٍ مِصْرَ، أَعْرَابِيٌّ جِلْفٌ جَافٌّ، أَظْهَرَ فِيهَا الْمَعَازِفَ "

İbn Şevzeb der ki: Ömer b. Abdilazîz, Ömer b. el-Velîd'e şöyle bir mektup yazdı: "Hums'un beşte birini Sakîf oğullarına tahsis eden kişi (Yezîd b. Ebî Müslim) benden daha zalim ve haindir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) minberinde şiir okuyan Osman b. Hayyân'ı Hicaz valisi olarak atayan kişi benden daha zalim ve gaddardır. Kurre b. Şerîk'i Mısır valisi olarak atayan kişi de benden daha zalim ve haindir. Ki Kurre terbiyesiz, kaba bir bedevidir. Mısır'da da çalgıyı yaymıştır."

(٧٤٣٣)- [٥/٣٠٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ، ثنا أَيُّوبُ الْوَزَّانُ، عَنْ ضَمْرَةَ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " الْوَلِيدُ بِالشَّامِ، وَالْحَجَّاجُ بِالْعِرَاقِ، وَعُثْمَانُ بْنُ حَيَّانَ بِالْحِجَازِ، وَقُرَّةُ بْنُ شَرِيكٍ بِمِصْرَ، امْتَلأَتِ الأَرْضُ وَاللَّهِ جَوْرًا "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Velîd Şam'da, Haccâc Irak'ta, Osman b. Hayyân Hicaz'da, Kurre b. Şerîk de Mısır'da valilik yapıyor. Vallahi yeryüzü zulümle dolmuştur."

(٧٤٣٤)- [٥/٣٠٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا أَبُو عَرُوبَةَ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ سَيْفٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا أَبِي، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ: " مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عُمَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى خَاقَانَ وَقَوْمِهِ ثَبَتَ السَّلامُ عَلَى أَوْلِيَاءِ اللَّهِ "

Muhammed b. Süleymân, babasından bildirir: Ömer b. Abdilazîz: “Allah’ın kulu ve müminlerin emiri Ömer’den (Türk) hakanı ve kavmine! Selam Allah’ın dostlarının üzerinedir” şeklinde bir mektup yazdı.

(٧٤٣٥)- [٥/٣٠٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى الْغَسَّانِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ نَاسًا مِنَ الْحَرُورِيَّةِ تَجَمَّعُوا بِنَاحِيَةٍ مِنَ الْمَوْصِلِ، فَكَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَعْلَمَهُ بِذَلِكَ، فَكَتَبَ إِلَيَّ يَأْمُرُنِي: " أَنْ أَرْسِلْ رِجَالا مِنْ أَهْلِ الْجَدَلِ وَأَعْطِهِمْ رَهْنًا، وَخُذْ مِنْهُمْ رَهْنًا، وَاحْمِلْهُمْ عَلَى مَرَاكِبَ مِنَ الْبَرِيدِ إِلَيَّ "، فَفَعَلْتُ ذَلِكَ، فَقَدِمُوا عَلَيْهِ فَلَمْ يَدَعْ لَهُمْ حُجَّةً إِلا كَسَرَهَا، فَقَالُوا: لَسْنَا نُجِيبُكَ حَتَّى تُكَفِّرَ أَهْلَ بَيْتِكَ وَتَلْعَنَهُمْ وَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ، فَقَالَ عُمَرُ: " إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْنِي لَعَّانًا، وَلَكِنْ إِنْ أَبْقَى أَنَا وَأَنْتُمْ فَسَوْفَ أَحْمِلُكُمْ وَإِيَّاهُمْ عَلَى الْمَحَجَّةِ الْبَيْضَاءِ "، فَأَبَوْا أَنْ يَقْبَلُوا ذَلِكَ مِنْهُ، فَقَالَ لَهُمْ عُمَرُ: " إِنَّهُ لا يَسَعَكُمْ فِي دِينِكُمْ إِلا الصِّدْقُ، مُذْ كَمْ دِنْتُمْ لِلَّهِ بِهَذَا الدِّينِ؟ " قَالُوا: مُذْ كَذَا وَكَذَا سَنَةً، قَالَ: " فَهَلْ لَعَنْتُمْ فِرْعَوْنَ وَتَبَرَّأْتُمْ مِنْهُ؟ " قَالُوا: لا، قَالَ: " فَكَيْفَ وَسِعَكُمْ تَرْكُهُ وَلا يَسَعُنِي تَرْكُ أَهْلِ بَيْتِي، وَقَدْ كَانَ فِيهِمُ الْمُحْسِنُ وَالْمُسِيءُ، وَالْمُصِيبُ وَالْمُخْطِئُ؟ " قَالُوا: قَدْ بَلَغَنَا مَا هَاهُنَا، فَكَتَبَ إِلَيَّ عُمَرُ: أَنْ خُذْ مَنْ فِي أَيْدِيهِمْ مِنْ رَهْنِكَ، وَخَلِّ مَنْ فِي يَدَيْكَ مِنْ رَهْنِهِمْ، وَإِنْ كَانَ رَأَى الْقَوْمُ أَنْ يَسِيحُوا فِي الْبِلادِ عَلَى غَيْرِ فَسَادٍ عَلَى أَهْلِ الذِّمَّةِ، وَلا تَنَاوُلِ أَحَدٍ مِنَ الأَئِمَّةِ، فَلْيَذْهَبُوا حَيْثُ شَاءُوا، وَإِنْ هُمْ تَنَاوَلُوا أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَأَهْلِ الذِّمَّةِ، فَحَاكِمْهُمْ إِلَى اللَّهِ، وَكَتَبَ إِلَيْهِمْ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عُمَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى الْعِصَابَةِ الَّذِينَ خَرَجُوا، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكُمُ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَى قَوْلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ وَإِنِّي أُذَكِّرُكُمُ اللَّهَ أَنْ تَفْعَلُوا كَفِعْلِ كُبَرَائِكُمْ: ﴿كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ ﴿دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾ أَفَبِذَنْبِي تَخْرُجُونَ مِنْ دِينِكُمْ، وَتَسْفِكُونَ الدِّمَاءَ، وَتَنْتَهِكُونَ الْمَحَارِمَ، فَلَوْ كَانَتْ

ذُنُوبُ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ مَخْرِجَةً رَعِيَّتَهُمْ مِنْ دِينِهِمْ إِنْ كَانَتْ لَهُمَا ذُنُوبٌ، فَقَدْ كَانَتْ آبَاؤُكُمْ فِي جَمَاعَتِهِمْ فَلَمْ يَنْزِعُوا، فَمَا سُرْعَتُكُمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ وَأَنْتُمْ بَضْعَةٌ وَأَرْبَعُونَ رَجُلا؟ وَإِنِّي أُقْسِمُ لَكُمْ بِاللَّهِ لَوْ كُنْتُمْ أَبْكَارِي مِنْ وَلَدِي فَوَلَّيْتُمْ عَمَّا أَدْعُوكُمْ إِلَيْهِ مِنَ الْحَقِّ لَدَفَقْتُ دِمَاءَكُمْ، أَلْتَمِسُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالدَّارَ الآخِرَةَ، فَهَذَا النُّصْحُ فَإِنِ اسْتَغْشَشْتُمُونِي فَقَدِيمًا مَا اسْتُغِشَّ النَّاصِحُونَ، فَأَبَوْا إِلا الْقِتَالَ، وَحَلَقُوا رُءُوسَهُمْ، وَسَارُوا إِلَى يَحْيَى بْنِ يَحْيَى "، فَأَتَاهُمْ كِتَابُ عُمَرَ وَيَحْيَى مُوَافِقُهُمْ لِلْقِتَالِ: " مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عُمَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى يَحْيَى بْنِ يَحْيَى، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي ذَكَرْتُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ: ﴿وَلا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾، وَإِنَّ مِنَ الْعُدْوَانِ قَتْلَ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ، فَلا تَقْتُلَنَّ امْرَأَةً وَلا صَبِيًّا، وَلا تَقْتُلَنَّ أَسِيرًا، وَلا تَطْلُبَنَّ هَارِبًا، وَلا تُجْهِزَنَّ عَلَى جَرِيحٍ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَالسَّلامُ "

İbrâhim b. Hişâm b. Yahyâ b. Yahyâ el-Ğassânî der ki: Babam, dedemden naklen bana şöyle bildirdi: Hâricîlerden bir topluluğun Musul taraflarında toplandıkları haberini aldım. Durumu bildirmek üzere de Ömer b. Abdilazîz'e bir mektup yazdım. O da bana: “Onlardan münakaşası ve ilmi iyi olan birkaç kişi seç. Onlara rehin olarak birini ver, sen de onlardan birini rehine olarak al. Seçtiklerini de posta için kullanılan devlet bineklerine bindirip yanıma yolla” şeklinde bir cevap yazdı. Ömer'in dediklerini aynen yaptım ve birkaç kişiyi ona gönderdim. Ömer onlarla girdiği tartışmada öne sürdükleri tüm delilleri çürüttü. Ona: “Aileni (Umeyye oğullarını) tekfir etmeden, onları lanetlemeden ve onlardan beri olduğunu söylemeden seni kabul etmeyiz!” dediklerinde, Ömer şöyle karşılık verdi: “Allah beni lanet edici biri kılmadı! Ama hem ben, hem de sizler hayatta kalırsak, sizler ile onları doğru ve apaçık olan yola davet edeceğim!” Ancak bu teklifi kabul etmediler. Ömer onlara: “Sizler birer Müslüman olarak sadece doğru olanı söylemek zorundasınız. Ne zamandan beri Müslümansınız?” diye sorunca, onlar: “Şu şu kadar zamandır müslümanız” dediler. Ömer onlara: “Peki bu süre içinde Firavun'a lanet edip ondan berî olduğunuzu ifade ettiniz mi?” diye sorunca: “Hayır!” karşılığım verdiler. Ömer: “Peki, sizler ona lanet etmediniz de ben neden aileme lanet edeyim? Oysa içlerinde iyisi de kötüsü de, doğru yapanı da yanlış yapanı da vardı” deyince onlar: “Bizler bu görüşteyiz!” diyerek kendi isteklerinde ısrar ettiler.

Bunun üzerine Ömer bana bir mektup yazıp: "Ellerinde rehin olarak bıraktığın kişiyi al, rehinelerini de onlara ver! Şayet fesat çıkarmadan, zimmet ahalisine saldırmadan veya Müslümanların önderlerine dil uzatmadan sadece seyahat edeceklerse bırak istedikleri gibi gezsinler. Ancak Müslümanlara veya zimmet ahalisine zarar verecek olurlarsa Allah'ın Kitabı'na göre onları yargıla!" dedi. Onlara da şöyle bir mektup yazdı: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Ömer'den, bize karşı çıkan topluluğa! Sonrasına gelince, sizden yana kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamd ederim. Allah şöyle buyurur: **"Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış; doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapanları daha iyi bilir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilir."**[1] İnsanları Allah'ın yolundan geri çevirmek için beldelerinden güçsüz ve perişan bir şekilde çıkan babalarınız gibi olmamanızı size hatırlatıyorum! Benim günahlarımdan dolayı mı dininizden çıkacak, kan akıtacak ve insanların kutsallarını çiğneyeceksiniz? Şayet Ebû Bekr ile Ömer'in günahları Müslümanların dinden çıkmasına sebep olsaydı ki onların da günahları vardır, onlar zamanındaki babalarınız dinden çıkarlardı. Oysa babalarınız onların cemaatinden ayrılmamış ve onlara karşı çıkmamışlardır. Kırk küsur kişi olduğunuz halde Müslümanlara karşı olan bu tavrınızın sebebi nedir? Allah'a yemin olsun ki çocuklarımdan birileri olsaydınız ve sizi davet ettiğim şeylerden yüz çevirseydiniz yine kanınızı dökerdim! Size bu nasihatimle Allah'ın rızasını ve âhiret yurdundaki mükâfatı diliyorum. Ancak beni aldatmaya kalkışacak olursanız bilin ki daha önce de bu durum karşısında nasihat veren kişiler buna aldanmamışlardır!"

Ancak Hâriciler savaştan başkasına razı olmadılar. Saçlarını da kazıtıp Yahyâ b. Yahyâ'nın üzerine yürüdüler. Yahyâ b. Yahyâ onlarla savaşmak üzereyken de Ömer'in mektubu kendisine geldi. Şöyle yazıyordu: "Allah'ın kulu Ömer'den, Yahyâ b. Yahyâ'ya! Allah'ın Kitabı'ndan şu âyeti hatırladım: **"Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, aşırı gitmeyin; doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez."**[2] Çocukların ve kadınların öldürülmesi de

---

[1] Nahl Sur. 125

[2] Bakara Sur. 190

bu aşırılıktandır. Onun için kadınları, çoçukları ve esirleri öldürmeyin. Savaştan kaçanın peşine düşmeyin, yaralı olanın üzerine saldırıp öldürmeyin. Baki selam."

(٧٤٣٦)- [٥/٣١١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا بِحَبْسِهِمُ الْحَقَّ حَتَّى يُشْتَرَى مِنْهُمْ، وَبَسْطِهِمُ الظُّلْمَ حَتَّى يُفْتَدَى مِنْهُمْ "

Ömer b. Abdilazîz şöyle demiştir: "Bizden öncekiler başkalarının haklarını parayla satana kadar ellerinde tuttukları, zulmü de yayıp para karşılığında önlenmesini bekledikleri için helak olmuşlardır."

(٧٤٣٧)- [٥/٣١١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ يَحْيَى الرَّمْلِيُّ، ثنا عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ. ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثنا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، ثنا أَبِي، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى خَزَّانِ بُيُوتِ الأَمْوَالِ: " إِذَا أَتَاكُمُ الضَّعِيفُ بِالدِّينَارِ لا يَنْفَقُ مِنْهُ، فَأَبْدِلُوهُ عَنْهُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ "

Evzaî der ki: Ömer b. Abdilazîz, vilayetlerdeki haznedarlara: "Durumu zayıf olan biri size çarşıda geçmeyen (kırık) bir dinar getirdiği zaman beytülmalden yeni bir dinarla değiştirin" şeklinde bir ferman gönderdi.

(٧٤٣٨)- [٥/٣١١] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي عُقْبَةَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " ادْرَءُوا الْحُدُودَ مَا اسْتَطَعْتُمْ فِي كُلِّ شُبْهَةٍ، فَإِنَّ الْوَالِيَ إِنْ أَخْطَأَ فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَتَعَدَّى فِي الظُّلْمِ وَالْعُقُوبَةِ "

Yine şöyle demiştir: "En ufak bir şüphede dahi haddi uygulamaktan vazgeçin. Zira valinin bağışlamakla hata yapması, haksız yere zulmetmesi ve cezalandırmasından daha hayırlıdır."

(٧٤٣٩)- [٥/٣١١] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عِيسَى الْبَصْرِيُّ، ثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، ثنا قَيْسُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: قَامَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى قَائِلَتِهِ وَعُرِضَ لَهُ رَجُلٌ بِيَدِهِ طُومَارٌ، قَالَ: فَظَنَّ الْقَوْمُ أَنَّهُ يُرِيدُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَخَافَ أَنْ

يُحْبَسَ دُونَهُ، فَرَمَاهُ بِالطُّومَارِ، فَالْتَفَتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، فَأَصَابَهُ فِي وَجْهِهِ فَشَجَّهُ، فَنَظَرْتُ إِلَى الدِّمَاءِ تَسِيلُ عَلَى وَجْهِهِ وَهُوَ فِي الشَّمْسِ، " فَقَرَأَ الْكِتَابَ وَأَمَرَ لَهُ بِحَاجَتِهِ، وَخَلَّى سَبِيلِهِ "

Kays b. Abdilmelik bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, dinlenmek üzere evine doğru giderken karşısına elinde dürülü kâğıt bulunan bir adam çıktı. Oradakiler adamın Ömer b. Abdilazîz'e saldıracağını zannedip hamle yaptılar. Adam da onların, kendisini Ömer'le görüştürmeyeceğini zannedip elindeki dürülü kâğıdı Ömer'e doğru fırlattı. Ömer arkasını dönünce de kâğıt yüzüne çarptı ve yüzünü yaraladı. Güneş altında kanların yüzünde süzülüşüne şahit oldum. Ancak Ömer adamın elindeki mektubu alıp okudu. Sonra adamın ihtiyacını giderip onu serbest bıraktı.

(٧٤٤٠)- [٥/٣١١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي الأَذَنِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثنا مَخْلَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: نَقَشَ رَجُلٌ عَلَى خَاتَمِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ " فَحَبَسَهُ خَمْسَ عَشْرَةَ لَيْلَةً ثُمَّ خَلَّى سَبِيلَهُ "

Evzaî der ki: Adamın biri kendi yüzüğüne Ömer b. Abdilazîz'in yüzüğündeki nakşın benzerini yaptırınca, Ömer adamı onbeş gün hapis tuttu, sonra da serbest bıraktı.

(٧٤٤١)- [٥/٣١١] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي الأَذَنِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالا: ثنا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثنا مَخْلَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنِ الأَوْزَاعِي، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ: " أَنْ فَادِ بِأَسَارَى الْمُسْلِمِينَ وَإِنْ أَحَاطَ ذَلِكَ بِجَمِيعِ مَالِهِمْ "

Evzaî der ki: Ömer b. Abdilazîz, valilerinden birine şöyle bir yazı yazdı: "Tüm mallarım harcamak uğruna dahi Müslüman esirlerin fidyelerini ödeyip onları esirlikten kurtar."

(٧٤٤٢)- [٥/٣١٢] حدثنا سُلَيْمَانُ، ثنا يحيى بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي، ثنا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: أَرَادَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنْ يَسْتَعْمِلَ، رَجُلا عَلَى عَمَلٍ، فَأَبَى، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَتَفْعَلَنَّ "، فَقَالَ الرَّجُلُ: وَأَنَا أَعْزِمُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لا أَفْعَلَ، فَقَالَ عُمَرُ: " أَتَعْصِينِي؟ " فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لأَنَّ اللَّهَ

تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الإِنْسَانُ﴾، أَفَمَعْصِيَةً كَانَ ذَلِكَ مِنْهُنَّ؟ فَأَعْفَاهُ عُمَرُ

Evzaî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz adamın birini resmi bir işte görevlendirmek istedi; ancak adam kabul etmedi. Ömer: "Israr ediyorum, bu işi yapacaksın!" deyince, adam: "Ben de bu işi yapmamada ısrar ediyorum!" karşılığını verdi. Ömer: "Bana karşı mı geliyorsun?" diye çıkışınca adam şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Allah şöyle buyurur: **"Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi."**[1] Şimdi burada gök, yer ve dağlar Allah'a karşı mı çıkmışlardır?" Bunun üzerine Ömer onu bu görevden muaf tuttu.

(٧٤٤٣)- [٥/٣١٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو هَمَّامٍ الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، ثنا مَخْلَدُ بْنُ حُسَيْنٍ، عَنْ هِشَامٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَدِيٍّ: " أَمَّا بَعْدُ، فَقَدْ جَاءَنِي كِتَابُكَ تَسْأَلُنِي عَنْ شَكَاتِي، وَإِنِّي لأَرَاهَا مِنْ مَرَّةٍ أَصَابَتْنِي، وَإِلَى أَجَلٍ مَا أَنَا وَالسَّلامُ "

Hişâm der ki: Ömer b. Abdilazîz, valisi Adiy'e şöyle bir mektup yazdı: "Hastalık durumumu soran mektubunu aldım. İlk defa ve bir süreliğine olan bir hastalık olduğunu düşünüyorum. Baki selam."

(٧٤٤٤)- [٥/٣١٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ اللَّيْثِ، ثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُيَيْنَةَ الْمُهَلَّبِيُّ، قَالَ: قَرَأْتُ رِسَالَةَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ: " سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ كَانَ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ قَبَضَهُ اللَّهُ عَلَى أَحْسَنِ أَحْيَانِهِ وَأَحْوَالِهِ يَرْحَمُهُ اللَّهُ، فَاسْتَخْلَفَنِي وَبَايَعَ لِي مَنْ قِبَلَهُ، وَلِيَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ إِنْ كَانَ مِنْ بَعْدِي، وَلَوْ كَانَ الَّذِي أَنَا فِيهِ لاتِّخَاذِ أَزْوَاجٍ، وَاعْتِقَادِ أَمْوَالٍ، كَانَ اللَّهُ قَدْ بَلَغَ بِي أَحْسَنَ مَا بَلَغَ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ، وَلَكِنِّي أَخَافُ حِسَابًا شَدِيدًا، وَمُسَاءَلَةً لَطِيفَةً، إِلا مَا أَعَانَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَالسَّلامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ "

---

[1] Ahzâb Sur. 72

Muhammed b. Ebî Uyeyne el-Muhellebî der ki: Ömer b. Abdilazîz'in Yezîd b. Abdilmelik'e yazdığı mektubu okudum. Şöyle yazıyordu: "es-Selâmu aleyke! Senden yana kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamd ediyorum. Sonrasına gelince; Süleymân b. Abdilmelik, Allah'ın kullarından biriydi ve en güzel hal ve ahvalde iken ruhunu almıştır. Allah ona merhamet etsin. Ölmeden bana, benden sonra halife olması halinde de Yezîd b. Abdilmelik'e (sana) biat etmişti. Şayet bu makama gelmekteki amacım güzel eşler ve mallar edinmek olsaydı Allah bu konuda beni kullarından hiç kimsenin ulaşamadığı güzel bir yere ulaştırırdı. Ancak Allah'ın bana yardım etmemesi halinde ağır, detaylı bir sorgulama ve hesaptan korkarım. Allah'ın selamı ve rahmeti üzerine olsun."

(٧٤٤٥)- [٥/٣١٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ، حَدَّثَنِي شَيْخٌ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَانَ عِنْدَهُ هِشَامُ بْنُ مَصَادٍ، فَكَانَا يَتَحَدَّثَانِ، فَذَكَرَ شَيْئًا، فَبَكَى، فَأَتَاهُ مَوْلَاهُ مُزَاحِمٌ، فَقَالَ: إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ الْقُرَظِيَّ بِالْبَابِ، فَقَالَ: " أَدْخِلْهُ "، فَدَخَلَ وَلَمْ يَمْسَحْ عَيْنَيْهِ مِنَ الدُّمُوعِ، فَقَالَ مُحَمَّدٌ: مَا أَبْكَاكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ فَقَالَ هِشَامُ بْنُ مَصَادٍ: أَبْكَاهُ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّمَا الدُّنْيَا سُوقٌ مِنَ الأَسْوَاقِ، مِنْهَا خَرَجَ النَّاسُ بِمَا نَفَعَهُمْ، وَمِنْهَا خَرَجُوا بِمَا ضَرَّهُمْ، فَكَمْ مِنْ قَوْمٍ قَدْ غَرَّهُمْ مِنْهَا مِثْلَ الَّذِي أَصْبَحْنَا فِيهِ حَتَّى أَتَاهُمُ الْمَوْتُ، فَاسْتَوْعَبَهُمْ فَخَرَجُوا مِنْهَا مَلُومِينَ لَمْ يَأْخُذُوا لِمَا أَحَبُّوا مِنَ الآخِرَةِ عُدَّةً، وَلا لِمَا كَرِهُوا جُنَّةً، وَاقْتَسَمَ مَا جَمَعُوا مَنْ لا يَحْمَدُهُمْ، وَصَارُوا إِلَى مَنْ لا يَعْذُرُهُمْ، فَنَحْنُ مَحْقُوقُونَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ نَنْظُرَ إِلَى تِلْكَ الأَعْمَالِ الَّتِي نَغْبِطُهُمْ بِهَا، فَنَخْلُفَهُمْ فِيهَا، وَنَنْظُرَ إِلَى تِلْكَ الأَعْمَالِ الَّتِي نَتَخَوَّفُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا، فَنَكُفَّ عَنْهَا، فَاتَّقِ اللَّهَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَاجْعَلْ قَلْبَكَ مِنَ اثْنَتَيْنِ: انْظُرِ الَّذِي تُحِبُّ أَنْ يَكُونَ مَعَكَ إِذَا قَدِمْتَ عَلَى رَبِّكَ فَقَدِّمْهُ بَيْنَ يَدَيْكَ، وَانْظُرِ الأَمْرَ الَّذِي تَكْرَهُ أَنْ يَكُونَ مَعَكَ إِذَا قَدِمْتَ عَلَى رَبِّكَ، فَابْتَغِ بِهِ الْبَدَلَ حَيْثُ يُوجَدُ الْبَدَلُ، وَلا تَذْهَبَنَّ إِلَى سِلْعَةٍ قَدْ بَارَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكَ تَرْجُو أَنْ تَجُوزَ عَنْكَ، فَاتَّقِ اللَّهَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَافْتَحِ الأَبْوَابَ، وَسَهِّلِ الْحِجَابَ، وَانْصُرِ الْمَظْلُومَ، وَرُدَّ الظَّالِمَ، ثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَكْمَلَ الإِيمَانَ بِاللَّهِ: مَنْ إِذَا رَضِيَ لَمْ يُدْخِلْهُ رِضَاهُ فِي الْبَاطِلِ، وَإِذَا غَضِبَ لَمْ يُخْرِجْهُ غَضَبُهُ مِنَ الْحَقِّ، وَإِذَا قَدَرَ لَمْ يَتَنَاوَلْ مَا لَيْسَ لَهُ

Abdullah b. Bekr es-Sehmî, Süleym oğullarından bir ihtiyardan bildirir: Ömer b. Abdilazîz'in yanında Hişâm b. Masâd vardı ve birlikte sohbet ediyorlardı. Bir ara Ömer bir konudan bahsetti ve ağlamaya başladı. O sırada azatlısı Muzâhim geldi ve: "Muhammed b. Ka'b el-Kurazî geldi, kapıda bekliyor" dedi. Ömer: "Onu içeri al!" karşılığını verdi. Muhammed girdiğinde Ömer henüz gözyaşlarını silmemişti. "Ey müminlerin emiri! Seni ağlatan nedir?" diye sorunca, Hişâm b. Masâd araya girip: "Filan konu onu ağlattı" karşılığını verdi.

Bunun üzerine Muhammed b. Ka'b şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Dünya herhangi bir çarşı gibidir. İnsanlardan kimi faydalarına olan şeyi alıp bu çarşıdan ayrılmışken, kimi de zararlarına olacak şeyleri alıp ayrılmışlardır. Şu an bizim içinde bulunduğumuz duruma ulaşan nice topluluklar bu duruma aldanmış ve bu aldanış içinde de ölüm onları bulmuştur. Âhirette elde etmeyi istedikleri şeylere yönelik herhangi bir hazırlıkları olmadan, hoşlanmadıkları şeylere karşı da herhangi bir önlem almadan buradan ayrılmışlardır. Dünyada iken biriktirdiklerini bir teşekkür bile etmeden başkaları aralarında paylaşmış, herhangi bir mazeret kabul etmeyecek olan Allah'ın huzuruna çıkmışlardır.

Ey müminlerin emiri! Bize düşen onların bize gıpta ile bakacağı güzel amelleri yapmak, onların cezalandırılmasına sebep olacak amelleri bakıp onlardan uzak durmaktır. Ey müminlerin emiri! Allah'tan kork ve kalbini iki şeye doğru yönelt. Rabbinin huzuruna çıktığın zaman yanında bulunmasından hoşlandığın şeylere bak ve huzura çıkmadan onları yapmaya bak. Rabbinin huzuruna çıktığın zaman yanında bulunmasından hoşlanmadığın şeylere de bak ve onları değiştirme imkanın varsa değiştir. Senden öncekilerin yapıp da kazanç sağlayamadığı bir malı ben kazanırım düşüncesi ile almaya kalkma. Ey müminlerin emiri! Allah'tan kork ve kapılarını insanlara açık tut. İnsanların seninle görüşmesini kolaylaştır. Mazluma yardımcı olup zulme engel ol. Üç haslete sahip olan kişinin imanı kemale erer. Biri, kişinin bir şeye rızası onu batıl olan şeye sokmamasıdır. Diğeri öfkelendiği zaman bu öfkesinin onu hak yoldan çıkarmamasıdır. Bir diğeri de kişinin imkanı olsa dahi başkasının olan bir şeyi almamasıdır."

(٧٤٤٦)- [٥/٣١٣] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو سَلَمَةَ، ثنا سَلامٌ يَعْنِي ابْنَ أَبِي مُطِيعٍ، قَالَ: نُبِّئْتُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَمَّا قَامَ هَاجَتْ رِيحٌ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَإِذَا هُوَ مُنْتَقِعُ اللَّوْنِ، فَقِيلَ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا لَكَ؟ قَالَ: " وَيْحَكَ، وَهَلْ هَلَكَتْ أُمَّةٌ قَطُّ إِلا بِالرِّيحِ "

Sellâm b. Ebî Mutî' der ki: Bana anlatıldığına göre bir defasında Ömer b. Abdilazîz ayağa kalkınca bir fırtına koptu. Yanına giren adamın biri onun renginin attığını görünce: "Ey müminlerin emiri! Neyin var?" diye sordu. Ömer de şöyle karşılık verdi: "Allah müstahakkını versin! Geçmiş ümmetler rüzgârla helak olmadılar mı?"

(٧٤٤٧)- [٥/٣١٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا خَلَفُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عُتْبَةَ بْنِ تَمِيمٍ، وَغَيْرِهِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، كَانَ يَقُولُ: " وَايْمُ اللَّهِ، لَوْ أَنِّي أَعْلَمُ أَنَّهُ يَسُوغُ لِي فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ اللَّهِ أَنْ أُخَلِّيَكُمْ وَأَمْرَكُمْ هَذَا وَأَلْحَقَ بِأَهْلِي لَفَعَلْتُ، وَلَكِنِّي أَخَافُ أَنْ لا يَسُوغَ ذَلِكَ لِي فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ اللَّهِ "

Utbe b. Temîm ile başkası bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz şöyle derdi: "Allah'a yemin olsun ki, bu yönetim işinde sizi kendi halinize bırakıp da ailemle birlikte olmak, Allah'la aramdaki bağa uygun düşecek olsa hiç durmaz yapardım. Ancak Allah'la aramdaki bağa uygun düşmez korkusuyla bu işte sizi kendi halinize bırakamıyorum."

(٧٤٤٨)- [٥/٣١٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْوَلِيدُ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: لَمَّا وَلِيَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ دَخَلَ عَلَيْهِ أَخٌ لَهُ، فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ كَلَّمْتُكَ وَأَنْتَ عُمَرُ فِيمَا تَكْرَهُ الْيَوْمَ وَتُحِبُّ غَدًا، وَإِنْ شِئْتَ كَلَّمْتُكَ وَأَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِيمَا تُحِبُّهُ الْيَوْمَ وَتَكْرَهُهُ غَدًا، قَالَ: " بَلَى كَلِّمْنِي وَأَنَا عُمَرُ فِيمَا أَكْرَهُهُ الْيَوْمَ وَأُحِبُّهُ غَدًا "

Evzaî der ki: Ömer b. Abdilazîz halife olduğu zaman kardeşlerinden biri yanına girip: "İstersen seninle bir Ömer olarak, bugün hoşuna gitmeyen, ama yarın hoşuna gidecek bir şekilde konuşayım. İstersen de bir müminlerin emiri olarak bugün hoşuna gidecek, ama yarın hoşuna gitmeyecek bir

şekilde konuşayım" deyince, Ömer: "Aksine benimle bir Ömer olarak, bugün hoşlanmayacağım ama yarın hoşuma gidecek bir şekilde konuş" karşılığını verdi.

(٧٤٤٩)- [٣١٤/٥] ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، ثنا أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا أَبُو حَفْصٍ الْبُخَارِيُّ، عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُلاثَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي مَسْجِدِ دَارِهِ، وَكُنْتُ لَهُ نَاصِحًا، وَكَانَ مِنِّي مُسْتَمِعًا، فَقَالَ: " يَا إِبْرَاهِيمُ، بَلَغَنِي أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: إِلَهِي مَا الَّذِي يُخَلِّصُنِي مِنْ عِقَابِكَ، وَيُبَلِّغُنِي رِضْوَانَكَ، وَيُنَجِّينِي مِنْ سَخَطِكَ؟ قَالَ: الاسْتِغْفَارُ بِاللِّسَانِ، وَالنَّدَمُ بِالْقَلْبِ "، قَالَ: قُلْتُ: وَالتَّرْكُ بِالْجَوَارِحِ

İbrâhim b. Ebî Able bildiriyor: Ben, Ömer b. Abdilazîz'e nasihatler verir, o da benim bu nasihatlerimi dikkate alırdı. Bir defasında evindeki namazgâhına girdiğimde şöyle dedi: "Bana ulaştığına göre Hz. Mûsa: "İlâhi! Beni cezandan kurtaracak, rızana ulaştıracak ve öfkenden koruyacak şey nedir?" diye sorunca, kendisine: "Dille istiğfar etmek, kalpten de pişmanlık duymaktır" cevabı verilmiştir." Bunun üzerine ben de: "Bedeni de günah olan amellerden uzak tutmaktır" dedim.

(٧٤٥٠)- [٣١٤/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي دَوَّادَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " الْكَلامُ بِذِكْرِ اللَّهِ حَسَنٌ، وَالْفِكْرَةُ فِي نِعَمِ اللَّهِ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Allah'ı zikirden ibaret olan konuşma, güzel konuşmadır. Allah'ın nimetleri üzerinde tefekkür ise en üstün ibadettir."

(٧٤٥١)- [٣١٤/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا سَلْمُ بْنُ يَحْيَى، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا أَبُو عَمْرٍو الأَوْزَاعِيُّ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ لِبَنِيهِ: " كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا أَنَا وَلَّيْتُ كُلَّ رَجُلٍ مِنْكُمْ جُنْدًا؟ " فَقَالَ ابْنُهُ ابْنُ الْحَارِثِيَّةِ: لِمَ تَعْرِضُ عَلَيْنَا أَمْرًا لا تُرِيدُ أَنْ تَفْعَلَهُ؟ قَالَ: " أَتَرَوْنَ بِسَاطِي هَذَا؟ إِنَّهُ لَصَائِرٌ إِلَى بِلًى، وَإِنِّي لأَكْرَهُ أَنْ تُدَنِّسُوهُ بِخِفَافِكُمْ، فَكَيْفَ أَرْضَى لِنَفْسِي أَنْ تُدَنِّسُوا عَلَيَّ دِينِي؟ "

Evzaî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, oğullarına: "Her birinizi ordu komutam yapmama ne dersiniz?" diye sordu. Hârisiyye'den olan oğlu kendisine: "Yapmayacağın bir şeyi neden bize teklif ediyorsun?" karşılığını verince, Ömer: "Şu kilimi görüyor musunuz? Bu kilim bile benim için bir imtihan vesiledir ve ayakkabılarınızla onu bile kirletmenizi istemem. Artık benim dinimi kirletmenize nasıl razı olabilirim?" dedi.

(٧٤٥٢)- [٣١٤/٥] ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ ، قَالَ: ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنِ أَبِي عُبَيْدٍ حَاجِبِ سُلَيْمَانَ، عَنِ نُعَيْمِ بْنِ سَلامَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، " فَوَجَدْتُهُ يَأْكُلُ ثُومًا مَسْلُوقًا بِزَيْتٍ وَمِلْحٍ "

Nuaym b. Selâme bildiriyor: "Bir defasında Ömer b. Abdilazîz'in yanına girdiğimde haşlanmış sarımsağı yağ ve tuz ile yediğini gördüm."

(٧٤٥٣)- [٣١٥/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِذَا عَرَضَ لَهُ أَمْرٌ مِمَّا يَكْرَهُ، قَالَ: " بِقَدَرٍ مَا كَانَ، وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا "

Ömer b. Abdilazîz'in başına istemediği bir şey geldiğinde: "Bu olan kaderin gereği olmuştur ve hayır olması umulur" derdi.

(٧٤٥٤)- [٣١٥/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ خُلَيْدٍ، ثنا الْوَلِيدُ، عَنِ أَبِي عَمْرٍو، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانِ سَأَلَ فَاطِمَةَ بِنْتَ عَبْدِ الْمَلِكِ امْرَأَةَ عُمَرَ: مَا تَرَيْنَ بُدُوَّ مَرِضِ عُمَرَ الَّذِي مَاتَ فِيهِ؟ فَقَالَتْ: " أَرَى جُلَّ ذَلِكَ أَوْ بُدُوَّهُ الْخَوْفَ "

Ebû Amr bildiriyor: Muhammed b. Abdilmelik b. Mervân, Ömer'in karısı Fâtıma binti Abdilmelik'e: "Ömer'in vefatına sebep olan hastalığının başlangıcı nasıldı?" diye sorunca: "Bana göre bu hastalığının başlangıcı korku idi" dedi.

(٧٤٥٥)- [٣١٥/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالَ: ثنا هَاشِمُ بْنُ مَرْثَدٍ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " خُذُوا مِنَ

الرَّأْيِ مَا قَالَهُ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَلا تَأْخُذُوا مَا هُوَ خِلافٌ لَهُمْ، فَإِنَّهُمْ كَانُوا خَيْرًا مِنْكُمْ وَأَعْلَمُ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Sizden öncekilerden (seleften) gelenlere muvafık olduğu sürece re'y grubunun bu görüşlerini kabul edin. Ancak onlardan gelenlere muhalif ise bilin ki sizden öncekiler sizden hem daha hayırlı, hem de daha âlimdirler."

(٧٤٥٦)- [٣١٥/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي، ثنا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، أَنَّ أَبَا مُسْلِمٍ، لَمَّا خَرَجَ فِي بَعْثِ الْمُسْلِمِينَ رَدَّهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِنْ دَابِقٍ، وَقَالَ: " لَيْسَ بِمِثْلِهِ يَسْتَعِينُ الْمُسْلِمُونَ فِي قِتَالِ عَدُوِّهِمْ، وَكَانَ عَطَاؤُهُ أَلْفَيْنِ، فَرَدَّهُ إِلَى ثَلاثِينَ، فَرَجَعَ مِنْ دَابِقَ إِلَى طَرَابُلُسَ لأَنَّهُ كَانَ سَيَّافًا لِلْحَجَّاجِ وَكَانَ ثَقَفِيًّا "

Evzaî bildiriyor: Ebû Müslim müslümanların çıktığı savaşa katılınca Ömer b. Abdilazîz onu Dâbık bölgesinden geri çevirdi ve: "Müslümanlar düşmanlarıyla savaşırken onun gibi birisinden yardım alacak değildir" dedi. Ebû Müslim'in maaşı ikibin (dirhem) iken Ömer bu maaşı otuza indirdi. Bunun üzerine Ebû Müslim Dâbık'tan Trablus'a döndü. Ömer, Ebû Müslim'i, Haccâc'ın kılıçlarını tedarik ettiği ve Sakîf kabilesinden olduğu için geri çevirmiştir.

(٧٤٥٧)- [٣١٥/٥] ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي، ثنا الْمُسَيَّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ " يَجْعَلُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ مَالِهِ دِرْهَمًا فِي طَعَامِ الْمُسْلِمِينَ، ثُمَّ يَأْكُلُ مَعَهُمْ وَكَانَ يَنْزِلُ بِأَهْلِ الذِّمَّةِ، فَيُقَدِّمُونَ لَهُ مِنَ الْحِلْبَةِ الْمَنْبُوتَةِ وَالْبُقُولِ وَأَشْبَاهِ ذَلِكَ مِمَّا كَانُوا يَصْنَعُونَ مِنْ طَعَامِهِمْ، فَيُعْطِيهِمْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ وَيَأْكُلُ مَعَهُمْ، فَإِنْ أَبَوْا أَنْ يَقْبَلُوا ذَلِكَ مِنْهُ لَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ، فَأَمَّا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يَكُنْ يَقْبَلُ شَيْئًا "

Evzaî der ki: "Ömer b. Abdilazîz, her gün malından bir dirhemi yoksul Müslümanların yedirilmesi için harcar ve oturup onlarla birlikte yerdi. Aym şekilde zimmet ehli (gayr-ı müslim) olanların yanında misafir olurdu. Onlar kendisine yemeklerinde kullandıkları çemen otu ve benzeri sebzelerden

yemek yapıp ikram ederlerdi. Ancak Ömer, onlara para olarak bu yemeğin değerinden daha fazla olan bir meblağ verirdi. Onlar bunu kabul ederlerse oturup onlarla yerdi. Kabul etmedikleri takdirde de yemeklerine oturmazdı. Müslümanlardan ise (yemek gibi) asla bir şey kabul etmezdi."

(٧٤٥٨)- [٣١٦/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى الْبَابِلِتِيُّ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، ثنا مُوسَى بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَفِي صَدْرِي حَدِيثٌ يَتَجَلْجَلُ فِيهِ أُرِيدُ أَنْ أَقْذِفَهُ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُ: بَلَغَنَا أَنَّهُ مَنْ وَلِيَ عَلَى النَّاسِ سُلْطَانًا، فَاحْتَجَبَ عَنِ فَاقَتِهِمْ وَحَاجَتِهِمُ احْتَجَبَ اللَّهُ عَنِ فَاقَتِهِ وَحَاجَتِهِ يَوْمَ يَلْقَاهُ، قَالَ: فَقَالَ: " مَا تَقُولُ؟ " ثُمَّ أَطْرَقَ طَوِيلا، قَالَ: " فَعَرَفْتُهَا فِيهِ فَإِنَّهُ بَرَزَ لِلنَّاسِ "

Kâsım b. Muhaymire der ki: Ömer b. Abdilazîz'in yanına girdim, zira içimi kemiren bir söz vardı ve bunu ona söyleyip kurtulmak istiyordum. Ona: "Bize ulaşana göre müslümanların başına geçen yönetici insanların ihtiyaç ve sıkıntılarına karşı kapılarını kapattığı zaman huzura çıktığı zaman Allah da ihtiyaç ve sıkıntılarına karşı kapılarını kapatır" dediğimde önce: "Ne diyorsun?" diye sordu. Sonra uzun bir süre suskun kaldı. Ancak onun böyle olmadığını ve devamlı olarak insanların içine karıştığını anladım.

(٧٤٥٩)- [٣١٦/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى عُمَّالِهِ: " اجْتَنِبُوا الاشْتِغَالَ عِنْدِ حَضْرَةِ الصَّلاةِ، فَمَنْ أَضَاعَهَا فَهُوَ لِمَا سِوَاهَا مِنْ شَعَائِرِ الإِسْلامِ أَشَدُّ تَضْيِيعًا "

Evzaî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz valilerine şöyle bir ferman yazdı: "Namaz vakti geldiği zaman başka şeylerle meşgul olup onu kaçırmaktan sakının! Zira namazı heba eden kişi, dinin diğer rükünlerini daha kolay heba edecektir."

(٧٤٦٠)- [٣١٦/٥] أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: ثنا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَشِّيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثنا بِشْرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " مَنْ قَرَّبَ الْمَوْتَ مِنْ قَلْبِهِ اسْتَكْثَرَ مَا فِي يَدَيْهِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Ölüm kimin kalbine yakın olursa elinde bulunan şeyleri çok görür."

(٧٤٦١)- [٣١٦/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، أَنْبَأَنَا سَعِيدٌ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ " كَانَ إِذَا ذُكِرَ الْمَوْتُ اضْطَرَبَتْ أَوْصَالُهُ "

Saîd bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz ölümü andığı zaman, mafsalları birbirinden ayrılacak gibi titrerdi.

(٧٤٦٢)- [٣١٦/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ، ثنا أَبُو بَكْرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَدَّاحَ يَذْكُرُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، " كَانَ إِذَا ذُكِرَ الْمَوْتُ انْتَفَضَ انْتِفَاضَ الطَّيْرِ، وَبَكَى حَتَّى تَجْرِيَ دُمُوعُهُ عَلَى لِحْيَتِهِ "

Kaddâh bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz ölümü hatırladığı zaman kuş gibi yerinden sıçrar ve gözyaşları sakalına akana kadar ağlardı.

(٧٤٦٣)- [٣١٦/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، ثنا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " لَوْلا أَنْ تَكُونَ، بِدْعَةً لَحَلَفْتُ أَنْ لا أَفْرَحَ مِنَ الدُّنْيَا بِشَيْءٍ أَبَدًا حَتَّى أَعْلَمَ مَا فِي وُجُوهِ رُسُلِ رَبِّي إِلَيَّ عِنْدَ الْمَوْتِ، وَمَا أُحِبُّ أَنْ يُهَوَّنَ عَلَيَّ الْمَوْتُ لأَنَّهُ آخِرُ مَا يُؤْجَرُ عَلَيْهِ الْمُؤْمِنُ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Şayet bidatten sayılmasaydı vefatım anında ölüm meleklerinin bana nasıl bir yüzle geleceklerini görüp öğrenmeden dünyadaki hiçbir şey için sevinmemeye yemin ederdim. Ölümümün de kolay bir şekilde olmasını istemem. Zira müminin dünyadayken alacağı son ecir zor bir ölümden dolayı olacaktır."

(٧٤٦٤)- [٣١٦/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ الأَخْيَلِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ النُّمَيْرِي، عَنِ الأَوْزَاعِي، قَالَ: قَالَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " مَا أُحِبُّ أَنْ يُخَفَّفَ عَنِّي الْمَوْتُ لأَنَّهُ آخِرُ مَا يُؤْجَرُ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Ölümü zorluğunun benden hafifletilmesini istemem. Çünkü ölümün zorluğu müslümanın alacağı son ecirdir."

(٧٤٦٥)- [٣١٧/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ بِمَكَّةَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " مَا أُحِبُّ أَنْ تُهَوَّنَ عَلَيَّ سَكَرَاتُ الْمَوْتِ لأَنَّهَا آخِرُ مَا يُكَفَّرُ بِهِ عَنِ الْمُسْلِمِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Ölüm sarhoşluğunun benim için kolay olmasını istemem. Çünkü ölüm sarhoşluğu müslümanın günahlarının bağışlanmasına sebep olan son şeydir."

(٧٤٦٦)- [٣١٧/٥] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَيْمُونٍ الْخَطَّابِيُّ، قَالَ: ثنا الْحَسَنُ يَعْنِي أَبَا الْمَلِيحِ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَرَأَ: ﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ﴾ ، فَقَالَ لِي: " يَا مَيْمُونُ، مَا أَرَى الْقَبْرَ إِلا زِيَارَةً، وَلا بُدَّ لِلزَّائِرِ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ، يَعْنِي إِلَى الْجَنَّةِ أَوِ النَّارِ "

Meymûn b. Mihrân bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in yanında otururken: Tekâsür sûresini okuyup bana: "Ey Meymûn! Mezarlığın ziyaret edilecek yer olmaktan başka bir şey olduğunu zannetmiyorum. Ziyaretçi de mutlaka menziline – yani Cennete veya Cehenneme- dönecektir" dedi.

(٧٤٦٧)- [٣١٧/٥] حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدٌ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثنا حَكَّامٌ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَمِيرَةَ، قَالَ: اشْتَرَى عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ جَارِيَةً أَعْجَمِيَّةً، فَقَالَتْ: أَرَى النَّاسَ فَرِحِينَ وَلا أَرَى هَذَا يَفْرَحُ؟ فَقَالَ: " مَا تَقُولُ لُكَعُ؟ " فَقِيلَ: إِنَّهَا تَقُولُ كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ: " وَيْحَهَا، حَدِّثُوهَا أَنَّ الْفَرَحَ أَمَامَهَا "

Hasan b. Amîra bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz Acem bir cariye aldı. Cariye: "İnsanların sevinçli olduğunu görüyorum da peki bu adam neden sevinmiyor?" deyince, Ömer b. Abdilazîz: "Bu ahmak ne diyor?" diye sordu. Oradakiler: "Şöyle şöyle diyor" dediler. Bunun üzerine Ömer b. Abdilazîz: "Yazıklar olsun ona! Kendisine sevincin önünde durduğunu söyleyin!" dedi.

(٧٤٦٨)- [٣١٧/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو الْحَسَنُ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ

الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " عِظْنِي يَا أَبَا حَازِمٍ "، قَالَ: قُلْتُ: اضْطَجِعْ، ثُمَّ اجْعَلِ الْمَوْتَ عِنْدَ رَأْسِكَ، ثُمَّ انْظُرْ مَا تُحِبُّ أَنْ تَكُونَ فِيهِ تِلْكَ السَّاعَةَ، فَخُذْ فِيهِ الآنَ، وَمَا تَكْرَهُ أَنْ يَكُونَ فِيكَ تِلْكَ السَّاعَةَ، فَدَعْهُ الآنَ

Abdulazîz b. Ebî Hâzım, babasından bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz: "Bana nasihat et, ey Ebû Hâzım!" deyince şöyle dedim: "Yat ve ölümü başının yanına koy. Sonra o anda sende neyin olmasını istediğine bak ve hemen onun sende olmasını sağla. Sende olmasını istemediğin şeyi de o anda bırak."

(٧٤٦٩)- [٣١٧/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ، ثنا أَبُو بَكْرٍ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا دَاوُدُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: كَتَبَ الْحَسَنُ إِلَى عُمَرَ: " أَمَّا بَعْدُ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِنَّ طُولَ الْبَقَاءِ إِلَى فَنَاءٍ مَا هُوَ؟ فَخُذْ مِنْ فَنَائِكَ الَّذِي لا يَبْقَى لِبَقَائِكَ الَّذِي لا يَفْنَى، وَالسَّلامُ "، فَلَمَّا قَرَأَ عُمَرُ الْكِتَابَ بَكَى، وَقَالَ: " نَصَحَ أَبُو سَعِيدٍ وَأَوْجَزَ "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: Hasan(-i Basrî), Ömer'e şöyle bir mektup yazdı: "Ey müminlerin emiri! Çok uzun sürse de sonunda bitecek olanın ne anlamı var? Sen de bitip gidecek olan faniliğinde (dünyada) hiç bitmeyecek bekan (âhiretin) için bir şeyler yap. Baki selam." Ömer bu mektubu okuyunca ağladı ve: "Ebû Saîd az ve öz bir nasihatte bulundu" dedi.

(٧٤٧٠)- [٣١٨/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ، ثنا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى الْعَبْدِيُّ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، قَالَ: دَخَلَ سَابِقٌ الْبَرْبَرِيُّ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ لَهُ: " عِظْنِي يَا سَابِقُ وَأَوْجِزْ "، قَالَ: نَعَمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَأُبْلِغُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ "، قَالَ: " هَاتِ "، فَأَنْشَدَهُ

إِذَا أَنْتَ لَمْ تَرْحَلْ بِزَادٍ مِنَ التُّقَى ... وَوَافَيْتَ بَعْدَ الْمَوْتِ مَنْ قَدْ تَزَوَّدَا

نَدِمْتَ عَلَى أَنْ لا تَكُونَ شَرَكْتَهُ ... وَأَرْصَدْتَ قَبْلَ الْمَوْتِ مَا كَانَ أَرْصَدَا

فَبَكَى عُمَرُ حَتَّى سَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ

Osmân b. Abdilhamîd anlatıyor: Sâbık el-Berberî Ömer b. Abdilazîz'in yanına girince, Ömer: "Ey Sâbık! Bana nasihat et ve kısa tut" dedi. Sâbık:

"Olur ey müminlerin emiri! İnşallah açık ta konuşurum" karşılığını verince, Ömer: "Söyle bakalım" dedi. Sâbık ona şu beyitleri okudu:

Eğer sen takva azığıyla yola çıkmazsan

Öldükten sonra azık hazırlamış olanlara yetişemezsen

Ve onun hazırladıklarından hazırlamazsan

Onunla beraber olmadığına pişman olursun

Bu sözleri duyan Ömer o kadar ağladı ki sonunda düşüp bayıldı.

(٧٤٧١)- [٣١٨/٥] حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدٌ، قَالا: ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا حَمَّادُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ عُمَرُ بْنُ ذَرٍ يَذْكُرُ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانٍ، أَنَّهُ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَوْمًا وَعِنْدَهُ سَابِقٌ الْبَرْبَرِيُّ الشَّاعِرُ وَهُوَ يُنْشِدُ شَعَرًا، فَانْتَهَى فِي شَعْرِهِ إِلَى هَذِهِ الأَبْيَاتِ:

فَكَمْ مِنْ صَحِيحٍ بَاتَ لِلْمَوْتِ آمِنًا   أَتَتْهُ الْمَنَايَا بَغْتَةً بَعْدَ مَا هَجَعْ

فَلَمْ يَسْتَطِعْ إِذْ جَاءَهُ الْمَوْتُ بَغْتَةً   فِرَارًا وَلا مِنْهُ بِقُوَّتِهِ امْتَنَعْ

فَأَصْبَحَ تَبْكِيهِ النِّسَاءُ مُقَنَّعًا   وَلا يَسْمَعُ الدَّاعِي وَإِنْ صَوْتَهُ رَفَعْ

وَقُرِّبَ مِنْ لَحْدٍ فَصَارَ مَقِيلَهُ   وَفَارَقَ مَا قَدْ كَانَ بِالأَمْسِ قَدْ جَمَعْ

فَلا يَتْرُكُ الْمَوْتُ الْغَنِيَّ لِمَالِهِ   وَلا مُعْدِمًا فِي الْمَالِ ذَا حَاجَةٍ يَدَعْ

قَالَ: فَلَمْ يَزَلْ عُمَرُ يَبْكِي وَيَضْطَرِبُ حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ، فَقُمْنَا فَانْصَرَفْنَا عَنْهُ

Meymûn b. Mihrân bildiriyor: Bir gün Ömer b. Abdilazîz'in yanma girdim. Yanında, şair Sâbık el-Berberî vardı ve şiir okuyordu. Şiirinin sonunda şu beyitleri okudu:

Nice sıhhatli ölümden emin bir şekilde geceledi

Uyuduktan sonra ölüm ona ansızın geldi

Ölüm ona ansızın geldiği zaman

Ondan ne kaçabilir, ne de kendinden uzaklaştırmaya gücü yeter

Artık ona kadınlar ağıt yakarlar

Seslenen sesini yükseltse de onu duyamaz

Mezara yaklaştırılır ve orası artık onun yeridir

Dün topladığı mallarından da ayrıldı

Ölüm ne zengini malına bırakır

Ne de mala muhtaç olan fakiri...

Ömer o kadar sarsıla sarsıla ağladı ki bayıldı. Bunun üzerine biz kalkıp yanından ayrıldık.

(٧٤٧٢)- [٥/٣١٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ الْعُمَرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ وُهَيْبَ بْنَ الْوَرْدِ، يَقُولُ: " كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَثِيرًا مَا يَتَمَثَّلُ بِهَذِهِ الأَبْيَاتِ:

يُرَى مُسْتَكِينًا وَهْوَ لِلَّهْوِ مَاقِتُ ... بِهِ عَنْ حَدِيثِ الْقَوْمِ مَا هُوَ شَاغِلُهْ

وَأَزْعَجَهُ عِلْمٌ عَنِ الْجَهْلِ كُلِّهِ ... وَمَا عَالِمٌ شَيْئًا كَمَنْ هُوَ جَاهِلُهْ

عَبُوسٌ عَنِ الْجُهَّالِ حِينَ يَرَاهُمُ ... فَلَيْسَ لَهُ مِنْهُمْ خَدِينٌ يُهَازِلُهْ

تَذَكَّرَ مَا يَبْقَى مِنَ الْعَيْشِ آجِلا ... فَأَشْغَلَهُ عَنْ عَاجِلِ الْعَيْشِ أَجَلُهْ

Vuheyb b. el-Verd der ki: Ömer b. Abdilazîz şu şiiri çokça okurdu:

"Sakin görünür ve eğlenceden nefret eder

Ki eğlence insanlarla sohbetten onu alıkoyar

Bilmek tüm cahillikten onu rahatsız eder

Ki bir şeyi bilen onu bilmeyen gibi değildir

Cahilleri gördüğü zaman yüzü asılır

Zira içlerinden eğleneceği bir arkadaşı yoktur

Âhirette nasıl bir hayat yaşayacağını hatırladıkça

Dünya hayatını yaşamaya fırsatı kalmaz."

(٧٤٧٣)- [٥/٣١٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا الْغَلابِيُّ، ثنا ابْنُ أَبِي عَائِشَةَ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَثِيرًا مَا يَتَمَثَّلُ بِهَذِهِ الأَبْيَاتِ:

فَمَا تَزَوَّدَ مِمَّا كَانَ يَجْمَعُهُ ... إِلا حَنُوطًا غَدَاةَ الْبَيْنِ مَعْ خِرَقِ

وَغَيْرَ نَفْحَةِ أَعْوَادٍ تُشَبُّ لَهُ ... وَقَلَّ ذَلِكَ مِنْ زَادٍ لِمُنْطَلِقِ

İbn Ebî Âişe der ki: Ömer b. Abdilazîz şu şiiri sık sık okurdu:

"Biriktirdiklerinden yanına bir şey alamadı

Giderken, biraz koku, bir parça bez

Ve sallanan çöplerin esintisinden başka

Giden biri için de ne az bir azıktır bu."

(٧٤٧٤)- [٥/٣١٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ نَجْدَةَ، ثنا أَبِي، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ذَكَرَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْمَوْتَ يَوْمًا، فَقَالَ يَتَمَثَّلُ:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْمَوْتَ أَدْرَكَ مَنْ مَضَى   فَلَمْ يَنْجُ مِنْهُ ذُو جَنَاحٍ وَلا ظُفُرْ

ثُمَّ دَعَا بِسَبْعَةِ دَنَانِيرَ، فَتَصَدَّقَ بِهَا، ثُمَّ قَالَ: " نَسْتَقْرِضُ عَلَى اللَّهِ حَتَّى يَأْتِيَ الْعَطَاءُ "

Âsım b. Recâ b. Hayve, babasından bildirir: Bir gün Ömer b. Abdilazîz ölümü andı ve şu beyti okudu:

"Görmez misin ölüm gidenlerin tümüne ulaştı

Ondan ne kanatlı olanlar kurtuldu ne de tırnaklı."

Daha sonra yedi dinar getirilmesini emredip bu dinarları sadaka olarak dağıttı ve: "Bize verilecek olanın zamanı gelene kadar bunu Allah'a ödünç olarak veriyoruz" dedi.

(٧٤٧٥)- [٥/٣١٩] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَنَسٍ الأَنْصَارِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ حَمْدَانَ الْعَسْكَرِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي إِسْرَائِيلَ، ثنا جَرِيرٌ، عَنْ حَمْزَةَ الزَّيَّاتِ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَتَمَثَّلُ بِهَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ:

نَهَارُكَ يَا مَغْرُورُ سَهْوٌ وَغَفْلَةٌ   وَلَيْلُكَ نَوْمٌ وَالرَّدَى لَكَ لازِمُ

وَتَنْصَبُ فِيمَا سَوْفَ تَكْرَهُ غِبَّهُ   كَذَلِكَ فِي الدُّنْيَا تَعِيشُ الْبَهَائِمُ

Hamza ez-Zeyyât der ki: Ömer b. Abdilazîz şu iki beyti sıkça okurdu:

"Ey aldanan! Gündüzlerin ihmal ve gafletle

Gecelerin uykuyla geçiyor, oysa ölüm başında bekliyor

İlerde akıbetinden hoşlanmayacağın şeylerle uğraşıyorsun

Oysa dünyada hayvanlar da bu şekilde yaşıyor."

(٧٤٧٦)- [٣١٩/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْبَغْدَادِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يُونُسَ الْعَطَّارِدِيِ، ثنا أَبُو مَعْشَرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَثِيرًا مَا يَتَمَثَّلُ بِهَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ:

نَهَارُكَ يَا مَغْرُورُ سَهْوٌ وَغَفْلَةٌ وَلَيْلُكَ نَوْمٌ وَالرَّدَى لَكَ لازِمُ

وَتَشغلُ فِيمَا سَوْفَ تَكْرَهُ غِبَّهُ كَذَلِكَ فِي الدُّنْيَا تَعِيشُ الْبَهَائِمُ

ثُمَّ يَتْلُوهَا بِآيَتَيْنِ: ﴿أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ مَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ﴾

Muhammed b. Kays der ki: Ömer b. Abdilazîz şu iki beyti sıkça okurdu:

"Ey aldanan! Gündüzlerin ihmal ve gafletle

Gecelerin uykuyla geçiyor, oysa ölüm başında bekliyor

İlerde akıbetinden hoşlanmayacağın işler yapıyorsun

Oysa dünyada hayvanlar da bu şekilde yaşıyor."

Ardından da şu iki âyeti okurdu: **"Söylesene, biz onlara yıllar yılı nimetler vermiş olsak, sonra da tehdit edildikleri şey başlarına gelse, kendilerine verilmiş olan nimetler onlara bir fayda sağlar mı?"**[1]

(٧٤٧٧)- [٣١٩/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرِ بْنِ حُمَيْدٍ الْبَزَّازُ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ غَزْوَانَ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَتَمَثَّلُ بِهَذِهِ الأَبْيَاتِ:

أَيَقْظَانُ أَنْتَ الْيَوْمَ أَمْ أَنْتَ نَائِمُ وَكَيْفَ يُطِيقُ النَّوْمَ حَيْرَانُ هَائِمُ

فَلَوْ كُنْتَ يَقْظَانَ الْغَدَاةَ لَخُرِّقَتْ مَحَاجِرُ عَيْنَيْكَ الدُّمُوعُ السَّوَاجِمُ

بَلْ أَصْبَحْتَ فِي النَّوْمِ الطَّوِيلِ وَقَدْ دَنَتْ إِلَيْكَ أُمُورٌ مُفْظِعَاتٌ عَظَائِمُ

نَهَارُكَ يَا مَغْرُورُ سَهْوٌ وَغَفْلَةٌ وَلَيْلُكَ نَوْمٌ وَالرَّدَى لَكَ لازِمُ

---

[1] Şuarâ Sur. 205-207

يَغُرُّكَ مَا يَبْلَى وَتُشْغَلُ بِالْهَوَى   كَمَا غَرَّ بِاللَّذَّاتِ فِي النَّوْمِ حَالِمُ
وَتُشْغَلُ فِيمَا سَوْفَ تَكْرَهُ غِبَّهُ   كَذَلِكَ فِي الدُّنْيَا تَعِيشُ الْبَهَائِمُ

Kâsım b. Ğazvân der ki: Ömer b. Abdilazîz şu beyitleri okurdu:

"Bugün uyanık mısın, yoksa uykuda mı
Şaşkın ve endişeli biri nasıl uyuyabilir?
Sabaha kadar uyanık kalmış olsaydın
Yaşların göz çukurlarını parçalardı
Oysa sabaha kadar uzun bir uyku çektin
Dehşet ve ürkütücü şeyler de gitgide sana yaklaşmakta
Ey aldanan! Gündüzlerin ihmal ve gafletle
Gecelerin uykuyla geçiyor, oysa ölüm başında bekliyor
Geçici şeylere aldanıyor, boş şeylerle vakit geçiriyorsun
Rüyasında lezzetli şeylerle aldanan kişi gibi
İlerde akıbetinden hoşlanmayacağın işler yapıyorsun
Oysa dünyada hayvanlar da bu şekilde yaşıyor."

(٧٤٧٨)- [٥/٣٢٠] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

إِنَّمَا النَّاسُ ظَاعِنٌ وَمُقِيمٌ   فَالَّذِي بَانَ لِلْمُقِيمِ عِظَهْ
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعِيشُ شَقِيًّا   جِيفَةَ اللَّيْلِ غَافِلَ الْيَقَظَهْ
فَإِذَا كَانَ ذَا حَيَاءٍ وَدِينٍ   رَاقَبَ الْمَوْتَ وَاتَّقَى الْحَفَظَهْ

Muhammed b. el-Hüseyn, arkadaşlarından birinden bildirir: Ömer b. Abdilazîz şöyle bir şiir okudu:

"İnsanlardan kimi giderken kimi kalıyor
Oysa giden, kalan için bir ibrettir
Kimi bedbaht biri olarak yaşıyor
Gece leş gibi uykuyla, uyanıkken de gaflet içinde

Şayet hayâ ve din sahibiysen

Ölümü bekle ve hafaza meleklerinden kork."

(٧٤٧٩)- [٥/٣٢٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا سَهْلُ بْنُ مَحْمُودٍ، ثنا حَرْمَلَةُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنِ ابْنٍ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: أَمَرَنَا أَنْ نَشْتَرِيَ مَوْضِعَ قَبْرِهِ، فَاشْتَرَيْنَاهُ مِنَ الرَّاهِبِ، قَالَ: فَقَالَ الشَّاعِرُ:

أَقُولُ لَمَّا نَعَى النَّاعُونَ لِي عُمَرَا لا يُبْعِدُونَ قِوَامَ الْعَدْلِ وَالدِّيْنِ

قَدْ غَادَرَ الْقَوْمَ فِي اللَّحْدِ الَّذِي لَحَدُوا بِدَيْرِ سَمْعَانَ قِسْطَاسِ الْمَوَازِينِ

Ömer b. Abdilazîz'in oğullarından biri der ki: Ömer b. Abdilazîz kabrinin yerinin satın alınmasını istemişti. Biz de mezarının yerini bir rahipten satın aldık. Bir şair onun hakkında şöyle dedi:

"Bana Ömer'in öldüğü haberi verildi

Ama yerindedir adaletin ve dinin temelleri

Deyr Sem'ân'da adaletin terazisi

Kazılan lahde girip insanları terk etti."

(٧٤٨٠)- [٥/٣٢٠] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ طَالُوتَ بْنِ عَبَّادٍ، ثنا الأَصْمَعِيُّ، عَنْ نَافِعِ بْنِ أَبِي نُعَيْمٍ، قَالَ: رَثَى رَجُلٌ مِنْ مَوَالِي أَهْلِ الْمَدِينَةِ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

قَدْ غَيَّبَ الدَّافِنُونَ اللَّحْدَ إِذْ دَفَنُوا بِدَيْرِ سَمْعَانَ جَرْبَانَ الْمَوَازِينِ

مَنْ لَمْ يَكُنْ هَمُّهُ عَيْنًا يُفَجِّرُهَا وَلا النَّخِيلَ وَلا رَكْضَ الْبَرَاذِينِ

Nâfi' b. Ebî Nuaym der ki: Medine ahalisinin azatlılarından biri Ömer b. Abdilazîz'e şöyle bir mersiye okudu:

"Lahde koyup üzerini toprakla örttüler

Deyr Sem'ân'da, adaletin terazisini

Derdi su kaynakları açmak, hurmalıklar

Yarış atları koşturmak olmayan birini."

(٧٤٨١)- [٥/٣٢٠] أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ سَوَّارٍ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: أَنْشَدَنَا مُسَيْبِحُ بْنُ حَاتِمٍ، قَالَ: أَنْشَدَنَا ابْنُ عَائِشَةَ يَرْثِي عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

أَقُولُ لَمَّا نَعَى النَّاعُونَ لِي عُمَرَا لا يَبْعُدَنَّ قِوَامُ الْحَقِّ وَالدِّيْنِ

لَمْ تَلْهُهُ عُمْرَهُ عَيْنٌ يُفَجِّرُهَا وَلا النَّخِيلُ وَلا رَكْضُ الْبَرَاذِينِ

قَدْ غَيَّبَ الرَّامِسُونَ الْيَوْمَ إِذْ رَمَسُوا بِدَيْرِ سَمْعَانَ قِسْطَاسِ الْمَوَازِينِ

Museybih b. Hâtim der ki: İbn Âişe, Ömer b. Abdilazîz için şöyle bir mersiye okudu:

"Bana Ömer'in öldüğü haberi verildi

Ama yerindedir hakkın ve dinin temelleri

Hiçbir zaman derdi su bulmak, bahçeler

Yarış atları koşturmak olmayan birini

Yerine koyup üzerini toprakla örttüler

Deyr Sem'ân'da, adaletin terazisini."

(٧٤٨٢)- [٥/٣٢١] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ صَالِحٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: قَالَ كَثِيرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْخُزَاعِيُّ فِي عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

هُوَ الْمَرْءُ لا يُبْدِي أَسًى مِنْ مُصِيبَةٍ وَلا فَرَحًا يَوْمًا إِذَا النَّفْسُ سُرَّتِ

قَلِيلُ الأَلايَا حَافِظٌ لِيَمِينِهِ فَإِنْ بَدَرَتْ مِنْهُ الأَلِيَّةُ بَرَّتِ

Abdullah b. el-Mübârek der ki: Kesîr b. Abdirrahman el-Huzâî, Ömer b. Abdilazîz hakkında şöyle bir şiir okudu:

"Görülmemiştir musibete uğradığında üzüldüğü

Ne de mutlu olduğu günlerde yüzünün güldüğü

Yemin edenlerin çok azı yeminine sadık kalır

Ama o bir yemin etti mi o yeminini doğru çıkarır."

(٧٤٨٣)- [٣٢١/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: قَالَ جَرِيرٌ حِينَ مَاتَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

تَنْعِي النُّعَاةُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَنَا يَا خَيْرَ مَنْ حَجَّ بَيْتَ اللَّهِ وَاعْتَمَرَا

حُمِّلْتَ أَمْرًا عَظِيمًا فَاضْطَلَعْتَ بِهِ وَسِرْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللَّهِ يَا عُمَرَا

الشَّمْسُ كَاسِفَةٌ لَيْسَتْ بِطَالِعَةٍ تَبْكِي عَلَيْكَ نُجُومَ اللَّيْلِ وَالْقَمَرَا

Ca'vene der ki: Ömer b. Abdilazîz vefat ettiği zaman Cerîr şöyle bir şiir okudu:

"Haberciler müminlerin emirinin ölüm haberini verdiler
Ey Allah'ın evini haccedip, umre yapanların en hayırlısı!
Sırtına çok ağır bir yük yüklendi, ama sırtladın
İnsanlara Allah'ın hükmünü uyguladın ey Ömer!
Bugün Güneş tutulmuş ki doğmadı
Gecenin yıldızları ile Ay sana ağlamakta."

(٧٤٨٤)- [٣٢١/٥] ثنا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ حَمَّادِ بْنِ سُفْيَانَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالا: ثنا أَبُو الأَشْعَثِ، ثنا عَمْرُو بْنُ صَالِحٍ الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنِي الثِّقَةُ، قَالَ: لَمَّا بَلَغَ مُحَارِبُ بْنُ دِثَارٍ مَوْتَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ دَعَا بِكَاتِبِهِ، فَقَالَ: اكْتُبْ فَكَتَبَ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، فَقَالَ: امْحُهُ، فَإِنَّ الشِّعْرَ لا يُكْتَبُ فِيهِ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ثُمَّ قَالَ:

لَوْ أَعْظَمَ الْمَوْتُ خَلْقًا أَنْ يُوَاقِعَهُ لَعَدْلِهِ لَمْ يُصِبْكَ الْمَوْتُ يَا عُمَرُ

كَمْ مِنْ شَرِيعَةِ حَقٍّ قَدْ نَعَشْتَ لَهُمْ كَادَتْ تَمُوتُ وَأُخْرَى مِنْكَ تُنْتَظَرُ

يَا لَهْفَ نَفْسِي وَلَهْفَ الْوَاجِدِينَ مَعِي عَلَى الْعُدُولِ الَّتِي تَغْتَالُهَا الْحُفَرُ

ثَلاثَةٌ مَا رَأَتْ عَيْنِي لَهُمْ شَبَهًا تَضُمُّ أَعْظُمَهُمْ فِي الْمَسْجِدِ الْحُفَرُ

وَأَنْتَ تَتْبَعُهُمْ لا زِلْتَ مُجْتَهِدًا سَقْيًا لَهَا سُنَنٌ بِالْحَقِّ تَقْتَفِرُ

لَوْ كُنْتُ أَمْلِكُ وَالأَقْدَارُ غَالِبَةٌ تَأْتِي رَوَاحًا وَتِبْيَانًا وَتَبْتَكِرُ

صَرَفْتُ عَنْ عُمَرَ الْخَيْرَاتِ مَصْرَعَهُ بِدَيْرِ سَمْعَانَ لَكِنْ يَغْلِبُ الْقَدْرُ

Zührî, güvenilir birinden bildirir: Muhârib b. Disâr, Ömer b. Abdilazîz'in ölüm haberini alınca katibini çağırıp: "Yaz!" dedi. Katip "Bismillâhirrahmânirrahîm" yazınca, Muhârib: "Sil! Zira şiire başlarken «Bismillâhirrahmânirrahîm» yazılmaz" dedi. Sonra şu şiiri yazdırdı:

"Şayet ölüm biriyle karşılaşmaktan çekinecek olsaydı
Böylesi kişilerden olurdun ey Ömer ve sana dokunmazdı
Hak olan kaç şeriatı insanlar için ihya ettin
Yok olmak üzereydiler, bazıları da seni beklemekte
Yazık bana ve benimle aynı üzüntüyü paylaşanlara
Çukurlar içinde yatan değerli insanlara
Gözlerim üç kişinin benzerini görmedi
Çoğu da Mescid'deki çukurun içinde
Sen de peşlerinden gittin ve hâlâ çabadasın
Hak olan bir sünnete su vermek için uğraştasın
Şayet kadere hükmüm geçiyor olsaydı
Ki ecel açıktan gelir, geceleri ve sabahları erkenden
Deyr Sem'ân'da ölümü uzaklaştırırdım hayırlı Ömer'den
Ama kader üstün geliyor her şeyden."

(٧٤٨٥)- [٣٢١/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا هَاشِمُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، قَالَ: قَالَ الْفَرَزْدَقُ لَمَّا مَاتَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

كَمْ مِنْ شَرِيعَةِ حَقٍّ قَدْ شَرَعْتَ لَهُمْ كَانَتْ أُمِيتَتْ وَأُخْرَى مِنْكَ تُنْتَظَرُ

يَا لَهْفَ نَفْسِي وَلَهْفَ اللاهِفِينَ مَعِي عَلَى الْعُدُولِ الَّتِي تَغْتَالُهَا الْحُفَرُ

Ebû Bekr b. Ayyâş der ki: Ömer b. Abdilazîz vefat ettiği zaman Ferezdak şöyle bir şiir okudu:

"Hak olan kaç şeriatı insanlar için ihya ettin
Ölmek üzereydiler, bazıları da seni beklemekte
Yazık bana ve benimle aynı derdi paylaşanlara

Çukurlar içinde yatan değerli insanlara."

(٧٤٨٦)- [٥/٣٢٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: كَانَ لا يَقُومُ أَحَدٌ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ إِلا سَبَّ عَلِيًّا، فَلَمْ يَسُبَّهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: كَثِيرُ عَزَّةَ:

وَلِيتَ فَلَمْ تَشْتُمْ عَلِيًّا وَلَمْ تُخِفْ ... بَرِيًّا وَلَمْ تَتْبَعْ سَجِيَّةَ مُجْرِمِ

وَقُلْتَ فَصَدَّقْتَ الَّذِي قُلْتَ بِالَّذِي ... فَعَلْتَ فَأَضْحَى رَاضِيًا كُلُّ مُسْلِمِ

Ca'vene der ki: Umeyye oğullarından başa geçen her bir kişi Hz. Ali'ye dil uzatırdı. Ancak Ömer b. Abdilazîz ona dil uzatmadı. Kesîr Azze bu konuda şöyle bir şiir okudu:

"Yönetimde ne Ali'ye dil uzattı,n ne iyiye korku verdin

Senden önceki mücrimlerin yolundan gitmedin

Söyledin, söylediklerini de amellerinle doğruladın

Bundan dolayı her bir müslüman senden razıydı."

(٧٤٨٧)- [٥/٣٢٢] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: دَخَلَتِ ابْنَةُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَتْ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَنَا بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ، أَبِي شَهِدَ بَدْرًا، وَقُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ، فَقَالَ عُمَرُ:

تِلْكَ الْمَكَارِمُ لا قَعْبَانِ مِنْ لَبَنٍ ... شِيبَا بِمَاءٍ فَعَادَا بَعْدُ أَبْوَالا

سَلِينِي مَا شِئْتِ "، فَسَأَلَتْ فَأَعْطَاهَا مَا سَأَلَتْ

Ubeydullah b. Ömer der ki: Abdullah b. Zeyd'in kızı Ömer b. Abdilazîz'in yanına girdi ve: "Ey müminlerin emiri! Ben Abdullah b. Zeyd'in kızıyım. Babam Bedir savaşına katılmış, Uhud savaşında da şehit edilmişti" dedi. Ömer:

"Bu değerler kase içinde bir süt gibiydi

Ama su katılarak sidik haline getirildi" şeklinde bir beyit okudu ve: "Ne istiyorsan söyle" dedi. Sonrasında kadına istediğini verdi.

(٧٤٨٨)- [٣٢٢/٥] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَابُورَ الرَّقِّيُّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْعُمَرِيُّ، ثنا رَبِيعَةُ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنَّهُ أَخَّرَ الْجُمُعَةَ يَوْمًا عَنْ وَقْتِهِ الَّذِي، كَانَ يُصَلِّي فِيهِ، فَقُلْنَا لَهُ: أَخَّرْتَ الْجُمُعَةَ الْيَوْمَ عَنْ وَقْتِكَ؟ قَالَ: إِنَّ الْغُلامَ ذَهَبَ بِالثِّيَابِ يَغْسِلُهَا فَحُبِسَ بِهَا، فَعَرَفْنَا أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ غَيْرُهَا، ثُمَّ قَالَ: " أَمَا إِنِّي قَدْ رَأَيْتُنِي وَأَنَا بِالْمَدِينَةِ وَإِنِّي لأَخَافُ أَنْ يَعْجِزَ مَا رَزَقَنِي اللَّهُ عَنْ كِسْوَتِي فَقَطْ "، ثُمَّ قَالَ: " يَتَمَثَّلُ

قَضَى مَا قَضَى فِيمَا مَضَى ثُمَّ لَمْ تَكُنْ لَهُ عَوْدَةٌ أُخْرَى اللَّيَالِي الْغَوَابِرُ

Atâ'nın bildirdiğine göre bir defasında Ömer b. Abdilazîz, Cuma namazını her zaman kıldırdığı vakitte kıldırmayıp geciktirdi. Kendisine: "Bu Cuma namazım her zaman kıldırdığın vakitte kıldırmadın ve geciktirdin" dediğimizde: "Hizmetçi giysilerimi yıkamak için götürdü, bundan dolayı geciktim" karşılığını verdi. Bu şekilde biz de tek bir giysisi olduğunu öğrenmiş olduk. Atâ sonrasında: "Medine'de bulunduğum zamanlarda sadece giysi tedarik edememekten korktuğumu bilirim" dedi ve şöyle bir şiir okudu:

"Geçmişte olanlar oldu ve bitti
Artık bir daha dönüş olmayacak geçen gecelere."

(٧٤٨٩)- [٣٢٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُهَاجِرٍ، قَالَ: " كَانَتْ قُمُصُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَثِيَابُهُ فِيمَا بَيْنَ الْكَعْبِ وَالشِّرَاكِ "

Amr b. Muhâcir der ki: "Ömer b. Abdilazîz, gömlek ve giysilerinin uzunluğunu topukları ile ayakkabı bağları arasında tutardı."

(٧٤٩٠)- [٣٢٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمِنْقَرِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ أَبُو يَعْقُوبَ يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ الْكِلابِيَّ، ثنا رَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ، قَالَ: " قُوِّمَتْ ثِيَابُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ خَلِيفَةٌ بِاثْنَيْ عَشَرَ دِرْهَمًا، فَذَكَرَ قَمِيصَهُ وَرِدَاءَهُ وَقَبَاءَهُ وَسَرَاوِيلَهُ وَعِمَامَتَهُ وَقَلَنْسُوَتَهُ وَخُفَّيْهِ "

Recâ b. Hayve der ki: "Halife iken Ömer b. Abdilazîz'in giydiği giysilere bir değer biçtim de, on iki dirhem olduklarını gördüm." Ravi der ki: "Recâ,

değer biçtiği giysileri arasında Ömer'in gömleği, abası, kabanı, şalvarı, sarığı, külahı ve terliklerini saydı."

(٧٤٩١)- [٣٢٣/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، ثنا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ الْكَاهِلِيُّ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ " يَلْبَسُ الْفَرْوَ الْغَلِيظَ، وَكَانَ سِرَاجُهُ عَلَى ثَلاثِ قَصَبَاتٍ، فَوْقَهُنَّ طِينٌ "

Yûsuf b. Yâkub el-Kâhilî der ki: "Ömer b. Abdilazîz kalın bir post giyerdi. Kandili üç ayaklı, üst tarafı da çamurdandı."

(٧٤٩٢)- [٣٢٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ الْخَزَّازُ، قَالا: ثنا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، ثنا ابْنُ شَوْذَبٍ، ثنا رَبَاحُ بْنُ عُبَيْدَةَ، قَالَ: كُنْتُ أَتَّجِرُ، فَقَالَ لِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " يَا رَبَاحُ، اتَّخِذْ لِي كِسَاءَيْنِ خَزًّا، أَتَّخِذُ أَحَدَهُمَا مَحْبِسًا وَالآخَرَ شِعَارًا "، قَالَ: فَفَعَلْتُ فَصَنَعْتُهُمَا بِالْبَصْرَةِ، فَلَمْ آلُ، ثُمَّ قَدِمْتُ بِهِمَا، فَأَمَرَ بِقَبْضِهِمَا فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَوْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ لِي: " يَا رَبَاحُ مَا أَجْوَدَ ثَوْبَيْكَ لَوْلا خُشُونَةٌ فِيهِمَا "، فَلَمَّا وَلِيَ قَالَ لِي: " يَا رَبَاحُ اتَّخِذْ لِي مِنْ هَذِهِ الْجِبَابِ الْهَرَوِيَّةِ عَامِلٍ قَطَنَ فِيهِنَّ صِغَرٌ "، قَالَ: فَاشْتَرَيْتُ لَهُ ثَلاثَ شُقَقٍ، فَقُطِعْتُ مِنَ الثَّلاثِ جُبَّتَيْنِ خَشِنَتَيْنِ، ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِمَا إِلَيْهِ، فَقَبَضَهُمَا، فَقَالَ لِي: " يَا رَبَاحُ، مَا أَجْوَدَ ثَوْبَيْكَ لَوْلا لِينٌ فِيهِمَا "، قَالَ: فَذَكَرْتُ قَوْلَهُ الأَوَّلَ وَقَوْلَهُ الآخِرَ

Rebâh b. Ubeyde der ki: Ticaretle uğraşırdım. Ömer b. Abdilazîz bana: "Ey Rebâh! Bana ipek işlemeli iki giysi dik. Biri yatak çarşafı niyetine, diğeri ise normal olsun" dedi. Bunun üzerine bunları Basra'da diktim ve çok geçmeden alıp yanına geldim. Ömer bunların teslim alınmasını istedi. Sabah olunca yanına geldim. Bana: "Ey Rebâh! Getirdiğin giysiler çok güzeldi, ama kumaşı biraz sertti" dedi. Halife seçildiği zaman ise bana: "Ey Rebâh! Bana adi pamuktan Hereviyye denilen cübbe dik" dedi. Bunun üzerine üç parçalık bir kumaş satın aldım ve bu üç parçadan iki tane kaba cübbe diktim. Alıp yanına getirdiğimde bunları teslim aldı ve: "Ey Rebâh! Giysilerin çok güzelmiş, ama kumaşı biraz yumuşak olmuş" dedi. Bunun

üzerine ilk söylediği söz ile sonradan söylediği bu sözünü karşılaştırıp düşünmeye başladım.

(٧٤٩٣)- [٥/٣٢٣] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ جَدِّي أَبَا شُعَيْبٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُسْلِمٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَعِنْدَهُ كَاتِبٌ يَكْتُبُ، قَالَ: وَشَمْعَةٌ تُزْهِرُ وَهُوَ يَنْظُرُ فِي أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: وَأُطْفِئَتِ الشَّمْعَةُ، وَجِيءِ بِسِرَاجٍ إِلَى عُمَرَ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَرَأَيْتُ عَلَيْهِ قَمِيصًا فِيهِ رُقْعَةٌ قَدْ طَبَّقَ مَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ قَالَ: فَنَظَرَ فِي أَمْرِي

Ebû Şuayb Abdullah b. Müslim, babasından (Müslim'den) bildiriyor: Bir defasında Ömer b. Abdilazîz'in yanına girdim. Yanındaki kâtibine bir şeyler yazdırıyordu. Hemen yanlarında da bir mum yanıyordu. Kâtip işini bitirip çıkınca mum söndürüldü ve Ömer'e bir lamba getirildi. Yanına yaklaştığımda üzerindeki gömlekte omuz kısmını tamamen kapatan bir yama olduğunu gördüm. Sonra da benim işime baktı.

(٧٤٩٤)- [٥/٣٢٣] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا أبو أَيُّوبُ، ثنا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ، ثنا عَوْفُ بْنُ مُهَاجِرٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَانَتْ تُسْرَجُ لَهُ شَمْعَةٌ مَا كَانَ فِي حَوَائِجِ الْمُسْلِمِينَ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ حَاجَتِهِمْ أَطْفَأَهَا، ثُمَّ أَسْرَجَ عَلَيْهِ سِرَاجَهُ "

Avf b. Muhâcir der ki: "Ömer b. Abdilazîz müslümanların işini yaparken bir mum kullanırdı. Müslümanların işini bitirdikten sonra ise o mumu söndürür ve kendisine ait olan mumu yakardı."

(٧٤٩٥)- [٥/٣٢٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ أَصْلِحْ مَنْ كَانَ فِي صَلاحِهِ صَلاحٌ لأُمَّةِ مُحَمَّدٍ، اللَّهُمَّ أَهْلِكْ مَنْ كَانَ فِي هَلاكِهِ صَلاحٌ لأُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ "، قَالَ: وَأَخْبَرَنِي مَنْ رَأَى عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَاقِفًا بِعَرَفَةَ وَهُوَ يَدْعُو وَيَقُولُ بِأُصْبُعِهِ هَكَذَا يَعْنِي يُشِيرُ بِهَا، وَيَقُولُ: " اللَّهُمَّ زِدْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ إِحْسَانًا، وَرَاجِعْ مُسِيئَهُمْ إِلَى التَّوْبَةِ "، ثُمَّ يَقُولُ هَكَذَا يُشِيرُ بِأُصْبُعِهِ: " اللَّهُمَّ وَحُطَّ مِنْ وَرَائِهِمْ بِرَحْمَتِكَ "

Ubeyd b. Abdilmelik anlatıyor: Ömer b. Abdilazîz: "Allahım! Islah olması Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetinin faydasına olan kişileri ıslah et! Helak olması Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetinin faydasına olan kişileri de helak et!" diye dua ederdi. Yine gören birinin bana bildirdiğine göre Ömer b. Abdilazîz Arafat'ta vakfede iken parmağıyla işaret edip: "Allahım! Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetinin iyiliklerini arttır ve kötülerini tövbeye yönelt" diye dua etmiştir. Yine parmağıyla işaret ederek: "Allahım! Rahmetinle geride bıraktıkları günahlarını sil" diye dua etmiştir.

(٧٤٩٦)- [٥/٣٢٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا وَكِيعٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ سَعِيدٍ الْمُؤَذِّنِ، قَالَ: بَيْنَا أَنَا وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِالسُّوَيْدَاءِ، فَأَذَّنْتُ لِلْعِشَاءِ الآخِرَةِ " فَصَلَّى ثُمَّ دَخَلَ الْقَصْرَ، فَقَلَّمَا لَبِثَ أَنْ خَرَجَ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ جَلَسَ، فَاحْتَبَى، فَاسْتَفْتَحَ الأَنْفَالَ، فَمَا زَالَ يُرَدِّدُهَا وَيَقْرَأُ كُلَّمَا مَرَّ بِآيَةِ تَخْوِيفٍ تَضَرَّعَ، وَكُلَّمَا مَرَّ بِآيَةِ رَحْمَةٍ دَعَا، حَتَّى أَذَّنْتُ لِلْفَجْرِ "

Müezzin Salih b. Saîd der ki: Ömer b. Abdilazîz ile birlikte Suveydâ'da iken yatsı namazı için ezan okudum. Ömer namazı kıldıktan sonra hükümet konağına girdi. Çok geçmeden geri çıkıp aceleyle iki rekat namaz kıldı. Namaz sonrası giysisine sarınıp oturdu ve Enfâl Suresi'ni okumaya başladı. Bu sûreyi okurken ne zaman cehennemle korkutan bir âyete ulaşsa dua edip yakarıyor, rahmetle ilgili bir âyete ulaştığı zaman da dua ediyordu. Sabah namazı için ezanı okuyana kadar da bu şekilde okuyup durdu."

(٧٤٩٧)- [٥/٣٢٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ الأَعْلَى بْنُ هِلالٍ، فَقَالَ: أَبْقَاكَ اللَّهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا دَامَ الْبَقَاءُ خَيْرًا لَكَ، قَالَ: " قَدْ فَرَغَ مِنْ ذَاكَ يَا أَبَا النَّضْرِ، وَلَكِنْ قُلْ: أَحْيَاكَ اللَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَتَوَفَّاكَ مَعَ الأَبْرَارِ "

Talha b. Yahyâ bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in yanında oturmuşken yanına Abdula'lâ b. Hilâl girdi ve ona: "Ey müminlerin emiri! Senin için hayırlı olduğu müddetçe Allah seni hayatta bıraksın!" dedi. Bunun üzerine Ömer b. Abdilazîz şöyle karşılık verdi: "Artık ondan vazgeçtik ey Ebu'n-

Nadr! Bunun yerine: «Allah seni temiz bir şekilde yaşatsın ve iyilerle beraber canımı alsın!» de.

(٧٤٩٨)- [٥/٣٢٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ، قَالَ: ذَكَرَ أَبُو إِسْرَائِيلَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ بَذِيمَةَ، قَالَ: رَأَيْتُهُ بِالْمَدِينَةِ وَهُوَ أَحْسَنُ النَّاسِ لِبَاسًا، وَأَطْيَبُ النَّاسِ رِيحًا وَهُوَ أَخْيَلُ النَّاسِ فِي مِشْيَتِهِ، ثُمَّ رَأَيْتُهُ بَعْدُ يَمْشِي مِشْيَةَ الرُّهْبَانِ، فَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ الْمِشْيَةَ سَجِيَّةٌ بَعْدَ عُمَرَ فَلا تُصَدِّقْهُ

Ali b. Bezîme bildiriyor: Medine'de Ömer b. Abdilazîz'i gördüm. Herkesten daha güzel giyinmiş, herkesten daha güzel kokular sürünmüştü. Herkesten daha fazla gururlu bir yürüyüşü vardı. Daha sonra ise rahipler gibi (miskince) yürüdüğüne şahit oldum. Onun için Ömer'in bu durumunu gördükten sonra artık her kim, yürüyüş şekli kişinin karakterini gösterir, derse sakın ona inanma!

(٧٤٩٩)- [٥/٣٢٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ غَيْلانَ بْنِ مَيْسَرَةَ، أَنَّ رَجُلا أَتَى عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: زَرَعْتُ زَرْعًا فَمَرَّ بِهِ جَيْشٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، فَأَفْسَدَهُ، " فَعَوَّضَهُ عَشَرَةَ آلافِ دِرْهَمٍ "

Ğaylân b. Meysere bildiriyor: Adamın biri Ömer b. Abdilazîz'e geldi ve: "Ekili tarlamdan Şam ahalisinden bir ordu geçip ekinleri telef etti" dedi. Bunun üzerine Ömer on bin dirhem vererek adamın zararını telafi etti.

(٧٥٠٠)- [٥/٣٢٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ مَيْمُونَ بْنَ مِهْرَانَ، يَقُولُ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ لِجُلَسَائِهِ: " أَخْبِرُونِي بِأَحْمَقِ النَّاسِ "، قَالُوا: رَجُلٌ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيَاهُ، فَقَالَ عُمَرُ: " أَلا أُنَبِّئُكُمْ بِأَحْمَقَ مِنْهُ؟ " قَالُوا: بَلَى، قَالَ: " رَجُلٌ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيَا غَيْرِهِ "

Meymûn b. Mihrân der ki: Ömer b. Abdilazîz yanında oturanlara: "Bana insanların en ahmağının kim olduğunu söyleyin" dedi. "Dünyası için âhiretini satan kişidir" karşılığını verdiler. Ömer: "İnsanların en ahmağının

kim olduğunu ben söyleyeyim mi?" diye sorunca: "Tabi ki" karşılığını verdiler. Ömer: "Başkasının dünyası için kendi âhiretini satan kişidir" dedi.

(٧٥٠١)- [٣٢٥/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا بِشْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسَارٍ السُّلَمِيُّ، قَالَ: خَطَبَ عُمَرُ النَّاسَ، فَقَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ، لا يَبْعُدَنَّ عَلَيْكُمْ، وَلا يَطُولَنَّ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَتْهُ مَنِيَّتُهُ فَقَدْ قَامَتْ عَلَيْهِ قِيَامَتُهُ، لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَزِيدَ فِي حَسَنٍ، وَلا يَعْتِبَ مِنْ سَيِّئٍ، أَلا لا سَلامَةَ لامْرِئٍ فِي خِلافِ السُّنَّةِ، وَلا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، أَلا وَإِنَّكُمْ تُسَمُّونَ الْهَارِبَ مِنْ ظُلْمِ إِمَامِهِ الْعَاصِي، أَلا وَإِنَّ أَوْلاهُمَا بِالْمَعْصِيَةِ الإِمَامُ الظَّالِمُ "

Bişr b. Abdillah b. Yesâr es-Sülemî der ki: Ömer b. Abdilazîz insanlara bir hutbe verdi ve hutbesinde şöyle dedi: "Ey insanlar! Kıyamet gününün gelmesi size uzak ve uzun gelmesin. Zira ölen kişinin kıyameti kopmuş demektir ve artık ne iyiliğini arttırabilir, ne de bir kötülükten yakınabilir. Bilin ki sünnete muhalif davranan kişi selamete eremez. Allah'a isyan olan konularda da kimseye itaat olmaz. Zalim olan yöneticisinden kaçan kişiyi asi olarak isimlendiriyorsunuz, oysa içlerinde masiyete daha layık olanı zalim yöneticidir."

(٧٥٠٢)- [٣٢٥/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا بِشْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَشَّارٍ، أَنَّ عُمَرَ، قَالَ: " احْذَرِ الْمِرَاءَ، فَإِنَّهُ لا تُؤْمَنُ فِتْنَتُهُ، وَلا تُفْهَمُ حِكْمَتُهُ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Tartışmalardan uzak dur! Zira münakaşanın ne fitnesinden emin olunabilir, ne de hikmeti anlaşılabilir."

(٧٥٠٣)- [٣٢٥/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " لَوْ أَنَّ الأُمَمَ تَخَابَثَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَأَخْرَجَتْ كُلُّ أُمَّةٍ خَبِيثَهَا، ثُمَّ أَخْرَجْنَا الْحَجَّاجَ لَغَلَبْنَاهُمْ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Kıyamet gününde her bir ümmet alçaklıkta yarışsa ve her bir ümmet içlerinden en alçak kişiyi çıkarsa, sonra da biz Haccâc'ı çıkarsak hepsinden daha ağır basardı."

(٧٥٠٤)- [٥/٣٢٥] ثنا أَبُو حَامِدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، أَنَّ عُمَرَ كَتَبَ: " أَنِ امْنَعُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ دُخُولِ مَسَاجِدِ الْمُسْلِمِينَ، وَأَتْبَعَ نَهْيَهُ قَوْلَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ﴿إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ﴾ الآيَة وَكَتَبَ: أَنَّ الرَّمْيَ بَيْنَ الأَغْرَاضِ أَوَّلَ النَّهَارِ وَآخِرَهُ لِعِمَارَةِ الْمَسْجِدِ، وَكَتَبَ: مَنْ جَعَلَ دِينَهُ غَرَضًا لِلْخُصُومَاتِ أَكْثَرَ شُغْلَهُ "

Evzâî bildiriyor: Ömer'in (valilerine): "Yahudi ve Hıristiyanların, Müslümanların mescidlerine girmelerini engelleyiniz" şeklinde bir ferman yazdı. Bu yasaklamasına dayanak olarak da: **"Ey inananlar! Doğrusu puta tapanlar pistirler, bu sebeple, bu yıllardan sonra Mescidi Haram'a yaklaşmasınlar."[1]** âyetini zikretti. Yine: "Mescidlerin mamur edilmesi için ok atışları günün ilk ve son saatlerinde yapılsın" yazdı. Yine: "Dinini tartışmalara alet eden kişinin meşgalesi de çok olur" diye yazdı.

(٧٥٠٥)- [٥/٣٢٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ عَوْنِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، أَنَّ عُمَرَ رَأَى رَجُلا يُشِيرُ بِشِمَالِهِ، فَقَالَ: " يَا هَذَا إِذَ تَكَلَّمْتَ فَلا تُشِرْ بِشِمَالِكَ، أَشِرْ بِيَمِينِكَ "، فَقَالَ الرَّجُلُ: مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ أَنَّ رَجُلا دَفَنَ أَعَزَّ النَّاسِ إِلَيْهِ ثُمَّ إِنَّهُ يُهِمُّهُ يَمِينِي مِنْ شِمَالِي، فَقَالَ عُمَرُ: " إِذَا اسْتَأْثَرَ اللَّهُ بِشَيْءٍ فَالْهَ عَنْهُ "

Avn bildiriyor: Ömer (b. Abdilazîz), bir adamın konuşurken sol elini de hareket ettirdiğini görünce: "Hey sen! Konuşurken sol elinle değil de sağ elinle hareketler yap" diye çıkıştı. Adam: "Böylesini görmüş değilim! Adam, insanlar içinde en çok sevdiği kişiyi (oğlu Abdulmelik'i) toprağa gömmüş, buna rağmen benim sağ veya sol elimi kullanmamı dert ediniyor!" deyince de Ömer şöyle karşılık verdi: "Allah birini katına aldığı (öldürdüğü) zaman artık kendi gözetimindedir (ve onunla fazla meşgul olmamak gerekir)."

(٧٥٠٦)- [٥/٣٢٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادِ بْنِ أَيُّوبَ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ عِمْرَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ حَيَّانَ بْنَ نَافِعٍ الْبَصْرِيَّ، قَالَ: بَعَثَنِي عُرْوَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ

---

[1] Tevbe Sur. 28

السَّعْدِيُّ إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ وَهُوَ بِدَابِقٍ بِهَدَايَا، قَالَ: فَوَافَيْنَاهُ قَدْ مَاتَ، وَاسْتُخْلِفَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ وَقَدْ هَيَّأْنَا تِلْكَ الْهَدَايَا، كَمَا كَانَتْ تُهَيَّأُ لِسُلَيْمَانَ، قَالَ: وَمَعَنَا عَنْبَرَةٌ فِيهَا نَحْوٌ مِنْ خَمْسِ مِائَةِ رِطْلٍ أَوْ سِتِّ مِائَةِ رِطْلٍ، وَمِسْكٌ كَثِيرٌ، فَأَخَذُوا يَعْرِضُونَ عَلَى عُمَرَ تِلْكَ الْهَدِيَّةَ وَفَاحَ رِيحُ الْمِسْكِ، فَجَعَلَ عُمَرُ كُمَّهُ عَلَى أَنْفِهِ، ثُمَّ قَالَ: " يَا غُلامُ، ارْفَعْ هَذَا، فَإِنَّهُ إِنَّمَا يَسْتَمْتِعُ مِنْ هَذَا بِرِيحِهِ "، ثُمَّ قَالَ: " رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا أَيُّوبَ، لَوْ كُنْتَ حَيًّا لَكَانَ نَصِيبُنَا فِيهِ أَوْفَرَ "، قَالَ: فَرُفِعَ

Hayyân b. Nâfi' el-Basrî bildiriyor: Urve b. Muhammed es-Sa'dî benimle birlikte (Dâbık'ta bulunan) Süleymân b. Abdilmelik'e hediye gönderdi. Ancak yanına yetiştiğimizde kendisi ölmüş, halife olarak da yerine Ömer b. Abdilazîz geçmişti. Bunun üzerine yanımızdaki hediyeleri Süleymân'a nasıl hazırlandıysa bu kez Ömer adına hazırlayıp yanına girdik. Hediyelerin içinde beşyüz veya altıyüz rıtl kadar anber ve bolca misk vardı. Görevliler bu hediyeleri Ömer'e sunmaya başladılar. Miskin kokusu yayılınca Ömer giysisinin koluyla burnunu kapattı ve: "Ey genç! Bu miski kaldır! Zira bunun kokusu kişiye zevk verip eğlendirir!" dedi. Sonra şöyle devam etti: "Ey Ebû Eyyûb! Allah rahmetini senden esirgemesin. Şayet hayatta olsaydın, sen bundan daha fazla nasiplenirdin!" Bunun üzerine misk oradan kaldırıldı.

(٧٥٠٧)- [٥/٣٢٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعُمَرِيُّ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: أُتِيَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِعَنْبَرَةٍ مِنَ الْيَمَنِ، قَالَ: فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى أَنْفِهِ بِثَوْبِهِ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ مُزَاحِمٌ: إِنَّمَا هُوَ رِيحُهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: " وَيْحَكَ يَا مُزَاحِمُ هَلْ يُنْتَفَعُ مِنَ الطِّيبِ إِلا بِرِيحِهِ "، قَالَ: فَمَا زَالَتْ يَدُهُ عَلَى أَنْفِهِ حَتَّى رُفِعَتْ

Rabîa b. Atâ bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'e Yemen'den anber getirildi. Ömer elbisesiyle burnunu örtünce Muzâhim: "Bu onun kokusudur ey müminlerin emiri" dedi. Ömer: "Vay sana ey Müzâhim! Kokunun kokusundan başka neyiyle faydalanılır ki?" dedi ve anber oradan çıkarılıncaya kadar elini burnundan çekmedi.

(٧٥٠٨)- [٥/٣٢٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: أُتِيَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِعَنْبَرَةٍ، فَأَمْسَكَ عَلَى أَنْفِهِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: مَا يَدْعُوهُ إِلَى هَذَا؟ قَالَ: " وَهَلْ يُسْتَمْتَعُ مِنْهُ إِلا بِرِيحِهِ؟ "

İbrâhîm b. Hişâm b. Yahyâ b. Yahyâ, babasından, o da dedesinden bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'e koku olarak anber getirilince burnunu kapattı. Bazıları: "Neden öyle yaptı ki?" deyince, Ömer: "Bunun kokusundan başka neyinden faydalanılır ki?" karşılığını verdi.

(٧٥٠٩)- [٥/٣٢٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُهَاجِرٍ، قَالَ: كَانَ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ سَرِيرُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَصَاهُ، وَقَدَحٌ وَجَفْنَةٌ وَوِسَادَةٌ حَشْوُهَا لِيفٌ، وَقَطِيفَةٌ وَرِدَاءٌ، فَكَانَ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ النَّفَرُ مِنْ قُرَيْشٍ، قَالَ: " هَذَا مِيرَاثُ مَنْ أَكْرَمَكُمُ اللَّهُ بِهِ، وَنَصَرَكُمْ بِهِ، وَأَعَزَّكُمْ بِهِ، وَفَعَلَ وَفَعَلَ "

Muhammed b. Muhâcir der ki: Ömer b. Abdilazîz'in yanında Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) ait bir divan, bir asa, bir kase, bir tabak, içi lifle dolu bir yastık, kadife bir örtü ve bir aba vardı. Kureyş'ten birileri yanına girdiği zaman: "Allah'ın size ihsan olarak, yardım olarak gönderdiği, onunla sizi aziz kıldığı, şöyle şöyle yaptığı kişinin mirası budur" derdi.

(٧٥١٠)- [٥/٣٢٧] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو خَلِيفَةَ، ثنا ابْنُ عَائِشَةَ، وَعُمَارَةُ بْنُ عَقِيلٍ، قَالا: قَدِمَ جَرِيرٌ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا الْغَلابِيُّ، ثنا عُمَارَةُ بْنُ عَقِيلٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَطِيَّةَ بْنِ الْخَطَفِيِّ وَالْخَطَفِيُّ اسْمُهُ حُذَيْفَةُ بْنُ بَدْرِ بْنِ سَلَمَةَ ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ نَهَضَتْ إِلَيْهِ الشُّعَرَاءُ مِنَ الْحِجَازِ وَالْعِرَاقِ، فَكَانَ فِيمَنْ حَضَرَهُ، نُصَيْبٌ، وَجَرِيرٌ، وَالْفَرَزْدَقُ، وَالأَحْوَصُ، وَكَثِيرٌ، وَالْحَجَّاجُ الْقُضَاعِيُّ، فَمَكَثُوا شَهْرًا لا يُؤْذَنُ لَهُمْ، وَلَمْ يَكُنْ لِعُمَرَ فِيهِمْ رَأْيٌ وَلا أَرَبٌ، وَإِنَّمَا كَانَ رَأْيُهُ وَبِطَانَتُهُ وَوُزَرَاؤُهُ وَأَهْلُ إِرْبِهِ الْقُرَّاءَ وَالْفُقَهَاءَ، وَمَنْ وُسِمَ عِنْدَهُ بِوَرَعٍ، فَكَانَ يَبْعَثُ إِلَيْهِمْ حَيْثُ كَانُوا مِنْ بُلْدَانِهِمْ، فَوَافَقَ جَرِيرٌ قُدُومَ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ الْهُذَلِيِّ وَكَانَ وَرِعًا فَقِيهًا مَفْهُومًا فِي الْمِنْطَقِ نَظِيرَ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ فِي

مَنْطِقِهِ، فَرَآهُ جَرِيرٌ عَلَى بَابِ عُمَرَ مُشَمَّرَ الثِّيَابِ، مُعْتَمًّا عَلَى لِمَّةٍ لاصِقَةٍ بِرَأْسِهِ، قَدْ أَرْخَى صِنْفَيْهَا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ جَرِيرٌ:

يَا أَيُّهَا الْقَارِئُ الْمُرْخِي عِمَامَتَهُ   هَذَا زَمَانُكَ إِنِّي قَدْ مَضَى زَمَنِي

أَبْلِغْ خَلِيفَتَنَا إِنْ كُنْتَ لاقِيهِ   أَنِّي لَدَى الْبَابِ كَالْمَشْدُودِ فِي قَرْنِي

فَقَالَ لَهُ عَوْنٌ: مَنْ أَنْتَ؟ فَقَالَ: جَرِيرٌ، فَقَالَ: إِنَّهُ لا يَحِلُّ لَكَ عِرْضِي، قَالَ: فَاذْكُرْنِي لِلْخَلِيفَةِ، قَالَ: إِنْ رَأَيْتُ لَكَ مَوْضِعًا فَعَلْتُ، فَدَخَلَ عَوْنٌ عَلَى عُمَرَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ثُمَّ حَمِدَ اللَّهَ، وَذَكَرَ بَعْضَ كَلامِهِ وَمَوَاعِظِهِ، ثُمَّ قَالَ: هَذَا جَرِيرٌ بِالْبَابِ، فَاحْرُزْ لِي عِرْضِي مِنْهُ، فَأَذِنَ لِجَرِيرٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنِّي أُخْبِرْتُ أَنَّكَ تُحِبُّ أَنْ تُوعَظَ وَلا تَطْرَبُ، فَأْذَنْ لِي فِي الْكَلامِ، فَأَذِنَ لَهُ، فَقَالَ:

لَجَّتْ أُمَامَةُ فِي لَوْمِي وَمَا عَلِمَتْ   عَرْضُ الْيَمَامَةِ رَوْحَاتِي وَلا بَكْرِي

مَا هَوَّمَ الْقَوْمُ مُذْ شَدُّوا رِحَالَهُمُ   إِلا غِشَاشًا لَدَى إِغْضَارِهَا الْيُسَرِ

يَصْرُخْنَ صَرْخَ خَصِيِّ الْمَعْزَاءِ إِذْ وَقَدَتْ   شَمْسُ النَّهَارِ وَعَادَ الظِّلُّ لِلْقَمَرِ

زُرْتُ الْخَلِيفَةَ مِنْ أَرْضٍ عَلَى قَدَرٍ   كَمَا أَتَى رَبَّهُ مُوسَى عَلَى قَدَرِ

إِنَّا لَنَرْجُو إِذَا مَا الْغَيْثُ أَخْلَفَنَا   مِنَ الْخَلِيفَةِ مَا نَرْجُو مِنَ الْمَطَرِ

أَأَذْكُرُ الضُّرَّ وَالْبَلْوَى الَّتِي نَزَلَتْ   أَمْ تَكْتَفِي بِالَّذِي نُبِّئْتَ مِنْ خَبَرِ؟

مَا زِلْتُ بَعْدَكَ فِي دَارٍ تَقَحَّمُنِي   وَضَاقَ بِالْحَيِّ إِصْعَادِي وَمُنْحَدَرِي

لا يَنْفَعُ الْحَاضِرُ الْمَجْهُودُ بَادِينَا   وَلا يَعُودُ لَنَا بَادٍ عَلَى حَضَرِ

كَمْ بِالْمَوَاسِمِ مِنْ شَعْثَاءَ أَرْمَلَةٍ   وَمَنْ يَتِيمٍ ضَعِيفِ الصَّوْتِ وَالنَّظَرِ

أَذْهَبْتَ خِلْقَتَهُ حَتَّى دَعَا وَدَعَتْ   يَا رَبِّ بَارِكْ لِطُرِّ النَّاسِ فِي عُمَرِ

مِمَّنْ يَعُدُّكَ تَكْفِي فَقْدَ وَالِدِهِ   كَالْفَرْخِ فِي الْوَكْرِ لَمْ يَنْهَضْ وَلَمْ يَطِرِ

هَذِي الأَرَامِلُ قَدْ قَضَيْتَ حَاجَتَهَا   فَمَنْ لِحَاجَةِ هَذَا الأَرْمَلِ الذَّكَرِ

فَتَرَقْرَقَتْ عَيْنَا عُمَرَ، وَقَالَ: " إِنَّكَ لَتَصِفُ جَهْدَكَ "، فَقَالَ: مَا غَابَ عَنِّي وَعَنْكَ أَشَدُّ، فَجَهَّزَ إِلَى الْحِجَازِ عِيرًا تَحْمِلُ الطَّعَامَ وَالْكِسَى وَالْعَطَايَا يُبَثُّ فِي فُقَرَائِهِمْ، ثُمَّ قَالَ: "

أَخْبِرْنِي أَمِنَ الْمُهَاجِرِينَ أَنْتَ يَا جَرِيرُ؟ " قَالَ: لا، قَالَ: " فَشِبْكٌ بَيْنَكَ وَبَيْنَ الأَنْصَارِ رَحِمٌ أَوْ قَرَابَةٌ أَوْ صِهْرٌ؟ " قَالَ: لا، قَالَ: " فَمَنْ يُقَاتِلُ عَلَى هَذَا الْفَيْءِ أَنْتَ وَيَجْلِبُ عَلَى عَدُوِّ الْمُسْلِمِينَ؟ " قَالَ: لا، قَالَ: " فَلا أَرَى لَكَ فِي شَيْءٍ مِنْ هَذَا الْفَيْءِ حَقًّا "، قَالَ: بَلَى، وَاللَّهِ لَقَدْ فَرَضَ اللَّهُ لِي فِيهِ حَقًّا، إِنْ لَمْ تَدْفَعْنِي عَنْهُ، قَالَ: " وَيْحَكَ وَمَا حَقُّكَ؟ " قَالَ: ابْنُ سَبِيلٍ أَتَاكَ مِنْ شُقَّةٍ بَعِيدَةٍ فَهُوَ مُنْقَطِعٌ بِهِ عَلَى بَابِكَ، قَالَ: " إِذًا أُعْطِيكَ "، فَدَعَا بِعِشْرِينَ دِينَارًا فَضِلَتْ مِنْ عَطَائِهِ، فَقَالَ: " هَذِهِ فَضِلَتْ مِنْ عَطَائِي، وَإِنَّمَا يُعْطَى ابْنُ السَّبِيلِ مِنْ مَالِ الرَّجُلِ، وَلَوْ فَضِلَ أَكْثَرُ مِنْ هَذَا أَعْطَيْتُكَ، فَخُذْهَا فَإِنْ شِئْتَ، فَاحْمَدْ، وَإِنْ شِئْتَ فَذُمَّ "، قَالَ: بَلْ أَحْمَدُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَخَرَجَ فَجَهَشَتْ إِلَيْهِ الشُّعَرَاءُ، وَقَالُوا: مَا وَرَاءَكَ يَا أَبَا حَزْرَةَ؟ قَالَ: يَلْحَقُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ بِمَطِيَّتِهِ، فَإِنِّي خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِ رَجُلٍ يُعْطِي الْفُقَرَاءَ، وَلا يُعْطِي الشُّعَرَاءَ، وَقَالَ:

وَجَدْتُ رُقَى الشَّيْطَانِ لا تَسْتَفِزُّهُ وَقَدْ كَانَ شَيْطَانِي مِنَ الْجِنِّ رَاقِيَا

لَفْظُ الْغَلابِيِّ

Cerîr b. Atiyye b.. el-Hatafî (Hatafî=Huzeyfe b. Bedr b. Seleme) bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz geldiği zaman huzuruna Hicazlı ve Iraklı şairlerle birlikte çıkmak istedim. Bu şairler arasında Nusayb, Cerîr, Ferezdak, Ahvas ve Haccâc el-Kudâî gibi birçok kişi vardı. Ancak Ömer bir ay boyunca yanına girmelerine izin vermediği gibi, onlar hakkında ne bir şey söyledi, ne de onlardan bir istekte bulundu. Sadece kendi maiyeti, vezirleri, Kur'ân öğretmenleri, fakihler ve takvasıyla tanınan kişilerle görüşüyordu. İhtiyacı olduğunda da bunları bulundukları yöre ve ülkeden özel getirtiyordu. Bir defasında Cerîr, Avn b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûd el-Huzelî ile karşılaştı. Avn takvalı, fakih, güzel sözlü ve kendi bölgesinde Hasan b. Ebi'l-Hasan değerinde olan birisiydi. Cerîr, onu giysilerini yukarı çekmiş, uzun saçlarının üzerine sarık sarmış ve bir ucunu da ön tarafına salmış bir şekilde Ömer'in yanına girerken görünce şöyle dedi:

"Ey sarığını önüne salmış olan kâri

Şu an senin zamanındır; zira benim zamanım geçti

Şayet halifemizle görüşürsen ona de ki

Boynuzumdan bağlanmış gibi kapıda bekliyorum."

Avn ona: "Sen kimsin?" diye sordu. "Cerîr" karşılığını verince, Avn: "Onuruma laf etme hakkın yok!" dedi. Cerîr: "Sen burada olduğumu halifeye ilet!" deyince, Avn: "Şayet fırsatını bulursam bunu yaparım" karşılığını verdi. Avn, Ömer'in yanına girdi. Ona selam verip, Allah'a da hamdü senada bulunduktan sonra söyleyeceklerini söyledi ve gerekli nasihatlerde bulundu. Sonra da: "Cerîr kapıda girmek için bekliyor. Ama onuruma laf etmesine de müsaade etme!" dedi. Ömer izin verince de Cerîr içeri girdi ve şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Öğrendiğime göre eğlenmeyi değil nasihat dinlemeyi severmişsin. O halde konuşmama müsaade et!" Ömer ona izin verince de şöyle dedi:

"Bazıları burada olmamı ısrarla kınıyorlar, ama bilmezler ki
Gidip gelmelerimde ve erkenden kapıya dikilmemdeki hedefi
Uyku görmedi gözümüz, bazıları yükünü tutup
Az bir mal elde etmek için sahtekârlığa başvurduğundan beri
Açlığımızdan, iğdiş edilmek üzere olan koç gibi
Gece gündüz durmadan feryat ederiz
Uzak bir memleketten geldim ziyarete halifeyi
Takdir üzere Mûsa'nın Rabbine gelmesi gibi
Yağmurlar getiren bulut başımıza dikilmiş olsa dahi
Halifeden isteriz böylesi bir yağmurdan istediğimizi
Saymaya gerek var mı karşılaştığımız sıkıntı ve musibetleri
Yoksa halifenin bizim hakkımızda duydukları yeter mi?
Senden sonra da hâlâ sıkıntılar çekilen bir ülkedeyim
Ne üsttekinden yardım alıyor, ne de aşağıdakine el uzatabiliyorum
Kentte oturanların çölde olana hiçbir faydası yok
Çölde olanın da yanındakine yardım edecek imkânı yok
Hac zamanında bile nice yoksul dul kadınlar
Sesi soluğu çıkamayan, önünü göremeyen yetimler oluyor

Her biri de cılız bedenlerle ellerini açıp dua ederler:

Ya Rab! Ömer'i bu insanlara hayırlı kıl!

Şu karşında duranın babasını kaybetmesi yeterlidir

İninde henüz hareket edemeyen ve tüyleri çıkmayan bir yavru gibidir

Sen ki dul kadınların ihtiyaçlarını karşıladın diyelim

Peki, şu dul erkeğin ihtiyacını kimler görecek?"

Bunları duyan Ömer'in gözleri yaşardı ve: "Sen kendi çektiğin sıkıntıları anlatıyorsun!" dedi. Cerîr: "Anlatmadıklarım ise bunlardan daha ağırdır!" karşılığını verdi. Sonrasında Ömer, Hicaz'ın fakir ve yoksullarına dağıtılmak üzere yemek, giyecek ve para taşıyan bir kervan hazırlattı. Sonra Cerîr'e: "Söyle bakalım ey Cerîr! Sen Muhacirlerden biri misin?" diye sordu. Cerîr: "Hayır!" dedi. Ömer: "Ensâr'la aranda herhangi bir akrabalık veya dünürlük var mı?" diye sorunca, Cerîr: "Hayır!" dedi. Ömer: "Ganimet için savaşanlardan ve düşman üzerine gidenlerden misin?" diye sorunca, Cerîr yine: "Hayır!" karşılığını verdi. Ömer: "O zaman bu ganimetten senin de bir hakkının bulunduğunu sanmıyorum!'" deyince, Cerîr: "Bilakis! Bu ganimetten bana pay vermeyebilirsin; ancak bil ki Allah bundan bana da bir pay kıldı!" dedi. Ömer: "Yazık sana! Bunda hakkın ne ki!" diye çıkışınca, Cerîr: "Uzak bir diyardan kapına gelen ve kimsesi olmayan bir yolcunun hakkı var!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer: "O zaman sana veririm!" dedi ve maaş olarak dağıttıklarından arta kalan yirmi dinarlık bir meblağı getirdi. Ona: "Dağıttıklarımdan arta kalan sadece bu! Yolcu olana normalde kişi kendi malından verir. Ama daha fazla artsaydı inan daha fazla verirdim. Bunu al ve istersen Allah'a şükret, istersen de bundan dolayı beni yer!" dedi. Cerîr de: "Aksine şükrederim ey müminlerin emiri!" karşılığını verdi. Cerîr çıktığında dışarıda bekleyen şairler başına üşüştüler ve: "Ey Ebû Hazre! İçeride ne oldu?" diye sormaya başladılar. Cerir de: "Herkes kendi işine baksın! Zira yanından çıktığım kişi şairlere değil sadece fakirlere bir şeyler veriyor" dedi ve şu beyti okudu:

"Şeytanın, yanına çıkmasından korkmadığını görüyorum

Hâlbuki benim şeytanım kendi cinlerinden dahi korkuyor."

(٧٥١١)- [٣٢٩/٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبُو خَلِيفَةَ، ثنا أَبُو مُحَمَّدٍ التَّوْرِيُّ، عَنِ الأَصْمَعِيِّ، عَنِ الْعُمَرِيِّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " لا نَعِيشُ بِعَقْلِ رَجُلٍ حَتَّى نَعِيشَ بِظَنِّهِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Bir adamın aklına göre yaşamayız ki zannına göre yaşayalım."

(٧٥١٢)- [٣٢٩/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: دَخَلَ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ كَانَتِ الْخِلافَةُ لَهُمْ زَيْنًا، وَأَنْتَ زَيْنُ الْخِلافَةِ، وَإِنَّمَا مِثْلُكَ كَمَا قَالَ الشَّاعِرُ:

وَإِذَا الدُّرُّ زَانَ حُسْنَ وُجُوهٍ   كَانَ لِلدُّرِّ حُسْنُ وَجْهِكَ زَيْنًا

فَأَعْرَضَ عَنْهُ

Ca'vene bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in yanına bir adam girip şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Senden öncekiler hilafetle güzelleşiyorlardı. Sen ise hilafeti güzelleştirdin. Sen şairin dediği gibi şöylesin:

"Eğer inci yüzleri güzelleştirirse

Senin yüzün incileri güzelleştirir."

Ömer b. Abdilazîz, bunu söyleyen adama yüz vermedi.

(٧٥١٣)- [٣٢٩/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ: " يَسْأَلُهُ أَنْ يَبِيعَهُ غُلامًا سَالِمًا، وَكَانَ عَابِدًا خَيِّرًا، فَقَالَ: إِنِّي قَدْ دَبَّرْتُهُ، قَالَ: " فَأَزِرْنِيهِ "، قَالَ: فَأَتَاهُ سَالِمٌ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " إِنِّي قَدِ ابْتُلِيتُ بِمَا تَرَى، وَإِنِّي وَاللَّهِ أَتَخَوَّفُ أَنْ لا أَنْجُوَ "، قَالَ سَالِمٌ: إِنْ كُنْتَ كَمَا تَقُولُ فَهِيَ نَجَاتُكَ، وَإِلا فَهُوَ الأَمْرُ الَّذِي تَخَافُ، قَالَ لَهُ: " يَا سَالِمُ عِظْنَا "، قَالَ: آدَمُ عَمِلَ خَطِيئَةً وَاحِدَةً، فَأُخْرِجَ بِهَا مِنَ الْجَنَّةِ، وَأَنْتُمْ تَعْمَلُونَ الْخَطَايَا تَرْجُونَ أَنْ تَدْخُلُوا بِهَا الْجَنَّةَ

İbrâhîm b. Hişâm b. Yahyâ b. Yahyâ, babasından, o da dedesinden bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'ye bir mektup

yazdı. Muhammed'in Sâlim adında hayırlı bir kölesi vardı ve Ömer mektubunda bu köleyi ona satmasını istiyordu. Muhammed: "Onu müdebber yaptım (ölümümden sonra hür olmasına karar verdim)" cevabını verdi. Ömer: "O zaman beni ziyarete gelsin" deyince Sâlim yanına geldi. Ömer ona: "Gördüğün gibi bu işe bulaştım. Vallahi bundan dolayı kurtulamamaktan korkuyorum" deyince, Sâlim: "Dediğin gibiyse kurtuluşun böyle düşünmendir. Değilse de korktuğun gibi olacaktır" karşılığını verdi. Ömer: "Ey Sâlim! Bize öğüt ver" deyince, Sâlim: "Hz. Âdem tek bir günah işleyince cennetten çıkarıldı. Sizler siz onca günahınıza rağmen cennete gireceğinizi ümit ediyorsunuz" karşılığını verdi.

(٧٥١٤)- [٥/٣٢٩] ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَأَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ، قَالَا: ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا النَّضْرُ بْنُ زُرَارَةَ، عَنِ الثِّقَةِ، قَالَ: كَانَ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخٌ وَاخَاهُ فِي اللَّهِ عَبْدٌ مَمْلُوكٌ يُقَالُ لَهُ سَالِمٌ، فَلَمَّا اسْتُخْلِفَ دَعَاهُ ذَاتَ يَوْمٍ، فَأَتَاهُ، فَقَالَ لَهُ: " يَا سَالِمُ، إِنِّي أَخَافُ أَنْ لا أَنْجُوَ "، قَالَ: إِنْ كُنْتَ تَخَافُ فَنِعِمَّا، وَلَكِنِّي أَخَافُ أَنْ لا تَخَافَ، إِنَّ اللَّهَ أَسْكَنَ عَبْدًا دَارًا، فَأَذْنَبَ فِيهَا ذَنْبًا وَاحِدًا، فَأَخْرَجَهُ مِنْ تِلْكَ الدَّارِ، وَنَحْنُ أَصْحَابُ ذُنُوبٍ كَثِيرَةٍ نُرِيدُ أَنْ نَسْكُنَ تِلْكَ الدَّارَ

Nadr b. Zurâre, güvenilir birinden bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in bir kardeşi vardı. Allah için kardeş gördüğü biri de Sâlim adında bir köle idi. Halife olduktan sonra bir gün Sâlim'i yanına çağırdı. Gelince: "Ey Sâlim! Kurtulamamaktan korkuyorum" dedi. Sâlim şu karşılığı verdi: "Böylesi bir korku taşıyorsan ne güzel! Ama öyle bir korkunun olmamasından korkuyorum. Zira Allah bir kulunu (Âdem'i) bir yere (cennete) yerleştirmişti. Bu kulu da işlediği bir günahtan dolayı oradan çıkardı. Oysa bizim birçok günahımız olmasına rağmen o yere (cennete) yerleşmek istiyoruz."

(٧٥١٥)- [٥/٣٢٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُقْبَةَ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: كَانَ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ صِدِّيقٌ، فَأُخْبِرَ أَنَّهُ مَاتَ، فَجَاءَ إِلَى أَهْلِهِ يُعَزِّيهِمْ فَصَرَخُوا فِي وَجْهِهِ، فَقَالَ لَهُمْ عُمَرُ: " إِنَّ صَاحِبَكُمْ هَذَا لَمْ يَكُنْ يَرْزُقُكُمْ، وَإِنَّ الَّذِي

يَرْزُقُكُمْ حَيٌّ لا يَمُوتُ، وَإِنَّ صَاحِبَكُمْ هَذَا لَمْ يَسُدَّ شَيْئًا مِنْ حُفَرِكُمْ، إِنَّمَا سَدَّ حُفْرَةَ نَفْسِهِ، وَإِنَّ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْكُمْ حُفْرَةٌ لا بُدَّ وَاللَّهِ أَنْ يَسُدَّهَا، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا خَلَقَ الدُّنْيَا حَكَمَ عَلَيْهَا بِالْخَرَابِ، وَعَلَى أَهْلِهَا بِالْفَنَاءِ، وَلا امْتَلأَتْ دَارٌ حِبَرَةً إِلا امْتَلأَتْ عَبْرَةً، وَلا اجْتَمَعُوا إِلا تَفَرَّقُوا، حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي يَرِثُ الأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا، فَمَنْ مِنْكُمْ بَاكِيًا فَلْيَبْكِ عَلَى نَفْسِهِ، فَإِنَّ الَّذِي صَارَ إِلَيْهِ صَاحِبُكُمُ الْيَوْمَ كُلُّكُمْ يَصِيرُ إِلَيْهِ غَدًا "

Ali b. el-Hüseyn bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in bir arkadaşı vardı. Bir gün bu arkadaşının vefat ettiği haberi kendisine verildiğinde taziye için ailesinin yanına geldi. Ancak ailesi onun yüzüne bağırınca Ömer şöyle dedi: "Size rızkı veren, ölen bu yakınınız değildir. Asıl rızkı size veren diridir ve asla ölmez. Ölen yakınınız hiçbirinizin zamanı geldiğinde gireceği çukuru kapatmamış, sadece kendi çukurunu kapatmıştır. Bilin ki her birinizin böylesi bir çukuru bulunmaktadır ve herkes kendi çukurunu bir gün mutlaka kendisi kapatacaktır. Allah dünyayı yarattığı zaman sonunda harap olmasını, ahalisinin de yok olmasını takdir etmiştir. Dünya güzelliklerle dolu olduğu kadar ibretliklerle de dolacaktır. Bir araya gelenler, mutlaka sonunda ayrılacaklardır. Bu şekilde sonunda dünyanın ve üzerindekilerin tek varisi, Allah olarak kalacaktır. İçinizden ağlamak isteyen önce kendine ağlasın. Çünkü bugün yakınınızın gittiği yere yarın sizler de gideceksiniz."

(٧٥١٦)- [٣٣٠/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، ثنا سَبْرَةُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَسَهْلُ بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِيهِ الرَّبِيعِ، قَالَ: لَمَّا هَلَكَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَسَهْلُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَمُزَاحِمٌ مَوْلَى عُمَرَ فِي أَيَّامٍ مُتَتَابِعَةٍ، دَخَلَ الرَّبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ عَلَيْهِ، وَقَالَ: أَعْظَمَ اللَّهُ أَجْرَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا أُصِيبَ بِأَعْظَمَ مِنْ مُصِيبَتِكَ فِي أَيَّامٍ مُتَتَابِعَةٍ وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ مِثْلَ ابْنِكَ ابْنًا، وَلا مِثْلَ أَخِيكَ أَخًا، وَلا مِثْلَ مَوْلاكَ مَوْلًى قَطُّ، فَطَأْطَأَ عُمَرُ رَأْسَهُ، فَقَالَ لِي رَجُلٌ مَعِي عَلَى الْوِسَادَةِ: لَقَدْ هَيَّجْتَ عَلَيْهِ، قَالَ: ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: " كَيْفَ قُلْتَ الآنَ يَا رَبِيعُ؟ " فَأَعَدْتُ عَلَيْهِ مَا قُلْتُ أَوَّلا، قَالَ: " لا وَالَّذِي قَضَى عَلَيْهِ، أَوْ قَالَ عَلَيْهِمْ بِالْمَوْتِ مَا أُحِبُّ أَنَّ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ كَأَنْ لَمْ يَكُنْ "

Ömer'in oğlu Abdulmelik b. Ömer b. Abdilazîz, kardeşi Sehl b. Abdilazîz ve azatlısı Muzâhim'in peş peşe ölmeleri üzerine Rabî b. Sebire, halifenin yanına girdi ve taziye babında: "Ey müminlerin emiri! Allah bunlara karşılık sevabını bolca versin! Senin gibi peşpeşe musibetlere maruz kalan başka bir kişi daha görmedim. Oğlun gibi bir oğul, kardeşin gibi bir kardeş, azatlın gibi de bir azatlı görmedim" dedi. Rabî der ki: Bunları söylemem üzerine Ömer başını önüne eğdi. O esnada yanında oturanlardan biri bana: "Vallahi yarasını deştin!" diye çıkıştı. Sonrasında Ömer başını kaldırdı ve: "Demin ne demiştin ey Rabî?" diye sordu. Daha önce dediğim şeyleri aynen tekrar etmem üzerine: "Ölümü onlara takdir edene andolsun ki bütün bunların başıma gelmemiş olmasını istemezdim" dedi.

(٧٥١٧)- [٥/٣٣٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ ابْنًا لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ مَاتَ صَغِيرًا، فَدَخَلَ عَلَيْهِ النَّاسُ يُعَزُّونَهُ وَهُوَ سَاكِتٌ لا يَتَكَلَّمُ طَوِيلا، حَتَّى قَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ ذَا لِمِنْ جَزَعٍ، قَالَ: ثُمَّ تَكَلَّمَ، فَقَالَ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ دَخَلَ مَلَكُ الْمَوْتِ حُجْرَتِي، فَذَهَبَ بِبَعْضِي وَكَأَنَّهُ ذَهَبَ بِي "

Osmân b. Abdilhamîd, babasından bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'in küçük bir oğlunun vefat ettiği haberini aldığımızda taziye için diğer insanlarla birlikte yanına girdik. Ömer b. Abdilazîz uzun bir süre konuşmadan öylece sustu kaldı. Öyle ki bazıları: "Üzüntüsünden dolayı konuşamıyor!" demeye başladı. Sonrasında Ömer konuşmaya başladı ve: "Allah'a hamdolsun! Ölüm meleği odama girdi ve bir parçamı alıp götürdü. Sanki beni alıp götürmüş gibi oldu" dedi.

(٧٥١٨)- [٥/٣٣٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ عُمَرَ، فَجَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَبْقَاكَ اللَّهُ مَا كَانَ الْبَقَاءُ خَيْرًا لَكَ، قَالَ: " أَمَّا ذَاكَ فَقَدْ فُرِغَ مِنْهُ وَلَكِنْ قُلْ: أَحْيَاكَ اللَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً، وَتَوَفَّاكَ مَعَ الأَبْرَارِ "

Talha b. Yahyâ der ki: Ömer b. Abdilazîz'in yanında oturmuşken bir adam geldi ve: "Ey müminlerin emiri! Kalman hayırlı olduğu sürece Allah seni hayatta bıraksın" dedi. Ömer: "Dediğin şey yazılıp bitmiştir. Ama sen

«Allah sana temiz bir hayat ihsan etsin ve iyilerle birlikte canını alsın» de" karşılığını verdi.

(٧٥١٩)- [٥/٣٣١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مَنْصُورُ بْنُ بَشِيرٍ، ثنا أَبُو سَعِيدٍ الْمُؤَدِّبُ يَعْنِي مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي الْوَضَّاحِ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ، قَالَ: قِيلَ لِعُمَرَ: جَزَاكَ اللَّهُ عَنِ الإِسْلامِ خَيْرًا، قَالَ: " لا، بَلْ جَزَى اللَّهُ الإِسْلامَ عَنِّي خَيْرًا "

Abdülkerîm bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'e: "Senin İslam'a yaptıklarından dolayı Allah sana hayırlar versin" denilince, Ömer: "Aksine, İslam'ın bana kazandırdıklarından dolayı Allah İslam'a hayırlar versin" karşılığını verdi.

(٧٥٢٠)- [٥/٣٣١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو سُفْيَانَ الْعُمَرِيُّ، ثنا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ: " مَا وَجَدْتُ فِي إِمَارَتِي هَذِهِ شَيْئًا أَلَذَّ مِنْ حَقٍّ وَافَقَ هَوًى "

Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm der ki: Ömer (b. Abdilazîz) bana: "Bu görevim süresince şahsi arzularla örtüşen haktan daha lezzetli bir şey görmedim" dedi.

(٧٥٢١)- [٥/٣٣١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنِي أَبُو يَحْيَى الْقَتَّاتِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: أَعْطَانِي عُمَرُ ثَلاثِينَ دِرْهَمًا، وَقَالَ: " يَا مُجَاهِدُ، هَذِهِ مِنْ صَدَقَةِ مَالِي "

Mücâhid der ki: Ömer bana otuz dirhem verdi ve: "Ey Mücâhid! Bu kendi malımın sadakasıdır" dedi.

(٧٥٢٢)- [٥/٣٣١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ رَاشِدٍ، قَالَ: " زَادَ عُمَرُ النَّاسَ فِي عَطَايَاهُمْ عَشَرَةً عَشَرَةً، الْعَرَبِيُّ وَالْمَوْلَى سَوَاءٌ "

Velîd b. Râşid der ki: "Ömer, Arap ve Arap olmayanlar eşit olacak şekilde her bir kişinin maaşını onar onar arttırdı."

(٧٥٢٣)- [٥/٣٣١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ، عَنْ سُفْيَانَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " كَانَتْ لِي نَفْسٌ تَوَّاقَةٌ، فَكُنْتُ لا أُبَالِي مِنْهَا شَيْئًا إِلا تَاقَتْ إِلَى مَا هُوَ أَعْظَمُ، فَلَمَّا بَلَغَتْ نَفْسِي الْغَايَةَ تَاقَتْ إِلَى الآخِرَةِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Canım hep bir şeyleri heves etti durdu. Ne zaman birini karşılasam daha üstün olana heves etti. Sonunda en üstün makama (hilafete) geldiği zaman bu sefer âhirette olanlara heveslendi."

(٧٥٢٤)- [٥/٣٣١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مَعْبَدٍ الْمَلْطِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، ثنا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " إِنَّ نَفْسِي هَذِهِ تَوَّاقَةٌ لَمْ تُعْطَ مِنَ الدُّنْيَا شَيْئًا إِلا تَاقَتْ إِلَى مَا هُوَ أَفْضَلُ مِنْهُ، فَلَمَّا أُعْطِيتُ الْخِلافَةَ الَّتِي لا شَيْءَ أَفْضَلَ مِنْهَا تَاقَتَ إِلَى مَا هُوَ أَفْضَلُ مِنْهَا "، قَالَ سَعِيدٌ: الْجَنَّةُ أَفْضَلُ مِنَ الْخِلافَةِ

Cüveyriye b. Esmâ, Ömer'in şöyle dediğini bildirir: "Şu canım hep bir şeylere heveslendi durdu. Dünyalık olarak ona ne zaman bir şeyler versem hep bir üstü olana heves etti. Sonunda kendisine en üstün şey olan hilafet verilince ondan daha üstün olana (Cennete) heveslendi." Ravi Saîd der ki: "Cennet hilafetten daha üstündür."

(٧٥٢٥)- [٥/٣٣١] ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ، ثنا شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ أَبُو يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ بْنِ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، عَنْ مَنْ سَمِعَ مُزَاحِمًا، يَقُولُ: قُلْتُ لِعُمَرَ: إِنِّي رَأَيْتُ فِي أَهْلِكَ خَلَلا، فَقَالَ لِي: " يَا مُزَاحِمُ، أَمَا يَكْفِيهِمْ وَأَعْطَيْتُهُمْ مَا يُصِيبُونَ مِنَ الْمَغَانِمِ مَعَ الْمُسْلِمِينَ مِنْ فَيْئِهِمْ مَعَ مَالِ عُمَرَ؟ " فَقُلْتُ لَهُ: وَأَيْنَ يَقَعُ ذَلِكَ مِنْهُمْ مَعَ مَا يَمُونُونَ، وَمَعَ ضِيَافَتِهِمْ وَكِسْوَتِهِمْ نِسَائِهِمْ؟ قَدْ وَاللَّهِ خَشِيتُ أَنْ تُصِيبَهُمْ مَخْمَصَةٌ، فَقَالَ لِي عُمَرُ: " إِنَّ لِي نَفْسًا تَوَّاقَةً، لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَأَنَا بِالْمَدِينَةِ غُلامٌ مَعَ الْغِلْمَانِ، ثُمَّ تَاقَتْ نَفْسِي إِلَى الْعِلْمِ إِلَى الْعَرَبِيَّةِ وَالشِّعْرِ، فَأَصَبْتُ مِنْهُ حَاجَتِي، وَمَا كُنْتُ أُرِيدُ، ثُمَّ تَاقَتْ إِلَى السُّلْطَانِ فَاسْتُعْمِلْتُ عَلَى الْمَدِينَةِ، ثُمَّ تَاقَتْ نَفْسِي وَأَنَا فِي السُّلْطَانِ إِلَى اللُّبْسِ وَالْعَيْشِ الطَّيِّبِ فَمَا عَلِمْتُ مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي وَلا غَيْرِهِمْ كَانُوا فِي مِثْلِ مَا كُنْتُ فِيهِ، ثُمَّ تَاقَتْ نَفْسِي إِلَى الآخِرَةِ

وَالْعَمَلِ بِالْعَدْلِ، فَأَنَا أَرْجُو أَنْ أَنَالَ مَا تَاقَتْ نَفْسِي إِلَيْهِ مِنْ أَمْرِ آخِرَتِي، فَلَسْتُ بِالَّذِي أُهْلِكُ آخِرَتِي بِدُنْيَاهُمْ "

Muzâhim bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz'e: "Ailenin bazı ihtiyaçları olduğunu görüyorum" dediğimde: "Ey Muzâhim! Kendi malımın yanında Müslümanların ganimet olarak elde ettiklerinden kendilerine düşen payı da vermem onlara yetmiyor mu?" karşılığını verdi. Ona: "Yardım olarak verdikleri, misafir ağırlamak için harcadıkları, kadınlarının giyimlerinin yanında bu verdiklerinin değeri ne ki? Vallahi aç kalabilirler diye korkuyorum!" dediğimde ise şöyle karşılık verdi: "Heveskâr bir nefsim var. Medine'de çocuklarla birlikte oynadığım çocukluk günlerimi bilirim. Bir ara nefsim ilme, edebiyata ve şiire heves etti. İstediğim kadarını elde ettikten sonra bu sefer yönetime heveslendi. Medine'de valiliğe getirildim. Yönetimde iken bu kez nefsim giyime ve güzel bir yaşam biçimine heves etti. Ailem içinde veya diğer insanlar içinde, benden daha iyi bir hayatı olanını görmediğim zamanları bilirim. Ardında nefsim âhirete ve adaleti uygulamaya heves etti. Ben de nefsimin âhiretten yana heves ettiği şeylere nail olmasını umuyorum. Onun için âhiretimi onların dünyalık arzuları uğruna heba edecek değilim!"

(٧٥٢٦)- [٥/٣٣٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا أَبِي كَثِيرِ بْنُ مَرْوَانَ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، قَالَ: سَمَرْتُ لَيْلَةً عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَاعْتَلَّ السِّرَاجُ، فَذَهَبْتُ أَقُومُ أُصْلِحُهُ، فَأَمَرَنِي عُمَرُ بِالْجُلُوسِ، ثُمَّ قَامَ فَأَصْلَحَهُ، ثُمَّ عَادَ فَجَلَسَ، فَقَالَ: " قُمْتُ وَأَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَجَلَسْتُ وَأَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ "، وَلُؤْمٌ بِالرَّجُلِ إِنِ اسْتَخْدَمَ ضَيْفَهُ

Recâ b. Hayve anlatıyor: Bir defasında Ömer b. Abdilazîz'in yanında geceledim. Bir ara lamba bozulunca onu onarmak üzere kalkmak istedim; ancak Ömer b. Abdilazîz yerimde oturmamı istedi ve kalkıp lambayı kendisi onardı. Geri oturduğunda bana: "Ömer b. Abdilazîz olarak kalktım ve Ömer b. Abdilazîz olarak oturdum. Misafirini çalıştıran kişi ne kötü kişidir!" dedi.

.ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، ثنا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي الْخَطَّابِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: قَالَ لِي رَجَاءُ بْنُ حَيْوَةَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْمَلَ عَقْلا مِنْ أَبِيكَ، سَمَرْتُ مَعَهُ لَيْلَةً، فَذَكَرَ مِثْلَهُ

Abdulazîz b. Ömer b. Abdilazîz der ki: Recâ b. Hayve bana şöyle dedi: "Babandan daha akıllı olan birini görmüş değilim. Bir gece babanla birlikte oturdum..." Sonrasında ravi bir öncekinin aynısını aktarır.

(٧٥٢٧)- [٣٣٢/٥] ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالا: ثنا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ شَيْخًا كَانَ فِي حَرَسِ عُمَرَ، يَقُولُ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ حِينَ وَلِيَ وَبِهِ مِنْ حُسْنِ اللَّوْنِ، وَجَوْدَةِ الثِّيَابِ وَالْبِزَّةِ، ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِ بَعْدُ وَقَدْ وَلِيَ فَإِذَا هُوَ قَدِ احْتَرَقَ وَاسْوَدَّ وَلَصِقَ جِلْدُهُ بِعَظْمِهِ حَتَّى لَيْسَ بَيْنَ الْجِلْدِ وَالْعَظْمِ لَحْمٌ، وَإِذَا عَلَيْهِ قَلَنْسُوَةٌ بَيْضَاءُ قَدِ اجْتَمَعَ قُطْنُهَا يُعْلَمُ أَنَّهَا قَدْ غُسِلَتْ، وَعَلَيْهِ سُحْقٌ أَنْبِجَانِيَّةٌ قَدْ خَرَجَ سَدَاهَا وَهُوَ عَلَى شَاذَكُونَةٍ قَدْ لَصِقَتْ بِالأَرْضِ تَحْتُ الشَّاذَكُونَةِ عَبَاءَةٌ قَطْرَانِيَّةٌ مِنْ مُشَاقَةِ الصُّوفِ، فَأَعْطَانِي مَالا أَتَصَدَّقُ بِهِ بِالرَّقَّةِ، فَقَالَ: " لا تَقْسِمْهُ إِلا عَلَى نَهَرٍ جَارٍ "، فَقُلْتُ لَهُ: يَأْتِينِي مَنْ لا أَعْرِفُهُ فَمَنْ أُعْطِي؟ قَالَ: " مَنْ مَدَّ يَدَهُ إِلَيْكَ "

Abdullah b. Amr bildiriyor: Daha önce Ömer'in muhafızları arasında görev yapmış olan bir ihtiyarın şöyle dediğini işittim: Ömer b. Abdilazîz'in hilafete getirildiği ana şahit oldum. Üzerinde güzel renkli ve ipek karışımlı yeni giysiler vardı. Hilafete getirilmesinden bir müddet sonra da yanına girdim. Teni yanıp esmerleşmişti ve zayıflıktan da bir deri bir kemik kalmıştı. Sanırsın derisi ile kemiği arasında hiç et yoktu. Başında çokça yıkandığı belli olan eskimiş ve yünleri bir yerde toplanmış beyaz bir külah vardı. Üzerine yıpranmış ve dikişleri ortaya çıkmış sade kumaştan bir giysi giymişti. İnceliğinden yere yapışmış olan bir minderin üzerine oturmuştu ve minderin altına da yün parçalarından yapılmış siyah bir hırka konulmuştu. Rakka'da dağıtmam için bana biraz para verdi ve: "Bunları kalabalık bir yerde dağıt" dedi. Ona: "Ancak bana tanımadığım kişiler de gelmekte. Kimlere vereyim?" diye sorduğumda: "Sana el uzatan herkese ver!" dedi.

(٧٥٢٨)- [٣٣٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَاصِمِ بْنِ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، ثنا أَبُو الْمِقْدَامِ هِشَامُ بْنُ أَبِي هِشَامٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ، قَالَ: لَمَّا اسْتُخْلِفَ عُمَرُ بَعَثَ إِلَيَّ وَأَنَا بِالْمَدِينَةِ، فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا دَخَلْتُ عَلَيْهِ جَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِ نَظَرًا لا أَصْرِفُ بَصَرِي عَنْهُ تَعَجُّبًا، فَقَالَ: " يَا ابْنَ كَعْبٍ، إِنَّكَ لَتَنْظُرُ إِلَيَّ نَظَرًا مَا كُنْتَ تَنْظُرُهُ؟ " قَالَ: قُلْتُ: تَعَجُّبًا، قَالَ: " مَا أَعْجَبَكَ؟ " قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَعْجَبَنِي مَا حَالَ مِنْ لَوْنِكَ وَنَحِلَ مِنْ جِسْمِكَ، وَنَفَشَ مِنْ شَعْرِكَ، قَالَ: " فَكَيْفَ لَوْ رَأَيْتَنِي بَعْدَ ثَلاثٍ وَقَدْ دُلِّيتُ فِي حُفْرَتِي أَوْ قَبْرِي، وَسَالَتْ حَدَقَتَايَ عَلَى وَجْنَتَيَّ، وَسَالَ مِنْخَرِي صَدِيدًا وَدَمًا، كُنْتَ لِي أَشَدَّ نَكَرَةً "

Muhammed b. Ka'b der ki: Ömer hilafete getirilince, beni çağırdı. Ben o zaman Medine'deydim. Gelip yanına girdiğimde şaşkınlık içinde gözlerimi kendisinden ayırmadan ona bakmaya başlayınca: "Ey Ka'b'ın oğlu! Bana, daha önce bakmadığın şekilde bakıyorsun" dedi. Ben: "Şaşkınlıktan bakıyorum" deyince Ömer: "Neye şaşırdın?" diye sordu. Ben: "Ey müminlerin emiri! Renginin solgun, bedeninin zayıflamış olması ve saçlarının dağınıklığı beni şaşırttı" deyince, Ömer şöyle karşılık verdi: "Ya beni (ölümümden) üç gün sonra görseydin? Mezarıma konulmuşum, gözlerim yanaklarıma akmış, burnumdan irin ve kan akıyor olduğunu görür daha fazla tiksinirdin."

(٧٥٢٩)- [٣٣٣/٥] حَدَّثَنَا حَدِيثُكَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فَذَكَرَهُ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْوَانَ الْعُقَيْلِيُّ، ثنا عُمَارَةُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ، قَالَ: دَخَلَ مَسْلَمَةُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ عَلَى عُمَرَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، فَقَالَ: مَنْ تُوصِي بِأَهْلِكِ؟ فَقَالَ: " إِذَا نَسِيتُ اللَّهَ فَذَكِّرُونِي فَعَادَ لَهُ "، فَقَالَ: مَنْ تُوصِي بِأَهْلِكِ؟ قَالَ: " إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ "

Umâra b. Ebî Hafsa der ki: Vefatına sebep olan hastalığı sırasında Ömer'in yanına Mesleme b. Abdilmelik girdi ve: "Aileni kime emanet ediyorsun?" diye sordu. Ömer: "Şayet Allah'ı unutursam bana O'nu hatırlatın" dedi. Mesleme bir daha gelip: "Aileni kime emanet ediyorsun?"

diye sordu. Ömer: "Benim velim Kitâb'ı indiren Allah'tır. Salihlerin de velisi de ancak odur" dedi.

(٧٥٣٠)- [٣٣٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا هَاشِمٌ، قَالَ: لَمَّا كَانَتِ الصَّرْعَةُ الَّتِي هَلَكَ فِيهَا عُمَرُ دَخَلَ عَلَيْهِ مَسْلَمَةُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّكَ أَقْفَرْتَ أَفْوَاهَ وَلَدِكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ، فَتَرَكْتَهُمْ عَالَةً لا شَيْءَ لَهُمْ، فَلَوْ أَوْصَيْتَ بِهِمْ إِلَيَّ أَوْ إِلَى نُظَرَائِي مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ، قَالَ: فَقَالَ: " أَسْنِدُونِي "، ثُمَّ قَالَ: " أَمَّا قَوْلُكَ إِنِّي أَقْفَرْتُ أَفْوَاهَ وَلَدِي مِنْ هَذَا الْمَالِ فَإِنِّي وَاللَّهِ مَا مَنَعْتُهُمْ حَقًّا هُوَ لَهُمْ، وَلَمْ أُعْطِهِمْ مَا لَيْسَ لَهُمْ، وَأَمَّا قَوْلُكَ لَوْ أَوْصَيْتَ بِهِمْ إِلَيَّ أَوْ إِلَى نُظَرَائِي مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ، فَوَصِيِّي وَوَلِيِّي فِيهِمُ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ، بَنِيَّ أَحَدُ رَجُلَيْنِ: إِمَّا رَجُلٌ يَتَّقِي، فَسَيَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ مَخْرَجًا، وَإِمَّا رَجُلٌ مُكِبٌّ عَلَى الْمَعَاصِي فَإِنِّي لَمْ أَكُنْ لأُقَوِّيَهُ عَلَى مَعْصِيَةِ اللَّهِ، ثُمَّ بَعَثَ إِلَيْهِمْ وَهُمْ بَضْعَةَ عَشَرَ ذَكَرًا "، قَالَ: فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ، فَذَرَفَتْ عَيْنَاهُ، فَبَكَى، ثُمَّ قَالَ: " بِنَفْسِي الْفِتْيَةُ الَّذِينَ تَرَكْتُهُمْ عَيْلَى لا شَيْءَ لَهُمْ، بَلَى بِحَمْدِ اللَّهِ قَدْ تَرَكْتُهُمْ بِخَيْرٍ، أَيْ بَنِيَّ إِنَّكُمْ لَنْ تَلْقَوْا أَحَدًا مِنَ الْعَرَبِ وَلا مِنَ الْمُعَاهَدِينَ إِلا كَانَ لَكُمْ عَلَيْهِمْ حَقًّا، أَيْ بَنِيَّ إِنَّ أَمَامَكُمْ مِيلا بَيْنَ أَمْرَيْنِ، بَيْنَ أَنْ تَسْتَغْنُوا وَيَدْخُلَ أَبُوكُمُ النَّارَ، وَأَنْ تَفْتَقِرُوا وَيَدْخُلَ أَبُوكُمُ الْجَنَّةَ، فَكَانَ أَنْ تَفْتَقِرُوا وَيَدْخُلَ أَبُوكُمُ الْجَنَّةَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ تَسْتَغْنُوا وَيَدْخُلَ النَّارَ، قُومُوا عَصَمَكُمُ اللَّهُ "

Hişâm bildiriyor: Ömer'in, ölümüne sebep olan hastalığı zamanında yanına Mesleme b. Abdilmelik girdi. Ona: "Ey müminlerin emiri! Bu mallardan yana çocuklarını muhtaç ve yoksul bıraktın. Benim aracılığımla veya ailenden benim konumumda olan başka birinin aracılığıyla onlara vasiyette bulunsan olmaz mı?" deyince, Ömer: "Beni oturtup yaslayın" dedikten sonra da Mesleme'ye şöyle cevap verdi: "Tasarrufum altında bulunan mallardan yana çocuklarımı muhtaç bıraktığım lafına gelince, vallahi onların hakkı olan bir şeyi kendilerinden esirgemedim. Onlara ait olmayan bir şeyi kendilerine vermedim. Senin aracılığınla veya ailemden senin konumunda olan başka birinin aracılığıyla onlara vasiyette bulunmam sözüne gelince ise, bil ki benden sonra onların vasisi de, velisi de Kur'ân'ı

indiren Allah'tır. Ki salih kulların velâyetini üzerine alan kendisidir. Benim oğullarımdan her biri, ya muttakidir ve Allah onun sıkıntılarını bir şekilde giderecektir. Ya da isyanlara bulaşmış biridir ki ona mal bırakarak Allah'a karşı isyanında onu güçlendirecek değilim!"

Sonra Ömer gelmeleri için oğullarına haber gönderdi. On iki tane erkek oğlu bulunuyordu. Geldiklerinde Ömer onlara şöyle bir baktı ve ağlamaya başladı. Sonra da dedi ki: "Nefsim hakkı için yoksul bıraktığım şu çocukların gerçekten de bir şeyleri yok mudur? Hayır! Allah'a şükürler olsun ki onları hayır üzerinde bıraktım ki bu yeterlidir. Oğullarım! Araplardan veya azınlık teba olanlardan kiminle karşılaşsanız mutlaka onun üzerinde bir hakkınızın bulunduğunu göreceksiniz. Oğullarım! Önünüzde iki seçenek var: Ya varlıklı olmayı seçersiniz ve bu şekilde babanız Cehenneme girer. Ya da fakir kalmayı seçersiniz ki bu durumda da babanız Cennete girecektir. Ama bilin ki fakir kalıp da babanızın Cennete girmesi, varlıklı olup da babanızın Cehenneme girmesinden daha fazla hoşuma gider. Şimdi kalkın! Allah sizleri korusun!"

(٧٥٣١)- [٥/٣٣٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا سَهْلُ بْنُ مَحْمُودٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ الْمُعَيْطِيُّ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قُلْتُ: كَمْ تَرَكَ لَكُمْ عُمَرُ مِنَ الْمَالِ؟ فَتَبَسَّمَ، فَقَالَ حَدَّثَنِي مَوْلًى لَنَا كَانَ يَلِي نَفَقَتَهُ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ حِينَ احْتُضِرَ: " كَمْ عِنْدَكَ مِنَ الْمَالِ "، قَالَ: قُلْتُ: أَرْبَعَةَ عَشَرَ دِينَارًا، قَالَ: فَقَالَ: " تَحْتَمِلُونِي بِهَا مِنْ مَنْزِلٍ إِلَى مَنْزِلٍ " فَقُلْتُ: كَمْ تَرَكَ لَكُمْ مِنَ الْغَلَّةِ؟ قَالَ: تَرَكَ لَنَا غَلَّةً سِتَّ مِائَةِ دِينَارٍ كُلَّ سَنَةٍ، ثَلاثُ مِائَةِ دِينَارٍ وَرِثْنَاهَا عَنْهُ، وَثَلاثُ مِائَةِ دِينَارٍ وَرِثْنَاهَا عَنْ أَخِينَا عَبْدِ الْمَلِكِ، وَتَرَكَنَا اثْنَيْ عَشَرَ ذَكَرًا، وَسِتَّ نِسْوَةً، اقْتَسَمْنَا مَالَهُ عَلَى خَمْسَ عَشْرَةَ

Ömer b. Hafs el-Muaytî der ki: Abdulazîz b. Ömer b. Abdilazîz'e: "Babanız Ömer vefat ettiğinde size ne kadar para bıraktı?" diye sorduğumda tebessüm etti ve şöyle dedi: "Babamın mali işlerine bakan bir azatlımız bize şunu anlatmıştı: "Vefat am geldiğinde Ömer bana: «Yanında ne kadar para var?» diye sordu. «On dört dinar var» karşılığını verdim. Ömer: «Bununla beni bir yerden başka bir yere (mezara) taşırsınız» dedi."

Abdulazîz'e: "Size ne kadar mal bıraktı?" diye sorduğumda da şöyle dedi: "Her sene altı yüz dinar getiren mal bıraktı. Bunun üç yüz dinarlık kısmı bize ondan miras kaldı. Üç yüz dinarlık diğer kısmı ise bize kardeşimiz Abdulmelik'ten miras kaldı. Geriye on iki erkek çocuk ve altı kadın bıraktı. Malını on beş hisse üzerinden paylaştık."

(٧٥٣٢)- [٥/٣٣٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا مَنْصُورُ بْنُ بَشِيرٍ، ثنا أَبُو بَكْرٍ يَعْنِي ابْنَ نَوْفَلِ بْنِ الْفُرَاتِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عُمَرَ اسْتَعْمَلَ جَعْوَنَةَ بْنَ الْحَارِثِ عَلَى مَلَطْيَةَ، فَغَزَا فَأَصَابَ غَنَمًا، وَوَفَدَ ابْنُهُ إِلَى عُمَرَ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ وَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ، قَالَ لَهُ عُمَرُ: " هَلْ أُصِيبَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَحَدٌ؟ " قَالَ: لا، إِلا رُوَيْجِلٌ، فَغَضِبَ عُمَرُ، وَقَالَ: " رُوَيْجِلٌ ! ! رُوَيْجِلٌ، مَرَّتَيْنِ، تَجِيئُونِي بِالشَّاةِ وَالْبَقَرَةِ وَيُصَابُ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، لا تَلِي أَنْتَ ولا أَبُوكَ عَمَلا مَا كُنْتُ حَيًّا "

Nevfel b. el-Furât bildiriyor: Ömer, Ca'vene b. el-Hâris'i Malatya valisi olarak atadı. Orada savaşa katıldıklarında ganimet olarak koyun sürüleri elde ettiler. Câ'vene haberi iletmek üzere kendi oğlunu Ömer'in yanına gönderdi. Câ'vene'nin oğlu Ömer'in yanına girip de haberi verdiğinde Ömer ona: "Müslümanlardan ölen oldu mu?" diye sordu. Câ'vene'nin oğlu: "Bir adamcık dışında ölen olmadı" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer ona şöyle çıkıştı: "Bir adamcık! Bir adamcık ha! Müslümanlardan biri ölmüşken siz bana koyun ve sığırlardan mı bahsediyorsunuz? Ben hayatta olduğum sürece artık ne sen, ne de baban herhangi bir görevde bulanmayacak!"

(٧٥٣٣)- [٥/٣٣٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ كَيْسَانَ الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدًا عَمِّي، يَقُولُ: قَالَ عُمَرُ: " كَأَنَّ مَنْ لَمْ يَلِ لَمْ يُذْنِبْ "

Ömer (b. Abdilazîz) der ki: "Yöneticilik işine bulaşmayan günahlara da bulaşmaz denilebilir."

(٧٥٣٤)- [٥/٣٣٤] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عُمَرَ الْبَاهِلِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ

قَالا: ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُثْمَانَ الْغَطَفَانِيُّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَقُولُ: " لَقَدْ تَمَّتْ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى ابْنِ الأَرْبَعِينَ، فَمَاتَ لَهَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Ali b. Zeyd der ki: Ömer b. Abdilazîz'in: "Kırk yaşma ulaşan kişi hakkında Allah'ın hücceti tamamlanmış demektir" dediğini işittim. Kırk yaşındayken de vefat etti.

(٧٥٣٥)- [٥/٣٣٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنْبَأَنَا أَيُّوبُ، نُبِّئْتُ أَنَّ عُمَرَ ذُكِرَ لَهُ ذَلِكَ الْمَوْضِعُ الرَّابِعُ الَّذِي فِيهِ قَبْرُ النَّبِيِّ ﷺ فَعَرَّضُوا لَهُ بِهِ، قَالُوا: لَوْ دَنَوْتَ مِنَ الْمَدِينَةِ؟ فَقَالَ: " لأَنْ يُعَذِّبَنِي اللَّهُ بِكُلِّ عَذَابٍ إِلا النَّارَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَعْلَمَ اللَّهُ أَنِّي أَرَى أَنِّي لِذَلِكَ أَهْلٌ ".حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِعُمَرَ " لَوْ دَنَوْتَ مِنَ الْمَدِينَةِ " فَذَكَرَ نَحْوَهُ

Eyyûb der ki: Bana bildirildiğine göre Ömer b. Abdilazîz'e, vefat sonrası gömülmesi için Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) kabrinin bulunduğu yerde dördüncü bir kabir yapılması teklif edilmiş ve: "Bu şekilde Medine'ye yakın durmuş olursun, olmaz mı?" denilmiştir. Ancak Ömer b. Abdilazîz bu teklife şöyle karşılık vermiştir: "Allah'ın beni Cehennem ateşi dışında her türlü azaba maruz bırakması, kendimi o yere layık biri olarak görmemden daha iyidir."

(٧٥٣٦)- [٥/٣٣٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو كُرَيْبٍ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ حَازِمٍ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ حَكِيمٍ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي فَاطِمَةُ، امْرَأَةُ عُمَرَ، قَالَتْ: كُنْتُ أَسْمَعُ عُمَرَ كَثِيرًا، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ أَخْفِ عَلَيْهِمْ مَوْتِي، اللَّهُمَّ أَخْفِ عَلَيْهِمْ مَوْتِي وَلَوْ سَاعَةً "، فَقُلْتُ لَهُ يَوْمًا: لَوْ خَرَجْتُ عَنْكَ فَقَدْ سَهِرْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَعَلَّكَ تُغْفِي، فَخَرَجْتُ إِلَى جَانِبِ الْبَيْتِ الَّذِي كَانَ فِيهِ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " ﴿تِلْكَ الدَّارُ الآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الأَرْضِ وَلا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ "، فَجَعَلَ يُرَدِّدُهَا، قَالَتْ: ثُمَّ أَطْرَقَ، فَلَبِثْتُ سَاعَةً، ثُمَّ قُلْتُ لِوَصِيفٍ لَهُ كَانَ يَخْدُمُهُ: ادْخُلْ فَانْظُرْ، قَالَتْ: فَدَخَلَ فَصَاحَ، فَدَخَلْتُ فَإِذَا هُوَ قَدْ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ إِلَى الْقِبْلَةِ وَغَمَضَ عَيْنَيْهِ بِإِحْدَى يَدَيْهِ، وَضَمَّ فَاهُ بِالأُخْرَى

Ömer b. Abdilazîz'in hanımı Fâtıma bildiriyor: Ömer'in çokça: "Allahım! Ölümümü onlardan gizli tut! Allahım! Bir anlık da olsa ölümümü onlardan gizli tut!" diye dua ederdi. Bir gün kendisine: "Ey müminlerin emiri! Çok uykusuz kaldın, yanından biraz çıkayım da sen de biraz uyu!" dedim ve kaldığı evin hemen yanı başında bir yere çıktım. İçerden: **"Bu âhiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz. Sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır"**[1] âyetini tekrarladığını işittim. Sonra sustu. Biraz zaman geçtikten sonra hizmetini gören adama: "Yanına gir de ne olduğuna bak!" dedim. Hizmetçi içeri girince bir çığlık attı. Ne olduğuna bakmak için ben de içeriği girdiğimde, Ömer'in vefat etmiş olduğunu gördüm. Yüzünü kıble tarafına dönmüş, bir eliyle gözlerini, bir eliyle de ağzını kapatmıştı.

(٧٥٣٧)- [٣٣٥/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، ثنا الْحَارِثُ بْنُ بَهْرَامَ، ثنا النَّضْرُ، حَدَّثَنِي لَيْثُ بْنُ أَبِي مَرْقِيَّةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أَنَّهُ لَمَّا كَانَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، قَالَ: " أَجْلِسُونِي "، فَأَجْلَسُوهُ، ثُمَّ قَالَ: " أَنَا الَّذِي أَمَرْتَنِي فَقَصَّرْتُ، وَنَهَيْتَنِي فَعَصَيْتُ، وَلَكِنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ "، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَأَحَدَّ النَّظَرَ، فَقَالُوا لَهُ: إِنَّكَ لَتَنْظُرُ نَظَرًا شَدِيدًا، قَالَ: " إِنِّي لأَرَى حَضَرَةً مَا هُمْ بِإِنْسٍ وَلا جِنٍّ " ثُمَّ قُبِضَ

Leys b. Ebî Markiye bildiriyor: Ölümüne sebep olan hastalığı sırasında Ömer b. Abdilazîz: "Beni oturdun!" dedi. Kendisini oturttuklarında ise şöyle dedi: "(Allahım!) Bana emirler verdin; ancak ifa etmede kusur ettim; yasaklar koydun, ancak ben günaha bulaştım. Ancak yine de «Lâ ilâhe illallah» diyorum." Sonra başını kaldırdı ve daha keskin bir şekilde bakmaya başladı. Yanındakiler: "Çok sert bakıyorsun?!" dediklerinde: "İnsanlardan ve cinlerden olmayan kişilerin geldiğini görüyorum" dedi ve ruhunu teslim etti.

(٧٥٣٨)- [٣٣٥/٥] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلَوِيَّةَ الْقَطَّانُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ مُصْعَبٍ الشَّامِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، وَابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " شَهِدْتُ جَنَازَةَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثُمَّ خَرَجْتُ أُرِيدُ مَدِينَةَ قِنَّسْرِينَ، فَمَرَرْتُ عَلَى

---

[1] Kasas Sur. 83

رَاهِبٍ يَسِيرُ عَلَى ثَوْرَيْنِ لَهُ أَوْ حِمَارَيْنِ، فَقَالَ: يَا هَذَا أَحْسِبُكَ شَهِدْتَ وَفَاةَ هَذَا الرَّجُلِ؟ قُلْتُ لَهُ: نَعَمْ، فَأَرْخَى عَيْنَيْهِ، فَبَكَى سِجَامًا، فَقُلْتُ لَهُ: مَا يُبْكِيكَ وَلَسْتَ مِنْ أَهْلِ دِينِهِ؟ قَالَ: إِنِّي لَسْتُ عَلَيْهِ أَبْكِي، وَلَكِنْ أَبْكِي عَلَى نُورٍ كَانَ فِي الأَرْضِ فَطُفِئَ "

Evzaî der ki: Ömer b. Abdilazîz'in cenazesine katıldıktan sonra Kınnesrin'e gitmek üzere yola çıktım. Yolda iki öküz veya eşekle birlikte giden bir rahiple karşılaştığımda bana: "Sanırım şu adamın cenazesine katıldın" dedi. "Evet!" karşılığını verdiğimde gözleri doldu ve ağlamaya başladı. Ona: "Onunla aynı dinden olmadığın halde neden ağlıyorsun?" diye sorduğumda: "Ben ona değil, yeryüzünde iken sönen bir nura ağlıyorum" dedi.

(٧٥٣٩)- [٣٣٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو خُلَيْدٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ لِجُلَسَائِهِ: " مَنْ صَحِبَنِي مِنْكُمْ فَلْيَصْحَبْنِي بِخَمْسِ خِصَالٍ: يَدُلُّنِي مِنَ الْعَدْلِ إِلَى مَا لا أَهْتَدِي لَهُ، وَيَكُونُ لِي عَلَى الْخَيْرِ عَوْنًا، وَيُبَلِّغُنِي حَاجَةَ مَنْ لا يَسْتَطِيعُ إِبْلاغَهَا، وَلا يَغْتَابُ عِنْدِي أَحَدًا، وَيُؤَدِّي الأَمَانَةَ الَّتِي حَمَلَهَا مِنِّي وَمِنَ النَّاسِ، فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ، فَحَيَّهَلا بِهِ، وَإِلا فَهُوَ فِي حَرَجٍ مِنْ صُحْبَتِي وَالدُّخُولِ عَلَيَّ "

Ömer b. Abdilazîz meclis arkadaşlarına şöyle dedi: "İçinizden benimle dost ve yoldaş olacak kişi, şu beş şey için olsun: Kendi çabamla bulamadığım doğru yolu bana göstersin. Bana hayırlı şeylerde yardımcı olsun. Bir isteği olan ve bunu bana ulaştıramayan kişilerin bu isteklerini bana ulaştırsın. Yanımda kimsenin gıybetini yapmasın. Benim ve ahalinin kendisine yüklediği sorumluluğu yerine getirsin. Şayet böyle olacaksa hoş gelir sefalar getirir. Aksi takdirde benim dostum olmada ve yanıma girmede sıkıntılar yaşayacaktır."

(٧٥٤٠)- [٣٣٦/٥] حَدَّثَنَا مَخْلَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، ثنا حَمَّادٌ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ الرُّمَّانِيِّ، " أَنَّ رَجُلا جَاءَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الْمَنَامِ وَبَنُو هَاشِمٍ يَشْكُونَ إِلَيْهِ الْحَاجَةَ، فَقَالَ لَهُمْ: فَأَيْنَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ؟

Ebû Hâşim er-Rummânî der ki: Adamın biri Ömer b. Abdilazîz'e geldi ve şöyle dedi: "Rüyamda Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Hâşim oğulları da ihtiyaçlarından dolayı ona yakınıyorlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: «Ömer b. Abdilazîz nerde ki?» karşılığını verdi."

(٧٥٤١)- [٥/٣٣٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ السَّلامِ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ، ثنا أَبُو أُسَامَةَ، قَالَ: " رَأَى رَجُلٌ فِي مَنَامِهِ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ مَكْتُوبًا: بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ "

Ebû Usâme der ki: "Adamın biri rüyasında cennetin kapısında «Bu, Azîz ve Hakîm olan Allah'tan, Ömer b. Abdilazîz'in azabı çetin olan bir günden uzak olduğunun beratıdır» şeklinde bir yazının bulunduğunu gördü."

(٧٥٤٢)- [٥/٣٣٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، ثنا ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَسْلَمَ بْنِ يَزِيدَ الْوَرَّاقُ، ثنا عَمَّارُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ مُعَاذٍ مَوْلَى زَيْدِ بْنِ تَمِيمٍ، " أَنَّ رَجُلا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ رَأَى فِي الْمَنَامِ كِتَابًا مَنْشُورًا مِنَ السَّمَاءِ بِقَلَمٍ جَلِيلٍ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ بَرَاءَةٌ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِنَ الْعَذَابِ الأَلِيمِ، إِنِّي أَنَا اللَّهُ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ "

Zeyd b. Temîm azatlısı Muâz der ki: "Temîm oğullarından bir adam rüyasında semada bir kağıdın açıldığım gördü. Kağıdın üzerinde güzel bir yazıyla: «Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu, Azîz ve Hakîm olan Allah'tan Ömer b. Abdilazîz'in çetin bir azaptan uzak olduğunun beratıdır. Ben bağışlayan ve merhamet eden Allah'ım» yazıyordu."

(٧٥٤٣)- [٥/٣٣٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُذَكِّرِ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ حَمْدَانَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا عَبَّادُ بْنُ عُمَرَ، ثنا مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهَكَ، قَالَ: " بَيْنَا نَحْنُ نُسَوِّي التُّرَابَ عَلَى قَبْرِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِذْ سَقَطَ عَلَيْنَا رَقٌّ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ كِتَابٌ: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَمَانٌ مِنَ اللَّهِ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِنَ النَّارِ "

Yûsuf b. Mâhek der ki: "Ömer b. Abdilazîz'in mezarının üzerindeki toprağı düzeltirken gökten yanımıza bir deri parçası düştü. Üzerinde

«Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu, cehennem ateşine karşı Allah'tan Ömer b. Abdilazîz'e verilen bir emannâmedir» yazıyordu."

(٧٥٤٤)- [٥/٣٣٧] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بِسْطَامٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَزَّةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ، قَالَ: " بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ خَلْفَ الْمَقَامِ إِذْ رَأَيْتُ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ كَأَنَّ دَاخِلا دَخَلَ مِنْ بَابِ بَنِي شَيْبَةَ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، وَلِيَ عَلَيْكُمْ كِتَابُ اللَّهِ، فَقُلْتُ: مَنْ؟ فَأَشَارَ إِلَى ظُفُرِهِ فَإِذَا مَكْتُوبٌ ع.م.ر، فَجَاءَتْ بَيْعَةُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Vuheyb b. el-Verd der ki: Bir defasında (Kâbe'de) Makâm'ın arka tarafında uyurken rüyamda birinin Şeybe oğullarının kapısından içeri girdiğini ve: "Ey insanlar! Allah'ın Kitab'ı başınıza getirildi!" diye seslendiğini gördüm. Ona: "Kim?" diye sorduğumda bana tırnağını gösterdi. Tırnağının üzerinde "Ayn, Mim, Ra (Ömer)" harfleri yazılıydı. O sırada da zaten Ömer b. Abdilazîz'e biat edildiği haberi geldi.

(٧٥٤٥)- [٥/٣٣٧] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ صَالِحٍ، ثنا أَبُو الْمَلِيحِ، عَنْ خِصَافٍ أَخِي خُصَيْفٍ، قَالَ: " رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَنَامِ وَعَنْ يَمِينِهِ أَبُو بَكْرٍ، وَعَنْ يَسَارِهِ عُمَرُ، وَمَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ جَالِسٌ أَمَامَ ذَلِكَ، فَأَتَيْتُ مَيْمُونَ بْنَ مِهْرَانَ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا أَبُو بَكْرٍ عَنْ يَمِينِهِ، وَهَذَا عُمَرُ عَنْ يَسَارِهِ، فَجَاءَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَجْلِسُ بَيْنَ أَبِي بَكْرٍ وَبَيْنَ النَّبِيِّ ﷺ فَشَحَّ أَبُو بَكْرٍ بِمَكَانِهِ ثُمَّ جَاءَ لِيَجْلِسَ بَيْنَ عُمَرَ وَبَيْنَ النَّبِيِّ ﷺ فَشَحَّ عُمَرُ بِمَكَانِهِ، فَدَعَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَجْلَسَهُ فِي حِجْرِهِ "، ثنا مَخْلَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، ثنا حَمَّادٌ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ الرُّمَّانِيِّ، أَنَّ رَجُلا جَاءَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَقَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَنَامِ وَأَبُو بَكْرٍ عَنْ يَمِينِهِ، وَعُمَرُ عَنْ شِمَالِهِ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ

Husayf'ın kardeşi Hisâf anlatıyor: Rüyamda Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Sağ tarafında Ebû Bekr, sol tarafında da Ömer (b. el-Hattâb) duruyordu. Meymûn b. Mihrân da önlerinde oturuyordu. Meymûn b. Mihrân'ın yanına geldim ve: "Bu kim?" diye sordum. "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)" dedi. "Peki, şu kim?" diye sorduğumda: "Sağ

tarafında olanı Ebû Bekr, sol tarafındaki de Ömer" dedi. Ömer b. Abdilazîz gelip Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Ebû Bekr arasında oturmak isteyince Ebû Bekr yer vermedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile Ömer arasında oturmak istedi, ancak Ömer de ona yer vermedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu çağırdı ve kucağında oturttu.

Ebû Hâşim er-Rummânî bildiriyor: Adamın biri Ömer b. Abdilazîz'e geldi ve şöyle dedi: "Rüyamda Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Sağ tarafında Ebû Bekr, sol tarafında da Ömer (b. el-Hattâb) duruyordu..." Sonrasında ravi aynısını aktarır.

(٧٥٤٦)- [٣٣٧/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنِي أَسْوَدُ بْنُ سَالِمٍ، ثنا حَسَّانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الْوَصَّابِيِّ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ حُجْرَةَ ، عَنْ عُمَرَ، قَالَ: " رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ: أَدْنُ يَا عُمَرُ، فَدَنَوْتُ حَتَّى كِدْتُ أُصَافِحُهُ، قَالَ: فَإِذَا كَهْلانِ قَدِ اكْتَنَفَاهُ، فَقَالَ: إِذَا وَلِيتَ أَمْرَ أُمَّتِي، فَاعْمَلْ فِي وِلايَتِكَ نَحْوَ مَا عَمِلَ هَذَانِ فِي وِلايَتِهِمَا، فَقُلْتُ: وَمَنْ هَذَانِ؟ قَالَ: هَذَا أَبُو بَكْرٍ، وَهَذَا عُمَرُ "

Ömer (b. Abdilazîz) der ki: Rüyamda Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Bana: "Ey Ömer! Yaklaş!" deyince ona sarılacak kadar yaklaştım. Her iki tarafında orta yaşta iki adam vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ümmetimin başına geçersen şunların hilafetlerinde yaptığının aynısını sen de yap" buyurunca, ben: "Bunlar da kim?" diye sordum. "Bu Ebû Bekr, şu da Ömer'dir" karşılığım verdi.

(٧٥٤٧)- [٣٣٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَكْرٍ الْبَصْرِيُّ، ثنا بَشَّارٌ خَادِمُ عُمَرَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ، فَقَالَ: " رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ عَنْ يَمِينِهِ، وَعُمَرُ عَنْ يَسَارِهِ، وَرَأَيْتُ عُثْمَانَ وَهُوَ، يَقُولُ: خَصَمْتُ عَلِيًّا وَرَبِّ الْكَعْبَةِ، وَعَلِيٌّ، يَقُولُ: غُفِرَ لِي وَرَبِّ الْكَعْبَةِ "

Ömer'in hizmetçisi Beşşâr der ki: Ömer'in yanma girdiğimde şöyle dedi: Rüyamda Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Sağ tarafında Ebû Bekr, sol tarafında ise Ömer vardı. Osman'ı da gördüm. Osman: "Kâbe'nin

Rabbine andolsun ki Ali'yi geçtim!" diyordu. Ali de: "Kâbe'nin Rabbine andolsun ki bağışlandım" diyordu.

(٧٥٤٨)- [٥/٣٣٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ نَجْدَةَ، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " إِذَا رَأَيْتَ قَوْمًا يَتَنَاجَوْنَ فِي دِينِهِمْ دُونَ الْعَامَّةِ فَاعْلَمْ أَنَّهُمْ فِي تَأْسِيسِ الضَّلالَةِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Dinleri konusunda bir topluluğun halktan ayrı bir grup oluşturduklarını gördüğünde bil ki sapkın bir oluşumun da kurucularıdırlar."

(٧٥٤٩)- [٥/٣٣٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى عُمَّالِهِ: " أَنْ يَأْمُرُوا الْقُصَّاصِ أَنْ يَكُونَ جُلُّ إِطْنَابِهِمْ وَدُعَائِهِمُ الصَّلاةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "

Evzaî der ki: "Ömer b. Abdilazîz valilerine, kıssacıların sözlerinin ve dualarının çoğunluğunun Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) salavât olması gerektiği yönünde bir ferman gönderdi."

(٧٥٥٠)- [٥/٣٣٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا خَلادُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: بَلَغَنِي عَنْ عُمَرَ، أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ، فَقَالَ: " أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالاقْتِصَادِ فِي أَمْرِهِ وَاتِّبَاعِ سُنَّةِ رَسُولِهِ، وَتَرْكِ مَا أَحْدَثَ الْمُحْدِثُونَ بَعْدَهُ مِمَّا قَدْ جَرَتْ سُنَّتُهُ، وَكُفُّوا مُؤْنَتَهُ، وَاعْلَمْ أَنَّهُ لَمْ يَبْتَدِعْ إِنْسَانٌ قَطُّ بِدْعَةً إِلا قَدْ مَضَى قَبْلَهَا مَا هُوَ دَلِيلٌ عَلَيْهَا، وَعِبْرَةٌ فِيهَا، فَعَلَيْكَ بِلُزُومِ السُّنَّةِ فَإِنَّهَا لَكَ بِإِذْنِ اللَّهِ عِصْمَةٌ، وَاعْلَمْ أَنَّ مَنْ سَنَّ السُّنَنَ قَدْ عَلِمَ مَا فِي خِلافِهَا مِنَ الْخَطَإِ وَالزَّلَلِ وَالتَّعَمُّقِ وَالْحُمْقِ، فَإِنَّ السَّابِقِينَ الْمَاضِينَ عَنْ عِلْمٍ وَقَفُوا، وَبِبَصَرِنَا قَدْ كَفُّوا "،قَالَ: وَذَكَرَ أَشْيَاءَ لا أَحْفَظُهَا.

ثنا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ الْهَرَوِيِّ، عَنْ شِهَابِ بْنِ خِرَاشٍ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى رَجُلٍ: " سَلامٌ عَلَيْكَ، أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أُوصِيكَ، وَذَكَرَ مِثْلَهُ وَزَادَ: وَلَهُمْ كَانُوا عَلَى كَشْفِ الأُمُورِ أَقْوَى، وَبِفَضْلٍ لَوْ كَانَ فِيهِ أَحْرَى، فَإِنَّهُمْ هُمُ السَّابِقُونَ، وَلَئِنْ كَانَ الْهُدَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ لَقَدْ

سَبَقْتُمُوهُمْ إِلَيْهِ، وَلَئِنْ قُلْتُمْ حَدَثَ بَعْدَهُمْ، حَدَثَ مَا أَحْدَثَ إلا مَنِ اتَّبَعَ غَيْرَ سَبِيلِهِمْ، وَرَغِبَ بِنَفْسِهِ عَنْهُمْ، وَلَقَدْ تَكَلَّمُوا مِنْهُ مَا يَكْفِي، وَوَضَعُوا مِنْهُ مَا يَشْفِي، فَمَا دُونَهُمْ مُقَصِّرٌ، وَلا فَوْقَهُمْ مُحَسِّرٌ، لَقَدْ قَصُرَ دُونَهُمْ أَقْوَامٌ فَجَفَوْا، وَطَمَحَ عَنْهُمْ آخَرُونَ فَغَلَوْا، وَأَنْتُمْ بَيْنَ ذَلِكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ "

Süfyân es-Sevrî der ki: Bana ulaştığına göre Ömer, valilerinden birine şöyle bir mektup yazmıştır: "Sana Allah'a karşı takvalı olmanı, buyruklarına itaati amaç edinmeni, Resûlünün sünnetine uymanı tavsiye ediyorum. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetinin ve amaçlarının dışında yeni yol ve uygulamalar (bidat) çıkaranlardan da uzak durmanı öğütlerim. Bil ki kişinin ortaya koyduğu hiçbir bidat yoktur ki, geçmişte bu bidate işaret eden ve ibretler içeren bir söz ve uyarı söylenmiş olmasın! Bunun içindir ki sünnete sıkıca sarıl; zira Allah'ın da izniyle senin kurtuluşun bununla olacaktır. Bil ki bu sünneti ortaya koyan (Resûlullah) bu sünnete muhalif olan yolların barındırdığı yanlışları, zilleti ve aşırılığı da çok iyi bilmekteydi. Bizden önce gelenler, bilgiyle sünnete sarılmış ve basiretlerine dayanarak diğer yollardan uzak durup bunu da bize öğütlemişlerdir." (Ravi der ki) Devamla ezberimde tutamadığım daha başka şeyler de söyledi.

Şihâb b. Hirâş der ki: Ömer, adamın birine şöyle bir mektup yazdı: "es-Selâmu aleyke! Allah'a karşı takvalı olmanı öğütlüyorum..." Sonrasında ravi bir öncekinin aynısını şu eklemeyle aktarır: "Öncekiler gerçekleri ortaya çıkarmada daha dirayetliydiler ve bu konuda bizden üstün olmaya daha layıktırlar. Zira onlar bizden önce ve öndedirler. Şayet şu an gittiğiniz yol, hidayet yolu olsaydı sizler onlardan önce hedefe varırdınız. Onlardan sonra çok bidatler ortaya çıktı derseniz, bu bidatleri onların yolundan ayrılanlar ve onları bırakıp kendi görüşlerinin peşinden gidenler ortaya koymuşlardır. Bu konuda yeterince konuşmuş, yeteri kadarını bize sunmuşlardır. Onların yaptığından daha azını yapan kusur etmiş, daha fazlasını yapan da kendini yormuş olur. Zira bazıları daha azını yaparak kabalaşmış, bazıları daha fazlasını yapmaya çalışarak aşırıya kaçmışlardır. Siz ise ikisi arasında gittiğiniz sürece doğru yolda olursunuz."

(٧٥٥١)- [٥/٣٣٨] ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ رَبَاحٍ، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ عُمَرَ، " جَلَسَ إِلَى نَاسٍ فَنَسِيَ فَذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يُسَلِّمْ، فَقَامَ قَائِمًا فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ جَلَسَ "

Mûsa b. Rebâh bildiriyor: Bize ulaşana göre Ömer bir toplulukla oturdu. Kendisine, selam vermediği hatırlatıldığında kalkıp oradakilere selam verdi ve geri oturdu.

(٧٥٥٢)- [٥/٣٣٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا قَبِيصَةُ، ثنا سُفْيَانُ، قَالَ: نَالَ رَجُلٌ مِنْ عُمَرَ، فَقِيلَ لَهُ: مَا يَمْنَعُكَ مِنْهُ؟ قَالَ: " إِنَّ الْمُتَّقِي مُلْجَمٌ "

Süfyân der ki: Adamın biri Ömer'e dil uzattı. Ömer'e: "Neden sen de ona aynısını yapmıyorsun?" denilince: "Takva sahibinin ağzına gem vurulmuştur" karşılığını verdi.

(٧٥٥٣)- [٥/٣٣٩] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ، يَقُولُ: " قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ صِدِّيقًا "

Mâlik b. Dinâr der ki: "Tevrat'ta Ömer b. Abdilazîz'in sıddîk biri olduğunu okudum."

(٧٥٥٤)- [٥/٣٣٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ الثَّعْلَبِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ حَيَّانَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: " كَانَ اللَّهُ تَعَالَى يَتَعَاهَدُ النَّاسَ بِنَبِيٍّ بَعْدَ نَبِيٍّ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَعَاهَدَ النَّاسَ بِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Meymûn b. Mihrân der ki: "Allah her peygamberden sonra insanlara başka bir peygamber gönderirdi. Sonrasında Allah insanlara Ömer b. Abdilazîz'i gönderdi."

(٧٥٥٥)- [٥/٣٣٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ ثَوْرٍ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " كَانَتِ الْعُلَمَاءُ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ تَلامِذَةٌ "

Ubeydullah b. Abdillah der ki: “Âlimler, Ömer b. Abdilazîz’in yanında öğrenci gibiydiler.”

(٧٥٥٦)- [٥/٣٣٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا الْحُمَيْدِيُّ، ثنا سُفْيَانُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ أَوْ غَيْرِهِ، قَالَ: " مَا كَانَتِ الْعُلَمَاءُ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلا تَلامِذَةٌ "

Meymûn b. Mihrân veya bir başkası der ki: “Âlimler, Ömer b. Abdilazîz’in yanında ancak öğrenci olurlardı.”

(٧٥٥٧)- [٥/٣٣٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، ثنا مُبَشِّرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: " أَتَيْنَا عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَظَنَنَّا أَنَّهُ يَحْتَاجُ إِلَيْنَا وَإِذَا نَحْنُ عِنْدَهُ تَلامِذَةٌ "

Meymûn b. Mihrân der ki: “Bize (ilmimize) ihtiyacı olur düşüncesiyle Ömer b. Abdilazîz’in yanına geldik. Ancak yanında kendimizi birer öğrenci gibi gördük.”

(٧٥٥٨)- [٥/٣٤٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا الْحُمَيْدِيُّ، ثنا سُفْيَانُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ أَوْ غَيْرِهِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: " أَتَيْنَا عُمَرُ نُعَلِّمُهُ فَمَا بَرِحْنَا حَتَّى تَعَلَّمْنَا مِنْهُ "

Mücâhid der ki: “Bir şeyler öğretmek için Ömer b. Abdilazîz’in yanına gittik. Ancak çok geçmeden biz ondan öğrenmeye başladık.”

(٧٥٥٩)- [٥/٣٤٠] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، ثنا أَبُو نُعَيْمٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، حَدَّثَنِي مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ، قَالَ: " كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يُعَلِّمُ الْعُلَمَاءَ "

Meymûn b. Mihrân der ki: “Ömer b. Abdilazîz, âlimlere ilim öğreten birisiydi.”

(٧٥٦٠)- [٥/٣٤٠] حَدَّثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، ثنا حُسَيْنُ الدَّرَّاعُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خِرَاشٍ، عَنْ مَرْثَدٍ أَبِي يَزِيدَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ، يَقُولُ: " أَيُّهَا النَّاسُ، قَيِّدُوا النِّعَمَ بِالشُّكْرِ، وَقَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ "

Mersed Ebû Yezîd der ki: Ömer'in:" Ey insanlar! Nimetleri şükürle, ilimi de yazıyla kayıt altmda tutun" dediğini işittim.

(٧٥٦١)- [٥/٣٤٠] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ، ثنا جَدِّي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْزُوقٍ، ثنا عَفَّانُ.ح وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا حَجَّاجٌ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، ثنا رَجَاءُ بْنُ الْمِقْدَامِ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " إِنِّي لأَدَعُ كَثِيرًا مِنَ الْكَلامِ مَخَافَةَ الْمُبَاهَاةِ "

Nuaym b. Abdillah, Hz. Ömer'in şu sözünü bildirir: "Övünmeye bulaşırım çekincesiyle çok konuşmaktan uzak duruyorum."

(٧٥٦٢)- [٥/٣٤٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا عَفَّانُ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ رَبِّهِ بْنَ أَبِي هِلالٍ الْجَزَرِيَّ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِعُمَرَ لَيْلَةً: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا بَقَاؤُكَ عَلَى مَا أَرَى؟ أَمَّا فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ، فَأَنْتَ فِي حَاجَاتِ النَّاسِ، وَأَمَّا وَسَطَ اللَّيْلِ فَأَنْتَ مَعَ جُلَسَائِكَ، وَأَمَّا آخِرُ اللَّيْلِ فَاللَّهُ أَعْلَمُ مَا تَصِيرُ إِلَيْهِ، قَالَ: فَضَرَبَ عَلَى كَتِفَيَّ، وَقَالَ: " وَيْحَكَ يَا مَيْمُونُ، إِنِّي وَجَدْتُ لُقْيَا الرِّجَالِ تَلْقِيحًا لأَلْبَابِهِمْ "

Meymûn b. Mihrân bildiriyor: Bir gece Ömer b. Abdilazîz'e: "Ey müminlerin emiri! Senin bu halin ne olacak? Gecenin başında halkın işleriyle uğraşıyorsun. Gecenin ortasında seninle beraber olanlarla oturuyorsun. Gecenin sonunda ise ne durumda olduğunu Allah bilir" dedim. Bunun üzerine Ömer omzuma vurup: "Allah müstahakkını versin, ey Meymûn! İnsanların akıllarını aşılamanın en iyi yolunun onlarla yüz yüze görüşmek olduğunu gördüm" karşılığını verdi.

(٧٥٦٣)- [٥/٣٤٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى النَّيْسَابُورِيُّ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَاهَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصِّدِّيقِ خِشْتَنَامَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: سَمِعْتُ

حَمْزَةَ بْنَ يَزِيدَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: " دَخَلَ مَسْلَمَةُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ عَلَى عُمَرَ وَهُوَ مُسَجًّى عَلَيْهِ، فَقَالَ: رَحِمَكَ اللَّهُ أَحْيَيْتَ لَنَا قُلُوبًا مَيْتَةً، وَجَعَلْتَ لَنَا فِي الصَّالِحِينَ ذِكْرًا

Enes b. Mâlik der ki: Muhammed b. Mesleme üzeri örtülmüş olan Ömer b. Abdilazîz'in yanma girdi ve: "Allah sana merhamet etsin! Ölü kalplerimizi dirilttin ve salihler arasında anılmamıza vesile oldun" dedi.

(٧٥٦٤)- [٣٤١/٥] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ شَاهِينَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِيُّ، ثنا مُطَّلِبُ بْنُ شُعَيْبٍ، ثنا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، أَنَّهُ قَالَ: " اسْتُشْهِدَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، فَكَانَ يَأْتِي إِلَى أَبِيهِ كُلَّ لَيْلَةِ جُمُعَةٍ فِي الْمَنَامِ فَيُحَدِّثُهُ وَيَسْتَأْنِسُ بِهِ، قَالَ: فَغَابَ عَنْهُ جُمُعَةً ثُمَّ جَاءَهُ فِي الْجُمُعَةِ الأُخْرَى، فَقَالَ لَهُ: يَا بُنَيَّ، لَقَدْ أَحْزَنْتَنِي وَشَقَّ عَلَيَّ تَخَلُّفُكَ، فَقَالَ: إِنَّمَا شَغَلَنِي عَنْكَ أَنَّ الشُّهَدَاءَ أُمِرُوا أَنْ يَتَلَقَّوْا عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَتَلَقَّيْنَاهُ، وَذَلِكَ عِنْدَ مَهْلِكِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ "

Leys b. Sa'd bildiriyor: Şam ahalisinden bir adam şehit düşmüştü. Bu kişi her Cuma gecesi babasına rüyasında gelir, onunla sohbet eder, özlemini giderirdi. Bir defasında bir Cuma gecesi her zaman geldiği gibi gelmedi. Diğer Cuma gecesi geldiğinde babası ona: "Evladım! Gelmeyişin beni üzdü ve özlem içinde kaldım" dedi. Oğlu ise şöyle karşılık verdi: "Şehitlerin Ömer b. Abdilazîz'le buluşup onu karşılamaları emredilmişti. Onun için gelemedim." Oğlun gelmediği Cuma gecesi de Ömer b. Abdilazîz'in vefat ettiği geceydi.

(٧٥٦٥)- [٧٥٧١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أُخْتِ عَبْدَانَ، ثنا نَضْرُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ طَارِقٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ أَبِيهِ رَاشِدٍ، قَالَ: زَارَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مَوْلايَ، فَلَمَّا أَرَادَ الرُّجُوعَ، قَالَ لِي: شَيِّعْهُ، فَلَمَّا بَرَزْنَا إِذَا نَحْنُ بِحَيَّةٍ سَوْدَاءَ مَيْتَةٍ، فَنَزَلَ عُمَرُ، فَدَفَنَهَا، فَإِذَا هَاتِفٌ يَهْتِفُ: يَا خَرْقَاءُ، يَا خَرْقَاءُ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِهَذِهِ الْحَيَّةِ: " لَتَمُوتِنَّ بِفَلاةٍ مِنَ الأَرْضِ، وَلَيَدْفِنَنَّكِ خَيْرُ أَهْلِ الأَرْضِ "، فَقَالَ: نَشَدْتُكَ اللَّهَ إِنْ كُنْتَ مِمَّنْ يَظْهَرُ إِلا ظَهَرْتَ لِي، قَالَ: أَنَا مِنَ السَّبْعَةِ الَّذِينَ بَايَعُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي هَذَا الْوَادِي، وَإِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ لِهَذِهِ

الْحَيَّةِ: " لَتَمُوتِنَّ بِفَلاةٍ مِنَ الأَرْضِ، وَلَيَدْفِنَنَّكِ خَيْرُ أَهْلِ الأَرْضِ يَوْمَئِذٍ "، فَبَكَى عُمَرُ حَتَّى كَادَ أَنَّ يَسْقُطَ عَنْ رَاحِلَتِهِ، وَقَالَ: يَا رَاشِدُ، أَنْشُدُكَ اللَّهَ أَنْ تُخْبِرَ بِهَذَا أَحَدًا حَتَّى يُوَارِيَنِي التُّرَابُ "

Râşid der ki: Ömer b. Abdilazîz efendimi ziyarete geldi. Gideceği zaman efendim bana: "Onu uğurla" dedi. Ömer'le birlikte biraz uzaklaştığımızda ölmüş siyah bir yılan gördük. Ömer bineğinden inip yılanı gömdü. O sırada birinin: "Ey ayaksız! Ey ayaksız! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yılan hakkında: «Boş bir arazide ölecek ve seni yeryüzünün en hayırlı adamı defnedecektir» buyurduğunu işittim" dediğini duyduk. Ömer sesin sahibine: "Şayet görünebiliyorsan Allah için bana görünmeni istiyorum" deyince, sesin sahibi: "Ben bu vadide Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat eden yedi kişiden biriydim. Bu yılana da: «Boş bir arazide öleceksin ve seni o günü yeryüzünün en hayırlı adamı defnedecektir» buyurduğunu işittim" karşılığını verdi. Ömer duyduklarına o kadar ağladı ki neredeyse bineğinin üzerinden düşecekti. Sonra bana: "Ey Râşid! Ölüp de toprağın altına girene kadar Allah için bunu kimselere anlatmamanı istiyorum" dedi.

(٧٥٦٦)- [٥/٣٤١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا فَزَارَةُ، ثنا الأَشْجَعِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الْبَصْرِيِّ، وَأَبِي سَعِيدٍ الْمُؤَدِّبِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ لِرَجُلٍ: " أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، فَإِنَّهَا ذَخِيرَةُ الْفَائِزِينَ، وَحِرْزُ الْمُؤْمِنِينَ، وَإِيَّاكَ وَالدُّنْيَا أَنْ تَفْتِنَكَ، فَإِنَّهَا قَدْ فَعَلَتْ ذَلِكَ بِمَنْ كَانَ قَبْلَكَ، إِنَّهَا تَغُرُّ الْمُطْمَئِنِّينَ إِلَيْهَا، وَتَفْجَعُ الْوَاثِقَ بِهَا، وَتُسْلِمُ الْحَرِيصَ عَلَيْهَا، وَلا تَبْقَى لِمَنِ اسْتَبْقَاهَا، وَلا يَدْفَعُ التَّلَفَ عَنْهَا مَنْ حَوَاهَا، لَهَا مَنَاظِرُ بَهِجَةٌ، مَا قَدَّمْتَ مِنْهَا أَمَامَكَ لَمْ يَسْبِقْكَ، وَمَا أَخَّرْتَ مِنْهَا خَلْفَكَ لَمْ يَلْحَقْكَ "

Abdurrahman b. Abdillah b. Dînâr bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, adamın birine şöyle dedi: "Allah'a karşı takvalı olmanı öğütlerim. Zira takva, kurtuluşa erenlerin azığı ve müminlerin de muhafızıdır. Sakın ha dünya seni fitneye düşürmesin ki senden öncekilere bunu yapmıştır! Ondan yana kendini güven içinde hissedenleri aldatır, kendisine dayananlara da acı çektirir. Ona karşı mesafeli duran, selamete erer; ancak onu elinde tutmak isteyenin de hiçbir zaman elinde kalmaz. Kendisine sahip olan kişi, telef

olmaktan yakasını kurtaramaz. Göz alıcı görüntüleri vardır. Dünyada iken âhiretin için infak ettiklerin heba olmaz, seni bulur, ancak ölüp de geride bıraktıkların peşinden gelmez."

(٧٥٦٧)- [٥/٣٤٢] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " الرِّضَا قَلِيلٌ، وَالصَّبْرُ مِعْوَلُ الْمُؤْمِنِ "

Ömer b. Abdilazîz der ki: "Musibetlere rıza azdır; onun için sabır bu konuda müminin yardımcısıdır."

(٧٥٦٨)- [٥/٣٤١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ، قَالَ: ضُرِبَتْ لِعُمَرَ فُلُوسٌ فَكُتِبَ عَلَيْهَا: أَمَرَ عُمَرُ بِالْوَفَاءِ وَالْعَدْلِ، فَقَالَ: " اكْسَرُوهَا وَاكْتُبُوا: أَمَرَ اللَّهُ بِالْوَفَاءِ وَالْعَدْلِ "

Muhtâr b. Fulful der ki: Ömer adına para basıldığı zaman üzerine "Ömer vefa ve adaleti emreder" yazıldı. Ancak Ömer: "Bunları kırın ve üzerine «Allah vefa ve adaleti emreder» yazın" dedi.

(٧٥٦٩)- [٥/٣٤٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ عِمْرَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ، يُحَدِّثُ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " يَا إِسْمَاعِيلُ، كَمْ أَتَتْ عَلَيْكَ مِنْ سَنَةٍ؟ " قَالَ: سِتُّونَ سَنَةً وَشُهُورٌ، قَالَ: " يَا إِسْمَاعِيلُ إِيَّاكَ وَالْمِزَاحَ "

İsmâîl b. Ubeydillah bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz bana: "Ey İsmâîl! Kaç yaşındasın?" diye sorunca, "Altmış yıl ve aylar" diye karşılık verdim. Ömer: "Ey İsmâîl! Şaka yapmaktan sakın" dedi.

(٧٥٧٠)- [٥/٣٤٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْخُتَّلِيُّ، ثنا بَقِيَّةُ، ثنا مُسْلِمُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: سَأَلَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمَلِكِ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنْ يُجْرِيَ عَلَيْهَا خَاصَّةً، فَقَالَ: " لا لَكِ فِي مَالِي سَعَةٌ "، قَالَتْ: فَلِمَ كُنْتَ أَنْتَ تَأْخُذُ مِنْهُمْ؟ قَالَ: " كَانَتِ الْمَهْنَأَةُ لِي وَالإِثْمُ عَلَيْهِمْ، فَأَمَّا إِذْ وَلِيتُ لا أَفْعَلُ ذَلِكَ فَيَكُونُ إِثْمُهُ عَلَيَّ "

Müslim b. Ziyâd der ki: Fâtıma binti Abdilmelik, kocası Ömer b. Abdilazîz'den kendisi için özel bir gelir tayin etmesini istedi. Ancak: "Ömer: "Olmaz! Ama benim kendi malımı istediğin gibi kullanabilirsin" diyerek buna karşı çıktı. Fâtıma: "Ama daha önce sen bu mallardan istifade ediyordun!" deyince, Ömer: "Eskiden istifade benim, ama bunun günahı onlarındı. Ancak halife olduktan sonra bunu yapamam; zira günahı üzerime olur" karşılığını verdi.

(٧٥٧١)- [٥/٣٤٢] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى، ثنا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ خَالِدٍ الرَّبَعِيِّ، قَالَ: " مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ أَنَّ السَّمَاءَ تَبْكِي عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا "

Hâlid er-Rabaî der ki: "Tevrat'ta semanın, Ömer'in ölümüne kırk gün boyunca ağlayacağı yazılıdır."

(٧٥٧٢)- [٥/٣٤٢] ثنا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ الْقُرَظِيُّ قَالَ لِي عُمَرُ: " لا تَصْحَبْ مِنَ الأَصْحَابِ مَنْ خَطَرُكَ عِنْدَهُ عَلَى قَدْرِ قَضَاءِ حَاجَتِهِ، فَإِذَا انْقَضَتْ حَاجَتُهُ انْقَطَعَتْ أَسْبَابُ مَوَدَّتِهِ، وَاصْحَبْ مِنَ الأَصْحَابِ ذَا الْعُلا فِي الْخَيْرِ، وَالأَنَاةِ فِي الْحَقِّ، يُعِينُكَ عَلَى نَفْسِكَ، وَيَكْفِيكَ مُؤْنَتَهُ "

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz bana: "Yanındaki değerin ihtiyacı kadar olan ve ihtiyacını gördükten sonra seni sevmesine sebep kalmayan kişileri dost edinme. Bunlar yerine hayır sahibi olan ve hak yoldan şaşmayan kişileri dost edin. Hem nefsine karşı sana yardımcı olur, hem de sana yük olmaz" dedi.

(٧٥٧٣)- [٥/٣٤٣] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي الْحَارِثِ، قَالَ: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ جَرِيرٍ، عَنْ مُغِيرَةَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " لَوْ أَدْرَكَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ إِذْ وَقَعْتُ فِيمَا وَقَعْتُ فِيهِ لَهَانَ عَلَيَّ مَا أَنَا فِيهِ "

Ömer der ki: "Şayet içine düştüğüm böylesi bir durumda Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe yanımda bulunsaydı bana daha kolay gelirdi."

(٧٥٧٤)- [٣٤٣/٥] حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ الطَّالْقَانِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، أَنَّ ابْنَ أَبِي حَمَلَةَ حَدَّثَهُمْ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ هِشَامٍ، قَالَ: لَقِيَنِي يَهُودِيٌّ، فَأَعْلَمَنِي أَنَّ عُمَرَ سَيَلِي أَمْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ، فَيَعْدِلُ فِيهِ، فَلَقِيتُ عُمَرَ، فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ الْيَهُودِيِّ، قَالَ: فَلَمَّا وَلِيَ لَقِيَنِي الْيَهُودِيُّ، فَقَالَ: أَلَمْ أَقُلْ لَكَ أَنَّ عُمَرَ سَيَلِي هَذَا الأَمْرَ وَيَعْدِلُ فِيهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: ثُمَّ لَقِيَنِي بَعْدَ ذَلِكَ، فَقَالَ: إِنَّ صَاحِبَكَ قَدْ سُقِيَ قَمْرَهُ، فَلْيَتَدَارَكْ نَفْسَهُ، قَالَ: فَلَقِيتُ عُمَرَ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ عُمَرُ: " قَاتَلَهُ اللَّهُ مَا أَعْلَمَهُ، لَقَدْ عَرَفْتُ السَّاعَةَ الَّتِي سُقِيتُ فِيهَا، وَلَوْ كَانَ شِفَائِي أَنْ أَمَسَّ شَحْمَةَ أُذُنِي مَا فَعَلْتُ، أَوْ آتِيَ بِطِيبٍ فَأَرْفَعُهُ إِلَى أَنْفِي مَا فَعَلْتُ "

Velîd b. Hişâm der ki: Karşılaştığım bir Yahudi bana Ömer'in müslümanların başına geçeceği ve adaletle hükmedeceği haberini verdi. Ömer'le karşılaştığımda ona Yahudinin söylediklerini aktardım. Ömer halife olduktan sonra o Yahudiyle karşılaştım. Bana: "Ömer'in müslümanların başına geçeceğini ve adil olacağını sana söylemedim mi?" diye sorunca: "Tabi ki söyledin" dedim. Daha sonra onunla karşılaştığımda: "Arkadaşına zehir içirildi, bunun çaresine baksın" dedi. Ömer'le karşılaştığımda bunu ona anlattım. Ömer şöyle dedi: "Allah onun canını alsın! Bunu nereden biliyor? Zehir içirildiğim anı ben de biliyorum. Şayet şifam kulak memelerime dokunmak olsaydı veya getirilen kokuyu sadece koklamakta olsaydı yine de bunu yapmazdım."

(٧٥٧٥)- [٣٤٣/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا أَبُو الْحُسَيْنِ الرَّهَاوِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ السَّكُونِيُّ، قَالَ: وَقَعَ بَيْنَ مَوَالٍ لِعُمَرَ وَبَيْنَ مَوَالٍ لِسُلَيْمَانَ مُنَازَعَةٌ، فَذَكَرَ ذَلِكَ سُلَيْمَانُ لِعُمَرَ، فَبَيْنَا هُوَ يُكَلِّمُهُ إِذْ، قَالَ سُلَيْمَانُ لِعُمَرَ: كَذَبْتَ، فَقَالَ عُمَرُ: " مَا كَذَبْتُ مُذْ عَلِمْتُ أَنَّ الْكَذِبَ شَيْنٌ عَلَى أَهْلِهِ "

İbrâhîm es-Sekûnî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz ve Süleymân b. Abdülmelik'in azatlıları arasında tartışma çıkınca, Süleymân olanları Ömer'e anlattı. Ömer, Süleymân'la konuşurken, Süleymân: "Yalan söyledin" deyince, Ömer: "Yalancılığın kötü olduğunu bildiğim zamandan beri hiç yalan söylemedim" karşılığını verdi.

(٧٥٧٦)- [٥/٣٤٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ، ثنا إِسْحَاقُ الشَّهِيدِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ يَمَانٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ زُفَرَ يَعْنِي الْعِجْلِيَّ، عَنْ قَيْسِ بْنِ حَبْتَرٍ، قَالَ: " مَثَلُ عُمَرَ فِي بَنِي أُمَيَّةَ مَثَلُ مُؤْمِنِ آلِ فِرْعَوْنَ "

Kays b. Habter der ki: "Umeyye oğulları içinde Ömer, Firavun ailesinin içindeki mümin gibidir."

(٧٥٧٧)- [٥/٣٤٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا الْحُسَيْنُ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ سَيْفٍ، ثنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ لاحِقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: قَرَأَ رَجُلٌ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ سُورَةً وَعِنْدَهُ رَهْطٌ، فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: لَحَنَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " أَمَا كَانَ فِيمَا سَمِعْتَ مَا يَشْغَلُكَ عَنِ اللَّحْنِ؟ "

Osman b. Abdilhamîd b. Lâhik, babasından bildirir: Ömer b. Abdülaziz'in yanında bir topluluk varken bir adam bir sûre okudu. Oradakilerden biri: "Adam makamlı okudu" deyince, Ömer b. Abdilazîz: "Sûre içinde duyduğun o kadar şey içinden sana makamı unutturacak bir şey çıkmadı mı?" diye çıkıştı.

(٧٥٧٨)- [٥/٣٤٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا الْحُسَيْنُ، ثنا أَيُّوبُ الْوَزَّانُ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُهَاجِرِ، أَنَّ رَجُلا مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ رَأَى فِي مَنَامِهِ كَأَنَّ قَائِلا يَقُولُ لَهُ: حُجَّ مِنْ عَامِكَ هَذَا، فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا لِي مِنْ مَالٍ، مِنْ أَيْنَ أَحُجُّ؟ قَالَ: احْتَفِرْ فِي مَوْضِعِ كَذَا وَكَذَا مِنْ دَارِكِ فَإِنَّ فِيهِ دِرْعًا، فَبِعْهُ، ثُمَّ حُجَّ، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ احْتَفَرْتُ، فَاسْتَخْرَجْتُ دِرْعًا، فَبِعْتُهَا فَحَجَجْتُ، فَقَضَيْتُ مَنَاسِكِي وَجِئْتُ إِلَى الْبَيْتِ لأُوَدِّعَهُ، فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ غَشِيَتْنِي نَعْسَةٌ، فَإِذَا النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ يَمْشِي بَيْنَهُمَا، فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: إِيتِ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَأَقْرِهِ مِنِّي السَّلامَ وَقُلْ لَهُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَكَ: إِنَّ اسْمَكَ عِنْدَنَا عُمَرُ الْمَهْدِيُّ، وَأَبُو الْيَتَامَى، فَاشْدُدْ يَدَكَ عَلَى الْعَرِيفِ وَالْمَاكِسِ، وَإِيَّاكَ أَنَّ تَحِيدَ عَنْ طَرِيقَةِ هَذَا وَطَرِيقَةِ هَذَا فَيُحَادَ بِكَ عَنِّي، فَانْتَبَهَ وَهُوَ يَبْكَى، وَيقُولُ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْسَلَنِي، فَلَوْ كَانَتْ رِسَالَتُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَمْ أَدَعْهَا أَوْ أُبَلِغَهَا أَوْ أَمُوتَ، فَأَقْبَلَ إِلَى الشَّامِ إِلَى عُمَرَ وَكَانَ بِدَيْرِ سَمْعَانَ، فَأَتَى حَاجِبَهُ، وَقَالَ: اسْتَأْذِنْ لِي عَلَى عُمَرَ، وَقُلْ لَهُ أَنِّي رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَضْعَفَ الْحَاجِبُ عَقْلَهُ، ثُمَّ أَتَاهُ فِي الْيَوْمِ

الثَّانِي، فَقَالَ لَهُ: مَنْ أَنْتَ يَا عَبْدَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ الْحَاجِبُ: هَذَا مُولَهٌ لَيْسَ لَهُ عَقْلٌ، ثُمَّ اسْتَأْذَنَهُ الْيَوْمَ الثَّالِثَ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، مَنْ أَنْتَ وَمَا تُرِيدُ؟ ثُمَّ دَخَلَ عَلَى عُمَرَ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، هَذَا إِنْسَانٌ قَدْ وَلِعَ بِالاسْتِئْذَانِ إِلَيْكَ، فَإِذَا قُلْتُ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَذِنَ لَهُ، فَدَخَلَ عَلَى عُمَرَ، فَقَالَ: " مَنْ أَنْتَ؟ " قَالَ: أَنَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَخْبَرَهُ بِقِصَّةِ رُؤْيَاهُ، وَمَا رَأَى فِي مَنَامِهِ، وَقَالَ: لَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ، وَأَخْبَرَهُ بِالَّذِي أَمَرَهُ بِهِ، وَقَالَ: إِيَّاكَ أَنْ تَحِيدَ عَنْ طَرِيقَةِ هَذَا وَهَذَا، فَيُحَادَ بِكَ غَدًا عَنَّا، فَقَالَ عُمَرُ: " مُرُوا لَهُ بِكَذَا وَكَذَا "، قَالَ: مَا أَقْبَلُ لِرِسَالَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا وَلَوْ أَعْطَيْتَنِي جَمِيعَ مَا تَمْلِكُ، ثُمَّ خَرَجَ عَنْهُ،

فَقَالَ عَمْرُو بْنُ مُهَاجِرٍ: وَأَنَا إِذْ ذَاكَ أَنَامُ عَلَى بَابِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ مَخَافَةَ أَنْ يَحْدُثَ مِنْ أَمْرِ النَّاسِ أَمْرٌ، فَأُصْلِحُهُ، وَإِلا أَنْبَهْتُهُ، فَانْتَبَهْتُ لَيْلَةً لِبُكَائِهِ وَنَشِيجٍ قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا هَذَا الَّذِي قَدْ دَهَاكَ؟ مَا هَذَا الَّذِي بَلَغَ بِكَ؟ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ صَدَّقَ رُؤْيَا الْبَصْرِيِّ، جَاءَنِي النَّبِيُّ ﷺ فِي مَنَامِي بَيْنَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ، فَقَالَ: يَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، إِنَّ اسْمَكَ عِنْدَنَا عُمَرُ الْمَهْدِيُّ، وَأَبُو الْيَتَامَى، فَاشْدُدْ يَدَكَ عَلَى الْعَرِيفِ وَالْمَاكِسِ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَحِيدَ عَنْ طَرِيقَةِ هَذَا وَطَرِيقَةِ هَذَا فَيُحَادَ بِكَ "، فَجَعَلَ يَبْكِي بِنَشِيجٍ وَهُوَ يَقُولُ: أَنَّى لِي بِطَرِيقَةِ هَذَا وَطَرِيقَةِ هَذَا؟

Muhammed b. el-Muhâcir der ki: Basra ahalisinden bir adam rüyasında birinin kendisine: "Bu yıl hacca git" dediğini gördü. Ona: "Vallahi malım yok! Nasıl hacca gideyim?" diye sorunca: "Evinin filan yerini kaz. Orada gömülü bir zırh göreceksin. Onu sat ve hacca git" denildi.

Adam sonrasını şöyle anlattı: Sabah olunca söz konusu yeri kazdım ve zırhı çıkardım. Satıp bedeliyle hacca gittim. Haccın gereklerini yerine getirdikten sonra veda tavafı için Kâbe'ye geldim. Tavaf sırasında uyku bastırdı. Rüyamda Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Ebû Bekr ile Ömer'in arasında yürüyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: "Ömer b. Abdilazîz'in yanına git ve benim selamımı ilet. Ona, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Aramızda senin adın Ömer el-Mehdî ve Ebu'l-Yetâme (Yetimlerin babası)dır. Görev verdiğin bilirkişi ile vergi memurlarını

sıkıca denetle. Sakın bunun (Ebû Bekr'in) ve şunun (Ömer'in) yolundan çıkma. Çıkarsan benim yolumdan da çıkmış olursun» buyuruyor de."

Adam ağlayarak uyandı ve: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni elçi olarak gönderdi! Şayet benimle gönderdiği mesajın yeri karanlıklarda olsa dahi ya öleceğim ya da onu yerine yetiştireceğim" demeye başladı. Sonrasında Ömer'in yanına Şam'a gitti. Ömer, Deyr Sem'ân'da bulunuyordu. Kapıcısının yanına geldi ve: "Girmem için Ömer'den bana izin al ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elçisi olarak geldiğimi bildir" dedi. Kapıcı onun aklında bir şeylerin olduğunu düşünüp ilgilenmedi. Adam ikinci gün yine gelince kapıcı: "Ey Allah'ın kulu! Sen kimsin?" diye sordu. Adam: "Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elçisiyim" karşılığını verdi. Kapıcı: "Bu adam aklını kaybetmiş" diye düşündü. Adam üçüncü gün yine gelip girmek için izin isteyince kapıcı: "Ey Allah'ın kulu! Sen kimsin ve ne istiyorsun?" dedi ve Ömer'in yanına girdi.

Ömer'e: "Ey müminlerin emiri! Şu adam yanına girmek için çok ısrar etti. Ona kim olduğunu sorduğumda "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elçisiyim, diyor" deyince Ömer girmesine izin verdi. Adam girince Ömer ona: "Sen kimsin?" diye sordu. Adam: "Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elçisiyim" dedi ve rüyasında gördüklerini anlattı. Sonra: "Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr ile Ömer'in arasında gördüm" deyip kendisine emrettiği şeyi aktardı. "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr ile Ömer'in yolundan ayrılmamanı, yoksa kıyamet gününde onlardan ayrılacağını söyledi" dedi. Ömer: "Ona şu kadar mal verin" deyince, adam: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mesajı için bir şey almayı kabul etmem! Sahip olduğun ne varsa versen dahi almam" karşılığını verdi ve yanından çıktı.

Amr b. Muhâcir der ki: Ben o günlerde insanlar arasında bir sorun çıkar da hallederim düşüncesiyle müminlerin emirinin kapısında uyuyordum. Bir gece içli içli ağlama sesine uyandım. Ona: "Ey müminlerin emiri! Neden bu kadar üzüntülüsün? Neden bu şekilde ağlıyorsun?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Allah, Basralı adamın rüyasını doğru çıkardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) rüyamda yanıma geldi. Bir tarafında Ebû Bekr, diğer tarafında da

Ömer vardı. Bana: «Ey Ömer b. Abdilazîz! Aramızda senin adın Ömer el-Mehdî ve Ebu'l-Yetâme'dir. Görev verdiğin bilirkişi ile vergi memurlarını sıkıca denetle. Sakın bunun (Ebû Bekr'in) ve şunun (Ömer'in) yolundan çıkma. Çıkarsan benim yolumdan da çıkmış olursun» buyurdu." Sonrasında yine: "Nasıl bunun ve şunun yolundan gidebilirim?" diyerek içli içli ağlamaya devam etti.

(٧٥٧٩)- [٥/٣٤٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ الْحَرَّانِيُّ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ سَيْفٍ، ثنا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ خَالِدِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ لِمَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ: " يَا مَيْمُونُ، لا تَدْخُلْ عَلَى هَؤُلاءِ الأُمَرَاءِ وَإِنْ قُلْتَ: آمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ، وَلا تَخْلُوَنَّ بِامْرَأَةٍ وَإِنْ قُلْتَ: أُقْرِئُهَا الْقُرْآنَ، وَلا تَصِلَنَّ عَاقًّا، فَإِنَّهُ لَنْ يَصِلَكَ وَقَدْ قَطَعَ أَبَاهُ "

Hâlid b. Dînâr bildiriyor: Ömer (b. Abdilazîz), Meymûn b. Mihrân'a şöyle dedi: "Ey Meymûn! Onlara iyiliği emredeceğim düşüncesiyle dahi sakın yöneticilerin yanına girme! Kendisine Kur'ân'ı okuyacağım düşüncesiyle dahi sakın bir kadınla yalnız başına kalma! Sakın anne babasına kötü davranan birine de ziyarete gitme! Zira kendi anne babasına kötü davrandığına göre senin için hiç de iyi olmayacaktır!"

(٧٥٨٠)- [٥/٣٤٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ، ثنا مُرُّ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ جَدِّي، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ إِلَى عَدِيِّ بْنِ أَرْطَأَةَ: " بَلَغَنِي أَنَّكَ تَسْتَنُّ بِسُنَّةِ الْحَجَّاجِ، فَلا تَسْتَنَّ بِسُنَّتِهِ، فَإِنَّهُ كَانَ يُصَلِّي الصَّلاةَ لِغَيْرِ وَقْتِهَا، وَيَأْخُذُ الزَّكَاةَ مِنْ غَيْرِ حَقِّهَا، وَكَانَ لِمَا سِوَى ذَلِكَ أَضْيَعَ "

Ömer (b. Abdilazîz), Adiy b. Ertaa'ya şöyle bir mektup yazdı: "Haccâc'ın yaptığı şeyleri devam ettirdiğin haberini aldım. Onun yaptıklarını sen de yapma! Zira o namazı vakti dışında kıldırır, zekatı haksız yere alırdı. Bunlardan daha hafif olan şeyleri doğaldır ki hiç önemsemeyecektir."

(٧٥٨١)- [٥/٣٤٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: قَالَ عُمَرُ: " مَا حَسَدْتُ الْحَجَّاجَ عَدُوَّ اللَّهِ عَلَى شَيْءٍ حَسَدِي إِيَّاهُ عَلَى حُبِّهِ الْقُرْآنَ وَإِعْطَائِهِ أَهْلَهُ، وَقَوْلِهِ حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، فَإِنَّ النَّاسَ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ لا تَفْعَلُ "

Ömer (b. Abdilazîz) der ki: "Allah düşmanı Haccâc'ın hiçbir şeyine gıpta etmedim. Ancak Kur'ân'a olan sevgisi ve onu ehli olana bırakmasına gıpta etmişimdir. Yine öleceği zaman: «Allahım! Beni bağışla! Zira insanlar bunu yapmayacağını (bağışlamayacağını) söylüyorlar» demesine gıpta etmişimdir."

(٧٥٨٢)- [٥/٣٤٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامِ بْنِ يَحْيَى الْغَسَّانِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ جَالِسًا، فَأَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ أَقْطَعَ جَدِّي قَطِيعَةً، فَأَقَرَّهَا الْوَلِيدُ وَسُلَيْمَانُ حَتَّى إِذَا اسْتُخْلِفَ عُمَرُ رَحِمَهُ اللَّهُ نَزَعَهَا، فَقَالَ لَهُ هِشَامٌ: أَعِدْ مَقَالَتَكَ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ أَقْطَعَ جَدِّي قَطِيعَةً، فَأَقَرَّهَا الْوَلِيدُ وَسُلَيْمَانُ حَتَّى إِذَا اسْتُخْلِفَ عُمَرُ رَحِمَهُ اللَّهُ نَزَعَهَا، فَقَالَ: " وَاللَّهِ إِنَّ فِيكَ لَعَجَبًا، إِنَّكَ تَذْكُرُ مَنْ أَقْطَعَ جَدَّكَ قَطِيعَةً وَمَنْ أَقَرَّهَا فَلا تَتَرَحَّمُ عَلَيْهِمْ، وَتَذْكُرُ مَنْ نَزَعَهَا، فَتَتَرَحَّمُ عَلَيْهِ، وَإِنَّا قَدْ أَمْضَيْنَا مَا صَنَعَ عُمَرُ رَحِمَهُ اللَّهُ "

İbrâhim b. Hişâm b. Yahyâ el-Ğassânî, babasından, o da dedesinden bildiriyor: Hişâm b. Abdilmelik'in yanında oturuyordum. Bir adam geldi ve ona şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Abdülmelik dedeme ıkta olarak bir arazi verdi. Velîd ve Süleymân'ın hilafetleri döneminde de bu onaylanmış ve devam etmişti. Ancak Allah merhametini üzerinden eksik etmesin Ömer b. Abdilazîz halife olunca onu elimizden aldı." Hişâm adama: "Söylediğini bir daha tekrar etsene!" deyince, adam yine: "Ey müminlerin emiri! Abdülmelik dedeme ıkta olarak bir arazi verdi. Velîd ve Süleymân'ın hilafetleri döneminde de bu onaylanmış ve devam etmişti. Ancak Allah merhametini üzerinden eksik etmesin Ömer b. Abdilazîz halife olunca onu elimizden aldı" dedi. Bunun üzerine Hişâm adama şöyle karşılık verdi: "Vallahi şaşırtıcı bir tutumun var! Zira araziyi ıkta olarak veren ve bunu onaylayanları rahmet okumadan zikrettin, ama bunu elinizden alanın adını zikrederken ona rahmet okuyorsun! Biz de Ömer'in verdiği bu kararı onaylıyoruz!"

(٧٥٨٣)- [٥/٣٤٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ، ثنا أَبُو الأَشْعَثِ أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ، ثنا سُلَيْمُ بْنُ نُفَيْعٍ الْقُرَشِيُّ، عَنْ خَلَفٍ أَبِي الْفَضْلِ الْقُرَشِيِّ، عَنْ كِتَابِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " إِلَى النَّفَرِ الَّذِينَ كَتَبُوا

إِلَيَّ بِمَا لَمْ يَكُنْ لَهُمْ بِحَقٍّ فِي رَدِّ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى، وَتَكْذِيبِهِمْ بِأَقْدَارِهِ النَّافِذَةِ فِي عِلْمِهِ السَّابِقِ الَّذِي لا حَدَّ لَهُ إِلا إِلَيْهِ، وَلَيْسَ لِشَيْءٍ مِنْهُ مَخْرَجٌ، وَطَعْنِهِمْ فِي دِينِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ الْقَائِمَةِ فِي أُمَّتِهِ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّكُمْ كَتَبْتُمْ إِلَيَّ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتُرُونَ مِنْهُ قَبْلَ الْيَوْمِ فِي رَدِّ عِلْمِ اللَّهِ وَالْخُرُوجِ مِنْهُ إِلَى مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِهِ مِنَ التَّكْذِيبِ بِالْقَدَرِ، وَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ أَهْلَ السُّنَّةِ كَانُوا يَقُولُونَ: الاعْتِصَامُ بِالسُّنَّةِ نَجَاةٌ، وَسَيُقْبَضُ الْعِلْمُ قَبْضًا سَرِيعًا، وَقَوْلُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَهُوَ يَعِظُ النَّاسَ: إِنَّهُ لا عُذْرَ لأَحَدٍ عِنْدَ اللَّهِ بَعْدَ الْبَيِّنَةِ بِضَلالَةٍ رَكِبَهَا حَسِبَهَا هُدًى، وَلا فِي هُدًى تَرَكَهُ حَسِبَهُ ضَلالَةً، قَدْ تَبَيَّنَتِ الأُمُورُ، وَثَبَتَتِ الْحِجَّةُ، وَانْقَطَعَ الْعُذْرُ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَنْبَاءِ النُّبُوَّةِ وَمَا جَاءَ بِهِ الْكِتَابُ تَقَطَّعَتْ مِنْ يَدَيْهِ أَسْبَابُ الْهُدَى، وَلَمْ يَجِدْ لَهُ عِصْمَةً يَنْجُو بِهَا مِنَ الرَّدَى، وَإِنَّكُمْ ذَكَرْتُمْ أَنَّهُ بَلَغَكُمْ أَنِّي أَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ عَلِمَ مَا الْعِبَادُ عَامِلُونَ، وَإِلَى مَا هُمْ صَائِرُونَ، فَأَنْكَرْتُمْ ذَلِكَ عَلَيَّ وَقُلْتُمْ: إِنَّهُ لَيْسَ يَكُونُ ذَلِكَ مِنَ اللَّهِ فِي عِلْمٍ حَتَّى يَكُونَ ذَاكَ مِنَ الْخَلْقِ عَمَلا، فَكَيْفَ ذَلِكَ كَمَا قُلْتُمْ؟ وَاللَّهِ تَعَالَى يَقُولُ: ﴿إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ﴾، يَعْنِي: عَائِدِينَ فِي الْكُفْرِ، وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ فَزَعَمْتُمْ بِجَهْلِكُمْ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ﴾، أَنَّ الْمَشِيئَةَ فِي أَيِّ ذَلِكَ أَحْبَبْتُمْ فَعَلْتُمْ مِنْ ضَلالَةٍ أَوْ هُدًى، وَاللَّهُ تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾، فَبِمَشِيئَةِ اللَّهِ لَهُمْ شَاءُوا وَلَوْ لَمْ يَشَأْ لَمْ يَنَالُوا بِمَشِيئَتِهِمْ مِنْ طَاعَتِهِ شَيْئًا قَوْلا وَلا عَمَلا، لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يُمَلِّكِ الْعِبَادَ مَا بِيَدِهِ، وَلَمْ يُفَوِّضْ إِلَيْهِمْ مَا يَمْنَعُهُ مِنْ رُسُلِهِ، فَقَدْ حَرَصَتِ الرُّسُلُ عَلَى هُدَى النَّاسِ جَمِيعًا، فَمَا اهْتَدَى مِنْهُمْ إِلا مَنْ هَدَاهُ اللَّهُ، وَلَقَدْ حَرَصَ إِبْلِيسُ عَلَى ضَلالَتِهِمْ جَمِيعًا، فَمَا ضَلَّ مِنْهُمْ إِلا مَنْ كَانَ فِي عِلْمِ اللَّهِ ضَالا، وَزَعَمْتُمْ بِجَهْلِكُمْ أَنَّ عِلْمَ اللَّهِ تَعَالَى لَيْسَ بِالَّذِي يَضْطَرُّ الْعِبَادَ إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ مَعْصِيَتِهِ، وَلا بِالَّذِي صَدَّهُمْ عَمَّا تَرَكُوهُ مِنْ طَاعَتِهِ، وَلَكِنَّهُ بِزَعْمِكُمْ كَمَا عَلِمَ اللَّهُ أَنَّهُمْ سَيَعْمَلُونَ بِمَعْصِيَتِهِ، كَذَلِكَ عَلِمَ أَنَّهُمْ سَيَسْتَطِيعُونَ تَرْكَهَا، فَجَعَلْتُمْ عِلْمَ اللَّهِ لَغْوًا، تَقُولُونَ لَوْ شَاءَ الْعَبْدُ لَعَمِلَ بِطَاعَةِ اللَّهِ، وَإِنْ كَانَ فِي عِلْمِ اللَّهِ أَنَّهُ غَيْرُ عَامِلٍ بِهَا، وَلَوْ شَاءَ تَرَكَ مَعْصِيَتَهُ وَإِنْ كَانَ فِي عِلْمِ اللَّهِ أَنَّهُ غَيْرُ تَارِكٍ لَهَا، فَأَنْتُمْ إِذَا شِئْتُمْ أَصَبْتُمُوهُ وَكَانَ عِلْمًا، وَإِذَا شِئْتُمْ رَدَدْتُمُوهُ وَكَانَ جَهْلا، وَإِنْ شِئْتُمْ أَحْدَثْتُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عِلْمًا لَيْسَ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَقَطَعْتُمْ بِهِ عِلْمَ اللَّهِ عَنْكُمْ، وَهَذَا مَا كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَعُدُّهُ لِلتَّوْحِيدِ نَقْضًا، وَكَانَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ فَضْلَهُ

وَرَحْمَتَهُ هَمَلا بِغَيْرِ قَسْمٍ مِنْهُ وَلا اخْتِيَارٍ، وَلَمْ يَبْعَثْ رُسُلَهُ بِإِبْطَالِ مَا كَانَ فِي سَابِقِ عِلْمِهِ، فَأَنْتُمْ تُقِرُّونَ فِي الْعِلْمِ بِأَمْرٍ وَتَنْقُضُونَ فِي آخَرَ، وَاللَّهِ تَعَالَى، يَقُولُ: ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلا بِمَا شَاءَ﴾، فَالْخَلْقُ صَائِرُونَ إِلَى عِلْمِ اللَّهِ تَعَالَى، وَنَازِلُونَ عَلَيْهِ، وَلَيْسَ بَيْنَهُ شَيْءٌ هُوَ كَائِنٌ حِجَابٌ يَحْجُبُهُ عَنْهُ، وَلا يَحُولُ دُونَهُ إِنَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ، وَقُلْتُمْ: لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَمْ يَفْرِضْ بِعَمَلٍ بِغَيْرِ مَا أَخْبَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ عَنْ قَوْمٍ، ﴿وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ﴾، وَأَنَّهُ قَالَ: ﴿سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾، فَأَخْبَرَ أَنَّهُمْ عَامِلُونَ قَبْلَ أَنْ يَعْمَلُوا، وَأَخْبَرَ أَنَّهُ مُعَذِّبُهُمْ قَبْلَ أَنْ يُخْلَقُوا، وَتَقُولُونَ أَنْتُمْ أَنَّهُمْ لَوْ شَاءُوا خَرَجُوا مِنْ عِلْمِ اللَّهِ فِي عَذَابِهِ إِلَى مَا لَمْ يَعْلَمْ مِنْ رَحْمَتِهِ لَهُمْ، وَمَنْ زَعَمَ ذَلِكَ فَقَدْ عَادَى كِتَابَ اللَّهِ بِرَدٍّ، وَلَقَدْ سَمَّى اللَّهُ تَعَالَى رِجَالا مِنَ الرُّسُلِ بِأَسْمَائِهِمْ وَأَعْمَالِهِمْ فِي سَابِقِ عِلْمِهِ، فَمَا اسْتَطَاعَ آبَاؤُهُمْ لِتِلْكَ الأَسْمَاءِ تَغْيِيرًا، وَمَا اسْتَطَاعَ إِبْلِيسُ بِمَا سَبَقَ لَهُمْ فِي عِلْمِهِ مِنَ الْفَضْلِ تَبْدِيلا، فَقَالَ: ﴿وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الأَيْدِي وَالأَبْصَارِ إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ﴾، فَاللَّهُ أَعَزُّ فِي قُدْرَتِهِ، وَأَمْنَعُ مِنْ أَنْ يُمَلِّكَ أَحَدًا إِبْطَالَ عِلْمِهِ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ، فَهُوَ مُسَمًّى لَهُمْ بِوَحْيِهِ الَّذِي لا يَأْتِيهُ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلا مِنْ خَلْفِهِ أَوْ أَنْ يُشْرِكَ فِي خَلْقِهِ أَحَدًا، أَوْ يُدْخِلَ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ قَدْ أَخْرَجَهُ مِنْهَا، أَوْ أَنْ يُخْرِجَ مِنْهَا مَنْ قَدْ أَدْخَلَهُ فِيهَا، وَلَقَدْ أَعْظَمَ بِاللَّهِ الْجَهْلَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ الْعِلْمَ كَانَ بَعْدَ الْخَلْقِ، بَلْ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ وَحْدَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا، وَعَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا، قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ شَيْئًا، وَبَعْدَمَا خَلَقَ لَمْ يَنْقُصْ عِلْمُهُ فِي بَدْئِهِمْ، وَلَمْ يَزِدْ بَعْدَ أَعْمَالِهِمْ، وَلا بِحَوَائِجِهِ الَّتِي قَطَعَ بِهَا دَابِرَ ظُلْمِهِمْ، وَلا يَمْلِكُ إِبْلِيسُ هُدَى نَفْسِهِ، وَلا ضَلالَةَ غَيْرِهِ، وَقَدْ أَرَدْتُمْ بِقَذْفِ مَقَالَتِكُمْ إِبْطَالَ عِلْمِ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ، وَإِهْمَالَ عِبَادَتِهِ، وَكِتَابُ اللَّهِ قَائِمٌ بِنَقْضِ بِدْعَتِكُمْ، وَإِفْرَاطِ قَذْفِكُمْ، وَلَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ اللَّهَ بَعَثَ رَسُولَهُ وَالنَّاسُ يَوْمَئِذٍ أَهْلُ شِرْكٍ، فَمَنْ أَرَادَ اللَّهُ لَهُ الْهُدَى لَمْ تَحِلَّ ضَلالَتَهُ الَّتِي كَانَ فِيهَا دُونَ إِرَادَةِ اللَّهِ لَهُ، وَمَنْ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ لَهُ الْهُدَى تَرَكَهُ فِي الْكُفْرِ ضَالا، فَكَانَتْ ضَلالَتُهُ أَوْلَى بِهِ مِنْ هُدَاهُ، فَزَعَمْتُمْ أَنَّ اللَّهَ أَثْبَتَ فِي قُلُوبِكُمُ الطَّاعَةَ وَالْمَعْصِيَةَ، فَعَمِلْتُمْ بِقُدْرَتِكُمْ بِطَاعَتِهِ، وَتَرَكْتُمْ بِقُدْرَتِكُمْ مَعْصِيتَهُ، وَإِنَّ اللَّهَ خِلْوٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ يَخْتَصُّ أَحَدًا بِرَحْمَتِهِ، أَوْ يَحْجُزَ أَحَدًا عَنْ مَعْصِيتِهِ، وَزَعَمْتُمْ أَنَّ الشَّيْءَ الَّذِي يُقَدَّرُ إِنَّمَا هُوَ عِنْدَكُمُ الْيُسْرُ وَالرَّخَاءُ وَالنِّعْمَةُ، وَأَخْرَجْتُمْ مِنْهُ الأَعْمَالَ، وَأَنْكَرْتُمْ أَنْ يَكُونَ سَبَقَ لأَحَدٍ مِنَ اللَّهِ ضَلالَةٌ أَوْ هُدًى، وَأَنَّكُمُ الَّذِينَ هَدَيْتُمْ

أَنْفُسَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ، وَأَنَّكُمُ الَّذِينَ حَجَزْتُمُوهَا عَنِ الْمَعْصِيَةِ بِغَيْرِ قُوَّةٍ مِنَ اللَّهِ، وَلا إِذْنٍ مِنْهُ، فَمَنْ زَعَمَ ذَلِكَ فَقَدْ غَلا فِي الْقَوْلِ، لأَنَّهُ لَوْ كَانَ شَيْءٌ لَمْ يَسْبِقْ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَقَدَرِهِ لَكَانَ لِلَّهِ فِي مُلْكِهِ شَرِيكٌ يَنْفُذُ مَشِيئَتَهُ فِي الْخَلْقِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَاللَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، يَقُولُ: ﴿حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾، وَهُمْ لَهُ قَبْلَ ذَلِكَ كَارِهُونَ، وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ، وَهُمْ لَهُ قَبْلَ ذَلِكَ مُحِبُّونَ، وَمَا كَانُوا عَلَى شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ لأَنْفُسِهِمْ بِقَادِرِينَ، ثُمَّ أَخْبَرَ بِمَا سَبَقَ لِمُحَمَّدٍ ﷺ مِنَ الصَّلاةِ عَلَيْهِ وَالْمَغْفِرَةِ لَهُ وَلأَصْحَابِهِ، فَقَالَ تَعَالَى: ﴿أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ﴾، وَقَالَ تَعَالَى: ﴿لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾، فَلَوْلا عِلْمُهُ مَا غَفَرَهَا اللَّهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَعْمَلَهَا، وَفَضْلا سَبَقَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ يُخْلَقُوا، وَرِضْوَانًا عَنْهُمْ قَبْلَ أَنْ يُؤْمِنُوا، ثُمَّ أَخْبَرَ بِمَا هُمْ عَامِلُونَ آمِنُونَ قَبْلَ أَنْ يَعْمَلُوا، وَقَالَ: ﴿تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا﴾، فَتَقُولُونَ أَنْتُمْ إِنَّهُمْ قَدْ كَانُوا مَلَكُوا رَدَّ مَا أَخْبَرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّهُمْ عَامِلُونَ، وَأَنَّ إِلَيْهِمْ أَنْ يُقِيمُوا عَلَى كُفْرِهِمْ مَعَ قَوْلِهِ، فَيَكُونُ الَّذِي أَرَادُوا لأَنْفُسِهِمْ مِنَ الْكُفْرِ مَفْعُولا، وَلا يَكُونُ لِوَحْيِ اللَّهِ فِيمَا اخْتَارَ تَصْدِيقًا، بَلْ لِلَّهِ الْحِجَّةُ الْبَالِغَةُ، وَفِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَوْلا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾، فَسَبَقَ لَهُمُ الْعَفْوُ مِنَ اللَّهِ فِيمَا أَخَذُوا قَبْلَ أَنْ يُؤْذَنَ لَهُمْ، وَقُلْتُمْ: لَوْ شَاءُوا خَرَجُوا مِنْ عِلْمِ اللَّهِ فِي عَفْوِهِ عَنْهُمْ إِلَى مَا لَمْ يَعْلَمْ مِنْ تَرْكِهِمْ لِمَا أَخَذُوا، فَمَنْ زَعَمَ ذَلِكَ فَقَدْ غَلا وَكَذَّبَ، وَلَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ بَشَرًا كَثِيرًا وَهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي أَصْلابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ، فَقَالَ: وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ، وَقَالَ: ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالإِيمَانِ﴾، فَسَبَقَتْ لَهُمُ الرَّحْمَةُ مِنَ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ يُخْلَقُوا، وَالدُّعَاءُ لَهُمْ بِالْمَغْفِرَةِ مِمَّنْ لَمْ يَسْبِقْهُمْ بِالإِيمَانِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَدْعُوا لَهُمْ، وَلَقَدْ عَلِمَ الْعَالِمُونَ بِاللَّهِ أَنَّ اللَّهَ لا يَشَاءُ أَمْرًا، فَتَحُولُ مَشِيئَةُ غَيْرِهِ دُونَ بَلاغِ مَا شَاءَ، وَلَقَدْ شَاءَ لِقَوْمِ الْهُدَى فَلَمْ يُضِلَّهُمْ أَحَدٌ، وَشَاءَ إِبْلِيسُ لِقَوْمِ الضَّلالَةَ، فَاهْتَدَوْا، وَقَالَ لِمُوسَى وَهَارُونَ: ﴿اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى فَقُولا لَهُ قَوْلا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى﴾، وَمُوسَى فِي سَابِقِ عِلْمِهِ أَنَّهُ يَكُونُ لِفِرْعَوْنَ عَدُوًّا وَحَزَنًا، فَقَالَ تَعَالَى: ﴿وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ﴾، فَتَقُولُونَ أَنْتُمْ: لَوْ شَاءَ فِرْعَوْنُ كَانَ لِمُوسَى وَلِيًّا وَنَاصِرًا، وَاللَّهُ تَعَالَى، يَقُولُ: لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا، وَقُلْتُمْ: لَوْ شَاءَ فِرْعَوْنُ لامْتَنَعَ مِنَ الْغَرَقِ وَاللَّهُ تَعَالَى، يَقُولُ: إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ، مُثْبَتٌ ذَلِكَ عِنْدَهُ فِي وَحْيِهِ فِي ذِكْرِ الأَوَّلِينَ، كَمَا قَالَ فِي سَابِقِ

عِلْمِهِ لآدَمَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَهُ: ﴿إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً﴾، فَصَارَ إِلَى ذَلِكَ بِالْمَعْصِيَةِ الَّتِي ابْتُلِيَ بِهَا، وَكَمَا كَانَ إِبْلِيسُ فِي سَابِقِ عِلْمِهِ أَنَّهُ سَيَكُونُ مَذْمُومًا مَدْحُورًا، فَصَارَ إِلَى ذَلِكَ بِمَا ابْتُلِيَ بِهِ مِنَ السُّجُودِ لآدَمَ، فَأَبَى، فتَلَقَّى آدَمُ التَّوْبَةَ، فَرُحِمَ، وَتَلْقَى إِبْلِيسُ اللَّعْنَةَ، فَغَوَى، ثُمَّ هَبَطَ آدَمُ إِلَى مَا خُلِقَ لَهُ مِنَ الأَرْضِ مَرْحُومًا مَتُوبًا عَلَيْهِ، وَأُهْبِطَ إِبْلِيسُ بِنَظْرَتِهِ مَدْحُورًا مَذْمُومًا مَسْخُوطًا عَلَيْهِ، وَقُلْتُمْ أَنْتُمْ: إِنَّ إِبْلِيسَ وَأَوْلِيَاءَهُ مِنَ الْجِنِّ قَدْ كَانُوا مَلَكُوا رَدَّ عِلْمِ اللَّهِ وَالْخُرُوجَ مِنْ قَسَمِهِ الَّذِي أَقْسَمَ بِهِ إِذْ قَالَ: ﴿فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ لأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ، حَتَّى لا يَنْفُذَ لَهُ عِلْمٌ إِلا بَعْدَ مَشِيئَتِهِمْ، فَمَاذَا تُرِيدُونَ بِهَلَكَةِ أَنْفُسِكُمْ فِي رَدِّ عِلْمِ اللَّهِ، فَإِنَّ اللَّهَ ﷻ لَمْ يُشْهِدْكُمْ خَلْقَ أَنْفُسِكُمْ، فَكَيْفَ يُحِيطُ جَهْلُكُمْ بِعِلْمِهِ وَعِلْمُ اللَّهِ لَيْسَ بِمُقْصِرٍ عَنْ شَيْءٍ، هُوَ كَائِنٌ وَلا يَسْبِقُ عِلْمُهُ فِي شَيْءٍ، فَيَقْدِرُ أَحَدٌ عَلَى رَدِّهِ، فَلَوْ كُنْتُمْ تَنْتَقِلُونَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ مِنْ شَيْءٍ إِلَى شَيْءٍ هُوَ كَائِنٌ لَكَانَتْ مَوَاقِعُكُمْ عِنْدَهُ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْمَلائِكَةُ قَبْلَ خَلْقِ آدَمَ مَا هُوَ كَائِنٌ مِنَ الْعِبَادِ فِي الأَرْضِ مِنَ الْفَسَادِ وَسَفْكِ الدِّمَاءِ فِيهَا، وَمَا كَانَ لَهُمْ فِي الْغَيْبِ مِنْ عِلْمٍ، فَكَانَ فِي عِلْمِ اللَّهِ الْفَسَادُ وَسَفْكُ الدِّمَاءِ، وَمَا قَالُوا تَخَرُّصًا إِلا بِتَعْلِيمِ الْعَلِيمِ الْحَكِيمِ لَهُمْ، فَظَنَّ ذَلِكَ مِنْهُمْ وَقَدْ أَنْطَقَهُمْ بِهِ، فَأَنْكَرْتُمْ أَنَّ اللَّهَ أَزَاغَ قَوْمًا قَبْلَ أَنْ يَزِيغُوا، وَأَضَلَّ قَوْمًا قَبْلَ أَنْ يَضِلُّوا، وَهَذَا مِمَّا لا يَشُكُّ فِيهِ الْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ عَرَفَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْعِبَادَ مُؤْمِنَهُمْ مِنْ كَافِرِهِمْ، وَبَرَّهُمْ مِنْ فَاجِرِهِمْ، وَكَيْفَ يَسْتَطِيعُ عَبْدٌ هُوَ عِنْدَ اللَّهِ مُؤْمِنٌ أَنْ يَكُونَ كَافِرًا، أَوْ هُوَ عِنْدَ اللَّهِ كَافِرٌ أَنْ يَكُونَ مُؤْمِنًا، وَاللَّهِ تَعَالَى يَقُولُ: ﴿أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا﴾، فَهُوَ فِي الضَّلالَةِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا أَبَدًا إِلا بِإِذْنِ اللَّهِ، ثُمَّ آخَرُونَ اتَّخَذُوا مِنْ بَعْدِ الْهُدَى عِجْلا جَسَدًا فَضَلُّوا بِهِ فَعَفَى عَنْهُمْ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ، فَصَارُوا إِلَى أُمَّةِ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ، وَصَارُوا إِلَى مَا سَبَقَ لَهُمْ، ثُمَّ ضَلَّتْ ثَمُودُ بَعْدَ الْهُدَى، فَلَمْ يَعْفُ عَنْهُمْ وَلَمْ يُرْحَمُوا، فَصَارُوا فِي عِلْمِهِ إِلَى صَيْحَةٍ وَاحِدَةٍ فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ، فَنَفَذُوا إِلَى مَا سَبَقَ لَهُمْ أَنَّ صَالِحًا رَسُولَهُمْ، وَأَنَّ النَّاقَةَ فِتْنَةٌ لَهُمْ، وَأَنَّهُ مُمِيتُهُمْ كُفَّارًا فَعَقَرُوهَا، وَكَانَ إِبْلِيسُ فِيمَا كَانَتْ فِيهِ الْمَلائِكَةُ مِنَ التَّسْبِيحِ وَالْعِبَادَةِ ابْتُلِيَ فَعَصَى فَلَمْ يُرْحَمْ، وَابْتُلِيَ آدَمُ فَعَصَى فَرُحِمَ، وَهَمَّ آدَمُ بِالْخَطِيئَةِ فَنَسِيَ، وَهَمَّ يُوسُفُ بِالْخَطِيئَةِ فَعُصِمَ، فَأَيْنَ كَانَتِ الاسْتِطَاعَةُ عِنْدَ ذَلِكَ؟ هَلْ كَانَتْ تُغْنِي شَيْئًا فِيمَا كَانَ مِنْ ذَلِكَ حَتَّى لا يَكُونَ، أَوْ تُغْنِي فِيمَا لَمْ يَكُنْ حَتَّى يَكُونَ،

فَتُعْرَفُ لَكُمْ بِذَلِكَ حُجَّةٌ، بَلِ اللَّهُ أَعَزُّ مِمَّا تَصِفُونَ وَأَقْدَرُ، وَأَنْكَرْتُمْ أَنْ يَكُونَ سَبَقَ لأَحَدٍ مِنَ اللَّهِ ضَلالَةٌ أَوْ هُدًى، وَإِنَّمَا عِلْمُهُ بِزَعْمِكُمْ حَافِظٌ، وَأَنَّ الْمَشِيئَةَ فِي الأَعْمَالِ إِلَيْكُمْ إِنْ شِئْتُمْ أَحْبَبْتُمُ الإِيمَانَ، فَكُنْتُمْ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ جَعَلْتُمْ بِجَهْلِكُمْ حَدِيثَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي جَاءَ بِهِ أَهْلُ السُّنَّةِ وَهُوَ مُصَدِّقٌ لِلْكِتَابِ الْمُنَزَّلِ أَنَّهُ مِنْ ذَنْبٍ مَضَاهُ ذَنْبًا خَبِيثًا فِي قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ سَأَلَهُ عُمَرُ: أَرَأَيْتَ مَا نَعْمَلُ أَشَيْءٌ قَدْ فُرِغَ مِنْهُ أَمْ شَيْءٌ نَأْتَنِفُهُ؟ فَقَالَ ﷺ: " بَلْ شَيْءٌ قَدْ فُرِغَ مِنْهُ " فَطَعَنْتُمْ بِالتَّكْذِيبِ لَهُ، وَتَعْلِيمٌ مِنَ اللَّهِ فِي عِلْمِهِ إِذْ قُلْتُمْ: إِنْ كُنَّا لا نَسْتَطِيعُ الْخُرُوجَ مِنْهُ فَهُوَ الْجَبْرُ وَالْجَبْرُ عِنْدَكُمُ الْحَيْفُ، فَسَمَّيْتُمْ نَفَاذَ عِلْمِ اللَّهِ فِي الْخَلْقِ حَيْفًا، وَقَدْ جَاءَ الْخَبَرُ: إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ فَنَثَرَ ذُرِّيَّتَهُ فِي يَدِهِ، فَكَتَبَ أَهْلَ الْجَنَّةِ وَمَا هُمْ عَامِلُونَ، وَكَتَبَ أَهْلَ النَّارِ وَمَا هُمْ عَامِلُونَ، وَقَالَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ يَوْمَ صِفِّينَ: أَيُّهَا النَّاسُ اتَّهِمُوا آرَاءَكُمْ عَلَى دِينِكُمْ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ لَقَدْ رَأَيْتُنَا يَوْمَ أَبِي جَنْدَلٍ وَلَوْ نَسْتَطِيعُ رَدَّ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَرَدَدْنَاهُ، وَاللَّهِ مَا وَضَعْنَا سُيوفَنَا عَلَى عَوَاتِقِنَا إِلا أَسْهَلَ بِنَا عَلَى أَمْرٍ نَعْرِفُهُ قَبْلَ أَمْرِكُمْ هَذَا، ثُمَّ أَنْتُمْ بِجَهْلِكُمْ قَدْ أَظْهَرْتُمْ دَعْوَةَ حَقٍّ عَلَى تَأْوِيلِ بَاطِلٍ، تَدْعُونَ النَّاسَ إِلَى رَدِّ عِلْمِ اللَّهِ، فَقُلْتُمُ: الْحَسَنَةُ مِنَ اللَّهِ، وَالسَّيِّئَةُ مِنْ أَنْفُسِنَا، وَقَالَ أَئِمَّتُكُمْ وَهُمْ أَهْلُ السُّنَّةِ: الْحَسَنَةُ مِنَ اللَّهِ فِي عِلْمٍ قَدْ سَبَقَ، وَالسَّيِّئَةُ مِنْ أَنْفُسِنَا فِي عِلْمٍ قَدْ سَبَقَ، فَقُلْتُمْ: لا يَكُونُ ذَلِكَ حَتَّى يَكُونَ بَدْؤُهَا مِنْ أَنْفُسِنَا، كَمَا بَدْءُ السَّيِّئَاتِ مِنْ أَنْفُسِنَا، وَهَذَا رَدٌّ لِلْكِتَابِ مِنْكُمْ، وَنَقْضٌ لِلدِّينِ، وَقَدْ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ حِينَ نَجَمَ الْقَوْلَ بِالْقَدَرِ: هَذَا أَوَّلُ شِرْكِ هَذِهِ الأُمَّةِ، وَاللَّهِ مَا يَنْتَهِي بِهِمْ سُوءُ رَأْيِهِمْ حَتَّى يُخْرِجُوا اللَّهَ مِنْ أَنْ يَكُونَ قَدَّرَ خَيْرًا، كَمَا أَخْرَجُوهُ مِنْ أَنْ يَكُونَ قَدَّرَ شَرًّا، فَأَنْتُمْ تَزْعُمُونَ بِجَهْلِكُمْ أَنَّ مَنْ كَانَ فِي عِلْمِ اللَّهِ ضَالا، فَاهْتَدَى فَهُوَ بِمَا مَلَكَ ذَلِكَ حَتَّى كَانَ فِي هُدَاهُ مَا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ عَلِمَهُ فِيهِ، وَأَنَّ مَنْ شَرَحَ صَدْرَهُ لِلإِسْلامِ فَهُوَ بِمَا فَوَّضَ إِلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَشْرَحَهُ اللَّهُ لَهُ، وَأَنَّهُ إِنْ كَانَ مُؤْمِنًا فَكَفَرَ فَهُوَ مِمَّا شَاءَ لِنَفْسِهِ، وَمَلَكَ مِنْ ذَلِكَ لَهَا، وَكَانَتْ مَشِيئَتُهُ فِي كُفْرِهِ أُنْفَذُ مِنْ مَشِيئَةِ اللَّهِ فِي إِيمَانِهِ، بَلْ أَشْهَدُ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ حَسَنَةً، فَبِغَيْرِ مَعُونَةٍ كَانَتْ مِنْ نَفْسِهِ عَلَيْهَا، وَأَنَّ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً، فَبِغَيْرِ حُجَّةٍ كَانَتْ لَهُ فِيهَا، وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ، وَأَنْ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَ النَّاسَ جَمِيعًا لَنَفَذَ أَمْرُهُ فِيمَنْ ضَلَّ حَتَّى يَكُونَ مُهْتَدِيًا فَقُلْتُمْ: بِمَشِيئَةِ اللَّهِ شَاءَ لَكُمْ تَفْوِيضَ الْحَسَنَاتِ إِلَيْكُمْ، وَتَفْوِيضَ السَّيِّئَاتِ، أَلْقَى عَنْكُمْ سَابِقَ عِلْمِهِ فِي أَعْمَالِكُمْ، وَجَعَلَ مَشِيئَتَهُ تَبَعًا لِمَشِيئَتِكُمْ، وَيْحَكُمْ فَوَاللَّهِ مَا أَمْضَى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ مَشِيئَتَهُمْ

حِينَ أَبَوْا أَنْ يَأْخُذُوا مَا آتَاهُمْ بِقُوَّةٍ حَتَّى نَتَقَ الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ، فَهَلْ رَأَيْتُمُوهُ أَمْضَى مَشِيئَتَهُ لِمَنْ كَانَ فِي ضَلالَتِهِ حِينَ أَرَادَ هُدَاهُ حَتَّى صَارَ إِلَى أَنْ أَدْخَلَهُ بِالسَّيْفِ إِلَى الإِسْلامِ كُرْهًا بِمَوْضِعِ عِلْمِهِ بِذَلِكَ فِيهِ، أَمْ هَلْ أَمْضَى لِقَوْمِ يُونُسَ مَشِيئَتَهُمْ حِينَ أَبَوْا أَنْ يُؤْمِنُوا حَتَّى أَظَلَّهُمُ الْعَذَابُ فَآمَنُوا وَقَبِلَ مِنْهُمْ، وَرَدَّ عَلَى غَيْرِهِمُ الإِيمَانَ، فَلَمْ يَقْبَلْ مِنْهُمْ، وَقَالَ تَعَالَى: ﴿فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ﴾، أَيْ عِلْمُ اللَّهِ الَّذِي قَدْ خَلا فِي خَلْقِهِ: ﴿وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ﴾، وَذَلِكَ كَانَ مَوْقِعَهُمْ عِنْدَهُ أَنْ يُهْلَكُوا بِغَيْرِ قَبُولٍ مِنْهُمْ بَلِ الْهُدَى وَالضَّلالَةُ وَالْكُفْرُ وَالإِيمَانُ وَالْخَيْرُ وَالشَّرُّ بِيدِ اللَّهِ يَهْدَى مَنْ يَشَاءُ وَيذَرُ مَنْ يَشَاءُ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ، كَذَلِكَ قَالَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ: وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الأَصْنَامَ، وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلامُ: ﴿رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ﴾، أَيْ أَنَّ الإِيمَانَ وَالإِسْلامَ بِيدِكَ، وَإِنَّ عِبَادَةَ مَنْ عَبَدَ الأَصْنَامَ بِيدِكَ، فَأَنْكَرْتُمْ ذَلِكَ وَجَعَلْتُمُوهُ مِلْكًا بِأَيْدِيكُمْ دُونَ مَشِيئَةِ اللَّهِ ﷻ وَقُلْتُمْ فِي الْقَتْلِ أَنَّهُ بِغَيْرِ أَجَلٍ وَقَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ لَكُمْ فِي كِتَابِهِ، فَقَالَ لِيَحْيَى: ﴿وَسَلامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا﴾، فَلَمْ يَمُتْ يَحْيَى إِلا بِالْقَتْلِ وَهُوَ مَوْتٌ كَمَا مَاتَ مَنْ قُتِلَ مِنْهُمْ شَهِيدًا، أَوْ قُتِلَ عَمْدًا، أَوْ قُتِلَ خَطَأً، كَمَنْ مَاتَ بِمَرَضٍ، أَوْ فَجْأَةً، كُلُّ ذَلِكَ مَوْتٌ بِأَجَلٍ تَوَفَّاهُ، وَرِزْقٍ اسْتَكْمَلَهُ، وَأَثَرٍ بَلَغَهُ، وَمَضْجَعٍ بَرَزَ إِلَيْهِ: ﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلا﴾، وَلا تَمُوتُ نَفْسٌ وَلَهَا فِي الدُّنْيَا عُمْرُ سَاعَةٍ إِلا بَلَغَتْهُ، وَلا مَوْضِعُ قَدَمٍ إِلا وَطِأَتْهُ، وَلا مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ رِزْقٍ إِلا اسْتَكْمَلَتْهُ، وَلا مَضْجَعٌ بِحَيْثُ كَانَ إِلا بَرَزَتْ إِلَيْهِ، يُصَدِّقُ ذَلِكَ قَوْلَ اللَّهِ ﷻ: ﴿قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ﴾، فَأَخْبَرَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ بِعَذَابِهِمْ بِالْقَتْلِ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ بِالنَّارِ، وَهُمْ أَحْيَاءٌ بِمَكَّةَ، وَتَقُولُونَ أَنْتُمْ أَنَّهُمْ قَدْ كَانُوا مَلَكُوا رَدَّ عِلْمِ اللَّهِ فِي الْعَذَابَيْنِ اللَّذَيْنِ أَخْبَرَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَنَّهُمَا نَازِلانِ بِهِمْ، وَقَالَ تَعَالَى: ﴿ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ﴾، يَعْنِي الْقَتْلَ يَوْمَ بَدْرٍ، ﴿وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾، فَانْظُرُوا إِلَى مَا أَرْدَاكُمْ فِيهِ رَأْيكُمْ وَكِتَابًا سَبَقَ فِي عِلْمِهِ بِشَقَائِكُمْ إِنْ لَمْ يَرْحَمْكُمْ، ثُمَّ قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: " بُنِيَ الإِسْلامُ عَلَى ثَلاثَةِ أَعْمَالٍ: الْجِهَادُ مَاضٍ مُنْذُ يَوْمِ بَعَثَ اللَّهُ رَسُولَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فِيهِ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يُقَاتِلُونَ الدَّجَّالَ لا يَنْقُضُ ذَلِكَ جَوْرُ جَائِرٍ وَلا عَدْلُ مَنْ عَدَلَ، وَالثَّانِيَةُ: أَهْلُ التَّوْحِيدِ لا تُكَفِّرُوهُمْ وَلا تَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ

بِشِرْكٍ، وَالثَّالِثَةُ: الْمَقَادِيرُ كُلُّهَا خَيْرُهَا وَشَرُّهَا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ، فَنَقَضْتُمْ مِنَ الإِسْلامِ جِهَادَهُ "، وَنَقَضْتُمْ شَهَادَتَكُمْ عَلَى أُمَّتِكُمْ بِالْكُفْرِ وَبَرِئْتُمْ مِنْهُمْ بِبِدْعَتِكُمْ، وَكَذَّبْتُمْ بِالْمَقَادِيرِ كُلِّهَا وَالآجَالِ وَالأَعْمَالِ وَالأَرْزَاقِ، فَمَا بَقِيتْ فِي أَيْدِيكُمْ خَصْلَةٌ يَنْبَنِي الإِسْلامُ عَلَيْهَا إِلا نَقَضْتُمُوهَا وَخَرَجْتُمْ مِنْهَا "

Halef Ebu'l-Fadl el-Kuraşî bildiriyor: Ömer b. Abdilazîz, haksız yere Allah'ın kitabını reddeden, sonu sınırı olmayan ezeli ilminde takdir edilen ve hiç kimsenin kaçamayacağı kaderi inkar eden, Allah'ın dinini ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ümmet içinde uygulanan sünnetini eleştiren topluluklarla bir takım yazışmalar yapmıştır. Halef Ebu'l-Fadl el-Kureşî, Ömer b. Abdilazîz'in onlara yazdığı bir mektubu şöyle aktarır:

Derim ki; daha önce gizlediğiniz, Allah'ın ilmini reddinizi ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ümmeti için korktuğu, kaderi inkâr ettiğinizi bana yazmışsınız. Bildiğiniz gibi Ehl-i sünnet: "Sünnete yapışmak kurtuluştur. İlim hızlı bir şekilde içinizden çekilip alınacaktır" derdi. Ömer b. el-Hattâb halka nasihat ederken: "Artık, beyyineden sonra hiç kimsenin, doğru sanıp ta yapacağı yanlıştan dolayı veya dalâlet zannedip terk edeceği doğru bir şeyden dolayı Allah'a sunacağı bir mazereti yoktur. Her şey açığa çıkmış, hüccet sabit olmuş ve kimsenin ileri sürebileceği bir özrü kalmamıştır. Kim peygamberliğin getirdiği haberlerden veya Kitabın bildirdiklerinden yüz çevirirse, elindeki hidayet yolları kesilmiş olur ve kendisini irtidaddan kurtaracak bir şey bulamaz" dediğini biliyorsunuz.

Yine bana yazdığınız mektupta, benim: "Allah kulların yapacağını ve sonlarının ne olacağını bilir" dediğimi öğrendiğinizi yazmış ve bunu söylememi garip karşıladığınızı bildirip: "Olan bir şey, bu ameli yapan kişi bu işi yapmadıkça bu şey Allah'ın ilminde yoktur" demişsiniz. Allah şöyle buyururken dediğiniz şey nasıl doğru olabilir ki: **"Biz o azabı az bir zaman açıp kaldıracağız. Fakat şüphesiz siz yine geri dönenlersiniz."**[1] yani küfre dönenlersiniz., yine Allah şöyle buyurur: "**Eğer geri döndürülürlerse yine kendilerine yasaklanan şeylere geri**

[1] Duhân Sur. 15

dönerler. Çünkü onlar şüphesiz yalancıdırlar."[1] Siz cahilliğinizle Allah'ın: **"...Artık dileyen iman etsin, dileyen kâfir olsun...."**[2] âyetinin manasını kişinin dalâlet ile hidayet arasında muhayyer bırakılmak olduğunu iddia ettiniz. Halbuki Allah şöyle buyurur: **"Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz."**[3] Allah'ın dilemesiyle onlar da istediler. Eğer Allah dilemeseydi, onlar istemezlerdi. Yani kendi istemeleriyle Allah'a ne sözle ne de amel olarak itaat edebilirlerdi. Çünkü Allah elindekini kullara vermemiştir ve peygamberlerine vermediği şeyi başkalarına bırakmamıştır. Peygamberler bütün insanların hidâyetini istemişlerdir, ancak Allah'ın kendisine hidayet verdikleri hidayete ermiştir. İblîs ise hepsini dalâlete düşürmek istemiş, ancak aralarında sadece Allah'ın ilminde dalâlette olan kişiler dalâlete düşmüştür.

Yine cehaletinizle Allah'ın ilminin, kulların kendisine karşı gelmesini veya emirlerini terk etmesini zorunlu kılmadığını iddia ettiniz. Çünkü Allah kullarının kendisine karşı geleceklerini bildiği gibi kendisine karşı gelmekten sakınabileceklerini de bilmektedir, diyerek Allah'ın bu ilminin boş ve fiile etkisi olmayan bir ilim olduğunu söylediniz. Diyorsunuz ki: "Eğer kul istese Allah'ın ilminde onun itaati terk edeceği şeklinde olsa bile itaat edebilir." Allah'ın ilminde Allah'a itaat etmeyecek olsa bile kul isterse Allah'a itaat eder. Aynı şekilde Allah'ın ilminde kul Allah'a isyan'ı terk etmek olsa bile kul isterse Allah'a isyanı terk eder." Siz isterseniz Allah bildiğinde isabet eder; böylece ilim olur. İsterseniz reddedersiniz (bildiğinde isabet etmedi dersiniz) bu da cehil olur (yani Allah hâşâ bunu cehletti bilmedi manasına gelir) İşte bunu İbn Abbâs, tevhidi bozan şey olarak saymıştır. İbn Abbâs şöyle derdi: "Allah fazlını ve rahmetini, kendi taksimi ve ihtiyarı olmadan başıboş bırakmamıştır. Peygamberleri de ilminde olan şeyleri geçersiz kılmaları için yollamamıştır." Siz Allah'ın ilmini bir şeyde kabul ederken başka bir şeyde reddediyorsunuz. Hâlbuki Allah: **"Onların işlediklerini ve**

---

[1] En'âm Sur. 28

[2] Kehf Sur. 29

[3] Tekvîr Sur. 29

işleyeceklerini bilir, dilediğinden başka ilminden hiçbir şeyi kavrayamazlar"[1] buyurmaktadır. İnsanlar Allah'ın ilmiyle hayatlarını yaşar ve O'nun ilmi dâhilinde hayatlarını sürdürürler. Kulların yaptıkları ve yapacakları ile Allah'ın ilmi arasına girebilecek bir engel yoktur. O, muhakkak ki âlim (olanı ve olacağı bilir) ve Hâkim'dir. (her şeyi yerli yerince yaratan)

Siz Allah'ın Kitab'ında bildirdiğinin zıddında; "Allah isteseydi insanlara hiçbir ameli yüklemez" dediniz. Allah şöyle buyurur: **"Ayrıca onların bundan (bu şirk ve inkârcılıklarından) öte birtakım (kötü) işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar.**[2] **"Kendilerini (dünyada) faydalandıracağız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağını ümmetler de olacaktır."**[3] Bu âyetlerin haber verdiklerine göre, onların amellerinden önce ne amel edecekleri ilmi O'nda mevcuttur. Dolayısıyla onlar yaratılmadan önce azabı hak etmişlerdir. Siz ise bunun tersini söylüyorsunuz: "Eğer onlar isteseydiler, Allah'ın onlar için bildiği azabından çıkıp bilmediği rahmetine girebilirler" diyorsunuz. İşte bunu iddia edenler, Allah'ın Kitab'ını red etmekle ona düşman olmuşlardır. Allah ezeli ilmiyle peygamberlerin isimlerini ve onların amellerini haber vermiştir. Onların babalarının bu adları değiştirmeye güçleri yetmemiştir. İblis te onların bu güzel amellerini daha önceden bilmesine rağmen onları değiştirmeye gücü yetmemiştir. Allah şöyle buyurur: **"(Ey Muhammed!) Kuvvetli ve basiretli kullarınız İbrâhîm, İshâk ve Yâkub'u da an. Biz onları özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı kimselerden kıldık."**[4] Kudretiyle yüce olan Allah, kendisinin istediği bir şeyi bir başkasının değiştirmesine izin vermez. Âyette ismi geçen peygamberlerin durumunu önünden ve arkasından batılın gelmesi mümkün olmayan vahiyle bildirmiştir. Yaratmasında kimseyi ortak etmez. Rahmetinden kovduğunu, kimse rahmetine geri döndüremez. Rahmetine dâhil ettiğini de kimse

---

[1] Bakara Sur. 255

[2] Müminûn Sur. 63

[3] Hûd Sur. 48

[4] Sad Sur. 45,46

çıkaramaz. "Allah yarattıktan sonra ilmi tecelli olur" diyenler ne de büyük cahillik etmişlerdir. Oysa ki Allah her şeyi bilip ilmiyle kuşatmasıyla tektir. Yaratmadan önce ve yarattıktan sonra her şeye şahittir. Yaratmayla nasıl ki ilmi azalmazsa, kulların amellerinden sonra da ilmi çoğalmaz. Azabı hak edenlere hak ettikleri azabı vermekle gücü azalmaz. İblis'in kendi nefsinin hidâyetini elinde bulundurma gücü olmadığı gibi, bir başkasına dalâlete düşürme gücü de yoktur.

Bu sözlerinizi ortaya atmaktaki gayeniz: Allah kullarının ne yaptıkları ve ne yapacakları ilmini yok sayarak, O'nun kullarını ihmal ettiğini söylemek istiyorsunuz. Allah'ın Kitabı, dimdik ayakta bu itikadı bidatinizi ve sözünüzde aşırı gitmenizi reddediyor. Herhalde şunu biliyorsunuz: Allah, peygamberini gönderdiğinde, insanlar o gün şirk ehliydi. Allah kime hidâyeti nasip ettiyse, O'nun izni olmadan tekrar eski dalâletine düşmedi. Kime de hidâyeti nasip etmediyse de onu küfür üzerinde dalâlette bıraktı. Böylelikle onun dalâlette kalması hidayete ermesinden daha evla olmuştur. Ama siz kalplerinizde itaat ve isyanın beraber olduğunu ve kendi gayretlerinizle isyanı bırakıp itaat ehli olduğunuzu iddia ettiniz. "Allah, kullarından bir kişiye rahmeti veya başka bir kişiyi isyandan uzak tutmaktan beridir" dediniz.

Bu kadarıyla kalmayıp şunu söylediniz: "Kaderle ilgili şeylerin (iyiliğin, yaşamdaki kolaylığın ve nimetlerin) sizin elinizde olduğu. Amellerin kaderle ilgilerini kopardınız. Allah'ın kullara hidâyeti ve dalâleti nasip ettiğini inkâr ettiniz. Allah'ın gücüne ve iznine gerek olmadan, kendi nefislerinizin hidâyetini kendinizin elde ettiğini ve isyandan onu kendinizin koruduğunuzun gafletine düştünüz.

Kim ki öyle söylerse bu söylemiyle aşırı gitmiştir: Eğer olaylar daha önceden Allah'ın ilminde bilinmiyor ve kaderde yazılı değilse (hâşâ), o zaman Allah'ın dışında kulları sevk ve idare eden ve mülkünde de bir ortağı var demektir. Allah Kur'an da: **"Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir.** (Hâlbuki onlar daha önce ondan nefret

ediyorlardı) **Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir."**[1] Onlar da daha önce onu seviyorlardı. Kendilerinin her iki durumda da nefislerine hükmetme kudretleri yoktu.

Sonra Allah, Muhammed'e olan rahmetini, ona ve ashâbına olan mağfiretini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: **"Onun beraberinde bulunanlar, inkârcılara karşı sert, birbirlerine merhametlidirler."**[2] Yine Allah: **"Allah böylece, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar"**[3] buyurur. Eğer Allah'ın ilmi olmasaydı, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) günahını henüz o günahı işlemeden affettim demez, henüz dünyaya gelmeden önce ashaba öylesi bir ihsanda bulunmaz, henüz iman etmeden önce onlardan razı olduğunu bildirmez ve henüz amelde bulunmadan önce amellerinden yana onların güvende olacaklarını haber vermezdi."

Allah şöyle buyurur: **"Onları rükuya varırken, secde ederken, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk dilerken görürsün."**[4] Siz diyorsunuz ki: "Onlar, Allah'ın yapacaklarını haber verdiği şeyi yapmayabilirler, onların iman edeceğini bildirmesine rağmen küfürlerinde devam edebilirlerdi. O zaman küfürleri kendi fiilleri olurdu. Allah'ın haber verdiği şey de doğru çıkmamış, Allah'ın bildirdiği açık ve kesin bir delil teşkil etmemiş olurdu."

Allah'ın: **"Daha önceden Allah'tan verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldıklarınızdan ötürü size büyük bir azab erişirdi"**[5] buyruğunda izinsiz olarak aldıklarından dolayı daha önceden affedildikleri bildirilmiştir. Sizler: "Eğer isteselerdi, Allah'ın affından muaf olabilirlerdi ve Allah'ın ilminde olmayan emredildikleri şeyi terk edebilirlerdi." Böyle bir iddiada bulunan haddi aşmış ve yalan söylemiş olur. Allah, henüz erkeklerin sulbünde kadınların rahminde olan insanlardan bahsetmiş ve: **"(Peygamberi) müminlerden henüz kendilerine katılmamış bulunan diğer insanlara**

---

[1] Hucurât Sur. 7

[2] Fetih Sur. 29

[3] Fetih Sur. 2

[4] Fethi Sur. 29

[5] Enfal Sur. 68

da göndermiştir"[1], **"Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla."**[2] Bu kişiler, henüz yaratılmamışken rahmete erdikleri, kendilerinden önce iman edenlere mağfiret dilediklerini henüz bu kişiler dua etmeden bildirmiştir. Allah'ı bilenler bilirler ki; Allah bir şeyi dilediği zaman, Allah istemedikçe kimsenin başka bir şey yapması mümkün değildir. Bu toplum hidâyeti istedi ve bunları kimse de saptırmadı. İblis bir topluluğun dalâletini istedi, ama onlar (İblis'e rağmen) hidayete erdiler. Allah, Hz. Mûsâ ile Hz. Hârûn'a şöyle buyurdu: **"Firavun'a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar."**[3] Allah'ın ilminde, Hz. Mûsâ'nın, Firavun'un düşmanı ve dert olacağı vardı. Allah: **"Ve onlara arzda (yeryüzünde) hâkimiyet verip Firavun, Hâmân ve ordularına korktukları şeyi, onların vasıtasıyla gösterelim"**[4] buyurur. Sizler: "Eğer Firavun isteseydi, Hz. Mûsâ'nın dostu ve yardımcısı olurdu. Allah ise: **"...o onlara düşman ve başlarına da dert olacaktı"**[5] buyurur. Sizler: "Eğer Firavun isteseydi boğulmayabilirdi. Allah ise: **"...Çünkü onlar boğulacak bir ordudur"**[6] buyuruyor. Bu, önceki kavimleri zikrederken Allah'ın vahyinde mevcuttur. Hz. Âdem'i de yaratmadan önce: **"Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim"**[7] buyurmuştur. Hz. Âdem yeryüzüne işlediği bir günah sebebiyle inmiştir. İblis te Allah'ın ezeli ilminde aşağılanmış ve kovulmuştu. Bu duruma da daha sonra Hz. Âdem'e secde etmesinin emredilmesi ve onun bunu reddetmesi sonucu düşmüştür. Hz. Âdem, tövbeyi Rabbinden öğrendi ve bununla merhamet edildi. İblis laneti öğrendi ve bununla azdı. Daha

---

[1] Cuma Sur. 3

[2] Haşr Sur. 10

[3] Tâhâ Sur. 43/ 44

[4] Kasas Sur. 6

[5] Kasas Sur. 6

[6] Duhan Sur. 24

[7] Bakara Sur. 30

sonra Hz. Âdem, kendisi için yaratılan yeryüzüne, merhamet edilmiş ve tövbesi kabul edilmiş bir şekilde indirildi. İblis ise görüşü sebebiyle kovulmuş, aşağılanmış ve gazaba uğramış bir şekilde yeryüzüne indirildi. Sizler diyorsunuz ki: "İblis ve cinlerden olan dostları Allah'ın ilmine muhalif hareket edebilirler ve Allah'ın yaptığı: **"Buyurdu ki; o doğru ve ben hep doğruyu söylerim. Andolsun ki, cehennemi mutlaka senden ve onların sana uyanlarından, topunuzdan tıka basa dolduracağım"[1]** kaseminin dışına çıkabilirler ve onlar isyanı tercih ettikleri zaman Allah'ın bunu bilebilir."

Allah'ın ezeli ilmini reddederek neden kendinizi helak etmek istiyorsunuz. Allah sizin yaratılışınızı size göstermedi. Sizin cahilliğiniz Onun ilmini nasıl kavrayabilir? Allah'ın ilmi, sadece olan şeyle sınırlı değildir. Hiçbir şey de Onun ilminin dışına çıkıp onu değiştiremez. Siz her an bir şeyden diğerine dönseniz sizin durumunuzu yine Allah bilir.

Melekler Hz. Âdem yaratılmadan önce, daha evvel yeryüzünde olan kulların çıkardıkları fesadı ve dökülen kanları biliyorlardı. Onlar (insanın yeryüzünde fesat çıkaracağını söylerken) gayb hakkında bilgileri yoktu. Yeryüzünde fesat çıkaracakları ve kan dökecekleri Allah'ın ilminde mevcuttu. Melekler, Allah'ın kendilerine öğrettikleriyle tahminde bulunmuşlardır ve Allah bu zanlarını onlara söyletmiştir.

Sizler, bir topluluk sapmadan önce, onları saptırdığını, dalâlete düşmeden önce dalâlete düşürdüğünü inkâr ettiniz. Bu Allah'a iman edenlerin şüphe etmediği şeydir. Allah, kulları yaratmadan önce mümin olanlarla kâfirleri, iyilerle facirleri bilir. Allah katında mümin olan bir kul nasıl kâfir olabilir. Veya Allah'ın ilminde kâfir olan bir kul nasıl mümin olabilir? Hâlbuki Allah şöyle buyurur: **"Ölü iken kalbini diriltip, insanlar arasında yürürken önünü aydınlatacak bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, karanlıklarda kalıp çıkamayan kimsenin durumu gibi**

---

[1] Sad Sur. 84- 85

midir?"[1] Bu kişi dalâlettedir ve oradan Allah'ın izni olmadan ebediyen çıkamaz.

Sonra bazıları, hidayetten sonra buzağıyı ilah edindiler ve onunla dalâlete düştüler. Allah, şükretmeleri için onları affetti ve onlar Hz. Mûsâ'nın ümmetinden oldular. **"Musa'nın milletinden bir topluluk hakkı gösterirler ve onunla hükmederlerdi."**[2] Ve Allah'ın ilminde mevcut olan hidayete döndüler.

Semûd kavmi hidayetten sonra dalâlete düştü ve Allah onları affetmedi ve merhamet etmedi. Sonunda onun ilmiyle bir sayhaya maruz kaldılar ve helak oldular. Böylece onlar da kendileri için yazılmış olanı yaptılar: Hz. Sâlih onlara peygamber olarak gönderildi ve deve de imtihan olarak onlara gönderildi. Onların da kâfir olarak ölmesi yazıldığından deveyi kestiler.

İblis, meleklerin yaptığı gibi, tesbih ve ibadet yapmaktaydı. İmtihan edilince isyan edince kendisine merhamet edilmedi. Hz. Âdem imtihan edilince isyan etti, ama kendisine merhamet edildi. Hz. Âdem hata işlemek isteyince ona engel olunmadı, Hz. Yûsuf hata işleyeceği zaman ise hata yapması engellendi.

O zaman kişinin iradesi neredeydi? Bu irade bunlardan birinin olmasına engel veya olmayacak bir şeyin olmasını sağlayabilir miydi? Bu konuda bir hüccetiniz var mı? Allah, sizin vasfettiğinizden yücedir ve güçlüdür.

Sizler, Allah'ın, kişinin dalâlette veya hidayette olmasını takdir ettiğini inkar ettiniz ve Onun ilminin sadece bir bilgi olduğunu, amellerde siz hür olduğunuzu, isterseniz imanı seveceğinizi ve cennet ehlinden olacağınızı iddia ettiniz.

Sonra cahilliğinizle, Ehl-i sünnetin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiği ve Kur'ân'ı tasdik eden bir hadisi kendi günahkârlığınıza da delil olarak kullanmışsınız. Zira Hz. Ömer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu yaptığımız şeyler Allah'ın takdiri ile mi gerçekleşmiştir yoksa bunları

---

[1] En'am Sur. 122

[2] A'râf Sur. 159

Allah'ın takdiri dışında kendi irademizle mi yaptık?" diye sormuş, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): *"Aksine bu takdir edilip karara bağlanmıştı"* buyurmuştur. Bunun hakkında da şöyle dediniz: "Eğer öylesi bir emrin ve takdirin dışına çıkmaya gücümüz yetmeyecekse bu bir zorlama demektir" dediniz. Size göre zorlama zulümdür. Sizler, Allah'ın yarattıkları hakkındaki ilmini zulüm olarak adlandırdınız. Bize bildirilene göre, Allah Hz. Âdem'i yarattı ve zürriyetini eline yaydı. Cennet ehlini ve yapacakları amelleri, cehennem ehli ve yapacakları amelleri da takdir etti.

Sehl b. Huneyf, Sıffîn günü şöyle dedi: "Ey insanlar! Dininize karşı nefsinizi suçlayınız. Canım elinde olana yemin ederim ki; Hudeybiye gününde eğer Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Cendel'in iade edilmesi konusunda verdiği kararı reddedebilseydik öyle yapardık. Vallahi! Kılıçlarımızı kınına sokmamızın nedeni, şimdiye kadar korktuğumuz bir olay karşısında ne zaman kılıçlarımızı geri kınına koyduksak hep bizim için hayırlara ve kolaylıklara sebep olmuştur. Şu an içinde bulunduğumuz durum hariç!

Sonra siz, cahilliğinizle, batılı tevil etmek için hakkı izhar ettiniz. İnsanları Allah'ın ilmini reddetmeye çağırıyorsunuz ve: "İyilik Allah'tan, kötülük kendi nefislerimizdendir" diyorsunuz. Ehl-i sünnetten olan önderleriniz: "İyilik, Allah'tandır ve bu Allah'ın ilminde mevcuttur. Kötülük te kendi nefsimizdendir ve Allah'ın ilminde mevcuttur" diyorlar. Sizler diyorsunuz ki: "Nasıl ki kötülükleri kendi irademizle yapıyoruz, iyilikleri de aynı şekilde kendi irademizle yapmaktayız. Bu sizin Kur'ân'ı reddetmeniz ve dinde eksiklik olduğunu iddia etmeniz demektir.

Kader hakkında konuşulmaya başlandığı zaman İbn Abbâs şöyle dedi: "Bu ümmetin ilk şirki budur. Vallahi! Bunlar, Allah'ın tıpkı şerri takdir ettiği gibi hayrı da takdir ettiğini inkar etmedikçe bu kötü görüşlerini terk etmezler."

Siz cahilliğinizle şöyle iddia ediyorsunuz: "Allah'ın ilminde dalâlette olup hidayete eren kendi iradesiyle bunu yapmıştır ve Allah'ın ilminde bu daha önce yoktu. İslam'ı kabul eden kişi de Allah onun kalbini İslam'a açmadan önce bunu yapmıştır. Mümin olup sonra küfre giren kendi isteğiyle bunu

yapmıştır ve bu onun elindedir. Bu kişinin küfrü istemesi, Allah'ın bu kişi için imanı istemesinin önüne geçmiştir." Oysa ben şahadet ederim ki her kim bir iyilik yapmışsa bu iyiliği kendi nefsinin yardımı olmadan (Allah'ın takdiri ile) yapmıştır. Yine her kim bir kötülük işlemişse yine kendi yanından bir sebebe dayanmadan (Allah'ın takdiri ile) bunu yapmıştır. Zira Allah şöyle buyurur: **"Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder."**[1] Allah bütün insanları hidayete erdirmek istese, bu isteği dalâlette olanları da kapsar ve onlar da hidayete ererdi.

Diyorsunuz ki: "Allah, iyiliklerin ve kötülüklerin kendi iradenizle yapılmasını diledi ve sizin amellerinizi önceden bilmeyi bıraktı. Allah dilemesini, bizim dilememize tâbi kıldı." Yazıklar olsun size! Vallahi Allah, İsrail oğullarına kuvvetle tutunmalarını emrettiği şeyi kabul etmedikleri zaman dağı üzerlerine dikmeden, diledikleri yerine gelmemişti. Allah dalâlet içinde olan kişinin hidâyetini dilediği zaman, onu kılıç zoruyla da olsa İslam'a sokmadı mı? Hz. Yûnus'un kavmi iman etmeyi reddettikleri zaman onların istedikleri mi oldu? Azab onlara yaklaşınca iman ettiler ve imanları onlardan kabul edildi de bu iman başkalarından kabul edilmedi mi? Allah: **"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: «Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik» derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır."**[2] Burada **"âdet"**ten kasıt Allah'ın yarattıkları hakkında süregelen ezeli ilmidir. **"İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır."**[3] Allah katında onların imanının kabul edilmeden helak olmaları takdir edilmiştir. Hidayet ve dalâlet, küfür ile iman, hayır ve şer Allah'ın elindedir. Dilediğine hidayet verir ve dilediklerini de azgınlıklarında bocalatıp durur.

---

[1] Hadîd Sur. 29

[2] Mümin Sur. 84- 85

[3] Mümin Sur. 84- 85

Yine Hz. İbrâhîm aynı şeyi söylemişti: **"...beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."**[1], **"Rabbimiz! İkimizi Sana teslim olanlardan kıl, soyumuzdan da Sana teslim olanlardan bir ümmet yetiştir..."**[2] Yani, "(Ey Rabbim) iman ve İslam Senin elindedir. Puta tapanların bunu yapması da Senin elindedir."

Siz bunu inkâr ettiniz ve Allah'ın dilemesi dışında, bunun sizin elinizde olduğunu iddia ettiniz. Öldürülen için de: "Böyle bir ölüm ecelle olan ölüm değildir" dediniz. Hâlbuki Allah Kitab'ında: **"Doğduğu günde, öleceği günde ve dirileceği günde ona selam olsun."**[3] buyurarak bunun ecelle olduğunu söylemiştir. Hz. Yahyâ öldürülmüştür. Allah yolunda öldürülen veya herhangi bir sebeple öldürülen ya da yanlışlıkla öldürülen, tıpkı hastalıktan veya aniden ölen gibi ölümdür. Bunların hepsi eceli geldiği, dünyadaki rızkı tamamlandığı, yatacağı yerde yattığı, hayatın sonuna geldiği için meydana gelen ölümdür. Allah şöyle buyurur: **"Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez; o, belli bir vakte bağlanmıştır."**[4] Dünyada yaşayacak bir saati olan bunu yaşamadan, basacağı bir ayaklık yeri olan oraya basmadan, zerre kadar rızkı olan bu rızkını almadan, yatacağı yerde yatmadan ölmez. Bunu, Allah'ın şu âyeti tasdik etmektedir: **"Resûlüm! İnkâr edenlere de ki: Yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz..."**[5] Allah, onların dünyada katledilerek öleceklerini, âhirette ise cehenneme gireceklerini bildirmiştir. Halbuki onlar Mekke'de yaşıyorlardı. Sizler diyorsunuz ki: "Onlar, Allah'ın ve Resulü'nün haber verdiği azabın onlara inmemesini sağlayabilirlerdi. Allah şöyle buyurur: **"Allah yolundan şaşırtmak için yanını bükerek ki: Dünyada ona bir rüsvalık vardır, Kıyamet günü de kendisine o yangın azâbını tattıracağızdır."**[6], Dünyadaki rüsvalıktan kasıt Bedir'de başlarına gelendir.

---

[1] İbrâhîm Sur. 28

[2] Bakara Sur. 128

[3] Meryem Sur. 15

[4] Âl-i İmrân Sur. 145

[5] Âl-i İmrân Sur. 12

[6] Hac Sur. 9

"Kıyamet günü de kendisine o yangın azâbını tattıracağızdır."[1] Görüşünüzün sizi nereye düşürdüğüne bakınız. Allah'ın ilminde sizin bedbaht olacağınız da yazılmıştı.

Sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şu hadisi vardır: *"İslam üç amel üzerine bina edilmiştir: Cihad; Allah, Peygamber'ini gönderdiği zamandan kıyamet gününe kadar devam eder. Bunlardan mümin bir topluluk Deccal ile savaşırlar. Onu ne zalimin zulmü, ne de adalet sahibinin adaleti iptal edemez. İkincisi: Tevhid ehlini tekfir etmeyiniz ve onların müşrik olduğunu söylemeyiniz. Üçüncüsü ise: kaderlerin hepsi, hayır olsun şer olsun Allah'tandır."*

İslam'dan cihadı çıkardınız, ümmetinizi küfürle itham ettiniz ve bidatinizle onlardan ayrıldınız ve bütün kaderleri, ecelleri, amelleri ve rızıkları inkar ettiniz. Elinizde İslam'ın temellerinden olan ne kadar şey varsa bozdunuz ve uzaklaştınız.

Abdulmelik b. Ömer b. Abdilazîz

Onlardan biri de her dem uyanık, atik, halife Ömer'in oğlu Abdulmelik'tir. Her dem hakkı ayakta tutan, batılı yok etmeye çalışan biridir.

Denilir ki: "Tasavvuf, korkulara karşı uyanık kalmak, batıl olan şeylerden de kaçmaktır."

(٧٥٨٤)- [٣٥٣/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ، ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ الثَّقَفِيُّ، عَنْ سَيَّارٍ أَبِي الْحَكَمِ، قَالَ: قَالَ ابْنٌ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ الْمَلِكِ وَكَانَ يَفْضُلُ عَلَى عُمَرَ: " يَا أَبَتِ، أَقِمِ الْحَقَّ وَلَوْ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ "

Seyyâr Ebu'l-Hakem der ki: Ömer b. Abdilazîz'in diğerlerinden daha fazla değer verdiği Abdulmelik adındaki oğlu Ömer'e: "Babacığım! Günün kısa bir anı da olsa hakkı ayakta tut!" dedi.

---

[1] Hac Sur. 9

(٧٥٨٥)- [٥/٣٥٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ يَعْلَى الْمُحَارِبِيُّ، ثنا بَعْضُ مَشْيَخَةِ أَهْلِ الشَّامِ، قَالَ: " كُنَّا نَرَى أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِنَّمَا أَدْخَلَهُ فِي الْعِبَادَةِ مَا رَأَى مِنِ ابْنِهِ عَبْدِ الْمَلِكِ "

Yahyâ b. Ya'lâ el-Muhâribî, Şam hocalarından birinden bildiriyor: "Ömer b. Abdilazîz'in kendini ibadete vermesine sebep olarak oğlu Abdulmelik'te gördüğü şeyler olduğunu düşünürdük."

(٧٥٨٦)- [٥/٣٥٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ حَبِيبٍ الْمُحَارِبِيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ وَأَصَابَهُ الطَّاعُونُ فِي خِلافَةِ أَبِيهِ فَمَاتَ، قَالَ: " وَاللَّهِ مَا مِنْ أَحَدٍ أَعَزَّ عَلَيَّ مِنْ عُمَرَ، وَلأَنْ أَكُونَ سَمِعْتُ بِمَوْتِهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَكُونَ كَمَا رَأَيْتُهُ "

Süleymân b. Habîb el-Muhâribî bildiriyor: Abdulmelik b. Ömer b. Abdilazîz, babasının hilafeti zamanında vebaya yakalanıp vefat etmişti. Hastalığı sırasında da: "Vallahi yanımda Ömer'den daha değerli biri yoktur. Öldüğünü duymuş olmam şu an içinde bulunduğu durumu görmemden daha iyiydi" dedi.

(٧٥٨٧)- [٥/٣٥٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، ثنا ضَمْرَةُ، ثنا ابْنُ شَوْذَبٍ، قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَرَ إِلَيْهِ وَقَدْ تَرَجَّلَتْ وَلَبِسَتْ إِزَارًا وَرِدَاءً وَنَعْلَيْنِ، فَلَمَّا رَآهَا، قَالَ: " اعْتَدِّي اعْتَدِّي "

İbn Şevzeb der ki: Abdulmelik b. Ömer'in karısı, erkekler gibi izar, rida ve ayakkabı giymiş bir şekilde Abdulmelik'in yanına geldi. Abdulmelik onu görünce: "Boşsun! Boşsun!" dedi.

(٧٥٨٨)- [٥/٣٥٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَبِي، حَدَّثَنِي مَعْمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّقِّيُّ، ثنا فُرَاتُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ عُمَرَ، قَالَ لَهُ: يَا أَبَتِ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تَمْضِيَ لِمَا تُرِيدُ مِنَ الْعَدْلِ، فَوَاللَّهِ مَا كُنْتُ أُبَالِي لَوْ غَلَتْ بِي وَبِكَ الْقُدُورُ فِي ذلك، قَالَ: " يَا بُنَيَّ إِنَّمَا أَنَا أَرُوضُ النَّاسَ رِيَاضَةَ الصَّعْبِ، إِنِّي

لأُرِيدُ أَنْ أُحْيِيَ الأَمْرَ مِنَ الْعَدْلِ، فَأُؤَخِّرُ ذَلِكَ حَتَّى أُخْرِجَ مَعَهُ طَمَعًا مِنْ طَمَعِ الدُّنْيَا، فَيَنْفِرُوا مِنْ هَذِهِ وَيَسْكُنُوا لِهَذِهِ "

Meymûn b. Mihrân bildiriyor: Abdulmelik b. Ömer, babasına: "Babacığım! Adaleti sağlama konusunda istediğini yapmaya neden devam etmedin? Vallahi bunu sağlama konusunda her ikimizin de kazanlar içinde kaynatılmasına aldırış etmezdim" deyince, Ömer şu karşılığı verdi: "Evladım! İnsanları yavaş yavaş daha zor olana alıştırıyorum. Adalet ilkelerinden birini ihya edeyim derken insanları dünyaya karşı tamah ettirmek istemem. Bu şekilde adalet yolundan kaçıp dünyanın peşine düşerler."

(٧٥٨٩)- [٥/٣٥٤] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ كَيْسَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْوَانَ، ثنا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ لِمَوْلاهُ مُزَاحِمٍ: " كَمْ تَرَانَا أَصَبْنَا مِنْ أَمْوَالِ الْمُؤْمِنِينَ؟ " قَالَ: قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَتَدْرِي مَا عِيَالُكَ؟ قَالَ: " نَعَمْ، اللَّهُ لَهُمْ "، فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ فَلَقِيتُ ابْنَهُ عَبْدَ الْمَلِكِ، فَقُلْتُ لَهُ: هَلْ تَدْرِي مَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: وَمَا قَالَ؟ قُلْتُ: قَالَ: هَلْ تَدْرِي مَا أَصَبْنَا مِنْ أَمْوَالِ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: فَمَا قُلْتَ لَهُ؟ قَالَ: قُلْتُ لَهُ: هَلْ تَدْرِي مَا عِيَالُكَ؟ قَالَ: نِعْمَ اللَّهُ لَهُمْ، قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ: بِئْسَ الْوَزِيرُ أَنْتَ يَا مُزَاحِمٍ.ثُمَّ جَاءَ يَسْتَأْذِنُ عَلَى أَبِيهِ، فَقَالَ لِلآذِنِ: اسْتَأْذِنْ لِي عَلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ الآذِنُ: إِنَّمَا لأَبِيكَ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ هَذِهِ السَّاعَةِ، قَالَ: " مَا بُدٌّ مِنْ لِقَائِهِ "، فَسَمِعَ عُمَرُ مَقَالَتَهُمَا، قَالَ: " مَنْ هَذَا؟ " قَالَ الآذِنُ: عَبْدُ الْمَلِكِ، قَالَ: " ائْذَنْ لَهُ "، قَالَ: فَدَخَلَ، فَقَالَ: " مَا جَاءَ بِكَ هَذِهِ السَّاعَةَ؟ " قَالَ: شَيْءٌ ذَكَرَهُ لِي مُزَاحِمٌ، قَالَ: " نَعَمْ فَمَا رَأْيُكَ؟ " قَالَ: رَأْيِي أَنْ تُمْضِيَهُ، قَالَ ": فَإِنِّي أَرُوحُ إِلَى الصَّلاةِ، فَأَصْعَدُ الْمِنْبَرَ، فَأَرُدُّهُ عَلَى رءُوسِ النَّاسِ "، قَالَ: وَمَنْ لَكَ أَنْ تَعِيشَ إِلَى الصَّلاةِ؟ قَالَ: " فَمَهْ "، قَالَ: السَّاعَةَ، قَالَ: فَخَرَجَ فَنُودِي فِي النَّاسِ: الصَّلاةُ جَامِعَةٌ، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَرَدَّهُ عَلَى رءُوسِ النَّاسِ

Hişâm b. Hassân anlatıyor: Ömer b. Abdilaziz azatlısı olan Muzâhim'e: "Sence Müminlerin mallarından ne kadarını aldık?" diye sorunca, (Muzâhim) der ki: "Ey müminlerin emiri! Ailenin ne durumda olduğunu biliyor musun?" diye sordum. Ömer: "Evet biliyorum, ama Allah onlara

kâfidir" karşılığını verdi ve yanından çıkıp oğlu Abdulmelik'i bulup: "Müminlerin emirinin ne dediğini biliyor musun?" diye sordum. Abdulmelik: "Ne dedi?" diye sorunca, "Ona: «Ailenin ne durumda olduğunu biliyor musun?» diye sordum bana: «Evet biliyorum, ama Allah onlara kâfi gelir» karşılığını verdi" dedim. Abdulmelik: "Sen ne kadar kötü bir vezirsin, ey Muzâhim" deyip babasının yanma gidip girmek için izin istedi. Kapıcıya: "Babamın yanına girmem için ondan izin al" deyince, kapıcı: "Baban gece ve gündüz de bu saatte dinlenir" dedi. Abdulmelik: "Muhakkak onunla görüşmeliyim" deyince Ömer konuşmalarını duydu ve: "Kim o?" diye seslendi. Kapıcı: "Abdulmelik" karşılığını verince, Ömer: "Bırak girsin" dedi ve Abdulmelik içeriye girdi. Ömer: "Neden bu saatte geldin?" diye sorunca, Abdulmelik: "Muzâhim'in bana söylediği bir söz" karşılığını verdi. Ömer: "Evet öyle dedim. Senin bu konuda görüşün ne?" diye sorunca, Abdulmelik: "Bu söylediğini yerine getirmen görüşündeyim" dedi. Ömer namaza gidip minbere çıkarak bunu insanlara açıklayacağım" deyince, Abdulmelik: "Namaz vaktine kadar yaşayacağının garantisi mi var?" dedi. Ömer: "Ne yapmalıyım?" diye sorunca ise Abdulmelik: "Şimdi git" cevabını verdi. Ömer b. Abdilaziz mescide çıktı ve halk: "Haydi namaza" diye çağrıldı, Ömer minbere çıkıp söylediklerini halkın huzurunda tekrar etti.

(٧٥٩٠)- [٣٥٥/٥] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، ثنا إِسْمَاعِيلُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا أَحْمَدُ الدَّوْرَقِيُّ، قَالا: ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ بْنِ أَسْمَاءٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَلَمَّا تَفَرَّقْنَا نَادَى مُنَادِيهِ: الصَّلاةُ جَامِعَةٌ، قَالَ: فَجِئْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا عُمَرُ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ هَؤُلاءِ أَعْطُونَا عَطَايَا مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَأْخُذَهَا، وَمَا كَانَ يَنْبَغِي لَهُمْ أَنْ يُعْطُونَهَا، وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ ذَلِكَ لَيْسَ عَلَيَّ فِيهِ دُونَ اللَّهِ مُحَاسِبٌ، وَإِنِّي قَدْ بَدَأْتُ بِنَفْسِي وَأَهْلِ بَيْتِي، اقْرَأْ يَا مُزَاحِمُ، فَجَعَلَ يَقْرَأُ كِتَابًا كِتَابًا، ثُمَّ يَأْخُذُهُ عُمَرُ وَبِيدِهِ الْجَلَمُ، فَيقْطَعُهُ حَتَّى نُودِي بِالظُّهْرِ "

İsmâîl b. Ebî Hakîm der ki: Ömer b. Abdilazîz'in yanındaydık. Yanından dağılınca münadisi: "Cemaatle namaza!" şeklinde bir çağrı yaptı. Mescide

geldiğimde Ömer minberin üzerindeydi. Minberde Allah'a hamdu senâda bulundu ve şöyle dedi: "Sonrasında gelince; insanlar bize almamamız gereken malları verdiler. Onların da bu malı bize vermemeleri gerekiyordu. Bu konu hakkında Allah'tan başka beni hesaba çekecek kimsenin bulunmadığını da düşünüyorum. Ben (haksız yere alman mallar konusunda) kendimden ve ailemden başlıyorum. Ey Muzâhim oku!" Bu emir üzerine Muzâhim malları haksız yere alınan kişilerin sicillerini okumaya başladı. Ömer'in elinde de makas vardı ve sicilleri teker teker kesip parçalıyordu. Bu işlem öğle ezanı okununcaya kadar devam etti.

(٧٥٩١)- [٥/٣٥٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ الْحَرَّانِيُّ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَعْوَنَةَ، قَالَ: دَخَلَ عَبْدُ الْمَلِكِ عَلَى أَبِيهِ عُمَرَ، فَقَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَاذَا تَقُولُ لِرَبِّكَ إِذَا أَتَيْتَهُ وَقَدْ تَرَكْتَ حَقًّا لَمْ تُحْيِهِ، وَبَاطِلا لَمْ تُمِتْهُ؟ " قَالَ: اقْعُدْ يَا بُنَيَّ، إِنَّ أَبَاءَكَ وَأَجْدَادَكَ خَدَعُوا النَّاسَ عَنِ الْحَقِّ، فَانْتَهَتِ الأُمُورُ إِلَيَّ وَقَدْ أَقْبَلَ شَرُّهَا وَأَدْبَرَ خَيْرُهَا، وَلَكِنْ أَلَيْسَ حَسْبِي جَمِيلا أَنْ لا تَطْلُعَ الشَّمْسُ عَلَيَّ فِي يَوْمٍ إِلا أَحْيَيْتُ فِيهِ حَقًّا وَأَمَتُّ فِيهِ بَاطِلا، حَتَّى يَأْتِيَنِي الْمَوْتُ وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ؟

Ca'vene der ki: Abdulmelik, babası Ömer'in yanına girdi ve: "Ey müminlerin emiri! İhya etmediğin bir hak ve yok etmediğin bir batıl varken Rabbinin huzuruna çıkman halinde O'na ne diyeceksin?" diye sordu. Ömer: "Evladım! Otur!" dedi ve şöyle devam etti: "Babaların ve dedelerin insanları hak yoldan çıkardılar. İş bana geldiğinde iyisi ve kötüsüyle her şey geçip gitmişti. Fakat her doğan yeni bir günde hak olan bir şeyi ihya edip batıl olan bir şeyi yok etmem ve bu haldeyken bana ölümün gelmesi benim adıma güzel bir şey değil mi?"

(٧٥٩٢)- [٥/٣٥٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ كَثِيرٍ، ثنا سَعِيدُ بْنُ حَفْصٍ، ثنا أَبُو الْمَلِيحِ، عَنْ مَيْمُونٍ يَعْنِي ابْنَ مِهْرَانَ، قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَإِلَى مَكْحُولٍ وَإِلَى أَبِي قِلابَةَ، فَقَالَ: " مَا تَرَوْنَ فِي هَذِهِ الأَمْوَالِ الَّتِي أُخِذَتْ مِنَ النَّاسِ ظُلْمًا؟ " فَقَالَ مَكْحُولٌ يَوْمَئِذٍ قَوْلا ضَعِيفًا كَرِهَهُ، فَقَالَ: أَرَى أَنْ تَسْتَأْنِفَ، فَنَظَرَ إِلَيَّ عُمَرُ كَالْمُسْتَغِيثِ بِي، قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، ابْعَثْ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ، فَأَحْضِرْهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بِدُونِ مَنْ رَأَيْتَ، قَالَ: يَا حَارِثُ ادْعُ لِي عَبْدَ الْمَلِكِ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ الْمَلِكِ،

قَالَ: " يَا عَبْدَ الْمَلِكِ، مَا تَرَى فِي هَذِهِ الأَمْوَالِ الَّتِي أُخِذَتْ مِنَ النَّاسِ ظُلْمًا، قَدْ حَضَرُوا يَطْلُبُونَهَا، وَقَدْ عَرَفْنَا مَوَاضِعَهَا؟ " قَالَ: أَرَى أَنْ تَرُدَّهَا، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ كُنْتَ شَرِيكًا لِمَنْ أَخَذَهَا

Meymûn b. Mihrân der ki: Ömer b. Abdilazîz beni, Mekhûl'u ve Ebû Kılâbe'yi yanına çağırdı. Geldiğimizde bize: "İnsanlardan haksız yere alınan bu mallar konusunda ne düşünüyorsunuz?" diye sordu. O günü Mekhûl, Ömer'in pek de hoşlanmadığı ve cılız duran görüşünü bildirdi. Ömer: "Bu görüşünü gözden geçirmeni istiyorum" dedi ve yardım ister gibi bana baktı. "Ey müminlerin emiri! Abdulmelik'e haber yollayıp yanma çağır. Zira o bizden daha aşağı biri değil" dediğimde, Ömer muhafızına: "Abdulmelik'i yanıma çağır!" emrini verdi. Abdulmelik yanına girince: "Ey Abdulmelik! İnsanlardan haksız yere alınan bu mallar konusunda ne düşünüyorsun? Zira insanlar gelip bu malları istiyorlar ve nerede olduklarını da biliyoruz" dedi. Abdulmelik: "Bu malları sahiplerine iade etmen gerektiğini düşünüyorum. Bunu yapmazsan sen de bu malları alanlarla ortak olursun" karşılığını verdi.

(٧٥٩٣)- [٥/٣٥٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ بْنِ أَسْمَاءٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، وَكَانَ كَاتِبَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِالْمَدِينَةِ وَلَمْ يَزَلْ مَعَهُ بِالشَّامِ، قَالَ: دَخَلَ عَبْدُ الْمَلِكِ عَلَى أَبِيهِ عُمَرَ، فَقَالَ: " أَيْنَ وَقَعَ لَكَ رَأْيُكَ فِيمَا ذَكَرَ لَكَ مُزَاحِمٌ مِنْ رَدِّ الْمَظَالِمِ؟ " قَالَ: عَلَيَّ إِنْفَاذُهُ، فَرَفَعَ عُمَرُ يَدَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ لِي مِنْ ذُرِّيَّتِي مَنْ يُعِينُنِي عَلَى أَمْرِ دِينِي، نَعَمْ يَا بُنَيَّ، أُصَلِّي الظُّهْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَصْعَدُ الْمِنْبَرَ فَأَرُدُّهَا عَلَى رءُوسِ النَّاسِ، فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَنْ لَكَ بِالظُّهْرِ، وَمَنْ لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ بَقِيتَ أَنْ تَسْلَمَ لَكَ نِيَّتُكَ لِلظُّهْرِ؟ " قَالَ عُمَرُ: فَقَدْ تَفَرَّقَ النَّاسُ لِلْقَائِلَةِ، فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ: " تَأْمُرُ مُنَادِيَكَ فَيُنَادِي: الصَّلاةُ جَامِعَةٌ حَتَّى يَجْتَمِعَ النَّاسُ "، فَأَمَرَ مُنَادِيَهُ فَنَادَى، فَاجْتَمَعَ النَّاسُ، وَقَدْ جِيءَ بِسَفَطٍ أَوْ جَوْنَةٍ فِيهَا تِلْكَ الْكُتُبُ، وَفِي يَدِ عُمَرَ جَلَمٌ يَقُصُّهُ حَتَّى نُودِيَ بِالظُّهْرِ

Ömer b. Abdilazîz'in katibi ve Şam'da devamlı olarak onunla birlikte kalan İsmâîl b. Ebî Hakîm der ki: Abdulmelik babası Ömer'in yanma girdi ve: "Zorla alınan malların sahiplerine iadesi için Muzâhim'in teklifi konusunda neye karar verdin?" diye sordu. Ömer: "Bu teklifi uygulamaya

karar verdim" karşılığını verdi. Sonra ellerini kaldırıp: "Soyumdan dinim konusunda bana yardımcı olacak kişileri veren Allah'a hamdolsun! Evet, evladım; öğle namazını kıldıktan sonra minbere çıkacak ve herkesin önünde bu malları sahiplerine iade edeceğim" dedi. Abdulmelik: "Ey müminlerin emiri! Öğleye kadar kalacağın ne malum? Ey müminlerin emiri! Öğleye kadar kalman halinde de bu niyetinin aynı kalacağının güvencesi nedir?" deyince, Ömer: "Ama insanlar öğle uykusu için dağıldılar" karşılığını verdi. Abdulmelik: "Münadine «Cemaatle namaza!» çağrısı yapmasını emredersin, herkes toplanır" deyince Ömer münadisine bu yönde emir verdi. Çağrı yapılınca da insanlar toplandı. İçinde haksız yere kendilerinden mal alınan kişilerin sicillerinin de bulunduğu bir sepet getirildi. Ömer eline aldığı makasla bu sicilleri öğle namazı için ezan okununcaya kadar kesip parçaladı.

(٧٥٩٤)- [٥/٣٠٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا مَعْمَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّقِّيُّ، ثنا مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ ثَلاثَةً فِي بَيْتٍ أَخْيَرَ مِنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَابْنِهِ عَبْدِ الْمَلِكِ، وَمَوْلاهُ مُزَاحِمٍ "

Meymûn b. Mihrân der ki: "Hiçbir evde Ömer b. Abdilazîz, oğlu Abdulmelik ve azatlısı Muzâhim'den daha hayırlı üç kişi görmüş değilim."

(٧٥٩٥)- [٥/٣٠٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ أَنَّهُ شَهِدَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَيْثُ دُفِنَ ابْنُهُ عَبْدُ الْمَلِكِ، قَالَ: لَمَّا دَفَنَهُ وَسَوَّى عَلَيْهِ قَبْرَهُ بِالأَرْضِ وَضَعُوا عِنْدَهُ خَشَبَتَيْنِ مِنْ زَيْتُونٍ، إِحْدَاهُمَا عِنْدَ رَأْسِهِ، وَالأُخْرَى عِنْدَ رِجْلَيْهِ، ثُمَّ جَعَلَ قَبْرَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، وَاسْتَوَى قَائِمًا وَأَحَاطَ بِهِ النَّاسُ، فَقَالَ: " رَحِمَكَ اللَّهُ يَا بُنَيَّ، لَقَدْ كُنْتَ بَارًّا بِأَبِيكَ، وَاللَّهِ مَا زِلْتُ مُنْذُ وَهَبَكَ اللَّهُ لِي سُرُورًا بِكَ، وَلا وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَشَدَّ بِكَ سُرُورًا وَلا أَرْجَى بِحَظِّي مِنَ اللَّهِ فِيكَ مُنْذُ وَضَعْتُكَ فِي هَذَا الْمَنْزِلِ الَّذِي صَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَيْهِ، فَرَحِمَكَ اللَّهُ وَغَفَرَ لَكَ ذَنْبَكَ، وَجَزَاكَ بِأَحْسَنِ عَمَلِكَ، وَرَحِمَ اللَّهُ كُلَّ شَافِعٍ يَشْفَعُ لَكَ بِخَيْرٍ مِنْ شَاهِدٍ أَوْ غَائِبٍ، رَضِينَا بِقَضَاءِ اللَّهِ، وَسَلَّمْنَا لأَمْرِ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، ثُمَّ انْصَرَفَ "

Ziyâd b. Ebî Hassân'ın bildirdiğine göre Ömer b. Abdilazîz, vefat eden oğlu Abdülmelik'in defninde bulundu. Defnedildiği zaman mezarı yerle aynı seviyede yaptı. Biri başucuna, diğeri de ayakucuna olmak üzere iki

zeytin kütüğü konuldu. Sonra Ömer b. Abdilazîz mezarı kıble ile arasına alıp ayakta dikildi. Müslümanlar da etrafında toplanınca şöyle dedi: "Allah sana rahmet etsin ey oğul! Vallahi sen, babana iyi davranan biriydin. Allah seni bana verdiği günden beri seninle gurur duydum. Vallahi, Allah'ın sana takdir ettiği bu mezara konuluncaya kadar senden yana hiç bu kadar sevinmemiş, senden dolayı da Allah'tan böylesi bir beklentinin içinde hiç olmamıştım. Allah sana rahmet etsin ve günahlarını bağışlayıp en güzel amellerinle seni mükâfatlandırsın. Allah burada olsun olmasın seni hayırla yâd edecek herkese rahmet etsin. Allah'ın takdirine razı olduk ve işlerimizi Allah'a teslim ettik. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." Ömer b. Abdilazîz bunları söyledikten sonra da oradan ayrıldı.

(٧٥٩٦)- [٥/٣٥٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَفَّانُ، ثنا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: شَهِدْتُ عُمَرَ تَتَابَعَتْ عَلَيْهِ مَصَائِبُ، مَاتَ أَخٌ لَهُ، ثُمَّ مَاتَ مُزَاحِمٌ، ثُمَّ مَاتَ عَبْدُ الْمَلِكِ، فَلَمَّا مَاتَ عَبْدُ الْمَلِكِ تَكَلَّمَ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: " لَقَدْ دَفَعْتُهُ إِلَى النِّسَاءِ فِي الْخِرَقِ، فَمَا زِلْتُ أَرَى فِيهِ السُّرُورَ وَقُرَّةَ الْعَيْنِ إِلَى يَوْمِي هَذَا، فَمَا رَأَيْتُهُ فِي أَمْرٍ قَطُّ أَقَرَّ لِعَيْنِي مِنْ أَمْرٍ رَأَيْتُهُ فِيهِ الْيَوْمَ "

Ali b. Husayn der ki: Musibetlerin peş peşe Ömer'in başına geldiğini gördüm. Önce bir kardeşi öldü. Sonra azatlısı Muzâhim öldü. Sonra oğlu Abdulmelik öldü. Abdulmelik öldüğünde bir konuşma yaptı. Önce Allah'a hamdu senâda bulundu, sonra şöyle dedi: "Doğduğunda onu kumaş parçası içinde kadınlara teslim etmiştim. O günden bu güne kadar da ne zaman ona baksam bana hep huzur vermiştir. Ancak doğduğundan beri en fazla huzuru bana onu bu şekilde gördüğümde verdi."

(٧٥٩٧)- [٥/٣٥٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي الْعَلاءُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْعَطَّارُ، ثنا حَزْمٌ، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ عُمَرَ كَتَبَ إِلَى عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فِي شَأْنِ ابْنِهِ عَبْدِ الْمَلِكِ حِينَ تُوُفِّيَ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ اسْمُهُ، وَتَعَالَى ذِكْرُهُ كَتَبَ عَلَى خَلْقِهِ حِينَ خَلَقَهُمُ الْمَوْتَ، وَجَعَلَ مَصِيرَهُمْ إِلَيْهِ، فَقَالَ فِيمَا أَنْزَلَ مِنْ كِتَابِهِ الصَّادِقِ الَّذِي حَفِظَهُ بِعِلْمِهِ، وَأَشْهَدَ مَلائِكَتَهُ عَلَى حَقِّهِ، أَنَّهُ

يَرِثُ الأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ، ثُمَّ قَالَ لِنَبِيِّهِ عَلَيْهِ السَّلامُ: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ﴾، ثُمَّ قَالَ: ﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾، فَالْمَوْتُ سَبِيلُ النَّاسِ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَكْتُبِ اللَّهُ لِمُحْسِنٍ وَلا لِمُسِيءٍ فِيهَا خُلْدًا، وَلَمْ يَرْضَ مَا أَعْجَبَ أَهْلَهَا ثَوَابًا لأَهْلِ طَاعَتِهِ، وَلَمْ يَرْضَ بِبَلائِهَا نِقْمَةً لأَهْلِ مَعْصِيَتِهِ، فَكُلُّ شَيْءٍ مِنْهَا أَعْجَبَ أَهْلَهَا أَوْ كَرِهُوا مِنْهُ شَيْئًا مَتْرُوكٌ، لِذَلِكَ خُلِقَتْ حِينَ خُلِقَتْ، وَلِذَلِكَ سُكِنَتْ مُنْذُ سُكِنَتْ، لِيَبْلُوَ اللَّهُ فِيهَا عِبَادَهُ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلا، فَمَنْ قَدِمَ عِنْدَ خُرُوجِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَى أَهْلِ طَاعَتِهِ وَرِضْوَانِهِ مِنْ أَنْبِيَائِهِ وَأَئِمَّةِ الْهُدَى الَّذِينَ أَمَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ أَنْ يَقْتَدِيَ بِهُدَاهُمْ خَالِدٌ فِي دَارِ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ، لا يَمَسُّهُ فِيهَا نَصَبٌ وَلا يَمَسُّهُ فِيهَا لُغُوبٌ، وَمَنْ كَانَتْ مُفَارَقَتُهُ الدُّنْيَا إِلَى غَيْرِهِمْ وَغَيْرِ مَنَازِلِهِمْ فَقَدْ قَابَلَ الشَّرَّ الطَّوِيلَ، وَأَقَامَ عَلَ مَا لا قِبَلَ لَهُ بِهِ، أَسْأَلُ اللَّهَ بِرَحْمَتِهِ أَنْ يُبْقِيَنَا مَا أَبْقَانَا فِي الدُّنْيَا مُطِيعِينَ لأَمْرِهِ، مُتَّبِعِينَ لِكِتَابِهِ، وَجَعَلَنَا إِذَا خَرَجْنَا مِنَ الدُّنْيَا إِلَى نَبِيِّنَا وَمَنْ أَمَرَنَا أَنْ نَقْتَدِيَ بِهُدَاهُ مِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الأَخْيَارِ، وَأَسْأَلُهُ بِرَحْمَتِهِ أَنْ يَقِيَنَا أَعْمَالَ السُّوءِ فِي الدُّنْيَا، وَالسَّيِّئَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ إِنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ ابْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ كَانَ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ، أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْهِ فِي نَفْسِهِ، وَأَحْسَنَ إِلَى أَبِيهِ فِيهِ، أَعَاشَهُ اللَّهُ مَا أَحَبَّ أَنْ يُعِيشَهُ، ثُمَّ قَبَضَهُ إِلَيْهِ حِينَ أَحَبَّ أَنْ يَقْبِضَهُ، وَهُوَ فِيمَا عَلِمْتُ بِالْمَوْتِ مُغْتَبِطٌ، يَرْجُو فِيهِ مِنَ اللَّهِ رَجَاءً حَسَنًا، فَأَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ تَكُونَ لِي مَحَبَّةٌ فِي شَيْءٍ مِنَ الأُمُورِ تُخَالِفُ مَحَبَّةَ اللَّهِ، فَإِنَّ خِلافَ ذَلِكَ لا يَصْلُحُ فِي بَلائِهِ عِنْدِي وَإِحْسَانِهِ إِلَيَّ، وَنِعْمَتِهِ عَلَيَّ، وَقَدْ قُلْتُ فِيمَا كَانَ مِنْ سَبِيلِهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مَا رَجَوْتُ بِهِ ثَوَابَ اللَّهِ، وَمَوْعِدَهُ الصَّادِقَ مِنَ الْمَغْفِرَةِ، إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، ثُمَّ لَمْ أَجِدْ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ فِي نَفْسِي إِلا خَيْرًا مَنْ رَضِيَ بِقَضَاءِ اللَّهِ وَاحْتِسَابِ لِمَا كَانَ مِنَ الْمُصِيبَةِ، فَحَمْدًا لِلَّهِ عَلَى مَا مَضَى، وَعَلَى مَا بَقِيَ، وَعَلَى كُلِّ حَالٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، أَحْبَبْتُ أَنْ أَكْتُبَ إِلَيْكَ بِذَلِكَ وَأُعْلِمَكَهُ مِنْ قَضَاءِ اللَّهِ، فَلا أَعْلَمُ مَا نِيحَ عَلَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ قَبْلِكَ، وَلا اجْتَمَعَ عَلَى ذَلِكَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ، وَلا رَخَّصْتُ فِيهِ لِقَرِيبٍ مِنَ النَّاسِ، وَلا لِبَعِيدٍ، وَاكْفِنِي ذَلِكَ بِكِفَايَةِ اللَّهِ، وَلا أُلُومَنَّكَ فِيهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَالسَّلامُ عَلَيْكَ "

Hazm der ki: Bize ulaşana göre Abdulhamîd b. Abdirrahman, Ömer'in oğlu Abdulmelik vefat ettiği zaman ona şöyle bir mektup yazmıştır: "Yüce ve ulu olan Allah mahlukatı yarattığı zaman onlara ölümü yazdı ve dönüşlerini

kendine kıldı. İlmiyle koruyup hak olduğuna melekleri şahit tuttuğu doğruyu söyleyen Kitâb'ında da dünyaya içindekilerle birlikte varis olacağını ve yeryüzündeki her şeyin sonunda O'na döneceğini bildirdi. Sonra Peygamberine (sallallahu aleyhi vesellem): **"Senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık, sen ölürsün de onlar baki kalır mı?"**[1] buyurdu. Yine: **"Sizi yerden yarattık, oraya döndüreceğiz, sizi tekrar oradan çıkaracağız"**[2] buyurmuştur.

Ölüm dünyada tüm insanların gideceği bir yoldur. Allah iyi olsun kötü olsun hiç kimseyi dünyada ebedi kılacak değildir. Dünyaya, ne kendisine itaat eden kişilere mükafat olarak, ne de kendisine asi olanlara belalarıyla bir intikam olarak razı olmuş değildir. İnsanların hoşuna giden veya gitmeyen dünyada ne kadar şey varsa bir gün terk edilecektir. Çünkü dünya yaratıldığında bunun için yaratılmış, mahlukat üzerinde bunun için yerleştirilmişlerdir. Allah kullarından hangisinin daha iyi amel edeceğini denemek istemiştir. Kişi dünyadan ayrılıp huzura çıktığında Allah'a itaat eden, O'nun rızasını gözeten ve yollarından gidilmesi emredilen peygamberler ve hidayet rehberlerinin yolundan ise beka yurdunda ebedi olarak kalır ve orada ne sıkıntı, ne de zahmet çeker. Dünyadan ayrılıp huzura çıktığında bunlardan ayrı ve farklı bir yoldaysa orada uzun sürecek ve tahammül edemeyeceği şeyler görecektir.

Rahmetiyle Allah'tan dileğim, bizleri dünyada bıraktığı sürece emrine itaat eden, Kitâb'ının peşinden giden kullarından eylemesi; dünyadan ayrıldığımızda da bizi Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) ve yollarından gitmemizi emrettiği seçkin kullarının içinde kılmasıdır. Yine rahmetiyle dünyada iken kötü şeyleri yapmaktan, kıyamet gününde de kötü şeylerden bizi korumasını diliyorum.

Müminlerinin emirinin oğlu Abdulmelik, Allah'ın kullarından biriydi. Allah ona ve onun vasıtasıyla babasına güzellikler ihsan etmiştir. Allah dilediği kadar onu yaşatmış ve dilediği zaman da ruhunu almıştır.

---

[1] Enbiyâ Sur. 34

[2] Tâhâ Sur. 55

Gördüğüm kadarıyla da gıpta edilecek bir ölümü olmuş, Allah'tan güzel temenniler içinde ruhunu teslim etmiştir. Allah sevgisine muhalif olan her bir şeyin sevgisinden Allah'a sığınırım. Zira öylesi bir sevgi Allah'ın beni sınaması, bana ihsanı ve verdiği nimetler karşısında lehimde olmaz.

Allah'ın bize emrettiği yol konusunu daha önce de belirtmiştim. Karşılığını Allah'tan beklediğim şeyler için, bize sözünü verdiği mağfiret için de Allah'a hamd ederim. Allah'tan geldik ve tekrar O'na döneceğiz. Bunun yanında Allah'a hamdolsun içimde hayırdan başka bir şey bulmuyorum. Allah'ın takdirine razı olmuş ve başıma gelen musibetlerin karşılığını Allah'tan bekliyorum. Geçen ve gelecek tüm şeyler için, dünya ve âhiretteki her bir halimiz için Allah'a hamd ederim. Bunları sana yazmak ve Allah'ın bu takdirini sana hatırlatmak istedim. Senden önce ardından ağlanacak bir şeyin bulunduğunu bilmiyorum. İnsanların da ardında ağlanması gereken bir konuda ittifak ettiklerini bilmiyorum. İnsanlardan yakın veya uzak bu konuda hiç kimseye ruhsat vermiş değilim. Şimdilik benden daha fazlasını isteme. Ama sen ağlayacaksan da inşâallah bu konuda seni kınayacak değilim. Baki selam."

(٧٥٩٨)- [٣٥٨/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنِي جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءٍ، حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ، قَالَ: غَضِبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَوْمًا، فَاشْتَدَّ غَضَبُهُ، وَكَانَ فِيهِ حِدَّةٌ، وَعَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَاضِرٌ، فَلَمَّا سَكَنَ غَضَبُهُ، قَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَنْتَ فِي قَدْرِ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكَ وَمَوْضِعِكَ الَّذِي وَضَعَكَ اللَّهُ بِهِ، وَمَا وَلاكَ مِنْ أَمْرِ عِبَادِهِ يَبْلُغُ بِكَ الْغَضَبُ مَا أَرَى؟ " قَالَ: كَيْفَ قُلْتَ؟ قَالَ: فَأَعَادَ عَلَيْهِ كَلامَهُ، فَقَالَ: أَمَا تَغْضَبُ يَا عَبْدَ الْمَلِكِ؟ فَقَالَ: " مَا تُغْنِي سَعَةُ جَوْفِي إِنْ لَمْ أرْدُدْ فِيهَا الْغَضَبَ حَتَّى لا يَظْهَرَ مِنْهُ شَيْءٌ أَكْرَهُهُ؟ " قَالَ: وَكَانَ لَهُ بَطِينٌ

İsmâil b. Ebî Hakîm anlatıyor: Bir defasında Ömer b. Abdilazîz aşırı bir şekilde öfkelendi. Öfkelendiği zaman da çok sert olurdu. Öfkesi dinip de kendine geldiği zaman yanında bulunan Abdulmelik b. Ömer b. Abdilazîz ona: "Ey müminlerin emiri! Sen ki Allah sana lütuflarda bulunmuş, seni bu konuma getirmiş ve kullarının başına getirmiştir. Öyle iken neden bu kadar

öfkeleniyorsun?" dedi. Ömer ona: "Ey Abdulmelik! Sen öfkelenmiyor musun ki?" diye sorunca, Abdulmelik: "Hoşlanmayacağım bir şekilde dışarıya yansımaması için öfkemi içime atamayacaksam içimin genişliği ne işe yarar ki!" karşılığını verdi ki Abdulmelik de göbekli birisiydi.

(٧٥٩٩)- [٣٥٨/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ، حَدَّثَنِي مَرْوَانُ أَبُو عُمَرَ الْجَزَرِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي عَبْلَةَ، قَالَ: جَلَسَ عُمَرُ يَوْمًا لِلنَّاسِ فَلَمَّا انْتَصَفَ النَّهَارُ ضَجِرَ وَكَلَّ وَمَلَّ، فَقَالَ لِلنَّاسِ: مَكَانَكُمْ حَتَّى أَنْصَرِفَ إِلَيْكُمْ، فَدَخَلَ لِيَسْتَرِيحَ سَاعَةً، فَجَاءَ ابْنُهُ عَبْدُ الْمَلِكِ فَسَأَلَ عَنْهُ، فَقَالُوا: دَخَلَ، فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ فَأَذِنَ لَهُ، فَلَمَّا دَخَلَ، قَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا أَدْخَلَكَ؟ " قَالَ: أَرَدْتُ أَنْ أَسْتَرِيحَ سَاعَةً، قَالَ: " أَوَأَمِنْتَ الْمَوْتَ أَنْ يَأْتِيَكَ وَرَعِيَّتُكَ عَلَى بَابِكَ يَنْتَظِرُونَكَ، وَأَنْتَ مُحْتَجِبٌ عَنْهُمْ؟ " فَقَامَ عُمَرُ مِنْ سَاعَتِهِ وَخَرَجَ إِلَى النَّاسِ

İbn Ebî Able der ki: Bir gün Ömer insanların önünde oturdu. Ancak gün ortasına doğru can sıkıntısından patladı ve: "Yanınıza gelene kadar siz burada kalın" dedi. Ardından biraz dinlenmek için evine girdi. O sırada oğlu Abdulmelik gelip onu sordu. "İçeriye girdi" denilince o da girmek için izin istedi. İzin verilince girdi ve: "Ey müminlerin emiri! Neden içeriye girdin?" diye sordu. Ömer: "Biraz dinlenmek istedim" karşılığını verdi. Abdulmelik: "Yönettiğin kişiler kapında beklerken senin onlardan uzak burada ölmeyeceğine dair garantin var mı?" deyince Ömer hemen kalkıp cemaatin yanına çıktı.

(٧٦٠٠)- [٣٥٩/٥] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فِرَاسٍ أَبُو هُرَيْرَةَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَالِكٍ الْعَبْدِيُّ، قَالَ: لَمَّا مَاتَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَرَ عَزَّاهُ النَّاسُ عَنْهُ، فَعَزَّاهُ أَعْرَابِيٌّ مِنْ بَنِي كِلابٍ، فَقَالَ:

تَعَزَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّهُ ... لِمَا قَدْ تَرَى يُغْذَى الصَّغِيرُ وَيُولَدُ

هَلِ ابْنُكَ إِلا مِنْ سُلالَةِ آدَمٍ ... لِكُلٍّ عَلَى حَوْضِ الْمَنِيَّةِ مَوْرِدُ

قَالَ: فَمَا وَقَعَتْ مِنْهُ تَعْزِيَةُ أَحَدٍ مَا وَقَعَتْ مِنْهُ تَعْزِيَةُ الأَعْرَابِيِّ.

Muhammed b. Mâlik el-Abdî der ki: Abdulmelik b. Ömer vefat ettiği zaman insanlar taziyede bulundular. Kilâb oğullarından bir bedevi de şöyle bir taziyede bulundu:

"Müminlerin emirine taziyede bulunuyorum
Fakat insan bu gördüğün şey için doğar ve yetişir
Oğlun da Âdem'in soyundan biri değil midir?
Herkes bu ölüm denen havuza bir şekilde gelecektir."

Hiçbir taziye de bedevinin bu taziyesi gibi etkili olmadı.

Müminlerin emiri Ömer b. Abdilazîz b. Mervân b. el-Hakem b. Ebi'l-Âs b. Umeyye b. Abdişems; birçok sahabe ve tâbiûnun büyüklerinden rivayetlerde bulunmuştur. Enes b. Mâlik, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, Abdullah b. Câfer b. Ebî Tâlib, Ömer b. Ebî Seleme el-Mahzûmî, Sâib b. Yezîd, Yûsuf b. Abdillah b. Selâm, Havle binti Hakîm el-Ensâriyye bunlardan bazılarıdır. Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm, Sâlim b. Abdillah b. Ömer, Urve b. ez-Zübeyr, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf, Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hârice b. Zeyd b. Sâbit, Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe, Ebû Burde b. Ebî Musa, İbrâhîm b. Abdillah b. Kâriz, Rabî' b. Sebre el-Cühenî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî gibi sahabe ve tâbiûn çocuklarından rivayetlerde bulunmuştur. Ömer b. Abdilazîz'in, Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) ve diğerlerinden olan rivayetlerini başka bir kitapta bir araya getirdik. Bunlardan bazıları aşağıda zikredilecektir.

Takrîb 4412, Takrîb 247, Takrîb 4218, Takrîb 584

(٧٦٠٥)- [٣٦٠/٥] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْخَطَّابِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الشَّعْثَاءِ عَلِيَّ بْنَ الْحَسَنِ، يَقُولُ: ثنا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ الْمُزَنِيُّ، عَنِ الْجُعَيْدِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَقُولُ لِلسَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ: يَا سَائِبُ هَلْ رَأَيْتَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَأْتَزِرُ الرِّدَاءَ أَوْ يَرْتَدِي الرِّدَاءَ، ثُمَّ يَخْرُجُ؟ قَالَ: " نَعَمْ "، قَالَ: لَوْ صَنَعَ ذَلِكَ أَحَدٌ الْيَوْمَ لَقِيلَ مَجْنُونٌ، غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ عُمَرَ لَمْ نَكْتُبْهُ إِلا مِنْ حَدِيثِ الْقَاسِمِ، وَالسَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ مِنَ الصَّحَابَةِ مِمَّنْ وُلِدَ فِي الْهِجْرَةِ، وَهُوَ ابْنُ أُخْتِ النَّمِرِ، مَسَحَ النَّبِيُّ ﷺ رَأْسَهُ وَدَعَا لَهُ

Cuaydî der ki: Ömer b. Abdilazîz'in Saîb b. Yezîd'e: "Ey Sâib! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından sadece izarını veya ridasını giyip öyle dışarıya çıkan birini gördün mü?" diye sorduğunu işittim. Sâib: "Evet, gördüm" karşılığını verince, Ömer: "Bugün biri bu şekilde giyinse ona deli derler" dedi.

Ömer'in rivâyeti olarak tek kanallı bir rivayettir. Biz bunu Kâsım'ın rivâyeti olarak yazmışızdır. Sâib b. Yezîd hicret sonrası doğan bir sahabidir. Nemir'in kızkardeşinin oğludur. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) başını okşayıp ona dua etmiştir.

Takrîb 281, Takrîb 1956, Takrîb 3179, Takrîb 4121, Takrîb 3113, Takrîb 2204, Takrîb 2226, Takrîb 2537, Takrîb 403, Takrîb 4286 , Takrîb 2134, Takrîb 2795, Takrîb 3271

Ka'bu'l-Ahbâr

Onlardan biri de önceki kutsal kitap ve metinleri bilen, kapalı ve gizli olan şeyleri ortaya çıkaran, görünen hakikatlere işaret eden Ebû İshâk Ka'b b. Mâti' el-Ahbâr'dır.

Denilir ki: "Tasavvuf kötülerden uzak durmak, iyileri dost edinmektir."

(٧٦١٩)- [٣٦٤/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " الْمُؤْمِنُ الزَّاهِدُ، وَالْمَمْلُوكُ الصَّالِحُ آمِنَانِ مِنَ الْحِسَابِ، وَطُوبَى لَهُمْ كَيْفَ يَحْفَظُهُمُ اللَّهُ فِي دِيَارِهِمْ، إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدَهُ الْمُؤْمِنَ زَوَى عَنْهُ الدُّنْيَا لِيَرْفَعَهُ دَرَجَاتٍ فِي الْجَنَّةِ، وَإِذَا أَبْغَضَ عَبْدَهُ الْكَافِرَ بَسَطَ لَهُ فِي الدُّنْيَا حَتَّى يُسَفِّلَهُ دَرَكَاتٍ فِي النَّارِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Zâhid mümin ile salih köle, kıyamet günündeki hesaptan yana güven içindedirler. Allah onları dünyada nasıl da koruyor, ne mutlu onlara! Zira Allah mümin kulunu sevdiği zaman, Cennetteki dereceleri kendisine öğretmek için dünyayı ondan uzak tutar. Kâfir kuluna buğzettiği zaman ise Cehennemdeki derecesini daha da aşağıda kılmak için dünya nimetlerini önüne serer."

[٣٦٥/٥] قَالَ كَعْبٌ: " وَيقُولُ اللَّهُ لِعِبَادِهِ الصَّابِرِينَ وَالرَّاضِينَ بِالْفَقْرِ: أَبْشِرُوا وَلا تَحْزَنُوا، فَإِنَّ الدُّنْيَا لَوْ وَزَنَتْ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مِمَّا لَكُمْ عِنْدِي مَا أَعْطَيْتُهُمْ مِنْهَا شَيْئًا"

Ka'b şöyle devam eder: "Allah fakirliğe sabreden ve ona rıza gösteren kullarına şöyle buyurur: "Sevinin ve sakın üzülmeyin! Size vereceklerimin yanında şayet dünya bir sinek kanadı kadar değer taşısaydı kâfirlere ondan hiçbir şey vermezdim."

[٣٦٥/٥] وَقَالَ كَعْبٌ: " إِذَا اشْتَكَى إِلَى اللَّهِ عِبَادُهُ الْفُقَرَاءُ الْحَاجَةَ قِيلَ لَهُمْ: أَبْشِرُوا وَلا تَحْزَنُوا، فَإِنَّكُمْ سَادَةُ الأَغْنِيَاءِ، وَالسَّابِقُونَ إِلَى الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Ka'b yine der ki: "Kulları, fakirlikten yana Allah'a şikâyette bulundukları zaman kendilerine: «Sevinin ve sakın üzülmeyin! Zira sizler kıyamet gününde zenginlerin efendileri ve Cennete ilk girecek olanlarsınız!» denilir."

[٣٦٥/٥] قَالَ كَعْبٌ: " وَكَانَتِ الأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ الصَّلاةُ وَالسَّلامُ بِالْفَقْرِ وَالْبَلاءِ أَشَدَّ فَرَحًا مِنْهُمْ بِالرَّخَاءِ، وَكَانَ الْبَلاءُ عَلَيْهِمْ مُضْعَفًا حَتَّى أَنْ كَانَ أَحَدُهُمْ لَيَقْتُلُهُ الْقَمْلُ، فَإِذَا رَأَى رَخَاءً ظَنَّ أَنَّهُ قَدْ أَصَابَ ذَنْبًا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Peygamberler fakirlik ile musibetlere rahatlıktan daha çok sevinirlerdi. Onların musibetleri kat kat daha fazla olurdu. Bazıları bitlenmeden dolayı ölecek hale gelirdi. Biri az bir rahat yüzü görse bir günah işlediğini düşünürdü."

[٣٦٥/٥] وَقَالَ كَعْبٌ: " مَنْ تَضَعْضَعَ لِصَاحِبِ الدُّنْيَا وَالْمَالِ تَضَعْضَعَ دِينُهُ، وَالْتَمَسَ الْفَضْلَ عِنْدَ غَيْرِ الْمُفْضِلِ، وَلَمْ يُصِبْ مِنَ الدُّنْيَا إِلا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُبْغِضُ كُلَّ جَمَّاعٍ لِلْمَالِ، مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ، مُسْتَكْبِرٍ، وَيُبْغِضُ كُلَّ حَبْرٍ سَمِينٍ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Dünya ve mal sahibinin önünde eğilen kişinin dini de yere düşer. Değeri değersiz olanların yanında arar. Dünya malından da sadece Allah'ın takdir ettiğini elde eder. Allah mal biriktiren, hayra engel olan, müstekbir kişileri sevmez. Yine şişman âlimleri de sevmez."

[٣٦٥/٥] وَقَالَ كَعْبٌ: " قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: تَلْبَسُونَ ثِيَابَ الرُّهْبَانِ وَقُلُوبُكُمْ قُلُوبُ الْجَبَّارِينَ وَالذِّئَابِ الضَّوَارِي؟ فَإِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ تَبْلُغُوا مَلَكُوتَ السَّمَاءِ فَأَمِيتُوا قُلُوبَكُمْ لِلَّهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Hz. Mûsa: "Zâhidlerin giysilerini giyiyorsunuz, ama kalpleriniz zorbaların ve vahşi hayvanların kalbi gibidir. Semanın ahalisinden olmak istiyorsanız kalplerinizi Allah için öldürün" dedi.

(٧٦٢٠)- [٣٦٥/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنْبَأَنَا أَبُو هِلالٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " مَا كَرُمَ عَبْدٌ عَلَى اللَّهِ إِلا زَادَ الْبَلاءُ عَلَيْهِ شِدَّةً، وَمَا أَعْطَى رَجُلٌ صَدَقَةَ مَالِهِ فَنَقَصَتْ مِنْ مَالِهِ، وَلا حَبَسَهَا فَزَادَتْ فِي مَالِهِ، وَلا سَرَقَ سَارِقٌ إِلا حَسِبَتْ مِنْ رِزْقِهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Kul, Allah katında değer kazandıkça musibetlerini daha da arttırır. Kişi malının zekatını verdiği zaman malı eksilmez, zekatını vermediği zaman da malı artmaz. Hırsız da bir şey çaldığı zaman bu çaldığı kendi rızkından kesilir."

(٧٦٢١)- [٣٦٥/٥] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ أَبُو الْقَاسِمِ، ثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ السَّدُوسِيُّ، ثنا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو هِلالٍ، عَنْ حَفْصِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، قَالَ: يَا كَعْبُ حَدِّثْنَا عَنِ الْمَوْتِ، قَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، غُصْنٌ كَثِيرُ الشَّوْكِ، يَدْخُلُ فِي جَوْفِ الرَّجُلِ، فَتَأْخُذُ كُلُّ شَوْكَةٍ بِعِرْقٍ يَجْذِبُهُ رَجُلٌ شَدِيدُ الْجَذْبِ، فَأَخَذَ مَا أَخَذَ، وَأَبْقَى مَا أَبْقَى "

Abdullah b. Ebî Muleyke bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb: "Ey Ka'b! Bize ölümden bahset" deyince, Ka'b: "Ey müminlerin emiri! Ölüm bir adamın karnına sokulan çok dikenli bir dal gibidir. Dikenler her bir damara yapışmış iken başka bir adam gelip o dikenli dalı öyle bir çeker ki, kimisi dikenlerle beraber kopup çıkar, kimisi de öylece kalır (işte ruhun bedenden çıkması buna benzer)" dedi.

(٧٦٢٢)- [٣٦٥/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا أَبَانُ بْنُ مَخْلَدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو زُنَيْجٌ، ثنا الْحَكَمُ بْنُ بَشِيرٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ قَيْسٍ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي

خَالِدٍ، قَالَ كَعْبٌ: " مَنْ عَرَفَ اللَّهَ بِقَلْبِهِ، وَحَمِدَ اللَّهَ بِلِسَانِهِ، لَمْ يَفْنَ مِنْ فِيهِ حَتَّى يُنْزِلَ اللَّهُ الزِّيَادَةَ، وَذَلِكَ لأَنَّ اللَّهَ أَسْرَعُ بِالْخَيْرِ، وَأَوْلَى بِالْفَضْلِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Kim Allah'ı kalbiyle bilip diliyle hamd ederse bu hamd daha ağzından çıkmadan Allah ona daha fazlasını ihsan eder. Çünkü Allah hayra karşılık vermede daha hızlı ve iyilikte daha üstündür."

(٧٦٢٣)- [٥/٣٦٦] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى الْقَزَّازُ، ثنا عَبْدُ الْوَارِثِ، ثنا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ عُمَرَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَا مِنْ رَجُلٍ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، فَتَسِيلُ دُمُوعُهُ عَلَى الأَرْضِ، فَتَقْطُرُ فَتُصِيبُهُ النَّارُ أَبَدًا حَتَّى يَرْجِعَ قَطْرُ السَّمَاءِ إِذَا وَقَعَ عَلَى الأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Kişi, Allah korkusu ile ağlar da gözünden yaşlar yere damlarsa, yere düşen yağmur damlaları geri gökyüzüne çıkmadıkça bu kişiye Cehennem ateşi asla dokunmaz."

(٧٦٢٤)- [٥/٣٦٦] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى الْقَزَّازُ، ثنا عَبْدُ الْوَرَاثِ، ثنا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ عَبَّادٍ الْجُشَمِيِّ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " لأَنْ أَبْكِيَ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، فَتَسِيلَ دُمُوعِي عَلَى وَجْنَتِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِوَزْنِي ذَهَبًا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Allah korkusuyla ağlayıp yanaklarımda yaşların süzülmesi, benim için ağırlığımca altını infak etmemden daha sevimlidir."

(٧٦٢٥)- [٥/٣٦٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا عَوْنٌ الْعُقَيْلِيُّ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لأَنْ أَبْكِيَ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حَتَّى تَسِيلَ دُمُوعِي عَلَى وَجْنَتِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِجَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Canım elinde olana yemin olsun ki Allah korkusuyla ağlayıp gözyaşlarımın yanaklarımda süzülmesi benim için bir dağ altını sadaka olarak vermemden daha iyidir."

(٧٦٢٦)- [٥/٣٦٦] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ الأَلْهَانِيُّ، عَنْ

كَعْبٍ، قَالَ: دُخِلَ عَلَيْهِ وَهُوَ مَرِيضٌ، فَقِيلَ لَهُ: كَيْفَ تَجِدُكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ؟ قال: " جَسَدٌ أُخِذَ بِذَنْبِهِ، فَإِنْ قُبِضَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ، فَإِلَى رَحِيمٍ، وَإِنْ يُعَافِهِ يُنْشِئْهُ خَلْقًا لا ذَنْبَ لَهُ "

Muhammed b. Ziyâd el-İlhânî bildiriyor: Hasta olan Ka'b'ın yanına girdiklerinde: "Ey Ebû İshâk! Kendini nasıl hissediyorsun?" dediler. Ka'b: "Günahlarından dolayı hesaba çekilen bir vücut görüyorum. Şayet bu haldeyken ruhu alınırsa Rahim olan Allah'a kavuşacaktır. Şayet iyileşirse hiç günahı yokmuş gibi yeni bir vücuda dönüşecektir" karşılığını verdi.

(٧٦٢٧)- [٥/٣٦٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَا اسْتَقَرَّ لِعَبْدٍ ثَنَاءٌ فِي الأَرْضِ حَتَّى يَسْتَقِرَّ فِي السَّمَاءِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Bir kul dünyada iken hep hayırla anıldığı zaman semada da hayırla anılır hale gelir."

(٧٦٢٨)- [٥/٣٦٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا يَعْلَى، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ شِمْرِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَوَدِدْتُ أَنِّي كَبْشٌ أَهْلِي، فَأَخَذُونِي، فَذَبَحُونِي، فَأَكَلُوا، وَأَطْعَمُوا أَضْيَافَهُمْ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Ailemin koçu olmayı, beni alıp kesmelerini, etimden yemelerini ve misafirlerine de ikram etmelerini isterdim."

(٧٦٢٩)- [٥/٣٦٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنِي الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي الْوَرْدِ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " أَنِيرُوا بُيوتَكُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ، وَاجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ حَظًّا مِنْ صَلاتِكُمْ، فَوَالَّذِي نَفْسُ كَعْبٍ بِيدِهِ إِنَّهُمْ لَمُسَمَّوْنَ عَلَى أَفْوَاهٍ، وَإِنَّهُمْ لَمَعْرُوفُونَ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ: فُلانُ بْنُ فُلانٍ يَعْمُرُ بَيْتَهُ بِذِكْرِ اللَّهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Evlerinizi Allah'ın zikriyle nurlandırın. Evlerinize namazınızdan da bir pay verin. Ka'b'ın canı elinde olana yemin olsun ki böylesi kişiler sema ahalisi içinde bilinirler ve: «Filan oğlu filan evini Allah'ın zikriyle mamur etmiştir» denilmek suretiyle isimleriyle anılırlar."

(٧٦٣٠)- [٣٦٧/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ الصَّنْعَانِيُّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " قِلَّةُ النُّطْقِ حِكْمَةٌ، فَعَلَيْكُمْ بِالصَّمْتِ، فَإِنَّهُ رِعَةٌ حَسَنَةٌ، وَقِلَّةُ وِزْرٍ، وَخِفَّةٌ مِنَ الذُّنُوبِ، فَأَحْسِنُوا بَابَ الْحِلْمِ، فَإِنَّ بَابَهُ الصَّمْتُ وَالصَّبْرُ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُبْغِضُ الضَّحَّاكَ مِنْ غَيْرِ عَجَبٍ، وَالْمَشَّاءَ إِلَى غَيْرِ أَرَبٍ، وَيُحِبُّ الْوَالِي الَّذِي يَكُونُ كَرَاعِي وَلا يَغْفُلُ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَاعْلَمُوا أَنَّ كَلِمَةَ الْحِكْمَةِ ضَالَّةُ الْمُسْلِمِ، فَعَلَيْكُمْ بِالْعِلْمِ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ، وَرَفْعُهُ أَنْ تَذْهَبَ رُوَاتُهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Az konuşmak hikmettendir, bu nedenle az konuşmaya dikkat edin. Az konuşma iyi bir korunmadır, az sorumluluktur ve günahlardan da uzak tutar. Hilim kapısına güzel bir şekilde yaklaşın. Hilmin kapısı da suskunluk ve sabırdır. Allah yersiz gülenlerden, başıboş gezenlerden nefret eder, çobanın sürüsünden gafil olmaması gibi tebaasından hiçbir zaman gafil olmayan yöneticiyi de sever. Bilin ki hikmetli söz, müslümanın (arayıp bulması gereken) yitiğidir. Aranızdan çekilip alınmadan da ilim öğrenmeye çalışın. İlmin çekilip alınması da âlimlerin yok olmasıyla olur."

(٧٦٣١)- [٣٦٧/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا حُسَيْنٌ، ثنا ابْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ كَعْبِ الأَحْبَارِ، قَالَ: " الرَّعِيَّةُ تَصْلُحُ بِصَلاحِ الْوَالِي، وَتَفْسَدُ بِفَسَادِهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Ahali yöneticinin ıslahıyla ıslah olur, onun bozulmasıyla da bozulur."

(٧٦٣٢)- [٣٦٧/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الدَّيْلَمِيِّ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ تُرْفَعُ فِيهِ الأَمَانَةُ، وَتُنْزَعُ فِيهِ الرَّحْمَةُ، وَتَكْثُرُ فِيهِ الْمَسْأَلَةُ، فَمَنْ سَأَلَ عِنْدَ ذَلِكَ الزَّمَانِ لَمْ يُبَارِكْ لَهُ فِيهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "İnsanlara öyle bir zaman gelir ki, eminlik ortadan kalkar, merhamet çekilip alınır ve dilencilik çoğalır. Böylesi bir zamanda birinden bir şeyler isteyen kişi, bu malın hayrını görmez."

(٧٦٣٣)- [٣٦٧/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا عَبْدُ الأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ، ثنا وُهَيْبٌ، ثنا أَبُو السُّعُودِ الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي السَّلِيلِ، عَنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا﴾، ثُمَّ قَالَ: " تَدْرُونَ مَا وُرُودُهَا؟ تَبْرُزُ جَهَنَّمَ لِلنَّاسِ كَأَنَّهُمْ مَتْنُ إِهَالَةٍ حَتَّى تَسْتَوِيَ عَلَيْهَا أَقْدَامُ الْخَلائِقِ، بَرِّهُمْ وَفَاجِرِهِمْ، فَيُنَادِي مُنَادٍ: أَنْ خُذِي أَصْحَابَكَ وَدَعِي أَصْحَابِي، فَتَخْسِفُ بِكُلِّ وَلِيٍّ لَهَا فَهِيَ أَعْرَفُ بِهِمْ مِنَ الرَّجُلِ بِوَلَدِهِ، وَيخْرُجُ الْمُؤْمِنُونَ نَدِيَّةٌ ثِيَابُهُمْ ".حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبِي رُسْتَةَ، ثنا عَبَّاسٌ النَّرْسِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلامٍ، ثنا دَاوُدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا وُهَيْبٌ، نَحْوَهُ

Ka'b: **"Sizden cehenneme uğramayacak yoktur. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür"**[1] âyetini okuyup şöyle dedi: "Cehenneme uğramanın ne demek olduğunu biliyor musunuz? Cehennem, insanların önüne donmuş bir yağ tabakası gibi çıkarılır. İyi olsun, kötü olsun herkes üzerinde durduktan sonra bir münadi: "Arkadaşlarını al ve benim dostlarımı bırak" diye seslenir. Bunun üzerine cehennem her dostunu içine alır. Cehennem dostlarını, bir babanın çocuğunu tanımasından daha iyi tanır. Müminler ise ondan elbiseleri nemli bir şekilde çıkarlar."

(٧٦٣٤)- [٣٦٨/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، وَحَدَّثَنِي شُرَيْحُ بْنُ عُبَيْدٍ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ لِكَعْبٍ: خَوِّفْنَا يَا كَعْبُ، قَالَ: " وَاللَّهِ إِنَّ لِلَّهِ مَلائِكَةً قِيَامًا مُنْذُ يَوْمِ خَلَقَهُمْ مَا ثَنَوْا أَصْلابَهُمْ، وَآخَرِينَ رُكُوعًا مَا رَفَعُوا أَصْلابَهُمْ، وَآخَرِينَ سُجُودًا مَا رَفَعُوا رُءُوسَهُمْ، حَتَّى يَنْفُخَ فِي الصُّورِ النَّفْخَةَ الآخِرَةَ، فَيَقُولُونَ جَمِيعًا: سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، مَا عَبَدْنَاكَ كَمَا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تُعْبَدَ، ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ لِرَجُلٍ يَوْمَئِذٍ كَعَمَلِ سَبْعِينَ نَبِيًّا

---

[1] Meryem Sur. 71

لاسْتَقَلَّ عَمَلَهُ مِنْ شِدَّةِ مَا يَرَى يَوْمَئِذٍ، وَاللَّهِ لَوْ دُلِّيَ مِنْ غِسْلِينَ دَلْوٌ وَاحِدَةٌ فِي مَطْلِعِ الشَّمْسِ لَغَلَتْ مِنْهَا جَمَاجِمُ قَوْمٍ فِي مَغْرِبِهَا، وَاللَّهِ لَتزفَرَنَّ جَهَنَّمُ زَفْرَةً لا يَبْقَى مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلا غَيْرُهُ إِلا خَرَّ جَاثِيًا عَلَى رُكْبَتَيْهِ، يَقُولُ: رَبِّ نَفْسِي نَفْسِي، وَحَتَّى نَبِيُّنَا وَإِبْرَاهِيمُ وَإِسْحَاقُ عَلَيْهِمُ الصَّلاةُ وَالسَّلامُ "، قَالَ: فَأَبْكَى الْقَوْمَ حَتَّى نَشَجُوا، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عُمَرُ، قَالَ لِكَعْبٍ: بَشِّرْنَا، فَقَالَ: " أَبْشِرُوا، فَإِنَّ لِلَّهِ ثَلاثَ مِائَةٍ وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ شَرِيعَةً، لا يَأْتِي بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ مَعَ كَلِمَةِ الإِخْلاصِ رَجُلٌ إِلا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ، وَلَوْ تَعْلَمُونَ كُلَّ رَحْمَةِ اللَّهِ لأَبْطَأْتُمْ فِي الْعَمَلِ، وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ اطَّلَعَتْ مِنْ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا فِي لَيْلَةٍ ظَلْمَاءَ لأَضَاءَتْ لَهَا الأَرْضُ، وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ ثَوْبًا مِنْ ثِيَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ نُشِرَ الْيَوْمَ فِي الدُّنْيَا لَصَعِقَ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَمَا حَمَلَتْهُ أَبْصَارُهُمْ "

Şurayh b. Ubeyd el-Hadramî anlatıyor: Hz. Ömer, Ka'b'a: "Ey Ka'b! Bizi korkut!" deyince, Ka'b şöyle dedi: "Vallahi Allah'ın yaratıldıklarından beri hep dik duran ve bellerini bükmeyen melekleri vardır. Yine yaratıldıklarından beri rükûda duran ve hiç bellerini doğrultmayan melekleri vardır. Yine yaratıldıklarından beri secdede olan ve hiç başlarını kaldırmayan melekleri vardır. Hepsinin de bu hali Sûr'un ilk üfürülüşüne kadar devam edecektir. Üfürülünce de hep birlikte: «(Rabbimiz!) Seni hamdinle tesbih ederiz. Sana hakkıyla ve gereği gibi ibadet edemedik» derler. Vallahi o günde kişi gördüklerinin şiddeti karşısmda yetmiş peygamber kadar ameli olsa yine de bu ameli az görecektir. Vallahi Ğislîn denen, cehennemin kaynar suyundan bir kova doğu tarafına salınacak olsa sıcaklığından batıdaki insanların beyinleri kaynar. Vallahi cehennem öyle bir iç çeker ki mukarreb olsun veya olmasın ne kadar melek varsa dizleri üzerine çöker ve: «Rabbim! Nefsim! Nefsim!» demeye başlar. Hatta Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), İbrâhim ve İshâk bile böyle derler."

Oradakiler bunları duyunca hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladılar. Ömer onların bu halini görünce: "Ey Ka'b! Bizleri biraz sevindir" dedi. Ka'b şu karşılığı verdi: "Sevinin! Allah'ın üç yüz on dört şeriatı vardır. Kişi ihlâs sözünün yanında bu şeriatlardan biriyle huzura çıktığı zaman Allah onu cennete sokar. Şayet Allah'ın rahmetinin ne kadar olduğunu bilseydiniz amellerinizde gevşek davranırdınız. Vallahi cennet kadınlarından biri

karanlık bir gecede şu dünya semasından bakacak olsa yeryüzünü aydınlatırdı. Vallahi cennetliklerin giysilerinden biri bugün yeryüzünde serilecek olsa ona bakanlar çarpılır ve gözleri buna tahammül edemezdi."

(٧٦٣٥)- [٣٦٨/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُسْتَفَاضُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عُمَرَ بْنِ شَقِيقٍ، بِبَلْخَ سَنَةَ سِتٍّ وَعِشْرِينَ.ح وَحَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، ثنا عَفَّانُ، قَالا: ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عُمَرَ، فَقَالَ لِي: يَا كَعْبُ خَوِّفْنَا، قَالَ: قُلْتُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَلَيْسَ فِيكُمْ كِتَابُ اللَّهِ تَعَالَى، وَحِكْمَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ " قَالَ: بَلَى، خَوِّفْنَا يَا كَعْبُ، قَالَ: قُلْتُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، اعْمَلْ عَمَلَ رَجُلٍ لَوْ وَافَيْتَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِعَمَلِ سَبْعِينَ نَبِيًّا لازْدَرَيْتَ عَمَلَكَ مِمَّا تَرَى "، قَالَ: فَأَطْرَقَ عُمَرُ مَلِيًّا ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ: زِدْنَا يَا كَعْبُ، قَالَ: قُلْتُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْ فُتِحَ مِنْ جَهَنَّمَ قَدْرَ مِنْخَرِ ثَوْرٍ بِالْمَشْرِقِ وَرَجُلٌ بِالْمَغْرِبِ لَغَلَى دِمَاغُهُ حَتَّى يَسِيلَ مِنْ حَرِّهَا "، فَأَطْرَقَ عُمَرُ مَلِيًّا ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ: زِدْنَا يَا كَعْبُ، قَالَ: قُلْتُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ جَهَنَّمَ لَتَزْفِرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ زَفْرَةً مَا يَبْقَى مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ إِلا خَرَّ جَاثِيًا عَلَى رُكْبَتَيْهِ، حَتَّى أَنَّ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ خَلِيلَهُ لَيَخِرُّ جَاثِيًا، وَيقُولُ: نَفْسِي نَفْسِي، لا أَسْأَلُكَ الْيَوْمَ إِلا نَفْسِي "، قَالَ: فَأَطْرَقَ عُمَرُ مَلِيًّا، قَالَ: قُلْتُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَوَلَسْتُمْ تَجِدُونَ هَذَا فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى؟ " قَالَ: قَالَ عُمَرُ: كَيْفَ؟ قُلْتُ: " يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى فِي هَذِهِ الآيَةِ: ﴿يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لا يُظْلَمُونَ﴾ ، قَالَ: فَسَكَتَ عُمَرُ.حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، أَنَّ عُمَرَ، قَالَ لِكَعْبٍ: خَوِّفْنَا، فَذَكَرَ نَحْوَهُ

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Bir gün Ömer b. el-Hattâb'ın yanındayken bana: "Ey Ka'b! Bizi korkut!" deyince ben: "Ey müminlerin emîri! Sizde Allah'ın Kitab'ı ve Resulü'nün hikmeti yok mu ki?" karşılığını verdim. Hz. Ömer "Evet, var, fakat bizi korkut ey Ka'b!" dedi. Ben de "Ey müminlerin emîri! Öyle bir amel işle ki, kıyamet gününde yetmiş peygamberin ameliyle mukayese ettiğinde onu hafif göresin" dedim. Hz. Ömer bir müddet başı eğik vaziyette kaldı. Sonra: "Biraz daha ey Ka'b" dedi. Ben de: "Ey

müminlerin emîri! Şayet cehennemin doğusundan bir öküzün burun deliği kadar yer açılsa, batıda da bir adam olsa, sıcaklığından akıp gidecek kadar beyni kaynar" dedim. Hz. Ömer bir müddet başı eğik vaziyette bekledi, sonra kendine geldi ve "Biraz daha artır ey Ka'b!" dedi. "Ey müminlerin emîri! Kıyamet gününde cehennem bir püskürür ki, ne bir mukarreb melek ve ne de seçilmiş bir peygamber kalır, Hatta Allah'ın halili Hz. İbrâhîm dizüstü yere çöker ve şöyle der: «Yâ Rabbi! Nefsim, nefsim, başka değil, Senden yalnızca nefsimi istiyorum» karşılığını verdim. Ömer bir müddet yine başını eğdi, ben de "Ey müminlerin emîri! Bunu Allah'ın Kitab'ında bulamıyor musunuz?" diye sordum. "Nasıl?" diye sorunca, ben de Allah: **"O gün herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir. Onlara asla zulmedilmez"[1]** buyurur" karşılığını verdim. Bunun üzerine Hz. Ömer sustu.

Başka bir kanalla Saîd b. Ebî Hilâl bildiriyor: "Hz. Ömer, Ka'b'a: "Bizi biraz korkut!" dedi..." Sonrasında ravi aynısını aktarır.

(٧٦٣٦)- [٥/٣٦٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّمَرْقَنْدِيُّ، ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنْبَأَنَا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي السَّلِيلِ، عَنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي الْعَوَّامِ، قَالَ: ثنا كَعْبٌ: " أَنَّ الْخَازِنَ مِنْ خُزَّانِ جَهَنَّمَ مَسِيرَةُ مَا بَيْنَ مَنْكِبَيْهِ سَنَةٌ، وَأَنَّ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ لَعَمُودًا لَهُ شُعْبَتَانِ مِنْ حَدِيدٍ يَدْفَعُ بِهَا الدَّفْعَةَ، فَيُكِبُّ فِي النَّارِ سَبْعَ مِائَةِ أَلْفٍ "

Ka'b der ki: "Cehennem bekçilerinden birinin iki omuzu arasındaki mesafe bir yıllıktır. Onlardan her birinin elinde ucu çatallı bir direk vardır. Her biri bununla bir hamlede cehenneme yedi yüz bin kişiyi döker."

(٧٦٣٧)- [٥/٣٦٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرٍ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ خَلَفٍ، ثنا عَبْدُ الأَعْلَى، عَنْ سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا الْفِرْيَابِيُّ، ثنا مِنْجَابٌ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ أَبِي مُصْعَبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: "

---

[1] Nahl Sur. 111

يُحْشَرُ الْجَبَّارُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِثْلَ الذَّرِّ فِي صُوَرِ رِجَالٍ يَغْشَاهُمُ الذُّلُّ، أَوْ قَالَ: يَأْتِيهُمْ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ، يَسْلُكُونَ فِي نَارِ الأَنْيَارِ، يُسْقَوْنَ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ عُصَارَةِ أَهْلِ النَّارِ "

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا سُوَيْدٌ، ثنا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَرْوَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ، حَلَفَ لَهُ: وَالَّذِي فَلَقَ الْبَحْرَ لِمُوسَى، إِنَّ فِيمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِي التَّوْرَاةِ أَنَّهُ يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ، قَالَ: وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَجَّاجِ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، مِثْلَهُ

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Zorbalar kıyamet gününde insan suretinde karıncalar gibi haşredilir ve zillet her taraftan onları sarar. Bu şekilde en kızgın ateşe girer ve cehennemliklerin irin ve cerahati olan Tînetu'l-Habâl'den içerler."

Başka bir kanalla Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Hz. Mûsa için denizi yaran Allah'a yemin olsun ki Allah'ın Tevrat'ta indirdiği şeylerden biri de büyüklenenlerin kıyamet gününde..." Sonrasında ravi yukarıdakinin aynısını aktarır.

(٧٦٣٨)- [٥/٣٧٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا سُوَيْدٌ، ثنا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى، وَأَبُو حَامِدٍ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَنْجُورَانِيُّ الْبَلْخِيُّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الرَّازِيِّ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ كَعْبٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الأَرْضُ غَيْرَ الأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ﴾، قَالَ: " تُبَدَّلُ السَّمَاوَاتُ فَتَصِيرُ جِنَانًا، وَتُبَدَّلُ الأَرْضُ فَتَصِيرُ مَكَانَ الْبِحَارِ وَالنَّارِ "

Ka'b, **"O gün yeryüzü başka bir yere dönüştürülür, gökler de... Ve hepsi o tek ve kahredici Allah için fırlarlar"**[1] âyetini okuyup: "Gökyüzü cennete dönüştürülecek, yer de değişip denizler ateşe dönüşecek" dedi.

(٧٦٣٩)- [٥/٣٧٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا عِيسَى بْنُ سُلَيْمَانَ الْفِهْرِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ كَعْبٍ

---

[1] İbrâhîm Sur. 48

الأَحْبَارِ، قَالَ: " وَجَدْتُ فِي التَّوْرَاةِ مَنْ خَرَجَ مِنْ عَيْنِهِ مِثْلُ الذُّبَابِ مِنَ الدَّمْعِ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ أَمَّنَهُ اللَّهُ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Tevrat'ta şunu okudum: "Allah korkusu ile gözünden bir sinek büyüklüğü kadar dahi olsa yaş akıtan kişiyi Allah Cehennem azabından emin kılar."

(٧٦٤٠)- [٥/٣٧٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ بَحْرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا رَوْحٌ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ كَعْبًا، قَالَ: " إِنَّ فِي جَهَنَّمَ بَرْدًا هُوَ الزَّمْهَرِيرُ يُسْقِطُ اللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ حَتَّى يَسْتَغِيثُوا بِحَرِّ جَهَنَّمَ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Cehennemde öyle bir zemherîr soğuğu vardır ki kişilerin etleri kemiklerinden düşer ve cehennemin sıcağından medet ummaya başlarlar."

(٧٦٤١)- [٥/٣٧٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ، ثنا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عَفَّانُ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو دَاوُدَ، قَالا: ثنا هَمَّامٌ، ثنا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " يُؤْتَى بِالرَّئِيسِ فِي الْخَيْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ لَهُ: أَجِبْ رَبَّكَ، فَيُنْطَلَقُ بِهِ إِلَى رَبِّهِ فَلا يَحْجُبُهُ عَنْهُ، فَيُؤْمَرُ بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ، فَيَرَى مَنْزِلَهُ وَمَنَازِلَ أَصْحَابِهِ الَّذِينَ كَانُوا يُجَامِعُونَهُ عَلَى الْخَيْرِ، وَيُعِينُونَهُ عَلَيْهِ، فَيُقَالُ لَهُ: هَذِهِ مَنْزِلَةُ فُلانٍ، وَهَذِهِ مَنْزِلَةُ فُلانٍ، فَيَرَى مَا أَعَدَّ اللَّهُ فِي الْجَنَّةِ مِنَ الْكَرَامَةِ، وَيرَى مَنْزِلَهُ أَفْضَلَ مِنْ مَنَازِلِهِمْ، وَيُكْسَى مِنْ ثِيَابِ الْجَنَّةِ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجٌ، وَيُغَلِّفُهُ مِنْ رِيحِ الْجَنَّةِ، وَيُشْرِقُ وَجْهُهُ حَتَّى يَكُونَ مِثْلَ الْقَمَرِ، قَالَ هَمَّامٌ: أَحْسِبُهُ قَالَ: لَيْلَةَ الْبَدْرِ، قَالَ: فَيَخْرُجُ فَلا يَرَاهُ أَهْلُ مَلإٍ إِلا قَالُوا: اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَصْحَابَهُ الَّذِينَ كَانُوا يُجَامِعُونَهُ عَلَى الْخَيْرِ، وَيُعِينُونَهُ عَلَى الْخَيْرِ، فَيَقُولُ: أَبْشِرْ يَا فُلانُ، إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لَكَ فِي الْجَنَّةِ كَذَا وَكَذَا، وَأَعَدَّ لَكَ كَذَا، فَمَا زَالَ يُخْبِرُهُمْ بِمَا أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ فِي الْجَنَّةِ مِنَ الْكَرَامَةِ حَتَّى يَعْلُوَ وُجُوهَهُمْ مِنَ الْبَيَاضِ مِثْلُ مَا عَلَى وَجْهِهِ، فَيَعْرِفُهُمُ النَّاسُ بِبَيَاضِ وُجُوهِهِمْ، فَيقُولُونَ: هَؤُلاءِ أَهْلُ الْجَنَّةِ، وَيُؤْتَى بِالرَّئِيسِ فِي الشَّرِّ فَيُقَالُ لَهُ:

أَجِبْ رَبَّكَ، فَيَنْطَلِقُ بِهِ إِلَى رَبِّهِ فَيُحْجَبُ عَنْهُ، وَيُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ، فَيَرَى مَنْزِلَهُ وَمَنْزِلَ أَصْحَابِهِ، فَيُقَالُ: هَذِهِ مَنْزِلَةُ فُلانٍ، وَهَذِهِ مَنْزِلَةُ فُلانٍ، فَيَرَى مَا أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ فِيهَا مِنَ الْهَوَانِ، وَيرَى مَنْزِلَتَهُ أَشَدَّ مِنْ مَنَازِلِهِمْ، قَالَ: فَيَسْوَدُّ وَجْهُهُ، وَتَزْرَقُّ عَيْنَاهُ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ قَلَنْسُوَةٌ مِنْ نَارٍ، فَيَخْرُجُ فَلا يَرَاهُ أَهْلُ مَلأٍ إِلا تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْهُ، فَيَأْتِي أَصْحَابِهِ الَّذِينَ كَانُوا يُجَامِعُونَهُ عَلَى الشَّرِّ وَيُعِينُونَهُ عَلَيْهِ، فَلا يَزَالُ يُخْبِرُهُمْ بِمَا أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مِنَ النَّارِ حَتَّى يَعْلُوَ وُجُوهَهُمْ مِنَ السَّوَادِ مِثْلُ مَا عَلَى وَجْهِهِ، فَيَعْرِفُهُمُ النَّاسُ بِسَوَادِ وُجُوهِهِمْ، فَيَقُولُونَ: هَؤُلاءِ أَهْلُ النَّارِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Kıyamet gününde iyilikte önder olan kişi getirilir ve: "Rabbinin davetine icabet et!" denilir. Rabbinin katına gittiğinde Allah ondan uzak durmaz ve cennete götürülmesini emreder. Orada kendi yeri ile hayır yaparken kendisiyle beraber olan ve yardım eden diğer arkadaşlarının yerlerini görür. "Bu, filan kişinin yeridir. Bu da, filan kişinin yeridir" denilir. Bu şekilde Allah'ın kendisi için cennette hazırladığı şeyleri görür. Kendi yerinin diğerlerinin yerlerinden daha iyi olduğunu da görür. Kendisine cennet giysilerinden giydirilir. Başına taç konulur, cennet kokularından kokulanır. Yüzü mehtaplı gecedeki Ay gibi ışık saçar. Oradan çıktığında karşılaştığı her bir topluluk: "Allahım! Onu bizden biri kıl" der. Hayır yaparken kendisiyle beraber olan ve yardım eden diğer arkadaşlarının yanına geldiği zaman: "Ey filan! Sevin! Allah cennette sana şunu şunu hazırladı! Sana da şunu şunu hazırladı" demeye başlar. Bu şekilde teker teker hepsine Allah'ın cennette onlar için hazırladığı nimetlerini haber verir. Sonunda her birinin yüzü onun yüzü gibi parıldamaya başlar. İnsanlar onları yüzlerinin beyazlığından tanır ve: "Bunlar cennet ahalisidir!" derler.

Kıyamet gününde kötülükte önder olan kişi getirilir ve: "Rabbinin davetine icabet et!" denilir. Rabbinin katına gittiğinde Allah onunla görüşmez ve cehenneme götürülmesini emreder. Orada kendi yeri ile kötülük yaparken kendisiyle beraber olan ve yardım eden diğer arkadaşlarının yerlerini görür. "Bu filan kişinin yeridir. Bu da filan kişinin yeridir" denilir. Bu şekilde Allah'ın kendisi için cehennemde hazırladığı şeyleri görür. Kendi yerinin diğerlerinin yerlerinden daha kötü olduğunu da görür. Yüzü kara, gözleri mavi yapılır. Başına ateşten bir külah giydirilir.

Oradan çıktığında karşılaştığı her bir topluluk ondan Allah'a sığınır. Kötülük yaparken kendisiyle beraber olan ve yardım eden diğer arkadaşlarının yanına geldiği zaman teker teker hepsine Allah'ın cehennemde onlar için hazırladığı ateşi haber verir. Sonunda her birinin yüzü onun yüzü gibi kapkara kesilir. İnsanlar onları yüzlerinin karalığından tanır ve: "Bunlar cehennem ahalisidir!" derler.

(٧٦٤٢)- [٥/٣٧١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلالٍ، قَالَ: حُدِّثْتُ عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّ فِي جَهَنَّمَ تَنَانِيرَ ضِيقُهَا كَضِيقِ زُجِّ رُمْحِ أَحَدِكُمْ، تَطْبَقُ عَلَى قَوْمٍ بِأَعْمَالِهِمْ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Cehennemde, birinizin mızrağının ucu gibi dar olan fırınlar vardır. Amellerine göre de içindekileri sıkarlar."

(٧٦٤٣)- [٥/٣٧١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: جَلَسْنَا إِلَى كَعْبِ الأَحْبَارِ فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ يُحَدِّثُ، فَجَاءَ عُمَرُ، فَجَلَسَ فِي نَاحِيَةِ الْقَوْمِ، فَنَادَاهُ فَقَالَ: وَيْحَكَ يَا كَعْبُ خَوِّفْنَا، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّ النَّارَ لَتَقْرُبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ حَتَّى إِذَا أُدْنِيَتْ وَقُرِّبَتْ زَفَرَتْ زَفْرَةً فَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ وَلا صِدِّيقٍ وَلا شَهِيدٍ إِلا جَثَا لِرُكْبَتَيْهِ سَاقِطًا حَتَّى يَقُولَ كُلُّ نَبِيٍّ وَصِدِّيقٍ وَشَهِيدٍ: اللَّهُمَّ لا أُكَلِّفُكَ الْيَوْمَ إِلا نَفْسِي، وَلَوْ كَانَ لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ عَمَلُ سَبْعِينَ نَبِيًّا لَظَنَنْتَ أَنْ لا تَنْجُوَ "، قَالَ عُمَرُ: وَاللَّهِ إِنَّ الأَمْرَ لَشَدِيدٌ

Yahyâ b. Abdirrahmân b. Hâtıb, babasından bildiriyor: Ka'bu'l-Ahbâr, mescidde hadis okurken yanında oturduk. Hz. Ömer gelip topluluğun bir kenarında oturdu ve: "Allah müstahakkını versin, ey Ka'b! Bizi korkut!" dedi. Ka'b şöyle dedi: "Canım elinde olana yemin ederim ki; Kıyamet günü ateş o kadar yaklaşacak ki, onun nefes alıp vermeleri vardır. Yaklaştığı zaman öyle bir nefes alacak ki, Allah'ın yarattığı her nebi, sıddık veya şehid diz üstü çökecek. O zaman her nebi, sıddık ve şehid: "Allahım! Bu gün Senden sadece nefsimi istiyorum" diyecek. Ey Hattâb'ın oğlu! Eğer senin yetmiş

peygamberin yaptığı kadar amelin olsa bile kurtulamayacağını zannedeceksin."

Bunun üzerine Hz. Ömer: "Vallahi! Hesap gününde işimiz pek çetin olacaktır" dedi.

(٧٦٤٤)- [٣٧١/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، ثنا حُمَيْدُ بْنُ هِلالٍ قَالَ: رَاحَ قَوْمٌ إِلَى كَعْبٍ فَسَارُوا عَشِيَّتَهُمْ وَلَيْلَتَهُمْ وَالْغَدَ حَتَّى غَوَّرُوا الْمَقِيلَ، فَشَكَوْا إِلَى كَعْبٍ شِدَّةَ سَيْرِهِمْ، فَقَالَ كَعْبٌ: " مَا أَدْرَكْتُمْ مَقْعَدَ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ "

Humeyd b. Hilâl bildiriyor: Bir topluluk Ka'b ile yolculuk yaptı. Akşam, gece ve sabah vakitlerini yürüyerek geçirdiler, öğleye doğru da yürümeye devam ettiklerinde Ka'b'a, çok yürümekten şikâyet ettiler. Ka'b onlara: "Siz daha cehennemlik birinin oturduğunda kaplayacağı yer kadar bir mesafe bile yürümediniz" dedi.

(٧٦٤٥)- [٣٧٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ رَجُلٍ، أَنَّ كَعْبًا مَرَّ بِكَثِيبٍ مِنْ رَمْلٍ فَوَقَفَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: " إِنَّ النَّاسَ يَبْكُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرَ مِمَّا يَبُلُّ هَذَا، ثُمَّ يَبْكُونَ حَتَّى يُلْجِمَهُمُ الْعَرَقُ "

Hammâd b. Zeyd, bir adamdan bildirir: Ka'b bir kum tepesi görünce üzerine çıktı ve: "Kıyamet gününde insanlar bu tepeyi ıslatmaya yetecek kadar ve daha fazla ağlayacaklardır. Terleri ağızlarına yetişecek kadar da ağlamaya devam edeceklerdir" dedi.

(٧٦٤٦)- [٣٧٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ، ثنا أَبُو غَسَّانَ، ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ، ثنا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " وَالَّذِي نَفْسُ كَعْبٍ بِيَدِهِ، لَوْ كُنْتَ بِالْمَشْرِقِ وَكَانَتِ النَّارُ بِالْمَغْرِبِ ثُمَّ كُشِفَ عَنْهَا لَخَرَجَ دِمَاغُكَ مِنْ مَنْخِرَيْكَ مِنْ شِدَّةِ حَرِّهَا، يَا قَوْمُ هَلْ لَكُمْ بِهَذَا إِقْرَارٌ؟ أَمْ هَلْ لَكُمْ عَلَى هَذَا صَبْرٌ؟ يَا قَوْمُ طَاعَةُ اللَّهِ أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ، فَأَطِيعُوهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Canım elinde olana yemin ederim ki; eğer sen doğuda, cehennem ateşi de batıda olsaydı. Sonra ateş açılsaydı onun

sıcaklığından beynin burnundan akardı. Ey topluluk! Bunun böyle olduğunu kabul ediyor musunuz? Yoksa buna sabrederiz mi, diyorsunuz? Ey topluluk! Allah'a itaat etmek sizin için daha kolaydır. Ona itaat ediniz."

(٧٦٤٧)- [٣٧٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " فِي جَهَنَّمَ أَرْبَعَةُ جُسُورٍ، أَوَّلُهَا جِسْرٌ يَجْلِسُ عَلَيْهِ كُلُّ قَاطِعِ رَحِمٍ، وَالثَّانِي مَنْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ حَتَّى يَقْضِيَ دَيْنَهُ، وَالثَّالِثُ، فَأَصْحَابُ الْغُلُولِ، وَالرَّابِعُ عَلَيْهِ الْجَبَّارُونَ، وَالرَّحْمَةُ تَقُولُ: أَيْ رَبِّ سَلِّمْ سَلِّمْ "

Ka'b der ki: "Cehennem'in dört köprüsü vardır: Birinci köprüde akrabasıyla alakasını kesen herkes oturur. İkincisinde borcu olan, borcunu ödeyinceye kadar oturur, üçüncüsünde başkalarını aldatan hainler oturur, dördüncü köprüde ise, zorbalar otururlar. Rahmet ise: «Ey Rab! Kurtar, kurtar!" der."

(٧٦٤٨)- [٣٧٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى:﴿عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ﴾ " مَعَ كُلِّ مَلَكٍ عَمُودٌ لَهُ شُعْبَتَانِ يَدْفَعُ الدَّفْعَةَ، فَيُلْقِي فِي النَّارِ سَبْعِينَ أَلْفًا "

Abdullah b. Şakîk bildiriyor: Ka'b, **"Üzerinde ondokuz (muhafız melek) vardır"**[1] âyetini açıklarken: "Her bir meleğin elinde ucu çatallı demir bir direk vardır ve bir hamlede yetmiş bin kişiyi cehenneme döker" demiştir.

(٧٦٤٩)- [٣٧٢/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَّاءُ، ثنا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ أَيُّوبَ يُحَدِّثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ زُرْعَةَ، عَنْ حَنَشٍ، عَنْ كَعْبٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَلا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ﴾، قَالَ: " هِيَ سَبْعُونَ دَرَجَةً فِي جَهَنَّمَ "

---

[1] Müddessir Sur. 30

Ka'bu'l-Ahbâr, **"Fakat o, sarp yokuşu aşamadı"**[1] âyeti hakkında şöyle demiştir: "Söz konusu yokuş, Cehennemdedir ve yetmiş katmanlıdır."

(٧٦٥٠)- [٣٧٢/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْبَغْدَادِيُّ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْجُنَيْدِ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَائِشَةَ، ثنا سَلامٌ الْخَوَّاصُ، عَنْ فُرَاتِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ زَاذَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ الأَحْبَارِ، يَقُولُ: " إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ جَمَعَ اللَّهُ الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَنَزَلَتِ الْمَلائِكَةُ، فَصَارُوا صُفُوفًا، فَيَقُولُ: يَا جِبْرِيلُ ائْتِنِي بِجَهَنَّمَ، فَيَأْتِي بِهَا جِبْرِيلُ تُقَادُ بِسَبْعِينَ أَلْفَ زِمَامٍ حَتَّى إِذَا كَانَتْ مِنَ الْخَلائِقِ عَلَى قَدْرِ مِائَةِ عَامٍ زَفَرَتْ زَفْرَةً طَارَتْ لَهَا أَفْئِدَةُ الْخَلائِقِ، ثُمَّ زَفَرَتْ ثَانِيَةً فَلا يَبْقَى مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، إِلا جَثَا لِرُكْبَتَيْهِ، ثُمَّ تَزْفِرُ الثَّالِثَةَ فَتَبْلُغُ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَذْهَلُ الْعُقُولُ، فَيَفْزَعُ كُلُّ امْرِئٍ إِلَى عَمَلِهِ حَتَّى أَنَّ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ، يَقُولُ: بِخُلَّتِي لا أَسْأَلُكَ إِلا نَفْسِي، وَيقُولُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: بِمُنَاجَاتِي لا أَسْأَلُكَ إِلا نَفْسِي، وَأَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، لَيَقُولُ: بِمَا أَكْرَمْتَنِي لا أَسْأَلُكَ إِلا نَفْسِي لا أَسْأَلُكَ مَرْيَمَ الَّتِي وَلَدَتْنِي، وَمُحَمَّدٌ ﷺ يَقُولُ: أُمَّتِي أُمَّتِي، لا أَسْأَلُكَ الْيَوْمَ نَفْسِي، إِنَّمَا أَسْأَلُكَ أُمَّتِي، قَالَ: فَيُجِيبُهُ الْجَلِيلُ جَلَّ جَلالُهُ: إِنَّ أَوْلِيَائِي مِنْ أُمَّتِكَ لا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ، فَوَعِزَّتِي وَجَلالِي لأُقِرَّنَّ عَيْنَكَ فِي أُمَّتِكَ، ثُمَّ تَقِفُ الْمَلائِكَةُ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ يَنْتَظِرُونَ مَا يُؤْمَرُونَ بِهِ، فَيَقُولُ الرَّحْمَنُ تَعَالَى: مَعَاشِرَ الزَّبَانِيَةِ، انْطَلِقُوا بِالْمُصِرِّينَ مِنْ أَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ إِلَى النَّارِ، فَقَدِ اشْتَدَّ غَضَبِي عَلَيْهِمْ بِتَهَاوُنِهِمْ بِأَمْرِي فِي دَارِ الدُّنْيَا، وَاسْتِخْفَافِهِمْ بِحَقِّي، وَانْتِهَاكِهِمْ حُرْمَتِي، يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ، وَيُبَارِزُونِي مَعَ كَرَامَتِي لَهُمْ فِي تَفْضِيلِي إِيَّاهُمْ عَلَى الأُمَمِ، وَلا يَعْرِفُونَ فَضْلِي، وَعَظِيمَ نِعْمَتِي، فَعِنْدَهَا تَأْخُذُ الزَّبَانِيَةُ بِلِحَى الرِّجَالِ وَذَوَائِبِ النِّسَاءِ، فَيَنْطَلِقْنَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ، وَمَا مِنْ أَحَدٍ يُسَاقُ إِلَى النَّارِ مِنْ غَيْرِ هَذِهِ الأُمَّةِ إِلا مُسْوَدٌّ وَجْهُهُ، وَقَدْ وُضِعَتِ الأَنْكَالُ فِي قَدَمِهِ، وَالأَغْلالُ فِي عُنُقِهِ إِلا مَنْ كَانَ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ فَإِنَّهُمْ يسَاقُونَ بِأَلْوَانِهِمْ، فَإِذَا وَرَدُّوا عَلَى مَالِكٍ، قَالَ لَهُمْ: مَعَاشِرَ الأَشْقِيَاءِ، مِنْ أَيِّ أُمَّةٍ أَنْتُمْ، فَمَا وَرَدَ عَلَيَّ أَحْسَنُ وُجُوهًا مِنْكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: يَا مَالِكُ نَحْنُ مِنْ أُمَّةِ الْقُرْآنِ، فَيَقُولُ لَهُمْ مَالِكٌ: مَعَاشِرَ الأَشْقِيَاءِ، أَوَلَيْسَ الْقُرْآنُ أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ ﷺ قَالَ: فَيَرْفَعُونَ أَصْوَاتَهُمْ بِالنَّحِيبِ

---

[1] Beled Sur. 11

وَالْبُكَاءِ، فَيقُولُونَ: وَامُحَمَّدَاهُ، يَا مُحَمَّدُ اشْفَعْ لِمَنْ أُمِرَ بِهِ إِلَى النَّارِ مِنْ أُمَّتِكَ، قَالَ: فَيُنَادَى مَالِكٌ بِتَهَدُّدٍ وَانْتِهَارٍ: يَا مَالِكُ، مَنْ أَمَرَكَ بِمُعَاتَبَةِ أَهْلِ الشَّقَاءِ وَمُحَادَثَتِهِمْ، وَالتَّوَقُّفِ عَنْ إِدْخَالِهِمُ الْعَذَابَ؟ يَا مَالِكُ، لا تُسَوِّدْ وُجُوهَهُمْ فَقَدْ كَانُوا يَسْجُدُونَ لِي فِي دَارِ الدُّنْيَا، يَا مَالِكُ لا تُغِلَّهُمْ بِالْغِلالِ فَقَدْ كَانُوا يَغْتَسِلُونَ مِنَ الْجَنَابَةِ، يَا مَالِكُ لا تُقَيِّدْهُمْ بِالأَنْكَالِ فَقَدْ طَافُوا حَوْلَ بَيْتِيَ الْحَرَامِ، يَا مَالِكُ، لا تُسَرْبِلْهُمُ الْقَطِرَانَ، فَقَدْ خَلَعُوا ثِيَابَهُمْ لِلإِحْرَامِ، يَا مَالِكُ، مُرِ النَّارَ لا تَحْرِقْ أَلْسِنَتَهُمْ فَقَدْ كَانُوا يَقرءُونَ الْقُرْآنَ، يَا مَالِكُ، قُلْ لِلنَّارِ تَأْخُذُهُمْ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ، فَالنَّارُ أَعْرَفُ بِهِمْ وَبِمَقَادِيرِ اسْتِحْقَاقِهِمْ مِنَ الْوَالِدَةِ بِوَلَدِهَا، فَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى كَعْبَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى سُرَّتِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى صَدْرِهِ، فَإِذَا انْتَقَمَ اللَّهُ مِنْهُمْ عَلَى قَدْرِ كَبَائِرِهِمْ وَعُتُوِّهِمْ وَإِصْرَارِهِمْ فُتِحَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ بَابٌ فَرَأَوْهُمْ فِي الطَّبَقِ الأَعْلَى مِنَ النَّارِ لا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلا شَرَابًا، يَبْكُونَ وَيقُولُونَ: يَا مُحَمَّدَاهُ ارْحَمْ مِنْ أُمَّتِكَ الأَشْقِيَاءَ، وَاشْفَعْ لَهُمْ، فَقَدْ أَكَلَتِ النَّارُ لُحُومَهُمْ وَدِمَاءَهُمْ وَعِظَامَهُمْ، ثُمَّ يُنَادُونَ: يَا رَبَّاهُ، يَا سَيِّدَاهُ، ارْحَمْ مَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِكَ فِي دَارِ الدُّنْيَا، وَإِنْ كَانَ قَدْ أَسَاءَ وَأَخْطَأَ وَتَعَدَّى، فَعِنْدَهَا يَقُولُ الْمُشْرِكُونَ لَهُمْ: مَا أَغْنَى عَنْكُمْ إِيمَانُكُمْ بِاللَّهِ وَبِمُحَمَّدٍ، فَيَغْضَبُ اللَّهُ لِذَلِكَ، فَيَقُولُ: يَا جِبْرِيلُ، انْطَلِقْ فَأَخْرِجْ مَنْ فِي النَّارِ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ فَيُخْرِجُهُمْ ضَبَايِرَ قَدِ امْتُحِشُوا، فَيُلْقِيهِمْ عَلَى نَهَرٍ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ يُقَالُ لَهُ نَهَرُ الْحَيَاةِ، فَيَمْكُثُونَ حَتَّى يَعُودُوا أَنْضَرَ مَا كَانُوا، ثُمَّ يَأْمُرُ بِإِدْخَالِهِمُ الْجَنَّةَ مَكْتُوبٌ عَلَى جِبَاهِهِمْ: هَؤُلاءِ الْجَهَنَّمِيُّونَ عُتَقَاءُ الرَّحْمَنِ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ فَيُعْرَفُونَ مِنْ بَيْنِ أَهْلِ الْجَنَّةِ بِذَلِكَ، فَيَتَضَرَّعُونَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنَّ يَمْحُوَ عَنْهُمْ تِلْكَ السِّمَةَ، فَيَمْحُوهَا اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ، فَلا يُعْرَفُونَ بِهَا بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ بَيْنِ أَهْلِ الْجَنَّةِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Kıyamet gününde, Allah öncekileri ve sonrakileri ile bütün insanları tek bir yerde toplar. Melekl'er de inince saf şeklinde dururlar. Allah, Cebrâil'e: "Ey Cebrâil! Bana cehennemi getir!" buyurunca cehennem yetmiş bin dizginle bağlanmış bir şekilde çekilip getirilir. İnsanlara yüz yıllık bir mesafe kadar yaklaşınca iç çeker. Bu iç çekişte tüm mahlukatın yüreği yerinden fırlar. İkinci iç çekişinde ne kadar mukarreb melek ve gönderilmiş peygamber varsa hepsi de dizlerinin üzerine çöker. Üçüncü iç çekişinde de kalpler boğaza çıkıp akılları gider. Ardından herkes kendi başının çaresine bakmaya çalışır. Allah'ın dostu İbrâhîm bile: "Seninle

olan dostluğum aşkına beni korumanı istiyorum" der. Hz. Mûsa: "Seninle olan konuşmamın aşkına beni korumanı istiyorum" der. İsa: "Bana yaptığın ihsanlar aşkına beni korumanı istiyorum! Şu an beni doğuran Meryem için bile bir şey istemiyorum" der. Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)) ise: "Ümmetim! Ümmetim! Bugün beni değil ümmetimi korumanı istiyorum" der. Allah da ona: "Ümmetinden benim dostum olanlar için bugün ne bir korku,- ne de hüzün olacaktır. İzzetim ve celâlim hakkı için ümmetinden yana seni sevindireceğim" cevabını verir.

Sonrasında melekler Allah'ın önünde durur ve vereceği emirleri beklerler. Rahmân olan Allah: "Ey Zebâniler! Muhammed ümmetinden büyük günahlarda ısrar edenleri cehenneme götürün! Dünyada onlara verdiğim emirleri önemsemedikleri, hakkımı hafife aldıkları, yasaklarımı çiğnedikleri, insanları küçük gördükleri, onları diğer ümmetlerden üstün kılma ihsanıma rağmen bana karşı durdukları ve bu ihsanım ile verdiğim nimetlerin kıymetini bilmedikleri için onlara çok öfkeliyim!" buyurur. Bunun üzerine zebaniler erkeklerin sakallarından, kadınların ise saç örgülerinden tutup cehenneme götürürler. Bu ümmet dışında da cehenneme götürülen her bir kişinin yüzü kapkara, ayaklarında pranga, boyunlarında zincir olur. Ancak bu ümmetten olanlar kendi halleriyle cehenneme götürülürler. Cehennem bekçisi Mâlik'e ulaştıkları zaman onlara: "Ey cehennemlikler! Siz hangi ümmettensiniz? Zira bana gelenler içinde sizin gibi güzel yüzlü kişiler yoktu" deyince, onlar: "Ey Mâlik! Kur'ân'ın ümmetindeniz!" karşılığını verirler. Mâlik: "Ey cehennemlikler! Kur'ân Muhammed'e nazil olmadı mı ki?" diye sorunca yüksek sesle inleyip ağlamaya başlarlar ve: "Ey Muhammed! Ey Muhammed! Ümmetinden cehenneme atılması emredilenlere şefaat et" derler.

Bunun üzerine Allah sert ve tehditkâr bir sesle Mâlik'e şöyle seslenir: "Ey Mâlik! Cehennemlik olanlarla bu şekilde sitem etmene, konuşmana ve azabı tatmalarını bekletmene kim izin verdi? Ey Mâlik! Bunların yüzleri kara olmaz, zira dünyada iken bana secde ederlerdi. Ey Mâlik! Bunlara zincir vurmayız, zira cenabet olduklarında yıkanırlardı. Ey Mâlik! Bunlara pranga vurmayız, zira kutsal evimin (Kâbe'nin) etrafında tavaf ederlerdi. Ey Mâlik!

Bunlara katrandan giysi giydirme! Zira dünyada ihram giymek için giysilerini çıkarırlardı. Ey Mâlik! Dillerini yakma! Zira Kur'ân okurlardı. Ey Mâlik! Cehenneme söyle de, kötü amelleri oranınca onları cezalandırsın."

Cehennem de onlardan her birinin ateşi ne kadar hak ettiğini annenin çocuğunu tanımasından daha iyi bilir. Bundan dolayı ateş kiminin topuğuna kadar, kiminin dizlerine kadar, kiminin göbeğine kadar, kiminin de göğsüne kadar çıkar. Allah bu şekilde günahlarının büyüklüğü, isyanları ve günahlarda ısrarları oranınca onları cezalandırdıktan sonra müşrikler ile aralarında bir kapı açar. Müşrikleri bir üst tabakada görürler. Ancak yine de, ne bir serinlik, ne de içecekleri bir şey vardır. Ağlayarak: "Ey Muhammed! Ümmetinden cehennemde olanlara acı ve onlara şefaat et! Zira ateş onların etlerini, kanlarını ve kemiklerini yedi bitirdi" derler. Sonra: "Rabbimiz! Efendimiz! Dünyadayken kötülük yapsa da, günaha bulaşsa da, haddini aşsa da sana şirk koşmayan kişileri bağışla!" demeye başlarlar.

Müşrikler onları görünce: "Allah'a ve Muhammed'e olan imanınızın size ne faydası oldu?" derler. Allah bunu duyunca kızar ve: "Ey Cebrâil! Git ve Muhammed ümmetinden cehennemde olanları çıkar" buyurur. Cebrâil gidip onları çıkardığında kömürleşmiş halde olurlar. Onları alıp cennetin kapısının önünde Hayat Irmağı denilen ırmağın içine atar. Eskisinden de daha parlak bir şekilde çıkana kadar bir süre orada kalırlar. Sonra cennete sokulmaları emredilir. Ancak alınlarında: "Bunlar Muhammed ümmetinden Rahman'ın cehennemden azat ettiği kişilerdir" yazısı bulunur. Cennet ahalisi içinde de bu yazıdan tanınırlar. Bu yazının silinmesi için Allah'a yalvarıp yakarınca da Allah bu yazıyı siler. Silindikten sonra da artık cennet ahalisi içinde onları bu özellikleriyle tanıyan olmaz.

(٧٦٥١)- [٣٧٤/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَبَاحٍ، عَنْ كَعْبٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لأَوَّاهٌ﴾، قَالَ: " كَانَ إِبْرَاهِيمُ إِذَا ذَكَرَ النَّارَ، قَالَ: أَوَّهْ مِنَ النَّارِ، أَوَّهْ مِنَ النَّارِ "

Ka'b, **"Şüphesiz ki İbrâhîm çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi."**[1] âyetini açıklarken şöyle dedi: "Hz. İbrâhîm ateşi andığı zaman: "Şu ateşten yana vay halime" derdi.

(٧٦٥٢)- [٧٦٥٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَارِثِ، ثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، ثنا نَافِعٌ أَبُو هُرْمُزَ، ثنا نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: تَلا رَجُلٌ عِنْدَ عُمَرَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾، قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ: أَعِدْهَا عَلَيَّ، وَثَمَّ كَعْبٌ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَمَا إِنَّ عِنْدِي تَفْسِيرَ هَذِهِ الآيَةِ، قَرَأْتُهَا قَبْلَ الإِسْلامِ، قَالَ: فَقَالَ: هَاتِهَا يَا كَعْبُ، فَإِنْ جِئْتَ بِهَا كَمَا سَمِعْتُ مِنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ صَدَّقْنَاكَ، وَإِلا لَمْ نَنْظُرْ فِيهَا، فَقَالَ: " إِنِّي قَرَأْتُهَا قَبْلَ الإِسْلامِ: كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا فِي السَّاعَةِ الْوَاحِدَةِ عِشْرِينَ وَمِائَةَ مَرَّةٍ "، فَقَالَ عُمَرُ: هَكَذَا سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

İbn Ömer der ki: Hz. Ömer'in yanında adamın biri: **"Derileri yanıp döküldükçe, azabı tatmaları için onların derilerini yenileyeceğiz"**[2] âyetini okuyunca, Ömer adama: "Bir daha oku!" dedi. Orada bulunan Ka'b: "Ey müminlerin emiri! Ben bu âyetin açıklamasını biliyorum, zira Müslüman olmadan önce de okumuştum" dedi. Ömer de: "Söyle bakalım ey Ka'b! Şayet Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğimiz gibiyse sana inanırız. Yoksa söylediğine itibar etmeyiz" karşılığını verdi. Ka'b: "Müslüman olmadan önce bu âyeti: «Derileri yanıp döküldükçe bir anda derilerini yüz yirmi defa tekrar yenileyeceğiz» şeklinde okudum" deyince. Ömer: "Ben de Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bu şekilde işittim" karşılığını verdi.

(٧٦٥٣)- [٣٧٥/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا ابْنُ عَسْكَرٍ، ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا بَكَّارُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْظَلَةَ، عَنْ كَعْبٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ﴾، قَالَ: " لَوْ أَنَّ حَلْقَةً مِنْهَا وُزِنَتْ بِجَمِيعِ حَدِيدِ الدُّنْيَا مَا وَزَنَهَا "

---

[1] Tevbe Sur. 114

[2] Nisâ Sur. 56

Ka'bu'l-Ahbâr, **"Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun!"**[1] âyetini açıklarken şöyle dedi: "Eğer onun bir halkası bütün dünyanın demirleriyle tartılsaydı dünyadaki demirler hafif kalırdı."

(٧٦٥٤)- [٣٧٥/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا قَبِيصَةُ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " يُؤْمَرُ بِالرَّجُلِ إِلَى النَّارِ، فَيَبْتَدِرُهُ مِائَةُ أَلْفِ مَلَكٍ أَوْ أَكْثَرُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ مَلَكٍ "

Ka'bu'l-Ahbâr şöyle der: "Kişinin ateşe götürülmesi emredilince onu yüz bin veya daha fazla melek götürmek için yarışır."

(٧٦٥٥)- [٣٧٥/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ، ثنا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا غُنْدَرٌ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " هُوَ الْبَحْرُ يُسْجَرُ ثُمَّ يَكُونُ جَهَنَّمَ "

Ka'b der ki: "Deniz tutuşturulur, sonra Cehennem olur."

(٧٦٥٦)- [٣٧٥/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثنا نُوحُ بْنُ حَبِيبٍ، ثنا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " جَاءَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ، فَلَمْ يُصَادِفْهُ فِي الْبَيْتِ، فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ فَرَآهُ فِي الْبَيْتِ، فَقَالَ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا مَلَكُ الْمَوْتِ، قَالَ: كَذَبْتَ، إِنَّ لِمَلَكِ الْمَوْتِ عَلامَةً تُعْرَفُ، فَقَلَبَ مَلَكُ الْمَوْتِ وَجْهَهُ إِلَى قَفَاهُ فَنَظَرَ إِلَيْهِ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ فَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَلَمَّا أَفَاقَ بَكَى مَلَكُ الْمَوْتِ وَبَكَى إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِمَا السَّلامُ، وَبَكَتْ سَارَةُ، وَبَكَى إِسْحَاقُ، فَرَجَعَ إِلَى رَبِّهِ، فَقَالَ: يَا رَبُّ، بَعَثْتَنِي إِلَى قَبْضِ رَوْحِ لا خَيْرَ لأَهْلِ الأَرْضِ بَعْدَهُ، قَالَ: أَنَا أَعْرَفُ بِعَبْدِي مِنْكَ، اذْهَبْ فَاقْبِضْ رُوحَهُ، فَأَتَى بِعِلَّةٍ يَجْتَنِحُ، فَأَدْخَلَهُ إِبْرَاهِيمُ الْبُسْتَانَ، فَجَعَلَ يَأْكُلُ الْعِنَبَ وَمَاءَ الْعِنَبِ يَسِيلُ عَلَى شِدْقَيْهِ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: كَمْ أَتَى عَلَيْكَ مِنَ السِّنِينَ؟ قَالَ: كَذَا وَكَذَا نَحْوٌ مِنْ سِنِي إِبْرَاهِيمَ، فَكَأَنَّ إِبْرَاهِيمَ اشْتَهَى الْمَوْتَ فَأَشَمَّهُ رَيْحَانَةً فَقُبِضَ عَلَيْهِ السَّلامُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Ölüm meleği Hz. İbrâhîm'in canını almak için geldi, ancak onu evde bulamadı. Hz. İbrâhîm eve gelince ölüm meleğini

---

[1] Hâkka Sur. 32

evde buldu. "Sen kimsin?" diye sorunca: "Ben ölüm meleğiyim" karşılığını verdi. İbrâhîm: "Yalan söylüyorsun! Zira ölüm meleğinin kendisiyle bilinen bir işareti vardır" deyince, ölüm meleği yüzünü arka tarafına çevirdi. İbrâhîm onu bu şekilde görünce yere düşüp bayıldı. Kendine geldiğinde ölüm meleği ağlamaya başladı. İbrâhîm de ağlamaya başladı. Onları gören Sâre ve İshâk da ağlamaya başladılar.

Bunun üzerine ölüm meleği Rabbine geri döndü ve: "Rabbim! Kendinden sonra yeryüzü ahalisi için hayrın kalmayacağı birinin canını almaya beni göndermişsin" dedi. Allah: "Ben kulumu senden daha iyi tanırım! Git ve ruhunu al!" buyurdu. Ölüm meleği aksak bir adam suretinde geri döndü. Hz. İbrâhîm onu bir bahçeye soktu. Ölüm meleği oradaki üzümlerden yemeye başladı. Üzümün suyu da ağzının kenarlarından akıyordu. Hz. İbrâhîm: "Kaç yaşındasın?" diye sorunca, ölüm meleği: "Şu yaştayım" dedi. Ölüm meleğinin söylediği yaş İbrâhîm'in yaşı kadardı. Orada İbrâhîm bir an ölmeyi isteyince ölüm meleği ona bir çiçeği koklattı. Koklayınca da ruhunu teslim etti.

(٧٦٥٧)- [٣٧٦/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ، ثنا أَبُو مَسْعُودٍ، ثنا أَبُو دَاوُدَ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ مُغِيثٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّهُ فَهْمُ الْعَقْلِ، وَنُورُ الْحِكْمَةِ، وَيَنَابِيعُ الْعِلْمِ، وَأُحْدَثُ الْكُتُبِ عَهْدًا بِالرَّحْمَنِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Kur'ân'a sımsıkı sarılınız. Çünkü Kur'ân, aklın kavrayışını arttıran, hikmetin ışığı ve ilmin kaynağıdır. Kur'ân, Rahmân olan Allah'ın indirdiği en son Kitab'ıdır."

(٧٦٥٨)- [٣٧٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، أَنَّ ابْنَ وَهْبٍ، أَخْبَرَهُمْ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ الْقِتْبَانِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ وَأَتَاهُ رَجُلٌ مِمَّنْ يَتْبَعُ الأَحَادِيثَ: " اتَّقِ اللَّهَ وَارْضَ بِدُونِ الشَّرَفِ مِنَ الْمَجْلِسِ، وَلا تُؤْذِيَنَّ أَحَدًا، فَإِنَّهُ لَوْ مَلأَ عِلْمُكَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ مَعَ الْعُجْبِ مَا زَادَكَ اللَّهُ بِهِ إِلا سَفَالا

وَنَقْصًا "، فَقَالَ الرَّجُلُ: رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا إِسْحَاقَ، إِنَّهُمْ يُكَذِّبُونِي وَيُؤْذُونِي، فَقَالَ: " قَدْ كَانَتِ الأَنْبِيَاءُ يُكَذَّبُونَ وَيُؤْذَوْنَ فَيَصْبِرُونَ فَاصْبِرْ، وَإِلا فَهُوَ الْهَلاكُ "

Ka'bu'l-Ahbâr, yanına gelen hadis arayışı içinde olan birine şöyle demiştir: "Allah'a karşı takva içinde ol! Toplum içinde saygın bir konum elde etmeye çalışma ve bu yönde kimseye eziyet etme. İlimin yer ile gök arasını doldurmuş olsa dahi kendini beğendiğin sürece Allah bu ilimle seni faydalandırmaz, aksine değerini düşürüp adi insanlardan biri kılar." Adam da ona: "Ey Ebû İshâk! Allah merhametini senden esirgemesin! Oysa insanlar beni yalanlayıp eziyet ediyorlar!" karşılığını verince, Ka'b: "Peygamberler de yalanlanıyor ve eziyet görüyorlardı ancak sabrediyorlardı. Sen de sabret, yoksa bunun sonu helaktır!" dedi.

(٧٦٥٩)- [٣٧٦/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ خُزَيْمَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ عَبْدِ الْحَكَمِ، أَنَّ ابْنَ وَهْبٍ، أَخْبَرَهُمْ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنَ قَوْذَرٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: إِنِّي جَاعِلٌ مَنْ صَدَّقَ بِأَطْيَبِ الْكَلامِ وَعَمِلَ بِهِ وَعَلَّمَهُ لِلَّهِ خَلَفًا مِنَ النَّبِيِّينَ، وَمَعَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَقَالَ: إِنَّ أُنَاسًا اجْتَمَعُوا، فَفَارَقُوا الْجَمَاعَةَ رَغْبَةً عَنْهُمْ وَطَعْنًا عَلَيْهِمْ، فَقَالُوا: مَا فَعَلُوا ذَلِكَ حَتَّى دَخَلَهُمُ الْعُجْبُ، فَإِيَّاكُمْ وَالْعُجْبَ فَإِنَّهُ الذَّبْحُ وَالْهَلاكُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Allah şöyle buyurur: "Sözlerin en güzelini (Kur'ân'ı) tasdik eden, onunla amel eden ve Allah için onu başkasına öğreten kişiyi peygamberlerin varisi yapacak, kıyamet gününde de kendisini peygamberlerle birlikte kılacağım." Ka'b yine der ki: "Bir topluluk müslüman cemaati beğenmeyip yüz çevirmiş ve bu cemaatten ayrılmışlardır. Ancak bunu yaptıkları için zamanla kendilerini beğenmeye başlamışlardır. Kendini beğenmişlikten sakının! Zira böylesi bir tavır, kişinin ölümü ve helak olması demektir."

(٧٦٦٠)- [٣٧٦/٥] وَقَالَ كَعْبٌ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْلُغَ شَرَفَ الآخِرَةِ فَلْيُكْثِرِ التَّفْكِيرَ يَكُنْ عَالِمًا، وَلْيَرْضَ بِقُوتِ يَوْمِهِ يَكُنْ غَنِيًّا، وَلْيُكْثِرِ الْبُكَاءَ عِنْدَ ذِكْرِ خَطَايَاهُ يُطْفِئُ اللَّهُ عَنْهُ بِحُورَ جَهَنَّمَ "

Ka'b der ki: "Âhiretteki nimetlere ulaşmak isteyen kişi, çokça tefekkür etsin ki bu şekilde âlim olur. Günlük elde ettiği rızka rıza göstersin ki zengin olur. Günahları aklına geldiği zaman çokça ağlasın ki Allah'ın kendisine olan öfkesini dindirir."

(٧٦٦١)- [٥/٣٧٦] وَقَالَ كَعْبٌ: " طَلَبُ الْعِلْمِ مَعَ السَّمْتِ الْحَسَنِ وَالْعَمَلِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِنَ النُّبُوَّةِ "

Ka'b der ki: "Güzel bir vakar ile ilim talep etme ve salih amel peygamberlikten bir bölümdür."

(٧٦٦٢)- [٥/٣٧٦] وَقَالَ كَعْبٌ: " مُؤْمِنٌ عَالِمٌ أَشَدُّ عَلَى إِبْلِيسَ وَجُنُودِهِ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ مُؤْمِنٍ عَابِدٍ، لأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَعْصِمُ بِهِمْ مِنَ الْحَرَامِ "

Ka'b der ki: "Âlim bir mümin Şeytan için yüz bin âbid müminden daha çetin gelir. Çünkü Allah âlim müminler sayesinde insanları haramlardan korur."

(٧٦٦٣)- [٥/٣٧٦] وَقَالَ كَعْبٌ: " يُوشِكُ أَنْ تَرَوْا جُهَّالَ النَّاسِ يَتَبَاهَوْنَ بِالْعِلْمِ وَيَتَغَايَرُونَ عَلَيْهِ كَمَا يَتَغَايَرُ النِّسَاءُ عَلَى الرِّجَالِ، فَذَلِكَ حَظُّهُمْ مِنَ الْعِلْمِ "

Ka'b der ki: "Cahil insanların ilimle övünmeleri ve kadınların kocalarını kıskanmaları gibi onu birbirlerinden kıskanmaları çok uzak değildir. Onların da ilimden payları bu kadardır."

(٧٦٦٤)- [٥/٣٧٧] وَقَالَ كَعْبٌ: " إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: يَا رَبِّ أَيُّ عِبَادِكَ أَعْلَمُ؟ قَالَ: عَالِمٌ غَرْثَانُ لِلْعِلْمِ "

Ka'b der ki: Hz. Mûsa: "Rabbim! Hangi kulların daha âlimdir?" diye sorunca, Allah: "İlmi başkalarında ekenler" karşılığını verdi.

(٧٦٦٥)- [٥/٣٧٧] وَقَالَ كَعْبٌ: " طَالِبُ الْعِلْمِ كَالْغَادِي الرَّائِحِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَقَالَ: اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَتَوَاضَعُوا فِيهِ، فَإِنَّ الْمَلائِكَةَ تَتَوَاضَعُ لِلَّهِ "

Ka'b der ki: "İlim talep eden kişi, Allah yolunda sabah akşam yol giden kişi gibidir. İlmi talep edin ve öğrendiklerinizle mütevazı olun! Zira melekler Allah karşısında mütevazıdırlar."

(٧٦٦٦)- [٣٧٧/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، ثنا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَقِيلِ بْنِ مُدْرِكٍ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَامِرٍ الْيَزَنِيِّ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ عُمَيْرٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَيَقْرَأَنَّ الْقُرْآنَ رِجَالٌ وَإِنَّهُمْ أَحْسَنُ أَصْوَاتًا مِنَ الْعَزَّافَاتِ وَحُدَاةِ الإِبِلِ لا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَيَصْبِغَنَّ أَقْوَامٌ بِالسَّوَادِ لا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Erkekler Kur'ân okusun. Onların sesi, Allah'ın kıyamet günü yüzlerine bakmadığı kadın şarkıcıların ve deve güderken şarkı söyleyenlerin sesinden daha güzeldir. Bazı topluluklar saçlarını siyaha boyuyorlar. Allah, kıyamet günü bunların da yüzüne bakmaz."

(٧٦٦٧)- [٣٧٧/٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قُودَرٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: مَنْ زَيَّنَ كِتَابَ اللَّهِ بِصَوْتِهِ، وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْوَرَكَانِيُّ، ثنا أَبُو الصَّبَّاحِ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَنْ حَسُنَ صَوْتُهُ بِالْقُرْآنِ فِي دَارِ الدُّنْيَا أَعْطَاهُ اللَّهُ فِي الْجَنَّةِ قُبَّةً مِنْ لُؤْلُؤَةٍ، أَوْ قَالَ: مِنْ زَبَرْجَدٍ فَيُعْطِيهِ اللَّهُ مِنْ حُسْنِ الصَّوْتِ فِي الْجَنَّةِ مَا يَزُورُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ، فَيَسْتَمِعُونَ إِلَيْهِ ".لَفْظُ أَبِي الصَّبَّاحِ

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Kim, dünya hayatında güzel sesle Kur'ân okursa Allah ona cennette inciden –veya zebercedden- bir köşk verir. Yine kendisine cennette öyle güzel bir ses verir ki, cennet ahalisi onu ziyaret edip sesini dinlerler."

(٧٦٦٨)- [٣٧٧/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ أَيُّوبَ، ثنا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا عُبَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ وَاسِطَ يُقَالُ: لَهُ ابْنُ الصَّبَّاحِ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ، عَنْ كَعْبٍ فِي قَوْلِهِ: ﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ﴾، قَالَ: " هُمْ أَهْلُ الْقُرْآنِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: **"Önde olanlar da öncüdürler."**[1] âyetindeki önde olanlar, Kur'ân ehlidir."

---

[1] Vâkıa Sur. 10

(٧٦٦٩)- [٥/٣٧٧] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا رِشْدِينُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَخْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ كَعْبِ الأَحْبَارِ، قَالَ: " إِذَا قَالَ الْعَبْدُ: اللَّهُ أَكْبَرُ، مَلأَتْ مَا بَيْنَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Kul: "Allahu Ekber!" dediği zaman bu söz yerle gök arasını doldurur.

(٧٦٧٠)- [٥/٣٧٧] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا قَزَعَةُ بْنُ سُوَيْدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَوْلا كَلِمَاتٌ أَقُولُهُنَّ حِينَ أُمْسِي وَأُصْبِحُ لَجَعَلَتْنِي الْيَهُودُ مَعَ الْكِلابِ النَّابِحَةِ أَوِ الْحُمُرِ النَّاهِقَةِ، أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ، الَّتِي لا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلا فَاجِرٌ، الَّذِي يُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الأَرْضِ إِلا بِإِذْنِهِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَذَرَأَ وَبَرَأَ، وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَحِزْبِهِ "

Yine der ki: Sabah akşam söylediğim şu sözler (dualar) olmasaydı Yahûdiler beni havlayan köpekler ile anıran eşeklerle aynı konuma koyarlardı: "Yarattığı, yerden bitirip şekil verdiği her şeyin şerrinden, Şeytan ve taraftarlarının şerrinden, izni dışında yere düşmemesi için göğü ayakta tutan Allah'ın, hiçbir iyi ile kötünün onları aşamayacağı tam ve eksiksiz olan kelimelerine sığınırım."

(٧٦٧١)- [٥/٣٧٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْمَكِّيِّ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " مَا مِنْ أَرْبَعِينَ رَجُلا يَمُدُّونَ أَيْدِيَهُمْ إِلَى اللَّهِ يَسْأَلُونَهُ لا يَسْأَلُونَهُ ظُلْمًا وَلا قَطِيعَةَ رَحِمٍ إِلا أَعْطَاهُمُ اللَّهُ مَا سَأَلُوهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Başkasına haksızlık veya akrabalarla ilişkiyi kesme yönünde olmadıktan sonra kırk kişi ellerini kaldırıp Allah'tan bir şey dilese Allah mutlaka o dileklerini yerine getirir."

(٧٦٧٢)- [٥/٣٧٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، أَنَّ كَعْبَ

الأَحْبَارِ، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّ اللَّهَ لَيُجَعِّلُ حِينَ الْعَبْدِ إِذَا كَانَ عَاقًّا لِوَالِدَيْهِ، فَيُعَجِّلُهُ الْعَذَابَ، وَإِنَّ اللَّهَ لَيَزِيدُ فِي عُمُرِ الْعَبْدِ إِذَا كَانَ بَرًّا بِوَالِدَيْهِ لِيَزْدَادَ بِرًّا وَخَيْرًا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Canım elinde olana yemin olsun ki kul, anne babasını üzüyorsa Allah her anında ona azap edecek, anne babasına iyi davranıyorsa da ömrünü uzatıp iyilik ve hayırlarını da artıracaktır."

(٧٦٧٣)- [٣٧٨/٥] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ، ثنا جَدِّي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْزُوقٍ، ثنا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا هَمَّامٌ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عِمْرَانَ الْجَوَانِيَّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَبَاحٍ، قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبًا، يَقُولُ: " فَاتِحَةُ التَّوْرَاةِ فَاتِحَةُ الأَنْعَامِ، وَخَاتَمَةُ التَّوْرَاةِ خَاتِمَةُ سُورَةِ هُودٍ "

Ka'b der ki: "Tevrat'ın ilk âyeti, En'âm Suresi'nin ilk âyetidir. Tevrat'ın son âyeti de Hûd Suresi'nin son âyetidir"

(٧٦٧٤)- [٣٧٨/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا ابْنُ وَارَةَ، ثنا حَجَّاجٌ، ثنا حَمَّادٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " خُتِمَتِ التَّوْرَاةُ بِـ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ﴾ الآيَةَ "

Ka'b der ki: "Tevrat, **"Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamd olsun, de ve tekbir getirerek O'nun şanını yücelt!"**[1] âyetiyle biter."

(٧٦٧٥)- [٣٧٨/٥] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ، ثنا جَدِّي، ثنا عَفَّانُ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " لَوْ حَبَسَ اللَّهُ الرِّيحَ عَنِ النَّاسِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ لأَنْتَنَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Allah, rüzgârı üç gün boyunca tutsa, yer ile gök arasında ne varsa leş gibi kokardı."

---

[1] İsrâ Sur. 111

(٧٦٧٦)- [٣٧٨/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بَشَّارٍ، ثنا أَبُو أَيُّوبَ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ مَعْبَدٍ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَوَّامِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " جَاءَ رَجُلانِ فَوَقَفَا بِبَابِ الْمَسْجِدِ، فَدَخَلَ أَحَدُهُمَا وَلَمْ يَدْخُلِ الآخَرُ، وَقَالَ: مِثْلِي لا يَدْخُلُ بَيْتَ رَبِّهِ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى نَبِيٍّ مِنْ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ: إِنِّي قَدْ جَعَلْتُهُ صِدِّيقًا بِإِزْرَائِهِ عَلَى نَفْسِهِ ". حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، مِثْلَهُ، وَقَالَ: مِثْلِي لا يَدْخُلُ بَيْتَ اللَّهِ وَقَدْ عَصَيْتُهُ

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: İki adam gelip mescidin kapısında durdular. Biri girerken diğeri: "Benim gibi biri Rabbinin evine giremez" diyerek içeriye girmedi. Bunun üzerine Allah, İsrail oğullarının peygamberlerinden birine: "Kendi kendini bu şekilde değersiz görmesiyle onu sıddîk biri kıldım" diye vahyetti.

Başka bir kanalla: "Benim gibi Allah'a isyan etmiş biri onun evine giremez" lafzıyla rivayet edilmiştir.

(٧٦٧٧)- [٣٧٩/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَبُو الْحَرِيشِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ الْخَيَّاطُ، قَالَ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَمَّارٍ، يَقُولُ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ لَهِيعَةَ، حَدَّثَنِي عُقْبَةُ الْحَضْرَمِيُّ، عَنْ أَبِي قَبِيلٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: إِنَّ الذَّنْبَ لا يُنْسَى، وَإِنَّ الدَّيَّانَ لا يَمُوتُ، وَإِنَّ الْبِرَّ لا يَبْلَى "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Allah, Hz. Mûsa'ya: «Günah unutulmaz, dindar ölmez, iyilik de eskimez» diye vahyetti."

(٧٦٧٨)- [٣٧٩/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ، ثنا شَرِيكٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ: الْتَقَى ابْنُ عَبَّاسٍ وَكَعْبٌ، فَقَالَ كَعْبٌ: " يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، إِذَا رَأَيْتَ السُّيوفَ قَدْ عَرِيَتْ، وَالدِّمَاءَ قَدْ أُهْرِيقَتْ، فَاعْلَمْ أَنَّ حُكْمَ اللَّهِ قَدْ ضُيِّعَ، وَانْتَقَمَ اللَّهُ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ، وَإِذَا رَأَيْتَ الْوَبَاءَ قَدْ فَشَا، فَاعْلَمْ أَنَّ الزِّنَا قَدْ فَشَا، وَإِذَا رَأَيْتَ الْمَطَرَ قَدْ حُبِسَ فَاعْلَمْ أَنَّ الزَّكَاةَ قَدْ حُبِسَتْ، وَمَنَعَ النَّاسُ مَا عِنْدَهُمْ فَمَنَعَ اللَّهُ مَا عِنْدَهُ "

İkrime der ki: İbn Abbâs ile Ka'b bir araya gelince, Ka'b şöyle dedi: "Ey İbn Abbâs! Kılıçların çekilip kanların akıtıldığını gördüğün zaman bil ki Allah'ın hükümleri heba edilmiştir ve Allah onları birbirine düşürerek intikamını alıyordur. Vebanın yayıldığım gördüğün zaman bil ki zina da yayılmıştır. Kuraklık yaşandığını gördüğün zaman bil ki zekatlar da verilmiyor ve bundan dolayı Allah da yağmuru tutuyordur."

(٧٦٧٩)- [٥/٣٧٩] حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ، ثنا جَدِّي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْزُوقٍ، ثنا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، أَنَّ كَعْبًا، كَانَ يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ﴾، قَالَ: " مَسِيرَةُ أَرْبَعِينَ عَامًا "

Ka'bu'l-Ahbâr, **"Yüksek döşekler üzerindedirler"**[1] âyeti hakkında: "Bunların yüksekliği ile genişliği, kırk yıllık bir mesafe kadardır" demiştir.

(٧٦٨٠)- [٥/٣٧٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى الأَشْيَبُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ كَعْبٍ أَنَّهُ قَالَ: " مَا نَظَرَ اللَّهُ إِلَى الْجَنَّةِ قَطُّ إِلا قَالَ: طِيبِي لأَهْلِكِ، قَالَ: فَزَادَتْ طِيبًا عَلَى مَا كَانَتْ حَتَّى يَدْخُلَهَا أَهْلُهَا "

Yine şöyle demiştir: "Allah ne zaman Cennete nazar etse: "Sana gelecekler için daha da güzelleş!" buyurur. Cennet de kendisine girecekler gelene kadar güzelliğini artırıp durur."

(٧٦٨١)- [٥/٣٧٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، حَدَّثَنِي سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَيْسَ مِنْ يَوْمٍ إِلا يَطْلُعُ اللَّهُ فِيهِ إِلَى جَنَّةِ عَدْنٍ، فَيَقُولُ: طِيبِي لأَهْلِكِ فَتُضْعِفُ عَلَى مَا كَانَتْ حَتَّى يَدْخُلَهَا أَهْلُهَا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Allah her doğan yeni bir günde Adn cennetine bakar ve: "Sana girecekler için daha da güzelleş!" buyurur. Cennet de kendisine girecekler gelene kadar güzelliğini artırıp durur."

---

[1] Vâkıa Sur. 34

(٧٦٨٢)- [٣٧٩/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلامٍ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ نُبَيْطٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ كَعْبِ الأَحْبَارِ، قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ لَدَارًا دُرَّةٌ فَوْقَ دُرَّةٍ، أَوْ لُؤْلُؤَةٌ فَوْقَ لُؤْلُؤَةٍ، فِيهَا سَبْعُونَ أَلْفَ قَصْرٍ، فِي كُلِّ قَصْرٍ سَبْعُونَ أَلْفَ دَارٍ، فِي كُلِّ دَارٍ سَبْعُونَ أَلْفَ بَيْتٍ، لا يَسْكُنُهَا إِلا نَبِيٌّ أَوْ صِدِّيقٌ أَوْ شَهِيدٌ أَوْ إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ مُحَكَّمٌ فِي نَفْسِهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Cennette üst üste iki inciden yapılan öyle bir saray vardır ki üzerinde yetmiş bin konak, her bir konakta yetmiş bin ev, her evde de yetmiş bin oda bulunur. Bunlarda sadece peygamber veya sıddîk veya şehit veya adil bir yönetici veya ölümle küfür arasında tercihe zorlanmış ve ölümü seçmiş kişiler oturur."

(٧٦٨٣)- [٣٨٠/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ بَحْرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ ثَوْرٍ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَبَانَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِسَبْعِينَ أَلْفَ صَفْحَةٍ مِنْ ذَهَبٍ، فِي كُلِّ صَفْحَةٍ لَوْنٌ وَطَعَامٌ لَيْسَ فِي الأُخْرَى "، وَقَالَ قَتَادَةُ: " أَلْفُ غُلامٍ، كُلُّ غُلامٍ عَلَى عَمَلٍ لَيْسَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Cennetlikler içinde altından yetmiş bin sini dolaşıp durur. Her bir sinide diğerinde olmayan renk ve içerikte yemekler bulunur." Katâde ise der ki: "İçeride sahibi olmayan ve her biri de bir başka işle uğraşan bin köle vardır."

(٧٦٨٤)- [٣٨٠/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا قَبِيصَةُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سُلَيْمٍ الْعَنْبَرِيِّ، عَنْ جَوَّابِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " فِي الْجَنَّةِ عَمُودٌ مِنْ يَاقُوتَةٍ حَمْرَاءَ، فِي أَعْلاهُ سَبْعُونَ أَلْفَ غُرْفَةٍ هِيَ مَنَازِلُ الْمُتَحَابِّينَ فِي اللَّهِ، مَكْتُوبٌ فِي جِبَاهِهِمْ: الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ إِذَا أَشْرَفَ الرَّجُلُ مِنْهُمْ عَلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ أَضَاءَ لأَهْلِ الْجَنَّةِ كَمَا تُضِيءُ الشَّمْسُ لأَهْلِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُونَ: هَذَا رَجُلٌ مِنَ الْمُتَحَابِّينَ فِي اللَّهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Cennette kırmızı yakuttan, üst tarafında yetmiş bin odanın bulunduğu bir sütun olacaktır. Bunlar, birbirlerini Allah için sevenlerin kalacakları yerlerdir. Alınlarında: "Birbirlerini Allah İçin Sevenler" yazılıdır. Bunlardan birisi, üst taraftan Cennet ahalisine

baktığında Güneş'in dünyayı aydınlatması gibi onlara ışık saçacaktır. Aşağıdakiler onları gördükleri zaman: "Bu, birbirlerini Allah için sevenlerden biri" diyeceklerdir.

(٧٦٨٥)- [٥/٣٨٠] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَمٍّ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ الْمُتَحَابِّينَ فِي اللَّهِ عَلَى عَمُودٍ مِنْ يَاقُوتٍ أَحْمَرَ، عَلَى رَأْسِ الْعَمُودِ أَلْفُ بَيْتٍ مُشْرِفِينَ عَلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ، مَكْتُوبٌ عَلَى جِبَاهِهِمْ: هَؤُلاءِ الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ، إِذَا طَلَعَ أَحَدُهُمْ مَلأَ حُسْنُهُ أَهْلَ الْجَنَّةِ كَمَا تُضِيءُ الشَّمْسُ لأَهْلِ الأَرْضِ، فَيَقُولُ أَهْلُ الْجَنَّةِ: هَذَا رَجُلٌ مِنَ الْمُتَحَابِّينَ فِي اللَّهِ اطَّلَعَ، فَيَنْظُرُونَ إِلَى وَجْهِهِ مِثْلَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Allah için birbirlerini sevenler için (cennette) kırmızı yakuttan, üst tarafında yetmiş bin odanın bulunduğu bir sütun olacaktır. Alınlarında "Bunlar birbirlerini Allah için sevenlerdir" yazılıdır. Bunlardan biri aşağıdakilere baktığı zaman Güneş'in dünyayı aydınlatması gibi onlara ışık saçacaktır. Bundan dolayı cennet ahalisi: "Birbirlerini Allah için sevenlerden biri bakmıştır" derler ve mehtaplı gecedeki Ay'a benzeyen yüzüne bakarlar."

(٧٦٨٦)- [٥/٣٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مَنْدَهْ، ثنا أَبُو هِشَامٍ الرِّفَاعِيُّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، عَنْ شَيْخٍ مِنْ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي الْعَوَّامِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " الْفِرْدَوْسُ فِيهِ الآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ "

Ka'b der ki: "Firdevs Cennetinde iyiliği emredip kötülükten yasaklayanlar olacaktır."

(٧٦٨٧)- [٥/٣٨٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا [٥/٣٨١] مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيُؤْتَى بِغِذَائِهِ فِي سَبْعِينَ أَلْفَ صَحْفَةٍ، فِي كُلِّ صَحْفَةٍ لَوْنٌ لَيْسَ كَالآخَرِ، فَيَجِدُ لِلآخَرِ لَذَّةَ أَوَّلِهِ لَيْسَ فِيهِ رَذَلٌ "

Ka'b der ki: "Kıyamet gününde Cennet ahalisi içinde en alt konumda olanların dahi yemekleri yetmiş bin sini içinde gelecektir. Her sininin rengi

bir diğerinden farklı olacaktır. Kişi, son yediği yemekten bile ilk yediği yemek kadar zevk alacak ve yemekten asla usanmayacaktır."

(٧٦٨٨)- [٣٨١/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ، ثنا جَعْفَرٌ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا زَائِدَةُ، ثنا مَيْسَرَةُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْتُ كَعْبًا عَنْ جَنَّةِ الْمَأْوَى، قَالَ: " أَمَّا جَنَّةُ الْمَأْوَى فَجَنَّةٌ فِيهَا طَيْرٌ خُضْرٌ، يُرْفَعُ فِيهَا أَرْوَاحُ الشُّهَدَاءِ "، قَالَ جَعْفَرٌ: وَحَدَّثَنَا الْمُسَيَّبُ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، عَنْ زَائِدَةَ، مِثْلَهُ

İbn Abbâs der ki: Ka'b'a Cennetü'l-Me'vâ'yı sorduğumda: "Cennetü'l-Me'vâ'nın içinde yeşil renkte kuşlar vardır. Bunlar şehitlerin ruhlarını alıp buraya getirirler" dedi.

(٧٦٨٩)- [٣٨١/٥] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ النُّجُوهِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، ثنا عَفَّانُ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، ثنا حُمَيْدٌ، عَنْ مُوَرِّقٍ الْعِجْلِيِّ، أَنَّ جَارِيَةَ بْنَ قُدَامَةَ أَتَى بَيْتَ الْمَقْدِسِ، فَقَعَدَ إِلَى عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَرَحَّبَ بِهِ، فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ؟ قَالَ: جِئْتُ لأُصَلِّيَ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ، وَلأَلْقَى كَعْبًا، فَقَالَ عَامِرٌ: هُوَ جَلِيسُكَ، فَقَالَ كَعْبٌ: أَفَمَا جِئْتَ إِلا أَنْ تُصَلِّيَ فِيهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ كَعْبٌ: " مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ، فَيَتَوَضَّأُ وَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ إِلا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَهَيْئَةِ يَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَمَنْ جَاءَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ لِيُصَلِّيَ فِيهِ مِنْ غَيْرِ تِجَارَةٍ وَلا بَيْعٍ إِلا رَجَعَ كَهَيْئَةِ يَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَلَعُمْرَةٌ أَفْضَلُ مِنْ تَقْدِيسَتَيْنِ، وَلَحَجَّةٌ أَفْضَلُ مِنْ عُمْرَتَيْنِ "

Meymûn el-Iclî bildiriyor: Câriye b. Kudâme, Beytu'l-Makdis'e gidince Âmir b. Abdillah'ın yanında oturdu. Âmir, "Hoş geldin!" diyerek onu karşıladıktan sonra: "Seni buraya getiren ne?" diye sordu. Câriye: "Bu mescidde namaz kılmaya ve Ka'b'la görüşmeye geldim" karşılığını verdi. Âmir: "İşte Ka'b da karşında oturuyor zaten!" dedi. Ka'b, Câriye'ye: "Sadece bu mescidde namaz kılmak için mi geldin?" diye sorunca, Câriye: "Evet!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ka'b ona şu karşılığı verdi: "Kul, gece namazına kalkıp da iki rekât namaz kıldığı zaman annesinden yeni doğmuş gibi günahlarından arınıp tertemiz olur. Her kim, Beytu'l-Makdis'e, ticaret amacı taşımadan sadece namaz kılmak için gelirse yine annesinden yeni

doğmuş gibi günahlarından sıyrılıp tertemiz olur. Ancak bir defa umreye gitmek, Beytu'l-Makdis'e iki defa gelmekten daha üstündür. Bir defa hac da iki umreden daha üstündür."

(٧٦٩٠)- [٥/٣٨١] حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى، ثنا عَفَّانُ، ثنا حَمَّادٌ، ثنا ثَابِتٌ، وَحُمَيْدٌ، عَنْ بَكْرٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَجِدُ فِي التَّوْرَاةِ لَوْلا أَنْ يَحْزَنَ عَبْدِي الْمُؤْمِنُ لَعَصَبْتُ عَلَى رَأْسِ الْكَافِرِ بِعُصَابَتَيْنِ مِنْ حَدِيدٍ لا يَمْرَضُ أَبَدًا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Tevrat'ta şöyle yazılı olduğunu gördüm: "Eğer mümin kulum buna üzülmeyecek olsaydı, kâfirin başına demirden iki sargı dolardım ve hiç baş ağrısı çekmez, hastalanmazdı."

(٧٦٩١)- [٥/٣٨١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ بِسْطَامٍ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ نُوحٍ الشَّامِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنِّي لأَجِدُ نَعْتَ قَوْمٍ يَكُونُونَ فِي هَذِهِ الأُمَّةِ بِمَنْزِلَةِ الرَّهْبَانِيَّةِ، قُلُوبُهُمْ عَلَى نُورٍ، تَنْطِقُ أَلْسِنَتُهُمْ بِنُورِ الْحِكْمَةِ، تَعْجَبُ الْمَلائِكَةُ مِنِ اجْتِهَادِهِمْ وَاتِّصَالِهِمْ بِمَحَبَّةِ اللَّهِ "، قِيلَ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، مَنْ هُمْ؟ قَالَ: " قَوْمٌ جَوَّعُوا أَنْفُسَهُمْ لِلَّهِ، وَظَمَّئُوهَا، يُنَادَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَلا لِيَقُمْ أَهْلُ الْجُوعِ وَالظَّمَأِ، فَيَلْتَقِطُونَ مِنْ بَيْنِ الصُّفُوفِ، فَيُؤْتَى بِهِمْ إِلَى مَائِدَةٍ مَنْصُوبَةٍ لَمْ تَرَ الْعُيُونُ وَلَمْ تَسْمَعِ الآذَانُ بِمِثْلِهَا، فَيَجْلِسُونَ عَلَيْهَا وَالنَّاسُ فِي الْحِسَابِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Bu ümmet içinde öyle bir topluluk görüyorum ki ruhbanlar gibidirler. Kalpleri nur üzeredir ve dilleri hikmetin nuruyla konuşur. Melekler bile onların bu gayretlerine ve Allah'a olan sevgilerine şaşırırlar." Kendisine: "Ey Ebû İshâk! Kim bunlar?" diye sorulunca da şöyle demiştir: "Allah için kendilerini aç ve susuz bırakanlardır. Kıyamet gününde bunlara: «Açlık ve susuzluk ahalisi kalksın!» diye seslenilir. Sonra diğer insanlar arasından çekilip alınırlar ve hiçbir gözün göremediği, hiçbir kulağın duyamadığı güzellikte yemeklerle dolu olan sofraların başına getirilip otururlar. İnsanlar hesaba çekilirken bunlar sofra başında olurlar."

(٧٦٩٢)- [٥/٣٨٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ هِلالِ بْنِ يَسَافٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ:

" إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ فَزِعَ لَهُ الْخَلائِقُ إِلا الْجِنُّ وَالإِنْسُ، وَإِنَّهُ لَتَضَاعَفُ فِيهِ الْحَسَنَةُ، وَتُضَاعَفُ فِيهِ السَّيِّئَةُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Cuma günü geldiği zaman cinler ve insanlar dışındaki tüm mahlûkat endişeye kapılır. Çünkü bu günde yapılan iyilik de, kötülük de kat kat karşılık görür."

(٧٦٩٣)- [٣٨٢/٥] حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو كَثِيرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْجَحِيمِ، ثنا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " كَانَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلامُ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا، فَإِذَا هُوَ وَافَقَ صِيَامُهُ يَوْمَ جُمُعَةٍ أَعْظَمَ فِيهِ الصَّدَقَةَ، ثُمَّ يَقُولُ: صِيَامُهُ كَصِيَامِ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، كَطُولِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَكَذَلِكَ سَائِرُ الأَعْمَالِ الأَجْرُ فِيهِ مُضْعَفٌ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Hz. Dâvud gün aşırı oruç tutardı. Oruç tutacağı gün Cuma gününe denk geldiği zaman her zaman verdiği sadakanın miktarını daha da arttırır ve: "Bu gün tutulan oruç, elli bin yıllık oruçtan daha hayırlıdır. Bu süre de kıyamet günündeki bir günün uzunluğu kadardır. Aynı şekilde bu günde yapılan diğer amellerde de sevap kat kat fazlasıyla verilir."

(٧٦٩٤)- [٣٨٢/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَضْرَمِيُّ، ثنا أَبُو نُعَيْمٍ، ثنا مُطِيعٌ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الْفَضْلُ بْنُ عَمْرٍو الْفُقَيْمِيُّ، قَالَ: ثنا مُجَاهِدٌ، قَالَ: اجْتَمَعَ كَعْبٌ وَابْنُ عَبَّاسٍ وَأَبُو هُرَيْرَةَ، فقالوا لكعب حَدِّثْنَا عَنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ كَيْفَ تَجِدُهُ مَكْتُوبًا؟ قَالَ: " تَفْزَعُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرْضُونَ السَّبْعُ "، فَذَكَرَهُ

Mücâhid der ki: Bir defasında Ka'b, İbn Abbâs ve Ebû Hureyre bir araya geldiler. Ka'b'a: "Bize Cuma gününün Tevrat'ta nasıl geçtiğini anlat" dediklerinde, Ka'b şu karşılığı verdi: "Öylesi bir günde yedi gök ile yedi kat yer endişeye kapılır..." Sonrasında ravi söz konusu hadisi aktarır.

(٧٦٩٥)- [٣٨٢/٥] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ الْمَادِرَانِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، ثنا عَوْنُ بْنُ عُمَارَةَ، ثنا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ كَعْبٍ، " أَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ أَتَى إِلَى آدَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ

تَعَالَى يَقُولُ لَكَ: أَنْهُ وَلدَكَ عَنْ أَكْلِ الشَّهَوَاتِ، فَإِنَّ الْقُلُوبَ الْمُعَلَّقَةَ بِشَهَوَاتِ الدُّنْيَا عُقُولُهَا مَحْجُوبَةٌ عَنِّي، قَالَ آدَمُ: فَمَا أَقُولُ يَا رُوحَ الْقُدُسِ ؟ قَالَ: قُلِ: اللَّهُمَّ اكْفِنِي مُؤْنَةَ الدُّنْيَا، وَأَهْوَالَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَأَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ الَّتِي قَدَّرْتَ عَلَيَّ الْخُرُوجَ مِنْهَا، فَقَالَهَا آدَمُ، فَقَالَ جِبْرِيلُ: وَجَبَتْ، ثُمَّ قَالَ: قُلْ يَا آدَمُ، قَالَ: مَا أَقُولُ يَا رُوحَ الْقُدُسِ ؟ قَالَ: قُلِ: اللَّهُمَّ أَلْبِسْنِي الْعَافِيَةَ كَيْ تُهَنِّيَنِي الْمَعِيشَةَ، فَقَالَهَا آدَمُ، فَقَالَ جِبْرِيلُ: وَجَبَتْ، ثُمَّ قَالَ جِبْرِيلُ: قُلْ: يَا آدَمُ، قَالَ: مَا أَقُولُ يَا رُوحَ الْقُدُسِ ؟ قَالَ: قُلِ: " اللَّهُمَّ اخْتِمْ لَنَا بِالْمَغْفِرَةِ حَتَّى لا تَضُرَّنَا الذُّنُوبُ ، فَقَالَهَا آدَمُ، فَقَالَ جِبْرِيلُ: وَجَبَتْ "

Ka'b der ki: Cebrâil, Hz. Âdem'in yanına geldi ve: "Allah: «Çocuklarını şehevi arzulardan sakındır! Zira şehvetlere bağlı olan kalpler bana uzak kalır» buyuruyor" dedi. Âdem: "Ey Rûhü'l-Kudüs! Ne demeliyim?" diye sorunca, Cebrâil: "Allahım! Beni dünyanın sıkıntılarından, kıyamet gününün ağır hallerinden koru ve içinden çıkmamı takdir ettiğin cennete beni sok, de" karşılığını verdi. Âdem denileni söyleyince, Cebrâil: "Vacip oldu!" dedi. Sonra ona: "Söyle ey Âdem!" dedi. Âdem: "Ey Rûhü'l-Kudüs! Ne diyeyim?" diye sorunca, Cebrâil: "Allahım! Yaşamımda rahat etmem için bana afiyet ver, de" dedi. Âdem denileni söyleyince, Cebrâil: "Vacip oldu!" dedi. Sonra ona: "Söyle ey Âdem!" dedi. Âdem: "Ey Rûhü'l-Kudüs! Ne diyeyim?" diye sorunca, Cebrâil: "Allahım! Son anımızda bizi bağışla ki günahların bize bir zararı dokunmasın, de" dedi. Âdem denileni söyleyince, Cebrâil: "Vacip oldu!" dedi.

(٧٦٩٦)- [٥/٣٨٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا حَازِمٌ، ثنا أَبُو هِلالٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَوَّارٍ، ثنا سَعِيدٌ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدٌ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا أَبُو بَكْرٍ النَّجَّارُ، ثنا إِبْرَاهِيمُ الْجَوْهَرِيُّ، ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ غَيْلانَ الثَّقَفِيِّ، قَالَ سَعِيدٌ فِي حَدِيثِهِ وَهُوَ أَمِيرُ الْبَصْرَةِ، حَدَّثَنَا هَذَا الرَّجُلُ الصَّالِحُ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ كَعْبُ الأَحْبَارِ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَسَّسَ السَّمَاوَاتِ السَّبْعَ وَالأَرَضِينَ السَّبْعَ عَلَى هَذِهِ السُّورَةِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ".لَفْظُ حَدِيثِ سَعِيدٍ، وَإِنَّمَا هُوَ عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، عَنْ سَعِيدٍ

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: " Allah yedi kat gök ile yedi kat yeri İhlâs Sûresi üzerine bina etmiştir."

(٧٦٩٧)- [٥/٣٨٣] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، ثنا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، ثنا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ أَيُّوبَ يُحَدِّثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مَرْثَدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَدِيِّ بْنِ الْخِيَارِ، سَمِعَ كَعْبُ الأَحْبَارِ رَجُلا يَقْرَأُ: ﴿قُلْ تَعَالَوْاْ أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلاَدَكُم مِّنْ إمْلاَقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلاَ تَقْرَبُواْ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ الآيَةَ، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسُ كَعْبٍ بِيَدِهِ، إِنَّهَا لأَوَّلُ شَيْءٍ نَزَلَتْ فِي التَّوْرَاةِ إِلَى آخِرِ الآيَاتِ "

Ubeydullah b. Adiy b. el-Hiyâr bildiriyor: Ka'bu'l-Ahbâr bir adamın **"De ki: Gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyilik yapın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin ve onların rızkını veren biziz, gizli ve açık kötülüklere yaklaşmayın, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır"**[1] âyetini okuduğunu işitince: "Ka'b'ın canı elinde olana yemin olsun ki (içerik olarak) Tevrat'ta ilk nazil olan âyetlerin sonlarından bir âyettir" dedi.

(٧٦٩٨)- [٥/٣٨٣] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثنا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْدِيُّ، ثنا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي السَّفَرِ، عَنْ عَقِيلٍ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: قَالَ كَعْبُ الأَحْبَارِ: " مَنْ لَبِسَ ثَوْبًا بِأَرْبَعَةِ دَرَاهِمَ فَحَمِدَ اللَّهَ غُفِرَ لَهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Dört dirhemlik bir giysi giyip de Allah'a hamdeden kişinin günahları bağışlanır."

(٧٦٩٩)- [٥/٣٨٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا جَدِّي عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا آدَمُ بْنُ إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، عَنْ مُقَاتِلِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ،

---

[1] En'âm Sur. 151

عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَنْ تَعَبَّدَ لِلَّهِ لَيْلَةً حَيْثُ لا يَرَاهُ أَحَدٌ يَعْرِفُهُ خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَمَا يَخْرُجُ مِنْ لَيْلَتِهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Kişi, kendisini tanıyanlardan hiç kimsenin göremeyeceği bir şekilde bir geceyi Allah'a ibadetle geçirirse, geceden sabaha çıkması gibi günahlarından sıyrılıp çıkar."

(٧٧٠٠)- [٥/٣٨٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا جَدِّي عِيسَى، ثنا آدَمُ، ثنا أَبُو دَاوُدَ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " يَا بُنَيَّ، إِنْ سَرَّكَ أَنْ يَغْبِطَكَ الصَّافُّونَ الْمُسَبِّحُونَ، فَحَافِظْ عَلَى صَلاةِ الضُّحَى، فَإِنَّهَا صَلاةُ الأَوَّابِينَ، وَهُمُ الْمُسَبِّحُونَ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Evladım! Saf saf dizilip Allah'ı tesbih edenlerin (meleklerin) sana gıpta etmesini istiyorsan kuşluk namazını devamlı olarak kılmaya çalış. Zira bu namaz, Allah'a çok yakın (evvâbîn) olanların namazıdır ki, onlar da meleklerdir."

(٧٧٠١)- [٥/٣٨٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا عِيسَى، ثنا آدَمُ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ السَّرِيِّ، عَنْ مَنْ حَدَّثَهُ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَوْ أَنَّ رَجُلا حَمَلَ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ عَلَى الْخَيْلِ الْبُلْقِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَعْطَى الْمَالَ سَحًّا، وَآخَرُ يَذْكُرُ اللَّهَ بَعْدَ صَلاةِ الصُّبْحِ فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ لَكَانَ الذَّاكِرُ أَعْظَمَ أَجْرًا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Biri, mescidin kapısından alaca atlar üzerinde insanları Allah yolunda savaşa götürse ve onlar için bol bol para harcasa, bir diğeri de mescidde sabah namazı sonrası güneş doğana kadar Allah'ı zikretse, Allah'ı zikreden bu kişinin sevabı diğerinden daha fazla olur."

(٧٧٠٢)- [٥/٣٨٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا جَدِّي عِيسَى، ثنا آدَمُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ زَيْدٍ الْعَمِّيِّ، عَنْ بَشِيرٍ الْعَدَوِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبًا، يَقُولُ: " إِنَّ خِيَارَ هَذِهِ الأُمَّةِ خِيَارُ الأَوَّلِينَ، وَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْهُمْ يَخِرُّ لِلَّهِ سَاجِدًا فَلا يَرْفَعُ رَأْسَهُ حَتَّى يُغْفَرَ لِمَنْ بَعْدَهُ فَضْلا عَنْهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Bu ümmetin en hayırlıları, ilk müslümanlardan hayırlı olanlardır. Onlardan biri Allah için secdeye kapandığı zaman başını kaldırdığında onun sayesinde arkasında duranlar de bağışlanmış olurdu."

(٧٧٠٣)- [٣٨٤/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا جَدِّي عِيسَى، ثنا آدَمُ، ثنا عَدِيُّ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْوَرْدِ بْنِ ثُمَامَةَ، عَنْ كَعْبِ الأَحْبَارِ، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ، إِنَّ الْحَسَنَاتِ الَّتِي يَمْحُو اللَّهُ بِهَا السَّيِّئَاتِ، كَمَا يُذْهِبُ الْمَاءَ الدَّرَنَ هِيَ الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ "، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ إِنَّ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ فِي هَذَا لَبَلاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ﴾، لأَهْلِ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، سَمَّاهُمُ اللَّهُ تَعَالَى عَابِدِينَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ إِنَّ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ قُرْءَانَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾، لِلْقِرَاءَةِ فِي صَلاةِ الْفَجْرِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Canım elinde olana yemin olsun ki Allah'ın kendileriyle kötülükleri, suyun kiri temizlemesi gibi silip temizlediği iyilikler beş vakit namazdır. Canım elinde olana yemin olsun ki Allah: **"Şüphesiz bu Kur'ân'da kulluk eden kimseler (âbidler) için yeterli bir öğüt vardır"**[1] buyurmuştur ki, beş vakit namazı kılanları âbid kullar olarak isimlendirmiştir. Canım elinde olana yemin olsun ki Allah: **"Çünkü sabah namazında, gece ve gündüz melekleri hazır bulunur"**[2] buyurmuştur ki bu melekler, sabah namazında kişinin kıraatinde hazır bulunurlar."

(٧٧٠٤)- [٣٨٤/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا جَدِّي عِيسَى، ثنا آدَمُ أَبُو دَاوُدَ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ تَصْحَبَهُ كَتَائِبُ مِنَ الْمَلائِكَةِ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَيَحْفَظُونَهُ، وَيُكْفَى مَا أَهَمَّهُ، فَلْيُخْفِ فِي بَيْتِهِ مِنْ صَلاتِهِ مَا شَاءَ، وَقَالَ كَعْبٌ: " طُوبَى لِلَّذِينَ يَجْعَلُونَ بُيوتَهُمْ قِبْلَةً، يَعْنِي مَسْجِدًا، قَالَ: وَالْمَسَاجِدُ بُيوتُ الْمُتَّقِينَ فِي الأَرْضِ، وَيُبَاهِي اللَّهُ تَعَالَى مَلائِكَتَهُ بِالْمُخْفِي صَلاتَهُ وَصِيَامَهُ وَصَدَقَتَهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Evlerini kıble –yani mescid- edinenlere ne mutlu! Mescidler takva sahiplerinin yeryüzündeki evleridir. Allah, gizlice namaz kılan, oruç tutan ve sadaka verenlerle meleklerine karşı övünür."

(٧٧٠٥)- [٣٨٤/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا جَدِّي عِيسَى، ثنا آدَمُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَوْ يَعْلَمُ أَحَدُكُمْ مَا

---

[1] Enbiyâ Sur. 106

[2] İsrâ Sur. 78

ثَوَابُهُ فِي رَكْعَتَيِ التَّطَوُّعِ لَرَآهُ أَعْظَمَ مِنَ الْجِبَالِ الرَّوَاسِيِّ، فَأَمَّا الْمَكْتُوبَةُ فَإِنَّهَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَنْ يَسْتَطِيعَ أَحَدٌ أَنْ يَصِفَهَا "

Ka'b der ki: "Kılınan iki rekâtlık nafile namazın sevabını bilseydiniz bunun yüksek dağlardan daha büyük olduğunu da görecektiniz. Farz namazlarının değeri ise Allah'ın katında daha fazladır ve kimse bu değerin ne kadar olduğunu vasfedemez."

(٧٧٠٦)- [٣٨٤/٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا جَدِّي عِيسَى، ثنا آدَمُ، ثنا شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى كَعْبِ الأَحْبَارِ بَعْدَمَا سَلَّمَ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ، فَكَلَّمَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ حَتَّى صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ قَالَ: " إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي مِنْ كَلامِكَ إِلا أَنَّ صَلاةً بَعْدَ صَلاةٍ لا يُحْدَثُ بَيْنَهُمَا لَغْوٌ كِتَابٌ فِي عِلِّيِّينَ "

Yahyâ b. Ebî Kesîr bildiriyor: "Ka'b'ul-Ahbâr, farz namazını bitirip de selam verdikten sonra yanına bir adam geldi ve onunla konuşmaya başladı. Ancak Ka'b adama cevap vermedi. İki rekât daha kıldıktan sonra da adama: "Sana cevap vermeme engel olan şey, iki namaz arasında konuşmayı istemeyişimdir. Zira arasında konuşma olmayan iki namaz İlliyyûn'a yükseltilip orada kayda geçer" dedi.

(٧٧٠٧)- [٣٨٤/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا رِشْدِينُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَعَافِرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ رَأَى حَبْرًا الْيَهُودِيَّ يَبْكِي، فَقَالَ لَهُ: " مَا يُبْكِيكَ؟ " قَالَ: ذَكَرْتُ بَعْضَ الأَمْرِ، فَقَالَ لَهُ كَعْبٌ: " أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ لَئِنْ أَخْبَرْتُكَ مَا أَبْكَاكَ لَتُصَدِّقَنِّي؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ هَلْ تَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ نَظَرَ فِي التَّوْرَاةِ، فَقَالَ: رَبِّ إِنِّي أَجِدُ أُمَّةً فِي التَّوْرَاةِ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ، يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ، وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَيُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ الأَوَّلِ، وَبِالْكِتَابِ الآخِرِ، وَيُقَاتِلُونَ أَهْلَ الضَّلالَةِ حَتَّى يُقَاتِلُوا الأَعْوَرَ الدَّجَّالَ، قَالَ مُوسَى: رَبِّ اجْعَلْهُمْ أُمَّتِي، قَالَ: إِنَّهُمْ أُمَّةُ أَحْمَدَ يَا مُوسَى؟ قَالَ الْحَبْرُ: نَعَمْ، قَالَ كَعْبٌ: " فَأَنْشُدُكَ بِاللَّهِ تَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ أَنَّ مُوسَى نَظَرَ فِي التَّوْرَاةِ، فَقَالَ: رَبِّ إِنِّي أَجِدُ أُمَّةً هُمُ الْحَمَّادُونَ رُعَاةُ الشَّمْسِ الْمُحَكَّمُونَ، إِذَا أَرَادُوا أَمْرًا، قَالُوا: نَفْعَلُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَاجْعَلْهُمْ أُمَّتِي، قَالَ: هِيَ أُمَّةُ أَحْمَدَ يَا مُوسَى؟ قَالَ الْحَبْرُ: نَعَمْ،

قَالَ كَعْبٌ: " فَأَنْشُدُكَ بِاللَّهِ تَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ أَنَّ مُوسَى نَظَرَ فِي التَّوْرَاةِ، فَقَالَ: رَبِّ إِنِّي أَجِدُ أُمَّةً يَأْكُلُونَ كَفَّارَتَهُمْ وَصَدَقَاتِهِمْ، وَكَانَ الأَوَّلُونَ يَحْرِقُونَ صَدَقَاتِهِمْ بِالنَّارِ، غَيْرَ أَنَّ مُوسَى كَانَ يَجْمَعُ صَدَقَاتِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَلا يَجِدُ عَبْدًا مَمْلُوكًا وَلا أَمَةً إِلا اشْتَرَاهُ، ثُمَّ أَعْتَقَهُ مِنْ تِلْكِ الصَّدَقَةِ، وَمَا فَضَلَ حَفَرَ لَهُ بِئْرًا عَمِيقَةَ الْقَعْرِ فَأَلْقَاهُ فِيهَا، ثُمَّ دَفَنَهُ كَيْ لا يَرْجِعُوا فِيهِ، وَهُمُ الْمُسْتَجِيبُونَ وَالْمُسْتَجَابُ لَهُمُ، الشَّافِعُونَ وَالْمَشْفُوعُ لَهُمْ، قَالَ مُوسَى: فَاجْعَلْهُمْ أُمَّتِي، قَالَ: هِيَ أُمَّةُ أَحْمَدَ يَا مُوسَى؟ قَالَ الْحَبْرُ: نَعَمْ، قَالَ كَعْبٌ: " أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ تَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ أَنَّ مُوسَى نَظَرَ فِي التَّوْرَاةِ، فَقَالَ: يَا رَبِّ إِنِّي أَجِدُ أُمَّةً إِذَا أَشْرَفَ أَحَدُهُمْ عَلَى شَرَفٍ كَبَّرَ اللَّهُ، وَإِذَا هَبَطَ وَادِيًا حَمِدَ اللَّهَ، الصَّعِيدُ لَهُمْ طَهُورٌ، وَالأَرْضُ لَهُمْ مَسْجِدٌ حَيْثُ مَا كَانُوا، يَتَطَهَّرُونَ مِنَ الْجَنَابَةِ، طُهُورُهُمْ بِالصَّعِيدِ كَطُهُورِهِمْ بِالْمَاءِ، حَيْثُ لا يَجِدُونَ الْمَاءَ، غُرٌّ مُحَجَّلُونَ مِنْ آثَارِ الْوضُوءِ، فَاجْعَلْهُمْ أُمَّتِي، قَالَ: هُمْ أُمَّةُ أَحْمَدَ يَا مُوسَى؟ قَالَ الْحَبْرُ: نَعَمْ، قَالَ كَعْبٌ: " أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ تَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ أَنَّ مُوسَى نَظَرَ فِي التَّوْرَاةِ، فَقَالَ: يَا رَبِّ إِنِّي أَجِدُ أُمَّةً إِذَا هَمَّ أَحَدُهُمْ بِحَسَنَةٍ لَمْ يَعْمَلْهَا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةً مِثْلَهَا، وَإِنْ عَمِلَهَا ضُعِّفَتْ عَشْرَ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ، وَإِذَا هَمَّ بِالسَّيِّئَةِ وَلَمْ يَعْمَلْهَا لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ، فَإِنْ عَمِلَهَا كُتِبَتْ سَيِّئَةً مِثْلَهَا، فَاجْعَلْهُمْ أُمَّتِي، قَالَ: هِيَ أُمَّةُ أَحْمَدَ يَا مُوسَى؟ قَالَ الْحَبْرُ: نَعَمْ، قَالَ كَعْبٌ: أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ تَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ أَنَّ مُوسَى نَظَرَ فِي التَّوْرَاةِ، فَقَالَ: رَبِّ أَنِّي أَجِدُ أُمَّةً مَرْحُومَةً ضُعَفَاءَ يَرِثُونَ الْكِتَابَ، اصْطَفَيْتَهُمْ، فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ، وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ، وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ، فَلا أَجِدُ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلا مَرْحُومًا، فَاجْعَلْهُمْ أُمَّتِي، قَالَ: هِيَ أُمَّةُ أَحْمَدَ يَا مُوسَى؟ قَالَ الْحَبْرُ: نَعَمْ، قَالَ كَعْبٌ: " أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ تَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ أَنَّ مُوسَى نَظَرَ فِي التَّوْرَاةِ، فَقَالَ: رَبِّ إِنِّي أَجِدُ فِي التَّوْرَاةِ مَصَاحِفَهُمْ فِي صُدُورِهِمْ، يَلْبَسُونَ أَلْوَانَ ثِيَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، يَصُفُّونَ فِي صَلاتِهِمْ كَصُفُوفِ الْمَلائِكَةِ، أَصْوَاتُهُمْ فِي مَسَاجِدِهِمْ كَدَوِيِّ النَّحْلِ، لا يَدْخُلُ النَّارَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلا مَنْ بَرِئَ مِنَ الْحَسَنَاتِ، مِثْلَ مَا بَرِئَ الْحَجَرُ مِنْ وَرِقِ الشَّجَرِ، قَالَ مُوسَى: فَاجْعَلْهُمْ أُمَّتِي، قَالَ: هِيَ أُمَّةُ أَحْمَدَ يَا مُوسَى؟ قَالَ الْحَبْرُ: نَعَمْ، فَلَمَّا عَجِبَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ مِنَ الْخَيْرِ الَّذِي أَعْطَى اللَّهُ مُحَمَّدًا ﷺ وَأُمَّتَهُ، قَالَ: يَا لَيْتَنِي مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ بِثَلاثِ آيَاتٍ يُرْضِيهِ بِهِنَّ: ﴿يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاتِي وَبِكَلامِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ وَكَتَبْنَا لَهُ فِي

الأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿دَارَ الْفَاسِقِينَ﴾، قَالَ: وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ، قَالَ: فَرَضِيَ مُوسَى كُلَّ الرِّضَا "

Saîd b. Abdirrahman el-Meâfirî, babasından bildiriyor: Ka'bu'l-Ahbâr, bir Yahudi âliminin ağladığını görünce: "Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Yahudi âlimi: "Bazı şeyleri hatırladım" cevabını verince, Ka'b: "Sana, neden ağladığını söylediğimde, eğer doğru söylüyorsam, Allah için beni tasdik etmeni istiyorum" dedi. Yahudi âlimi: "Olur" karşılığını verdi. Ka'b: "Allah için söylemeni istiyorum. Allah'ın indirdiği kitapta (Tevrat'ta), Mûsa'mn Tevrat'a bakıp: "Rabbim! Tevrat'ta, insanlara gönderilen en hayırlı, iyiliği emredip kötülükten sakındıran, ilk kitaba ve son kitaba iman eden, dalâlet ehliyle savaşan, hatta kör Deccâl ile savaşan bir ümmetin zikredildiğini görüyorum. Ey Rabbim! Bu ümmeti benim ümmetim kıl" dediğini, ancak Allah'ın: "Ey Mûsa! Onlar Ahmed'in ümmetidir" buyurduğunu buluyorsun değil mi?" deyince, Yahudi âlimi: "Evet!" karşılığını verdi.

Ka'b: "Allah için söylemeni istiyorum. Allah'ın indirdiği kitapta (Tevrat'ta), Mûsa'nın Tevrat'a bakıp: "Rabbim! Tevrat'ta çokça hamdeden, ibadetlerini bir vakte göre yapan, bir şey yapmak istedikleri zaman «Eğer Allah isterse yapacağım» diyen bir ümmet görüyorum. Rabbim! Bu ümmeti benim ümmetim kıl" dediğini, ancak Allah'ın: «Ey Mûsa! Onlar Ahmed'in ümmetidir» karşılığını verdiğini buluyorsun değil mi?" deyince, Yahudi âlimi: "Evet" karşılığını verdi.

Ka'b: "Allah için söylemeni istiyorum. Allah'ın indirdiği kitapta (Tevrat'ta), Mûsa'nın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat'a bakıp: "Rabbim! Kefaretleri ile sadaka mallarını yiyen, duaları kabul görüp istedikleri verilen, şefaat edip şefaatleri kabul gören bir ümmet görüyorum. Bu ümmeti benim ümmetim kıl" dediğini, ancak Allah'ın: «Ey Mûsa! Onlar Ahmed'in ümmetidir» karşılığını verdiğini buluyorsun değil mi?" deyince, Yahudi âlimi: "Evet" karşılığını verdi.

Ka'b der ki: "Daha öncekiler de sadakaları yemez yakarlardı. Ancak Hz. Mûsa İsrâil oğullarının sadakalarını toplar, toplanan bu sadakalarla bulduğu tüm köle ile cariyeleri satın alıp azat ederdi. Artan olursa da toprakta açtığı

derin bir çukura gömerdi. Bu şekilde insanların verdikleri sadakadan dönmelerinin önüne geçerdi."

Ka'b devamında: "Allah için söylemeni istiyorum. Allah'ın indirdiği kitapta (Tevrat'ta), Mûsa'nın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat'a bakıp: «Rabbim! Bir tepeye çıkınca tekbir getiren, bir vadiye inince Allah'a hamdeden, toprağın kendilerine temiz ve yeryüzünün mescid kılındığı, nerede olursa olsunlar cünüplükten temizlenebilen, su bulamadıkları zaman toprakla teyemmüm etmeleri su ile temizlik yapmış gibi sayılan, abdest izinden dolayı elleri ve yüzleri nurla parlayan bir ümmet görüyorum. Bu ümmeti benim ümmetim kıl» dediğini, ancak Allah'ın: «Ey Mûsa! Onlar Ahmed'in ümmetidir» karşılığını verdiğini buluyorsun değil mi?" deyince, Yahudi âlimi: "Evet" karşılığını verdi.

Ka'b: "Allah için söylemeni istiyorum. Allah'ın indirdiği kitapta (Tevrat'ta), Mûsa'nın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat'a bakıp: "Rabbim! Tevrat'ta içlerinden biri bir iyilik yapmak isteyip de yapmadığı zaman ona iyilik sevabı yazılan, yapması halinde de karşılığını on ile yedi yüz kat fazlasıyla alan; bir kötülük yapmayı isteyip de yapmadığı zaman bu kötülüğü yazılmayan, yapması halinde de sadece bir kötülük olarak yazılan bir ümmet görüyorum. Bu ümmeti benim ümmetim kıl» dediğini, ancak Allah'ın: «Ey Mûsa! Onlar Ahmed'in ümmetidir" karşılığını verdiğini buluyorsun değil mi?» deyince, Yahudi âlimi: "Evet" karşılığını verdi.

Ka'b: "Allah için söylemeni istiyorum. Allah'ın indirdiği kitapta (Tevrat'ta), Mûsa'nın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat'a bakıp: «Rabbim! Tevrat'ta merhamet edilmiş, zayıf, Kitab'a varis olan, senin seçtiğin, içlerinden kendine zulmedenler, orta halli olanlar ve hayırda ileri gidenler olan, yine de hepsinin rahmete eriştiği bir ümmet görüyorum. Bu ümmeti benim ümmetim kıl» dediğini, ancak Allah'ın: «Ey Mûsa! Onlar Ahmed'in ümmetidir» karşılığını verdiğini buluyorsun değil mi?" deyince, Yahudi âlimi: "Evet" karşılığını verdi.

Ka'b: "Allah için söylemeni istiyorum. Allah'ın indirdiği kitapta (Tevrat'ta), Mûsa'nın (sallallahu aleyhi vesellem) Tevrat'a bakıp: «Rabbim! Tevrat'ta mushafları ezberleyen, cennet ahalisinin giyinmesi gibi giyinen,

namazlarında melekler gibi saf tutan, mescitlerinde sesleri arı uğultusu gibi olan, ağaçta hiç yaprak kalmaması gibi hiçbir sevabı kalmayan dışında hiç birinin cehenneme girmeyeceği bir ümmet görüyorum. Bu ümmeti benim ümmetim kıl» dediğini, ancak Allah'ın: «Ey Mûsa! Onlar Ahmed'in ümmetidir» karşılığım verdiğini buluyorsun değil mi?" deyince, Yahudi alimi: "Evet" karşılığını verdi.

Ka'b şöyle devam etti: Hz. Mûsa, Allah'ın Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ve ümmetine verdiği hayırlardan hayrete düşünce: "Keşke ben de Ahmed'in ümmetinden olsaydım" dedi. Allah da gönlünü almak için: **"(Allah) "Ey Mûsa!" dedi, "Sana verdiklerimle ve seninle konuşmamla seni insanlar arasından seçtim; sana verdiğimi al ve şükret." Ona levhalarda her şeyden bir öğüt yazdık ve her şeyi uzun uzadıya açıkladık; onlara sıkıca sarıl, milletine de emret en güzel şekilde tutsunlar. Size Allah'a karşı gelenlerin yurdunu göstereceğim."**[1] ayetlerini indirdi. Mûsa'mn ümmetinden de hak yola davet edip o yoldan giden bir topluluk vardır. Bu âyetlerden sonra Mûsa da bütün içtenliğiyle razı oldu.

(٧٧٠٨)- [٢/٣٨٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو، قَالَ لِكَعْبٍ أَخْبِرْنِي عَنْ صِفَةِ مُحَمَّدٍ ﷺ وَأُمَّتِهِ، قَالَ: " أَجِدُهُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى أَنَّ أَحْمَدَ وَأُمَّتَهُ حَمَّادُونَ، يَحْمَدُونَ اللَّهَ ﷻ عَلَى كُلِّ خَيْرٍ وَشَرٍّ، يُكَبِّرُونَ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ، وَيُسَبِّحُونَ اللَّهَ فِي كُلِّ مَنْزِلٍ، نِدَاؤُهُمْ فِي جَوِّ السَّمَاءِ، لَهُمْ دَوِيٌّ فِي صَلاتِهِمْ كَدَوِيِّ النَّحْلِ عَلَى الصَّخْرِ، يَصُفُّونَ فِي الصَّلاةِ كَصُفُوفِ الْمَلائِكَةِ، وَيَصُفُّونَ فِي الْقِتَالِ كَصُفُوفِهِمْ فِي الصَّلاةِ، إِذَا غَزَوْا فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَانَتِ الْمَلائِكَةُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ بِرِمَاحٍ شِدَادٍ، إِذَا حَضَرُوا الصَّفَّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَانَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مُظِلا وَأَشَارَ بِيَدِهِ كَمَا تُظِلُّ النُّسُورُ عَلَى وُكُورِهَا، لا يَتَأَخَّرُونَ زَحْفًا أَبَدًا حَتَّى يَحْضُرَهُمْ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ "

Saîd b. Ebî Hilâl der ki: Abdullah b. Amr, Ka'b'a: "Bize Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ve ümmetinin özelliklerinden bahset" deyince, Ka'b şu

---

[1] A'râf Sur. 144, 145

karşılığı verdi: "Allah'ın kitabında (Tevrat'ta) Ahmed ile ümmetinin çokça hamd edenlerden olduğunu görüyorum. İyi olsun kötü olsun her şey için Allah'a hamd ederler. Çıktıkları her yüksek yerde Allah'ı yüceltip tekbir getirir, alçak yerlerde Allah'ı tesbih ederler. Yakarmaları semanın içinde yankılanır. Namazlarında, kaya üzerindeki arıların uğultusu gibi bir uğultuları olur. Namazda melekler gibi saf tutarlar. Savaşta da namazdaki gibi saf tutarlar. Allah yolunda savaşa çıktıkları zaman melekler keskin mızraklarla önlerinde ve arkalarında bulunurlar. Allah yolunda savaşta saf tuttukları zaman kartalların kanatlarıyla yuvalarını koruması gibi Allah da onlara kanat gerer. Hiçbir savaştan geri kalmazlar, hatta Cebrâil bile yanlarında durur."

(٧٧٠٩)- [٣٨٦/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ ، ثنا أَبُو الْمُحَيَّاةِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أَخِي كَعْبٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " إِنَّا لَنَجِدُ نَعْتَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَطْرٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، نَجِدُهُ فِي سَطْرٍ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأُمَّتُهُ الْحَمَّادُونَ يَحْمَدُونَ اللَّهَ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَيُكَبِّرُونَهُ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ، رُعَاةُ الشَّمْسِ، يُصَلُّونَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ لِوَقْتِهِنَّ وَلَوْ عَلَى كُنَاسَةٍ، يَأْتَزِرُونَ عَلَى أَوْسَاطِهِمْ، وَيُوَضِّئُونَ أَطْرَافَهُمْ، لَهُمْ فِي جَوِّ السَّمَاءِ دَوِيٌّ كَدَوِيِّ النَّحْلِ، وَنَجِدُهُ فِي سَطْرٍ آخَرَ: مُحَمَّدٌ الْمُخْتَارُ لا فَظٌّ وَلا غَلِيظٌ وَلا سَخَّابٌ فِي الأَسْوَاقِ، وَلا يَجْزِي السَّيِّئَةَ بِالسَّيِّئَةِ، وَلَكِنْ يَعْفُو وَيَغْفِرُ، مَوْلِدُهُ بِمَكَّةَ، وَمُهَاجِرُهُ بِطَيْبَةَ، وَمُلْكُهُ بِالشَّامِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) vasıflarını Allah'ın kitabında (Tevrat'ta) birkaç yerde görüyoruz. Bir yerde şöyle denilir: "Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'ın Resûlüdür. Ümmeti de çokça hamd edenlerdir. Her halleri için Allah'a hamd ederler. Çıktıkları her yüksek yerde Allah'ı yüceltip tekbir getirirler. İbadetlerini bir vakte göre yaparlar. Çöp üzerinde olsa dahi beş vakit namazı vaktinde kılarlar. Göbeklerine kadar izar giyerler. Uzuvlarını yıkayıp abdest alırlar. Semada arıların uğultusu gibi bir uğultuları olur."

Başka bir yerde şöyle denilir: "Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) seçilmiş biridir. Kaba değildir, katı yürekli değildir, çarşılarda çığırtkanlık yapmaz,

kötülüğe kötülükle karşılık vermez, bağışlayıp affeder. Mekke'de doğacak, Taybe'ye (Medine'ye) hicret edecek, hakimiyeti Şam'a uzanacaktır."

(٧٧١٠)- [٣٨٧/٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنَ الْمِهْرَجَانِ، ثنا يُوسُفُ الْقَاضِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ، ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ كَعْبٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا شَرِيكٌ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ كَعْبٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، ثنا لُوَيْنٌ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " قَالَ مُحَمَّدٌ فِي التَّوْرَاةِ مَكْتُوبٌ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: مُحَمَّدٌ عَبْدِي الْمُتَوَكِّلُ الْمُخْتَارُ، لَيْسَ بِفَظٍّ وَلا غَلِيظٍ، وَلا سَخَّابٍ فِي الأَسْوَاقِ، وَلا يَجْزِي بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، وَلَكِنْ يَعْفُو وَيغْفِرُ، مَوْلِدُهُ بِمَكَّةَ، وَهِجْرَتُهُ بِطَيْبَةَ، وَمُلْكُهُ بِالشَّامِ "

Ka'b der ki: "Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem), Tevrat'ta geçer ki Allah orada şöyle buyurur: "Muhammed benim seçtiğim, kendisine güvenilen kulumdur. Kaba değildir, katı yürekli değildir, çarşılarda çığırtkanlık yapmaz, kötülüğe kötülükle karşılık vermez, bağışlayıp affeder. Mekke'de doğacak, Taybe'ye (Medine'ye) hicret edecek, hakimiyeti Şam'a uzanacaktır."

(٧٧١١)- [٣٨٧/٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا وُهَيْبُ بْنُ بَقِيَّةَ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " يَلُومُونِي أَحْبَارُ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي دَخَلْتُ فِي أُمَّةٍ فَرَّقَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى أَوَّلا ثُمَّ جَمَعَهُمْ، فَأَدْخَلَهُمُ الْجَنَّةَ جَمِيعًا، ثُمَّ تَلا هَذِهِ الآيَةِ: ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾ حَتَّى بَلَغَ: ﴿جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا﴾ "

Ebû'l-Halîl bildiriyor: Ka'b: "İsrail oğulları âlimleri önce ayırdığı, sonra da bir araya getirip cennete soktuğu ümmete girdim diye beni kınıyorlar" dedi ve: **"Sonra bu Kitab'ı kullarımızdan seçtiğimiz kimselere miras bırakmışızdır. Onlardan kimi kendine yazık eder, kimi orta davranır, kimi de, Allah'ın izniyle, iyiliklere koşar. İşte büyük lütuf budur.**

Bunlar, Adn cennetlerine girerler. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler, oradaki elbiseleri de ipektir"[1] âyetlerini okudu.

(٧٧١٢)- [٥/٣٨٧] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، ثنا مِنْدَلُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رِضَيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: " إِنَّا نَجِدُكَ إِمَامًا عَادِلا، وَنَجِدُكَ لا تَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لائِمٍ "، قَالَ: هَذَا لا أَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لائِمٍ، فَأَنَّى لِي بِالشَّهَادَةِ"

Ebû Salih der ki: Ka'b, Ömer b. el-Hattâb'a: "Biz seni (Tevrat'ta) adil bir önder ve Allah için hiç kimsenin kınamasından korkamayan (ve şehit olan) biri olduğunu görüyoruz" deyince, Ömer: "Allah için hiç kimsenin kınamasından çekinmem, doğru ama şehadetim nasıl oluyor?" karşılığını verdi.

(٧٧١٣)- [٥/٣٨٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا مِنْجَابٌ، أَنْبَأَنَا عَلِيُّ بْنُ مِسْعَرٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَوَّلُ مَنْ يَأْخُذُ بِحَلْقَةِ بَابِ الْجَنَّةِ، فَيُفْتَحُ لَهُ مُحَمَّدٌ ﷺ ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا آيَةً مِنَ التَّوْرَاةِ: إضرابا قدْ مايَا نَحْنُ الآخِرُونَ الأَوَّلُونَ "

Mus'ab b. Sa'd bildiriyor: Ka'b: "Cennetin kapısının halkasını ilk tutan ve kapının kendisine açılacağı ilk kişi Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) olacaktır" dedi ve Tevrat'tan: "Vurun! Zira biz en son gelenler en önde olacağız" şeklinde bir âyet okudu.

(٧٧١٤)- [٥/٣٨٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا بَنَانُ بْنُ حَازِمٍ، بِبَعْلَبَكَّ يُقَالُ لَهُ أَبُو عَبْدِ السَّلامِ، ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ مُدْرِكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْكَلاعِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ خِيَارَ هَذِهِ الأُمَّةِ خِيَارُ الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ، إِنَّ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ رِجَالا أَحَدُهُمْ لَيَخِرُّ سَاجِدًا، لا يَرْفَعُ رَأْسَهُ حَتَّى يُغْفَرَ لِمَنْ خَلْفَهُ فَضْلا عَلَيْهِ " فَكَانَ كَعْبٌ يَتَحَرَّى الصُّفُوفَ الْمُؤَخَّرَةَ رَجَاءَ أَنْ يَكُونَ مِنْ أُولَئِكَ

[1] Fâtır Sur. 32, 33

Ka'b der ki: "Bu ümmetin en hayırlıları, öncekilerin ve sonrakilerin de en hayırlılarıdır. Bu ümmetten biri Allah için secdeye kapandığı zaman başını kaldırdığında onun sayesinde arkasında olanlar bağışlanmış olur."

Ravi Müdrik der ki: "Ka'b bağışlananlardan biri olmayı umarak da namazda arka saflarda durmaya çalışırdı."

(٧٧١٥)- [٥/٣٨٨] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَائِلَةَ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ طَالُوتَ، عَنْ عِمْرَانَ الْقَطَّانِ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " مَثَلُ الْعَطَاءِ وَالرِّزْقِ فِي هَذِهِ الأُمَّةِ مَثَلُ الْمَنِّ وَالسَّلْوَى فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ "

Ka'b der ki: "Bu ümmetteki rızık ile ihsanlar, İsrail oğullarındaki kudret helvası ve bıldırcın eti gibidir."

(٧٧١٦)- [٥/٣٨٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا حَامِدُ بْنُ مَحْمُودِ بْنِ عِيسَى، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّيْسَابُورِيِّ ثنا وَهْبُ بْنُ السَّمَّاكِ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، قَالَ كَعْبُ الأَحْبَارِ: " قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: إِنِّي لأَجِدُ فِي الأَلْوَاحِ صِفَةَ قَوْمٍ عَلَى قُلُوبِهِمْ مِنَ النُّورِ مِثْلُ الْجِبَالِ الرَّوَاسِي، تَكَادُ الْجِبَالُ وَالرِّمَالُ أَنْ تَخِرَّ لَهُمْ سُجَّدًا مِنَ النُّورِ، فَسَأَلَ رَبَّهُ، وَقَالَ: اجْعَلْهُمْ مِنْ أُمَّتِي، قَالَ اللَّهُ: يَا مُوسَى إِنِّي اخْتَرْتُ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ وَجَعَلْتُهُمْ أَئِمَّةَ الْهُدَى، وَهَؤُلاءِ طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِهِ، قَالَ: يَا رَبِّ فِيمَا بَلَغُوا هَؤُلاءِ حَتَّى آمُرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ يَعْمَلُوا مِثْلَ عَمَلِهِمْ، وَأَبْلُغَ نِعْمَتَهُمْ؟ قَالَ: يَا مُوسَى إِنَّ الأَنْبِيَاءَ كَادُوا أَنْ يَعْجَزُوا عَمَّا أَعْطَيْتُ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، يَا مُوسَى بَلَغُوا أَنَّهُمْ تَرَكُوا الطَّعَامَ الَّذِي أَحْلَلْتُ لَهُمْ رَغْبَةً فِيمَا عِنْدِي، وَكَانَ عَيْشَهُمْ فِي الدُّنْيَا الْفَلَقُ مِنَ الْخُبْزِ، وَالْخَلِقُ مِنَ الثِّيَابِ، أَيِسُوا مِنَ الدُّنْيَا، وَأَيِسَتِ الدُّنْيَا مِنْهُمْ، أَقْرَبُهُمْ مِنِّي وَأَحَبُّهُمْ إِلَيَّ أَشَدُّهُمْ جُوعًا وَأَشَدُّهُمْ عَطَشًا، يَا مُوسَى لَمْ يَتَقَرَّبْ أَحَدٌ إِلَيَّ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ كَبِدٍ عَطِشَتْ وَجَاعَتْ، يَا مُوسَى لَيْسَ لِلْجُوعِ عِنْدِي ثَوَابٌ إِلا الْجَنَّةُ، يَا مُوسَى اصْبِرْ وَتَوَكَّلْ عَلَيَّ فَهُوَ أَشْرَفُ الْعَمَلِ عِنْدِي، يَا مُوسَى مَنْ جَاعَ وَعَطِشَ فِي الدُّنْيَا مِنْ خَشْيَتِي شَبِعَ وَرَوَى فِي الآخِرَةِ، يَا مُوسَى قُلْ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ يَتَقَرَّبُونَ إِلَيَّ بِذَوْبِ الشُّحُومِ وَاللُّحُومِ فِي الدُّنْيَا بَقِلَّةِ الطَّعَامِ، فَإِنَّهَا أَحَبُّ الأَشْيَاءِ إِلَيَّ، يَا مُوسَى طُوبَى لِمَنْ صَحِبَهُمْ وَصَحِبُوهُ، أَقْرَبُهُمْ مِنِّي وَأَبْغَضُ النَّاسِ إِلَيَّ مَنْ أَبْغَضَ جَائِعًا عُرْيَانًا مِنْ مَخَافَتِي "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Hz. Mûsa: "Levhalarda kalplerinde yüksek dağlar gibi nur bulunan ve neredeyse bu nurdan dolayı dağlar ile tepelerin kendilerine secdeye kapanacağı bir topluluktan bahsedildiğini görüyorum" dedi ve Rabbine: "Bunları benim ümmetimden kıl!" diye dua etti. Allah: "Ey Mûsa! Ben Muhammed ümmetini seçtim ve onları hidayet rehberleri kıldım. O gördüğün topluluk da ümmetinden bir kesimdi" karşılığını verdi.

Hz. Mûsa: "Rabbim! Hangi şeyden dolayı bu konuma gelip öyle bir nimete mazhar oldular ki İsrail oğullarına bile onlar gibi amel etmeleri emredildi?" deyince de Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsa! Peygamberler bile Muhammed ümmetine emrettiğim şeyleri yapmaktan aciz düşüyordu. Ey Mûsa! Bu konuma ulaşmalarına gelince, katımdakilere rağbet edip onlara helal kıldığım yemeklerden uzak durdular. Dünyada yiyecekleri ekmek kırıntıları, giyecekleri de eski giysilerdi. Onlar dünyadan umut kesmişler, dünya da onlardan umudunu kesmiştir. İçlerinden bana en yakını ve en çok sevdiğim en fazla açlık ve susuzluk çekenidir.

Ey Mûsa! Kişiyi bana en çok yaklaştıracak şey aç ve susuz bir ciğerdir. Ey Mûsa! Açlığın benim yanımda tek karşılığı cennettir. Ey Mûsa! Sabret ve bana tevekkül et! Benim yanımda en değerli amel budur. Ey Mûsa! Benim korkumla dünyada aç ve susuz kalan kişi, âhirette doyar ve suya kanar. Ey Mûsa! İsrail oğullarına söyle! Dünyada hayvanların iç yağı ve etlerinden uzak durup az yiyerek bana yaklaşsınlar, zira en sevdiğim amel budur. Ey Mûsa! Muhammed'in yakın durduğu kişilere ve ona yakın duranlara ne mutlu! İnsanlar içinde en nefret ettiğim kişiler de benim korkumla aç ve çıplak olan kişileri sevmeyenlerdir."

(٧٧١٧)- [٣٨٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَرْوَانَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " وَالَّذِي فَلَقَ الْبَحْرَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ فِي التَّوْرَاةِ لَمَكْتُوبًا: يَا ابْنَ آدَمَ اتَّقِ رَبَّكَ، وَأَبِرَّ وَالِدَيْكَ، وَصِلْ رَحِمَكَ، أَمُدَّ لَكَ فِي عُمُرِكَ، وَأُيَسِّرْ لَكَ يُسْرَكَ، وَأَصْرِفْ عَنْكَ عُسْرَكَ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: İsrail oğullarına denizi yaran Allah'a yemin olsun ki Tevrat'ta: "Ey Âdemoğlu! Rabbinden kork, anne babana iyi davran ve

akrabalarını gözet ki ömrünü uzun tutayım, zor işlerini kolaylaştırayım ve sıkıntıları senden gidereyim" yazılıdır.

(٧٧١٨)- [٣٨٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ضَمْرَةَ السَّلُولِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِذَا خَرَجَ الرَّجُلُ مِنْ بَيْتِهِ، فَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ، وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، قِيلَ لَهُ: هُدِيتَ وَحُفِظْتَ وَكُفِيتَ "، قَالَ: " وَإِذَا خَرَجَ اسْتَقْبَلَهُ الشَّيْطَانُ، قَالَ: فَيَقُولُ: لا سَبِيلَ لَكُمْ عَلَى هَذَا، وَقَدْ هُدِيَ وَحُفِظَ وَكُفِيَ، فَالْتَمِسُوا غَيْرَهُ، قَالَ: فَيَصْدَعُونَ عَنْهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Kişi evinden çıkacağı zaman: "Bismillah! Allah'ın inâyeti olmadan ne bir güç, ne de bir kuvvet olabilir. Ben, Allah'a dayanıyorum!" derse, (Allah tarafından) kendisine: "Doğru yola iletildin, ihtiyaçların giderildi ve (kötülüklerden) korundun" denilir. Bu kişi evden çıktıktan sonra Şeytan karşısına çıkar ve taraftarlarına der ki: "Bu adama bir şey yapamazsınız. Zira doğru yola iletilmiş, korunmuş ve ihtiyaçları giderilmiştir. Siz bundan başkasını arayın!" Bunun üzerine taraftarları yolundan çekilip giderler.

(٧٧١٩)- [٣٨٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، أَنَّ كَعْبًا مَرَّ بِعُمَرَ وَهُوَ يَضْرِبُ رَجُلا بِالدِّرَّةِ، فَقَالَ كَعْبٌ: " عَلَى رِسْلِكَ يَا عُمَرُ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهُ لَمَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ: " وَيْلٌ لِسُلْطَانِ الأَرْضِ مِنْ سُلْطَانِ السَّمَاءِ، وَيْلٌ لِحَاكِمِ الأَرْضِ مِنْ حَاكِمِ السَّمَاءِ "، فَقَالَ عُمَرُ: إِلا مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ، فَقَالَ كَعْبٌ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَفِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ مَا بَيْنَهُمَا حَرْفٌ إِلا مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ "

Saîd b. Ebî Hilâl bildiriyor: Ka'b, adamın birini sopasıyla döven Hz. Ömer'le karşılaşınca ona şöyle dedi: "Yavaş ol ey Ömer! Canım elinde olana yemin olsun ki Tevrat'ta şöyle yazılıdır: Yerdeki sultanın, semadaki sultandan yana vay haline! Yerdeki hâkimin, semadaki hâkimden yana vay haline!" Ömer de: "Kendi kendini hesaba çekenler hariç!" karşılığını verdi.

(٧٧٢٠)- [٣٨٩/٥] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ سَعِيدٍ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ جَلَدَ رَجُلا يَوْمًا وَعِنْدَهُ كَعْبٌ، فَقَالَ الرَّجُلُ حِينَ وَقَعَ بِهِ

السَّوْطُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، فَقَالَ عُمَرُ لِلْجَلادِ: " دَعْهُ " فَضَحِكَ كَعْبٌ، فَقَالَ لَهُ: " وَمَا يُضْحِكُكَ؟ " فَقَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّ سُبْحَانَ اللَّهِ تَخْفِيفٌ مِنَ الْعَذَابِ "

Saîd der ki: Bana ulaşana göre Hz. Ömer, Ka'b da yanındayken bir adamı kamçılattı. Adam kamçıyı yiyince: "Sübhânallah!" dedi. Ömer de cellada: "Bırak onu!" emrini verdi. Ka'b bu duruma gülünce, Ömer: "Neden gülüyorsun?" diye sordu. Ka'b: "Canım elinde olana yemin olsun ki «Sübhânallah» sözü azabı hafifletir" dedi.

(٧٧٢١)- [٥/٣٩٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ، أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ، قَالَ: " مَا مِنْ فَجْرٍ يَطْلُعُ إِلا نَزَلَ سَبْعُونَ أَلْفًا مِنَ الْمَلائِكَةِ حَتَّى يَحُفُّوا بِالْقَبْرِ يَضْرِبُونَ بِأَجْنِحَتِهِمْ، وَيُصَلُّونَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى إِذَا أَمْسَوْا عَرَجُوا، وَهَبَطَ مِثْلُهُمْ وَصَنَعُوا مِثْلَ ذَلِكَ، حَتَّى إِذَا انْشَقَّتِ الأَرْضُ خَرَجَ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا مِنَ الْمَلائِكَةِ يُوَقِّرُونَهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Doğan her bir şafakla birlikte yetmiş bin melek Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) mezarına inip kanat çırparlar ve ona salavât getirirler. Akşam olunca da onlar göğe çıkar, aynı sayıda başkaları inip aynı şeyi yaparlar. Kıyamet kopup da yer yarıldığı zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona saygı gösteren yetmiş bin melekle yerinden çıkar."

(٧٧٢٢)- [٥/٣٩٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثنا مُحَمَّدٌ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا اللَّيْثُ، ثنا خَالِدٌ، عَنْ سَعِيدٍ، أَنَّ عُمَرَ قَالَ لِكَعْبٍ يَوْمًا: خَوِّفْنَا يَا كَعْبُ، فَقَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّكَ مِنْ أُمَّةٍ مَرْحُومَةٍ "، ثُمَّ قَالَهَا الثَّانِيَةَ، ثُمَّ قَالَهَا الثَّالِثَةَ، ثُمَّ قَالَ كَعْبٌ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ قَدْ أَفْضَيْتَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَنَظَرْتَ إِلَى النَّارِ ثُمَّ كَانَ لَكَ عَمَلُ سَبْعِينَ نَبِيًّا لَظَنَنْتَ أَنَّكَ لا تَنْجُو، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهَا لَتَزْفَرُ يَوْمَئِذٍ زَفْرَةً لا يَبْقَى مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، إِلا سَقَطَ عَلَى رُكْبَتَيْهِ يَقُولُ: يَا رَبِّ، نَفْسِي نَفْسِي، حَتَّى إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَيَقُولُ: يَا رَبِّ، أَنِّي أَنْشُدُكَ خُلَّتِي إِيَّاكَ "، فَبَكَى عُمَرُ فَاشْتَدَّ بُكَاؤُهُ، فَقَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَلا أُبَشِّرُكَ؟ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، مَا يَزَالُ اللَّهُ يَوْمَئِذٍ بِرَحْمَتِهِ وَصَفْحِهِ وَحِلْمِهِ حَتَّى لَوْ كَانَ لَكَ عَمَلُ أَرْبَعِينَ طَاغُوتًا لَظَنَنْتَ أَنَّكَ سَتَنْجُو، إِنَّ إِبْلِيسَ يَوْمَئِذٍ لَيَتَطَاوَلُ طَمَعًا مِمَّا يَرَى مِنَ الرَّحْمَةِ "

Saîd bildiriyor: Bir gün Hz. Ömer, Ka'b'a: “Bizi korkut!” deyince, Ka'b: “Ey müminlerin emiri! Sen ki merhamete nail olmuş bir ümmettensin!” dedi. Ka'b bunu ikincisi defa, sonra üçüncü defa tekrarladıktan sonra şöyle devam etti: “Canım elinde olana yemin olsun ki kıyamet gününe çıksan ve cehennem ateşini görsen yetmiş peygamber kadar amelin olsa dahi kurtulamayacağım düşünürdün. Canım elinde olana yemin olsun ki o günü cehennem öyle bir iç çeker ki ne kadar mukarreb melek ve peygamber varsa dizlerinin üzerine çöker ve: «Rabbim! Beni kurtar! Beni kurtar!» demeye başlar. İbrâhîm bile: «Rabbim! Seninle olan dostluğum aşkına beni kurtar!» demeye başlar.”

Ömer bunları duyunca hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ka'b: “Ey müminlerin emiri! Seni sevindireyim mi?” diye sorudu ve şöyle devam etti: “Canım elinde olana yemin olsun ki o günü Allah'ın rahmeti, hoşgörüsü ve hilmini görünce kırk tağut ameli kadar amelin olsa dahi kurtulacağını düşünürsün. İblis bile bu rahmeti görerek bağışlanma umuduyla kendini gösterir.”

(٧٧٢٣)- [٥/٣٩٠] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْغِطْرِيفِيُّ، ثنا أَبُو خَلِيفَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، ثنا حَسَّانُ بْنُ رَزِينٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، قَالَ: أَبْصَرَ كَعْبٌ رَجُلا، فَقَالَ: " مِمَّنِ الرَّجُلُ؟ " قَالَ: مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ، فَسَأَلَهُ عَنْ دِينِهِمْ، فَلَمْ يُخْبِرْ خَيْرًا عَنْهُمْ، فَقَالَ: " سُبْحَانَ اللَّهِ، أَمَا يُصَلُّونَ؟ " قَالَ: بَلَى، وَلَكِنْ مَا تُغْنِي عَنْهُمْ وَهُمْ يَفْعَلُونَ كَذَا وَكَذَا، وَيأْتُونَ كَذَا وَكَذَا؟ فَقَالَ كَعْبٌ: " تُحسِنُ تَحْسِبُ شَعْرَ رَأْسِهِ وَجَسَدِهِ؟ " قَالَ: وَمَنْ يُحْصِي ذَاكَ؟ قَالَ كَعْبٌ: " يُحْصِيهُ الَّذِي يَغْفِرُ لَهُ بِعِدَّتِهِ إِذَا سَجَدَ، قُمْ فَإِنَّكَ مُتَعَمِّقٌ مِنَ الْمُتَعَمِّقِينَ "

İbn Aclân der ki: Ka'b adamın birini gördü ve: “Bu adam kim?” diye sordu. Adam: “Irak ahalisinden biriyim” dedi. Adama Iraklıların dinini sorunca bu konuda pek de hayırlı şeyler anlatmadı. Ka'b: “Sübhânallah! Namaz kılmıyorlar mı?” diye sorunca, adam: “Tabi ki kılıyorlar, ancak şöyle şöyle yaparlarken bu namazın onlara ne faydası olacak?” karşılığını verdi. Ka'b: “Peki böylesi adamın başında ve bedeninde kaç kıl var sayabilir misin?” diye sorunca, adam: “Bunu kim sayabilir ki?” karşılığını verdi. Bunun üzerine Ka'b: “Ama secde ettiğinde kendisini aynı sayıda

bağışlanmayla karşılayacak olan Zât sayısını bilir! Kalk git! Zira sen gereksiz şeyleri önemseyen birisin!"

(٧٧٢٤)- [٥/٣٩١] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زَيْرَكٍ، ثنا طَاهِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كِرَامٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ طَارِقِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مَسْرُوقٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ كَعْبِ الأَحْبَارِ وَهُوَ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رِضَيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، فَقَالَ كَعْبٌ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَلا أُخْبِرُكَ بِأَغْرَبِ شَيْءٍ قَرَأْتُهُ فِي كُتُبِ الأَنْبِيَاءِ؟ إِنَّ هَامَةً جَاءَتْ إِلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ، فَقَالَتِ: السَّلامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، فَقَالَ: وَعَلَيْكِ السَّلامُ يَا هَامَةُ، أَخْبِرِينِي كَيْفَ لا تَأْكُلِينَ مِنَ الزَّرْعِ؟ قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، لأَنَّ آدَمَ عَصَى رَبَّهُ بِسَبَبِهِ، قَالَ: فَكَيْفَ لا تَشْرَبِينَ الْمَاءَ؟ قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، لأَنَّهُ غَرِقَ فِيهِ قَوْمُ نُوحٍ، فَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ لا أَشْرَبُهُ، قَالَ لَهَا سُلَيْمَانُ: كَيْفَ تَرَكْتِ الْعُمْرَانَ وَنَزَلْتِ الْخَرَابَ؟ قَالَتْ: لأَنَّ الْخَرَابَ مِيرَاثُ اللَّهِ، فَأَنَا أَسْكُنَ مِيرَاثَ اللَّهِ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلا قَلِيلا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ﴾، فَالدُّنْيَا مِيرَاثُ اللَّهِ كُلُّهَا، قَالَ: قَالَ سُلَيْمَانُ: مَا تَقُولِينَ إِذَا جَلَسْتِ فَوْقَ خَرِبَةٍ؟ قَالَتْ: أَقُولُ أَيْنَ الَّذِينَ كَانُوا يَتَمَتَّعُونَ بِالدُّنْيَا وَيَتَنَعَّمُونَ فِيهَا؟ قَالَ سُلَيْمَانُ: فَمَا صِيَاحُكَ فِي الدُّورِ إِذَا مَرَرْتِ عَلَيْهَا؟ قَالَتْ: أَقُولُ: وَيْلِي لِبَنِي آدَمَ، كَيْفَ يَنَامُونَ وَأَمَامَهُمُ الشَّدَائِدُ؟ قَالَ: فَمَا لَكِ لا تَخْرُجِينَ بِالنَّهَارِ؟ قَالَتْ: مَنْ كَثْرَةِ ظُلْمِ بَنِي آدَمَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ، قَالَ: فَأَخْبِرِينِي بِمَا صِيَاحُكِ؟ قَالَتْ: أَقُولُ: تَزَوَّدُوا يَا غَافِلُونَ، وَتَهَيَّئُوا لِسَفَرِكُمْ، سُبْحَانَ خَالِقِ النُّورِ، قَالَ سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلامُ: لِلْهَامَةُ عَلَى ابْنِ آدَمَ أَشْفَقُ وَأَحْذَرُ عَلَيْهِ، وَلَيْسَ مِنَ الطُّيُورِ طَيْرٌ أَنْصَحُ لابْنِ آدَمَ، وَأَشْفَقُ عَلَيْهِ مِنَ الْهَامَةِ، وَمَا فِي قُلُوبِ الْجُهَّالِ أَبْغَضُ مِنَ الْهَامَةِ "

Abdullah b. Mes'ûd der ki: Müminlerin emiri Ömer b. el-Hattâb'ın yanında Ka'bu'l-Ahbâr ile beraberdik. Bir ara Ka'b şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Peygamberlerle ilgili kitaplarda okuduğum en acayip şeyin ne olduğunu anlatayım mı? Bir böcek Süleymân b. Dâvud'un yanına geldi ve: «Es-Selâmu aleyke, ey Allah'ın Peygamberi!» dedi. Süleymân: «Sana da selam olsun ey böcek!» karşılığını verdi ve: «Neden bitki yemiyorsun?»

diye sordu. Böcek: «Ey Allah'ın peygamberi! Çünkü Âdem onunla Rabbine isyan etti» karşılığını verdi. Süleymân: «Neden su içmiyorsun?» diye sorunca, böcek: «Ey Allah'ın Peygamberi! Çünkü Nuh kavmi onunla boğuldu. Bundan dolayı içmiyorum» dedi. Süleymân: «Neden mamur yerleri bırakıp harabe olan yerlerde yaşıyorsun?» diye sorunca, böcek: «Çünkü harabeler Allah'ın mirasıdır. Biz de Allah'ın mirasında yaşıyoruz» dedi."

Allah da Kitâb'ında: **"Nimet ve refaha karşı nankörlük eden nice şehri yok etmişizdir. İşte yerleri! Kendilerinden sonra pek az kimseler oturabilmiştir. Oralara biz varis olmuşuzdur"**[1] buyurur. Dünyaya da tümüyle Allah varis olmuştur.

Süleymân: "Bir harabenin üzerine yerleştiğin zaman ne dersin?" diye sorunca, böcek: "Dünyadan ve nimetlerinden faydalananlar nerede?, derim" karşılığını verdi. Süleymân: "Evlerin yanından geçerken nasıl seslenirsin?" diye sorunca, böcek: "Âdemoğullarına yazıklar olsun! Şiddetli anlar önlerinde dururken nasıl uyuyabiliyorlar?, derim" karşılığını verdi. Süleymân: "Neden gündüzleri ortalığa çıkmıyorsun?" diye sorunca, böcek: "Âdemoğullarının kendilerine çokça zulmetmelerinden" karşılığını verdi. Süleymân: "Ne diye feryat edersin?" diye sorunca, böcek: "Ey gafiller! Kendinize azık hazırlayın! Yolculuğunuza hazırlanın! Nuru yaratanı tesbih ederim, diye bağırırım" karşılığını verdi. Bunun üzerine Süleymân şöyle dedi: "Böcek, Âdemoğluna kendisinden daha fazla merhametliymiş! Uçan hayvanlar içinde böcek kadar Âdemoğluna merhametli ve faydalı olan başka bir hayvan yoktur. Cahillerin kalplerinde olanlardan da böceklerden daha fazla nefret edilmelidir."

Takrîb 4501

(٧٧٢٥)- [٣/٦] حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الأَثْرَمُ، ثنا عَلِيُّ بْنُ دَاوُدَ الْقَنْطَرِيُّ، ثنا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، ثنا ابْنُ الدَّرَاوَرْدِيِّ، قَالَ: ثنا أَبُو سُهَيْلِ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " فِي الْقُرْآنِ فِيمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ ﷺ آيَتَانِ أَحْصَتَا مَا فِي

---

[1] Kasas Sur. 58

التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ أَلا تَجِدُونَ: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ ، قَالَ جُلَسَاؤُهُ: نَعَمْ، قَالَ: فَإِنَّهُمَا أُحْصَتَا مَا فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ (٧٧٢٦)- [٣/٦]

وَقَالَ كَعْبٌ: " لا يَضُرُّكُمْ أَنْ تَسْأَلُوا عَنِ الْعَبْدِ مَالَهُ عِنْدَ اللَّهِ بَعْدَ وَفَاتِهِ إِلا أَنْ تَنْظُرُوا مَا يُورِّثُ، فَإِنْ وَرَّثَ لِسَانَ صِدْقٍ فَالَّذِي لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ خَيْرٌ مِمَّا يُوَرِّثُ، وَإِنْ وَرَّثَ لِسَانَ سُوءٍ فَالَّذِي عِنْدَ رَبِّهِ شَرٌّ مِمَّا يُوَرِّثُ، وَالإِنْسَانُ تَابِعُهُ خَيْرٌ وَشَرٌّ، وَالْمَرْءُ حَيْثُ وَضَعَ نَفْسَهُ وَمَعَ قَرِينِهِ إِنْ أَحَبَّ الصَّالِحِينَ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعَهُمْ، وَإِنْ أَحَبَّ الأَشْرَارَ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعَهُمْ، أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى سَائِرِ الأُمَمِ وَجُعِلَ نَبِيُّكُمْ ﷺ شَاهِدًا عَلَيْكُمْ، ثُمَّ تَلا: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Muhammed'e (sallallahu aleyhi vesellem) indirilen Kur'ân'da iki âyet vardır ki Tevrat ve İncil'de bulunan âyetleri de içine alıyor. Şu âyetleri görmüyor musunuz: **"Kim zerre ağırlığınca bir hayır yaparsa, onu görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük yapıyorsa, onu görecektir."**[1]

Yanında oturanlar: "Evet" karşılığım verince, Ka'b: "Bu âyetler Tevrât ve İncil'de olan âyetleri de kapsamaktadır.

Ka'b der ki: "Ölümünden sonra kulun Allah katında ne ameli olduğunu sormanızın bir zararı yoktur; ancak geride ne bıraktığına bakınız. Eğer doğru bir dil bırakmışsa, Rabbinin katında kendisi için geride bıraktığından daha hayırlısı vardır. Eğer kötü bir dil bırakmışsa Rabbinin katında kendisi için geride bıraktığından daha kötüsü vardır. İnsanı takip eden iyilik veya kötülüktür. Kişi dostuyla beraber kendini nerede buluyorsa oradadır eğer iyileri seviyorsa Allah onu iyilerle yapar, eğer kötüleri seviyorsa yine Allah onu sevdikleriyle beraber yapar. Siz diğer ümmetlerin şahitlerisiniz ve Allah, Peygamberinizi size şahit yapmıştır." Ka'b sonra şu âyeti okudu: **"Böylece sizi insanlara şahid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şahid ve örnektir. Senin yöneldiğin yönü, Peygamber'e uyanları, cayacaklardan ayırt etmek için kıble yaptık. Doğrusu Allah'ın yola koyduğu kimselerden**

---

[1] Zilzâl Sur. 7- 8

başkasına bu ağır bir şeydir. Allah ibadetlerinizi boşa çıkaracak değildir. Doğrusu Allah insanlara şefkat gösterir, merhamet eder."[1]

(٧٧٢٧)- [٦/٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، ثنا رَوَّادُ بْنُ الْجَرَّاحِ، ثنا صَدَقَةُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ كَعْبٍ الْمُسْلِمِ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي التَّوْرَاةِ لِبَيْتِ الْمَقْدِسِ " أَنْتَ عَرْشِيَ الأَدْنَى وَمِنْكَ بَسَطْتُ الأَرْضَ، وَمِنْكَ ارْتَفَعْتُ إِلَى السَّمَاءِ، وَكُلُّ مَاءٍ عَذْبٍ يَسِيلُ مِنْ رُءُوسِ الْجِبَالِ مِنْ تَحْتِكَ يَخْرُجُ، وَمَنْ مَاتَ فِيكَ فَكَأَنَّمَا مَاتَ فِي السَّمَاءِ، وَمَنْ مَاتَ حَوْلَكَ فَكَأَنَّمَا مَاتَ فِيكَ، وَلا تَنْقَضِي الأَيَّامُ وَلا اللَّيَالِي حَتَّى أُرْسِلَ عَلَيْكَ نَارًا مِنَ السَّمَاءِ تَأْكُلُ آثَارَ أَكُفِّ بَنِي آدَمَ وَأَقْدَامِهِمْ، وَأُرْسِلَ عَلَيْكَ مَاءً مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ، فَأَغْسِلَكَ حَتَّى أَتْرُكَكَ مِثْلَ الْمَهَاةِ، وَأَضْرِبَ سُورًا مِنَ الْغَمَامِ غِلَظُهُ: اثْنَيْ عَشَرَ مِيلا، وَأَجْعَلَ عَلَيْكَ قُبَّةً جَبَلْتُهَا بِيَدِي، وَأُنْزِلَ فِيكَ رُوحِي وَمَلائِكَتِي يُسَبِّحُونَ فِيكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ يَنْظُرُونَ إِلَى ضَوْءِ الْقُبَّةِ مِنْ بَعِيدٍ يَقُولُونَ طُوبَى لِوَجْهٍ خَرَّ لِلَّهِ فِيكَ سَاجِدًا "

Ka'bu'l-Müslim der ki: Allah, Tevrat'ta Beytü'l-Makdis'e şöyle buyurur: "Sen benim en aşağıdaki tahtımsın. Yeryüzünü senden yaydım ve gökyüzüne senden yükseldim. Dağların başlarından akan her temiz su, senin altından çıkmaktadır. Sende ölen kişi gökyüzünde ölmüş gibidir. Yakınlarında ölen kişi de, içinde ölmüş gibidir. Sana gökten göndereceğim ateş gelmediği sürece geceler ve gündüzler sona ermeyecektir. Bu ateş Âdemoğlunun avuçlarını ve ayaklarını yiyecektir. Sonra Arş'ın altından bir su gönderip seni güneş gibi edinceye kadar yıkayacağım. Sana bulutlardan on iki mil boyunda kalın bir sur yapacağım. Sonra üzerine (çamurunu) kendi elimle yoğurduğum bir kubbe yapacağım. Sonra sana ruhumu ve kıyamet gününe kadar üzerinde beni tesbih edecek melekleri indireceğim. Onlar uzaktan kubbenin aydınlığına bakıp: «Üzerinde Allah'a secdeye kapanan yüze ne mutlu» diyecekler."

(٧٧٢٨)- [٦/٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَرَوِيُّ، ثنا أَبُو عَامِرٍ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عُتْبَةَ

---

[1] Bakara Sur. 143

بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ الْحَرَّانِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مَلَكًا عَلَى صُورَةِ دِيكٍ رِجْلاهُ فِي التُّخُومِ الأَسْفَلِ مِنَ الأَرْضِ وَرَأْسُهُ تَحْتَ الْعَرْشِ، فَمَا مِنْ لَيْلَةٍ إِلا وَالْجَبَّارُ تَعَالَى يَنْزِلُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: أَلا مِنْ سَائِلٍ، فَيُعْطَى، أَلا مِنْ تَائِبٍ فَيُتَابَ عَلَيْهِ، أَلا مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَيُغْفَرَ لَهُ، فَيُسَبِّحُ اللَّهَ تَعَالَى وَيَحْمَدُهُ، ثُمَّ يُصَوِّتُ حَتَّى يَفْزَعَ لِذَلِكَ مَنْ حَوْلَ الْعَرْشِ، فَيُسَبِّحُونَ اللَّهَ وَيَحْمَدُونَهُ، ثُمَّ أَهْلُ السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ، ثُمَّ الثَّالِثَةِ، ثُمَّ الرَّابِعَةِ، ثُمَّ الْخَامِسَةِ، ثُمَّ السَّادِسَةِ، ثُمَّ هَذِهِ السَّمَاءُ الدُّنْيَا، فَأَوَّلُ مَنْ يَعْلَمُ بِذَلِكَ مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ الدَّجَاجُ، فَأَوَّلُ مَنْ يَزْقُو الدِّيكُ، فَيَقُولُ: قُومُوا أَيُّهَا الْعَابِدُونَ، فَإِذَا زَقَا الثَّانِيَةَ، قَالَ: قُومُوا أَيُّهَا الْمُسَبِّحُونَ، فَإِذَا زَقَا الثَّالِثَةَ، قَالَ: قُومُوا أَيُّهَا الْقَانِتُونَ، فَإِذَا زَقَا الرَّابِعَةَ، قَالَ: قُومُوا أَيُّهَا الْمُصَلُّونَ فَإِذَا زَقَا الْخَامِسَةَ، قَالَ: قُومُوا أَيُّهَا الذَّاكِرُونَ، فَإِذَا أَصْبَحَ ضَرَبَ بِجَنَاحَيْهِ، وَقَالَ: قُومُوا أَيُّهَا الْغَافِلُونَ، فَمَنْ قَرَأَ بِعَشْرِ آيَاتٍ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ، وَمَنْ قَرَأَ بِعِشْرِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ كُتِبَ مِنَ الذَّاكِرِينَ، وَمَنْ قَرَأَ بِخَمْسِينَ آيَةً كُتِبَ مِنَ الْمُصَلِّينَ، وَمَنْ قَرَأَ بِمِائَةِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْقَانِتِينَ، وَمَنْ قَرَأَ بِخَمْسِينَ وَمِائَةِ آيَةٍ أُعْطِيَ قِنْطَارًا مِنَ الأَجْرِ، وَالْقِنْطَارُ مِائَةُ رِطْلٍ وَالرِّطْلُ اثْنَانِ وَسَبْعُونَ مِثْقَالا، وَالْمِثْقَالُ أَرْبَعَةٌ وَعِشْرُونَ قِيرَاطًا، وَالْقِيرَاطُ مِثْلُ أُحُدٍ

Ka'b der ki: Allah'ın, ayakları yerin en alt kısmında olan, başı Arş'ın alt kısmına ulaşan horoz sıfatında bir meleği vardır. Her gece Allah onu dünya semasına indirir ve o: "Yok mu isteyen ona vereyim! Yok mu tövbe eden tövbesini kabul edeyim! Yok mu bağışlanma dileyen onu bağışlayayım" der. Sonra Allah'ı yüceltir ve hamd eder. Sonra öyle bir öter ki o semanın etrafındakiler kalkıp Allah'ı yüceltir ve hamd ederler. Sonra ikinci sema, sonra üçüncü, sonra dördüncü, sonra beşinci, sonra altıncı, sonra da dünya seması (kalkıp Allah'ı yüceltir ve hamd ederler). Yeryüzünde bunu (tesbihatı) ilk hissedenler tavuklardır. Horoz ilk ötüşünde: "Kalkın ey âbidler!" der. İkinci ötüşünde: "Kalkın ey tesbih edenler!" der. Üçüncü ötüşünde: "Kalkın ey sürekli ibadet edenler!" der. Dördüncü ötüşünde: "Kalkın ey namaz kılanlar!" der. Beşinci ötüşünde: "Kalkın ey zikredenler!" der. Sabahladığı zaman kanatlarını çırpıp: "Kalkın ey gafiller!" der. Her kim sabahlamadan önce on âyet okursa gafillerden yazılmaz. Kim sabahlamadan önce yirmi âyet okursa zikredenlerden yazılır. Kim (sabahlamadan önce) elli

âyet okursa geceyi namaz kılmakla geçirenlerden yazılır. Kim (sabahlamadan önce) yüz âyet okursa itaatkârlardan yazılır. Kim (sabahlamadan önce) yüz elli âyet okursa ona bir kıntâr sevap verilir. Bir kıntâr yüz rıtldır. Bir rıtl da yetmiş iki miskaldir. Bir miskal yirmi dört kirâttır. Kirât da Uhud dağı kadardır.

(٧٧٢٩)- [٦/٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو خَلِيفَةَ، ثنا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لِلذِّكْرِ دَوِيًّا تَحْتَ الْعَرْشِ كَدَوِيِّ النَّحْلِ يُذَكِّرُ بِصَاحِبِهِ "

Ka'b der ki: "Allah'ı zikrin, Arş'ın altında arı uğultusuna benzer bir uğultusu duyulur ki zikreden kişiyi (Allah da) anar durur."

(٧٧٣٠)- [٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْخُزَاعِيُّ، ثنا الْقَعْنَبِيُّ، ثنا مالك، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " إِذَا أَحْبَبْتُمْ أَنْ تَعْلَمُوا مَا لِلْعَبْدِ عِنْدَ اللَّهِ، فَانْظُرُوا مَاذَا يَتْبَعُهُ مِنْ حُسْنِ الثَّنَاءِ "

Ka'b der ki: "Bir kulun Allah katındaki değerini bilmek isterseniz, geride bıraktığı güzel intibalara ve övgülere bakınız."

(٧٧٣١)- [٦/٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلُّوَيْهِ الْقَطَّانُ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى، ثنا أَبُو حُذَيْفَةَ إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرٍ، ثنا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، وَعَبَّادُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ الرَّبَّ تَعَالَى، قَالَ لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا مُوسَى، إِذَا رَأَيْتَ الْغِنَى مُقْبِلا فَقُلْ: ذَنْبٌ عُجِّلَتْ عُقُوبَتُهُ وَإِذَا رَأَيْتَ الْفَقْرَ مُقْبِلا فَقُلْ مَرْحَبًا بِشِعَارِ الصَّالِحِينَ، يَا مُوسَى، إِنَّكَ لَنْ تَتَقَرَّبَ إِلَيَّ بِعَمَلٍ مِنْ أَعْمَالِ الْبِرِّ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الرِّضَا بِقَضَائِي، وَلَنْ تَأْتِيَ بِعَمَلٍ أَحْبَطَ لِحَسَنَاتِكَ مِنَ الْبَطَرِ، إِيَّاكَ وَالتَّضَرُّعَ لأَبْنَاءِ الدُّنْيَا إِذَا أُعْرِضَ عَنْكَ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَجُودَ بِدِينِكَ لِدُنْيَاهُمْ إِذًا آمُرُ أَبْوَابَ رَحْمَتِي أَنْ تُغْلَقَ دُونَكَ، أَدْنِ الْفُقَرَاءَ وَقَرِّبْ مُجَالَسَتَهُمْ مِنْكَ وَلا تَرْكَنَنَّ إِلَى حُبِّ الدُّنْيَا فَإِنَّكَ لَنْ تَلْقَانِي بِكَبِيرَةٍ مِنَ الْكَبَائِرِ أَضَرَّ عَلَيْكَ مِنَ الرُّكُونِ إِلَى الدُّنْيَا، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ قُلْ لِلْمُذْنِبِينَ النَّادِمِينَ أَبْشِرُوا، وَقُلْ لِلْغَافِلِينَ الْمُعْجَبِينَ اخْسَئُوا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Allah, Hz. Mûsâ'ya şöyle buyurdu: "Ey Mûsâ! Zenginliğin sana geldiğini görürsen: "Bu cezası hemen verilen bir günahın

cezasıdır" de. Fakirliğin gelmekte olduğunu görürsen: "Merhaba ey salih insanların alâmeti!" de.

Ey Mûsâ! Bana, kaza ve kaderime razı olmaktan daha güzel bir amelle yaklaşamazsın. İyilikleri yok etme konusunda şımarıklıktan daha beter bir amel yapamazsın. Sakın ha dünya ehli senden yüz çevirirse onlara yalvarıp yakarma ve sakın dinini onların dünyalarına karşılık verme. Eğer böyle yapacak olursan sana rahmet kapılarımı kapatırım. Fakirlere yaklaş ve onları sana yakın tut. Sakın dünya sevgisine meyletme. Huzuruma dünyaya meyletmekten daha korkunç bir günahla çıkamazsın.

Ey İmrân oğlu Mûsâ! Pişman olan günahkârlara, "Müjdeler olsun size!" de. Kendini beğenen gafillere de "Defolun!" de.

(٧٧٣٢)- [٥/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا عَبْدُ الْجَلِيلِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ السَّلامِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا مُوسَى، " تَعَلَّمِ الْخَيْرَ وَعَلِّمْهُ النَّاسَ فَإِنِّي مُنَوِّرٌ لِمُعَلِّمِي الْخَيْرَ وَمُتَعَلِّمِيهِ فِي قُبُورِهِمْ حَتَّى لا يَسْتَوْحِشُوا بِمَكَانِهِمْ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Allah, Hz. Mûsa'ya şöyle vahyetti: "Ey Mûsa! Hayırlı olan şeyleri öğren ve başkalarına da öğret. Zira korku duymasınlar diye, hayırlı şeyleri öğreten ve öğrenenlerin kabirlerini nurla dolduracağım."

(٧٧٣٣)- [٥/٦] حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَخْلَدٍ، ثنا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، ثنا دَاوُدُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، ثنا مَيْسَرَةُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ مَكْحُولٍ، أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ، قَالَ: " تَجِدُ الرَّجُلَ مُسْتَكْثِرًا مِنْ أَنْوَاعِ أَعْمَالِ الْبِرِّ وَيَبْلُغُ صَنَائِعَ الْمَعْرُوفِ وَيُكَابِدُ سَهَرَ اللَّيْلِ وَظَمَأَ الْهَوَاجِرِ وَلَعَلَّهُ لا يساوِي فِي ذَلِكَ كُلِّهِ عِنْدَ رَبِّهِ جِيفَةَ حِمَارٍ، قِيلَ: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ؟ قَالَ: لِقِلَّةِ عَقْلِهِ، وَسُوءِ رَغْبَتِهِ، وَتَجِدُ الرَّجُلَ يَنَامُ اللَّيْلَ وَيُفْطِرُ النَّهَارَ وَلا يُعْرَفُ بِشَيْءٍ مِنَ الْبِرِّ وَلا صَنَائِعِ الْمَعْرُوفِ وَلَعَلَّهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ، قِيلَ: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ؟، قَالَ: لَمَّا قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْعَقْلِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ عَلَى عِبَادِهِ أَنْ يَعْرِفُوهُ وَأَنْ يُطِيعُوهُ وَأَنْ يَعْبُدُوهُ، وَإِنَّمَا عَبَدَهُ وَعَرَفَهُ وَأَطَاعَهُ مِنْ خَلْقِهِ الْعَاقِلُونَ، وَأَمَّا الْجُهَّالُ فَهُمُ الَّذِينَ جَهِلُوهُ فَلَمْ يَعْرِفُوهُ وَلَمْ يُطِيعُوهُ وَلَمْ يَعْبُدُوهُ "

Mekhûl bildiriyor: Ka'bu'l-Ahbâr dedi ki: "Bazen birinin iyi amellerin çoğunu ifa ettiğini, yapılabilecek tüm iyilikleri yaptığını, geceleri ibadetle gündüzleri de oruçla geçirdiğini görürsün, ama belki de Allah katında bu yaptıkları bir eşek leşi kadar değer taşımaz." Kendisine: "Ey Ebû İshâk! Bu nasıl olabilir?" diye sorduklarında, Ka'b şöyle dedi: "Akılının azlığından, arzularının kötülüğünden! Bazen birinin gecelerini ibadetsiz gündüzlerini oruçsuz geçirdiğini, iyi amellerden, iyi işlerden hiçbir şeyi yapmadığını görürsün, ama belki de Allah katında Mukarrebûn olanların derecesindedir." Kendisine: "Ey Ebû İshâk! Bu nasıl olabilir?" diye sorduklarında: "Allah'ın ona ihsan ettiği akıldan dolayı! Allah, kullarından kendisini tanımalarını, kendisine itaat ve ibadet etmelerini istemiştir. Ama kullarından onu tanıyan, ona itaat ve ibadet eden kimseler sadece akıl sahipleridir. Cahillere gelince, onlar Allah'ı tanımadıkları için ona ne itaat ne de ibadet ederler" dedi.

(٧٧٣٤)- [٦/٦] حَدَّثَنَا محمد، ثنا الْحَارِثُ، ثنا دَاوُدُ، ثنا الْحَكَمُ، عَنِ الأَحْوَصِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ مَدِينَةٌ مِنْ لُؤْلُؤَةٍ بَيْضَاءَ تَكِلُّ عَنْهَا الأَبْصَارُ لَمْ يَرَهَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ وَلا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ أَعَدَّهَا اللَّهُ لأُولِي الْعَزْمِ مِنَ الْمُرْسَلِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالْمُجَاهِدِينَ لأَنَّهُمْ أَفْضَلُ النَّاسِ عَقْلا وَحِلْمًا وَأَنَاةً وَلُبًّا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Adn cennetinde beyaz inciden yapılmış ve herkesin göremeyeceği bir kent vardır. Bu kenti ne bir peygamber, ne de huzura yakın duran melekler bile göremeyecektir. Allah bu kenti peygamberlerden, şehitlerden ve mücahitlerden onların ileri gelenleri için hazırlamıştır. Çünkü bunlar, akıl, hilim, sabır ve anlayış olarak diğer tüm insanlardan daha üstündürler."

(٧٧٣٥)- [٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلُّوَيْهِ الْقَطَّانُ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى، ثنا أَبُو حُذَيْفَةَ إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرٍ، ثنا ابْنُ سَمْعَانَ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّ لُقْمَانَ، قَالَ لابْنِهِ: يَا بُنَيَّ، " كُنْ أَخْرَسَ عَاقِلا، وَلا تَكُنْ نَطُوقًا جَاهِلا، وَلأَنْ يَسِيلَ لُعَابُكَ عَلَى صَدْرِكَ وَأَنْتَ كَافُّ اللِّسَانَ عَمَّا لا يَعْنِيكَ أَجْمَلُ بِكَ وَأَحْسَنُ مِنْ أَنْ تَجْلِسَ إِلَى قَوْمٍ فَتَنْطِقَ بِمَا لا يَعْنِيكَ، وَلِكُلِّ عَمَلٍ دَلِيلٌ وَدَلِيلُ الْعَقْلِ التَّفَكُّرُ، وَدَلِيلُ التَّفَكُّرِ

الصَّمْتُ، وَلِكُلِّ شَيْءٍ مَطِيَّةٌ وَمَطِيَّةُ الْعَقْلِ التَّوَاضُعُ وَكَفَى بِكَ جَهْلًا أَنْ تَنْهَى عَمَّا تَرْكَبُ، وَكَفَى بِكَ عَقْلا أَنْ يَسْلَمَ النَّاسُ مِنْ شَرِّكَ "

Ka'b bildiriyor: Hz. Lokmân, oğluna şöyle demiştir: "Evladım! Çok konuşan bir cahil olacağına, akıllı bir dilsiz ol! Seni ilgilendirmeyen şeyler hakkında, salyan göğsüne akacak olsa dahi susman, birilerinin yanında oturup da seni ilgilendirmeyen şeyler hakkında konuşmandan daha güzeldir. Bil ki her amelin bir rehberi vardır. Aklın rehberi tefekkür, tefekkürün rehberi de suskunluktur. Her şeyin bir bineği vardır. Aklın bineği de tevazu olmalıdır. İnsanları, kendi işlediğin şeylerden sakındırmaya çalışman, cehalet olarak sana yeter. (Susman suretiyle) insanların şirke bulaşmamaları da akıllılık olarak sana yeter."

(٧٧٣٦)- [٦/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا الْحَسَنُ، ثنا إِسْمَاعِيلُ، ثنا أَبُو حُذَيْفَةَ، ثنا ابْنُ سَمْعَانَ، أَنْبَأَنَا شَيْخٌ مِنَ الْفُقَهَاءِ، أَنَّ كَعْبًا، قَالَ لِعُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَأَسْلَمَ في ولايته، وذلك أَنَّهُ مَرَّ بِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يَقْرَأُ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا﴾، فَأَسْلَمَ كَعْبٌ، ثُمَّ قَدِمَ عَلَى عُمَرَ، فَاسْتَأْذَنَهُ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْغَزْوِ إِلَى الرُّومِ، فَأَذِنَ لَهُ فَانْتَهَى إِلَى رَاهِبٍ قَدْ حَبَسَ نَفْسَهُ فِي صَوْمَعَةٍ أَرْبَعِينَ سَنَةً فَنَادَاهُ كَعْبٌ فَأَشْرَفَ عَلَيْهِ الرَّاهِبُ، فَقَالَ: " مَنْ أَنْتَ "، قَالَ: أَنَا كَعْبُ الْحَبْرُ، قَالَ: " قَدْ سَمِعْتُ بِكَ فَمَا حَاجَتُكَ؟ " قَالَ: جِئْتُ أَسْأَلُكَ عَنْ حَالِكَ، نَشَدْتُكَ بِاللَّهِ هَلْ حَبَسْتَ نَفْسَكَ فِي هَذِهِ الصَّوْمَعَةِ إِلا لآيَةٍ تَجِدُهَا فِي التَّوْرَاةِ أَنَّ أَصْحَابَ رُءُوسِ الصَّوَامِعِ الْبِيضِ هُمْ خِيَارُ عِبَادِ اللَّهِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: اللَّهُمَّ نَعَمْ، قَالَ: فَنَشَدْتُكَ بِاللَّهِ هَلْ تَجِدُ فِي الآيَةِ الَّتِي تَتْلُوهَا أَنَّهُمُ الشُّعْثُ الْغُبْرُ الَّذِينَ أَوْلادُهُمْ يَتَامَى لِغَيْبَةِ آبَائِهِمْ وَلَيْسُوا يَتَامَى، وَنِسَاؤُهُمْ أَيَامَى لِغَيْبَةِ أَزْوَاجِهِمْ وَلَسْنَ بِأَيَامَى، أَزْوِدَتُهُمْ عَلَى عَوَاتِقِهِمْ تَحْمِلُهُمْ أَرْضٌ وَتَضَعُهُمْ أُخْرَى يجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ هُمْ خِيَارُ عِبَادِ اللَّهِ؟، قَالَ: اللَّهُمَّ نَعَمْ، قَالَ: فَإِنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ تِلْكَ الصَّوَامِعُ إِنَّمَا هِيَ فَسَاطِيطُ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلاةُ وَالسَّلامُ يَغْزُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَيْسَتْ هَذِهِ الصَّوْمَعَةُ الَّتِي حَبَسْتَ فِيهَا نَفْسَكَ، فَنَزَلَ إِلَيْهِ الرَّاهِبُ، فَأَسْلَمَ وَشَهِدَ مَعَهُ شَهَادَةَ الْحَقِّ وَغَزَا مَعَهُ الرُّومَ وَانْصَرَفَ إِلَى عُمَرَ، فَأُعْجِبَ عُمَرُ بِإِسْلامِهِمَا فَكَانَتِ الرَّهْبَانِيَّةُ بِدْعَةً مِنْهُمْ "

İbn Sem'ân fakihlerden olan bir yaşlıdan bildiriyor: Ka'b, Ömer b. el-Hattâb'ın halifeliğinde müslüman olmuştu. Bu da şöyle vaki olmuştu: Ka'b, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından bir kişinin: **"Ey kendilerine kitap verilenler! Birtakım yüzleri silip de tersine çevirmeden yahut cumartesi halkını lânetlediğimiz gibi onları lânetlemeden, yanınızda bulunanı (Tevrat'ı) doğrulayıcı olarak indirdiğimiz bu kitaba (Kur'ân'a) iman edin"**[1] âyetini okurken işitti. Bunun üzerine Müslüman oldu. Sonra Ömer'in yanma gidip Bizans savaşına katılmak için izin istedi. Ömer de ona izin verdi. Ka'b, kırk yıldan beri kendini manastırda ibadete adayan bir rahibin yanına gidip ona seslendi. Rahip dışarı çıkıp: "Sen kimsin?" diye sorunca: "Ben: "Bilgin Ka'b'ım" karşılığını verdi. Bunun üzerine rahip: "Ben senin ismini işitmiştim, ne istiyorsun?" deyince, Ka'b: "Senin bu halini sormaya geldim. Sana Allah için soruyorum. Sen Tevrat'ta, kıyamet gününde Allah katında en hayırlı kulların beyaz manastırlarda ibadete çekilenlerdir diye bulduğundan dolayı mı kendini manastırda ibadete adadın?" diye sordu. Rahip: "Vallahi evet" karşılığını verdi.

Ka'b: "Sana Allah için soruyorum. Okuduğun âyetler arasında, üstü başı dağınık ve tozlu kimselerin çocuklarının yetim olmadıkları halde babalarının uzaklarda olmasından dolayı yetim olduğunu, bu kimselerin eşlerinin dul olmadıkları halde kocalarının uzaklarda olmasından dolayı dul sayıldığını, onların azıklarının boyunlarında asılı olduğunu, yeryüzünün onları bir yerden bir yere attığını, bunların Allah yolunda cihad edenler olduğunu ve Allah'ın en hayırlı kullarının bunlar olduğunu buluyor musun? diye sorunca, rahip: "Vallahi evet" karşılığını verdi. Ka'b: "Burada kendini içinde ibadete adadığın bu manastırlar kastedilmemektedir. Burada Allah yolunda cihad eden Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetinin çadırları kastedilmektedir" dedi. Bunun üzerine rahip manastırdan inip müslüman oldu ve kendisiyle birlikte gerçeğin şahidi oldu. Sonra kendisiyle Bizans gazvesine katıldı. Sonra da Ömer'e gittiler. Ömer onların müslümanhğmı beğenmişti. Manastırlarda ibadet etme (ruhbanlık) bidatı da onlardan edinilmişti.

---

[1] Nisâ Sur. 47

(٧٧٣٧)- [٦/٧] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثنا عِيسَى بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثنا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ ضَمْضَمِ بْنِ زُرْعَةَ، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ شُرَيْحٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " لَمَّا قَرَأْتُ: ﴿أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ﴾ أَسْلَمْتُ حِينَئِذٍ شَفَقَةَ أَنْ يُحَوَّلَ وَجْهِي نَحْوَ قَفَايَ "

Ka'b der ki: "**(Ey kendilerine kitap verilenler! Birtakım yüzleri silip de tersine çevirmeden) yahut cumartesi halkını lânetlediğimiz gibi onları lânetlemeden, (yanınızda bulunanı (Tevrat'ı) doğrulayıcı olarak indirdiğimiz bu kitaba (Kur'ân'a) iman edin"**[1] âyetini okuduğum zaman Allah'ın yüzümü tersine çevirmesinden korkarak Müslüman oldum."

(٧٧٣٨)- [٦/٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ نَصْرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، ثنا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، ثنا أَبُو صَفْوَانَ الأُمَوِيُّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: " أَنَا اللَّهُ فَوْقَ عِبَادِي، وَعَرْشِي فَوْقَ جَمِيعِ خَلْقِي، وَأَنَا عَلَى عَرْشِي أُدَبِّرُ أَمْرَ عِبَادِي فِي سَمَائِي وَأَرْضِي وَإِنْ حُجِبُوا عَنِّي فَلا يَغِيبُ عَنْهُمْ عِلْمِي، وَإِلَيَّ يَرْجِعُ كُلُّ خَلْقِي فَأُثِيبُهُمْ بِمَا خَفِيَ عَلَيْهِمْ مِنْ عِلْمِي أَغْفِرُ لِمَنْ شِئْتُ مِنْهُمْ بِمَغْفِرَتِي، وَأُعَذِّبُ مَنْ شِئْتُ مِنْهُمْ بِعِقَابِي

Ka'b der ki: Allah şöyle buyurmuştur: "Ben Allah'ım, kullarımın üzerindeyim. Arş'ım da bütün mahlûkatımın üzerindedir. Ben Arş'ımın üzerinde, göğümde ve yerimdeki kullarımın işlerini yürütürüm. Onlar benden gizli kalmak isteseler bile benim bilgimden dışarı çıkamazlar. Bütün yarattıklarım bana geri dönecektir. Onlara gizli kalan bilgimle kendilerini mükafatlandıracağım. Mağfiretimle onlardan dilediğimi bağışlayacak ve cezamla onlardan dilediğime azap vereceğim."

(٧٧٣٩)- [٦/٧] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا مُطَّلِبُ بْنُ شُعَيْبٍ، وَبَكْرُ بْنُ سَهْلٍ، قَالا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ، كَانَ يَقُولُ: إِنَّ " الْخَضِرَ بْنَ عَامِيلَ رَكِبَ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ حَتَّى بَلَغَ بَحْرَ

---

[1] Nisâ Sur. 47

الصَّرْكَنْدِ وَهُوَ بَحْرُ الصِّينِ، فَقَالَ لأَصْحَابِهِ: دُلُّونِي، فَدَلُّوهُ أَيَّامًا وَلَيَالِيَ، ثُمَّ صَعِدَ، فَقَالُوا لَهُ: يَا خَضِرُ، مَا رَأَيْتَ فَقَدْ أَكْرَمَكَ اللَّهُ وَحَفِظَ لَكَ نَفْسَكَ فِي لُجَّةِ هَذَا الْبَحْرِ؟ فَقَالَ: اسْتَقْبَلَنِي مَلَكٌ مِنَ الْمَلائِكَةِ، فَقَالَ لِي: أَيُّهَا الآدَمِيُّ الْخَطَّاءُ إِلَى أَيْنَ وَمِنْ أَيْنَ؟، فَقُلْتُ: أَرَدْتُ أَنْ أَنْظُرَ عُمْقَ هَذَا الْبَحْرِ، فَقَالَ لِي: فَكَيْفَ وَقَدْ هَوَى رَجُلٌ مِنْ زَمَانِ دَاوُدَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلامُ وَلَمْ يَبْلُغْ ثُلُثَ قَعْرِهِ حَتَّى السَّاعَةَ، وَذَلِكَ مُنْذُ ثَلاثِ مِائَةِ سَنَةٍ، فَقُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْمَدِّ وَالْجَزْرِ يُرِيدُ زِيَادَةَ الْمَاءِ وَنُقْصَانَهُ، فَقَالَ الْمَلَكُ: إِنَّ الْحُوتَ الَّذِي الأَرْضُ عَلَى ظَهْرِهِ يَتَنَفَّسُ فَيَصِيرُ الْمَاءُ فِي مَنْخَرِهِ فَذَلِكَ الْجَزْرُ، ثُمَّ يَتَنَفَّسُ فَيُخْرِجُهُ مِنْ مَنْخَرِهِ فَذَلِكَ الْمَدُّ، فَقُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي مِنْ أَيْنَ جِئْتَ؟، قَالَ: مِنْ عِنْدِ الْحُوتِ بَعَثَنِي اللَّهُ إِلَيْهِ أُعَذِّبُهُ لأَنَّ حَيَّتَانِ الْبَحْرِ شَكَتْ إِلَى اللَّهِ كَثْرَةَ مَا يَأْكُلُ مِنْهَا، فَقُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي عَلَى مَا قَرَارُ الأَرْضِ؟، قَالَ: الأَرْضُونَ السَّبْعُ عَلَى صَخْرَةٍ وَالصَّخْرَةُ عَلَى كَفِّ مَلَكٍ وَالْمَلَكُ عَلَى جَنَاحِ الْحُوتِ فِي الْمَاءِ وَالْمَاءُ عَلَى الرِّيحِ وَالرِّيحُ فِي الْهَوَاءِ عَقِيمٌ لا تُلَقِّحُ وَإِنَّ قُرُونَهَا مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Hızır b. Âmîl arkadaşlarından bir grupla birlikte deniz yolculuğuna çıktı. Çin denizi olan Sarkend denizine geldiler. Orada arkadaşlarına: "Beni suya indirin" deyince onu günler ve geceler boyunca suyun içinde sarkıtıp indirdiler. Çıktıktan sonra ona: "Ey Hızır! Ne gördün? Allah lutfedip seni bu denizin dibinde korudu" dediklerinde şu karşılığı verdi: "Meleklerden bir melek beni karşıladı. Bana: «Ey hata işleyen Âdemoğlu! Nereye gidiyor ve nereden geliyorsun?» diye sordu. «Bu denizin derinliğine bakmak istedim» cevabını verdim. Bana: «Dâvud peygamber zamanından, yani üç yüz yıl önceden beri bir adam içinde inmektedir. O buna rağmen daha üçte birine yetişememişken sen nasıl onun derinliğine bakacaksın!» deyince, ona: «Bana med ve cezir (suyun azalıp çoğalması) olayını anlat» dedim. Melek: «Sırtında yeryüzünün bulunduğu balık nefes aldığı zaman su burnuna yetişince cezir olayı (suyun azalması) gerçekleşmektedir. Nefes verdiği zaman ise su burnundan çıkmakta ve med (suyun çoğalması) olayı gerçekleşmektedir» dedi.

Ona: «Nereden geliyorsun?» diye sorduğumda: «Balığın yanından geliyorum. Allah beni onu cezalandırmam için göndermişti. Çünkü iki

deniz yılanı gelip balığın kendilerinden çok kimseyi yediğini Allah'a şikayette bulundu» cevabını verdi. Ona: «Bana yeryüzünün ne üzerinde olduğunu söyle» dediğimde: «Yeryüzü yedi kattır ve bir kaya üzerindedir. Kaya bir meleğin elindedir. Melek su içinde olan balığın yüzgeci üzerindedir. Su rüzgar üzerindedir. Bu rüzgar kısırdır ve havada durmaktadır. Balığın başıyla kuyruğu Arş'ın altında birleşmiştir» dedi."

(٧٧٤٠)- [٦/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، وَأَبُو يَزِيدَ الْقَرَاطِيسِيُّ، قَالا: ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، حَدَّثَنِي عَبَّادُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُحَيْمٍ، أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ، قَالَ: إِنَّ " إِبْلِيسَ تَغَلْغَلَ إِلَى الْحُوتِ الَّذِي عَلَى ظَهْرِهِ الأَرْضُ كُلُّهَا فَأَلْقَى فِي قَلْبِهِ، فَقَالَ: هَلْ تَدْرِي مَا عَلَى ظَهْرِكَ يَا لويثا مِنَ الأُمَمِ وَالشَّجَرِ وَالدَّوَابِّ وَالنَّاسِ وَالْجِبَالِ لَوْ نَفَضْتَهُمْ أَلْقَيْتَهُمْ عَنْ ظَهْرِكَ أَجْمَعَ، قَالَ: فَهَمَّ لويثا يَفْعَلُ ذَلِكَ، فَبَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهِ دَابَّةً دَخَلَتْ فِي مَنْخَرِهِ، فَدَخَلَتْ فِي دِمَاغِهِ، فَعَجَّ إِلَى اللَّهِ مِنْهَا، فَخَرَجَتْ، قَالَ كَعْبٌ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُ لَيَنْظُرُ إِلَيْهَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ إِنْ هَمَّ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ عَادَتْ حَيْثُ كَانَتْ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: İblîs sırtında yeryüzünün bulunduğu balığa vesvesede bulunup kalbine: "Ey Luveys! Sırtında canlılardan, ağaçlardan, hayvanlardan, insanlardan ve dağlardan neler bulunduğunu biliyor musun? Eğer onları silkelesen hepsini sırtından atarsın" duygusunu bıraktı. Luveys bunu yapmak isteyince, Allah kendisine bir hayvan gönderdi. Hayvan burnuna, oradan da beynine girdi. Balık bundan dolayı Allah'a yalvarıp yakarınca hayvan Luveys'in beyninden geri çıktı.

Canım elinde olana yemin olsun ki, Allah o balığa, balık da Allah'a bakmaktadır. Eğer balık bir daha öyle bir şeye kalkışacak olursa başına aynı şeyler gelecektir.

(٧٧٤١)- [٦/٨] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ خَالِدِ بْنِ حَيَّانَ الرَّقِّيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، ثنا مُجَاشِعُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ " لِلَّهِ مَلَكًا يُقَالُ لَهُ صِنْدِيَائِيلَ الْبِحَارُ كُلُّهَا فِي نَقْرَةِ إِبْهَامِهِ "

Ka'b der ki: "Allah'ın, kendisine Sindiyâîl denilen bir meleği vardır. Bütün denizler onun başparmağı ucundadır."

(٧٧٤٢)- [٦/٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَةَ، ثنا قَطَنُ بْنُ نُسَيْرٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ الأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " اجْتَمَعَ ثَلاثَةُ نَفَرٍ مِنْ عُبَّادِ بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَاجْتَمَعُوا فِي أَرْضٍ فَلاةٍ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمُ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: سَلُونِي، فَأَدْعُ اللَّهَ لَكُمْ بِمَا شِئْتُمْ، قَالُوا: نَسْأَلُكَ أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يُظْهِرَ لَنَا عَيْنًا سَائِحَةً بِهَذَا الْمَكَانِ وَرِيَاضًا خُضْرًا وَعَبْقَرِيًّا، قَالَ: فَدَعَا اللَّهَ فَإِذَا عَيْنٌ سَائِحَةٌ وَرِيَاضٌ خُضْرٌ وَعَبْقَرِيٌّ، ثُمَّ قَالَ أَحَدُهُمْ: سَلُونِي، فَأَدْعُ اللَّهَ لَكُمْ بِمَا شِئْتُمْ، فَقَالُوا: نَسْأَلُكَ أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ أَنْ يُطْعِمَنَا مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ، فَدَعَا اللَّهُ، فَنَزَلَتْ عَلَيْهِمْ بُسْرَةٌ، فَأَكَلُوا مِنْهَا لا تُغْلَبُ إِلا أَكَلُوا مِنْهَا لَوْنًا ثُمَّ رُفِعَتْ، ثُمَّ قَالَ أَحَدُهُمْ: سَلُونِي فَأَدْعُ اللَّهَ لَكُمْ بِمَا شِئْتُمْ، قَالُوا: نَسْأَلُكَ أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا الْمَائِدَةَ الَّتِي أَنْزَلَهَا عَلَى عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ، قَالَ: فَدَعَا فَأُنْزِلَتْ فَقَضَوْا مِنْهَا حَاجَتَهُمْ، ثُمَّ رُفِعَتْ، قَالُوا: قَدِ اسْتُجِيبَ دُعَاؤُنَا وَأُعْطِينَا سُؤْلَنَا، فَتَعَالَوْا يَذْكُرُ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا أَعْظَمَ ذَنْبٍ عَمَلَهُ قَطُّ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: كُنَّا مَعْشَرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لا يُصِيبُ رَجُلا مِنَّا بَوْلٌ إِلا قَطَعَهُ، فَأَصَابَنِي مَرَّةً بَوْلٌ فَلَمْ أُبَالِغْ فِي قَطْعِهِ وَلَمْ أَدَعْهُ فَهَذَا أَعْظَمُ ذَنْبٍ عَمِلْتُهُ قَطُّ، وَقَالَ الآخَرُ: كُنْتُ أَمْشِي أَنَا وَصَاحِبٌ لِي فِي طَرِيقٍ فَفَرَّقَتْ بَيْنَنَا شَجَرَةٌ، فَخَرَجْتُ عَلَيْهِ فَفَزِعَ مِنِّي، فَقَالَ: اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ فَهَذَا أَعْظَمُ ذَنْبٍ عَمِلْتُهُ قَطُّ وَقَالَ الآخَرُ: أَمَا أَنَا، فَكَانَتْ لِي وَاللَّهِ وَالِدَةٌ، فَجَاءَتْ مَرَّةً تَدْعُونِي، فَدَعَتْنِي مِنْ قِبَلِ سُفَالَةِ الرِّيحِ فَلَمْ أَسْمَعْ فَغَضِبَتْ، فَجَعَلَتْ تَرْمِينِي بِالْحِجَارَةِ فَجِئْتُ بِالْعَصَا لأَجْلِسَ بَيْنَ يَدَيْهَا، فَتَضْرِبُنِي حَتَّى تَرْضَى، فَلَمَّا رَأَتِ الْعَصَا مَعِي، فَزِعَتْ، فَهَرَبَتْ مِنِّي، فَتَلَقَّتْهَا شَجَرَةٌ، فَشَجَّتْهَا فِي وَجْهِهَا فَهَذَا أَعْظَمُ ذَنْبٍ عَمِلْتُهُ قَطُّ "

Ka'b anlatıyor: İsrâil oğullarının âbidlerinden üç kişi geniş bir yerde bir araya geldiler. Her biri Allah'ın isimlerinden birini taşımaktaydı. İçlerinden biri: "Benden isteyin. İstediğiniz şey için Allah'a dua edeyim" dedi. Bunun üzerine: "Biz senin Allah'a bu yerde bize akan bir pınar, yeşil bir bahçe ve değerli bir yaygı yaratması için dua etmeni istiyoruz" dediler. Bu kişi de dua edince akan bir pınar, yeşil bir bahçe ve değerli bir yaygı ortaya çıktı. Diğer

bir kişi: "Benden isteyin. İstediğiniz şey için Allah'a dua edeyim" dedi. Bunun üzerine: "Biz senin Allah'a bize Cennet meyvelerinden yedirmesi için dua etmeni istiyoruz" dediler. O da dua edince onlara bir hurma salkımı indirildi ve ondan yediler. Onu bitiremediler, sadece kızarmış tarafını bitirebildiler ve sonra kaldırıldı. Sonra diğeri: "Benden isteyin. İstediğiniz şey için Allah'a dua edeyim" dedi. Bunun üzerine: "Biz senin Allah'a bize İsa b. Meryem'e indirmiş olduğu sofrayı indirmesi için dua etmeni istiyoruz" dediler. O da dua edince sofra indirildi ve ondan ihtiyaçlarım giderdikten sonra sofra kaldırıldı.

Sonra birbirlerine: "Dualarımız kabul edildi ve istediğimiz verildi. Gelin bizden her kişi işlemiş olduğu en büyük günahı zikretsin" dediler. Bunun üzerine biri: "Biz İsrâil oğulları, giysisine idrar isabet ettiği zaman mutlaka idrar isabet eden yeri kesip atardı. Bir defasında giysime idrar isabet etmiş ve ben idrar isabet eden yeri kesmemiştim. Bu benim işlemiş olduğum en büyük günahtır" dedi. Diğeri: "Ben ve bir arkadaşım bir yolda yürümekteydik. Bir ağaç ikimizin arasını ayırdı. Ağacın arkasından çıktığımda arkadaşım korktu ve: «İkimizin arasında Allah hüküm verecektir» dedi. Bu da benim işlemiş olduğum en büyük günahtır" dedi. Bunun üzerine diğeri şöyle dedi: "Vallahi benim bir anacığım vardı. Bir defasında beni rüzgarın ters tarafından çağırdı ve onu işitemedim. Bu sebeple o hiddetlenip beni taşlamaya başladı. Ben de beni kendisiyle döverek benden razı olması için bir bastonla önünde oturmak üzere geldim. Ancak bendeki bastonu görünce korktu ve kaçtı. Kaçarken bir ağaca çarparak yüzünü yaraladı. Bu da benim işlemiş olduğum en büyük günahtır."

(٧٧٤٣)- [٩/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، ثنا الْعَلاءُ بْنُ سُفْيَانٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: " تَقْضِي الأَبْنَاءُ دَيْنَ الآبَاءِ، إِنِّي لأَحْفَظُ لآخُذُ بِالرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ مَعْصِيَتِي الْقَرْنَ بَعْدَ الْقَرْنِ لِثَلاثَةِ قُرُونٍ وَإِنِّي لأَحْفَظُ الرَّجُلَ مِنْ أَهْلِ طَاعَتِي الْقَرْنَ بَعْدَ الْقَرْنِ لِعَشَرَةِ قُرُونٍ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Allah şöyle buyurur: "Babaların borcunu çocuklar ifa eder. Bunun içindir ki bana asi olmuş birinin ardından gelen üç neslini

de hesaba çekerim. Bana itaat etmiş birinin de onuncu nesline kadar soyunu muhafaza ederim."

(٧٧٤٤)- [٩/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، ثنا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى الْمَدَائِنِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي عَطَاءٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: مَرَّ عِيسَى بِجُمْجُمَةٍ بَيْضَاءَ، فَقَالَ: يَا رَبِّ " هَذِهِ الْجُمْجُمَةُ أُحِبُّهَا "، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى أَنْ أَشِحْ بِوَجْهِكَ، قَالَ: فَفَعَلَ، ثُمَّ حَوَّلَ وَجْهَهُ فَإِذَا شَيْخٌ مُتَّكِئٌ عَلَى كَارَةٍ مِنْ بَقْلٍ فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، شِلْ عَلَيَّ حَتَّى أَلْحَقَ بِالسُّوقِ، قَالَ: وَمَا شَأْنُكَ؟، قَالَ: قَلَعْتُ هَذَا الْبَقْلَ مِنْ هَذِهِ الْمَبْقَلَةِ وَغَسَلْتُهُ فِي هَذَا النَّهْرِ وَغَلَبَتْنِي عَيْنِي، قَالَ: وَخُيِّلَ إِلَيْهِ مَا كَانَ فِيهِ، قَالَ: فَسَأَلَهُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ عَنِ الْقَوْمِ الَّذِي هُوَ مِنْهُمْ فَإِذَا بَيْنَ الْمَسِيحِ وَأُولَئِكَ خَمْسُ مِائَةِ عَامٍ "

Ka'b der ki: Hz. İsa beyaz bir kafatasına rastladı ve: "Ey Rabbim! Bu kafatasını(n sahibini) seviyorum" dedi. Bunun üzerine Allah: "Yüzünü bir tarafa çevir" diye vahyetti. Hz. İsa yüzünü bir tarafa çevirip kafatasına tekrar baktığında bir bağ sebzeye yaslanmış yaşlı birini gördü. Yaşlı: "Ey Allah'ın kulu! Şu bağı yüklenmem için bana yardım et de pazara yetişeyim" dedi. Hz. İsa: "Sen ne yapıyorsun?" diye sorunca, yaşlı: "Bu baklaları şu bahçeden topladım ve şu nehirde yıkadım. Bu sırada uyku bastırdı ve uyudum" dedi. Hz. İsa o an içinde bulunduğu durumu düşündü. Sonra adamın hangi kavimden olduğunu sorunca adamın söylediği kavimle kendi arasında beş yüz yıllık bir zaman olduğunu gördü.

(٧٧٤٥)- [١٠/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلُّوَيْهِ الْقَطَّانُ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى الْعَطَّارُ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرٍ أَبُو حُذَيْفَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ، وَعَامِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، شَيْخٌ مِنْ أَهْلِ نَهْرِ تِيرِي يَرْفَعَانِهِ إِلَى كَعْبٍ، قَالا: قَالَ كَعْبُ الأَحْبَارِ: إِنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ مَرَّ ذَاتَ يَوْمٍ بِوَادِي الْقِيَامَةِ، يَعْنِي الصَّخْرَةَ، وَهُوَ عَشِيَّةُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ عِنْدَ الْعَصْرِ فَإِذَا هُوَ بِجُمْجُمَةٍ بَيْضَاءَ نَخِرَةٍ قَدْ مَاتَ صَاحِبُهَا مُنْذُ أَرْبَعٍ وَتِسْعِينَ سَنَةً، فَوَقَفَ عَلَيْهَا مُتَعَجِّبًا مِنْهَا، وَقَالَ: يَا رَبِّ، " ائْذَنْ لِهَذِهِ الْجُمْجُمَةِ أَنْ تُكَلِّمَنِي بِلِسَانٍ حَيٍّ وَتُخْبِرَنِي مَاذَا لَقِيَتْ مِنَ الْعَذَابِ وَكَمْ أَتَى عَلَيْهَا مُنْذُ مَاتَتْ وَمَاذَا عَايَنَتْ وَبِأَيِّ مِيتَةٍ مَاتَتْ، وَمَاذَا كَانَتْ تَعْبُدُ، قَالَ: فَأَتَاهُ نِدَاءٌ مِنَ السَّمَاءِ، فَقَالَ: يَا رُوحَ اللَّهِ وَكَلِمَتَهُ سَلْهَا فَإِنَّهَا سَتُخْبِرُكَ فَصَلَّى عِيسَى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ دَنَا مِنْهَا فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا، فَقَالَ عِيسَى: بِسْمِ

اللَّهِ وَبِاللَّهِ، فَقَالَتِ الْجُمْجُمَةُ خَيْرُ الأَسْمَاءِ دَعَوْتَ وَبِالذِّكْرِ اسْتَعَنْتَ، فَقَالَ عِيسَى: أَيَّتُهَا الْجُمْجُمَةُ النَّخِرَةُ، قَالَتْ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ سَلْنِي عَمَّا بَدَا لَكَ، قَالَ: كَمْ أَتَى عَلَيْكِ مُنْذُ مِتِّ؟ قَالَتْ: لا نَفْسٌ تَعُدُّ الْحَيَاةَ وَلا رُوحٌ تُحْصِي السِّنِينَ، فَأَتَاهُ نِدَاءٌ أَنَّهَا قَدْ مَاتَتْ مُنْذُ أَرْبَعٍ وَتِسْعِينَ سَنَةً، فَسَأَلَهَا قَالَ، فَبِمَاذَا مِتِّ؟ قَالَتْ: كُنْتُ جَالِسًا ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ أَتَانِي مِثْلُ السَّهْمِ مِنَ السَّمَاءِ فَدَخَلَ جَوْفِي مِثْلُ الْحَرِيقِ وَكَانَ مَثَلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ دَخَلَ الْحَمَّامَ، فَأَصَابَهُ حَرُّهُ فَهُوَ يَلْتَمِسُ الْخُرُوجَ مَخَافَةً عَلَى نَفْسِهِ أَنْ تَهْلِكَ، قَالَ: فَأَتَانِي مَلَكُ الْمَوْتِ وَمَعَهُ أَعْوَانُهُ وَوجُوهُهُمْ مِثْلُ وُجُوهِ الْكِلابِ بَادِيَةٌ أَنْيَابُهُمْ زُرْقٌ أَعْيُنُهُمْ كَلَهَبَانِ النَّارِ، بِأَيْدِيهِمُ الْمَقَامِعُ يَضْرِبُونَ وَجْهِي وَدُبُرِي، فَانْتَزَعُوا رُوحِي، فَكَشَطُوهَا عَنِّي ثُمَّ وَضَعَهُ مَلَكُ الْمَوْتِ عَلَى جَمْرَةٍ مِنْ جَمْرِ جَهَنَّمَ ثُمَّ لَفَّهُ فِي قِطْعَةِ مَسْحٍ مِنْ مُسُوحِ جَهَنَّمَ، فَرَفَعُوا رُوحِي إِلَى السَّمَاءِ فَمَنَعَتْهُمُ الْمَلائِكَةُ أَنْ يَدْخُلُوا وَأُغْلِقَتِ الأَبْوَابُ دُونَهُ، فَأَتَانِي نِدَاءٌ أَنْ رُدُّوا هَذِهِ النَّفْسَ الْخَاطِئَةَ إِلَى مَثْوَاهَا وَمَأْوَاهَا، فَقَالَ لَهَا عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: فَأَيُّ شَيْءٍ كَانَ أَشَدَّ عَلَيْكِ ظُلْمَةُ الْقَبْرِ وَضِيقُهُ أَمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ؟ فَقَالَتْ: يَا رُوحَ اللَّهِ إِذَا انْتُزِعَ الرُّوحُ مِنَ الْجَسَدِ فَلَيْسَ فِي الْعَيْنِ نُورٌ يَعْرِفُ الظُّلْمَةَ وَالضَّوْءَ، وَلَيْسَ لِلْقَلْبِ عَقْلٌ، فَيَعْرِفَ الضِّيقَ وَالسَّعَةَ، وَلَكِنْ أُخْبِرُكَ أَنَّهُ لَمَّا رُدَّ رُوحِي فَاحْتُمِلْتُ إِلَى الْقَبْرِ دَخَلَ عَلَيَّ مَلَكَانِ عَظِيمَانِ لا يُوصِفَانِ بِيَدِ كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِقْمَعَةٌ مِنْ حَدِيدٍ، فَأَقْعَدَانِي، فَضَرَبَانِي ضَرْبَةً ظَنَنْتُ أَنَّ السَّبْعَ وَقَعْنَ عَلَى الأَرْضِ وَدَفَعَا إِلَيَّ لَوْحًا وَقَالا لِي: اكْتُبْ كُلَّ عَمَلٍ عَمِلْتَهُ قَالَ: فَكَتَبْتُهُ فَلَمَّا كَتَبْتُ الْكِتَابَ فَتَحُوا لِي بَابًا إِلَى جَهَنَّمَ، فَجَاءَتْ نَارٌ فَامْتَلأَ قَبْرِي وَأَقْبَلَتْ حَيَّاتٌ كَأَمْثَالِ الذِّئَابِ أَعنَاقُهُنَّ كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ فَنَهَشُوا لَحْمِي وَرَضُّوا عَظْمِي، فَدَخَلَ عَلَيَّ مَلَكٌ بِيَدِهِ مِقْمَعَةٌ فِي رَأْسِ الْمِقْمَعَةِ ثُعْبَانٌ لا يُوصَفُ وَفِي أَصْلِهِ عَقَارِبُ سُودٌ كَأَمْثَالِ الْبِغَالِ الدُّهْمِ عَلَى تِلْكَ الْمِقْمَعَةِ ثَلاثُ مِائَةٍ وَسِتُّونَ غُصْنًا عَلَى كُلِّ غُصْنٍ ثَلاثُ مِائَةٍ وَسِتُّونَ لَوْنًا مِنْ نَارٍ فَضَرَبُونِي بِهَا، فَاشْتَعَلَ النِّيرَانُ فِي جَسَدِي وَأَقْبَلَ إِلَيَّ الثُّعْبَانُ وَالْعَقَارِبُ إِذْ أَتَانِي نِدَاءٌ، فَقَالَ: عَلَيَّ بِهَذِهِ النَّفْسِ الْخَاطِئَةِ، فَتَعَلَّقَ بِي مَلائِكَةٌ لا تُوصَفُ صِفَةُ أَلْوَانِهِمْ غَيْرَ أَنَّ أَنْيَابِهِمْ كَالصَّيَاصِي وَأَعْيُنُهُمْ كَالْبَرْقِ وَأَصَابِعُهُمْ كَالْقُرُونِ، فَانْتَهَوْا بِي إِلَى مَلَكٍ قَاعِدٍ عَلَى كُرْسِيٍّ لَهُ، فَقَالَ: اذْهَبُوا بِهَذِهِ النَّفْسِ الظَّالِمَةِ إِلَى جَهَنَّمَ مَثْوَاهَا فَانْطَلَقَ بِي حَتَّى انْتَهَوْا بِي إِلَى أَوَّلِ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ جَهَنَّمَ فَإِذَا أَنَا بِوَلْجَةٍ ضَيِّقَةٍ وَرِيحٍ شَدِيدَةٍ، وَإِذَا أَنا بِأَصْوَاتِ الرَّعْدِ الْقَاصِفِ وَقَوَاصِفَ شَدِيدَةٍ وَنَارٍ لَيْسَتْ كَنَارِكُمْ هَذِهِ وَهِيَ نَارٌ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ يَضْعُفُ حَرُّهَا

عَلَى حَرِّ نَارِكُمْ هَذِهِ سِتِّينَ جُزْءًا، ثُمَّ انْطَلَقَ بِي إِلَى الْبَابِ الثَّانِي، فَإِذَا نَارٌ تَأْكُلُ النَّارَ الأُولَى وَهَى أَشَدُّ مِنْهَا حَرًّا سِتِّينَ ضِعْفًا، ثُمَّ أُدْخِلْتُ الْبَابَ الثَّالِثَ فَإِذَا أَنا بِنَارٍ هِيَ أَشَدُّ حَرًّا مِنَ النَّارِ الأُولَى وَالثَّانِيَةِ سِتِّينَ جُزْءًا، وَهِيَ تَأْكُلُ النَّارَ الثَّانِيَةَ وَالْحِجَارَةَ، ثُمَّ أُدْخِلْتُ الْبَابَ الرَّابِعَ فَإِذَا أَنَا بِنَارٍ تَأْكُلُ النَّارَ الثَّالِثَةَ وَهِيَ أَشَدُّ حَرًّا مِنَ النَّارِ الثَّالِثَةِ سِتِّينَ ضِعْفًا، فَإِذَا أَنَا بِشَجَرَةٍ يَتَسَاقَطُ مِنْهَا حِجَارَةٌ سُودٌ حُرُوفُهَا نَارٌ، وَإِذَا قَوْمٌ كُلِّفُوا أَكْلَ تِلْكَ الْحِجَارَةِ فَقُلْتُ: مَنْ هَؤُلاءِ، قَالَ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا وَعُدْوَانًا، ثُمَّ انْطَلَقَ بِي إِلَى الْبَابِ الْخَامِسِ فَإِذَا أَنَا بِنَارٍ وَظُلْمَةٍ وَإِذَا تِلْكَ النَّارُ أَشَدُّ حَرًّا مِنَ الأَبْوَابِ كُلِّهَا سِتِّينَ جُزْءًا، وَإِذَا أَنَا فِيهَا بِشَجَرَةٍ عَلَيْهَا أَمْثَالُ رُءُوسِ الشَّيَاطِينَ فِيهَا دِيدَانٌ طُوَالٌ طُولُ الدُّودَةِ مِنْهَا مِائَةُ ذِرَاعٍ سُودٍ وَإِذَا رِجَالٌ كُلِّفُوا أَكْلَهَا قُلْتُ: مَا هَذِهِ، قَالُوا: شَجَرَةُ الزَّقُّومِ، قُلْتُ: فَمَنْ هَؤُلاءِ؟ قَالُوا: أَكَلَةُ الرِّبَا، ثُمَّ انْطَلَقَ بِي إِلَى الْبَابِ السَّادِسِ فَإِذَا أَنَا بِنَارٍ تَضْعُفُ عَلَى مَا رَأَيْتُ سِتِّينَ ضِعْفًا وَظُلْمَةً وَإِذَا فِيهَا بِئْرٌ لا يُعْرَفُ قَعْرُهَا وَإِذَا فِيهَا قَوْمٌ يَسِيلُ مِنْ وُجُوهِهِمُ الصَّدِيدُ لَوْ وَقَعَتْ مِنْهَا قَطْرَةٌ عَلَى الأَرْضِ لَمَلأَتْ أَهْلَ الأَرْضِ نَتْنًا وَإِذَا فِيهَا رِيَاحٌ يَغْلِبُ بَرْدُهَا حَرَّ النَّارِ، قُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالُوا: الزَّمْهَرِيرُ، قُلْتُ: مَنْ هَؤُلاءِ، قَالُوا: الزُّنَاةُ ثُمَّ انْطَلَقَ بِي إِلَى رَجُلٍ قَاعِدٍ عَلَى كُرْسِيٍّ لَهُ فِي النَّارِ وَحَوْلَهُ الْمَلائِكَةُ قِيَامٌ بِأَيْدِيهِمْ مَقَامِعُ مِنْ نَارٍ، فَقَالَ: مَا كَانَتْ تَعْبُدُ هَذِهِ، قَالُوا: كَانَتْ تَعْبُدُ ثَوْرًا مِنْ دُونِ اللَّهِ؟ قَالَ: انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى أَصْحَابِهِ، قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: فَكَيْفَ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ الثَّوْرَ؟ قَالَتْ: كُنَّا نَعْبُدُ ثَوْرًا نَسْجُدُ لَهُ وَنُطْعِمُهُ الْحِمَّصَ وَنَسْقِيهِ الْعَسَلَ الْمُصَفَّى، قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: فَمَنْ كَانَ نَبِيُّكُمْ؟ قَالَتْ: إِلْيَاسُ، قَالَتْ: فَانْطَلَقُوا بِي حَتَّى أُدْخِلْتُ الْبَابَ السَّابِعَ، فَإِذَا فِيهِ ثَلاثُ مِائَةِ سُرَادِقٍ مِنْ نَارٍ كُلُّ سُرَادِقٍ ثَلاثُ مِائَةِ قَصْرٍ مِنْ نَارٍ فِي كُلِّ قَصْرٍ ثَلاثُ مِائَةِ دَارٍ مِنْ نَارٍ فِي كُلِّ دَارٍ ثَلاثُ مِائَةِ بَيْتٍ مِنْ نَارٍ فِي كُلِّ بَيْتٍ ثَلاثُ مِائَةِ لَوْنٍ مِنَ الْعَذَابِ فِيهَا الْحَيَّاتُ وَالْعَقَارِبُ وَالأَفَاعِي، فَأُلْقِيتُ فِيهَا مَغْلُولا مَعَ أَصْحَابِي تَحْرِقُنَا النَّارُ وَتَأْكُلُ بُطُونَنَا الأَفَاعِي وَتَنْهَشُنَا الْحَيَّاتُ وَتَضْرِبُنَا الْمَلائِكَةُ بِالْمَقَامِعِ، فَإِنَّا مُنْذُ أَرْبَعٍ وَتِسْعِينَ سَنَةً فِي الْعَذَابِ لا يُخَفَّفُ عَنِّي طَرْفَةَ عَيْنٍ إِلا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُخَفِّفُ عَنَّا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ، فَنَعْلَمُ الْجُمُعَةَ وَالْخَمِيسَ بِالتَّخْفِيفِ عَنَّا، فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكُ إِذْ أَتَانِي نِدَاءٌ: أَنْ أَخْرِجُوا هَذِهِ النَّفْسَ الْخَبِيثَةَ إِلَى جُمْجُمَتِهَا الْمُلْقَاةِ بِوَادِي الْقِيَامَةِ فَإِنَّ رُوحَ اللَّهِ قَدْ شَفَعَ لَهَا، فَأُخْرِجَتْ فَأَسْأَلُكَ يَا رُوحَ اللَّهِ وَكَلِمَتَهُ أَنْ تَسْأَلَ رَبَّكَ أَنْ يَعْفُوَ عَنِّي وَأَنْ يُشَفِّعَكَ فِيَّ، قَالَ: فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، فَدَعَا رَبَّهُ تَعَالَى، فَقَالَ: يَا إِلَهِي

وَخَالِقِي ابْعَثْ لِي هَذِهِ النَّفْسَ الْخَاطِئَةَ، قَالَ: فَبَعَثَهَا اللَّهُ ﷻ فَلَمْ تَزَلْ مَعَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ حَتَّى رُفِعَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ ثُمَّ قَبَضَهُ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ "

Ka'bu'l-Ahbâr anlatıyor: Hz. İsa, Cuma günlerinden bir gün ikindi vakti kıyamet vadisinde (yani Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinden Mi'râc'a yükseldiği kayanın olduğu vadide) çürümüş beyaz bir kafatasına rastladı. Bu kimse doksan dört yıl önce ölmüştü. Hz. İsa şaşkınlıkla yanında durup: "Ey Rabbim! Bu kafatasının diri biri gibi benimle konuşarak maruz kaldığı azabı, ölümünden sonra kaç yıl geçtiğini, neler gördüğünü, ne şekilde öldüğünü ve neye taptığını bana haber vermesine izin ver" dedi. Bunun üzerine gökyüzünden kendisine: "Ey Allah'ın ruhu ve kelimesi! Ona (istediğini) sor, o sana cevap verecektir" diye bir nida geldi. Hz. İsa iki rekat namaz kıldıktan sonra kafatasına yaklaşıp elini üzerine koyarak: "Allah'ın adıyla" deyince, kafatası: "En hayırlı isim ile çağırdın ve Allah'ın zikriyle yardım diledin" dedi. Hz. İsa: "Ey çürümüş kafatası!" deyince, kafatası: "Emrine amadeyim, bana dilediğin şeyi sor" karşılığını verdi.

Hz. İsa: "Ölümünden sonra kaç yıl geçti?" diye sorunca: "Bende hayatı sayacak nefis olmadığı gibi yılları hesap edecek ruh da yoktur" karşılığını verdi. Sonra kendisine doksan dört yıl önce öldü diye bir nida geldi. Hz. İsa: "Hangi sebepten dolayı öldün?" diye sorunca kafatası şu karşılığı verdi: "Bir gün ben oturmuşken gökyüzünden ok gibi bir şey gelip ateş gibi içime saplandı. Ben hamama giren ve sıcaktan dolayı helak olmaktan korkan, bu korkudan dolayı da dışarı çıkmak isteyen bir kimse gibi olmuştum. Bu sırada ölüm meleği yüzleri köpek yüzü gibi olan dişleri görünen ve gözleri ateş renginde olan yardımcılarıyla geldi. Ellerinde sopalar vardı. Onlarla yüzüme ve arkama vurmaya başladılar. Bu şekilde ruhumu çıkarıp aldılar ve bir melek onu cehennem korlarından bir korun üzerine koydu. Sonra onu cehennem kumaşından bir kumaşla sardı. Ruhumu semaya yükseltince, melekler girmelerini engelleyip kapıları kapattılar. Sonra: «Bu günahkar nefsi yerine götürün» diye bir nida işittim."

Hz. İsa: "Senin için mezarın karanlık ve dar olması mı, yoksa cehennem azabı mı daha zordu?" diye sorunca kafatası şu karşılığı verdi: "Ey Allah'ın ruhu! Ruh cesetten çıkarıldığı zaman artık gözün karanlığı veya ışığı görecek

feri kalmaz. Kalbin de darlığı veya genişliği bilecek aklı kalmaz. Ancak sana şunu haber vereyim. Ruhum bana geri verildiği zaman kabre konuldum. Sonra yanıma vasfedilemeyecek şekilde iki melek girdi. Her birinin elinde demirden bir sopa vardı. Beni oturttular ve öyle bir darbe vurdular ki yedi kat semanın yere düştüğünü sandım. Bana bir levha verdiler ve: «İşlemiş olduğun bütün amelleri yaz!» dediler. Ben de işlemiş olduğum amelleri yazdıktan sonra bana cehenneme çıkan bir kapı açtılar. Bir ateş geldi ve kabrim ateşle doldu. Deve boynu gibi kurtlara benzeyen yılanlar gelip etlerimi kopardı ve kemiklerimi kırdı. Sonra elinde sopa olan bir melek yanıma girdi. Sopanın ucunda vasfedilmeyecek şekilde olan bir yılan ve kalan kısmında siyah katırlara benzeyen siyah akrepler vardı. Bu sopanın üç yüz altmış dalı, her dalında da üç yüz altmış renkte ateş vardı. Onunla bana vurdular. Bunun üzerine cesedimde ateşler yanmaya başladı. Sonra yılan ve akrepler gelince: «Bu günahkâr nefsi bana yaklaştırın» diye bir nida işittim. Sonra renkleri vasfedilmeyecek şekilde mahmuz gibi dişleri, yıldırım gibi çakan gözleri ve boynuz gibi parmakları olan melekler beni aldılar ve kürsüsüne oturmuş olan bir meleğin yanma geldiler. Bu melek: «Bu zalim nefsi cehenneme götürün» dedi. Beni alıp cehennem kapılarından ilk kapıya geldiklerinde dar, şiddetli rüzgar, şiddetli gök gürültüsü olan ve ateşi sizin ateşiniz gibi olmayan bir yerde olduğumu gördüm. O ateş sizin ateşinizden altmış kat daha sıcak olan siyah bir ateşti. Beni ikinci kapıya götürdüklerinde oradaki ateşin ilk ateşi yemekte olduğunu gördüm. O da birincisinden altmış kat daha sıcaktı. Sonra üçüncü kapıdan geçirildim. O ateşte birinci ve ikinci ateşten altmış kat daha sıcaktı. O ateş ikinci ateşi ve taşları yemekteydi. Dördüncü kapıdan geçirildiğimde o ateşin üçüncü ateşi yemekte olduğunu gördüm. O da üçüncü ateşten altmış kat daha sıcaktı. Sonra üzerinden dışları ateşten olan siyah taşların düştüğü bir ağacın yanında olduğumu gördüm. Bir kavim o taşları yemekle emrolundu. Ben: «Bunlar kimdir?» diye sorduğumda: «Bunlar zulmederek haksız yere yetim kimselerin mallarını yiyenlerdir» dedi. Sonra beşinci kapıya götürüldüm. Kendimi ateşler içinde karanlık bir yerde buldum. Bu ateş diğer kapılardaki ateşlerden altmış kat daha sıcaktı. Bir de baktım ki üzerlerinde şeytanların başlarının timsali bulunan bir ağacın yanındayım. Üzerinde uzunlukları yüz

arşın olan siyah kurtçuklar vardı. Bazı adamlara onları yemeleri emredildi. «Bu nedir?» dediğimde: «Zakkum ağacıdır» dediler. «Bu kimler içindir?» diye sorduğumda: «Bu, faiz yiyenler içindir» dediler. Altıncı kapıya götürüldüğümde daha önce görmüş olduğum ateşlerin altmış kat daha sıcağı olan bir ateş ve öncekinden daha karanlık bir yer gördüm. İçinde dibi belli olmayan bir kuyu, kuyunun içinde de yüzlerinden irinler akan bir kavim vardı. Eğer o irinden bir damla yeryüzüne düşecek olsaydı yeryüzü ahalisini o kötü kokuya boğardı. Orada soğuğu ateşin hararetini kesen bir rüzgar vardı. «Bu nedir?» diye sorduğumda: «Bu zemherirdir» dediler. «Peki, onlar kimdir?» diye sorduğumda: «Bunlar zina edenlerdir» dediler. Sonra ateşin içinde bulunan kürsüsünde oturan bir adamın yanına götürüldüm. Etrafında ellerinde ateşten sopalar olan melekler bulunmaktaydı. «Bunlar neye tapardı?» diye sorduğunda: «Bunlar Allah'tan başka bir öküze tapardı» dediler. Bunun üzerine: «Onu arkadaşlarının yanma götürün» dedi."

Hz. İsa: "Siz öküze nasıl tapardınız?" diye sorunca, kafatası: "Biz öküze tapar, ona nohut yedirir ve süzme bal içirirdik" karşılığını verdi. Hz. İsa: "Sizin peygamberiniz kimdi?" diye sorunca, kafatası: "İlyas'tı" dedi ve şöyle devam etti: "Beni yedinci kapıya götürdüklerinde orada ateşten üç yüz çadır bulunduğunu gördüm. Her çadırda ateşten üç yüz köşk, her köşkte ateşten üç yüz avlu, her avluda ateşten üç yüz ev ve her evde üç yüz çeşit azab bulunmaktaydı. İçinde yılanlar, akrepler ve engerek yılanları vardı. Sonra bağlanmış bir şekilde arkadaşlarımla birlikte içine atıldım. Ateş bizi yakmakta, engerek yılanları karnımızı yemekte, diğer yılanlar etlerimizi koparmakta ve melekler bize sopalarıyla vurmaktaydı. Ben doksan dört yıldır azab görmekteydim. Göz açıp kapama süresi kadar bile azabım hafifletilmedi. Ancak Allah, Cuma ve Perşembe günleri azabımızı hafifletmekteydi. Cuma ve Perşembe günlerini azabımızın hafifletilmesinden anlardık. Ben bu haldeyken: «Bu pis nefsi kıyamet vadisinde atılmış olan kafatasına geri çevirin. Zira Allah'ın ruhu ona şefaatte bulundu» diye bir nida işittim. Böylece nefsim oradan çıkarıldı. Ey Allah'ın ruhu ve kelimesi! Senden isteğim Rabbinden beni bağışlamasını ve seni benim için şefaatçi kılmasını dilemendir." Bunun üzerine Hz. İsa iki rekat namaz kılıp yüce Rabbine: "Ey ilahım ve beni yaratan! Bu günahkar nefsi tekrar dirilt" diye

dua etti. Bunun üzerine Allah onu tekrar diriltti. Bu can Hz. İsa ref edilene kadar sürekli olarak kendisiyle birlikte kaldı ve sonra Allah onu kabzetti.

(٧٧٤٦)- [٦/١٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ تَمِيمٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثنا زَافِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا سُفْيَانُ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ تُنْزَعُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَتُنْزَعُ فِيهِ الأَمَانَةُ وَيوشِكُ أَنْ تَكْثُرَ فِيهِ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى لا يُبَارَكُ لأَحَدٍ فِيمَا أُعْطِيَ "

Ka'b der ki: "Öyle bir zaman gelecek ki insanlardan merhamet ve emanet çekilip alınacaktır. O zaman da isteyenlerin çoğalması yakındır ki, artık kişiye verilen şey bereketli kılınmayacaktır."

(٧٧٤٧)- [٦/١٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ فَارِسٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ بْنِ عَبْدِ السَّلامِ، ثنا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ عِيسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْهَاشِمِيِّ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْجَعْفَرِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَوَّلُ مَنْ ضَرَبَ الدِّينَارَ وَالدِّرْهَمَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلامُ، وَقَالَ: لا تَصْلُحُ الْمَعِيشَةُ إِلا بِهِمَا "

Ka'b der ki: "Dinar ve dirhemi ilk olarak Hz. Âdem basmış ve: "Maişet ancak bunlarla kolay olur" demiştir.

(٧٧٤٨)- [٦/١٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ كَثِيرٍ، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِذَا كَانَ أَوَّلُ يَوْمٍ مِنَ نِيسَانَ يَطَّلِعُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَى الأَرْضِ فَيَنْظُرُ إِلَى الزَّرْعِ يَقُولُ: لِيَلْحَقَ أَوَّلُكَ بِآخِرِكِ "

Ka'b der ki: Nisan ayının ilk gününde Allah yeryüzündeki ekinlere bakar ve: "Başın sonuna yetişsin" buyurur.

(٧٧٤٩)- [٦/١٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، ثنا أَبِي ثنا شَاذَانَ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَوَّلُ مَاءٍ يَرِدُهُ الدَّجَّالُ مِنْ مِيَاهِ الْعَرَبِ إِلَى جَنْبِهِ جَبَلٌ مُشْرِفٌ عَلَى الْبَصْرَةِ يُقَالُ لَهُ سَنَامُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Deccâl'in yanına varacağı ilk su, yanında Senâm adında Basra'ya bakan bir dağ bulunan ve Araplara ait olan bir su kaynağıdır."

(٧٧٥٠)- [١٣/٦] حَدَّثَنَا محمد، ثنا محمد، ثنا نَصْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " قُبِرَ إِسْمَاعِيلُ بَيْنَ الْمَقَامِ وَالرُّكْنِ وَزَمْزَمَ "

Ka'b der ki: "Hz. İsmâîl'in mezarı, Makâm, Rükn ve Zemzem arasındadır."

(٧٧٥١)- [١٣/٦] حَدَّثَنَا محمد، ثنا محمد، ثنا مِنْجَابٌ، ثنا أَبُو عَامِرٍ الأَسَدِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " الدُّنْيَا سِتَّةُ آلافِ سَنَةٍ "

Ka'b der ki: "Dünyanın ömrü altı bin yıldır."

(٧٧٥٢)- [١٣/٦] حَدَّثَنَا محمد، ثنا محمد، ثنا أَبِي، ثنا شَاذَانُ، ثنا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ زُبَيْدِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَوَّلُ مَا أُنْزِلَ مِنَ التَّوْرَاةِ عَشْرُ آيَاتٍ وَهِيَ الْعَشْرُ الَّتِي نَزَلَتْ فِي آخِرِ الأَنْعَامِ "

Ka'b der ki: "İlk olarak Tevrat'ta on âyet indirilmiştir. Bunlar da En'âm Suresi'nin sonunda indirilen on ayettir."

(٧٧٥٣)- [١٣/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْحُلْوَانِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، ثنا مِنْدَلٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ لِعُمَرَ: " إِنَّا نَجِدُكَ شَهِيدًا إِنَّا نَجِدُكَ إِمَامًا عَادِلا وَنَجِدُكَ لا تَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لائِمٍ، قَالَ: هَذَا لا أَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لائِمٍ فَأَنَّى لِي بِالشَّهَادَةِ "

Ebû Sâlih der ki: Ka'b, Hz. Ömer'e: "Biz seni şehit, adil bir imam ve Allah yolunda hiç kimsenin kınamasından korkmayan biri olarak görmekteyiz" deyince, Ömer: "Allah konusunda hiç kimsenin kınamasından korkmayan biri olduğum doğru, peki şehitliğim nasıl oluyor?" karşılığını verdi.

(٧٧٥٤)- [١٣/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَمْرُو بْنُ أَبِي الطَّاهِرِ بْنِ السَّرَّاجِ، ثنا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَيَّاشٍ، ثنا ابْنُ عَيَّاشٍ الْقِتْبَانِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرَ ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْلُغَ شَرَفَ الآخِرَةِ فَلْيُكْثِرِ التَّفَكُّرَ يَكُنْ عَالِمًا "

Ka'b der ki: "Âhirette değer sahibi olmak isteyen çokça tefekkür etsin. Böylece âlim de olur."

(٧٧٥٥)- [١٤/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثنا أَبُو هَاشِمٍ، ثنا ابْنُ يَمَانٍ، ثنا خَارِجَةُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَا خَرَجَ رَجُلٌ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ إِلا ضَمَّنَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ رِزْقَهُ "

Ka'b der ki: "İlim talebi için yola düşen bir adamın, mutlaka Allah göklerde ve yerde rızkını garanti eder."

(٧٧٥٦)- [١٤/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا عَبْدُ الْجَلِيلِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ السَّلامِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ أَنْ عَلِّمِ الْخَيْرَ وَتَعَلَّمْهُ فَإِنِّي مُنَوِّرٌ لِمُعَلِّمِ الْخَيْرَ وَمُتَعَلِّمِهِ فِي قُبُورِهِمْ حَتَّى لا يَسْتَوْحِشُوا بِمَكَانِهِمْ "

Ka'b der ki: Allah, Hz. Mûsa'ya: "Hayrı öğren ve öğret. Şüphesiz ki ben hayrı öğrenen ve öğreten kişilerin mezarlarını yerlerinde korkmamaları için aydınlatırım" diye vahyetmiştir.

(٧٧٥٧)- [١٤/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُقْرِئُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ نَعَامَةَ الْحِمْصِيُّ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ يَحْيَى يُقَالُ لَهُ الْعَطَّارُ، عَنْ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ السَّلامِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِذَا ذَكَرْتَ نَوْعًا مِنَ الْعَذَابِ أَعْطَاكَ اللَّهُ بِهِ عَشْرَ حَسَنَاتٍ وَمَحَى عَنْكَ بِهِ عَشْرَ سَيِّئَاتٍ وَرَفَعَ لَكَ عَشْرَ دَرَجَاتٍ، وَإِذَا ذَكَرْتَ نَوْعًا مِنْ أَنْوَاعِ الْجَنَّةِ أَعْطَاكَ اللَّهُ مِثْلَ ذَلِكَ

Ka'b der ki: "Eğer (cehennemdeki) azabın bir çeşidini düşünürsen Allah buna karşılık sana on sevap verir, on günahını siler ve makamını on derece yükseltir. Cennetten bir şey düşünmen halinde de Allah sana düşündüğün şeyi verir."

(٧٧٥٨)- [١٤/٦] قَالَ: " وَمَنْ خَشِيَ أَنْ يُتْخَمَ مِنْ طَعَامٍ أَوْ شَرَابٍ، فَلْيَقْرَأْ ﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلا هُوَ﴾، فَإِنَّهُ لَمْ يُتْخَمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ "

Ka'b der ki: Kim bir yemeğin veya içeceğin kendisine ağır gelmesinden korkarsa: **"Allah, gerçekten kendisinden başka ilah olmadığına şahitlik etti"**[1] âyetini okusun. Bu şekilde kendisine ağır gelmez inşallah.

(٧٧٥٩)- [١٤/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ الرِّشْدِينِيُّ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، ثنا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ السَّلْوِيَّ، يُحَدِّثُ نَوْفَلَ بْنَ مُسَابِقٍ أَنَّهُ سَأَلَ كَعْبَ الأَحْبَارِ: مَا تَجِدُونَ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنْ عُقُوقِ الْوَالِدِ، قَالَ كَعْبٌ: أَنَا أُخْبِرُكَ، " إِذَا أَقْسَمَ عَلَيْهِ وَالِدُهُ فَلَمْ يَبَرَّهُ وَإِذَا سَأَلَهُ فَلَمْ يُعْطِهِ وَائْتَمَنَهُ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ، وَاشْتَكَى إِلَى اللَّهِ مَا يَلْقَاهُ مِنْهُ فَذَلِكَ الْعُقُوقُ كُلُّهُ "

Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî der ki: Selvî'nin, Nevfel b. Musâbik'e şunu anlattığını işittim: Ka'bu'l-Ahbâr'a: "Allah'ın Kitâb'ında babaya karşı isyan etme hakkında ne bulmaktasınız?" dediğimde şu karşılığı verdi: "Ben sana bunu bildireyim. Babası kendisi üzerine yemin ettiği zaman onun yeminini doğru çıkarmaz, ondan bir şey istediği zaman isteğini yerine getirmez. Kendisine güvenip de bir şey emanet ettiğinde oğul bu emaneti yerine getirmez ve baba bu durumdan dolayı Allah'a şikayette bulunur. İşte bunlar babaya isyan etmedir."

(٧٧٦٠)- [١٤/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي حَمَّادٍ الْعِرَاقِيِّ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ كَعْبًا، قَالَ لأَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ: أَتَدْرِي كَمْ عَدَدُ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قَالَ أَبُو مُوسَى: لا، قَالَ: أَفَتَدْرِي كَمْ هُمْ مِنْ صَفٍّ؟ قَالَ أَبُو مُوسَى لا.قَالَ: أَفَتَدْرِي مَا بَيْنَ كُلِّ صَفَّيْنِ؟ قَالَ: لا، قَالَ كَعْبٌ: " هُمُ اثْنَا عَشَرَ صَفًّا أُمَّةُ مُحَمَّدٍ ﷺ ثَمَانِيَةُ صُفُوفٍ مَا بَيْنَ كُلِّ صَفَّيْنِ كَمَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ "

Katâde bildiriyor: Ka'b, Ebû Mûsa el-Eş'arî'ye: "Cennet ahalisinin kaç kişi olduğunu biliyor musun?" diye sorunca, Ebû Mûsa: "Hayır" karşılığını verdi. Ka'b: "Onların kaç saf olduğunu biliyor musun?" diye sorunca yine: "Hayır" karşılığım verdi. Ka'b: "Her iki saf arasında ne kadar mesafe olduğunu biliyor musun?" diye sorunca, yine: "Hayır" karşılığım verdi.

[1] Âl-i İmrân Sur. 18

Bunun üzerine Ka'b: "Onlar on iki saftır. Sekiz safını Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ümmeti oluşturmaktadır. Her iki saf arasındaki mesafe ,doğu ve batı arası kadardır" dedi.

(٧٧٦١)- [١٥/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا عُبَادَةُ بْنُ زِيَادٍ، ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ.ح وثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ثنا جَدِّي عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ ثنا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، ثنا شَيْبَانُ، قَالا: عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ " اللَّهَ تَعَالَى اخْتَارَ مِنَ الشُّهُورِ شَهْرَ رَمَضَانَ، وَاخْتَارَ مِنَ الْبِلادِ مَكَّةَ وَاخْتَارَ مِنَ اللَّيَالِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ، وَاخْتَارَ السَّاعَاتِ لِلصَّلَوَاتِ، فَالْمُؤْمِنُ بَيْنَ حَسَنَتَيْنِ فَحَسَنَةٌ قَضَاهَا وَأُخْرَى يَنْتَظِرُهَا "

Ka'b der ki: "Allah aylar içinde Ramazan ayını seçmiştir. Şehirler içinde Mekke'yi seçmiştir. Geceler içinde Kadir gecesini seçmiştir. Saatleri de namaz vakitleri için seçmiştir. Mümin iki sevap arasındadır. Bunlardan birini işlemiş, diğerini de beklemektedir."

(٧٧٦٢)- [١٥/٦] حَدَّثَنَا محمد، ثنا أَبِي، ثنا جَرِيرٌ.ح وثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَبُو الرَّبِيعِ الرِّشْدِينِيُّ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالا: عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ السَّلُولِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " اخْتَارَ اللَّهُ الْبِلادَ فَأَحَبُّ الْبِلادِ إِلَى اللَّهِ الْبَلَدُ الْحَرَامُ، وَاخْتَارَ اللَّهُ الزَّمَانَ فَأَحَبُّ الزَّمَانِ إِلَى اللَّهِ الأَشْهُرُ الأَوَائِلُ الْحُرُمُ وَأَحَبُّ الشُّهُورِ ذُو الْحِجَّةَ، وَأَحَبُّ ذِي الْحِجَّةِ إِلَى اللَّهِ الْعَشْرُ الأُوَلُ، وَاخْتَارَ اللَّهُ الأَيَّامَ فَأَحَبُّ الأَيَّامِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَاخْتَارَ اللَّهُ اللَّيَالِيَ، فَأَحَبُّ اللَّيَالِي إِلَى اللَّهِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ: وَاخْتَارَ اللَّهُ سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، فَأَحَبُّ سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِلَى اللَّهِ سَاعَاتُ الْمَكْتُوبَاتِ، وَاخْتَارَ اللَّهُ الْكَلامَ فَأَحَبُّ الْكَلامِ إِلَى اللَّهِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ "

Ka'b der ki: "Allah bazı şehirleri diğerlerinden üstün tuttu. Allah katında şehirlerin en sevileni, haram beldedir. Allah bazı zamanları diğerlerinden üstün tuttu. Allah katında en sevilen zamanlar haram olan aylardır. Bunların içinde en sevileni Zilhicce ayıdır. Allah katında Zilhicce ayının en sevilen günleri ilk on günüdür. Allah bazı günleri diğerlerinden üstün tuttu. Allah katında en sevilen gün Cuma günüdür. Allah bazı geceleri diğerlerinden

üstün tuttu. Allah katında en sevilen gece Kadir gecesidir. Allah gece ve gündüz içinde bazı saatleri diğerlerinden üstün tuttu. Allah katında gece ve gündüzün en sevilen saatleri namaz vakitleridir. Allah bazı sözleri diğerlerinden üstün tuttu. Allah katında en değerli söz «Lâ ilahe illallahu vallahu ekber ve Sübhânallahi vel-hamdu lillah» sözüdür."

(٧٧٦٣)- [١٥/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الْمُسَيِّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ " اللَّهَ تَعَالَى اخْتَارَ مِنْ سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سَاعَاتٍ، فَجَعَلَ فِيهِنَّ الصَّلَوَاتِ، وَاخْتَارَ مِنَ الزَّمَانِ أَرْبَعَةً حُرُمًا، وَاخْتَارَ مِنَ الشُّهُورِ شَهْرَ رَمَضَانَ، وَاخْتَارَ مِنَ الأَيَّامِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَاخْتَارَ مِنَ اللَّيَالِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ، وَاخْتَارَ مِنَ الأَرْضِ بِقَاعَ الْمَسَاجِدِ "

Ka'b der ki: "Allah gece ve gündüz içinde saatler seçti ve o saatleri namaz vakti kıldı. Zamandan dört haram ayı seçti. Aylar içinde Ramazan ayını seçti. Günler içinde Cuma gününü seçti. Geceler içinde Kadir gecesini seçti. Yeryüzünden de mescidlerin yerini seçti.

(٧٧٦٤)- [١٥/٦] حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ السَّدُوسِيُّ، ثنا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو هِلالٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " حَجَّةٌ أَفْضَلُ مِنْ عُمْرَتَيْنِ وَعُمْرَةٌ أَفْضَلُ مِنْ رَكْعَتَيْنِ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ، وَلَيَسِيرَنَّ أَحَدُهُمَا إِلَى الآخَرِ، لأَنَّ عِنْدَهُمَا الْمَقَامُ وَالْمِيزَابُ "

Ka'b der ki: "Bir hac iki umreden daha hayırlıdır. Bir umre Beytü'l-Makdis'e doğru kılınan iki rekat namazdan daha faziletlidir. Gün gelecek biri diğerinin yanına gidecektir. Çünkü onlarda Makâm ve (altın) oluk vardır."

(٧٧٦٥)- [١٦/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، قَالَ: بَلَغَنِي عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: أَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ: " مَا مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ يَغْدُو وَيَرُوحُ إِلَى الْمَسَاجِدِ لا يَغْدُو وَلا يَرُوحُ إِلا لِيَتَعَلَّمَ خَيْرًا أَوْ يُعَلِّمَهُ أَوْ يَذْكُرَ اللَّهَ أَوْ يُذَكِّرَ بِهِ

إلا كَانَ مَثَلُهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ كَمَثَلِ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، زَادَ عَبْدُ الْعَزِيزِ: وَمَا مِنْ لا يَغْدُو أَوْ يَرُوحُ إِلا لأَخْبَارِ النَّاسِ وَأُحْدُوثَاتِهِمْ إِلا كَانَ مَثَلُهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ كَمَثَلِ الَّذِي يَرَى الشَّيْءَ يعْجِبُهُ لَيْسَ لَهُ، يَرَى الْمُتَعَلِّمِينَ وَلَيْسَ مِنْهُمْ وَيَرَى الذَّاكِرِينَ وَلَيْسَ مِنْهُمْ "

Ka'b der ki: Allah'ın Kitab'ında (eski kutsal metinlerde) şunu bulmaktayım: "Sabah akşam mescide bir şey öğrenmek veya bir şey öğretmek için veya Allah'ı zikretmek için veya Allah'ı hatırlatmak için giden mümin kimsenin Allah'ın Kitab'ındaki misali Allah yolunda cihad edenler gibidir."

Ravi Abdulazîz şu eklemede bulundu: "İnsanların haberlerini ve yaptıklarını öğrenmek için giden kişinin Allah'ın Kitâb'ındaki misali, kendisinin olmayan bir şeyi görüp beğenen kimse gibidir. O, öğrenenleri görür, ancak onlardan değildir. Zikredenleri görür, ama yine onlardan değildir."

(٧٧٦٦)- [١٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ ثنا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلانَ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ أَتَى الْمَسْجِدَ لِيصَلِّيَ فِيهِ وَيذْكُرَ اللَّهَ وَيَتَعَلَّمَ خَيْرًا أَوْ يُعَلِّمَهُ فَهُوَ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَمَنْ أَتَى الْمَسْجِدَ لِلأَحَادِيثِ وَالأَخْبَارِ كَمَثَلِ مَنْ يعْجِبُهُ مَا لَيْسَ لَهُ، يَرَى الصَّالِحِينَ وَلَيْسَ مِنْهُمْ وَيَرَى الذَّاكِرِينَ وَلَيْسَ مِنْهُمْ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ، نَحْوَهُ

Ka'b der ki: "Mescide namaz kılmak, Allah'ı zikretmek, bir şey öğrenmek veya öğretmek için giden kimse, Allah yolunda cihad eden kimse gibidir. Mescide insanların haberlerini ve yaptıklarını öğrenmek için giden kişi ise, kendisinin olmayan bir şeyi görüp beğenen kimse gibidir. O, öğrenenleri görür, ancak onlardan değildir. Zikredenleri görür, fakat onlardan değildir."

(٧٧٦٧)- [١٦/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ فُورَكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، ثنا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، ثنا مُوسَى بْنُ سَعِيدٍ الرَّاسِبِيُّ، ثنا هِلالٌ أَبُو جَبَلَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ السَّلامِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ.ح قَالَ سَيَّارٌ وَحدثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ

عَبْدِ الْجَلِيلِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ السَّلامِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، قَالَ: " يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ إِنِّي افْتَرَضْتُ الصِّيَامَ عَلَى عِبَادِي وَهُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ، يَا مُوسَى إِنَّهُ مَنْ وَافَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي صَحِيفَتِهِ صِيَامُ عَشْرِ رَمَضَانَ فَهُوَ مِنَ الْمُخْبِتِينَ، وَمَنْ وَافَى بِعِشْرِينَ مِنْ رَمَضَانَ فَهُوَ مِنَ الأَبْرَارِ، وَمَنْ وَافَى بِثَلاثِينَ مِنْ رَمَضَانَ فَهُوَ أَفْضَلُ مِنَ الشُّهَدَاءِ عِنْدِي، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ إِنِّي أَمَرْتُ حَمَلَةَ عَرْشِي أَنْ يُمْسِكُوا عَنِ الْعِبَادَةِ إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ وَأَنَّ كُلَّمَا دَعَا صَائِمُو شَهْرِ رَمَضَانَ أَنْ يَقُولُوا آمِينَ، فَإِنِّي آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لا أَرُدَّ دَعْوَةَ صَائِمِي شَهْرِ رَمَضَانَ، يَا مُوسَى إِنِّي أُلْهِمُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَالْجِبَالَ وَالشَّجَرَ وَالدَّوَابَّ أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِصَائِمِي شَهْرِ رَمَضَانَ، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ اطْلُبْ ثَلاثَةً مِمَّنْ يَصُومُ شَهْرَ رَمَضَانَ، فَتَقَلَّبْ مَعَهُمْ وَصَلِّ مَعَهُمْ وَكُلْ وَاشْرَبْ مَعَهُمْ فَإِنَّهُ لا تَكُونُ نِقْمَتِي وَعَذَابِي فِي بُقْعَةٍ فِيهَا ثَلاثَةٌ مِمَّنْ يَصُومُ شَهْرُ رَمَضَانَ، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ أَتَدْرِي مَنْ أَقْرَبُ خَلْقِي إِلَيَّ كُلُّ مُؤْمِنٍ لا يَلْعَنُ إِذَا غَضِبَ وَكُلُّ مُسْلِمٍ لا يَحْقِدُ عَلَى وَالِدَيْهِ وَقَرَابَتِهِ إِذَا قَطَعُوهُ، فَمَنْ عَطَّشَ نَفْسَهُ فِي رَمَضَانَ، فَإِنِّي آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي مِنْ قَبْلِ أَنْ أَخْلُقَ الْخَلْقَ أَنَّهُ مِنْ عَطَّشَ نَفْسَهُ أَنْ أَرْوِيَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ، إِنْ كُنْتَ مَرِيضًا فَمُرْهُمْ أَنْ يَحْمِلُوكَ وَإِنْ كُنْتَ مُسَافِرًا فَاقْدَمْ وَقُلْ لِلنُّفَسَاءِ وَالْحُيَّضِ وَالْكَبِيرِ وَالصَّغِيرِ أَنْ يَبْرُزُوا مَعَكَ حَيْثُ يَبْرُزَ صَائِمُو شَهْرِ رَمَضَانَ، فَإِنِّي لَوْ تَرَكْتُ السَّمَاءَ وَالأَرْضَ لَسَلَّمَتَا عَلَيْهِمْ وَلَكَلَّمَتْهُمْ وَلَبَشَّرَتْهُمْ بِمَا أُجِيزُهُمْ مِنَ الْجَوَائِزِ وَأَقُولُ لِسَمَائِي وَأَرْضِي أَسْمِعُوا عِبَادِيَ الَّذِينَ صَامُوا لِي رَمَضَانَ أَنِ ارْجِعُوا إِلَى رِحَالِكُمْ فَقَدْ أَرْضَيْتُمُونِي، وَقَدْ جَعَلْتُ ثَوَابَكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ أَنْ أَعْتِقَكُمْ مِنَ النَّارِ، وَأَنْ أُحَاسِبَكُمْ حِسَابًا يَسِيرًا وَمَا عِشْتُمْ فِي أَيَّامِ الدُّنْيَا أَنْ أُوَسِّعَ لَكُمُ الرِّزْقَ وَأُخْلِفَ لَكُمْ مِنَ النَّفَقَةِ وَأُقِيلُكُمْ مِنَ العَثْرَةِ وَلا أَفْضَحُكُمْ بَيْنَ يَدَيْ أَصْحَابِ الْحُدُودِ، فَبِعِزَّتِي لا تَسْأَلُونِي بَعْدَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَبَجْمِعِكُمْ هَذَا وَصِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ آخِرَتِكُمْ إِلا أَعْطَيْتُكُمْ وَإِنَّ سَأَلْتُمُونِي فِي أَمْرِ دُنْيَاكُمْ نَظَرْتُ لَكُمْ، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ لا يَسْتَعْجِلُونِي إِذَا دَعَوْنِي وَلا يُبَخِّلُونِي أَلَيْسَ يَعْلَمُونَ أَنِّي أَبْغَضُ الْبُخْلَ، فَكَيْفَ أَكُونُ بَخِيلا، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ إِذَا غَدَوْتَ إِلَى غَدَاةِ إِفْطَارِكَ مِنْ رَمَضَانَ فَلا تَدَعْ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ إِلا سَأَلْتَنِيهِ فَإِنِّي لا أَرُدُّ سَائِلا يَوْمَئِذٍ لا تَخَفْ مِنِّي بُخْلا أَنْ تَسْأَلَنِيَ عَظِيمًا وَلا تَسْتَحِيَنَّ أَنْ تَسْأَلَنِيَ صَغِيرًا، اطْلُبِ الْمَدَقَّةَ وَاطْلُبِ الْعَلَفَ لِشَاتِكَ، يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ أَمَا تَعْلَمُ أَنِّي خَلَقْتُ الْخَرْدَلَةَ فَمَا فَوْقَهَا وَلَمْ أَخْلُقْ شَيْئًا إِلا وَأَعْلَمُ أَنَّ الْخَلْقَ سَيَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ،

فَمَنْ سَأَلَنِي مَسْأَلَةً وَهُوَ يَعْلَمُ أَنِّي قَادِرٌ أَنْ أُعْطِيَ أَوْ أَمْنَعَ أَعْطَيْتُهُ مَسْأَلَتَهُ مَعَ الْمَغْفِرَةِ وَإِنْ حَمِدَنِي حِينَ أُعْطِيهِ وَحِينَ أَمْنَعُهُ أَسْكَنْتُهُ دَارَ الْحَمَّادِينَ، وَأَيُّمَا عَبْدٍ لَمْ يَسْأَلْنِي. شَيْئًا ثُمَّ أَعْطَيْتُهُ فَلَمْ يَشْكُرْنِي كَانَ أَشَدَّ عَلَيْهِ عِنْدَ الْحِسَابِ ثُمَّ إِذَا أَعْطَيْتُهُ وَلَمْ يَشْكُرْنِي عَذَّبْتُهُ عِنْدَ الْحِسَابِ "

Ka'b der ki: Allah, Mûsa b. İmrân'a şöyle buyurdu: "Ey Mûsa b. İmrân! Ben kullarıma orucu farz kıldım. O da Ramazan ayıdır. Ey Mûsa b. İmrân! Kim kıyamet gününde Ramazan ayından on gün oruç tutmuş olduğu defterinde yazılı halde gelirse o kimse mütevazı kişilerden yazılır. Kim Ramazan ayından yirmi gün oruç tutmuş olduğu defterinde yazılı halde gelirse o kimse iyi kişilerden yazılır. Kim Ramazan ayından otuz gün oruç tutmuş olduğu defterinde yazılı halde gelirse o kimse benim katımda şehitlerden daha üstündür. Ey Mûsa b. İmrân! Ramazan ayı geldiği zaman Arş'ımı taşıyan meleklere ibadetleri bırakmalarını ve Ramazan ayında oruçlu kimselerin dua etmeleri halinde onlara: "Âmin" demelerini emrettim. Ramazan ayı orucunu tutan kimsenin duasını reddetmeyeceğime dair kendime yemin ettim.

Ey Mûsa! Gökyüzüne, yeryüzüne, dağlara, taşlara ve hayvanlara Ramazan ayı orucunu tutanlara istiğfar etmelerini ilham ettim. Ey Mûsa b. İmrân! Ramazan ayı orucunu tutan üç kişiyle birlikte ol. Onlarla dolaş, onlarla namaz kıl ve onlarla ye iç. Çünkü intikamım ve azabım Ramazan ayı orucu tutan üç kişinin bulunduğu bir yerde olmaz. Ey Mûsa b. İmrân! İnsanlar arasında bana en yakın olan kimsenin kim olduğunu biliyor musun? Hiddetlendiğinde lanet etmeyen her mümin, anne babasına ve ziyaret etmiyorlar diye akrabalarına kin tutmayan her Müslümandır. Kim Ramazan'da susuz kalırsa (bilsin ki) mahlukatı yaratmadan önce o kimseyi kıyamet gününde kanana kadar içireceğime dair kendime yemin ettim. Ey Mûsa b. İmrân! Hasta olduğun zaman seni onlara (oruçlulara) götürmelerini emret. Yolculuğa çıktığında Ramazan ayında oruç tutan kimselerin seninle birlikte çıktıkları gibi loğusa olan kadınlara, adet gören kadınlara, büyüklere ve küçüklere seninle birlikte çıkmalarını söyle. Eğer gökyüzü ve yeryüzünü

kendi haline bıraksam, onlara selam verir, onları konuşturur ve onlara vereceğim mükâfattan dolayı kendilerini müjdelerlerdi.

Ben gökyüzüme ve yeryüzüme şöyle derim: «Ramazan ayı orucunu tutan kullarıma şöyle duyurun: "Artık işlerinize bakın. Sizler beni razı ettiniz. Orucunuzun sevabı ile sizi cehennemden azad edecek ve hesabınızı kolay kılacağım. Dünyada yaşadığınız müddetçe rızkınızı bol kılacak ve nafakanızı garanti edeceğim. Hatalarınızı bağışlayacak ve ashab-ı hudud (had cezası uygulayanlar) karşısında sizi rezil etmeyeceğim. İzzetime yemin olsun ki siz bu günden sonra Ramazan ayında bir araya gelişinizden dolayı âhiret için ne istiyorsanız vereceğim. Eğer dünyalık isterseniz (sizin için hayırlı olup olmadığına) bakarım." Ey Mûsa b. İmrân! Müminlere dua etikleri zaman acele etmemelerini ve beni cimrilikle itham etmemelerini söyle. Onlar benim cimriliği sevmediğimi bilmiyor mu? Nasıl olur da cimri olurum! Ey Mûsa b. İmrân! Ramazan ayında oruç açacağın zaman benden dünya ve âhiret hakkında her şeyi isteyebilirsin. Zira o gün hiç bir dua edenin duasını geri çevirmem. Benden büyük bir şey isteyeceğin zaman cimrilik edeceğimi sanarak çekinme. Basit şeyler istemekten de utanma. Hatta havan tokmağını ve koyununun yemini bile iste.

Ey Mûsa b. İmrân! Hardal tanesini de ondan daha büyük şeyleri de benim yarattığımı bilmiyor musun? Ben neyi yarattıysam bilirim ki yarattıklarımın ona ihtiyacı vardır. Kim benim vermeye veya men etmeye kadir olduğumu bilerek benden bir şey isterse ona bağışlanması ile birlikte istediğini veririm. Ona verdiğim veya mahrum ettiğim zaman bana hamd ederse onu şükredenlerin mekanına koyarım. Bir kul benden istemeden ben ona verirsem ve o bana şükretmezse kıyamet gününde onun hesabı çok çetin olur. Eğer bir daha ona verirsem ve yine şükretmezse hesap gününde ona azap ederim."

(٧٧٦٨)- [١٨/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ إِمْلاءً، قَالَ: وَفِيمَا أَخْبَرَنِي جَدِّي مَحْمُودُ بْنُ الْفَرَجِ إِجَازَةً ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَفْصٍ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا صَالِحُ بْنُ صَبَاحٍ الْمَقْدِسِيُّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ فِي التَّوْرَاةِ: يَا مُوسَى " يَصُومُ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ شَهْرًا فِي السَّنَةِ وَهُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ وَأُعْطِيهِمْ بِصِيَامِ

كُلِّ يَوْمٍ مِنْهُ أَنْ يَتَبَاعَدُوا مِنَ النَّارِ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ، وَأَعْطَيْتُهُمْ بِكُلِّ خَصْلَةٍ مِنَ التَّطَوُّعِ كَأَجْرِ مَنْ أَدَّى فَرِيضَةً وَأَجْعَلُ لَهُمْ فِيهَا لَيْلَةً لِلْمُسْتَغْفِرِ فِيهَا مَرَّةً وَاحِدَةً صَادِقًا إِنْ مَاتَ فِي لَيْلَتِهِ أَوْ شَهْرِهِ أَجْرُ ثَلاثِينَ شَهِيدًا، يَا مُوسَى وَيَحُجُّ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ بَلَدِي الْحَرَامَ، فَيَحُجُّونَ حَجَّةَ آدَمَ وَسُنَّةَ إِبْرَاهِيمَ، فَأُعْطِيهِمْ مَا أَعْطَيْتُ آدَمَ وَأَتَّخِذُهُمْ كَمَا اتَّخَذْتُ إِبْرَاهِيمَ وَيُزَكِّي مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ، فَأُعْطِيهِمْ بِالزَّكَاةِ زِيَادَةً فِي أَعْمَارِهِمْ وَأُعْطِيهِمْ فِي الآخِرَةِ الْمَغْفِرَةَ وَالْخُلُودَ فِي الْجَنَّةِ، يَا مُوسَى إِنِّي وَهَّابٌ أَسْأَلُ مَنْ عَبَدَنِي الْيَسِيرَ وَأُعْطِيهِ الْجَزِيلَ، يَا مُوسَى نِعْمَ الْمَوْلَى أَنَا أُعْطِيهِمْ قَرْضًا وَأَسْأَلُهُمْ قَرْضًا وَلا تَفْعَلُ الأَرْبَابُ بِعَبِيدِهَا مَا أَفْعَلُ، يَا مُوسَى إِنَّ فِعَالِي لا تُوصَفُ، يَا مُوسَى وَرَحْمَتِي لأَحْمَدَ وَأُمَّتِهِ، يَا مُوسَى إِنَّ فِي أُمَّتِهِ رِجَالا يَقُومُونَ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ يُنَادُونَ بِشَهَادَةِ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، فَجَزَاؤُهُمْ عَلَى جَزَاءِ الأَنْبِيَاءِ رَحْمَتِي عَلَيْهِمْ نَازِلَةٌ وَغَضَبِي بَعِيدٌ مِنْهُمْ، لا أُسَلِّطُ عَلَيْهِمْ بَيْنَ أَطْبَاقِ الثَّرَى دُودًا وَلا مُنْكَرًا وَلا نَكِيرًا يَرُوعُهُمْ، يَا مُوسَى رَحْمَتِي لأُمَّةِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: إِلَهِي مُنَّ عَلَيَّ، قَالَ: لا أَحْجُبُ التَّوْبَةَ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ يَقُولُ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ بِسِرِّهِ، قَالَ: فَخَرَّ مُوسَى سَاجِدًا، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ، فَقِيلَ: إِنَّكَ لَنْ تُدْرِكَهُمْ يَا مُوسَى إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ أُقَرِّبَ مَجْلِسَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلا تَنْهَرِ السَّائِلَ وَالْيَتِيمَ، يَا مُوسَى إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ لا تَدْعُونِي أَيَّامَ حَيَاتِكَ بِدَعْوَةٍ إِلا أَجَبْتُكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَعَلَيْكَ بِحُسْنِ الْخُلُقِ، قَالَ مُوسَى: فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَطْعَمَ مِسْكِينًا ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ، قَالَ: يَا مُوسَى آمُرُ مُنَادِيًا يُنَادِي عَلَى رُءُوسِ الْخَلائِقِ أَنَّ فُلانَ بْنَ فُلانٍ مِنْ عُتَقَاءِ اللَّهِ مِنَ النَّارِ "

Ka'b der ki: Allah, Hz. Mûsa'ya Tevrat'ta şöyle vahyetti: "Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti senede bir ay oruç tutarlar. Bu ay da Ramazan ayıdır. Bu ayda tuttukları her bir gün oruç karşılığında onları ateşten yüz yıllık bir mesafe uzaklaştırırım. Nafile ibadetlerin her biri içinde onlara farz ibadeti ifa eden kimse gibi ecir veririm. O ayda onlardan günahlarına bir defa dahi samimi olarak tövbe edenler için bir gece kıldım. O gecede veya o ayda ölen kimseye otuz şehid ecri veririm. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti haram bölgesine gidiyorlar. Onlar Âdem'in haccını ve İbrâhîm'in sünnetini yerine getiriyorlar. Bu sebeple onlara Âdem'e verdiklerimi verecek, İbrâhîm'i dost edindiğim gibi de onları dost edineceğim. Muhammed ve ümmeti zekat veriyor. Zekat vermelerinden dolayı onların ömürlerini uzatacağım.

Âhiret gününde onları bağışlayacağım ve ebedi olarak cennette kalacaklar. Ey Mûsa! Ben cömerdim. Bana ibadet edenden az bir şey ister, ama ona çok şey veririm.

Ey Mûsa! En iyi mevlâ benim. Onlara verir ve onlardan (kendilerine emrettiğim şeyleri yerine getirmelerini) isterim. Efendiler kölelerine benim yaptığım muameleyi yapmazlar. Ey Mûsa! Benim yaptıklarım anlatılmayacak kadar çoktur. Ey Mûsa! Rahmetim Ahmed ve ümmeti içindir. Ey Mûsa! Onun ümmetinde öyle kimseler vardır ki yüksek her yere çıkarlar ve nida ederek Allah'tan başka ilah olmadığına dair şahitlik ederler. Onların ecirleri peygamberlerin ecri gibidir. Rahmetim onların üzerine inecek ve gazabım onlardan uzak olacaktır. Onlara yerin katları arasında ne kurtçukları ne de kendilerini korkutacak Münker ve Nekîr'i musallat etmem.

Ey Mûsa! Rahmetim Muhammed'in ümmeti içindir." Mûsa: "Allahım! Bana da bu nimetlerinden ver" deyince, Allah: "Onlardan kalbi ve dili ile gizli de olsa: «Lâ ilahe illallah» diyen kimsenin tövbesini red etmem" buyurdu. Bunun üzerine Mûsa secdeye kapandı ve: "Allahım! Beni de o ümmetten kıl" dedi. Kendisine: "Ey Mûsa! Sen o ümmete yetişemeyeceksin. Eğer kıyamet gününde (onlara) yakın olmak istiyorsan dilenciyi ve yetimi hor görme. Ey Mûsa! Eğer hayatta iken etmiş olduğun duaları âhirette de olsa mutlaka kabul etmemi istiyorsan güzel ahlâklı olmaya bak" denilince: "Senin rızanı ümid ederek bir fakire yemek yediren kimsenin sevabı nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Allah: "Ey Mûsa! Bir münadiye emrederim ve o bütün yarattıklarıma çağrıda bulunup: «Filan oğlu filan Allah'ın cehennemden azad ettiği kimselerdendir» diye seslenir" buyurdu.

(٧٧٦٩)- [١٩/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ الْهَرَوِيُّ، ثنا أَبُو عَامِرٍ الدِّمَشْقِيُّ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ، عَنْ نافع، عَنْ كَعْبٍ، وَذَكَرَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، قَالَ: " أَجِدُهَا فِي كِتَابِ اللَّهِ حَطُوطًا يَحُطُّ اللَّهُ بِهَا الذُّنُوبَ "

Nâfi' bildiriyor: Ka'b Kadir gecesini de zikredip: "Bu geceyi Allah'ın kitabında günahları silip yok eden olarak bulmaktayım. Allah onunla günahları silip yok etmektedir" dedi.

(٧٧٧٠)- [١٩/٦] أَخْبَرَنَا الْقَاضِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ، ثنا أَبُو الْحَسَنِ الشَّيْبَانِيُّ، بِالْكُوفَةِ مِنْ بَنِي غَاضِرَةَ، ثنا عَبَّادُ بْنُ أَحْمَدَ الْعَرْزَمِيُّ، ثنا عَمِّي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ الْحَكِيمُ فِيمَا يَعِظُ بِهِ ابْنَهُ: يَا بُنَيَّ، " أَقِمِ الصَّلاةَ فَإِنَّ مَثَلَهَا فِي دِينِ اللَّهِ كَمَثَلِ عَمُودِ فُسْطَاطٍ فَإِنِ الْعَمُودُ اسْتَقَامَ نَفَعَتِ الأَوْتَادُ وَالأَطْنَابُ وَالظِّلالُ، فَإِذَا مَالَ الْعَمُودُ أَوْ تَغَيَّرَ لَمْ يَنْفَعْ وَتَدٌ وَلا طُنُبٌ وَلا ظِلالٌ، يَا بُنَيَّ، وَإِنَّمَا مَثَلُ الأَدَبِ الْحَسَنِ كَمَثَلِ طَاقٍ فِي جِدَارٍ بَيْنَ كُلِّ طَبَقَتَيْنِ خَشَبٌ مَغْرُوسٌ، فَكُلَّمَا تَحَاتَّ طَبَقَةٌ أَمْسَكَهُ خَشَبُهُ بِإِذْنِ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ إِذَا سَجَدَ لَهُ شَيْءٌ لَمْ يُقْلِعْ مِنْ نَظَرِ اللَّهِ، فَإِذَا قَالَ: يَا رَبِّ، يَا رَبِّ سَمِعَ نِدَاءَهُ وَأَجَابَهُ، وَكُنْ عَبْدًا لِمَنْ صَاحِبَكَ يَكُنْ لَكَ عَبْدًا، وَلا تُصَاعِرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ، فَيُبْغِضُوكَ وَاللَّهُ أَشَدُّ مِنْهُمْ مَقْتًا، وَتَصَدَّقَ يَا بُنَيَّ مِنْ فَضْلِ مَا أَعْطَاكَ رَبُّكَ يَزِدْكَ مِنْ فَضْلِهِ وَيُطْفِئُ عَنْكَ غَضَبَهُ وَارْحَمِ الْجَارَ الْفَقِيرَ وَالْمِسْكِينَ وَالْمَمْلُوكَ وَالأَسِيرَ وَالْخَائِفَ وَالْيَتِيمَ، فَأَدْنِهِ وَامْسَحْ رَأْسَهُ فَإِنَّ اللَّهَ يَرْحَمُكَ إِذَا رَحِمْتَ عِبَادَهُ "

Ka'bu'l-Ahbâr bildiriyor: Lokmân Hekîm, oğluna öğüt verirken şöyle demiştir: "Oğlum! Namazlarını aksatmadan kıl! Zira Allah'ın dininde namazın değeri, çadır için direğin değeri kadardır. Şayet direk düzgün bir şekilde dikilirse, ancak çadırın ipleri, kazık ve tentesi bir işe yarar. Fakat direk eğri bir şekilde dikilirse, ne ip, ne kazık, ne de tente hiçbir işe yaramaz. Evladım! Güzel ahlâk, her katında tahtalar kullanılmış duvar gibi insanı sağlam kılar. Zira böylesi bir duvarın bir katına zarar gelecek olursa, diğer katları kendi tahtaları tutar. Allah, kendisine secde edeni daima gözetiminde tutar. Kul: «Rabbim! Rabbim!» diye seslendiği zaman Allah onu işitir ve çağrısına icabet eder. Sana dost olanın kölesi ol ki, o da sana köle olsun. İnsanlara karşı kibirli olma ki senden nefret etmesinler. Allah da onlardan daha fazla buna öfke duyar. Evladım! Rabbinin sana ihsan ettiği şeylerden infak et ki, sana daha fazlasını lutfetsin ve sana olan öfkesi dinsin. Komşuna, fakire, miskine, köleye, esir düşmüşe ve korku içinde olana merhamet et. Yetime de merhametli ol ve sana yakın tutup başını okşayarak şefkat göster. Kullarına karşı merhametli olursan Allah da sana merhamet eder."

(٧٧٧١)- [١٩/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " طُوبَى لِصَاحِبِ الأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَيْفَ يُكْرِمُهُمُ اللَّهُ بِصُحْبَةِ النَّبِيِّينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Ka'b der ki: "Dul kadınlara ve miskinlere sahip çıkana ne mutlu. Allah kıyamet gününde onlara peygamberlerle sohbeti edebilmelerini ikramda bulunacaktır."

(٧٧٧٢)- [١٩/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، قَالَ: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا عَبْدُ الْغَفُورِ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّا نَجِدُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: " إِنِّي أَنَا اللَّهُ، لا إِلَهَ إِلا أَنَا خَالِقُ الْخَلْقِ أَنَا الْمَلِكُ الْعَظِيمُ، دَيَّانُ الدِّينِ وَرَبُّ الْمُلُوكِ قُلُوبُهُمْ بِيَدِي فَلا تَشَاغَلُوا بِذِكْرِهِمْ عَنْ ذِكْرِي، وَدُعَائِي، وَالتَّوْبَةِ إِلَيَّ حَتَّى أُعَطِّفَهُمْ عَلَيْكُمْ بِالرَّحْمَةِ فَأَجْعَلَهُمْ رَحْمَةً وَإِلا جَعَلْتُهُمْ نِقْمَةً، ثُمَّ قَالَ: ارْجِعُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ وَتُوبُوا مِنْ قَرِيبٍ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾، وَقَالَ: ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ﴾، فَهَلْ تَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ يُعَاتِبُ إِلا الْمُؤْمِنِينَ

Ka'b der ki: Allah'ın şöyle buyurduğunu bulmaktayız: "Şüphesiz ki Allah benim. Benden başka ilah yoktur. Yaratıkları yaratan ancak benim. Ben en büyük mülk sahibiyim. Hesap gününün ve kalpleri elimde olan kralların sahibiyim. Onları konuşmak, sizi beni zikretmekten, bana dua etmekten ve tövbe etmekten meşgul etmesin ki onları size karşı merhametli kılayım. Yoksa onları size karşı intikamcı kılarım." Sonra Ka'b şöyle dedi: "Allah'ın rahmeti üzerinize olsun. Allah'a dönün ve en kısa zamanda tövbe edin. Çünkü Allah: **"İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıkar; Allah da belki dönerler diye yaptıklarının bir kısmını böylece kendilerine tattırır"**[1] ve: **"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'ân sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı**

---

[1] Rûm Sur. 41

daha gelmedi mi?"[1] buyurmaktadır. Allah'ın müminlerden başka kimseyi kınadığını görüyor musunuz?"

(٧٧٧٣)- [٦/٢٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرَ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " مَنْ زَيَّنَ كِتَابَ اللَّهِ بِصَوْتِهِ أُعْطَى مِنْ حَلاوَةِ الصَّوْتِ مَا لا يَمَلُّ أَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ زِيَارَتِهِ وَمِنْ صَوْتِهِ مِائَةَ أَلْفِ سَنَةٍ، وَهُمْ فِي ذَلِكَ فِي خِيَامٍ مِنْ دُرٍّ مَعَهُمْ أَزْوَاجُهُمْ وَخَدَمُهُمْ فِيمَا اشْتَهَتْ أَنْفُسِهِمْ "

Ka'b şöyle derdi: "Kim Allah'ın kitabını sesi ile süslerse ona öyle güzel bir ses verilir ki yüz bin sene boyunca cennet ahalisi onu ziyaret etmekten ve sesini dinlemekten bıkmaz. Onlar (cennette) eşleriyle ve hizmetçileriyle birlikte inciden evler içindedirler. Onlar için canlarının istediği her şey mevcuttur."

(٧٧٧٤)- [٦/٢٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا يَزِيدُ، قَالَ: أَنْبَأَنَا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّ مُوسَى، عَلَيْهِ السَّلامُ، كَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: " اللَّهُمَّ لَيِّنْ قَلْبِي بِالتَّوْبَةِ وَلا تَجْعَلْ قَلْبِي قَاسِيًا كَالْحَجَرِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Hz. Mûsa duaşında şöyle derdi: "Allahım! Kalbimi tövbeyle yumuşat! Kalbimi taş gibi katı kılma!"

(٧٧٧٥)- [٦/٢٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثنا سُفْيَانُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَمْ يَزَلْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلامُ أَرْبَعَةَ عَشَرَ يُدْفَعُ بِهِمُ الْعَذَابُ "

Ka'b der ki: "Hz. Nuh'dan sonra yeryüzünde sürekli olarak kendileriyle azabın def edildiği on dört kişi bulunmaktadır."

(٧٧٧٦)- [٦/٢٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُبَيْشٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ الْحَضْرَمِيُّ، عَنْ أَبِي شِمْرٍ الذِّمَارِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى نَظَرَ إِلَى الأَرْضِ، فَقَالَ: " إِنِّي وَاطِ

---

[1] Hadîd Sur. 16

عَلَى بَعْضِكِ فَاسْتَعْلَتْ إِلَيْهِ الْجِبَالُ وَتَضَعْضَعَتْ لَهُ الصَّخْرَةُ، فَشَكَرَ لَهَا ذَلِكَ فَوَضَعَ عَلَيْهَا قَدَمَهُ، فَقَالَ: هَذَا مَقَامِي وَمَحْشَرُ خَلْقِي وَهَذِهِ جَنَّتِي وَهَذِهِ نَارِي وَهَذَا مَوْضِعُ مِيزَانِي وَأَنَا دَيَّانُ الدِّينُ "

Ka'b der ki: Allah yeryüzüne bakıp: "Ben senin bir kısmına basacağım" buyurdu. Basınca da dağlar yükselip kayalar parçalandı. Allah onu beğenip ayağını üzerine koyarak: "Burası makamım ve yaratıkları haşredeceğim yerdir. Burası cennetim ve cehennemimdir. Burası Mizan'ımın yeridir. Ben hesap gününün sahibiyim" buyurdu.

(٧٧٧٧)- [٦/٢١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا يَزِيدُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ لِكَعْبٍ: كَيْفَ تَرَى فِي عِلْمِ النُّجُومِ؟، قَالَ كَعْبٌ: " لا خَيْرَ فِيهِ لأَنَّهُ لا يَزَالُ يَرَى شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَإِنْ هُوَ نَهَى، فَقَالَ: اللَّهُمَّ لا طَيْرَ إِلا طَيْرُكَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِكَ، قَالَ: كَيْفَ جَاءَ بِهَا، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَرَأْسُ التَّوَكُّلِ وَكَنْزُ الْعَبْدِ فِي الْجَنَّةِ فَإِنْ هُوَ قَالَهَا ثُمَّ مَضَى لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ، وَإِنْ هُوَ رَجَعَ طَعِمَ قَلْبُهُ طَعْمَ الإِشْرَاكِ "

Saîd b. Ebî Hilâl bildiriyor: Bize ulaşana göre Abdullah b. Amr b. el-Âs, Ka'b'a: "Yıldızlar ilmi (astroloji) hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorunca, Ka'b şöyle demiştir: "Böylesi bir ilimde hayır yoktur. Kişi hoşlanmadığı (ve uğursuz saydığı) bir şeyle karşılaştığı zaman şayet yolundan geri dönmez ve şöyle derse: "Allahım! Senin kötü kıldığın şeyler dışında uğursuzluk getiren bir şey yoktur." Abdullah: "Sana dayanmayan bir güç de yoktur" diye araya girince, Ka'b: "Ardını ne güzel de getirdin!" dedi ve şöyle devam etti: "Canım elinde olana yemin olsun ki işte tevekkülün başı ve kulun Cennetteki hazinesi de budur. Bunu dedikten sonra yoluna devam ederse hiçbir şeyin ona zararı dokunmaz. Ama uğursuz saydığı o şeyden korkup geri dönerse kalbine şirki aşılamış olur."

(٧٧٧٨)- [٦/٢١] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ جَمِيلٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، ثنا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ، عَنْ أَبَانَ، عَنْ سَالِمٍ الْمَكِّيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ " قَتِيلَ الْمُشْرِكِينَ، لَهُ نُورَانِ وَمَنْ قَتَلَتْهُ الْحَرُورِيَّةُ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَنْوَارٍ "

Ka'b der ki: "Müşriklerin öldürdüğü kimsenin iki, Haricilerin öldürdüğü kimsenin ise sekiz nuru vardır."

(٧٧٧٩)- [٢١/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَةَ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ.ح وثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا أَبُو عِمْرَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَبَاحٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لِلشَّهِيدِ نُورَانِ وَلِمَنْ قَتَلَهُ الْخَوَارِجُ ثَمَانِيَةَ أَنْوَارٍ، وَلَقَدْ خَرَجُوا عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ فِي زَمَانِهِ "

Ka'b der ki: "Şehit kimsenin iki, Hâricilerin öldürdüğü kimsenin ise sekiz nuru vardır. Onlar Allah'ın peygamberi Hz. Dâvud zamanında (Allah yolundan) çıkmışlardı."

(٧٧٨٠)- [٢١/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنْبَأَنَا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ " مِنْ خَيْرِ الْعَمَلِ سُبْحَةُ الْحَدِيثِ، وَإِنَّ مِنْ شَرِّ الْعَمَلِ التَّحْذِيفُ، قَالَ: قُلْتُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ: مَا سُبْحَةُ الْحَدِيثِ؟ قَالَ: وَالْقَوْمُ يَتَحَدَّثُونَ، يُسَبِّحُ الرَّجُلُ قُلْتُ: وَمَا التَّحْذِيفُ؟، قَالَ: " يَكُونُ الرَّجُلُ بِخَيْرٍ فَإِذَا سُئِلُوا، قَالُوا بِشَرٍّ "

Abdullah b. Şakîk bildiriyor: Ka'b: "Amellerin en hayırlısı Subhatul-hadis, en kötüsü ise tahziftir" dedi. Kendisine: "Ey Ebû Abdurrahman! Subhatul-hadis nedir?" dediğimde: "İnsanlar konuşurken kişinin Allah'ı anıp yüceltmesidir" karşılığını verdi. "Ya tahzif nedir?" dediğimde ise: "İyi olan bir kişinin sorulması halinde kötü olduğunun söylenmesidir" cevabını verdi.

(٧٧٨١)- [٢١/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَزِيدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ الصَّدَقَةَ تُضَاعَفُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Cuma günü verilen sadakanın sevabı, diğer günlerde verilen sadakalardan kat kat daha fazla olur."

(٧٧٨٢)- [٦/٢٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا جَعْفَرُ الْفِرْيَابِيُّ، ثنا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ، قَالَ: " لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يُخْسَفَ بِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Namaz kılanın önünden geçen kimse vebalinin ne kadar büyük olduğunu bilseydi, yere batmanın kendisi için onun önünden geçmesinden daha hayırlı olduğunu anlardı."

(٧٧٨٣)- [٦/٢٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ فِي جَهَنَّمَ أَرْبَعَةَ جُسُورٍ: فَأَمَّا أَوَّلُهَا فَجِسْرٌ يُحْبَسُ عَلَيْهِ كُلُّ قَاطِعِ رَحِمٍ، وَأَمَّا الثَّانِي، فَكُلُّ مَنْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ حَتَّى يَقْضِيَ دِينَهُ، وَأَمَّا الثَّالِثُ، فَأَصْحَابُ الْغُلُولِ، وَأَمَّا الرَّابِعُ فَعَلَيْهِ الْجَبَّارُ تَعَالَى وَالرَّحْمَةُ، تَقُولُ: أَيْ رَبِّ سَلِّمْ سلم "

Ka'b der ki: Cehennemde dört köprü vardır. Birincisi akrabalık bağlarını kesen kimselerin üzerinde hapsedileceği köprüdür. İkincisi borçlu her kimsenin borcunu ödeyene kadar üzerinde hapsedileceği köprüdür. Üçüncüsü hain kimseler içindir. Dördüncü köprüyü de Cebbâr olan Allah istila eder. Rahmet dile gelerek: "Ey Rabbim! Kurtar, kurtar" der.

(٧٧٨٤)- [٦/٢٢] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، أَنَّ كَعْبًا، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ اللَّهَ لَيُعَجِّلُ حِينَ الْعَبْدِ إِذَا كَانَ عَاقًّا بِوَالِدَيْهِ وَيَزِيدُ فِي عُمْرِ الْعَبْدِ إِذَا كَانَ بَارًّا بِوَالِدَيْهِ لِيَزْدَادَ بِرًّا وخيرا "

Ka'b der ki: "Canım elinde olana yemin olsun ki kul, anne babasına karşı asi biri ise Allah onun ruhunu kabzetmekte acele eder. Eğer kul anne babasına iyi davranan bir kimse ise, daha fazla hayır ve iyilik yapması için onun ömrünü uzatır."

(٧٧٨٥)- [٦/٢٢] قَالَ كَعْبٌ: " أَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ أَنَّهُ إِذَا دَعَاهُ فَلَمْ يُجِبْهُ فَقَدْ عَقَّهُ، وَإِذَا أَلْجَأَهُ أَنْ يَدْعُوَ عَلَيْهِ فَقَدْ عَقَّهُ، وَإِذَا ائْتَمَنَهُ، فَخَانَهُ فَقَدْ عَقَّهُ، وَإِذَا سَأَلَهُ مَا لا يَقْدِرُ عَلَيْهِ فَقَدْ عَقَّهُ

Ka'b der ki: Allah'ın kitabında (kutsal metinlerde) şu gerçeği bulmaktayım: "(Anne veya baba) onu çağırır ve o gelmezse ona (anne veya babaya) karşı asi olmuş olur. Eğer onu (anne veya babasını) kendisine beddua etmesine sebep olursa ona (anne veya babaya) karşı asi olmuş olur. Ona güvendiği halde o hainlik ederse ona (anne veya babaya) karşı asi olmuş olur. Eğer ondan (anne veya babasından) yapamayacağı bir şey isterse ona (anne veya babaya) asi oluş olur."

(٧٧٨٦)- [٦/٢٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ مَعْبَدٍ، ثنا أَبُو كُرَيْبٍ، ثنا الْمُحَارِبِيُّ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ خَطِيئَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُثَلَّثُ فَسَأَلُوهُ مَا الْمُثَلَّثُ؟ قَالَ: الَّذِي يَسْعَى بِأَخِيهِ إِلَى السُّلْطَانِ يُهْلِكُ نَفْسَهُ وَيُهْلِكُ أَخَاهُ وَيُهْلِكُ إِمَامَهُ "

Sâlim b. Ebi'l-Ca'd bildiriyor: Ka'b: "Kıyamet gününde günahı en büyük olan kimse müselles kimsedir" deyince, kendisine: "Müselles nedir?" diye sordular. Bunun üzerine: "Hâkimin yanında (Müslüman) kardeşi hakkında iftirada bulunup hem kendini, hem kardeşini, hem de hâkimi helak eden kimsedir" karşılığını verdi.

(٧٧٨٧)- [٦/٢٢] حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْجَارُودِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِصَامٍ، ثنا أَبِي، ثنا سُفْيَانُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ شِمْرٍ، عَنْ شَهْرٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " يَقْتَتِلُ السُّلْطَانُ وَالْقُرْآنُ فَيَطَأُ السُّلْطَانُ عَلَى سَمَاحِ الْقُرْآنِ فَلأْيًا بِلأْيٍ حَتَّى تَنْفَلِتْنَ مِنْهُ "

Ka'b der ki: "Sultan, Kur'ân ile çarpışır (onu mütalaa eder) ve onun manalarını değiştirerek halk ondan kopup gider."

(٧٧٨٨)- [٦/٢٣] حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا الزَّعْفَرَانِيُّ، ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ زِيَادٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " الْمُتَخَلِّقُ إِلَى أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ يَعُودُ إِلَى خَلْقِهِ الَّذِي هُوَ خَلْقُهُ "

Ka'b der ki: "Olduğundan başka türlü görünmeye çalışan kimse, bunu ancak kırk gün sürdürebilir. Sonra yaratılmış olduğu gerçek huya (kendi özüne) döner.

(٧٧٨٩)- [٢٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا جَعْفَرٌ، ثنا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ الأَنْصَارِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ يُشْرِفُ كُلَّ يَوْمٍ عَلَى مَدِينَةِ سَدُومَ، فَيَقُولُ: " وَيْلَكِ سَدُومُ أَيُّ يَوْمٍ لَكِ؟ "

Ka'b der ki: Hz. İbrâhîm her gün Sodom şehrine çıkıp: "Vay haline ey Sodom! Seni ne günler bekliyor" derdi.

(٧٧٩٠)- [٢٣/٦] قَالَ كَعْبٌ: " وَكَانَ لإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ بَيْتٌ يَتَعَبَّدُ فِيهِ "

Ka'b der ki: Hz. İbrâhîm'in kendisinde ibadet ettiği bir evi vardı."

(٧٧٩١)- [٢٣/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عِيسَى الْبَصْرِيُّ، ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى، رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ، أَنَّ كَعْبًا، قَالَ: " سَتَكُونُ فِتْنَةٌ تُسْتَحَلُّ فِيهَا الدِّمَاءُ وَالأَمْوَالُ وَالْفُرُوجُ، ثُمَّ تَكُونُ فِتْنَةُ الدَّجَّالِ "

Ka'b der ki: "Öyle bir fitne olacak ki o zaman kanların dökülmesi, malların gasp edilmesi ve ırza geçilmesi helal kılınacaktır. Sonra Deccâl fitnesi ortaya çıkacaktır."

(٧٧٩٢)- [٢٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبِ بْنِ حَرْبٍ، ثنا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ مَالِكٍ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَرَادَ الْخُرُوجَ إِلَى الْعِرَاقِ، فَقَالَ لَهُ كَعْبُ الأَحْبَارِ: " لا تَخْرُجْ إِلَيْهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ بِهَا تِسْعَةَ أَعْشَارِ السِّحْرِ وَبِهَا فَسَقَةُ الْجِنِّ وَبِهَا الدَّاءُ الْعُضَالُ "

Mâlik bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb, Irak'a gitmek isteyince Ka'bu'l-Ahbâr kendisine: "Ey müminlerin emîri! Oraya gitme. Zira orada sihrin onda dokuzu, cinlerin fasıkları ve şiddetli hastalıklar bulunmaktadır" dedi.

(٧٧٩٣)- [٢٣/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ، كَانَ يَقُولُ: " إِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ النَّارِ فَإِذَا أُهْلِكَ انْفَتَحَ "

Ubeydullah b. Ebî Câfer'in bildirdiğine göre Ka'bu'l-Ahbâr şöyle derdi: "Ömer b. el-Hattâb cehennem kapılarından bir kapıdadır. Eğer o helak olursa o kapı açılır."

(٧٧٩٤)- [٢٣/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا قُتَيْبَةُ، ثنا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنِ الصُّنَابِحِيِّ، سَمِعَ كَعْبًا، يَقُولُ: " سَتُعْرَكُ الْعِرَاقُ عَرْكَ الأَدِيمِ وَتُفَتُّ فَتَّ الْبَعْرَةِ "

Sunâbihî, Ka'b'ın: "Irak derinin parçalanması gibi parçalanacak ve dışkı gibi atılacaktır" dediğini işitmiştir.

(٧٧٩٥)- [٢٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلالٍ الْعَدَوِيِّ، عَنْ أَبِي الضَّيْفِ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ يَنْقُرُونَ بِمَنَاقِيرِهِمُ السَّدَّ حَتَّى إِذَا كَادُوا أَنْ يَخْرِقُوهُ، قَالُوا: نَرْجِعُ إِلَيْهِ غَدًا فَنَفْرُغُ مِنْهُ، قَالَ: فَيَرْجِعُونَ إِلَيْهِ وَقَدْ عَادَ كَمَا كَانَ فَإِذَا بَلَغَ الأَمْرُ أُلْقِيَ عَلَى بَعْضِ أَلْسِنَتِهِمْ أَنْ يَقُولُوا: نَرْجِعُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ غَدًا فَنَفْرُغُ مِنْهُ، قَالَ: فَيَرْجِعُونَ إِلَيْهِ وَهُوَ كَمَا تَرَكُوهُ، فَيَخْرِقُونَهُ، فَيَأْتِي أَوَّلُهُمُ الْبُحَيْرَةَ، فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا مِنْ مَاءٍ وَيَأْتِي أَوْسَطُهُمْ عَلَيْهَا فَيَلْحَسُونَ مَا كَانَ فِيهَا مِنْ طِينٍ وَيَأْتِي آخِرُهُمْ عَلَيْهَا، فَيَقُولُونَ: قَدْ كَانَ هَهُنَا مَرَّةً مَاءٌ، ثُمَّ يَرْمُونَ بِنِبَالِهِمْ نَحْوَ السَّمَاءِ، فَيَقُولُونَ: قَدْ قَهَرْنَا مَنْ فِي الأَرْضِ وَظَهَرْنَا عَلَى مَنْ فِي السَّمَاءِ، قَالَ: فَيَبْعَثُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ دُودًا يُقَالُ لَهَا النَّغَفُ فَتَأْخُذُهُمْ فِي أَقْفَائِهِمْ فَيَقْتُلُهُمُ النَّغَفُ حَتَّى تَنْتَنَ الأَرْضُ مِنْ رِيحِهِمْ ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ طَيْرًا، فَتَنْقُلُ أَبْدَانَهُمْ إِلَى الْبَحْرِ، فَيُرْسِلُ اللَّهُ السَّمَاءَ أَرْبَعِينَ فَتُنْبِتُ الأَرْضُ حَتَّى أَنَّ الرُّمَّانَةَ لَتُشْبِعُ السَّكَنَ، قِيلَ لِكَعْبٍ: مَا السَّكَنُ؟ قَالَ: أَهْلُ الْبَيْتِ، قَالَ: يَسْمَعُونَ ذَا السُّوَيْقَتَيْنِ الْحَبَشِيَّ قَدْ بَعَثَ يَغْزُو الْبَيْتَ، قَالَ: فَيَبْعَثُ الْمُسْلِمُونَ طَلِيعَةً نَحْوَهُ بَيْنَ السَّبْعِ وَبَيْنَ الثَّمَانِ فَلا يَكُونُ لَهُمْ أَنْ يَصِلُوا إِلَى الْحَبَشِيِّ وَلا يَكُونُ لَهُمْ أَنْ يَرْجِعُوا إِلَى أَصْحَابِهِمْ، فَيَبْعَثُ اللَّهُ رِيحًا طَيِّبَةً يَمَانِيَةً فَتَكْفِتُ رُوحَ كُلِّ مُسْلِمٍ وَإِنْ كَانَ فِي صَخْرَةٍ وَيَبْقَى هَبَاءٌ مِنَ النَّاسِ يَحْسِبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ وَلَيْسُوا عَلَى شَيْءٍ، ثُمَّ ذَكَرَ كَعْبٌ حَمْلَ الْفَرَسِ إِلَى نِتَاجِهَا، ثُمَّ قَالَ: مَنْ تَكَلَّفَ بَعْدَ هَذَا شَيْئًا فَهُوَ مُتَكَلِّفٌ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Yecûc ve Mecûc, taş delme aletleriyle seddi delmeye çalışırlar, delmeye yakın da: "Yarın gelip delme işini bitiririz" derler. İkinci gün geldiklerinde seddin eskiden olduğu gibi sağlam olduğunu görürler. Bu bir müddet böyle devam edince, içlerinden bazıları: "İnşallah yarın dönüp delme işini tamamlarız" demeye başlar. Artık döndüklerinde seddin bıraktıkları gibi olduğunu görür ve delmeye devam ederler. İlk delenler göle gidip bütün suyu içer, onlardan sonrakiler gidip gölün çamurunu yalar. Sonuncular ise göle gidince: "Daha önce burada su vardı" deyip oklarını gökyüzüne doğru atarlar ve: "Yeryüzündekileri yendik ve göktekine de üstün geleceğiz" derler. Allah onlara "Neğaf" denilen bir çeşit kurtçuklar yollar. Bu kurtçuklar onları arkalarından yakalayıp öldürür. Pis kokuları yeryüzünü kaplayınca Allah onlara kuşlar gönderir ve bu kuşlar cesetlerini denize taşır. Allah kırk gün yağmur yağdırıp yeryüzünü yeşertir. Yeryüzü o kadar yağmura doyar ki bir nar ile bir seken bile doyar." Ka'b'a: "Seken ne demektir?" diye sorulunca, "Ev halkı" dedi. Sonra iki cılız bacaklı Habeşli Kâbe'yi yıkmak için yola çıkar. Müslümanlar ona doğru yedi veya sekiz kişiden oluşan gözcü birlik gönderir. Bu birlik ne Habeşliye yetişebilir, ne de arkadaşlarının yanına dönebilir. Allah Yemen tarafından güzel bir koku gönderir ve bir kayanın içinde bile olsa her müslümanın canını alır. Hayatta sadece kendini hak üzere zanneden değersiz insanlar kalır." Ka'b: "Bilin ki atlar artık yavrulara gebe kalmıştır" dedikten sonra şöyle devam etti: "Bundan sonra artık herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir ki bundan doğacak vebal üzerinde olacaktır."

(٧٧٩٦)- [٢٤/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَطَاءٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ السُّنِّيُّ، ثنا أَبُو شُرَحْبِيلَ الْحِمْصِيُّ ابْنُ أَخِي ابْنِ الْيَمَانِ، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا صَفْوَانُ بْنُ عُمَرَ، وَحَدَّثَنِي شُرَيْحُ بْنُ عُبَيْدٍ، أَنَّ كَعْبًا، كَانَ يَقُولُ: " خُلِقَ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ عَلَى ثَلاثَةِ أَصْنَافٍ: صِنْفٌ أَجْسَامُهُمْ كَالإِوَزِّ، وَصِنْفٌ أَرْبَعَةُ أَذْرُعٍ طُولا وَأَرْبَعَةُ أَذْرُعٍ عَرْضًا، وَصِنْفٌ يَفْتَرِشُونَ آذَانَهُمْ وَيَلْتَحِفُونَ الأُخْرَى وَيَأْكُلُونَ مَشَايِمَ نِسَائِهِمْ "

Ka'b der ki: "Yecûc ve Mecûc üç sınıf yaratılmıştır. Birinci sınıfın bedeni kaz gibi kısa ve tıknaz, ikinci sınıfın boyu dört, eni dört arşın, üçüncü sınıf

ise kulaklarından birini yatak olarak kullanır, diğeriyle yorgan gibi örtünürler, hanımlarının âdet kanıyla beslenirler."

(٧٧٩٧)- [٢٤/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَاتِمٍ الْمُرَادِيُّ، ثنا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ الْغَسَّانِيِّ قَالَ: ثنا أَشْيَاخُنَا، عَنْ كَعْبٍ، " أَنَّ التِّنِّينَ، يَكُونُ حَيَّةً، فَيُؤْذِي أَهْلَ الأَرْضِ، فَيُلْقِيهِ اللَّهُ مِنَ الْبَرِّ إِلَى الْبَحْرِ فَإِذَا صَاحَتْ دَوَابُّ الْبَحْرِ مِنْهُ بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهِ مَنْ يَنْقُلُهُ مِنَ الْبَحْرِ إِلَى الْبَرِّ إِلَى يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ، فَيَجْعَلُهُ رِزْقًا لَهُمْ "

Ka'b der ki: "Tennîn yeryüzü ahalisine eziyet edecek olan bir yılandır. Allah onu karadan denize atacaktır. Deniz yaratıkları ondan dolayı haykırınca, Allah onu denizden karaya Yecûc ve Mecûc'un yanına taşıyacak birini gönderecektir. Onu kendilerine bir rızık kılacaktır."

(٧٧٩٨)- [٢٤/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثنا نُعَيْمٌ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، وَأَبُو الْمُغِيرَةِ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " يَمْكُثُ النَّاسُ بَعْدَ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ فِي الرَّخَاءِ وَالْخَصْبِ وَالدَّعَةِ عَشْرَ سِنِينَ حَتَّى أَنَّ الرَّجُلَيْنِ لَيَحْمِلانِ الرُّمَّانَةَ الْوَاحِدَةَ وَيَحْمِلانِ مَا بَيْنَهُمَا الْعُنْقُودَ الْوَاحِدَ مِنَ الْعِنَبِ، فَيَمْكُثُونَ عَلَى ذَلِكَ عَشْرَ سِنِينَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ رِيحًا طَيِّبَةً فَلا تَدَعْ مُؤْمِنًا إِلا قَبَضَتْ رُوحَهُ ثُمَّ يَبْقَى النَّاسُ بَعْدَ ذَلِكَ يَتَهَارَجُونَ كَمَا يَتَهَارَجُ الْحُمُرُ فِي الْمُرُوجِ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللَّهِ وَالسَّاعَةُ وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "İnsanlar, Yecûc ve Mecûc'den sonra rahatlık, bolluk ve huzur içinde on yıl yaşarlar. Hatta iki adam bir narı beraber ancak taşıyabilirler. Bir salkım üzümü iki kişi ancak taşıyabilir. Bu şekilde on yıl yaşarlar, sonra Allah tatlı bir rüzgâr gönderir ve her müminin canını alır. Sonra diğer insanlar kalırlar ve tıpkı merkeplerin çayırda debelendikleri gibi debelenirler. Onlar bu durumdayken Allah'ın emriyle kıyamet kopar."

(٧٧٩٩)- [٢٥/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثنا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، ثنا بَقِيَّةُ، وَأَبُو الْمُغِيرَةِ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَتَسْتَصْعِبَنَّ الأَرْضُ بِأَهْلِهَا حَتَّى تَكُونَ أَصْعَبَ مِنْ ظَهْرِ بِرْذَوْنِ الصَّعْبِ، ثُمَّ تَمِيلُ

بِكُمْ مَيْلَةً حَتَّى تَظُنُّونَ أَنَّهَا مُنْكَفِئَةٌ حَتَّى يعْتِقَ النَّاسُ أَرِقَّاءَهُمْ، ثُمَّ تَسْكُنُ زَمَانًا حَتَّى يَنْدَمَ مَنْ أَعْتَقَ عَلَى مَا أَعْتَقَ، ثُمَّ تَمِيلُ بِكُمْ مَيْلَةً أُخْرَى حَتَّى، يَقُولَ قَائِلٌ مِنَ النَّاسِ: رَبَّنَا نَعْتِقُ نَعْتِقُ، فَيَقُولُ اللَّهُ " كَذَبْتُمْ بَلْ أَنَا أَعْتِقُ "

Ka'b der ki: Yeryüzü, ahalisi için yük beygiri gibi huysuz olacaktır. Sonra öyle bir meyledecek ki sizler artık ondan döküleceğinizi sanacaksınız. Bunun üzerine insanlar kölelerini azad edecekler. Sonra bir zaman sakinleşecek ve azad edenler azad etmelerinden dolayı pişmanlık duyacaktır. Sonra bir daha meyledecek ve insanlardan bir kısım: "Rabbimiz! Azad edeceğiz, azad edeceğiz" diyecektir. Bunun üzerine Allah: "Yalan söylediniz. Ben azad edeceğim" buyuracaktır.

(٧٨٠٠)- [٢٥/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثنا نُعَيْمٌ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ، عَنْ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَهَبَ لِإِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ مِنْ صُلْبِهِ اثْنَيْ عَشَرَ قَيِّمًا أَفْضَلُهُمْ وَخَيْرُهُمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Allah, Hz. İsmâil'in soyundan dini ayakta tutacak on iki yönetici çıkarmıştır. Bunların en üstünleri ve en hayırlıları Ebû Bekr, Ömer ve Osmân'dır."

(٧٨٠١)- [٢٥/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثنا نُعَيْمٌ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَوَّلُ هَذِهِ الأُمَّةِ نُبُوَّةٌ وَرَحْمَةٌ، ثُمَّ خِلافَةٌ وَرَحْمَةٌ، ثُمَّ سُلْطَانٌ وَرَحْمَةٌ، ثُمَّ مُلْكٌ وَجَبْرِيَّةٌ، فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ كَذَلِكَ، فَبَطْنُ الأَرْضِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مِنْ ظَهْرِهَا "

Ka'b der ki: "Bu ümmetin başı nübüvvet ile rahmettir. Ardından hilafet ile rahmettir. Ardından sultanlık ile rahmettir. Ardından krallık ve zorbalıktır. İşte bu son durum gerçekleştiği zaman yerin altı (ölüm) üstünden (hayattan) daha hayırlı olacaktır."

(٧٨٠٢)- [٢٥/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثنا نُعَيْمٌ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُهَاجِرٍ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ سَالِمٍ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، حَدَّثَنِي مُغِيثٌ الأَوْزَاعِيُّ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ أَرْسَلَ إِلَى كَعْبٍ، فَقَالَ لَهُ: يَا

كَعْبُ، كَيْفَ تَجِدُ نَعْتِي فِي التَّوْرَاةِ؟ قَالَ: " خَلِيفَةٌ قَرْنٍ مِنْ حَدِيدٍ لا يَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لائِمٍ، ثُمَّ خَلِيفَةٌ تَقْتُلُهُ أُمَّتُهُ ظَالِمِينَ لَهُ، ثُمَّ يَقَعُ الْبَلاءُ بعده "

Muğîs el-Evzâî der ki: Ömer b. el-Hattâb, Ka'b'a birini gönderip: "Ey Ka'b! Tevrat'ta benim nasıl vasfedildiğimi buluyorsun?" deyince, Ka'b: "Demirden bir boynuz gibi, Allah yolunda hiç bir kınayıcının kınamasından korkmayan bir halife olarak buluyorum. Sonra başka bir halife gelecek, ümmeti kendisini haksız olarak öldürecek ve kendisinden sonra fitneler düşecektir" karşılığını verdi.

(٧٨٠٣)- [٢٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، فِي كِتَابِهِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي قِلابَةَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: " إِنِّي أَنَا شَيْخٌ وَأُدَاوِي "

Ka'b der ki: Allah: "Ben (hastaları) tedavi eden bilge biriyim" buyurur.

(٧٨٠٤)- [٢٦/٦] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الأَلْهَانِيِّ، عَنْ كَعْبٍ: دَخَلَ عَلَيْهِ وَهُوَ مَرِيضٌ، فَقِيلَ لَهُ: كَيْفَ تَجِدُكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ؟ قَالَ: " جَسَدٌ أُخِذَ بِذَنْبِهِ فَإِنْ قُبِضَ عَلَى هَذِهِ فَإِلَى رَحِيمٍ، وَإِنْ يُعَافِهِ يُنْشِئْ خَلْقًا لا ذَنْبَ لَهُ "

Muhammed b. Ziyâd el-Elhânî bildiriyor: Hasta olan Ka'bu'l-Ahbâr'ın yanına ziyarete geldiklerinde kendisine: "Ey Ebû İshâk! Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordular. Ka'b da: "Bedenim bu hastalıkla günahlarından arınmış oldu. Şayet bu şekilde canım alınırsa Allah'ın merhametine nail olur. Afiyet bulup iyileşirse de günahsız bir şekilde yeniden doğmuş gibi olur" dedi.

(٧٨٠٥)- [٢٦/٦] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِيسَ، ثنا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ مُصْعَبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: كَانَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلامُ يَسْتَقْبِلُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ، وَيَقُولُ: " اللَّهُمَّ خَلِّصْنِي الْيَوْمَ مِنْ كُلِّ مُصِيبَةٍ نَزَلَتْ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي سَهْمًا فِي كُلِّ حَسَنَةٍ نَزَلَتْ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ ثَلاثَ مَرَّاتٍ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: Hz. Dâvud gece ile gündüzü karşılama babında üç defa şöyle dua ederdi: "Allahım! Bugün gökten yeryüzüne inen her türlü musibetten beni uzak tut! Allahım! Gökten yeryüzüne inen her bir iyilikten bana da bir pay ihsan et!"

(٧٨٠٦)- [٢٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: إِنَّ " إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ شَكَا إِلَى اللَّهِ ﷻ فَقَالَ: يَا رَبِّ، إِنَّهُ لَيَحْزُنُنِي أَنْ لا أَرَى أَحَدًا فِي الأَرْضِ يعَبْدُكَ غَيْرِي، قَالَ: فَبَعَثَ اللَّهُ ﷻ مَلائِكَةً يُصَلُّونَ مَعَهُ وَيَكُونُونَ مَعَهُ "

Ka'b der ki: Hz. İbrâhîm Allah'a şikayette bulunup: "Ey Rabbim! Yeryüzünde benden başka kimsenin sana ibadet ettiğini görememem beni üzmektedir" deyince, Allah kendisiyle birlikte namaz kılan ve yanında bulunan melekler gönderdi.

(٧٨٠٧)- [٢٦/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ الصَّنْعَانِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " قِلَّةُ الْمِنْطَقِ حِكْمَةٌ، فَعَلَيْكُمْ بِالصَّمْتِ فَإِنَّهُ رِعَةٌ حَسَنَةٌ، وَقِلَّةُ وِزْرٍ، وَخِفَّةٌ مِنَ الذُّنُوبِ، فَاحْصُوا بَابَ الْحَكِيمِ فَإِنَّ بَابَهُ الصَّبْرُ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُبْغِضُ الضَّحَّاكَ مِنْ غَيْرِ عُجْبٍ، وَالْمَشَاءَ إِلَى غَيْرِ إِرْبٍ، وَيُحِبُّ الْوَالِي الَّذِي يَكُونُ كَرَاعٍ لا يَغْفُلُ مِنْ رَعِيَّتِهِ، وَاعْلَمُوا أَنَّ كَلِمَةَ الْحِكْمَةِ ضَالَّةُ الْمُسْلِمِ، وَعَلَيْكُمْ بِالْعِلْمِ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ، وَإِنَّ رَفْعَهُ ذِهَابُ رُوَاتِهِ "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Az konuşmak hikmet demektir. Siz susmaya bakınız. Susmak güzel bir korunma, kötülüğün ve günahın az olması demektir. Hikmet kapısına yapışınız. Onun kapısı sabırdır. Allah sebepsiz güleni, gayesiz yürüyeni sevmez. Sürüsünü gözetip gafil davranmayan çoban gibi, idaresi altındakileri gözeten idarecileri de sever. Biliniz ki; hikmetli söz, müslümanın kayıp malıdır. İlim kalkmadan önce ona yapışınız. İlmin kalkması, ilmi aktaranların dünyadan gitmesi demektir."

(٧٨٠٨)- [٢٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَائِلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، ثنا مُعْتَمِرٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَا أَحْرَقَتِ النَّارُ مِنْ إِبْرَاهِيمَ إِلا وَثَاقَهُ "

Ka'b der ki: "Ateş Hz. İbrahim'den kendisiyle bağlandığı iplerden başka bir şey yakmamıştır."

(٧٨٠٩)- [٢٧/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا مُسْلِمُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا مُجَاشِعُ بْنُ عُمَرَ، ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ مَيْمُونٍ الْحَضْرَمِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَمَّا أَمَرَ اللَّهُ ﷻ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ أَنْ أَسْرِ بِبَنِي إِسْرَائِيلَ أَمَرَهُ أَنْ يَحْمِلَ مَعَهُ عِظَامَ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلامُ فَلَمْ يَدْرِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ أَيْنَ مَوْضِعُ قَبْرِهِ؟ وَكَانَتِ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ يُقَالُ لَهَا: سِرَاجٌ، فَكَانَتْ كُلَّمَا حَضَرَ أَجَلُهَا مَدَّ اللَّهُ تَعَالَى فِي عُمْرِهَا إِلَى أَنْ أَدْرَكَتْ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقَالَتْ لِمُوسَى أَنَا أُخْبِرُكَ بِمَوْضِعِ قَبْرِ يُوسُفَ عَلَى أَنْ تُعْطِيَنِي ثَلاثَ خِصَالٍ، قَالَ: وَمَا هِيَ؟ قَالَتْ: تَدْعُو اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يَرُدَّ شَبَابِي كَمَا كُنْتُ أَوَّلا، قَالَ: لَكِ ذَلِكَ، قَالَتْ: وَتَحْمِلُنِي مَعَكَ، قَالَ: لَكِ ذَلِكَ، قَالَتْ: وَأَكُونُ مَعَكَ فِي دَرَجَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ: فَبَكَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنَّ الْجَنَّةَ بِيَدِي فَأَعْطِهَا مَا سَأَلَتْ، فَقَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: لَكِ ذَلِكَ، قَالَتْ: فَإِنَّ قَبْرَهُ فِي هَذِهِ الْجَزِيرَةِ وَقَدْ غَلَبَهُ الْمَاءُ، قَالَ: فَأَخَذَ مُوسَى قِحْفَيْنِ، فَكَتَبَ عَلَيْهِمَا اسْمَ اللَّهِ الأَعْظَمَ ثُمَّ أَلْقَى أَحَدَ الْقِحْفَيْنِ فِي جَانِبِ الْجَزِيرَةِ وَأَلْقَى الْقِحْفَ الآخَرَ فِي الْجَانِبِ الآخَرِ، فَانْحَسَرَ الْمَاءُ عَنِ الْجَزِيرَةِ، فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: هُنَا مَوْضِعُ قَبْرِهِ، فَابْتَدَرَهُ الشُّبَّانُ، فَوَجَدُوا يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلامُ فِي تَابُوتٍ مِنْ مَرْمَرٍ فَاحْتَمَلُوهُ، فَحَمَلُوهُ مَعَهُ، قَالَ: وَقَارُونُ يَرْمُقُ الْقِحْفَيْنِ فَأَخَذَهُمَا فَكَانَ لا يَمُرُّ بِمَوْضِعِ كَنْزٍ إِلا وَضَعَ الْقِحْفَيْنِ عَلَيْهِ فَانْشَقَّتِ الأَرْضُ، فَاسْتَخْرَجَ الْكَنْزَ مِنْهُ فَذَلِكَ قَوْلُهُ: ﴿إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي﴾ يَعْنِي بِهِ الْقِحْفَيْنِ وَمَا كَانَ عَلِمَ قَبْلَ ذَلِكَ شَيْئًا "

Ka'b der ki: Allah, Hz. Mûsa'ya, İsrail oğulları ile birlikte yola çıkmasını emredince beraberinde Yusuf'un kemiklerini de götürmesini emretti. Ancak Mûsa, Yusuf'un mezarının yerini bilmiyordu. İsrail oğullarından "Sirâc" denilen bir kadın vardı. Kadın, Mûsa'nın zamanına yetişinceye kadar her eceli gelişinde Allah onun ömrünü uzattı. Bu kadın Mûsa'ya: "Bana üç şey vermen halinde ben sana Yusuf'un mezarının yerini bildiririm" dedi. Mûsa:

"Ne istiyorsun?" diye sorunca, kadın: "Daha önce olduğum gibi Allah'ın beni gençleştirmesi için dua etmeni istiyorum" dedi. Mûsa: "Dediğin olacaktır" karşılığını verdi. Kadın: "Beni yanında götürmeni istiyorum" deyince, Mûsa: "Bu dediğin de olacaktır" karşılığını verdi. Kadın: "Kıyamet gününde senin derecende olmak istiyorum" deyince, Mûsa ağlamaya başladı. Bunun üzerine Allah: "Cennet benim elimdedir, ona istediğini ver" diye vahyetti. Mûsa da: "Bu istediğin de olacaktır" deyince, kadın: "Onun mezarı buradadır. Ancak ada sular altında kaldı" dedi. Bunun üzerine Mûsa iki kafatası alıp üzerlerine Allah'ın İsm-i A'zam'ını yazdı ve her birini adanın bir tarafına bıraktı. Sular adanın üzerinden çekilince kadın: "Mezarın yeri işte burasıdır" dedi. İki genç orayı kazıp Yusuf'u mermerden bir tabut içinde buldular ve onu Mûsa ile yanlarında götürdüler. Karun bu iki kafatasım görüp aldı. Hazine bulunan bir yere geldiği zaman bu iki kafatasını bırakır ve yer yarılıp hazineler ortaya çıkardı. Allah'ın: **"Karun: «Bu servet ancak, bende mevcut bir ilimden ötürü bana verilmiştir» demişti"** (Kasas Sur 78) buyruğu da bunu göstermektedir. Burada o iki kafatası kastedilmektedir. Oysa daha önce öyle bir bilgisi yoktu.

(٧٨١٠)- [٦/٢٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الصَّلْتُ بْنُ مَسْعُودٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ الأَنْصَارِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: كَانَ " إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ يَقْرِي الضَّيْفَ وَيَرْحَمُ الْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ، فَأَبْطَأَتْ عَلَيْهِ الأَضْيَافُ حَتَّى اسْتَرَابَ لِذَلِكَ، فَخَرَجَ إِلَى الطَّرِيقِ [٦/٢٨] يَطْلُبُ، فَجَلَسَ فَمَرَّ بِهِ مَلَكُ الْمَوْتِ فِي صُورَةِ رَجُلٍ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ إِبْرَاهِيمُ ثُمَّ سَأَلَهُ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا ابْنُ السَّبِيلِ، قَالَ: إِنَّمَا قَعَدْتُ هَهُنَا لِمِثْلِكَ فَأَخَذَ بِيَدِهِ، فَقَالَ لَهُ: انْطَلِقْ فَذَهَبَ بِهِ إِلَى مَنْزِلِهِ فَلَمَّا رَآهُ إِسْحَاقُ عَرَفَهُ، فَبَكَى إِسْحَاقُ فَلَمَّا رَأَتْ سَارَةُ إِسْحَاقَ يَبْكِي بَكَتْ لِبُكَائِهِ، فَلَمَّا رَأَى إِبْرَاهِيمُ سَارَةَ تَبْكِي بَكَى لِبُكَائِهَا، فَلَمَّا رَأَى مَلَكُ الْمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ يَبْكِي بَكَى لِبُكَائِهِ ثُمَّ صَعِدَ مَلَكُ الْمَوْتِ، فَلَمَّا أَفَاقُوا غَضِبَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقَالَ: بَكَيْتُمْ فِي وَجْهِ ضَيْفِي حَتَّى ذَهَبَ، قَالَ إِسْحَاقُ لا تَلُمْنِي يَا أَبَتِ فَإِنِّي رَأَيْتُ مَلَكَ الْمَوْتِ مَعَكَ وَلا أَرَى أَجَلَكَ إِلا قَدْ حَضَرَ، فَارْثِ فِي أَهْلِكَ أَيْ أَوْصِ وَكَانَ لإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ بَيْتٌ يَتَعَبَّدُ فِيهِ فَإِذَا خَرَجَ أَغْلَقَهُ لا يَدْخُلُهُ غَيْرُهُ، فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ،

فَفَتَحَ بَيْتَهُ الَّذِي يَتَعَبَّدُ فِيهِ فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ جَالِسٍ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ: مَنْ أَدْخَلَكَ؟ بِإِذْنِ مَنْ دَخَلْتَ؟ قَالَ: بِإِذْنِ رَبِّ الْبَيْتِ دَخَلْتُ، قَالَ: رَبُّ الْبَيْتِ أَحَقُّ بِهِ، ثُمَّ تَنَحَّى فِي نَاحِيَةِ الْبَيْتِ فَصَلَّى وَدَعَا كَمَا كَانَ يَصْنَعُ فَصَعِدَ مَلَكُ الْمَوْتِ، فَقِيلَ لَهُ: مَا رَأَيْتَ؟ قَالَ: يَا رَبِّ جِئْتُكَ مِنْ عِنْدِ عَبْدٍ لَكَ لَيْسَ فِي الأَرْضِ بَعْدَهُ خَيْرٌ مِنْهُ، فَقِيلَ لَهُ: مَا رَأَيْتَ مِنْهُ، قَالَ: مَا تَرَكَ خَلْقًا مِنْ خَلْقِكَ إِلا وَقَدْ دَعَا لَهُ بِخَيْرٍ فِي دِينِهِ وَمَعِيشَتِهِ ثُمَّ مَكَثَ إِبْرَاهِيمُ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ جَاءَ، فَفَتَحَ بَابَهُ فَإِذَا هُوَ فِيهِ بِرَجُلٍ جَالِسٍ، قَالَ لَهُ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا مَلَكُ الْمَوْتِ، قَالَ إِبْرَاهِيمَ: إِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَأَرِنِي مِنْكَ آيَةً أَعْرِفُ أَنَّكَ مَلَكُ الْمَوْتِ قَالَ: أَعْرِضْ بِوَجْهِكَ يَا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: ثُمَّ أَقْبَلَ فَأَرَاهُ الصُّورَةَ الَّتِي يَقْبِضُ فِيهَا أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ فَرَأَى مِنَ النُّورِ وَالْبَهَاءِ شَيْئًا لا يَعْلَمُهُ إِلا اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ: أَعْرِضْ بِوَجْهِكَ، ثُمَّ قَالَ: انْظُرْ، فَأَرَاهُ الصُّورَةَ الَّتِي يَقْبِضُ فِيهَا الْكُفَّارَ وَالْفُجَّارَ، فَرُعِبَ إِبْرَاهِيمُ رُعْبًا شَدِيدًا حَتَّى الْتَزَقَ بَطْنُهُ بِالأَرْضِ وَكَادَتْ نَفْسُ إِبْرَاهِيمَ أَنْ تَخْرُجَ، فَقَالَ: أَعْرِفُ فَانْظُرِ الأَمْرَ الَّذِي أُمِرْتَ بِهِ، فَامْضِ لَهُ، فَصَعِدَ مَلَكُ الْمَوْتِ، فَقِيلَ لَهُ: تَلَطَّفْ بِإِبْرَاهِيمَ، فَأَتَاهُ وَهُوَ فِي عِنَبٍ لَهُ فِي صُورَةِ شَيْخٍ كَبِيرٍ لَمْ يَبْقَ مِنْهُ شَيْءٌ فَلَمَّا رَآهُ إِبْرَاهِيمُ رَحِمَهُ، فَأَخَذَ مِكْتَلا ثُمَّ دَخَلَ عِنَبَهُ فَقَطَفَ مِنَ الْعِنَبِ فِي مِكْتَلِهِ ثُمَّ جَاءَ، فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: كُلْ فَجَعَلَ يَمْضَغُ وَيُرِيهِ أَنَّهُ يَأْكُلُ وَيَمُجُّهُ عَلَى لِحْيَتِهِ وَصَدْرِهِ، فَعَجِبَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقَالَ:مَا أَبْقَتِ السُّنُونُ مِنْكَ شَيْئًا كَمْ أَتَى لَكَ؟ فَحَسَبَ مُدَّةَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ، فَقَالَ: إِنَّ لِي كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ: قَدْ أَتَى لِي مِثْلُ هَذَا، وَإِنَّمَا انْتَظِرْ أَنْ أَكُونَ مِثْلَكَ اللَّهُمَّ اقْبِضْنِي إِلَيْكَ، قَالَ: فَطَابَتْ نَفْسُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ نَفْسِهِ، وَقَبَضَ مَلَكُ الْمَوْتِ رُوحَهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ "

Ka'b anlatıyor: Hz. İbrâhîm misafire ikram eder, fakire ve yolcuya merhametli davranırdı. İbrâhîm'in yanına bir süre misafir gelmez olmuş ve İbrâhîm şüpheye düşerek misafir bulmak için yola çıkıp oturmuştu. Bu sırada ölüm meleği bir adam suretinde kendisine gelip selam verdi. İbrâhîm de selamını alıp: "Sen kimsin?" diye sordu. Ölüm meleği: "Ben bir yolcuyum" deyince, İbrâhîm: "Ben senin gibiler için burada oturdum" dedi. Onu elinden tutup: "Gidelim" diyerek evine götürdü. İshâk meleği görünce tanıdı ve ağlamaya başladı. İshâk'ın ağladığını gören Sâre de ağlamaya başladı. Sâre'nin ağlamasını gören İbrâhîm de ağlamaya başladı. Sâre'nin ağlamasından dolayı İbrâhîm'in ağladığını gören ölüm meleği yükselip gitti.

Nihayet kalktıkları zaman İbrâhîm kızarak: "Misafirimin önünde ağladınız ve gitmesine sebep oldunuz" dedi. Bunun üzerine İshâk: "Ey babacığım! Bizi kınama, ben seninle birlikte ölüm meleğini gördüm. Artık ecelinin yakın olduğu görüşündeyim. Artık ailene vasiyetini yap" dedi. İbrâhîm'in mabed olarak kullandığı bir evi vardı. Ondan çıktığı zaman kapıyı kapatır ve kendisinden başka hiç kimse içeri girmezdi. İbrâhîm o eve gelip içeri girdiğinde içeride bir adamın oturduğunu gördü. Ona: "Seni kim içeri aldı? Kimin izniyle içeri girdin?" diye sordu. Adam: "Evin sahibinin izniyle içeri girdim" deyince, İbrâhîm "Evin sahibi onda daha fazla hak sahibidir" dedi. Sonra evin bir kenarına çekilip namaz kıldı ve daha önceden yaptığı gibi dua etti. Ölüm meleği yükselip gidince kendisine: "Neler gördün?" diye soruldu. Ölüm meleği: "Ey Rabbim! Yeryüzünde kendisinden daha hayırlı olmayan bir kulun yanından sana geldim" karşılığını verdi. Kendisine: "Onda neler gördün?" diye sorulunca: "O, yeryüzündeki bütün kullarının dini ve maişeti için hayır dualar etti" cevabını verdi.

İbrâhîm bir zaman geçtikten sonra yine ibadet ettiği evin kapısını açtı ve içeride oturan bir adam gördü. Ona: "Sen kimsin?" diye sorunca: "Ben ölüm meleğiyim" karşılığını verdi. İbrâhîm: "Eğer doğru söylüyorsan ölüm meleği olduğuna dair bana bir işaret göster" deyince, ölüm meleği: "Ey İbrâhîm! Yüzünü bir tarafa çevir" karşılığını verdi. Hz. İbrâhîm (yüzünü bir tarafa çevirdikten sonra) tekrar ölüm meleğine bakınca onu müminlerin ruhlarını kabzettiği surette gördü. O sırada İbrâhîm Allah'tan başka (ne olduğunu) hiç kimsenin bilmediği bir nur aydınlık gördü. Ölüm meleği yine: "Yüzünü bir tarafa çevir" dedikten sonra: "Şimdi bana bak" dedi. İbrâhîm ona bakınca onu kafirlerin ve facirlerin ruhunu kabzettiği surette gördü. Bunun üzerine İbrâhîm çok korktu. Karnı yere yapışmış ve canı çıkacak gibi olmuştu. Ona: "Biliyorum, emredildiğin şeyi gözet ve onu yerine getir" dedi. Bunun üzerine melek yükselip gitti.

Ölüm meleğine: "İbrâhîm'e iyilikte bulun (yumuşak davran)" denilince yaşlı bir adam suretinde yanına geldi. İbrâhîm bir asmalıkta idi. Ölüm meleğinin eski halinden bir eser kalmamıştı. İbrâhîm onu görünce ona acıyarak bir küfe alıp ona üzüm toplamak üzere içeri girdi. Topladığı

üzümleri küfeye koyarak ihtiyarın yanma geldi. Üzümü önüne koydu ve: "Ye!" dedi. Ölüm meleği ona yediğini gösterip üzümü çiğnemeye, üzüm suyunu sakalına ve göğsüne akıtmaya başladı. İbrâhîm bu duruma şaşırıp: "Seneler senden neler almış neler! Kaç yaşlarındasın?" diye sorunca, ölüm meleği, İbrâhîm'in yaşını hesaplayarak: "Yaşım şu kadardır" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbrâhîm: "Ben de bu yaşlardayım ve senin gibi olacağım günleri düşünüyorum. Allahım! Beni yanına al" dedi. İbrâhîm'in bu ihtiyara kanı kaynamıştı. İşte bu hâl üzere iken ölüm meleği İbrâhîm'in ruhunu kabzetti.

(٧٨١١)- [٢٩/٦] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى الْعَدَوِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَعِيدٍ الْكِسَائِيُّ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٌ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَخِي الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَمِّهِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَزْءِ بْنِ جَابِرٍ الْخَثْعَمِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ كَعْبًا، يَقُولُ: كَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى بِالأَلْسِنَةِ كُلِّهَا قَبْلَ لِسَانِهِ، فَقَالَ لَهُ مُوسَى، يَا رَبِّ هَذَا كَلامُكَ، فَقَالَ اللَّهُ: " لَوْ كَلَّمْتُكَ بِكَلامِي لَمْ تَكُنْ شَيْئًا، قَالَ مُوسَى: يَا رَبِّ، هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ يُشْبِهُ كَلامَكَ؟ قَالَ: لا، وَأَقْرَبُ خَلْقِي شَبَهًا بِكَلامِي أَشَدُّ مَا يُسْمَعُ مِنَ الصَّوَاعِقِ "

Ka'b der ki: Allah, Hz. Mûsa ile kendi lisanından önce bütün lisanlarla konuştu. Mûsa: "Ey Rabbim! Senin kelamın böyle midir?" deyince, Allah: "Eğer seni kendi kelamımla konuştursaydım sen yok olurdun" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Yarattıkların içinden senin kelamının bir benzeri var mıdır?" deyince: "Hayır, yarattıklarımdan kelamıma en yakın olanı dahi gök gürültüsünden daha şiddetlidir" buyurdu.

(٧٨١٢)- [٢٩/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرَ عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لَيْسَ شَيْءٌ أَشَدُّ عَلَى إِبْلِيسَ وَجُنُودِهِ وَالشَّيَاطِينِ وَلا أَكْثَرُ لِبُكَائِهِمْ مِنْ أَنْ يَرَوْا مُسْلِمًا سَاجِدًا، يَقُولُونَ: بِالسُّجُودِ دَخَلُوا الْجَنَّةَ وَبِالسُّجُودِ دَخَلْنَا النَّارَ "

Ka'b der ki: "Secde eden bir müslümanı görmek kadar İblis'e, askerlerine ve şeytanlara çetin gelen ve onları ağlatan bir şey yoktur. Onlar (secde edeni

görünce): "Onlar secde ile cennete girdiler. Bizler de secde ile cehenneme girdik" derler.

(٧٨١٣)- [٢٩/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ زِيَادَةَ بْنِ فَائِدٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حَتَّى خَتَمَ عَشْرَ مَرَّاتٍ بُنِيَ لَهُ بِهَا قَصْرٌ فِي الْجَنَّةِ وَإِنَّ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ التَّوْرَاةَ وَالإِنْجِيلَ وَالْفُرْقَانَ، وَإِنْ قَرَأَ بِأُمِّ الْقُرْآنِ فِي رَكْعَتَيِ الضُّحَى كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةٌ "

Ka'b der ki: "Kim İhlâs sûresini on defa okursa ona cennette bir ev inşa edilir. Zira İhlâs sûresi Tevrât, İncîl ve Furkân'a eşittir. Her kim kuşluk namazının iki rekatında Fatiha sûresi"ni okursa ona her bir kılı için bir sevap yazılır.

(٧٨١٤)- [٢٩/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ، ثنا أَحْمَدُ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ، يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرَ، عَنْ كَعْبِ الأَحْبَارِ، قَالَ: " مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ زَوَّجَهُ اللَّهُ مِائَةَ أَلْفِ زَوْجَةٍ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ لِكُلِّ زَوْجَةٍ مِائَةُ أَلْفِ أَلْفِ وَصِيفٍ وَوَصِيفَةٍ، وَمَنْ قَرَأَ شَيْئًا مِنْهُ فَبِحِسَابِ ذَلِكَ، وَإِنْ خَتَمَهُ مُرَابِطًا زَادَهُ اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ مِائَةَ أَلْفِ أَلْفِ ضِعْفٍ وَبَنَى لَهُ عَدَدَ ذَلِكَ مَدَائِنَ وَقُصُورًا وَغُرَفًا مِنْ دُرٍّ وَيَاقُوتٍ فِي الْجَنَّةِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Kim Kur'ân'ı hatmederse, Allah onu, her birinin bir milyon kadın ve erkek hizmetçisi olan yüz bin hûri ile evlendirir. Kim ondan bir kısmını okursa okuduğu kadarıyla bu mükâfata sahip olur. Kur'ân'ı nöbet tutarken hatmeden kişinin ise mükâfatını bir milyon hizmetçi arttırarak kendisine cennette bunlar sayısınca inci ve yakuttan köşkler ve odalar yapar. Bunu yapmak Allah için çok kolaydır."

(٧٨١٥)- [٣٠/٦] قَالَ كَعْبٌ: " وَمَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ ﷻ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَالذِّكْرِ "

Ka'b der ki: "Allah indinde Kur'ân okumak ve zikir etmekten daha sevilen bir şey yoktur."

(٧٨١٦)- [٣٠/٦] قَالَ: وَسَمِعَ كَعْبٌ رَجُلا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَقَالَ: " خِيَارُ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ أَطَابَ الْكَلامَ، وَشِرَارُ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ أَخْبَثَ الْكَلامَ "

Yezîd b. Kavdır der ki: Ka'b, Kur'ân okuyan bir adamı işitti ve: "Allah'ın en hayırlı kulları kelamı güzel olanlardır. Allah'ın en şerli kulları ise kelamı çirkin olanlardır" dedi.

(٧٨١٧)- [٣٠/٦] وَقَالَ كَعْبٌ: " مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ حَرَّمَ اللَّهُ لَحْمَهُ عَلَى النَّارِ "

Ka'b der ki: "Kim İhlâs sûresini okursa, Allah o kimsenin tenini cehenneme haram kılar."

(٧٨١٨)- [٣٠/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ الْحَرَّانِيُّ، ثنا الْمُسَيِّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثنا مَخْلَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى " ﴿إِنَّ فِي هَذَا لَبَلاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ﴾، قَالَ: " هُمْ وَاللَّهِ أَصْحَابُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ سَمَّاهُمُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا عَابِدِينَ "

Ebû Mes'ûd el-Cureyrî bildiriyor: Ka'b: **"Doğrusu bu Kur'ân'da, kulluk eden kimselere bildiri vardır"** (Enbiyâ Sur 106) buyruğunu açıklarken: "Vallahi burada beş vakit namazı kılanlar kastedilmektedir. Allah onları kulluk eden kimseler diye isimlendirdi" dedi.

(٧٨١٩)- [٣٠/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ الْجُنَيْدِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَاصِمٍ، ثنا حَمَّادُ بْنُ قِيرَاطٍ، عَنْ مُبَارَكِ بْنِ مُجَاهِدٍ أَبِي الأَزْهَرِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَلاءِ، عَنْ كَعْبٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ فِي هَذَا لَبَلاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ﴾، قَالَ: " مَنْ صَلَّى الْخَمْسَ فِي جَمَاعَةٍ فَقَدْ مَلأَ يَدَيْهِ وَنَحْوَهُ عِبَادَةً "

Ebu'l-Alâ' bildiriyor: Ka'b: **"Doğrusu bu Kur'ân'da, kulluk eden kimselere bildiri vardır"** (Enbiyâ Sur 106) buyruğunu açıklarken: "Kim beş vakit namazı cemaatle kılarsa önünü ve arkasını ibadetle doldurmuş olur" dedi.

(٧٨٢٠)- [٣٠/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا ابْنُ وَارَةَ، ثنا حَجَّاجٌ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " خَتَمَتِ التَّوْرَاةَ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ﴾ "

Ka'b der ki: Tevrât: **"Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamd olsun» de ve tekbir getirerek O'nun şanını yücelt"** (İsrâ Sur 111) sözü ile biter.

(٧٨٢١)- [٦/٣٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ وَهْبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ قَالَ: " لأَنْ أُفْطِرَ عَلَى أَرَاكٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَصُومَ يَوْمَ السَّبْتِ "

Ka'b der ki: "Misvak ile iftar açmam, benim için cumartesi günü oruç tutmamdan daha sevimlidir."

(٧٨٢٢)- [٦/٣٠] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، فِي كِتَابِهِ ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ، ثنا أَبِي، ثنا عِمْرَانُ بْنُ حُدَيْرٍ، عَنِ الشُّمَيْطِ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " إِنَّ لِكُلِّ زَمَانٍ مَلِكًا يَبْعَثُهُ اللَّهُ عَلَى نَحْوِ قُلُوبِ أَهْلِهِ فَإِذَا أَرَادَ صَلاحَهُمْ بَعَثَ عَلَيْهِمْ مُصْلِحًا وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ هَلَكَتَهُمْ بَعَثَ فِيهِمْ مُتْرَفِيهِمْ "

Ka'b der ki: "Her zamana mahsus bir kral yani idareci vardır. Allah onu, o zamanın halkının kalplerine göre gönderir. Onların dirliğini murad ettiği zaman, onlara ıslah edici bir idareci gönderir. Onların helâkini murad ettiği zaman da onlara azgın olanları gönderir."

(٧٨٢٣)- [٦/٣٠] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلامٍ، ثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثنا يَعْلَى، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ شِمْرِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ كَعْبٍ قَالَ: " لَوَدِدْتُ أَنِّي كَبْشٌ أَهْلِيٌّ فَأَخَذُونِي فَذَبَحُونِي فَأَكَلُوا وَأَطْعَمُوا ضَيْفَهُمْ "

Ka'b der ki: "Evcil bir oğlak olmayı, beni alıp kesmelerini, yemelerini ve misafirlerine yedirmelerini isterdim."

(٧٨٢٤)- [٦/٣١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثنا هَنَّادٌ، ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَنْ أَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَسَمِعَ وَأَطَاعَ، فَقَدْ تَوَسَّطَ الإِيمَانَ، وَمَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَعْطَى لِلَّهِ وَمَنَعَ لِلَّهِ فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الإِيمَانَ "

Ka'b der ki: "Namazını kılan, zekâtını veren ve emirleri dinleyip yerine getiren kişinin vasat bir imanı olur. Ancak Allah için seven, Allah için öfke duyan, Allah için infak eden ve Allah için kişiden bir şeyi alıkoyan kişinin imanı kemâle erer."

(٧٨٢٥)- [٦/٣١] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، أَنَّ كَعْبًا، دَخَلَ كَنِيسَةً، فَأَعْجَبَهُ حُسْنُهَا، فَقَالَ: " أَحْسَنُ عَمَلٍ وَأَضَلُّ قَوْمٍ رَضِيتُ لَهُمْ بِالْفَلَقِ، فَقِيلَ: وَمَا الْفَلَقُ؟، قَالَ: بَيْتٌ فِي جَهَنَّمَ إِذَا فُتِحَ صَاحَ أَهْلُ النَّارِ مِنْ شِدَّةِ حَرِّهِ "

Ebû Ubeyd bildiriyor: Ka'b bir kiliseye girdi ve onun güzelliğine hayran kalarak: "Ne güzel bir iş ve ne sapık bir kavim. Ben Felak'ın onların olmasına razı oldum" dedi. Kendisine: "Felak nedir?" diye sorulunca: "Cehennemde bir evdir. Açıldığı zaman sıcağının şiddetinden dolayı cehennem ahalisi feryat eder" karşılığını verdi.

(٧٨٢٦)- [٦/٣١] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ رَاشِدٍ الزُّهْرِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " اعْمَلْ عَمَلَ الْعَبْدِ الَّذِي لا يَرَى أَنَّهُ يَمُوتُ إِلا هَرَمًا وَاحْذَرْ حَذَرَ الْمَرْءِ الَّذِي يَرَى أَنَّهُ يَمُوتُ غَدًا "

Ka'b der ki: "Ancak ihtiyarladığı zaman öleceğini bilen kulun ameli gibi amel yap ve yarın ölecekmiş gibi günahlardan sakınan kulun sakınması gibi sen de günahtan sakın."

(٧٨٢٧)- [٦/٣١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قَوْدَرَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " رُبَّ قَائِمٍ مَشْكُورٌ لَهُ، وَرُبَّ نَائِمٍ مَغْفُورٌ لَهُ، وَذَلِكَ أَنَّ الرَّجُلَيْنِ يَتَحَابَّانِ فِي اللَّهِ فَقَامَ أَحَدُهُمَا يصَلِّي فَرَضِيَ اللَّهُ صَلاتَهُ وَدُعَاءَهُ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ مِنْ دُعَائِهِ شَيْئًا، فَذَكَرَ أَخَاهُ ذَلِكَ فِي دُعَائِهِ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ: يَا رَبِّ أَخِي فُلانٌ اغْفِرْ لَهُ فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَهُوَ نَائِمٌ "

Ka'b der ki: "Nice gece kıyamına kalkıp da mükâfatını alan, nice de gece boyu yatıp da bağışlanan kişiler vardır. Zira iki kişi, birbirini Allah için sevip de içlerinden biri gece namazına kalktığı zaman, Allah onun kılacağı

namazdan ve edeceği duadan razı olur, edeceği niyazı da geri çevirmez. Duasında, Allah için sevdiği kişiyi de anıp: «Rabbim! Filan kardeşimi de bağışla!» dediğinde o kardeşi uykuda olsa dahi bağışlanır."

(٧٨٢٨)- [٦/٣١] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " صِيَامُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُبَعِّدُ مِنْ جَهَنَّمَ سَبْعِينَ خَرِيفًا "

Ka'b der ki: "Allah yolunda bir gün oruç tutmak (kişiyi) cehennemden yetmiş sonbahar uzaklaştırır."

(٧٨٢٩)- [٦/٣١] وَقَالَ: " فِي الْجَنَّةِ نَهْرٌ يُدْعَى الرَّيَّانُ لِلصَّائِمِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لا يَشْرَبُ مِنْهُ إِلا الصَّائِمُونَ "

Ka'b der ki: "Kıyamet gününde cennette oruçlular için "Reyyân" diye adlandırılan bir nehir vardır. Ondan sadece oruç tutanlar içecektir."

(٧٨٣٠)- [٦/٣٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا قُتَيْبَةُ، ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ كَعْبٍ، أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْعُقُوقِ، فَقَالَ: " إِذَا أَمَرَكَ أَبَوَاكَ فَلَمْ تُطِعْهُمَا فَقَدْ عَقَقْتَهُمَا، وَإِذَا دَعَوا عَلَيْكَ فَقَدْ عَقَقْتَهُمَا الْعُقُوقَ كُلَّهُ "

Atâ b. Yesâr der ki: Ka'bu'l-Ahbâr'a anne babayı üzme meselesi sorulduğunda: "Anne baban sana bir şeyi emredip de onların bu emrine itaat etmezsen onları üzmüş olursun. Sana beddua ederlerse de onları her yönden üzmüş olursun" dedi.

(٧٨٣١)- [٦/٣٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثَنَا ابْنُ أَبِي السَّرِيِّ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِذَا صَلَّى الرَّجُلُ بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ صَلَّى مَعَهُ مِنَ الْمَلائِكَةِ مَا يَسُدُّ الأُفُقَ، وَإِذَا صَلَّى بِإِقَامَةٍ صَلَّى مَعَهُ مَلَكَاهُ "

Ka'b der ki: "Bir adam ezan ve kâmet ile namaz kılarsa onunla birlikte ufku kapatacak kadar melekler de namaz kılar. Sadece kâmet ile namaz kılarsa ona sadece kendi iki meleği eşlik eder."

(٧٨٣٢)- [٣٢/٦] أَخْبَرَنَا الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ، قَالَ: ثنا مُوسَى بْنُ إِسْحَاقَ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّرْجُمَانِيُّ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بَسَّامٍ، قَالَ: ثنا عِصَامُ بْنُ طَلِيقٍ، عَنْ شَيْبَانَ السَّدُوسِيِّ، وَفَرْقَدٍ السَّبَخِيِّ، وَأَبَانَ، كُلُّهُمْ رَوَوْهُ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ فِي التَّوْرَاةِ: يَا مُوسَى، لَوْلا مَنْ يَحْمَدُنِي مَا أَنْزَلْتُ مِنَ السَّمَاءِ قَطْرَةً وَلا أَنْبَتُّ مِنَ الأَرْضِ حَبَّةً، يَا مُوسَى لَوْلا مَنْ، يَقُولُ: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ لَسَلَّطْتُ جَهَنَّمَ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا، يَا مُوسَى لَوْلا مَنْ يَدْعُونِي لَتَبَاعَدْتُ مِنْ خَلْقِي، يَا مُوسَى لَوْلا مَنْ يَعَبْدُنِي مَا أَمْهَلْتُ مَنْ يَعْصِينِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، يَا مُوسَى إِيَّاكَ وَالْكِبْرَ فَإِنَّهُ لَوْ لَقِيَنِي جَمِيعُ خَلْقِي بِمِثْقَالِ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ أَدْخَلْتُهُمْ نَارِي، وَلَوْ كُنْتَ أَنْتَ، وَلَوْ كَانَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلِي، يَا مُوسَى إِذَا لَقِيتَ الْفُقَرَاءَ، فَسَأَلْهُمْ كَمَا تَسْأَلُ الأَغْنِيَاءَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ، فَاجْعَلْ كُلَّ شَيْءٍ عَلَّمْتُكَ تَحْتَ التُّرَابِ، يَا مُوسَى أَتُحِبُّ أَنْ لا أَنْسَاكَ عَلَى كُلِّ حَالٍ؟، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: وَمُجَالَسَتَهُمْ وَأَنْذِرِ الْمُذْنِبِينَ، يَا مُوسَى أَتُرِيدُ فَأَحِبَّ الْفُقَرَاءَ أَنْ أَكُونَ لَكَ حَبِيبًا أَيَّامَ حَيَاتِكَ وَفِي الْقَبْرِ لَكَ مُؤْنِسًا؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَكْثِرْ تِلاوَةَ كِتَابِي، يَا مُوسَى أَتُحِبُّ أَنْ لا أَخْذُلَكَ فِي تَارَاتِ الْقِيَامَةِ؟، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَصْبِحْ وَأَمْسِ وَلِسَانُكَ رَطْبٌ مِنْ ذِكْرِي، يَا مُوسَى أَتُحِبُّ أَنْ أُبِيحَكَ جَنَّتِي، وَقَالَ مُحَمَّدٌ: أَنْ تُحِبَّكَ جَنَّتِي وَمَلائِكَتِي وَمَا ذَرَأْتُ مِنَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ؟، قَالَ: نَعَمْ قَالَ: حَبِّبْنِي إِلَى خَلْقِي، قَالَ: يَا رَبِّ كَيْفَ أُحَبِّبُكَ إِلَى عِبَادِكَ؟، قَالَ: تُذَكِّرُهُمْ آلائِي وَنَعْمَائِي فَإِنَّهُمْ لا يَذْكُرُونَ مِنِّي إِلا كُلَّ حَسَنَةٍ بِحَقٍّ أَقُولُ لَكَ يَا مُوسَى إِنَّهُ مَنْ لَقِيَنِي وَهُوَ يَعْرِفُ أَنَّ النِّعْمَةَ مِنِّي وَالشُّكْرَ مِنِّي اسْتَحْيَيْتُ أَنْ أُعَذِّبَهُ، يَا مُوسَى إِنَّ جَهَنَّمَ وَمَا فِيهَا تَلَظَّى وَتَلَهَّبُ عَلَى الْمُشْرِكِ وَكُلِّ عَاقٍّ لِوَالِدَيْهِ، قَالَ مُوسَى: إِلَهِي مِنْ كُلِّ مَا الْعُقُوقُ؟ قَالَ: الْعُقُوقُ الْمُوجِبُ غَضَبِي أَنْ يَشْكُوَهُ وَالِدَاهُ فِي النَّاسِ فَلا يبَالِي، وَيَأْكُلُ شَهْوَتَهُ وَيَحْرِمُ وَالِدَيْهِ، يَا مُوسَى كَلِمَةٌ مِنَ الْعُقُوقِ تَزِنُ جَمِيعَ الْجِبَالِ، قَالَ: إِلَهِي مِنْ كُلِّ مَا هِيَ؟ قَالَ: أَنْ تَقُولَ لِوَالِدَيْكَ لا لَبَّيْكَ، يَا مُوسَى إِنَّ كَنَفِي وَرَحْمَتِي وَعَفْوِي عَلَى مَنْ إِذَا فَرِحَ الْوَالِدَانِ فَرِحَ وَإِذَا حَزِنَ الْوَالِدَانِ حَزِنَ مَعَهُمَا، وَإِذَا بَكَى الْوَالِدَانِ بَكَى مَعَهُمَا، يَا مُوسَى مَنْ رَضِيَ عَنْهُ وَالِدَاهُ رَضِيتُ عَنْهُ، وَإِذَا اسْتَغْفَرَ لَهُ وَالِدَاهُ غَفَرْتُ لَهُ عَلَى مَا كَانَ فِيهِ وَلا أُبَالِي، يَا مُوسَى أَتُرِيدُ الأَمَانَ مِنَ الْعَطَشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَبِّ، قَالَ: كُنْ مُسْتَغْفِرًا لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، يَا مُوسَى أَقِلِ الْعَثْرَةَ وَاعْفُ عَنْ مَنْ ظَلَمَكَ فِي مَالِكَ

وَعِزْضِكَ وَأَجِبْ مَنْ دَعَاكَ أَكُنْ لَكَ كَذَلِكَ، يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ يَكُونَ لَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِثْلُ حَسَنَاتِ جَمِيعِ الْخَلْقِ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَبِّ، قَالَ: وَكُنْ لِثِيَابِ الْفُقَرَاءِ فَالِيًا، فَجَعَلَ مُوسَى عَلَى نَفْسِهِ فِي كُلِّ شَهْرٍ سَبْعَةَ أَيَّامٍ يَطُوفُ عَلَى الْفُقَرَاءِ يَفْلِي ثِيَابَ الْفُقَرَاءِ وَيَعُودُ الْمَرْضَى، عُدِ الْمَرْضَى قَالَ اللَّهُ: يَا مُوسَى حِينَ فَعَلَ ذَلِكَ أَمَا إِنِّي قَدْ أَلْهَمْتُ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْتُهُ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ وَأَلْهَمْتُ الْمَلائِكَةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ يُسَلِّمُوا عَلَيْكَ حِينَ تَخْرُجُ مِنْ قَبْرِكَ، يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ أَكُونَ لَكَ أَقْرَبَ مِنْ كَلامِكَ إِلَى لِسَانِكَ وَمِنْ وَسَاوِسِ قَلْبِكَ إِلَى قَلْبِكَ وَمِنْ رُوحِكَ إِلَى بَدَنِكَ وَمِنْ نُورِ بَصَرِكَ إِلَى عَيْنِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَبِّ، قَالَ: فَأَكْثِرِ الصَّلاةَ عَلَى مُحَمَّدٍ ﷺ وَأَبْلِغْ جَمِيعَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ لَقِيَنِي وَهُوَ جَاحِدٌ لأَحْمَدَ سَلَّطْتُ عَلَيْهِ الزَّبَانِيَةَ فِي الْمَوْقِفِ وَجَعَلْتُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ حِجَابًا لا يَرَانِي وَلا كِتَابَ يُبْصِرُهُ وَلا شَفَاعَةَ تَنَالُهُ وَلا مَلَكَ يَرْحَمُهُ حَتَّى تَسْحَبَهُ الْمَلائِكَةُ، فَيُدْخِلُوهُ نَارِي: يَا مُوسَى بَلِّغْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ آمَنَ بِأَحْمَدَ فَإِنَّهُ أَكْرَمُ الْخَلْقِ عَلَيَّ يَا مُوسَى بَلِّغْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ صَدَّقَ بِأَحْمَدَ وَكِتَابِهِ نَظَرْتُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَا مُوسَى بَلِّغْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ رَدَّ عَلَى أَحْمَدَ شَيْئًا مِمَّا جَاءَ بِهِ وَإِنْ كَانَ حَرْفًا وَاحِدًا أَدْخَلْتُهُ النَّارَ مَسْحُوبًا، يَا مُوسَى بَلِّغْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّ أَحْمَدَ رَحْمَةٌ وَبَرَكَةٌ وَنُورٌ وَمَنْ صَدَّقَ بِهِ رَآهُ أَوْ لَمْ يَرَهُ أَحْبَبْتُهُ أَيَّامَ حَيَاتِهِ وَلَمْ أُوحِشْهُ فِي قَبْرِهِ وَلَمْ أَخْذُلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَمْ أُنَاقِشْهُ الْحِسَابَ فِي الْمَوْقِفِ وَلَمْ تَزِلْ قَدَمُهُ عَلَى الصِّرَاطِ، يَا مُوسَى إِنَّ أَحَبَّ الْخَلْقِ إِلَيَّ مَنْ لَمْ يُكَذِّبْ بِأَحْمَدَ وَلَمْ يُبْغِضْهُ، يَا مُوسَى إِنِّي آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي قَبْلَ أَنْ أَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَالدُّنْيَا وَالآخِرَةَ أَنَّهُ مَنْ شَهِدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَادِقًا مِنْ قَلْبِهِ كُتِبَتْ لَهُ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِعِشْرِينَ سَاعَةً وَأَوْصَيْتُ مَلَكَ الْمَوْتِ الَّذِي يَقْبِضُ رُوحَهُ أَنْ يَكُونَ أَرْفَقُ بِهِ مِنْ وَالِدَيْهِ وَحَمِيمِهِ وَأَوْصَيْتُ مُنْكَرًا وَنَكِيرًا إِذَا دَخَلا عَلَيْهِ، فَسَأَلاهُ بَعْدَ مَوْتِهِ أَنْ لا يُرَوِّعَاهُ وَأَمُنُّ عَلَيْهِ وَأَكُونُ مَعَهُ فَأُضِيءُ عَلَيْهِ ظُلْمَةَ الْقَبْرِ وَأُونِسَ عَلَيْهِ وَحْشَةَ الْقَبْرِ وَلا يَسْأَلُنِي فِي الْقِيَامَةِ شَيْئًا إِلا أَعْطَيْتُهُ، يَا مُوسَى احْمَدْنِي إِذَا مَنَنْتُ عَلَيْكَ مَعَ كَلامِي إِيَّاكَ بِالإِيمَانِ بِأَحْمَدَ، فَوَعِزَّتِي لَوْ لَمْ تَقْبَلِ الإِيمَانَ بِأَحْمَدَ مَا جَاوَرْتَنِي فِي دَارِي وَلا تَنَعَّمْتَ فِي جَنْبِي، يَا مُوسَى جَمِيعُ الْمُرْسَلِينَ آمَنُوا بِأَحْمَدَ وَصَدَّقُوهُ وَاشْتَاقُوا إِلَيْهِ، وَكَذَلِكَ مَنْ يَجِيءُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ بَعْدَكَ، يَا مُوسَى مَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِأَحْمَدَ مِنْ جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ وَلَمْ يصَدِّقُوهُ وَلَمْ يَشْتَاقُوا إِلَيْهِ كَانَتْ حَسَنَاتُهُ مَرْدُودَةً عَلَيْهِ وَمَنَعْتُهُ حِفْظَ الْحِكْمَةِ وَلا أُدْخِلُ قَبْرَهُ نُورَ الْهُدَى وَأَمْحُو اسْمَهُ مِنَ النُّبُوَّةِ، يَا مُوسَى أَحِبَّ

أَحْمَدَ كَمَا تُحِبُّ نَفْسَكَ وَأَحِبَّ الْخَيْرَ لأُمَّتِهِ كَمَا تُحِبُّهُ لأُمَّتِكَ أَجْعَلْ لَكَ وَلأُمَّتِكَ فِي شَفَاعَتِهِ نَصِيبًا، يَا مُوسَى اسْتَغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ تُعْطَ سُؤْلَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَإِنَّ مُحَمَّدًا وَأُمَّتَهُ لَيَسْتَغْفِرُونَ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، يَا مُوسَى رَكْعَتَانِ يصَلِّيهَا مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ مَا بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ وَطُلُوعِ الشَّمْسِ مَنْ يصَلِّيهَا غَفَرْتُ لَهُ مَا أَصَابَ مِنْ يَوْمِهِ وَلَيْلَتِهِ وَيَكُونُ فِي ذِمَّتِي، يَا مُوسَى بِحَقٍّ أَقُولُ لَكَ مَنْ مَاتَ وَهُوَ فِي ذِمَّتِي فَلا ضَيْعَةَ عَلَيْهِ، يَا مُوسَى وَأَرْبَعُ رَكَعَاتٍ يصَلِّيهَا مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ، عَنْ كَبِدِ السَّمَاءِ قَدْرَ شِرَاكٍ أُعْطِيهِمْ بِرَكْعَةٍ مِنْهَا الْمَغْفِرَةَ وَبِالثَّانِيَةِ أُثَقِّلْ بِهَا مَوَازِينَهُمْ وَبِالثَّالِثَةِ آمُرُ مَلائِكَتِي يَسْتَغْفِرُونَ لَهُمْ، وَبِالرَّابِعَةِ تُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ وَأُزَوِّجُهُمْ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ وَتُشْرِفُ عَلَيْهِمُ الْحُورُ الْعِينُ، فَإِنْ سَأَلُونِي الْجَنَّةَ أَعْطَيْتُهُمْ وَزَوَّجْتُهُمْ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، يَا مُوسَى وَأَرْبَعُ رَكَعَاتٍ يصَلِّيهَا مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ بِالْعَشِيِّ لا يَبْقَى مَلَكٌ مُقَرَّبٌ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ إلا اسْتَغْفَرَ لَهُمْ، وَمَنِ اسْتَغْفَرَتْ لَهُ مَلائِكَتِي لَمْ أُعَذِّبْهِ، يَا مُوسَى وَثَلاثُ رَكَعَاتٍ يصَلِّيهَا مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ حِينَ يَغِيبُ ضَوْءُ النَّهَارِ وَهُوَ مُسْتَغْفِرٌ لَهُمْ وَيَغْشَاهُمْ لَيْلٌ وَهُوَ مُسْتَغْفِرٌ لَهُمْ وَمَنِ اسْتُغْفِرَ لَهُ وَلَمْ يَعْصِنِي غَفَرْتُ لَهُ، يَا مُوسَى وَأَرْبَعُ رَكَعَاتٍ يصَلِّيهَا مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ حِينَ يَغِيبُ الشَّفَقُ تُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ حِيَالَ رُءُوسِهِمْ فَلا يَسْأَلُونِي حَاجَةً إلا أَعْطَيْتُهُمْ، يَا مُوسَى وَيَتَنَظَّفُ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ بِالْمَاءِ كَمَا أَمَرْتُهُمْ، فَأُعْطِيهِمْ بِكُلِّ قَطْرَةٍ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ جَنَّةً عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ، يَا مُوسَى يَصُومُ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ فِي السَّنَةِ شَهْرًا وَهُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ، فَأُعْطِيهِمْ بِصِيَامِهِمْ كُلَّ يَوْمٍ مِنْهُ تَتَبَاعَدُ عَنْهُمْ جَهَنَّمُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ وَأُعْطِيهِمْ بِكُلِّ خَصْلَةٍ يَعْمَلُونَ بِهَا مِنَ التَّطَوُّعِ كَأَجْرِ مَنْ أَدَّى فَرِيضَةً وَأَجْعَلُ لَهُمْ فِيهِ لَيْلَةً، الْمُسْتَغْفِرُ فِيهَا مَرَّةً وَاحِدَةً نَادِمًا صَادِقًا إِنْ مَاتَ فِي لَيْلَتِهِ أَوْ شَهْرِهِ أُعْطِهِ أَجْرَ ثَلاثِينَ شَهِيدًا، يَا مُوسَى وَيَحُجُّ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ بَلَدِي الْحَرَامَ، فَيَحُجُّونَ حَجَّةَ آدَمَ وَسُنَّةَ إِبْرَاهِيمَ، فَأُعْطِيهِمْ شَفَاعَةَ آدَمَ وَأَتَّخِذُهُمْ كَمَا اتَّخَذْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَا مُوسَى وَيزَكِّي مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ، فَأُعْطِيهِمْ بِالزَّكَاةِ زِيَادَةً فِي أَعْمَارِهِمْ وَإِنْ كُنْتُ عَنْ أَوَّلِهِمْ غَضْبَانُ رَضِيتُ، عَنْ أَوْسَطِهِمْ وَآخِرِهِمْ وَأَعْطَيْتُهُمْ فِي الآخِرَةِ الْمَغْفِرَةَ وَالْخُلْدَ فِي الْجَنَّةِ، يَا مُوسَى إِنِّي وَهَّابٌ، قَالَ: يَا إِلَهِي مُنَّ عَلَيَّ، قَالَ: يَا مُوسَى أَقْبَلُ مِنْ عَبْدِي الْيَسِيرَ وَأُعْطِهِ الْجَزِيلَ، يَا مُوسَى نِعْمَ الْمَوْلَى أَنَا وَنِعْمَ النَّصِيرُ أُعْطِيهِمْ قَرْضًا وَأَسْأَلُهُمْ قَرْضًا، وَلا تَفْعَلُ الأَرْبَابُ بِعَبِيدِهَا مَا أَفْعَلُ بِهِمْ، يَا مُوسَى فِعَالِي لا تُوصَفُ وَرَحْمَتِي كُلُّهَا لأَحْمَدَ وَأُمَّتِهِ، فَقَالَ: إِلَهِي مُنَّ عَلَيَّ، قَالَ: يَا مُوسَى إِنَّ فِي أُمَّةِ مُحَمَّدٍ رِجَالا يَقُومُونَ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ

يُنَادُونَ بِشَهَادَةِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ، فَجَزَاؤُهُمْ عَلَى جَزَاءِ الأَنْبِيَاءِ رَحْمَتِي عَلَيْهِمْ وَغَضَبِي بَعِيدٌ مِنْهُمْ لا أُسَلِّطُ عَلَيْهِمْ مِنْ أَطْبَاقِ التُّرَابِ الدُّودَ وَلا مُنْكَرًا وَنَكِيرًا يُرَوِّعُونَهُمْ، يَا مُوسَى أَجْعَلُ جَمِيعَ رَحْمَتِي لأَحْمَدَ وَأُمَّتِهِ، قَالَ: إِلَهِي مُنَّ عَلَيَّ، قَالَ: لا أَحْجُبُ التَّوْبَةَ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ، مَا دَامَ يَقُولُ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ، فَخَرَّ مُوسَى سَاجِدًا، وَقَالَ: رَبِّ اجْعَلْنِي مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ، فَقِيلَ لَهُ: لا تُدْرِكُهَا

Ka'b anlatıyor: Allah, Tevrat'ta Hz. Mûsa'ya şöyle vahyetti: "Ey Mûsa! Bana hamd ediciler olmasaydı semadan bir damla yağmur indirmez ve yerden de bir nebat bile bitirmezdim. Ey Mûsa! Eğer: "Lâ ilâhe illallah" diyenler olmasaydı cehennemi dünya ehline musallat ederdim. Ey Mûsa! Bana dua edenler olmasaydı yaratıklarımdan uzak olurdum. Ey Mûsa! Bana ibadet eden olmasaydı bana isyan edenlere göz açıp kapayıncaya kadar bile fırsat vermezdim. Ey Mûsa! Kibirli olmaktan sakın. Zira yaratıklarımın tümü bir hardal tanesi ağırlığınca kibirle huzuruma gelecek olsa onları ateşime sokarım. O, sen olsan bile. O, dostum İbrâhîm olsa bile. Ey Mûsa! Fakirlerle karşılaştığın zaman zenginlerin halini sorduğun gibi onların da halini sor. Eğer öyle yapmazsan sana öğrettiğim her şeyi toprak altında kılmış olursun. Ey Mûsa! İster misin seni hiç unutmayayım?" Mûsa: "Evet (isterim)" deyince, Allah: "Fakirlerle birlikte otur. Günah işleyenleri uyar. Ey Mûsa! Dünyada dostun ve kabirde arkadaşın olmamı ister misin?" buyurdu. Mûsa: "Evet (isterim)" deyince, Allah: "O zaman fakirleri sev ve Kitabımı çokça oku. Ey Mûsa! Kıyamet gününde seni yardımsız bırakmamamı ister misin?" buyurdu. Mûsa: "Evet (isterim)" deyince, Allah: "Sabah akşam dilin zikrimle meşgul olsun. Ey Mûsa! Sana cenneti mubah kılmamı ister misin?" buyurdu. —Muhammed rivâyetinde: "Cennetimin, meleklerimin, cinlerden ve insanlardan yarattıklarımın seni sevmesini ister misin?" ibaresi geçmiştir— Mûsa: "Evet (isterim)" deyince, Allah: "O zaman beni kullarıma sevdir" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Seni kullarına nasıl sevdireceğim?" deyince, Allah şöyle buyurdu: "Onlara nimetlerimi hatırlat. O zaman onlar da beni en güzel şekilde zikrederler. Ey Mûsa! Sana şunu söyleyeyim. Nimetin benden olduğunu bilip bana şükreden kul ile karşılaştığımda ona azab etmekten haya ederim. Ey Mûsa! Cehennem ve

içindekiler müşrikler ve anne babaya asi olanlar için yanıp tutuşmaktadır." Mûsa: "Allahım! Bütün bunlardan bizi koru, anne babaya asi olmak ne demektir?" deyince, Allah: "Gazabımı hak eden isyan, anne babanın çocuğunu insanlara şikayette bulunması ve onun bunu önemsememesidir. Canının istediğini yemesi ve anne babasını ondan mahrum etmesidir. Ey Mûsa! İsyandan bir kelime (günah olarak) bütün dağlar ağırlığındadır" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Bütün bunlardan bizi koru, bu kelime nedir?" dediğinde, Allah şöyle buyurdu: "Anne babana: «Senin sözünü dinlemiyorum» demendir. Ey Mûsa! Benim yardımım, rahmetim ve bağışlamam anne babası sevindiğinde onlarla birlikte sevinen, üzüldüklerinde onlarla birlikte üzülen ve ağladıklarında onlarla birlikte ağlayan kimse üzerinedir. Ey Mûsa! Kimin anne babası kendisinden razı olursa ben de o kimseden razı olurum. Anne babası kendisi için bağışlanma dilerlerse ne durumda olursa olsun önemsemem ve onu bağışlarım. Ey Mûsa! Kıyamet gününde susuzluktan emin olmak ister misin?" Mûsa: "Evet ey Rabbim! (İsterim)" deyince, Allah: "Mümin erkekler ve mümin kadınlar için bağışlanma dileyen ol. Ey Mûsa! Düşene yardım et. Sana malın ve ırzın konusunda zulmedeni affet. Seni davet edenin davetine icabet et ki ben de sana aynı şekilde muamele edeyim. Ey Mûsa! Kıyamet gününde kainat dolusunca sevabının olmasını ister misin?" buyurdu. Mûsa: "Evet ey Rabbim! (İsterim)" deyince, Allah: "Fakirlerin giysilerini temizleyici ol" buyurdu. Bunun üzerine Mûsa ayda yedi gün fakirleri dolaşıp giysilerini temizlemeyi ve hastaları ziyaret etmeyi kendine şart kıldı. Mûsa öyle yapınca, Allah: "Ey Mûsa! Yarattığım her şeye senin için bağışlanma dilemesini ilham ettim. Kıyamet gününde mezarından çıkacağın zaman meleklere sana selam vermelerini ilham ettim. Ey Mûsa! Sana, sözlerinin diline, kalbindeki vesvesenin kalbine, ruhunun bedenine ve göz ferinin gözüne olan yakınlığından daha yakın olmamı ister misin?" buyurdu. Mûsa: "Evet ey Rabbim! (İsterim)" deyince, Allah şöyle buyurdu: "O zaman Muhammed'e çokça salavat getir. İsrâil oğullarının tümüne şu haberi bildir. Kim Ahmed'i inkâr ederek huzuruma gelirse hesap gününde ona zebanileri musallat ederim. Onunla arama bir perde çekerim ve beni görmekten mahrum olur. Hiçbir kitap onu aklayamaz. Hiçbir şefaate nail olamaz.

Kendisine merhamet edecek hiçbir melek bulamaz. Tâ ki melekler onu oradan çekip cehenneme koyana kadar." Ey Mûsa! İsrâil oğullarına şu haberi bildir. Ahmed'e iman eden kimse insanlar içinde benim için en değerli olandır. Ey Mûsa! İsrâil oğullarına şu haberi ver. Kim Ahmed'i ve kitabını tasdik ederse kıyamet gününde ona (rahmet bakışıyla) bakarım. Ey Mûsa! İsrâil oğullarına şu haberi ver. Ahmed'in getirdiklerinden bir harfi bile red eden kimseyi sürükleyerek cehenneme atarım. Ey Mûsa! İsrâil oğullarına şu haberi ver. Ahmed rahmet, bereket ve nurdur. Onu görerek de veya görmeden tasdik eden kimsenin dünya hayatında sevgilisi olurum ve mezarında onu korkuya maruz bırakmam. Kıyamet gününde de onu yardımsız bırakmam. Sorgusunda ona zorluk çıkarmam. Sırat köprüsünde ayağını kaydırmam. Ey Mûsa! İnsanlar içinde benim için en değerli olan kimse Ahmed'i yalanlamayan ve ona buğz etmeyendir. Ey Mûsa! Gökleri, yeri, dünyayı ve âhireti yaratmadan önce kendim üzerine yemin ettim. Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna kalbiyle inanır ve tasdik ederse ona ölmeden yirmi saat önce cehennemden kurtulma nişanesi verdim. Ruhunu kabzedecek ölüm meleğine de ona karşı anne babası ve dostu gibi yumuşak davranmasını, ölümünden sonra Münker ve Nekîr'in yanına girip sorduklarında onu korkutmamalarını vasiyet ettim. Ona bağışta bulunacak, onunla birlikte olarak mezarını aydınlatacak ve onu mezar korkusundan kurtaracağım. Kıyamet gününde benden ne isterse mutlaka ona istediğini veririm. Ey Mûsa! Seninle konuşarak sana yaptığım iltifata sen de Ahmed'e iman ederek karşılık ver. İzzetime yemin olsun ki Ahmed'e iman etmeyi kabul etmesen ne yanımda komşu olur, ne de yanımda nimetlerden faydalanırdın.

Ey Mûsa! Gönderilen bütün peygamberler Ahmed'e iman ettiler. Onu tasdik ettiler ve onu özlediler. Senden sonra gelecek peygamberler de aynı durumdadır. Gönderilen peygamberlerden Ahmed'e iman etmeyen, onu tasdik etmeyen ve onu özlemeyen kimselerin hasenatları kendilerine red edilir ve onu hikmet sahibi olmaktan men ederim. Mezarına hidayet nurunu da sokmam. İsmini de peygamberlikten silerim. Ey Mûsa! Ahmed'i kendini sevdiğin gibi sev. Hayrı kendi ümmetine sevdiğin gibi onun ümmeti için de sev. Böylece sana ve ümmetine şefaatimden bir nasip kılarım. Ey Mûsa!

Mümin erkekler ve mümin kadınlar için bağışlanma dile. Böylece kıyamet gününde sana istediğin verilir. Şüphesiz ki Muhammed ve ümmeti mümin erkekler ve mümin kadınlar için bağışlanma dilerler. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti fecrin doğmasıyla güneşin doğması arasında iki rekat kılar. Kim o iki rekatı kılarsa, o gece ve o gündüz de işlemiş olduğu günahlarını bağışlarım. Ayrıca bu vakitlerde güvencem altında olur. Ey Mûsa! Sana hak ile söylüyorum. Güvencem altındayken ölen kimsenin kaybedecek bir şeyi yoktur. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti güneş zeval vaktini bir bağcık kadar geçtiği zaman dört rekat kılar. Onun bir rekatına karşılık bağışlanma veririm. İkinci rekatla terazilerini ağır bastırırım. Üçüncü rekatla meleklerime onlar için bağışlanma dilemesini emrederim. Dördüncü rekatla da onlara cennet kapıları açılır ve kendilerini huriler ile evlendiririm. Huriler yanlarına gelirler. Benden cenneti isteseler onlara verir ve kendilerini hurilerle evlendiririm. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti yatsı vakti dört rekat kılar. O zaman gökte ve yerde ne kadar mukarreb melek varsa mutlaka onlara bağışlanma diler. Meleklerim kime bağışlanma dilerse, artık o kimseye azab vermem. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti gündüzün ışığı kaybolduğu vakit üç rekat kılar. Muhammed onlar için bağışlanma diler. Muhammed onlar için bağışlanma dilerken onları gece kaplar. Eğer biri için bağışlanma dilenir ve o kimse bana asi olmazsa onu bağışlarım. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti şafak kaybolduğu zaman dört rekat kılar. O zaman gökyüzü kapıları başları üzerinde olur. Benden bir şey istedikleri, zaman mutlaka onlara istediklerini veririm. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti emrettiğim doğrultuda su ile temizlenmektedir. O suyun her bir damlası karşılığında onlara gökyüzü ve yeryüzü genişliğinde olan bir cennet veririm. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti senede bir ay oruç tutarlar. Bu ay da Ramazan ayıdır. Bu ayda tuttukları her bir gün oruç karşılığında onları cehennemden yüz yıllık bir mesafe uzaklaştırırım. Nafile ibadetlerin her biri için de onlara farz ibadeti ifa eden kimse gibi ecir veririm. O ayda öyle özel bir gece kıldım ki o gecede samimi olarak istiğfar eden kimse o gecede veya o ayda ölürse ona otuz şehid ecri veririm. Ey Mûsa! Muhammed ve ümmeti haram bölgesini hac edecektir. Onlar Âdem'in haccı ve İbrâhîm'in sünneti olarak haccedecekler. Bu sebeple onlara Âdem'e verdiklerimi verecek,

İbrâhîm'i dost edindiğim gibi onları dost edineceğim. Muhammed ve ümmeti zekat verecektir. Zekat vermelerinden dolayı onların ömürlerini uzatacağım. Eğer o ümmetin ilkine öfkeli isem ortalarına ve sonlarına razı oldum. Âhiret gününde onları bağışlayacak ve ebedi olarak cennette bırakacağım. Ey Mûsa! Ben cömerdim."

Mûsa: "Allahım! Bana bir bağışta bulun" deyince, Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsa! En iyi dost ve en iyi yardımcı benim. Onlara verir ve onlardan isterim. Efendiler kölelerine benim davrandığım gibi davranmaz. Ey Mûsa! Yaptıklarım vasıflandırılmaz. Ey Mûsa! Rahmetimin tümü Ahmed'e ve ümmetinedir." Mûsa: "Allahım! Bana bir bağışta bulun" deyince, Allah: "Ey Mûsa! Onun ümmetinde öyle kimseler vardır ki yüksek her yere çıkarlar ve nida ederek Allah'tan başka ilah olmadığına dair şahitlik ederler. Onların ecirleri peygamberlerin ecri gibidir. Rahmetim onların üzerinde, gazabım ise onlardan uzaktır. Toprak altında onlara ne kurtçukları, ne de kendilerini korkutacak Münker ve Nekîr'i musallat etmem. Ey Mûsa! Rahmetimin tümünü Muhammed ve ümmetine kılmaktayım" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Bana bir bağışta bulun" deyince, Allah: "Onlardan, kalbi ve dili ile: «Lâ ilâhe illallah» diyen kimsenin tövbesini red etmem" buyurdu. Mûsa secdeye kapanıp: "Allahım! Beni o ümmetten kıl" deyince, kendisine: "Sen onlara yetişmeyeceksin" denildi.

(٧٨٣٣)- [٣٥/٦] فَزَعَمَ كَعْبٌ: " أَنَّ آدَمَ وَحَوَّاءَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ اسْتَغْفَرَا اللَّهَ سَاعَةً فَغَفَرَ لَهُمَا، وَأَنَّ نُوحًا اسْتَغْفَرَ اللَّهَ ثَلاثَةَ أَشْهُرٍ فَغُفِرَ لَهُ وَأَنَّ إِبْرَاهِيمَ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِنْ ثَلاثِ خِصَالٍ قَالَهُنَّ مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ انْتَصَبَ لِلتَّوْبَةِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَهْرًا، فَغَفَرَ لَهُ، وَيَعْقُوبُ وَبَنِي يَعْقُوبَ طَلَبُوا بَيَانَ التَّوْبَةِ، فَبُيِّنَ لَهُمْ بَعْدَ عِشْرِينَ شَهْرًا وَمُوسَى بْنُ عِمْرَانَ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِنَ الذُّنُوبِ حَوْلا، قَالَ اللَّهُ: قَدْ غَفَرْتُ لَهُ، فَقَالَ: رَبِّ إِذَا غَفَرْتَ لِي وَأَفْرَحْتَ بِالْمَغْفِرَةِ قَلْبِي وَأَقْرَرْتَ بِالْمَغْفِرَةِ عَيْنِي وَأَدْخَلْتَ لَذَاذَةَ مَنْطِقِكَ مَسَامِعِي فَلا تُرِنِي خَصْمِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ: يَا مُوسَى أَجْوَرًا تَسْأَلُنِي؟ يَأْتِي مَلَكُ الْمَوْتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَابِضًا عَلَى ذَقَنِكَ حَتَّى تَجْثُو بَيْنَ يَدَيَّ، فَانْتَفَضَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ وَقَدْ سَمِعَ بِالْمَغْفِرَةِ، فَغُشِيَ عَلَيْهِ سَبْعَ لَيَالٍ، فَقَالَ لَهُ جِبْرِيلُ: يَا مُوسَى أَتَقْطَعُ رَجَاءَكَ بَعْدَ إِذَا سَمِعْتَ بِالْمَغْفِرَةِ، فَقَالَ: يَا جِبْرِيلُ: أَلَيْسَ يَقُولُ خَصْمِي: يَا رَبِّ قَتَلَنِي هَذَا، فَيَقُولُ اللَّهُ: يَا مُوسَى قَتَلْتَهُ؟ فَإِنْ قُلْتُ: لا، قَالَ: أَلَسْتُ

شَاهِدُكَ وَإِنْ قُلْتَ نَعَمْ، قَالَ: لِمَ قَتَلْتَهُ؟ فَقَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: أَوَّهْ فَشَهِقَ شَهْقَةً فَغُشِيَ عَلَيْهِ شَهْرًا، ثُمَّ أَفَاقَ فَسَمِعَ كَلامًا، يَقُولُ: يَا مُوسَى لأُذِلَّنَّ الْيَوْمَ مَنْ أَمِنَ مِنْ سَخَطِي وَنَارِي وَشِدَّةِ حِسَابِي، يَا مُوسَى أَلَمْ أُسَلِّمْ عَلَيْكَ فِي الْكِتَابِ وَسَلَّمَتْ عَلَيْكَ جَمِيعُ مَلائِكَتِي، يَا مُوسَى كُنْ طَيِّبَ الْقَلْبِ بِالتَّوْحِيدِ بِجَمِيعِ مَلائِكَتِي وَرُسُلِي وَجَمِيعِ فَرَائِضِي وَإِذَا أَصَبْتَ خَطِيئَةً ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي لَمْ أَخْذُلْكَ فِي تَارَاتِ الْقِيَامَةِ وَلَمْ أُشْمِتْ بِكَ عَدُوًّا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ مُوسَى: يَا رَبِّ وَمَنْ عَدُوِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: إِبْلِيسُ وَحِزْبُهُ، يَا مُوسَى أَنا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، يَا مُوسَى مَنْ لَقِيَنِي وَقَدْ عَرَفَ أَنِّي أَغْفِرُ وَأَرْحَمُ لَمْ أُنَاقِشْهُ الْكَبِيرَ مِنَ الْمَعْصِيَةِ وَغَفَرْتُ لَهُ الصَّغِيرَ تَطَوُّلا عَلَيْهِ بِالرَّحْمَةِ، يَا مُوسَى قُلْ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ يَحْذَرُونِي فَإِنِّي أُحِبُّ مَنْ يَحْذَرُنِي، يَا مُوسَى مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَدَعَا النَّاسَ إِلَى طَاعَتِي فَلَهُ صُحْبَتِي فِي الدُّنْيَا وَفِي الْقَبْرِ، وَفِي الْقِيَامَةِ فِي ظِلِّي، يَا مُوسَى قُلْ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِذَا أَدَّوْا فَرَائِضِي يَكُونُوا خَاشِعِينَ، يَا مُوسَى قُلْ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ لا يُلْهِيهِمْ شَيْءٌ مِنْ دُنْيَاهُمْ إِذَا كَانَ حُلُولُ فَرَائِضِي، يَا مُوسَى قُلْ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ لا يَنْسَوْنِي فَإِنَّهُ مَنْ لَقِيَنِي وَقَدْ نَسِيَنِي لَمْ تُفَارِقْ رُوحُهُ جَسَدَهُ حَتَّى أُفْزِعَهُ بِالنَّارِ فَزْعَةً لَوْ أَدْخَلْتُ رَوْعَتَهَا فِي مَسَامِعِ أَهْلِ الدُّنْيَا لَمَاتُوا أَسْرَعَ مِنْ طَرْفَةِ عَيْنٍ، يَا مُوسَى بِحَقٍّ أَقُولُ لَكَ إِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ مِمَّا خَلَقْتُهُ أَشَدُّ خَوْفًا مِنِّي مِنَ النَّارِ، قَالَ: سُبْحَانَكَ مُنَّ عَلَيَّ، قَالَ: يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا خَلَقْتُهَا وَرَعَّبْتُ قَلْبَهَا بِأَنِّي أَنا رَبُّكِ أَفْعَلُ مَا أَشَاءُ فَامْتَلأَتْ رُعْبًا وَخَوْفًا، يَا مُوسَى النَّارُ مُطِيعَةٌ وَمَا أَنْشَأْتُ فِيهَا مِنَ الْجُنُودِ مُطِيعُونَ لِي كُلُّهُمْ، قَالَ مُوسَى: سُبْحَانَكَ مُنَّ عَلَيَّ، قَالَ: يَا مُوسَى لَهَبُهَا وَمَا فِيهَا مِنَ الْمَلائِكَةِ وَسُكَّانِ السَّمَوَاتِ وَسُكَّانِ جَنَّاتِي لا يَدْخُلُونَهَا وَلا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا، يَا مُوسَى قُلُوبُ مَلائِكَتِي فِي أَجْوَافِهَا كَخَفَقَانِ الطَّيْرِ، يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ لا إِلَهَ إِلا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلاةَ لِذِكْرِي، يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاتِي وَبِكَلامِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ، يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ لا إِلَهَ إِلا أَنَا، فَاعْبُدْنِي وَلا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا، يَا مُوسَى إِنِّي لا أُزَكِّي وَلا أَرْحَمُ مَنْ حَلَفَ بِاسْمِي كَاذِبًا، يَا مُوسَى إِذَا قَضَيْتَ بَيْنَ النَّاسِ فَاقْضِ بَيْنَهُمْ كَقَضَائِكَ لِنَفْسِكَ وَأَهْلِ بَيْتِكَ، يَا مُوسَى إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا خَشِيَنِي كُنْتُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ، يَا مُوسَى ارْحَمْ تُرْحَمْ وَكَمَا تَدِينُ تُدَانُ: يَا مُوسَى لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ "

Ka'b der ki: Hz. Âdem ve Havva bir saat (süre) boyunca Allah'tan bağışlanma dilediler ve Allah onları bağışladı. Hz. Nûh üç ay boyunca Allah'tan bağışlanma diledi ve Allah onu bağışladı. Hz. İbrâhîm ise üç şeyden dolayı bağışlanma diledi. Bu günahlarını zikredip on sekiz ay boyunca tövbe etti (ve bağışlanma diledi). Yakûb ve Yakûb oğulları tövbelerinin kabul edildiğine dair bir işaret istediler. Bunun üzerine yirmi ay sonra kendilerine tövbelerinin kabul edildiğine dair bir işaret gösterildi. Mûsa b. İmrân günahlarından dolayı bir yıl boyunca bağışlanma diledi ve Allah: "Onu bağışladım" buyurdu. Mûsa b. İmrân: "Ey Rabbim! Eğer beni bağışlayıp kalbimi mağfiretle sevindirdin ise, bağışlanma ile gözümü aydın kıldın ve konuşmanın lezzetini kulaklarıma tattırdın ise bana kıyamet günümdeki hasmı mı gösterme" dedi. Allah: "Ey Mûsa! Benden haksız bir şey yapmamı mı istiyorsun? Kıyamet gününde ölüm meleği gelip seni sakalından tutacak ve önünde diz çökeceksin" buyurdu. Mûsa bağışlandığını işittiği halde silkindi ve yedi gün baygın olarak kaldı. Cibrîl kendisine: "Ey Mûsa! Bağışlandığını işittiğin halde ümitsiz misin?" deyince, Mûsa: "Ey Cibrîl! Hasmım: «Ey Rabbim! Bu beni öldürdü» demeyecek mi? Allah da: «Ey Mûsa! Sen bunu öldürdün mü?» buyurmayacak mı? Eğer: «Hayır (öldürmedim)» dersem, Allah: «Ben buna şahid değil miydim?» buyurmayacak mı? Eğer: «Evet (öldürdüm)» dersem, Allah: «Onu niçin öldürdün?» diye sormayacak mı?" karşılığını verdi. Sonra Mûsa: "Ahh" diyerek hıçkırdı ve bir ay boyunca baygın kaldı. Kendine geldiğinde şöyle sözler işitti: "Ey Mûsa! Gazabımdan, ateşimin şiddetinden ve hesabımdan kendini emin gören kimseyi kıyamet gününde zelil kılacağım. Ey Mûsa! Ben sana kitapta selam vermedim mi? Bütün melekler de sana selam vermedi mi? Ey Mûsa! Tevhîdde, bütün meleklerim hakkında, gönderdiğim peygamberler hakkında ve farz kıldığım şeyler hakkında temiz kalpli ol. Eğer bir günah işler ve bağışlanma dilersen kıyamet gününde seni yardımsız bırakmam ve düşmanını sana karşı sevindirmem." Mûsa: "Ey Rabbim! Kıyamet gününde düşmanım kimdir?" deyince, Allah şöyle buyurdu: "İblis ve taraftarlarıdır. Ey Mûsa! Ben merhametlilerin merhametlisiyim. Ey Mûsa! Bağışladığımı ve merhamet ettiğimi bilerek huzuruma gelen kişiyi büyük günahları hakkında sorguya çekmem. Rahmetimle de küçük günahlarını

bağışlarım. Ey Mûsa! İsrâil oğullarına benden sakınmalarını söyle. Zira ben benden sakınanları severim. Ey Mûsa! Kim iyiliği emreder, kötülükten nehyeder ve insanları itaate davet ederse onun için hem dünyada, hem mezarda sohbetim vardır. Kıyamet gününde de gölgem altında olur. Ey Mûsa! İsrâil oğullarına farzlarımı eda ettiklerinde haşyet sahibi olacaklarını söyle. Ey Mûsa! İsrâil oğullarına farzlarımın zamanı geldiği zaman dünyada hiçbir şey onları oyalayarak bu farzlardan geri koymasın. Ey Mûsa! İsrâil oğullarına söyle beni unutmasınlar. Kim beni unutarak huzuruma gelirse, onu ateşle korkutmadan ruhu cesedinden ayrılmaz. Öyle bir ateş ki korkusunu dünya ehline duyuracak olursam göz açıp kapayıncaya kadar ölürler. Ey Mûsa! Sana hak ile söylüyorum. Yarattıklarım içinde benden, ateşten daha fazla korkan bir şey yoktur." Mûsa: "Seni eksikliklerden tenzih ederim, bana bağışta bulun" deyince Allah şöyle buyurdu: "Ey Mûsa! Onu ben yarattım ve: «Ben Rabbinim, dilediğimi yaparım» diyerek onun kalbini korkuyla doldurdum. Ey Mûsa! Ateş ve onda görevli kıldığım askerler bana itaat ederler." Mûsa: "Seni bütün eksikliklerden tenzih ederim, bana bağışta bulun" deyince, Allah şöyle buyurdu: "Cehennemdeki görevli melekler, gökyüzünde ve cennette olanlar cehenneme girmez ve onun sesini işitmezler. Ey Mûsa! Meleklerimin kalbi kuşun kanat çırpması gibi onun içindedir. Ey Mûsa! Şüphesiz ki ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur. Bana ibadet edin ve zikir için namaz kılın. Ey Mûsa! Ben seni risâletim ve sözlerim ile insanların içinden seçtim. Sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol. Ey Mûsa! Şüphesiz ki ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur. Bana ibadet edin ve hiç bir şeyi bana ortak koşmayın. Ey Mûsa! Benim adıma yalan yere yemin eden kimseyi (kıyamet gününde) temize çıkarmayacak ve ona merhamet etmeyeceğim. Ey Mûsa! İnsanlar arasında hükmettiğin zaman kendi nefsine ve ailene hükmeder gibi hükmet. Ey Mûsa! Eğer kul benden korkarsa onun için kendi nefsinden daha sevimli olurum. Ey Mûsa! Merhamet et ki sana da merhamet edilsin. Nasıl davranırsan sana da öyle davranılır. Ey Mûsa! Bana ibadet et ve anne baban için bağışlanma dile. Sizin dönüşünüz banadır."

(٧٨٣٤)- [٣٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلَوِيَّةَ الْقَطَّانُ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى الْعَطَّارُ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بِشْرٍ الْقُرَشِيُّ أَبُو حُذَيْفَةَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ حِينَ ناجاهُ رَبُّهُ تَعَالَى: يَا رَبِّ أَقَرِيبٌ أَنْتَ فَأُنَاجِيكَ أَمْ بَعِيدٌ، فَأُنَادِيكَ، قَالَ: يَا مُوسَى، " لأَنَا جَلِيسُ مَنْ ذَكَرَنِي قَالَ: يَا رَبِّ إِنِّي أُجِلُّكَ أَنْ أَذْكُرَكَ عَلَى خَلائِي أَوْ آتِي أَهْلِي، قَالَ: يَا مُوسَى اذْكُرْنِي عَلَى أَيِّ حَالٍ كُنْتَ، ثُمَّ قَالَ: يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ أُقَرِّبَ مَجْلِسَكَ مِنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلا تَنْهَرِ السَّائِلَ وَلا تَقْهَرِ الْيَتِيمَ، وَجَالِسِ الضُّعَفَاءَ وَارْحَمِ الْمَسَاكِينَ وَأَحِبَّ الْفُقَرَاءَ وَلا تَفْرَحْ بِكَثْرَةِ الْمَالِ، فَإِنَّ كَثْرَةَ الْمَالِ تُقَسِّي الْقَلْبَ، يَا مُوسَى إِذَا رَأَيْتَ الْغِنَى مُقْبِلا فَقُلْ ذَنْبٌ عُجِّلَتْ عُقُوبَتُهُ، وَإِذَا رَأَيْتَ الْفَقْرَ مُقْبِلا فَقُلْ مَرْحَبًا بِشِعَارِ الصَّالِحِينَ، يَا مُوسَى إِنْ أَرَدْتَ أَنْ لا يَبْقَى مَلَكٌ فِي السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَالأَرْضِ إِلا سَلَّمُوا عَلَيْكَ وَصَافَحُوكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَأَكْثِرِ التَّسْبِيحَ وَالتَّهْلِيلَ، يَا مُوسَى أَسْمِعْنِي لَذَاذَةَ التَّوْرَاةِ فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ أَجْعَلْ لَكَ فِي الْمَعَادِ ذُخْرًا، يَا مُوسَى إِذَا أَحْبَبْتَ أَنْ أُبَاهِيَ بِكَ الْمَلائِكَةَ فِي السَّمَاءِ وَفِي طُرُقَاتِ الدُّنْيَا فَأَمِطِ الأَذَى عَنْ طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ، يَا مُوسَى ذَلِّلْ نَفْسَكَ لِي تَوَاضُعًا أَرْفَعْكَ، يَا مُوسَى إِنْ أَرَدْتَ أَنْ لا تَدْعُوَنِي أَيَّامَ حَيَاتِكَ إِلا اسْتَجَبْتُ لَكَ وَلا تَسْأَلُنِي فِي الْقِيَامَةِ شَيْئًا إِلا قُلْتُ لَكَ: نَعَمْ، فَعَلَيْكَ بِحُسْنِ الْخُلُقِ، يَا مُوسَى كُنْ فِي مُخَالَطَةِ النَّاسِ كَالصَّبِيِّ، يَا مُوسَى كُنْ لَيِّنَ الْجَانِبِ فَإِنَّ أَبْغَضَ الْخَلْقِ إِلَيَّ الَّذِي فِي نَفْسِهِ كِبْرٌ وَفِي لِسَانِهِ جَفَاءٌ وَفِي قَلْبِهِ قَسْوَةٌ، وَأَحَبُّ الأَخْلاقِ إِلَيَّ الرَّحْمَةُ وَالْعَطْفُ وَالرَّأْفَةُ وَالرِّقَّةُ، يَا مُوسَى عَلَيْكَ بِلِينِ الْقَوْلِ وَطِيبِ الْكَلامِ، يَا مُوسَى كَفَى بِالْعَبْدِ مِنَ الشَّرِّ إِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالإِثْمِ، فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ ذَلِكَ لَعَنْتُهُ أَنَا وَمَلائِكَتِي فَالْوَيْلُ لِمَنْ لَعَنْتُهُ أَنَا وَمَلائِكَتِي فَالْوَيْلُ لِمَنْ لَعَنْتُهُ مَنْ يَقُومُ لِلَعْنَتِي، يَا مُوسَى إِنِّي إِذَا لَعَنْتُهُ لَمْ يَرْحَمْهُ شَيْءٌ وَأَخْرَجْتُهُ مِنْ رَحْمَتِي الْعَظِيمَةِ الَّتِي مَنْ دَخَلَهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَكَيْفَ يَرْحَمُهُ شَيْءٌ وَلَمْ تَسَعْهُ رَحْمَتِي، وَأَنَا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، يَا مُوسَى ارْحَمْ خَلْقِي أَرْحَمْكَ، يَا مُوسَى أَنَا رَحِيمٌ أُحِبُّ الرُّحَمَاءَ، يَا طُوبَى لِلرُّحَمَاءِ وَيَا طُوبَى لِلرُّحَمَاءِ وَيَا طُوبَى لِلرُّحَمَاءِ، يَا مُوسَى مَنْ رَحِمَ رَحِمْتُهُ وَمَنْ رَحِمْتُهُ أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ، يَا مُوسَى إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ أَمْلأَ مَسَامِعَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِمَّا يَسُرُّكَ، فَارْحَمِ الصَّغِيرَ كَمَا تَرْحَمُ وَلَدَكَ وَارْحَمِ الضَّعِيفَ وَأَعِنِ الْقَوِيَّ وَارْحَمِ الْكَبِيرَ كَمَا تَرْحَمُ الصَّغِيرَ وَارْحَمِ الْمُعَافَى كَمَا تَرْحَمُ الْمُبْتَلَى، وَارْحَمِ الْجَاهِلَ كَمَا تَرْحَمُ الْعَالِمَ، وَارْحَمِ الْقَوِيَّ كَمَا تَرْحَمُ الضَّعِيفَ، كُلٌّ عَلَى حِيَالِهِ، يَا مُوسَى تَعَلَّمِ

الْخَيْرَ وَاعْمَلْ بِهِ وَعَلِّمْهُ فَإِنِّي مُنَوِّرٌ لِمُعَلِّمِ الْخَيْرَ وَمُتَعَلِّمِهِ فِي قُبُورِهِمْ كَيْلا يَسْتَوْحِشُوا فِي الْقُبُورِ، يَا مُوسَى لِيَنْفَعْكَ عِلْمُكَ فَتَيَقَّظْ لِي بِهِ فِي سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَقُمْ بِهِ فِي آنَاءِ النَّهَارِ أَدْفَعْ عَنْكَ شِدَّةَ الآخِرَةِ وَالْبَلاءَ فِي الدُّنْيَا، يَا مُوسَى أَكْثِرْ مِنْ قَوْلِ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ فَإِنَّهُ لَوْلا أَصْوَاتُ مَنْ يُسْمِعُنِي قَوْلَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ لَسَلَّطْتُ جَهَنَّمَ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا، يَا مُوسَى عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ الْحَمْدِ فَلَوْلا حَمْدُ مَنْ يَحْمَدُنِي مِنْ عِبَادِي لَعَذَّبْتُ أَهْلَ الأَرْضِ، قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبِّ فَمَا أَجْرُ مَنْ قَالَ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ صَادِقًا؟ قَالَ: ثَوَابُهُ رِضَائِي عَنْهُ وَجِوَارُهُ إِيَّايَ فِي دَارِي وَالنَّظَرُ إِلَى وَجْهِي، قَالَ: يَا رَبِّ، فَمَا جَزَاءُ مَنْ شَهِدَ أَنِّي رَسُولُكَ وَأَنِّي كَلِيمُكَ؟ قَالَ: يَا مُوسَى يُبَشِّرُهُ مَلَكُ الْمَوْتِ عِنْدَ فِرَاقِهِ الدُّنْيَا وَيُهَوِّنُ عَلَيْهِ الْمَوْتَ، يَا مُوسَى لِتُكْثِرْ صَلاتَكَ فَإِنَّ الْمُصَلِّي يُنَاجِينِي، قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ قَامَ بَيْنَ يَدَيْكَ مُصَلِّيًا؟ قَالَ: يَا مُوسَى أُبَاهِي بِهِ مَلائِكَتِي رَاكِعًا وَسَاجِدًا وَمَنْ أُبَاهِي بِهِ مَلائِكَتِي لا أُعَذِّبُهُ، يَا مُوسَى أَطْعِمِ الْمَسَاكِينَ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَطْعَمَ مِسْكِينًا؟ قَالَ: يَا مُوسَى أَرْحَمُهُ رَحْمَةً لَمْ يَسْمَعْ بِهَا الْخَلائِقُ وَأَعْتِقُهُ مِنَ النَّارِ، قَالَ مُوسَى: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ آوَى يَتِيمًا حَتَّى يَسْتَغْنِيَ أَوْ كَفَلَ أَرْمَلَةً؟ قَالَ: أُسْكِنُهُ جَنَّتِي وَأُظِلُّهُ يَوْمَ لا ظِلَّ إِلا ظِلِّي، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ عَزَّى حَزِينًا، قَالَ: أُلْبِسُهُ لِبَاسَ التَّقْوَى وَأُرَدِّيهِ رِدَاءَ الإِيمَانِ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ شَيَّعَ جَنَازَةً؟ قَالَ: تُشَيِّعُهُ مَلائِكَتِي وَأُصَلِّي عَلَى رُوحِهِ فِي الأَرْوَاحِ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ عَادَ مَرِيضَكَ؟ قَالَ: اسْتَغْفَرَتْ لَهُ مَلائِكَتِي وَخَاضَ فِي رَحْمَتِي، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ بَكَى مِنْ خَشْيَتِكَ؟ قَالَ: أُؤَمِّنُهُ الْفَزَعَ الأَكْبَرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَقِي وَجْهَهُ لَفْحَ النَّارِ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَحْيَا أَمْرَكَ بِالْوضُوءِ وَغُسْلِ الْجَنَابَةِ؟ قَالَ: يَا مُوسَى لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ نُورٌ وَدَرَجَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبِكُلِّ جَدِيدٍ مَغْفِرَةٌ جَدِيدَةٌ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ بَرَّ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ: أُسْكِنُهُ جَنَّتِي وَأُعْطِيهِ مِنَ الثَّوَابِ مَا يَرْضَى، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ عَقَّ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ: النَّارُ مَصِيرُهُ وَحَسْبُهُ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ وَصَلَ رَحِمَهُ؟ قَالَ: أَزِيدُ فِي عُمْرِهِ وَأُثْمِرُ مَالَهُ وَأُعَمِّرُ دَارَهُ وَأُهَوِّنُ عَلَيْهِ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَتُنَادِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ هَلُمَّ إِلَيْنَا، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ كَفَّ أَذَاهُ وَبَذَلَ مَعْرُوفَهُ وَأَكْرَمَ جَارَهُ، قَالَ: يَا مُوسَى تُنَادِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ النَّارُ لا سَبِيلَ لِي عَلَيْكَ، يَا مُوسَى مَنْ أَحَبَّ أَنْ لا تَحْرِقَهُ النَّارُ فَلْيَأْتِ إِلَى النَّاسِ مَا يحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أَذَى النَّاسِ؟ قَالَ: يَا مُوسَى أَصْرِفُ عَنْهُ أَهْوَالَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ

ذَكَرَكَ بِلِسَانِهِ وَقَلْبِهِ سِرًّا؟ قَالَ: أَجْعَلُهُ فِي كَنَفِي وَأُظِلُّهُ بِظِلِّ عَرْشِي، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ تَلا حِكْمَتَكَ، قَالَ: يَا مُوسَى يَمُرُّ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ فِي يَوْمٍ تَذِلُّ فِيهِ الأَقْدَامُ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى مُصِيبَةٍ تُصِيبُهُ؟ قَالَ: يَا مُوسَى لَهُ بِكُلِّ نَفَسٍ يَتَنَفَّسُهُ ثَلاثُ مِائَةِ دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ الدَّرَجَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، قَالَ: إِلَهِي أَيُّ الصَّابِرِينَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: يَا مُوسَى مَا صَبَرَ عَبْدِي عَلَى شَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ صَبْرِهِ عَلَى مَعَاصِيَّ، ثُمَّ صَبْرِهِ عَلَى فَرَائِضِي ثُمَّ عَلَى الْمُصِيبَةِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَمَّا حَرَّمْتَ عَلَيْهِ؟ قَالَ: يَا مُوسَى لَهُ بِكُلِّ شَهْوَةٍ يَرُدُّهَا سَبْعُ مِائَةِ شَهْوَةٍ فِي الْجَنَّةِ أُعْطِيهِنَّ إِيَّاهُ وَبِكُلِّ نَفَسٍ يَتَنَفَّسُهُ سَبْعُ مِائَةِ دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ الدَّرَجَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى فَرَائِضِكَ؟ قَالَ: لَهُ بِكُلِّ نَفَسٍ يَتَنَفَّسُهُ سَبْعُ مِائَةِ دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ الدَّرَجَةُ مِنْهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ سَعَى إِلَى طَاعَتِكَ فِي بَيَاضِ النَّهَارِ وَظُلْمَةِ اللَّيْلِ؟ قَالَ: أَمَّا مَنْ سَعَى فِي بَيَاضِ النَّهَارِ، فَأُعْطِيهِ بِعَدَدِ كُلِّ شَيْءٍ مَرَّ عَلَيْهِ ضَوْءُ النَّهَارِ وَضَوْءُ الشَّمْسِ دَرَجَاتٍ وَحَسَنَاتٍ، وَأَمَّا مَنْ سَعَى فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ إِلَى طَاعَتِي، فَأَسْتُرُهُ بِالنُّورِ الدَّائِمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَحْشُو فِي الدُّنْيَا قَلْبَهُ نُورًا يهْتَدِي بِهِ وَأَجْعَلُ لَهُ فِي السَّمَاءِ نُورًا يُعْرَفُ بِهِ، وَأَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَنُورُهُ يَسْعَى بَيْنَ يَدَيْهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَأُعْطِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِعَدَدِ كُلِّ شَيْءٍ مَرَّ عَلَيْهِ سَوَّادُ اللَّيْلِ وَضَوْءُ الْقَمَرِ وَنُورُ الْكَوَاكِبِ دَرَجَاتٍ وَحَسَنَاتٍ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَحْسَنَ إِلَى خَوْلِهِ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُهُ وَلَمْ يكَلِّفْهُ مَا لا يُطِيقُ؟ قَالَ: يَا مُوسَى أَتَقَبَّلُ حَسَنَاتِهِ وَأَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِ وَأُخَفِّفُ عَلَيْهِ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا لِمَنْ تَابَ مِنْ ذَنْبٍ يَأْتِيهِ مُتَعَمِّدًا؟ قَالَ: يَا مُوسَى هُوَ كَمَنْ لا ذَنْبَ لَهُ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا لِمَنْ تَابَ مِنْ ذَنْبٍ يَأْتِيهِ خَطَأً؟ قَالَ: يَا مُوسَى هُوَ عِنْدِي كَبَعْضِ مَلائِكَتِي وَمَقَامُهُ مَقَامُهُمْ وَمَصِيرُهُ مَصِيرُهُمْ، قَالَ مُوسَى: وَمِمَّ ذَاكَ يَا رَبِّ؟ قَالَ: إِنَّهُ اسْتَغْفَرَنِي مِنْ غَيْرِ ذَنْبٍ وَمَلائِكَتِي يَسْتَغْفِرُونِي مِنْ غَيْرِ ذَنْبٍ، قَالَ: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا رَبِّ؟ قَالَ: لأَنِّي وَضَعْتُ عَنْ خَلْقِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ.قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ تَقَرَّبَ إِلَيْكَ بِالنَّوَافِلِ؟ قَالَ: يَا مُوسَى جَزَاؤُهُ مَحَبَّتِي وَأُحَبِّبُهُ إِلَى خَلْقِي وَأَكُونُ عَيْنَيْهِ اللَّتَيْنِ يَنْظُرُ بِهِمَا وَيَدَيْهِ اللَّتَيْنِ يَبْطُشُ بِهِمَا وَرِجْلَيْهِ اللَّتَيْنِ يَمْشِي بِهِمَا، وَإِنِ اسْتَغْفَرَنِي غَفَرْتُ لَهُ، وَإِنْ دَعَانِي اسْتَجَبْتُ لَهُ وَأُحِبُّ مَنْ أَحَبَّهُ وَأُبْغِضُ مَنْ أَبْغَضَهُ وَأُحَارِبُ مَنْ نَابَذَهُ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَصَرَّ عَلَى ذَنْبِهِ فَلَمْ يَتُبْ مِنْهُ؟ قَالَ: يَا مُوسَى إِذَا دَعَانِي لَمْ أَسْتَجِبْ لَهُ وَإِذَا رَحِمْتُ عِبَادِي لَمْ أَرْحَمْهُ وَأَمْحَقُهُ فِيمَنْ أَمْحَقُ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَكَلَ الرِّبَا فَلَمْ يَتُبْ مِنْهُ؟ قَالَ: يَا مُوسَى أُطْعِمُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ شَجَرَةِ الزَّقُّومِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَدَّى الأَمَانَةَ؟ قَالَ: يَا مُوسَى لَهُ الأَمَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلا يُحْجَبُ عَنِ الْجَنَّةِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ الزُّنَاةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: يَا مُوسَى يَفْزَعُ أَهْلُ الْجَمْعِ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ وَيَتَأَذَّوْنَ مِنْ نَتْنِ رِيحِهِمْ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ لَمْ يَكُفَّ عَنْ مَعَاصِيكَ؟ قَالَ: أُعْطِهِ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ وَمِنْ وَرَاءِ ظَهْرِهِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَحَبَّ أَهْلَ طَاعَتِكَ؟ قَالَ: يَا مُوسَى مَنْ أَحَبَّ أَهْلَ طَاعَتِي أُحَرِّمُهُ عَلَى النَّارِ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ لا يَفْتُرُ عَنِ الدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ وَالاسْتِكَانَةِ؟ قَالَ: يَا مُوسَى أَدْفَعُ عَنْهُ الْبَلاءَ فِي الدُّنْيَا وَأُعِينُهُ عَلَى شَدَائِدِ الآخِرَةِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا؟ قَالَ: يَا مُوسَى لا أُقِيلُهُ عَثْرَتَهُ وَلا أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي حَاجَةٍ وَأُحَرِّمُ عَلَيْهِ رِيحَ الْجَنَّةِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ دَعَا نَفْسًا كَافِرَةً إِلَى الإِسْلامِ؟ قَالَ: يَا مُوسَى أَجْعَلُ لَهُ حُكْمًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الشَّفَاعَةِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ دَعَا نَفْسًا مُؤْمِنَةً إِلَى طَاعَتِكَ وَنَهَاهَا عَنْ مَعْصِيَتِكَ؟ قَالَ: يَا مُوسَى هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي زُمْرَةِ الْمُرْسَلِينَ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَسْبَغَ الْوضُوءَ وَصَلَّى الصَّلاةَ لِوَقْتِهَا لا يَشْغَلُهُ عَنْهَا شَيْءٌ، قَالَ: يَا مُوسَى أُبِيحُهُ جَنَّتِي وَأُعْطِهِ سُؤْلَهُ وَأَضُمُّ عَلَيْهِ ضَيْعَتَهُ وَأُضَمِّنُ الأَرْضَ رِزْقَهُ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَامَ لَكَ مُحْتَسِبًا؟ قَالَ: يَا مُوسَى أُقِيمُهُ مَقَامًا لا يَرَى مِنَ الْبَأْسِ شَيْئًا، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَامَ رِيَاءً؟ قَالَ: ثَوَابُهُ كَثَوَابِ مِنْ لَمْ يَصُمْهُ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ أَعْطَى الزَّكَاةَ عَلَى مَا أَمَرْتَهُ؟ قَالَ: يَا مُوسَى أُعْطِيهِ جَنَّةً عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ لَقِيَكَ بِشَهَادَةِ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ تَكُونُ آخِرَ كَلامِهِ مِنَ الدُّنْيَا؟ قَالَ: يَا مُوسَى لا يَحْمِلُهُ قَلْبُكَ وَلا يَعِيهِ سَمْعُكَ كُلُّ الَّذِي أُعْطِيهِ حَتَّى يَصِيرَ إِلَيْهِ، قَالَ: إِلَهِي مَا جَزَاءُ مَنْ شَهِدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ وَهُوَ شَاكٌّ، قَالَ: يَا مُوسَى أُخَلِّدُهُ نَارِي وَلا أَجْعَلُ لَهُ نَصِيبًا فِي رَحْمَتِي، وَلا حَظًّا فِي شَفَاعَةِ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالْمَلائِكَةِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنِ اعْتَكَفَ لَكَ؟ قَالَ: الْمَغْفِرَةُ، قَالَ: فَسَكَتَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ طَوِيلا فَلَمْ يَتَكَلَّمْ، فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ تَعَالَى: يَا مُوسَى تَكَلَّمْ مَا فِيهِ قَلْبُكَ، قَالَ: إِلَهِي أَنْتَ أَعْلَمُ بِمَا أَقُولُ، قَالَ: نَعَمْ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّكَ أَرَدْتَ أَنْ تَقُولَ: إِلَهِي لا يَهْلِكُ عَلَيْكَ إِلا هَالِكٌ، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: يَا مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ وَعِزَّتِي لا يَهْلِكُ عَلَيَّ إِلا هَالِكٌ "

Ka'b anlatıyor: Allah, Hz. Mûsa'ya fısıltıyla seslendiği zaman Mûsa: "Ey

Rabbim! Yakında mısın? Sana alçak sesle yalvarayım. Uzakta mısın? Sana (yüksek sesle) sesleneyim" dedi. Rab: "Ey Mûsa! Ben ancak beni zikredenin sohbet arkadaşıyım" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Seni bir başıma mı zikredeyim? Yoksa ailemle birlikte mi anayım?" deyince, Allah: "Ey Mûsa! Beni dilediğin gibi anabilirsin. Ey Mûsa! Kıyamet gününde yakınımda oturmak ister misin? (Eğer istiyorsan) dilenciyi hor görme, yetime eziyet etme, zavallıların arkadaşı ol, miskinlere merhamet et ve fakirleri sev. Malın çokluğuna sevinme. Zira malın çokluğu kalbi katı kılar. Ey Mûsa! Zenginliğin geldiğini görürsen: "Cezası eceleştirilmiş bir günah" de. Fakirliğin geldiğini görürsen: "Salihlerin şiarına (sembolüne) merhaba" de. Ey Mûsa! Yer ve göklerdeki bütün meleklerin kıyamet gününde sana selam verip seninle kucaklaşmasını istiyorsan tesbih ve tehlili çoğalt. Ey Mûsa! Gece karanlığında Tevrât'ı okuyarak onun lezzetini bana duyur ki seni âhirette rızıklandırayım. Ey Mûsa! Gökte ve dünya yollarında meleklerin seni övmesini istiyorsan müslümanların yolundan eziyet verecekler şeyleri kaldır. Ey Mûsa! Önümde tevazuyla kendini hor gör ki ben seni yücelteyim. Ey Mûsa! Eğer hayatta iken etmiş olduğun duaları âhirette de olsa mutlaka kabul etmemi ve kıyamet gününde benden ne istersen, sana: «Tamam (istediğin senindir)» dememi istiyorsan güzel ahlâklı olmaya bak. Ey Mûsa! İnsanlarla muamelede çocuk gibi saf ol. Ey Mûsa! Yumuşak kalpli ol. Zira benim indimde insanların en nefret edileni nefsinde kibir, dilinde cefa ve katı kalpli olandır. En güzel huy ise acımak, yumuşak kalpli olmak ve inceliktir. Ey Mûsa! Yumuşak ve tatlı sözlü olmaya bak. Ey Mûsa! Kişiye: "Allah'tan kork" denildiğinde hiddetlenip nefsinin günahı emretmesi, o kula günah olarak yeter. Kul böyle deyince ben ve meleklerim ona lanet ederiz. Benim ve meleklerimin lanetine uğrayan kişinin vay haline. Benim lanetime uğrayan kişinin vay haline. Lanetimi hak eden kimsenin vay haline. Ey Mûsa! Ben birini lanetlediğim zaman kimse ona acımaz. O, büyük rahmetimden mahrum kalır ki rahmetimde olan cennete girer. Ben merhametlilerin merhametlisiyken rahmetimin içine almadığı kimseye kim acır ki! Ey Mûsa! Yarattıklarıma karşı merhametli ol ki ben de sana karşı merhametli olayım. Ey Mûsa! Ben Rahmân'ım, merhametlileri severim. Merhametli olanlara ne mutlu. Merhametli olanlara ne mutlu. Merhametli

olanlara ne mutlu. Ey Mûsa! Kim merhamet ederse, ben de ona merhamet eder ve onu cennetime koyarım. Ey Mûsa! Kıyamet gününde seni sevindirecek şeyler duymak istiyorsan çocuğuna merhamet ettiğin gibi küçüklere karşı da merhametli ol. Zayıfa merhamet et. Güçlüye de yardım et. Küçüğe merhamet ettiğin gibi büyüğe karşı da merhametli ol. Belaya çarptırılan kişiye merhamet ettiğin gibi sağlıklı kişiye karşı da merhametli ol. Bilgili kimseye merhametli olduğun gibi cahil kişiye karşı da merhametli ol. Zayıfa merhamet ettiğini gibi güçlü kimseye karşı da merhametli ol. Her bir şeyin karşıtına aynı davran. Ey Mûsa! Hayrı öğren ve onunla amel et. Zira ilim öğreten ve öğrenen kimselerin mezarlarını korkmasınlar diye aydınlatırım. Ey Mûsa! İlminin sana faydası olacaktır. Onunla gece vakitlerinde benim için kalk (ibadet et), gündüz ortasında da onunla amel et ki onunla üzerinden âhiretin şiddetini ve dünya belalarını def edeyim. Ey Mûsa! Çokça "Lâ ilâhe illallah" de. Eğer bana "Lâ ilâhe illallah" seslerini işittirenler olmasaydı cehennemi dünya ahalisine musallat ederdim. Ey Mûsa! Çokça hamd etmeye bak. Eğer kullarımdan bana hamd edenler olmasaydı yeryüzü ahalisine azab verirdim."

Mûsa: "Ey Rabbim! Sıdk ile: «Lâ ilâhe illallah» diyen kimsenin sevabı nedir?" diye sorunca: "Sevabı, ondan razı olmam, onu yakınımda tutmam ve ona rahmet bakışıyla bakmamdır" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Senin peygamberin ve senin kendisiyle konuştuğun kimse olduğuma dair şahitlik eden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! O kimse dünyadan ayrılacağı zaman ölüm meleği onu müjdeler ve ölümünü kolaylaştırır. Ey Mûsa! Çokça namaz kıl. Zira namaz kılan kimse benimle münacât etmektedir" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Senin önünde namaza duran kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! O rükûda ve secde de iken onunla meleklere karşı övünürüm. Meleklere karşı övündüğüm kimseye de azab etmem. Ey Mûsa! Fakir insanlara yemek yedir" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Fakiri doyurmanın mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Yarattıklarımdan hiç kimsenin duymadığı bir şekilde ona merhamet ederim. Onu ateşten de azad ederim" buyurdu.

Mûsa: "Ey Rabbim! Yetişkin olana kadar bir yetime bakan veya dul bir

kadının ihtiyaçlarını gideren kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Onu cennetime koyar ve hiçbir gölgenin olmadığı günde onu gölgemin altına alırım" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Üzülen bir kimseyi teselli eden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ona takva ve iman giysisini giydiririm" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Cenazeye defnedilene kadar eşlik eden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "O kimse öldüğünde onu mezarına melekler götürür ve diğer ruhlar arasında onun ruhuna önem veririm" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Hasta olan birini ziyaret eden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Meleklerim onun için bağışlanma diler ve rahmetim içinde gark olur" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Senin korkunla ağlayan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorduğunda, Allah: "Kıyamet gününde onu büyük korkudan emin kılar ve yüzünü cehennemden korurum" buyurdu.

Mûsa: "Ey Rabbim! Abdest ve cünüplükten gusül ile emrini yerine getiren kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Onun her bir kılı için kıyamet gününde bir nur ve bir derece vardır. Her bir abdest ve gusül almasında yeniden bağışlanma vardır" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Anne babasına karşı iyi davranan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Onu cennetime koyar ve sevaptan razı olacağı kadarını veririm" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Akrabalık bağlarını gözeten kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Onun ömrünü uzatır, malını çoğaltır ve evini mutlu kılarım. Ölüm sarhoşluğunu da ona kolay kılarım. Ayrıca kıyamet gününde cennet kapıları kendisine: "Koş, bize gel" diye seslenir" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Eziyeti yok edip iyilik yapan ve komşusuna iyiliklerde bulunan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Kıyamet gününde ateş ona: "Bana gelecek bir yolun yoktur" diye seslenir. Ey Mûsa! Ateşte yanmak istemeyen kimse kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkasına öyle davransın" buyurdu.

Mûsa: "Ey Rabbim! İnsanların eziyetine sabreden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Kıyametin çetin korkularını ondan def ederim" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Seni dili ve kalbi ile gizli olarak zikreden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Onu korumam

altına alır ve Arş'ımın gölgesi altında tutarım" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Senin hikmetini okuyan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Bu kimse, ayakların tökezleyip sürçtüğü Sırat köprüsünü yıldırım gibi geçer" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Felaket ve acılara sabreden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Aldığı her nefeste kendisi için cennette üç yüz derece vardır. Tek bir derece dahi dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Senin katında sabredenlerin en sevimlisi kimlerdir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Benim katımda sabredenlerin en sevimlisi, koyduğum yasakları çiğnemeyip sabredenler, farzlarımı yerine getirmekten üşenmeyenler ve musibetlere karşı sabredenlerdir" buyurdu.

Mûsa: "Allahım! Haram kıldığın şeylere karşı sabreden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Canı isteyip te red ettiği her şeye karşı cennette ona canının istediği yedi yüz şeyi vereceğim. Aldığı her nefeste onun için cennette yedi yüz derece vardır. Tek bir derece dahi dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Farzlarını yerine getiren kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "(Farzı eda ederken) aldığı her nefeste onun için cennette yedi yüz derece vardır. Tek bir derece dahi dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Gündüz aydınlığında ve gecenin karanlığında itaatine giden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah şöyle buyurdu: "İtaatime gündüz aydınlığında giden kimseye gündüz ve güneş ışığının değdiği her şey sayısınca derece ve sevap vereceğim. Gece karanlığında itaatime giden kimseyi ise kıyamet gününde daim olan nurumla kapsayacağım. Dünyada kalbini kendisiyle hidayet bulacak nur ile dolduracak ve gökyüzünde kendisiyle bilineceği bir nur kılacağım. Kıyamet gününde onu dirilttiğim zaman nuru önünde, sağında ve solunda gidecektir. Yine ona derece ve sevap vardır. Kıyamet gününde gece karanlığının, ay ışığının ve yıldızların aydınlığının uğradığı her şey sayısınca derece ve sevap vereceğim."

Mûsa: "Allahım! Kölesine ve sorumluluğu altında olanlara iyi davranan ve onlara güç yetiremeyeceği şeyleri yüklemeyen kimsenin mükafâtı nedir?"

diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Onun iyiliklerini kabul buyurup kötülüklerini bağışlarım. Kıyamet gününde de hesabını kolay kılarım" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Kasıtlı olarak işlediği bir günahtan dolayı tövbe eden kimse için ne vardır?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! O kulum hiç (o) günah(ı) işlememiş kimse gibidir" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Bilinçsiz olarak günah işleyen ve tövbe eden kimseye ne vardır?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! O kimse benim katında bazı meleklerim gibidir. Makamı onların makamıdır. Varacağı yer onların varacağı yerdir" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Niçin böyle olmaktadır ki?" deyince, Allah: "O kulum günah işlemeden benden bağışlanma diledi. Melekler de günah işlemeksizin bağışlanma dilerler" buyurdu.

Mûsa: "Ey Rabbim! Bu nasıl olmaktadır?" deyince, Allah: "Çünkü ben hata ve unutkanlığın vebalini kullarımdan kaldırdım" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Nafile ibadetlerle sana yaklaşan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Onun mükâfatı onu sevmem ve yarattıklarıma sevdirmemdir. Ben onun gören gözleri, tutan elleri ve yürüyen ayakları olurum. Benden bağışlanma dilerse onu bağışlarım. Bana dua ederse duasını kabul ederim. Onun sevdiğini sever ve buğzettiğine buğzederim. Onunla mücadele edene karşı da ben savaşırım" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Günahında ısrarcı olan ve tövbe etmeyen kimsenin cezası nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Dua ederse onun duasını kabul etmem. Kullarıma merhamet ettiğim zaman ona merhamet etmem. Kıyamet gününde helak ettiklerimin arasında onu da helak ederim" buyurdu.

Mûsa: "Allahım! Faiz yiyip de tövbe etmeyen kimsenin cezası nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Kıyamet gününde ona zakkum ağacından yediririm" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Emaneti hakkıyla koruyan ve gözeten kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Kıyamet gününde onun için eman vardır ve cennetten mahrum olmayacaktır" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Kıyamet gününde zina edenlerin cezası nedir?" deyince, Allah: "Ey Mûsa! Herkes onların feryat edişlerinden korkacak ve pis kokularından rahatsız olacaktır" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Sana isyan etmekten geri kalmayan kimsenin cezası nedir?" deyince, Allah: "Onun

kitabını soldan ve arkadan veririm" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Sana itaat edenleri seven kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Kim bana itaat edenleri severse onu ateşe haram kılarım" buyurdu.

Mûsa: "Ey Rabbim! Dua, yalvarış ve gizlice yakarıştan hiç ayrılmayan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Dünyada iken belaları onun üzerinden def eder ve âhiretin şiddetine karşı ona yardımcı olurum" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Kasıtlı olarak mümin bir kişiyi öldüren kimsenin cezası nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Onun cezasını kaldırmam, kıyamet gününde hacetine bakmam ve ona cennetin kokusunu bile koklatmam" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Kafir bir kişiyi İslam'a davet eden kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Kıyamet gününde onu şefaatte yetkili kılarım" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Mümin birini itaatine davet edip masiyetlerden alıkoyan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Bu kimse kıyamet gününde peygamberlerin zümresindedir" buyurdu.

Mûsa: "Ey Rabbim! Abdest alıp namazı hiç oyalanmadan vaktinde kılan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Cennetimi ona helal ederim. Ona istediğini veririm. Kaybettiğini buldururum ve rızkını garanti ederim" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Senin rızanı gözeterek oruç tutan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Onu öyle bir makama koyarım ki hiçbir sorunla karşılaşmaz" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Riya için oruç tutan kimsenin durumu nedir?" diye sorunca, Allah: "Sevabı oruç tutmayan kimsenin sevabı gibidir" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Emrettiğin doğrultuda zekat veren kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Ona genişliği gök ve yeryüzü arası kadar olan cennet veririm" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Dünyadan göçerken son sözü: "Lâ ilâhe illallah" olan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Ona vereceğim şeyleri sana anlatacak olursam kalbin onu taşımaz ve kulakların onu işitmez" buyurdu.

Mûsa: "Allahım! Şüphe ederek senden başka ilah olmadığına dair şahitlik eden kimsenin durumu nedir?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Onu ebedi olarak cehennemde bırakırım. Ona rahmetimden bir pay kılmam.

Peygamberlerin, sıddıkların ve meleklerin şefaatine de mazhar olamaz" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Senin için itikafa çekilen kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Bağışlanmaktır" buyurdu. Mûsa uzun bir süre sustu ve konuşmadı. Bunun üzerine yüce Rabbi: "Ey Mûsa! Kalbinde olan şeyi söyle" buyurdu. Mûsa: "Allahım! Sen benim ne diyeceğimi bilirsin" deyince, Allah: "Evet, senin: «Allahım! Senin katında helak olmayı hak eden dışında kimse helak olmaz. Her şey helak olacaktır« diyeceğini biliyorum" buyurdu. Mûsa: "Evet (öyle diyecektim" karşılığını verince, Allah: "Ey Mûsa b. İmrân! İzzetime yemin olsun ki benim katımda helak olmayı hak eden dışında kimse helak olmaz" buyurdu.

(٧٨٣٥)- [٤٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا وَكِيعٌ، ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَرْوَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: " يَا رَبِّ، أَقَرِيبٌ أَنْتَ، فَأُنَاجِيكَ أَمْ بَعِيدٌ، فَأُنَادِيكَ؟ قَالَ: " يَا مُوسَى، أَنَا جَلِيسُ مَنْ ذَكَرَنِي، قَالَ: يَا رَبِّ فَإِنَّا نَكُونُ مِنَ الْحَالِ عَلَى حَالٍ نُجِلُّكَ وَنُعَظِّمُكَ أَنْ نَذْكُرَكَ، قَالَ: وَمَا هِيَ؟ قَالَ: الْجَنَابَةُ وَالْغَائِطُ، قَالَ: يَا مُوسَى اذْكُرْنِي عَلَى أَيِّ حَالٍ كَانَ "

Ka'b der ki: Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Yakında mısın? Sana alçak sesle yalvarayım. Uzakta mısın? Sana (yüksek sesle) sesleneyim" dedi. Rab: "Ey Mûsa! Ben ancak beni zikredenin sohbet arkadaşıyım" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Biz bazı hallerde iken seni zikretmekten tenzih ediyoruz" deyince, Allah: "Bu haller de nedir?" diye sordu. Mûsa: "Cenabet ve abdest bozma halleridir" deyince: "Ey Mûsa! Hangi halde olursan ol beni zikret" buyurdu.

(٧٨٣٦)- [٤٢/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ، ثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنْبَأَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ عَطِيَّةَ الْعَوْفِيِّ، قَالَ: قَامَ كَعْبُ الأَحْبَارِ، فَأَخَذَ بِيَدِ الْعَبَّاسِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، فَقَالَ: " أَدَّخِرُهَا عِنْدَكَ تَشْفَعُ لِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقَالَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ وَهَلْ لِي شَفَاعَةٌ، فَقَالَ كَعْبٌ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: نَعَمْ، إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيٍّ يُسْلِمُ إِلا كَانَتْ لَهُ شَفَاعَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Atiyyetu'l-Avfî der ki: Ka'b kalkıp Abbâs'ın elini tutarak: "Bunu (elimi) sana kıyamet gününde bana şefaat etmen için bırakıyorum" dedi. Abbâs: "Benim şefaat etme hakkım var mıdır?" deyince, Ka'b: "Evet, bir peygamberin ehlinden olup müslüman olan herkesin şefaat hakkı vardır" karşılığını verdi.

(٧٨٣٧)- [٤٢/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبًا، يَقُولُ لابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا: " إِذَا رَأَيْتَ السُّيوفَ قَدْ عَرِيَتْ وَالدِّمَاءَ قَدْ أُهْرِيقَتْ فَاعْلَمْ أَنَّ أَمْرَ اللَّهِ قَدْ ضُيِّعَ فِي الأَرْضِ فَانْتَقَمَ اللَّهُ مِنْ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ، وَإِذَا رَأَيْتَ قَطْرَ السَّمَاءِ قَدْ مُنِعَ فَاعْلَمْ أَنَّ الزَّكَاةَ قَدْ مُنِعَتْ فَمَنَعَ اللَّهُ مَا عِنْدَهُ، وَإِذَا رَأَيْتَ الْوَبَاءَ قَدْ فَشَا فَاعْلَمْ أَنَّ الزِّنَا قَدْ فَشَا "

İkrime der ki: Ka'b'ın İbn Abbâs'a şöyle dediğini işittim: "Kılıçların kınından çekildiğini ve kanın akıtıldığını gördüğün zaman bil ki Allah'ın yeryüzündeki emri (rahmeti) kalkmış demektir. Allah bir kısım insanlar ile bazılarından intikam alır. Göğün yağmurunun kesildiğini gördüğün zaman da bil ki zekat verilmiyorlardır. Böylece Allah kendi katındaki rahmeti de men eder. Veba salgınının yayıldığını gördüğün zaman da bil ki zina da yayılmıştır."

(٧٨٣٨)- [٤٢/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الآجُرِّيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَشِيُّ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَنْبَأَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ، أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي أُسَيْدٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلانَ، قَالا: عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ كَعْبٍ أَنَّهُ دَخَلَ كَنِيسَةً، فَأَعْجَبَهُ حُسْنُهَا، فَقَالَ: " أَحْسَنُ عَمَلٍ وَأَضَلُّ قَوْمٍ رَضِيتُ لَكُمُ الْفَلَقَ، قِيلَ: وَمَا الْفَلَقُ؟، قَالَ: بَيْتٌ فِي جَهَنَّمَ إِذَا فُتِحَ صَاحَ جَمِيعُ أَهْلِ النَّارِ مِنْ شِدَّةِ حَرِّهِ "

Ebû Ubeyd bildiriyor: Ka'b bir kiliseye girdi ve onun güzelliğine hayran kalarak: "Ne güzel bir iş ve ne sapık bir kavim. Ben Felak'ın sizin olmasına razı oldum" dedi. Kendisine: "Felak nedir?" diye sorulunca: "Cehennemde

bir evdir. Açıldığı zaman sıcağının şiddetinden dolayı cehennem ahalisi feryat eder" karşılığım verdi.

(٧٨٣٩)- [٤٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الآجُرِّيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَشِيُّ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْوَاسِطِيُّ، أَنْبَأَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالا: ثنا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، أَنَّ كَعْبًا، قَالَ لِعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: " هَلْ تَرَى فِي مَنَامِكَ شَيْئًا؟ فَانْتَهَرَهُ عُمَرُ ؛ فَقَالَ: إِنِّي أَجِدُ أَوْ إِنَّا نَجِدُ رَجُلا يَرَى فِي مَنَامِهِ مَا يَكُونُ فِي هَذِهِ الأُمَّةِ "

Muhammed b. Sîrîn bildiriyor: Ka'b, Ömer b. el-Hattâb'a: "Sen rüyanda bir şey görüyor musun?" diye sorunca, Ömer onu azarlayarak: "Ben (veya biz) bir adamın bu ümmette olacakları rüyasında gördüğünü bulmaktayız" dedi.

(٧٨٤٠)- [٤٣/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثنَا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ سَلْمٍ، عَنْ كُرْزِ بْنِ وَبَرَةَ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ كَعْبًا، قَالَ: " إِنَّ الْمَلائِكَةَ يَنْظُرُونَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الَّذِينَ يُصَلُّونَ بِاللَّيْلِ فِي بُيُوتِهِمْ كَمَا تَنْظُرُونَ أَنْتُمْ إِلَى نُجُومِ السَّمَاءِ "

Kurz b. Vebere der ki: Bana ulaştığına göre Ka'b: "Sizin gökteki yıldızlara baktığınız gibi melekeler de geceleyin evinde namaz kılan kimseleri seyrederler" demiştir.

(٧٨٤١)- [٤٣/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، ثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ بَكْرِ بْنِ خُنَيْسٍ، حَدَّثَنِي أَبُو دَاوُدَ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " رِجَالٌ يبَاهِي اللَّهُ بِهِمْ مَلائِكَتَهُ: الْغَازِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمُقَدِّمَةُ الْقَوْمِ إِذَا حَمَلُوا وَحَامِيَتُهُمْ إِذَا هُزِمُوا، وَالَّذِي يُخْفِي صَلاتَهُ، وَالَّذِي يُخْفِي صِيَامَهُ، وَالَّذِي يُخْفِي صَدَقَتَهُ، وَالَّذِي يُخْفِي كُلَّ عَمَلٍ صَالِحٍ مَا يَنْبَغِي أَنْ يُخْفِي "

Ka'b der ki: "Allah'ın meleklere karşı övündüğü kimseler vardır. Bunlar Allah yolunda savaşan, saldırı anında öne geçen, hezimete uğrandığı zaman moral verip askeri dağılmaktan koruyan, nafile namazlarını gizli kılan, nafile

oruçlarını gizli tutan, sadakasını gizli veren, yani gizli olarak yapılması gereken güzel amellerini gizli olarak yapandır."

(٧٨٤٢)- [٦/٤٣] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَدْرٍ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْوَرْدِ بْنِ ثُمَامَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مِرْدَاسٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ مِنْ نِعْمَةٍ فِي الدُّنْيَا فَشَكَرَهَا لِلَّهِ وَتَوَاضَعَ بِهَا لِلَّهِ إِلا أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى نَفْعَهَا فِي الدُّنْيَا وَرَفَعَ لَهُ بِهَا دَرَجَةً فِي الْجَنَّةِ، وَمَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ مِن نِعْمَةٍ فِي الدُّنْيَا فَلَمْ يَشْكُرْهَا لِلَّهِ وَلَمْ يَتَوَاضَعْ بِهَا لِلَّهِ إِلا مَنَعَهُ اللَّهُ تَعَالَى نَفْعَهَا فِي الدُّنْيَا وَفَتَحَ لَهُ طَبَقًا مِنَ النَّارِ يعَذِّبُهُ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتَجَاوَزُ عَنْهُ "

Ka'b der ki: "Allah bir kula dünyada bir nimet verdiği zaman o kul şükreder ve alçak gönüllü olursa, mutlaka Allah ona dünyada o nimetin faydasını verir ve onunla cennette makamını bir derece yükseltir. Allah bir kula dünyada bir nimet verdiği zaman o kul şükretmez ve alçak gönüllü olmazsa, mutlaka Allah dünyada onun faydasından kendisini men eder ve ona ateşten bir katman açar. Artık dilerse ona azab eder dilerse de bağışlar."

(٧٨٤٣)- [٦/٤٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ ، ثَنَا شَيْخٌ، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: كَانَ الْحُطَيْئَةُ وَكَعْبٌ عِنْدَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ فَأَنْشَدَ الْحُطَيْئَةُ:

مَنْ يَفْعَلْ الْخَيْرَ لا يَعْدَمْ جَوَائِزَهُ ... لا يَذْهَبُ الْعُرْفُ بَيْنَ اللَّهِ وَالنَّاسِ

فَقَالَ كَعْبٌ: " هِيَ وَاللَّهِ فِي التَّوْرَاةِ لا يَذْهَبُ الْمَعْرُوفُ بَيْنَ اللَّهِ وَبَيْنَ خَلْقِهِ "

Şa'bî der ki: Hutay'a ile Ka'b, Hz. Ömer'in yanındaydılar ve Hutay'a şöyle bir şiir okudu:

"İyilik yapan bir kimse mükâfatından mahrum kalmaz
Güzel amel Allah nezdinde ve insanlar katında yok olmaz."

Bunu duyan Ka'b: "Vallahi bu Tevrât'ta da bulunmaktadır ve: «Güzel amel, Allah ile yarattıkları arasında yok olmaz» şeklindedir" dedi.

(٧٨٤٤)- [٦/٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا الْحَارِثُ بْنُ خَلِيفَةَ، ثَنَا دُوَيْدُ أَبُو سُلَيْمَانَ،

عَنْ إِبْرَاهِيمَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الشَّامِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " مَنْ عَرَفَ الْمَوْتَ هَانَتْ عَلَيْهِ مَصَائِبُ الدُّنْيَا وَغُمُومِهَا "

Ka'bu'l-Ahbâr der ki: "Ölümü bilen için dünyadaki musibetler ve dertler hafif gelir."

(٧٨٤٥)- [٦/٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ عُمَرَ، قَالَ لِكَعْبٍ: " أَخْبِرْنِي عَنِ الْمَوْتِ، قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، هُوَ مِثْلُ شَجَرَةٍ كَثِيرَةِ الشَّوْكِ فِي جَوْفِ ابْنِ آدَمَ فَلَيْسَ مِنْهُ عِرْقٌ وَلا مَفْصِلٌ إِلا فِيهِ شَوْكَةٌ وَرَجُلٌ شَدِيدُ الذِّرَاعَيْنِ فَهُوَ يُعَالِجُهَا يَنْزِعُهَا، فَأَرْسَلَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ دُمُوعَهُ "

İbn Ebî Muleyke bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb: "Ey Ka'b! Bize ölümden bahset" deyince, Ka'b: "Ey müminlerin emiri! Ölüm çok dikenli bir ağacın Âdemoğlunun karnına sokulması, dikenin takılmadığı hiçbir damar ve mafsal kalmayınca kolları güçlü bir adamın bu ağacı çekip çıkarması gibidir" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer'in gözlerinden yaş boşaldı.

(٧٨٤٦)- [٦/٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْمُؤَذِّنُ، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي الْفَضْلُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ حَيَّانَ، ثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سُوَيْدِ بْنِ عُطَارِدٍ، عَنْ هَمَّامٍ، قَالَ: قَالَ كَعْبٌ: " يُوجَدُ رَجُلٌ فِي الْجَنَّةِ يَبْكِي، فَقِيلَ لَهُ: لِمَ تَبْكِي وَقَدْ دَخَلْتَ الْجَنَّةَ؟، قَالَ: أَبْكِي لأَنِّي لَمْ أُقْتَلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلا قَتْلَةً وَاحِدَةً وَكُنْتُ أَشْتَهِي أَنْ أُرَدَّ، فَأُقْتَلَ فِيهِ ثَلاثَ قَتْلاتٍ "

Ka'b der ki: Cennette ağlayan bir adam görülüp ona: "Cennete girmiş olduğun halde niçin ağlıyorsun?" denilince, adam: "Allah yolunda sadece bir defa öldürüldüm diye ağlıyorum. Ben tekrar döndürülerek üç defa öldürülmeyi arzuluyordum" karşılığını verdi.

(٧٨٤٧)- [٦/٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ، عَنِ الزُّبَيْرِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْقَنْسَرِيِّ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " لا يَذْهَبُ عَنِ الْمَيِّتِ أَلَمُ الْمَوْتِ مَا دَامَ فِي قَبْرِهِ وَأَنَّهُ لأَشُدُّ مَا يَمُرُّ عَلَى الْمُؤْمِنِ وَأَهْوَنُ مَا يُصِيبُ الْكَافِرَ "

Ka'b der ki: "Ölü mezarda bulunduğu müddetçe ölüm acısı üzerinden gitmez. Bu acı, mümin kimsenin maruz kalacağı en ağır acıdır. Kafirin ise maruz kalacağı en hafif şeydir."

(٧٨٤٨)- [٦/٤٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، ثنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَجُلا، قَالَ لِكَعْبٍ: " مَا الدَّاءُ الَّذِي لا دَوَاءَ لَهُ؟، قَالَ: الْمَوْتُ، قَالَ ابْنُ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ: قَالَ أَبِي: لِلْمَوْتِ دَوَاءٌ رِضْوَانُ اللَّهِ ﷻ "

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem, babasından bildiriyor: Bir adam, Ka'b'a: "İlacı olmayan hastalık hangisidir?" diye sorunca, Ka'b: "Ölüm" karşılığını verdi.

İbn Zeyd b. Eslem der ki: Babam: "Ölümün ilacı, Allah'ın hoşnutluğudur" dedi.

(٧٨٤٩)- [٦/٤٥] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ، ثنَا أَبُو مَسْعُودٍ، أَنْبَأَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، ثنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " إِنَّ شَمَتَتْ بِخَرَابِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَتَعَزَّزَتْ وَتَجَبَّرَتْ، فَدُعِيَتِ الْعَاتِيَةُ الْمُسْتَكْبِرَةُ، فَقَالَتْ: إِنْ كَانَ عَرْشُ اللَّهِ بُنِيَ عَلَى الْمَاءِ فَقَدْ بُنِيتُ عَلَى الْمَاءِ، فَأَوْعَدَهَا اللَّهُ بِعَذَابٍ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَقَالَ: لأَنْزِعَنَّ حُلِيَّكِ وَحَرِيرَكِ وَحَمِيرَكِ وَلأَتْرُكَنَّكِ لا يَصْرُخُ دِيكُكِ وَلا يَقُومُ أَحَدٌ إِلَى جِدَارٍ مِنْ جُدُرِكِ وَلا أَجْعَلُ لَكِ عَامِرًا إِلا الثَّعَالِبَ وَلا نَبَاتًا إِلا الْحِجَارَةَ وَالْيَنْبُوتَ، وَلا يَحُولُ بَيْنَكِ وَبَيْنَ السَّمَاءِ شَيْءٌ، وَلأَتْرُكَنَّ عَلَيْكِ نِيرَانًا ثَلاثًا مِنَ السَّمَاءِ نَارًا مِنْ زِفْتٍ، وَنَارًا مِنْ قَطِرَانٍ، وَنَارًا مِنْ نِفْطٍ، وَلأَتْرُكَنَّكِ جَدْعَاءَ قَرْعَاءَ وَلَيَبْلُغَنِّي صَوْتُكِ وَأَنَا فِي السَّمَاءِ فَإِنِّي طَالَ مَا أُشْرِكَ بِي فِيكِ وَلْيُفْتَرَّ عَنْ فِيكِ جَوَارٍ مَا كِدْنَ يَرَيْنَ الشَّمْسَ مِنْ حُسْنِهِنَّ، قَالَ كَعْبٌ: فَلا يَعْجِزُ مَنْ بَلَغَ ذَلِكَ مِنْكُمْ أَنْ يَمْشِيَ إِلا لاطِئَ مُلْكِهِمْ فَإِنَّهُ يَجِدُ خَيْلا وَبَقَرًا مِنْ نُحَاسٍ يَجْرِي عَلَى رُءُوسِهَا الْمَاءُ وَلَتُقْسَمَنَّ كُنُوزُهَا بِالأَتْرِسَةِ، وَقَطْعًا بِالْفُئُوسِ فَإِنَّكُمْ عَلَى ذَلِكَ مِنْهُ حَتَّى تُحِلَّكُمُ النَّارُ الَّتِي أَوْعَدَهَا اللَّهُ، فَتَحْمِلُونَ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ كُنُوزِهَا فَتَقْسِمُونَهَا بِالْفَرْقَدُونَةِ، ثُمَّ يَأْتِيكُمْ آتٍ أَنَّ الدَّجَّالَ قَدْ خَرَجَ، فَتَرْفُضُونَ مَا فِي أَيْدِيكُمْ وَمَنْ رَفَضَ مِنْكُمْ، فَإِذَا بَلَغْتُمُ الشَّامَ وَجَدْتُمْ ذَلِكَ بَاطِلا إِنَّمَا هِيَ نَفْخَةٌ مِنْ كَذِبٍ لا يَدْخُلُ الدَّجَّالُ

بَعْدَهَا إِلا بِسَبْعِ سِنِينَ يَمْكُثُ سِتًّا وَيَخْرُجُ فِي السَّابِعَةِ تَتَعَلَّقُ بِهِ حَيَّةٌ إِلَى جَانِبِ سَاحِلِ الْبَحْرِ

Ka'b der ki: (Zamanında Kostantiniyye), Beytu'l-Makdis'in harab olmasına çok sevinmiş, kibre kapılıp zorbalaşmıştı. Bundan dolayı "Küstah Müstekbir" adıyla anılmıştır. (Kostantiniyye): "Şayet Allah'ın Arş'ı su üzerine inşa edildiyse ben de su üzerine inşa edildim" deyince Allah ona kıyamet gününden önce bir azap vaat edip şöyle buyurdu: "Altınlarını, ipeklerini, bineklerini elinden alacağım! Üzerinde öten tek bir horoz, duvarlarında durabilen tek bir kişi bile bırakmayacağım! Üzerinde tilkilerden başka canlı, taş ve keçiboynuzundan başka da bitkin olmayacak! Sema ile aranda hiçbir şey bulunmayacak! Üzerine biri ziftten, biri katrandan biri de gazdan olmak üzere üç ateş yollayacağım! Elini ayağını kesecek, kabuğun soyacağım! Feryadın semaya, yanıma kadar ulaşacak! Zira üzerinde bana çokça şirk koşuldu! Acını senin adına güneş yüzü görmemiş gibi güzel kızlar dile getirecek."

İçinizden böylesi bir zamana yetişenler oraya gittikleri zaman başlarından su akan bakırdan at ve sığırları göreceklerdir. Şehrin hazineleri baltalarla parçalanıp kalkanlarla paylaştırılacak. Allah ona vaat ettiği azap gelene kadar da bu hal üzere kalacaksınız. Bunun üzerine hazinelerinden taşıyabildiğinizi alıp Ferkaduna'ya götürecek ve oraya paylaşacaksınız. Sonra biri yanınıza gelip Deccâl'ın ortaya çıktığı haberini verecek. Bunun duyunca ellerinizdekileri atacaksınız. Ellerindekileri bırakıp yola düşenler Şam'a yetiştikleri zaman bu haberin yalan bir haber olduğunu göreceklerdir. Deccâl da bu olaydan sonra altı yıl daha bekler ve yedinci yılda da ortaya çıkar. Deniz sahilinde olan bir yılan da onun peşine takılır.

Ebû Nuaym der ki: Ka'bu'l-Ahbâr'ın, buraya kadar zikredilenler dışında akıl ve yol sahipleri için ibretler içeren haberleri, öğütleri ve işaretleri de bulunmaktadır. Şimdilik burada zikrettiklerimizle yetiniyor, başka yerlerde yazdıklarımızın çoğunu ise bırakıyoruz. Allah'tan, rivayet edilen ile yazdıklarımızı bize faydalı kılmasını diliyoruz.

Ka'b, ashabın ileri gelenlerin rivâyetlerde bulunmuştur. Bunlardan Müminlerin emiri Ömer el-Fâruk'u, (Ömer b. el-Hattâb), hicret

karşılığında tüm malını müşriklere vermiş biri olan Suheyb b. Sinân'ı, müminlerin annesi Hz. Âişe'yi sayabiliriz. Ka'b, Hz. Osman'ın öldürülmesinden bir yıl önce vefat etti.

Takrîb 4415-a, Takrîb 4223, Takrîb 4275, Takrîb 4179, Takrîb 143, Takrîb 130

Nevf el-Bikâlî

Allah dostlarından biri de güzel ve yüce niteliklere rağbet eden Nevf b. Ebî Fadâle el-Bikâlî'dir. O çok kitap okuyan, iyi işlere davet eden ve yasaklardan sakındıran biriydi.

Denirdi ki: Tasavvuf yücelmeye çağrı ve sakınmaya işarettir.

(٧٨٥٦)- [٦/٤٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَابِلُتِّيُّ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيُّ، حَدَّثَنِي نَوْفٌ الْبِكَالِيُّ، قَالَ: كَانَ عَمْرٌو الْبِكَالِيُّ إِذَا افْتَتَحَ مَوْعِظَةً، قَالَ: " أَلا تَحْمَدُونَ رَبَّكُمُ الَّذِي حَضَرَ غَيْبَتَكُمْ وَأَخَذَ سَهْمَكُمْ وَجَعَلَ وِفَادَةَ الْقَوْمِ لَكُمْ، وَذَلِكَ أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ وَفَدَ بِبَنِي إِسْرَائِيلَ، فَقَالَ اللَّهُ لَهُمْ " إِنِّي قَدْ جَعَلْتُ لَكُمُ الأَرْضَ مَسْجِدًا حَيْثُ مَا صَلَّيْتُمْ مِنْهَا تُقُبِّلَتْ صَلاتُكُمْ إِلا فِي ثَلاثِ مَوَاطِنَ فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى فِيهِنَّ لَمْ أَقْبَلْ صَلاتَهُ: الْمَقْبَرَةُ وَالْحَمَّامُ وَالْمِرْحَاضُ "، قَالُوا: لا إِلا فِي كَنِيسَةٍ، قَالَ: وَجَعَلْتُ لَكُمُ التُّرَابَ طَهُورًا إِذَا لَمْ تَجِدُوا الْمَاءَ، قَالُوا: لا إِلا بِالْمَاءِ "، قَالَ: وَجَعَلْتُ لَكُمْ حَيْثُ مَا صَلَّى الرَّجُلُ وَكَانَ وَحْدَهُ تُقُبِّلَتْ صَلاتُهُ، قَالُوا: لا إِلا فِي جَمَاعَةٍ"

Nevf el-Bikâlî der ki: Amr el-Bikâlî bir vaaz açtığı zaman şöyle derdi: "Sizin gıyabınızda sizin için şahitlik eden ve başkasının hediyesini size veren Rabbinize hamd etmeyecek misiniz. Mûsa, İsrâil oğulları ile birlikte gittiği zaman Allah onlara: "Ben yeryüzünü size mescit kıldım. Yeryüzünün üç yeri dışında neresinde namaz kılarsanız kabul edilir. Bu üç yerde namaz kılanın namazı kabul edilmez. Bunlar, mezarlık, hamam ve tuvalettir" buyurdu. İsrâil oğulları: "Hayır, sadece kilisede kılmak istiyoruz" dediler. Allah: "Su bulamadığınız zaman toprağı size temizleyici kıldım" buyurunca, İsrâil

oğulları: "Hayır, sadece su ile temizlenmek istiyoruz" dediler. Allah: "Kişi nerede namaz kılsa ve tek başına kılsa kabul edilir" buyurunca da: "Hayır sadece cemaatle kılmak istiyoruz" dediler.

(٧٨٥٧)- [٤٨/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ، ثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، ثنا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ نَوْفٍ الْبِكَالِيِّ، قَالَ: " انْطَلَقَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ بِوِفَادَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَنَاجَاهُ رَبُّهُ، فَقَالَ: إِنِّي أَبْسُطُ لَكُمُ الأَرْضَ طَهُورًا وَمَسْجِدًا تُصَلُّونَ حَيْثُ أَدْرَكَتْكُمُ الصَّلاةُ إِلا فِي حَمَامٍ أَوْ مِرْحَاضٍ أَوْ عِنْدَ قَبْرٍ وَأَجْعَلُ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنِّي أُنْزِلُ عَلَيْكُمُ التَّوْرَاةَ تَقْرَءُونَهَا عَلَى ظَهْرِ أَلْسِنَتِكُمْ رِجَالُكُمْ وَنِسَاؤُكُمْ وَصِبْيَانُكُمْ، قَالُوا: لا نُصَلِّي إِلا فِي كَنِيسَةٍ وَلا نَجْعَلُ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِنَا نَجْعَلُ لَهَا تَابُوتًا تُحْمَلُ فِيهِ وَلا نَقْرَأُ كِتَابَنَا إِلا نَظَرًا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الأُمِّيَّ إِلَى قَوْلِهِ: لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾، قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبِّ اجْعَلْنِي نَبِيَّهُمْ، قَالَ: إِنَّ نَبِيَّهُمْ مِنْهُمْ، قَالَ: يَا رَبِّ أَخِّرْنِي حَتَّى تَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تُدْرِكَهُمْ، قَالَ مُوسَى: يَا رَبِّ جِئْتُ بِوِفَادَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَكَانَتِ الْوِفَادَةُ لِغَيْرِهِمْ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾، فَكَانَ نَوْفٌ الْبِكَالِيُّ، يَقُولُ: احْمَدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي شَهِدَ غَيْبَتَكُمْ وَأَخَذَ بِسَهْمِكُمْ وَجَعَلَ وِفَادَةَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَكُمْ، رَوَاهُ جَرِيرٌ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ مِثْلَهُ

Nevf el-Bikâlî der ki: Hz. Mûsa, İsrâil oğulları ile birlikte gittiği zaman Rabbi ona şöyle münacat etti: "Ben size yeryüzünü temiz ve mescit olarak yayacağım. Namaz vakti nerede gelirse orada namazınızı kılarsınız. Ancak hamamda veya tuvalette veya bir mezarın yanında kılmayın. İlahi huzuru kalbinizde kılacağım. Size Tevrât'ı indiriyorum. Erkeklerinizin, kadınlarınızın ve çocuklarınızın onu ezbere okumasını sağlayacağım." (Mûsa bunları onlara söyleyince) İsrâil oğulları: "Kiliselerden başka yerde namaz kılmak istemiyoruz ve ilahi huzuru kalbinize değil, içinde taşınabilecek bir tabuta koyarız. Tevrât'ı da bakarak okuruz" dediler. Bunun üzerine Allah: **"Bunu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, zekat verenlere, âyetlerimize inanıp, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları,**

okuyup yazması olmayan peygambere uyanlara yazacağız. O peygamber, onlara, uygun olanı emreder ve fenalıktan meneder, temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılar, onların ağır yüklerini indirir, zor tekliflerini hafifletir. Bu peygambere inanan, hürmet eden, yardım eden, onunla gönderilen nura uyanlar yok mu? İşte onlar saadete erenlerdir, dedi. De ki: Ey insanlar! Doğrusu ben, göklerin ve yerin hükümranı, O'ndan başka tanrı bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın, hepiniz için gönderdiği peygamberiyim. Allah'a ve okuyup yazması olmayan, haber getiren peygamberine -ki o da Allah'a ve sözlerine inanmıştır- inanın; ona uyun ki doğru yolu bulasınız"[1] buyurdu.

Mûsa: "Ey Rabbim! Beni onların peygamberi kıl" deyince, Allah: "Onların peygamberi kendilerindendir" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Ecelimi geciktir ve beni o ümmetten kıl" deyince, Allah: "Sen onlara yetişemeyeceksin" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Ben, Sana kavmimden bir heyetle geldim, onların hediyesini başkasına verdin" deyince Allah, kendisine: **"Mûsa'nın milletinden bir topluluk hakkı gösterirler ve onunla hükmederlerdi"**[2] buyurdu. Nevf el-Bikâlî der ki: "Sizin gıyabınızda sizin için şahitlik eden ve başkasının hediyesini size veren Rabbinize hamd etmeyecek misiniz?"

Cerîr, Leys b. Ebî Süleym kanalıyla Şehr b. Havşeb'den aynısını rivayet etti.

(٧٨٥٨)- [٤٩/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَفْصٍ أَبُو بَكْرٍ الْمَغَازِلِيُّ، ثنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الأَخْرَمُ، ثنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدَةَ، ثنَا مُصْعَبُ بْنُ الْمِقْدَامِ، ثنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ نَسْرِ بْنِ ذُعْلُوقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ نَوْفًا، يَقُولُ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا﴾، قَالَ: " الذِّرَاعُ سَبْعُونَ بَاعًا، الْبَاعُ مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ مَكَّةَ "، قَالَ هَذَا وَهُوَ بِالْكُوفَةِ "

Nesr b. Zu'lûk der ki: Nevf'in: **"Sonra onu boyu yetmiş arşın olan zincire vurun"** (Hâkka Sur 32) âyetini açıklarken: "Bir arşın yetmiş ba'dır.

---

[1] A'râf Sur. 156, 157

[2] A'râf Sur. 159

Bir ba' ise seninle Mekke arasındaki mesafe kadardır" dediğini işittim. Bunu anlatırken Kûfe'de idi.

(٧٨٥٩)- [٤٩/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، أَنْبَأَنَا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلالٍ، عَنِ الْقُرَظِيِّ، عَنْ نَوْفٍ الْبِكَالِيِّ، وَكَانَ يَقْرَأُ الْكُتُبَ، قَالَ: " إِنِّي لأَجِدُ أُنَاسًا مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ فِي كِتَابِ اللَّهِ الْمُنَزَّلِ قَوْمًا يَحْتَالُونَ لِلدُّنْيَا بِالدِّينِ، أَلْسِنَتُهُمْ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَقُلُوبُهُمْ أَمَرُّ مِنَ الصَّبْرِ، يَلْبَسُونَ لِلنَّاسِ مُسُوكَ الضَّأْنِ وَقُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الذِّئْبِ يَقُولُ الرَّبُّ تَعَالَى: فَعَلَيَّ تَجْتَرِئُونَ وَبِي تَغْتَرُّونَ حَلَفْتُ بِنَفْسِي لأَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ فِتْنَةً تَتْرُكُ الْحَلِيمَ فِيهَا حَيْرَانَ، قَالَ الْقُرَظِيُّ: تَدَبَّرْتُهَا فِي الْقُرْآنِ فَإِذَا هُمُ الْمُنَافِقُونَ: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾، وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ "

Nevf el-Bekâlî –Kutsal kitapları okuyan biriydi- şöyle der: "Allah'ın indirdiği Kitabında olan öyle bir topluluk görüyorum ki, dinlerini dünya için kullanıyorlar. Dilleri baldan daha tatlı, ama kalpleri sabır otundan daha acıdır. Halkın önünde koyun postuna bürünürler, ama kalpleri kurt kalbi gibidir. Allah onlara: "Bana karşı cüretkârlık mı yapıyorsunuz? Halkı benimle mi kandırıyorsunuz? Nefsime yemin olsun ki; onlara öyle bir fitne göndereceğim ki; yumuşak huylu olan kişi bile şaşkınlık içinde kalacak." Kurazî der ki: "Bu hitaba maruz kalanları Kur'ân'da aradığımda, onların şu âyetlerde münafıklar olduğunu gördüm: **"İnsanlardan öyleleri vardır ki, dünya hayatı hakkında söyledikleri senin hoşuna gider...[1]", "İnsanlar içinde Allah'a, bir yar kenarındaymış gibi kulluk eden vardır..."[2]**

(٧٨٦٠)- [٤٩/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ نَوْفٍ الْبِكَالِيِّ، قَالَ: " أَوْحَى اللَّهُ إِلَى الْجِبَالِ إِنِّي نَازِلٌ عَلَى جَبَلٍ مِنْكُمْ فَشَمَخَتِ الْجِبَالُ كُلُّهَا إِلا جَبَلَ الطُّورِ فَإِنَّهُ تَوَاضَعَ، وَقَالَ: أَرْضَى بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لِي، قَالَ: فَكَانَ الأَمْرُ عَلَيْهِ "

---

[1] Bakara Sur. 204

[2] Hac Sur. 11

Nevf el-Bikâlî der ki: Allah dağlara: "Ben sizden bir dağın üzerine ineceğim" diye vahyetti. Bunun üzerine bütün dağlar kibirlenmeye başladı. Ancak Tûr dağı tevazu gösterip: "Allah'ın bana taksim etmiş olduğuna razıyım" dedi. Sonra Allah onun üzerine indi.

(٧٨٦١)- [٦/٥٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ عَامِرٍ الأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ نَوْفٍ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبِّ، إِنَّهُ لَيْسَ فِي الأَرْضِ أَحَدٌ يَعْبُدُكَ غَيْرِي، قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ثَلاثَةَ آلافِ مَلَكٍ فَأَمَّهُمْ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ "

Nevf der ki: Hz. İbrâhîm: "Ey Rabbim! Yeryüzünde benden başka sana ibadet eden kimse yoktur" deyince, Allah üç bin melek indirdi ve İbrâhîm onlara üç gün imamlık etti.

(٧٨٦٢)- [٦/٥٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو عِمْرَانَ، عَنْ نَوْفٍ، أَنَّ مُوسَى، عَلَيْهِ السَّلامُ لَمَّا نُودِيَ، قَالَ: " وَمَنْ أَنْتَ الَّذِي تُنَادِينِي، قَالَ: أَنَا رَبُّكَ الأَعْلَى "

Nevf bildiriyor: Hz. Mûsa'ya nida edildiği zaman: "Ey nida eden kimse! Sen de kimsin?" dedi. Bunun üzerine (Allah): "Ben en yüce Rabbinim" buyurdu.

(٧٨٦٣)- [٦/٥٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا مِنْجَابٌ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالا: ثنا إِسْرَائِيلُ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ نَوْفٍ الشَّامِيِّ، قَالَ: " مَكَثَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ فِي آلِ فِرْعَوْنَ بَعْدَ مَا غَلَبَ السَّحَرَةَ أَرْبَعِينَ عَامًا، وَقَالَ مِنْجَابٌ: عِشْرِينَ سَنَةً، يُرِيهِمُ الآيَاتِ الْجَرَادَ وَالْقَمْلَ وَالضَّفَادِعَ

Nevf eş-Şâmî der ki: "Hz. Mûsa sihirbazları yendikten sonra Firavun ailesinin yanında kırk yıl —Mincâb rivâyetinde yirmi yıl— kaldı; onlara çekirge, bit ve kurbağa mucizelerini gösterdi" demiştir.

(٧٨٦٤)- [٦/٥٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا جَعْفَرٌ، ثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ نَوْفٍ الْبِكَالِيِّ، قَالَ: " مَثَلُ هَذِهِ

الأُمَّةِ مَثَلُ الْمَرْأَةِ الْحَامِلِ يُرْجَى لَهَا الْفَرَجُ عَلَى رَأْسِ وَلَدِهَا وَهَذِهِ الأُمَّةُ إِذَا لَجَّ بِهَا الْبَلاءُ لَمْ يَكُنْ لَهَا فَرَجٌ دُونَ السَّاعَةِ "

Nevf el-Bikâlî der ki: "Bu ümmet, çocuğunu doğurmakla rahatlaması umulan hamile kadına benzer. Bu ümmet de belalara maruz kaldığı zaman kıyametin kopmasından başka bir çıkış ve kurtuluş yolu olmaz."

(٧٨٦٥)- [٦/٥٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَكَمِ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا جَعْفَرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عِمْرَانَ الْجَوْنِيَّ، وَأَبَا هَارُونَ الْعَبْدِيَّ يَقُولانِ: سَمِعْنَا نَوْفًا، يَقُولُ: " إِنَّ الدُّنْيَا مُثِّلَتْ عَلَى طَيْرٍ، فَإِذَا انْقَطَعَ جَنَاحَاهُ وَقَعَ وَإِنَّ جَنَاحَيِ الأَرْضِ مِصْرُ وَالْبَصْرَةُ وَإِذَا خَرِبَتَا ذَهَبَتِ الدُّنْيَا "

Ebû İmrân el-Cevnî ve Ebû Hârun el-Abdî bildiriyor: Nevf'in şöyle dediğini işittik: "Dünya bir kuşa benzetildi. Kuşun kanatları kesildiği zaman düşer. Yeryüzünün kanatları ise Mısır ve Basra'dır. Bunlar bozulduğu zaman dünya yok olur."

(٧٨٦٦)- [٦/٥٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حِسَابٍ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ نَوْفٍ، قَالَ: " قَالَ عُزَيْرٌ فِيمَا يناجِي رَبَّهُ ﷻ: تَخْلُقُ خَلْقًا، فَتُضِلُّ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ، قَالَ: فَقِيلَ: يَا عُزَيْرُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا لَتُعْرِضَنَّ عَنْ هَذَا أَوْ لأَمْحُوَنَّكَ مِنَ النُّبُوَّةِ، إِنِّي لا أُسْأَلُ عَمَّا أَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ "

Nevf der ki: Üzeyir, Rabbi ile münacat ettiği zaman: "İnsanları yaratıyor, dilediğine hidayet verip dilediğini saptırıyorsun" dedi. Bunun üzerine kendisine: "Ey Üzeyir! Bundan vazgeç. Ya bundan vazgeçersin ya da seni peygamberlikten silerim. Zira ben yaptıklarımdan sorulmam. Ancak onlara sorulur" denildi.

(٧٨٦٧)- [٦/٥١] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ نَوْفٍ، قَالَ: " كَانَتْ مَرْيَمُ عَلَيْهَا السَّلامُ فَتَاةً بَتُولا وَكَانَ زَكَرِيَّا عَلَيْهِ السَّلامُ زَوْجَ أُخْتِهَا كَفَلَهَا فَكَانَتْ مَعَهُ، قَالَ: فَكَانَ يَدْخُلُ عَلَيْهَا يُسَلِّمُ عَلَيْهَا، قَالَ: فَتُقَرِّبُ إِلَيْهِ فَاكِهَةَ الشِّتَاءِ فِي الصَّيْفِ

وَفَاكِهَةَ الصَّيْفِ فِي الشِّتَاءِ، قَالَ: فَدَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا عَلَيْهِ السَّلامُ مَرَّةً، فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ بَعْضَ مَا كَانَتْ تُقَرِّبُ، ﴿قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً﴾ ، قَالَ: فَبَيْنَا هِيَ جَالِسَةٌ فِي مَنْزِلِهَا إِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ بَيْنَ يَدَيْهَا قَدْ هَتَكَ الْحُجُبَ فَلَمَّا رَأَتْهُ، قَالَتْ: ﴿إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنْ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا﴾ فَلَمَّا ذَكَرَتِ الرَّحْمَنَ فَزِعَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ، وَقَالَ: ﴿إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لأَهَبَ لَكِ غُلامًا زَكِيًّا﴾ إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا﴾، فَنَفَخَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ فِي جَيْبِهَا فَحَمَلَتْ حَتَّى إِذَا أَثْقَلَتْ وَجِعَتْ كَمَا تُوجَعُ النِّسَاءُ، فَلَمَّا وُجِعَتْ كَانَتْ فِي بَيْتِ النُّبُوَّةِ، فَاسْتَحْيَتْ فَهَرَبَتْ حَيَاءً مِنْ قَوْمِهَا نَحْوَ الْمَشْرِقِ وَخَرَجَ قَوْمُهَا فِي طَلَبِهَا يَسْأَلُونَ عَنْهَا فَلا يُخْبِرُهُمْ عَنْهَا أَحَدٌ، فَأَخَذَهَا الْمَخَاضُ فَتَسَانَدَتْ إِلَى النَّخْلَةِ، وَقَالَتْ: ﴿يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا﴾، قَالَ: حَيْضَةٌ بَعْدَ حَيْضَةٍ: فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا، قَالَ: جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ مِنْ أَقْصَى الْوَادِي: ﴿أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا﴾، قَالَ: جَدْوَلا ﴿وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا، فَلَمَّا قَالَ لَهَا جِبْرَائِيلُ اشْتَدَّ ظَهْرُهَا وَطَابَتْ نَفْسُهَا قَطَعَتْ سَرَرَهُ وَلَفَّتْهُ فِي خِرْقَةٍ وَحَمَلَتْهُ، قَالَ: فَلَقِيَ قَوْمُهَا رَاعِيَ بَقَرٍ وَهُمْ فِي طَلَبِهَا، قَالُوا: يَا رَاعِي هَلْ رَأَيْتَ فَتَاةً كَذَا وَكَذَا؟ قَالَ: لا، وَلَكِنْ رَأَيْتُ الْبَارِحَةَ فِي بَقَرِي شَيْئًا لَمْ أَرَهُ مِنْهَا قَطُّ فِيمَا خَلا، قَالُوا: وَمَا رَأَيْتَ مِنْهَا؟ قَالَ: رَأَيْتُهَا بَاتَتْ سُجَّدًا نَحْوَ هَذَا الْوَادِي فَانْطَلَقُوا حَيْثُ وَصَفَ لَهُمْ، فَلَمَّا رَأَتْهُمْ مَرْيَمُ عَلَيْهَا السَّلامُ وَقَدْ جَلَسَتْ تُرْضِعُ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، فَجَاءُوا حَتَّى قَامُوا عَلَيْهَا، وَقَالُوا لَهَا: ﴿يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا﴾، قَالَ: أَمْرًا عَظِيمًا: ﴿يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا﴾، قَالَ أَبُو عِمْرَانَ: قَالَ نَوْفٌ: فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ أَنْ كَلِّمُوهُ، فَعَجِبُوا مِنْهَا: ﴿قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا﴾، قَالَ نَوْفٌ: الْمَهْدُ حِجْرُهَا، فَلَمَّا قَالُوا ذَلِكَ تَرَكَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ ثَدْيَهَا وَاتَّكَأَ عَلَى يَسَارِهِ ثُمَّ تَكَلَّمَ ﴿قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾، قَالَ: فَاخْتَلَفَ النَّاسُ فِيهِ "

Nevf anlatıyor: Hz. Meryem iffetli, bakire) birisiydi. Kız kardeşinin kocası olan Hz. Zekeriya bakımını üstlenmişti ve onun gözetiminde yaşıyordu. Hz. Zekeriya onun yanına girip selam verdiğinde kışın yaz

meyveleri, yazın da kış meyveleri önüne getirilirdi. Bir defasında yine bu şekilde Hz. Meryem'in yanına girdiğinde söz konusu şekilde önüne meyveler getirildi. Ona: "Ona: **"Ey Meryem, bu sana nereden gelîyor?"**[1] diye sorunca, o da: **"Bu, Allah'ın katındandır. Doğrusu Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır"**[2] cevabını verdi. Sonrasında: **"Zekeriya, Rabbine dua etti: Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla"**[3] diye dua etti. Hz. Meryem evinde otururken perdeleri aşıp gelen bir adamın karşısında dikili olduğunu gördü. Hz. Meryem onu görünce: **"Senden, çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma)"**[4] dedi. Cibrîl, Hz. Meryem'in Rahmân adını zikretmesi üzerine ürktü ve: **"Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için rabbinin bir elçisiyim"**[5] karşılığını verdi. Sonrası: **"Meryem: «Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir?» dedi. Cebrâil: «Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir» dedi"**[6] şeklinde dile getirilir.

Daha sonra Cibrîl, yakasından içeri üfleyince Hz. Meryem hamile kaldı. Yükü artınca normal hamile kadınlar gibi sancılanmaya başladı. Bir peygamberin evinde olduğu için, içinde bulunduğu durumdan utandı ve kavminden kaçıp doğu tarafına gitti. Kavmi de peşinden çıkıp onu aramaya başladı. Ancak kimseler ondan bir haber veremedi. Doğum sancısı başlayınca bir hurma ağacına yaslandı ve: **"Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!"**[7] dedi. Sancılanıp kanı akmaya başlayınca,

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 37

[2] Âl-i İmrân Sur. 37

[3] Âl-i İmrân Sur. 38

[4] Meryem Sur. 18

[5] Meryem Sur. 19

[6] Meryem Sur. 20, 21

[7] Meryem Sur. 23

vadinin uzak bir köşesinden Cibrîl ona: **"Üzülme! Rabbin, senin altından bir su arkı akıttı. Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün. Ye iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecek olursan «Ben Rahman için oruç adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım» de"**[1] diye seslendi. Cibrîl kendisine böyle deyince bünyesi güçlendi, içi rahat etti. Doğumu yaptıktan sonra da çocuğun göbek bağını kesti. Onu bir kumaş parçasıyla sarıp kucağına aldı.

Kavmi onu ararken sığırlarını otlatan bir çobanla karşılaştılar. "Ey çoban! Şöyle şöyle bir kız gördün mü?" diye sorduklarında: "Hayır! Ancak sığırlarımda daha önce hiç karşılaşmadığım bir durum gördüm" dedi. Onlar: "Onlarda ne gördün?" diye sorduklarında: "Gece boyu şu vadiye doğru secde ettiklerini gördüm" dedi. Ardından çobanın söylediği yere gittiler. Hz. Meryem onları görünce oturdu ve Hz. İsa'yı emzirmeye başladı. Gelip başında durdular ve: **"Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın. Ey Harun'un kız kardeşi! Baban kötü bir kimse değildi, annen de iffetsiz değildi "**[2] dediler. Hz. Meryem, çocuğa işaret ederek onunla konuşmalarını istedi. Buna karşılık şaşırarak: **"Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?"**[3] dediler. Beşikten kastettikleri annesinin kucağıydı. Hz. İsa bu dediklerini duyunca annesinin göğsünü bıraktı. Sağ tarafına yaslanıp: **"Ben şüphesiz Allah'ın kuluyum. Bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı"**[4] dedi. Daha sonraları insanlar onun hakkında ihtilafa düştüler.

(٧٨٦٨)- [٦/٥٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: أَرْسَلَتْنِي أُمُّ الدَّرْدَاءِ إِلَى نَوْفٍ الْبِكَالِيِّ وَإِلَى رَجُلٍ آخَرَ كَانَ يَقُصُّ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَتْ: " قُلْ لَهُمَا: اتَّقِيَا اللَّهَ وَلْتَكُنْ مَوْعِظَتُكُمَا النَّاسَ مَوْعِظَتَكُمَا لأَنْفُسِكُمَا "

---

[1] Meryem Sur. 24-26

[2] Meryem Sur. 27, 28

[3] Meryem Sur. 29

[4] Meryem Sur. 29

Süleym b. Âmir der ki: Ümmü'd-Derdâ beni Nevf el-Bikâlî'ye ve mescidde kıssa anlatan başka bir adama gönderip: "Onlara: «Allah'tan korkun. İnsanlara verdiğiniz öğüt size de öğüt olsun» de" dedi.

(٧٨٦٩)- [٦/٥٢] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ، ثنا أَبُو قُدَامَةَ الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ عَامِرٍ الأَحْوَلِ، قَالَ: سُئِلَ نَوْفٌ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا﴾، قَالَ: " وَادٍ بَيْنَ أَهْلِ الضَّلالَةِ وَأَهْلِ الإِيمَانِ "

Âmir el-Ahvel der ki: Nevf'e: **"Biz onların arasına tehlikeli bir uçurum koyduk"**[1] buyruğunun açıklaması sorulunca: "Burada dalâlet ve ehli iman arasında olan vadi kastedilmektedir" dedi.

(٧٨٧٠)- [٦/٥٢] حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ غَيْلانَ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثنا مُصْعَبُ بْنُ الْمِقْدَامِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ نَوْفٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ﴾، قَالَ: " الْبَخْسُ الظُّلْمُ وَالثَّمَنُ عِشْرُونَ دِرْهَمًا "

Ebû İshâk bildiriyor: Nevf, Allah'ın: **"Ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar"**[2] buyruğunu açıklarken: "Ucuzluktan kasıt zulümdür. Fiyattan kasıt ise yirmi dirhemdir" dedi.

(٧٨٧١)- [٦/٥٢] أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ نَوْفٍ، أَنَّ " نَبِيًّا، أَوْ صِدِّيقًا ذَبَحَ عِجْلا بَيْنَ يَدَيِّ أُمِّهِ فَتَخَيَّلَ، فَبَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ تَحْتَ شَجَرَةٍ وَفِيهَا وَكْرُ طَائِرٍ وَفِيهِ فَرْخٌ فَوَقَعَ وَفَغَرَ فَاهُ وَجَعَلَ يَصِي، فَرَحِمَهُ، فَأَعَادَهُ فِي وَكْرِهِ، فَأَعَادَ اللَّهُ إِلَيْهِ قُوَّتَهُ"

Nevf bildiriyor: Bir peygamber veya bir sıddık bir buzağıyı buzağının annesi önünde kesti ve zayıf düştü. Bir gün kendisi, üzerinde kuş yuvası bulunan bir ağaç altındayken yuvadan bir kuş yavrusu düştü ve ağzını açıp bağırmaya başladı. O da ona merhamet edip onu yuvasına koydu. Bunun üzerine Allah onu sıhhatine kavuşturdu.

---

[1] Kehf Sur. 52

[2] Yûsuf Sur. 20

(٧٨٧٢)- [٥٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ نَوْفًا، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو اجْتَمَعَا، فَقَالَ نَوْفٌ: " أَجِدُ فِي التَّوْرَاةِ أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَنْ فِيهِنَّ لَوْ كَانَ طَبَقًا وَاحِدًا مِنْ حَدِيدٍ، فَقَالَ رَجُلٌ: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ لَخَرَقَتْهُنَّ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى اللَّهِ ﷻ

Nevf der ki: Tevrât'ta: "Semalar, yeryüzü ve içindeki kimseler demirden bir katman olsaydı ve bir kişi: «Lâ ilâhe illallah» deseydi, o söz, o katmanı deler ve Allah katına ulaşırdı" ibaresini bulmaktayım.

(٧٨٧٣)- [٥٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ الْكَشِّيُّ، ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْخَطَّابِ، ثَنَا سَهْلُ بْنُ شُعَيْبٍ النَّهْمِيُّ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الصَّيْقَلِ، عَنْ عَبْدِ الأَعْلَى، عَنْ نَوْفٍ، قَالَ: " رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ خَرَجَ فَنَظَرَ إِلَى النُّجُومِ، فَقَالَ: يَا نَوْفُ أَرَاقِدٌ أَنْتَ أَمْ رَامِقٌ، قُلْتُ: بَلْ رَامِقٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: يَا نَوْفُ طُوبَى لِلزَّاهِدِينَ فِي الدُّنْيَا وَالرَّاغِبِينَ فِي الآخِرَةِ أُولَئِكَ قَوْمٌ اتَّخَذُوا الأَرْضَ بِسَاطًا وَتُرَابَهَا فِرَاشًا وَمَاءَهَا طِيبًا وَالْقُرْآنَ وَالدُّعَاءَ دِثَارًا وَشِعَارًا فَرَضُوا الدُّنْيَا عَلَى مِنْهَاجِ الْمَسِيحِ عَلَيْهِ السَّلامُ، يَا نَوْفُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ أَنْ مُرْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ لا يَدْخُلُوا بَيْتًا مِنْ بُيُوتِي إِلا بِقُلُوبٍ طَاهِرَةٍ وَأَبْصَارٍ خَاشِعَةٍ وَأَيْدٍ نَقِيَّةٍ فَإِنِّي لا أَسْتَجِيبُ لأَحَدٍ مِنْهُمْ وَلأَحَدٍ مِنْ خَلْقِي عِنْدَهُ مُظْلِمَةٌ، يَا نَوْفُ لا تَكُونَنَّ شَاعِرًا وَلا عَرِيفًا وَلا شُرَطِيًّا وَلا جَابِيًا وَلا عَشَّارًا فَإِنَّ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ قَامَ فِي سَاعَةٍ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ: إِنَّهَا سَاعَةٌ لا يَدْعُو عَبْدٌ إِلا اسْتُجِيبَ لَهُ فِيهَا إِلا أَنْ يَكُونَ عَرِيفًا أَوْ شُرَطِيًّا أَوْ جَابِيًا أَوْ عَشَّارًا أَوْ صَاحِبَ عَرْطَبَةٍ، وَهِيَ الطُّنْبُورُ أَوْ صَاحِبُ كُوبَةٍ، وَهِيَ الطَّبْلُ "، حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عِيسَى الْبَصْرِيُّ، ثَنَا أَبُو مُوسَى، ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، ثَنَا سَهْلُ بْنُ شُعَيْبٍ النَّهْمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الأَعْلَى، وَأَثْنَى عَلَيْهِ مَعْرُوفًا يحَدِّثُ عَنْ نَوْفٍ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

Nevf anlatıyor: Ali b. Ebî Tâlib'in dışarı çıkıp yıldızlara baktığını gördüm. Bana: "Ey Nevf! Uyuyor musun, yoksa bakıyor musun?" dedi. Ben de: "Bakıyorum ey müminlerin emîri!" karşılığını verince şöyle dedi: "Ey Nevf! Dünya malına değer vermeyip âhirete rağbet edenlere ne mutlu! Onlar öyle bir topluluktur ki, yeryüzünü halı, toprağı yatak edinirler. Suyunu temizleyici görürler, Kur'ân ve duayı şiâr edinirler. Dünyaya Mesih'in

yöntemi üzerine razı olurlar. Ey Nevf! Allah, Mûsa'ya: "İsrâil oğullarına evlerimden bir evime ancak temiz bir kalple, huşu ile işiten kulaklarla ve temiz ellerle girmelerini emret. Çünkü ne onların, ne de yarattıklarımın birinden zulmün yanında bir şey kabul etmem" diye vahyetti. Ey Nevf! Şair, bilirkişi, polis ve vergi tahsil eden olma. Hz. Dâvud gecenin bir vaktinde kalkıp: «Bu saatte bir kul dua ettiği zaman, bilirkişi (ya da siyasi liderin danışmanı), polis, vergi tahsil eden, tambur çalan ve davul çalan olmaması halinde mutlaka o duası kabul edilir» dedi."

Başka bir kanalla Nevf: "Ali b. Ebî Tâlib'i gördüm..." dedi ve aynısını aktardı.

(٧٨٧٤)- [٦/٥٣] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا قَبِيصَةُ، ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ نَوْفٍ، قَالَ: " كَانَتِ النَّمْلُ فِي زَمَانِ سُلَيْمَانَ عَلَيْهِ السَّلامُ أَمْثَالَ الذُّبَابِ "

Hakem bildiriyor: Nevf: "Hz. Süleyman zamanında karıncalar sinek gibiydi" dedi.

Nevf el-Bikâlî, Abdullah b. Amr b. el-Âs ve Sevbân'dan rivâyetlerde bulunmuştur:

Takrîb 2753-a, Takrîb 730

Ebu'l-Celd Hîlân b. Ferve

Allah dostlarından biri de öğüt verici, kıvırcık saçlı, güçlü hafızası ve güzel konuşmasıyla bilinen Hilân b. Ferve Ebu'l-Celd'dir. O, indirilen kutsal kitapları ezbere bilen, peygamberlerin öğütlerini, hallerini söyleyen ve dili her zaman zikir ile meşgul olan bir kişi idi.

"Tasavvuf, verilen sözleri yerine getirmek ve var olanla yetinmektir" denirdi.

(٧٨٧٨)- [٦/٥٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا جَعْفَرٌ، ثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " وَجَدْتُ التَّسْوِيفَ جُنْدًا مِنْ جُنُودِ إِبْلِيسَ، قَدْ أَهْلَكَ خَلْقًا مِنْ خَلْقِ اللَّهِ كَثِيرًا "

Ebu'l-Celd (Hîlân b. Ferve) der ki: Tesvîf'in (bir işi sonraya bırakıp yaparım, ederim demenin) Şeytan'ın askerlerinden bir asker olduğunu gördüm. Şeytan, Allah'ın birçok kulunu da bununla helak etmiştir."

(٧٨٧٩)- [٦/٥٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا يُونُسُ يَعْنِي: ابْنَ مُحَمَّدٍ، ثَنَا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي الْحِكْمَةِ: " مَنْ كَانَ لَهُ مِنْ نَفْسِهِ وَاعِظٌ كَانَ لَهُ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ، وَمَنْ أنصف النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ زَادَهُ اللَّهُ بِذَلِكَ عِزًّا وَالذُّلُّ فِي طَاعَةِ اللَّهِ أَقْرَبُ مِنَ التَّعَزُّزِ بِالْمَعْصِيَةِ "

Ebu'l-Celd der ki: Hikmet kitabında şunu okudum: "Her dem bir öğütçüsü bulunan, Allah'ın muhafazasında olan ve insanlar arasında hakkı gözeten birini Allah daha da izzetli kılar. Allah'a itaatte boyun eğip yakarmak, işlenen günahla övünmekten daha iyidir."

(٧٨٨٠)- [٦/٥٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا يَزِيدُ، وَهَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، قَالا: ثنا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، إِذَا ذَكَرْتَنِي، فَاذْكُرْنِي وَأَنْتَ تَنْتَفِضُ أَعْضَاؤُكَ وَكُنْ عِنْدَ ذِكْرِي خَاشِعًا مُطْمَئِنًّا وَإِذَا ذَكَرْتَنِي فَاجْعَلْ لِسَانَكَ مِنْ وَرَاءِ قَلْبِكَ وَإِذَا قُمْتَ بَيْنَ يَدَيَّ فَقُمْ مَقَامَ الْعَبْدِ الْحَقِيرِ الذَّلِيلِ، وَذِمَّ نَفْسَكَ فَهِيَ أَوْلَى بِالذَّمِ، وَنَاجِنِي حَيْثُ تُنَاجِينِي بِقَلْبٍ وَجِلٍ وَلِسَانٍ صَادِقٍ "

Ebu'l-Celd der ki: Allah, Hz. Mûsa'ya şöyle vahyetti: "Beni zikrettiğin zaman uzuvların huşu ve huzur ile sarsılsın. Beni zikrettiğinde dilini kalbinin arkasında kıl. Önümde namaza durduğun zaman karşımda zelil bir kul olarak dur. Nefsini kına, çünkü kınanmaya en layık olan nefistir. Bana münacat edeceğin zaman titreyen bir kalp ve doğru bir dil ile et."

(٧٨٨١)- [٦/٥٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَبُو يَعْلَى، ثَنَا رَوْحُ بْنُ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ، ثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " تَكُونُ الأَرْضُ يَوْمَئِذٍ نَارًا فَمَاذَا أَعْدَدْتُمْ لَهَا وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿جِثِيًّا﴾ "

Ebû İmrân bildiriyor: Ebu'l-Celd: "O gün yeryüzü bir ateş olacak. Siz o gün için neler hazırladınız?" dedi. Bu sözünü de: **"Sizden cehenneme uğramayacak yoktur. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür. Sonra Biz Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtarır, zalimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakırız"**[1] âyetinden sonra söyledi.

(٧٨٨٢)- [٦/٥٥] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ، ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، ثَنَا حَازِمُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " إِنِّي لأَجِدُ فِيمَا أَقْرَأُ مِنْ كُتُبِ اللَّهِ أَنَّ الأَرْضَ تَشْتَعِلُ نَارًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ كُلُّهَا "

Ebu'l-Celd der ki: "Allah'ın (kutsal) kitaplarında okuduğuma göre kıyamet gününde bütün yeryüzü ateş olup yanacaktır."

(٧٨٨٣)- [٦/٥٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْحَارِثِ، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، أَنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ مَرَّ بِمَشْيَخَةٍ، فَقَالَ: مَعَاشِرَ الشُّيُوخِ، أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ الزَّرْعَ إِذَا ابْيَضَّ وَيَبِسَ وَاشْتَدَّ فَقَدْ دَنَا حَصَادُهُ؟، قَالُوا: بَلَى، قَالَ: " فَاسْتَعِدُّوا فَقَدْ دَنَا حَصَادُكُمْ "، ثُمَّ مَرَّ بِشُبَّانٍ، فَقَالَ: " مَعَاشِرَ الشَّبَابِ أَمَا تَعْلَمُونَ أَنَّ رَبَّ الزَّرْعِ رُبَّمَا حَصَدَهُ قَصِيلا؟ " قَالُوا: بَلَى، قَالَ: " فَاسْتَعِدُّوا فَإِنَّكُمْ لا تَدْرُونَ مَتَى تُحْصَدُونَ "

Ebu'l-Celd der ki: Hz. İsa b. Meryem yaşlılara rastladı ve onlara: "Ey yaşlılar topluluğu! Ekin sararıp kuruyunca hasad vaktinin yaklaştığını bilmiyor musunuz?" dedi. Onlar: "Evet biliyoruz" cevabını verince: "O zaman sizde hazır olun, sizin de hasad vaktiniz yaklaştı" dedi. Sonra gençlere rastladı ve: "Ey gençler topluluğu! Ekin sahibi belki de ekinini yaş biçer öyle değil mi?" dedi. Onlar da: "Evet olabilir" cevabını verince: "O zaman siz de hazır olun, zira ne zaman hasad edileceğinizi bilemezsiniz" dedi.

---

[1] Meryem Sur. 71, 72

(٧٨٨٤)- [٥٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ الطُّوسِيُّ، ثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " لَيَحِلَّنَّ الْبَلاءُ عَلَى أَهْلِ الصَّلاةِ خُصُوصًا لا يُرَادُ غَيْرُهُمْ وَالأُمَمُ حَوْلَهُمْ آمِنُونَ يَرْتَعُونَ حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لَيَرْجِعُ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا "

Ebu'l-Celd der ki: "Öyle bir zaman gelecek ki diğer insanlar rahat bir hayat yaşarken belalar özellikle ve sadece namaz ehli olanlar üzerine inecektir. Öyle ki kişi, tekrar Yahudi veya Hıristiyan olacaktır."

(٧٨٨٥)- [٥٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، ثَنَا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، ثَنَا أَبُو عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، أَنَّ مُوسَى، عَلَيْهِ السَّلامُ سَأَلَ رَبَّهُ تَعَالَى، قَالَ: أَيْ رَبِّ أَنْزِلْ عَلَيَّ آيَةً مُحْكَمَةً أَسِيرُ بِهَا فِي عِبَادِكَ، قَالَ: فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى: " يَا مُوسَى اذْهَبْ فَمَا أَحْبَبْتَ أَنْ يَأْتِيَهُ عِبَادِي إِلَيْكَ فَأْتِهِ إِلَيْهِمْ "

Ebu'l-Celd bildiriyor: Hz. Mûsa, Rabbinden: "Ey Rabbim! Bana kendisiyle kullarının arasında dolaşacağım açık bir alâmet gönder" diye niyazda bulundu. Bunun üzerine Allah kendisine: "Ey Mûsa! Git, kullarımın sana nasıl muamele etmesini istiyorsan sen de onlara öyle muamele et" diye vahyetti.

(٧٨٨٦)- [٥٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا هَاشِمٌ، ثَنَا صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: " إِلَهِي كَيْفَ أَشْكُرُكَ وَأَصْغَرُ نِعْمَةٍ وَضَعْتَهَا عِنْدِي مِنْ نِعَمِكَ لا يُجَازِي بِهَا عَمَلِي كُلُّهُ، قَالَ: فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ يَا مُوسَى الآنَ شَكَرْتَنِي "

Ebu'l-Celd der ki: Mûsa: "Allahım! Tüm yaptıklarım senin bana vermiş olduğun en küçük bir nimetin bile karşılığı olamazken sana nasıl şükredeyim?" dedi. Bunun üzerine Allah kendisine: "Ey Mûsa! İşte şimdi bana şükrettin" diye vahyetti.

(٧٨٨٧)- [٥٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا هَاشِمٌ، ثَنَا صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، عَنْ مَسْأَلَةِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: " إِلَهِي كَيْفَ لِي أَنْ

أَشْكُرَكَ وَأَنَا لا أَصِلُ إِلَى شُكْرِكَ إِلا بِنِعْمَتِكَ؟ فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ يَا دَاوُدُ أَلَسْتَ تَعْلَمُ أَنَّ الَّذِيَ بِكَ مِنَ النِّعَمِ مِنِّي؟ قَالَ: بَلَى يَا رَبِّ، قَالَ: فَإِنِّي أَرْضَى بِذَلِكَ مِنْكَ شُكْرًا "

Ebu'l-Celd, Hz. Dâvud'un yalvarışını bildiriyor: Hz. Dâvud: "Allahım! Sana nasıl şükredeyim ki? Sana şükretmek için bile senin nimetine muhtacım" dedi. Allah kendisine: "Ey Dâvud! Sendeki nimetlerin benden geldiğini biliyor musun?" diye vahyedince: "Evet ey Rabbim! (biliyorum)" dedi. Bunun üzerine Allah: "Ben senin bunu bilerek şükretmeden razıyım" buyurdu.

(٧٨٨٨)- [٥٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، ثنا صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " قَرَأْتُ فِي مَسْأَلَةِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ، أَنَّهُ قَالَ: إِلَهِي مَا جَزَاءُ مَنْ يُعَزِّي الْحَزِينَ الْمُصَابَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ؟، قَالَ اللَّهُ ﷻ: جَزَاؤُهُ أَنْ تُشَيِّعَهُ الْمَلائِكَةُ يَوْمَ يَمُوتُ إِلَى قَبْرِهِ وَأَنْ أُصَلِّيَ عَلَى رُوحِهِ فِي الأَرْوَاحِ، قَالَ: إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ يسْنِدُ الْيَتِيمَ وَالأَرْمَلَةَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ؟، قَالَ: جَزَاؤُهُ أَنْ يُحَرِّمَ وَجْهُهُ عَلَى لَفْحِ النَّارِ، وَأَنْ أُؤَمِّنَهُ يَوْمَ الْفَزَعِ الأَكْبَرِ "

Ebu'l-Celd der ki: Hz. Dâvud'un şöyle niyazda bulunduğunu okudum: O: "Allahım! Rızanı kazanmak maksadıyla üzüntülü kişiyi teselli etmenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "O kimse öldüğünde onu mezarına melekler götürür ve diğer ruhlar arasında onun ruhuna değer veririm" buyurdu. Dâvud: "Allahım! Senin rızan için yetime ve dula destek olan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Onun yüzünü cehennem alevine haram kılarım ve büyük korkunun vukû bulduğu o günde kendisini (korkudan) emin kılarım" buyurdu.

(٧٨٨٩)- [٥٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ حَفْصٍ الْمُعَدِّلُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَوَادَةَ، ثنا يُوسُفُ بْنُ بَحْرٍ، ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، ثنا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " قَرَأْتُ فِي مَسْأَلَةِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ: إِلَهِي مَا جَزَاءُ مَنْ بَكَى مِنْ خَشْيَتِكَ حَتَّى تَسِيلَ دُمُوعُهُ عَلَى وَجْهِهِ، قَالَ: جَزَاؤُهُ أَنْ أُحَرِّمَ وَجْهَهُ عَلَى لَفْحِ النَّارِ وَأُؤَمِّنَهُ يَوْمَ الْفَزَعِ "

Ebu'l-Celd der ki: Hz. Dâvud'un şöyle niyazda bulunduğunu okudum: O: "Allahım! Senin korkunla ağlayan ve gözyaşları yüzüne akan kimsenin mükâfatı nedir?" diye sorunca, Allah: "Onun yüzünü cehennem alevine haram kılarım ve büyük korkunun vukû bulduğu o günde kendisini (korkudan) emin kılarım" buyurdu.

(٧٨٩٠)- [٥٧/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا هَاشِمٌ، ثنا صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ: " يَا دَاوُدُ، أَنْذِرْ عِبَادِي الصِّدِّيقِينَ فَلا يُعْجَبُنَّ بِأَنْفُسِهِمْ وَلا يَتَّكِلُنَّ عَلَى أَعْمَالِهِمْ، فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ عِبَادِي أَنْصِبُهُ لِلْحِسَابِ وَأُقِيمُ عَلَيْهِ عَدْلِي إِلا عَذَّبْتُهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ أَظْلِمَهُ، وَبَشِّرِ الْخَطَّائِينَ أَنَّهُ لا يَتَعَاظَمُنِي ذَنْبٌ أَنْ أَغْفِرَهُ وَأَتَجَاوَزَ عَنْهُ "

Ebu'l-Celd bildiriyor: Allah, Hz. Dâvud'a şöyle vahyetti: "Ey Dâvud! Sadık kullarımı kibirlenmekten ve kendi amellerine güvenmekten sakındır. Çünkü kullarımdan hiç kimse yoktur ki onu hesaba çektiğim zaman ona adaletimi uygulamayayım. Ancak ona zulmetmeksizin azab ederim. Günahkarları da müjdele. Çünkü benim bağışlayamayacağım ve affedemeyeceğim bir günah yoktur."

(٧٨٩١)- [٥٧/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا هَاشِمٌ، ثنا صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، أَنَّ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلامُ: " أَمَرَ مُنَادِيًا يُنَادِي الصَّلاةُ جَامِعَةٌ فَخَرَجَ النَّاسُ وَهُمْ يَرَوْنَ أَنَّهُ سَتَكُونُ مِنْهُ يَوْمَئِذٍ مَوْعِظَةٌ وَتَأْدِيبٌ وَدُعَاءٌ فَلَمَّا وَافَى مَكَانَهُ، قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا، وَانْصَرَفَ، فَاسْتَقْبَلَ أَوَاخِرُ النَّاسِ أَوَائِلَهُمْ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: إِنَّ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلامُ: إِنَّمَا دَعَا بِدَعْوَةٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ انْصَرَفَ، فَقَالُوا: سُبْحَانَ اللَّهِ كُنَّا نَرْجُو أَنْ يَكُونَ هَذَا الْيَوْمُ يَوْمَ عِبَادَةٍ وَدُعَاءٍ وَمَوْعِظَةٍ وَتَأْدِيبٍ فَمَا دَعَا إِلا بِدَعْوَةٍ وَاحِدَةٍ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ أَنْ أَبْلِغْ فِي قَوْمِكَ فَإِنَّهُمْ قَدِ اسْتَقَلُّوا دُعَاءَكَ أَنِّي مَنْ أَغْفِرُ لَهُ أُصْلِحُ لَهُ أَمْرَ آخِرَتِهِ وَدُنْيَاهُ "

Ebu'l-Celd bildiriyor: Hz. Dâvud bir adama: "Cemaat namazına" diye çağrıda bulunmasını emretti. İnsanlar toplanmış ve o gün Dâvud'un vaaz verip dua edeceğini anlamışlardı. Dâvud yerine gelince: "Allahım! Bizi

bağışla" dedi ve tekrar gitti. Sonradan gelenler önceden gelenlere: "Size ne oluyor?" deyince: "Peygamber sadece bir dua ile dua edip geri döndü" dediler. Sonradan gelenler: "Sübhanallah! Biz bu günün ibadet, dua ve öğüt günü olmasını ümit ediyorduk. Oysa o sadece bir duayla dua etti" dediler. Bunun üzerine Allah: "Kavmine şunu bildir. Onlar senin duanı az buldular. Ben kimi affedersem onun hem âhiret, hem de dünya işlerini düzeltirim" diye vahyetti.

(٧٨٩٢)- [٦/٥٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي هَاشِمٌ، حَدَّثَنِي صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: " فَكَّرْتُ فِي الْخَلْقِ فَإِذَا مَنْ لَمْ يُخْلَقْ كَانَ عِنْدِي أَغْبَطُ مِمَّنْ خُلِقَ "

Ebu'l-Celd bildiriyor: Hz. İsa: "Yaratıkları düşündüm. Baktım ki yaratılmayanlar benim için yaratılanlardan daha sevimlidir.

(٧٨٩٣)- [٦/٥٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا هَاشِمٌ، ثَنَا صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ لِلْحَوَارِيِّينَ: " بِحَقٍّ أَقُولُ لَكُمْ مَا الدُّنْيَا تُرِيدُونَ وَلا الآخِرَةَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَسِّرْ لَنَا هَذَا الأَمْرَ فَإِنَّا قَدْ كُنَّا نَرَى [٦/٥٨] أَنَا نُرِيدُ إِحْدَاهُمَا، قَالَ: لَوْ أَرَدْتُمُ الدُّنْيَا أَطَعْتُمْ رَبَّ الدُّنْيَا الَّذِي مَفَاتِيحُ خَزَائِنِهَا بِيَدِهِ فَأَعْطَاكُمْ، وَلَوْ أَرَدْتُمُ الآخِرَةَ أَطَعْتُمْ رَبَّ الآخِرَةِ الَّذِي يَمْلِكُهَا، فَأَعْطَاكُمُوهَا، وَلَكِنْ لا هَذِهِ تُرِيدُونَ وَلا تِلْكَ "

Ebu'l-Celd bildiriyor: Hz. İsa, havârilere: "Size hak ile söylüyorum. Siz ne dünyayı, ne de âhireti istiyorsunuz" dedi. Bunun üzerine havariler: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu durumu bize açıklasan. Biz ikisinden birini istediğimiz görüşündeydik" deyince, İsa şu karşılığı verdi: "Eğer dünyayı istiyor olsaydınız hazinelerinin anahtarları elinde olan dünya rabbine itaat etmiş olurdunuz ve size dünya nimetlerinden verirdi. Eğer âhireti istiyor olsaydınız onun rabbine itaat etmiş olurdunuz ve onu size verirdi. Ancak siz ne dünyayı, ne de âhireti istiyorsunuz."

(٧٨٩٤)- [٦/٥٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا هَاشِمٌ، ثَنَا صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: أَوْصَى الْحَوَارِيِّينَ، فَقَالَ: " لا

تُكْثِرُوا الْكَلامَ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ، فَتَقْسُوَ قُلُوبُكُمْ وَإِنَّ الْقَاسِيَ قَلْبُهُ بَعِيدٌ مِنَ اللَّهِ وَلَكِنْ لا يَعْلَمُ، وَلا تَنْظُرُوا إِلَى ذُنُوبِ النَّاسِ كَأَنَّكُمْ أَرْبَابٌ وَلَكِنِ انْظُرُوا فِي ذُنُوبِكُمْ كَأَنَّكُمْ عَبِيدٌ، وَالنَّاسُ رَجُلانِ مُبْتَلًى وَمُعَافًى، فَارْحَمُوا أَهْلَ الْبَلاءِ فِي بَلِيَّتِهِمْ وَاحْمَدُوا اللَّهَ عَلَى الْعَافِيَةِ "

Ebu'l-Celd bildiriyor: Hz. İsa, havârilere nasihat ederek şöyle dedi: "Allah'ı zikretmeksizin çokça konuşmayınız. Aksi takdirde kalbiniz katılaşır. Kalbi katı olan kimse de Allah'tan uzaktır. Ancak bunu bilemez. İlahmış gibi insanların kusurlarına bakmayınız. Ancak kul olduğunuzun bilincinde olarak kendi kusurlarınıza bakınız. İnsanlar belaya duçar olmuş ve afiyetli olmak üzere iki kısımdır. Belalı olanlara merhamet ediniz. Sağlıktan dolayı da Allah'a hamd ediniz."

(٧٨٩٥)- [٦/٥٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا هَاشِمٌ، ثَنَا صَالِحٌ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " إِنَّ الْعَذَابَ لَمَّا هَبَطَ عَلَى قَوْمِ يُونُسَ عَلَيْهِ السَّلامُ، فَجَعَلَ يَحُومُ عَلَى رُءُوسِهِمْ مِثْلُ قِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، فَمَشَى ذَوُو الْعُقُولِ مِنْهُمْ إِلَى شَيْخٍ مِنْ بَقِيَّةِ عُلَمَائِهِمْ، فَقَالُوا لَهُ: إِنَّا قَدْ نَزَلَ بِنَا مَا تَرَى، فَعَلِّمْنَا دُعَاءً نَدْعُو بِهِ عَسَى اللَّهَ أَنْ يَرْفَعَ عَنَّا عُقُوبَتَهُ، قَالَ: قُولُوا: يَا حَيُّ حِينَ لا حَيَّ وَيَا حَيُّ يُحْيِي الْمَوْتَى، وَيَا حَيُّ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ، قَالَ: فَكَشَفَ اللَّهُ عَنْهُمْ "

Ebu'l-Celd der ki: Azab, Hz. Yûnus'un kavmi üzerine indiği zaman karanlık bir gece gibi üzerlerinde dolaşmaya başladı. Bunun üzerine içlerindeki akıllı kimseler eski âlimlerden olan yaşlı bir kişinin yanına geldiler ve: "Görmüş olduğun gibi bela başımıza inmiş durumdadır. Bize kendisiyle dua edeceğimiz bir şey öğret ki belki onunla Allah üzerimizden bu cezasını kaldırır" dediler. Bunun üzerine yaşlı adam: "Ey hiçbir şey diri değil iken diri olan! Ey ölüleri dirilten diri! Ey senden başka ilah olmayan diri!" deyin" dedi. (Öyle dediklerinde de) Allah üzerlerinden belayı kaldırdı.

(٧٨٩٦)- [٦/٥٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، ثَنَا أَبُو طَاهِرٍ، عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيَكُونَنَّ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ مُخْصِبَةٌ أَلْسِنَتُهُمْ مُجْدِبَةٌ قُلُوبُهُمْ قَصِيرَةٌ

آجَالُهُمْ رُقَيْقَةٌ أَخْلاقُهُمْ، يَتَكَافَى الرِّجَالُ بِالرِّجَالِ وَالنِّسَاءُ بِالنِّسَاءِ يَتَعَلَّمُونَ قَوْلَ الزُّورِ لَوْنًا غَيْرَ لَوْنٍ فَإِذَا فَعَلُوا انْتَظَرُوا النَّكَالَ مِنَ اللَّهِ ﷻ "

Ebu'l-Celd der ki: Canım elinde olana yemin olsun ki âhir zamanda dilleri kuvvetli (güzel konuşan), kalpleri (imanları) zayıf, ecelleri kısa ve kötü ahlâklı bir kavim olacak ki, erkekler erkekleri ile kadınları da kadınları ile yetinecek. Yalan söylemeyi öğrenecekler. Öyle yaptıkları zaman Allah'tan gelecek cezayı beklerler."

(٧٨٩٧)- [٦/٥٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ يَزِيدَ، ثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ مُوسَى بْنِ جَمِيلٍ، عَنْ أَبِي رَوْحٍ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ زَمَانٍ يَأْمُلُ فِيهِ الْكَبِيرُ وَيَمُوتُ فِيهِ الصَّغِيرُ وَلا يُعْتَقُ فِيهِ الْمُحَرَّرُونَ، وَفِي ذَلِكَ الزَّمَانِ أَقْوَامٌ يَرْجُونَ وَلا يَخَافُونَ هُنَالِكَ يَدْعُونَ فَلا يُسْتَجَابُ لَهُمْ، وَفِي ذَلِكَ الزَّمَانِ أَقْوَامٌ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الذِّئَابِ لا يَتَرَاحَمُونَ "

Ebu'l-Celd şöyle derdi: "Yaşlıları uzun ümitler taşıyan, küçükleri ölen, köleleri azat edilmeyen bir zamandan Allah'a sığınırım! Zira böylesi bir zamanda Allah'a karşı bir korku taşımadığı halde yine ondan ümitvar olan ve ettikleri dualara icabet edilmeyen topluluklar olacaktır. Yine kalpleri kurt kalbi gibi katı olan ve birbirlerine merhamet etmeyen topluluklar gelecektir."

(٧٨٩٨)- [٦/٥٩] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، أَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَجَاءِ بْنِ السِّنْدِيِّ، ثَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ أَبِي الْجَلْدِ، قَالَ: " يُبْعَثُ عَلَى النَّاسِ مُلُوكٌ بِذُنُوبِهِمْ "

Ebu'l-Celd der ki: "İnsanlara günahlarına göre yöneticiler gönderilir."

Ebû Celd, Ma'kil b. Yesâr ve diğer bazı sahabilerden rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2598

Şehr b. Havşeb

Allah dostlarından biri de ak saçlarından ibret alan ve kaçınılmaz olan ölümü her an bekleyen Şehr b. Havşeb'dir.

(٧٩٠٠)- [٥٩/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثَنَا سَهْلُ بْنُ عَاصِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي مَنْصُورٍ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، قَالَ: اعْتَمَّ شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ، وَهُوَ يُرِيدُ سُلْطَانًا يَأْتِيهِ ثُمَّ نَقَضَ عِمَامَتَهُ وَجَعَلَ، يَقُولُ: " السُّلْطَانُ بَعْدَ الشَّيْبِ السُّلْطَانُ بَعْدَ الشَّيْبِ "

Ömer b. Abdilmecîd der ki: Şehr b. Havşeb sultana gitmek için hazırlandı ve sonra sarığını kaldırıp: "Yaşlılıktan sonra sultana gitmek mi, yaşlılıktan sonra sultana gitmek mi?" demeye başladı.

(٧٩٠١)- [٥٩/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثَنَا حَمْزَةُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثَنَا عَبْدَانُ بْنُ عُثْمَانَ، ثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَهْرَامٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ.ح وَأَخْبَرَنَا الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ، فِي كِتَابِهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عُثْمَانَ.ح وَحَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدَةَ، ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الأَزْدِيُّ، ثَنَا زَيْدُ بْنُ عَوْفٍ، قَالا: ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " بَيْنَمَا عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ جَالِسٌ مَعَ الْحَوَارِيِّينَ إِذَا جَاءَ طَائِرٌ مَنْظُومُ الْجَنَاحَيْنِ بِاللُّؤْلُؤِ وَالْيَاقُوتِ كَأَحْسَنِ مَا يَكُونُ مِنَ الطَّيْرِ، فَجَعَلَ يَدْرُجُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ، فَقَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: دَعُوهُ لا تُنَفِّرُوهُ فَإِنَّ هَذَا بُعِثَ لَكُمْ آيَةً، فَخَلَعَ مِسْلاخَهُ فَخَرَجَ أَقْرَعَ أَحْمَرَ كَأَقْبَحِ مَا يَكُونُ، فَأَتَى بِرْكَةً فَتَلَوَّثَ فِي حَمْأَتِهَا، فَخَرَجَ أَسْوَدَ قَبِيحًا، فَاسْتَقْبَلَ جِرْيَةَ الْمَاءِ، فَاغْتَسَلَ ثُمَّ عَادَ إِلَى مِسْلاخِهِ، فَلَبِسَهُ فَعَادَ إِلَيْهِ حُسْنُهُ وَجَمَالُهُ، فَقَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: إِنَّ هَذَا بُعِثَ لَكُمْ آيَةً إِنَّ مَثَلَ هَذَا كَمَثَلِ الْمُؤْمِنِ إِذَا تَلَوَّثَ فِي الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا نُزِعَ مِنْهُ حُسْنُهُ وَجَمَالُهُ، وَإِذَا تَابَ إِلَى اللَّهِ عَادَ إِلَيْهِ حُسْنُهُ وَجَمَالُهُ "، هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ حَمَّادٍ، عَنْ دَاوُدَ وَلَمْ يجَاوِزْ بِهِ شَهْرًا وَلَفْظُ ابْنُ الْمُبَارَكِ قَرِيبٌ مِنْهُ وَجَاوَزَ بِهِ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ

Şehr b. Havşeb der ki: Hz. İsa havariler ile birlikte oturmuşken kanatları inci ve yakutlarla süslenmiş çok güzel bir kuş geldi. Önlerinde sekmeye başladı. Bunun üzerine Hz. İsa: "Onu bırakın korkutmayın. Bu size ibret

olarak gönderildi" dedi. Kuş derisini çıkardı, kel, kırmızı renkte çok kötü bir görünümde oldu. Bir gölete gidip üzerini onun pisliğiyle kirletti. Oradan siyah renkte kötü bir şekilde çıktı. Sonra suyun aktığı yere gitti ve yıkandı. Sonra derisinin yanına geri döndü ve onu giyindi. Güzelliği tekrar üzerine dönmüştü. Hz. İsa: "Bu size ibret olarak gönderildi. Bunun misali günah ve hatalara bulaşan, güzelliği yok olan, sonra Allah'a tövbe ettiğinde tekrar güzelleşen müminin misali gibidir" dedi.

Bu Hammâd'ın Şehr'i zikretmeksizin Hz. Dâvud'a atfen zikretmiş olduğu lafızdır. İbnu'l-Mübârek'in ibaresi buna yakın bir şeydir. Lafzında Ebû Hureyre'yi de zikretmiştir.

(٧٩٠٢)- [٦/٦٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ، ثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، قَالا: عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ حَمْزَةَ أَبِي عُمَارَةَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " كَانَ مَلَكُ الْمَوْتِ عَلَيْهِ السَّلامُ صَدِيقًا لِسُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلامُ فَبَيْنَا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ مَعَهُ وَابْنُ عَمٍّ لَهُ عِنْدَهُ، قَالَ: فَجَاءَ مَلَكُ الْمَوْتِ يَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَامَ مَلَكُ الْمَوْتِ، فَقَالَ الشَّابُّ لِسُلَيْمَانَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: مَلَكُ الْمَوْتِ، قَالَ: لَقَدْ نَظَرَ إِلَيَّ نَظَرًا أَرْعَبَ قَلْبِي فَمُرِ الرِّيحَ تُلْقِينِي بِالْهِنْدِ، فَأَمَرَ الرِّيحَ، فَأَلْقَتْهُ بِالْهِنْدِ، فَرَجَعَ، فَقَالَ لَهُ سُلَيْمَانُ: إِنَّ ابْنَ عَمٍّ لِي كَانَ مَعِي ذَكَرَ أَنَّكَ نَظَرْتَ إِلَيْهِ، فَأَرْعَبْتَهُ، فَقَالَ: مُرِ الرِّيحَ تُلْقِينِي بِالْهِنْدِ، فَأَمَرْتُ الرِّيحَ، فَأَلْقَتْهُ، قَالَ: لَقَدْ أُمِرْتُ بِقَبْضِ رُوحِهِ بِالْهِنْدِ وَقَدْ قَبَضْتُ رُوحَهُ "، لَفْظُ حَفْصٍ عَنِ الأَعْمَشِ

Şehr b. Havşeb der ki: Ölüm meleği Süleyman b. Dâvud'un arkadaşı idi. Bir gün Süleyman b. Dâvud kuzeni birlikte iken ölüm meleği gelip gence (kuzenine) baktı ve sonra çekip gitti. Genç, Süleyman'a: "Bu kimdir?" diye sorunca: "Bu, ölüm meleğidir" dedi. Genç: "Bana öyle baktı ki kalbime bir korku düşürdü. Rüzgara emret de beni Hind'e götürsün" dedi. Süleyman'ın emri üzerine rüzgar genci Hind'e götürdü. Ölüm meleği tekrar Süleyman'ın yanına gelince: "Kuzenimle beraberdim. Senin kendisine baktığını ve onu korkuttuğunu söyleyip: «Rüzgara emret de beni Hind'e götürsün» dedi. Rüzgar da onu Hind'e götürdü" dedi. Bunun üzerine Ölüm meleği: "Ben

onun ruhunu Hind'de almakla emrolunmuştum ve ruhunu kabzettim" dedi.

(٧٩٠٣)- [٦٠/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ الْكُوفِيُّ، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ، ثَنَا حُسَيْنٌ الْجُعْفِيُّ، ثَنَا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ عَطَاءٍ الْعَطَّارِ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " تُرْفَعُ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ عَنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ غَيْرَ طَه وَيس "

Şehr b. Havşeb der ki: "Cennet ahalisinden Tâha ve Yâsin Sûreleri dışındaki surelerin kıraatı ref edilecektir."

(٧٩٠٤)- [٦١/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الطَّلْحِيُّ، ثَنَا أَبُو حُصَيْنٍ الْوَادِعِيُّ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، ثَنَا يَعْقُوبُ الْقُمِّيُّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي الْمُغِيرَةِ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " طُوبَى شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ كُلُّ شَجَرِ الْجَنَّةِ مِنْهَا أَغْصَانُهَا مِنْ وَرَاءِ سُوَرِ الْجَنَّةِ "

Şehr b. Havşeb der ki: "Tûbâ, Cennette bir ağaçtır. Cennetteki bütün ağaçlar bu ağaçtan bitmişlerdir ve dalları Cennet surlarının ardından bile görünür."

(٧٩٠٥)- [٦١/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: كَانَ يُقَالُ: " إِذَا جَمَعَ الطَّعَامُ أَرْبَعًا كَمُلَ كُلُّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ، إِذَا كَانَ أَصْلُهُ حَلالا، وَذُكِرَ اسْمُ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَكَثُرَتْ عَلَيْهِ الأَيْدِي، وَحُمِدَ اللَّهُ حِينَ يُفْرَغُ مِنْهُ فَقَدْ كَمُلَ كُلُّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ "

Şehr b. Havşeb der ki: "Denilirdi ki, şayet bir yemek dört şeyi taşıyorsa her şeyiyle tamamdır demektir. Malzemesi helal ise, başında Allah'ın ismi zikrediliyorsa, onu yiyenler çok ise ve bitirildikten sonra Allah'a hamd ediliyorsa böylesi bir yemekten yana her şey tam ve eksiksiz demektir."

(٧٩٠٦)- [٦١/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ عُمَرَ الضَّبِّيُّ، ثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " مَلَكُ الْمَوْتِ جَالِسٌ وَالدُّنْيَا بَيْنَ رُكْبَتَيْهِ وَاللَّوْحُ

الَّذِي فِيهِ آجَالُ بَنِي آدَمَ فِي يَدَيْهِ وَبَيْنَ يَدَيْهِ مَلائِكَةٌ قِيَامٌ وَهُوَ يَعْرِضُ اللَّوْحَ لا يَطْرُفُ، فَإِذَا أَتَى عَلَى أَجْلِ عَبْدٍ، قَالَ: اقْبِضُوا هَذَا، اقْبِضُوا هَذَا "

Şehr b. Havşeb der ki: "Ölüm meleği oturmakta ve dünya dizlerinin arasındadır. İçinde Âdem oğullarının ecelleri yazılı olan Levh te önündedir. Önünde hazır bekleyen melekler bulunmaktadır. Ölüm meleği sürekli olarak Levh'i gözden geçirmektedir. Bir kulun eceli geldiği zaman: "Bunu(n ruhunu) kabzedin, şunu(n ruhunu) kabzedin" der.

(٧٩٠٧)- [٦١/٦] ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّمَّارُ، ثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ، ثَنَا يَعْقُوبُ الْقُمِّيُّ، عَنْ حَفْصِ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ شَهْرٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: " وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ، قَالَ: بِمَنْزِلَةِ التَّنُّورِ "

Hafs b. Humeyd bildiriyor: Şehr, Allah'ın: **"Kaynatılmış denize (bunlara andolsun ki)"**[1] buyruğunu açıklarken: "Burada Tennûr (fırın) kastedilmektedir" dedi.

(٧٩٠٨)- [٦١/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ فَارِسٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ عَبْدِ الْجَلِيلِ بْنِ عَطِيَّةَ الْقَيْسِيِّ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا يُقَالُ لَهُ صديقا، بُحُورُ الدُّنْيَا السَّبْعُ فِي نَقْرَةِ إِبْهَامِهِ "

Şehr b. Havşeb der ki: "Allah'ın, Sadîk denilen bir meleği vardır. Dünyanın yedi denizi onun başparmağı ucundadır."

(٧٩٠٩)- [٦١/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ، قَالَ: " كَانَ يُقَالُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ مُدَّتِ الأَرْضُ مَدَّ الأَدِيمِ ثُمَّ حَشَرَ اللَّهُ مَنْ فِيهَا مِنَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ، ثُمَّ أَخَذُوا مَصَافَّهُمْ مِنَ الأَرْضِ، ثُمَّ نَزَلَ أَهْلُ السَّمَاءِ بِمِثْلِ مَنْ فِي الأَرْضِ وَمِثْلُهُمْ مَعَهُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ ثُمَّ أَخَذُوا مَصَافَّهُمْ مِنَ الأَرْضِ حَتَّى إِذَا كَانُوا عَلَى رُءُوسِ الْخَلائِقِ أَضَاءَتِ الأَرْضُ لِوُجُوهِهِمْ، فَيَخِرُّ أَهْلُ الأَرْضِ سَاجِدِينَ، ثُمَّ أَخَذَ مَصَافَّهُمْ ثُمَّ يَنْزِلُ أَهْلُ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ عَلَى قَدْرِ ذَلِكَ مِنَ التَّضْعِيفِ، قَالَ: ﴿وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ

---

[1] Tur Sur. 6

فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ﴾ تَحْمِلُهُ الْمَلائِكَةُ عَلَى كَوَاهِلِهَا بَأَيْدٍ وَعِزَّةٍ وَحُسْنٍ وَجَمَالٍ حَتَّى إِذَا اسْتَوَى عَلَى كُرْسِيِّهِ نَادَى لِمَنِ الْمَلِكُ الْيَوْمَ، فَلَمْ يجِبْهُ أَحَدٌ فَيَعْطِفُهَا عَلَى نَفْسِهِ، فَقَالَ: لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ "، كَذَا حَدَّثَنَاهُ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ

Şehr b. Havşeb der ki: Söylendiğine göre Kıyamet gününde yeryüzü bir deri gibi yayıldığında, sonra Allah, üzerinde olan cinleri ve insanları dirilttiğinde, sonra herkes saflar halinde yerini aldığında, sonra gökyüzü ahalisi yere inip cinler ve insanlarla yerdekiler gibi saflar halinde yerlerini aldıklarında yeryüzü onların yüzünü aydınlatacaktır. Bunun üzerine yeryüzü halkı secdeye kapanacak. Sonra sayıları en azından daha önce inenler kadar olan yedi gök ahalisi inecektir. Allah: **"Melekler onun çevresindedirler; o gün Rabbinin Arş'ını onlardan başka sekiz tanesi yüklenir"**[1] buyuruyor. Melekler şeref, izzet ve cemâl ile Arş'ı omuzlayacaklar. Kürsüsünün seviyesine yetiştiğinde, Allah: "Bu kâinat mülkünün sahibi kimdir?" diye seslenecek ve kimse cevap veremeyecektir. Sonra soruyu kendine atfederek: "Tek ve kahredici olan Allah'tır" buyuracak. Bugün her nefise kazandığının karşılığı verilecek. Bugün haksızlık yoktur. Allah hesabı çabucak görendir" buyuracaktır.

(٧٩١٠)- [٦٢/٦] وَمَشْهُورُهُ مَا حَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلادٍ، ثَنَا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، ثَنَا هَوْذَةُ بْنُ خَلِيفَةَ، ثَنَا عَوْفٌ، عَنِ الْمِنْهَالِ، عَنْ شَهْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ مُدَّتِ الأَرْضُ مَدَّ الأَدِيمِ وَزِيدَ فِي سَعَتِهَا كَذَا وَكَذَا وَجُمِعَ الْخَلائِقُ بِصَعِيدٍ وَاحِدٍ جِنُّهُمْ وَإِنْسُهُمْ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ وَزَادَ، فَيُنَادِي مُنَادٍ سَتَعْلَمُونَ مَنْ أَهْلُ الْكَرَمِ، لِيَقُمِ الْحَمَّادُونَ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، فَيَقُومُونَ، فَيَسْرَحُونَ إِلَى الْجَنَّةِ ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ: سَتَعْلَمُونَ الْيَوْمَ مَنْ أَصْحَابُ الْكَرَمِ لِيَقُمِ الَّذِينَ كَانَتْ: تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ الآيَةَ، فَيَقُومُونَ، فَيَسْرَحُونَ إِلَى الْجَنَّةِ ثُمَّ يُنَادِي ثَالِثَةً: سَتَعْلَمُونَ الْيَوْمَ مَنْ أَصْحَابُ الْكَرَمِ لِيَقُمِ الَّذِينَ كَانَتْ لا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ، فَيَقُومُونَ، فَيُسْرَحُونَ إِلَى الْجَنَّةِ "

---

[1] Hâkka Sur. 17

Şehr bildiriyor: İbn Abbâs: "Kıyamet günü geldiği zaman yeryüzü bir deri gibi yayılacak. Genişliği şu kadar ve şu kadar artacak. Sonra cinler ve insanlar dâhil olmak üzere bütün yaratıklar yüksek bir yerde toplanacak..." Ravi der ki: Sonrasında Şehr söz konusu (yukarıdaki) rivâyeti aktarıp şu ziyade de bulundu:

Bir münadi: "(Bugün) kerem ehlinin kimler olduğunu bileceksiniz. Her hâlükârda Allah'a hamd edenler kalksın" diye seslenecek. Bunun üzerine onlar kalkıp cennete gidecekler. Sonra: "(Bugün) kerem sahibinin kimler olduğunu bileceksiniz. (İbadet ettikleri için) vücutları yataklardan uzak kalanlar kalksın" diye seslenecek. Bunun üzerine onlar da kalkıp cennete gidecekler. Sonra üçüncü defa: "(Bugün) kerem sahibinin kimler olduğunu bileceksiniz. Ne ticaretten, ne de alışverişten dolayı Allah'ı zikretmekten geri kalmayanlar kalksın" diye seslenecek. Bunun üzerine onlar da kalkıp cennete gidecekler.

(٧٩١١)- [٦٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، ثَنَا أَبُو نَصْرٍ التَّمَّارُ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ سَيَّارِ بْنِ سَلامَةَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " إِذَا حَدَّثَ الرَّجُلُ الْقَوْمَ فَإِنَّ حَدِيثَهُ يَقَعُ مِنْ قُلُوبِهِمْ مَوْقِعَهُ مِنْ قَلْبِهِ "

Şehr b. Havşeb der ki: "Kişi bir toplulukla konuştuğunda onun söyledikleri, bu sözlerin kendi kalbinde yer tuttuğu gibi yer tutar."

(٧٩١٢)- [٦٢/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالا: أَنْبَأَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلاءِ، ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ دَاوُدَ يَعْنِي ابْنَ شَابُورَ، عَنْ شَهْرٍ، قَالَ: " قَالَ لُقْمَانُ لابْنِهِ: يَا بَنِي لا تَطْلُبِ الْعِلْمَ لِتُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ وَتُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ وَلا تُرَائِي بِهِ فِي الْمَجَالِسِ، وَلا تَدَعِ الْعِلْمَ زَهَادَةً فِيهِ وَرَغْبَةً فِي الْجَهَالَةِ، فَإِذَا رَأَيْتَ قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ، فَاجْلِسْ مَعَهُمْ، فَإِنْ تَكُ عَالِمًا يَنْفَعْكَ عِلْمُكَ، وَإِنْ تَكُ جَاهِلا يُعَلِّمُوكَ، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِمْ بِرَحْمَةٍ، فَيُصِيبَكَ بِهَا مَعَهُمْ، وَإِذَا رَأَيْتَ قَوْمًا لا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فَلا تَجْلِسْ مَعَهُمْ فَإِنَّكَ إِنْ تَكُ عَالِمًا لا يَنْفَعْكَ عِلْمُكَ وَإِنْ تَكُ جَاهِلا يَزِيدُوكَ جَهْلا، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِمْ بِسَخَطِهِ فَيُصِيبَكَ بِهَا مَعَهُمْ "

Şehr b. Havşeb bildiriyor: Lokmân Hekim, oğluna şöyle dedi: "Evladım! Sakın ilmi, âlimlere karşı övünmek veya cahillerle çekişmek veya meclislerde

gösteriş yapmak için öğrenme! Sakın cehaleti arzulayarak da ilimden yüz çevirme. Allah'ı zikreden bir topluluk gördüğün zaman hemen yanlarında otur ki âlimsen ilmin sana bir fayda verir. Cahilsen de onlar sana bir şeyler öğretirler. Belki Allah onlara rahmetini indirir de bu rahmetten sana da bir parça isabet eder. Allah'ı zikretmeyen bir topluluk gördüğün zaman da sakın yanlarında oturma ki âlimsen bu ilmin orada sana fayda etmez. Cahilsen de cehaletini artırırlar. Olabilir ki Allah onların üzerine öfkesini indirir de bu öfke onlarla birlikte sana da isabet eder."

(٧٩١٣)- [٦/٦٣] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْهُذَلِيُّ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " لَمَّا قَتَلَ ابْنُ آدَمَ أَخَاهُ مَكَثَ آدَمُ مِائَةَ عَامٍ لا يَضْحَكُ ثُمَّ أَنْشَأَ، يَقُولُ:

تَغَيَّرَتِ الْبِلادُ وَمَنْ عَلَيْهَا   فَوَجْهُ الأَرْضِ مُغْبَرٌّ قَبِيحُ

تَغَيَّرَ كُلُّ ذِي طَعْمٍ وَلَوْنٍ   وَقَلَّ بَشَاشَةُ الْوَجْهِ الْمَلِيحِ

Şehr b. Havşeb der ki: Âdemoğlu kardeşini öldürdüğü zaman Hz. Âdem yüz yıl hiç gülmedi. Sonra:

"Ülkeler insanları ile birlikte değişti
Yeryüzü ise çirkin oldu, her taraf tozlandı
Her şeyin artık tadı da rengi de değişti
Tebessüm eden o simalar da azaldı" demeye başladı.

Takrîb 3702-a, Takrîb 142-a

(٧٩١٦)- [٦/٦٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمٍ أَوْ سُلَيْمَانَ بْنِ حَيَّانَ، قَالَ: سَمِعْتُ شَهْرَ بْنَ حَوْشَبٍ، يَقُولُ: " إِنَّ فِي جَهَنَّمَ لَوَادِيًا يُقَالُ لَهُ غَسَّاقٌ فِيهِ ثَلاثُ مِائَةٍ وَثَلاثُونَ شِعْبًا فِي كُلِّ شِعْبٍ ثَلاثُ مِائَةٍ وَثَلاثُونَ قَصْرًا فِي كُلِّ قَصْرٍ ثَلاثُ مِائَةٍ وَثَلاثُونَ بَيْتًا فِي كُلِّ بَيْتٍ أَرْبَعُ زَوَايَا فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ شُجَاعٌ فِي رَأْسِ كُلِّ شُجَاعٍ ثَلاثُ مِائَةٍ

وَثَلاثُونَ عَقْرَبًا فِي رَأْسِ كُلِّ عَقْرَبٍ ثَلاثُ مِائَةٍ وَثَلاثُونَ قُلَّةً مِنْ سُمٍّ لَوْ أَنَّ عَقْرَبًا مِنْهَا نَضَحَتْ أَهْلَ جَهَنَّمَ لأَوْسَعَتْهُمْ، أَعَاذَنَا اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ فِي الْعَاقِبَةِ "

Şehr b. Havşeb der ki: Cehennemde kendisine: "Ğassâk" denilen bir vadi vardır. Onun üç yüz otuz yolu vardır. Her yolunda da üç yüz otuz köşk vardır. Her köşkte üç yüz otuz ev vardır. Her evde dört köşe ve her köşede yiğit bir kişi vardır. Her yiğidin başında üç yüz otuz akrep vardır. Her akrebin başında üç yüz otuz zehirli iğne vardır. Eğer bir akrep zehrini cehennem ahalisine serpse hepsini zehri altında kapsar. Allah bizi âhirette ondan korusun.

Şehr, sahabilerden bir çok kişiden rivâyetlerde bulunmuştur. Bunlardan bazıları Ebû Hureyre, İbn Abbâs, İbn Ömer, İbn Amr ve İbn Selâm'dır.

Takrîb 2753-b, Takrîb 3680, Takrîb 2303, Takrîb 3066, Takrîb 3779-b, Takrîb 1264, Takrîb 2531, Takrîb 129, Takrîb 2111, Takrîb 1298, Takrîb 2753-c, Takrîb 128, Takrîb 2879, Takrîb 2271-b,

Muğîs b. Sumey

Allah dostlarından biri de öğüt veren, günahlardan sakındıran, Allah'ı hatırlatan ve müjdeleyen Muğîs b. Sumey'dir.

(٧٩٣١)- [٦٧/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ مُغِيثِ بْنِ سُمَيٍّ، قَالَ: " إِنَّ لِجَهَنَّمَ كُلَّ يَوْمٍ زَفْرَتَيْنِ مَا يَبْقَى شَيْءٌ إِلا سَمِعَهُمَا إِلا الثَّقَلَيْنِ اللَّذَيْنِ عَلَيْهِمَا الْحِسَابُ وَالْعَذَابُ "

Muğîs b. Sumey der ki: "Cehennem her gün iki defa soluk alır. Hesaba çekilecek ve azaba uğrayacak olan insanlar ve cinler dışında nefesini duymayan hiç bir şey kalmaz."

(٧٩٣٢)- [٦٨/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا هَنَّادُ، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ مُغِيثِ بْنِ سُمَيٍّ، قَالَ: "

إِذَا جِيءَ بِالرَّجُلِ فِي النَّارِ، قِيلَ لَهُ: انْتَظِرْ حَتَّى نُتْحِفُكَ، فَيُؤْتَى بِكَأْسٍ مِنْ سُمِّ الأَفَاعِي وَالأَسَاوِدِ فَإِذَا أَدْنَاهَا إِلَى فِيهِ مَيَّزَتِ اللَّحْمَ عَلَى حِدَةٍ وَالْعَظْمَ عَلَى حِدَةٍ "

Muğîs b. Sumey der ki: Kişi cehenneme getirildiği zaman kendisine: "Bekle, sana hediye sunacağız" denir. Sonra dev yılanların ve çıyanların zehriyle dolu bir bardak getirilir. Adam bunu ağzına yaklaştırınca kemikleri bir yana eti bir yana ayrılır.

(٧٩٣٣)- [٦٨/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالا: ثنا وَكِيعٌ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، قَالا: ثنا الأَعْمَشُ، عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ مُغِيثٍ، قَالَ: " كَانَ رَجُلٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يَعْمَلُ بِالْمَعَاصِي "، فَاذَّكَرَ يَوْمًا، فَقَالَ: اللَّهُمَّ غُفْرَانَكَ فَغَفِرَ لَهُ

Muğîs b. Sumey der ki: "Sizden önceki topluluklardan olan bir adam çokça günah işlerdi. Bir gün Allah'ı anıp: «Allahım! Beni bağışlamanı diliyorum» diye dua edince bağışlandı."

(٧٩٣٤)- [٦٨/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلامٍ، ثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ مُغِيثٍ، قَالَ: " بَيْنَمَا رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يَسِيرُ وَحْدَهُ إِذْ تَفَكَّرَ فِيمَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِهِ وَكَانَ يَعْمَلُ بِالْمَعَاصِي، فَقَالَ: اللَّهُمَّ غُفْرَانَكَ، فَأَدْرَكَهُ الْمَوْتُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ فَغُفِرَ لَهُ "

Muğîs der ki: "Sizden önceki topluluklardan olan bir adam bir gün tek başına yürürken geçmiş günahlarını düşündü. O, günahlar işlerdi. Ancak: «Allahım! Beni bağışlamanı diliyorum» diye dua etti. O bu haldeyken, ona ölüm gelmiş ve bağışlanmıştı."

(٧٩٣٥)- [٦٨/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَبْسِيُّ، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، وَوَكِيعٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ أَبِي الأَشْرَسِ، عَنْ مُغِيثٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿طُوبَى﴾ قَالَ: " هِيَ شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ لَيْسَ فِي الْجَنَّةِ أَهْلُ دَارٍ إِلا يُظِلُّهُمْ غُصْنٌ مِنْ أَغْصَانِهَا فِيهَا مِنْ أَلْوَانِ الثَّمَرِ وَيَقَعُ عَلَيْهَا طَيْرٌ أَمْثَالَ الْبُخْتِ فَإِذَا اشْتَهَى الرَّجُلُ الطَّيْرَ دَعَاهُ، فَيَجِيءُ حَتَّى يَقُومَ، فَيَطِيرُ عَلَى خِوَانِهِ، قَالَ: فَيَأْكُلُ مِنْ

إِحْدَى جَانِبَيْهِ قَدِيدًا وَمِنَ الآخَرِ شِوَاءً، ثُمَّ يَعُودُ كَمَا كَانَ، قَالَ: وَحَدَّثَنَاهُ وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ حَسَّانَ عَنْ مُغِيثٍ نَحْوَهُ

Muğîs b. Sumey, "Tûbâ"[1] hakkında der ki: "Bu, öyle bir ağaçtır ki Cennette bulunan her bir hane, bu ağacın bir dalıyla gölgelenir. Değişik renkte meyveleri vardır. Dallarına deve boyunlarını andıran kuşlar gelip konar. Kişinin canı bu kuşlardan birini çektiği zaman, kuşu çağırır. Kuş da hemen gelip sofrasına konar. Kişi bir tarafından kuru (çiğ) et yerken, diğer tarafından pişmiş et yer. Sonra kuş eski haline döner ve uçup gider."

(٧٩٣٦)- [٦/٦٨] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: قَالَ مُغِيثٌ: إِنَّ " فِي الْجَنَّةِ قُصُورًا مِنْ ذَهَبٍ وَقُصُورًا مِنْ فِضَّةٍ وَقُصُورًا مِنْ يَاقُوتٍ وَقُصُورًا مِنْ زَبَرْجَدٍ جِبَالُهَا الْمِسْكُ وَتُرَابُهَا الْمِسْكُ وَالزَّعْفَرَانُ "

Muğîs der ki: "Cennette altından, gümüşten, yakuttan, zebercedden saraylar vardır. Cennetin dağları miskten, toprağı ise misk ile zafirân karışımındandır."

(٧٩٣٧)- [٦/٦٨] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ مُغِيثٍ، قَالَ: " تَعَبَّدَ رَاهِبٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي صَوْمَعَةٍ سِتِّينَ سَنَةً، قَالَ: فَنَظَرَ يَوْمًا فِي غِبِّ السَّمَاءِ فَأَعْجَبَتْهُ الأَرْضُ، فَقَالَ: لَوْ نَزَلْتُ فَمَشَيْتُ فِي الأَرْضِ وَنَظَرْتُ فِيهَا قَالَ: فَنَزَلَ وَنَزَلَ مَعَهُ بِرِغِيفٍ، فَعَرَضَتْ لَهُ امْرَأَةٌ، فَتَكَشَّفَتْ لَهُ فَلَمْ يَمْلِكْ نَفْسَهُ أَنْ وَقَعَ عَلَيْهَا، فَأَدْرَكَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ، قَالَ: وَجَاءَ سَائِلٌ، فَأَعْطَاهُ الرَّغِيفَ وَمَاتَ فَجِيءَ بِعَمَلِ سِتِّينَ سَنَةً فَوُضِعَ فِي كِفَّةٍ، قَالَ: وَجِيءَ بِخَطِيئَتِهِ، فَوُضِعَتْ فِي كِفَّةٍ، فَرَجَحَتْ بِعَمَلِهِ حَتَّى جِيءَ بِالرَّغِيفِ، فَوُضِعَ مَعَ عَمَلِهِ، قَالَ: فَرَجَحَ بِخَطِيئَتِهِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا جُبَيْرُ بْنُ هَارُونَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّنَافِسِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَا: ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ مُغِيثٍ، مِثْلَهُ

---

[1] Ra'd Sur. 29

Muğîs anlatıyor: İsrâîl oğullarından bir rahip, bir manastırda altmış sene ibadet etti. Bir gün gökyüzüne baktı, yeryüzünü daha çok beğendi ve: "Manastırımdan inip biraz gezsem ve etrafa baksam" deyip yanına bir ekmek alarak indi. Karşısına bir kadın çıkıp üzerini açınca bu âbid kendini tutamayıp kadınla zina etti ve bu haldeyken de eceli geldi. Yanına gelen bir dilenciye ekmeğini verdi ve öldü. Adam ölünce altmış yıllık ameli getirildi ve terazinin bir kefesine, işlediği o günahı da öbür kefeye kondu, günahı daha ağır basınca dilenciye verdiği ekmek getirildi ve amelinin olduğu kefeye kondu. Bunun üzerine amellerin bulunduğu kefe ağır bastı."

(٧٩٣٨)- [٦/٦٩] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ، أَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ.ح وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا قُتَيْبَةُ، قَالا: ثنا جَرِيرٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ مُغِيثِ بْنِ سُمَيٍّ، قَالَ: أُرَاهُ قَالَ نَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ: " لَوْلا أَنْ يَفْتَتِنَ عَبْدِي الْمُؤْمِنُ لَجَعَلْتُ لِعَبْدِي الْكَافِرِ عِصَابَةً مِنْ حَدِيدٍ لا يُصْدَعُ حَتَّى يَلْقَانِي،

Muğîs b. Sumey der ki: Allah'ın kitabında (kutsal metinlerde) şöyle bulmaktayız: "Eğer mümin kulum imtihan edilmeseydi kafir kulumun kemiklerini demirden yapardım ve bana kavuşana kadar asla kırılmazdı."

Muğîs b. Sumey, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb ve başkalarından rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 3486, Takrîb 534

Hassân b. Atiyye

Allah dostlarından biri de güzel amellere koşan, çirkin sözleri kınayan, en güzel dualar eden Ebû Bekr Hassân b. Atiyye'dir. Kendisi Şam'dan göçüp Basra'ya yerleşmiştir.

(٧٩٤١)- [٦/٧٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الأَشْعَثِ، ثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ، ثَنَا أَبُو مُسْهِرٍ، حَدَّثَنِي عُقْبَةُ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ عَمَلا مِنْهُ فِي الْخَيْرِ يَعْنِي حَسَّانَ بْنَ عَطِيَّةَ "

Evzâî der ki: "Hassân b. Atiyye'den daha çok güzel amel işleyen birini görmedim."

(٧٩٤٢)- [٦/٧٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ الْحِمْصِيُّ، ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّنْعَانِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " كَانَ حَسَّانُ بْنُ عَطِيَّةَ يَتَنَحَّى إِذَا صَلَّى الْعَصْرَ فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، فَيَذْكُرُ اللَّهَ حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ "

Evzâî der ki: "Hassân b. Atiyye ikindi namazını kıldıktan sonra mescidin bir kenarına çekilir ve güneş batana kadar Allah'ı zikrederdi."

(٧٩٤٣)- [٦/٧٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالا: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةَ، قَالَ: " مَنْ أَطَالَ قِيَامَ اللَّيْلِ يَهُونُ عَلَيْهِ طُولُ الْقِيَامِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

Hassân b. Atiyye der ki: "Kim gece namazında kıyamı uzatırsa, kıyamet gününde uzun süre ayakta beklemesi ona ağır gelmez."

(٧٩٤٤)- [٦/٧٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: " كَانَ لِحَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةَ غَنَمٌ فَلَمَّا سَمِعَ فِي الْمَنَائِحِ الَّذِي سَمِعَ تَرَكَهَا، قُلْتُ لِلأَوْزَاعِيِّ: كَيْفَ الَّذِي سَمِعَ؟ قَالَ: يَوْمٌ لَهُ وَيَوْمٌ لِجَارِهِ "

Abbâs b. el-Velîd, babasından bildiriyor: Evzâî'nin şöyle dediğini işittim: "Hassân b. Atiyye'nin koyun sürüsü vardı. Verme konusunda işittiğini işittiği zaman koyunları bıraktı." Evzâî'ye: "Nasıl bir şey işitmişti?" dediğimde: "(Kişinin elindeki şey) bir gün kendisinin bir gün komşusundur ifadesini işitmişti" dedi.

(٧٩٤٥)- [٦/٧١] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثنا أَبُو شُعَيْبٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: إِنَّ الْقَوْمَ لَيَكُونُونَ فِي الصَّلاةِ الْوَاحِدَةِ وَإِنَّ بَيْنَهُمْ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ، أَنَّ " الرَّجُلَ يَكُونُ خَاشِعًا مُقْبِلا عَلَى صَلاتِهِ وَالآخَرُ سَاهِيًا غَافِلا "

Hassân b. Atiyye der ki: "Bir topluluk aynı safta namaza dururlar da aralarında yerle gök arası kadar fark olur." Ravi der ki: "Yani kimisi huşû içinde kendini namazına vermişken, kimisi de bir şeylere dalmıştır ve kıldığı namazın farkında değildir."

(٧٩٤٦)- [٧١/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَزِيرِ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا هَاشِمُ بْنُ مَرْثَدٍ، ثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، قَالا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " السَّاجِدُ يَسْجُدُ عَلَى قَدَمِ الرَّحْمَنِ "، قَالَ الْوَلِيدُ: قَالَ الأَوْزَاعِيُّ: مَحْمَلُهُ عِنْدَنَا فِي الْقُرْبِ كَحَدِيثِهِمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ " وَكَحَدِيثِهِ: " مَا تَصَدَّقَ مُتَصَدِّقٌ بِطَيِّبٍ وَلا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلا طَيِّبًا إِلا وَقَعَتْ فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ ﷻ "

Hassân der ki: "Secde eden Rahman'ın ayağına secde etmektedir." Velîd'in bildirdiğine göre Evzâî şöyle demiştir: "Bize göre burada Allah'a yakınlık kastedilmektedir. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde de olduğu andır"* buyurmuştur. Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişinin gönül hoşluğu ile verdiği sadaka ki Allah sadece gönül hoşluğu ile verilen sadakayı kabul buyurur, mutlaka Rahman'ın avucuna düşer"* buyurmuştur.

(٧٩٤٧)- [٧١/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا هَاشِمُ بْنُ مَرْثَدٍ، ثَنَا صَفْوَانُ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ، قَالا: ثنا الْوَلِيدُ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، أَنَّ الإِيمَانَ فِي كِتَابِ اللَّهِ صَارَ إِلَى الْعَمَلِ، فَقَالَ: " إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ثُمَّ صَيَّرَهُمْ إِلَى الْعَمَلِ، فَقَالَ: الَّذِينَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ ينفِقُونَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا "

Evzâî'nin bildirdiğine göre Hassân: "İman, Allah'ın Kitab'ında amel diye tarif edildi" demiş ve: **"İnananlar ancak, o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, âyetleri okunduğu zaman bu onların imanlarını**

artırır ve Rablerine güvenirler; namaz kılarlar; kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarf ederler"[1] âyetlerini okumuştur.

(٧٩٤٨)- [٦/٧١] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ، ثَنَا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُلْثُومٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " لَقَدْ غَرَبَ الْخَيْرُ الْيَوْمَ، فِيمَنْ تَرَى أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْخَيْرِ "

Hassân der ki: "Artık iyilik ve güzellik garip olmuştur. Onu kimde görürsen bil ki o, hayır ehlindendir."

(٧٩٤٩)- [٦/٧٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " صَلاةُ الرَّجُلِ عِنْدَ أَهْلِهِ مِنْ عَمَلِ السِّرِّ "

Hassân b. Atiyye der ki: "Kişinin, ailesinin yanında kıldığı namaz, gizlice yapılan ibadetlerden sayılır."

(٧٩٥٠)- [٦/٧٢] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، وَسُلَيْمَانُ، قَالا: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " مَا عَادَى عَبْدٌ رَبَّهُ بِأَشَدَّ مِنْ أَنْ يَكْرَهَ ذِكْرَهُ وَمَنْ ذَكَرَهُ "

Hassân der ki: "Bir kul Rabbine, onun zikrinden hoşlanmamak ve onu zikredenleri sevmemekten daha kötü düşmanlık etmemiştir."

(٧٩٥١)- [٦/٧٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " كَانُوا يُمْسِكُونَ عَنْ ذِكْرِ النِّسَاءِ، وَعَنِ الْخَنَا فِي الْمَسَاجِدِ "

Hassân b. Atiyye der ki: "Öncekiler, mescitlerde kadınlardan ve müstehcen şeylerden bahsetmezlerdi."

---

[1] Enfâl Sur. 2, 3

(٧٩٥٢)- [٧٢/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثَنَا يُونُسُ، ثَنَا ابْنُ كَثِيرٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، أَحْسِبُهُ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " كَانُوا يُمْسِكُونَ عَنْ ذِكْرِ النِّسَاءِ وَالْخَنَا فِي الْمَسَاجِدِ "

Hassân der ki: "Öncekiler, mescitlerde kadınlardan ve müstehcen şeylerden bahsetmezlerdi."

(٧٩٥٣)- [٧٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ مِقْلاصٍ، ثَنَا أَبِي.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ الرَّمْلِيُّ، قَالا: ثنا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " ثَلاثَةٌ لَيْسَ عَلَيْهِمْ حِسَابٌ فِي مَطْعَمِهِمُ الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ وَالصَّائِمُ حِينَ يَتَسَحَّرُ وَطَعَامُ الضَّيْفِ "

Hassân b. Atiyye der ki: "Üç kişi yediklerinden dolayı hesaba çekilmez. Bunlar: İftarını yapana kadar oruçlu kişi, yine sahur vaktine kadar oruç tutacak kişi ve misafir olan kişidir."

(٧٩٥٤)- [٧٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّنْعَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: " قَدِمَ عَلَيْنَا غَيْلانُ الْقَدَرِيُّ فِي خِلافَةِ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَتَكَلَّمَ غَيْلانُ وَكَانَ رَجُلا مُفَوَّهًا فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ كَلامِهِ، قَالَ لِحَسَّانَ: مَا تَقُولُ فِيمَا سَمِعْتَ مِنْ كَلامِي؟، فَقَالَ لَهُ حَسَّانُ: يَا غَيْلانُ، إِنْ يَكُنْ لِسَانِي يَكِلُّ عَنْ جَوَابِكَ فَإِنَّ قَلْبِي يُنْكِرُ مَا تَقُولُ "

Evzâî şöyle der: Hişâm b. Abdilmelik'in hilafeti döneminde yanımıza Ğaylân el-Kaderî geldi. Güzel konuşan biri olan Ğaylân konuşup konuşmasını bitirerek, Hassân'a: "Benden duyduğun şeyler için ne dersin?" diye sorunca, Hassân şöyle karşılık verdi: "Ey Ğaylân! Dilim sana cevap vermekten aciz olsa da kalbim söylediklerini kabul etmiyor."

(٧٩٥٥)- [٧٢/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثَنَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: قَالَ حَسَّانُ بْنُ عَطِيَّةَ لِغَيْلانَ الْقَدَرِيِّ: " أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ كُنْتَ أُعْطِيتَ لِسَانًا لَمْ نُعْطَهُ إِنَّا لَنَعْرِفُ بَاطِلَ مَا تَأْتِي بِهِ "

Evzâî der ki: Hassân b. Atiyye, Ğaylân el-Kaderî'ye: "Vallahi bize verilmeyen bir dil sana verilmiştir. Ancak yaptığın batıl şeyleri biliriz" dedi.

(٧٩٥٦)- [٦/٧٢] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " مَا ابْتُدِعَتْ بِدْعَةٌ إِلا ازْدَادَتْ مُضِيًّا، وَلا تُرِكَتْ سُنَّةٌ إِلا ازْدَادَتْ هَرَبًا "

Hassân der ki: "Kişi bidat sahibi olduğunu bildiği halde o kişiye kulak verirse, Allah'ın korumasından çıkar."

(٧٩٥٧)- [٦/٧٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةَ، قَالَ: " مَا ابْتَدَعَ قَوْمٌ بِدْعَةً فِي دِينِهِمْ إِلا نَزَعَ اللَّهُ مِنْ سُنَّتِهِمْ مِثْلَهَا وَلا يُعِيدُهَا إِلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ "، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُسَافِرٍ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ بُكَيْرٍ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، مِثْلَهُ

Hassân b. Atiyye der ki: "Bir topluluk dinlerinde bir bidat ortaya koyarlarsa, Allah onların sünnetinden o bidat kadarını çekip alır ve kıyamete dek onu kendilerine iade etmez."

(٧٩٥٨)- [٦/٧٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " يَفْضُلُ دُعَاءُ السِّرِّ عَلَى دُعَاءِ الْعَلانِيَةِ سَبْعِينَ ضِعْفًا "

Hassân b. Atiyye der ki: "Gizli yapılan dua, açıktan yapılan duaya göre yetmiş kat daha üstündür."

(٧٩٥٩)- [٦/٧٣] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ يَحْيَى، ثَنَا عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: لَقِيَ حَسَّانُ بْنُ عَطِيَّةَ رَاهِبًا، فَجَعَلَ الرَّاهِبُ يَدْعُو لَهُ وَحَسَّانُ يَقُولُ: آمِينَ، فَقَالُوا: يَا أَبَا بَكْرٍ، تُؤَمِّنُ عَلَى دُعَائِهِ، قَالَ: " أَرْجُو أَنْ يَسْتَجِيبَ اللَّهُ لَهُ فِيَّ وَلا يَسْتَجِيبَ لَهُ فِي نَفْسِهِ "

Evzâî anlatıyor: Hassân b. Atiyye, yolda bir papazla karşılaştı. Papaz ona dua etmeye başlayınca Hassân da Âmin dedi. "Ey Ebû Bekr! Onun yaptığı duaya inanıyor musun?" diye sorduklarında ise: "Onun kendisi için değil de benim için yaptığı duasını Allah'ın kabul edeceğini umuyorum" karşılığını verdi.

(٧٩٦٠)- [٦/٧٣] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ حَسَّانَ، أَوْ عَنْ عَبْدَةَ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ، قَالَ: كَانَ يَقُولُ إِذَا أَمْسَى: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي ذَهَبَ بِالنَّهَارِ وَجَاءَ بِاللَّيْلِ سَكَنًا نِعْمَةً مِنْهُ وَفَضْلا، اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا لَكَ مِنَ الشَّاكِرِينَ الْحَمْدُ اللَّهِ الَّذِي عَافَانِي فِي يَوْمِي هَذَا فَرُبَّ مُبْتَلًى قَدِ ابْتُلِيَ فِيمَا مَضَى مِنْ عُمْرِي، اللَّهُمَّ عَافِنِي فِيمَا بَقِيَ مِنْهُ وَفِي الآخِرَةِ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ، وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ إِلا أَنَّهُ يَقُولُ وَجَاءَ بِالنَّهَارِ مُبْصِرًا "

Hassân b. Atiyye veya Abde b. Ebî Lubâbe akşamı bulduğu zaman şöyle dua ederdi: "Gündüzü götürüp sükûnet için bizlere geceyi katından bir lütuf olarak ihsan eden Allah'a hamdolsun. Allahım! Bizleri sana hakkıyla şükür edenlerden kıl! Şu ana kadar belki de kaç kişi musibetlerle baş başa kalmıştır, ama bu günüme kadar beni afiyette kılan Allah'ıma hamdolsun! Allahım! Kalan ömrümde ve âhirette de bana afiyet ver! Bizleri Cehennem azabından kurtar!" Sabahı bulduğu zaman da: "Geceyi götürüp, her şeyi ayan beyan gösterecek olan sabahı bize ihsan eden Allah'a hamdolsun..." şeklinde aynı duayı tekrar ederdi.

(٧٩٦١)- [٦/٧٣] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " مَا جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِسَ لَغْوٍ فَخَتَمُوا بِالاسْتِغْفَارِ إِلا كُتِبَ مَجْلِسُهُمْ ذَلِكَ اسْتِغْفَارًا كُلُّهُ "

Hassân b. Atiyye der ki: "Bir topluluk oturup boş şeyler konuşur da sohbetlerini Allah'tan mağfiret dileyerek bitirirlerse, Allah onların bu meclisine baştan sona kadar istiğfar yapılmış gibi sevap verir."

(٧٩٦٢)- [٦/٧٣] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمُعَلَّى.ح وَحَدَّثنا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالا: ثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ حَسَّانَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَمِنْ شَرِّ مَا تَجْرِي بِهِ الأَقْلامُ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ تَجْعَلَنِي عِبْرَةً لِغَيْرِي، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ تَجْعَلَ غَيْرِي أَسْعَدَ بِمَا آتَيْتَنِي مِنِّي، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَتَقَوَّتَ بِشَيْءٍ مِنْ مَعْصِيَتِكَ عِنْدَ ضُرٍّ يَنْزِلُ بِي، وَأَعُوذُ

بِكَ أَنْ أَتَزَيَّنَ لِلنَّاسِ بِشَيْءٍ يُشِينُنِي عِنْدَكَ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَقُولَ قَوْلا لا أَبْتَغِي بِهِ غَيْرَ وَجْهِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي فَإِنَّكَ بِي عَالِمٌ وَلا تُعَذِّبْنِي فَإِنَّكَ عَلَيَّ قَادِرٌ "، لَفْظُهُمَا سَوَاءٌ

Hassân b. Atiyye şöyle dua ederdi: "Allahım! Şeytanın şerrinden ve kalemlerin yazdıklarından sana sığınırım! Beni başkalarına ibret kılmandan sana sığınırım! Bana verdiklerinle başkasının benden daha mutlu olmasından sana sığınırım! Musibetler anında sana isyan olan şeyleri kendime azık edinmekten sana sığınırım! Katında değerimi düşürecek şeylerle süslenip insanların karşısına çıkmaktan sana sığınırım! Kendisiyle senin rızanı amaçlamadığım bir söz söylemekten sana sığınırım! Allahım! Beni bağışla, sen ki her şeyimi biliyorsun. Beni azabına maruz bırakma, sen ki üzerimde Kadir-i mutlaksın!"

(٧٩٦٣)- [٦/٧٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمُعَلَّى.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالا: ثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " مَا سَلَكَ عَبْدٌ وَادِيًا، فَرَفَعَ يَدَيْهِ، فَرَغِبَ إِلَى اللَّهِ حَيْثُ لا يَرَاهُ أَحَدٌ إِلا مَلأَ اللَّهُ ذَلِكَ الْوَادِي حَسَنَاتٍ، فَلْيَعْظُمْ ذَلِكَ الْوَادِي أَوْ لِيَصْغُرْ "، رَوَاهُ مُبَشِّرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ وَيَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنِ الأَوْزَاعِيِّ مِثْلَهُ

Hassân der ki: "Bir kul, bir vadiye girip orada kimsenin kendisini görmediği bir halde yüksek sesiyle Allah'a (ibadet ve zikirle) yönelirse muhakkak surette o vadiyi Allah hasenat ile doldurur. O halde (hasenatın çoğalması için) vadiyi ister büyük, isterse küçük tutsun."

(٧٩٦٤)- [٦/٧٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ الْمُعَلَّى.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالا: ثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " خَمْسٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَقَدْ جَمَعَ اللَّهُ لَهُ الإِيمَانَ: النَّصِيحَةُ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ، وَحُبُّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ بَذَلَ لِلنَّاسِ مِنْ نَفْسِهِ الرِّضَا وَكَفَّ عَنْهُمُ السَّخَطَ، وَمَنْ وَصَلَ ذَا رَحِمِهِ، وَمَنْ كَانَ ذِكْرُهُ فِي السِّرِّ كَذِكْرِهِ فِي الْعَلانِيَةِ سَوَاءً "

Hassân der ki: "Beş şeyi kendinde taşıyan kişinin Allah, imanını kalbinde mükemmel kılar. Birincisi Allah'ın buyrukları ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sünneti doğrultusunda insanlara nasihatte bulunmaktır. İkincisi

Allah'ı ve Resûlü'nü sevmektir. Üçüncüsü insanların rızasını kazanmak, öfkesini kendinden defetmektir. Dördüncüsü akrabalarla ilişkiyi kesmemektir. Beşincisi de kişinin yalnızken yaptığı zikrin açıktan yaptığı zikirle aynı olmasıdır."

(٧٩٦٥)- [٧٤/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: حَمَلَةُ الْعَرْشِ ثَمَانِيَةٌ يَتَجَاوَبُونَ بِصَوْتٍ حَسَنٍ رَخِيمٍ، قَالَ فَيَقُولُ أَرْبَعَةٌ مِنْهُمْ: سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ عَلَى حِلْمِكَ بَعْدَ عِلْمِكَ، وَتَقُولُ الأَرْبَعَةُ الآخَرُونَ: " سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ عَلَى عَفْوِكَ بَعْدَ قُدْرَتِكَ "

Hassân der ki: Arş'ı taşıyan melekler sekiz tanedir. Onlar güzel ve yumuşak bir sesle cevaplaşırlar. Dört tanesi: "Seni eksikliklerden tenzih ederiz. Her şeyi bilmene rağmen merhametinden ötürü sana hamd ederiz" der. Diğer dördü de: "Seni eksikliklerden tenzih ederiz. Gücünün her şeye yetmesine rağmen affetmenden ötürü sana hamd ederiz" derler.

(٧٩٦٦)- [٧٤/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا عَبَّاسُ، أَخْبَرَنِي أَبِي، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " مَا ازْدَادَ عَبْدٌ عِلْمًا إِلا ازْدَادَ النَّاسُ مِنْهُ قُرْبًا رَحْمَةً مِنَ اللَّهِ تَعَالَى "

Hassân b. Atiyye der ki: "Kimin ilmi artarsa, Allah'tan bir rahmet olarak halk ona daha çok yakın olur."

(٧٩٦٧)- [٧٤/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا عَبَّاسُ، أَخْبَرَنِي أَبِي، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا قَالَ عِنْدَ طَعَامِهِ: اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رِزْقًا طَيِّبًا لا تَبَعَةَ فِيهِ وَلا حِسَابَ فَقَدْ أَدَّى شُكْرَهُ "

Hassân b. Atiye der ki: Kul yemek yiyeceği zaman: "Allahım! Bunu bana temiz ve helal bir rızık kıl! Bu yemekten beni sorumlu tutma ve beni bundan dolayı hesaba çekme!" derse Allah'a karşı şükrünü yerine getirmiş olur.

(٧٩٦٨)- [٧٤/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " يعَذِّبُ اللَّهُ الظَّالِمَ بِالظَّالِمِ، ثُمَّ يُدْخِلُهُمَا النَّارَ جَمِيعًا "

Hassân b. Atiyye der ki: “Allah zalimi başka bir zalimle cezalandırır. Sonrasında her ikisini de Cehenneme atar.”

(٧٩٦٩)- [٦/٧٤] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا لَعَنَ الشَّيْطَانَ ضَحِكَ، فَقَالَ: إِنَّكَ لَتَلْعَنُ مُلَعَّنًا وَإِنَّمَا تَخْذِلُ ظَهْرَهُ أَنْ تَعَوَّذَ بِاللَّهِ " (٧٩٧٠)- [٦/٧٥] وَقَالَ حَسَّانُ: " إِذَا لَعَنَ الْعَبْدُ الشَّيْطَانَ، قَالَ: يَلْعَنُنِي وَقَدْ لَعَنَنِي اللَّهُ قَبْلَهُ

Hassân b. Atiyye bildiriyor: Kul, Şeytan’a lanet ettiği zaman, Şeytan gülerek: “Zaten lanetlenmiş birini lanetliyorsun!” der. Ama Allah’a sığınarak onun belini kırabiliriz.” Hassân yine şöyle demiştir: “Kul, Şeytan’a lanet ettiği zaman, Şeytan: “Beni lanetliyor, oysa ondan önce Allah da beni lanetledi” der.

(٧٩٧١)- [٦/٧٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " إِنَّمَا مَثَلُ الشَّيَاطِينِ فِي كَثْرَتِهِمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ دَخَلَ زَرْعًا فِيهِ جَرَادٌ كَثِيرٌ، فَكُلَّمَا وَضَعَ رِجْلَهُ تَطَايَرَ الْجَرَادُ يَمِينًا وَشِمَالا وَلَوْلا أَنَّ اللَّهَ ﷻ غَضَّ الْبَصَرَ عَنْهُمْ مَا رُؤِيَ شَيْءٌ إِلا وَعَلَيْهِ شَيْطَانٌ "

Hassân b. Atiyye der ki: “Şeytanlar çokluk bakımından bir bahçeyi doldurmuş çekirgelere benzerler. Bu bahçeye giren adam her bir adım atışında çekirgeler sağa sola kaçışırlar. Şayet Allah onları görme yetisini bize verseydi, her şeyin üzerinde bir şeytanın bulunduğunu görürdük.”

(٧٩٧٢)- [٦/٧٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " إِنَّ حَمَلَةَ الْعَرْشِ أَقْدَامُهُمْ ثَابِتَةٌ فِي الأَرْضِ السَّابِعَةِ وَرُءُوسُهُمْ قَدْ جَاوَزَتِ السَّمَاءَ السَّابِعَةَ، وَقُرُونُهُمْ مِثْلُ طُولِهِمْ عَلَيْهَا الْعَرْشُ "

Hassân der ki: “Arş’ı taşıyan meleklerin ayakları yedi kat yerin dibinde sabittir. Başları ise yedi kat semaya yetişmiştir. Boynuzları da uzunlukları kadardır. Arş ta onların üzerindedir.”

(٧٩٧٣)- [٦/٧٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، وَسُلَيْمَانُ، قَالا: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا عَمِلَ سَيِّئَةً وَقَفَ الْمَلَكُ لَمْ يَكْتُبْهَا ثَلاثَ سَاعَاتٍ فَإِنْ لَمْ يَسْتَغْفِرْ كُتِبَتْ وَإِنِ اسْتَغْفَرَ لَمْ تُكْتَبْ "

Hassân b. Atiyye bildiriyor: "Kul bir günah işlediği zaman melek bunu yazmak için üç saat bekler. Bu süre zarfında kul istiğfar etmezse melek bu günahı yazar. Ancak istiğfar ederse yazmaz."

(٧٩٧٤)- [٦/٧٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثَنَا حَسَّانُ، قَالَ: " إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا سَافَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ دُعِيَ عَلَيْهِ أَنْ لا يُصَاحَبَ فِي سَفَرِهِ وَلا يُعَانَ عَلَى حَاجَتِهِ "

Hassân b. Atiyye der ki: "Kişi, Cuma günü yolculuğa çıkarsa, yolculuğunda yoldaşı olmaması ve ihtiyacı anında yardımcı bulamaması için dua edilir."

(٧٩٧٥)- [٦/٧٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثَنَا حَسَّانُ، قَالَ: قِيلَ لِعُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَكُونَ مِثْلَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: " أَتَجْعَلُنِي مِثْلَ رَجُلٍ أُوثِقَتِ الشَّيَاطِينُ فِي خِلافَتِهِ حَتَّى انْقَرَضَتْ "

Hassân der ki: Hz. Osman'a: "Seni Ömer gibi olmaktan alıkoyan nedir?" denildiğinde: "Beni, hilafeti boyunca şeytanlarını eli kolu bağlandığı adam gibi mi sanıyorsun" karşılığını verdi.

(٧٩٧٦)- [٦/٧٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " رَكْعَتَانِ يَسْتَنُّ فِيهِمَا الْعَبْدُ خَيْرٌ مِنْ سَبْعِينَ رَكْعَةً لا يَسْتَنُّ فِيهَا "

Hassân b. Atiyye der ki: "Kulun sünnet olan iki rekât namazı kılması, sünnet olmayan yetmiş rekât kılmasından daha hayırlıdır."

(٧٩٧٧)- [٦/٧٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: " يَا بَنِي آدَمَ، إِنَّا قَدْ أَنْصَتْنَا لَكُمْ مُنْذُ خَلَقْنَاكُمْ فَأَنْصِتُوا لَنَا الْيَوْمَ تُقْرَأُ عَلَيْكُمْ أَعْمَالُكُمْ فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ شَرًّا فَلا يَلُومَنَّ إِلا نَفْسَهُ، إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ تُرَدُّ عَلَيْكُمْ "

Hassân der ki: Bana bildirildiğine göre Allah kıyamet gününde şöyle buyurur: "Ey Âdemoğlu! Biz sizi yarattığımız zamandan beri sustuk. Bugün de siz susun, size amelleriniz okunacaktır. Amellerinde hayır bulan kimse Allah'a hamd etsin. Şer bulan kimse de kendi nefsinden başkasını kınamasın. Şüphesiz ki bunlar amellerinizin karşılığıdır."

(٧٩٧٨)- [٦/٧٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: " مَا أُتِيَتْ أُمَّةٌ قَطُّ إِلا مِنْ قِبَلِ نِسَائِهِمْ "

Hassân der ki: "Hiçbir ümmet yoktur ki musibet onlara mutlaka kadınları sebebiyle gelmiş olmasın."

(٧٩٧٩)- [٦/٧٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثَنَا حَسَّانُ، فِي قَوْلِهِ: " وَلا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ، قَالَ: مَا ذَهَبَ مِنْ يَوْمٍ أَوْ لَيْلَةٍ فَهُوَ نُقْصَانٌ مِنْ عُمُرِهِ "

Evzâî bildiriyor: Hassân: **"Bir canlıya ömür verilmesi de, onun ömründen azaltılması da mutlaka bir kitaptadır"**[1] buyruğunu açıklarken: "Geçen her bir gün ve her bir gece kişinin ömrünün azalması demektir" dedi.

(٧٩٨٠)- [٦/٧٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، حَدَّثَنِي حَسَّانُ، قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: " إِذَا تَصَامُّوا عَنِ السَّائِلِ، وَأَرْخَوْا شُعُورَهُمْ، وَمَشَوْا تَبَخْتُرًا فَبِي حَلَفْتُ لأُذْعِرَنَّ بَعْضَهُمْ مِنْ بَعْضٍ

Hassân der ki: Allah: "İsteyene karşı sağır olurlarsa, saçlarını bırakırlarsa ve kibirli bir şekilde yürürlerse kendi nefsime yemin ederim ki onları birbirleriyle korkuturum" buyurmaktadır.

(٧٩٨١)- [٦/٧٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ رَاهَوَيْهِ، ثَنَا أَبِي، قَالُوا: ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " بَيْنَا رَجُلٌ رَاكِبًا حِمَارًا إِذْ عَثَرَ بِهِ، فَقَالَ: تَعِسْتَ، فَقَالَ صَاحِبُ الْيَمِينِ: مَا هِيَ بِحَسَنَةٍ، فَأَكْتُبُهَا، وَقَالَ صَاحِبُ الشِّمَالِ: مَا

[1] Fâtır Sur. 11

هِيَ بِسَيِّئَةٍ، فَأَكْتُبُهَا فَأُوحِيَ إِلَى صَاحِبِ الشِّمَالِ مَا تَرَكَ صَاحِبُ الْيَمِينِ، فَاكْتُبْهُ، فَكُتِبَتْ فِي السَّيِّئَاتِ "

Hassân der ki: Adamın biri bineğine binmiş giderken bineği tökezleyince, eşeğine: "Tökezledin" dedi. Bunun üzerine sağındaki melek: "Bu iyilik değil ki yazayım!" dedi. Solundaki melekte: "Bu kötülük değil ki yazayım!" dedi. Bunun üzerine soldaki meleğe: "Sağdaki meleğin yazmadığını sen yaz" diye vahyedildi ve bu söz kötülüklere yazıldı.

(٧٩٨٢)- [٦/٧٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " ثَمَانِيَةٌ مَقَتَهُمُ اللَّهُ وَقَذِرَتْهُمْ نَفْسُهُ وَمَيَّزَهُمْ مِنْ خَلْقِهِ: السَّقَّارُونَ وَهُمُ الْقَتَّالُونَ، الَّذِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَأَمْرِهِ كَانُوا بُطَاءً، وَإِذَا دُعُوا إِلَى السُّلْطَانِ وَأَمْرِهِ كَانُوا سِرَاعًا، وَالَّذِينَ يَسْتَحِقُّونَ بِأَيْمَانِهِمْ مَا لَمْ يُحِقُّهُ اللَّهُ لَهُمْ، وَالَّذِينَ يُكْثِرُونَ الْبَغْضَاءَ لإِخْوَانِهِمْ فِي صُدُورِهِمْ فَإِذَا لَقُوهُمْ تَخَلَّقُوا لَهُمْ، وَالْمَشَّاءُونَ بِالنَّمِيمَةِ، وَالْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الأَحِبَّةِ، وَالْبَاغُونَ دَحْضَةَ الْبُرَآءِ "

Hassân der ki: "Yedi sınıf insana Allah buğzeder, onlardan iğrenir ve onları diğer kullarından ayrı tutar. Birincisi, başkalarını haksız yere öldürenlerdir. İkincisi Allah'a ve buyruğuna davet edildikleri zaman ağır davranıp, yöneticinin yanına veya bir emrine çağrıldıkları zaman aceleyle icabet edenlerdir. Üçüncüsü, Allah'ın onlara haram kıldığı bir şeyi (yalan) yemin ederek ele geçirenlerdir. Dördüncüsü kardeşlerine kalpten kin tutan, ancak onları gördüklerinde yüzlerine karşı iyi davrananlardır. Beşincisi, söz taşıyanlardır. Altıncısı, birbirlerini sevenlerin arasını açanlardır. Yedincisi ise yaptıkları anlaşmaları delmeye çalışanlardır."

(٧٩٨٣)- [٦/٧٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " مَنْ حَرَسَ الْمُسْلِمِينَ لَيْلَةً أَصْبَحَ وَقَدْ أَوْجَبَ "

Hassân b. Atiyye der ki: "Her kim bir gece nöbet tutup da müslümanları düşmandan korursa sabahladığında Cenneti hak etmiş olur."

(٧٩٨٤)- [٦/٧٧] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " لا يَنْجُو مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ إِلا اثْنَا عَشَرَ أَلْفِ رَجُلٍ وَسَبْعَةَ آلافِ امْرَأَةٍ "

Hassân b. Atiyye der ki: "Deccâl fitnesinden oniki bin erkek ve yedi bin kadından başka kurtulan olmayacaktır."

(٧٩٨٥)- [٦/٧٧] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا هِشَامُ بْنُ مَرْثَدٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ صَالِحٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ، قَالا: ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ حَسَّانَ، قَالَ: " بَكَى آدَمُ عَلَى الْجَنَّةِ سَبْعِينَ عَامًا، وَبَكَى عَلَى خَطِيئَتِهِ سَبْعِينَ عَامًا، وَبَكَى عَلَى ابْنِهِ حِينَ قُتِلَ أَرْبَعِينَ عَامًا، وَأَقَامَ بِمَكَّةَ مِنْ عُمْرِهِ مِائَةَ عَامٍ "، وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ: سِتِّينَ عَامًا

Hassân der ki: "Âdem cennet için yetmiş yıl ağladı. İşlediği hata için yine yetmiş yıl ağladı. Oğlu öldürüldüğü zaman kırk yıl ağladı. Ömrünün yüz yılını Mekke'de geçirdi." —Ali b. Sehl rivâyetinde: "Altmış yıl" ibaresi geçmiştir—.

Hassân; Enes b. Mâlik, Şeddâd b. Evs, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Zer, Huzeyfe, Ebu'd-Derdâ, Amr b. el-Âs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Hamza b. Amr el-Eslemî, Saîd b. el-Müseyyeb, Muhammed b. Ebî Âişe, Muhammed b. el-Münkedir, Nafi', Ebu'l-Eş'as es-San'ânî, Ebû Kebşe es-Selûlî, Ebû Munîb el-Cureşî ve Ebû Ubeydillah Müslim b. Mişkem'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2748, Takrîb 4189, Takrîb 295, Takrîb 3702, Takrîb 4475, Takrîb 857, Takrîb 4120, Takrîb 2028

Kâsım b. Muhaymire

Allah dostlarından biri de fuzuli işleri kabul etmeyen, üzüntüleri savuran Ebû Urve Kâsım b. Muhaymire'dir. O, aslen Kûfe'lidir. Sonradan Şam'a yerleşmiştir.

(٧٩٩٤)- [٦/٨٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو أَبُو زُرْعَةَ، ثَنَا أَبُو مُسْهِرٍ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُخَيْمِرَةَ: " مَا اجْتَمَعَ عَلَى مَائِدَتِي لَوْنَانِ مِنْ طَعَامٍ وَاحِدٍ وَلا أَغْلَقْتُ بَابِي وَلِي خَلْفَهُ هَمٌّ "

Kâsım b. Muhaymire der ki: "Hiçbir zaman midemde aynı anda iki çeşit yemek bulunmuş değildir. Hiçbir zaman da ardında bir sıkıntı bırakıp kapımı kapatmış değilimdir."

(٧٩٩٥)- [٦/٨٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عُمَرُ، قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يُحَدِّثُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، قَالَ: " إِنِّي لا أُغْلِقُ بَابِي فَمَا يُجَاوِزُهُ هَمِّي "

Kâsım b. Muhaymire der ki: "Kapımı kapattığım zaman üzüntüm onu geçemez."

(٧٩٩٦)- [٦/٨٠] أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ فِي كِتَابِهِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا شُرَيْحُ بْنُ يُونُسَ، ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا أَبُو جَابِرٍ، قَالَ: " رَأَيْتُ الْقَاسِمَ يُجِيبُ إِذَا دُعِيَ إِلَى الْوَلائِمِ وَلا يَأْكُلُ إِلا مِنْ لَوْنٍ وَاحِدٍ "

Ebû Câbir der ki: "Kâsım'm düğün yemeklerine davet edildiği zaman davete icabet ettiğini ve bulunan yemeklerden sadece bir çeşidini yediğini gördüm."

(٧٩٩٧)- [٦/٨٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ، ثنا أَبُو عُمَيْرٍ الرَّمْلِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: كَانَ الْقَاسِمُ يَقْدَمُ عَلَيْنَا مُرَابِطًا مُتَطَوِّعًا فَلا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْتَأْذِنَ فَكَانَ يَتَأَوَّلُ هَذِهِ الآيَةَ: " ﴿وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ﴾ "

Evzâî der ki: Kâsım b. Muhaymire, gönüllü olarak sınırda nöbet tutmaya gelirdi ve kendisine izin verilmeden asla yerinden ayrılmazdı. Bu tavrında da şu âyete dayanırdı: **"Doğrusu Allah'a ve Peygamberine inanan Müminler, Peygamberle beraber bir işe karar vermek için toplandıklarında, ondan izin almaksızın gitmezler."**[1]

(٧٩٩٨)- [٦/٨٠] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالا: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى الْبَابِلِيُّ، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ، يَقُولُ: " لأَنْ أَطَأَ عَلَى سِنَانٍ مَحْمِيٍّ حَتَّى يَنْفُذَ مِنْ قَدَمِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَطَأَ عَلَى قَبْرِ رَجُلٍ مُؤْمِنٍ مُتَعَمِّدًا "

---

[1] Rûm Sur. 62

Kâsım b. Muhaymire der ki: "Kızdırılmış bir mızrağa basmam ve bu mızrağın ayağımı delip çıkması, kasıtlı olarak bir müminin mezarına basmamdan daha sevimlidir."

(٧٩٩٩)- [٨٠/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، عَنْ ضَمْرَةَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: " لأَنْ أَطَأَ عَلَى جَمْرَةٍ حَتَّى تُطْفَى أَوْ عَلَى سِنَانٍ حَتَّى يَنْفُذَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَطَأَ عَلَى قَبْرٍ "

Kâsım b. Muhaymire der ki: "Kızdırılmış mızrakların üzerine basmam ve mızrağın ayağıma batıp öbür taraftan çıkması, kasıtlı bir şekilde bir müminin mezarına basmamdan daha sevimlidir."

(٨٠٠٠)- [٨٠/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثَنَا مُوسَى بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ، يَقُولُ فِي هَذِهِ الآيَةِ: ﴿أَضَاعُوا الصَّلاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ﴾، قَالَ: " أَضَاعُوا الْمَوَاقِيتَ فَإِنَّهُمْ لَوْ تَرَكُوهَا كَانُوا بِتَرْكِهَا كُفَّارًا

Kâsım b. Muhaymire: **"Namazı bırakıp nefislerinin arzularına uydular"**[1] âyetini açıklarken der ki: "Bu âyetten kasıt, namazları vakitlerinde kılmamalarıdır. Yoksa namazı bırakacak olsalar kâfir olurlardı."

(٨٠٠١)- [٨٠/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالَ: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثنَا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ، يَقُولُ: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ: " أَنَا خَيْرُ شَرِيكٍ مَنْ عَمِلَ لِي وَلِغَيْرِي فَهُوَ لِشَرِيكِي "

Evzâî der ki: Kâsım'ın şöyle dediğini işittim: "Allah kıyamet gününde: "Ben ortakların en hayırlısıyım. Benim ve başkaları için amel işleyenin ameli ortağımındır (bana ortak koşulan kişinindir)" buyurur.

(٨٠٠٢)- [٨٠/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيِّ وَهُوَ الشُّعَيْثِيُّ، عَنِ الْقَاسِمِ، أَنَّهُ قَالَ لأُمِّ وَلَدٍ لَهُ: " يَا فُلانَةُ، مَا لِي كُنْتُ أَتَمَنَّى الْمَوْتَ فَلَمَّا نَزَلَ بِي كَرِهْتُهُ؟ "

---

[1] Meryem Sur. 59

Kâsım b. Muhaymire, kendisine ait olan bir ümmü velede (cariyeye) şöyle demiştir: "Ey filanın annesi! Ben ki ölümü hep temenni ederdim. Ancak ölüm anım gelince neden ondan nefret eder oldum?"

(٨٠٠٣)- [٨١/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالا: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثَنَا الْقَاسِمُ، وَتُلِيَتْ عِنْدَهُ هَذِهِ الآيَةُ: ﴿وَلا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ فَتَأَوَّلَهَا بَعْضُ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ عَلَى أَنَّ الرَّجُلَ يَحْمِلُ عَلَى الْقَوْمِ، فَقَالَ الْقَاسِمُ: " لَوْ حَمَلَ رَجُلٌ عَلَى عِشْرِينَ أَلْفًا لَمْ يَكُنْ بِهِ بَأْسٌ إِنَّمَا ذَلِكَ فِي تَرْكِ النَّفَقَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ، فِي هَذِهِ الآيَةِ فَذَكَرَ مِثْلَهُ، وَقَالَ: لَوْ حَمَلَ عَلَى عَشَرَةِ آلافٍ لَمْ نَرَ بِذَلِكَ بَأْسًا

Evzâî der ki: "Kâsım'ın yanında: **"Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayınız"**[1] buyruğu okunup oradakilerden bir kişi onu: "Bir kişinin tek başına orduya saldırması" anlamındadır diye açıklayınca, Kâsım: "Kişi tek başına yirmi bin kişilik bir orduya saldırsa bile bunda bir sakınca yoktur. Ancak burada Allah yolunda sadakanın terk edilmesi kastedilmektedir" karşılığını verdi.

Başka bir kanalla yukarıdaki hadisin aynısı şu ifadelerle geçmiştir: Kâsım'ın bu âyeti açıklarken: "Kişi tek başına on bin kişilik bir orduya saldırsa bile bunda bir sakınca yoktur" dedi.

(٨٠٠٤)- [٨١/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ، يَقُولُ: " الْمُتَعَجِّلُ مَنْ بَعْثُهُ مِنْ رِبَاطِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ إِذْنِ إِمَامِهِ لا تُقْبَلُ صَلاتُهُ حَتَّى يَرْجِعَ وَلا مَرَّ بِشَيْءٍ إِلا لَعَنَهُ "

Kâsım b. Muhaymire der ki: "Komutanının izni olmadan gönderildiği düşmanı gözleme görevinden aceleyle dönen kişinin, geri görevine dönene kadar kıldığı namazları kabul görmez ve karşılaştığı her şey ona lanet eder."

---

[1] Bakara Sur. 195

(٨٠٠٥)- [٨١/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا مَحْمُودٌ، ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: " إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ لَجُوجًا مُمَارِيًا مُعْجَبًا بِرَأْيِهِ فَقَدْ تَمَّتْ خَسَارَتُهُ "

Kâsım b. Muhaymire der ki: "Eğer kişiyi kendi görüşünde inatçı, mücadeleci ve kendini beğenmiş birini görürsen bil ki o tam bir ziyan içindedir."

(٨٠٠٦)- [٨١/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا كَثِيرُ بْنُ عُبَيْدٍ، وَعَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، قَالا: ثنا عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنِ الْقَاسِمِ: " أَنَّهُ كَرِهَ صَيْدَ الطَّيْرِ أَيَّامَ فِرَاخِهِ "

Evzâî'nin bildirdiğine göre Kâsım, kuşların yavrulama dönemlerinde avlanılmasını sevmezdi.

(٨٠٠٧)- [٨١/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَيْرٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، قَالَ: " إِذَا رَاحَ الرَّجُلُ إِلَى الْمَسْجِدِ كَانَ خُطَاهُ خُطْوَةٌ دَرَجَةٌ وَخُطْوَةٌ كَفَّارَةٌ وَكُتِبَ لَهُ مِنْ كُلِّ إِنْسَانٍ جَاءَ بَعْدَهُ قِيرَاطٌ "

Kâsım b. Muhaymire der ki: "Kişi mescide giderken attığı her adımdan biri kendisine bir derece kazandırır ve (amel defterinden) bir günah siler. Kendisinden sonra gelen her kimse için de kendisine bir kîrat sevap yazılır."

(٨٠٠٨)- [٨١/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، وَغَيْرُهُ، عَنِ الْوَلِيدِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: قَالَ الْقَاسِمُ: " كَانَ الْحَجَّاجُ بْنُ يُوسُفَ يَنْقُضُ عُرَى الإِسْلامِ عُرْوَةً "

Kâsım b. Muhaymire der ki: "(Zalim lakaplı vali) Haccâc b. Yusuf İslam halkalarını tane tane sökerdi."

(٨٠٠٩)- [٨١/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثَنَا أُسَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ دُرَيْكٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ الْحَاجِبِ، أَنَّهُ سَأَلَ الْقَاسِمَ بْنَ مُخَيْمِرَةَ عَنِ الْقَدَرِ، فَقَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ قُلُوبًا سَتُنْكِرُ مَا كَانَتْ تَعْرِفُ فَإِذَا فَعَلَتْ ذَلِكَ نُكِسَتْ عَلَيْهَا وَطُبِعَ عَلَيْهَا فَقَلْبِي مِنْ تِلْكَ الْقُلُوبِ إِنْ أَطَعْتُكَ وَأَصْحَابَكَ "

Ebû Ubeyd el-Hâcib bildiriyor: Kâsım b. Muhaymire'ye kader konusunu sorduğumda: "Bana ulaşana göre bazı kalpler bildiği şeyi inkâr edecektir. Bu şekilde yaptığı zaman kalp ters yüz edilir ve ona mühür vurulur. Şayet sana ve arkadaşlarına uyacak olursam benim kalbimde o kalplerden biri olacaktır" dedi.

(٨٠١٠)- [٨٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنَا الأَوْزَاعِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، قَالا: عَنْ مُوسَى بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ لابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ: " يَا بَنِي، إِيَّاكَ وَالشِّبعَ فَإِنَّهُ مَخْوَنَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَذَلَّةٌ بِالنَّهَارِ "، أَوْ قَالَ: وَمَذَمَّةٌ بِالنَّهَارِ وَرَوَاهُ الأَوْزَاعِيُّ أَيْضًا، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى عَنِ الْقَاسِمِ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا الْحَكَمُ، ثنَا هِقْلٌ.ح وَحَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثَنَا هَاشِمُ بْنُ مَرْثَدٍ، ثنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، ثنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنِ الْقَاسِمِ، مِثْلَهُ

Kâsım b. Muhaymire der ki: Hz. Lokman oğluna nasihat ederken: "Evladım! Karnını tıka basa doyurmaktan sakın. Çünkü böylesi bir şey kişiye gece vakti acı verir ve gündüz vakti güç duruma sokar" dedi.

(٨٠١١)- [٨٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، قَالا: ثنا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثنَا مُوسَى بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ، يَقُولُ: " دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَفِي صَدْرِي حَدِيثٌ يَتَجَلْجَلُ فِيهِ أُرِيدُ أَنْ أَقْذِفَهُ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ: بَلَغَنَا أَنَّهُ مَنْ وَلِيَ عَلَى النَّاسِ سُلْطَانًا، فَاحْتَجَبَ عَنْ حَاجَتِهِمْ وَفَاقَتِهِمُ احْتَجَبَ اللَّهُ عَنْ حَاجَتِهِ يَوْمَ يَلْقَاهُ، فَقَالَ: مَا تَقُولُ؟ فَأَطْرَقَ طَوِيلا ثُمَّ عَرَفْتُهَا فِيهِ فَإِنَّهُ بَرَزَ لِلنَّاسِ "

Mûsa b. Süleyman der ki: Kâsım'ın şöyle dediğini işittim: Ömer b. Abdilazîz'in yanına girdim. İçimde saklayamadığım bir konu bulunmaktaydı. Bunu ona anlatmak istiyordum. Ona: "Bize ulaşan habere göre kim insanların başına idareci olarak gelir de halkın ihtiyaçlarını görmez ve araya engel koyarsa Allah da kıyamet gününde onunla ihtiyacı arasına engel koyar" dedim. O: "Sen ne diyorsun?" dedi ve başım öne eğdi. Bir süre öyle kalınca onun insanlara karşı öyle biri olmadığını anladım.

(٨٠١٢)- [٨٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شُعَيْبٍ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَانِيٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنِ الْقَاسِمِ، أَنَّهُ " أَتَى عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَأَجَازَهُ بِجَائِزَةٍ ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُحَدِّثَهُ حَدِيثًا فَكَرِهَ ذَلِكَ الْقَاسِمُ وَقَالَ لِعُمَرَ: هنيني عَطِيَّتَكَ "

Saîd b. Abdilazîz der ki: Kâsım b. Muhaymire, Ömer b. Abdilazîz'in yanına geldi. Ömer ona mükâfat olarak bir meblağ verdikten sonra kendisine bir hadis aktarmasını istedi. Kâsım ise bundan hoşlanmadı ve Ömer'e: "Verdiğin mükâfatı bana zehir etme!" dedi.

(٨٠١٣)- [٨٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، ثَنَا أَبُو مُسْهِرٍ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مُخَيْمِرَةَ، قَالَ: " أَتَيْتُ عُمَرَ فَقَضَى عَنِّي سَبْعِينَ دِينَارًا وَحَمَلَنِي عَلَى بَغْلَةٍ وَفَرَضَ لِي فِي خَمْسِينَ قُلْتُ: أَغْنَيْتَنِي عَنِ التِّجَارَةِ، فَسَأَلَنِي عَنْ حَدِيثٍ فَقُلْتُ: هنيني يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ "، قَالَ سَعِيدٌ: كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يُحَدِّثَهُ عَلَى هَذَا الْوَجْهِ رَوَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ،

Kâsım b. Muhaymire der ki: Ömer'e gittim ve yerime yetmiş dinar verdi. Sonra beni bir katıra bindirdi ve bana (aylık olarak) elli dinar verilmesine hükmetti. Bunun üzerine kendisine: "Beni ticarete ihtiyaç duymayacak hale getirdin" dedim. Bana bir hadis sorunca: "Ey müminlerin emîri! Beni bu konuda mazur gör" dedim.

Saîd der ki: "Sanki Kâsım bu konuda bir hadis aktarmalı istememişti." Kâsım, Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın hadisini aktarmıştır.

Kâsım b. Muhaymire; Şureyh, Revvâd, Amr b. Şurahbîl, Alkame b. Kays, Ebû Burde, Ebu'd-Derdâ ve Ümmü'd-Derdâ'dan rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1193, Takrîb 426, Takrîb 4269, Takrîb 1532, Takrîb 841, Takrîb 2291, Takrîb 2649, Takrîb 1182

İsmâîl b. Ebi'l-Muhâcir

Allah dostlarından biri de Kur'ân okuyan ve sürekli olarak doğruluk içinde olan İsmâîl b. Ubeydillah b. Ebi'l-Muhâcir'dir.

(٨٠٢٢)- [٦/٨٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا ابْنُ جَابِرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْمُهَاجِرِ، أَنَّ دَاوُدَ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلامُ كَانَ يُعَاتَبُ فِي كَثْرَةِ الْبُكَاءِ، فَقَالَ: " ذَرُونِي أَبْكِي قَبْلَ يَوْمِ الْبُكَاءِ، قَبْلَ تَحْرِيقِ الْعِظَامِ وَاشْتِعَالِ اللِّحَى، قَبْلَ أَنْ يُؤْمَرَ بِي مَلائِكَةٌ غِلاظٌ شِدَادٌ لا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ "

İsmâîl b. Ubeydillah b. Ebi'l-Muhâcir der ki: "Dâvud çokça ağladığı için kınanırdı. Bu sebeple (kendisini kınayanlara) şöyle dedi: "Ağlama günü gelmeden, kemikler yakılmadan, sakallar tutuşmadan, Allah'ın emrettiklerine asi olmayan ve kendilerine emrettiğini yerine getiren dev meleklerin beni alması emredilmeden önce bırakın beni ağlayayım."

(٨٠٢٣)- [٦/٨٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَحْيَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ جَدِّهِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَيْبَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ عُبَيْدٍ، يَقُولُ: لَمَّا حَضَرَتْ أَبِي الْوَفَاةُ جَمَعَ بَنِيهِ، وَقَالَ: " يَا بَنِيَّ، عَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَعَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَتَعَاهَدُوهُ وَعَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ حَتَّى لَوْ قُتِلَ أَحَدُكُمْ قَتِيلا ثُمَّ سُئِلَ عَنْهُ أَقَرَّ بِهِ، وَاللَّهِ مَا كَذَبْتُ كَذْبَةً مُنْذُ قَرَأْتُ الْقُرْآنَ، يَا بَنِيَّ وَعَلَيْكُمْ بِسَلامَةِ الصُّدُورِ لِعَامَّةِ الْمُسْلِمِينَ، فَوَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَأَنَا لا أَخْرُجُ مِنْ بَابِي وَمَا أَلْقَى مُسْلِمًا إِلا وَالَّذِي فِي نَفْسِي لَهُ كَالَّذِي فِي نَفْسِي لِنَفْسِي أَفَتَرَوْنَ أَنِّي لا أُحِبُّ لِنَفْسِي إِلا خَيْرًا "

İsmâîl b. Ubeyd bildiriyor: Babam, vefat anı geldiği zaman oğullarını topladı ve şöyle dedi: "Oğullarım! Allah'a karşı takvalı olmaktan geri durmayın! Kur'ân'a tutunmaktan ve onu sık sık okumaktan geri durmayın. Sakın doğruluktan ayrılmayın. Biriniz birini öldürse dahi, kendisine sorulduğu zaman doğruyu söyleyip bunu itiraf etsin. Allah'a yemin olsun ki Kur'ân'ı okumaya başladıktan sonra asla yalan söylemiş değilim. Tüm Müslümanlara karşı sevgi besleyin. Vallahi evimden ne zaman çıkıp da bir

müslümanla karşılaştıysam, kendim için istediklerimin aynısını onun için de istemişimdir. Kendim için hayırdan başka bir şey ister miyim sanıyorsunuz?"

İsmâîl b. Ebi'l-Muhâcir, Ebû Sâlih el-Eş'arî, Ümmü'd-Derdâ ve başkalarından rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1197, Takrîb 1858, Takrîb 1816, Takrîb 1817

Süleyman el-Eşdak

Allah dostlarından biri de doğruların doğrusu ve fıkıh uzmanı olan Süleyman b. Mûsa el-Eşdak'dır.

(٨٠٢٨)- [٨٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعْدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، ثَنَا بَقِيَّةُ، ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: قَالَ لِي الزُّهْرِيُّ: " إِنَّ مَكْحُولا يَأْتِينَا وَسُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى، وَايْمُ اللَّهِ إِنَّ سُلَيْمَانَ لأَحْفَظُ الرَّجُلَيْنِ "

Zührî der ki: "Mekhûl ve Süleyman b. Mûsa yanımıza gelmektedir. Vallahi Süleyman hafıza bakımından daha güçlüdür."

(٨٠٢٩)- [٨٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبَّاسُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْوَاسِطِيُّ، ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: " لَمْ نَرَ مَنْ جَاءَنَا مِنَ الشَّامِ مَنْ يَسْأَلُ عَنْ مِثْلِ مَسْأَلَتِهِ يَعْنِي سُلَيْمَانَ بْنَ مُوسَى "

İbn Cüreyc der ki: "Şamdan gelenler arasında Süleyman b. Mûsa gibi aranan ve kendisine soru sorulan başka birisini görmedik."

(٨٠٣٠)- [٨٧/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثَنَا يَزِيدُ بْنُ يَحْيَى، ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: " ثَلاثَةٌ لا يَنْتَصِفُونَ مِنْ ثَلاثَةٍ: حَلِيمٌ مِنْ جَاهِلٍ، وَبَرٌّ مِنْ فَاجِرٍ، وَشَرِيفٌ مِنْ دَنِيءٍ "

Süleyman b. Mûsa der ki: "Üç kişi üç kişiden insaf görmez. Yumuşak huylu cahilden, iyi kişi facirden ve şerefli kişi alçaktan."

(٨٠٣١)- [٨٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، ثَنَا أَبُو حَفْصٍ يَعْنِي عَمْرَو بْنَ أَبِي سَلَمَةَ، ثَنَا سَعِيدٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى: " مِنَ النَّاسِ مَنْ يَغْلِبُكَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَغْلِبَهُ

Süleyman b. Mûsa der ki: "İnsanlardan öylesi vardır ki, onun seni yenmesi, senin onu yenmenden daha hayırlıdır."

(٨٠٣٢)- [٨٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثَنَا عَبْدُ الأَعْلَى، ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، قَالَ: " أَخُوكَ فِي الإِسْلامِ إِنِ اسْتَشَرْتَهُ فِي دِينِكَ وَجَدْتَ عِنْدَهُ عِلْمًا، وَإِنِ اسْتَشَرْتَهُ فِي دُنْيَاكَ وَجَدْتَ عِنْدَهُ رَأْيًا، مَا لَكَ وَلَهُ كَانَ قَدْ فَارَقَكَ فَلَمْ تَجِدْ مِنْهُ خَلَفًا "

Süleyman b. Mûsa der ki: "Müslüman kardeşine din konusunda danıştığında onda ilim olduğunu görürsün. Eğer dünyan hakkında danışırsan görüş bildirdiğini görürsün. O zaman neden ayrıldığınızda biriniz diğerini kendine halef kılmaz ki?"

(٨٠٣٣)- [٨٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثَنَا ابْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا عَبْدُ الأَعْلَى، عَنْ بُرْدٍ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ مُوسَى إِلا مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ "

Burd der ki: "Süleyman b. Mûsa'yı ne zaman gördüysem yönü kıbleye doğruydu."

(٨٠٣٤)- [٨٧/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، وَأَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الضَّحَّاكِ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ دُحَيْمٌ، ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ: " إِذَا وَجَدْتَ عِلْمَ الرَّجُلِ حِجَازِيًّا وَسَخَاءَهُ عِرَاقِيًّا وَاسْتَقَامَتَهُ اسْتِقَامَةً شَامِيَّةً فَهُوَ رَجُلٌ "

Süleyman der ki: "Bir kişinin ilminin Hicaz'dan, cömertliğinin Irak'tan ve yönünün Şam'a doğru olduğunu görürsen bil ki o tam manasıyla bir erdir."

Süleyman b. Mûsa, Zührî ve tâbiûndan olan başkalarından rivatlerde bulunmuştur.

Takrîb 2128, Takrîb 4435-h

Ebû Bekr el-Ğassânî

Allah dostlarından biri de Allah'a çok ibadet eden Ebû Bekr b. Ebî Meryem el-Ğassânî'dir.

(٨٠٣٧)- [٦/٨٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ سَعِيدِ بْنِ يَعْقُوبَ الْحَضْرَمِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حَيْوَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بَقِيَّةَ، يَقُولُ: " خَرَجْنَا إِلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ نَسْمَعُ مِنْهُ فِي ضَيْعَتِهِ، وَكَانَتْ كَثِيرَةَ الزَّيْتُونِ، فَخَرَجَ عَلَيْنَا نَبَطِيٌّ مِنْ أَهْلِهَا، فَقَالَ لِي: مَنْ تُرِيدُونَ؟ فَقُلْنَا: نُرِيدُ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَبِي مَرْيَمَ، فَقَالَ: الشَّيْخُ؟ فَقُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: مَا فِي هَذِهِ الْقَرْيَةِ شَجَرَةٌ مِنْ زَيْتُونٍ إِلا وَقَدْ قَامَ إِلَيْهَا لَيْلَةً جَمْعَاءَ "

Bakiyye der ki: Ebû Bekr b. Ebî Meryem'i dinlemek için köyüne gittik. Zeytini bol bir köy idi. Yanımıza oralı bir Nabatî gelip: "Kimi arıyorsun?" dedi. Biz de: "Ebû Bekr b. Ebî Meryem'i arıyoruz" dedik. O: "Şeyhi mi?" deyince: "Evet" dedik. Bunun üzerine adam: "Bu köyde hiç bir zeytin ağacı yoktur ki yanında bir gece boyunca namaz kılmış olmasın" dedi.

(٨٠٣٨)- [٦/٨٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ الْبَهْرَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ مُسْلِمٍ السَّكُونِيُّ، يَقُولُ: " كَانَ لأَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ فِي خَدَّيْهِ مَسْلَكَانِ مِنَ الدُّمُوعِ "

Hasan b. Ali b. Müslim es-Sekûnî der ki: "Ebû Bekr b. Ebî Meryem'in ağlamaktan yanağında bir yarık açılmıştı."

(٨٠٣٩)- [٦/٨٩] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ عَبْدِ رَبِّهِ، يَقُولُ: " عُدْتُ مَعَ خَالِي عَلِيِّ بْنِ مُسْلِمٍ أَبَا بَكْرِ بْنَ أَبِي مَرْيَمَ وَهُوَ فِي النَّزْعِ، فَقُلْتُ لَهُ: رَحِمَكَ اللَّهُ لَوْ جَرَعْتَ جَرْعَةَ مَاءٍ فَقَالَ بِيَدِهِ: لا، ثُمَّ جَاءَ اللَّيْلُ، فَقَالَ: أَذِنَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ فَقَطَرْنَا فِي فَمِهِ قَطْرَةَ مَاءٍ، ثُمَّ غَمَّضْنَاهُ، فَمَاتَ رَحِمَهُ اللَّهُ وَكَانَ لا يَقْدِرُ أَحَدٌ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهِ مِنْ خَوَى فَمِهِ مِنَ الصِّيَامِ "

Yezîd b. Abdurabbih anlatıyor: Dayımla birlikte ölüm döşeğinde can çekişen Ali b. Müslim'i (Ebû Bekr b. Ebî Meryem'i) ziyarete gittik. Ona: "Allah sana merhamet etsin! Bir yudumluk da olsa biraz su içsen!" dedim; fakat eliyle, hayır, şeklinde işaret etti. Akşam olduğunda: "Ezan okundu mu?" diye sordu. Ben: "Evet" dedim. Bunun üzerine ağzını açıp içine bir damla su damlattık ve geri kapattık. Sonrasında da öldü. Devamlı olarak oruç tutup aç kalmasından dolayı ağzının aldığı şekle kimseler dönüp de bakamamıştı.

(٨٠٤٠)- [٦/٨٩] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ الْحِمْصِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، قَالَ: سَمِعْتُ بَقِيَّةَ بْنَ الْوَلِيدِ، يَقُولُ: " أَخَذْتُ بِيَدِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، فَأَدْخَلْتُهُ عَلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ وَصَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، فَسَمِعَ مِنْهُمَا، فَلَمَّا خَرَجَ، قَالَ لِي: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ تَمَسَّكْ بِشَيْخَيْكَ

Bakiyye b. Velîd der ki: Abdullah b. Mübârek'in elinden tutup Ebû Bekr b. Ebî Meryem ve Safvân b. Amr'ın yanına soktum. Onlardan rivâyetler dinledi. Geri çıktığında bana: "Ey Ebû Muhammed! Bu iki hocadan ayrılma" dedi.

Ebû Bekr b. Ebî Meryem; Abdullah b. Busr, Saîd b. Suveyd, Habîb b. Ubeyd, Hakîm b. Umeyr, Muhâcir b. Habîb, Damra b. Habîb ve Atiyye b. Kays'tan rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 4510, Takrîb 3067, Takrîb 1311, Takrîb 146, Takrîb 4493, Takrîb 2255, Takrîb 1939

Ali b. Ebî Cumle ve Recâ b. Ebî Seleme

Allah dostlarından ikisi de iki yakın dost, âbid, hadis ravisi olan ve bilgileriyle amel edilen Ali b. Ebî Cumle ile Recâ b. Ebî Seleme'dir.

(٨٠٤٨)- [٦/٩١] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَعْدَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِئِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ، ثَنَا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ بْنِ

حَبِيبٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي جُمْلَةَ، قَالَ: قَالَ لِي زِيَادُ بْنُ صَخْرٍ اللَّخْمِيُّ: " إِذَا صَنَعْتَ يَدًا، فَاصْنَعْهَا إِلَى ذِي دِينٍ أَوْ حَسِيبٍ "

Ali b. Ebî Cemîle bildiriyor: Ziyâd b. Sahr el-Lahmî bana: "Şayet bir yardımda bulunacaksan bu yardımı borcu olan (veya başkalarının himayesinde bulunan) kişiye yap" dedi.

(٨٠٤٩)- [٩١/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ السَّرَّاجُ، ثَنَا أَبُو هَمَّامٍ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي جُمْلَةَ، قَالَ: " كَانَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ يُصَلِّي فِي كُلِّ يَوْمٍ أَلْفَ سَجْدَةٍ "

Ali b. Ebî Cumle bildiriyor: "Ali b. Abdillah b. Abbâs her gün bin secde ederdi."

(٨٠٥٠)- [٩١/٦] ثَنَا أَبِي، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ بُرْدٍ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " لَقِيتُ يَحْيَى بْنَ أَبِي رَاشِدٍ حِينَ قَفَلَ النَّاسُ مِنَ الصَّائِفَةِ فَقَالَ: يَا أَبَا نُصَيْرٍ وَجَدْتُ الدِّينَ الْخُبْزَ "

Ali der ki: "İnsanlar yazlıktan geri dönerken Yahya b. Ebî Râşid ile karşılaştım. O: "Ey Ebû Nusayr! Dinin ekmek olduğunu keşfettim" dedi.

(٨٠٥١)- [٩٢/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي رَاشِدٍ، ثَنَا أَبُو عُمَرَ بْنُ النَّحَّاسِ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " مَا ضُرِبَ النَّاقُوسُ بِبَيْتِ الْمَقْدِسِ قَطُّ إِلا وَخُلَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ قَدْ جَمَعَ ثِيَابَهُ وَقَامَ يُصَلِّي عَلَى الصَّخْرَةِ الَّتِي عَلَى شَامِ الصَّخْرَةِ، قَالَ: وَمَا ضُرِبَ النَّاقُوسُ بِبَلَدٍ قَطُّ إِلا وَمَالِكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخَثْعَمِيُّ قَدْ جَمَعَ ثِيَابَهُ وَقَامَ يُصَلِّي "

Ali der ki: Beytü'l-Makdis'te ne zaman çan çaldıysa mutlaka Huleyd b. Saîd giysilerini toplayıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinden Mirâc'a çıktığı kayanın üzerinde namaza durmuştur. Ne zaman bir şehirde çan çaldıysa mutlaka Mâlik b. Abdillah giysilerini toplayıp namaza durmuştur.

Ali b. Ebî Cumle, Nâfi', Abdullah b. Muhayriz ve Ubâde b. Nusey'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2641

(٨٠٥٣)- [٩٢/٦] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الأُمَوِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ يُونُسَ، ثَنَا أَبُو عُتْبَةَ، ثَنَا ضَمْرَةُ، ثَنَا رَجَاءُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: " الْحِلْمُ أَرْفَعُ مِنَ الْعَقْلِ، وَذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَسَمَّى بِهِ "

Recâ b. Ebî Seleme der ki: "Hilm (yumuşak ve olgun davranmak) derece olarak akıllılıktan daha yüksektir. Bu sebeple Allah «Halîm» sıfatıyla nitelendirilmektedir."

(٨٠٥٤)- [٩٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَعْدَانَ، ثَنَا أَبُو عُمَيْرِ بْنُ النَّحَّاسِ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: " قَصَدَ هَذَا الزَّمَانَ شُحٌّ "

Recâ b. Ebî Seleme der ki: "Bu zaman(halkın)a cimrilik gelmiştir."

(٨٠٥٥)- [٩٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي زَيْنَبَ، قَالَ: فِي التَّوْرَاةِ مَكْتُوبٌ: " لا تَتَوَكَّلْ عَلَى ابْنِ آدَمَ فَإِنَّ ابْنَ آدَمَ لَيْسَ لَهُ قِوَامٌ وَلَكِنْ تَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لا يَمُوتُ، وَفِي التَّوْرَاةِ مَكْتُوبٌ: مَاتَ مُوسَى كَلِيمُ اللَّهِ فَمَنْ ذَا الَّذِي لا يَمُوتُ؟ "،

Recâ b. Ebî Seleme'nin bildirdiğine göre Ukbe b. Ebî Zeyneb der ki: Tevrât'ta: "Âdemoğluna tevekkül etme. Çünkü Âdemoğlunun buna gücü yoktur. Fakat diri ve hiçbir zaman ölmeyecek olana tevekkül et" yazılıdır. Yine Tevrât'ta: "Allah ile konuşan Mûsa öldü. Peki ölmeyecek olan kimdir?" yazılıdır.

Recâ b. Ebî Seleme; Zührî, Süleyman b. Mûsa ve Amr b. Şuayb'dan rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2136

Sevr b. Yezîd

Allah dostlarından biri de insanlara sürekli azabdan bahseden Ebû Hâlid Sevr b. Yezîd'dir. Sevr insanları azabla korkutmakta aşırıya kaçardı. Bu sebeple "Süsen" diye adlandırıldı.

(٨٠٥٧)- [٦/٩٣] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ شَبَّةَ، ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ أَبِي رَوَّادٍ: " قَدْ جَاءَكُمْ ثَوْرٌ اتَّقُوا لا يَنْطَحُكُمْ بِقَرْنِهِ

Ebû Âsım der ki: İbn Ebî Revvâd: "Sevr yanınıza geldi. Dikkat edin sizi boynuzuyla süsmesin" dedi.

(٨٠٥٨)- [٦/٩٣] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ، قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى: قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ: " كَانَ قَلْبُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ يَعْنِي ثَوْرَ بْنَ يَزِيدَ "

Yahya b. Saîd der ki: "Sevr b. Yezîd'in kalbi iki gözü arasındaydı."

(٨٠٥٩)- [٦/٩٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي عَبْدِ الْعَزِيزِ أَبُو نَصْرٍ، ثَنَا الْمُعَافَى بْنُ عِمْرَانَ، عَنْ ثَوْرٍ، قَالَ: كَانَ مِنْ كَلامِ الْمَسِيحِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: " مَنْ عَلِمَ وَعَمِلَ وَعَلَّمَ كَانَ يُدْعَى عَظِيمًا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ "

Sevr der ki: Şunlar İsa Mesîh'in sözlerindendi: "Kim öğrenir, (ve öğrendikleriyle) amel eder(se) ve öğretirse göklerin egemenliğinde büyük bir kul olarak çağrılır."

(٨٠٦٠)- [٦/٩٣] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ الْمَسِيحُ عَلَيْهِ السَّلامُ: " مَنْ تَعَلَّمَ وَعَمِلَ وَعَلِمَ فَذَلِكَ الَّذِي يُسَمَّى أَوْ يُدْعَى عَظِيمًا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ

Sevr b. Yezîd der ki: İsa Mesîh: "Kim öğrenir, (ve öğrendikleriyle) amel eder(se) işte o göklerin egemenliğinde büyük bir kul diye adlandırılır veya büyük bir kul olarak çağrılır" dedi.

(٨٠٦١)- [٦/٩٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا أَبُو عَلِيِّ بْنُ مُسْلِمٍ الطُّوسِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمَقْدِسِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ الْخَثْعَمِيُّ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا مُؤَمَّلٌ، ثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، ثَنَا رَبَاحُ بْنُ عَمْرٍو الْقَيْسِيُّ، ثَنَا ثَوْرٌ، قَالَ: " قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ أَنَّ الْقَلْبَ الْمُحِبَّ لِلَّهِ ﷻ يُحِبُّ النَّصَبَ لِلَّهِ ﷻ "

Sevr der ki: Tevrât'ta: "Allah'ı seven kalp, Allah için yorulmayı sever" lafzını okudum.

(٨٠٦٢)- [٦/٩٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَصْقَلَةَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثَنَا بَحْرُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا الْخَلِيلُ بْنُ مَيْمُونٍ الْعَبَّادَانِيُّ، ثَنَا ابْنُ أَبِي أُذَيْنَةَ، عَنْ ثَوْرٍ، قَالَ: " مَكْتُوبٌ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: إِنْ سَرَّكَ أَنْ تَعْلَمَ عِلْمَ الْيَقِينِ، فَأَحِبَّ فِي كُلِّ حِينٍ أَنْ تَغْلِبَ شَهَوَاتِ الدُّنْيَا "

Sevr der ki: Bazı kutsal kitaplarda: "Yakîn ilmini bilmek seni mutlu ederse her zaman dünyanın şehvet ve isteklerini yenmeyi dile" yazılıdır.

(٨٠٦٣)- [٦/٩٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى، عَنْ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ ثَوْرٍ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: " قُلْ لِلَّذِينَ يَتَظَامَئُونَ وَيَتَجَوَّعُونَ لِلْبِرِّ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَأْوُونَ فِي حَظِيرَةِ الْقُدُسِ عِنْدِي "

Sevr der ki: Bazı kutsal kitaplarda şöyle okudum: "Susuz kalıp da buğdaya muhtaç olanlara söyle. Benim katımda onlar kutsal bir sığınağa iltica edeceklerdir."

(٨٠٦٤)- [٦/٩٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ بِشْرِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ ثَوْرٍ، قَالَ: قَالَ بِشْرٌ الشَّامِيُّ: كَانَ يُقَالُ: " الْمُطِيعُ مُهَابٌ، وَالْعَاصِي مَرْحُومٌ، وَالْخَائِفُ وَجِلٌ، وَالْوَجِلُ حَزِينٌ، وَالْحُزْنُ دَاعٍ إِلَى طُولِ الْفَرَحِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلِكُلِّ الْعِبَادِ هِمَّةٌ فَهُمُومُ خَيْرٍ وَهُمُومُ شَرٍّ "

Sevr'in bildirdiğine göre Bişr eş-Şâmî der ki: "İtaatkâr olan kimse heybetlidir. Asi olan kimseye ise merhamet edilir. Korkan kimse endişelidir. Endişeli kimse hüzünlüdür. Hüzün ise kıyamet gününde büyük sevinçlere yol açar. Bütün kulların bir çabası vardır. Kimisinin çabası hayır, kimisinin ki ise şerdir."

(٨٠٦٥)- [٦/٩٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا رَبَاحُ بْنُ عَمْرٍو الْقَيْسِيُّ، ثَنَا ثَوْرٌ، قَالَ: " قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ أَنَّ عِيسَى

عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْحَوَارِيِّينَ كَلِّمُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَكَلِّمُوا النَّاسَ قَلِيلا، قَالُوا: وَكَيْفَ نُكَلِّمُ اللَّهَ؟ قَالَ: اخْلُوا بِمُنَاجَاتِهِ، اخْلُوا بِدُعَائِهِ "

Sevr b. Yezîd der ki: İncil'de okuduğuma göre Hz. İsa, havarilerine: "Allah'la çok, insanlarla ise az konuşun!" demiştir. Havariler ona: "Allah'la nasıl konuşabiliriz ki?" diye sorduklarında ise: "Yalnızken ona yalvarıp yakarın ve yanlızken ona dualar edin" karşılığını vermiştir.

(٨٠٦٦)- [٦/٩٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُؤَدِّبُ، قَالا: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ جَمِيلٍ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا رَبَاحٌ الْقَيْسِيُّ، ثنا ثَوْرٌ، قَالَ: " قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ الَّذِينَ يُصْلِحُونَ مِنَ النَّاسِ إِذَا تَفَاسَدُوا أُولَئِكَ خَصَائِصُ اللَّهِ مِنْ خَلْقِهِ "

Sevr der ki: Tevrât'ta şöyle bir yazı okudum: "İnsanların araları bozulduğu zaman onların aralarını bulan kimseler Allah'ın özel kıldığı kimselerdir."

(٨٠٦٧)- [٦/٩٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالا: ثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَيَّارٌ، ثنا رَبَاحٌ، ثنا ثَوْرٌ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ: " إِنَّ الزُّنَاةَ وَالسُّرَّاقَ إِذَا سَمِعُوا بِثَوَابِ اللَّهِ لِلأَبْرَارِ طَمِعُوا أَنْ يَكُونُوا مَعَهُمْ بِلا تَعَبٍ وَلا نَصَبٍ وَلا مَشَقَّةٍ عَلَى أَبْدَانِهِمْ، وَلا مُخَالَفَةٍ لأَهْوَائِهِمْ، وَفِي التَّوْرَاةِ مَكْتُوبٌ: وَهَذَا مَا لا يَكُونُ "

Sevr der ki: Tevrât'ta şöyle okudum: "Zina edenler ve hırsızlar, iyilerin Allah katındaki sevabım işitince, emek ve çaba sarf etmeden ve bedenleriyle yorulmadan onlarla birlikte olmayı isterler." Yine Tevrât'ta: "Bu da olmayacak bir şeydir" yazılıdır.

(٨٠٦٨)- [٦/٩٥] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ثَوْرَ بْنَ يَزِيدَ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي أَنَّ الأَسَدَ لا يَأْكُلُ إِلا مَنْ أَتَى مُحَرَّمًا "

Sevr b. Yezîd der ki: "Bana ulaştığına göre aslan, insanlardan ancak mahremiyle zina eden kişileri yermiş."

(٨٠٦٩)- [٦/٩٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو عَرُوبَةَ، ثنا أَبُو التُّقَى الْحِمْصِيُّ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ كَامِلٍ، عَنْ ثَوْرٍ، قَالَ: مَكْتُوبٌ فِي الإِنْجِيلِ: " الْحَجَرُ فِي الْبُنْيَانِ مِنْ غَيْرِ حِلٍّ عَرْبُونُ خَرَابِهِ "

Sevr der ki: İncîl'de şöyle yazılıdır: "Duvarda harçsız olarak örülen taşlar duvarın harab olacağının teminatıdır."

(٨٠٧٠)- [٦/٩٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رُسْتَةَ، ثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخٍ، ثنا طَلْحَةُ بْنُ زَيْدٍ، ثنا ثَوْرٌ، قَالَ: " قَرَأْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا تَلَوَّطَ لَمْ يَتَطَهَّرْ وَإِنْ صُبَّ عَلَيْهِ مَاءُ الْبَحْرِ كُلُّهُ "

Sevr der ki: Bazı kutsal kitaplarda şöyle okudum: "Bir adam livata ilişkisinde bulunduğu zaman üzerine denizin bütün suları dökülse bile artık temizlenmez."

(٨٠٧١)- [٦/٩٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا هَارُونُ بْنُ عُمَرَ الْمَخْزُومِيُّ، ثنا ضَمْرَةُ، قَالَ: " رَأَيْتُ ثَوْرَ بْنَ يَزِيدَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ سُجُودِهِ قَبَّلَ مَوْضِعَ سُجُودِهِ "

Damra der ki: "Sevr b. Yezîd'in, başını secdeden kaldırdığı zaman secde ettiği yeri öptüğünü gördüm."

(٨٠٧٢)- [٦/٩٥] أَخْبَرَنَا الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ، فِي كِتَابِهِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادِ بْنِ فَرْوَةَ، ثنا أَبُو شِهَابٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ ثَوْرٍ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: " بُكَاءُ الْمُؤْمِنِ فِي قَلْبِهِ وَبُكَاءُ الْمُنَافِقِ فِي عَيْنِهِ "

Sevr b. Yezîd şöyle der: Bir kitapta okudum: "Mümin kalbiyle, münafık ise gözüyle ağlar."

Takrîb 92-d, Takrîb 1372-a

Sevr b. Yezîd; Hâlid b. Ma'dân, Hâlid b. el-Muhâcir, Mekhûl, Kâsım Ebû Abdirrahman, Râşid b. Sa'd el-Mukrî, Abdurrahman b. Cubeyr b. Nufeyr, Yahya b. el-Hâris ez-Zimârî, Ebû Munîb el-Cureşî, Habîb b. Ubeyd, Yezîd b. Şurayh, Hicâzlılardan, Saîd b. el-Müseyyeb, Atâ, Nâfi, Ebu'z-Zübeyr ve başkalarından rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2999, Takrîb 1848, Takrîb 2150, Takrîb 341 ,Takrîb 2247, Takrîb 147, Takrîb 2305, Takrîb 241, Takrîb 700, Takrîb 4246, Takrîb 4000, Takrîb 3957, Takrîb 3686, Takrîb 284, Takrîb 170, Takrîb 4076, Takrîb 2926, Takrîb 802

Ebu'z-Zâhiriyye

Allah dostlarından biri de kahreden intikamla isyancıları korkutan Hudeyr b. Kureyb Ebu'z-Zâhiriyye'dir.

(٨٠٩٣)- [٦/١٠٠] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا حَمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنْبَأَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ، قَالَ: بَلَغَنِي فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: " أَبُثُّ الْعِلْمَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ حَتَّى يَعْلَمَهُ الرَّجُلُ وَالْمَرْأَةُ وَالذَّكَرُ وَالأُنْثَى وَالْحُرُّ وَالْعَبْدُ وَالصَّغِيرُ وَالْكَبِيرُ، فَإِذَا فَعَلْتُ ذَلِكَ بِهِمْ أَخَذْتُهُمْ بِحَقِّي عَلَيْهِمْ "

Ebu'z-Zâhiriyye der ki: Kitaplardan birinde şunu okudum: "Allah şöyle buyurur: "Âhir zamanda ilmi yayacağım ve erkek kadın, dişi erkek, köle özgür, küçük büyük herkes ilim sahibi olacaktır. Bunu yaptığım zaman da üzerlerindeki bütün haklarımdan onları sorumlu kılacağım."

(٨٠٩٤)- [٦/١٠٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ، قَالَ: " مَا مِنْ أَحَدٍ يَأْكُلُ طَعَامًا لا يَحْمَدُ اللَّهَ تَعَالَى عَلَيْهِ إِلا كَأَنَّمَا سَرَقَهُ

Ebu'z-Zâhiriyye der ki: "Kişi yemek yiyip de ardından Allah'a hamd etmiyorsa o yemeği çalmış gibi olur."

(٨٠٩٥)- [٨١٠٢] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ يَوْمٍ إِلا وَيِنَادِي مُنَادٍ: مَهْلا أَيُّهَا النَّاسُ مَهْلا، فَإِنَّ لِلَّهِ ﷻ سَطَوَاتٌ وَبَسَطَاتٌ وَلَكُمْ قُرُوحٌ دَامِيَاتٌ، وَلَوْلا رِجَالٌ خُشَّعٌ وَصِبْيَانٌ رُضَّعٌ وَدَوَابُّ رُتَّعٌ لَصُبَّ عَلَيْكُمُ الْعَذَابُ صَبًّا، ثُمَّ رُضِضْتُمْ بِهِ رَضًّا "

Hudeyr b. Kureyb Ebu'z-Zâhiriyye'nin bildirdiğine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: *"Her gün mutlaka bir münadi şöyle seslenir: "Yavaş olun ey insanlar! Yavaş olun. Şüphesiz ki Allah'ın dehşetleri ve belaları vardır. Sizin ise kanayan yaralarınız vardır. Eğer huşû ile dolu adamlar, süt emen çocuklar ve yiyip içen hayvanlar olmasaydı başınıza azab yağdırılırdı ve sizi un ufak ederdi."*

Ebu'z-Zâhiriyye, Ebu'd-Derdâ ve Huzeyfe'den rivâyetlerde bulunmuştur. En çok Cubeyr b. Nufeyr ve Kesîr b. Murra'dan rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1886, Takrîb 3095, Takrîb 2110, Takrîb 2100, Takrîb 2655-a

Habîb b. Ubeyd

Allah dostlarından biri de Habîb b. Ubeyd'dir.

(٨١٠١)- [٦/١٠٢] ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثنا جَرِيرُ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنِي حَبِيبُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: " تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَاعْقِلُوهُ وَانْتَفِعُوا بِهِ، وَلا تَعَلَّمُوا لِتَتَجَمَّلُوا بِهِ فَإِنَّهُ يُوشِكُ إِنْ طَالَ بِكُمْ أَنْ يُتَجَمَّلَ بِالْعِلْمِ كَمَا يَتَجَمَّلُ الرَّجُلُ بِبِزَّتِهِ "

Habîb b. Ubeyd der ki: "İlmi öğrenin, anlayın ve ondan faydalanın. Onu, kendisiyle güzelleşmek için öğrenmeyin. Eğer uzun yaşarsanız (görürsünüz) kişinin silahla süslenmesi gibi ilimle süslenmesi yakındır."

(٨١٠٢)- [٦/١٠٢] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، وَأَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ، قَالا: ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنِي حَبِيبُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: " كَانَ دُلَيْجَةُ إِذَا مَشَى طَاشَتْ قَدَمَاهُ مِنَ الْعِبَادَةِ، فَقِيلَ لَهُ: مَا شَأْنُكَ؟ فَقَالَ: الشَّوْقُ، فَقِيلَ لَهُ: أَبْشِرْ فَإِنَّ الأَمِيرَ قَدْ بَعَثَ إِلَى سَرْحِ الْمُسْلِمِينَ لِيَأْذَنَ لَهُمْ، فَيَقُولُ دُلَيْجَةُ: لَيْسَ شَوْقِي إِلَى ذَلِكَ إِنَّ شَوْقِي إِلَى مَنْ يَحُثُّهَا "

Habîb b. Ubeyd der ki: Duleyce fazla ibadet etmesinden dolayı yürüdüğü zaman ayakları birbirine dolaşırdı. Kendisine: "Neyin var?" diye sorulunca: "Özlem içindeyim" karşılığını verirdi. Ona: "O zaman müjde! Vali askerleri

terhis etmesi için ordu komutanına haber gönderdi" denilince de: "Özlemim ona değil, ruhumu harekete geçirecek olanadır" karşılığını verirdi.

Habîb b. Ubeyd; Muâz b. Cebel, Amr b. Abese, Ebû Umâme, Ebu'd-Derdâ, Mikdâm, İrbâd ve Âişe'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2682, Takrîb 1855, Takrîb 1190, Takrîb 4382, Takrîb 2787–a

Damra b. Habîb

Allah dostlarından biri de Damra b. Habîb'dir.

(٨١٠٨)- [٦/١٠٣] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الْحِمْصِيُّ، ثَنَا بَقِيَّةُ، حَدَّثَنِي أَرْطَأَةُ، قَالَ: " كَانَ ضَمْرَةُ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاةِ، قُلْتُ: هَذَا أَزْهَدُ النَّاسِ فِي الدُّنْيَا، فَإِذَا عَمِلَ لِلدُّنْيَا، قُلْتُ: هَذَا أَرْغَبُ النَّاسِ فِي الدُّنْيَا "

Ertâat bildiriyor: Damra b. Habîb namaza durduğu zaman: "Dünyanın en zahid adamı budur!" derdim. Dünyası için bir şeyler yaptığı zaman da: "İnsanlar içinde dünyaya en çok rağbet eden kişi budur!" derdim.

(٨١٠٩)- [٦/١٠٣] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا بَقِيَّةُ، حَدَّثَنِي عُتْبَةُ بْنُ ضَمْرَةَ بْنِ حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " مَوْطِنَانِ لا يَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يَضْحَكَ فِيهِمَا: مُعَايَنَةُ الْقِرَدِ، وَاطِّلاعُكَ إِلَى الْقَبْرِ "

Damra b. Habîb der ki: "Kişinin iki yerde asla gülmemesi gerekir. Bunlardan biri maymun görüldüğü, diğeri de bir mezara bakıldığı zamandır."

(٨١١٠)- [٦/١٠٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُتْبَةَ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " فِتَانُ الْقَبْرِ ثَلاثَةٌ: أَنْكَرٌ وَنَاكُورٌ وَسَيِّدُهُمْ رُومَانُ "

Damra der ki: "Kabir fitnecileri (sorgu melekleri) üçtür. Bunlar Enker, Nâkûr ve efendileri Rûmân'dır."

(٨١١١)- [٦/١٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، ثنا عُتْبَةُ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " لَقِيتُ عَمَّتِي فِي النَّوْمِ، فَقُلْتُ لَهَا: كَيْفَ أَنْتِ يَا عَمَّةُ؟ قَالَتْ: أَنَا وَاللَّهِ يَا ابْنَ أَخِي بِخَيْرٍ، وُفِّيتُ عَمَلِي كُلَّهُ حَتَّى أُعْطِيتُ ثَوَابَ أَخْلاطٍ أَطْعَمْتُهُ "

Utbe b. Damra, babasından bildiriyor: Rüyamda halamı gördüm. Ona: "Halacığım! Ne durumdasın?" diye sorduğumda: "Vallahi yeğenim hayırlar içindeyim. Yaptığım tüm amellerin karşılığını aldım. Hatta yaptığım yoğurtlu sebze yemeklerinin bile mükâfatını aldım" dedi.

(٨١١٢)- [٨١١٩] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الرَّازِيُّ، ثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ ضَمْرَةَ، قَالَ: " قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى ابْنَتِهِ فَاطِمَةَ بِخِدْمَةِ الْبَيْتِ، وَقَضَى عَلَى عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ بِمَا كَانَ خَارِجًا مِنَ الْبَيْتِ مِنَ الْخِدْمَةِ " [٦/١٠٤]

Damra der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma'yı ev işlerinde, Ali'yi de evin dışındaki işlerde görevlendirdi."

(٨١١٣)- [٦/١٠٤] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا عُتْبَةُ بْنُ ضَمْرَةَ بْنِ حَبِيبِ بْنِ صُهَيْبٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: " كَانَ يُقَالُ لا يُعْجِبَنَّكُمْ صِيَامُ امْرِئٍ وَلا قِيَامُهُ وَلَكِنِ انْظُرُوا إِلَى وَرَعِهِ، فَإِنْ كَانَ وَرِعًا مَعَ مَا رَزَقَهُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادَةِ فَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ حَقًّا

Utbe b. Damra b. Habîb b. Suheyb, babasından bildiriyor: Şöyle denirdi: "Kişinin ne orucu, ne de gece ibadeti sizi şaşırtmasın. Siz kişinin verasına bakınız. Eğer bu kişi Allah'ın kendisine nasib ettiği ibadetlerle beraber vera sahibiyse, bu kişi gerçekten Allah'a kulluk yapıyor demektir."

Damra; Ebu'd-Derdâ, Abdullah b. Ömer, Şeddâd b. Evs ve Nu'mân b. Beşîr'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2071, Takrîb 2279, Takrîb 1978, Takrîb 1977

Rabîa el-Cureşî

Allah dostlarından biri de babası sahabilerden sayılan ve kendisine İbn Amr da denilen Rabîa el-Cureşî'dir.

(٨١١٨)- [١٠٥/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْخُزَاعِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ الْعَبْدِيُّ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، ثَنَا ثَابِتُ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ كَعْبٍ الْعَدَوِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَبِيعَةَ، زَمَنَ مُعَاوِيَةَ، يَقُولُ: يُجْمَعُ الْخَلائِقُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ: سَيعْلَمُ أَهْلُ الْجَمْعِ لِمَنِ الْعِزُّ الْيَوْمَ وَالْكَرَمُ، أَيْنَ الَّذِينَ كَانَتْ ﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾ ؟ قَالَ: فَيَقُومُونَ وَفِيهِمْ قِلَّةٌ، ثُمَّ يَلْبَثُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَلْبَثَ ثُمَّ يَقُومُ، فَيَقُولُ: سَيعْلَمُ أَهْلُ الْجَمْعِ لِمَنِ الْعِزُّ الْيَوْمَ وَالْكَرَمُ، لِيَقُمِ الَّذِينَ ﴿لا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾، فَيَقُومُونَ وَهُمْ أَكْثَرُ مِنَ الأَوَّلِينَ، ثُمَّ يَلْبَثُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَلْبَثَ، ثُمَّ يَقُومُ، فَيَقُولُ: " سَيعْلَمُ أَهْلُ الْجَمْعِ لِمَنِ الْعِزُّ الْيَوْمَ وَالْكَرَمُ، لِيَقُمِ الْحَمَّادُونَ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، قَالَ: فَيَقُومُونَ أَكْثَرَ مِنَ الأَوَّلِينَ "

Buşeyr b. Ka'b el-Adevî der ki: Rabîa'nın, Muâviye zamanında şöyle dediğini işittim: "Kıyamet gününde yaratıklar geniş bir yerde toplanacak. Sonra bir münadi: «Burada toplananlar kimin şeref ve kerem ahalisi olduğunu bilecektir. **"Korkarak ve ümid ederek Rablerine ibadet etmek için yataklarından kalkan kimseler"**[1] nerededir?» diye nida edecektir. Bunun üzerine azınlık bir grup kalkacaktır. Bir müddet sonra münadi tekrar kalkıp: "Burada toplananlar kimin şeref ve kerem ahalisi olduğunu bilecektir. **"Ne ticaret nede alışverişten dolayı kendilerini Allah'ı anmaktan alıkoymayan kişiler"**[2] ayağa kalksın» diyecektir. Bunun üzerine bunlar ilk kalkanlardan daha fazla olarak kalkacaktır. Yine bir müddet geçtikten sonra münadi tekrar kalkıp: «Burada toplananlar kimin şeref ve kerem ahalisi olduğunu bilecektir. Her halükarda Allah'a

---

[1] Secde Sur. 16

[2] Nûr Sur. 37

hamd eden kişiler ayağa kalksın» diyecektir. Bunlarda kendilerinden önce kalkanlardan daha fazla bir şekilde kalkacaktır."

(٨١١٩)- [١٠٦/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ الدِّمَشْقِيُّ، ثَنَا أَبُو مُسْهِرٍ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ رَبِيعَةَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي قَصَصِهِ: " إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْخَيْرَ مِنْ أَحَدِكُمْ كَشِرَاكِ نَعْلِهِ، وَجَعَلَ الشَّرَّ مِنْهُ مَدَّ بَصَرِهِ "

Atiyye b. Kays bildiriyor: Rabîa kıssalarında şöyle derdi: "Allah, sizden birinin hayrını ayakkabısının bağcığı kadar, şerrini ise gözünün görebildiği kadar kıldı."

Takrîb 190

Ebû Amr eş-Şeybânî

Allah dostlarından biri de Ebû Zür'a b. Ebî Amr eş-Şeybânî'dir.

(٨١٢١)- [١٠٧/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ رَاشِدٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِئٍ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: فِي التَّوْرَاةِ مَكْتُوبٌ: " مَنْ يَفْعَلِ الْخَيْرَ لا يُعْدَمْ جَوَازِيهِ، لا يَهْلِكُ الْعُرْفُ بَيْنَ اللَّهِ وَالنَّاسِ "

Şeybânî der ki: Tevrât'ta şöyle yazılıdır: "Kim bir iyilik yaparsa mükâfatından mahrum kalmaz. Güzel davranış ta Allah ile kullar arasında kaybolup gitmez."

(٨١٢٢)- [١٠٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَعْدَانَ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّمْلِيُّ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: " أُوصِيَ بَنُو إِسْرَائِيلَ فِي التَّوْرَاةِ اسْتَوْصُوا بِمَنْ يَقْدُمُ عَلَيْكُمْ مِنْ غَيْرِ أَهْلِ بِلادِكُمْ مِنَ الْغُرَبَاءِ خَيْرًا "

Şeybânî der ki: Tevrât'ta, İsrail oğullarına şöyle nasihat edildi: "Sizin şehrinizden olmayıp da yanınıza gelen yabancılara güzel davranınız."

(٨١٢٣)- [١٠٧/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ، قَالا: أَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: أَنْبَأَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ رَاشِدٍ، ثَنَا أَبُو عُمَيْرِ بْنُ النَّحَّاسِ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ:

مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَاةِ: " كَمَا تَدِينُ تُدَانُ وَبِالْكَأْسِ الَّذِي تَسْقِي بِهِ تَشْرَبُ وَزِيَادَةً لأَنَّ الْبَادِيَ لا بُدَّ أَنْ يُزَادَ "

Yahyâ eş-Şeybânî der ki: Tevrat'ta şöyle yazılıdır: "Ne edersen aynısını bulursun. Bir bardak içirirsen sana da bir bardak, hatta daha fazlası içirilir. Çünkü ilk başlayan yaptığının daha fazlasını mutlaka görecektir."

(٨١٢٤)- [١٠٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَعْدَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَانِئٍ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، قَالَ: " مَثَلُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ فِي الْكُتُبِ مَثَلُ كَأْسٍ مِنْ ذَهَبٍ مَمْلُوءٍ عَقَارِبَ "

Şeybânî der ki: Kutsal kitaplarda Beytü'l-Makdis'in misali, içi akreplerle dolu altından bir bardak gibidir."

Şeybânî; Amr b. Abdillah el-Hadramî, Abdullah b. Muhayrîz, Abdullah b. ed-Deylemî, Ebû Seleme ed-Dimaşkî, Ebû Meryem ve başkalarından rivayetlerde bulunmuştur.

Takrîb 4550, Takrîb 2750, Takrîb 3001

Osman b. Ebî Sevde

Allah dostlarından biri de Osman b. Ebî Sevde Ebu'l-Avvâm'dır.

(٨١٢٨)- [١٠٩/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ.ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، قَالا: ثنا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ أَبِي سَوْدَةَ، يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ﴾ ، قَالَ: " أَوَّلُهُمْ رَوَاحًا إِلَى الْمَسْجِدِ وَأَوَّلُهُمْ خُرُوجًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ "

Osmân b. Ebî Sevde der ki: **"Ve öncüler, hep önden gidenler. Onlar Allah'a yakındırlar"**[1] âyetlerinde söz konusu kişiler, namaz için mescide ilk önce gidenler ile Allah yolunda savaşa en önde çıkanlardır."

(٨١٢٩)- [١٠٩/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، أَنَّ الْوَلِيدَ بْنَ مُسْلِمٍ، وَعُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَاهُ، قَالُوا: ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي سَوْدَةَ، قَالَ: إِذَا انْصَرَفَ الْقَوْمُ عَنِ الْمَقْبَرَةِ، بَعْدَ أَنْ يُفْرَغَ، مِنَ الْمَيِّتِ كَانُوا يَقُولُونَ: " اللَّهُمَّ مَنْ قَدَّمْتَهُ مِنَّا فَقَدِّمْهُ إِلَى مُقَدَّمِ صِدْقٍ، وَمَنْ أَخَّرْتَهُ مِنَّا فَأَخِّرْهُ إِلَى مُؤَخَّرِ صِدْقٍ، اللَّهُمَّ لا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ "

Osmân b. Ebî Sevde bildiriyor: Öncekiler (Selef-i sâlihîn) vefat eden kişi defnedilip de insanlar mezarlıktan ayrılacakları zaman şöyle dua ederlerdi: "Allahım! Bizden önce katma aldığın kişiyi doğruluk ve esenlik içinde al. Geride bıraktıklarını da doğruluk ve esenlik içinde bırak! Onun (musibetlere katlanma) sevabından bizleri de mahrum etme ve ardından bizi dalâlete düşürme!"

(٨١٣٠)- [١٠٩/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي سَوْدَةَ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ إِذَا قَدِمَتِ الْعِيرُ مِنَ الشَّامِ تَحْمِلُ الزَّيْتَ تَلَقَّاهَا، فَادَّهَنَ، قَالَ: فَقَدِمَتْ عِيرٌ فَادَّهَنَ مِنْهَا فَلَقِيَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَأَخَذَ بِقَفَاهُ، فَقَالَ: " ادَّهَنْتَ بَعْدَ جُفُوفٍ "، ثُمَّ نَظَرْتَ فِي حُلَّتِكَ فَأَعْجَبَتْكَ نَفْسُكَ، لا تُفَارِقُنِي حَتَّى أَجُزَّ مِنْ شَعْرِكَ "

Osman b. Ebî Sevde der ki: Şam'dan zeytinyağı taşıyan bir kervan geldiği zaman Abdullah b. ez-Zübeyr onu karşılar ve yağ sürünürdü. Bir gün bir kervan geldi ve ondan yağ süründü. Ömer b. el-Hattâb ona rastlayıp arkasından tuttu ve: "Yağ süründükten sonra hırkana baktın ve kibirlendin. Benden ayrılma senin saçlarından keseceğim" dedi.

---

[1] Vâkıa Sur. 10-11

(٨١٣١)- [١٠٩/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي دَاوِدَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سَوْدَةَ، قَالَ: كَانَ يُقَالُ: " صَلاةُ الأَوَّابِينَ رَكْعَتَانِ حِينَ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ، وَرَكْعَتَانِ حِينَ يَدْخُلُ "،

Osman b. Ebî Sevde der ki: Önceleri şöyle denilirdi: "Allah'a yönelenlerin namazı evlerinden çıktıkları zaman iki, evlerine girdikleri zaman da iki rekâttır."

Osman;, Ubâde b. es-Sâmit zamanına yetişip, Abdullah b. Muhayrîz, Osman'ın dostu Ebû Şuayb el-Hadramî ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 123

Ebû Zeyd el-Ğavsî

Allah dostlarından biri de Ebû Zeyd el-Ğavsî'dir.

Takrîb 4449-h

Abdurrahman b. Meysere

Allah dostlarından biri de Abdurrahman b. Meysere el-Hadramî'dir.

(٨١٣٤)- [١١٠/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ أَيُّوبَ الأَخْرَمُ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَيْسَرَةَ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا اسْمُهُ رُوبِيلُ نِصْفُهُ ثَلْجٌ وَنِصْفُهُ نُورٌ، صَلاتُهُ يَقُولُ: اللَّهُمَّ كَمَا أَلَّفْتَ بَيْنَ هَذَا النُّورِ وَبَيْنَ هَذَا الثَّلْجِ فَلا الثَّلْجُ يُطْفِئُ النُّورَ وَلا النُّورُ يُطْفِئُ الثَّلْجَ، فَأَلِّفْ بَيْنَ عِبَادِكَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: وَكَانَ يُقَالُ وُكِّلَ بِالصِّيَامِ "،

Abdurrahman b. Meysere el-Hadramî der ki: Allah'ın, Rûbîl adında yarısı kardan, diğer yarısı da nurdan olan bir meleği vardır. O şöyle dua eder: "Allahım! Bu nur ile bu karı birleştirip de ne karın nuru, ne de nurun

karı söndürmediği gibi müminleri birbirlerine birleştir." Ayrıca bu meleğin oruçla görevli olduğu söylenmektedir.

Abdurrahman b. Meysere el-Hadramî; İrbâd b. Sâriye, Amr b. Abese ve Ebû Umâme'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 4081, Takrîb 4276

Amr b. Kays el-Kindî

Allah dostlarından biri de Amr b. Kays el-Kindî'dir.

(٨١٣٧)- [١١١/٦] أَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثَنَا زَيْدُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: " مَا كِدْتُ أَنْ أُعَمِّرَ نَفْسِي حَتَّى أُبْلِيَ جِسْمِي، وَمَا مِنْ عَبْدٍ أَنْزَلَ الدُّنْيَا حَقَّ مَنْزِلَتِهَا حَتَّى يَرْضَى أَنْ يُوطَأَ فِيهَا بِالأَقْدَامِ مِنَ الذِّلَّةِ، وَمَنْ أَهَانَ نَفْسَهُ فِي اللَّهِ ﷻ أَعَزَّهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِنَّ أَبْغَضَ الأَجْسَادِ إِلَى اللَّهِ الْجَسَدُ النَّاعِمُ "

Amr b. Kays der ki: "Nefsimi düzeltmek için o kadar uğraştım ki sonunda bedenim zayıfladı. Kişi, dünyayı ayakları altına almadıkça, onu olması gereken yere yerleştirmiş olmaz. Kim, Allah için nefsini hor ve hakir görürse Allah onu kıyamet günü aziz kılar. Allah katında bedenlerin en sevimsizi bolluk içinde yaşayan bedenlerdir."

أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثنا زَيْدُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: مَا كِدْتُ أَنْ أُعْمِرَ نَفْسِي حَتَّى أَبْلِي جِسْمِي، وَمَا مِنْ عَبْدٍ أَنْزَلَ الدُّنْيَا حَقَّ مَنْزِلِهَا حَتَّى يَرْضَى أَنْ يُوَطَّأَ فِيهَا بِالأَقْدَامِ وَمِنَ الذِّلَّةِ وَمَنْ أَهَانَ نَفْسَهُ فِي اللَّهِ ﷻ أَعَزَّهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِنَّ أَبْغَضَ الأَجْسَادِ إِلَى اللَّهِ الْجَسَدُ النَّاعِمُ،

Amr b. Kays der ki: "Kişi, dünyayı ayakları altına almadıkça, onu olması gereken yere yerleştirmiş olmaz. Kim, Allah için nefsini hor ve hakir görürse Allah onu kıyamet günü aziz kılar. Allah katında bedenlerin en sevimsizi bolluk içinde yaşayan bedenlerdir."

Amr b. Kays el-Kindî; Muâviye, Abdullah b. Amr, Vâsile, Abdullah b. Busr el-Mâzinî ve başkalarından rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 4099

Muhammed b. Ziyâd el-İlhânî

Allah dostlarından biri de Muhammed b. Ziyâd el-İlhânî'dir.

(٨١٣٩)- [١١٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا مُوسَى بْنُ عِيسَى بْنِ الْمُنْذِرِ الْحِمْصِيُّ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا بَقِيَّةُ، قَالَ: أَعْطَانِي مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ دِينَارًا، فَقَالَ: " اشْتَرِ بِهِ زَيْتًا وَلا تُمَاكِسْ، فَإِنِّي أَدْرَكْتُ الْقَوْمَ فَإِذَا اشْتَرَى أَحَدُهُمُ الْبِضَاعَةَ لَمْ يُمَاكِسْ فِي شَيْءٍ مِمَّا يَشْتَرِيهِ

Bakiyye bildiriyor: Muhammed b. Ziyâd bana bir dinar verdi ve şöyle dedi: "Bununla zeytinyağı satın al; ama pazarlık yapmadan al! Zira öyle topluluklara ulaştım ki bir eşyayı satın alacağı zaman hiç pazarlık etmeden alırlardı."

(٨١٤٠)- [١١٢/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ، ثَنَا بَقِيَّةُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: اجْتَمَعَ رِجَالٌ مِنَ الأَخْيَارِ أَوْ قَالَ الْعُلَمَاءِ وَالْعِبَادِ، وَذَكَرُوا الْمَوْتَ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَوْلا أَنَّهُ أَتَانِي آتٍ أَوْ مَلَكُ الْمَوْتِ، فَقَالَ: " أَيُّكُمْ سَبَقَ إِلَى هَذَا الْعَمُودِ فَوَضَعَ عَلَيْهِ يَدَهُ مَاتَ لَرَجَوْتُ أَنْ لا يَسْبِقَنِي إِلَيْهِ أَحَدٌ مِنْكُمْ شَوْقًا إِلَى لِقَاءِ اللَّهِ "

Muhammed b. Ziyâd der ki: Salihlerden – veya âlimlerden ve âbidlerden- bir grup toplandılar ve ölümü andılar. Birisi: "Bana birisi veya ölüm meleği gelip: «Hanginiz şu direğe önce yetişip elini koyarsa ölür» dese, Allah'a olan kavuşma arzumdan dolayı sizden hiç birinizin o direğe benden önce yetişmesini istemem."

Muhammed b. Ziyâd; Ebû Umâme, Câbir, Abdullah b. Busr, Ebû Utbe el-Havlânî ve başkalarında rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2813-a

Abde b. Ebî Lübâbe

Allah dostlarından biri de Abde b. Ebî Lübâbe'dir.

(٨١٤٢)- [١١٣/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ عَبْدَةَ، قَالَ: " إِنَّ أَقْرَبَ النَّاسِ مِنَ الرِّيَاءِ آمَنُهُمْ لَهُ "

Abde: "Riyakârlığa en yakın duran kişiler, ondan yana kendilerini en çok güven içinde hisseden kişilerdir" dedi.

(٨١٤٣)- [١١٣/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثَنَا عَبْدَةُ، قَالَ: " إِذَا خَتَمَ الرَّجُلُ الْقُرْآنَ بِنَهَارٍ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلائِكَةُ حَتَّى يُمْسِيَ، وَإِذَا فَرَغَ مِنْهُ لَيْلا صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلائِكَةُ حَتَّى يُصْبِحَ "

Abde der ki: "Bir kimse Kur'ân'ı gündüz vakti hatmederse geceleyene kadar melekler ona istiğfar ederler. Gece hatmettiğinde ise sabahlayana kadar ona dua ederler."

(٨١٤٤)- [١١٣/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ عَبْدَةَ، قَالَ: " كَانَتْ فِتْنَةُ ابْنِ الزُّبَيْرِ تِسْعَ سِنِينَ فَمَا أَخْبَرَ شُرَيْحٌ، عَنْهَا وَمَا اسْتُخْبِرَ "

Abde der ki: "İbnu'z-Zübeyr'in fitnesi dokuz yıl sürdü. Şurayh ne bu fitne hakkında bir rivayette bulundu, ne de konu hakkında bir şey sordu."

(٨١٤٥)- [١١٣/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدَةُ، قَالَ: " إِنَّ الرَّجُلَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ لَيَخْرُجُ مِنْ عِنْدِ أَهْلِهِ فَلا يَرْجِعُ حَتَّى يَزْدَادَ شَوْقًا إِلَى زَوْجَتِهِ سَبْعِينَ ضِعْفًا وَتَزْدَادُ ضِعْفَهُ "

Yine der ki: "Cennet ahalisinden biri evinden çıkınca, eşini yetmiş kat daha fazla özlemiş bir şekilde geri döner. Eşi de aym oranda ona özlem duyar."

(٨١٤٦)- [١١٣/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْمَقْدِسِيُّ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ عَبْدَةَ، أَنَّ شُرَيْحًا لَمَّا " دَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ دَعَا بِالْبَرَكَةِ، ثُمَّ قَالَ: إِنِّي رَاكِعٌ، فَارْكَعِي، فَلَمَّا ظَنَّتْ أَنَّهُ قَدْ فَرَغَ مِنْ رُكُوعِهِ قَامَتْ حَتَّى

جَلَسَتْ إِلَى جَانِبِهِ، ثُمَّ قَالَتْ لَهُ: قَدْ كَانَ فِي قَوْمِي لِي أَكْفَاءٌ، وَكَانَ لَكِ فِي قَوْمِكِ أَكْفَاءٌ، وَلَكِنْ جَمَعَ بَيْنَنَا الْقَدَرُ، فَمُرْنِي بِمَا شِئْتَ، ثُمَّ قَالَتْ: لَعَلَّكَ تَكْرَهُ أَنْ تَدْخُلَ عَلَيَّ أُمِّي فِي هَذِهِ الأَيَّامِ، قَالَ: نَعَمْ، فَبَعَثَتْ إِلَى أُمِّهَا أَنْ لا تَدْخُلِي عَلَيَّ سَنَتَيْنِ، فَلَمْ تَدْخُلْ عَلَيْهَا سَنَتَيْنِ، ثُمَّ جَاءَتْ بَعْدَ ذَلِكَ فَعَرَفَهَا بِالشَّبَهِ، وَقَالَ: هَذِهِ ابْنَتُكِ امْرَأَةُ ابْنِكِ هِيَ فِي يَدِكِ "

Abde bildiriyor: Şurayh hanımının yanına girince bereket için dua ettikten sonra: "Ben namaz kılacağım, sen de kıl" dedi. Hanımı namazı bitirdiğini zannedince kalkıp yanına oturdu ve: "Kavmim içinde benim dengim olanlar vardı, senin kavminden de sana denk olan kadınlar vardı ama kader bizi birleştirdi. Bana dilediğini emret deyip şöyle devam etti: "Bugünlerde annemin yanıma gelmesinden rahatsız olmayasın?" Şureyh: "Evet" deyince, hanımı annesine: "Yanıma iki yıl gelme" diye haber gönderdi. Bunun üzerine annesi yanına iki yıl gelmedi ve iki yıl sonra gelince Şurayh onu tahmini olarak tanıdı ve: "Bu, oğlunun hanımı olan kızındır ve senin emrindedir" dedi.

(٨١٤٧)- [١١٣/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَبْدَةَ، قَالَ: " إِنَّ نَارَكُمْ هَذِهِ لَتَتَعَوَّذُ بِاللَّهِ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ "

Abde der ki: "Sizin bu ateşiniz, cehennem ateşin(in şiddetin)den Allah'a sığınır."

(٨١٤٨)- [١١٣/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، ثنا أَبِي، ثنا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ عَبْدَةَ، قَالَ: " قَالَ الشَّيْطَانُ: مَهْمَا أَعْجَزَنِي ابْنُ آدَمَ فَلَنْ يُعْجِزَنِي فِي اثْنَيْنِ: مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ؟ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ "

Abde der ki: Şeytan der ki: "İnsanoğlu bana karşı bütün şeylerde dirense de iki şeyde direnemez. Biri malını nereden kazanacağıdır, diğeri de bu malı nerede harcayacağıdır."

(٨١٤٩)- [٦/١١٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا عَبَّاسٌ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنْ عَبْدَةَ، قَالَ: " مَا ظَهَرَتِ الشَّمْسُ قَطُّ، حَتَّى تَضْرِبَ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ حَتَّى تَجْذِبَ جَذْبًا، تَقُولُ: إِنِّي أُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ "

Abde der ki: Güneş doğmadan önce cezbederek bir veya iki defa vurup: "Allah'tan başka bana tapılmaktadır" demeden asla doğmaz.

(٨١٥٠)- [٦/١١٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا عَبَّاسٌ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، حَدَّثَنِي عَبْدَةُ، وَسُئِلَ عَنْ يَأْجُوجَ، وَمَأْجُوجَ، قَالَ: " أَلْفٌ مِنْهُمْ وَوَاحِدٌ مِنَّا "

Evzâî şöyle bildirir: Abde'ye, Yecûc ve Mecûc sorulunca, "Onlardan bin kişi, bizden bir kişi gider."

(٨١٥١)- [٦/١١٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي شُعَيْبٍ، ثَنَا مِسْكِينُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَبْدَةَ، قَالَ: " إِنَّ فِي الْجَنَّةِ شَجَرَةً ثَمَرُهَا زَبَرْجَدٌ وَيَاقُوتٌ وَلُؤْلُؤٌ، فَيَبْعَثُ اللَّهُ رِيحًا فَتَصْفِقُ فَيُسْمَعُ لَهَا أَصْوَاتٌ لَمْ يُسْمَعْ أَصْوَاتٌ أَلَذُّ مِنْهَا "

Abde der ki: "Cennette meyveleri zebercet, yakut ve inciden olan bir ağaç vardır. Allah bu ağaca bir esinti gönderir ve ağaç öyle bir ses çıkarır ki böylesine kişiyi mest eden başka bir ses işitilmiş değildir."

(٨١٥٢)- [٦/١١٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا عَبْدُ السَّلامِ بْنُ عَتِيقٍ، ثَنَا عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: كَانَ عَبْدَةُ " إِذَا كَانَ فِي الْمَسْجِدِ لَمْ يَذْكُرْ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا

Evzâî der ki: "Abde, mesciddeyken dünyayla ilgili hiç bir şeyden bahsetmezdi."

(٨١٥٣)- [٦/١١٤] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَةَ، يَقُولُ: " لَوَدِدْتُ أَنَّ حَظِّيَ مِنْ أَهْلِ هَذَا الزَّمَانِ أَنْ لا يَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ وَلا أَسْأَلُهُمْ يَتَكَاثَرُونَ بِالْمَسَائِلِ كَمَا يَتَكَاثَرُ أَهْلُ الدَّرَاهِمِ بِالدَّرَاهِمِ "

Recâ b. Ebî Seleme der ki: Abde'nin şöyle dediğini işittim: "Bu zamanın insanları bana bir şey sormasın, ben de onlara bir şey sormayayım isterdim.

İnsanlar, para sahiplerinin paralarını çoğalttıkları gibi sorularını da çoğaltıyorlar."

(٨١٥٤)- [٦/١١٤] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، ثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، ثَنَا رَجَاءُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَةَ، وَسُئِلَ عَنْ مَسْأَلَةٍ، فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: أَرَأَيْتَ، فَقَالَ: " قَدْ رَضِيتُ مِنْ أَهْلِ زَمَانِي هَذَا أَنْ لا أَسْأَلَهُمْ عَنْ شَيْءٍ وَلا يَسْأَلُونِي، إِنَّمَا يَقُولُ أَحَدُهُمْ: أَرَأَيْتَ أَرَأَيْتَ "

Recâ b. Ebî Seleme der ki: Abde'ye bir mesele sorulup bir adam: "Gördün mü?" deyince, Abde şöyle dedi: "Ben bu zamandaki insanlara hiçbir şey sormamayı ve bana hiçbir şey sormamalarını istedim. (Çünkü soruya karşılık verince) biri çıkıp: «Gördün mü, gördün mü?» diyor."

(٨١٥٥)- [٦/١١٤] حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ الْقُرَشِيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُسَامَةَ، يَقُولُ: قَالَ الأَوْزَاعِيُّ: " لَمْ يَقْدَمْ عَلَيْنَا مِنَ الْعِرَاقِ أَحَدٌ أَفْضَلُ مِنْ عَبْدَةَ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ، وَالْحَسَنِ بْنِ الْحُرِّ، وَكَانَا شَرِيكَيْنِ جَمِيعًا مَوْلَيَيْنِ مَوْلًى لِبَنِي أَسَدٍ وَمَوْلًى لِبَنِي غَاضِرَةَ "

Evzâî der ki: "Iraklılar içinde bize Abde b. Ebî Lübâbe ve Hasan b. el-Hur'dan daha erdemli kimse gelmedi. Onlar iki ortaktı. Biri Esed oğullarının, biri de Ğâdir oğullarının azatlısı idi."

(٨١٥٦)- [٦/١١٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، ثَنَا أَبُو حَفْصٍ التِّنِّيسِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " رَأَيْتُ عَبْدَةَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَهُوَ ضَعِيفٌ، فَقُلْتُ: لَوْ رَفَقْتَ بِنَفْسِكَ فَقَالَ: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ بِالتَّحَامُلِ "

Evzâî bildiriyor: Abde'yi bitkin bir halde tavaf ederken gördüğümde ona: "Kendine biraz acısan olmaz mı?" dedim. Bana: "Mümin kişi tahammüllü olan kişidir" karşılığını verdi.

(٨١٥٧)- [٦/١١٥] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَةَ، يَقُولُ: " لا يَأْتِي عَلَى الْمُؤْمِنِ أَرْبَعُونَ يَوْمًا إِلا أَصَابَتْهُ فِيهِ رَوْعَةٌ "

Evzâî der ki: Abde'nin şöyle dediğini işittim: "Mümin kimseye her kırk günde bir mutlaka bir korku (bela) isabet eder."

(٨١٥٨)- [٦/١١٥] أَخْبَرَنَا الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ، ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ أَحْمَدَ الْعَسْقَلانِيُّ، ثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ مُطْعِمِ بْنِ الْمِقْدَامِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَةَ، يَقُولُ: " يَقُولُونَ: رَكْعَتَا الْفَجْرِ فِيهِمَا رَغِبَ الدَّهْرُ، وَطَرْفَةُ عَيْنٍ مِنَ الصَّلاةِ الْمَكْتُوبَةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا "

Mut'im b. el-Mikdâm der ki: Abde'nin şöyle dediğini işittim: Denilir ki: "Sabah namazının iki rekâtı, kişinin hayatındaki tüm şeylere bedeldir. Farz namazlardaki bir an bile, dünya ve içindekilerin hepsinden daha hayırlıdır."

Abde; Abdullah b. Ömer zamanına yetişmiş ve ondan hadis işitmiştir. Suveyd b. Ğafele, Alkame, Mesrûk, Ebû Vâil, Zir b. Hubeyş, Amr b. Meymûn, Muğîre'nin azatlısı Revvâd, Mücâhid ve Ebû Seleme'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 3802, Takrîb 2983, Takrîb 1842, Takrîb 1779, Takrîb 1017

Râşid b. Sa'd

Allah dostlarından biri de Râşid b. Sa'd el-Makrâî'dir.

(٨١٦٤)- [٦/١١٧] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا أَبُو هَمَّامٍ، ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ، ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، قِيلَ لَهُ: مَا النَّعِيمُ؟، قَالَ: طِيبُ النَّفْسِ، قِيلَ: فَمَا الْغِنَى؟ قَالَ: " صِحَّةُ الْجَسَدِ "، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، ثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ رَاشِدٍ، مِثْلَهُ

Râşid b. Sa'd'a: "Nimetler nedir?" diye sorulunca: "Gönül rahatlığıdır" diye cevap verdi. "Zenginlik nedir?" diye sorulunca ise: "Bedenin sıhhatidir" karşılığını verdi.

(٨١٦٥)- [١١٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، ثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَتَى رَبَّهُ ﷻ لِمَوْعِدِهِ، وَكَانَ وَعَدَ قَوْمَهُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، فَقَالَ: يَا مُوسَى، إِنَّ قَوْمَكَ قَدِ افْتَتَنُوا بِعِجْلٍ، فَقَالَ: يَا رَبِّ، وَكَيْفَ يَفْتَتِنُونَ وَقَدْ أَنْجَيْتَهُمْ مِنْ فِرْعَوْنَ وَنَجَّيْتَهُمْ مِنَ الْبَحْرِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ؟ قَالَ: يَا مُوسَى إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا مِنْ بَعْدِكَ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ، قَالَ: يَا رَبِّ، فَمَنْ جَعَلَ الرُّوحَ فِيهِ؟ قَالَ: أَنَا يَا مُوسَى، قَالَ: فَأَنْتَ أَضْلَلْتَهُمْ يَا رَبِّ، قَالَ: يَا مُوسَى، يَا رَأْسَ النَّبِيِّينَ، يَا أَبَا الْحُكَمَاءِ إِنِّي رَأَيْتُ ذَلِكَ فِي قُلُوبِهِمْ، فَيَسَّرْتُهُ لَهُمْ،

Râşid b. Sa'd bildiriyor: Mûsa, Rabbiyle olan buluşmasına gitti. Mûsa kavmine kırk gün sonra dönmeyi vaad etmişti. Allah: "Ey Mûsa! Kavmin, senden sonra fitneye düştüler" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! Onları Firavun'dan kurtarmana, denizden geçirmene ve nimetler vermene rağmen nasıl fitneye düşerler?" diye sorunca, Allah: "Ey Mûsa! Senden sonra, böğürtüsü olan bir buzağıyı ilah edindiler" buyurdu. Mûsa: "Ey Rabbim! O buzağıya kim can verdi?" diye sorunca, Allah: "Ben" cevabını verdi. Mûsa: "O zaman ey Rabbim! Onları dalalete sen düşürdün" deyince, Allah: "Ey Mûsa! Ey peygamberlerin başı! Ey Hikmetli kişilerin babası! Ben onların kalbinde böyle (bir şeye yatkınlık) gördüm ve bunu onlara kolaylaştırdım" buyurdu.

Râşid b. Sa'd; Sa'd b. Ebî Vakkâs, Muâviye b. Ebî Süfyân, Sevbân, Ebû Umâme el-Bâhilî, Avf b. Mâlik ve Mikdâd b. Ma'dî Kerib'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 344, Takrîb 698-a, Takrîb 4409, Takrîb 1301, Takrîb 2486, Takrîb 334, Takrîb 2248

Hâni b. Külsûm

Allah dostlarından biri de az ama öz konuşan, Ömer b. Abdilazîz'in kendisine kadılık teklif etmesi üzerine özür dileyip kabul etmeyen Hâni b. Külsûm b. Şerîk'dir.

(٨١٧٣)- [١١٩/٦] ثَنَا أَبِي وَأَبُو، مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا عِيسَى بْنُ خَالِدٍ، ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أُسَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْخَثْعَمِيِّ، عَنْ هَانِئِ بْنِ كُلْثُومٍ، قَالَ: " مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الْفَقِيرِ كَمَثَلِ الْمَرِيضِ عِنْدَ الطَّبِيبِ الْعَالِمِ بِدَائِهِ تَطَلَّعُ نَفْسُهُ إِلَى أَشْيَاءَ يَشْتَهِيهَا لَوْ أَصَابَهَا أَهْلَكَتْهُ، كَذَلِكَ يَحْمِي اللَّهُ تَعَالَى الْمُؤْمِنَ مِنَ الدُّنْيَا "

Hâni b. Külsûm der ki: "Fakir mümin, doktora giden ve doktorun da rahatsızlığını bildiği bir hasta gibidir. Nefsi bazı şeyleri çeker, ama bunları yiyecek olsa helak olur. Aym şekilde Allah da, mümin kulunu (helak olmaması için fakir bırakarak) dünyaya karşı korur."

Hâni b. Külsûm, Muhammed b. Rabîa'dan rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2713-a

Urve b. Ruveym

Allah dostlarından biri de Urve b. Ruveym el-Lahmî'dir.

Takrîb 958-a

(٨١٧٦)- [١٢٠/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ الْعَسْكَرِيُّ، ثَنَا يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ، ثَنَا هِشَامُ بْنُ الْمُفَضَّلِ الْفَزَارِيُّ، ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ التَّنُوخِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: " لَمَّا احْتُضِرَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ: إِنِّي مَعَكَ مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَمَتِّعْنِي مِنْ وَجْهِكَ بِنَظْرَةٍ، قَالَ: وَكَانَ عَلَى وَجْهِ مُوسَى الْبُرْقُعَ لِمَا غَشِيَ وَجْهَهُ مِنْ نُورِ الْعَرْشِ يَوْمَ تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ فَكَانَ إِذَا كَشَفَ عَنْ وَجْهِهِ غَشِيَتِ الأَبْصَارَ، قَالَ: فَكَشَفَ لَهَا عَنْ وَجْهِهِ فَغُشِيَ بَصَرُهَا، فَقَالَتْ: سَلِ اللَّهَ أَنْ يُزَوِّجَنِيكَ فِي الْجَنَّةِ، قَالَ: إِنْ أَحْبَبْتِ ذَلِكَ فَلا تَتَزَوَّجِي بَعْدِي، وَلا تَأْكُلِي إلا مِنْ رَشْحِ جَبِينِكِ، قَالَ: فَكَانَتْ تَبَرْقَعُ بَعْدَهُ تَتْبَعُ اللِّقَاطَ فَإِذَا رَآهَا الْحَصَّادُونَ تَحَاطُوا لَهَا فَإِذَا أَحَسَّتْ ذَلِكَ تَرَكَتْهُ "

Urve der ki: Hz. Mûsa'nın ölüm vakti geldiği zaman hanımı kendisine: "Kırk yıldan beri birlikte yaşamaktayız. Bana bir defa yüzünü göster" dedi.

Mûsa'nın yüzü, Rabbi dağda kendisine tecelli ettiği zaman Arş'ın nuruyla kaplandığı için yüzünde bir peçe vardı. Yüzünü açtığı zaman görenlerin gözleri kamaşırdı. Yüzünü açınca hanımının gözleri kamaştı ve: "Allah'a beni cennette seninle evlendirmesi için dua et" dedi. Bunun üzerine Mûsa: "Eğer bunu istiyorsan benden sonra evlenme ve sadece alnının teri ile kazandığını ye" karşılığını verdi. Bundan sonra hanımı ekin biçenlerin arkasında başak toplamaya başladı. Ekin biçenler onun başak topladığını gördükleri zaman bilerek başak dökmeye başlardı. O da bunu hissettiği zaman onların arkasında toplamazdı.

(٨١٧٧)- [١٢٠/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا عَبْدَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا ابْنُ الطَّبَّاعِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ رُوَيْمٍ، قَالَ: " قَالَتِ الصَّفْرَاءُ امْرَأَةُ مُوسَى بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي، أَنَا أَيِّمٌ مِنْكَ مُنْذُ كَلَّمَكَ رَبُّكَ، فَكَانَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ لا يَأْتِي النِّسَاءَ مُنْذُ كَلَّمَهُ اللَّهُ، وَكَانَ قَدْ أَلْبَسَ عَلَى وَجْهِهِ حَرِيرَةً أَوْ بُرْقُعًا، فَكَانَ أَحَدٌ لا يَنْظُرُ إِلَيْهِ إِلا مَاتَ، فَكَشَفَ لَهَا عَنْ وَجْهِهِ، فَأَخَذَهَا مِنْ غَشْيَتِهِ مِثْلُ شُعَاعِ الشَّمْسِ، فَوَضَعَتْ يَدَهَا عَلَى وَجْهِهَا وَخَرَّتْ لِلَّهِ سَاجِدَةً، فَقَالَتِ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي زَوْجَتَكَ فِي الْجَنَّةِ، قَالَ: لَكِ ذَلِكَ إِنْ لَمْ تَتَزَوَّجِي بَعْدِي، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ لآخِرِ أَزْوَاجِهَا، قَالَتْ: فَأَوْصِنِي، قَالَ: لا تَسْأَلِي النَّاسَ شَيْئًا "

Urve b. Ruveym der ki: Hz. Mûsa'nın hanımı Safrâ: "Annem babam sana feda olsun. Rabbin seni konuşturduğu zamandan beri senden ayrıyım (benimle birlikte olmuyorsun)" dedi. Mûsa, Allah'la konuştuktan sonra kadınlara varmazdı. O yüzüne bir ipek veya bir peçe koymuştu. Onun yüzüne bakan kimse mutlaka ölürdü. Bir gün yüzünü hanımına açınca güneşin parlaklığı gibi olan yüzünden gözleri kamaştı. Bunun üzerine ellerini yüzüne koyarak Allah'a secdeye kapandı ve: "Allah'a beni cennette senin eşin kılması için dua et" dedi. Mûsa: "O zaman benden sonra evlenme. Zira kadın (cennette) son kocasınındır" dedi. Kadın: "Bana vasiyette bulun" deyince, Mûsa: "İnsanlardan bir şey isteme" karşılığını verdi.

(٨١٧٨)- [١٢١/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلَوِيَّةَ الْقَطَّانُ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيسَى الْعَطَّارُ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ وَهْبٍ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، وَأَبُو بَكْرٍ الْهُذَلِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ سُلَيْمَانَ الأَعْمَشِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ الْقُرَشِيِّ، قَالَ: " كَانَتْ لِي حَاجَةٌ بِالْجَزِيرَةِ فَاتَّخَذْتُهَا طَرِيقًا مُسْتَخْفِيًا، قَالَ: فَبَيْنَا أَنَا أَسِيرُ بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ إِذَا بِشَمَّامسَةٍ وَرُهْبَانٍ وَكَانَ رَجُلا لَبِيبًا لَسِنًا ذَا رَأْيٍ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُمْ: مَا جَمَعَكُمْ هَهُنَا؟، قَالُوا: إِنَّ لَنَا شَيْخًا سَيَّاحًا نَلْقَاهُ فِي كُلِّ عَامٍ فِي مَكَانِنَا هَذَا مَرَّةً فَنَعْرِضُ عَلَيْهِ دِينَنَا وَنَنْتَهِي فِيهِ إِلَى رَأْيِهِ، قَالَ: وَكُنْتُ رَجُلا مَعْنِيًّا بِالْحَدِيثِ، فَقُلْتُ: لَوْ دَنَوْتُ مِنْ هَذَا فَلَعَلِّي أَسْمَعُ مِنْهُ شَيْئًا أَنْتَفِعُ بِهِ، قَالَ: فَدَنَوْتُ مِنْهُ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيَّ، قَالَ: مَا أَنْتَ مِنْ هَؤُلاءِ؟ قُلْتُ: أَجَلْ، قَالَ: مِنْ أُمَّةِ أَحْمَدَ؟، قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: مِنْ عُلَمَائِهِمْ أَنْتَ أَوْ مِنْ جُهَّالِهِمْ؟، قُلْتُ: لَسْتُ مِنْ عُلَمَائِهِمْ وَلا مِنْ جُهَّالِهِمْ، قَالَ: أَلَسْتُمْ تَزْعُمُونَ فِي كِتَابِكُمْ أَنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ يَأْكُلُونَ وَيَشْرَبُونَ وَلا يَبُولُونَ وَلا يَتَغَوَّطُونَ؟، قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: نَقُولَ ذَلِكَ وَهُوَ كَذَلِكَ؟، قَالَ: فَإِنَّ لِهَذَا مَثَلا فِي الدُّنْيَا فَمَا هُوَ؟، قُلْتُ: مَثَلُ هَذَا الصَّبِيِّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ يَأْتِيهِ رِزْقُ الرَّحْمَنِ بُكْرَةً وَعَشِيًّا وَلا يَبُولُ وَلا يَتَغَوَّطُ، قَالَ: فَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ، وَقَالَ لِي: أَلَمْ تَزْعُمْ أَنَّكَ لَسْتَ مِنْ عُلَمَائِهِمْ؟، قَالَ: قُلْتُ بَلَى، مَا أَنَا مِنْ عُلَمَائِهِمْ وَلا مِنْ جُهَّالِهِمْ، ثُمَّ قَالَ لِي: أَلَسْتُمْ تَزْعُمُونَ أَنَّكُمْ تَأْكُلُونَ وَتَشْرَبُونَ وَلا يَنْقُصُ مِمَّا فِي الْجَنَّةِ شَيْئًا؟ قَالَ: نَقُولُ ذَلِكَ وَهُوَ كَذَلِكَ، قَالَ: فَإِنَّ لِهَذَا مَثَلا فِي الدُّنْيَا فَمَا هُوَ؟ قُلْتُ: مَثَلُ رَجُلٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ عِلْمًا وَحِكْمَةً وَعَلَّمَهُ كِتَابَهُ فَلَوِ اجْتَمَعَ جَمِيعُ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ فَتَعَلَّمُوا مِنْهُ مَا نَقَصَ مِنْ عِلْمِهِ شَيْئًا، قَالَ: فَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ، قَالَ: أَلَمْ تَزْعُمْ أَنَّكَ لَسْتَ مِنْ عُلَمَائِهِمْ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَجَلْ مَا أَنَا مِنْ عُلَمَائِهِمْ وَلا مِنْ جُهَّالِهِمْ، فَقَالَ لِي: أَلَسْتُمْ تَقُولُونَ فِي صَلاتِكُمْ: السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ؟ قَالَ: قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: فَلَهَى عَنِّي، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: مَا بُسِطَ لأَحَدٍ مِنَ الأُمَمِ مَا بُسِطَ لِهَؤُلاءِ مِنَ الْخَيْرِ، إِنَّ أَحَدًا مِنْ هَؤُلاءِ إِذَا قَالَ فِي صَلاتِهِ السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، لَمْ يَبْقَ عَبْدٌ صَالِحٌ فِي السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ إِلا كَتَبَ اللَّهُ بِهِ عَشْرَ حَسَنَاتٍ، ثُمَّ قَالَ لِي: أَلَسْتُمْ تَسْتَغْفِرُونَ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ؟ قَالَ: قُلْتُ: بَلَى، قَالَ لأَصْحَابِهِ: إِنَّ أَحَدَ هَؤُلاءِ إِذَا اسْتَغْفَرَ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، لَمْ يَبْقَ عَبْدٌ لِلَّهِ مُؤْمِنٌ فِي السَّمَوَاتِ مِنَ الْمَلائِكَةِ وَلا فِي الأَرْضِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَلا مَنْ كَانَ عَلَى عَهْدِ آدَمَ أَوْ مَنْ هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، إِلا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهِ عَشْرَ حَسَنَاتٍ، قَالَ: ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ، فَقَالَ لِي:

إِنَّ لِهَذَا مَثَلا فِي الدُّنْيَا فَمَا هُوَ؟ قُلْتُ: كَمَثَلِ رَجُلٍ مَرَّ بِملإٍ كَثِيرًا كَانُوا أَوْ قَلِيلا فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ فَرَدُّوا عَلَيْهِ أَوْ دَعَا لَهُمْ فَدَعُوا لَهُ، قَالَ: فَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ، فَقَالَ: أَلَمْ تَزْعُمْ أَنَّكَ لَسْتَ مِنْ عُلَمَائِهِمْ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَجَلْ مَا أَنَا مِنْ عُلَمَائِهِمْ وَلا مِنْ جُهَّالِهِمْ، فَقَالَ لِي: مَا رَأَيْتُ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ، سَلْنِي عَمَّا بَدَا لَكَ، قَالَ: فَقُلْتُ: كَيْفَ أَسْأَلُ مَنْ يَزْعُمُ أَنَّ لِلَّهِ وَلَدًا؟ قَالَ: فَشَقَّ عَنْ مَدْرَعَتِهِ حَتَّى أَبْدَى عَنْ بَطْنِهِ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: لا غَفَرَ اللَّهُ لِمَنْ قَالَهَا، مِنْهَا فَرَرْنَا وَاتَّخَذْنَا الصَّوَامِعَ، فَقَالَ لِي: إِنِّي سَائِلُكَ، عَنْ شَيْءٍ فَهَلْ أَنْتَ مُخْبِرِي؟ قَالَ: قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: أَخْبِرْنِي هَلْ بَلَغَ ابْنُ الْقَرْنِ فِيكُمْ أَنْ يَقُومَ إِلَيْهِ النَّاشِئُ أَوِ الطِّفْلُ فَيَشْتُمَهُ وَيَتَعَرَّضُ لِضَرْبِهِ وَلا يُغَيِّرُ ذَلِكَ عَلَيْهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: ذَاكَ حِينَ رَقَّ دِينُكُمْ وَاسْتَحْبَبْتُمْ دُنْيَاكُمْ وَآثَرَهَا مَنْ آثَرَهَا مِنْكُمْ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: ابْنُ كَمِ الْقَرْنُ؟ قُلْتُ: إِنَّمَا أَنَا ابْنُ سِتِّينَ سَنَةً وَأَمَّا هُوَ، فَقَالَ ابْنُ سَبْعِينَ سَنَةً، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ جُلَسَائِهِ: يَا أَبَا هُشَيْمٍ مَا كَانَ يَسُرُّنَا أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ لَقِيَهُ غَيْرُكَ "

Urve'nin bildirdiğine göre Hâlid b. Yezîd el-Kureşî şöyle demiştir: Arap yarımadasında bir işim vardı. Kimseye görünmeden yola çıktım. Ben (yola çıkanların) önlerinde giderken papaz yardımcılarını ve rahipleri gördüm. — Ravi: "Hâlid, basiretli, konuşkan ve görüş sahibi bir kimse idi" dedi.— Onlara: "Niçin burada toplandınız?" diye sorduğumda: "Bizim seyyah bir hocamız vardır. Her yıl onunla burada buluşur, ona dinimiz hakkında sorar ve onun görüşüyle amel ederiz" dediler. Ben öğüde önem veren bir kişiydim. Bu sebeple (kendi kendime): "Ben bu adama yaklaşırsam belki ondan faydalanabileceğim bir şeyler işitirim" dedim ve kendisine yaklaştım. Adam bana bakıp: "Sen kimsin? Sen onlardan mısın?" diye sorunca: "Evet" dedim. "Ahmed'in ümmetinden misin?" diye sorunca, yine: "Evet" dedim. "Onların âlimlerinden misin, yoksa cahillerinden misin?" diye sorunca: "Ben onların ne âlimlerindenim, ne de cahillerindenim" dedim.

Adam: "Siz kitabınızda cennet ahalisinin yediğini içtiğini ancak küçük veya büyük abdeste çıkmadıklarını (bulduğunuzu) söylemiyor musunuz?" deyince: "Evet (öyledir)" dedim. Adam: "Biz de öyle diyoruz ve öyledir. Bunun dünyada bir örneği vardır, bu örnek nedir?" diye sorunca: "Bunun örneği anne karnındaki bebektir. Rahmân sabah akşam ona rızkını verir.

Ancak o ne küçük, ne de büyük abdestini yapar" cevabını verdim. Adamın yüzünün rengi değişip: "Sen onların âlimlerinden olmadığını söylemedin mi?" deyince: "Evet, ben onların ne âlimlerindenim, ne de cahillerindenim" karşılığını verdim. Adam: "Siz cennette yiyip içtiğiniz halde hiçbir şeyin eksilmediğini söylemiyor musunuz? Biz de öyle diyoruz ve öyledir. Bunun dünyada bir örneği vardır, bu örnek nedir?" diye sorunca: "Allah'ın bir adama ilim, hikmet vermesi ve Kitabını öğretmesidir. Allah'ın yaratmış olduğu herkes toplanıp ondan bilgiler öğrense onun ilminden hiçbir şey eksilmez" cevabını verdim. Yine yüzünün rengi değişmişti.

Sonra: "Siz namazınızda: «Selam bize ve Allah'ın salih kullarına» demiyor musunuz?" diye sorunca: "Evet diyoruz" cevabını verdim. Bunun üzerine beni bırakıp öğrencilerine doğru yöneldi ve: "Bu ümmete verildiği kadar hiç kimseye hayır verilmedi. Onlardan biri namazda: «Selam bize ve Allah'ın salih kullarına» dediği zaman mutlaka yer ve gökteki bütün salih kullara on sevap yazılır" dedi. Sonra bana: "Siz mümin erkekler ve mümin kadınlar için istiğfar ediyor musunuz?" deyince: "Evet" dedim. Bunun üzerine arkadaşlarına: "Bunların ümmetinden bir kişi mümin erkekler ve mümin kadınlar için istiğfar ettiği zaman Âdem'den kıyamet gününe kadar Allah'a kulluk eden bütün kullara, gökyüzünde meleklere yeryüzünde müminlere mutlaka Allah, onar sevap yazar" dedi. Sonra bana dönerek: "Bunun dünyada bir örneği vardır, bu örnek nedir?" diye sorunca: "Bunun örneği bir adamın az veya çok olan bir topluluğa uğrayıp selam vermesi ve onların selamı almasıdır veya onlara dua etmesi ve onların kendisine dua etmesidir" cevabını verdim. Yine yüzünün rengi değişti ve: "Sen onların âlimlerinden olmadığını söylemiyor musun?" dedi. Ben de: "Evet, ben onların ne âlimlerindenim, ne de cahillerindenim" cevabını verdim.

Sonra bana: "Muhammed ümmeti arasında senin kadar âlim olanı görmedim. Bana istediğini sor" deyince, ona: "Allah'ın çocuğu olduğunu söyleyen birine nasıl soru sorabilirim?" dedim. Bunun üzerine hırkasını karnına kadar açıp ellerini kaldırdı ve: "Bunu söyleyeni Allah kahretsin. Biz bu sözlerden kaçıp manastırlara geldik. Sana bir şey soracağım, bana cevabını verecek misin?" dedi. Ben: "Evet" deyince: "Sizden yaşlı bir adama

genç birinin veya küçük bir çocuğun sövmesi ve darbetmeye kalkması halinde ona karışılmayan bir zamana geldiniz mi?" dedi. Ben: "Evet" deyince: "İşte bu sizin, dininizin azaldığı, dünyayı sevdiğiniz ve onu sizden âhirete tercih edenlerin ortaya çıkacağı zamandır" karşılığını verdi. Gruptan bir kişi: "Yaş kaç?" diye sorunca: "Ben altmış yaşındayım. Ancak o kimse yetmiş yaşındadır" dedim.

Ravi der 'ki: Kendisiyle oturanlardan bir kişi: "Ey Ebû Huşeym! Bu ümmetten senden başka birinin onunla karşılaşmış olması bizi sevindirmezdi" dedi.

(٨١٧٩)- [١٢٢/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، ثَنَا عُرْوَةُ، قَالَ: " مَنْ رَكَعَ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ، ثُمَّ صَلَّى صَلاةَ الصُّبْحِ فِي جَمَاعَةٍ، كُتِبَتْ صَلاتُهُ يَوْمَئِذٍ صَلاةَ الأَبْرَارِ، وَكُتِبَ يَوْمَئِذٍ فِي وَفْدِ الْمُتَّقِينَ "، هَكَذَا رَوَاهُ الأَوْزَاعِيُّ مِنْ قَبْلِهِ، وَعَاصِمُ بْنُ رَجَاءِ بْنِ حَيْوَةَ، وَرَوَاهُ عَنْ عُرْوَةَ مَوْصُولا مَرْفُوعًا

Urve der ki: "Kim sabahın iki rekât sünnetini kılar ve sonra cemaatle birlikte sabah namazım kılarsa o namazı ebrâr(iyiler)in namazından yazılır. O gün de muttakiler grubundan yazılır.

(٨١٨٠)- [١٢٣/٦] أَخْبَرَنَا الْقَاضِي أَبُو أَحْمَدَ فِي كِتَابِهِ ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ، ثَنَا فَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ دَعَا رَبَّهُ، فَقَالَ: " يَا رَبِّ، أَرِنِي مَوْضِعَ الشَّيْطَانِ مِنِ ابْنِ آدَمَ، فَجَلَّى لَهُ ذَلِكَ، فَإِذَا لَهُ رَأْسٌ كَرَأْسِ الْحَيَّةِ وَاضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى ثَمَرَةِ الْقَلْبِ، فَإِنْ ذَكَرَ اللَّهَ خَنَسَ، وَإِنْ تَرَكَ الذِّكْرَ مَنَّاهُ وَحَدَّثَهُ "، قَالَ: فَذَلِكَ قَوْلُهُ ﴿مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ﴾

Urve b. Ruveym bildiriyor: Hz. İsa, Rabbine: "Rabbim! Şeytanın insanoğlunun içinde nerede durduğunu bana göster!" diye dua etti. Allah da ona bunu gösterdi. Hz. İsa, Şeytanın yılanbaşına benzer bir başı olduğunu ve bu başını insanın kalbinin üst tarafına koymuş olduğunu gördü. Kişi, Allah'ı zikredince Şeytan sinip geri çekiliyor. Kişi, Allah'ı unuttuğu zaman

ona yakınlık gösterip onunla konuşuyordu." Urve der ki: **"O sinsi vesvesecinin şerrinden"**[1] âyetinin de anlamı budur.

Takrîb 2646-b

Urve; Ali, Câbir, Enes, Ebû Sa'lebe, Ebû Kebşe el-Enmârî, Abdurrahman b. Ğuneym, Kâsım Ebû Abdirrahman ve başkalarından rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2228, Takrîb 2311, Takrîb 1619-a, Takrîb 77, Takrîb 3751

Saîd b. Abdilazîz

Allah dostlarından biri de Saîd b. Abdilazîz'dir.

(٨١٨٧)- [٦/١٢٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الأَنْصَارِيُّ ، ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ دَاوِدَ عَلَيْهِ السَّلامُ: " سُبْحَانَ مُسْتَخْرِجِ الشُّكْرِ بِالْعَطَاءِ وَمُسْتَخْرِجِ الْبَلاءِ بِالدُّعَاءِ "

Saîd b. Abdilazîz der ki: Hz. Dâvud'un duası şöyleydi: "İhsanlarıyla şükrü ortaya çıkaran, dualarla da belaları uzaklaştıran Allah'ı bütün noksanlıklardan tenzih ederim."

(٨١٨٨)- [٦/١٢٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ: " إِنَّ أَعْظَمَ الذُّنُوبِ، أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ: اللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي صَادِقٌ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنَّهُ كَاذِبٌ "

Saîd b. Abdilazîz bildiriyor: İsa b. Meryem dedi ki: "En büyük günahlardan biri -Allah yalan söylediğini bildiği halde- kişinin: «Allah doğru söylediğimi biliyor!» demesidir."

---

[1] Nâs Sur. 4

(٨١٨٩)- [٦/١٢٥] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، ثَنَا عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّهُ لَيْسَ مِنْ كَلِمَةٍ كَانَتْ تُقَالُ لِعِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ، أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُقَالَ هَذَا الْمِسْكِينُ "

Saîd b. Abdilazîz der ki: Bana ulaşan habere göre Hz. İsa'ya kendisi için: "Şu miskin" kelimesinin kullanılmasından daha sevimli bir kelime yoktu.

(٨١٩٠)- [٦/١٢٥] وَبِإِسْنَادِهِ، قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: " لَيْسَ كَمَا أُرِيدُ وَلَكِنْ كَمَا تُرِيدُ، وَلَيْسَ كَمَا أَشَاءُ وَلَكِنْ كَمَا تَشَاءُ "

Saîd b. Abdilazîz der ki: Hz. İsa: " Benim istediğim gibi değil senin istediğin gibi, benim dilediğim gibi değil senin dilediğin gibidir" demiştir.

(٨١٩١)- [٦/١٢٥] حَدَّثَنَا أَبِي وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى الطَّرَسُوسِيُّ، ثَنَا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، ثَنَا عُقْبَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " الدُّنْيَا غَنِيمَةُ الآخِرَةِ "

Saîd b. Abdilazîz der ki: "Dünya, âhireti kazanma yeridir."

(٨١٩٢)- [٦/١٢٥] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُسْهِرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَجُلا، قَالَ لِسَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: أَطَالَ اللَّهُ بَقَاءَكَ، فَغَضِبَ، وَقَالَ: " بَلْ عَجَّلَ اللَّهُ بِي إِلَى رَحْمَتِهِ "

Ebû Mushir der ki: Bir adamın Saîd b. Abdilazîz'e: "Allah ömrünü uzatsın" dediğini işittim. Bunun üzerine Saîd b. Abdilazîz öfkelenerek: "Hayır, Allah beni çarçabuk rahmetine kavuştursun" karşılığını verdi.

(٨١٩٣)- [٦/١٢٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ بَحْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثَنَا مَرْوَانُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " كَانَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ إِذَا خَرَجَ لِلْبَيْعَةِ لِلأَحْكَامِ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَوَكَّأَ عَلَى يُوشَعَ، فَإِذَا بَلَغَ الْبَيْعَةَ جَلَسَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ، وَقَامَ يُوشَعُ عَلَى رَأْسِهِ، فَلَمَّا كَانَ قَبْلَ مَوْتِ مُوسَى بِسَنَةٍ انْقَطَعَ الْوَحْيُ، عَنْ مُوسَى وَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ عَلَى يُوشَعَ، فَلَمَّا خَرَجُوا إِلَى الْبَيْعَةِ تَقَدَّمَ يُوشَعُ بَيْنَ يَدَيْ مُوسَى وَتَوَكَّأَ عَلَى مُوسَى، فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى الْبَيْعَةِ جَلَسَ

يُوشَعُ يَحْكُمُ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَقَامَ مُوسَى عَلَى رَأْسِهِ، فَقَالَ مُوسَى: إِلَهِي إِنِّي لا أُطِيقُ هَذَا الذُّلَّ كُلَّهُ فَاقْبِضْنِي إِلَيْكَ "

Saîd b. Abdilazîz der ki: Hz. Mûsa, İsrail oğulları arasında hükmetmek için tapınağa çıkacağı zaman Yûşa'ya yaslanırdı. Tapınağa geldiği zaman aralarında hükmetmek için oturur ve Yûşa yanı başında dikilip dururdu. Mûsa vefat etmeden bir yıl önce artık kendisine vahiy gelmez olmuş ve Cibrîl, Yûşa'ya gelmeye başlamıştı. Tapınağa gitmek için çıktıkları zaman Yûşa', Mûsa'mn önüne geçip ona yaslanıyor, tapınağa vardıklarında Yûşa', İsrail oğulları arasında hüküm vermek için oturuyor ve Mûsa yanı başında dikilip duruyordu. Bir gün Mûsa: "Allahım! Artık bu zilleti kaldıramıyorum, ruhumu kabzet ve beni yanına al" diye dua etti.

(٨١٩٤)- [٦/١٢٥] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ الصُّورِيُّ، قَالَ: " رَأَيْتُ سَعِيدَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِذَا فَاتَتْهُ الصَّلاةُ يَعْنِي فِي الْجَمَاعَةِ أَخَذَ بِلِحْيَتِهِ وَبَكَى "

Muhammed b. el-Mübârek es-Sûrî der ki: "Saîd b. Abdilazîz, cemaatle namazı kaçırdığı zaman sakallarından tutar ve ağlardı."

(٨١٩٥)- [٦/١٢٦] ثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا عِيسَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثَنَا دَاوِدُ بْنُ رُشَيْدٍ، ثَنَا الْوَلِيدُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: قَالَ سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلامُ لابْنِهِ: " يَا بُنَيَّ نَظَرْتُ فِي الْعِلْمِ فَكَثُرَ هَمِّي، وَنَظَرْتُ فِي الْحِكْمَةِ فَكَبِرَ سِنِّي، وَنَظَرْتُ فَإِذَا مَعَ الصِّحَّةِ سَقَمًا، وَإِذَا مَعَ الشَّبَابِ كِبَرًا، وَإِذَا مَعَ الْحَيَاةِ مَوْتًا، وَإِذَا تُرْبَتِي وَتُرْبَةُ السَّفِيهِ وَاحِدَةٌ إِلا أَنْ أَفْضُلَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِعَمَلِي "

Saîd b. Abdilazîz bildiriyor: Hz. Süleymân, oğluna şöyle dedi: "Evladım! İlim öğrendim derdim, hikmeti öğrendim yaşım arttı. Yine öğrendim de sıhhatin yanında hastalık, gençliğin yanında ihtiyarlık, hayatın yanında da ölüm varmış. Sefih olan kişiyle aynı topraktan yaratılmışız; ama kıyamet gününde amelimden dolayı ondan üstün tutulacağım!"

(٨١٩٦)- [٦/١٢٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا جَعْفَرٌ، ثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ الشَّعْرَانِيُّ، ثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ، قَالَ: سُئِلَ سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: مَا الْكَفَافُ مِنَ الرِّزْقِ؟، قَالَ: " شِبَعُ يَوْمٍ وَجُوعُ يَوْمٍ "

Abbâs b. Velîd b. Mezyed, babasından bildiriyor: Saîd b. Abdilazîz'e: " Rızkın yeterli olanı ne kadardır?" diye sorulunca: "Bir gün tok, bir gün aç olmaya yetecek kadardır" karşılığını verdi.

(٨١٩٧)- [٦/١٢٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَرْوَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَقُولُ: " الْبَرْدُ عَدُوُّ الدِّينِ "

Mervân b. Muhammed der ki: Saîd b. Abdilazîz'in: "Soğuk, dinin düşmanıdır" dediğini işittim.

Saîd b. Abdilazîz; Tâbiûnun en âlimlerinden olan Nâfi, Zührî, Zeyd b. Eslem, Ebu'z-Zübeyr, Mekhûl, Rabîa b. Yezîd, Yûnus b. Meysere b. Halbes, Abdurrahman b. Seleme el-Cumahî, Ziyâd, Ebû Sevde'nin oğlu Osman, Yezîd b. Ebî Mâlik ve başkalarından rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 1533, Takrîb 157, Takrîb 122, Takrîb 4449-a, Takrîb 2927, Takrîb 1265, Takrîb 1128, Takrîb 1995, Takrîb 3797, Takrîb 4368-b, Takrîb 2325

Abdullah b. Şevzeb

Allah dostlarından biri de Abdullah b. Şevzeb'dir.

(٨٢٠٩)- [٦/١٢٩] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثَنَا أَبُو عُمَيْرٍ الرَّمْلِيُّ، قَالا: ثنا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا، قَالَ: " مَعَهُمْ قُضْبَانُ الذَّهَبِ يُفَجِّرُونَ مَا يَنْبُعُ بِقُضْبَانِهِمْ، وَقَالَ أَبُو عُمَيْرٍ: حَيْثُ مَالُوا مَالَتْ مَعَهُمْ

İbn Şevzeb: "Allah'ın: **"Akıttıkça akıttıkları bir pınardır"**[1] buyruğunu açıklarken: "Onların yanında altından çubuklar vardır ve o çubuklarla pınarları akıtırlar" dedi. Ebû Umeyr: "Onlar (müminler) nereye meylederse su da o tarafa doğru akar" dedi.

(٨٢١٠)- [٦/١٣٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلامُ: " جَوْدَةُ الثِّيَابِ مِنْ خُيَلاءِ الْقَلْبِ "

Abdullah b. Şevzeb, Hz. İsa'nın şöyle dediğini nakleder: "Güzel elbise giymek, kalbin kibrinden ileri gelir."

(٨٢١١)- [٦/١٣٠] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيُّ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: كَانَ سَلْمَانُ يَحْلِقُ رَأْسَهُ زُقِّيَّةً، فَقِيلَ لَهُ: مَا هَذَا يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ؟، فَيَقُولُ: " إِنَّمَا الْعَيْشُ عَيْشُ الآخِرَةِ "

İbn Şevzeb der ki: "Selmân başını tamamen kazıtarak traş ederdi. Kendisine: "Ey Abdullah! Bu da nedir?" denilince: "Esas yaşam âhiret yaşamıdır" karşılığını verirdi.

(٨٢١٢)- [٦/١٣٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْمُثَنَّى، ثَنَا أَبُو مُسْلِمٍ الْمُؤَدِّبُ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ " أَتَدْرِي لأَيِّ شَيْءٍ اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاتِي وَبِكَلامِي "؟، قَالَ: لا يَا رَبِّ، قَالَ: " لأَنَّهُ لَمْ يَتَوَاضَعْ لِي أَحَدٌ قَطُّ تَوَاضُعَكَ "

İbn Şevzeb bildiriyor: Allah, Hz. Mûsa'ya: "Diğer insanlar içinden resûllük ve konuşmak için neden seni seçtiğimi biliyor musun?" diye sordu. Hz. Mûsa: "Bilmiyorum ey Rabbim!" karşılığını verince, Allah: "Çünkü hiç kimse senin gibi karşımda tevazu göstermedi" buyurdu.

(٨٢١٣)- [٦/١٣٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبَانَ بْنِ شَدَّادٍ الْعَسْقَلانِيُّ، ثَنَا بُكَيْرُ بْنُ نَصْرٍ الْعَسْقَلانِيُّ، ثَنَا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: " لَمَّا مَاتَ

---

[1] İnsân Sur. 6

الْحَجَّاجُ وَوَلِيَ سُلَيْمَانُ أَقْطَعَ النَّاسَ الْمَوَاتَ فَجَعَلَ النَّاسُ يَأْخُذُونَ، فَقَالَ ابْنُ الْحَسَنِ لأَبِيهِ: لَوْ أَخَذْنَا كَمَا يَأْخُذُ النَّاسُ، فَقَالَ: اسْكُتْ، مَا يَسُرُّنِي لَوْ أَنَّ لِي مَا بَيْنَ الْجِسْرَيْنِ بِزِنْبِيلِ تُرَابٍ

Abdullah b. Şevzeb bildiriyor: Haccâc ölüp de Süleymân başa geçince kullanılmayan devlet arazilerini müslümanlara ıkta olarak dağıtmaya başladı. Müslümanlar böylesi arazileri almaya başlayınca Hasan'ın oğlu babasına: "Diğerleri gibi biz de arazi alsak olmaz mı?" dedi. Hasan ise ona: "Sus! Bir zenbil toprak karşılığında bile olsa iki köprü arasının bana verilmesini istemem!" karşılığını verdi.

(٨٢١٤)- [١٣٠/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا بُكَيْرٌ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: " كَانَ مُسْلِمُ بْنُ يَسَارٍ إِذَا دَخَلَ فِي صَلاتِهِ فِي مَسْجِدِ بَيْتِهِ، قَالَ لأَهْلِهِ: تَحَدَّثُوا فَإِنِّي لَسْتُ أَسْمَعُ حَدِيثَكُمْ "

İbn Şevzeb der ki: "Müslim b. Yesâr evindeki mescidde namaza girdiği zaman ailesine: "(İstediğiniz) konuşun, zira ben (şimdi) sizin konuştuklarınızı işitmem" derdi.

(٨٢١٥)- [١٣٠/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا بُكَيْرٌ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: " شَهِدْتُ جَنَازَةَ طَاوُسٍ بِمَكَّةَ سَنَةَ سِتٍّ وَمِائَةٍ فَسَمِعْتُ النَّاسَ، يَقُولُونَ: رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَجَّ أَرْبَعِينَ حَجَّةً "

İbn Şevzeb der ki: "106. yılda Mekke'de Tâvus'un cenazesinde bulundum. Orada insanların: «Allah sana merhamet etsin ey Ebû Abdirrahman! O kırk defa haccetti» dediklerini işittim."

(٨٢١٦)- [١٣٠/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا بُكَيْرٌ، ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ، قَالَ: " إِنِّي مُتَوَفِّيكَ مِنَ الدُّنْيَا وَلَيْسَ بِوَفَاةِ مَوْتٍ "

İbn Şevzeb bildiriyor: Mutarrif, Allah'ın: **"Seni vefat ettireceğim, seni kendime yükselteceğim"**[1] buyruğunu açıklarken: "Seni vefat ettirip

---

[1] Âl-i İmrân Sur. 55

dünya (hayatın)dan alacağım. Ölümle vefat ettirmeyeceğim manasındadır" demiştir.

(٨٢١٧)- [١٣١/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ رَاشِدٍ، ثَنَا أَبُو عُمَيْرٍ الرَّمْلِيُّ، ثَنَا ضَمْرَةُ، قَالَ: قَالَ ابْنُ شَوْذَبٍ: اجْتَمَعَ قَوْمٌ فَتَذَاكَرُوا أَيُّ النِّعَمِ أَفْضَلُ؟، فَقَالَ رَجُلٌ: مَا سَتَرَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَنَا عَنْ بَعْضٍ، قَالَ: " فَيَرَوْنَ أَنَّ قَوْلَ ذَلِكَ أَرْجَحُ

İbn Şevzeb der ki: Bir topluluk bir araya gelip hangi nimetin daha üstün olduğunu tartıştılar. Bir kişi: "Allah'ın bazısının bazısıyla ihtiyacını giderdiği nimetler en büyük nimetlerdir" deyince oradakiler en güzel görüşün bu olduğuna kanaat getirdiler.

(٨٢١٨)- [١٣١/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ رَاشِدٍ، ثَنَا أَبُو عُمَيْرٍ الرَّمْلِيُّ، ثَنَا كَثِيرُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: " كُنْتُ إِذَا رَأَيْتُ ابْنَ شَوْذَبٍ ذَكَرْتُ الْمَلائِكَةَ "

Kesîr b. el-Velîd: "İbn Şevzeb'i gördüğüm zaman melekleri hatırlardım" dedi.

İbn Şevzeb; tâbiûnun âlimleri olan Hasan, İbn Sîrîn, Sâbit el-Bunânî, Ebû Recâ el-Utâridî, Ebu't-Teyyâh, Ebû Nadra, Katâde, Tevbe el-Anberî, Matar el-Verrâk, Ebû Hârun el-Abdî, Ali b. Yezîd b. Cüd'ân, Abdullah b. Kâsım ve başkalarından rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 4540-h, Takrîb 4528, Takrîb 2014, Takrîb 4497, Takrîb 3695, Takrîb 607, Takrîb 1763, Takrîb 1764, Takrîb 3242, Takrîb 4464, Takrîb 2295, Takrîb 2700, Takrîb 2699, Takrîb 2558

Ebû Amr el-Evzâî

Allah dostlarından biri de açılan bayrak, meşhur hakem, kendisine çok değer verilen imam ve faziletli lider olan Abdurrahman b. Amr ve Ebû Amr el-Evzâî'dir. O kendi zamanının önderi ve asrının imamı idi. O, Allah yolunda hiç bir kınayıcının kınamasından çekinmeyen ve hiç kimseye karşı yenilmekten çekinmeyerek hakkı söyleyen bir kişiydi.

(٨٢٣٣)- [٨٢٤٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا سَلْمُ بْنُ جُنَادَةَ، ثَنَا أَبُو سَعْدٍ الثَّعْلَبِيُّ، قَالَ: لَمَّا خَرَجَ إِبْرَاهِيمُ، وعَلَى أَبِي جَعْفَرٍ الْمَنْصُورِ أَرَادَ أَهْلُ الثُّغُورِ أَنْ يُعِينُوهُ عَلَيْهِمَا فَأَبَوْا ذَلِكَ فَوَقَعَ فِي يَدِ مَلِكِ الرُّومِ الأُلُوفُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَسْرَى وَكَانَ مَلِكُ الرُّومِ يُحِبُّ أَنْ يُفَادِيَ بِهِمْ، وَيَأْبَى أَبُو جَعْفَرٍ فَكَتَبَ الأَوْزَاعِيُّ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ كِتَابًا: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اسْتَرْعَاكَ أَمْرَ هَذِهِ الأُمَّةِ لِتَكُونَ فِيهَا بِالْقِسْطِ قَائِمًا وَبِنَبِيِّهِ ﷺ فِي خَفْضِ الْجَنَاحِ وَالرَّأْفَةِ مُتَشَبِّهًا، وَأَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى، أَنْ يُسَكِّنَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ دَهْمَاءَ هَذِهِ الأُمَّةِ وَيَرْزُقَهُ رَحِمْتَهَا، فَإِنَّ سَايِحَةَ الْمُشْرِكِينَ غَلَبَتْ عَامَ أَوَّلَ وَمَوْطِئَهُمْ حَرِيمَ الْمُسْلِمِينَ وَاسْتِنْزَالُهُمُ الْعَوَائِقَ وَالذَّرَارِيَّ مِنَ الْمَعَاقِلِ وَالْحُصُونِ، وَكَانَ ذَلِكَ بِذُنُوبِ الْعِبَادِ، وَمَا عَفَا اللَّهُ عَنْهُ أَكْثَرُ، فَبِذُنُوبِ الْعِبَادِ اسْتُنْزِلَتِ الْعَوَاتِقُ وَالذَّرَارِيُّ مِنَ الْمَعَاقِلِ وَالْحُصُونِ لا يَلْقَوْنَ لَهُمْ نَاصِرًا وَلا عَنْهُمْ مُدَافِعًا، كَاشِفَاتٍ مِنْ رُءُوسِهِنَّ وَأَقْدَامِهِنَّ فَكَانَ ذَلِكَ بِمَرْأَى وَمَسْمَعٍ، وَحَيْثُ يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى خَلْقِهِ وَإِعْرَاضِهِمْ عَنْهُ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَلْيَتَّبِعْ بِالْمُفَادَاتِ بِهِمْ مِنَ اللَّهِ سَبِيلا وَلْيَخْرُجْ مِنْ مَحَجَّةِ اللَّهِ تَعَالَى فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ: ﴿وَمَا لَكُمْ لا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ﴾ لا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلا يَهْتَدُونَ سَبِيلا، وَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا لَهُمْ يَوْمَئِذٍ فَيْءٌ مَوْقُوفٌ، وَلا ذِمَّةٌ تُؤَدِّي خَرَاجًا إِلا خَاصَّةَ أَمْوَالِهِمْ، وَقَدْ بَلَغَنِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " إِنِّي لأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ خَلْفِي فِي الصَّلاةِ فَأَتَجَوَّزُ فِيهَا مَخَافَةَ أَنْ تُفْتَتَنَ أُمُّهُ " فَكَيْفَ بِتَخْلِيَتِهِمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فِي أَيْدِي عَدُوِّهِمْ يَمْتَهِنُونَهُمْ وَيَتَكَشَّفُونَ مِنْهُمْ مَا لا نَسْتَحِلُّهُ نَحْنُ إِلا بِنِكَاحٍ، وَأَنْتَ رَاعِي اللَّهِ، وَاللَّهُ تَعَالَى فَوْقَكَ وَمُسْتَوْفٍ مِنْكَ يَوْمَ تُوضَعُ ﴿الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾ فَلَمَّا وَصَلَ إِلَيْهِ كِتَابُهُ أَمَرَ بِالْفِدَاءِ

Ebû Saîd es-Sa'lebî bildiriyor: İbrâhim ile Muhammed, Ebû Câfer el-Mansûr'a başkaldırdıkları zaman Ebû Câfer sınır bölgesindeki müslümanlardan onlara karşı yardım ve destek istedi; ancak böylesi bir yardımı kabul etmediler. Daha sonraları yapılan bir savaşta binlerce Müslüman, Bizans kralının elinde esir düştü. Bizans kralı bunları fidyeyle serbest bırakmak istedi; ancak Ebû Câfer fidye ödemeyi kabul etmedi.

Bunun üzerine Evzâî, bu konuyla ilgili olarak Ebû Câfer'e şöyle bir mektup yazdı: "Sonrasına gelince; Allah seni bu ümmetin başına adaletle hükmetmen, onlara şefkat gösterme ve kanat germede Peygamber'ini (sallallahu aleyhi vesellem) örnek edinmen için lider kıldı. Allah'tan Müminlerin emiri için, bu ümmetin ileri gelenlerinin kendisine karşı itaatkâr olmalarını ve ümmetin rahmetini de kendisine bahşetmesini dilerim. Sen de biliyorsun ki bir yıl öncesinde müşriklerden bir topluluk savaşta Müslümanları yendi. Bunun sonucunda müşrikler, Müslümanların kadınlarıyla beraber olmakta ve çoluk çocuklarıyla birlikte onları kalelerde tutmaktadırlar. Bu da kulların kendi günahlarından dolayı olmuştur ki Allah onların birçok günahlarını da bağışlamıştır. Kulların bu günahları dolayısıyla Müslümanların kadınları, çoluk çocukları müşriklerin kalelerinde esir durumunda düşmüşlerdir. Ne bir yardımcıları, ne de onları savunan birileri bulunmakta. Bunun yanında başları ve bacakları da açık tutulmaktadır. Bunların olduğunu da hem gördük, hem de başkalarından işittik. Allah, yine de kullarına ve kendisine karşı isyan edenlere karşı bekleyip sabretmektedir. Bundan dolayıdır ki müminlerin emiri Allah'tan korksun, Müslümanların fidyelerini ödesin ve mahşerde bunun vebalinden kurtulsun. Zira Allah, Peygamberine (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: **"Size ne oluyor da: "Rabbimiz! «Bizi halkı zalim olan bu şehirden çıkar, katından bize bir sahip çıkan gönder, katından bize bir yardımcı lütfet» diyen zavallı çocuklar, erkekler ve kadınlar uğrunda ve Allah yolunda savaşmıyorsunuz?"**[1] Yine şöyle buyurmuştur: **"Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiç bir yol bulamayanlar müstesnadır."**[2] Ey müminlerin emiri! Vallahi bunların ne sığınacakları bir barınağı, ne de kendi geçimlikleri dışında fidyelerini ödeyecek kimseleri bulunmaktadır. Bana ulaştığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Namazdayken arkamda çocuğun ağladığını işitiyorum da annesi bu ağlamadan dolayı tedirgin olmasın diye namazı kısa tutuyorum."* Artık

---

[1] Nisâ Sur. 75

[2] Nisâ Sur. 98

Müslümanların, düşmanların elinde aşağılanması, nikâhsız bizde haramken, onlarla beraber olmaları konusunda durum nasıl olur dersin? Sen ki Allah adına yöneticilik yapan birisin. Allah da seni gözetmektedir. **"Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz"**[1] şeklinde bahsedilen günde de bunun hesabını senden soracaktır." Evzâî'nin bu mektubu kendisine ulaşınca Ebû Câfer, hemen esir Müslümanlar için fidyenin ödenmesini emretti.

(٨٢٣٤)- [٨٢٤١] ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَزِيدَ الْحَوْطِيُّ، فِيمَا أَرَى، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ الْقَرْقَسَانِيُّ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، وَاللَّفْظُ لَهُ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مَخْلَدٍ، قَالا: ثنا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ نَاصِحٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ الْقَرْقَسَانِيُّ، حَدَّثَنِي الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ أَبُو جَعْفَرٍ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَأَنَا بِالسَّاحِلِ، فَأَتَيْتُهُ فَلَمَّا وَصَلْتُ إِلَيْهِ وَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ بِالْخِلافَةِ رَدَّ عَلَيَّ وَاسْتَجْلَسَنِي ثُمَّ، قَالَ: مَا الَّذِي أَبْطَأَ بِكَ عَنَّا يَا أَوْزَاعِيُّ؟ قُلْتُ: وَمَا الَّذِي تُرِيدُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟، قَالَ: أُرِيدُ الأَخْذَ عَنْكُمْ وَالاقْتِبَاسَ مِنْكُمْ، قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ انْظُرْ وَلا تَجْهَلْ شَيْئًا مِمَّا أَقُولُ لَكَ، قَالَ: وَكَيْفَ أَجْهَلُهُ وَأَنَا أَسْأَلُكَ عَنْهُ وَقَدْ وَجَّهْتُ فِيهِ إِلَيْكَ وَأَقْدَمْتُكَ لَهُ؟، قُلْتُ: أَنْ تَسْمَعَهُ وَلا تَعْمَلَ بِهِ، قَالَ: فَصَاحَ بِي الرَّبِيعُ وَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى السَّيْفِ فَانْتَهَرَهُ الْمَنْصُورُ، وَقَالَ: هَذَا مَجْلِسُ مَثُوبَةٍ لا عُقُوبَةٍ، فَطَابَتْ نَفْسِي وَانْبَسَطْتُ فِي الْكَلامِ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ، عَنْ عَطِيَّةَ يَعْنِي بْنَ بُسْرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَيُّمَا عَبْدٍ جَاءَتْهُ مَوْعِظَةٌ مِنَ اللَّهِ فِي دِينِهِ، فَإِنَّهَا نِعْمَةٌ مِنَ اللَّهِ سِيقَتْ إِلَيْهِ، فَإِنْ قَبِلَهَا بِشُكْرٍ وَإِلا كَانَتْ حُجَّةً عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ، لِيَزْدَادَ بِهَا إِثْمًا وَيَزْدَادَ اللَّهُ بِهَا عَلَيْهِ سَخْطَةً " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ، عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ بُسْرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَيُّمَا وَالٍ بَاتَ غَاشًّا لِرَعِيَّتِهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَنْ كَرِهَ الْحَقَّ فَقَدْ كَرِهَ اللَّهَ، إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ الَّذِي يُلَيِّنُ قُلُوبَ أُمَّتِكُمْ لَكُمْ حِينَ وَلاكُمْ أَمْرَهُمْ لَقَرَابَتُكُمْ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَدْ كَانَ بِكُمْ رَءُوفًا رَحِيمًا مُوَاسِيًا بِنَفْسِهِ لَهُمْ

---

[1] Enbiyâ Sur. 47

فِي ذَاتِ يَدِهِ وَعِنْدَ النَّاسِ، فَحَقِيقٌ أَنْ يَقُومَ لَهُمْ فِيهِمْ بِالْحَقِّ وَأَنْ يَكُونَ بِالْقِسْطِ لَهُ فِيهِمْ قَائِمًا، وَلِعَوْرَاتِهِمْ سَاتِرًا لَمْ تُغْلَقْ عَلَيْهِ دُونَهُمُ الأَبْوَابُ وَلَمْ يَقُمْ عَلَيْهِ دُونَهُمُ الْحُجَّابُ، يَبْتَهِجُ بِالنِّعْمَةِ عِنْدَهُمْ، وَيَبْتَئِسُ بِمَا أَصَابَهُمْ مِنْ سُوءٍ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ كُنْتَ فِي شُغْلٍ شَاغِلٍ مِنْ خَاصَّةِ نَفْسِكَ، عَنْ عَامَّةِ النَّاسِ الَّذِينَ أَصْبَحْتَ تَمْلِكُهُمْ أَحْمَرَهُمْ وَأَسْوَدَهُمْ وَمُسْلِمَهُمْ وَكَافِرَهُمْ، فَكُلٌّ لَهُ عَلَيْكَ نَصِيبَهُ مِنَ الْعَدْلِ، فَكَيْفَ إِذَا اتَّبَعَكَ مِنْهُمْ فِئَامٌ وَرَاءَهُمْ فِئَامٌ لَيْسَ مِنْهُمْ أَحَدٌ، إِلا وَهُوَ يَشْكُو بَلِيَّةً أَدْخَلْتَهَا عَلَيْهِ أَوْ ظَلامَةٍ سُقْتَهَا إِلَيْهِ؟ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ رُوَيْمٍ، قَالَ: " كَانَتْ بِيَدِ النَّبِيِّ ﷺ جَرِيدَةٌ يَسْتَاكُ بِهَا وَيُرَوِّعُ بِهَا الْمُنَافِقِينَ، فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، مَا هَذِهِ الْجَرِيدَةُ الَّتِي كَسَرْتَ بِهَا قُرُونَ أُمَّتِكَ، وَمَلأْتَ قُلُوبَهُمْ رُعْبًا فَكَيْفَ بِمَنْ شَقَّقَ أَبْشَارَهُمْ وَسَفَكَ دِمَاءَهُمْ وَخَرَّبَ دِيَارَهُمْ وَأَجْلاهُمْ عَنْ بِلادِهِمْ وَغَيَّبَهُمُ الْخَوْفُ مِنْهُ " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ " دَعَا إِلَى الْقِصَاصِ مِنْ نَفْسِهِ فِي خَدْشَةٍ خَدَشَ أَعْرَابِيًّا لَمْ يَتَعَمَّدْهَا فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْكَ جَبَّارًا وَلا مُسْتَكْبِرًا فَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ الأَعْرَابِيَّ، فَقَالَ: اقْتَصَّ مِنِّي، فَقَالَ الأَعْرَابِيُّ: قَدْ أَحْلَلْتُكَ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي، مَا كُنْتُ لأَفْعَلَ ذَلِكَ أَبَدًا وَلَوْ أَتَتْ عَلَى نَفْسِي، فَدَعَا لَهُ بِخَيْرٍ "، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ رَضِّ نَفْسَكَ لِنَفْسِكَ وَخُذْ لَهَا الأَمَانَ مِنْ رَبِّكَ وَارْغَبْ فِي جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ الَّتِي، يَقُولُ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَقَابُ قَوْسِ أَحَدِكُمْ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ الْمُلْكَ لَوْ بَقِيَ لِمَنْ قَبْلَكَ لَمْ يَصِلْ إِلَيْكَ، وَكَذَلِكَ لا يَبْقَى لَكَ كَمَا لَمْ يَبْقَ لِغَيْرِكَ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ تَدْرِي مَا جَاءَ فِي تَأْوِيلِ هَذِهِ الآيَةِ عَنْ جَدِّكَ: ﴿مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلا كَبِيرَةً إِلا أَحْصَاهَا﴾، قَالَ: الصَّغِيرَةُ التَّبَسُّمُ وَالْكَبِيرَةُ الضَّحِكُ، فَكَيْفَ بِمَا عَمِلَتْهُ الأَيْدِي وَحَدَّثَتْهُ الأَلْسُنُ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بَلَغَنِي عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ: لَوْ مَاتَتْ سَخْلَةٌ عَلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ ضَيْعَةً لَخِفْتُ أَنْ أُسْأَلَ عَنْهَا، فَكَيْفَ بِمَنْ حُرِمَ عَدْلَكَ وَهُوَ عَلَى بِسَاطِكَ؟ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَتَدْرِي مَا جَاءَ فِي تَأْوِيلِ هَذِهِ الآيَةِ عَنْ جَدِّكَ: ﴿يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلا تَتَّبِعِ الْهَوَى﴾، قَالَ: يَا دَاوُدُ إِذَا قَعَدَ الْخَصْمَانِ بَيْنَ يَدَيْكَ فَكَانَ لَكَ فِي أَحَدِهِمَا هَوًى، فَلا تُمَنِّيَنَّ فِي نَفْسِكَ أَنْ يَكُونَ لَهُ الْحَقُّ فَيَفْلَجُ عَلَى صَاحِبِهِ فَأَمْحُوكَ مِنْ نُبُوَّتِي، ثُمَّ لا تَكُونُ خَلِيفَتِي وَلا كَرَامَةَ، يَا

دَاودُ إِنَّمَا جَعَلْتُ رُسُلِي إِلَى عِبَادِي رِعَاءً كَرِعَاءِ الإِبِلِ لِعِلْمِهِمْ بِالرِّعَايَةِ وَرِفْقِهِمْ بِالسِّيَاسَةِ لِيَجْبُرُوا الْكَسِيرَ وَيَدُلُّوا الْهَزِيلَ عَلَى الْكَلأِ وَالْمَاءِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّكَ قَدْ بُلِيتَ بِأَمْرٍ عَظِيمٍ لَوْ عُرِضَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَالْجِبَالِ لأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَ وَأَشْفَقْنَ مِنْهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ مَرْيَدِ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ الأَنْصَارِيِّ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اسْتَعْمَلَ مِنَ الأَنْصَارِ رَجُلا عَلَى الصَّدَقَةِ فَرَآهُ بَعْدَ أَيَّامٍ مُقِيمًا، فَقَالَ لَهُ: مَا مَنَعَكَ مِنَ الْخُرُوجِ إِلَى عَمَلِكَ؟ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ لَكَ مِثْلَ أَجْرِ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، قَالَ: لا، قَالَ عُمَرُ: وَكَيْفَ ذَاكَ؟، قَالَ: لأَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ وَالٍ يَلِي مِنْ أُمُورِ النَّاسِ شَيْئًا إِلا أُتِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُوقَفُ عَلَى جِسْرٍ مِنْ نَارٍ فَيَنْتَفِضُ بِهِ الْجِسْرُ انْتِفَاضًا يُزِيلُ كُلَّ عُضْوٍ مِنْهُ عَنْ مَوْضِعِهِ، ثُمَّ يُعَادُ فَيحَاسَبُ، فَإِنْ كَانَ مُحْسِنًا نَجَا بِإِحْسَانِهِ وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا انْخَرَقَ بِهِ ذَلِكَ الْجِسْرُ فَهَوَى بِهِ فِي النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا "، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: مِمَّنْ سَمِعْتَ هَذَا؟ قَالَ: مِنْ أَبِي ذَرٍّ وَسَلْمَانَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمَا عُمَرُ فَسَأَلَهُمَا، فَقَالا: نَعَمْ سَمِعْنَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ عُمَرُ: وَاعُمَرَاهُ مَنْ يَتَوَلاهَا بِمَا فِيهَا، فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ مَنْ سَلَتَ اللَّهُ أَنْفَهُ وَأَلْصَقَ خَدَّهُ بِالأَرْضِ فَأَخَذَ أَبُو جَعْفَرٍ الْمِنْدِيلَ فَوَضَعَهُ عَلَى وَجْهِهِ فَبَكَى وَانْتَحَبَ حَتَّى أَبْكَانِي، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ سَأَلَ جَدُّكَ الْعَبَّاسُ النَّبِيَّ ﷺ إِمَارَةً عَلَى مَكَّةَ وَالطَّائِفِ، فَقَالَ لَهُ: " يَا عَبَّاسُ ! يَا عَمَّ النَّبِيِّ، نَفْسٌ تُحْيِيهَا خَيْرٌ مِنْ إِمَارَةٍ لا تُحْصِيهَا هِيَ نَصِيحَةٌ مِنْهُ لِعَمِّهِ وَشَفَقَةٌ مِنْهُ عَلَيْهِ لأَنَّهُ لا يُغْنِي عَنْهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأَقْرَبِينَ﴾، فَقَالَ: " يَا عَبَّاسُ، يَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ النَّبِيِّ إِنِّي لَسْتُ أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِلا لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ " وَقَدْ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ: لا يُقِيمُ أَمْرَ النَّاسِ إِلا حَصِيفُ الْعَقْلِ أَرِيبُ الْعُقْدَةِ لا يُطَّلَعُ مِنْهُ عَلَى عَوْرَةٍ وَلا يَحْنُو عَلَى حَوِيَّةٍ وَلا تَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةُ لائِمٍ، وَقَالَ: السُّلْطَانُ أَرْبَعَةُ أُمَرَاءَ، فَأَمِيرٌ قَوِيُّ ظَلَفَ نَفْسَهُ وَعُمَّالَهُ فَذَاكَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَدُ اللَّهِ بَاسِطَةٌ عَلَيْهِ بِالرَّحْمَةِ، وَأَمِيرٌ ضَعِيفٌ ظَلَفَ نَفْسَهُ وَأَرْتَعَ عُمَّالَهُ فَضَعُفَ فَهُوَ عَلَى شَفَا هَلاكٍ إِلا أَنْ يَرْحَمَهُ اللَّهُ، وَأَمِيرٌ ظَلَفَ عُمَّالَهُ وَأَرْتَعَ نَفْسَهُ فَذَلِكَ الْحُطَمَةُ الَّذِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " شَرُّ الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ " فَهُوَ الْهَالِكُ وَحْدَهُ، وَأَمِيرٌ أَرْتَعَ نَفْسَهُ وَعُمَّالَهُ فَهَلَكُوا جَمِيعًا. وَقَدْ بَلَغَنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلامُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: أَتَيْتُكَ حِينَ أَمَرَ اللَّهُ ﷻ بِمَنَافِيخِ النَّارِ فَوُضِعَتْ عَلَى النَّارِ تُسَعَّرُ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَقَالَ لَهُ: " يَا جِبْرِيلُ صِفْ لِيَ النَّارَ "، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَمَرَ بِهَا فَأُوقِدَتْ أَلْفَ عَامٍ

حَتَّى احْمَرَّتْ، ثُمَّ أُوقِدَ عَلَيْهَا أَلْفَ عَامٍ حَتَّى اصْفَرَّتْ، ثُمَّ أُوقِدَ عَلَيْهَا أَلْفَ عَامٍ حَتَّى اسْوَدَّتْ فَهِيَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ لا يُضِيءُ لَهَبُهَا وَلا جَمْرُهَا، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَوْ أَنَّ ثَوْبًا مِنْ ثِيَابِ أَهْلِ النَّارِ أُظْهِرَ لأَهْلِ الأَرْضِ لَمَاتُوا جَمِيعًا وَلَوْ أَنَّ ذَنُوبًا مِنْ شَرَابِهَا صُبَّ فِي مَاءِ الأَرْضِ لَقَتَلَ مَنْ ذَاقَهُ وَلَوْ أَنَّ ذِرَاعًا مِنَ السِّلْسِلَةِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى، وُضِعَ عَلَى جِبَالِ الأَرْضِ جَمِيعًا لَذَابَتْ وَمَا اسْتَقَرَّتْ، وَلَوْ أَنَّ رَجُلا دَخَلَ النَّارَ، ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْهَا لَمَاتَ أَهْلُ الأَرْضِ مِنْ نَتْنِ رِيحِهِ وَتَشْوِيهِ خَلْقِهِ وَعَظْمِهِ.فَبَكَى النَّبِيُّ ﷺ وَبَكَى جِبْرِيلُ لِبُكَائِهِ، فَقَالَ: أَتَبْكِي يَا مُحَمَّدُ، وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: " أَفَلا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا "، وَلِمَ بَكَيْتَ يَا جِبْرِيلُ وَأَنْتَ الرُّوحُ الأَمِينُ أَمِينُ اللَّهِ عَلَى وَحْيِهِ؟ قَالَ: " أَخَافُ أَنْ أُبْتَلَى بِمَا ابْتُلِيَ بِهِ هَارُوتُ وَمَارُوتُ فَهُوَ الَّذِي مَنَعَنِي مِنَ اتِّكَالِي عَلَى مَنْزِلَتِي عِنْدَ رَبِّي فَأَكُونُ قَدْ أَمِنْتُ مَكْرَهُ "، فَلَمْ يَزَالا يَبْكِيَانِ حَتَّى نُودِيَا مِنَ السَّمَاءِ: أَنْ يَا جِبْرِيلُ وَيَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَمَّنَكُمَا أَنْ تَعْصِيَاهُ فَيُعَذِّبَكُمَا، فَفَضْلُ مُحَمَّدٍ عَلَى الأَنْبِيَاءِ كَفَضْلِ جِبْرِيلَ عَلَى مَلائِكَةِ السَّمَاءِ كُلِّهِمْ.وَقَدْ بَلَغَنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، قَالَ: اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي أُبَالِي إِذَا قَعَدَ الْخَصْمَانِ بَيْنَ يَدَيَّ عَلَى مَنْ قَالَ الْحَقَّ مِنْ قَرِيبٍ أَوْ بَعِيدٍ فَلا تُمْهِلْنِي طَرْفَةَ عَيْنٍ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ أَشَدَّ الشِّدَّةِ الْقِيَامُ لِلَّهِ بِحَقِّهِ، وَإِنَّ أَكْرَمَ الْكَرَمِ عِنْدَ اللَّهِ التَّقْوَى، إِنَّهُ مَنْ طَلَبَ الْعِزَّ بِطَاعَةِ اللَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ طَلَبَهُ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ أَذَلَّهُ اللَّهُ وَوَضَعَهُ هَذِهِ نَصِيحَتِي وَالسَّلامُ عَلَيْكَ، ثُمَّ نَهَضْتُ، فَقَالَ لِي: إِلَى أَيْنَ؟ فَقُلْتُ: إِلَى الْبَلَدِ وَالْوَطَنِ بِإِذْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَقَالَ: قَدْ أَذِنْتُ وَشَكَرْتُ لَكَ نَصِيحَتَكَ وَقَبِلْتُهَا بِقَبُولٍ وَاللَّهُ الْمُوَفِّقُ لِلْخَيْرِ وَالْمُعِينُ عَلَيْهِ وَبِهِ أَسْتَعِينُ وَعَلَيْهِ أَتَوَكَّلُ وَهُوَ حَسْبِي وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، فَلا تُخَلِّنِي مِنْ مُطَالَعَتِكَ إِيَّايَ بِمِثْلِهَا، فَإِنَّكَ الْمَقْبُولُ غَيْرُ الْمُتَّهَمِ فِي النَّصِيحَةِ، قُلْتُ: أَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ فَأَمَرَ لَهُ بِمَالٍ يَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى خُرُوجِهِ فَلَمْ يَقْبَلْهُ، وَقَالَ: أَنَا فِي غِنًى عَنْهُ، وَمَا كُنْتُ لأَبِيعَ نَصِيحَتِي بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا كُلِّهَا، وَعَرَفَ الْمَنْصُورُ مَذْهَبَهُ فَلَمْ يَجِدْ عَلَيْهِ فِي رَدِّهِ [١٣٩/٦]

Evzâî anlatıyor: Müminlerin emîri Ebû Câfer yanına gitmem için haber göndermişti. Ben sahil tarafında idim. Yanına gelip selam verdiğimde selamımı aldı ve beni oturtup: "Ey Evzâî! Bize gelmekte gecikmene sebep nedir?" diye sordu. "Ey müminlerin emîri! Ne istiyorsun?" dediğimde: "Sizin bilgilerinizden almak ve biraz aydınlanmak istiyorum" karşılığını

verdi. Ona: "Ey müminlerin emîri! İyi bak (dinle) ve diyeceğim şeyleri anla" dediğimde: "Bunu senden ben ister ve senin görüşünü sorarken nasıl (dinleyip) anlamayayım ki?" karşılığını verdi. Ona: "Dediklerimi dinleyip uygulamazsan" dediğimde, Rabî bağırarak elini kılıcına attı. Mansur onu azarlayarak: "Burası sevap kazanılacak bir meclistir, ceza verme meclisi değildir" dedi. Böyle olunca rahatladım ve söze şöyle başladım:

Ey müminlerin emîri! Mekhûl'un bana Atiyye b. Busr'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Herhangi bir kula dini konusunda bir öğüt gelmişse ve o bunu şükranla kabul ederse bu, Allah'ın ona indirmiş olduğu bir nimettir. Aksi takdirde bu onun için bir hüccet olur. O, bu öğütle günahlarını çoğaltır ve Allah da ona gazabını arttırır."* Ey müminlerin emîri! Mekhûl'un bana Atiyye b. Busr'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir idareci geceyi sorumluluğu altında olanları aldatarak geçirirse Allah, ona cenneti haram kılar"* buyurmuştur. Ey müminlerin emîri! Kim hakkı sevmezse Allah da onu sevmez. Muhakkak ki Allah apaçık Hakk'ın ta kendisidir. Ey müminlerin emîri! Sizi onlara idareci kıldığı zaman ümmetinizin kalbini size karşı yumuşak kılan şey, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) olan akrabalık bağınızdır. Zira onun kalbi size karşı yumuşak, merhametli, tavırlarıyla rahatlatan biriydi. Onların arasında hak ile hükmeder, adaleti üstün tutar, ayıplarını örter, önlerine kapıları kapamaz, onlarla kendisi arasına hicap çekmez, onların nimetlendirilmesiyle sevinir ve başlarına bir musibet geldiği zaman üzülürdü.

Ey müminlerin emîri! Sen hem kendinden, hem de tüm insanlardan sorumlu olduğun bir görevdesin. Sen, kırmızısı siyahı, Müslümanı kâfiri herkesten sorumlusun. Bunların tümü senin adaletinden nasibini almalıdır. Eğer onlardan bir kısmı sana uyuyor ise onların arkasında aralarında senden şikâyetçi olmayan veya dünyasını zindan etmediğin kimse yoktur. Ey müminlerin emîri! Mekhûl'un bana bildirdiğine göre Urve b. Ruveym şöyle demiştir: "Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) elinde kendisiyle dişlerini misvakladığı ve münafıkları korkuttuğu yaprakları soyulmuş bir hurma dalı vardı. Bir gün Cibrîl kendisine gelip: "Ey Muhammed! Kendisiyle ümmetinin nefislerini körelttiğin ve kalbini korkuyla doldurduğun bu hurma dalı da nedir? Bununla tenleri yarılanlar, kanları akıtılanlar, evleri

bozulanlar, diyarlarından sürülenler ve korkuya maruz kalanların hali ne olacak?" dedi.

Ey müminlerin emîri! Mekhûl'un, Ziyâd b. Câriye kanalıyla Habîb b. Mesleme'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kasıtsız olarak incitmiş olduğu bir bedevi için kendine kısas yapılmasını istedi. Cibrîl gelip: "Ey Muhammed! Allah seni zalim olasın ve büyüklenesin diye göndermedi" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bedeviyi çağırıp: *"Bana kısas uygula (ve hakkını al)"* buyurdu. Bedevi: "Annem babam sana feda olsun. Bu darbe ölümüme sebep olmuş olsaydı bile ben hakkımı sana helal ettim, kısası asla uygulayacak değilim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona hayırla dua etti. Ey müminlerin emîri! Önce kendi nefsinle barış ve vicdanına kulak ver. Nefsin için Rabbinden eman almaya bak. Genişliği gökyüzü ve yeryüzü kadar olan, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hakkında: *"Sizden birinizin cennette bir yay kadar yeri olması dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır"* buyurduğu, cennete rağbet et. Ey müminlerin emîri! Mülk senden öncekilere kalmış olsaydı sana yetişmezdi. Başkasına kalmadığı gibi sana da kalmayacaktır.

Ey müminlerin emîri! **"Bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş"**[1] buyruğu hakkında dedenin yapmış olduğu açıklamayı biliyor musun? O bu âyet hakkında: "Burada küçükten kasıt tebessüm etmek, büyükten kasıt da gülmektir. Ya ellerin işlediği ve dilin konuştuğu şeyler ne olacak?" demiştir. Ey müminlerin emîri! Ömer b. el-Hattâb'dan bana ulaşan habere göre o: "Fırat kenarında bir kuzu telef olsa benden sorulmasından korkarım" demiştir. Ya senin toprağında yaşayıp da adaletinin eserini göremeyenler ne olacak? Ey müminlerin emîri! **"Ey Dâvud! Seni şüphesiz yeryüzünde hükümran kıldık, o halde insanlar arasında adaletle hükmet, hevese uyma yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır"**[2] buyruğu hakkında dedenin yapmış olduğu açıklamayı biliyor musun? O (İbn Abbâs) bu âyet

---

[1] Kehf Sur. 49

[2] Sâd Sur. 26

hakkında şöyle demişti: "Ey Dâvud! İki hasım huzuruna çıkarılınca ve birinin lehine hüküm verme arzun varsa, hakkın onda olmasını temenni etme. Aksi taktirde hasmına galip gelir ve ismini peygamberlikten silerim. Sonra artık sen ne benim halifem olursun, ne de bir üstünlüğün kalır. Ey Dâvud! Ben peygamberlerimi çobanlığı bildiklerinden, siyasette yumuşak olmalarından dolayı kullarım için deve çobanları gibi çoban kıldım. Ayrıca kırılan kalpleri tamir etmek, zayıf olanları kıyıya ve suya göndermeleri için gönderdim."

Ey müminlerin emiri! Sen çok büyük bir görevle imtihan olmaktasın. Şayet bu görev göklere, yere ve dağlara verilseydi hepsi de bunu yüklenmekten korkarak kaçınırdı. Ey müminlerin emiri! Yezîd b. Mezyed'in Câbir kanalıyla Abdurrahman b. Ebî Amre el-Ensârî'den bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb, Ensâr'dan bir adamı sadaka toplamak için görevlendirdi. Günler sonra onun işi bırakıp oturduğunu görünce: "İşine çıkmaktan seni alıkoyan nedir? Sen bu yaptığın işle Allah yolunda savaşan mücahidler gibi sevap aldığını bilmiyor musun?" dedi. Adam: "Hayır" deyince, Ömer: "Nasıl hayır" diye ona çıkıştı. Bunun üzerine adam şu karşılığı verdi: "Çünkü bana ulaşana göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "*İnsanların işlerini yüklenen hiç kimse yoktur ki kıyamet gününde ateşten bir köprüye getirilmesin. Köprü, o üzerindeyken sallanır ve o kimsenin üzerindeki her uzvu yerinden sökülüp dökülür. Sonra tekrar dönecek ve hesaba çekilecektir. Eğer görevini iyi bir şekilde yapmışsa kurtulacaktır. Eğer görevini kötü bir şekilde ifa etmiş ise köprü altından delinip aşağı düşecek ve yetmiş sonbahar ateşte yanacaktır."*

Ömer: "Sen bunu kimden işittin?" diye sorunca, adam: "Ebû Zer ve Selmân'dan işittim" karşılığını verdi. Ömer bunların peşinden birini gönderdi. (Geldiklerinde bu konuyu) onlara sordu. Onlar da: "Evet biz bunu Resûlüllah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittik" dediler. Ömer: "Vah Ömer! Şimdi bu görevi kim üstlenecek?" deyince, Ebû Zer: "Allah'ın burnunu kestiği ve yanağını yere yapıştırdığı adam (üstlenecek)" dedi.

Bunun üzerine (halife) Ebû Câfer bir mendil alıp yüzüne koydu ve ağlamaya başladı. Böylece beni de ağlattı. Ona dedim ki: "Ey müminlerin emîri! Deden Abbâs, Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke ve Tâif'in

valiliğini istemişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine: *"Ey Abbâs! Ey Allah Resûlü'nün amcası! Yaşatacağın bir can, hakkını veremeyeceğin valilikten daha hayırlıdır"* buyurdu. Bu, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) amcasına bir nasihatı ve ona olan şefkatiydi. Çünkü Allah'ın azabı karşısında onun için yapabileceği bir şey yoktu.

Sonra Allah kendisine: **"Öncelikle en yakın akrabalarını uyar"**[1] diye vahyetti. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) devam ederek şöyle buyurdu: *"Ey Abbâs! Ey Allah Resûlü'nün halası Safiyye! Allah'ın azabı karşısında sizin için yapabileceğim bir şey yoktur. Ancak benim yaptığım bana, sizin yaptıklarınız sizedir."* Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "İnsanların idare işini ancak keskin zekâlı ve basiretli kişiler yürütebilir. Onun herhangi bir açığına bakılmaz. Boş bir tutkuya meyletmez ve Allah yolunda kınayanların kınamasından korkmaz. Yöneticiler dört türlü olur. Biri, hem kendini hem de idaresi altında çalışanları disiplin altında tutan güçlü bir yöneticidir. Bu kimse Allah yolunda cihad eden gibidir. Allah onun üzerine rahmet elini açmıştır. Biri, kendisi disiplinli olan ancak idaresi altında çalışanları gevşek olan yöneticidir. Bu kişi Allah'ın ona merhamet etmesi dışında helak olmak üzeredir. Biri, işçileri disiplinli olan ancak kendisi gevşek davranan yöneticidir. Bu da merhametsiz çobandır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Çobanların en kötüsü merhametsiz olanıdır"* buyurmuştur. Bu da tek başına helak olmuştur. Dördüncüsü ise kendisi de işçileri de tamamen disiplinsiz ve gevşek olandır. Bunlar topluca helak olmuştur."

Ey Müminlerin emîri! Cibrîl, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Sana geldiğim bu saatte Allah, cehennemdeki körüklere kıyamet günü için ateşi güçlendirmelerini emretti" dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey Cibrîl! Bana ateşi vasfet"* deyince, Cibrîl şu karşılığı verdi: "Allah ateşe emretti ve bin yıl güçlendirildikten sonra ateş kızıllaştı. Sonra bin yıl daha yandı ve sarardı. Sonra bin yıl daha yanınca siyahlaştı. O şimdi siyah ve karanlıktır. Ne alevi, ne de koru ışık verir. Seni hak olarak gönderene yemin olsun ki, eğer cehennem ehlinin giysilerinden bir tanesi dünyadakilere

---

[1] Şuarâ Sur. 214

gösterilseydi hepsi de ölüverirdi. Eğer cehennem içeceğinden bir kova yeryüzündeki sulara dökülseydi ondan bir yudum içen herkes ölürdü. Eğer Allah'ın zikretmiş olduğu zincirden bir arşını dağların üzerine konulsaydı dağlar eriyip yok olurdu. Eğer bir adam cehenneme girse sonra çıkarılsa bütün insanlar onun kokusundan ve bedeninin çirkinliğinden ölürdü."

Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ağladı. Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) ağlamasını da Cibrîl ağlayıp: "Ey Muhammed! Allah gelmiş geçmiş bütün günahlarını bağışlamışken ağlıyor musun?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şükreden bir kul olmayayım mı? Ey Cibrîl! Sen vahiyde Allah'ın güvenini kazanmış Ruhu'l-Emîn olduğun halde niçin ağlıyorsun?"* deyince, Cibrîl: "Hârut ve Mârut'un imtihan olunduğu gibi imtihan olmaktan korkuyorum. Allah katındaki makamıma güvenip de rahat olmaktan beni alıkoyan işte budur. Ya gaflet içinde Allah'ın imtihanından emin olursam" karşılığını verdi. Semadan: "Ey Cibrîl! Ey Muhammed! Allah sizi kendisine isyan etmemekten ve size azab edilmeyeceğinden emin kıldı" diye bir nida gelinceye kadar ikisi de ağlayıp durdu. Muhammed'in diğer peygamberlere olan üstünlüğü Cibrîl'in diğer meleklere olan üstünlüğü gibidir."

Ey Müminlerin emîri! Ömer b. el-Hattâb: "Allahım! İki hasım önüme getirildiği zaman uzak veya yakın, ben doğru söylüyorum diyen kimseye meyledeceğimi görüyorsan bana göz açıp kapayıncaya kadar dahi fırsat verme" diye dua etti. Ey Müminlerin emîri! Allah için hakkı ayakta tutmak en zor iştir. Allah katında en değerli olan şey takvadır. Kim Allah'a itaat ile izzet ve şeref isterse Allah onu izzetli kılar. Her kim de Allah'a isyan ederek izzet ve şeref isterse Allah onu zelil ve hor kılar. Bu (sana) nasihatımdır. Allah'ın selamı üzerine olsun."

Kalktığımda: "Nereye gidiyorsun?" deyince: "Müminlerin emîrinin izni ile vatanıma gideceğim inşallah" cevabını verdim. Bunun üzerine o şu karşılığı verdi: "Sana gitmen için izin veriyorum ve nasihatından dolayı teşekkür ediyorum. Nasihatım da güzel bir şekilde kabul ediyorum. Hayra muvaffak eden ve yardımda bulunan Allah'tır. Ondan yardım ister ve ona tevekkül ederim. O bana yeter. O ne güzel bir vekildir. Beni böyle güzel

nasihatlerinden mahrum etme. Sen nasihatte kabul edilen ve kendisine töhmet edilmeyen birisin." Ona: "Yine nasihat ederim inşallah" dedim.

Muhammed b. Mus'ab der ki: Sultan (Ebû Câfer), Evzâî'ye yolculuğu için bir miktar para verilmesini emrettiyse de o: "Benim ona ihtiyacım yoktur. Ben nasihatımı bütün dünya malı karşılığında olsa bile satmam" dedi. Mansur onun maksadını anladı ve verdiğini geri çevirmesinden dolayı ondan alınmadı.

(٨٢٣٩)- [٦/١٤٠] حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ الْعِجْلِيُّ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي غَنِيَّةَ، قَالَ: كَتَبَ الأَوْزَاعِيُّ إِلَى أَخٍ لَهُ: " أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ أُحِيطَ بِكَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ، وَأَعْلَمُ أَنَّهُ يُسَارُ بِكَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَاحْذَرِ اللَّهَ وَالْمُقَامَ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَأَنْ يَكُونَ آخِرَ عَهْدِكَ بِهِ وَالسَّلامُ "

Evzâî, bir kardeşine şöyle yazdı: "Derim ki: Her yönden kuşatılmışsın. Şunu bil ki, her gün ve gece (ölüme doğru) götürülmektesin. Allah'tan ve huzurunda duracağın andan sakın ve son anlarını yaşadığını düşün. Selamlar."

(٨٢٤٠)- [٦/١٤٠] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ هِقْلٍ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى الْحَكَمِ بْنِ غَيْلانَ الْقَيْسِيِّ: " قَدْ أَحْبَبْتُ رَحِمَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ، أَنْ يَقِفَكَ مَا عَمِلْتَ مِنَ الْمِرَاءِ وَإِنْ كَانَ عَلَى مَا تَعْلَمُ فِيهِ، وَأَنْ تَجْعَلَ لِمَعَادِكَ فِي طَرَفَيْ نَهَارِكَ نَصِيبًا، وَلا يَسْتَفْرِغَنَّكَ إِيثَارُ غَيْرِهِ، وَدَعِ امْتِحَانَ مَنِ اتَّهَمْتَ، وَضَعْ أَمْرَهُ عَلَى مَا قَدْ ظَهَرَ لَكَ مِنْهُ فَإِنْ سَتَرَ عَنْكَ خِلافًا فَاحْمَدِ اللَّهَ عَلَى عَافِيَتِهِ، وَإِنْ عَرَضَ لَكَ بِبِدْعَةٍ فَأَعْرِضْ عَنْ بِدْعَتِهِ، وَدَعْ مِنَ الْجِدَالِ مَا يَفْتِنُ الْقَلْبَ وَيُنْبِتُ الضَّغِينَةَ وَيُجْفِي الْقَلْبَ وَيُرِقُّ الْوَرَعَ فِي الْمَنْطِقِ وَالْفِعْلِ، وَلا تَكُنْ مِمَّنْ يَمْتَحِنُ مَنْ لَقِيَ بِالأَوَابِدِ وَمَا عَسَى أَنْ يَفْتَرِيَ بِهِ أَحَدٌ، وَلْيَكُنْ مَا كَانَ مِنْكَ عَلَى سَكِينَةٍ وَتَوَاضُعٍ تُرِيدُ بِهِ اللَّهَ، وَلْيَعْنِكَ مَا عَنَى الصَّالِحِينَ قَبْلَكَ، فَإِنَّهُ قَدْ أَعْظَمَهُمْ ثِقَلُ السَّاعَةِ فَجَرَتْ عَلَى خُدُودِهِمْ مِنَ الْخُشُوعِ دُمُوعُهُمْ وَطَوَوْا مِنْ خَوْفٍ عَلَى ظَمَأٍ مَنَاهِلَهُمْ، عَنَاهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَرَاحَتُهُمْ عَلَى النَّاسِ، نَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَنَا وَإِيَّاكَ عِلْمًا نَافِعًا وَخُشُوعًا يُؤَمِّنُنَا بِهِ مِنَ الْفَزَعِ الأَكْبَرِ إِنَّهُ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ وَالسَّلامُ عَلَيْكَ "

Evzâî, Hakem b. Ğaylân el-Kaysî'ye şöyle yazdı: "Allah'ın bizlere ve sana merhamet nazarıyla bakmasını dilerim. Sakın yaptığın işler riya ve çekişme olarak önüne dikilip seni engellemesin. Sabah akşam ölümden sonrası için amel et ve başka bir şey seni böyle yapmaktan alıkoymasın. Töhmet altında bulundurduğun insanı gözlemeyi ve imtihan etmeyi bırak. Zanlar yürütmeyi bırak ve sana nasıl zahir oluyorsa öyle yap. Eğer senden bir münakaşayı gizliyorsa, onun afiyet içinde olması için Allah'a hamd et. Karşına bir bidatle çıkarsa, onun bidatinden yüz çevir ve kalbi fitneye düşüren, kinin oluşmasına sebep olan, kalbi katılaştıran, günahlardan sakınmayı zayıflatan tartışmadan sakın. Karşılaştığı herkesi sınamak isteyenlerden olma. Böyle yaparsan, birisinin iftirası sonucu bu kişi töhmet altında kalabilir. Senden çıkan her türlü hareket, sükûnet ve tevazu içinde olsun ve bu hareketlerle sadece Allah'ın rızasını gözet. Senden önceki salih insanları ilgilendiren şeyler seni de ilgilendirsin. Kıyamet gününün ağırlığı onlara ağır gelmiş ve huşuları sebebiyle gözyaşları yanaklarına akmıştır. Korkularından dolayı susuzluklarını bile gizlemişlerdir. İnsanlar içinde rahat, ama kendi başlarına hep sıkıntı içindedirler.

Allah bizi ve seni faydalı ilimle rızıklandırsın. En büyük dehşetten koruyacak bir huşu ile donatsın. O, merhametlilerin en merhametlisidir. Allah'ın selamı üzerine olsun."

(٨٢٤١)- [١٤١/٦] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ خَالِدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفِرْيَابِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " سَأَلَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيٍّ وَالْمُسَوِّدَةُ قِيَامٌ عَلَى رُءوسِنَا بِالْكَافِرِ كُوبَاتٍ، فَقَالَ: أَلَيْسَ الْخِلافَةُ وَصِيَّةٌ لَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَاتَلَ عَلَيْهَا عَلِيٌّ بِصِفِّينَ؟، قَالَ: قُلْتُ: لَوْ كَانَتْ وَصِيَّةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا حَكَّمَ عَلِيٌّ الْحَكَمَيْنِ، قَالَ: فَنَكَّسَ رَأْسَهُ " أَبُو عَمْرٍو الأَوْزَاعِيُّ

Evzâî der ki: Abbasilerden (Müsevvide) bir grup ellerinde kamçılarla başımızda durmuşken Abdullah b. Ali bana: "Hilafet Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bize vasiyeti değil midir? Ali onun için Sıffîn'de savaşmadı mı?" diye sordu. Ona: "Eğer Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir vasiyeti olsaydı,

Ali (Sıffîn'de) bu konuda iki hakemin hükmünü kabul etmezdi" dediğimde Abdullah başını eğdi.

(٨٢٤٢)- [٦/١٤١] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: قَالَ سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلامُ لابْنِهِ: " يَا بُنَيَّ، عَلَيْكَ بِخَشْيَةِ اللَّهِ فَإِنَّهَا غَلَبَتْ كُلَّ شَيْءٍ "، وَبَلَغَنِي أَنَّ سُلَيْمَانَ عَلَيْهِ السَّلامُ، قَالَ: " يَا مَعْشَرَ الْجَبَابِرَةِ كَيْفَ تَصْنَعُونَ إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَبَّارَ فَتَرَوْنَ قَضَاهُ؟ يَا مَعْشَرَ الْجَبَابِرَةِ كَيْفَ تَصْنَعُونَ إِذَا وُضِعَ الْمِيزَانُ لِفَصْلِ الْقَضَاءِ "، وَقَالَ سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلامُ: " مَنْ عَمِلَ سُوءًا فَبِنَفْسِهِ بَدَأَ "، وَقَالَ سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلامُ: " كُلُّ عَمًى وَلا عَمَى الْقَلْبِ "، وَقَالَ سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلامُ: " لَهْوُ الْعُلَمَاءِ خَيْرٌ مِنْ حِكْمَةِ الْجُهَلاءِ "

Evzâî bildiriyor: Hz. Süleymân, oğluna şöyle demiştir: "Evladım! Allah'a karşı huşû içinde ol! Zira bu haşyet, her şeyden üstündür."

Yine bana ulaşana göre Hz. Süleyman: "Ey zalimler topluluğu! Cebbâr olan Allah'ı ve hükmünü gördüğünüzde ne yapacaksınız? Ey zalimler topluluğu! Hüküm vermek için Mizan kurulduğu zaman ne yapacaksınız?" demiştir. Yine Hz. Süleyman: "Her kim bir kötülük ederse onu kendi nefsine yapmış olur" demiştir. Ayrıca: "Her körlüğe evet, ama gönül körlüğüne hayır" demiştir. Yine Hz. Süleyman: "Âlimlerin oyalanması, cahilin hikmet(li sözler)inden daha hayırlıdır" demiştir.

(٨٢٤٣)- [٦/١٤١] ثَنَا أَبُو حَامِدٍ الْغِطْرِيفِيُّ، ثَنَا أَبُو نُعَيْمِ بْنُ عَدِيٍّ، ثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَزْيَدٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: قَالَ الأَوْزَاعِيُّ: " لَهْوُ الْعُلَمَاءِ خَيْرٌ مِنْ حِكْمَةِ الْجَهَلَةِ "

Evzâî der ki: "Âlimlerin oyalanması, cahilin hikmet(li sözler)inden daha hayırlıdır."

(٨٢٤٤)- [٦/١٤١] حَدَّثَنَا أَبِي، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، قَالا: ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي أَنَّهُ مَا وَعَظَ رَجُلٌ قَوْمًا لا يُرِيدُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ إِلا زَلَّتْ عَنْهُ الْقُلُوبُ كَمَا زَلَّ الْمَاءُ، عَنِ الصَّفَا "

Evzâî der ki: "Bana bildirildiğine göre, kişi Allah rızasını gözetmeden, bir topluluğa öğüt verince muhakkak ki, tıpkı suyun taşın üzerinden kayıp gittiği gibi kalpler ondan kayar."

(٨٢٤٥)- [١٤٢/٦] قَالَ: وَسَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: " لَيْسَ سَاعَةٌ مِنْ سَاعَاتِ الدُّنْيَا، إِلا وَهِيَ مَعْرُوضَةٌ عَلَى الْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَوْمًا فَيَوْمًا وَسَاعَةً فَسَاعَةً، وَلا تَمُرُّ بِهِ سَاعَةٌ لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ تَعَالَى فِيهَا، إِلا تَقَطَّعَتْ نَفْسُهُ عَلَيْهَا حَسَرَاتٌ، فَكَيْفَ إِذَا مَرَّتْ بِهِ سَاعَةٌ مَعَ سَاعَةٍ وَيَوْمٌ مَعَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٌ مَعَ لَيْلَةٍ "

Evzâî der ki: "Kulun, dünyada geçirdiği zamanlar kıyamet gününde gün gün, an an kendisine sunulacaktır. Allah'ı zikretmeden geçirmiş olduğu her an için de pişmanlıktan içi parçalanacaktır. Artık bu şekilde anların, günlerin ve gecelerin (zikirsiz) geçmesi durumunda hali ne olur?"

(٨٢٤٦)- [١٤٢/٦] وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ: سَمِعْتُ الأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَقُولُ قَلِيلا وَيَعْمَلُ كَثِيرًا، وَإِنَّ الْمُنَافِقَ، يَقُولُ كَثِيرًا وَيَعْمَلُ قَلِيلا "

Evzâî der ki: "Mümin kişi, az konuşur, çok yapar. Münafık kişi ise çok konuşur, az yapar."

(٨٢٤٧)- [١٤٢/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ، ثَنَا أَبُو شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ فِي السَّمَاءِ، مَلَكًا يُنَادِي كُلَّ يَوْمٍ أَلا لَيْتَ الْخَلائِقَ لَمْ يُخْلَقُوا وَيَا لَيْتَهُمْ إِذَا خُلِقُوا عَرَفُوا لِمَا خُلِقُوا لَهُ وَجَلَسُوا مَجْلِسًا فَذَكَرُوا مَا عَمِلُوا "

Evzâî der ki: Bana ulaşana göre semada her gün şöyle seslenen bir melek vardır: "Keşke yaratıklar yaratılmış olmasaydı. Keşke yaratıldıktan sonra niçin yaratıldıklarını bilseler, otursalar ve ne yaptıklarını söyleselerdi."

(٨٢٤٨)- [١٤٢/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِرْيَابِيُّ، ثَنَا الْمُسَيِّبُ بْنُ وَاضِحٍ، ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: كَانَ يُقَالُ: " خَمْسٌ كَانَ عَلَيْهَا أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَالتَّابِعُونَ بِإِحْسَانٍ: لُزُومُ الْجَمَاعَةِ، وَاتِّبَاعُ السُّنَّةِ، وَعِمَارَةُ الْمَسْجِدِ، وَتِلاوَةُ الْقُرْآنِ، وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ "

Evzâî bildiriyor: Denilirdi ki: "Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbı ve en iyi şekilde onların peşinden gidenler, beş şeyden geri durmamışlardır. Cemaatten ayrılmamışlardır. Sünnet üzerinde olup onu terk etmemişlerdir.

Mescidlerden uzak durmamışlardır. Kur'ân'ı her zaman okumuşlardır. Allah yolunda cihad etmişlerdir."

(٨٢٤٩)- [١٤٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ التِّنِّيسِيُّ، ثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: " رَأَيْتُ كَأَنَّ مَلَكَيْنِ عَرَجَا بِي وَأَوْقَفَانِي بَيْنَ يَدَيْ رَبِّ الْعِزَّةِ، فَقَالَ لِي: أَنْتَ عَبْدِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ الَّذِي يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ، فَقُلْتُ: بِعِزَّتِكَ أَيْ رَبِّ أَنْتَ أَعْلَمُ، قَالَ: فَهَبَطَا بِي حَتَّى رَدَّانِي إِلَى مَكَانِي "

Evzâî bildiriyor: Rüyamda iki meleğin beni alıp da Rabbimin katına çıkardıklarını gördüm. Rabbim bana: "İyiliği emreden ve kötülükten sakındıran kulum Abdurrahman sen misin?" diye sordu. Ben: "İzzetine and olsun ki ey Rabbim, bu kişi benim ve sen bunu daha iyi bilirsin!" deyince melekler beni tekrar yatağıma kadar indirdiler.

(٨٢٥٠)- [١٤٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلْمٍ الْقَابِنِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْبَهْرُونِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُرْوَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ مُوسَى الْقَطَّانِ يُحَدِّثُ، أَنَّ الأَوْزَاعِيَّ، قَالَ: " رَأَيْتُ رَبَّ الْعِزَّةِ فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ لِي يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ: أَنْتَ الَّذِي تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ؟ قُلْتُ: بِفَضْلِكَ يَا رَبِّ، فَقُلْتُ: يَا رَبِّ أَمِتْنِي عَلَى الإِسْلامِ، فَقَالَ: وَعَلَى السُّنَّةِ "

Evzâî bildiriyor: Rüyamda Rabbimi gördüm. Bana: "Ey Abdurrahman! İyiliği emredip kötülükten alıkoyan sen misin?" diye sorunca, ben: "Rabbim! Bu senin lütfunladır!" dedim. Sonra: "Rabbim! Canımı İslam üzerine al!" dediğimde: "Sünnet üzerine de" buyurdu.

(٨٢٥١)- [١٤٣/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَارِثِ الْمَوْهِبِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حَبِيبٍ، ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عُمَرَ، ثَنَا أَبِي، عَنْ مُوسَى بْنِ أَعْيَنَ، قَالَ: قَالَ لِي الأَوْزَاعِيُّ: " يَا أَبَا سَعِيدٍ، كُنَّا نَمْزَحُ وَنَضْحَكُ فَأَمَّا إِذَا صِرْنَا يُقْتَدَى بِنَا مَا أَرَى يَسَعُنَا التَّبَسُّمُ "

Mûsa b. A'yen bildiriyor: Evzâî bana: "Ey Ebû Saîd! Eskiden şakalaşır ve bolca gülerdik. Ancak ne zaman insanlar peşimizden gelir oldu, artık tebessüm etmeye dahi imkânımız kalmadı" dedi.

(٨٢٥٢)- [١٤٣/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثَنَا أَبُو حَفْصٍ عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: " مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ الْمَوْتِ كَفَاهُ الْيَسِيرُ، وَمَنْ عَلِمَ أَنَّ مَنْطِقَهُ مِنْ عَمَلِهِ قَلَّ كَلامُهُ "، قَالَ أَبُو حَفْصٍ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، يَقُولُ: مَا جَاءَ الأَوْزَاعِيُّ بِشَيْءٍ أَعْجَبُ إِلَيْنَا مِنْ هَذَا

Evzâî der ki: "Ölümü çokça anana az yeterli gelir. Konuştuğu sözün amelinden olduğunu bilenin ise konuşması az olur."

Ebû Hafs der ki: Saîd b. Abdilazîz'in: "Evzâî bize bundan daha fazla beğenilecek bir şeyle gelmemiştir" dediğini işittim.

(٨٢٥٣)- [١٤٣/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَارِثِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حَبِيبٍ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: " رَأَيْتُ الأَوْزَاعِيَّ كَأَنَّهُ أَعْمَى مِنَ الْخُشُوعِ "

Bişr b. el-Velîd der ki: "Evzâî'yi gördüm, huşudan dolayı sanki kör gibiydi."

(٨٢٥٤)- [١٤٣/٦] وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ بِشْرِ بْنِ صَالِحٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثَنَا أَبُو مُسْهِرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبِي: " لَوْ قَبِلْنَا مِنَ النَّاسِ كُلَّمَا أَعْطَوْنَا لَهُنَّا عَلَيْهِمْ "

Muhammed b. el-Evzâî, babasının kendisine şöyle dediğini nakleder: "İnsanlar her verdiğinde, bu verdiklerini kabul edecek olsaydık, onların gözünde küçük düşerdik."

(٨٢٥٥)- [١٤٣/٦] ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ نَصْرَانِيًّا، أَهْدَى إِلَى الأَوْزَاعِيِّ جَرَّةَ عَسَلٍ، فَقَالَ لَهُ: " يَا أَبَا عَمْرٍو تَكْتُبُ لِي إِلَى وَالِي بَعْلَبَّكَ، فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ رَدَدْتُ الْجَرَّةَ وَكَتَبْتُ لَكَ وَإِلا قَبِلْتُ الْجَرَّةَ وَلَمْ أَكْتُبْ لَكَ، قَالَ: فَرَدَّ الْجَرَّةَ وَكَتَبَ لَهُ فَوَضَعَ عَنْهُ ثَلاثِينَ دِينَارًا "

Ahmed b. Ebi'l-Havârî der ki: Öğrendiğime göre, bir Hıristiyan, Evzâî'ye bir testi bal hediye etti ve: "Ey Ebû Amr! Ba'lbek valisine, vergimi azaltması için mektup yazar mısın?" dedi. Evzâî: "İstersen testiyi sana iade eder

yazarım, istersen testiyi kabul ederim ama yazmam" dedi ve testiyi adama iade edip ödediği vergiden otuz dinar düşmesi için ferman yazdı.

(٨٢٥٦)- [١٤٣/٦] حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِرْقٍ الْحِمْصِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصَفًّى، وَعَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، قَالا: ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: " كَانَ الأَوْزَاعِيُّ لا يُكَلِّمُ أَحَدًا بَعْدَ صَلاةِ الْفَجْرِ، حَتَّى يَذْكُرَ اللَّهَ فَإِنْ كَلَّمَهُ أَحَدٌ أَجَابَهُ "

Abdulmelik b. Muhammed bildiriyor: "Evzâî, sabah namazından sonra Allah'ı zikretmeden kimseyle konuşmazdı. Zikrettikten sonra da kendisine soru soran olursa cevap verirdi."

(٨٢٥٧)- [١٤٣/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ، ثنا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ، قَالَ: قَالَ الأَوْزَاعِيُّ: " اصْبِرْ نَفْسَكَ عَلَى السُّنَّةِ وَقِفْ حَيْثُ وَقَفَ الْقَوْمُ وَقُلْ بِمَا قَالُوا، وَكُفَّ عَمَّا كَفُّوا عَنْهُ وَاسْلُكْ سَبِيلَ سَلَفِكَ الصَّالِحِ فَإِنَّهُ يَسَعُكَ مَا وَسِعَهُمْ، وَلا يَسْتَقِيمُ الإِيمَانُ إِلا بِالْقَوْلِ، وَلا يَسْتَقِيمُ الْقَوْلُ إِلا بِالْعَمَلِ، وَلا يَسْتَقِيمُ الإِيمَانُ وَالْقَوْلُ وَالْعَمَلُ إِلا بِالنِّيَّةِ مُوَافَقَةً لِلسُّنَّةِ، وَكَانَ مَنْ مَضَى مِنْ سَلَفِنَا لا يُفَرِّقُونَ بَيْنَ الإِيمَانِ وَالْعَمَلِ، الْعَمَلُ مِنَ الإِيمَانِ وَالإِيمَانُ مِنَ الْعَمَلِ، وَإِنَّمَا الإِيمَانُ اسْمٌ جَامِعٌ كَمَا يَجْمَعُ هَذِهِ الأَدْيَانَ اسْمُهَا وَيُصَدِّقُهُ الْعَمَلُ فَمَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَعَرَفَ بِقَلْبِهِ وَصَدَّقَ ذَلِكَ بِعَمَلِهِ فَتِلْكَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى الَّتِي لا انْفِصَامَ لَهَا، وَمَنْ قَالَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَعْرِفْ بِقَلْبِهِ وَلَمْ يُصَدِّقْهُ بِعَمَلِهِ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ وَكَانَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ "

Evzâî der ki: "Sünneti uygulamada kararlı ol. Daha önce yaşamış olanların durduğu yerde dur, söylediklerini kabul edip sen de söyle ve onların sakındıklarından sakın. Senden önce gelen selef-i salihinin yolunu takip et. Bu yol onlara yettiği gibi sana da yeterli gelir. İman ancak sözle dile getirildiği zaman, söz de ancak amelle desteklendiği zaman; iman, söz ve amel de ancak sünnete uygun olan bir niyetle doğrulanmış olur. Bizden önce gelenler, iman ile ameli birbirinden ayrı tutmazlardı. Zira amel, imana, iman da amele bağlıdır. Din kelimesi nasıl bütün dinleri bu isim altında topluyorsa, iman da aynı şekilde bunların hepsini içine alan genel bir isimdir ve imanın doğrulayıcısı ancak ameldir. Kişi, imanını dile getirir, bunu

kalbinde hisseder ve amelle destekleyerek doğrularsa kopması mümkün olmayan kulpa (urvetu'l-vuskâ) tutunmuş demektir. İmanını dile getiren, ancak kalbinde hissetmeyen ve bu imanı amelle doğrulatmayan kişinin ise bu imanı kabul görmez, âhirette de hüsrana uğrayanlardan biri olur."

Evzâî çok konuşan, çok öğüt veren ve çok mektup yazan biridir. O, dini liderlerden ve İslam bayraklarından bir tanesidir. Kısaca yukarıda onun haberlerini kısaca verdik. Rivayet ettiği hadislerden bazıları:

Takrîb 1457, Takrîb 1458, Takrîb 1459, Takrîb 1460, Takrîb 2476, Takrîb 2725, Takrîb 2263, Takrîb 1591, Takrîb 1313, Takrîb 3014, Takrîb 76, Takrîb 2293, Takrîb 2292

❁❁❁

Ebû Nuaym der ki: Allah'ın inâyeti ve kolaylaştırması ile Ashâb, tâbiûn ve teba-i tâbiînden bazılarını yaşadıkları dönem ile bölgelerine göre zikrettik. Bundan dolayı Allah'a hamd eder ve sadece O'na minnet duyarız. Bundan sonrasında ise Allah yolunda gayret ve çaba gösterip, ölüme her dem hazır olan, fani olandan yüz çevirip değerli ve bitmeyecek olana yönelen âbid ile zahidleri zikredeceğiz.

Bilinmelidir ki daha önce Ashâb ve tâbiûndan zikredilen kişiler insanlar için değerli bir maden gibiydiler. Onların bu değer ve konumlarını da hakkıyla ancak ilimde derin bir birikime sahip olan özel insanlar bilmektedir. Zira bunlar dinin direkleri ve temeliydiler. Bundan sonra zikredeceğimiz kişiler de bir şekilde ilimleriyle, özel hal ve hareketlerinin keşfedilmesiyle, çetin ve zorlu yollardan geçmeleriyle, en güzel koku ve duyguları taşımalarıyla tanınmışlardır.

İnsanlar içinde reyhan çiçekleri gibiydiler. Allah bazılarını yoluna çekip getirmeyi dilediği zaman bu değerli insanlara lütfundan bir bulut, şefkatinden bir rüzgar gönderir. Bu şekilde onlara has olarak keramet ihsan edip mucizeleriyle destekler. Bununla onlara gelenleri harekete geçirir, uykuda olanları uyandırır ki hak olan yolların her zamanda yolcusu bulunsun ve ilahi kanıt ile deliller sahipsiz kalmasın. Bunlar Allah'ın dostları ve seçkin kullarıdır. Onları

görenler Allah'ı hatırlar, peşlerinden gidenler de sohbet ve sevgileriyle huzuru bulurlar.

İnsanların değişik sınıflarından olan bu insanların her birinin halleri ile sözlerine yer verdik. Yer verirken yaşadıkları dönem ile bölgelere göre bir sıralamayı takip etmedik. Bunlardan rivayetle meşhur olanların bir ve daha fazla rivâyetini zikrederken, rivayetle tanınmayanların sadeee hikaye tarzı sözlerine yer verdik. En hayırlı yardımcımız Allah'tır ve yardımı sadece O'ndan dileriz.

Habîb el-Fârisî

Allah dostlarından biri de Habîb Ebû Muhammed el-Fârisî'dir. Basra sakinlerinden biri olan Habîb Ebû Muhammed el-Fârisî, asalet sahibi ve duaları kabul gören birisiydi. Dünyadan yüz çevirip âhirete yönelmesine sebep de Hasan b. Ebi'l-Hasan'ın bir sohbetinde bulunmasıdır. Ki bu sohbette Hasan'ın verdiği vaaz kalbine işlemiş, eski halini toptan terk edip sohbetten Allah'a güvenip sadece ona dayanmış bir şekilde ayrılmıştır. Sonrasında canını Allah'tan (cehennemden azat edilme karşılığı) satın alıp bir günde dört ödemede kırkbin dirhem infak etmiştir. Günün ilk saatlerinde on bin dirhemi infak edip: "Rabbim! Bununla canımı senden satın alıyorum" dedi. Ardından bir on bin dirhem daha çıkarıp infak etti ve: "Rabbim! Bunu da beni muvaffak kılmana şükür olarak say" dedi. Ardından bir on bin dirhem çıkarıp infak etti ve: "Rabbim! Şayet birinci ve ikinci on bin dirhemi kabul etmediysen bunu kabul et!" dedi. Sonra bir on bin dirhem çıkarıp infak etti ve: "Rabbim! Şayet üçüncü infakımı kabul ettiysen bunu da kabulüne şükür olarak say!" dedi.

(٨٢٧١)- [١٤٩/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنَا يُونُسُ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَشْيَخَةً، يَقُولُونَ: " كَانَ الْحَسَنُ يَجْلِسُ فِي مَجْلِسِهِ الَّذِي يَذْكُرُ فِيهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ، وَكَانَ حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ يَجْلِسُ فِي مَجْلِسِهِ الَّذِي يَأْتِيهِ فِيهِ أَهْلُ الدُّنْيَا وَالتُّجَّارُ وَهُوَ غَافِلٌ عَمَّا فِيهِ الْحَسَنُ لا يَلْتَفِتُ إِلَى شَيْءٍ مِنْ مَقَالَتِهِ إِلَى أَنِ الْتَفَتَ إِلَيْهِ يَوْمًا، فَقَالَ: أَيْنَ يبرهمى درايد جكويد؟ فَقِيلَ: وَاللَّهِ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ يَذْكُرُ الْجَنَّةَ وَيَذْكُرُ النَّارَ وَيُرَغِّبُ فِي الآخِرَةِ وَيُزَهِّدُ فِي الدُّنْيَا، فَوَقَرَ ذَلِكَ فِي قَلْبِهِ،

فَقَالَ بِالْفَارِسِيَّةِ: اذْهَبُوا بِنَا إِلَيْهِ.فَأَتَاهُ فَقَالَ جُلَسَاءُ الْحَسَنِ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، هَذَا أَبُو مُحَمَّدٍ حَبِيبٌ قَدْ أَقْبَلَ إِلَيْكَ فَعِظْهُ وَأَقْبَلَ عَلَيْهِ فَوَقَفَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: أَيْنَ همي كومي جكوي؟ فَقَالَ الْحَسَنُ: إِيشْ يَقُولُ؟ قَالَ: يَقُولُ: هَذَا الَّذِي يَقُولُ إِيشْ يَقُولُ؟ قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ الْحَسَنُ فَذَكَّرَهُ الْجَنَّةَ وَخَوَّفَهُ النَّارَ وَرَغَّبَهُ فِي الْخَيْرِ وَزَهَّدَهُ فِي الشَّرِّ وَرَغَّبَهُ فِي الآخِرَةِ وَزَهَّدَهُ فِي الدُّنْيَا فَقَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ: أَيْنَ كَوَى؟ فَقَالَ الْحَسَنُ: أَنَا ضَامِنٌ لَكَ عَلَى اللَّهِ ذَلِكَ، ثُمَّ انْصَرَفَ مِنْ عِنْدِهِ فَلَمْ يَزَلْ فِي تَبْدِيدِ مَالِهِ وَشَيْئِهِ حَتَّى لَمْ يَبْقَ عَلَى شَيْءٍ، ثُمَّ جَعَلَ بَعْدُ يَسْتَقْرِضُ عَلَى اللَّهِ "

Yûnus b. Muhammed der ki: Bazı hocaların şöyle dediğini işittim: Hasan her gün sohbet ettiği meclisinde otururdu. Habîb b. Ebî Muhammed ise dünya için uğraşanların ve tüccarların uğradığı yerde otururdu. Ancak Hasan'ın bulunduğu durumdan habersizdi. Onun ne söylediklerini de hiç merak etmez ve kulak vermezdi. Fakat bir gün söylediklerinden haberdar olunca ona Farsça bir şeyler söyledi. Kendisine: "Ey Ebû Muhammed! Vallahi o, cenneti zikredip âhirete teşvik eder ve dünyada zühd sahibi olmayı anlatır" denildi. Bu sözler onu derinden etkilemiş ve Farsça: "Beni ona götürün" demişti. Onu Hasan'a götürdüler. Hasan'la birlikte oturanlar: "Ey Ebû Saîd! Bu, Ebû Muhammed Habîb'dir. O sana geldi, ona nasihatte bulun" dediler. Ebû Muhammed Habîb, Hasan'a doğru gelip yanı başında durdu ve Farsça bir şeyler söyledi. Hasan: "Bu ne diyor?" deyince: "Senin ne anlattığını soruyor" dediler. Hasan ona doğru yönelerek cenneti hatırlatıp cehennem ile korkuttu. Hayra teşvik edip şerden sakındırdı. Âhirete teşvik etti. Ayrıca onu dünyada zühd sahibi olmaya da teşvik etti. Ebû Muhammed: "Nerede yatacağım?" deyince, Hasan: "Allah adına sana ben garanti veriyorum" dedi. Sonra Ebû Muhammed Habîb yanlarından çıkıp gitti. Yanında hiçbir şey kalmayıncaya kadar malını dağıttı. Sonra kendisine verilen sadakalarla yaşamaya başladı.

(٨٢٧٢)- [١٥٠/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا يُونُسُ، قَالَ: " جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ فَشَكَى إِلَيْهِ دَيْنًا عَلَيْهِ، فَقَالَ: اذْهَبْ وَاسْتَقْرِضْ وَأَنَا أَضْمَنُ، قَالَ: فَأَتَى رَجُلا فَاقْتَرَضَ مِنْهُ خَمْسَ مِائَةِ دِرْهَمٍ

وَضَمِنَهَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثُمَّ جَاءَ الرَّجُلُ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ دَرَاهِمِي قَدْ أَضَرَّنِي حَبْسُهَا، فَقَالَ: نَعَمْ غَدًا، فَتَوَضَّأَ أَبُو مُحَمَّدٍ وَدَخَلَ الْمَسْجِدَ وَدَعَا اللَّهَ تَعَالَى وَجَاءَ الرَّجُلُ، فَقَالَ لَهُ: اذْهَبْ فَإِنْ وَجَدْتَ فِي الْمَسْجِدِ شَيْئًا فَخُذْهُ، قَالَ: فَذَهَبَ فَإِذَا فِي الْمَسْجِدِ صُرَّةٌ فِيهَا خَمْسُ مِائَةِ دِرْهَمٍ، فَذَهَبَ فَوَجَدَهَا تَزِيدُ عَلَى خَمْسِ مِائَةٍ فَرَجَعَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ تِلْكَ الدَّرَاهِمُ تَزِيدُ، فَقَالَ: إن كاني راسخت جرب سخت، اذْهَبْ هِيَ لَكَ يَعْنِي مِنْ وَزْنِهَا فَوَزَنَهَا رَاجِحَةً "

Yûnus b. Ubeyd bildiriyor: Adamın biri Ebû Muhammed'in (Habîb el-Fârisî) yanına geldi ve borcundan dolayı şikâyette bulundu. Ebû Muhammed ona: "Git birilerinden borcun kadarını ödünç al, ben sana kefil olurum" dedi. Bunun üzerine adam birinin yanma gitti ve ondan beşyüz dirhem ödünç aldı, Ebû Muhammed de buna kefil oldu. Daha sonra ödünç parayı veren adam Ebû Muhammed'in yanına geldi ve: "Ey Ebû Muhammed! Adamm, parayı henüz geri vermediği için zarara girdim" dedi. Ebû Muhammed de: "Peki, yarın paranı al!" dedi. İkinci gün Ebû Muhammed abdest alıp mescide girdi. Parasını isteyen adam da geldi. Ebû Muhammed ona: "Git, mescidde bir şey bulursan al!" dedi. Adam girince, içinde beş yüz dirhem bulunan bir torba gözüne çarptı. Parayı alıp gittikten sonra torbanın içinde beşyüz dirhemden daha fazla para olduğunu gördü. Bunun üzerine dönüp: "Ey Ebû Muhammed! Bana verdiğin dirhemler daha fazla çıktı!" deyince, Ebû Muhammed: "Sanırım tartarken biraz fazla tartmışım ama olsun, senin olsunlar" karşılığını verdi.

(٨٢٧٣)- [١٥٠/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَزْيَدٍ الْخَزَّازُ، ثَنَا ضَمْرَةُ، ثَنَا السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، وَغَيْرُهُ، عَنْ حَبِيبٍ أَبِي مُحَمَّدٍ، أَنَّهُ أَصَابَ النَّاسَ مَجَاعَةٌ فَاشْتَرَى مِنْ أَصْحَابِ الدَّقِيقِ دَقِيقًا وَسَوِيقًا بِنَسِيئَةٍ وَعَمَدَ إِلَى خَرَائِطِهِ فَخَيَّطَهَا وَوَضَعَهَا تَحْتَ فِرَاشِهِ، ثُمَّ دَعَا اللَّهَ فَجَاءَ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَى مِنْهُمْ يَطْلُبُونَ حُقُوقَهُمْ، قَالَ: فَأَخْرَجَ تِلْكَ الْخَرَائِطَ قَدِ امْتَلأَتْ، فَقَالَ لَهُمْ: زِنُوا فَوَزَنُوا، فَإِذَا هُوَ يَقُومُ مِنْ حُقُوقِهِمْ "

Serî b. Yahyâ bildiriyor: Halk açlığa maruz kalınca Habîb –Ebû Muhammed- un tüccarlarından veresiye un ve kavut satın alıp çantalar dikerek yatağının altına koydu. Sonra Allah'a dua edip durdu. Daha sonra un ve kavutu veresiye satın aldığı tüccarlar gelip kendisinden alacaklarını istediler. Ebû Muhammed o çantaları çıkarınca dolu olduklarını gördü. Alacaklılara: "Bunları tartın" deyince tarttılar ve alacaklarını karşılayacak kadar malın çantalarda dolu olduğunu gördüler.

(٨٢٧٤)- [٦/١٥٠] حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْجُرْجَانِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، ثَنَا غَالِبُ بْنُ وَزِيرٍ الْغَزِّيُّ، ثَنَا ضَمْرَةُ، ثَنَا السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: " قَدِمَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ، وَقَدْ بَاعَ مَا كَانَ لَهُ بِهَا وَهَمَّ بِسُكْنَى الْبَصْرَةِ وَمَعَهُ عَشَرَةُ آلافِ دِرْهَمٍ، فَلَمَّا قَدِمَ الْبَصْرَةَ وَهَمَّ بِالْخُرُوجِ إِلَى مَكَّةَ هُوَ وَامْرَأَتُهُ، سَأَلَ لِمَنْ يُودِعُ الْعَشَرَةَ آلافِ دِرْهَمٍ؟ فَقِيلَ: لِحَبِيبٍ أَبِي مُحَمَّدٍ فَأَتَاهُ، فَقَالَ لَهُ: إِنِّي حَاجٌّ وَامْرَأَتِي وَهَذِهِ الْعَشَرَةُ الآلافِ دِرْهَمٍ أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَ بِهَا مَنْزِلا بِالْبَصْرَةِ، فَإِنْ وَجَدْتَ مَنْزِلا وَيخِفُّ عَلَيْكَ أَنْ تَشْتَرِيَ لَنَا بِهَا فَافْعَلْ، وَسَارَ الرَّجُلُ إِلَى مَكَّةَ فَأَصَابَ النَّاسَ بِالْبَصْرَةِ مَجَاعَةٌ فَشَاوَرَ حَبِيبٌ أَصْحَابَهُ، أَنْ يشْتَرِيَ بِالْعَشَرَةِ آلافِ دَقِيقًا وَيَتَصَدَّقُ بِهِ، فَقَالُوا لَهُ: إِنَّمَا وَضَعَهَا لِتَشْتَرِيَ بِهَا مَنْزِلا، فَقَالَ: أَتَصَدَّقُ بِهَا وَأَشْتَرِي لَهُ بِهَا مِنْ رَبِّي ﷻ مَنْزِلا فِي الْجَنَّةِ، فَإِنْ رَضِيَ وَإِلا دَفَعْتُ إِلَيْهِ دَرَاهِمَهُ، قَالَ: فَاشْتَرَى دَقِيقًا وَخَبَزَهُ وَتَصَدَّقَ بِهِ، فَلَمَّا قَدِمَ الْخُرَاسَانِيُّ مِنْ مَكَّةَ أَتَى حَبِيبًا، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ أَنَا صَاحِبُ الْعَشَرَةِ الآلافِ، فَمَا أَدْرِي أَشْتَرَيْتَ لَنَا بِهَا مَنْزِلا أَوْ تَرُدُّهَا عَلَيَّ فَأَشْتَرِي أَنَا بِهَا، فَقَالَ: لَقَدِ اشْتَرَيْتُ لَكَ مَنْزِلا فِيهِ قُصُورٌ وَأَشْجَارٌ وَثِمَارٌ وَأَنْهَارٌ، فَانْصَرَفَ الْخُرَاسَانِيُّ إِلَى امْرَأَتِهِ، فَقَالَ: أَرَى قَدِ اشْتَرَى لَنَا حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ مَنْزِلا، إِنِّي أُرَاهُ كَانَ لِبَعْضِ الْمُلُوكِ قَدْ عَظَّمَ أَمْرَهُ وَمَا فِيهِ، قَالَ: ثُمَّ أَقَمْتُ يَوْمَيْنِ أَوْ ثَلاثَةً فَأَتَيْتُ حَبِيبًا، فَقُلْتُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ الْمَنْزِلُ، فَقَالَ: قَدِ اشْتَرَيْتُ لَكَ مِنْ رَبِّي مَنْزِلا فِي الْجَنَّةِ بِقُصُورِهِ وَأَنْهَارِهِ وَوُصَفَائِهِ فَانْصَرَفَ الرَّجُلُ إِلَى امْرَأَتِهِ، فَقَالَ لَهَا: إِنَّ حَبِيبًا إِنَّمَا اشْتَرَى لَنَا مِنْ رَبِّهِ الْمَنْزِلَ فِي الْجَنَّةِ، فَقَالَتْ: يَا فُلانُ أَرْجُو أَنْ يَكُونَ قَدْ وَفَّقَ اللَّهُ حَبِيبًا وَمَا قَدْرُ مَا يَكُونُ لُبْثُنَا فِي الدُّنْيَا، فَارْجِعْ إِلَيْهِ فَلْيَكْتُبْ لَنَا كِتَابًا بِعُهْدَةِ الْمَنْزِلِ، قَالَ: فَأَتَيْتُ حَبِيبًا، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، قَبْلِنَا مَا اشْتَرَيْتَ لَنَا فَاكْتُبْ لَنَا كِتَابَ عُهْدَةٍ، فَقَالَ: نَعَمْ، فَدَعَا مَنْ يَكْتُبُ لَهُ الْكِتَابَ فَكَتَبَ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا اشْتَرَى حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ مِنْ رَبِّهِ ﷻ

لِفُلانٍ الْخُرَاسَانِيِّ اشْتَرَى لَهُ مِنْهُ مَنْزِلا فِي الْجَنَّةِ بِقُصُورِهِ وَأَنْهَارِهِ وَأَشْجَارِهِ وَوُصَفَائِهِ وَوَصِيفَاتِهِ بِعَشَرَةِ آلافِ دِرْهَمٍ، فَعَلَى رَبِّهِ تَعَالَى أَنْ يَدْفَعَ هَذَا الْمَنْزِلَ إِلَى فُلانٍ الْخُرَاسَانِيِّ وَيُبَرِّئُ حَبِيبًا مِنْ عُهْدَتِهِ ".فَأَخَذَ الْخُرَاسَانِيُّ الْكِتَابَ وَانْطَلَقَ بِهِ إِلَى امْرَأَتِهِ فَدَفَعَهُ إِلَيْهَا فَأَقَامَ الْخُرَاسَانِيُّ نَحْوًا مِنْ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ فَأَوْصَى إِلَى امْرَأَتِهِ إِذَا غَسَّلْتُمُونِي وَكَفَّنْتُمُونِي فَادْفَعِي هَذَا الْكِتَابَ إِلَيْهِمْ يَجْعَلُوهُ فِي أَكْفَانِي فَفَعَلُوا، وَدُفِنَ الرَّجُلُ الْخُرَاسَانِيُّ فَوَجَدُوا عَلَى ظَهْرِ قَبْرِهِ مَكْتُوبًا فِي رَقٍّ كِتَابًا أَسْوَدَ فِي ضَوْءِ الرِّقِّ بَرَاءَةٌ لِحَبِيبٍ أَبِي مُحَمَّدٍ مِنَ الْمَنْزِلِ الَّذِي اشْتَرَاهُ لِفُلانٍ الْخُرَاسَانِيِّ بِعَشَرَةِ آلافِ دِرْهَمٍ، فَقَدْ دَفَعَ رَبُّهُ إِلَى الْخُرَاسَانِيِّ مَا شَرَطَ لَهُ حَبِيبٌ وَأَبْرَأَهُ مِنْهُ فَأُتِيَ حَبِيبٌ بِالْكِتَابِ فَجَعَلَ يَقْرَؤُهُ وَيُقَبِّلُهُ وَيَبْكِي وَيَمْشِي إِلَى أَصْحَابِهِ، وَيَقُولُ: هَذِهِ بَرَاءَتِي مِنْ رَبِّي ﷻ "

Serî b. Yahya anlatıyor: Horasan halkından bir adam geldi. Horasan'da her şeyini satmış ve Basra'ya yerleşmek istemişti. Kendisinde on bin dirhem vardı. Basra'ya gelip eşiyle birlikte Mekke'ye çıkmak isteyince, on bin dirhemi emanet bırakabileceği birini sordu. Kendisine: "Habîb Ebû Muhammed'e bırakabilirsin" denilince, (yanına gidip) ona: "Ben ve eşim hacca gitmek istiyoruz. Şu on bin dirhemle de Basra'da bir ev satın almak istiyorum. Eğer münasip bir ev bulur ve onu alma imkanın olursa bu parayla onu al" dedi. Sonra adam yola çıktı. Basra'da açlık baş göstermişti. Habîb, adamın bırakmış olduğu on bin dirhemle un almayı ve onu tasadduk etmeyi arkadaşları ile müşavere etti. Arkadaşları kendisine: "Adam sana bu parayı kendisine bir ev satın alman için bıraktı" dediler. Habîb: "Ben bunu tasadduk edeceğim ve kendisine Rabbim'den cennete bir ev satın alacağım" dedi. Eğer adam buna razı olursa ne âla, olmazsa ona dirhemlerini iade ederim" dedi. Bunun üzerine un satın alıp onu ekmek yaptı ve tasaddukta bulundu. Horasanlı adam Mekke'den dönünce Habîb'in yanına geldi ve: "Ey Ebû Muhammed! Ben on bin dirhemin sahibiyim. Onunla bize bir ev aldın mı yoksa geri iade edeceksin de evi kendim mi alacağım bilmiyorum" dedi. Habîb: "Onunla sana içinde köşkler, ağaçlar, meyveler ve nehirler bulunan bir yer satın aldım" dedi. Horasanlı adam eşine gidip: "Gördüğüm kadarıyla Ebû Habîb bize bir yer satın almış. Sanırım aldığı yer bir kralındı ki onu ve içindekileri çok methetti" dedi. Sonra iki veya üç gün bekleyip

Habîb'in yanına gitti ve: "Ey Ebû Muhammed! Bize satın aldığın yer nerededir?" dedi. Habîb: "Ben sana Rabbimden, cennette köşkleriyle, nehirleriyle ve hizmetçileriyle bir yer satın aldım" karşılığını verdi. Adam yine eşinin yanına gidip: "Habîb bize, Rabbinden cennette bir yer satın almış" deyince: "Ey Filan! Allah'ın, Habîb'i muvaffak etmiş olmasını dilerim. Biz dünyada daha ne kadar kalacağız ki! Ona geri dön ve satın almış olduğu yer hususunda sana bir senet yazsın" dedi.

Adam Habîb'e gidip: "Ey Ebû Muhammed! Bize satın almış olduğun yeri kabul ettik. Bu konuda bize bir senet yaz" dedi. O da: "Tamam" dedi ve senedi yazacak kimseyi çağırıp şöyle yazdırdı: "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu senet Habîb b. Muhammed'in Rabbinden, Horasanlı filan kişiye satın aldığının senedidir. Ona cennette köşkleriyle, nehirleriyle, ağaçlarıyla ve kadın erkek hizmetçileriyle on bin dirheme bir yeri satın almıştır. Rabbi de, Horasanlı filan kişiye bu yeri verecek ve Habîb'i bu borçtan kurtaracaktır." Horasanlı senedi alarak eşinin yanma gitti ve ona verdi. Horasanlı kırk gün yaşadıktan sonra ölüm anı geldi. Eşine: "Beni yıkayıp kefenleyeceğiniz zaman bu senedi beni kefenleyenlere ver ve onu kefenimin içine koysunlar" dedi. Öyle de yaptılar. Horasanlı adam defnedildikten sonra mezarının üstünde siyah bir kağıt buldular. Kağıttaki yazılar parlıyordu. Kağıdın üzerinde: "Bu, Habîb Ebû Muhammed'in, Horasanlı filan kişiye on bin dirheme satın almış olduğu yerin beratıdır. Şüphesiz ki Rabbi, Habîb'in istediği gibi Horasanlı kişiye verdi ve Habîb'i borçtan kurtardı" yazılıydı. Bu yazı Habîb'e götürülünce, onu öpüp ağlamaya ve arkadaşlarına gidip: "Bu, Rabbimden bana berattır" demeye başladı.

(٨٢٧٥)- [١٥٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو طَالِبٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَوَادَةَ، ثَنَا عِيسَى بْنُ أَبِي حَرْبٍ، ثنا أَبِي، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ جَدِّي، قَالَ: " كُنَّا عِنْدَ حَبِيبٍ أَبِي مُحَمَّدٍ، فَقَالَ رَجُلٌ: إِنِّي أَجِدُ وَجَعًا فِي رِجْلِي، فَقَالَ لَهُ: اجْلِسْ، فَلَمَّا تَفَرَّقَ النَّاسُ قَالَ أَبُو حَرْبٍ وَهُوَ جَدِّي قَامَ فَعَلَّقَ الْمُصْحَفَ فِي عُنُقِهِ، وَقَالَ: يَا خدا حبيب رسوا مياش، يَقُولُ: لا تُسَوِّدْ وَجْهَ حَبِيبٍ اللَّهُمَّ عَافِهِ، حَتَّى يَنْصَرِفَ وَلا يَدْرِي فِي أَيِّ رِجْلَيْهِ كَانَ الْوَجَعُ، فَوَجَدَ الرَّجُلُ الْعَافِيَةَ فَسَأَلْنَاهُ فِي أَيِّ رِجْلِكَ كَانَ الْوَجَعُ قَالَ: لا أَدْرِي

İsa b. Ebî Harb'ın, babası kanalıyla bir adamdan bildirdiğine göre (İsa b. Ebî Harb'ın) dedesi şöyle demiştir: Habîb b. Muhammed'in yanında idik. Bir adam: "Ben ayağımda bir ağrı hissetmekteyim" deyince, Habîb ona: "Otur!" dedi. Oradakiler gidince Habîb kalkıp Mushaf'ı boynuna astı ve: "Yâ hudâ Habîb! Rusvâ miyâs (Yani: "Allahım Habîb'in yüzünü kara çıkarma" diyordu). Allahım! Ona afiyet ver ki ağrısı gitsin ve ağrısının hangi ayakta olduğunu dahi bilmesin" diye dua etti. Bunun üzerine adam şifa buldu. Adama hangi ayağın ağrımaktaydı?" dediğimizde: "Bilmiyorum" karşılığını verdi.

(٨٢٧٦)- [١٥٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: أُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيِّ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ حَبِيبًا، يَقُولُ: " أَتَانَا سَائِلٌ وَقَدْ عَجَنَتْ عَمْرَةُ وَذَهَبَتْ تَجِيءُ بِنَارٍ تَخْبِزُهُ فَقُلْتُ لِلسَّائِلِ: خُذِ الْعَجِينَ، قَالَ: فَاحْتَمَلَهُ فَجَاءَتْ عَمْرَةُ، قَالَتْ: أَيْنَ الْعَجِينُ؟ فَقُلْتُ: ذَهَبُوا يَخْبِزُونَهُ، فَلَمَّا أَكْثَرَتْ عَلَيَّ أَخْبَرْتُهَا، فَقَالَتْ: سُبْحَانَ اللَّهِ لا بُدَّ لَنَا مِنْ شَيْءٍ نَأْكُلُهُ، قَالَ: فَإِذَا رَجُلٌ قَدْ جَاءَ بِجَفْنَةٍ عَظِيمَةٍ مَمْلُوءَةٍ خُبْزًا وَلَحْمًا، فَقَالَتْ عَمْرَةُ: مَا أَسْرَعَ مَا رَدُّوهُ عَلَيْكَ قَدْ خَبَزُوهُ وَجَعَلُوا مَعَهُ لَحْمًا "

Habîb bildiriyor: Amre, ekmek için hamuru yoğurmuş pişirmek için de ateş yakmaya gitmişti. O esnada bir dilenci geldi. Ona: "Hamuru al!" dediğimde adam hamuru yüklenip götürdü. Amre gelip de: "Hamur nerede?" diye sorunca, ben: "Pişirmek için götürdüler" karşılığını verdim. Ancak Amre ısrarlı davranınca olanları ona anlattım. Amre de: "Sübhânallah! Ama yemek için bize de bir şeyler lazım!" dedi. O esnada adamın biri bize ekmek ve etle dolu büyük bir tabak getirince, Amre: "Hamuru ne tez geri getirdiler. Üstelik pişirip yanına et de koymuşlar!" dedi.

(٨٢٧٧)- [١٥٢/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: أُخْبِرْتُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيِّ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ حَبِيبًا أَبَا مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " أَتَانَا زَوْرٌ لَنَا وَقَدْ طَبَخْنَا سَمَكًا فَكُنَّا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَهُ فَأَبْطَأَ

الزَّوْرُ فِي الْقُعُودِ، فَلَمَّا قَامَ قُلْتُ لِعَمْرَةَ: هَاتِ حَتَّى نَأْكُلَهُ، قَالَ: فَجَاءَتْ بِهِ فَإِذَا هُوَ دَمٌ عَبِيطٍ فَأَلْقَيْنَاهُ فِي الْحَشِّ "

Câfer b. Süleyman der ki: Habîb Ebû Muhammed'in şöyle dediğini işittim: "Biz balık pişirmişken bize misafirler geldi. Biz balığı sadece kendimiz yemek istiyorduk. Ancak misafirler oturmakta gecikmişti. Kalkıp gittikleri zaman, Amre'ye: "Yemeği getir de yiyelim" dedim. Amre yemeği getirdiğinde onun taze kana dönüşmüş olduğunu gördük ve çöpe attık.

(٨٢٧٨)- [١٥٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: أُخْبِرْتُ عَنْ يَسَارٍ، ثَنَا جَعْفَرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ حَبِيبًا أَبَا مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " وَاللَّهِ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَيَلْعَبُ بِالْقُرَّاءِ كَمَا يَلْعَبُ الصِّبْيَانُ بِالْجَوْزِ وَلَوْ أَنَّ اللَّهَ دَعَانِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقَالَ: يَا حَبِيبُ، فَقُلْتُ: لَبَّيْكَ قَالَ: جِئْتَنِي بِصَلاةِ يَوْمٍ أَوْ صَوْمِ يَوْمٍ أَوْ رَكْعَةٍ أَوْ تَسْبِيحَةٍ اتَّقَيْتَ عَلَيْهَا مِنْ إِبْلِيسَ أَنْ لا يَكُونَ طَعَنَ فِيهَا طَعْنَةً فَأَفْسَدَهَا مَا اسْتَطَعْتُ، أَنْ أَقُولَ نَعَمْ أَيْ رَبِّ "، قَالَ: وَسَمِعْتُ حَبِيبًا أَبَا مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " لا تَقْعُدُوا فُرَّاغًا فَإِنَّ الْمَوْتَ يَلِيكُمْ "

Ebû Muhammed Habîb der ki: Vallahi Şeytan, Kur'ân okuyucuları/hafızları ile, çocuğun cevizlerle oynaması gibi oynar. Kıyamet gününde Allah bana: "Ey Habîb!" diye seslense, ben de: "Emret yâ Rabbi!" desem, Rabbim: "İblis'in dokunmasından, bozmasından koruyabildiğin bir günlük namaz, bir günlük oruç veya bir rekât namaz ya da bir tane tesbihat ile huzuruma gelebildin mi?" diye sorsa, ben: "Evet, yâ Rabbi!" diyemem." Ravi der ki: Habib'in yine şöyle dediğini işittim: "Boş boş oturmayın; zira ölüm hemen yanı başınızdadır!"

(٨٢٧٩)- [١٥٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، وَسَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ بِهِ عَنْهُ: ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حَبِيبًا أَبَا مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: " لأَنْ أَكُونَ فِي صَحْرَاءَ لَيْسَ عَلَيَّ إِلا ظُلَّةٌ وَأَنَا بِإِزَاءِ رَبِّي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ جَنَّتِكُمْ هَذِهِ "

İbn Şevzeb der ki: Habîb Ebû Muhammed'in şöyle dediğini işittim: "Bir çölde sadece bir gölgeye sığınarak Rabbimin huzurunda duruyor olmam, benim için şu cennetinizden daha güzeldir."

(٨٢٨٠)- [٦/١٥٣] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا أَبُو هَاشِمٍ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا عَمْرُو بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنِي جَمِيلٌ أَبُو عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ: " إِنَّ مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ إِذَا مَاتَ مَاتَتْ مَعَهُ ذُنُوبُهُ "

Habîb Ebû Muhammed der ki: "Kişiyi ölüm anında mutlu kılan şeylerden biri de ölmesiyle birlikte günahlarının da onunla beraber ölecek olmasıdır."

(٨٢٨١)- [٦/١٥٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْبَدٍ الْجَوْسَقِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الْمُقْرِئُ، ثَنَا عَوْنُ بْنُ عُمَارَةَ، عَنْ حَمَّادٍ، وَأَبِي عَوَانَةَ، قَالا: شَهِدْنَا حَبِيبًا الْفَارِسِيَّ يَوْمًا فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ، فَقَالَتْ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ نان نسيت مارا، فَقَالَ لَهَا: " كَمْ لَكِ مِنَ الْعِيَالِ "؟ فَقَالَتْ: كَذَا وَكَذَا، فَقَامَ حَبِيبٌ إِلَى وَضُوئِهِ فَتَوَضَّأَ، ثُمَّ جَاءَ إِلَى الصَّلاةِ فَصَلَّى بِخُضُوعٍ وَسُكُونٍ، فَلَمَّا فَرَغَ، قَالَ: " يَا رَبِّ إِنَّ النَّاسَ يُحْسِنُونَ ظَنَّهُمْ بِي وَذَلِكَ مِنْ سَتْرِكَ عَلَيَّ فَلا تُخْلِفْ ظَنَّهُمْ بِي، ثُمَّ رَفَعَ حَصِيرَةً فَإِذَا بِخَمْسِينَ دِرْهَمًا طَارِحَةً فَأَعْطَاهَا إِيَّاهَا "، ثُمَّ قَالَ: " يَا حَمَّادُ اكْتُمْ مَا رَأَيْتَ حَيَاتِي "

Hammâd ve Ebû Avâne şöyle derler: Bir gün Habîb el-Fârisî ile ilgili şu olaya şahit olduk: Yanına bir kadın gelip: "Ey Ebû Muhammed! Ekmeğe hasret kaldık" dedi. Habîb: "Kaç çocuğun var?" diye sorunca, kadın: "Şu kadar" karşılığını verdi. Habîb kalkıp abdest alarak namaza durdu. Namazını huşu ve huzur içinde kıldıktan sonra şöyle dua etti: "Ya Rabbi! İnsanların benim hakkımdaki zanları, benim ayıplarımı örtmen sebebiyledir. Onların zannını boşa çıkarma." Sonra hasırı kaldırdı ve orada elli dirhem olduğunu gördü. Bunları kadına verdikten sonra : "Ey Hammâd! Gördüklerini sakla" dedi.

(٨٢٨٢)- [٦/١٥٣] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيَّ، يَقُولُ: كَانَ حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ يَأْخُذُ مَتَاعًا مِنَ التُّجَّارِ يَتَصَدَّقُ بِهِ فَأَخَذَ مَرَّةً فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا يُعْطِيهِمْ، فَقَالَ: يَا رَبِّ كَأَنَّهُ، قَالَ: إِنِّي يَنْكَسِرُ وَجْهِي عِنْدَهُمْ، فَدَخَلَ فَإِذَا هُوَ بِجَوَالِقَ مِنْ شَعْرٍ كَأَنَّهُ نُصِبَ مِنْ أَرْضٍ

الْبَيْتِ إِلَى قَرِيبِ السَّقْفِ مَلآنَ دَرَاهِمَ، فَقَالَ: " يَا رَبِّ، لَيْسَ أُرِيدُ هَذَا، قَالَ: فَأَخَذَ حَاجَتَهُ وَتَرَكَ الْبَقِيَّةَ "

Ebû Süleyman ed-Dârânî der ki: Habîb Ebû Muhammed tüccarlardan bir şeyler alır ve aldığını fakirlere dağıtırdı. Bir defa tüccarlardan bir şey aldı, ama onlara verecek bir şey bulamadı. Bunun üzerine: "Ey Rabbim!" dedi. Sanki: "Onların yanına varmaya yüzüm yok" demekteydi. Eve girdiğinde yerden yaklaşık tavana kadar dikili kıldan çuvalların dirhemlerle dolu olduğunu görünce: "Ey Rabbim! Ben bu kadar istemiyorum" dedi. Sonra ihtiyacı kadarını alıp gerisini bıraktı.

(٨٢٨٣)- [١٥٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُؤَدِّبُ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا جَعْفَرٌ، قَالَ: كُنَّا نَنْصَرِفُ مِنْ مَجْلِسِ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، فَنَأْتِي حَبِيبًا أَبَا مُحَمَّدٍ فَيَحُثُّ عَلَى الصَّدَقَةِ، فَإِذَا وَقَعَتْ قَامَ فَتَعَلَّقَ بِقَرْنٍ مُعَلَّقٍ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ يَقُولُ:

هَا قَدْ تَغَذَّيْتُ وَطَابَتْ نَفْسِي فَلَيْسَ فِي الْحَيِّ غُلامٌ مَثْلِي

إِلا غُلامٌ قَدْ تَغَذَّى قَبْلِي سُبْحَانَكَ وَحَنَانَيْكَ، خَلَقْتَ فَسَوَّيْتَ، وَقَدَّرْتَ فَهَدَيْتَ، وَأَعْطَيْتَ فَأَغْنَيْتَ، وَأَقْنَيْتَ وَعَافَيْتَ، وَعَفَوْتَ وَأَعْطَيْتَ فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا أَعْطَيْتَ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا حَمْدًا لا يَنْقَطِعُ أُولاهُ وَلا يَنْفَدُ أُخْرَاهُ حَمْدًا أَنْتَ مُنْتَهَاهُ فَتَكُونُ الْجَنَّةُ عُقْبَاهُ، أَنْتَ الْكَرِيمُ الأَعْلَى وَأَنْتَ جَزِيلُ الْعَطَاءِ وَأَنْتَ أَهْلُ النَّعْمَاءِ، وَأَنْتَ وَلِيُّ الْحَسَنَاتِ وَأَنْتَ خَلِيلُ إِبْرَاهِيمَ لا يُحْفِيكَ سَائِلٌ وَلا يُنْقِصُكَ نَائِلٌ، وَلا يَبْلُغُ مَدْحَكَ قَوْلُ قَائِلٍ، سَجَدَ وَجْهِي لِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ، ثُمَّ يَخِرُّ فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ مَعَهُ، ثُمَّ يُفَرِّقُ الصَّدَقَةَ عَلَى مَنْ حَضَرَهُ مِنَ الْمَسَاكِينِ "

Câfer anlatıyor: Sâbit el-Bunânî'nin meclisinden ayrıldıktan sonra Habîb'in (Ebû Muhammed) yanına giderdik. O da bize devamlı olarak sadaka vermemizi teşvik ederdi. Yanındayken namaz vakti geldiği zaman kalkıp odanın içindeki bir kalasa tutunup şöyle derdi:

İşte yeterince gıdamı alıp da rahatladım.
Kabilemde, şu an benden daha rahatı yok.

Allahım! Şefkatinden dolayı seni her türlü eksiklikten tenzîh ederim. Sen ki yaratıp en güzel biçimi verdin. Takdir edip doğru yolu gösterdin. İhsanlarda bulunup ihtiyaçları giderdin. Muhafaza edip afiyetler verdin. Affedip lütuflarda bulundun. Verdiklerin için sana hamdler olsun. Bize temiz olan, bereketli olan şeyleri getiren, başı bitmeyen ardı da kesilmeyen hamdler senin olsun. Hedefinde sen olan, ardında Cennet bulunan hamdler senin olsun. En yüce kerem sahibi sensin! En iyi ve bol lütufları veren sensin! Tüm nimetlerin, tüm iyiliklerin sahibi sensin! Sen ki İbrâhim'in dostusun! Dilekler senden gizli kalmaz, kişinin dileklerine nail olması da kereminden bir şey eksiltmez. Hiç bir söz seni hakkıyla övmüş olmaz! Kerim olan yüzünün karşısında benim yüzüm ancak secde eder!" Bunları söyledikten sonra da secdeye kapanırdı. Sonra sadakayı yanında hazır bulunan miskinlere dağıtırdı.

(٨٢٨٤)- [٦/١٥٤] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ أَيُّوبَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ وَاقِدٍ، ثَنَا ضَمْرَةُ، حَدَّثَنِي السَّرِيُّ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: " كَانَ حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ يُرَى بِالْبَصْرَةِ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ، وَيُرَى بِعَرَفَةَ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ "

Serî b. Yahya der ki: Habîb Ebû Muhammed Terviye gününde Basra'da görünür ve Arefe günü akşamı de Arafat'ta görünürdü."

(٨٢٨٥)- [٦/١٥٤] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُفْيَانَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ، ثَنَا حُسَامُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ عُبَادَةَ، قَالَ: ذَهَبْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ إِلَى حَبِيبٍ أَبِي مُحَمَّدٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، ادْعُ اللَّهَ لَنَا، فَقَالَ: " يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، الْبَشْكَارُ لا يَتَقَدَّمُ الْبَيْشَكَارَ "

Ubâde der ki: Süleyman et-Teymî ile birlikte Habîb Ebû Muhammed'in yanına gittim. Süleyman et-Teymî: "Ey Ebû Muhammed! Bizim için Allah'a dua et" deyince: "Ey Ebû Muhammed! Çırak ustanın önüne geçemez" karşılığını verdi.

(٨٢٨٦)- [٦/١٥٤] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مُسْلِمٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو قُرَّةَ مُحَمَّدُ بْنُ ثَابِتٍ، قَالَ: قَالَ حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ: " لا قُرَّةَ عَيْنٍ لِمَنْ لا تَقَرُّ عَيْنُهُ بِكَ وَلا فَرَحَ لِمَنْ لا يَفْرَحُ بِكَ، وَعِزَّتِكَ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنِّي أُحِبُّكَ

Habîb Ebû Muhammed der ki: "Seninle gözü aydın olmayan kimsenin başka bir göz aydınlığı yoktur. Senin verdiğin sevinçle sevinmeyenin başka bir sevinci yoktur. İzzetine yemin olsun ki seni sevdiğimi biliyorsun."

(٨٢٨٧)- [٦/١٥٤] ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: أُخْبِرْتُ عَنْ سَيَّارٍ، عَنْ جَعْفَرٍ، قَالَ: كَانَ حَبِيبٌ أَبُو مُحَمَّدٍ رَقِيقًا مِنْ أَكْثَرِ النَّاسِ بُكَاءً، فَبَكَى ذَاتَ لَيْلَةٍ بُكَاءً كَثِيرًا، فَقَالَتْ عَمْرَةُ بِالْفَارِسِيَّةِ: لِمَ تَبْكِي يَا أَبَا مُحَمَّدٍ؟، قَالَ لَهَا حَبِيبٌ بِالْفَارِسِيَّةِ: " دَعِينِي فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسْلُكَ طَرِيقًا لَمْ أَسْلُكْهُ قَبْلُ "

Câfer bildiriyor: Habîb Ebû Muhammed çok yumuşak kalpli birisiydi ve herkesten çok ağlardı. Bir gece aşırı bir şekilde ağlayınca Amre, Farsça olarak ona: "Ey Ebû Muhammed! Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Habîb de ona yine Farsça: "Beni rahat bırak! Daha önce hiç yürümediğim bir yolu yürümek istiyorum!" karşılığını verdi.

Habîb Ebû Muhammed'in Hasan ve İbn Sîrîn'den rivâyetlerde bulunduğu söylenmiştir. Ancak bu, yanılgıdan ibarettir. Hasan ve İbn Sîrîn'den rivayette bulunan Habîb el-Muallim'dir. Buradaki kişinin Ferezdak'tan naklettiği bir rivâyeti bilinmektedir:

(٨٢٨٨)- [٦/١٥٥] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا أَبُو بِشْرٍ الدَّوْلابِيُّ، ثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى الْوَقَّادُ، ثَنَا الْحُصَيْبُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، عَنْ حَبِيبٍ أَبِي مُحَمَّدٍ الْفَارِسِيِّ، عَنِ الْفَرَزْدَقِ، قَالَ: لَقِيتُ أَبَا هُرَيْرَةَ بِالشَّامِ، فَقَالَ لِي: أَنْتَ الْفَرَزْدَقُ؟، قُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ: أَنْتَ الشَّاعِرُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ: " أَمَا إِنَّهُ إِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ سَتَلْقَى أَقْوَامًا، يَقُولُونَ: لا تَوْبَةَ لَكَ فَلا تَقْطَعْ رَجَاكَ مِنَ اللَّهِ ﷻ "

Ferezdak der ki: Şam'da Ebû Hureyre ile karşılaştım. Bana: "Sen Ferezdak mısın?" diye sorunca: "Evet benim" dedim. O: "Şair sen misin?" diye sorunca: "Evet, benim" dedim. Bunun üzerine bana: "Eğer uzun bir

süre yaşarsan: «Senin tövben yoktur» diyen kavimleri göreceksin. Ancak sen Allah'tan ümidini kesme" dedi.

Abdulvâhid b. Zeyd

Allah dostlarından biri de dünyevi her türlü bağdan kurtulan ve avcıları bile avlayan Abdulvâhid b. Zeyd'dir. O, âbid, zahid, günahlara karşı uyarmadan çokça öğüt veren, doğru yola girmek isteyenlere de önder olan biriydi.

(٨٢٨٩)- [٦/١٥٥] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ خَلادٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيُّ: " أَصَابَ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ الْفَالِجُ فَسَأَلَ اللَّهَ، أَنْ يُطْلِقَهُ فِي وَقْتِ الْوُضُوءِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَوَضَّأَ انْطَلَقَ، وَإِذَا رَجَعَ إِلَى سَرِيرِهِ عَادَ عَلَيْهِ الْفَالِجُ

Ebû Süleymân ed-Dârânî bildiriyor: Abdülvâhid b. Zeyd felç olmuştu. Allah'tan sadece abdest alacağı zaman sağlıklı olmasını dileyince, bu dileği kabul edildi. Bundan dolayıdır ki Abdülvâhid abdest alacağı zaman iyi olur, abdest sonrası yatağına girdiği zaman da tekrar eski haline dönerdi.

(٨٢٩٠)- [٦/١٥٥] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثَنَا سِبَاعٌ أَبُو مُحَمَّدٍ الْمَوْصِلِيُّ، ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: " يَا مَعْشَرَ، إِخْوَانِي عَلَيْكُمْ بِالْخُبْزِ وَالْمِلْحِ، فَإِنَّهُ يُذِيبُ شَحْمَ الْكُلَى وَيَزِيدُ فِي الْيَقِينِ "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: "Ey kardeşlerim! Ekmek ve tuzla iktifa ediniz. Çünkü bu böbreklerdeki yağı eritir ve yakini arttırır."

(٨٢٩١)- [٦/١٥٥] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ: " مَرَرْتُ بِرَاهِبٍ فِي صَوْمَعَتِهِ، فَقُلْتُ لأَصْحَابِي: قِفُوا، قَالَ: فَكَلَّمْتُهُ، فَقُلْتُ: يَا رَاهِبُ، فَكَشَفَ ! سِتْرًا عَلَى بَابِ صَوْمَعَتِهِ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَعْلَمَ عِلْمَ الْيَقِينِ، فَاجْعَلْ بَيْنَكَ وَبَيْنَ الشَّهَوَاتِ حَائِطًا مِنْ حَدِيدٍ، قَالَ: وَأَرْخَى السِّتْرَ "

Abdülvâhid b. Zeyd bildiriyor: Kilisesinde olan bir rahiple karşılaşınca yanımdaki arkadaşlarıma: "Durun!" dedim. Durduktan sonra ona: "Ey rahip!" diye seslendim. Rahip kilise kapısının perdesini araladı: "Ey Abdülvâhid b. Zeyd! Şayet yakîni bir ilme sahip olmak istersen şehvetinle arana demirden bir duvar koymalısın!" dedi ve perdeyi geri kapattı.

(٨٢٩٢)- [١٥٥/٦] حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا أَحْمَدُ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ غَسَّانَ، عَنْ أَحْمَدَ الْهُجَيْمِيِّ، قَالَ: قِيلَ لِعَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ: يَا أَبَا عُبَيْدَةَ، مَا تَقُولُ فِي رَجُلَيْنِ: أَحَدُهُمَا أَحَبَّ الْبَقَاءَ لِيَمِيلَ وَالآخَرُ أَحَبَّ الْخُرُوجَ شَوْقًا أَيُّهُمَا أَفْضَلُ؟ قَالَ: " الَّذِي أَحَبَّ الْخُرُوجَ أَفْضَلُ "، قَالَ: فَقِيلَ لَهُ: أَثَمَّ مَنْزِلَةٌ ثَالِثَةٌ؟، فَقَالَ: " لا أَعْرِفُهَا "، قِيلَ لَهُ: بَلَى، قَالَ: " لا الْبَقَاءُ لِيُطِيعَ أَحَبُّ إِلَيْهِ، وَلا يُحِبُّ الْخُرُوجَ شَوْقًا إِلَيْهِ، إِنَّمَا أَحَبَّهُ إِلَيْهِ، إِنْ أَبْقَاهُ أَحَبَّ ذَلِكَ، وَإِنْ أَمَاتَهُ أَحَبَّ ذَلِكَ "

Ahmed el-Huceymî anlatıyor: Abdulvâhid b. Zeyd'e: "Ey Ebû Ubeyde! Güzel amellerini arttırmak için yaşamayı, diğeri Allah'a kavuşma arzusundan dolayı ölmeyi isteyen kişiden hangisi daha üstündür?" diye sorulunca, "Ölümü isteyen daha üstündür" karşılığını verdi. "Peki, üçüncü bir konum var mı?" diye sorulunca, "Bilmiyorum" dedi. "Evet, var" denince ise: "Hayır. Ne itaat etmek için yaşamayı istemek, ne de Allah'a kavuşma arzusuyla ölmeyi istemek; bunlardan daha güzeli yaştığı takdirde yaşamayı, öldürdüğü zaman ise ölümü sevmektir" dedi.

(٨٢٩٣)- [١٥٦/٦] ثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ عَبَّادٍ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ حَسَّانَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ: " الرِّضَا بَابُ اللَّهِ الأَعْظَمُ، وَجَنَّةُ الدُّنْيَا وَمُسْتَرَاحُ الْعَابِدِينَ "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: "Rıza, Allah'ın en büyük kapısı ve dünyanın cennetidir. Âbidlerin ise huzur bulduğu makamdır."

(٨٢٩٤)- [١٥٦/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ يَحْيَى، ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَارَةَ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: " خَرَجْتُ أَنَا وَفَرْقَدٌ السَّبَخِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، وَمَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، نَزُورُ أَخًا لَنَا بِأَرْضِ فَارِسَ، فَلَمَّا جَاوَزْنَا زَامَهْرِيرَ إِذَا نَحْنُ بِضَوْءٍ فِي سَفْحِ جَبَلٍ فَنَزَعْنَا نَحْوَهُ،

فَإِذَا نَحْنُ بِرَجُلٍ مَجْذُومٍ يَقْطُرُ قَيْحًا وَدَمًا، فَقَالَ لَهُ بَعْضُنَا: يَا هَذَا لَوْ دَخَلْتَ هَذِهِ الْمَدِينَةِ فَتَدَاوَيْتَ وَتَعَالَجْتَ مِنْ بَلائِكَ هَذَا فَرَفَعَ طَرْفَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: إِلَهِي أَتَيْتَ بِهَؤُلاءِ لِيُسْخِطُونِي عَلَيْكَ لَكَ الْكَرَامَةُ وَالْعُتْبَى بِأَنْ لا أُخَالِفَكَ أَبَدًا "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: Ferkad es-Sebahî, Muhammed b. Vâsi' ve Mâlik b. Dînar ile birlikte İran topraklarında bulunan bir kardeşimizi ziyaret için yola çıktık. Zâmehrîr denilen yere geldiğimizde bir dağın başında bir ışık olduğunu gördük ve ona doğru gitmeye başladık. Orada üzerinden kan ve irinler akan cüzamlı bir adam gördük. Birimiz ona: "Be adam! Şu kasabaya gidip tedavi olsan ve bu beladan kurtulsan" deyince, adam bakışını semaya çevirdi ve: "Allahım! Bunları sana karşı beni kızdırmak için mi gönderdin. Keremin ve sitem hakkın adına sana asla karşı gelmeyeceğim" dedi.

(٨٢٩٥)- [١٥٦/٦] حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الأَزْدِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: " خَرَجْتُ أَنَا وَمُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، وَمَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، نَحْوَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَلَمَّا كُنَّا بَيْنَ الرَّصَافَةِ وَحِمْصٍ سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي مِنْ تِلْكَ الرِّمَالِ: يَا مَحْفُوظُ، يَا مَسْتُورُ، اعْقِلْ فِي سَتْرِ مَنْ أَنْتَ، فَإِنْ كُنْتَ لا تَعْقِلُ فَاحْذَرِ الدُّنْيَا وَإِنْ كُنْتَ لا تُحْسِنُ، أَنْ تَحْذَرَهَا فَاجْعَلْهَا شَوْكَةً وَانْظُرْ أَيْنَ تَضَعُ رِجْلَكَ "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: Muhammed b. Vâsi' ve Mâlik b. Dînar ile birlikte Beytü'l-Makdis'e doğru yola çıktık. Rasâfe ve Humus arasında bir yere geldiğimizde oradaki kumluktan bir münadinin şöyle seslendiğini işittik: "Ey gizlenen! Ey korunan! Sen kim ve ne olduğunu anlamaya bak. Eğer bunu bulamazsan dünyadan sakın. Eğer dünyadan sakınamıyorsan onu bir diken say ve ayağım nereye koyacağına iyi bak."

(٨٢٩٦)- [١٥٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ مُضَرَ الْقَارِئِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ، يَقُولُ: " وَعِزَّتِكَ لا أَعْلَمُ لِمَحَبَّتِكَ فَرَحًا دُونَ لِقَائِكَ وَالاشْتِفَاءِ مِنَ النَّظَرِ إِلَى جَلالِ وَجْهِكَ فِي دَارِ كَرَامَتِكَ، فَيَا مَنْ أَحَلَّ الصَّادِقِينَ دَارَ الْكَرَامَةِ، وَأَوْرَثَ الْبَاطِلِينَ مَنَازِلَ النَّدَامَةِ اجْعَلْنِي وَمَنْ

حَضَرَنِي مِنْ أَفْضَلِ أَوْلِيَائِكَ زُلْفَى وَأَعْظَمِهِمْ مَنْزِلَةً وَقُرْبَةً تَفَضُّلا مِنْكَ عَلَيَّ وَعَلَى إِخْوَانِي يَوْمَ تَجْزِي الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ جَنَّاتٍ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ مُتَدَلِّيَةٌ عَلَيْهِمْ ثَمَرُهَا "

Abdülvâhid b. Zeyd şöyle dua ederdi: "Sana kavuşmadan, lütuflarla dolu huzurunda vech-i celâlini doyasıya seyretmeden, sana olan sevgimde tam anlamıyla mutlu olamayacağım! Ey sadık kullarını lütufların diyarına yerleştiren ve batıl yolda olanları pişmanlıklar içinde kıvrandıran, Allahım! Sadık insanları bu sadakatlerinden dolayı, herkesin ulaşabileceği bir şekilde meyvelerle dolu olan Cennet bahçelerine koyacağın zaman, beni ve kardeşlerimi katında en seçkin dostlarından ve makam olarak sana en yakın kimselerden kıl!"

(٨٢٩٧)- [٦/١٥٧] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَعْدَانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ غَالِبٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: " مَنْ قَوِيَ عَلَى بَطْنِهِ قَوِيَ عَلَى دِينِهِ، وَمَنْ قَوِيَ عَلَى بَطْنِهِ قَوِيَ عَلَى الأَخْلاقِ الصَّالِحَةِ، وَمَنْ لَمْ يَعْرِفْ مَضَرَّتَهُ فِي دِينِهِ مِنْ قِبَلِ بَطْنِهِ فَذَاكَ رَجُلٌ فِي الْعَابِدِينَ أَعْمَى "

Abdülvâhid b. Zeyd der ki: "Midesine karşı iradeli ve güçlü olan kişi dininde de iradeli ve güçlü olur. Midesine karşı iradeli olan kişide güzel bir ahlâka sahip olma gücü olur. Midesinin dinine olan zararlarını bilemeyen kişi de âbidler içinde kör kişi gibidir."

(٨٢٩٨)- [٦/١٥٧] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنِي مَسْمَعُ بْنُ عَاصِمٍ، قَالَ: شَهِدْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ عَادَ مَرِيضًا مِنْ إِخْوَانِهِ، فَقَالَ: مَا تَشْتَهِي؟ قَالَ: الْجَنَّةَ، قَالَ: فَعَلامَ تَأْسَ مِنَ الدُّنْيَا إِذَا كَانَتْ هَذِهِ شَهْوَتُكَ؟ قَالَ: آسَى وَاللَّهِ عَلَى مَجَالِسِ الذِّكْرِ وَمُذَاكَرَةِ الرِّجَالِ بِتَعْدَادِ نِعَمِ اللَّهِ، قَالَ عَبْدُ الْوَاحِدِ: " هَذَا وَاللَّهِ خَيْرُ الدُّنْيَا وَبِهِ يُدْرَكُ خَيْرُ الآخِرَةِ "

Mesma' b. Âsım bildiriyor: Abdülvâhid b. Zeyd'in hasta olan kardeşlerinden birini ziyaretine şahit oldum. Abdülvâhid adama: "Canın bir şey istiyor mu?" diye sorunca, adam: "Cenneti istiyorum!" dedi. Abdülvâhid adama: "Şayet isteğin bu ise o zaman dünyanın nesine üzülüyorsun?" diye

sorunca, adam: "Vallahi zikir meclislerinde bulunamayacağıma ve Müslümanlarla birlikte, Allah'ın nimetleri adedince onu zikredemeyeceğime üzülüyorum!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Abdülvâhid: "Vallahi bu dediğin iş, dünyanın en hayırlı işidir. Âhiretteki hayırlara da ancak bununla ulaşılabilir" dedi.

(٨٢٩٩)- [١٥٧/٦] ثنا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنِي حُصَيْنُ بْنُ الْقَاسِمِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ، يَقُولُ: " طَرِيقٌ بَيْنَ الْقَلْبَيْنِ مُنْخَرِقَةٌ لا يَحْجِزُ الْمَارَّ فِيهَا شَيْءٌ، خُرُوجُ الْمَوْعِظَةِ مِنْ قَلْبِ الْمُتَكَلِّمِ تَقَعُ فِي قَلْبِ الْمُسْتَمِعِ كَمَا خَرَجَتْ مِنْ قَلْبِ الْوَاعِظِ لا يغَيِّرُهَا شَيْءٌ "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: "İki kalp arasında açılmış bir yol vardır ve bu yola dışarıdan kimse müdahale edemez. Öğüt de konuşanın kalbinden çıkarsa, dinleyenin kalbine, öğüdü verenden çıktığı gibi girer ve onu hiçbir şey değiştiremez."

(٨٣٠٠)- [١٥٧/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْجُشَمِيُّ، عَنْ مُضَرَ الْقَارِئِ، ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: " كَانَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَكَى إِلَى الْحَسَنِ كَثْرَةَ الذُّنُوبِ، قَالَ: اجْعَلْ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا الْبَحْرُ، قَالَ: وَسَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: إِنَّ لِكُلِّ طَرِيقٍ مُخْتَصَرًا وَمُخْتَصَرُ طَرِيقِ الْجَنَّةِ الْجِهَادُ "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: Kişi Hasan(-ı Basrî)'ye günahların çokluğundan şikayette bulununca; "Onlarla kendi arana denizi yerleştir" dedi.

Hasan der ki: "Her yerin bir kestirme yolu vardır. Cennetin de kestirme yolu ise cihaddır."

(٨٣٠١)- [١٥٧/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُعَاذُ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ، غَيْرَ مَرَّةٍ، يَقُولُ: " مَا يَسُرُّنِي أَنَّ لِي جَمِيعَ مَا حَوَتْ عَلَيْهِ الْبَصْرَةُ مِنَ الأَمْوَالِ وَالثَّمَرَةِ بِفِلْسَيْنِ "

Abdülvâhid b. Zeyd der ki: "Beni mutlu eden şey, Basra üzerindeki o kadar mal mülk içinde benim sadece iki *fils*'imin (kuruşumun) olmasıdır."

(٨٣٠٢)- [١٥٧/٦] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْوَاعِظُ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: ذُكِرَ لِي، عَنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الْحَوَارِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو سُلَيْمَانَ: ذُكِرَ لِي عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: " نِمْتُ عَنْ وِرْدِي، لَيْلَةً فَإِذَا أَنَا بِجَارِيَةٍ، لَمْ أَرَ أَحْسَنَ وَجْهًا مِنْهَا عَلَيْهَا ثِيَابُ حَرِيرٍ خُضْرٌ وَفِي رِجْلَهَا نَعْلانِ تُقَدِّسُ بِأَطْرَافِ أَزِمَّتِهَا فَالنَّعْلانِ يُسَبِّحَانِ وَالزِّمَامَانِ يُقَدِّسَانِ، وَهِيَ تَقُولُ: يَا ابْنَ زَيْدٍ جِدَّ فِي طَلَبِي، فَإِنِّي فِي طَلَبِكَ، ثُمَّ جَعَلَتْ تَقُولُ بِرَخِيمِ صَوْتِهَا:

مَنْ يَشْتَرِينِي وَمَنْ يَكُنْ سَكَنِي ... يَأْمَنْ فِي رِبْحِهِ مِنَ الْغَبْنِ

فَقُلْتُ: يَا جَارِيَةُ، مَا ثَمَنُكِ؟ فَأَنْشَأَتْ تَقُولُ:

تَوَدُّدِ اللَّهَ مَعَ مَحَبَّتِهِ ... وَطُولِ شُكْرٍ يُشَابُ بِالْحُزْنِ

فَقُلْتُ: لِمَنْ أَنْتِ يَا جَارِيَةُ؟ فَقَالَتْ:

لِمَالِكٍ لا يَرُدُّ لِي ثَمَنًا ... مِنْ خَاطِبٍ قَدْ أَتَاهُ بِالثَّمَنِ

فَانْتَبَهَ وَآلَى عَلَى نَفْسِهِ أَنْ لا يَنَامَ بِاللَّيْلِ "

Abdulvâhid b. Zeyd anlatıyor: Bir gün gece ibadeti yaparken uyudum. Rüyamda daha önce hiç görmediğim bir güzellikte bir cariye gördüm. Üzerinde ipekten yeşil bir giysi vardı. Ayağında bağlarının uçlarıyla takdis eden ayakkabıları vardı. Ayakkabıları tesbih, bağları ise takdis ediyordu. O da bana: "Ey İbn Zeyd! Beni iste, ben de seni istiyorum" diyordu. Sonra mırıldanarak:

"Kim beni satın alır ve meskenim olursa

Aldatılmayıp kâr ettiğinden emin olur" dedi. Bunun üzerine kendisine: "Ey cariye senin fiyatın nedir?" dediğimde:

"İçindeki sevgiyle hep Allah'ı sevmektir

Hüzün ile saçları ak edip şükretmektir" karşılığını verdi. Ona: "Ey cariye sen kiminsin?" dediğimde:

"Bedelimi getirip de gelen kimseyi
Geri çevirmeyen mülk sahibinim" dedi.

Ravi der ki: Uyandığında geceleyin bir daha uyumayacağına dair kendi kendine yemin etti.

(٨٣٠٣)- [١٥٨/٦] حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ الصَّفَّارَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْفَيْضَ بْنَ إِسْحَاقَ الرَّقِّيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَاضٍ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ: " سَأَلْتُ اللَّهُ ثَلاثَ لَيَالٍ أَنْ يُرِيَنِي رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ، فَرَأَيْتُ كَأَنَّ قَائِلا، يَقُولُ لِي: يَا عَبْدَ الْوَاحِدِ رَفِيقُكَ فِي الْجَنَّةِ مَيْمُونَةُ السَّوْدَاءُ، فَقُلْتُ: وَأَيْنَ هِيَ؟، فَقَالَ: فِي آلِ بَنِي فُلانٍ بِالْكُوفَةِ، قَالَ: فَخَرَجْتُ إِلَى الْكُوفَةِ فَسَأَلْتُ عَنْهَا، فَقِيلَ هِيَ مَجْنُونَةٌ بَيْنَ ظَهْرَانَيْنَا تَرْعَى غُنَيْمَاتٍ لَنَا، فَقُلْتُ: أُرِيدُ أَنْ أَرَاهَا، قَالُوا: اخْرُجْ إِلَى الخانِ فَخَرَجْتُ، فَإِذَا هِيَ قَائِمَةٌ تُصَلِّي وَإِذَا بَيْنَ يَدَيْهَا عُكَّازَةٌ لَهَا، فَإِذَا عَلَيْهَا جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ مَكْتُوبٌ عَلَيْهَا لا تُبَاعُ وَلا تُشْتَرَى، وَإِذَا الْغَنَمُ مَعَ الذِّئَابِ لا الذِّئَابُ تَأْكُلُ الْغَنَمَ وَلا الْغَنَمُ تَفْزَعُ مِنَ الذِّئَابِ، فَلَمَّا رَأَتْنِي أَوْجَزَتْ فِي صَلاتِهَا، ثُمَّ قَالَتِ: ارْجِعْ يَا ابْنَ زَيْدٍ لَيْسَ الْمَوْعِدُ هَهُنَا، إِنَّمَا الْمَوْعِدُ ثَمَّ، فَقُلْتُ لَهَا: رَحِمَكِ اللَّهُ وَمَا يُعْلِمُكِ أَنِّي ابْنُ زَيْدٍ، فَقَالَتْ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الأَرْوَاحَ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ؟ فَقُلْتُ لَهَا: عِظِينِي، فَقَالَتْ: وَاعَجَبًا لِوَاعِظٍ يُوَعَظُ ! ثُمَّ قَالَتْ: يَا ابْنَ زَيْدٍ إِنَّكَ لَوْ وَضَعْتَ مَعَايِرَ الْقِسْطِ عَلَى جَوَارِحِكَ لَخَبَّرَتْكَ بِمَكْتُومِ مَكْنُونِ مَا فِيهَا، يَا ابْنَ زَيْدٍ إِنَّهُ بَلَغَنِي مَا مِنْ عَبْدٍ أَعْطَى مِنَ الدُّنْيَا شَيْئًا فَابْتَغَى إِلَيْهِ ثَانِيًا، إِلا سَلَبَهُ اللَّهُ حُبَّ الْخَلْوَةِ مَعَهُ، وَيُبْدِلُهُ بَعْدَ الْقُرْبِ الْبُعْدَ وَبَعْدَ الأُنْسِ الْوَحْشَةَ، ثُمَّ أَنْشَأَتْ تَقُولُ:

يَا وَاعِظًا قَامَ لاحْتِسَابٍ ... يَزْجُرُ قَوْمًا عَنِ الذُّنُوبِ
تَنْهَى وَأَنْتَ السَّقِيمُ حَقًّا ... هَذَا مِنَ الْمُنْكَرِ الْعَجِيبِ
لَوْ كُنْتَ أَصْلَحْتَ قَبْلَ هَذَا ... غِيِّكَ أَوْ تُبْتَ مِنْ قَرِيبِ
كَانَ لَمَّا قُلْتَ يَا حَبِيبِي ... مَوْقِعَ صِدْقٍ مِنَ الْقُلُوبِ
تَنْهَى عَنِ الْغَيِّ وَالتَّمَادِي ... وَأَنْتَ فِي النَّهْيِ كَالْمُرِيبِ

فَقُلْتُ لَهَا: إِنِّي أَرَى هَذِهِ الذِّئَابَ مَعَ الْغَنَمِ، لا الْغَنَمُ تَفْزَعُ مِنَ الذِّئَابِ، وَلا الذِّئَابُ تَأْكُلُ الْغَنَمَ، فَإِيشْ هَذَا؟ فَقَالَتْ: إِلَيْكَ عَنِّي فَإِنِّي أَصْلَحْتُ مَا بَيْنِي وَبَيْنَ سَيِّدِي فَأَصْلَحَ مَا بَيْنَ الذِّئَابِ وَالْغَنَمِ "

Abdulvâhid b. Zeyd anlatıyor: Üç gece, Allah'tan bana cennetteki arkadaşımı göstermesini istedim. (Rüyamda) bana şöyle diyen birini gördüm: "Ey Abdulvâhid! Cennetteki arkadaşın, Meymûne es-Sevde'dir." Ben: "Bu kadın nerededir?" diye sorunca: "Kûfe'de falan kabilededir" dedi. Kûfe'ye gidip onu sorduğumda: "Bu kadın, aramızda yaşayan bir delidir ve bizim koyunlarımızı otlatır" denildi. Ben: "Onu görmek istiyorum" deyince, "Falan yerde bir han var. O hanın yanında bulursun" dediler. Tarif edilen hanın yanına varınca onun, namaz kıldığını gördüm. Yanında bir baston ve üzerinde yünden bir cübbe vardı. Cübbenin üzerinde "satılmaz ve satın alınamaz" yazılıydı. Baktım ki koyunları otluyor ve hayvanların yanında da kurtlar dolaşıyor. Ne kurtlar koyunları yiyor, ne de koyunlar kurtlardan korkuyordu. Beni fark ettiğinde namazını kısa kesip, bana dönerek; "Ey İbn Zeyd, geri dön, burası senin yerin değildir. Biz seninle burada değil sonra birleşeceğiz" dedi. Bunun üzerine ben ona; "Allah sana rahmet etsin. Sen benim İbn Zeyd olduğumu nereden bilirsin?" dedim. "Bilmiyor musun ki; ruhlar grup grup toplanmış askerler gibidir. Bunlardan tanışanlar ülfet eder kaynaşırlar. Tanışmayan ve birbirini tanımayanlar ihtilaf eder ve ayrılırlar" dedi. Ben: "Biraz nasihat eder misin?" deyince; "Kendisine nasihat edilen nasihatçiye doğrusu şaşılır. Ey İbn Zeyd! Şayet tüm organlarını hakka göre işletmiş olsaydın onların içinde gizli ve saklı olan şeyleri de sana bildirirdim. Ey İbn Zeyd! Bana bildirilene göre; kime dünyalık bir şey verilir de onu bir daha elde etmek isterse Allah o kişiden, Kendisiyle baş başa kalma sevgisini çekip alır. Onun Allah'a olan yakınlığını uzaklığa çevirir, ünsiyetten sonra ona yalnızlık verir." Meymûne daha sonra şu beyitleri söyledi:

Ey Allah rızasını gözetmeyen nasihatçi
İnsanları günahlardan sakındıran
Sakındırıyorsun, ama gerçek hasta sensin.

Bu durum şaşılacak bir durumdur.
Sen önce kendini ıslah etsen
Veya zaman geçmeden tövbe etseydin
Ey sevdiğim dediğin zaman
Kalplerde yer ederdi
Sen sapkınlık ve böbürlenmekten sakındırırken
Sakındırdığın şeyde sanki şüphe içindesin.

Sonra; "Koyunların arasında dolaşan kurtlar, nasıl olur da zarar vermeden gezerler?" diye sorunca, şöyle karşılık verdi: "Benden uzak dur. Ben efendimle aramı düzeltince, O da koyunlarla kurtların arasını düzeltti."

(٨٣٠٤)- [١٥٩/٦] ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ أَحْمَدَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِيسَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عُمَرَ الْوَاسِطِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا حَكِيمُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنِي الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: " كَانَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ يَجْلِسُ إِلَى جَنْبِي عِنْدَ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، فَكُنْتُ لا أَفْهَمُ كَثِيرًا مِنْ مَوْعِظَةِ مَالِكٍ لِكَثْرَةِ بُكَاءِ عَبْدِ الْوَاحِدِ "

Hâris b. Ubeyd bildiriyor: Mâlik b. Dînâr vaaz verirken Abdülvâhid b. Zeyd yanımda otururdu. Ancak Abdülvâhid o kadar çok ağlardı ki Mâlik'in söylediklerinden bir şey anlamazdım.

(٨٣٠٥)- [١٥٩/٦] حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، وَمُحَمَّدٌ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ بِسْطَامٍ، ثَنَا حَاتِمُ بْنُ سُلَيْمَانَ الطَّائِيُّ، قَالَ: " شَهِدْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ فِي جَنَازَةِ حَوْشَبٍ، فَلَمَّا دُفِنَ قَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا بِشْرٍ، فَلَقَدْ كُنْتَ حَذِرًا مِنْ مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ، رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا بِشْرٍ، فَلَقَدْ كُنْتَ مِنَ الْمَوْتِ جَزِعًا، أَمَا وَاللَّهِ لَئِنِ اسْتَطَعْتُ لأَعْمَلَنَّ رَحْلِي بَعْدَ مَصْرَعِكَ هَذَا، قَالَ: ثُمَّ شَمَّرَ بَعْدُ وَاجْتَهَدَ "

Hâtim b. Süleymân et-Tâî bildiriyor: Havşeb'in cenazesinde Abdülvâhid b. Zeyd'i gördüm. Havşeb defnedildikten sonra Abdülvâhid ardından şöyle dedi: "Allah sana rahmet eylesin ey Ebû Bişr! Böylesi bir gün için hazırlığını yapmıştın; zira ölümün getireceklerinden endişeliydin. Vallahi bundan sonra

senden sonra ölecek olan ilk kişiymişim gibi hazırlığımı yapacağım!" Sonra kollarını sıvayıp çalışmaya başladı.

(٨٣٠٦)- [١٥٩/٦] حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، وَمُحَمَّدٌ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثَنَا عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَلَبِيُّ، ثَنَا حُصَيْنُ بْنُ الْقَاسِمِ الْوَزَّانُ، قَالَ: " كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ وَهُوَ يَعِظُ، فَنَادَاهُ رَجُلٌ مِنْ نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ: كُفَّ عَنَّا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ، فَقَدْ كَشَفْتَ قِنَاعَ قَلْبِي، قَالَ: فَلَمْ يَلْتَفِتْ عَبْدُ الْوَاحِدِ إِلَى ذَلِكَ وَمَرَّ فِي الْمَوْعِظَةِ فَلَمْ يَزَلِ الرَّجُلُ، يَقُولُ: كُفَّ عَنَّا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ فَقَدْ كَشَفْتَ قِنَاعَ قَلْبِي، وَعَبْدُ الْوَاحِدِ لا يَقْطَعُ مَوْعِظَتَهُ، حَتَّى حَشْرَجَ وَاللَّهِ الرَّجُلُ حَشْرَجَةَ الْمَوْتِ، ثُمَّ خَرَجَتْ نَفْسُهُ، ثُمَّ مَاتَ، فَقَالَ: أَنَا وَاللَّهِ شَهِدْتُ جَنَازَتَهُ يَوْمَئِذٍ فَمَا رَأَيْتُ بِالْبَصْرَةِ يَوْمًا أَكْثَرَ بَاكِيًا مِنْ يَوْمِئِذٍ "

Husayn b. el-Kâsım el-Vezzân der ki: Abdulvâhid b. Zeyd'in yanında vaazını dinliyorduk. Mescidin bir tarafından bir kişi kendisine seslenerek: "Artık bizi bırak ey Ebû Ubeyd! Kalbimin örtüsünü açtın" dedi. Abdulvâhid bu kişiye dönüp bakmadı ve vaazına devam etti. Adam yine: "Artık bizi bırak ey Ebû Ubeyd! Kalbimin örtüsünü açtın" diye bağırıp duruyordu. Adam can çekişmeye başlayıncaya kadar Abdulvâhid vaazını kesmedi. Vallahi adam can çekişip öldü. Vallahi o gün ben de o cenazede bulundum. O güne kadar Basra'da öylesine ağlayan bir kalabalık görmedim.

(٨٣٠٧)- [١٦٠/٦] حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، وَمُحَمَّدٌ، قَالَ: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَلَبِيُّ، ثَنَا حُصَيْنٌ الْوَزَّانُ، قَالَ: " كَانَ لِعَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ ابْنٌ مُتَعَبِّدٌ وَكَانَ مَعَ ذَلِكَ، قَدْ كَفَاهُ جَمِيعَ أَمْرِهِ وَحَوَائِجِهِ، قَالَ فَمَاتَ الْفَتَى فَوَجَدَ بِهِ عَبْدُ الْوَاحِدِ وَجْدًا شَدِيدًا، قَالَ فَذَكَرَهُ ذَاتَ يَوْمٍ فَدَمَعَتْ عَيْنَاهُ، فَقَالَ: لَقَدْ نَغَّصَ عَلَيَّ الْحَيَاةَ بَعْدَهُ، قَالَ: ثُمَّ رَجَعَ، وَقَالَ: هَلِ الْحَيَاةُ إِلا مُتَنَغِّصَةٌ "

Husayn el-Vezzân der ki: Abdülvâhid b. Zeyd'in dindar bir oğlu vardı. Dindarlığının yanında babasının tüm işleri ile ihtiyaçlarını görüp gideriyordu. Çocuk ölünce Abdülvâhid çok üzüldü. Bir gün Abdülvâhid oğlunu hatırlayınca gözleri yaşardı ve: "Gitmesi ile hayatı bana zehir etti!" dedi. Ancak ardından hemen ekledi: "Dünya, can sıkıntısından başka bir şey midir ki?"

(٨٣٠٨)- [٦/١٦٠] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ، ثَنَا ابْنُ عَائِشَةَ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ ذَكْوَانَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ: " جَالِسُوا أَهْلَ الدِّينِ، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوهُمْ فَجَالِسُوا أَهْلَ الْمُرُوءَاتِ، فَإِنَّهُمْ لا يَرْفُثُونَ فِي مَجَالِسِهِمْ "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: "Dindar insanlarla sohbet ediniz. Onları bulamazsanız kişilik sahibi olanlarla oturunuz. Çünkü onlar meclislerinde boş ve çirkin laf etmezler."

(٨٣٠٩)- [٦/١٦٠] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ مُضَرَ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: قُلْتُ لِزِيَادٍ النُّمَيْرِيِّ: " مَا مُنْتَهَى الْخَوْفِ؟، قَالَ: إِجْلالُ اللَّهِ عِنْدَ مَقَامِ السَّوْءَاتِ، قُلْتُ: فَمَا مُنْتَهَى الرَّجَاءِ؟ قَالَ: تَأَمُّلُ اللَّهِ عَلَى كُلِّ الْحَالاتِ "

Abdülvâhid b. Zeyd bildiriyor: Ziyâd en-Numeyrî'ye: "Korkunun nihai noktası nedir?" diye sorduğumda: "Yapacağın her kötülük anında Allah'ı hatırlayıp onu yüceltmendir" karşılığını verdi. "Peki, ümidin nihai noktası nedir?" diye sorduğumda: "Her halinde Allah'tan ümitli olmandır" dedi.

(٨٣١٠)- [٦/١٦٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، قَالَ: حُدِّثْتُ عَنْ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي رَوْحُ بْنُ سَلَمَةَ الْوَرَّاقُ، حَدَّثَنِي مُسْلِمٌ الْعَبَّادَانِيُّ، قَالَ: " قَدِمَ عَلَيْنَا مَرَّةً صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، وَعَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ، وَعُتْبَةُ الْغُلامُ، وَسَلَمَةُ الأَسْوَارِيُّ فَنَزَلُوا عَلَى السَّاحِلِ، قَالَ: فَهَيَّأْتُ لَهُمْ ذَاتَ لَيْلَةٍ طَعَامًا فَدَعَوْتُهُمْ إِلَيْهِ فَجَاءُوا، فَلَمَّا وَضَعْتُ الطَّعَامَ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ إِذَا قَائِلٌ، يَقُولُ مِنْ بَعْضِ أُولَئِكَ الْمُطَوِّعَةِ، وَهُوَ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ مَارًّا رَافِعًا صَوْتَهُ، يَقُولُ:

وَتُلْهِيكَ عَنْ دَارِ الْخُلُودِ مَطَاعِمٌ وَلَذَّةُ نَفْسٍ غَيْرُ نَافِعِ

قَالَ: فَصَاحَ عُتْبَةُ صَيْحَةً فَسَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ وَبَكَى الْقَوْمُ وَرَفَعْنَا الطَّعَامَ وَمَا ذَاقُوا مِنْهُ وَاللَّهِ لُقْمَةً وَاحِدَةً "

Müslim el-Abbadânî bildiriyor: Bir defasında Sâlih el-Murrî, Abdülvâhid b. Zeyd, Utbetu'l-Ğulâm ve Seleme el-Esâvirî bize geldiler ve sahilde bir

yerde konakladılar. Bir gece yemek hazırladım ve onları davet ettim, onlar da bu davete icabet ettiler. Ancak yemeği önlerine koyduğumda (denizin sahillerinde dolaşan abdal) birinin yüksek bir sesle şöyle dediğini işittik:

"Bir yemektir sonsuz âhiret yurdundan seni alıkoyan
Sonuçta sana bir faydası dokunmayacak az bir lezzet."

Bunun duyan Utbe bir çığlık attı ve baygın bir şekilde yere düştü. Oradakilerin hepsi de ağlamaya başladı. Vallahi o yemekten tek bir lokma dahi almadan öylece kaldırdık.

(٨٣١١)- [٦/١٦٠] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ ضَيْغَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بَكْرَ بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ، يَقُولُ: " يَا إِخْوَتَاهْ أَلا تَبْكُونَ خَوْفًا مِنَ النِّيرَانِ، أَلا وَإِنَّهُ مَنْ بَكَى خَوْفًا مِنَ النَّارِ أَعَاذَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهَا، يَا إِخْوَتَاهْ أَلا تَبْكُونَ خَوْفًا مِنْ شِدَّةِ الْعَطَشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَا إِخْوَتَاهْ أَلا تَبْكُونَ؟ بَلَى، فَابْكُوا عَلَى الْمَاءِ الْبَارِدِ أَيَّامَ الدُّنْيَا لَعَلَّهُ أَنْ يُسْقِيكُمُوهُ فِي حَظَائِرِ الْقُدُسِ مَعَ خَيْرِ الْقُدَمَاءِ وَالأَصْحَابِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا، قَالَ: ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ "

Abdulvâhid b. Zeyd der ki: "Kardeşlerim! Cehennem ateşinin korkusuyla neden ağlamazsınız? Bilin ki Cehennem korkusuyla ağlayan kişiyi Allah cehennemden uzak tutar. Kardeşlerim! Kıyamet günü maruz kalacağınız susuzluktan dolayı neden ağlamazsınız? Kardeşlerim, buna da ağlamaz mısınız? Aksine henüz dünyadayken soğuk sular için ağlayın! Ağlayın ki belki Allah ilahi huzurda peygamberler, sıddîkler, şehitler, salih kimselerden oluşan seçkin kişiler, güzel dostlar ve Allah'ın sevgili kulları arasında bu suyu sizlere de içirir." Sonra Abdulvâhid ağlamaya başladı ve kendinden geçti.

(٨٣١٢)- [٦/١٦١] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ حُصَيْنَ بْنَ الْقَاسِمِ الْوَزَّانَ، يَقُولُ: " لَوْ قُسِمَ بَثُّ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ عَلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ لَوَسِعَهُمْ، فَإِذَا أَقْبَلَ سَوَادُ اللَّيْلِ نَظَرْتُ إِلَيْهِ، كَأَنَّهُ فَرَسُ رِهَانٍ مُضْمَرٌ، ثُمَّ يَقُومُ إِلَى مِحْرَابِهِ فَكَأَنَّهُ رَجُلٌ مُخَاطِبٌ "

Husayn b. el-Kâsım el-Vezzân der ki: Abdulvâhid b. Zeyd'in üzüntüsü Basra ahalisinin hepsine dağıtılacak olsaydı hepsini içine alırdı. Gece karanlığı çöktüğü zaman ona bakardım. Sanki rehin alınmış yarış atı gibiydi. Sonra mihrabına geçerdi. Sanki konuşur gibiydi.

(٨٣١٣)- [١٦١/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي حَكِيمُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثَنَا حَيَّانُ الأَسْوَدُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: " أَصَابَتْنِي عِلَّةٌ فِي سَاقِي، فَكُنْتُ أَتَحَامَلُ عَلَيْهَا لِلصَّلاةِ، قَالَ: فَقُمْتُ عَلَيْهَا مِنَ اللَّيْلِ فَأُجْهِدْتُ وَجَعًا فَجَلَسْتُ، ثُمَّ لَفَفْتُ إِزَارِي فِي مِحْرَابِي وَوضَعْتُ رَأْسِي عَلَيْهِ فَنِمْتُ فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذَا أَنَا بِجَارِيَةٍ تَفُوقُ الدُّنْيَا حُسْنًا تَخْطِرُ بَيْنَ جِوَارٍ مُزَيَّنَاتٍ حَتَّى وَقَفَتْ عَلَيَّ وَهُنَّ مِنْ خَلْفِهَا، فَقَالَتْ لِبَعْضِهِنَّ: ارْفَعْنَهُ وَلا تُهِجْنَهُ، قَالَ: فَأَقْبَلْنَ نَحْوِي فَاحْتَمَلْنَنِي عَنِ الأَرْضِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِنَّ فِي مَنَامِي، ثُمَّ قَالَتْ لِغَيْرِهِنَّ مِنَ الْجَوَارِي اللاتِي مَعَهَا افْرِشْنَهُ وَمَهِّدْنَهُ وَوَطِّئْنَ لَهُ وَوَسِّدْنَهُ، قَالَ: فَفَرَشْنَ تَحْتِي سَبْعَ حَشَايَا لَمْ أَرَ لَهُنَّ فِي الدُّنْيَا مِثْلا، وَوَضَعْنَ تَحْتَ رَأْسِي مَرَافِقَ خُضْرًا حِسَانًا، ثُمَّ قَالَتْ لِلائِي حَمَلْنَنِي: اجْعَلْنَهُ عَلَى الْفُرُشِ رُوَيْدًا لا تُهِجْنَهُ، قَالَ: فَجُعِلْتُ عَلَى تِلْكَ الْفُرُشِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهَا وَمَا تَأْمُرُ بِهِ مِنْ شَأْنِي، ثُمَّ قَالَتْ: احْفُفْنَهُ بِالرَّيْحَانِ، قَالَ فَأُتِيَ بِيَاسَمِينَ فَحُفَّتْ بِهِ الْفُرُشُ، ثُمَّ قَامَتْ إِلَيَّ فَوَضَعَتْ يَدَهَا عَلَى مَوْضِعِ عِلَّتِي الَّتِي كُنْتُ أَجِدُهَا فِي سَاقِي فَمَسَحَتْ ذَلِكَ الْمَكَانَ بِيَدِهَا، ثُمَّ قَالَتْ: قُمْ شَفَاكَ اللَّهُ إِلَى صَلاتِكَ غَيْرَ مَضْرُورٍ، قَالَ فَاسْتَيْقَظْتُ وَاللَّهِ وَكَأَنِّي قَدْ أُنْشِطْتُ مِنْ عِقَالٍ فَمَا اشْتَكَيْتُ تِلْكَ الْعِلَّةَ بَعْدَ لَيْلَتِي تِلْكَ وَلا ذَهَبَ حَلاوَةُ مَنْطِقِهَا مِنْ قَلْبِي: قُمْ شَفَاكَ اللَّهُ إِلَى صَلاتِكَ غَيْرَ مَضْرُورٍ "

Abdülvâhid b. Zeyd der ki: Bacaklarımdan bir rahatsızlığım vardı ve namazı kılarken çok zorlanıyordum. Bir gece yine namaza kalktım. Ancak ağır bir acıya maruz kalınca oturdum. Peştamalımı sarmalayıp başımın altına koydum ve odamda uykuya daldım. Bu şekilde uyurken rüyamda dünya güzeli bir kız gördüm. Süslenmiş diğer kızlar arasında salınarak yürüyordu. Gelip başımda dikildi, diğer kızlar da arkasında duruyorlardı. Arkasındaki bazı kızlara: "Bunu incitmeden kaldırın!" deyince, o kızlar bana doğru geldiler. Yerden kaldırdılar, ben de onları öylece izliyordum. O güzel kız oradaki diğer birkaç kıza: "Buna döşeğini serip düzeltin, çarşaflarını ve

yastıklarını da güzelce yerleştirin!" dedi. Bunun üzerine o kızlar da yedi tane yatak serdiler ki böylesi yataklardan daha güzelini görmüş değildim. Ardından aynı güzellikte yeşil renkte yastıklar da koydular. Güzel kız, beni taşıyan kızlara: "Onu incitmeden yavaşça yatağa koyun!" dedi. Kızlar beni yatağa koyarlarken ben de kızın güzelliğini ve benim için yaptıklarını izliyordum. Sonra: "Ona reyhanlar sürün!" dediğinde, kızlar yaseminler getirip üzerime ve yatağa sürdüler. Ardından güzel kız gelip elini bacağımda acıyan yere koydu. Eliyle orasını ovaladı ve: "Allah sana şifa versin! Namazına sağlıklı bir şekilde kalkabilirsin!" dedi. O esnada uyandım, ama sanki bağlıymışım da çözülmüş gibiydim ve o geceden sonra bir daha bacağımda rahatsızlık hissetmedim. "Allah sana şifa versin! Namazına sağlıklı bir şekilde kalkabilirsin!" sözünü söylerkenki tatlılık da hafızamdan hiç çıkmadı.

(٨٣١٤)- [١٦٢/٦] ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عُفَرٍ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ.ح وَحَدَّثنَا أَبِي، ثنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ، حَدَّثَنِي أَبُو عَاصِمٍ الْعَبَّادَانِيُّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: " كُنَّا فِي غَزَاةٍ لَنَا وَنحْنُ فِي الْعَسْكَرِ الأَعْظَمِ، فَنَزَلْنَا مَنْزِلا فَنَامَ أَصْحَابِي وَقُمْتُ أَقْرَأُ جُزْئِي، قَالَ: فَجَعَلَتْ عَيْنَايَ تُغَالِبَانِي وَأُغَالِبُهُمَا، حَتَّى اسْتَتْمَمْتُ جُزْئِي، فَلَمَّا فَرَغْتُ وَأَخَذْتُ مَضْجَعِي، قُلْتُ: لَوْ كُنْتُ نِمْتُ كَمَا نَامَ أَصْحَابِي كَانَ أَرْوَحَ لِبَدَنِي، فَإِذَا أَصْبَحْتُ قَرَأْتُ جُزْئِي، فَالَ فَقُلْتُ هَذِهِ الْمَقَالَةَ فِي نَفْسِي وَاللَّهِ مَا حَرَّكْتُ بِهَا شَفَتَايَ، وَلا سَمِعَهَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ مِنِّي.قَالَ: ثُمَّ نِمْتُ فَرَأَيْتُ فِيَ مَنَامِي كَأَنِّي أَرَى شَابًّا جَمِيلا قَدْ وَقَفَ عَلَيَّ وَبِيَدِهِ وَرَقَةٌ بَيْضَاءُ كَأَنَّهَا الْفِضَّةُ، فَقُلْتُ: يَا فَتًى، مَا هَذِهِ الورقةُ الَّتِي أُرَاهَا بِيَدِكِ، قَالَ: فَدَفَعَهَا إِلَيَّ فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا مَكْتُوبٌ:

يَنَامُ مَنْ شَاءَ عَلَى غَفْلَةٍ وَالنَّوْمُ كَالْمَوْتِ فَلا تَتَّكِلِ

تَنْقَطِعُ الأَعْمَالُ فِيهِ كَمَا تَنْقَطِعُ الدُّنْيَا عَنِ الْمُنْتَقِلِ

قَالَ: وَتَغَيَّبَ الْفَتَى عَنِّي فَلَمْ أَرَهُ، قَالَ: فَكَانَ عَبْدُ الْوَاحِدِ يُرَدِّدُ هَذَا الْكَلامَ كَثِيرًا وَيَبْكِي، وَيَقُولُ: فَرَّقَ النَّوْمُ بَيْنَ الْمُصَلِّينَ وَبَيْنَ لَذَّتِهِمْ فِي الصَّلاةِ وَبَيْنَ الصَّائِمِينَ وَبَيْنَ لَذَّتِهِمْ فِي الصِّيَامِ وَيَذْكُرُ أَصْنَافَ الْخَيْرِ ".لَفْظُهُمَا سَوَاءٌ وَلَمْ يَذْكُرْ سَلَمَةُ أَبَا عَاصِمٍ الْعَبَّادَانِيَّ

Abdülvâhid b. Zeyd anlatıyor: Bir savaşa çıkmıştık ve ben en kalabalık bölüğün içindeydim. Bir yerde konakladığımızda arkadaşlarım uyumaya çekildiler. Ben de Kur'ân'dan cüzümü okumaya başladım. Ancak uykum da bastırdığı için zar zor cüzümü bitirdim. Bitirip de uyumaya çekileceğim sırada kendi kendime: "Arkadaşlarım gibi ben de hemen uyusaydım bedenim için daha iyi olurdu ve cüzümü de sabah kalkınca okurdum" dedim. Ancak bunu kendi kendime ve içimden, dudaklarımı oynatmadan söyledim ki kimseler işitmedi. Uyuduğumda rüyamda, gelip yanı başımda duran güzel bir delikanlı gördüm. Elinde gümüş tabakayı andıran beyaz bir sahife vardı. Ona: "Delikanlı! Şu elinde gördüğüm sahife de ne?" diye sorduğumda, onu bana verdi. Sahifeye baktığımda içinde şöyle yazıyordu:

"Gaflet üzere dileyen herkes uyuyabilir
Ancak pek güvenme, uyku ölüm gibidir
Ölümle kişi dünyadan nasıl kesiliyorsa
Uyuyan kişinin amelleri de öyle kesilir."

Sonrasında delikanlı kayboldu ve bir daha onu hiç göremedim.

Ravi der ki: "Abdülvâhid sahifedeki bu sözleri çokça tekrar eder, ağlar ve şöyle derdi: "Uyku namaz kılanlar ile namazdaki lezzetin, oruç tutanlar ile oruçtaki lezzetin arasını açmıştır."

(٨٣١٥)- [١٦٢/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَلَبِيُّ، ثَنَا سَوَّارٌ الْغَنَوِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ زَيْدٍ، يَقُولُ: " الإِجَابَةُ مَقْرُونَةٌ بِالإِخْلاصِ لا فُرْقَةَ بَيْنَهُمَا "

Abdülvâhid b. Zeyd der ki: "Yapılan amellerin kabul görmesi ihlâsa bağlıdır ve kabul ile ihlâs birbirinden ayrılmazlar."

(٨٣١٦)- [١٦٢/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنَا أَحْمَدُ، ثنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، ثنَا عَمَّارٌ، حَدَّثَنِي حُصَيْنُ بْنُ الْقَاسِمِ الْوَزَّانُ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ: " مَا لِلْعَامِلِينَ وَالْبِطْنَةِ، إِنَّمَا الْعَامِلُ تَجْزِيهِ الْعَلَقَةُ الَّتِي تَقُومُ بِرُمْقِهِ، قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ يَوْمًا: عَاهَدْتُ اللَّهَ عَهْدًا لا أَحْنَسُ بِعَهْدِي عِنْدَهُ أَبَدًا، قُلْتُ: مَا هُوَ يَا أَبَا عُبَيْدَةَ؟، قَالَ: أَقْصِرْ يَا حُصَيْنُ، قُلْتُ: أَوَمَا تُؤَمِّلُ فِي إِخْبَارِكَ إِيَّايَ خَيْرًا مِنْ قُدْوَةٍ؟، قَالَ: بَلَى، قُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي، قَالَ: عَاهَدْتُهُ أَنْ لا يَرَانِي نَهَارًا طَاعِمًا أَبَدًا حَتَّى أَلْقَاهُ، قَالَ حُصَيْنٌ: فَإِنْ كَانَ لَيَشْتَدُّ بِهِ الْمَرَضُ فَيَجْتَهِدُ بِهِ إِخْوَانُهُ، أَنْ يَنَالَ شَيْئًا فَيَأْبَى ذَلِكَ حَتَّى قُضِيَ عَلَيْهِ رَحِمَهُ اللَّهُ "

Abdülvâhid b. Zeyd der ki: "Midesi için çalışanlara ne oluyor? Oysa boğazlarından inecek bir lokma bile kendilerine yeterli olur." Ravi Husayn der ki: Yine bir defasında Abdülvâhid'in: "Allah'a bir söz verdim ve bu sözümden asla caymam!" dediğini işittim. Ona: "Ey Ebû Ubeyde! Nedir bu söz?" diye sorduğumda, bana: "Üsteleme ey Husayn!" karşılığını verdi. Ona: "Söyleyeceğin şeyin benim için de bir örnek olmasını istemez misin?" diye sorduğumda: "Tabi ki isterim" karşılığını verdi. Ona: "O zaman bu sözü bana da söyle" dediğimde: "Ölene kadar gündüz vakti yemek yememeye söz verdim" karşılığını verdi.

Husayn şöyle devam eder: "Bundan dolayıdır ki Abdülvâhid sık sık hastalanır ve bitkin düşerdi. Arkadaşları yemek yemesi konusunda ona ısrar etseler de kabul etmezdi. Vefat edene kadar da hep öyle kaldı."

(٨٣١٧)- [١٦٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، ثنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ خَلَفِ بْنِ يَزِيدَ الْقَسَّامُ، قَالَ: سَمِعْتُ مُضَرَ الْقَارِئَ، قَالَ: قَالَ لِي عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ: " مَا أَحْسِبُ شَيْئًا مِنَ الأَعْمَالِ يَتَقَدَّمُ الصَّبْرَ، إِلا الرِّضَا وَلا أَعْلَمُ دَرَجَةً أَرْفَعَ وَلا أَشْرَفَ مِنَ الرِّضَا وَهِيَ رَأْسُ الْمَحَبَّةِ "

Mudar el-Kâri bildiriyor: Abdülvâhid b. Zeyd bana: "Rıza dışında sabırdan daha üstün olan başka bir amelin olabileceğini zannetmiyorum. Rızadan daha üstün ve daha saygın bir konumun olabileceğini de sanmıyorum. Zira rıza, Allah sevgisinin başıdır" dedi.

(٨٣١٨)- [٦/١٦٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ، ثَنَا ابْنُ السَّمَّاكِ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: " كَانَ يُقَالُ: مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ فَتَحَ اللَّهُ لَهُ مَا لا يَعْلَمُ "

Abdülvâhid b. Zeyd der ki: "Denilirdi ki, Allah bildikleriyle amel eden kişiye bilmediklerini öğrenmesini kolaylaştırır."

(٨٣١٩)- [٦/١٦٣] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ رَوْحٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ غَالِبٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ، قَالَ: " صَلَّى عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ الْغَدَاةَ بِوُضُوءِ الْعَتَمَةِ أَرْبَعِينَ سَنَةً "

Muhammed b. Abdillah el-Huzâî der ki: "Abdulvâhid b. Zeyd kırk yıl boyunca sabah namazını yatsı namazının abdesti ile kıldı."

(٨٣٢٠)- [٦/١٦٣] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي حَكِيمُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَسْمَعَ بْنَ عَاصِمٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زَيْدٍ: " مَنْ نَوَى الصَّبْرَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ، صَبَّرَهُ اللَّهُ عَلَيْهَا وَقَوَّاهُ لَهَا، وَمَنْ نَوَى الصَّبْرَ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ، أَعَانَهُ اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ وَعَصَمَهُ مِنْهَا، قَالَ: وَقَالَ لِي: يَا سَيَّارُ: أَتُرَاكَ تَصِيرُ لِمَحَبَّتِهِ، عَنْ هَوَاكَ فَيَخِيبُ صَبْرُكَ، لَقَدْ أَسَاءَ بِسَيِّدِهِ الظَّنَّ مَنْ ظَنَّ بِهِ هَذَا وَشَبَّهَهُ، قَالَ: ثُمَّ بَكَى عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَتَّى خِفْتُ أَنْ يُغْشَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: بِأَبِي أَنْتَ يَا مُسْبِغَ نِعْمَةٍ غَادِيَةٍ وَرَائِحَةٍ عَلَى أَهْلِ مَعْصِيَتِهِ فَكَيْفَ يَيْأَسُ مِنْ رَحْمَتِهِ أَهْلُ مَحَبَّتِهِ "

Mesma' b. Âsım bildiriyor: Abdülvâhid b. Zeyd: "Allah'a itaat yolunda sabretmek isteyen kişiye Allah sabır verir ve itaatinde onu güçlü kılar. Allah'a isyan etmeme konusunda sabra niyetlenen kişiye Allah yine yardımcı olur masiyet sayılan o şeyden kendisini korur" dedi. Sonra bana: "Ey Seyyâr! Allah sevgisi ile günahlara sabrettiğinde sabrının boşa çıkacağını mı zannediyorsun? Kim böyle bir zanda bulunursa efendisine karşı kötü düşünmüş demektir" dedi. Sonra da ağlamaya başladı. Artık bayılacaktır diye korkmuştum. Sonra: "Babam sana feda olsun. Ey günahkar kullarına sabah akşam nimetler veren (Allahım)! Onu seven kişi nasıl olur da kendisinden ümidini keser" dedi.

(٨٣٢١)- [١٦٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثنا عُمَرُ بْنُ بَحْرٍ، قَالَ سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ التَّيَّاحِيُّ، قَالَ: قِيلَ لِعَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ: " إِنَّ بِالْبَصْرَةِ رَجُلا يُصَلِّي وَيَصُومُ مُنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً هَلْ قَنَعْتَ مِنْهُ بَعْدُ؟، قَالَ: لا، قَالَ: فَهَلْ رَضِيتَ عَنْهُ؟ قَالَ: لا، قَالَ: فَهَلْ آنَسْتَ بِهِ بَعْدُ؟ قَالَ: لا، قَالَ: فَإِنَّمَا ثَوَابُكَ مِنْ عَمَلِكَ التَّزَيُّدُ فِي الصَّوْمِ وَالصَّلاةِ، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: لَوْلا أَنِّي أَسْتَحِي مِنْكَ، لأَعْلَمْتُكَ أَنَّ عَمَلَكَ مَدْخُولٌ "

Abdullah et-Teyyâhî der ki: Abdulvâhid b. Zeyd'e: "Basra'da bir adam elli yıldır namaz kılıp oruç tutuyor" denilince, İbn Zeyd: "Onun hakkında bir kanaatin var mı?" diye sordu. Soruyu soran: "Hayır" karşılığım verince, İbn Zeyd: "Ondan razı mısın?" diye sordu. Adam: "Hayır" cevabını verince, "Ona yanaşıp arkadaş oldun mu?" diye sordu. Adam: "Hayır" deyince, İbn Zeyd "Çok namaz kılıp oruç tutmakla sevabın da çoğalacağını mı zannediyorsun?" diye sordu. Adam: "Evet" karşılığını verince ise İbn Zeyd: "Senden utanmasaydım, amelinin karışık ve bozuk olduğunu söylerdim" dedi.

(٨٣٢٢)- [١٦٤/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا دَاوُدُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " السَّهْوُ وَالأَمَلُ نِعْمَتَانِ عَظِيمَتَانِ عَلَى بَنِي آدَمَ "

Hasan(-ı Basrî) der ki: "Yanılma ve umut, Âdemoğlu için çok büyük bir nimettir."

Abdulvâhid, Eslem el-Kûfî ve Hasan el-Basrî'den rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 3777, Takrîb 2837, Takrîb 4118

Sâlih b. Beşîr el-Murrî

Allah dostlarından biri de sözleri inci gibi dökülen, öğüt veren ve takva sahibi olan Sâlih b. Beşîr el-Murrî'dir. O, hüzünlü bir şekilde okuyan, korku ve hüzün sahibi olan, haberleri yayan ve kötülüklere buğzeden biridir.

(٨٣٢٦)- [١٦٥/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ السِّنْدِيِّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْمُؤَدِّبُ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، ثَنَا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، قَالَ: " يَا عَجَبًا، لِقَوْمٍ أُمِرُوا بِالزَّادِ وَأُذِنُوا بِالرَّحِيلِ وَحُبِسَ أَوَّلُهُمْ عَلَى آخِرِهِمْ وَهُمْ يَلْعَبُونَ "

Sâlih el-Murrî der ki: "Azık hazırlamaları emredilip yola çıkmaları istenen, buna rağmen birbirlerini hazırlıktan alıkoyup oyalanan topluluklara şaşılır."

(٨٣٢٧)- [١٦٥/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ حَسَّانَ، قَالَ: " كُنَّا يَوْمًا عِنْدَ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ وَهُوَ يَتَكَلَّمُ وَيَعِظُ، فَقَالَ لِرَجُلٍ حَدَثٍ بَيْنَ يَدَيْهِ: اقْرَأْ يَا بُنَيَّ فَقَرَأَ الرَّجُلُ: ﴿وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلا شَفِيعٍ يُطَاعُ﴾ فَقَطَعَ عَلَيْهِ صَالِحٌ الْقِرَاءَةَ، فَقَالَ: وَكَيْفَ يَكُونُ لِلظَّالِمِينَ حَمِيمٌ أَوْ شَفِيعٌ وَالطَّالِبُ لَهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ، إِنَّكَ وَاللَّهِ لَوْ رَأَيْتَ الظَّالِمِينَ وَأَهْلَ الْمَعَاصِي يُسَاقُونَ فِي السَّلاسِلِ وَالأَغْلالِ إِلَى الْجَحِيمِ حُفَاةً عُرَاةً مُسْوَدَّةً وُجُوهُهُمْ مُزْرَقَّةً عُيُونُهُمْ ذَائِبَةً أَجْسَامُهُمْ يُنَادُونَ يَا وَيْلاهُ يَا ثُبُورَاهُ ! ! مَاذَا نَزَلَ بِنَا؟ مَاذَا حَلَّ بِنَا؟ أَيْنَ يُذْهَبُ بِنَا؟ مَاذَا يُرَادُ مِنَّا؟ وَالْمَلائِكَةُ تَسُوقُهُمْ بِمَقَامِعِ النِّيرَانِ فَمَرَّةً يُجَرُّونَ عَلَى وُجُوهِهِمْ وَيُسْحَبُونَ عَلَيْهَا مُتَّكِبِينَ، وَمَرَّةً يُقَادُونَ إِلَيْهَا عُنُتًا مُقَرَّنِينَ، مِنْ بَيْنِ بَاكٍ دَمًا بَعْدَ انْقِطَاعِ الدُّمُوعِ وَمِنْ بَيْنِ صَارِخٍ طَائِرِ الْقَلْبِ مَبْهُوتٍ، إِنَّكَ وَاللَّهِ لَوْ رَأَيْتَهُمْ عَلَى ذَلِكَ لَرَأَيْتَ مَنْظَرًا لا يَقُومُ لَهُ بَصَرُكَ وَلا يَثْبُتُ لَهُ قَلْبُكَ وَلا يَسْتَقِرُّ لِفَظَاعَةِ هَوْلِهِ عَلَى قَرَارٍ قَدَمُكَ، ثُمَّ نَحَبَ وَصَاحَ يَا سُوءَ مَنْظَرَاهُ وَيَا سُوءَ مُنْقَلَبَاهُ ! وَبَكَى وَبَكَى النَّاسُ، فَقَامَ شَابٌّ بِهِ تَأْنِيثٌ، فَقَالَ: أَكُلُّ هَذَا فِي الْقِيَامَةِ يَا أَبَا بِشْرٍ، قَالَ: نَعَمْ ! وَاللَّهِ يَا ابْنَ أَخِي، وَمَا هُوَ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ ! لَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّهُمْ يَصْرُخُونَ فِي النَّارِ، حَتَّى تَنْقَطِعَ أَصْوَاتُهُمْ فَلا يَبْقَى مِنْهَا إِلا كَهَيْئَةِ الأَنِينِ مِنَ الْمُدْنِفِ، فَصَاحَ الْفَتَى إِنَّا لِلَّهِ وَاغْفَلَتَاهُ عَنْ نَفْسِي أَيَّامَ الْحَيَاةِ، وَيَا أَسَفَى عَلَى تَفْرِيطِي فِي طَاعَتِكَ يَا سَيِّدَاهُ ! وَاأَسَفَاهُ عَلَى تَضْيِيعِ عُمْرِي فِي دَارِ الدُّنْيَا ! ثُمَّ بَكَى وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَقْبِلُكَ فِي يَوْمِي هَذَا بِتَوْبَةٍ لَكَ لا يُخَالِطُهَا رِيَاءٌ لِغَيْرِكَ، اللَّهُمَّ فَاقْبَلْنِي عَلَى مَا كَانَ مِنِّي وَاعْفُ عَمَّا تَقَدَّمَ مِنْ عَمَلِي، وَأَقِلْنِي عَثْرَتِي، وَارْحَمْنِي وَمَنْ حَضَرَنِي، وَتَفَضَّلْ عَلَيْنَا بِجُودِكَ أَجْمَعِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ لَكَ أَلْقَيْتُ مَعَاقِدَ الآثَامِ مِنْ عُنُقِي، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ بِجَمِيعِ جَوَارِحِي صَادِقًا بِذَلِكَ

قَلْبِي، فَالْوَيْلُ لِي إِنْ أَنْتَ لَمْ تَقْبَلْنِي، ثُمَّ غُلِبَ فَسَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَحُمِلَ مِنْ بَيْنِ الْقَوْمِ صَرِيعًا يَبْكُونَ عَلَيْهِ وَيَدْعُونَ لَهُ، وَكَانَ صَالِحٌ كَثِيرًا مَا يَذْكُرُهُ فِي مَجْلِسِهِ يَدْعُو اللَّهَ لَهُ وَيَقُولُ: بِأَبِي قَتِيلُ الْقُرْآنِ بِأَبِي قَتِيلُ الْمَوَاعِظِ وَالأَحْزَانِ فَرَآهُ رَجُلٌ فِي مَنَامِهِ، فَقَالَ: مَا صَنَعْتَ، قَالَ: عَمَّتْنِي بَرَكَةُ مَجْلِسِ صَالِحٍ فَدَخَلْتُ فِي سَعَةِ رَحْمَةِ اللَّهِ الَّتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ، قَالَ: وَكُنَّا فِي مَجْلِسِ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ فَأَخَذَ فِي الدُّعَاءِ، فَمَرَّ رَجُلٌ مُخَنَّثٌ فَوَقَفَ يَسْمَعُ الدُّعَاءَ وَوَافَقَ صَالِحًا، يَقُولُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَقْسَانَا قَلْبًا، وَأَجْمَدِنَا عَيْنًا، وَأَحْدَثِنَا بِالذُّنُوبِ عَهْدًا، فَسَمِعَ الْمُخَنَّثُ فَمَاتَ فَرُئِيَ فِي الْمَنَامِ، فَقِيلَ لَهُ: مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ.قَالَ: غَفَرَ اللَّهُ لِي، قِيلَ بِمَاذَا؟، قَالَ: بِدُعَاءِ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، لَمْ يَكُنْ فِي الْقَوْمِ أَحَدٌ أَحْدَثُ عَهْدًا بِالْمَعْصِيَةِ مِنِّي فَوَافَقَتْ دَعْوَتُهُ الإِجَابَةَ فَغُفِرَ لِي "

Hasan b. Hassân anlatıyor: Bir gün Sâlih el-Murrî'nin yanındaydık ve o nasihat edip konuşuyordu. Önünde duran bir genç adama: "Oku ey oğul!" deyince genç okudu: **"Onları, yüreklerin ağza geleceği, tasadan yutkunacakları, yaklaşan kıyamet günü ile uyar. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenecek şefaatçisi olur"[1]** âyetine gelince Sâlih gencin okumasını kesti ve: "Zalimlerin nasıl dostu ve şefaatçisi olacak ki? Zaten şefaat ve dostluğu dileyen Allah'tır. Vallahi! Eğer zalimlerin ve günahkârların zincirler ve bukağılarla nasıl sürüklendiğini görseydin. Onlar, yalınayak, çıplak, yüzleri kara, gözleri morarmış ve bedenleri erimiş: «Vah bize! Mahvolduk! Bize ne oldu? Başımıza ne geldi, nereye götürülüyoruz, bize ne yapılacak!?» diye feryat ederler. Melekler onları ateş saçan gürzlerle bazen yüzüstü sürerler. Bu sırada onlar gürzlere dayanırlar. Bazen de bağlı bir şekilde zorla sürüklenirler. Bu sırada bazıları gözyaşı bittiğinden kan ağlar, bazıları feryat eder, bazılarının ise korku içinde kalbi yerinden fırlar. Vallahi onları bu durumda görecek olsan gözlerin kapanır, kalbin dayanamaz ve ayakların zangır zangır titrerdi."

Sonra hıçkırarak ağlayıp: "Ne kadar kötü bir manzara ve ne kadar kötü bir dönüş" deyip hem kendisi ağladı, hem de yanındakileri ağlattı. Kadınsı

---

[1] Mümin Sur. 18

hareketleri olan bir genç kalkıp: "Kıyamet günü bütün bunlar olacak mı ey Ebû Bişr?" diye sorunca, Sâlih: "Evet yeğenim! Bundan daha korkuncu olacaktır. Öğrendiğime göre cehennemdekiler, sesleri kesilip gırtlakları sökülünceye kadar bağıracaklar ve sadece kesik kesik inlemeleri kalacak" diye cevap verdi.

Genç çığlık atıp şöyle dedi: "Allahım! Hayatım boyunca nasıl da gaflete düştüm. Efendim! Sana itaatte nasıl da ihmalkâr davrandım. Dünyadaki hayatımı nasıl da çarçur ettim." Sonra ağlayarak kıbleye döndü ve şöyle dedi: "Allahım! Zerre kadar riya olmadan tövbe için Sana dönüyorum. Allahım! Bende bulunan kusurlarla kabul et ve daha önce yapmış olduklarımı affet. Çirkinliklerime buğz etmemi nasib et. Bana ve buradakilere merhamet et ve hepimizi cömertliğinle kuşat. Ey merhametlilerin merhametlisi! Boynumdaki günah halkalarını Senin için sıyırıp attım ve bütün azalarımı Sana yönelttim. Bunları bütün kalbimle yaptım. Eğer beni kabul etmeyecek olursan vay halime!"

Genç sonra ağırlaşıp baygın bir halde yere yığıldı. Genci baygın bir şekilde oradan alıp götürdüler. Oradakiler gence ağlıyor ve dua ediyorlardı. Sâlih çok zaman onu meclislerinde anıp ona dua eder ve: "Babam Kur'ân şehidine feda olsun! Babam nasihat ve hüzün şehidine feda olsun" derdi.

Bir adam genci rüyasında gördü ve: "Ne yaptın?" diye sordu. Genç: "Sâlih'in meclisindeki bereket her yanımı kapladı ve Allah'ın her şeyi kuşatan rahmetine erdim" dedi.

Bir gün Sâlih'in meclisindeydik. Sâlih dua ederken kadınsı hareketleri olan bir genç girdi ve Sâlih'in duasını dinlemeye ve onun dediğini tekrar etmeye başladı: "Allahım! İçimizde kalbi en katı, gözü dönmüşü ve yeni günahlara bulaşanları affet" Kadınsı hareketleri olan genç bunu duyup öldü ve rüyada görülünce kendisine: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye soruldu.

Genç: "Allah beni affetti" karşılığını verince, "Neyle affetti?" diye soruldu. Genç: "Sâlih el-Murrî'nin duasıyla. O topluluğun içinde benim

gibi yeni günah işleyen biri yoktu. Onun duası kabul edildi ve ben de affedildim" dedi.

(٨٣٢٨)- [١٦٧/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ، ثَنَا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ الْجَوْهَرِيُّ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيُّ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ: " جَلَسْتُ مَعَ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ فِي مَسْجِدِ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، فَتَكَلَّمَ صَالِحٌ فَرَأَيْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ يَبْكِي، وَقَالَ: لَيْسَ هَذَا بِقَاصٍّ هَذَا نَذِيرُ قَوْمٍ "

Abdurrahman b. Mehdî der ki: Süfyân es-Sevrî ile birlikte Sâlih el-Murrî'nin mescidinde oturdum. Sâlih konuşunca Süfyân es-Sevrî'nin ağladığını gördüm. O: "Bu kıssacı bir adam değildir. Bu kavmin uyarıcısıdır" dedi.

(٨٣٢٩)- [١٦٧/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا مُحَمَّدٌ الْجَوْهَرِيُّ، ثَنَا خَلَفُ بْنُ الْوَلِيدِ، قَالَ: كَانَ صَالِحٌ الْمُرِّيُّ إِذَا قَصَّ، قَالَ: " هَاتِ جَوْنَةَ الْمِسْكِ وَالتِّرْيَاقِ الْمُجَرَّبِ يَعْنِي الْقُرْآنَ فَلا يَزَالُ يَقْرَأُ وَيَدْعُو وَيَبْكِي حَتَّى يَنْصَرِفَ "

Halef b. el-Velîd der ki: Sâlih el-Murrî bir şey anlattığı zaman: "Misk küpümü ve denenmiş panzehiri (yani Kur'ân'ı) ver" derdi. Kalkıp gidinceye kadar da okur, dua eder ve ağlardı.

(٨٣٣٠)- [١٦٧/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، ثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: " كُنَّا نَأْتِي مَجْلِسَ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ نَحْضُرُهُ وَهُوَ يَقُصُّ، فَكَانَ إِذَا أَخَذَ فِي قَصَصِهِ، كَأَنَّهُ رَجُلٌ مَذْعُورٌ يُذْعِرُكَ أَمْرُهُ مِنْ حُزْنِهِ وَكَثْرَةِ بُكَائِهِ كَأَنَّهُ ثَكْلَى، وَكَانَ شَدِيدَ الْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ كَثِيرَ الْبُكَاءِ "

Affân b. Müslim der ki: "Sâlih el-Murrî kıssa anlatırken mescidinde bulunur ve onu dinlerdik. O, kıssa anlatmaya başladığında sanki bir sevdiğini kaybetmiş gibi olur ve durumu seni (yanındakileri)de korkuturdu. O, Allah'tan çok korkan ve çok ağlayan birisiydi."

(٨٣٣١)- [١٦٧/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ صَالِحًا الْمُرِّيَّ، يَقُولُ فِي

كَلامِهِ: " أَلَمْ تَرَ كَالْغَيْرِ عَوَاقِبَ فِعْلِهِمْ، أَوَلَمْ تُحَرِّكِ الْفِكْرَ عَلَى التَّنْبِيهِ لِمَصِيرِهِمْ، بَلَى وَاللَّهِ لَقَدْ بَانَ لَكَ ذَلِكَ وَلَكِنَّكَ شُبْتَ عِلْمَكَ بِالْغَفْلَةِ وَأَنْتَ أَوْلَى مِنْ غَيْرِكَ مِمَّا صَنَعْتَ مِنْ نَفْسِكِ، قَالَ: ثُمَّ بَكَى وَبَكَى النَّاسُ "

Abdullah b. Muhammed der ki: Sâlih el-Murrî'nin şöyle dediğini işittim: "Başkaları gibi yaptıklarının neticesini görmüyor musun? Bu kadar uyarıdan sonra sonlarını düşünmüyorlar mı? Hayır, vallahi sen bunu anladın. Ancak ilmini gafletinle örttün. Sen yaptığından dolayı yaptığına başkasından daha layıksın." Sonra ağladı ve yanındakileri ağlattı.

(٨٣٣٢)- [١٦٧/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ صَالِحًا الْمُرِّيَّ، يَقُولُ: " لِلْبُكَاءِ دَوَاعٍ بِالْفِكْرَةِ فِي الذُّنُوبِ، فَإِنْ أَجَابَتْ عَلَى ذَلِكَ الْقُلُوبُ، وَإِلا نَقَلْتَهَا إِلَى الْمَوْقِفِ وَتِلْكَ الشَّدَائِدِ وَالأَهْوَالِ، فَإِنْ أَجَابَتْ وَإِلا فَاعْرِضْ عَلَيْهَا التَّقَلُّبَ بَيْنَ أَطْبَاقِ النِّيرَانِ، قَالَ: ثُمَّ بَكَى وَغُشِيَ عَلَيْهِ وَتَصَايَحَ النَّاسُ "

Sâlih el-Murrî der ki: "Ağlamak, günahların düşünülmesiyle yapılan bir dua gibidir. Böylesi dualara icabet edilirse ne âlâ, aksi takdirde günahlar şiddetli sıkıntıların olacağı mahşer gününe taşınır. Orada da bundan dolayı ağlamalara (dualara) icabet edilirse ne âlâ, aksi takdirde günahlarından dolayı kişi ateşler içinde kıvranıp duracaktır." Bunu söyledikten sonra Sâlih ağlamaya başladı ve kendinden geçti. Yanında bulunanlar da feryat etmeye başladılar.

(٨٣٣٣)- [١٦٧/٦] ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَينِ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ مَيْمُونٍ النَّجْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ صَالِحًا الْمُرِّيَّ، يَقُولُ فِي كَلامِهِ: " وَكَيْفَ تَقَرُّ بِالدُّنْيَا عَيْنُ مَنْ عَرَفَهَا؟، قَالَ: ثُمَّ يَبْكِي، وَيَقُولُ: خِلْفَةُ الْمَاضِينَ وَبَقِيَّةُ الْمُتَقَدِّمِينَ رَحِّلُوا أَنْفُسَكُمْ عَنْهَا، قَبْلَ الرَّحِيلِ فَكَأَنَّ الأَمْرَ قَرِيبٌ نَزَلَ بِكُمْ "

Abdullah b. Muhammed der ki: Sâlih el-Murrî'nin: "Onu tanıyan bir kimsenin dünyada nasıl gözü aydın olur?" dediğini işittim. Sonra ağlayarak: "(Ey) ölüp gidenlerden geriye kalanlar! Ölmeden önce ölüm size sanki yakınmış gibi nefislerinizi göç ettirin (hesaba çekin)" derdi.

(٨٣٣٤)- [١٦٨/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ صَالِحًا الْمُرِّيَّ، يَتَمَثَّلُ بِهَذَا الْبَيْتِ فِي قَصَصِهِ عِنْدَ الأَخْذَةِ: وَغَائِبِ الْمَوْتَ لا تَرْجُونَّ رَجْعَتَهُ إِذَا ذَوُوا غَيْبَةٍ مِنْ سَفْرَةٍ رَجَعُوا قَالَ: ثُمَّ يَبْكِي وَيَقُولُ: " هُوَ وَاللَّهِ السَّفَرُ الْبَعِيدُ فَتَزَوَّدُوا لِمَرَاحِلِهِ ﴿فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ فِي مِثْلِ أُمْنِيَّتِهِمْ فَبَادِرُوا الْمَوْتَ وَاعْمَلُوا لَهُ قَبْلَ حُلُولِهِ، ثُمَّ يَبْكِي

Ahmed b. İshâk el-Hadramî der ki: Sâlih el-Murrî'nin sözlerinin sonunda: "Yolculuğa çıkan kimsenin geri döndüğü gibi ölüp giden kimsenin dönmesini ümit etmeyiniz" derdi. Sonra ağlar ve: "Vallahi uzak olan yolculuk budur. Onun için azığınızı hazırlayın. **"Azığın en hayırlısı takvadır"**[1] Bilmiş olun ki sizler de onlar gibi öleceksiniz. Ölüm gelmeden önce iyi amel işlemeye bakın" derdi. Sonra yine ağlardı.

(٨٣٣٥)- [١٦٨/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا ابْنُ زَنْجُوَيْهِ، ثَنَا يَزِيدُ بْنُ خَالِدٍ أَبُو الْمُهَلَّبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، قَالَ: " دُفِعْتُ إِلَى صَحِيفَةٍ فِي الْمَنَامِ فِيهَا: مَا تَخَوَّفْتَ عَوَاقِبَهُ فَوَطِّنْ نَفْسَكَ عَلَى أَنْ تَجْتَنِبَهُ "

Sâlih el-Murrî der ki: "Rüyamda bana içinde şöyle yazan bir sahife verildi: "Kendini, cezasıyla korkutulduğun şeyden uzak tutmaya alıştır."

(٨٣٣٦)- [١٦٨/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا مُحَمَّدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّرْجُمَانِيُّ، عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ أَبِي بِشْرٍ، قَالَ: " قَالَ لِي فِي مَنَامِي قَائِلٌ: إِذَا أَحْبَبْتَ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكَ، فَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْمَخْزُونِ الْمَكْنُونِ الْمُبَارَكِ الطُّهْرِ الطَّاهِرِ الْمُطَهَّرِ الْمُقَدَّسِ، قَالَ: فَمَا دَعَوْتُ بِهِ فِي شَيْءٍ إِلا تَعَرَّفْتُ الإِجَابَةَ "

Sâlih el-Murrî der ki: Bir kişi rüyamda bana: "Eğer duanın kabul edilmesini istiyorsan: "Allahım! Gizli olan mübarek, temiz, temizleyici ve mukaddes isimlerinle senden istiyorum" diye dua et. Ben bu şekilde ne kadar dua ettiysem mutlaka duamın kabul edildiğine dair bir işaret aldım" dedi.

---

[1] Bakara Sur. 197

(٨٣٣٧)- [١٦٨/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ الْبَاهِلِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَائِشَةَ، يَقُولُ: كَانَ صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، يَقُولُ: فِي دُعَائِهِ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَوْفًا غَيْرَ نَاهِضٍ وَلا قَاطِعٍ، خَوْفًا حَاجِزًا عَنْ مَعْصِيَتِكَ مُقَوِّيًا عَلَى طَاعَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ صَبْرًا عَلَى طَاعَتِكَ وَصَبْرًا عَنْ مَعْصِيَتِكَ "

Sâlih el-Murrî dua ederken yine şöyle derdi: "Allahım! Bana, daimi olan ve kesilmeyen, sana isyan etmeme mani olacak, sana itaatimi güçlendirecek bir korku ihsan et! Sana itaat yolunda, sana karşı gelmekten uzak durmada da bana sabır ihsan eyle!"

(٨٣٣٨)- [١٦٨/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ جَرِيرِ بْنِ جَبَلَةَ، حَدَّثَنِي عَمِّي عَبَّادُ بْنُ جَرِيرٍ، وَغَيْرُهُ مِنَ الْمَشَايِخِ، قَالَ: كُنَّا نَجْلِسُ إِلَى صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، فَكَانَ أَوَّلُ مَا يَبْتَدِئُ، فَيَقُولُ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ فَإِذَا أَعْيُنِ النَّاسِ قَدْ سَالَتْ "

Cerîr der ki: Sâlih el-Murrî'nin yanında otururduk. Söze başlayıp: "Allah'a hamd olsun" der demez halkın gözünden yaş boşalmaya başlardı.

(٨٣٣٩)- [١٦٨/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا سَوَّارُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَنْبَرِيُّ، ثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ، قَالَ: " وَقَفْتُ فِي دَارِ الْمَرْزَبَانِيِّ حِينَ خَرِبَتْ، فَعَرَضَتْ لِي فِيهَا بِضْعَةَ عَشَرَ آيَةً: ﴿فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلا قَلِيلا﴾ ، ﴿كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾ وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ، قَالَ: فَإِنِّي أَقْرَأُ إِذْ خَرَجَ عَلَيَّ أَسْوَدُ مِنْ نَاحِيَتِهَا، فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ هَذِهِ سَخْطَةُ مَخْلُوقٍ عَلَى مَخْلُوقٍ فَكَيْفَ بِسَخْطَةِ الْخَالِقِ؟، قَالَ: ثُمَّ ذَهَبَ فَأَتْبَعْتُهُ فَلَمْ أَرَ أَحَدًا

Sâlih der ki: Merzubânî'nin evi harab olduğu zaman aklıma on küsur âyet geldi: **"İşte yerleri! Kendilerinden sonra pek az kimseler oturabilmiştir. Oralara Biz varis olmuşuzdur.[1]", "Onlar geride nice bahçeler ve pınarlar bıraktılar"**[2] âyetleri ve buna benzer âyetler. Bu âyetleri okurken evin bir tarafından siyah bir yılan çıktı ve: "Ey Allah'ın

---

[1] Kasas Sur. 58

[2] Duhân Sur. 25

kulu! Bu gördüğün bir yaratığın başka bir yaratığa olan öfkesidir. O zaman ya yaratanın gazabı nasıl olacaktır?" dedi ve gitti. Arkasından baktığımda kimseyi göremedim."

(٨٣٤٠)- [١٦٩/٦] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، ثَنَا مُحَمَّدٌ الْجَوْهَرِيُّ، ثَنَا غَسَّانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ الْغَلابِيُّ، قَالَ: " كَانَ كَلامُ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ يَقْطَعُ الْقَلْبَ، وَلَوْ قُلْتُ: إِنِّي لَمْ أَرَ رَجُلا مَحْزُونًا مِثْلَهُ وَمَا سَمِعْتُ كَلامَ رَجُلٍ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ "

Ğassân Ebû Muâviye el-Ğalâbî der ki: Sâlih el-Murrî'nin sözleri kalbi yaralardı. Onun için: "Ondan daha kederli birini görmedim ve asla ondan daha güzel konuşan birini işitmedim" desem yerinde olur.

(٨٣٤١)- [١٦٩/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ يَحْيَى الدَّيْلَمِيُّ، حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ عُمَارَةَ، عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، قَالَ: " قَدِمَ عَلَيْنَا ابْنُ السَّمَّاكِ مَرَّةً، فَقَالَ: أَرِنِي بَعْضَ عَجَائِبِ عُبَّادِكُمْ فَذَهَبْتُ بِهِ إِلَى رَجُلٍ فِي بَعْضِ الأَحْيَاءِ فِي خُصٍّ لَهُ فَاسْتَأْذَنَّا عَلَيْهِ فَدَخَلْنَا، فَإِذَا رَجُلٌ يَعْمَلُ خُوصًا لَهُ فَقَرَأْتُ: ﴿إِذِ الأَغْلالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلاسِلُ يُسْحَبُونَ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ﴾ فَشَهِقَ الرَّجُلُ شَهْقَةً، فَإِذَا هُوَ قَدْ يَبِسَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَخَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ وَتَرَكْنَاهُ عَلَى حَالِهِ، وَذَهَبْنَا إِلَى آخَرَ فَاسْتَأْذَنَّا عَلَيْهِ، فَقَالَ: ادْخُلُوا إِنْ لَمْ تَشْغَلُونَا عَنْ رَبِّنَا فَدَخَلْنَا، فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ فِي مُصَلًّى لَهُ، فَقَرَأْتُ: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ﴾ فَشَهِقَ شَهْقَةً فَبَدَرَ الدَّمُ مِنْ مَنْخَرِهِ، ثُمَّ جَعَلَ يَتَشَحَّطُ فِي دَمِهِ، حَتَّى يَبِسَ فَخَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ وَتَرَكْنَاهُ عَلَى حَالِهِ، حَتَّى أَدَرْتُهُ عَلَى سِتَّةِ أَنْفَسٍ كُلٌّ نَخْرُجُ مِنْ عِنْدِهِ وَهُوَ عَلَى هَذِهِ الْحَالَةِ، ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ السَّابِعَ، فَاسْتَأْذَنْتُ فَإِذَا امْرَأَةٌ لَهُ مِنْ وَرَاءِ الْخُصِّ، تَقُولُ: ادْخُلُوا فَدَخَلْنَا، فَإِذَا شَيْخٌ فَانٍ جَالِسٌ فِي مُصَلاهُ فَسَلَّمْنَا فَلَمْ يَعْقِلْ سَلامَنَا، فَقُلْتُ بِصَوْتٍ عَالٍ: إِنَّ لِلْخَلْقِ غَدًا مَقَامًا، فَقَالَ الشَّيْخُ: بَيْنَ يَدِي مَنْ وَيْحَكَ؟ ثُمَّ بَقِيَ مَبْهُوتًا فَاتِحًا فَاهُ شَاخِصًا بَصَرُهُ يَصِيحُ بِصَوْتٍ لَهُ ضَعِيفٍ حَتَّى انْقَطَعَ، فَقَالَتِ امْرَأَتُهُ: اخْرُجُوا عَنْهُ فَإِنَّكُمْ لَيْسَ تَنْتَفِعُونَ بِهِ السَّاعَةَ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ سَأَلْتُ عَنِ الْقَوْمِ، فَإِذَا ثَلاثَةٌ قَدْ أَفَاقُوا وَثَلاثَةٌ قَدْ لَحِقُوا بِاللَّهِ ﷻ وَأَمَّا الشَّيْخُ فَإِنَّهُ مَكَثَ عَنْ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ عَلَى حَالَتِهِ مَبْهُوتًا مُتَحَيِّرًا لا يُؤَدِّي فَرْضًا فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ الثَّلاثَةِ عَقَلَ

Sâlih el-Murrî der ki: Bir defasında İbnu's-Semmâk yanımıza gelip: "Bana âbidlerinizin şaşılacak bazı şeylerini göster" dedi. Bunun üzerine bir gün onu çardağında bulunan bir adamın yanma götürdüm ve girmek için izin istedik. İçeri girdiğimizde bir de baktık ki hurma yaprağı ören bir adam var. Ona: **"Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, sıcak suya sürüklenecekler, sonra da ateşte yakılacaklardır"**[1] âyetlerini okuduğumda adam bir hıçkırdı ve bayılıp yerinde kaldı. Onu kendi halinde bırakıp başka birinin yanına gittik ve girmek için izin istedik. "Eğer bizi Rabbimizi zikretmekten alıkoymayacaksınız girin" dedi. İçeri girdiğimizde bir adam namazgâhında duruyordu. Ona da: **"İşte bu iş, makamımdan ve azabımdan korkana vaadimdir"**[2] buyruğunu okudum. O da hıçkırdı ve burnundan kan gelmeye başladı ve kanlar içinde kaldı. Onu da kendi halinde bırakıp yanından çıktık. Onu altı kişiye götürdüm ve her yanına götürdüğüm kişiyi o halde bırakıp çıktık. Sonra yedinci kişiye gittik. İçeri girmek için izin istedim. Çardağın arkasında eşi bulunmaktaydı. Bize: "Girin" deyince içeri girdik ve namazgâhında bulunan bir yaşlı gördük. Ona selam verdik, ama selamımızı anlamadı. Bunun üzerine yüksek bir sesle: "Yarın Hakk'ın makamı vardır" dedim. Yaşlı: "Kimin önünde duracağız? Vay haline" dedi. Sonra şaşırmış, ağzı açık, gözleri dikik bir şekilde kısık sesiyle avazı kesilene kadar bağırmaya başladı. Bunun üzerine eşi: "Yanından çıkın, şimdi ondan faydalanamazsınız" dedi. Daha sonra dolaştığımız bu kişilerin durumunu sorduğumda, üç kişinin kendine geldiğini, üç kişinin Allah'a kavuştuğunu ve yaşlı adamın namazını dahi eda edemeyecek şekilde üç gün boyunca şaşkın olarak kaldığını ve üç gün sonra kendine geldiğini öğrendim.

(٨٣٤٢)- [١٧٠/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ، وَالْوَلِيدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عُمَرَ الْوَاسِطِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا حَكِيمُ بْنُ جَعْفَرٍ السَّعْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ صَالِحًا، يَقُولُ: " دَخَلْتُ الْمَقَابِرَ

---

[1] Mü'min Sur. 71, 72

[2] İbrâhîm Sur. 14

يَوْمًا فِي شِدَّةِ الْحَرِّ فَنَظَرْتُ إِلَى الْقُبُورِ خَامِدَةً، كَأَنَّهُمْ قَوْمٌ صُمُوتٌ، فَقُلْتُ: سُبْحَانَ مَنْ يَجْمَعُ بَيْنَ أَرْوَاحِكُمْ وَأَجْسَادِكُمْ بَعْدَ افْتِرَاقِهَا، ثُمَّ يُحْيِيكُمْ وَيَنْشُرُكُمْ مِنْ بَعْدِ طُولِ الْبِلَى "، قَالَ: فَنَادَى مُنَادٍ مِنْ بَيْنِ تِلْكَ الْحُفَرِ يَا صَالِحُ: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ﴾ " فَسَقَطْتُ وَاللَّهِ لِوَجْهِي جَزَعًا مِنْ ذَلِكَ الصَّوْتِ "

Sâlih anlatıyor: Çok sıcak bir günde mezarlığa girdim. Mezarlara baktım, sanki sessiz bir topluluk gibiydiler. Bunun üzerine: "Sübhânallah! Ruhlarınız ve cesetleriniz birbirinden ayrılmış iken kim onları bir araya getirecek, diriltecek ve o kadar zaman sonra hesaba çekecektir?" dedim. Bunun üzerine mezarların içinden bir münadi: "Ey Sâlih! **"Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile ayakta durması O'nun varlığının belgelerindendir. Sonra sizi kabirlerinizden bir çağırmaya görsün, hemen çıkıverirsiniz"**[1] diye seslendi. Vallahi bu sesten korkarak yüz üstü kapaklandım.

(٨٣٤٣)- [١٧٠/٦] ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، وَالْوَلِيدُ بْنُ أَحْمَدَ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، ثنَا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، قَالَ: أَصَابَ أَهْلِي رِيحُ الْفَالِجِ، فَقَرَأْتُ عَلَيْهَا الْقُرْآنَ فَفَاقَتْ، فَحَدَّثْتُ بِهِ غَالِبًا الْقَطَّانَ، فَقَالَ: " وَمَا تَعْجَبُ مِنْ ذَلِكَ؟ وَاللَّهِ لَوْ أَنَّكَ حَدَّثْتَنِي أَنَّ مَيِّتًا قُرِئَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ فَحَيِيَ مَا كَانَ ذَلِكَ عِنْدِي عَجَبًا "

Sâlih el-Murrî der ki: Bir defasında hanımım felç oldu. Kendisine Kur'ân okuyunca da düzeldi. Bunu Ğâlib el-Kattân'a anlattığımda bana: "Bunun neyine şaşırıyorsun? Vallahi bana, üzerine Kur'ân okunan ölünün dirildiğini söylesen bile bunda şaşılacak bir durum görmezdim" dedi.

(٨٣٤٤)- [١٧٠/٦] ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: وَجَدْتُ فِي كِتَابِ أَبِي، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الْغَلابِيُّ، ثَنَا صَاحِبٌ، لِي عَنْ أَبِي السَّائِبِ الْعَبْدِيِّ، قَالَ: أَتَانَا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ فَدَخَلَ عَلَيْنَا، فَقُلْتُ: مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتَ يَا أَبَا بِشْرٍ، قَالَ: " أَقْبَلْتُ مِنْ

---

[1] Rûm Sur. 25

مَنْزِلِي أَخُوضُ الْمَوَاضِعَ حَتَّى صِرْتُ إِلَيْكُمْ مَرَرْتُ بِدَارِ فُلانٍ فَنَادَتْنِي: يَا صَالِحُ خُذْ مَوْعِظَتَكَ مِنِّي فَقَدْ نَزَلَنِي فُلانٌ فَارْتَحَلَ وَنَزَلَنِي فُلانٌ فَارْتَحَلَ، فَقَرَبْتُ بِدَارِ فُلانٍ فَنَادَتْنِي: يَا صَالِحُ خُذْ مَوْعِظَتَكَ مِنِّي نَزَلَنِي فُلانٌ فَارْتَحَلَ وَنَزَلَنِي فُلانٌ فَارْتَحَلَ " فَجَعَلَ يُعَدِّدُ الدُّورَ دَارًا دَارًا حَتَّى وَصَلَ إِلَيْنَا

Ebu's-Sâib el-Abdî der ki: Sâlih el-Murrî geldi ve yanımıza girdi. Ona: "Ey Ebû Bişr! Nereden geliyorsun?" dediğimde, şu karşılığı verdi: "Evimden çıkıp diğer yerleri de dolaşarak size geldim. Filan kişinin evine uğradım. Bana: «Ey Sâlih! Benden ibret al. Filan kişi gelip bende yaşadı ve göçüp gitti. Filan kişi bende yaşadı ve göçüp gitti» diye seslendi. Filan kişinin evine geldiğimde o da: «Ey Sâlih! Benden ibret al. Filan kişi gelip bende yaşadı ve göçüp gitti. Filan kişi bende yaşadı ve göçüp gitti» diye seslendi." Bu şekilde bize ulaşana kadar dolaşmış olduğu evleri teker teker saydı.

(٨٣٤٥)- [١٧٠/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ، ثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، حَدَّثَنِي صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، حَدَّثَنِي زِيَادٌ النُّمَيْرِيُّ، مُنْذُ زَمَنٍ طَوِيلٍ، قَالَ: " أَتَانِي آتٍ فِي مَنَامِي، فَقَالَ: يَا زِيَادُ إِلَى عَادَتِكَ مِنَ التَّهَجُّدِ وَحَظِّكَ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ، فَهِيَ وَاللَّهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ نَوْمَةٍ تُوهِنُ بَدَنَكَ وَيَنْكَسِّرُ لَهَا قَلْبُكَ فَاسْتَيْقَظْتُ فَزِعًا، ثُمَّ غَلَبَنِي وَاللَّهِ النَّوْمُ فَأَتَانِي ذَلِكَ أَوْ غَيْرُهُ، فَقَالَ: قُمْ يَا زِيَادُ فَلا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا إِلا لِلْعَابِدِينَ، قَالَ: فَوَثَبْتُ فَزِعًا "

Sâlih el-Murrî anlatıyor: Uzun zaman önce yanıma Ziyâd en-Numeyrî gelmiş ve şöyle demişti: Rüyamda bana bir kişi geldi ve: "Ey Ziyâd! Teheccüd namazını kılarak ve gece ibadetine kalkmaya devam ederek âdetini devam ettir. Vallahi bu namaz senin için bedenini ve kalbini gevşeten gece uykusundan daha hayırlıdır" dedi. Korkuyla uyandım. Sonra uyuyakaldım ve rüyamda aynı kişi veya başka biri gelip: "Kalk ey Ziyâd! Dünyada bir hayır yoktur, ancak âbidler için vardır" dedi. Yine korkuyla sıçrayarak kalktım.

(٨٣٤٦)- [١٧٠/٦] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْبَرَاقِعِيُّ، ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زَحْرٍ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَدَّادُ، عَنْ صَالِحٍ

الْمُرِّيِّ، عَنْ حَوْشَبٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " تَفَقَّدُوا الْحَلاوَةَ فِي ثَلاثٍ: فِي الصَّلاةِ، وَفِى الْقُرْآنِ، وَفِى الذِّكْرِ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهَا فَامْضُوا وَأَبْشِرُوا، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوهَا فَاعْلَمْ أَنَّ الْبَابَ مُغْلَقٌ "

Hasan el-Basrî der ki: "Üç şeyde zevk arayın! Bunlar namaz, Kur'ân (tilaveti) ve zikirdir. Şayet bu zevke varırsamz bu üç şeye devam edin ve sevinin. Ancak bunlardaki zevke varamazsanız bilin ki (gönül) kapılarınız kapanmış demektir."

(٨٣٤٧)- [١٧١/٦] ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِيُّ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا عَمَّارُ بْنُ عُثْمَانَ الْحَلَبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ صَالِحًا، يَقُولُ: " مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَنْ تَرَى لِلَّهِ عَلَيْكَ فِيمَا تُحِبُّ، إِلا أَنْ تَعْمَلَ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ خَلْقِهِ فِيمَا يُحِبُّ، فَحِينَئِذٍ لا تَفْقِدُ بِرَّهُ وَلا تَعْدِمُ فِي كُلِّ أَمْرٍ خَيْرَهُ "

Ammâr b. Osmân el-Halebî der ki: Sâlih'in şöyle dediğini işittim: "Allah'ın sana, sevdiğin şeyleri vermesini istiyorsan, insanlar içinde sadece Allah'ın sevdiği amelleri yapman gerekmektedir. Böyle yaparsan Allah'ın lütufları üzerinden eksik olmaz ve her işinde hayırlarla karşılaşırsın."

(٨٣٤٨)- [١٧١/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَ: كَانَ صَالِحٌ الْمُرِّيُّ يَدْعُو: " اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا صَبْرًا عَلَى طَاعَتِكَ، وَارْزُقْنَا صَبْرًا عِنْدَ عَزَائِمِ الأُمُورِ "

Sâlih el-Murrî şöyle dua ederdi: "Allahım! Bizlere itaatin için sabır ihsan et. Zor durumlar karşısında da bizlere sabır nasip et."

(٨٣٤٩)- [١٧١/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ، قَالَ: قَالَ لَنَا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ: " لَوْ كَانَ الصَّبْرُ حُلْوًا، مَا قَالَ اللَّهُ ﷻ لِنَبِيِّهِ ﷺ: اصْبِرْ، وَلَكِنْ قَالَ لَهُ: اصْبِرْ فَإِنَّ الصَّبْرَ مُرٌّ "

Sâlih el-Murrî der ki: Sabır tatlı bir şey olsaydı Allah, Peygamberine: "Sabret!" demezdi. Ona: "Sabret!" dediğine göre sabır acı bir şeydir.

(٨٣٥٠)- [١٧١/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ هَارُونَ الْبَغْدَادِيُّ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زِيَادٍ الأَيْلِيُّ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ، عَنْ صَالِحٍ، قَالَ: " أَرَادَ قَوْمٌ سَفَرًا فَاسْتَصْحَبَهُمْ فَتًى شَابٌّ فَمَاتَ الشَّابُّ فِي طَرِيقِهِمْ، فَجَرَّدُوهُ مِنْ ثِيَابِهِ لِيَغْسِلُوهُ، فَوَجَدُوا عَلَى قَدَمَيْهِ كِتَابًا مِنْ نُورٍ مَكْتُوبًا: أَحْسِنُوا غُسْلَهُ فَإِنَّهُ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فَغُفِرَ لَهُ "

Sâlih der ki: Bir grup yolculuğa çıkmak istedi. Genç biri de onlara katıldı. Ancak bu genç yolda öldü. Onu yıkamak için giysilerini çıkardıkları zaman, ayaklarında nur ile yazılmış şöyle bir yazı buldular: "Onu güzel bir şekilde yıkayın. Çünkü o, bir cenaze namazı kıldı ve günahları bağışlandı."

(٨٣٥١)- [١٧١/٦] ثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، ثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى، ثَنَا الأَصْمَعِيُّ، قَالَ: شَهِدْتُ صَالِحًا الْمُرِّيَّ عَزَّى رَجُلا عَلَى أَبِيهِ، فَقَالَ لَهُ: " لَئِنْ كَانَتْ مُصِيبَتُكَ لَمْ تُحْدِثْ لَكَ مَوْعِظَةً فِي نَفْسِكَ، فَمُصِيبَتُكَ بِأَبِيكَ جَلَلٌ فِي مُصِيبَتِكَ فِي نَفْسِكَ فَإِيَّاهَا فَابْكِ "

Asmaî bildiriyor: Sâlih el-Murrî'nin, babası ölen birini taziyesine şahit oldum ki adama şöyle demişti: "Kendi maruz kalacağın böylesi bir musibetten her ne kadar ders alamayacak olsan da, babanın bu ölümünden ders alman lazımdır. Çünkü senin ölümün de, babanın bu ölümüyle aynı değerde olacaktır."

(٨٣٥٢)- [١٧٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَدِّبُ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، ثَنَا صَالِحٌ الْمُرِّيُّ، قَالَ: " تَلا الْحَسَنُ: ﴿وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ﴾ ، قَالَ: هُمَا وَاللَّهِ سَاقَاكَ إِذَا الْتَفَّتَا "

Sâlih el-Murrî der ki: Hasan: **"Çare bulan yok mudur?, denir. Artık ayrılık vaktinin geldiğini sanır ve bacaklar birbirine dolaşır"**[1] âyetlerini okuyup (kendini kastederek): "Vallahi dolaşacak bacaklar senin

---

[1] Kıyamet Sur. 27-29

bacaklarındır" dedi.

(٨٣٥٣)- [١٧٢/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا فُرَيْحٌ الرَّقَاشِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ صَالِحًا، يَقُولُ لابْنِهِ وَهُوَ يَقْرَأُ: " هَاتِ مُهَيِّجَ الأَحْزَانِ وَمُذَكِّرَ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ "

Fureyh er-Rakkâşî der ki: Sâlih'in Kur'ân okuyan oğluna: "Hüzünleri coşturan ve büyük günahları hatırlatan âyetleri oku" dediğini işittim.

(٨٣٥٤)- [١٧٢/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي شُعَيْبُ بْنُ مُحْرِزٍ، ثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: " لَمَّا مَاتَ عَطَاءٌ السَّلِيمِيُّ حَزِنْتُ عَلَيْهِ حُزْنًا شَدِيدًا فَرَأَيْتُهُ فِي مَنَامِي، فَقُلْتُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ أَلَسْتَ فِي زُمْرَةِ الْمَوْتَى؟، قَالَ: بَلَى، قُلْتُ: فَمَاذَا صِرْتَ إِلَيْهِ بَعْدَ الْمَوْتِ، فَقَالَ: صِرْتُ وَاللَّهِ إِلَى خَيْرٍ كَثِيرٍ وَرَبٍّ غَفُورٍ شَكُورٍ، قَالَ: قُلْتُ: أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ طَوِيلَ الْحُزْنِ فِي دَارِ الدُّنْيَا، قَالَ: فَتَبَسَّمَ وَقَالَ: أَمَا وَاللَّهِ يَا أَبَا بِشْرٍ لَقَدْ أَعْقَبَنِي ذَلِكَ رَاحَةً طَوِيلَةً وَفَرَحًا دَائِمًا، قُلْتُ: فَفِي أَيِّ الدَّرَجَاتِ أَنْتَ؟، قَالَ: أَنَا ﴿مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾

Sâlih bildiriyor: Atâ es-Selîmî'nin ölümü üzerine çok üzüldüm. Bir defasında onu rüyamda görünce: "Ey Ebû Muhammed! Sen ölülerden biri değil miydin?" diye sordum. "Evet!" karşılığını verdi. Ona: "Öldükten sonra neler gördün?" diye sorduğumda: "Vallahi çok hayırlarla karşılaştım. Rabbimin bağışlayıcı ve mükâfatlandırıcı olduğunu gördüm" dedi. Kendisine: "Vallahi hayatta iken çok üzüntüler çekmiştin" dediğimde tebessüm etti ve: "Ey Ebû Bişr! Vallahi bu üzüntülerin sonucunda geniş bir rahatlığa ve daimi bir sevince kavuştum" dedi. Ona: "Şu an hangi derecedesin?" diye sorduğumda ise: **"Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddîkler, şehitler ve salih kullar ile beraberim ki en iyi beraberlik bunlarladır"**[1] karşılığını verdi.

---

[1] Nisâ Sur. 69

(٨٣٥٥)- [١٧٢/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي صَالِحٌ، عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي الْحِكَمِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى، يَقُولُ: " أَنَا مَلِكُ الْمُلُوكِ، قُلُوبُ الْمُلُوكِ بِيَدِي فَمَنْ أَطَاعَنِي جَعَلْتُهُمْ عَلَيْهِ رَحْمَةً وَمَنْ عَصَانِي جَعَلْتُهُمْ عَلَيْهِمْ نِقْمَةً، فَلا تَشْغَلُوا أَنْفُسَكُمْ بِسَبِّ الْمُلُوكِ، وَلَكِنْ تُوبُوا إِلَيَّ أُعَطِّفْهُمْ عَلَيْكُمْ "

Mâlik b. Dînâr bildiriyor: Hikmet kitabında şunu okudum: "Allah buyurur ki: Hükümdarlar hükümranı benim. Hükümdarların kalpleri de elimdedir. Hükümdarlardan her kim bana itaat ederse onu halka sevdirir, her kim de bana isyan ederse halkı ona düşman kılarım. Sakın hükümdarlardan yana fazla endişeye kapılmayın. Bana tövbe edip yönelin ki onları size karşı merhametli kılayım."

(٨٣٥٦)- [١٧٢/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الأَبَّارُ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ خَالِدَ بْنَ خِدَاشٍ، يَقُولُ: ذُكِرَ لِحَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ حَدِيثٌ، عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ، فِي فَضْلِ الْقُرْآنِ، فَقَالَ: " كَانَ صَالِحٌ صَاحِبَ قُرْآنٍ فَلَعَلَّهُ سَمِعَهُ وَلَمْ أَسْمَعْهُ أَنَا "

Hâlid b. Hidâş der ki: Hammâd b. Zeyd'e, Kur'ân'ın fazileti hakkında Sâlih el-Murrî'den bir hadis zikredilince: "Sâlih, Kur'ân'ı bilen bir kişiydi. Belki o bunu işitmiş de ben işitmemişim" dedi.

Sâlih; Hasan, Sâbit, Katâde, Bekr b. Abdillah el-Muzenî, Mansûr b. Zâzân, Câfer b. Zeyd, Yezîd er-Rakkâşî, Meymûn b. Siyâh, Ebân b. Ebî Ayyâş, Muhammed b. Ziyâd, Hişâm b. Hassân, Cureyrî, Kays b. Sa'd ve Huleyd b. Hassân'dan rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 228, Takrîb 156, Takrîb 622, Takrîb 500, Takrîb 2582, Takrîb 1644, Takrîb 4300, Takrîb 4101, Takrîb 3834, Takrîb 4226, Takrîb 4399, Takrîb 4172, Takrîb 4006, Takrîb 3719, Takrîb 4434-a, Takrîb 623, Takrîb 891

İmrân el-Kasîr

Allah dostlarından biri de basiretli öğütçü, dönüp gidilecek yere hazırlık için teşvik eden, Ebû Bekr İmrân el-Kasîr'dir. Ezberlemek ve şüphelilerden sakınmak onun şanındandır.

(٨٣٧٤)- [١٧٧/٦] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الْغَلابِيُّ، ثنا رَجُلٌ، قَالَ: كَانَ عِمْرَانُ الْقَصِيرُ، يَقُولُ: " أَلا حُرٌّ كَرِيمٌ يَصْبِرُ أَيَّامًا قَلائِلَ "

İmrân el-Kasîr der ki: "Birkaç günlük olan şu dünyada sabredebilecek onur sahibi özgür insan yok mudur?"

(٨٣٧٥)- [١٧٧/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مَيْسَرَةَ، ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ، حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ زَائِدَةَ، عَنْ عِمْرَانَ الْقَصِيرِ، قَالَ: " أَلا صَابِرٌ كَرِيمٌ لأَيَّامٍ قَلائِلَ حَرَامٌ عَلَى قُلُوبِكُمْ، أَنْ تَجِدُوا طَعْمَ الإِيمَانِ حَتَّى تَزْهَدُوا فِي الدُّنْيَا "

İmrân el-Kasîr der ki: "Şu birkaç günlük hayatta onuruyla sabredecek kişi yok mudur? Dünyaya karşı zahid olmadığınız sürece imanın tadım kalplerinizde hissetmeniz sizlere haramdır."

(٨٣٧٦)- [١٧٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا جَعْفَرٌ، ثَنَا عِمْرَانُ الْقَصِيرُ، قَالَ: قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلامُ: يَا رَبِّ أَيْنَ أَبْغِيكَ؟، قَالَ: " ابْغِنِي عِنْدَ الْمُنْكَسِرَةِ قُلُوبُهُمْ فَإِنِّي أَدْنُو مِنْهُمْ كُلَّ يَوْمٍ بَاعًا لَوْلا ذَلِكَ لَتَهَدَّمُوا "

İmrân el-Kasîr der ki: Mûsa: "Ey Rabbim! Seni(n rızanı) nerede bulayım?" deyince: "Beni kalbi kırıkların yanında bulursun. Ben her gün onlara bir kulaç yaklaşırım. Eğer öyle olmasaydı onlar yıkılırdı" buyurdu.

(٨٣٧٧)- [١٧٧/٦] حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْوَلِيدُ بْنُ أَحْمَدَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ، قَالا: ثنا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عُمَرَ، ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، ثَنَا زُهَيْرٌ السَّلُولِيُّ، قَالَ: " شَهِدْتُ هَارُونَ بْنَ رَبَابٍ مَعَ مَشَايِخَ مِنْ شَكْلِهِ، فَقَالَ

وَعِمْرَانُ الْقَصِيرُ يَتَكَلَّمُ، قَالَ: وَمَعَهُمْ فِتْيَانٌ شُبَّانٌ جُلُوسٌ فَجَعَلُوا يَبْكُونَ وَالْمَشَايِخُ لا تَبْكِي، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: هَؤُلاءِ الْفِتْيَانُ خَيْرٌ مِنْ هَؤُلاءِ الشُّيُوخِ، قَالَ: فَخَرَجُوا مِنَ الْمَجْلِسِ لَمَّا تَقَضَّى الْمَجْلِسُ وَالْفِتْيَانُ، يُحَدِّثُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا وَيَضْحَكُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، قَالَ وَخَرَجَ الْمَشَايِخُ فِي الْحَالِ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا كَأَنَّمَا عَلَى رُءُوسِهِمُ الطَّيْرُ "

Zuheyr es-Selûlî der ki: Hârun b. Rebâb'ın kendisi gibi yaşlılarla bir arada olduğunu gördüm. İmrân el-Kasîr de konuşuyordu. Yanlarında genç çocuklar da oturmaktaydı. Gençler ağlıyor, yaşlılar ise ağlamıyordu. Bu sebeple kendi kendime: "Şu gençler bu yaşlılardan daha hayırlıdır" dedim. Sonra gençler meclisten ayrılıp gidince kendi aralarında konuşarak gülüşmeye başladılar. Sonra yaşlılar oldukları hal üzere sessiz bir şekilde çıkıp gittiler.

(٨٣٧٨)- [١٧٨/٦] ثَنَا الْوَلِيدُ، وَمُحَمَّدُ، قَالا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا مُحَمَّدٌ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُغِيثِ بْنِ سَعْدَانَ الْيَشْكُرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي ابْنَةُ بِنْتِ عِمْرَانَ، عَنْ أَبِيهَا، وَكَانَ قَدْ عَاهَدَ اللَّهَ، أَنْ لا يَنَامَ بِلَيْلٍ أَبَدًا إِلا مُسْتَغْلَبًا قَالَتْ: قَالَ أَبِي: جِئْتُ إِلَى طَاعَةِ اللَّهِ طُولَ الْحَيَاةِ وَلَوْلا الرُّكُوعُ وَالسُّجُودُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ، مَا بَالَيْتُ أَنْ أَعِيشَ فِي الدُّنْيَا فُوَاقًا، قَالَ: فَلَمْ يَزَلْ مَجْهُودًا عَلَى ذَلِكَ، حَتَّى مَاتَ رَحِمَهُ اللَّهُ! قَالَتْ: فَرَأَيْتُهُ فِي مَنَامِي، فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ إِنَّهُ لا عَهْدَ بِكَ مُنْذُ فَارَقْتَنَا، قَالَ: " يَا بُنَيَّةُ، فَكَيْفَ تَعْهَدِينَ مَنْ فَارَقَ الْحَيَاةَ وَصَارَ إِلَى ضِيقِ الْقُبُورِ وَظُلْمَتِهَا؟ "، قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ كَيْفَ حَالُكَ مُنْذُ فَارَقْتَنَا؟، قَالَ: " خَيْرُ حَالٍ يَا بُنَيَّةُ بُوِّئْنَا الْمَنَازِلَ وَمُهِدَّتْ لَنَا الْمَضَاجِعُ، نَحْنُ هَهُنَا نُغْدَى وَنُرَاحُ بِرِزْقِنَا مِنَ الْجَنَّةِ "، قَالَتْ: فَقُلْتُ فَمَا الَّذِي بَلَّغَكُمْ هَذَا؟، قَالَ: " الضَّمِيرُ الصَّالِحُ وَكَثْرَةُ التِّلاوَةِ لِكِتَابِ اللَّهِ

Abdullah b. Muğîs b. Sa'dân el-Yeşkurî der ki: İmrân el-Kasîr'in kızı bana şöyle anlattı. Babam uykuya yenik düşmedikten sonra kendi isteğiyle geceleri uyumayacağına dair Allah'a söz vermişti. Bir defasında bana: "Hayatım boyunca Allah'a itaat etmeye çalıştım. Vallahi rükûlar, secdeler ve Kur'ân okumalarım olmasaydı ömrümün bir anlık bile olmasına aldırmazdım" dedi. Vefat edene kadar da aynı şekilde itaat etme çabasını sürdürdü. Öldükten sonra da onu bir defasında rüyamda gördüm. Ona: "Babacığım! Vefat ettiğinden beri artık bize uğramaz oldun!" dediğimde:

"Kızcağızım! Hayattan ayrılıp da dar ve karanlık olan bir kabre giren birinin size gelmesini nasıl beklersiniz?" karşılığını verdi. Ona: "Bizden ayrıldın ayrılalı nasılsın?" diye sorduğumda: "Gayet iyi bir haldeyiz. Meskenlerimize yerleştik ve kalmamız için de bizlere çok güzel yerler hazırlandı. Sabah akşam Cennetten verilen rızıklar içinde yaşıyoruz" karşılığını verdi. "Böylesi bir duruma nasıl geldiniz?" diye sorduğumda ise: "Temiz bir vicdan ve Allah'ın Kitâb'ını çokça okumakla!" karşılığını verdi.

(٨٣٧٩)- [١٧٨/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عِمْرَانَ الْقَصِيرِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا رَجَاءٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: " لأَنْ أُكَبِّرَ مِائَةَ مَرَّةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ، مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِمِائَةِ دِينَارٍ "

İmrân el-Kasîr'in, Ebû Recâ kanalıyla bildirdiğine göre Ebu'd-Derdâ: "Yüz defa: «Allahu ekber» demem benim için yüz dinar tasadduk etmemden daha sevimlidir" demiştir.

(٨٣٨٠)- [١٧٨/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ، ثَنَا ابْنُ يَمَانٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عِمْرَانَ، قَالَ: " سَمِعْتُ الْحَسَنَ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنِّي سَأَلْتُ فَقِيهًا، فَقَالَ: وَهَلْ رَأَيْتَ فَقِيهًا لا أَبَا لَكَ ! إِنَّمَا الْفَقِيهُ الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا الْبَصِيرُ بِذَنْبِهِ وَالْمُدَاوِمُ عَلَى عِبَادَةِ رَبِّهِ

İmrân el-Kasîr, Hasan'ın, bir adam kendisine sorup: "Bir fakihe sordum" deyince şöyle dediğini nakleder: "Sen fakih gördün mü? Babasız kalasın! Fakîh; dünyada zahid olan, günahlarına bakan ve Rabbine ibadete devam eden kişidir."

(٨٣٨١)- [١٧٨/٦] ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا حَاجِبُ بْنُ أَرْكِينَ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ الْحَسَنِ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا خُلَيْدٌ الْعَصَرِيُّ، عَنْ عِمْرَانَ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يُقَتِّرُ عَلَى عِيَالِهِ، فَإِنَّ عَمَلَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ تَعَالَى أَخْبَثُ وَأَخْبَثُ "

Hasan el-Basrî der ki: "Birinin, ailesine karşı cimri davrandığını görürsen, bil ki Allah'la arası olabildiğince kötüdür!"

(٨٣٨٢)- [٦/١٧٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلْمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَرِيرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ، ثَنَا عِمْرَانُ، وَهُوَ الْقَصِيرُ، قَالَ: " كَانَ جَعْفَرُ بْنُ زَيْدٍ، يَقُولُ فِي كَلامِهِ: مَا أَحْلَى ذِكْرَكَ فِي أَفْوَاهِ الأَبْرَارِ وَأَعْظَمَكَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ ! "

İmrân el-Kasîr der ki: Câfer b. Zeyd: "İyilerin ağzında ne güzel anılıyorsun. Müminlerin kalplerinde ne yücesin" derdi.

İmrân, Enes b. Mâlik'ten rivâyetlerde bulunmuş ve onunla görüşmüştür.

İmrân; Atâ b. Ebî Rebâh, Ebû Recâ el-Utâridî, Hasan, Muhammed b. Sîrîn, kardeşi Enes, Kays b. Sa'd, Abdullah b. Dînâr, Nâfi, Ebû Ğâlib, Abdullah b. Ebi'l-Kalûs ve İbn Ebî Necîh'ten rivâyetlerde bulunmuştur. Sevrî ve Şu'be ise ondan rivayet etmiştir.

Takrîb 782, Takrîb 4531-a, Takrîb 4195, Takrîb 2622, Takrîb 989, Takrîb 1188, Takrîb 1653

(٨٣٩٠)- [٦/١٨٠] حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ حَيَّانَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْخُزَاعِيُّ، ثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، ثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي عِمْرَانُ الْقَصِيرُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا رَجَاءٍ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: " لأَنْ أَقُولَ اللَّهُ أَكْبَرُ مِائَةَ مَرَّةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِمِائَةِ دِينَارٍ " [٦/١٨٠]

İmrân el-Kasîr'in, Ebû Recâ kanalıyla bildirdiğine göre Ebu'd-Derdâ: "Yüz defa: «Allahu ekber» demem benim için yüz dinar tasadduk etmemden daha sevimlidir" demiştir.

Takrîb 731, Takrîb 3017, Takrîb 1105, Takrîb 4105, Takrîb 2637, Takrîb 4559, Takrîb 59, Takrîb 3725

Ğâlib el-Kattân

Allah dostlarından biri de âbid olan, Rabbine devamlı yalvaran ve insanlara öğüt veren Ğâlib b. Hatâf el-Kattân'dır.

(٨٣٩٩)- [١٨٣/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا جَعْفَرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ غَالِبًا الْقَطَّانَ، يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: " اللَّهُمَّ ارْحَمْ فِي دَارِ الدُّنْيَا غُرْبَتَنَا، وَارْحَمْ لِنُزُولِ الْمَوْتِ مَصْرَعَنَا، وَآنِسْ فِي الْقُبُورِ وَحْشَتَنَا، وَارْحَمْ بَسْطَ أَيْدِينَا وَفَغْرَ أَفْوَاهِنَا وَمَنْشَرَ وُجُوهِنَا، وَارْحَمْ وُقُوفَنَا بَيْنَ يَدَيْكَ "

Câfer der ki: Ğâlib el-Kattân'ın şöyle dua ettiğini işittim: "Allahım! Dünyadayken şu garip halimize acı! Ölüm anında bize merhamet et! Kabirdeki yalnızlığımızda bize mûnis ol! Sana uzanan ellerimize, dua eden ağzımıza ve sana yönelen yüzümüze merhamet et! Hesap için huzurunda durduğumuzda da bizlerden merhametini esirgeme!"

(٨٤٠٠)- [١٨٣/٦] ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، ثَنَا مَرْوَانُ بْنُ سَالِمٍ الْقُرَشِيُّ، ثَنَا مَسْعَدَةُ بْنُ الْيَسَعِ بْنِ قَيْسٍ الْبَاهِلِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي مُحَمَّدٍ، ثَنَا غَالِبٌ الْقَطَّانُ، أَنَّ أُنَاسًا أَتَوْهُ فِي قِسْمَةِ مِيرَاثٍ لَهُمْ، فَقَسَمَهُ مَعَهُمْ يَوْمَهُمْ أَجْمَعُ، حَتَّى إِذَا أَمْسَى آوَى إِلَى فِرَاشِهِ، وَقَدْ لَغَبَ فَاتَّكَأَ عَلَى مَسْجِدٍ لَهُ فَغَلَبَتْهُ عَيْنَهُ، فَأَتَاهُ الْمُؤَذِّنُ يُثَوِّبُ، قَالَتْ لَهُ الْمَرْأَةُ: أَلا تَرَى الْمُؤَذِّنَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ يُثَوِّبُ عَلَى رَأْسِكَ؟، قَالَ: " وَيْحَكِ ذَرِينِي فَإِنَّكِ جَاهِلَةٌ بِمَا لَقِيتُ الْيَوْمَ "، قَالَ: فَثَوَّبَ مِرَارًا وَالْمَرْأَةُ كُلُّ ذَلِكَ تَبْعَثُهُ، وَيَقُولُ لَهَا ذَلِكَ ذَرِينِي حَتَّى انْتَصَفَ اللَّيْلُ، فَقَامَ فَصَلَّى فَلَمْ يَذْكُرْ كَمْ صَلَّى الإِمَامُ وَلا عَرَفَهُ فَأَعَادَ الْمَكْتُوبَةَ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً، ثُمَّ أَخَذَ مَضْجَعَهُ فَرَأَى فِيمَا يَرَى النَّائِمُ، أَنَّهُ يَنْطَلِقُ مِنْ مَنْزِلِهِ إِلَى كَرِيجَةَ فَوَجَدَ فِي الطَّرِيقِ أَرْبَعَ دَنَانِيرَ وَمَعَهُ كِيسٌ فِيهِ ثَلاثُ أَبْوَابٍ فَطَرَحَ الدَّنَانِيرَ فِي بَابٍ مِنْ تِلْكِ الأَبْوَابِ، قَالَ: فَلَبِثْتُ غَيْرَ كَثِيرٍ فَإِذَا الدَّنَانِيرُ يَنْشُدُهَا مَنْ يَذْكُرُ الدَّنَانِيرَ الأَرْبَعَةَ رَحِمَكَ اللَّهُ مِرَارًا، قَالَ: فَجَعَلْتُ أَتَغَامَسُ عَنْهُ، ثُمَّ دَعَوْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَقُلْتُ: يَا صَاحِبَ الدَّنَانِيرِ هَذِهِ دَنَانِيرُكَ فَذَهَبْتُ لأَفْتَحَ الْكِيسَ لأُعْطِيهِ الدَّنَانِيرَ، فَإِذَا الْكِيسُ قَدْ تَخَرَّقَ وَذَهَبَتِ الدَّنَانِيرُ فَقُلْتُ: يَا صَاحِبَ الدَّنَانِيرِ إِنَّ دَنَانِيرَكَ قَدْ ذَهَبَتْ فَخُذْ شِرَاءَهَا فَضَبَطَ بِنَاحِيَةِ ثَوْبِي، وَقَالَ: لا أَقْبَلُ إِلا دَنَانِيرِي بِأَعْيَانِهَا فَاسْتَيْقَظْتُ وَهُوَ آخِذٌ بِنَاحِيَةِ ثَوْبِي، فَغَدَوْتُ عَلَى ابْنِ سِيرِينَ، فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: أَمَا إِنَّكَ نِمْتَ عَنْ صَلاةِ الْعِشَاءِ الآخِرَةِ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَلا تَعُدْ لِمِثْلِهَا "

Süleymân b. Ebî Muhammed bildiriyor: Bazıları Ğâlib el-Kattân'ın yanına bir miras paylaşımı için gelmişlerdi. Ğâlib gün boyu onların miras paylaşımları için uğraştı. Akşamdan sonra da eve gitti ve yorgun bir şekilde minderin üzerine çöktü. Duvara dayandı, ancak uykusuna yenilip uykuya daldı. Bir zaman sonra namaza kaldırmak üzere müezzin geldi. Karısı ona: "Görmüyor musun namaz için müezzin başında duruyor!" dediğinde, Ğâlib: "Yazık sana! Beni rahat bırak, zira bugün nelerle uğraştığımı bilmiyorsun!" karşılığını verdi. Müezzin onu birçok defa kaldırmaya çalıştı. Karısı da her defasında aynı şekilde onu uyarıyor ancak Ğâlib: "Beni rahat bırak!" diye çıkışıyordu. Gece yarısı olduğunda namaz için kalktı; ancak ne imamın kim olduğunun, ne de kaç rekât namaz kıldırdığının farkına varabildi. Bu nedenle farz namazını yirmi dört defa tekrar kıldı. Sonra yatağına girip uyudu. Rüyasında evinden Kerîce'ye doğru gittiğini gördü. Giderken de yolda dört dinar buldu. Yanında üç cepli bir de kese vardı. Dört dinarı bu ceplerden birine atıp yoluna devam etti. Ancak çok geçmedi ki birinin dört dinar kaybettiğini ve bulanın Allah rızası için kendisine vermesini istediğini gördü.

Gâlib şöyle anlatır: Bir süre gözüne görünmemeye çalıştım; sonra ona: "Ey dinarlarını kaybeden adam! Gel, dinarların burada!" dedim. Dinarları ona vermek için keseyi açmaya çalıştığımda, kesenin yırtılmış, dinarların da düşmüş olduğunu gördüm. Adama: "Ey dinarların sahibi! Senin dinarlar gitmiş! Yerine aynı değerde başka bir şey vereyim!" dedim; ama adam giysimin kenarından tutup: "Hayır! Ben dinarlarımı istiyorum!" karşılığını verdi. Giysimin kenarından bu şekilde tutmuşken de uyandım. Sabah İbn Sîrîn'e gidip rüyamı anlattığımda ise şöyle dedi: "Uyuduğun için yatsı namazım kaçırmışşın! Allah'tan bağışlanma dile ve bunu bir daha tekrar etme!"

قَالَ سُلَيْمَانُ: وَأَخْبَرَنِي غَالِبُ الْقَطَّانُ، قَالَ: " ثُمَّ ابْتُلِيتُ بِمِثْلِهَا فَاتَّكَأْتُ عَلَى ذَلِكَ الْمَسْجِدِ، فَأَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ وَثَوَّبَ كُلُّ ذَلِكَ تَبْعَثُنِي الْمَرْأَةُ الصَّلاةُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ فَنِمْتُ إِلَى الْحِينِ الَّذِي نِمْتُ فِيهِ الْمَرَّةَ الأُولَى فَقُمْتُ فَصَلَّيْتُ نَحْوَ مَا صَلَّيْتُ الْمَرَّةَ الأُولَى، ثُمَّ

أَخَذْتُ مَضْجَعِي فَرَأَيْتُ أَنِّي وَأَصْحَابًا لِي عَلَى بِغَالٍ شُهْبٍ هَمَالِيجَ، وَأُنَاسٌ قُدَّامَنَا عَلَى الإِبِلِ نِيَامٌ فِي الْمَحَامِلِ عَلَى فُرُشٍ وَطِئَةٍ، تَحْدُو بِهِمُ الْحُدَاةُ وَهُمْ عَلَى رِسْلِهِمْ، وَأَنَا وَأَصْحَابِي مُجْتَهِدُونَ عَلَى أَنْ نَلْحَقَهُمْ، حَتَّى بَلَغَ جَهْدُنَا فَنَادَيْنَا يَا مَعَاشِرَ الْحُدَاةِ، مَا لَنَا عَلَى الْبِغَالِ الْهَمَالِيجُ وَأَنْتُمْ عَلَى الإِبِلِ عَلَى رِسْلِكُمْ، وَنَحْنُ نَجْتَهِدُ فَلا نُدْرِكُكُمْ؟ فَأَجَابَتْنَا الْحُدَاةُ إِنَّا قَوْمٌ صَلَّيْنَا فِي جَمْعٍ صَلاةِ الْعِشَاءِ الآخِرَةِ وَأَنْتُمْ صَلَّيْتُمْ فُرَادَى فَلَنْ تَلْحَقُونَا، قَالَ فَغَدَوْتُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، فَحَدَّثْتُهُ، فَقَالَ: هُوَ كَمَا رَأَيْتَهُ "

Ğâlib el-Kattân der ki: Başıma daha önceki gibi bir şey gelmiş ve mescide yaslanmıştım. Müezzin ezan okuyup geri döndü. Eşim: "Allah'ın merhameti üzerine olsun, namaz vakti" diyerek beni uyarıyordu. Ben ise ilk defa uyumuş olduğum zaman kadar uyudum. Kalkıp ilk defada kıldığım kadar namaz kıldım. Sonra yerime uzandım. Rüyamda kendimi ve arkadaşlarımı beyaz rahvan katırlar üzerinde gördüm. Önümüzde ise develer üzerinde olan ve tahtırevanlarda döşekler üzerinde uyuyan kimseler bulunmaktaydı. Onlar tahtırevanlarında rahatlarına bakarken develerini sürmek için şarkı türkü söyleyenler vardı. Ben ve arkadaşlarım onlara yetişmek için uğraşıyorduk. Gücümüzün sonuna geldiğimizde: "Ey develeri sürenler topluluğu! Bizler beyaz ve rahvan katırlar üzerindeyiz. Sizler develer üzerinde rahatınıza bakmaktasınız. Ne oluyor da size yetişmeye çalışıyoruz ve yetişemiyoruz" dedik. Bunun üzerine deve sürücüleri: "Biz yatsı namazını cemaatle kıldık. Siz ise tek kıldınız. Bu sebeple bize yetişemezsiniz" dedi. Sabahleyin Muhammed b. Sîrîn'e gidip durumu anlattığımda: "Evet, mesele görmüş olduğun gibidir" dedi.

(٨٤٠١)- [١٨٤/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ، ثَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، ثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ نُوحٍ الرَّاسِبِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ غَالِبًا الْقَطَّانَ، قَالَ: " جِئْتُ مِنْ ضَيْعَتِي وَأَنَا كَالٌّ مَغْلُوبٌ، فَوَضَعْتُ رَأْسِي فَأُقِيمَتِ الْعِشَاءُ الآخِرَةُ، فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: الصَّلاةُ، فَقُلْتُ: دَعِينِي فَنِمْتُ هَوِيًّا، ثُمَّ قُمْتُ فَتَوَضَّأْتُ وَصَلَّيْتُ، فَقُلْتُ إِنْ كَانَتِ الْجَمَاعَةُ فَاتَتْنِي فَلَنْ يَفُوتَنِي أَنْ آخُذَ بِحَظِّي مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّيْتُ، ثُمَّ وَضَعْتُ رَأْسِي فَأَرَى فِي مَنَامِي كَأَنِّي فِي مَقْعَدٍ بِالْكَلاَّ وَمُنَادٍ يُنَادِي الدَّنَانِيرُ كُلُّهَا أَرْبَعَةٌ وَهِيَ عِنْدِي يَنْشُدُهَا فَأَخْرَجْتُهَا أَنْ أُعْطِيَهَا إِيَّاهُ فَلَمْ يَقْبَلْهَا، وَقَالَ: لَوْ أَنَّكَ أَعْطَيْتَهَا حَيْثُ نَشَدْتُهَا قَبِلْتُهَا

مِنْكَ فَأَخْرَجْتُهَا أَنْ أُعْطِيَهَا إِيَّاهُ فَلَمْ يَقْبَلْهَا فَأَتَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: تِلْكَ الصَّلاةُ نِمْتَ عَنْهَا "

Mufaddal b. Nûh er-Râsicî der ki: Ğâlib el-Kattân'ın şöyle dediğini işittim: Tarladan gelmiş ve çok yorulmuştum. Başımı yastığa koyduğumda yatsı ezanı okudu. Eşim: "Namaz vakti" deyince: "Beni (rahat) bırak" dedim ve uyudum. Sonra kalkarak abdest alıp namaz kıldım. (Kendi kendime): "Eğer cemaat namazını geçirdiysem gece ibadetinden nasibimi alma vaktini daha geçirmedim" dedim ve gece namazı kıldım. Sonra uyudum. Rüyamda kendimi bir çimenlikte buldum. Bir kişi: "Hepsi dört tanedir (dört dinardır)" diye sesleniyordu. Onlar da bendeydi. Dinarları kendisine vermek için çıkardığımda almayı kabul etmedi ve: "Onları aradığım zaman verseydin alırdım" dedi. Onları yine vermek için çıkardığımda yine almayı kabul etmedi. Muhammed b. Sîrîn'e gidip durumu anlattığımda: "Bu yatıp ta geçirdiğin (cemaatle kılamadığın) namazdır" dedi.

(٨٤٠٢)- [٦/١٨٤] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو حَاتِمٍ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى بْنِ عِمْرَانَ، ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الزَّرَّادُ، ثَنَا غَالِبٌ الْقَطَّانُ، قَالَ: " أَغْفَيْتُ لَيْلَةً عَنْ صَلاةِ الْعِشَاءِ الآخِرَةِ، فَرَأَيْتُ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ كَأَنِّي مَعَ أُنَاسٍ عَلَى بِغَالٍ شُهْبٍ وَبَيْنَ يَدَيَّ نَاسٌ عَلَى مَحَامِلَ، وَحَادٍ يَحْدُو بِهِمْ وَهُمْ يَسِيرُونَ عَلَى مَهْلٍ، وَنَحْنُ عَلَى الْبِغَالِ نَطْرِدُ طَرْدًا، نَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلا نَلْحَقُهُمْ، قَالَ فَأَتَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ، فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ رُؤْيَايَ، فَقَالَ: صَلَّيْتُ الْبَارِحَةَ فِي جَمَاعَةٍ، قُلْتُ: لا، قَالَ: أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَحَامِلِ الَّذِينَ صَلَّوْا فِي جَمَاعَةٍ، وَأَنْتُمْ أَصْحَابُ بِغَالٍ شُهْبٍ تُجْهَدُوا أَنْ تُدْرِكُوا فَضْلَ أُولَئِكَ وَلا تُدْرِكُونَ "

Ğâlib el-Kattân der ki: Yatsı namazı vakti biraz uyumuştum. Ben de herkes gibi bir rüya gördüm. Rüyamda sanki bazı kimselerle birlikte beyaz katırlar üzerindeydim. Önümde de tahtırevanlar üzerinde bulunan kimseler vardı. Biri şarkı söyleyerek develeri sürüyor yavaş yavaş gidiyorlardı. Biz katırlarımızı hızlıca sürüyor ve onlara yetişemiyorduk. Daha sonra Muhammed b. Sîrîn'e gidip rüyamı anlattığımda: "Dün yatsı namazını cemaatle mi kıldın?" diye sordu. Ona: "Hayır" diye cevap verdiğimde:

"Tahtırevanlarında giden kimseler yatsı namazını cemaat olarak kılanlardır. Siz beyaz katırlarla onların sevabına yetişmek istiyorsunuz ve yetişemiyorsunuz" karşılığım verdi.

(٨٤٠٣)- [١٨٤/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، ثَنَا الْفُرَاتُ يَعْنِي ابْنَ أَبِي الْفُرَاتِ، قَالَ: سَمِعْتُ غَالِبًا الْقَطَّانَ، يُحَدِّثُ: أَنَّهُ " رَأَى فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ قَوْمًا فِي مَحَامِلَ فِي قِطَارٍ نِيَامٌ، وَكَأَنَّ قَوْمًا عَلَى بِغَالٍ شُهْبٍ يَدْأَبُونَ وَأَصْحَابُ الْقِطَارِ عَلَى هَيْئَتِهِمْ فَلَمْ يَلْحَقُوهُمْ عَامَّةَ اللَّيْلِ، قَالَ فَقُلْتُ مَا رَأَيْتُ كَاللَّيْلَةِ ! إِنَّا هَذِهِ اللَّيْلَةُ دَائِبِينَ فَلا نَلْحَقُهُمْ ! فَقَالَ لِي رَجُلٌ: أَمَا تَدْرِي مَا هَؤُلاءِ، هَؤُلاءِ صَلَّوْا فِي جَمَاعَةٍ، ثُمَّ نَامُوا، وَأَنْتُمْ تَطَوَّعْتُمْ تُجْهَدُونَ فَلَيْسَ تَلْحَقُونَهُمْ "

İbn Ebi'l-Furât der ki: Ğâlib el-Kattân bir rüya görmüştü. Sanki bir topluluk deve katarında tahtırevan üzerinde uyumaktaydı. Bir topluluk ta beyaz katırlar üzerinde hızlıca gidiyordu. Deve katarı ise sakin bir şekilde gidiyordu. Fakat beyaz katırlar üzerinde olanlar gece boyunca deve katarına yetişememişti." Ğâlib el-Kattân: "Bu gece gibi bir rüya görmedim. Bu gece o kadar hızlandık, ama onlara yetişemedik" dedi. Bir adam: "Onların kimler olduğunu bilmiyor musun. Onlar yatsı namazını cemaat olarak kılanlar ve sonra uyuyanlardır. Siz ise nafile namaz kıldınız. Bu sebeple hızlanıyor, ama onlara yetişemiyorsunuz" dedi.

(٨٤٠٤)- [١٨٥/٦] ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ، حَدَّثَنِي عَمِّي أَيُّوبُ بْنُ عِمْرَانَ، قَالَ: حُدِّثْتُ عَنْ غَالِبٍ الْقَطَّانِ، قَالَ: " فَاتَتْنِي صَلاةُ الْعِشَاءِ فِي جَمَاعَةٍ، فَصَلَّيْتُ خَمْسًا وَعِشْرِينَ مَرَّةً أَبْتَغِي بِهِ الْفَضْلَ، ثُمَّ نِمْتُ فَرَأَيْتُ فِيَ مَنَامِي كَأَنِّي عَلَى فَرَسٍ جَوَادٍ أَرْكُضُ، وَهَؤُلاءِ فِي الْمَحَامِلِ لا أَلْحَقُهُمْ، فَقِيلَ إِنَّهُمْ صَلَّوْا فِي جَمَاعَةٍ وَصَلَّيْتَ وَحْدَكَ "

Ğâlib el-Kattân der ki: Yatsı namazını cemaatle kılamayıp kaçırdım. Ancak Allah'ın ihsanını umarak namazı yirmi beş defa tekrar ederek kıldım ve uyudum. Rüyamda güçlü bir atın üzerinde süratle yol aldığımı gördüm. Ancak önümdekiler, develerindeki hevdeçleri içinde yol almalarına rağmen onlara yetişemiyordum. Ardından bana: "Onlar cemaatle namaz kıldılar; sen ise tek başına kıldın" denildi.

(٨٤٠٥)- [١٨٥/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ.ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُثْمَانِيُّ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْمَتُّوثِيُّ، ثَنَا أَبُو الأَشْعَثِ، قَالا: ثنا ابْنُ عُلَيَّةَ، ثَنَا غَالِبٌ الْقَطَّانُ، قَالَ: " رَأَيْتُ الْحَسَنَ فِي الْمَنَامِ فِي سِكَّةِ الْمَوَالِي، وَحَالَ الْجَدْوَلُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَبِيَدِهِ رَيْحَانٌ وَهُوَ يَمْسَحُ يَدَيْهِ مِنْ غَمْرَةٍ، فَقُلْتُ: أَخْبِرْنِي بِأَمْرٍ يَسِيرٍ عَظِيمِ الأَجْرِ، قَالَ: نَعَمْ.نَصِيحَةً بِقَلْبِكَ وَذِكْرًا بِلِسَانِكَ، انْقَلَبْ بِهِمَا "

Ğâlib el-Kattân der ki: Rüyamda Hasan'ı Mevâlî yolunda ilerlerken gördüm. Aramıza küçük bir akarsu girdi. Elinde reyhan vardı ve (onunla) ellerindeki safran boyasını sürüyordu. Kendisine: "Bana kolay ama sevabı çok büyük olan bir şey öğret" dediğimde: "Evet, kalbinde samimiyet ve dilinde zikirle geri dön" karşılığını verdi.

(٨٤٠٦)- [١٨٥/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الْقُرَشِيُّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ غَالِبٍ الْقَطَّانِ، قَالَ: لَمَّا اشْتَدَّ كَرْبُ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلامُ وَطَالَ سِجْنُهُ وَاتَّسَخَتْ ثِيَابُهُ وَشَعِثَ رَأْسُهُ وَجَفَاهُ النَّاسُ دَعَا عِنْدَ تِلْكَ الْكُرْبَةِ، قَالَ: " اللَّهُمَّ أَشْكُو إِلَيْكَ مَا لَقِيتُ مِنْ وُدِّي وَعَدُوِّي، أَمَّا وُدِّي فَبَاعُونِي وَأَخَذُوا ثَمَنِي، فَحَبَسَنِي، اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فَرَجًا وَمَخْرَجًا فَأَعْطَاهُ اللَّهُ ذَلِكَ "

Ğâlib el-Kattân der ki: Hz. Yusuf'un sıkıntıları çoğalıp hapis süresi uzayıp giysileri kirlenince, saçı başı toz içinde kalp insanlar kendisine eziyet edince: "Allahım! Sevdiklerimden ve düşmanlarımdan çektiklerimden dolayı sana şikayette bulunmaktayım. Sevdiklerim beni sattı ve paramı aldılar. (Kral) beni hapsetti. Allahım! Bana bir ferahlık ve bir çıkış yolu göster" diye dua etti. Bunun üzerine Allah kendisine istediklerini verdi.

(٨٤٠٧)- [١٨٥/٦] ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ، ثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، حَدَّثَنِي الْمِنْهَالُ بْنُ عِيسَى الْعَبْدِيُّ، ثَنَا غَالِبٌ الْقَطَّانُ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيِّ، قَالَ: " مَنْ يَأْتِ الْخَطِيئَةَ وَهُوَ يَضْحَكُ دَخَلَ النَّارَ وَهُوَ يَبْكِي "

Bekr b. Abdillah el-Müzenî der ki: "Gülerek günah işleyen ağlayarak cehenneme girer."

(٨٤٠٨)- [١٨٦/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي يَحْيَى الْمَدِينِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الزِّمَّانِيُّ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، ثَنَا غَالِبٌ، قَالَ: " قُلْتُ لِلْحَسَنِ: إِنَّ مِنْ جُلَسَائِكَ مَنْ يَقُولُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، فَلا تَقُلِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا فَإِنَّ فِي الْمَسْجِدِ الشُّرَطِيَّ وَاللُّوطِيَّ وَذَكَرَ أَشْيَاءَ مِنْ هَذَا النَّحْوِ، فَقَالَ: أَيُّهَا الرَّجُلُ اجْتَهِدْ فِي الدُّعَاءِ وَعُمَّ فِي النَّصِيحَةِ، فَإِنَّمَا أَنْتَ شَافِعٌ، فَإِنْ أَعْطَاكَ اللَّهُ مَا تُرِيدُ، فَذَاكَ وَإِلا رَدَّ عَلَيْكَ فَضْلَ نَصِيحَتِكَ"

Ğâlib der ki: Hasan(-i Basrî)'ye: "Seninle birlikte oturanlar arasında: "Cuma günü: «Allahım! Bizi bağışla» deme. Çünkü mescitte polis, livatacılar ve bunlara benzer kimseler bulunmaktadır" diyenler vardır" dediğimde şu karşılığı verdi: "Be adam! Çokça dua et ve nasihatını genel olarak ver. Şüphesiz ki sen şefaatçisin. Allah sana istediğini verirse ne âla. Eğer istediğini vermezse sana nasihatının sevabını verir."

Ğâlib; Hasan, Bekr b. Abdillah el-Muzenî'den ve imamlığı ve güvenirliği hakkında ittifak edilen başka kişilerden rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 600, Takrîb 601, Takrîb 672, Takrîb 194, Takrîb 4473-a, Takrîb 4239, Takrîb 2545

Selâm b. Ebî Mutî'

Allah dostlarından biri de daima şükreden, yüksek kişilikli, şahit ve dinleyen biri olan Selâm b. Ebî Mutî'dir. O, daima şükretti ve derecesi yükseldi, o dinleyip şahid oldu.

Tasavvuf, kulun yükselmesi ve (Allah'ı görürcesine) dinlemesidir.

(٨٤١٦)- [١٨٨/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: " كَانَ سَلامُ بْنُ أَبِي مُطِيعٍ إِذَا قَامَ يُصَلِّي كَأَنَّهُ شَيْءٌ مُلْقًى لا يَتَحَرَّكُ

Selâm b. Ebî Mutî, namaza durduğu zaman yere atılmış bir eşya gibi hareketsiz olurdu.

(٨٤١٧)- [٦/١٨٨] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ.ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ شُرَيْحٍ، قَالا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى النَّيْسَابُورِيُّ، عَنْ سَلامٍ، قَالَ: " كُنْ لِنِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكَ فِي دِينِكَ أَشْكَرَ مِنْكَ لِنِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكَ فِي دُنْيَاكَ "

Selâm b. Ebî Mutî' der ki: "Allah'ın, dininde sana verdiği nimetlere, dünyalık olarak verdiği nimetlerden daha fazla şükredenlerden biri ol."

(٨٤١٨)- [٦/١٨٨] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: قَالَ سَلامٌ: " الزَّاهِدُ عَلَى ثَلاثَةِ وُجُوهٍ: وَاحِدٌ أَنْ تُخْلِصَ الْعَمَلَ لِلَّهِ وَالْقَوْلَ وَلا يُرَادُ بِشَيْءٍ مِنْهُ الدُّنْيَا، وَالثَّانِي تَرْكُ مَا لا يَصْلُحُ وَالْعَمَلُ بِمَا يَصْلُحُ، وَالثَّالِثُ الْحَلالُ وَهُوَ أَنْ يَزْهَدَ فِيهِ وَهُوَ تَطَوُّعٌ وَهُوَ أَدْنَاهَا "

Selâm b. Ebî Mutî' der ki: "Zahitlik üç şekilde olur. Birincisi, kişinin amelinde ve sözlerinde dünyalık hiçbir menfaat beklemeden sadece Allah rızasını ummasıdır. İkincisi, kendisine fayda vermeyen şeyleri bırakıp faydası dokunacak ve kendisini düzeltecek şeyleri yapmasıdır. Üçüncüsü ise kendisine helal kılınan ruhsatlardan bile Allah'ın sevabını umarak uzak durmasıdır ki, bu da zahitliğin el alt basamağıdır."

(٨٤١٩)- [٦/١٨٨] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، قَالَ: حُدِّثْتُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: قَالَ سَلامٌ: " مَتَى شِئْتَ أَنْ تَرَى مِنَ النِّعْمَةِ عَلَيْكَ أَكْثَرَ مِنْهَا عَلَيْهِ رَأَيْتَهُ، قَالَ سَلامٌ: إِي وَاللَّهِ إِنْ أَغْلَقْتَ عَلَيْكَ بَابَكَ جَاءَكَ مَنْ يَدُقُّ عَلَيْكَ بَابَكَ، يَسْأَلُكَ لِيُعَرِّفَكَ اللَّهُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ "

Selâm b. Ebî Mutî der ki: "Ne zaman Allah'ın sana olan nimetlerini görmek istiyorsan, infakta elini açık tut ki bu nimeti görme imkânın olsun." Selâm der ki: "Evet vallahi! Eğer eve girip kapını kapatacak olsan gelip de kapını çalarak, Allah'ın sana vermiş olduğu nimetleri öğretecek bir şeyler isteyen biri mutlaka çıkar."

(٨٤٢٠)- [٦/١٨٩] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي خَيْثَمَةَ، عَنْ أَبِي زُهَيْرٍ الْغَسَّانِيِّ، عَنْ سَلامِ بْنِ أَبِي مُطِيعٍ، قَالَ: " دَخَلْتُ عَلَى مَرِيضٍ

أَعُودُهُ، فَإِذَا هُوَ يَئِنُّ، فَقُلْتُ: اذْكُرِ الْمُطْرَحِينَ فِي الطُّرُقِ، وَاذْكُرِ الَّذِينَ لا مَأْوَى لَهُمْ وَلا مَنْ يَخْدُمُهُمْ، قَالَ: ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ، فَلَمْ أَسْمَعْهُ يَئِنُّ، فَجَعَلَ يَقُولُ: اذْكُرِ الْمُطْرَحِينَ فِي الطُّرُقِ، وَاذْكُرِ الَّذِينَ لا مَأْوَى لَهُمْ وَلا لَهُمْ مَنْ يَخْدُمُهُمْ "

Selâm b. Ebî Mutî' der ki: Bir hastayı ziyarete gittiğimde inleyip durduğunu gördüm. Bunun üzerine ona şöyle dedim: "Yollara atılmış olan, kalacak bir yeri olmayan, hizmetlerini görecek kimsesi bulunmayan hastaları düşün!" Daha sonra bir daha ziyaretine gittiğimde artık inlemiyordu. Yanına girdiğimde şöyle demeye başladı: "Yollara atılmış olan, kalacak bir yeri olmayan, hizmetlerini görecek kimsesi bulunmayan hastaları düşünüyorum."

(٨٤٢١)- [١٨٩/٦] ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثنا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، ثنا سَلامٌ، قَالَ: " دَخَلْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ لَيْلا وَهُوَ فِي بَيْتٍ بِغَيْرِ سِرَاجٍ، وَفِي يَدِهِ رَغِيفٌ يَكْدِمُهُ، فَقُلْنَا لَهُ: يَا أَبَا يَحْيَى أَلا سِرَاجٌ؟ أَلا شَيْءٌ تَضَعُ عَلَيْهِ خُبْزَكَ؟، فَقَالَ: دَعُونِي فَوَاللَّهِ إِنِّي لَنَادِمٌ عَلَى مَا مَضَى "

Selâm bildiriyor: Gece vakti Mâlik b. Dînâr'ın yanına girdim. Lambasız bir odada elindeki kuru ekmeği yiyordu. Kendisine: "Ey Ebû Yahyâ! Lamba yaksana! Ekmeğine de katık olarak bir şeyler koysana" dediğimizde: "Beni rahat bırakın! Vallahi geçmişte yaptıklarımdan dolayı çok pişmanım!" karşılığını verdi.

(٨٤٢٢)- [١٨٩/٦] ثَنَا أَبِي، ثنا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبَانَ، ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا أَبُو إِسْحَاقَ الضَّرِيرُ، عَنْ سَلامٍ، قَالَ: " أُتِيَ الْحَسَنُ بِكُوزٍ مِنْ مَاءٍ لِيُفْطِرَ عَلَيْهِ، فَلَمَّا أَدْنَاهُ إِلَى فِيهِ بَكَى وَقَالَ: ذَكَرْتُ أُمْنِيَّةَ أَهْلِ النَّارِ قَوْلَهُمْ: ﴿أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ﴾ وَذَكَرْتُ مَا أُجِيبُوا ﴿إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ﴾"

Selâm der ki: Hasan-ı Basrî iftarını açmak için su bardağını ağzına götürünce ağlamaya başladı ve şöyle dedi: "Cehennemliklerin:

«Suyunuzdan biraz da bize verin»[1] demelerini, ancak kendilerine: **«Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır»**[2] cevabının verilmesini düşündüm."

(٨٤٢٣)- [١٨٩/٦] ثَنَا أَبُو حَامِدِ بْنُ جَبَلَةَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ سَلامٍ، عنِ يُونُسَ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَعْلَمَ بِمُعْظَمِ هَذَا الأَمْرِ مِنَ الْحَسَنِ "

Selâm'ın bildirdiğine göre Yûnus: "Bu konu hakkında Hasan'dan daha alim birini görmedim" demiştir.

(٨٤٢٤)- [١٨٩/٦] ثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمُؤَذِّنُ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْدِيٍّ، ثَنَا رِبْعِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ سَلامٍ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، قَالَ: " إِذَا وُضِعَ الْمَيِّتُ فِي قَبْرِهِ احْتَوَشَتْهُ أَعْمَالُهُ الصَّالِحَةُ وَجَاءَ مَلَكُ الْعَذَابِ، فَيَقُولُ لَهُ بَعْضُ أَعْمَالِهِ إِلَيْكَ عَنْهُ فَلَوْ لَمْ يَكُنْ، إِلا أَنَا لَمَا وَصَلْتَ إِلَيْهِ "

Sâbit el-Bunânî der ki: "Ölü kabre konduğu zaman salih amelleri onu özler. Azab meleği gelince de amellerinden birisi: «Ondan uzak dur! Sadece ben kalsam bile ona ulaşamazsın» der."

(٨٤٢٥)- [١٨٩/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْهَيْثَمِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الْعَوَّامِ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَامِرٍ، يُحَدِّثُ عَنْ سَلامٍ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: " إِنِّي أَظُنُّ أَنَّ الثَّنَاءَ يُضَاعَفُ كَمَا تُضَاعَفُ الْحَسَنَاتُ "، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثَنَا الْجَوْهَرِيُّ، ثَنَا حَاتِمُ بْنُ اللَّيْثِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، ثَنَا سَلامٌ

Selâm'ın bildirdiğine göre Eyyûb: "Sanırım, övgü de iyi ameller gibi (sevap olarak) kat kat arttırılır" demiştir.

Selâm ileri gelen akıllılarından olup, Hasan, Sâbit ve Mâlik b. Dînâr zamanına yetişmiştir. Katâde, Şuayb b. el-Habhâb, Ma'mer ve bunların

---

[1] A'râf Sur. 50

[2] A'râf Sur. 50

arkadaşlarından; Kûfelilerden ise Saîd b. Mesrûk ve Câbir el-Cu'fî'den rivâyetlerde bulunmuştur. Abdurrahman b. Mehdî, Abdullah b. el-Mübârek ve bunlara benzer kimseler de kendisinden rivâyetlerde bulunmuştur.

Takrîb 2103, Takrîb 3041, Takrîb 2129, Takrîb 1811, Takrîb 4481, Takrîb , 279, Takrîb 84, Takrîb 963, Takrîb 1260

Riyâh b. Amr el-Kaysî

Allah dostlarından biri de haşyet sahibi olan, çok ağlayan, boyun eğen, daima dua eden Ebu'l-Muhâcir Riyâh b. Amr el-Kaysî'dir.

(٨٤٣٥)- [١٩٢/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، ثَنَا أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبُرْجُلانِيُّ، حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ ضَيْغَمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: جَاءَنَا رِيَاحٌ الْقَيْسِيُّ يَسْأَلُ عَنْ أَبِي بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقُلْنَا: هُوَ نَائِمٌ، فَقَالَ: " أَنَوْمٌ بَعْدَ الْعَصْرِ؟ هَذِهِ السَّاعَةُ؟ هَذَا وَقْتُ نَوْمٍ؟ " ثُمَّ وَلَّى، فَأَتْبَعْنَاهُ رَجُلا فَقُلْنَا الْحَقْهُ فَقُلْ: نُوقِظُهُ لَكَ، قَالَ: فَجَاءَ بَعْدَ الْمَغْرِبِ، فَقُلْنَا: أَبْلَغْتَهُ؟، قَالَ: " هُوَ كَانَ أَشْغَلُ مِنْ أَنْ يَفْهَمَ عَنِّي أَدْرَكْتُهُ وَهُوَ يَدْخُلُ الْمَقَابِرَ وَهُوَ يُوَبِّخُ نَفْسَهُ، أَقُلْتَ أَيُّ نَوْمٍ هَذَا؟ لِيَنَمِ الرَّجُلُ مَتَى شَاءَ، تَسْأَلِينَ عَمَّا لا يَعْنِيكِ، أَمَا إِنَّ لِلَّهِ ﷻ عَلَيَّ عَهْدًا لا أَنْقُضُهُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَهُ أَبَدًا، أَنْ لا أُوَسِّدُكِ النَّوْمَ حَوْلا "، قَالَ: فَلَمَّا سَمِعْتُ مِنْهُ هَذَا تَرَكْتُهُ وَانْصَرَفْتُ

Mâlik b. Dayğâm'ın bildirdiğine göre babası şöyle demiştir: Riyâh ikindi vaktinden sonra gelip babamı sordu. Kendisine: "Uyumaktadır" dediğimizde: "İkindiden sonra uyumak mı? Bu saatte mi? Bu vakit uyku vakti mi?" karşılığım verdi ve dönüp gitti. Kendisini çağırması için ardından birini gönderdik. Ona: "Kendisine yetiş ve: «Senin için onu uyandıracağız» de" dedik. Arkasından göndermiş olduğumuz kişi akşamdan sonra geri geldi. Kendisine: "Ona dediklerimizi söyledin mi?" dediğimizde şu karşılığı verdi: "Beni dinleyip anlayacak zamanı yoktu. O, mezarlığa girerken yanına yetiştim. O kendini kınıyor ve (kendi kendine): «Bu uykuda nedir?» dedin. Kişi dilediği saatte uyur. Seni ilgilendirmeyen bir şeyi soruyorsun. (Ey nefis!) Bir yıl boyunca seni yastıksız yatıracağıma dair Allah'a söz verdim ve bu

sözümü asla bozmayacağım» diyordu. Böyle dediğini işitince onu bırakıp geri döndüm."

(٨٤٣٦)- [١٩٢/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ يَحْيَى، ثَنَا عُثْمَانُ، قَالَ: أَخْبَرَتْنِي مُجِنَةُ، وَكَانَتْ إِحْدَى الْعَوَابِدِ قَالَتْ: " رَأَيْتُ رِيَاحَ بْنَ عَمْرٍو الْقَيْسِيَّ لَيْلَةً خَلْفَ الْمَقَامِ، فَذَهَبْتُ فَقُمْتُ خَلْفَهُ حَتَّى أُزْحِفْتُ، ثُمَّ اضْطَجَعْتُ وَهُوَ قَائِمٌ فَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ بِصَوْتٍ لِي حَزِينٌ: سَبَقَنِي الْعَابِدُونَ وَبَقِيتُ وَحْدِي وَالَهْفَ نَفْسَاهُ، فَإِذَا رِيَاحٌ قَدْ شَهِقَ وَانْكَبَّ عَلَى وَجْهِهِ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ فَامْتَلأَ فَمُهُ رَمَلا، فَمَا زَالَ كَذَلِكَ حَتَّى أَصْبَحْنَا ثُمَّ أَفَاقَ "

Âbidlerden olan Micne der ki: Bir gece Riyâh b. Amr el-Kaysî'yi, Makâm'ın arkasında gördüm. Ben de gidip arkasında durdum. Yorulunca da uzandım. O ayakta duruyor ben de ona bakıyordum. Hüzünlü bir sesle: "Âbidler beni geçti ve ben yalnız kaldım. Vah benim halime" dedim. Bunun üzerine Riyâh bayılarak yüzüstü düşmüş ve ağzı kumla dolmuştu. Sabaha kadar bu şekilde kaldı. Sonra da kendine geldi.

(٨٤٣٧)- [١٩٣/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي أَبُو عَمْرٍو الضَّرِيرُ، حَدَّثَنِي الْحَارِثُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخَذَ بِيَدِي رِيَاحٌ الْقَيْسِيُّ يَوْمًا، فَقَالَ: " هَلُمَّ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ حَتَّى نَبْكِي عَلَى مَمَرِّ السَّاعَاتِ وَنَحْنُ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ "، قَالَ: وَخَرَجْتُ مَعَهُ إِلَى الْمَقَابِرِ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى الْقُبُورِ صَرَخَ، ثُمَّ خَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، قَالَ: فَجَلَسْتُ وَاللَّهِ عِنْدَ رَأْسِهِ أَبْكِي، قَالَ: فَأَفَاقَ، فَقَالَ: مَا يُبْكِيكَ؟، قُلْتُ: " لِمَا أَرَى بِكَ "، قَالَ: لِنَفْسِكَ فَابْكِ، ثُمَّ قَالَ: " وَانَفْسَاهُ وَانَفْسَاهُ "، ثُمَّ غُشِيَ عَلَيْهِ، قَالَ: فَرَحِمْتُهُ وَاللَّهِ مِمَّا نَزَلَ بِهِ فَلَمْ أَزَلْ عِنْدَ رَأْسِهِ، حَتَّى أَفَاقَ، قَالَ: فَوَثَبَ وَهُوَ يَقُولُ: " تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ، تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ "، وَمَضَى عَلَى وَجْهِهِ وَأَنَا أَتْبَعُهُ لا يُكَلِّمُنِي حَتَّى انْتَهَى إِلَى مَنْزِلِهِ فَدَخَلَ وَصَفَقَ بَابَهُ وَرَجَعْتُ إِلَى أَهْلِي وَلَمْ يَلْبَثْ بَعْدَ ذَلِكَ إِلا يَسِيرًا حَتَّى مَاتَ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ

Hâris b. Saîd anlatıyor: Bir gün Riyâh el-Kaysî elimden tutarak: "Gel ey Ebû Muhammed! Gel de şu halimize bakıp geçen zamanımıza ağlayalım" dedi. Onunla mezarlığa gittik. Mezarların başına geldiğimizde bir çığlık atıp

bayıldı. Ben de onun yanında oturup ağlamaya başladım. Kendine gelip: "Neden ağlıyorsun?" diye sorunca, ben: " Sende gördüğüm bu duruma ağlıyorum" cevabını verdim. "Kendin için ağla" dedikten sonra: "Ah nefsim, vah nefsim!" demeye başladı ve bir daha bayıldı. Vallahi onun haline acıdım ve ayılana kadar başucunda bekledim. Ayılınca aniden sıçradı ve: **"O takdirde bu, zararlı bir dönüştür, derler. O takdirde bu, zararlı bir dönüştür, derler"**[1] âyetini okuyup yola koyuldu. Onun peşinden gittim, evine varıp girdi ve kapıyı kapattı. Ben de evime döndüm. Birkaç gün sonra ise vefat etti.

(٨٤٣٨)- [١٩٣/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثنا أَحْمَدُ، ثنا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنِي رِيَاحُ بْنُ عَمْرٍو الْقَيْسِيُّ، قَالَ: أَتَيْتُ الأَبْرَدَ بْنَ ضِرَارٍ فِي بَنِي سَعْدٍ، فَقَالَ لِي: " يَا رِيَاحُ، هَلْ طَالَتْ بِكَ اللَّيَالِي وَالأَيَّامُ؟ "، فَقُلْتُ لَهُ: بِمَ؟، قَالَ: " بِالشَّوْقِ إِلَى لِقَاءِ اللَّهِ "، قَالَ: فَسَكَتُّ، وَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا حَتَّى أَتَيْتُ رَابِعَةَ، فَقُلْتُ لَهَا: تَلَثَّمِي بِثَوْبِكِ وَاسْتَتِرِي بِجَهْدِكِ، فَقَدْ سَأَلَنِي الأَبْرَدُ مَسْأَلَةً لَمْ أَقُلْ فِيهَا شَيْئًا، فَقَالَتْ: مَا سَأَلَكَ؟ فَقُلْتُ لَهَا: " قَالَ لِي: هَلْ طَالَتْ بِكَ الأَيَّامُ وَاللَّيَالِي بِالشَّوْقِ إِلَى لِقَاءِ اللَّهِ "، قَالَتْ لِي رَابِعَةُ: فَقُلْتَ مَاذَا؟ قُلْتُ: " لَمْ أَقُلْ نَعَمْ فَأَكْذِبُ وَلَمْ أَقُلْ لا فَأُهْجِنُ نَفْسِي "، قَالَ: فَسَمِعْتُ تَخْرِيقَ قَمِيصِهَا مِنْ وَرَاءِ ثَوْبِهَا، وَهِيَ تَقُولُ: لَكِنِّي، نَعَمْ

Riyâh b. Amr el-Kaysî der ki: (Bir gün) Sa'd oğullarının yanında Ebred b. Dirâr'ın yanına gittim. Bana: "Ey Riyâh! Günler ve geceler sana uzun geliyor mu?" deyince: "Hangi konuda?" karşılığım verdim. O: "Allah'a kavuşma arzusu konusunda" deyince susup kaldım. Râbîa'nın yanına gelinceye kadar bir şey konuşmamıştım. Ona: "Giysilerinle güzel bir şekilde kapan (yanına gireceğim). Ebred bana öyle bir şey sordu ki sorduğu şey hakkında hiçbir şey diyemedim" dedim. Rabîa: "Sana ne sordu?" deyince: "Bana: «Allah'a kavuşma arzusuyla günler ve geceler sana uzun geliyor mu?« diye sordu" dedim. Râbîa: "Sen ne dedin?" diye sorunca: "Evet demedim; çünkü yalan söylemiş olurum. Hayır da demedim; çünkü ayıp etmiş

---

[1] Nâziât Sur. 12

olurdum" dedim. Bunun üzerine Râbîa'nın, arka kısmından giysisini yırttığını ve: "Fakat ben: «Evet» diyorum" dediğini işittim.

(٨٤٣٩)- [١٩٣/٦] ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا مُعَاذُ أَبُو عَوْنٍ الضَّرِيرُ، قَالَ: كُنْتُ أَكُونُ قَرِيبًا مِنَ الْجَبَّانِ، فَكَانَ يَمُرُّ بِي رِيَاحٌ الْقَيْسِيُّ بَعْدَ الْمَغْرِبِ، إِذَا خَلَتِ الطَّرِيقُ وَكُنْتُ أَسْمَعُهُ وَهُوَ يَنْشُجُ بِالْبُكَاءِ، وَيَقُولُ: " إِلَى كَمْ يَا لَيْلُ وَيَا نَهَارُ تَحُطَّانِ مِنْ أَجَلِي، وَأَنَا غَافِلٌ عَمَّا يُرَادُ بِي، إِنَّا لِلَّهِ، إِنَّا لِلَّهِ "، فَهُوَ كَذَلِكَ حَتَّى يَغِيبَ عَنِّي وَجْهُهُ

Muâz Ebû Avn ed-Darîr der ki: Ben mezarlığa yakın biri idim. Akşamdan sonra yol kesilip kimse kalmadığı zaman Riyâh el-Kaysî'ye rastlardım. Onun ağlayarak (kendi kendine): "Ey gece ve gündüz! Beni daha ne kadar ecelimden geride bırakacaksınız? Ben, bana ne olacağını bilmeyen biriyim. Bizler Allah'a âidiz. Bizler Allah'a âidiz" dediğini işitirdim. Artık yüzü bana görünmez oluncaya kadar böyle söylenip dururdu.

(٨٤٤٠)- [١٩٤/٦] حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: قَالَ رِيَاحٌ الْقَيْسِيُّ: " لِي نَيِّفٌ وَأَرْبَعُونَ ذَنْبًا قَدِ اسْتَغْفَرْتُ لِكُلِّ ذَنْبٍ مِائَةَ أَلْفِ مَرَّةٍ "

Riyâh el-Kaysî der ki: "Benim kırk küsur günahım vardır ve her bir günahım için yüz bin defa bağışlanma diledim."

(٨٤٤١)- [١٩٤/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ، قَالَ: قَالَ رِيَاحٌ الْقَيْسِيُّ: " لا أَجْعَلُ لِبَطْنِي عَلَى عَقْلِي سَبِيلا أَيَّامَ الدُّنْيَا، فَكَانَ لا يَشْبَعُ إِنَّمَا كَانَ يَأْكُلُ بَلَغَهُ بِقَدْرِ مَا يُمْسِكُ الرَّمَقَ "

Riyâh el-Kaysî şöyle demiştir: "Yaşadığım sürece midemin aklıma tahakkümüne izin vermem!" Ravi der ki: "Reyyâh doyana kadar yemezdi. Bunun yerine açlığım giderecek kadar bir yemekle yetinirdi."

(٨٤٤٢)- [١٩٤/٦] حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ: ثنا أَحْمَدُ، ثَنَا أَبُو بَكْرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ، ثَنَا مُعَاذٌ أَبُو عَوْنٍ الضَّرِيرُ، ثَنَا عَبْدُ الْمُؤْمِنِ الصَّائِغُ، قَالَ: دَعَوْتُ رِيَاحًا ذَاتَ لَيْلَةٍ إِلَى مَنْزِلِي وَنَحْنُ بِعَبَّادَانَ فَجَاءَ فِي السَّحَرِ فَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ طَعَامًا فَأَصَابَ مِنْهُ شَيْئًا، فَقُلْتُ: ازْدَدْ فَمَا أَرَاكَ شَبِعْتَ، قَالَ: فَصَاحَ صَيْحَةً أَفْزَعَنِي، وَقَالَ: " كَيْفَ أَشْبَعُ فِي أَيَّامِ الدُّنْيَا وَشَجَرَةُ الزَّقُّومِ طَعَامُ الأَثِيمِ بَيْنَ يَدِي؟ "، قَالَ: فَرَفَعْتُ الطَّعَامَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ فَقُلْتُ: أَنْتَ فِي شَيْءٍ وَنَحْنُ فِي شَيْءٍ

Abdulmü'min es-Sâiğ bildiriyor: Bir gece Riyâh b. Amr b. el-Kıssî'yi evime davet ettim. O zamanlar Abâdan'daydık. Riyâh ancak seher vakti yanıma gelebildi. Geldiğinde ona yemek koydum. Yemekten az bir şey yiyince ona: "Gördüğüm kadarıyla henüz doymadın, bunun için biraz daha ye!" dedim. Ancak öyle bir çığlık attı ki ben de korktum. Ardından şöyle dedi: "(Kıyamet günü) günahkârların yemeği olan zakkum ağacı önümde dururken dünyada yemeğe doyabilir miyim?" Bunun üzerine yemeği önünden kaldırdım ve: "Sen nerdesin, biz nerdeyiz!" dedim.

(٨٤٤٣)- [١٩٤/٦] ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، قَالَ: قَالَ رِيَاحٌ الْقَيْسِيُّ: " كَمَا لا تَنْظُرُ الأَبْصَارُ إِلَى شُعَاعِ الشَّمْسِ، كَذَلِكَ لا تَنْظُرُ قُلُوبُ مُحِبِّي الدُّنْيَا إِلَى نُورِ الْحِكْمَةِ أَبَدًا "

Riyâh el-Kaysî der ki: "Gözler nasıl güneşin parlaklığına bakamazsa, dünya sevgisiyle dolu kalpler de asla hikmet nuruna bakamaz."

(٨٤٤٤)- [١٩٤/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ.ح وَحَدَّثَنَا أَبُو حَامِدُ بْنُ جَبَلَةَ ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالا: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا رِيَاحُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ، يَقُولُ: " لا يَبْلُغُ الرَّجُلُ مَنْزِلَةَ الصِّدِّيقِينَ، حَتَّى يَتْرُكَ زَوْجَتَهُ كَأَنَّهَا أَرْمَلَةٌ وَيَأْوِي إِلَى مَزَابِلِ الْكِلابِ "

Riyâh b. Amr der ki: Mâlik b. Dînâr'ın şöyle dediğini işittim: "Kişi hanımını dul bir kadın gibi bırakıp, köpeklerin mezbelesini kendine yer edinmedikçe sıddîklerin makamına erişemez."

(٨٤٤٥)- [١٩٤/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ، ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ، ثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، ثَنَا رِيَاحٌ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُ " كَانَتِ الدُّودَةُ تَقَعُ مِنْ جَسَدِ أَيُّوبَ، فَيَأْخُذُهَا فَيُعِيدُهَا إِلَى مَكَانِهَا، وَيَقُولُ كُلِي مِنْ رِزْقِ اللَّهِ "

Riyâh'ın, Hasan'dan bildirdiğine göre Hz. Eyyûb, bedeninden düşen kurtçuğu kaldırıp düştüğü yere koyarak: "Allah'ın rızkından ye" derdi.

(٨٤٤٦)- [١٩٥/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْجُنَيْدِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: نَظَرَتْ رَابِعَةُ إِلَى رِيَاحٍ وَهُوَ يُقَبِّلُ صَبِيًّا مِنْ أَهْلِهِ وَيَضُمُّهُ إِلَيْهِ، فَقَالَتْ: أَتُحِبُّهُ؟ قَالَ: " نَعَمْ "، قَالَتْ: مَا كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ فِيَ قَلْبِكَ مَوْضِعًا فَارِغًا لِمَحَبَّةِ غَيْرِهِ تَبَارَكَ اسْمُهُ، قَالَ: فَصَرَخَ رِيَاحٌ وَخَرَّ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ وَهُوَ يَمْسَحُ الْعَرَقَ عَنْ وَجْهِهِ وَهُوَ يَقُولُ: " رَحْمَةٌ مِنْهُ تَعَالَى ذِكْرُهُ أَلْقَاهَا فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ لِلأَطْفَالِ "

Ebû Ma'mer Abdullah b. Amr der ki: Rabîa, ailesinden bir çocuğu öpen ve onu bağrına basan Riyâh'a bakıp: "Onu seviyor musun?" dedi. Riyâh: "Evet" cevabını verince: "Senin kalbinde Allah'tan başka kimsenin sevgisine yer olmadığını sanıyordum" dedi. Bunun üzerine Riyâh bir çığlık atarak bayıldı. Sonra kendine geldi ve yüzündeki teri silerek: "Kulların kalbine yerleştirdiği bu çocuk sevgisi Allah'tan bir rahmettir" dedi.

(٨٤٤٧)- [١٩٥/٦] حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا رِيَاحٌ، قَالَ: " قَالَ لِي عُتْبَةُ الْغُلامُ: يَا رِيَاحُ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَنَا فَهُوَ عَلَيْنَا "

Riyâh der ki: Utbetu'l-Ğulâm bana: "Ey Riyâh! Bizimle olmayan kimse bize karşıdır" dedi.

(٨٤٤٨)- [١٩٥/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي حَاتِمٍ، ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ رِيَاحٍ، قَالَ: " كَانَ عِنْدَنَا سُلَيْمَانُ رَجُلٌ يُصَلِّي كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ أَلْفَ رَكْعَةٍ، حَتَّى أُقْعِدَ مِنْ رِجْلَيْهِ فَكَانَ يُصَلِّي

جَالِسًا أَلْفَ رَكْعَةٍ، فَإِذَا صَلَّى الْعَصْرَ احْتَبَى وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، وَيَقُولُ: عَجِبْتُ لِلْخَلِيقَةِ كَيْفَ آنَسَتْ بِسِوَاكَ بَلْ عَجِبْتُ لِلْخَلِيقَةِ كَيْفَ اسْتَنَارَتْ قُلُوبُهَا بِذِكْرِ سِوَاكَ "

Riyâh der ki: Yanımızda günde bin rekat namaz kılan Süleyman diye bir adam bulunmaktaydı. Ayaklarının sakat olmasından dolayı oturmak zorunda kalınca oturarak bin rekat kılardı. İkindi, namazını kıldıktan sonra çömelir ve kıbleye dönerek: "Yaratıkların senden başkasıyla nasıl rahat ettiğine şaşıyorum. Yaratıkların senden başkasının zikriyle kalplerinin nasıl hoşnut olduğuna şaşıyorum" derdi.

(٨٤٤٩)- [١٩٥/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مِسْعَرٍ، قَالَ: " كَانَ لِرِيَاحٍ الْقَيْسِيِّ غُلٌّ مِنْ حَدِيدٍ قَدِ اتَّخَذَهُ فَكَانَ إِذَا جَنَّهُ اللَّيْلُ وَضَعَهُ فِي عُنُقِهِ وَجَعَلَ يَبْكِي وَيَتَضَرَّعُ حَتَّى يُصْبِحَ "

Mis'ar der ki: "Riyâh el-Kaysî'nin demirden edindiği bir bukağı vardı. Gece olup karanlık çöktüğünde onu boynuna takar ve ağlayarak sabaha kadar Allah'a yalvarırdı."

(٨٤٥٠)- [١٩٥/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ يُوسُفَ الْمُكْتِبُ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ الطُّوسِيُّ، ثَنَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، ثَنَا رِيَاحٌ، ثَنَا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ أَنَّ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلامُ قَالَ: " يَا مَعْشَرَ الْحَوَارِيِّينَ، كَلِّمُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَكَلِّمُوا النَّاسَ قَلِيلا "، قَالُوا: كَيْفَ نُكَلِّمُ اللَّهَ كَثِيرًا؟ قَالَ: " اخْلُوا بِمُنَاجَاتِهِ، اخْلُوا بِدُعَائِهِ"

Riyâh'ın bildirdiğine göre Sevr b. Yezîd şöyle demiştir: "Tevrât'ta şöyle okudum: Hz. İsa: "Ey Havâriler topluluğu! Allah ile çok konuşun. İnsanlar ile az konuşun" dedi. Havâriler: "Allah ile nasıl çok konuşuruz?" deyince, İsa: "Kimsenin olmadığı yerde Allah'a münacatta bulunun, kimsenin olmadığı yerde ona dua edin" dedi.

(٨٤٥١)- [١٩٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا رِيَاحٌ، قَالَ: سَمِعْتُ حَسَّانَ بْنَ أَبِي سِنَانٍ، يَقُولُ: " وَاللَّهِ مَا

سَمِعْتُ الْحَسَنَ، ذَاكِرًا الدُّنْيَا فِي مَجْلِسِهِ قَطُّ إِلا أَنَّهُ رُبَّمَا، قَالَ تَعْلَمُونَ أَنَّ أَحَدًا يَخْرُجُ؟ فَيَكْتُبُ مَعَهُ إِلَى أَخِيهِ سَعِيدٍ كِتَابًا "

Hassân b. Ebî Sinân der ki: Vallahi! Hasan(-i Basrî)'nin meclisinde dünyadan bahsettiğini duymadım. Ancak bazen: "(Saîd'in bulunduğu yere gitmek için) çıkacak birini biliyor musunuz?" deyip onunla kardeşi Saîd'e göndermek için mektup yazardı.

(٨٤٥٢)- [١٩٦/٦] حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ مَالِكٍ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ.ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالا: ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، ثَنَا سَيَّارٌ، ثَنَا رِيَاحٌ، قَالَ: ثنا حَسَّانُ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَقُولُ: " أَدْرَكْتُ سَبْعِينَ بَدْرِيًّا وَصَلَّيْتُ خَلْفَهُمْ وَأَخَذْتُ بِحُجَزِهِمْ "

Hassân bildiriyor: Hasan(-i Basrî)'nin şöyle dediğini işittim: "Bedir savaşma katılan yetmiş kişiye yetiştim. Arkalarında namaz kıldım ve hükümleriyle amel ettim."

(٨٤٥٣)- [١٩٦/٦] حَدَّثَنَا أَبِي، ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْمُسْتَمْلِي، ثَنَا دَاوُدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: رَأَى رَجُلٌ رِيَاحًا بِالْمَصِّيصَةِ يَأْكُلُ خُبْزًا وَمِلْحًا، فَقَالَ: تَأْكُلُ خُبْزًا وَمِلْحًا فِي هَذَا الرِّيفِ بِالْمَصِّيصَةِ؟، قَالَ: " نَعَمْ حَتَّى نُدْرِكَ الشِّوَاءَ وَالْعُرْسَ فِي الدَّارِ الأُخْرَى "، قَالَ: وَخَرَجَ رِيَاحٌ فِي نَفَرٍ إِلَى الْحُبَابِ رَاجِلا فَلَمَّا بَلَغَ الْعَقَبَةَ عِنْدَ الْمَقَابِرِ إِذَا رَجُلٌ عَلَى فَرَسٍ وَمَعَهُ فَرَسٌ يَقُودُهُ وَهُوَ يُنَادِي يَا ثَوْرُ، يَا ثَوْرُ، فَقَالَ لَهُ رِيَاحٌ: " هَلْ لَكَ فِي ثَوْرٍ مَكَانَ ثَوْرٍ ؟ "، قَالَ: فَأَعْطَاهُ الْفَرَسَ فَنَفَرَ عَلَيْهِ فَلَقِيَ الْعَدُوَّ فَقُتِلَ فَلَمْ يَرَ الرَّجُلُ الدَّافِعُ الْفَرَسَ وَلَمْ يَدْرِي مِنْ أَيْنَ هُوَ،

Dâvud b. Muhammed der ki: Bir adam Massîsa'da Riyâh'ın ekmekle tuz yediğini gördü. Ona: "Massîsa'da böylesi bir mezrada ekmekle tuz mu yiyorsun?" diye sorunca, Riyâh: "Âhirette pişirilen yemeklere ve düğünlere ulaşana kadar evet, yiyorum" dedi. Sonra Riyâh bir grupla birlikte yaya olarak Hubâb denilen yere gitmek üzere yola çıktı. Akabe'de mezarlığın yanına yetişince at üzerinde olan bir adam gördü. Atının arkasında çektiği bir atı daha vardı. Adam: "Ey Sevr! Ey Sevr!" diye sesleniyordu. Riyâh:

"Sevr'in yerine başka bir Sevr'i (yani beni) kabul eder misin?" deyince, adam kendisine atı verdi. Riyâh hemen ata binip yola düştü. Düşmanla karşılaştığında öldürüldü. Ancak daha sonra Riyâh'a atı veren adam ne görüldü, ne de nereli olduğu bilinebildi.

Riyâh; Hassân b. Ebî Sinân ve başkalarından rivâyetlerde bulunmuştur. Kardeşi Uveyn b. Amr el-Kaysî de Hassân'dan rivayet etmiştir. Kardeşi Uveyn'in tak kanallı olan rivâyetlerinden bazıları da aşağıda zikredilmiştir.

Takrîb 1116, Takrîb 1383, Takrîb 4292